Republika Srpska
Vlada
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Uprava za policijsko obrazovanje
Visoka škola unutrašnjih poslova

u saradnji sa

Hans Zajdel fondacijom

ZBORNIK RADOVA

Međunarodna naučnostručna konferencija

SUPROTSTAVLJANJE TERORIZMU – MEĐUNARODNI STANDARDI I PRAVNA REGULATIVA

Kozara, 29. – 30. marta 2011. godine

Izdavač:
Visoka škola unutrašnjih poslova,
Bulevar Živojina Mišića 10A
Banja Luka

Za izdavača:
Mr Goran Amidžić

Urednici:
Doc. dr Mile Šikman
Mr Goran Amidžić

Tehnički urednik:
Saša Jojić

Lektor:
Jovanka Borić

Prevodilac:
Nataša Sikimić

Tiraž:
200 primjeraka

Štampa:
PPGP „Comesgrafika", Banja Luka

ISBN

SUPROTSTAVLJANJE TERORIZMU – MEĐUNARODNI STANDARDI I PRAVNA REGULATIVA

PROGRAMSKI ODBOR:

Doc. dr Mile Šikman, načelnik Uprave za policijsko obrazovanje, predsjednik

Mr Stevo Ivetić, načelnik Službe ministra, MUP RS

Duško Kovačević, savjetnik ministra, MUP RS

Prof. dr Stanko Stanić, rektor Univerziteta u Banjoj Luci

Prof. dr Vitomir Popović, dekan Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci

Doc. dr Uroš Pena, Direkcija za koordinaciju policijskih agencija BiH

Prof. dr Duško Vejnović, Visoka škola unutrašnjih poslova

Prof. dr Mile Matijević, Visoka škola unutrašnjih poslova

Članovi iz inostranstva

Dr Klaus Fizinger, rukovodilac Referata Hans Zajdel Fondacije za srednju, istocnu i jugoistocnu Evropu, centralnu Aziju i Kavkaz

Prof. dr Bogdan Volodimirovič, rektor, Državnog univerziteta unutrašnjih poslova Lviv, Ukrajina

Prof. dr Goran Milošević, dekan KPA, Srbija

Prof. PhDr. Jiri Straus, prodekan PA, Češka

Doc. dr Zlate Dimovski, prodekan Fakulteta za bezbednost iz Skoplja, Makedonija

Antonio Evangelista, Šef regionalne kancelarije EUPM Banja Luka, Italija

ORGANIZACIONI ODBOR:

Mr Goran Amidžić, direktor Visoke škole unutrašnjih poslova, predsjednik

Vidica Drakulić, asistent Projekta Hans Zajdel Fondacije za Srbiju i za Crnu Goru

Luc Kober, rukovodilac Projekta Hans Zajdel Fondacije za Srbiju i za Crnu Goru

Mr Želimir Škrbić, Visoka škola unutrašnjih poslova

Tatjana Telić, Služba ministra, MUP RS

Vlado Jovanić, Jedinica za profesionalne standarde, MUP RS

Predrag Krajinović, Specijalna jedinica policije, MUP RS

COMBATING TERRORISM – INTERNATIONAL STANDARDS AND LEGISLATION

PROGRAM COMMITTEE:

Assistant proffesor Mile Šikman, PhD, The Chief of Department for Police Education, the President

Stevo Ivetić, MA, The Chief of Minister's Office, Ministry of Internal Affairs RS

Duško Kovačević, Advisor to the Minister, MIA RS

Prof. Stanko Stanić, PhD, rector of the University of Banja Luka

Prof. Vitomir Popović, PhD, Dean of the Faculty of Law in Banja Luka

Assistant proffesor Uroš Pena,PhD The Directorate for coordination of the BiH police agencies

Prof. Duško Vejnović, PhD, Faculty of Internal Affairs

Prof. Mile Matijević, PhD, Faculty of Internal Affairs

International members:

Klaus Fiesinger, PhD, Hanns Seidel Foundation, Head of the Department for Central, East and Southeast Europe, Central Asia and Caucasus

Prof. Goran Milošević, PhD, Dean of KPA, Republic of Serbia

Prof. Bogdan Volodimirovič,PhD Rector, State University of Internal Affairs of Lviv, Ukraine

Prof. Jiri Straus, PhDr, Vice Dean of PA, Czech Republic

Assistant professor Zlate Dimovski, PhD, Vice Dean of Faculty of security studies, Skoplje, Macedonia

Antonio Evangelista, Head of EUPM Regional Office Banja Luka, Italy

ORGANIZING COMMITTEE:

Goran Amidžić,MA, Director of Faculty of Internal Affairs

Vidica Drakulic, Hanns Seidel Foundation, Project Assistant for Serbia and Montenegro

Lutz Kober, Hanns Seidel Foundation, Head of the Project for Serbia and Montenegro

Želimir Škrbić, MA, Faculty of Internal Affairs

Tatjana Telić, Minister's Office, Ministry of Internal Affairs RS

Vlado Jovanić, Professional Standards Units, Ministry of Internal Affairs RS

Predrag Krajinović, Special police unit, Ministry of Internal Affairs RS

PREDGOVOR

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, odnosno Visoka škola unutrašnjih poslova Banja Luka je u saradnji sa *Hans Zajdel fondacijom* organizovala savjetovanje – naučnostručni skup pod nazivom „Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa“. U ovom zborniku je, zahvaljujući prevashodno uspješnosti saradnje poznate njemačke fondacije i Visoke škole unutrašnjih poslova, publikovan najveći broj na skupu prezentovanih radova.

Savjetovanje je imalo za cilj da se u naučnim i stručnim radovima iz oblasti kriminalističkih, policijsko-bezbjednosnih, pravnih i drugih nauka izvrši analiza trenutnog stanja i predlože nove metode suprotstavljanja terorizmu s aspekta međunarodnih standarda i pravne regulative.

Dvodnevna konferencija je, pored prezentovanja radova, obuhvatila i veoma bogatu diskusiju, stručnu i naučnu raspravu, iznjedrila prijedloge i iznijela nove dileme u vezi sa cjelokupnom problematikom suprotstavljanja terorizmu.

Autori ovog predgovora nadaju se da će izdavanje zbornika naučnostručnih radova o suprotstavljanju terorizmu doprinijeti upotpunjavanju znanja stečenih u ovoj oblasti i povećanju efikasnosti borbe protiv terorizma, naročito onih koji su svakodnevno profesionalno angažovani na ovim poslovima.

Na kraju, u svojstvu rukovodilaca tima koji je radio na realizaciji ovog savjetovanja, kao i u ime svih aktivnih učesnika savjetovanja, izražavamo posebnu zahvalnost *Hans Zajdel fondaciji,* bez čije podrške savjetovanje ne bi ni moglo biti održano, niti bi ovaj zbornik radova ugledao svjetlost dana.

PROGRAMSKI I ORGANIZACIONI ODBOR

VORWORT

Internationale Formen organisierter Kriminalität und terroristischer Aktivitäten bedürfen in zunehmendem Maße auch einer internationalen Vernetzung polizeilicher Institutionen zur Realisierung gemeinsamer Abwehrstrategien und zur Implementierung eines dementsprechend effektiven multipolaren Maßnahmenkatalogs. Als Basis hierzu fungieren Bedarfs- und Handlungsanalysen im Rahmen polizeilicher Dialog- und Kooperationsformen. Die Polizeikonferenz in Prijedor widmet sich diesem Anliegen ebenso wie die vorliegende Publikation, in der das Büro der Hanns Seidel Stiftung in Belgrad als Mitherausgeber fungiert.

Rechtsstaatliche Demokratie, gesellschaftspolitische Entwicklung und innere Sicherheit bedingen sich gegenseitig und sind sowohl für staatliche Institutionen als auch für die Zivilgesellschaft eines Landes von fundamentaler Tragweite. Den drei Sektoren Verwaltung, Polizei und Justiz werden als Grundsäulen demokratischer Umgestaltung von der Hanns Seidel Stiftung daher besondere Bedeutung beigemessen. Seit 2001, also seit nunmehr 10 Jahren, ist die Hanns Seidel Stiftung mit einem Projektbüro in Belgrad vertreten und führt landesweit aber auch über Serbiens Landesgrenzen hinaus Seminare, Konferenzen und fachspezifische Beratungseinsätze durch. Insbesondere richtete und richtet sich das Augenmerk aller Aktivitäten der Projektarbeit hierbei auf die Etablierung transparenter, effizienter, rechtsstaatsorientierter, servicefreundlicher und bürgernaher Verwaltungs- und Polizeistrukturen, um damit die Anpassung an EU-Standards nachhaltig zu unterstützen.

Schon seit 1992 fördert die Münchener Hanns Seidel Stiftung als Nichtregierungsorganisation, aber mit staatlichen Finanzmitteln aus dem Bundeshaushalt der Bundesrepublik Deutschland zur Durchführung ihrer Projektarbeit ausgestattet, in allen Transformationsstaaten Mittel-, Ost- und Südosteuropas Begegnungsseminare mit Polizeiexperten aus den verschiedenen Ländern und aus Bayern. Die Themenpalette reicht von grenzpolizeilichen Kooperationen bis hin zur Behandlung von aktuellen Problempunkten polizeilicher Aufklärungsarbeit. Im Zusammenwirken mit den jeweiligen Innenministerien und nachgeordneten Polizeibehörden werden von Stiftungsseite nicht nur Fachthemen-Seminare für polizeiliche Führungskräfte angeboten, sondern im Rahmen einer der Stiftung zukommenden Vermittlungsfunktion auch Kontaktanbahnungsmaßnahmen zwischen den Institutionen der Partnerländer organisiert, um damit zur optimaleren Vernetzung der gemeinsamen Anstrengungen bei der Bekämpfung von organisierter Kriminalität und Terrorismus beizutragen.

Dr. Klaus Fiesinger

Leiter des Referats für Mittel-, Ost- und Südosteuropa,
Kaukasus und Zentralasien

UVODNA REČ

Međunarodni oblici organizovanog kriminala i terorističkih aktivnosti u sve većoj meri zahtevaju međunarodno povezivanje policijskih institucija kako bi se omogućila realizacija zajedničkih odbrambenih strategija kao i implementacija odgovarajućih multipolarnih mera koje će doneti željene rezultate. Analize potreba i delovanja u okviru dijaloga i saradnje među policijama predstavljaju bazu na tom polju. Konferencija u Prijedoru je posvećena upravo toj nameri kao i ova publikacija čiji je koizdavač Kancelarija Hans Zajdel Fondacije u Beogradu.

Demokratija u skladu sa načelima pravne države, razvoj i unutrašnja bezbednost se međusobno uslovljavaju i od fundamentalnog su značaja kako za državne institucije tako i za civilno društvo jedne zemlje. Hans Zajdel Fondacija upravo iz tog razloga poklanja naročitu pažnju upravi, policiji i pravosuđu kao trima sektorima koji predstavljaju stubove demokratskih reformi. Hans Zajdel Fondacija je od 2001. godine – dakle već deset godina – prisutna sa Projektom u Beogradu i od tada se bavi organizacijom seminara, konferencija i pružanjem stručne podrške u vidu savetovanja kako u zemlji tako i van granica Srbije. Težište svih aktivnosti rada Projekta Hans Zajdel Fondacije se odnosilo i odnosi se pre svega na uspostavljanje transparentnih, efikasnih upravnih i policijskih struktura koje su orijentisane ka ciljevima pravne države, koje su svesne svoje uloge da služe građanima i samim tim usmerene ka njima, a sve to sa ciljem podrške održivoj usklađenosti sa standardima Evropske unije.

Hans Zajdel Fondacija sa sedištem u Minhenu kao nevladina organizacija ali finansirana državnim sredstvima iz saveznog budžeta Savezne Republike Nemačke koja su namenjena za realizaciju njenih projekata još od 1992. godine u svim državama srednje, istočne i jugoistočne Evrope koje se nalaze u transformacionom procesu organizuje seminare za policijske eksperte iz različitih zemalja i iz Bavarske. Paleta tema seže od saradnje među graničnim policijama sve do aktuelnih problema vezanih za policijski rad na rasvetljavanju slučajeva. U okviru saradnje sa ministarstvima unutrašnjih poslova i određenim službama policije Hans Zajdel Fondacija ne organizuje samo stručne seminare za rukovodeće kadrove u policiji već u okviru svoje funkcije da povezuje, ona pruža podršku pri učvršćivanju kontakata među institucijama u partnerskim zemljama kako bi se time dao doprinos optimalnijem sabiranju zajedničkih napora u oblasti suzbijanja organizovanog kriminala i terorizma.

dr Klaus Fiesinger
rukovodilac Referata Hans Zajdel Fondacije
za srednju, istočnu i jugoistočnu Evropu,
Kavkaz i centralnu Aziju

SADRŽAJ

TERORIZAM KAO SAVREMENA BEZBEDNOSNA PRETNJA **1**
Prof. dr Radomir Milašinović
Prof. dr Saša Mijalković

TERORIZAM – IZAZOV NAUKE I POLITIKE **17**
Prof. dr Radoslav Gaćinović

TERORIZAM KAO KRIMINALNI FENOMEN – KRIMINOLOŠKO, KRIMINALISTIČKO, KRIVIČNOPRAVNO GLEDIŠTE **43**
Doc. dr Mile Šikman

TERRITORIAL APPLICABILITY OF THE STATE CRIMINAL CODE TO CRIMES OF TERRORISM, RELEVANT INTERNATIONAL INSTRUMENTS AND JUDICIAL COOPERATION (A FOREIGNER'S VIEW) **63**
Prof. Anton T. Girginov, PhD

TERORIZAM U PRAKSI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA, USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE I BIVŠEG DOMA ZA LJUDSKA PRAVA ZA BOSNU I HERCEGOVINU **77**
Prof. dr Miodrag N. Simović
Dr Vladimir M. Simović

LEGISLATION AND STANDARDS IN THE FIGHTING AGAINST TERRORIST ABUSE OF THE ICT **101**
Professor Krunoslav Antoliš, Ph.D.

MAZE OF THE FINANCIAL ASSETS IN THE PROCESS OF MONEY LAUNDERING IN THE FUNCTION OF THE FINANCING OF TERRORISM **113**
Prof. Zlate Dimovski, PhD
Ice Ilijevski
Kire Babanoski

RESPONSIBILITY FOR TERRORIST CRIMES UNDER THE LAWS OF POST-SOVIET STATES COMPARATIVE ANALYSIS **129**
Perepelitsa Anatoliy ,PhD

CRIMINAL LIABILITY FOR TERRORIST FINANCING IN UKRAINE: THE DEVELOPMENT OF LEGISLATION AND ITS CONFORMITY WITH INTERNATIONAL STANDARDS **139**
Krasnitsky Ivan Vasilyevich

NACIONALNA OBAVEŠTAJNA PROTIVTERORISTIČKA MOĆ I NEMOĆ **145**
Prof. dr Milan Mijalkovski

POLITIČKO-DIPLOMATSKA ZAŠTITA OD TERORIZMA **163**
Prof. dr Duško Vejnović
Prof. dr Braco Kovačević

BORBA PROTIV TERORIZMA (KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT) **173**
Dr Ivanka Marković
Dr Miloš Babić

MJERE SUZBIJANJA TERORIZMA – UNUTRAŠNJI NIVO I MEĐUNARODNI STANDARDI **189**
Doc. dr Uroš Pena

SAMOUBILAČKI TERORIZAM - SAVRŠENO TERORISTIČKO ORUŽJE **203**
Prof. dr Mladen Bajagić

ZADACI POLICIJE PRILIKOM AVIONSKE NESREĆE **221**
Dr Vukosav Balević

WHAT CAN SOCIOLOGY TELL US ABOUT TERRORISM IN THE WORLD TODAY? - *TOWARDS A SOCIOLOGY OF TERRORISM* **241**
Prof. Frosina Tashevska-Remenski, PhD
Prof. Oliver Bakreski, PhD

STRAH OD TERORIZMA KAO INSTRUMENT SOCIJALNE KONTROLE **257**
Prof. dr Ivan Šijaković
Mr Nemanja Đukić

TERORIZAM I PREVENTIVNI PRITVOR **271**
Dr LJubomir Stajić, redovni profesor
Dr Tatjana Lukić, docent

MESTO, ULOGA I ZADACI MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRBIJE U BORBI PROTIV TERORIZMA **285**
Mr Boban Simić, predavač
Prof. dr Željko Nikač
Goran Isaković

BEZBEDNOSNA PROCENA NACIONALNIH I MEĐUNARODNIH KONFLIKATA KAO ELEMENT STRATEGIJSKOG PRILAZA U SUZBIJANJU TERORIZMA **297**
Prof. dr Tome Batkovski

ULOGA MENADŽERA BEZBJEDNOSTI U RJEŠAVANJU KRIZNE SITUACIJE NASTALE PRIJETNJOM UPOTREBE EKSPLOZINIH NAPRAVA **307**
Prof. dr Milan Daničić
Asistent Nenad Radaković

KRIMINALISTIČKI/POLICIJSKI OBAVEŠTAJNI ISTRAŽIVAČKI DIJALOG SA ANALIZOM PONAŠANJA U PREVENCIJI SAMOUBILAČKOG TERORIZMA **321**
Dr Dragan Manojlović

JEDINICE POLICIJE POSEBNE NAMENE KAO PROTIVTERORISTIČKI POTENCIJAL MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRBIJE **337**
Prof. dr Dane Subošić
Mr Željko Mojsilović

TERORIZAM I ENERGETSKA BEZBJEDNOST **349**
Doc. dr Slobodan Simić

BEZBEDNOSNA ANALIZA TERORISTIČKE PRETNJE **361**
Dr Milan Milošević
Mr Dragan Trivan
Mr Branislav Milosavljević

TERORIZAM I INSTRUMENTALIZACIJA MASOVNIH MEDIJA **371**
Doc. dr Miodrag Romić

PROMENA TERORISTIČKIH DOKTRINA U PROCESIMA MEDIJSKE GLOBALIZACIJE **383**
Prof. dr Srđan Milašinović
Prof. dr Zoran Jevtović
Prof. dr Goran Milošević

TERORIZAM I KRIMINALNO NASILJE **399**
dr Ljubo Pejanović
dr Mile Rakić
dr Miodrag Komarčević

ULOGA I DELOKRUG RADA POLICIJSKOG DIPLOMATE U SUZBIJANJU TERORIZMA **415**
Dr Dalibor Kekić
Prof. dr Željko Nikač

TERORIZAM U MEĐUNARODNOM I KRIVIČNOM PRAVU NEKIH ZEMALJA **429**
prof. dr Dragan Jovašević
prof. dr Ljubinko Mitrović

COMBATING TERRORISM IN THE EUROPEAN UNION **443**
Snezana Nikodinovska – Stefanovska, Ph.D

KRIMINALISTIČKA PRAVILA KOD ISTRAGA TERORISTIČKIH DELIKATA **457**
Prof. dr Mile Matijević

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA TERORIZMA **467**
Prof. dr Rade Tanjga

SPECIFIČNOSTI STRUKTURE TERORISTIČKIH ORGANIZACIJA **479**
Doc. dr Goran Bošković
Doc. dr Goran Vučković
Marija Popović

TERORIZAM I GLOBALIZACIJA **493**
Vlado Jovanić, profesor Civilne zaštite
Gojko Vasić, Direktor policije MUP RS

TERORIZAM I MEĐUNARODNI ODNOSI **509**
Mr Stevo Ivetić
Tatjana Maričić, dipl. spec. kriminalista

ODNOS ORGANIZOVANOG KRIMINALA I TERORIZMA **525**
Mr Goran Amidžić
Aleksandar Lazić

MOGUĆNOSTI ISLAMISTA NA UGROŽAVANJU BEZBEDNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE **539**
Mr Želimir Škrbić
Borislav Šarić

MEĐUNARODNE RESTRIKTIVNE MJERE U SUPROTSTAVLJANJU TERORIZMU **549**
Mr Dragan Kulić

SAVREMENI STANDARDI BORBE PROTIV TERORIZMA U CRNOJ GORI **569**
Mr Slavko Milić

TERORIZAM KAO GLOBALNA BEZBJEDNOSNA PRIJETNJA SAVREMENOM SVIJETU **581**
Mr Emir Dudo

TERORIZAM – BOLEST SAVREMENOG DOBA **595**
Mr. sci. iur. Nermin Halilagić
Mr. sci. iur. Senad Hasanspahić

UPOTREBA HELIKOPTERA U PROTIVTERORISTIČKIM OPERACIJAMA **609**
kapetan Robert Vulić, pilot

UGROŽENOST ZAPADNOG BALKANA TERORIZMOM **625**
Siniša Đukić, spec.

TERRORISM AS A GLOBAL THREAT AND THE ROLE OF REPUBLIC OF MACEDONIA IN THE FIGHT AGAINST IT **641**
Ass. Marjan Djurovski (MA)
Ass. Lazar Djurov (MA)
Mr Lazar Đurov

VEHABIJE U BOSNI I HERCEGOVINI – REALNA PRIJETNJA TERORIZMOM? **653**
Gojko Šetka, spec.
Željko Ratković, spec.

MEĐUNARODNI I NACIONALNI INSTRUMENTI ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA **667**
Spec. Dragana Vujić
Milimir Govedarica
Nataša Sikimić

POLICIJSKO INFORMISANJE JAVNOSTI U SLUČAJU TERORISTIČKOG DJELA **687**
Mr Halid Emkić
Mr Amila Taljanović
Dipl. ek. Dijana Stevanović

PRIPREMNE RADNJE KOD KRIVIČNOG DJELA TERORIZMA **701**
Dragana Milijević, spec.

TERORIZAM KAO MEĐUNARODNO KRIVIČNO DJELO **713**
Nikolina Grbić-Pavlović, master prava
Gojko Pavlović, master prava

THE CONNECTION BETWEEN TERRORISM AND ORGANIZED CRIME: NARCOTERRORISM AND THE OTHER HYBRIDS **724**
Stanojoska Angelina

STRATEGIJSKI ASPEKTI SUZBIJANJA TERORIZMA **737**
Dragan Papić

GLOBALNA OPASNOST OD TERORIZMA I
NAJPOZNATIJE TERORISTIČKE ORGANIZACIJE EVROPE **751**
Predrag Popović, spec.
Miodrag Gajić
Stevan Kovačević

Originalan naučni rad – UDK 323.28/.285: 351.74/75

TERORIZAM KAO SAVREMENA BEZBEDNOSNA PRETNJA

TERRORISM AS AN ACTUAL SECURITY TREAT

Prof. dr Radomir Milašinović[1]
Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu
Prof. dr Saša Mijalković[2]
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Apstrakt: Namesto nuklearnog rata i oružanog sukoba globalnih razmera tokom „hladnog rata", vrh agende transnacionalnih bezbednosnih pretnji u posthladnoratovskoj eri pripao je terorizmu. Iako je tradicionalno smatran pojedinačnim aktom političkog nasilja, koji je usmeren protiv ustavnog uređenja, bezbednosti države i pojedinaca, sve veća ideološko-politička zaslepljenost terorista, kao i dostupnost savremenih oružja i naučnotehnoloških dostignuća, učinili su da terorizam postane masovna i sve destruktivnija pojava koja je, uz to, poprimila značaj pretnje međunarodnoj i globalnoj bezbednosti. Bez obzira na to što nikada pre države nisu imale razvijenije antiterorističke subjekte, snage, mere i sredstva, i što mehanizmi međunarodne bezbednosti na polju antiterorizma nikada nisu bili produktivniji, svet se nikada nije osećao ugroženijim od terorizma. U prilog argumentovanju ove teze i osvetljavanju terorizma kao savremene bezbednosne pretnje, u radu je učinjen osvrt na njegovu etiološku, fenomenološku i posledičnu dimenziju. Argumentacije su elaborirane slučajem aktuelne ugroženosti Republike Srbije i njenog regionalnog okruženja terorizmom[3].

Ključne reči: etiologija terorizma, fenomenologija terorizma, posledice terorizma, nacionalna bezbednost, međunarodna bezbednost

---

1 *ralem@gmail.com*
2 *sasa.mijalkovic@kpa.edu.rs*
3 Ovaj rad je rezultat realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom *Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija*. Projekat finansira Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Saša Mijalković.

UVOD

Terorizam je metod smišljene i sistematske upotrebe nasilja s ciljem razvijanja straha kod ljudi i predstavnika vlasti, radi ostvarivanja ličnih političkih i drugih ideoloških ciljeva. Izloženost građana opasnosti stvara osećaj nebezbednosti, nemoći, nespokojstva i nepoverenja u državnu vlast koja je dužna da im osigura mir i bezbednost. To je i cilj terorista: da akcijama nasilja prema nedužnima privuku pažnju domaće i svetske javnosti i zastraše je ili pridobiju za ostvarenje interesa i ciljeva koje proklamuju, kako bi ta ista javnost izvršila pritisak na državu da udovolji zahtevima terorista.

Generalno, *terorizam* je smišljena, svrsishodna i često organizovana i sistematska upotreba nasilja i zastrašivanja radi stvaranja ili iskorišćavanja atmosfere straha građana i nosilaca vlasti, s ciljem proklamovanja izvesnih ideoloških, najčešće političkih vrednosti, ciljeva ili interesa i prisiljavanja državnih vlasti da udovolje zahtevima terorista. Ciljevi terorista mogu da budu i legitimni, ali je korištenje terorizma kao sredstva njihovog dostizanja nezakonito i moralno nedopustivo.

Reč je o složenom obliku organizovanog, individualnog i ređe institucionalizovanog političkog nasilja, obeleženog zastrašujućim brahijalno–fizičkim i psihološkim metodama političke borbe kojim se obično u vreme političkih i ekonomskih kriza, a ređe i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti veliki ciljevi. Kao vid individualnog, nelegitimnog i neinstitucionalnog nasilja, terorizam je uvek okrenut protiv određenih institucija nekog društva, odnosno države. Ukoliko je vid kamufliranog državnog nasilja, čak i kada je formalnopravno legalan, nema legitimne osnove u relevantnom pravnom i etičkom kodeksu međunarodne zajednice (Simeunović, 1993 : 736).

Pod određenim uslovima, u duhu Ženevskog prava, terorizam može da bude i *ratni zločin*. Reč je o situacijama kada se vrši protiv civila koji imaju status zaštićenih lica, bez obzira na to da li ga vrše oružane snage zaraćenih strana protiv lica koja se mogu naći na teritoriji zaraćene strane kao internirci, ili na okupiranoj teritoriji u međunarodnim oružanim sukobima, odnosno protiv civilnih lica ili lica koja su prestala da učestvuju u unutrašnjem oružanom sukobu. Može da bude i *zločin protiv čovečnosti*, pod uslovom da je deo rasprostranjene ili sistematične prakse uperene protiv civila i da izvršioci znaju da su njihova kriminalna dela deo opšteg ili sistematskog obrasca ponašanja (ubistava, istrebljivanja, mučenja...). Ukoliko takvu praksu sprovode represivni režimi koristeći resurse nacije za eliminisanje ciljnih društvenih grupa koje žive unutar države, reč je o tzv. *domaćem genocidnom terorizmu* (Cassese, 2005 : 145–148). Od terorizma,

svakako, treba razlikovati *teror (strahovladu), gerilu* i *organizovani kriminal* (v. Mijalković, 2009 : 241–245).

U nastojanju da osvetlimo terorizam kao savremenu bezbednosnu pretnju, učinićemo kraći osvrt na njegovu etiološku, fenomenološku i posledičnu dimenziju, argumentujući iznete teze slučajem aktuelne ugroženosti Republike Srbije i njenog regionalnog okruženja terorizmom.

ETIOLOGIJA SAVREMENOG TERORIZMA

Na složenost terorizma kao savremene bezbednosne pojave u dobroj meri utiču i uzroci i uslovi njegovog nastanka. Njegova multikauzalna priroda neretko se argumentuje tzv. objektivnim i subjektivnim *terizmogenim faktorima.*

Među tzv. *objektivnim* faktorima nastanka i razvoja terorizma, najčešće dominiraju: izvesne ambijentalne protivrečnosti i problemi koji ugrožavaju bezbednost pojedinaca ili društvenih grupa, onemogućavajući im zadovoljenje fundamentalnih ljudskih potreba (nepoštovanje savremenih demokratskih tekovina; teror političke vlasti nad narodom ili manjinama; kriza političkih, ekonomskih i socijalnih institucija; nemogućnost nesmetanog ispoljavanja etničkih, verskih i rasnih obeležja – kulturna i druga predominacija i ugnjetavanje; separatističke težnje grupa; hegemonističke pretenzije grupe na teritoriju druge države; siromaštvo; diskriminacija po raznim osnovama; izraženi nacional-šovinizam i verski fanatizam; sporovi oko granica i državne teritorije itd.).

Subjektivni faktori su ekstremistička ubeđenja da se postojeći objektivni problemi mogu rešiti isključivo primenom nasilja: da se *dobije* ono što je nepravedno uskraćeno – zemlja, sloboda, ljudska prava, ravnopravnost; da se *ponovo uspostave* identitet, status ili legitimni posed tamo gde su ugroženi ili izgubljeni; da se *zaštite* život, čast, ugled i opstanak tamo gde su ugroženi ili loše tretirani; da se *povrate* prava, privilegije i vrednosti tamo gde su oduzete itd.

Etiološke faktore savremenog terorizma nemoguće je odvojiti od ciljeva terorista. Primarni cilj terorista je ostvarivanje proklamovanih interesa i vrednosti raspoloživim sredstvima. Sekundarni ciljevi su promovisanje proklamovanih vrednosti u zemlji i inostranstvu, vraćanje zasluženog prestiža, stvaranje boljih životnih prilika, obezbeđivanje saveznika i prijatelja, progresivno slabljenje protivnika itd. Najzad, konačni ciljevi su puno samoodređivanje i međunarodno priznavanje statusa (Whittaker, 2004 : 51–52; Wilkinson, 2003 : 107–138).

Svakako, reč je o dominirajućim etiološkim faktorima savremenog terorizma. Osim ovih, brojne pojave, događaji, stanja i procesi iz života pojedinca, države i međunarodne zajednice doprinose razvoju terorizma.

ODLIKE SAVREMENOG TERORIZMA

Savremeni terorizam je zločin *multikauzalne prirode*, jer ga uzrokuju i uslovljavaju brojni subjektivno-objektivni terizmogeni faktori. Njegova fenomenlogija je *multimanifestna*, jer je multivarijantnost pojavnih oblika terorizma „ograničena maštom terorista". Odlikuje ga *upotreba nasilja*, i to *fizičkog* (fizičke snage, vatrenog oružja, eksplozivnih naprava, otrova, radioaktivnih materija i sl.), a neretko i *raznih oblika mentalne manipulacije i indoktrinacije* (prema javnosti, ali i prema žrtvama otmica koje su se posle „ispiranja mozga" pridružile terorističkim organizacijama). *Žrtve terorizma su raznovrsne*, od onih koje su upletene u političko-ideološki problem (*ciljane – selektivne žrtve*), do onih koje s tim nemaju nikakve veze (nedužni građani kao depersonalizacija države). Prati ga *efekat iznenađenja*; čak i kada se teroristički napadi očekuju, izbor mete, vremena, mesta i načina napada iznenađuju državu, domaću i međunarodnu javnost, čime se stvara neizvesnost, nesigurnost, panika i strah da je svako potencijalna žrtva.

Terorizam je *ideološko-politički motivisan.* Čak se ostvarenje verskih, rasnih, socijalnih i/ili drugih ciljeva na kraju svodi i postaje politički problem. Terorističkim aktom se *prenosi izvesna poruka*, tj. proklamuju se određeni ciljevi i interesi i upozorava na posledice u slučaju njihovog neispunjenja. Time se mobiliše javnost, stvara javno mnjenje i reafirmiše narušeno dostojanstvo izvesnih društvenih grupa. „Odjek" poruke je veći ukoliko je reč o „*važnoj žrtvi*" – političar, biznismen, funkcioner međunarodne organizacije, zatim ukoliko je delo izvršeno na *lokaciji od naročitog značaja* – ambasada, zgrada vlade ili međunarodne organizacije, plovilo ili vazduhoplov u međunarodnom saobraćaju, ako je teroristički čin *spektakularniji* itd. Međutim, teroristički akt najčešće odlikuje *simboličnost*, time što se napadom na neposredne žrtve (civili kao „simbol") simbolizuje napad na stvarnu metu političkog nasilja (država). Osim toga, žrtve se doživljavaju i kao „stvar", u slučajevima otmica kada su u toku pregovora sa državom „predmet razmene" (za političke ustupke, za novac ili prevozno sredstvo, za puštanje na slobodu političkih zatvorenika – tzv. *teroristi oslobodioci*, radi osvete – tzv. *teroristi osvetnici*, radi dobijanja publiciteta i sl.).

Terorizma ne bi ni bilo bez *očekivanih efekata i reakcija* (*„mentalna agresija"* produkovanjem panike, straha i drugih psihičkih reakcija vlasti, domaće i strane javnosti, te reakcija medija koji ih „reklamiraju i promovišu", reakcija države koja ih osuđuje, popušta im ili vodi beskompromisnu politiku, reakcija građana koji osuđuju ili podržavaju državno rukovodstvo, reakcija drugih država i međunarodnih subjekata itd.).

Osim navedenog, savremeni terorizam odlikuju i *sistematičnost.* tj *ciljno, planirano i organizovano delovanje*; zatim, *nemoralnost* i *protivzakonitost*; *ekonomičnost* u postizanju ciljeva; *raznovrsnost objekata napada* itd.

U teoriji bezbednosnih nauka se, kao odrednice savremenog terorizma (po kojima se on razlikuje od tradicionalnog), mogu izdvojiti: globalnost (granice više nisu barijere terorizmu); letalnost (promena taktike kojom se nekada težilo uznemiravanju javnosti impresivnim žestokim akcijama, novom taktikom ubijanja što većeg broja civila i zastrašivanja što većeg broja ljudi); znatno veća koordiniranost terorista i veći obim nasilja; brišu se klasične granice između terorizma i objavljenog rata među državama; upotreba najrazvijenije tehnologije i usmerenost ka uništavanju najrazvijenije tehnologije koja ugrožava „svetu tradiciju" terorista; organizuju ga i sprovode transnacionalne zavereničke mreže; sprovode ga fanatični ekstremisti željni što većeg uništavanja, uz primenu samoubilačkih metoda, nespremni za pregovore i kompromise, kao i velika mržnja prema meti (Kegli, Vitkof, 2006 : 632).

Valja naglasiti i to da savremeni terorizam bitno menja svoje karakteristike, te da sve manje podseća na terorizam prošloga veka: sve je veći broj terorističkih organizacija i pojedinaca – terorista; sve su učestaliji teroristički akti sa smrtnim ishodom; žrtve su sve masovnije a materijalna šteta sve veća; ciljevi su sve radikalniji, poput raspada država ili uništenja celih društvenih (etničkih, verskih, rasnih, socijalnih...) grupa; sve su veći napori terorističkih organizacija da dođu u posed oružja za masovno uništavanje, zbog čega je opravdan i sve veći strah od njihove upotrebe; sve više terorističkih akcija ima međunarodne dimenzije; teroristički akti su sve organizovaniji i spektakularniji; terorističke organizacije imaju sve veći broj članova; sve je veća sprega između terorizma i organizovanog kriminala; teroristički akti su sve više usmereni ka civilnom stanovništvu itd.

ISPOLJAVANJE SAVREMENOG TERORIZMA

Savremeni terorizam se manifestuje terorističkim aktima koji se najčešće realizuju kao: oružani napadi na objekte i lica i ubistva (tzv. atentati); podmetanje i aktiviranje eksplozivnih naprava; izazivanje požara; upotreba otrova, štetnih gasova, hemijskih ili drugih opasnih materija; otmica lica, vozila, brodova ili vazduhoplova, te uzimanje talaca i kidnapovanje; slanje „pisma-bombi", upotreba „automobila-bombi", „živih bombi"; pretnje terorističkim napadom, lažne dojave i uzbune i slično.

Bez namere detaljnijeg elaboriranja, pomenućemo tradicionalne (dobro poznate) klasifikacije terorizma, i to prema: geografskom nivou pripreme i izvođenja napada, na *unutrašnji* terorizam i terorizam *međunarodnog značaja* (*transnacionalni* – terorizam nedržavnih aktera i *međudržavni* – koji izvode države)*;* izboru objekta napada, na *selektivni*, *neselektivni* (*slučajni*) i *tipski*; obimu mete napada, na *individualni, grupni i masovni*; izvođaču terorističkog akta, na *pojedinačni* i *grupni*; mogućnostima razrešavanja konfliktne situacije između terorista i onog protiv koga su napadi upereni, na *zaustavljiv* i

nezaustavljiv; ličnom odnosu izvođača terorističkog akta prema terorizmu, na *neposredni* i *naručeni* (*plaćenički*); geoprostoru terorističkog delovanja, na *urbani* i *ruralni*; korelaciji aktivnih i pasivnih subjekata terorističkog napada, na terorizam: *države protiv države*, *države protiv nedržavnog subjekta, nedržavnog subjekta protiv države* i *nedržavnog subjekta protiv nedržavnih subjekata;* motivima, na *nacionalistički, separatistički*, *religiozni, prevratnički* i *emigrantski*; odnosu terorista prema vladajućem režimu, na *antidržavni* i *prodržavni*; posledicama koje proizvodi po životnu sredinu, na *ekološki i ostali terorizam*; političkoj orijentaciji terorista, na *revolucionarni* (levi, levičarski, crveni) i *reakcionarni* (desni, crni, beli) i ostale podele (vigilantistički, agitacioni, demonstrativni, „evroterorizam", telefonski terorizam i sl.). Sledi osvrt na neke od najzastupljenijih klasifikacija savremenog terorizma koje, svakako, ne isključuju druge tipologizacije.

Za razliku od „*klasičnih*" (*tradicionalnih*, *staromodnih*) *terorista* koji su primarno zainteresovani da oduzmu što više nevinih života ili da udare na simbole savremene demokratske države, „*racionalni/kalkulišući*" *teroristi* teže da pričine što veću ekonomsku štetu i ugroze kvalitet života, nastojeći da poštede ljudske živote. Takav je tzv. *energetski terorizam* protiv nacionalnih i međunarodnih ekonomsko-energetskih sistema, koji postaje „moćno ekonomsko i političko oružje" (Vaňous, 2005 : 98–105).

S obzirom na ličnu bezbednost i taktiku izvođača terorističkog napada, terorizam može da se podeli na tzv. *promišljeni* (koji izvode teroristi koji ne žele da budu uhvaćeni niti ubijeni) i *samoubilački terorizam* (koji izvode politički, verski, nacionalistički i drugi fanatici, koristeći konvencionalne ili improvizovane eksplozivne naprave, ne mareći za svoj život). Središnju, umerenu taktiku koristi tzv. *aktivni strelac* koji, koristeći vatreno, ređe hladno oružje ili oruđe pogodno za napad, ubija što više nevinih ljudi oko sebe, najčešće na javnom mestu (na ulici, u školi, u crkvi, u sredstvima javnog prevoza, u samousluzi, na sportskom stadionu itd)..

Danas su pojedine države pokrovitelji terorista (*sponzorisani terorizam*) jer podstiču i pomažu teroriste u realizaciji njihovih namera, odnosno iniciraju i naručuju terorističke akte, te preko pripadnika svojih vojnih i tajnih službi u njima neposredno učestvuju. Najčešće je reč o „tzv. ideološkoj, finansijskoj, vojnoj (obuka i naoružavanje) i operativnoj (obezbeđivanje falsifikovanih isprava i dokumenata, specijalnog oružja, sigurnih utočišta) podršci, iniciranju terorističkih napada i direktnom učestvovanju u terorističkim akcijama" (Martin, 2006 : 125). Poseban vid državnog terorizma je *terorizam surogat rata (protiv drugih nacija)*, koji se primenjuje u okviru različitih koncepata specijalnog – *nekonvencionalnog ratovanja* (v. Milašinović, 1996; Milašinović, 1998).

Ako se u izvođenju terorističkih napada koristi oružje za masovno uništavanje, može se govoriti o *nuklearnom*, *hemijskom*, *biološkom* ili *kombinovanom terorizmu*. Zajednički naziv za ove vidove terorizma, ali i za

terorističke akte kojima se uzrokuje smrt većeg broja lica i ogromna materijalna šteta je *super(mega)terorizam*, odnosno *postindustrijski terorizam*. *Bioterorizam* može da se manifestuje kao tzv. *agro-terorizam* čije su mete poljoprivreda i izvori hrane, odnosno biljke i životinje koje se koriste u prehrambene svrhe (*zoocidni i fitocidni oblik*), odnosno kao *genocidni* (protiv ljudi) i *ekocidni terorizam* (protiv životne sredine) (Parachini, 2000 : VI).

Postmoderni (visokotehnološki) terorizam podrazumeva zloupotrebu savremenih tehnologija u izvođenju terorističkih napada. Njegov poseban vid je *kiber (kompjuterski) terorizam*, odnosno izvođenje terorističkih napada posredstvom savremenih informacionih tehnologija. Zbirni naziv za nuklearni, hemijski, biološki, kiber-terorizam i terorizam uz upotrebu visokosofisticiranog oružja i materijala za masovno uništavanje je *tehnološki – nekonvencionalni terorizam*.

Jedan od specifičnijih vidova je tzv. *kompromisni terorizam*. U užem smislu, reč je o obračunavanju stranih službi bezbednosti sa političkim protivnicima koji su našli azil u drugoj državi, uz zloupotrebu pogodnosti diplomatskih funkcija i gostoprimstva države akreditacije. U širem smislu, reč je o terorističkom napadu koji je organizacija ili grupa usmerila protiv jedne države, zahtevajući pri tom da im treća država (koja nije neposredno pogođena terorističkim aktom) ispuni političke zahteve.[4]

Specifičan je i fenomen tzv. *narkoterorizma*. U nepravom značenju, to je finansiranje terorizma profitom od trgovine narkoticima. U pravom smislu, reč je o nastojanjima narkokartela (narkomafije) da steknu političku moć, zbog čega pribegavaju (neposrednim ili plaćeničkim) terorističkim aktima ne bi li se razračunali sa postojećim režimom na vlasti na čije mesto pretenduju.

Novi je i vid tzv. *zelenog terorizma*, koji preduzimaju formalne ili neformalne društvene grupe koje se zalažu za prava životinja, očuvanje životne sredine, šuma, voda, vazduha i slično. Politizovanje tradicionalno-nepolitičkih pitanja dovodi i do ekstremističkog ponašanja pojedinaca i grupa. Cilj im je *usko ograničen*, pa se i naziva *terorizmom jednog (uskog) cilja*: primenom nasilja ukazuje se na konkretne ekološke probleme i vrši pritisak na organe vlasti kako bi inicirali donošenje zakonskih propisa kojim bi se oni rešili. Najčešće ne uzrokuje ljudske žrtve (Harmon, 2000 : 137–185).[5]

---

[4] Na primer, teroristi iz države A u državi B otmu abasadora države C, zahtevajući pri tom da država D pusti na slobodu određene političke zatvorenike. Ovde se računa na to da će međudržavna solidarnost povećati izvesnost uspeha terorista.

[5] Na primer, „očuvanje staništa risa“ je bio motiv organizacije Front za oslobođenje zemlje da u oktobru 1988. godine podmetne požar u poznatom skijalištu u Vejlu, država Kolorado, pričinivši štetu od dvanaest miliona dolara. Dvadeset pet aktivista organizacije za zaštitu životinja je svojim bombaškim napadima, podmetanjem požara i sabotažama uništavalo imovinu, ali ne i ljudske živote. U Kembridžu je na isti način

Dalje, narastajući transnacionalni, odnosno postmoderni terorizam, obogaćen novim formama ispoljavanja i oličen u ekstremnom radikalnom religijskom, posebno islamističkom fundamentalizmu, na pragu trećeg milenijuma poprimio je globalni karakter i pretvorio se u najveću pretnju svetskoj bezbednosti. Zato ga mnogi nazivaju *globalnim terorizmom* (Bajagić, 2007 : 194). Odlikuju ga globalno prostiranje pojedinih terorističkih organizacija i mreža i njihova izražena mobilnost, te globalni efekti terorističkih napada koji imaju tendenciju primene oružja za masovno uništavanje.

Najzad, valja pomenuti i to da su teroristiki napadi u bezbednosnoj praksi najčešće kombinacija nekih od navedenih „čistih" oblika terorizma. Takođe, nameće se pitanje: kakav se terorizam može očekivati u budućnosti? Realno je očekivati da će terorističke napade pretežno izvoditi *pojedinci ili male grupe* naoružane prostim automatskim oružjem, upravo zbog njegove velike rasprostranjenosti i dostupnosti. Osim toga, realno je očekivati upotrebu malih bombi, konvencionalnih (*vojnih*) i iz „kućne radinosti" (tzv. *improvizovanih*). Sledeći (viši) nivo terorističkih opasnosti dolazi od *profesionalno obučenih grupa opremljenih konvencionalnim naoružanjem srednje klas*e koje koriste „auto-bombe" (putnički automobil ili kamion napunjen konvencionalnim eksplozivom), projektile zemlja-vazduh (tipa *Stinger*) i toplotno i infra-crveno navođene projektile za napad na civilne i vojne vazduhoplove, ručne bacače raketa i slično oružje. Najzad, treći nivo opasnosti dolazi od *visoko obučenih grupa opremljenih oružjem za masovno uništavanje* koje bi koristile nuklearno, hemijsko ili biološko oružje, pre „prljave bombe" nego vojnoformacijsko oružje (Harmon, 2000 : 137–185).

POSLEDICE SAVREMENOG TERORIZMA

Terorizam je sve ozbiljnija pretnja čoveku, životnoj sredini, pravnoj državi, demokratiji, vladavini prava, međunarodnom miru i stabilnosti. Stoga je i jasan rast političkog prioriteta rešavanja ovog problema: nekadašnji problem nacionalne bezbednosti postao je predmet svetske bezbednosti, a time i visoke – svetske politike, pa i (opravdanog i neopravdanog) međunarodnog intervencionizma.

Negativni efekti terorizma manifestuju se kroz najmanje tri dimenzije državnog i društvenog života: ljudsku, ekonomsku i bezbednosnu (u užem smislu): *ljudska dimenzija* odnosi se na kršenje ljudskih prava mnogih direktnih i indirektnih žrtava terorizma. Problem je tim veći što mnoge države još uvek nisu koncipirale posebne strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma, odnosno za zaštitu ljudskih prava potencijalnih i aktuelnih žrtava, što najčešće uslovljava njihovu viktimizaciju; *ekonomska dimenzija* odnosi se

---

uništena laboratorija u kojoj su vršena istraživanja na životinjama, što je prouzrokovalo gubitke miliona funti. (Harmon, 2000 : 137–185).

na efekte terorizma koji dodatno produbljuju nepovoljne činioce ekonomske tranzicije koji su, između ostalog, jedan od uzroka i uslova njegovog nastanka i *bezbednosna dimenzija*, koja se tiče ugrožavanja nacionalne bezbednosti usporavanjem procesa demokratizacije tzv. „tranzicijskih društava", podrivanjem demokratskih institucija i vladavine prava, i stvaranjem brojnih socio-ekonomskih problema. Slabe i korumpirane državne institucije i neadekvatna legislativa onemogućuju uspešno suprotstavljanje ovom problemu, što iznutra i spolja ugrožava nacionalnu bezbednost.

Na spoljnopolitičkom planu, terorizam može indirektno da podstakne dezintegraciju, onemogućavanje ili otežavanje integracije države u određene međunarodne institucije i organizacije, uvođenje određenih oblika sankcija, intervencije međunarodne zajednice ili velikih sila kojima se ugrožava integritet zemlje kao i osudu međunarodne zajednice zbog toga što je vlada nesposobna da mu se suprotstavi, ne želi to da učini ili ga podržava. Posledice po nacionalnu bezbednost istovetne su posledicama političkih i ekonomskih pritisaka.

Na unutrašnjem planu države, efekti terorizma su izuzetno složeni, latentni i neretko predstavljaju *strategijski rizik* po bezbednost države i građana usled:

- *ugrožavanja života ljudi*, odnosno njihovog povređivanja i smrti kao posledica terorističkih napada;
- *ugrožavanja zdravstvene bezbednosti ljudi*. Naime, osećaj nesigurnosti građana i strah po egzistenciju, tj. po ličnu (porodičnu) i imovinsku bezbednost je psihička reakcija čoveka na terorizam. Stres, najčešće kontinuirani (tzv. serijski), umnogome se odražava na fizičko i mentalno zdravlje i doprinosi efektu tzv. *paranoičnog stanovništva*;
- *ugrožavanja životne sredine, biljnog i životinjskog sveta,* jer su degradacija životne sredine, epidemije i epizootije potencijalne posledice tzv. ekološkog i bioterorizma, što se odražava i na bezbednost ljudi, podsitiče emigraciju i ugrožava poljoprivredu i prehrambenu industriju, a time i prehrambenu bezbednost ljudi;
- *destabilizacije ekonomije i ekonomskog investiranja*, jer su nestabilna i krizna područja nesigurna za strane investicije, što uslovljava pad proizvodnje, rast nezaposlenosti i siromaštva i razvoj „sive ekonomije". Osim toga, terorizam je neretko usmeren prema nacionalnoj ekonomiji – tzv. *ekonomski terorizam*, i to protiv proizvodnih – industrijskih kapaciteta, turističkih destinacija i objekata, (međunarodnog i unutrašnjeg – drumskog, železničkog, vodnog i vazdušnog) saobraćaja;
- *ugrožavanja energetske bezbednosti zemlje* tzv. energetskim terorizmom kojim se napadaju energetske instalacije i destimulišu investitori i izvoznici energije;
- *ugrožavanja socijalne bezbednosti*, kao posledice ugrožavanja života i zdravstvene bezbednosti stanovništva i destabilizacije ekonomije;

- *ugrožavanja finansijske stabilnosti države*, jer složene akcije na preventivnom, represivnom planu i planu zaštite i pomoći žrtvama od strane vladinog i nevladinog sektora zahtevaju velika budžetska izdvajanja;
- *demografske destabilizacije države*, ubijanjem stanovništva, padom prirodnog priraštaja, emigracijom u druge zemlje zbog straha od terorizma, degradacijom životne sredine i narušavanjem ekonomske i socijalne bezbednosti;
- *povećanja nacionalnog i verskog nacionalizma i tenzija*, polarizacijom i fragmentacijom društva po etničkim, verskim, rasnim, socijalnim i političkim kriterijumima i produbljivanjem starih i rađanjem novih netrpeljivosti i mržnji između pripadnika ovih grupa;
- *ekspanzije tzv. medijskog kriminala*, odnosno terorističkih akata uslovljenih podsticajima masovnih medija i destruktivnom psihološko-propagandnom delatnošću, kojima se političko nasilje prikazuje kao legitimno sredstvo za ostvarivanje političkih ciljeva, pred kojima popuštaju mehanizmi kontrole i samokontrole ekstremista;
- *umrežavanja terorizma i drugih vidova kriminala*, od kojih je svakako najopasnija sprega sa organizovanim kriminalom i sa kriminalnim (subverzivnim) aktivnostima obaveštajnih službi neprijateljski nastrojenih država. Ukoliko ih nisu „oteli“, teroristi neretko sredstvima organizovanog kriminala za simbolična sredstva i kroz kriminalne postupke otkupljuju kuće, imanja, preduzeća i imovinu stanovništva protiv kojeg su usmerili terorističke akte;
- *povećanja korupcije u javnom sektoru*, koje je izraženije u tzv. neuspešnim i nestabilnim državama;
- *ugrožavanja funkcionalnosti pojedinih državnih resora,* jer terorizam ometa nesmetano realizovanje državnih funkcija, pre svega ekonomsku, socijalnu, zdravstvenu, obrazovnu itd.;
- *stvaranja nepoverenja građana u državu i državne organe*, koji su često nemoćni i nedovoljno efikasni na polju antiterorizma;
- *stvaranja nepoverenja građana i države u međunarodne organe i institucije* koje mogu da budu neefikasne u pružanju međunarodne pomoći, koje mogu da tolerišu terorističke aktivnosti pojedinih grupa i država koje ih sponzorišu i koje mogu da sankcionišu državu koja je neefikasna na polju antiterorizma;
- *urušavanja međunarodnih odnosa i imidža (ugleda) zemlje* na međunarodnoj sceni, naročito u slučajevima međunarodnog terorizma, zbog stavljanja drugih zemalja ili međunarodnih organizacija na stranu terorista ili zbog nepružanja pomoći i podrške ugroženoj državi, usled osude države zbog neefikasnosti njenog sistema bezbednosti i drugo.

Svakako da, u najširem smislu, terorizam ima negativne efekte po sve sfere društvenog i međunarodnog života. Ovom klasifikacijom posledica terorizma nisu isključene druge tipologizacije.

U zavisnosti od terorističkih strategija i posledica terorizma, i država će zauzeti stav o „tvrđem“ ili „mekšem“ antiterorističkom delovanju, te primeniti *pomirljivu strategiju* (činjenje izvesnih ustupaka teroristima u zamenu za odustajanje ili prekid terorističkih aktivnosti), *pregovaračku strategiju* (neposredno ili posredovano pregovaranje s teroristima, koja i ne moraju da rezultiraju ustupcima) ili *nepopustljivu strategiju* (rešavanje problemske situacije odbijanjem zahteva terorista ili bez ikakvog pregovaranja) (Klarin, 1979 : 73).

POSLEDICE TERORIZMA PO BEZBEDNOST REPUBLIKE SRBIJE I OKRUŽENJA

Strategijom nacionalne bezbednosti Republike Srbije identifikovani su dominantni izazovi, rizici i pretnje nacionalnoj bezbednosti, kao i problemi bezbednosti međunarodnog (globalnog i regionalnog) okruženja koji ugrožavaju stabilnost Republike Srbije i zemalja regiona. Na svim navedenim geoprostornim nivoima analize, terorizam je identifikovan kao dominantna pretnja. Interesantno je da i ostale bezbednosne pretnje imaju veze sa terorizmom, tako što su uzroci i uslovi nastanka i razvoja terorizma, ili su pojave koje su tesno povezane sa terorizmom, ili su posledica terorizma.

Pored terorizma, najizraženijim izazovima, rizicima i pretnjama bezbednosti *globalnog okruženja* smatraju se: regionalni i lokalni sukobi, etnički i verski ekstremizam, organizovani kriminal, proliferacija oružja za masovno uništenje i ilegalne migracije, makroekonomski poremećaji i krize, socijalni nemiri, kao i sve izraženiji deficit energetskih resursa. Posebno je opasna praksa preventivnih napada i intervencionizma velikih sila u unutrašnje stvari suverenih država koje navodno sponzorišu terorizam, pružaju utočište teroristima ili nisu u mogućnosti da ga efikasno spreče i suzbiju. Problemi bezbednosti u vezi sa terorizmom su očigledno prošireni i na ekonomsku, energetsku, socijetalnu i ekološku dimenziju međunarodne i nacionalne bezbednosti. Uz to i sve više postaju nepredvidivi, asimetrični i transnacionalni.

Dominantni problemi *evropske bezbednosti* su, pre svega: terorizam, organizovani kriminal, širenje oružja za masovno uništenje, etnički i verski ekstremizmi i ilegalne migracije. Oni su najizraženiji u Jugoistočnoj Evropi, kojoj geografski pripadaju i teritorije na kojima je nastanjen srpski narod (Republika Srbija, Republika Srpska, Federacija Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora, Makedonija).

Bezbednost Republike Srbije danas je umnogome poboljšana u odnosu na poslednju deceniju XX veka, čemu je znatno doprinela njena proevropska politička orijentacija. Ovo, kao i težnja načelno istim civilizacijskim vrednostima i integracijama svih zemalja regiona, smanjilo je mogućnost direktne pretnje ili agresije na Republiku Srbiju. Međutim, među pretnjama dominiraju

terorizam i organizovani kriminal, a posebne negativne implikacije po nacionalnu i međunarodnu bezbednost ima sprega ove dve pretnje.

Naime, dominantni izvor nestabilnosti Republike Srbije je bezbednosna situacija na teritoriji Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija, nastala uspostavljanjem međunarodnog statusa i nelegalnim samoproklamovanjem „Republike Kosovo". Nju karakterišu: strah i opšta nesigurnost uzrokovani etnički motivisanim nasiljem nad pripadnicima srpskog naroda i manjinskih etničkih zajednica, spora izgradnja demokratskih institucija i demokratske političke kulture i odnosa, nepoštovanje osnovnih ljudskih prava, uskraćivanje slobode kretanja, ekspanzija organizovanog kriminala (prvenstveno narkokriminala, trgovine oružjem i ljudima, ilegalnih migracija), uzurpacija i uništavanje privatne imovine i kulturno-istorijskog nasleđa i otežan proces povratka prognanih i interno raseljenih lica. Uzrok takvog stanja direkno je terorizam albanskih ekstremista.

Osim ovog izazova, najizraženiji bezbednosni izazovi, rizici i pretnje koji mogu da imaju veze sa terorizmom su: oružane pobune, sporovi uz upotrebu oružja, separatizam, razni oblici organizovanog kriminala, etnička i verska netolerancija i ekstremizam, obaveštajna delatnost drugih država, proliferacija oružja za masovno uništenje, korupcija, problemi ekonomskog razvoja, energetska nebezbednost, neravnomerni privredni i demografski razvoj, nerešeni status i teški položaj izbeglih, prognanih i interno raseljenih lica, nedovršeni proces razgraničenja između država nekadašnje SFRJ, nekontrolisano trošenje prirodnih resursa i ugrožavanje životne sredine, posledice tehnoloških nesreća, kao i ugrožavanja životne sredine i zdravlja građana, opasnosti povezane sa pojavljivanjem i širenjem infektivnih bolesti kod ljudi i zaraza kod životinja, narkomanija, destruktivno delovanje pojedinih verskih sekti i kultova, visokotehnološki kriminal i ugrožavanje informacionih i telekomunikacionih sistema.

Iako je nemoguće tvrditi sa sigurnošću, kombinacija pojedinih izazova i pretnji mogla bi da dovede do razvoja terorizma na tlu Srbije, pri čemu se kao posebne „neuralgične tačke", osim Kosmeta, javljaju područja opština Bujanovac, Preševo i Medveđa, kao i područje Raške oblasti (tzv. Sandžak sa centrom u Novom Pazaru), kao područja na kojima bi moglo doći do terorizma masovnijih razmera. Slučajeve terorizma kao pojedinačnih akata nasilja ne bi trebalo isključiti na području opštine Bosilegrad i u pojedinim mestima u Autonomnoj Pokrajini Vojvodina, u kojima je izraženija međuetnička netolrancija. U prvom slučaju, terorizam bi imao atribute ekstremnog nacionalizma i separatizma, kao i verskog fanatizma, a u drugom slučaju bi bio nacional-separatistički.

S manjom ili većom verovatnoćom ispoljavanja i prepoznavanja, moguća je i zloupotreba novih tehnologija i naučnih dostignuća u oblasti informatike, genetskog inženjeringa, medicine, meteorologije i drugih naučnih oblasti, što

može da uslovi pojavu pojedinih, za naše područje novih oblika tzv. kiberterorizma, bioterorizma, hemijskog i ekološkog terorizma.

Najzad, mogući su i slučajevi „prelivanja“ terorizma sa područja Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Makedonije na tle Republike Srbije. Zbog unapređenja međunarodnih odnosa u regionu, manja je verovatnoća intenziviranja terorizma. Verovatno bi bila reč o pojedinačnim aktima nasilja sa pozicija ekstremnog nacionalizma i verskog fanatizma.

ZAKLJUČAK

Ekspanzija terorizma u svetu sredinom prošlog veka „iznenadila“ je nacionalne sisteme bezbednosti mnogih zemalja koji nisu bili organizaciono ni funkcionalno sposobni da mu adekvatno odgovore. Shvaćeno je da vojna, politička i ekonomska sila koje su bile glavni stožeri moći država tokom „hladnog rata“ i koje su odvratile države i vojne blokove od izbijanja trećeg svetskog rata nisu dovoljne da efikasno spreče i suzbiju pojedinačne akte političkog nasilja nedržavnih aktera. Iako je usledio razvoj nacionalnih i međunarodnih antiterorističkih kapaciteta, već su pričinjene brojne velike i nepopravljive štete. Ogromna sredstva koja su uložena u reformu sistema bezbednosti nisu promenila „scenario u kojem je on korak iza terorista“. Svakodnevni teroristički akti širom sveta upravo ukazuju na to da treba nastaviti rad na reformi sektora bezbednosti. Naročit problem je internacionalizacija, pa i globalizacija terorističkih aktivnosti koje, uz potencijalnu upotrebu oružja za masovno uništavanje čiji dometi mogu da budu globalni, mogu da ugroze bezbednost planete.

Zemlje Zapadnog Balkana imaju bogato isustvo sa terorizmom. Među njima prednjači Republika Srbija koja je bila suočena sa unutrašnjim i međunarodnim terorizmom (Kosovo i Metohija), i koja ima bogato isustvo u suprotstavljanju terorizmu – samostalno, uz navodnu međunarodnu intervenciju NATO (oružana agresija na Saveznu Republiku Jugoslaviju i okupacija Kosova i Metohije) i uz pomoć međunarodnih bezbednosnih institucija (na području Bujanovca, Preševa i Medveđe).

Republika Srbija je izgradila adekvatni normativni okvir i poseduje respektivne institucionalne kapacitete vojnog i civilnog sektora bezbednosti za suzbijanje terorizma. Takođe, razvila je i mehanizme međunarodne saradnje na polju antiterorizma. Na tom polju, svakako, treba još dosta raditi.

Međutim, Republika Srbija ne može da se pohvali podjednako respektabilnim kapacitetima za prevenciju terorizma, što je, inače, problem i daleko bogatijih zemalja, razvijenije demokratije i sa razvijenijim nacionalnim sistemima bezbednosti. Ista je situacija i sa ostalim zemljama Zapadnog Balkana. U tom smislu, pred nama je ozbiljna i odgovorna misija razvoja institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za prevenciju unutrašnjeg i

međunarodnog terorizma na nacionalnom i međunarodnom nivou. Pri tom se moraju uvažiti posebnosti sociokulturnog ambijenta Balkana, etiološka, fenomenološka i posledična dimenzija savremenog terorizma i duh međunarodnog prava i standarda u sferi antiterorizma.

LITERATURA

[1] Cassese, A. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

[2] Bajagić, M. (2007). *Osnovi bezbednosti*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.

[3] Harmon, C. C. (2000): Terrorism Today: Current Trend and Future Threats. *Terrorism Today*. Portland: Frank Cass, London.

[4] Kegli, Č. V.; Vitkof, J. R. (2006). *Svetska politika – trend i transformacija*. Beograd: Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka i Diplomatska akademija MSP SCG.

[5] Klarin, M. (1979). *Taoci*. Beograd: NIN i Politika.

[6] Mijalković, S. (2009). *Nacionalna bezbednost*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.

[7] Milašinović, R. (1996). *Američki pohod na svet*. Beograd: ZAD.

[8] Milašinović, R. (1998). *Teror zapada nad svetom: savremeni mehanizmi razaranja i potčinjavanja suverenih zemalja i naroda*. Veternik: Idij.

[9] Martin, G. (2006). *Understanding Terrorism – Challenges, Perspectives, and Issues*. London–New Delhi: Sage Publications, Thousand Oaks.

[10] Parachini, J. (2000). WMD Terrorism: As Terrorism Evolves, Is Agriculture a Likely Target?. *Agro-Terrorism: What Is the Threat?* (eds. Cameron, G.; Pate, J.). Ithaca, New York: Center for Global Security Research – Livermore, Center for Nonproliferation Studies – Monterey, Proceedings of a Workshop Held at Cornell University.

[11] Simeunović, D. (1993). Nasilje. *Enciklopedija političke kulture*, Beograd: Savremena administracija.

[12] *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, www.srbija.gov.rs

[13] Vaňous, J. (2005). Security of Energy Supplies – Policy Paper. *Energy & Security: Global Challenges – Regional Perspecives*, Prague: Program of Atlantic Security Studies, Prague Security Studies Institute.

[14] Wilkinson, P. (2003). Why Modern Terrorism? Differentiating Types and Distinguishing Ideological Motivations. *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Control* (ed. Kegley, C. W. Jr.), New Jersey: Prentice Hall.

[15] Whittaker, D. A. (2004). *Terrorists and Terrorism in the Contemprorary World*. London: Routledge.

Full time professor Radomir Milašinović, Ph.D
Faculty of Security Studies, University of Belgrade

Associate professor Saša Mijalković, Ph.D
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summery: In place of nuclear war and armed conflict on a global scale during the "Cold War", the top agenda of transnational security threats in the post-Cold War era went to terrorism. Although it has traditionally been threaten as an individual act of political violence directed against the constitutional order, national and individual security, the growing ideological and political blindness of terrorists, and the availability of modern weapons and the scientific and technological achievements, have made that terrorism becomes massive and all the destructive phenomena which, in addition, has taken on importance of threats to international and global security. No matter what the state never before had developed more anti-terrorist entities, forces, measures and means, and the mechanisms of international security in the field of anti-terrorism have never been more productive, the world had never felt more insecure.

In addition to upholding this thesis and enlightenment of modern terrorism as a security threat, the objective was to its etiologic, phenomenological and the consequential dimension. It was pointed out that among the causes and conditions of the development of modern terrorism dominated ethnic nationalism and religious fanaticism, which are often combined with the separatist aspirations and anti-globalization ideology of terrorists. Often, these etiologic factors have encouraged and been motivated by the state-sponsors of terrorists, and in exceptional case, tolerated by the international community.

In addition to traditional forms, among the terrorism manifestations are certainly dominated forms of, co-called, anti-national and international terrorism, both ideological and religious, which are often directed against symbols of military, political and economic power of state-terrorism targets. Among the new forms, distinguished by its specificity are, so-called, energy, environmental, green and high-tech terrorism, and by its destructiveness- possible forms of terrorism using weapons of mass destruction.

Consequences of modern terrorism are manifested as a threat to people's lives; endangering the health safety of people, the environment, flora and fauna; destabilizing the economy and economic investment; threat to energy security of the country, endangering social security; threat to financial stability of the state; demographic destabilization of the state; increase national and

religious tensions and nationalism; the expansion of, so-called, "media crime"; networking of terrorism and other forms of crime; increasing corruption in the public sector; endangering functionality of certain state departments; creating a luck of trust in the government and state bodies; creating a distrust of citizens and the state in international bodies and institutions; the distortion of international relations and image (reputation) of other country.

Although based on personal experience, built up an adequate legislative framework, have the respective military and civilian security sector to combat terrorism and developed mechanism for international cooperation in anti-terrorism, the West Balkans have a lot to put in the field of combating terrorism. However, these countries can not boast of equally respected capacity to prevention of terrorism. This, in addition to developing mechanisms for the prevention of organized crime, had to be the priority task for the Balkan countries.

Originalan naučni rad – UDK 323.285: 343.341

TERORIZAM – IZAZOV NAUKE I POLITIKE

TERRORISM - A CHALLENGE OF SCIENCE AND POLITICS

Prof. dr Radoslav Gaćinović
Naučni savetnik Instituta za političke studije Beograd

Apstrakt: Rad je posvećen pojmovnom određenju savremenog terorizma i problemima na putu ka njegovoj opšteprihvatljivoj definiciji. U ovom radu, pored pojmovnog određenja, autor nudi svoju definiciju terorizma i antiterorizma, a posebnu pažnju posvećuje motivima nosilaca ove vrste nasilja, uz argumentaciju da je svaki terorizam politički motivisan. Kritički su analizirane akademske i administrativne definicije terorizma, posebno administartivne definicije ili definicije ''po naređenju''. Osvetliti dubinske dimenzije političkih aspekata terorizma, predstavlja veliki izazov za nauku i politiku, jer terorizam kao svetski problem u praksi nije tako shvaćen zbog različitih ciljeva vođenja politike od strane velikih sila, kao i mesta i uloge nadnacionalnih organizacija u toj politici. Utvrđivanje uzroka terorizma je veoma težak i maglovit put do cilja. Nepostojanje društvene analize na svetskom nivou o uzrocima i motivima nije slučajan propust pojedinih država, već njihova namera, što odgađa verovatnoću uspešnog antiterorističkog delovanja na globalnom nivou. Dakle, međunarodni sistem bezbednosti je pred velikim izazovima: kako očuvati integtralnu bezbednost stanovništva i kako zaštititi građane od sve teže kontrolisanog političkog nasilja – terorizma, u tom cilju autor daje metodologiju proglašenja neke organizacije terorističkom, što predstavlja polaznu osnovu suprotstavljanja savremenom terorizmu. U radu se, takođe, poptencira antiteroristička uloga države i OUN.

Ključne reči: Terorizam, antiterorizam, teror, gerila, međunarodna zajednica, motivi, politika, međunarodno pravo, međunarodna pravna dokumenta

Interdisciplinarni pristup izučavanju fenomenologije savremenog terorizma potvrđuje činjenicu da je on svoj najveći uzlet doživeo u drugoj polovini XX veka, razvijajući se na osnovama otuđenosti pojedinaca i grupa, nacionalnim sukobima, tenzijama, zloupotrebi vlasti u zemljama pod vlašću diktatora i nefunkcionisanju pravnih država. Do kraja XX veka pristup

savremenom terorizmu i odnos prema njegovim aktivnostima od strane međunarodne zajednice i velikih sila nije doneo naročite rezultate, pa je redefinisanje tog odnosa na početku XXI veka neminovnost.[1] Naučna terorija[2] je jedino moćna da uz pomoć politike oslobodi čoveka ledene opčinjenosti i straha od terorističkih aktivnosti. Da bi se ova značajna ideja ostavrila, odnos nauke i politike mora biti ravnopravan i komplementaran.

Definisanje savremenog terorizma predstavlja najsloženiju i najznačajniju fazu antiterorističkog procesa. U cilju opšteprihvatljivog definisanja terorizma bitno je naglasiti da terorizam nije biološka pojava, tj. da se čovek ne rađa kao terorista. U poslednjoj deceniji XX veka javio se niz radova iz oblasti terorizma i bezbednosti koji su u suštini zamagljivali dubinske dimenzije i metodologiju suprotstavljanja savremenom terorizmu, jer je niz nekompetentnih posebno administrativnih (definicija po naređenju) definicija terorizma otežavao pravovremeno prepoznavanje i uspešno definisanje terorizma, što znači da nauka još uvek traži odgovor na pitanje: Kako protiv terorizma?

U savremenom društvu, a posebno u višepartijskom sistemu, potreban je novi pravac u okviru studija političkog sistema koji će se uključiti u proučavanje dubinskih dimenzija terorizma, jer će se terorističke aktivnosti i u narednom periodu primenjivati brzo, u najvećoj tajnosti, a izvodiće se munjevito, stručno, sa adekvatnim sredstvima uz maksimalno iznenađenje za državu.

Terorizam je, dakle, produžena ruka politike, koja se vodi drugim (nelegalnim) sredstvima, i za njega se može primeniti poznata jezuitska maksima ''cilj opravdava sredstvo''.

Izgleda da je današnja politička misao, sa sebi svojstvenim, nedoslednim humanizmom, samo potvrda da je atak na čoveka gotovo univerzalna stvarnost. Jer, pošto je čovek ubio Boga, sada treba ubiti čoveka.[3] Ali da ironija

---

[1] Radoslav Gaćinović, ''Terorizam u političkoj teoriji'', Srpska politička misao br. 2/2010, str. 178, Institut za političke studije, Beograd, 2010.

[2] Teorija je grčka reč, koja, uopšte uzev, znači znanje, i to znanje u tri vida: znanje bez obzira na primenu (''teorijsko'' znanje, otud potreba tzv. vezivanja ''teorije'' i prakse); znanje naučno, nauku, dakle – sistematski dobijeno i provereno kao tačno znanje i znanje hipotetično, naučno nedokazano, tj. naučne hipoteze (tako se kaže, na primer, Kantova kosmološka teorija, organska teorija u sociologiji). ''Doktrina'' pak potiče od latinske reči: doceo, docere, doctus, što znači: učiti, naučen. I ona ima više značenja, i to: teorija koja još nije naučno proverena u praksi, što se poklapa sa značenjem teorije, i znanje koje se smatra istinitim, ali je vezano za akciju, nije čisto ''teorijsko'' (pod teorijom se tada podrazumeva konstatacija činjenica, a pod doktrinom naređenje, uputstvo za akciju); postavljanje ideala za čije je ostvarenje doktrina zainteresovana i znanje naučno (Dr Radomir D. Lukić, Istorija političkih i pravnih teorija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd i Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1995, str.15–16).

[3] Mikel Dufrenne, Za čoveka, Nolit, Beograd, 1972, str. 340.

bude veća, to se dešava u eri opšte promocije prava čoveka u međunarodnoj zajednici.

Dakle, suštinska aktivnost subjekata međunarodne zajednice treba biti usmerena ka afirmisanju ideje koja će zaista sačuvati čoveka. U tom smislu politička kultura mora doživeti preporod i svoju aktivnost sprovesti u skladu sa civilizacijskim normama, što znači da će odbaciti nasilnu borbu za vlast putem represije, zavere, terora i terorizma. Civilizacija je, dakle, ugrožena nepredvidivim narastanjem terorističkih organizacija u svetu, zbog kojih turbulentno stanje može zahvatiti šira svetska prostranstva. Tome doprinose: neozbiljno shvaćena opasnost od terorizma i primena dvostrukih standarda od strane nekih velikih sila. Kada je reč o borbi za suzbijanje terorizma, ona je danas višestruko ograničena, jer se ogromna sredstva i energija usmeravaju na posledice, umesto na otkrivanje uzroka [4] terorizma. Kada je reč o metodama borbe velikih sila – dominantno je korišćenje sile i ekspanzija vojnog faktora, a tek u drugom planu je prisutno razmatranje izvora terorizma i motiva terorističkih organizacija širom sveta. Sigurno je da se terorizam ne može iskoreniti korišćenjem samo vojne sile, već menjanjem ukupnih društvenih odnosa, razvojem demokratije i masovnim edukovanjem celokupnog društva o tom problemu. Ozbiljna borba protiv terorizma uslovljava jednak odnos prema svakom terorizmu. Terorizam se ne sme klasifikovati na mali ili veliki terorizam, naš ili njihov terorizam. Svaki terorizam predstavlja pravu pošast, protiv koje UN, velike sile, a onda i svi ostali, moraju pokrenuti iskrenu, istrajnu i konkretnu antiterorističku aktivnost. Veoma je bitno reafirmisati osnovne principe međunarodnih odnosa, odnosno osnove međunarodnog javnog prava, a pre svega princip suverene jednakosti zemalja. Izgradnjom pravednih ekonoskih odnosa u svetu i zaustavljanjem daljeg produbljivanja ekonomskih razlika između bogatih i siromašnih afirmišu se osnovni principi borbe protiv terorizma i drugih vrsta nasilja. Mora se eliminisati svaka podrška, posebno saradnja i podsticanje terorizma za bilo koje ciljeve i interese. Praksa mora potvrditi pravilo da je borba protiv terorizma legitimna, da je to jednako legitimno pravo svih zemalja, velikih i malih. Kada se male zemlje uvere da se protiv njih ne sprovodi nikakva diskriminacija od strane velikih i moćnih, kada se uvere da se uvažavaju kao stvarni subjekti međunarodnih političkih odnosa, kada se u svetu reši pitanje etnosa, tada će se suziti prostor za delovanje terorizma kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu. Ovo su, nažalost, trenutno samo želje, čije ostvarivanje nekada u budućnosti može doneti preporod međunarodne bezbednosti i saradnje.

---

[4] *Uzrok* je pojava ili proces koji izaziva promene na drugim procesima i pojavama. Budući da su društvene pojave polideterminisane, promene na drugim društvenim pojavama i procesima obično izaziva uzročni kompleks. Zbog dinamične strukture društvenih pojava i procesa, uzročni kompleks je promenjiv. Jedna pojava ili proces u uzročnom kompleksu naziva se neophodni uslov. Ako jedna pojava ili proces sami izazivaju posledicu, nazivaju se dovoljan razlog (Miroslav Vujević, *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*, Informator, Zagreb 1998, str. 229).

DEFINISANJE SAVREMENOG TERORIZMA

Termin terorizam ima u osnovi latinski izraz teror (*terror, terroris* = užas, veliki strah) koji vodi poreklo od indoevropske reči *ter*, uključiv i njenu metataksičku varijantu tre. Smatra se da isti koren imaju i izrazi: *terrible* (užasan), *deterrent* (zastrašivanje, zastrašujući), *turmoil* (nemir, metež), *tremble* (drhtanje), *tremor* (potres, drhtanje), u našem jeziku tresti se, trema, kao i mnogi drugi.[5]

Savremena nauka ulaže velike napore da ponudi opšteprihvatljivu definiciju terorizma. Međutim, i pored toga što terorizam predstavlja pravu pošast savremene civilizacije, politika mnogih moćnih država odlaže definisanje savremenog terorizma. U pitanju su dvostruki standardi, kada neke države koriste terorizam tj. planiraju bez angažovanja sopstvenih vojnih snaga izazvati sukobe i nestabilnost u regionima. U pojmovnom određenju savremnog terorizma prisutne su akademske i administartivne definicije.

U rečniku francuskog jezika, terorizam se tumači kao ''skup akata nasilja koje neka politička organizacija vrši da bi uticala na stanovništvo i stvorila neku klimu nesigurnosti.''[6]

U rečniku engleskog jezika terorizam se precizira kao ''metod vladavine ili suprotstavljanja nekoj vladi koji pokušava da prouzrokuje strah.''[7]

U rečniku italijanskog jezika terorizam se predstavlja kao ''sredstvo ekstremnog i ilegalnog nasilja u političkoj borbi.''[8]

Na primer, R. Lemkin (Raphael Lemkin) [9] određuje terorizam kao umišljenu upotrebu bilo kakvog sredstva kojim može da se stvori opšta opasnost *(danger commun*). Ta opšta opasnost je u stvari opasnost koja preti interesima više država ili njihovim građanima. Ovaj autor smatra da se terorizam u najširem smislu sastoji od zastrašivanja ljudi izvođenjem nasilnih radnji.

V. Laker (Walter Laqueur), nekadašnji direktor londonskog Instituta za savremenu istoriju je izbrojao ukupno 109 definicija terorizma u periodu od

---

[5] Radoslav Gaćinović, *''Terorizam u političkoj teoriji''*, Srpska politička misao br. 2/2010, str. 181, Institut za političke studije, Beograd, 2010.

[6] Dictionnaire de la langue francais pae Paul Raubert, redaction dirig, par A. Reyet, J. Rey-Debove, Paris, 1979, p. 1950.

[7] The Random Hause Dictionary of the English language, The Unabridged Edition, Edit, Director S. B. Flaxner, New York, p. 1.466.

[8] Il grande Dizionario Garzanti dela lingua italiana, l`opera e stata reallazzata dalla Redazioni, dirette du Lucio Felici, Milano, 1989, p. 2006; E. Palazzi, Dizionario della lingua italiana, Garzanti, Milano, 1965.

[9] R. Lemkin, Faut il un nouveau deit de droit gens nomme terrorisme, Revue de droit penal et criminologie, Belge, br. 13/1933, str. 900–901.

1963. do 1981. godine,[10] a do danas ih ima mnogo više. Neuspeli pokušaji da se utvrdi svima prihvatljiva definicija veoma su brojni. On smatra da je terorizam doprinos postizanju političkog cilja nelegalnom upotrebom sile, kada su meta nevini ljudi.

K. Tomaševski smatra da se ''pojmom terorizma obuhvataju različiti akti nasilja i ugrožavanja ljudskih prava i ljudskih života, kao i javnih, odnosno zajedničkih i individualnih dobara. U tom mnoštvu i raznolikosti akata koji se podvode pod pojam terorizma, ostaje deo razloga zbog kojih nije mogla biti utvrđena jedna sveobuhvatna i opšteprihvatljiva definicija terorizma.'' No, važniji razlog neuspeha pokušaja da se postigne saglasnost oko definisanja terorizma treba tražiti u činjenici da je terorizam uvek politički motivisan.[11]

P. Vilkinson (Paul Wilkinson) koristi sintagmu politički terorizam; za njega pored političkog postoji i kriminalni terorizam, koji se određuje kao ''sistemsko pribegavanje teroru u cilju sticanja privatne materijalne dobiti.''[12] Međutim, ovaj autor nije napravio jasnu distinkciju između terorizma i kriminala, pa je problem još više zamagljen i ova definicija nije u funkciji naučnog provirivanja u dubinske dimenzije terorizma kao preduslov za pokušaj uspešnog definisanja ovog problema.

V. Šrojder (Willemijn Schreuder) prihvata definiciju datu u Vebsterovom univerzitetskom rečniku (1981), gde je terorizam definisan kao sistematsko korišćenje terora kao sredstva zastrašivanja, a teror je nasilje izvršeno od grupa u nameri da se zastraši stanovništvo ili vlada radi odobrenja njihovih zahteva.[13] Bez obzira na to što je definicija data u uglednom univerzitetskom rečniku, osnovni propust u definiciji je poistovećivanje terorizma i terora, što se u definisanju terorizma mora izbeći, jer vlada se ne zastrašuje primenom terora, već obrnuto, vlada uz primenu terora zastrašuje sopstveno stanovništvo.

G. Bothol (Gaston Bouthoul) je zapisao: ''Na terorizam su veoma uticale intelektualne i doktrinarne ideje. U istraživanju njegovih motiva može se otkriti promenljivi nivo ideoloških vrednosti. Jedan za drugim, ideološki trendovi su se oslobodili serije terorističkih nasilnih postupaka čije je opravdanje saglasno aktuelnom mišljenju koje je zasnovano na patriotizmu, nacionalizmu, rasizmu, kulturnoj netoleranciji, religioznom fanatizmu i političkoj dogmi.''[14]

---

[10] Laqueur Walter: ''Retlections on terrorism'','' Foregin Afais'', јесен 1986. године.

[11] Katarina Tomaševski, ''Izazov terorizma'', NIRO Mladost, Beograd, 1983. godine, str. 13–22.

[12] P. Wilkinson:''Political terrorism'', New York, Halsted Press, 1974.

[13] Willemijn Schreuder, International Legal Measures Against terrorism: ''Leiden Journal of International Law,'' 1988, p. 52.

[14] Gaston Bouthoul, Definitions of Terrorism; International Terrorism and World Security; David Carlton and Carlo Schaerf, Groom Helm, London, 1975, str. 52.

M. Krenšo (Martha Crenshaw) smatra da se terorizam ne može definisati ako se ne analizira sam akt terorizma, njegov cilj i šanse za uspeh. Za Krenšovu terorizam predstavlja društveno i politički neprihvatljivo nasilje upereno protiv nevinih ljudi da bi se postigao psihološki efekat.[15]

R. Krelinsten (Ronald D. Crelinsten) definiše terorizam kao formu političke komunikacije. Preciznije, to je namerno korišćenje nasilja ili pretnje nasiljem koje treba da izazove stanje straha (ili terora), dok su zahtevi za popustljivost usmereni prema drugoj grupi meta. Izazvani teror je sredstvo pomoću kojega se izaziva popustljivost ili poslušnost. Obično, sprovođenje nasilja ili pretnja nasiljem usmereni su na jednu grupu meta (žrtve), dok su zahtevi za popustljivost usmereni prema drugoj grupi meta. Dakle, i ovde se govori o trostrukom odnosu između terorista i dve različite grupe meta. Što se tiče poslušnosti, ona se izaziva ili održava kod jedne grupe meta, dok ona oslabi kod one grupe meta od koje se zahteva popustljivost, kao i kod drugih grupa koje teoristi smatraju svojim neprijateljima. Bez obzira na to o kakvom cilju se radi, svaki terorizam je stvoren da utiče, na jedan ili drugi način, na odnose između ljudi, pojedinaca ili grupa. Kad se sve sabere, dolazimo do zaključka da je terorizam taktika upotrebe ili pretnja nasiljem koja ima komunikativnu svrhu. Kako i zašto se koristi, zavisi od konteksta.[16]

DŽ. Stern (Jessica Stern) smatra da terorizam predstavlja akt nasilja ili pretnju nasiljem protiv lica koja nisu borci, a sa ciljem da se izvrši osveta, postigne zastrašivanje, ili na drugi način utiče na neku publiku.[17]Ova definicija je prilično neprecizna, ne identifikuje počinioca niti njegovu nameru.

B. Ganor (Boaz Ganor), direktor izraelskog Instituta za protivterorizam i bivši analitičar izraelskog Ministarstva za protivterorizam, pristupio je definisanju terorizma preko određivanja mesta terorizma među nasilnim sukobima, gde terorizam spada u konvencionalne sukobe, i smatra da je ''terorizam nasilna borba koja koristi ili preti korišćenjem nasilja prema civilima, zbog postizanja političkih ciljeva, dok je gerilska borba nasilna borba koja koristi ili preti korišćenjem nasilja prema vojnim metama, snagama bezbednosti ili političkim vođama, zbog postizanja političkih ciljeva“.[18]

P. Džonson (Paul Johnson) smatra da je terorizam namerno, sistematsko ubistvo, sakaćenje i ugrožavanje nevinih da bi se podstakao strah zarad postizanja političkih ciljeva.[19]

Profesor političkih nauka sa Univerziteta „Džordž Vašington“ Netan Braun (Nathan Brown) definiše terorizam kao "izvođenje nasilnog akta,

---

[15] Džonatan R. Vajt, Terorizam, Alexandria Press, Beograd, 2004, str. 10.
[16] Isto.
[17] Ivan Dimitrijević, *Problematika naučno-teorijskog definisanja terorizma*, Časopis ''*Bezbednost*''6/2005, str. 973.
[18] Isto, str. 974.
[19] Dr Radoslav Gaćinović, *Terorizam*, Draslar, Beograd, 2005, str. 39.

uperenog protiv jedne ili više ličnosti, sa namerom počinioca toga akta da zastraši jednu ili više osoba i da na taj način prouzrokuje ostvarenje jednog ili više svojih političkih ciljeva"[20].

V. Dimitrijević smatra da je svaki akt terorizma politički motivisanih izvršilaca određen odnosom prema vlasti i da je ''prema tome politički''. Ako političku suštinu može ponekad zamagliti raznolikost, time se suština neće promeniti.[21]

Ovo su akademske definicije terorizma, koje potvrđuju da su najčešći elementi definicije terorizma nasilje kao *metod*, građani i vlada kao *mete,* izazivanje straha i iznuđivanje političkih ili socijalnih promena kao *ciljevi*, a veliki broj žrtava kome teže teroristi ukazuje na *spektakularnost* kao definicioni elemenat terorizma. Politički motiv izvršioca je uslov da bi se neka radnja označila kao teroristička, jer je to jedina definicijska komponenta koja razdvaja terorizam od običnog kriminala. Značenje reči terorizam kroz istoriju se menjalo kako bi se prilagodilo političkom riziku svakog narednog perioda, pa nije nikakvo iznenađenje što je veoma teško odrediti jednu trajnu definiciju terorizma.

Najveći broj autora koji su izučavali fenomen terorizma smatra da je *politička komponenta* jedan od bitnih elemenata terorizma. Ovo se može zapaziti i u bilateralnim ugovorima, zatim u zakonodavstvima velikog broja država, kao i u dokumentima represivnih državnih organa.

Ako se analiziraju dosadašnje definicije terorizma, jasno se uočavaju elementi pojma terorizma, i to *nasilje, strah, cilj i motiv*. Nasiljem se demonstrira sila, čiju destrukciju daleko nadilaze psihološki efekti. Terorističke aktivnosti, sve dok su terorističke, nikada nemaju masovnu podršku građana i stanovništva. Ako je pak imaju, onda to više nije terorizam već gerila ili masovni ustanak stanovništva. Veoma je bitno pri tom znati da zahtevi terorista nikada nisu realni niti na zakonu utemeljeni.

Administrativne definicije terorizma, iako sa nedostacima, jedino egzistiraju u praksi, npr: Stejt department (US State department), FBI (*Federal Bureau of Investigation*), Tim potpredsednika SAD, Ministarstvo odbrane SAD, Obaveštajna agencija Ministarstva odbrane SAD, Priručnik američke vojske za borbu protiv terorizma različito definišu terorizam.

Ujedinjene nacije smatraju da je terorista svaka osoba koja, delujući nezavisno od znanja neke zemlje, ili kao pojedinac, ili kao član grupe koja nije priznata kao zvanično telo ili deo neke nacije, postupa na taj način što uništava ili oštećuje imovinu civilnog stanovništva ili vlada da bi postigao neki politički cilj. Terorizam je akt lišavanja života ili ranjavanja ili akt uništavanja ili oštećenja imovine civila ili vlade, bez jasne dozvole određene

---

[20] Isto, str. 41.

[21] Vojin Dimitrijević, ''*Terorizam*'', Radnička štampa, Beograd, 1982, str. 37.

vlade, od strane pojedinaca ili grupa ljudi koje samostalno deluju, ili vlada koje deluju iz vlastitih pobuda ili verovanja, da bi postigli neki politički cilj.[22]

U rezoluciji Saveta bezbednosti OUN br. 1.377, koja je izglasana 2001. godine, piše da "Savet bezbednosti, zastupljen na ministarskom nivou zemalja članica, objavljuje da akti međunarodnog terorizma predstavljaju izazov *svim* državama i ukupnom čovečanstvu...da akti terorizma *svuda* ugrožavaju dostojanstvo i sigurnost ljudi, podrivaju društveni i privredni razvoj svih država i u *svetskim razmerama* potkopavaju stabilnost i blagostanje", kao i to da je Savet bezbednosti "najdublje zabrinut zbog zabeleženog porasta terorističkih postupaka u različitim svetskim religijama, koji su motivisani netolerancijom i ekstremizmom."

Evropska unija definiše terorizam kao namerni akt koji može naneti ozbiljnu štetu zemlji ili međunarodnoj organizaciji, počinjen sa ciljem da se ozbiljno zastraši stanovništvo, neopravdano primoravajući vladu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili da se uzdrži od svakog činjenja, ozbiljno destabilišući ili uništavajući osnovne političke, ekonomske ili društvene strukture pomoću napada na život ili fizički integritet neke osobe, kidnapovanja, uzimanja talaca, zauzimanja letelica ili brodova ili proizvodnjom, posedovanjem ili transportom oružja ili eksploziva.[23]

Dakle, tzv. administrativne definicije terorizma su one koje su proizvod određenih državnih ili međudržavnih institucija. Njihov nedostatak je u reflektovanju ideoloških političkih stavova državnog ili nekog drugog rukovodstva – u opštosti, ili pak u poređenju sa jednom konkretnom situacijom, što jednu takvu definiciju čini manje generalnom i time manje primenljivom na neku novu, i u mnogo čemu različitu situaciju.

ZAŠTO JE TERORIZAM TEŠKO DEFINISATI?

Prilikom definisanja terorizma u svetskoj nauci se javljaju mnoge nedoumice, kao npr: kakav bi bio odnos komprensivne (obuhvatne) konvencije sa postojećim i budućim antiterorističkim ugovorima. Terorizam je teško definisati i zato što je on "kontestualni koncept", pa se političke, pravne i društvene nauke često razilaze u samom pristupu definisanju ovog problema; zato što se pitanje definicije vezuje za (de)legitimizaciju i kriminalizaciju; zato što postoji mnogo pojavnih oblika i vrsta terorizma sa različitim manifestacijama; zato što je na terorizam u proteklih 200 godina značajno uticao razvoj ljudskog društva. Terorizam je u tim istorijskim procesima prilagođavao svoju metodologiju delovanja i zato je opstao i ostao kao još uvek nerešiv problem. Nepostojanje opšteprihvatljive definicije terorizma sprečava i pojava velikog broja nekompetentnih autora koji sebe

---

[22] Radoslav Gaćinović, *Terorizam,* Draslar, Beograd, 2005, str. 47.
[23] Isto, str. 48.

proglašavaju ekspertima za teoretsko tumačenje savremenog terorizma; dvostruki standardi nekih velikih zapadnih sila o pojmovnom određenju i definisanju terorizma ili, kako bi se to u najnovijim teorijama moglo nazvati – *politika terorizma*. Dakle, oni događaje iste sadržine tumače različito, zavisno od njihovih trenutnih političkih interesa, što je i najveći problem za otpočinjanje definitivne sveobuhvatne međunarodne antiterorističke aktivnosti, kako bi se terorizam u XXI veku makar držao pod kontrolom. Veliki problem je što administracije zapadnih država uvažavaju skoro samo administrativne definicije terorizma, tj. definicije terorizma po naređenju, iako jedino akademske definicije terorizma mogu doprineti uspešnom rešavanju problema savremenog terorizuma u svetu.

KOMPARATIVNOM ANALIZOM DO PRIHVATLJIVE DEFINICIJE

Ako se analiziraju dosadašnje definicije terorizma, može se zaključiti da je on usmeren protiv civilnog stanovništva i institucija države u borbi za ostvarivanje političkih ciljeva. Prema ideološkoj osnovi, terorizam se najčešće javljao u prošlosti kao ultradesni (''crni'', odnosno fašistoidni) i ultralevi (''crveni''), tj. kvazirevolucionarni, dakle, intrizično motivisani ciljni terorizam. U odnosu na prostor delovanja, terorizam se deli na urbani, ruralni, terorizam na plovnim putevima i terorizam u međunarodnom vazdušnom saobraćaju. Prema prisustvu na tlu sopstvene države, terorizam se deli na unutrašnji i međunarodni, jer je u tom smislu odlučujući *''element inostranosti''*. Unutrašnji teroristi na teritoriji sopstvene države mogu izvesti terористički akt protiv stranih diplomatskih predstavništava ili lica sa diplomatskim imunitetom, što predstavlja element inostranosti i on tako postaje međunarodni. Dakle, o *unutrašnjem terorizmu se može govoriti samo onda kad su građani, vlast ili dobra sopstvene zemlje meta nasilja ili pretnje nasiljem od strane terorista.*

Savremene oblike međunarodnog i unutrašnjeg terorizma treba pojmovno razlikovati od drugih, naizgled sličnih aktivnosti, kao što su gerila i teror. Za razliku od terorista, gerilci nose iste uniforme i formacijsko naoružanje; javno se pojavljuju – nikada se ne skrivaju i javno saopštavaju ciljeve svoje borbe. U Ženevskoj konvenciji od 12. avgusta 1949. godine gerilska dejstva su definisana u članovima 4. 1 i 13, a gerilci moraju ispunjavati i uslove iz člana 1. Haškog pravilnika, i to: moraju na čelu imati lice odgovorno za svoje potčinjene; moraju imati određeni znak raspoznavanja – amblem koji se može uočiti s rastojanja; moraju se pridržavati odredaba međunarodnog ratnog prava.

U nedemokratskim društvima država primenjuje teror prema svojim građanima radi nasilnog uticaja na javno mnjenje u cilju iznuđivanja nekih političkih odluka koje u demokratskim okolnostima građani te države ne bi prihvatili. Nekada država primenjuje teror i protiv sopstvene opozicije, tj. kad

u njoj postoje dovoljno jake političke ličnosti koje bi u datim političkim okolnostima za režim predstavljale politički problem. Treba razlikovati dve osnovne vrste terora: genocidni teror i teror kao način vladanja. Genocidni teror ima za cilj potpunu likvidaciju jedne nacionalne, etničke ili verske grupe. Za razliku od genocidnog terora, teror kao način vladanja je racionalniji, pošto uništenje i nije pravi cilj vladanja ljudima, jer kada akter terora sve uništi, onda on nema nad kim da vlada. Krug žrtava je uži od ukupnog stanovništva, dok se pod širu metu može podvesti manipulacija i zastrašivanje.[24]Takođe, terorizam treba razlikovati od naizgled sličnih aktivnosti, kao što su aktivnosti kriminalaca i patoloških ubica. Kriminalac, kao i terorista, koristi nasilje kao sredstvo za postizanje sopstvenog cilja. Bez obzira na to da li kriminalac koristi nasilje kao sredstvo za sticanje novca ili materijalnog bogatstva, ili ubija ili nanosi povrede određenoj žrtvi za novčanu naknadu, on uvek deluje prvenstveno iz sebičnih (ličnih) razloga. Za razliku od terorizma, nasilni čin običnog kriminalca nije sračunat na izazivanje posledica – naročito ne psiholoških – izvan samog čina. Kriminalac koristi neki nasilni čin za, na primer, *''terorisanje žrtava''*, kao što je pretnja nožem trgovcu pred kasom koja je puna novca da bi ga primorao da mu preda novac. Zato se pod aktivnošću kriminalca ne podrazumeva izazivanje efekata prema masi ili okolini, pa je najznačajnija razlika između teroriste i kriminalca u tome što kriminalac nije zainteresovan za uticaj na javno mnjenje – jedino želi da uzme novac i pobegne, i da, pri tome, bude što manje zapažen.

Političko ubistvo obično ''nema autora''. On se ne oglašava, jer je posao završen time što je ubijena neka važna ličnost, dok se terorista javno oglašava nakon izvršenog zločina.

Takođe, mora se razlikovati terorizam od diverzantskih aktivnosti. Diverzantske aktivnosti su legalne aktivnosti koje su sastavni deo borbenih dejstava svake armije. Diverzije izvode pripadnici vojske u uniformi sa naoružanjem, sa amblemom, i one su priznate u međunarodnom ratnom pravu kao legitimne borbene aktivnosti svake armije, a terorizam je organizovna primena nasilja ili pretnja nasiljem od strane politički motivisanih izvršilaca koji su odlučni da kroz strah, zebnju, defetizam i paniku nameću svoju volju organima vlasti i građanima.

Razlikovanjem terorizma od drugih oblika zločina, izvodi se zaključak da je terorizam: neizbežno politički motivisan; nasilan ili preti nasiljem; usmeren ka dalekosežnim psihološkim posledicama van neposredne žrtve nasilja; vođen od strane neke terorističke organizacije čiji pripadnici ne nose uniforme ili oznake.

Terorist je uveren da sam nije kriv za zločin koji je počinio, nego onaj koji nije ispunio njegov zahtev, pa je zato zločin nastao. Nažalost, apsolutni zaštitni sistem protiv terorizma ne postoji. On je feniks fenomen. Lako se obnavlja – regeneriše ako njegov jedan deo ostane živ. Prilikom određivanja

[24] Vojin Dimitrijević, ''*Strahovlada*'', Rad, Beograd, 1985, str. 105–167.

definicije terorizma, mora se uzeti u obzir činjenica da je terorista obavezno intrizično motivisan.

Dakle, sve dosadašnje definicije terorizma imaju svoj kvalitet, ali nijedna još uvek nije opšteprihvatljiva u Organizaciji UN. Ima za to opravdanja, jer su mnoge definicije protkane političkim motivima od strane onoga ko definiše terorizam, ili pak nisu ubedljive u definisanju terorističkih radnji, pa se tako stvara prostor za primenu dvostrukih standarda i odlaže početak definitivnog obračuna sa terorizmom na globalnom nivou.

Međutim, u cilju što prihvatljivijeg definisanja terorizma, treba imati u vidu i sledeće: da terorista vrši nasilje ili preti nasiljem, da je neizbežno politički motivisan (*animus terrorandi*) i da pripada nekoj organizaciji; akcije terorista su usmerene ka dalekosežnim psihološkim polsedicama (*teroristi nije važna sama meta napada koliko politički odjek akcije*); terorizam nikada ne podržava većina stanovništva, a ako konkretnu vrstu nasilja podržava većina stanovništva, to više nije terorizam već gerila ili masovni ustanak; zahtevi terorista nikada nisu realni niti su na zakonu utemeljeni, oni su uvek plod političkih motiva – separatizam ili pak oslobađanje njihovih saboraca iz državnih zatvora; teroristi smatraju da je preplašenom čoveku lako nametnuti svoju volju i na tim premisama grade svoju strategiju, držeći stalo tenziju u javnom mnjenju, jer niko se ne boji onoga što je prošlo već neizvesnosti koja dolazi; terorizam – taj opasni fenomen uvek je za korak ispred organa državne zaštite, između ostalog i zato što državni službenici razmišljaju o tom problemu samo za vreme radnog vremena a teroristi 24 časa, što potvrđuju mnogi primeri iz prošlosti; teroristi se nekada spremaju i godinama za akciju čije se trajanje meri minutima; teroristi su u prednosti u odnosu na organe državne zaštite, jer se oni spremaju koliko treba, sami biraju metu napada, biraju vreme napada, napadaju onda kad obično postižu iznenađenje, i to obično tzv. meke mete; jedan od najvažnijih a verovatno i presudni element od kojeg zavisi budućnost terorizma je reakcija društva a ne samo reagovanje državnih organa, već ponašanje javnog mnjenja. Vojska i policija ne mogu iskoreniti terorizam. Nažalost, to je danas nemoguće uraditi, ali samo odlučnost javnog mnjenja savremeni terorizam može držati pod kontrolom. Dakle, uz uvažavanje, između ostalog, navedenih činjenica, veoma prihvatljiva definicija terorizma bi, po mišljenju autora ovog teksta, bila: *''Terorizam je organizovana primena nasilja (ili pretnja nasiljem) od strane politički motivisanih izvršilaca, koji su odlučni da izazivanjem straha, zebnje, defetizma i panike nameću svoju volju organima vlasti i građanima.''*[25]

Iako terorizam svi u svetu formalno osuđuju, u praksi se on ipak pokazao kao efikasno oružje za ostvarivanje političkih ciljeva određenih nacionalnih zajednica. Istorija podseća da je organizacija UN formalno osuđivala delovanje mnogih terorističkih organizacija u svetu, ali neke zapadne velike sile nisu uvek uvažavale međunarodno pravo, jer su u određenom trenutku

[25] Radoslav Gaćinović, *''Savremeni terorizam''*, Grafomark, Beograd, 1998, str. 31.

podržale i osnažile delovanje terorističkih organizacija u mnogim regionima. Terorističke organizacije one nepravedno tretiraju kao oslobodilačke, a uz masovni publicitet kreira se iskrivljeno mišljenje javnog mnjenja u svetu. Na taj način se pruža konretna pomoć terorističkoim organizacijama, a zemlja žrtva nasilja se proglašava za tvorca terora. Time joj se oduzima legalno i legitimno pravo da se na svojoj teritoriji bori protiv terorizma. To je slučaj sa ''OVK'' i ''ANA'' na Kosovu i Metohiji. Ako se ovakav trend dvostrukih standarda nastavi, opasnost od savremenog terorizma će se drastično povećati u mnogim državama.

Dakle, protiv terorističkih aktivnosti i drugih oblika ugrožavanja mora se, najpre, boriti samim sistemom države i društva, njegovom snagom, kvalitetom, vitalnošću, demokratičnošću koja se nalazi u njegovoj osnovi, pravnom državom i daljim razvojem sloboda i prava građana, te učvršćivanjem tih odnosa u svim oblastima društvenog života.

Ukoliko je demokratsko društvo etički, ekonomski i organizaciono jače i stabilnije – utoliko se ono oseća odgovornijim za proces društvene zaštite i utoliko se smanjuje mogućnost javljanja terorističkih aktivnosti. Potreba za vrhunskom osposobljenošću državnih antiterorističkih jedinica je očigledna.

Međunarodni sistem bezbednosti u narednom periodu je pred velikim izazovima – kako očuvati integralnu bezbednost stanovništva i zaštiti građane od ove teško kontrolisane pošasti. To se, između ostalog, može postići kroz organizovanje; vrunsku obuku i savremeno opremanje jedinica za protivteroristička dejstva; stalnim praćenjem naučnih dostignuća iz oblasti vojnih, društvenih i tehničkih nauka; analizom dosadašnjih iskustava u antiterorističkoj delatnosti; unapređenjem sistema mera za odvraćanje terorističkih aktivnosti, čime se jača unutrašnja snaga i sposobnost društva za nastavak demokratskih procesa. *Pored ovih preduslova, osnovni uslov za uspeh je odlučna opredeljenost javnog mnjenja za suprotstavljanje savremenom terorizmu.* Stavljanje pod kontrolu savremenog terorizma, bio bi veliki uspeh Organizacije UN, jer iskorenjivanje terorizma u svetu je zasad samo želja većine čovečanstva, pošto će terorizam u XXI veku podsticati: globalizacija; filozofija ''treće pozicije,'' dvostruki standardi od strane nekih velikih sila; nepostojanje opšteprihvatljive definicije terorizma; neinkriminsanje separatističkog terorizma; novi oblici savremenog terorizma, posebno nuklearnog, hemijskog i biološkog terorizma; socijalna beda; narušavanje ugleda i dostojanstva malih zemalja, kao i narušavanje osnovnih ljudskih prava njihovih građana od strane velikih (moćnih) država; primena oružane protivterorističke strategije van sopstvenih granica i državni terorizam.[26]

Može se, dakle, zaključiti da su savremene terorističke aktivnosti sve evidentnije u svetu. One mogu biti sve više i čvršće pod kontrolom određene države, kojoj služe za ostvarivanje interesa u određenom području, koje ima

[26] Radoslav Gaćinović, *''Terorizam u političkoj i pravnoj teoriji''*, EVRO GIUNTI, Beograd, 2010, str. 431.

značajan ekonomski i geostrategijski položaj, što je najveći problem bezbednosti u svetu. Ovim opasnim aktima mora se suprotstaviti celokupno javno mnjenje na planeti.

METODOLOGIJA PROGLAŠENJA NEKE ORGANIZACIJE TERORISTIČKOM

Proglasiti organizaciju koja primenjuje nasilje terorističkom organizacijom veoma je odgovoran posao institucija države. To je proces postupnosti i argumentovanosti, uz uvažavanje Povelje Ujedinjenih nacija, međunarodnih konvencija i postojećih pravnih akata države. Da bi neka organizacija zvanično bila proglašena terorističkom, državne institucije to moraju dokazati metodološki, postupno i organizovano. Prvo se moraju usvojiti definicije pojmova koje su utvrđene na osnovu rada priznatih naučnih institucija, kao što se moraju definisati i pojmovi koji naizgled liče na terorizam, kako bi se nauka oslobodila pritiska nekompetentnih ljudi i kako se ne bi dodatno zamagljivao problem savremenog terorizma. Ovakvom metodologijom bi se stvorili uslovi za uspešno i opšteprihvatljivo definisanje terorizma, što je preduslov za početak antiterorističkog delovanja. Zarad toga, savremene oblike međunarodnog i unutrašnjeg terorizma treba pojmovno razlikovati od drugih, naizgled sličnih aktivnosti, kao što su gerila, teror, diverzantske aktivnosti, političko ubistvo, klasični kriminal, akcije patoloških ubica i sl.[27]

Kada policija, uz saradnju sa obaveštajnom službom, uvažavajući naučno prihvaćen stav o tome šta predstavlja terorizam, proceni da je prisutan terorizam u državi, tj. kada ona na osnovu prihvaćenih zvaničnih stavova isključi klasični kriminal, diverzantsku aktivnost, delovanje patoloških ličnosti, gerilu, teror, političko ubistvo, onda na osnovu postojećih pravnih akata ova aktivnost prelazi u nadležnost organa države, tj. u nadležnost tužilaštva, koje u saradnji s policijom podnosi prijavu nadležnom sudu, od koga se očekuje da pravosnažnom presudom ozvaniči terorističku delatnost navedene organizacije, tj. da je proglasi terorističkom.

Nakon toga sudska presuda se može poslati predsedniku države. Predsednik, posle konsultacija sa stručnjacima i naučnim institucijama, presudu može dostaviti parlamentu i predložiti njenu ratifikaciju. Parlament je analizira, potvrđuje je ili odbija. Ukoliko je parlament potvrdi, onda se nadležni odbori parlamenta sastaju i sastavljaju dokument (u vidu konvencije ili rezolucije) koji dostavljaju predsedniku na potpis. Nakon toga vlada obaveštava Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija i sa svim dokumentima upućuje zahtev da se usvoji predlog dotične države, tj. da se ta organizacija proglasi terorističkom. Ako Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija oceni da je posutpak države ispravan, on priprema rezoluciju kojom potvrđuje predlog države i podnosi ga na usvajanje Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija.

[27] Isto, str. 73.

Kada se rezolucija usvoji, dostavlja se svim člancama na ratifikaciju. Tek onda pomenuta organizacija postaje zvanično teroristička i od tada je ona na udaru zakona svih država članica Ujedinjenih nacija. Time svaka država stiče ovlašćenje da se svim dozvoljenim sredstvima na svojoj teritoriji bori protiv te terorističke organizacije, a u slučaju potrebe, zemlji u kojoj je ta teroristička organizacija nastala i u kojoj ona deluje, stiže pomoć i od Ujedinjenih nacija.

Ako država nije sposobna (kadrovski, materijalno i organizaciono) da sprovede tu proceduru, ona traži pomoć Ujedinjenih nacija. Tada Starateljski savet u saradnji sa Savetom bezbednosti Ujedinjenih nacija ima odlučujuću ulogu u pružanju pomoći državi u njenom suprotstavljanju terorističkim aktivnostima. Međutim, ako pak neka zemlja podržava terorizam na svojoj teritoriji, navedenu proceduru treba da sprovede Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija na predlog države ili grupe država koje su postale žrtve terorističkih aktivnosti s prostora one koja podržava terorizam.

Teroristička organizacija bi pod takvim uslovima imala minimalne izglede da postigne cilj. Što je najbitnije, posle ove procedure bio bi zabranjen pristup članovima te organizacije na teritorije onih zemlja koje su ratifikovale konvenciju, inkriminisala bi se svaka aktivnost banaka i drugih institucija koje sa članovima terorističke organizacije sklapaju poslovne i druge ugovore ili ulaze u finansijske transakcije. Takođe, članovima terorističke organizacije bi se zabranilo političko delovanje, kao i kandidovanje za državne, naučne i druge funkcije. Istovremeno bi se zabranila obuka terorista na teritoriji država članica Ujedinjenih nacija, a svaka država članica bi bila u obavezi da spreči trgovinu svim vrstama naoružanja, municije i vojne i policijske opreme, kao i bilo kakav poslovni odnos s terorističkom organizacijom i njenim članovima, odnosno s državom u kojoj takva organizacija nesmetano deluje.

Dakle, ovakav postupak proglašenja neke organizacije terorističkom uslov je da se otpočne stvarna antiteroristička aktivnost na globalnom nivou, a preduslov za to je istinska odlučnost, pre svega velikih sila. Jer, svi dokazi su uzaludni ako se neko nasilje ne tiče velikih i moćnih, s jedne strane, i ako neke velike sile kao i dosad budu koristile terorizam u ostvarivanju sopstvenih političkih interesa u datom trenutku. Ko ne razume problematiku nastajanja i širenja terorizma, može reći da je ovakav posutupak dug. Međutim, ovom metodom bi se rešio problem, a bez nje problem jedne terorističke organizacije nikada se neće rešiti jedinstveno, na globalnom planu. To potvrđuje dosadašnje funkcionisanje savremenog terorizma u svetu.

Da bi se teroristička aktivnost držala makar pod kontrolom na globalnom planu, presudan element za to je reakcija društva, a ne samo reagovanje državnih organa. Treba posebno istaći da je policija glavni nosilac borbe protiv terorizma u svakoj državi. Vojska se u antiterorističku borbu uključuje samo u nekim situacijama, i to u slučaju NHB akcidenata, u slučaju talačkih

situacija koje sama policija ne može da reši i kada teroristička aktivnost preraste u veće vidove nasilja, kao što je masovna gerila ili ustanak.[28]

Ako se u budućnosti ne bude efikasno primenjivala metodologija proglašenja neke organizacije terorističkom i ako nakon toga ne bude usledila sveobuhvatna antiteroristička aktivnost, svet će zapasti u velike probleme. Terorizam tada može doživeti ekspanziju na globalnom planu, a to će izazvati turbulentno stanje koje lako može izmaći svakoj kontroli. Pravi primer toga je postojanje terorističke organizacije ANA na Kosovu i Metohiji, koja je zbog primene dvostrukih standarda nekih velikih sila ugrozila bezbednost stotine hiljada ljudi na Balkanu.

PRAVNO-ORGANIZACIONI ASPEKTI SUPROTSTAVLJANJA SAVREMENOM TERORIZMU

Odbrana od terorizma, tj. ''antiterorizam'' se sastoji od odbrambenih mera i postupaka, koji imaju za cilj podizanje nivoa zaštite pojedinaca i imovine od terorističkih aktivnosti. Sastoji se od primene mera bezbednosti i poštovanja zakonitosti u odbrani objekata, izviđanja, osmatranja i obaveštajnog obezbeđenja, radi pravovremenog upozoravanja na opasnost, i shvatanja opasnosti od terorizma.[29] Antiterorizam je aktivnost koja objedinjuje sve radnje koje primenjuju državne institucije i međunarodne organizacije u borbi protiv terorizma. Dakle, *''Antiterorizam predstavlja skup mera, aktivnosti i postupaka koje sprovode Organizacija UN i državne institucije na svojoj teritoriji u cilju pravovremenog prepoznvanja i iskorenjivanja savremenog terorizma, primenom strategije odvraćanja i uzvraćanja''*[30] To je veoma složen proces, koji zahteva preventivno, represivno i borbeno delovanje bezbedonosnih struktura države, uz primenu međunarodnopravnih akata koje je donela Organizacija UN. Ciljevi antiterorizma su jasno utvrđene vrednosti koje treba sačuvati, ostvariti ili steći antiterorističkom aktivnošću. Osnovni cilj antiterorističkih aktivnosti je eliminacija terorizma kao masovne pojave. *Cilj antiterorističkog dejstva-akcije je u direktnoj suprotnosti sa ciljem terorističke organizacije*. On se izvodi od trenutka kad se uoči pojava terorizma i identifikuje organizovana teroristička aktivnost. Cilj, kao izvedeni činilac, iskazuje se kroz hijerarhijsko stepenovanje po nivoima: opšti cilj, posebni cilj i konkretan cilj antiterorističke aktivnosti.

Međutim, uslovi za realizaciju antiterorističkih aktivnosti se ispoljavaju kroz određenu formu i sadržaj. Kao neophodni za uspešno izvođenje

---

[28] Radoslav Gaćinović, *''Terorizam u političkoj i pravnoj teoriji''* , EVRO GIUNTI, Beograd, 2010, str. 74–78.

[29] Petković, M. V. *Tajni ratnici*, Tetra GM, Beograd, 1996, str. 92.

[30] Dr Radoslav Gaćinović, *Antiterorizam*, Draslar, Beograd, 2006, str. 31.

antiterorističkih aktivnosti, posebno su značajni sledeći uslovi:[31] prostorna organizacija pretpostavlja disperzioni raspored neophodnih delova nadležnih državnih institucija i specijalizovanih elemenata sistema države, koji moraju da obezbede pravovremenost i kontinuitet antiterorističkih aktivnosti i pouzdana informacija, kao ''kapitalni resurs moderne organizacije''.[32] Ona je neophodna za blagovremeno saznanje o stanju, procenu situacije, realno planiranje, pravovremenu akciju, koordinaciju i celovitu analizu; strukturna organizacija je projektovani sistem posebno grupisanih sastava koji regulišu određenu vrstu problema i poslova značajnih za efikasnu realizaciju antiterorističke akcije; funkcionalna organizacija, kao uslov, zasnovana je na skupu aktivnosti kojima se realizuju zadaci u okviru postavljenog cilja antiterorističke aktivnosti; osposobljenost je naučno zasnovana, planski organizovana i sistematski realizovana delatnost edukacije i psihofizičke izgradnje nadležnih organa i specijalizovanih jedinica za antiterористička dejstva i moral kao poseban oblik društvene svesti, sistem normi i skup pravila ponašanja ljudi.[33]

MEĐUNARODNOPRAVNA DOKUMENTA KOJA INKRIMINIŠU TERORIZAM

Ujedinjene nacije su u XX veku donele niz međunarodnih dokumenata (konvencije, rezolucije...) za suprotstavljanje međunarodnom terorizmu. Ova važna dokumenta nisu našla dovoljno uporišta u praksi, dakle njihova implementacija nikada nije bila sprovedena do kraja. Još na Trećoj međunarodnoj konferenciji u Briselu 1930. godine, u okviru Pete komisije, izučavan je delikt nazvan terorizam.[34] Pod tim pojmom je tada navedena serija različitih zločina, kao što su: izazivanje opšte opasnosti za život, zdravlje i imovinu ljudi. Sledeće godine, na Četvrtoj konferenciji u Parizu, naglašeno[35] je da će se svako ko u terorisanju stanovništva ili protiv nekog

---

[31] Isto, str. 55.

[32] Gregory, R. and R. Van Horn, Value and cost of information, Systems Analysis Techniques, John, Willey, New York, 1974.

[33] Države i njihove institucije imaju najodgovorniji zadatak da zaštite sopstvene građane i institucije od svih vrsta nasilja, posebno savremenog terorizma koji je u proteklom periodu opasno zapretio civilizaciji, pa će bezbedonosni izazovi u XXI veku biti izraženiji više nego ikada do sada. Poznato je da se terorizam ne može iskoreniti, ali da bi se bar držao pod kontrolomsvi subjekti međunarodnih odnosa moraju dati svoj doprinos. Organizacija ujedinjenih nacija mora doživeti transformaciju i u narednom periodu ispunjavati obaveze zbog kojih postoji. Države se moraju pridržavati međunarodnih pravnih dokumenata, koje su same ratifikovale a koje su donele OUN. Uvažavajući međunarodno pravo i sopstvene pravne propise, države u borbi protiv savremenog terorizma moraju primenjivati preventivne, represivne i borbene mere (Dr Radoslav Gaćinović, Antiterorizam, Draslar, Beograd, 2006, str. 37–38).

[34] Actes de la III me Conference pour l` Unification du Droit penal, Sirey, Paris, 1933. godina.

[35] Isto.

lica ili njegove imovine upotrebi bombe, mine, eksplozivne naprave, požar, vatreno oružje ili druge ubilačke ili razorne naprave, ili ko bude izazvao ili pokušao da izazove, širi ili pokuša da širi epidemiju, stočnu zarazu ili slično zlo, ili ko prekine ili pokuša da prekine javnu službu ili njeno obavljanje, a koji su od opšte koristi, kazniti za krivično delo terorizma.

Posle anentata na jugoslovenskog kralja Aleksandra I i Luisa Borthona, ministra spoljnih poslova tadaše Francuske, u Marselju 9. oktobra 1934. godine, međunarodne antiterorističke aktivnosti su intenzivirane. Marseljski atentat je bio povod da se pristupi izradi međunarodne konvencije o terorizmu u Društvu naroda. Na zasedanju Saveta Društva naroda 10. oktobra 1934. godine doneta je rezolucija[36] koja je osudila atentat u Marselju, a potom istakla obavezu država da ne potpomažu i ne tolerišu na svojoj teritoriji nikakve terorističke aktivnosti. Savet je u svojoj rezoluciji saopštio da osniva Komitet stručnjaka od 11 članova koji bi imali dužnost da izrade prednacrt međunarodne konvencije o suzbijanju terorizma. Komitet jedanaestorice stručnjaka se sastao u maju 1935. godine prvi put, a zatim u januaru 1936. godine.

Savet društva naroda je 10. oktobra 1936.[37] godine doneo rezoluciju u kojoj ističe da je svaka država dužna da se uzdrži od bilo kakvog uplitanja u politički život druge države. Ohrabren pomenutom rezolucijom Saveta društva naroda, Komitet jedanaestorice stručnjaka je redigovao tekstove dva prednacrta u aprilu 1937. godine, a savet Društva naroda svojom rezolucijom od 27. maja 1937. godine je sazvao Međunarodnu konferenciju za 1. novembar 1937. godine u Ženevi.

Međunarodna konferencija posvećena terorizmu održana je od 1. do 16. novembra 1937. godine u Ženevi, uz učešće 35 država. Konferencija je usvojila 16. novembra 1937. godine dve konvencije: prvu, koja je osuđivala terorizam, potpisale su 24 države, a drugu, o ustanovljenju Međunarodnog krivičnog suda za suđenje počiniocima terorističkih aktivnosti, potpisao je 13 država.[38] Ove konvencije nisu nikada stupile na snagu, jer nisu nikada ratifikovane.

Pretpostavlja se da do ratifikacije nije došlo zbog toga što pojam terorizma u njima nije detaljno ni precizno određen, ali i zbog događaja koji su prethodili otpočinjanju Drugog svetskog rata i skrenuli pažnju država od borbe protiv terorizma.

Odmah nakon Drugog svetskog rata OUN je pristupila razmatranju problema međunarodnog terorizma, ispunjavajući zadatak koji je Generalna skupština OUN postavila 1947. godine. Komisija za međunarodno pravo

---

[36] K. S.Chandan, *Le terrorisme devant la Societe des Nations, Paris*, 1935, p. 405.

[37] Isto.

[38] Dušan Jakovljević, *Terorizam s gledišta krivičnog prava*, Službeni list, Beograd, 1997. godine, str. 73.

pristupila je izradi Nacrta kodeksa zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva.

Posle intenziviranja terorizma u zemljama Zapadne Evrope, krajem šezdesetih godina XX veka, a naročito posle masakra izraelskih sportista na Olimpijskim igrama u Minhenu 1972. godine, u OUN je obnovljena aktivnost usmerena na utvrđivanje međunarodnih pravnih instrumenata za suzbijanje terorizma: *Konvencija o krivičnim delima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima* doneta u Tokiju, 14. septembra 1963. godine, stupila je na snagu 1969. godine, a do kraja 1986. godine ratifikovalo ju je 127 država, meću kojima i Jugoslavija; *Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova,* koja je doneta u Hagu, 16. decembra 1970. godine, stupila je na snagu 1971. godine, a do kraja 1986. godine ratifikovala ju je 121 država, među kojima i Jugoslavija; *Američka konvencija o terorizmu* doneta u Vašingtonu, 2. februara 1971. godine; *Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih dela protiv lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente,* doneta je u Njujorku, 14. decembra 1973. godine, stupila na snagu 1977. godine, a do kraja 1987. godine ratifikovala ju je 71 država, među kojima i Jugoslavija, 1978. godine. *Evropska konvencija o suzbijanju terorizma* doneta je u Strazburu 27. januara 1977. godine; *Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca* doneta je u Njujorku 17. decembra 1979. godine, a stupila na snagu 1983. godine, i do kraja 1987. ratifikovalo ju je 45 država, među kojima i Jugoslavija, 1984. godine; *Međunarodna konvencija o sprečavanju terorističkih napada bombama* nastala je u Njujorku 15. decembra 1997. godine; *Međunarodna konvencija o suzbijanju finasiranja terorizma* doneta je takođe u Njujorku 9. decembra 1999. godine; *Međunarodna konvencija o sprečavanju akata nuklearnog terorizma,* br. 59/290, doneta je u Njujorku 14. septembra 2005. godine.[39]

Pored navedenih dokumenata, Organizacija UN, u nameri da doprinese definitovnom suprotstavljanju savremenom terorizmu, donosi i sledeća dokumenta o terorizmu: rez. br. 48/122 – Ljudska prava i terorizam, 20. 12. 1993. godine; Rez. br. 47/31 – Razmatranje mera koje treba preduzeti, 25. 11. 1992. godine; Rez. br.46/51 – Mere za eliminisanje međunarodnog terorizma, 9. 12. 1991. godine; Rez. br. 42/154 – Razmatranje mera koje treba preduzeti, 7. 12. 1987. godine; Rez. br. 42/22 – Deklaracija o jačanju, 7. 12. 1987. godine; Rez. br. 38/130 – Mere za prevenciju međunarodnog terorizma, 19. 12. 1983. godine; Rez. br. 36/109 – Mere za prevenciju međunarodnog terorizma, 10. 12. 1981. godine.

Savet bezbednosti je takođe doneo dokumenta koja nagoveštavaju uspešniju borbu protiv međunarodnog terorizma, i to: Rez. br. 1267/1999 – Sankcije uvedene protiv Avganistana zbog pružanja utočišta Bin Ladenu, 15. 10. 1999. godine; Rez. br. 1269/1999. – Osuda svih dela terorizma, bez obzira na motiv, odnosno, kad i ko ih je izvršio. Ovom rezolucijom se pozivaju sve

[39] Radoslav Gaćinović, ''*Terorizam*, ''Draslar , Beograd, 2005. godine, str. 230–232.

države da potpuno primene antiterorističke konvencije koje su potpisale i da preduzmu odgovarajuće mere – da ''otkažu utočište onima koji planiraju, finansiraju i čine terorističke akte, obezbeđujući njihovo hapšenje, gonjenje i ekstradiciju.''; Rez. br. 6559 – Savet bezbednosti UN – stroga osuda bombaških terorističkih napada u Najrobiju i Dar es Salamu 7. 8. 1998. godine i 13. 8. 1998. godine; Rez. br. 748 – Sprečavanje akata međunarodnog terorizma, 13. 3. 1992. godine; Rez,br. 638 – Incidenti sa uzimanjem talaca, 31.7.1989. godine; Rez. br. 635 – Posledice terorističkih dela, 14. 6. 1989. godine; Rez. br. 579 – Incidenti sa uzimanjem talaca, 18. 12. 1985. godine.[40]

Deklaracijom 2.131, od 21. decembra 1965, Generalna skupština OUN naložila je državama da se ne smeju mešati u unutrašnje poslove drugih država: ''Nijedna država neće organizovati, pomagati, podsticati, finansirati, podstrekavati ili tolerisati subverzivne, terorističke ili oružane aktivnosti usmerene na nasilno svrgavanje režima druge države ili mešanje u građanski sukob u drugoj državi.'' Takva zabrana ukazuje na mogućnost da država može biti nosilac terorističkih aktivnosti – ''država terorist''. Rezolucija SB UN 1.189, od 13. 8. 1998. godine, takođe obavezuje države da se uzdrže od organizovanja, podsticanja, pomaganja i učestvovanja u terorističkim akcijama protiv druge države. Savet bezbednosti UN je doneo i rezoluciju br. 1.373, od 28. 9. 2001. godine, prema kojoj sve države treba da sarađuju u borbi protiv terorizma.

PROBLEMI IMPLEMENTACIJE ANTITERORISTIČKIH PRAVNIH AKATA

Analiziranjem sadržaja ovih međunarodnopravnih dokumenata, posebno konvencija i rezolucija, može se zaključiti da je glavna karakteristika koja osve-tljava njihov smisao ''element inostranosti'' – sklanjanje počinioca u inostranstvo; da je krivično delo proizvelo efekte u inostranstvu; da su žrtve strani građani itd. Ovaj spektar elemenata ograničava broj država koje mogu i treba da gone izvršioce terorističkih aktivnosti, a zaštita opšteg međunarodnog dobra se ostvaruje posredstvom akcije pogođenih država.

Značajna karakteristika ovih konvencija jeste u tome što one daju objektivno bezvredonosne (*value free*) definicije pojedinih tipova krivičnih dela, kada ni motiv počinioca ne uzimaju u obzir. Na taj način su konvencijama obuhvaćena dela koja mogu biti izvršena i bez stvarnih terorističkih motiva (politički motiv, odnosno *animus terrorandi*, koji je bitna, suštinska odrednica terorizma). Takvim nedorečenim definicijama se dodatno zamagljuje problem definisanja same terorističke aktivnosti. Na taj način se stvara mogućnost namenskog, jednostranog pristupa definisanju terorističke radnje, odnosno opasnost da se izvedena teroristička aktivnost proglasi kriminalnom radnjom i obrnuto.

---

[40] Dokumenta su prikazana u bazi podataka UN *(United Nations Gopher*), a objavljena u Vojnom informatoru br. 4–5/2002.

Zajednička obeležja većine konvencija, usvojenih i pripremljenih pod okriljem Ujedinjenih nacija i Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo, vrlo su naglašena. Ona sve svode na cilj da izvršilac bude svakako kažnjen, ali ne i na uniformnu i obaveznu ekstradiciju[41] (načelo *aut dedere aut punire*). Na taj način potpisnicama ostavlja mogućnost da očuvaju pravo azila i izbegnu ishode koji bi bili nepravični ili neprohvatljivi za njihovo javno mnjenje. Da ne bi bilo utočišta za teroriste, proširuju se osnovi za krivičnu jurisdikciju[42], tako da praktično dostižu univerzalni karakter.[43] Dakle, države ugovornice su pitanje krivičnog gonjenja i kažnjavanja krivaca rešile zadržavanjem diskrecionog prava da ocene prirodu dela i da same odluče da li će da udovolje eventualnom zahtevu za ekstradiciju ili će same pokrenuti krivični postupak. Antiterorističke konvencije nisu uverljivo sugerisale Organizaciji UN da osnuje međunarodni sud nadležan za suđenje počiniocima određenih tipova terorističkih radnji, pa nadležnost za krivično gonjenje ostaje u ingerenciji država, kojima u mnogim slučajevima nije u interesu inkriminisanje terorističke aktivnosti. Iako opšte karakteristike antiterorističkih konvencija zaključenih na globalnom nivou ukazuju na određene nedostatke (nisu potencirani uzroci, motivi, ciljevi terorističke radnje), one su ipak dale određeni doprinos razvoju međunarodnog prava u oblasti suzbijanja međunarodnog terorizma.

Međunarodnopravni antiteroristički dokumenti ipak, nisu precizni u obavezivanju država u načinu borbe protiv međunarodnog terorizma na globalnom planu, što u narednom periodu treba promeniti. Sistem bezbednosti narušen od strane terorističkih skupina ugrožava osnovna ljudska prava i slobode građana, što je u suprotnosti sa proklamovanom politikom i demokratskim težnjama savremenog društva. Antiterorističke konvencije predstavljaju, pored određenih nedostataka, izraz volje da se nacionalna krivična zakonodavstva dograde, i da se u realno mogućim

---

[41] *Ekstradicija* je: *prvo*, formalni, tj. zakonskom formom propisani proces; *drugo*, to je odnos između dve suverene države; *treće*, izručuje se pojedinac koji je osimnjičen, optužen ili proglašen krivim od strane države koja ga potražuje za krivično delo na osnovu zakona zemlje koja potražuje; *četvrto,* da je krivično delo za koje se pojedinac tereti počinjeno van jurisdikcije zemlje koja izručuje, a u okviru jurisdikcije zemlje koja potražuje i *peto*, da je svrha ekstradicije omogućavanje državi koja zahteva izručenje da provede sudski postupak saglasno svom zakonodavstvu i privede počinioca dela zakonskoj kazni. Prema tome, svrha ekstradicije je kažnjavanje zločina (Branislav R. Srdanović, *Međunarodni terorizam*, Službeni list SRJ Beograd, 2002, str. 56–57). Ekstradicija (lat. extraditio) je izdavanje, predaja; izdavanje krivca, koje se sastoji u tome što vlasti jedne države predaju vlastima druge države izvesno lice radi vođenja krivičnog postupka protiv njega ili radi izvršenja kazne nad njim (Milan Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza,* Prosveta, Beograd, 1980, str. 267).

[42] *Jurisdikcija* (lat. jurisdictio) – pravda, pravo, pravosuđe sudstvo, pravo suđenja, nadležnost suda; oblast javnog suda, delokrug suda (Isto, str. 378).

[43] Vojin Dimitrijević, *Međunarodni terorizam*, Naučno savetovanje na temu ''Savremeni oblici terorizma,'' Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 14–15. januar 1980, str. 40.

okvirima pojača međunarodna saradnja za kažnjavanje krivaca kao i za preventivno delovanje u suprotstavljanju terorističkim aktivnostima.

Međutim, mnoga međunarodnopravna akta i dokumenta su obično donošena nakon izvršenih terorističkih aktivnosti, dakle bavila su se posledicama, a ne uzrocima i motivima, kao preduslovima za definisanje terorističke radnje i primenu adekvatnih, pre svega preventivnih, a potom i represivnih mera države prema počiniocima nasilja ili pak onima koji prete nasiljem. Bez obzira na mnoga antiteroristička pravna dokumenta, broj terorističkih napada u svetu u 1995. godini je povećan za 37 % u odnosu na 1994. godinu, dok je broj otkrivenih ili onemogućenih terorista ostao nepromenjen. Savremeni terorizam je u stalnoj ekspanziji, bez obzira na sve organizovanije suprotstavljanje međunarodne zajednice i na mere koje se preduzimaju radi njegovog suzbijanja. Prema američkom teoretičaru R. Kupermanu, intenzitet terorizma se godišnje povećava za 12–15 %.[44]

Postojeći međunarodnopravni okvir za kontrolu terorizma može se kritikovati sa više aspekata. *Prvo*, izražene su poteškoće u određenju pojma šta je zapravo predmet kriminalizacije kroz definisanje terorizma, jer se zakon može iskrivljavati u oba smera kad se postavi pitanje političkog ili nepolitičkog karaktera ovog dela.[45] Pokušaji opšetprihvatljivog definisanja terorizma na mnogim međunarodnim forumima ostali su bez rezultata; kao primer se može navesti Soaresov izveštaj o Alžiru, koji o tome naširoko raspravlja, ali bez specifikacije i kvalifikacije,[46] kao što je slučaj i u Međunarodnoj konvenciji za sprečavanje terorističkih bombaških napada. U okviru UN mnogo se pažnje posvećivalo nalaženju radne definicije terorizma, ali pitanje legitimiteta i opravdanja političkog nasilja onemogućivalo je saglasnost. *Drugo,* problem postojećeg pravnog okvira je u tome što konvencije favorizuju delovanje nacionalnih tela i ne omogućavaju eksteritorijalnu jurisdikciju. U osnovi, ako država odluči da ne izruči lica ili grupe optužene za dela u drugoj državi pravosuđu te države, država koja ih traži ne može puno učiniti. Državi koja odbije izručenje ne prete konkretne posledice. *Treći* je problem u tome što opšta priroda konvencija ostavlja državama veliku dozu slobode u njihovoj interpretaciji i primeni. To slabi korisnost teksta u smislu globalne bezbednosti, što bi se moglo popraviti utvrđivanjem glavnih imperativa. *Četvrto* problematično područje su prava. Konvencije eksplicitno ne štite počinioce kroz navođenje postupaka, kazni ili procedura. Politički prestupi u nedemokratskom i represivnom okruženju bi se, prema tome, mogli okarakterisati kao teroristička dela. Iako se

---

[44] Radoslav Gaćinović, "*Terorizam*", Draslar, Beograd, 2005. godine, str. 238.

[45] Noemi Gal-Or, *International Conventions to Suppress Terrorism*, New York: St. Martin`s Press, 1985, str. 227.

[46] *Report of the Panel Appointed by the Secretary-General of the United Nations to gather Information on the Situation in Algeria in order to provide the International Community with Greator Clarity on that Situation*, Mario Soares, председавајући, 10. јула 1998. године, четврто поглавље, 3. део.

međunarodni poredak sam poziva na eksplicitno demokratska načela, kvalifikovanje protivnika nedemokratskih vlada teroristima može lako značiti zaštitu tiranije kroz načela državnog suvereniteta.[47]

Dakle, međunarodnopravna dokumenta analizirana u ovom radu trebalo bi da predstavljaju polaznu osnovu za pravne, političke i moralne pretpostavke za efikasno suprotstavljanje savremenom terorizmu, ali, nažalost, nije tako, prvenstveno zbog toga što: još nije, u osnovi, presečena ideološka i politička dilema, prenesena iz ranijih vremena, o opravdanom, pa time i poželjnom i korisnom i neopravdanom, pa time i štetnom terorizmu; još nije izgrađena konzistentna i relevantna definicija terorizma koja bi svela na najmanju meru ili u potpunosti eliminisala ''ničiju zemlju'' između terorizma, gerile, diverzantskih aktivnosti, oružane pobune, oslobodilačke borbe i još nije ostvaren nužan stepen međunarodne solidarnosti i kooperacije u suzbijanju terorizma. Pravo i u ovom segmentu međunarodnog krivičnog prava može da bude ne samo nedovoljno efikasno, već i politički zloupotrebljeno.

LITERATURA

[1] Dennis, A. Pluchinsy: Evropski terorizam, Brasseys, Washinton, D. C., 1992.

[2] Dimitrijević, dr V.: Terorizam, “Radnička štampa”, Beograd, 1982.

[3] Dimitrijević, dr V.:Strahovlada, “Rad”, Beograd, 1985.

[4] Hoffman, B.:Unutrašnji terorizam, prevod i štampa “Narodna knjiga” i “Alfa” Beograd, 2000.

[5] Horowitz Leonard G., Death in the Air: Globalism, Terrorism, and Toxic Warfare, sandpoint, Tetrahedron, 2001.

[6] Gaćinović, dr R.: Terorizam, Draslar partner, Beograd, 2005.

[7] Gaćinović, dr R. : Antiterorizam, Draslar partner, Beograd, 2006.

[8] Radoslav Gaćinović, ''Terorizam u političkoj i pravnoj teoriji'', EVRO GIUNTI, Beograd, 2010, str. 431.

[9] Jakovljević, dr D.:Terorizam s gledišta krivičnog prava, “Službeni list SRJ“, Beograd, 1997.

[10] Džonatan R. Vajt, ''Terorizam'', Alexandria Press, Beograd, 2004.

[11] Taylor, Max. I Horgan, John (ur): Terorizam i budućnost, Golden marketing, Zagreb, 2002.

[12] Wilkinson, P.: Terorizam protiv demokratije, Golden markering, Zagreb, 2002.

[13] Laqueur Walter: ''Retlections on terrorism'','' Foregin Afais'', jesen 1986.

---

[47] Max. Toylor & John Horgan, *''Terorizam u budućnosti*, '' Golden marketing, Zagreb, 2003. str. 208.

[14] Katarina Tomaševski, ''Izazov terorizma'', NIRO Mladost, Beograd, 1983. godine, 15. P. Wilkinson:''Political terrorism'', New York, Halsted Press, 1974.

[15] Srpska politička misao, br. 2/2010, izd. Institut za političke studije, Beograd, 2010.

Prof. Radoslav Gaćinović, PhD
Research adviser Institute of Political Studies - Belgrade

Summery: Researching phenomenology of contemporary terrorism it is easy to draw a conclusion that the rise of terrorism was at its peak in the latter half of 20th century. The basis for this rise of terrorism were alienation of individuals and groups, national conflicts, tensions, misuses of the governments in the states with dictatorship regimes and non-functioning of legal system in the states. Up to the end of the 20th century the approach and relationship of international community and some great world powers toward the contemporary terrorism has not produced some significant results and so it is necessary to re-define such approach to terrorism at the beginning of 21st century. It is only the science, along with the politics, that is capable of liberating the people from their frozen numbness and fear of terrorist activities. For purpose of accomplishing this significant idea, the relationship between the science and politics ought to be equal and complementary one.

Defining of the contemporary terrorism poses a most complex and important phase in an anti-terrorist process. For purpose of establishing a generally accepted definition of terrorism it is important to underline that *terrorism is not a biological phenomenon – that is, no man was born as a terrorist.* In notional defining of the contemporary terrorism there have been both academic and administrative definitions in use. Academic definitions of terrorism confirm that most frequent elements in definition of terrorism - the violence as the *method*, the citizens and government as the *target*, provoking of fear and extortion of political and social changes as the *objectives* and a great number of the victims for which the terrorists wish for point out the *spectacle* as a defining element of terrorism. Administrative definitions are products of certain political centers of power and the state institutions that define terrorism in accord to their most recent political interests. However, for purpose of widely acceptable definition of terrorism it is necessary to keep in mind the following thing: that a terrorists creates the violence or makes threats with the violence, that the terrorist is definitely politically motivated *(animus terrorandi*) and belongs to some organization; the actions of terrorists have long-range psychological consequences as their objectives (for it is not attacked target that is important for the terrorist as much as it is the political relevance of the terrorist action); it is necessary to make difference between terrorism and the crime, terror, guerrilla, political murder, diversion and uprising; terrorism is never supported by majority of the populations, and if a concrete violence is supported by the majority of the population it is

not terrorism anymore but the guerrilla or a massive uprising; demands of terrorists are never realistic ones nor they are based on the law; they are always a product of political motivation – separatism or liberation of their members from the state prisons; terrorists think that it is easy to impose their will on a frightened man and they build their strategy on such premises, continuously keeping the public opinion in the state of tension as nobody fears the past events but the uncertainty that would possibly come; terrorism – this dangerous phenomenon is always one step ahead from the state security bodies due to the fact, among other things, that the state officials think about this problem only during their working time, while terrorists think about it 24 hours a day, which has been confirmed many times in the past; in some instances terrorists prepare themselves for years for actions that sometimes last only a couple of minutes; terrorists gain advantage in comparison to the security state bodies due to the fact that, among other things, it is them themselves who decide on preparations and select the target and time of the attack, they usually attack in the time when they can prepare a surprise, and almost always select a so-called soft target and one of the most important and probably a most defining element determining future of terrorism is not only the reaction of the state bodies but the reaction of society. The army and police cannot eradicate terrorism, as it is only the resoluteness of the public opinion that could keep the contemporary terrorism under control. Therefore, taking into consideration all the definitions of terrorism, the author of this text defines terrorism as follows: *"Terrorism is an organized implementation of violence (or the threat of the violence) by its politically motivated executors who are determined to impose their will to the government bodies and citizens by provoking fear, anxiety, defeatism and panic."* Taking into account the facts as the products of the science, defense from terrorism or "anti-terrorism" is a most complicated activity of the state security bodies. It consists of defensive measures and actions (procedures) having for its objective the rise of the level of protection of individuals and property from terrorist activities. Anti-terrorism implies preventive, repressive and fighting measures of the state security bodies for purpose of the timely and efficient protection of the state, its institutions and citizens from terrorism. Therefore, anti-terrorism is an activity encompassing all activities implemented by the state institutions and international organization in the battle against terrorism and the author of this text thinks that *"Anti-terrorism presents a set of measures, activities and procedures of the Organization of the United Nations and the state institutions on their territories for purpose of the timely identification and eradication of terrorism."*

Originalan naučni rad – UDK 323.285: 343.98

TERORIZAM KAO KRIMINALNI FENOMEN – KRIMINOLOŠKO, KRIMINALISTIČKO, KRIVIČNOPRAVNO GLEDIŠTE

TERRORISM AS A CRIMINAL PHENOMENON - CRIMINOLOGICAL, CRIMINALISTIC, CRIMINAL-LAW PERSPECTIVE

Doc. dr Mile Šikman[1]
Uprava za policijsko obrazovanje Banja Luka

Apstrakt: Opštepoznato je da opšteprihvaćena definicija terorizma ne postoji. Naprotiv, teško je naći (kriminalni) fenomen o kojem postoje toliko suprotstavljeni stavovi sa različitom koncepcijom, kao što je terorizam. Ne upuštajući se u detaljnu analizu multidisciplinarnog pristupa izučavanju terorizma (sociološkog, politikološkog, bezbjednosnog, i dr.), terorizam posmatramo kao kriminalni fenomen sa svim njegovim bitnim obilježjima: teroristički akt (kao individualnu pojavu), teroristu (kao izvršioca terorističkog akta), žrtvu terorizma (neposrednu i posrednu), terorizam kao masovnu pojavu, te najzad reakcije (društvene i državne) na terorizam. Kao takav (kriminalni fenomen) terorizam se može klasifikovati na osnovu zakonskih kriterijuma (obično kao oblik političkog kriminaliteta) ili po osnovu motiva (npr. ideološki, religijski, i sl.). U tom konteksu nužno je sagledati odnos terorizma sa drugim oblicima kriminaliteta, a posebno organizovanim kriminalitetom i korupcijom. Na kraju, reakciju (društva i države) na terorizam možemo sagledati, prije svega, sa aspekta krivičnopravnog tretiranja ovog problema, i to odgovorom na pitanja šta se smatra terorizmom u smislu delikata krivičnog prava i na koji način procesno reagovati na takva ponašanja.

Ključne riječi: terorizam, kriminani fenomen, teroristički akt, terorista, žrtva, kriminalitet, reakcija na terorizam.

[1] *nacelnik@education.muprs.org*

UVOD

Kriminalni fenomen predstavlja veoma složenu pojavu, pa prema tome i teorijsku kategoriju, zato što integriše veliki broj različitih komponenata. One su veoma važne za razumijevanje samog kriminaliteta ali i zbog kompleksnog pristupa kriminalitetu. Kriminalni fenomen je najopštiji pojam i služi kao zajednički naziv koji obuhvata djelo i njegovog učinioca, žrtvu, kriminalitet i reakciju do koje takva ponašanja dovode (Ignjatović, 1998:4). Kriminalitet kao negativna društvena pojava[2] predstavlja skup aktivnosti jednog lica ili grupe ljudi u određenom vremenskom periodu, koje su u suprotnosti sa pravnim propisima i normama ponašanja čije nepoštovanje i kršenje povlači odgovarajuću krivičnu sankciju, a čija vrsta i visina zavisi od stepena društvene opasnosti učinjenih djela[3]. Kriminalitet je kao negativna društvena pojava stalno prisutan, a razvija se i veoma vješto prilagođava svim društveno-političkim i ekonomskim sistemima, čime ispoljava svoju dinamičnost i sposobnost opstanka, što dodatno zavisi od geografskih, političkih, ekonomskih, pravnih, moralnih i drugih činilaca. Prema tome, kriminalitet predstavlja društveni i individualni problem u etiološkom i fenomenološkom smislu, jer se njegovi korijeni nalaze u društveno-materijalnim uslovima klasnog društva, a posljedice se odražavaju na život društva i pojedinca (Bošković, 1998 : 209).

S tim u vezi terorizam je kriminalni fenomen koji karakteriše teroristički akt (kao individualna pojava), terorista (kao izvršilaca terorističkog akta), žrtva terorizma (neposredna i posredna), terorizam kao masovna pojava, te najzad reakcije (društvene i državne) na terorizam. Terorizam je društveno negativna pojava, čiji su nosioci pojedinici ili grupa lica, a aktivnosti protivpravne, za šta je predviđena odgovarajuća krivična sankcija. Terorizam, kao oblik kriminaliteta je prisutan u društvu (svijetu), a mijenja se i razvija u skladu sa nastalim društveno-političkim i društveno-ekonomskim odnosima. Ipak, ovo je složeno pitanje i zasupljeni su različiti kriminalistički i kriminološki pristupi određivanju terorizma kao oblika kriminaliteta. Teškoće se posebno ispoljavaju u klasifikaciji kriminaliteta, odnosno određivanju mjesta terorizma u toj klasifikaciji.

---

[2] Kriminalitet je prvenstveno društvena pojava, na čemu se zasniva sociološki aspekt razumijevanja njegove suštine. Kao sociološki fenomen kriminalitet treba sagledati sa stanovišta cjeline društva, tj. kao fenomen koji je rezultat ukupnih društvenih odnosa i procesa.

[3] Izraz *crimen* čini osnovu naziva znatnog broja nauka koje za predmet imaju krivično delo, odnosno kriminalitet, kao njegov skupni izraz (kriminalistika, kriminologija, kriminalna politika, krivično pravo, itd.) (Krivokapić, 1996 : 15).

SHVATANJE TERORIZMA SA ASPEKTA KRIMINOLOGIJE

Kriminološki pristup[4] pojavi terorizma, kao kriminalnog fenomena, ogleda se u izučavanju fenomenoloških (pojavnih oblika terorizma), etioloških (uzroka terorizma) i viktimiloških aspekata terorizma, kao i mjera za sprečavanje i otklanjanje terorizma kao oblika kriminaliteta. Međutim, pokušaji kriminoloških pristupa pojavi terorizma, kao društvenoj pojavi, jesu rijetki i uglavnom se svode na tretiranje otmica vazduhoplova, kao međunarodnog terorističkog akta[5].

Fenomenološka dimenzija terorizma kao kriminalne pojave podrazumijeva deskriptini pristup, koji je usmjeren na statiku i dinamiku terorizma, kao i njegovu tipologiju. Statika terorizma izražava se kroz strukturu ponašanja unutar ukupnog kriminaliteta, dinamika se bavi promjenama u obimu terorizma, a tipologija pomaže da se različiti oblici terorističkog ispoljavanja i njegovih nosilaca, na osnovu zajedničkih karakteristika, svrstaju u grupe, čime se omogućava lakše proučavanje terorizma. Etiološka dimenzija terorizma podrazumijeva korišćenje multikauzalističkog pristupa ili multifaktorskih objašnjenja njegovih uzroka, sa aspekta djelovanja spoljnih, ambijentalnih i unutrašnjih, individualnih činilaca. Takođe, nužno je istraživanje terorizma sa aspekta žrtve (viktimološka dimenzija terorizma), posebno u pogedu viktimizacije grupe ljudi (kolektivna viktimizacija). To je naročito važno, budući da su neposredne žrtve terorističkih akta nasumice izabrane, bez ikakvog povoda.

---

[4] Kriminologija je samostalna nauka koja, koristeći saznanja i istraživačke postupke nauka o čovjeku i društvu, empirijski proučava kriminalni fenomen, tj. zločin, njegovog izvršioca i žrtvu, kriminalitet i način na koji društvo reaguje na kriminalno proučavanje. Kriminalni fenomen izučava se sa tri dimenzije: fenomenološke, etiološke i viktimološke dimenzije kriminalne pojave (Ignjatović, 1998 : 165–242).

[5] Belgijski kriminog *Jecquemin* uradio je dvije studije u kojima se posebno bavi kriminološkim aspektima otmica vazduhoplova. U prvoj studiji, koju bazira na 140 slučajeva otmica vazduhoplova, ističe da su u velikom broju otmičari mladi ljudi željni svjetskog publiciteta, ili neki odvažni ljudi koji na jeftin način žele doći u izabranu zemlju, ili su to asocijalni tipovi, odnosno kriminalci koji žele izbjeći pravdi za učinjene zločine, ili ljudi koji te akte vrše iz osvete ili mržnje. U drugoj studiji, koju je uradio na bazi 390 registrovanih otmica vazduhoplova, osvrće se na kriminološke klasifikacije, odnosno tipologije zločinaca i priklanja se osnovnoj diobi društveno normalnih zločinaca na profesionalne i slučajne. (Šeparović, 1987).

SHVATANJE TERORIZMA SA ASPEKTA KRIMINALISTIKE

Sa aspekta kriminalistike[6], terorizam je vrsta kriminaliteta, te je u sprečavanju i suzbijanju terorizma potrebno koristiti naučne ili na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva koja su najpogodnija da se terorističko delo otkrije i razjasni, otkriju teroristi i obezbijede dokazi, kao i da se spriječi izvršenje planiranih terorističkih akata.

Kriminalistika sa svojim disciplinama (kriminalističkom taktikom, tehnikom, metodikom, operativom, strategijom, i dr.) izučava i usavršava metode otkrivanja, istrage i dokazivanja svih krivičnih djela, a samim tim i krivičnih djela terorizma. Međutim, problem sa korišćenjem ovog pristupa je bavljenje samo oblicima ispoljavanja terorizma i posljedicama, a ne i uzrocima terorizma. Kriminalistički pristup je svakako moćan i koristan alat za suprotstavljanje terorizmu, ali nužni su i drugi aspekti, prije svega njegova kriminološka istraživanja, naročito njegove etiološke dimenzije (Šikman, 2009 : 44).

Klasifikacija terorizma kao kriminalnog fenomena

Kriminološki i kriminalistički posmatrano, terorizam se različito teretira, u zavisnosti od toga da li se kao dominantan kriterijum klasifikacije uzima motiv izvršenja, sredstvo izvršenja, način izvršenja, objekat napada ili neki drugi kriterijum. Tako se terorizam najčešće klasifikovao kao oblik političkog kriminaliteta[7], koji posebno karakteriše: motivisanost političkim ili ideološkim pobudama, država i državno uređenja kao meta napada, odnosno njena spoljna i unutrašnja bezbjednost, visok stepen društvene opasnosti sa naročito izraženom nehumanosti, bezobzirnosti i drskosti, visok stepen organizovanosti, kako u pogledu organizovanog vršenja terorističkih akata, tako i u pogledu organizovanja terorističkih organizacija, različitost oblika ispoljavanja, koja karakteriše pojavu novih oblika izvršenja, zloupotreba

---

[6] „Kriminalistika je nauka koja svojim naučnim i stručno-praktičnim metodama iznalazi, proučava, prilagođava i usavršava najadekvatnije načine, postupke i metode, s ciljem da se otkrije i rasvetli krivično delo, otkrije izvršilac, prikupe i obezbede materijalni i lični dokazi, a sve radi utvrđivanja istine, uspešnog pokretanja i okončanja krivičnog postupka, kao i radi sprečavanja krivičnih dela. Kriminalistika u svom praktičnom ispoljavanju koristi svoje iskustvene metode, ali i metode drugih nauka koje u praksi prilagođava svojim potrebama, pri čemu one prilagođene i usavršene nužno dobijaju kriminalistički karakter.“ (Krivokapić, 1996 : 101).

[7] „Pod političkim kriminalitetom podrazumijevaju se specifični oblici krivičnih djela koja su usmjerena protiv ustavnog uređenja, spoljne i unutrašnje bezbjednosti zemlje i teritorijalnog integriteta, koja se razlikuju od ostalih krivičnih djela po političkim pobudama, motivima, uzrocima, posljedicama, pa i po svojstvima i statusu učinilaca, koji pod određenim uslovima mogu steći i pravo azila, odnosno izuzeti se od ekstradicije.“ (Bošković, Jovičić, 2002 : 42).

savremenih informatičkih tehnologija, i dr., kažnjivost pripremnih radnji, itd. Krivična djela terorizma, kao oblika političkog kriminaliteta, sadrže visok stepen društvene opasnosti, a u njihovom izvršenju ispoljava se jak intenzitet bezobzirnosti, drskosti i nehumanosti. Ova djela se javljaju u različitim oblicima, a njihovo ispoljavanje često zavisi i od promjena u društveno-političkim i ekonomskim odnosima u zemlji, od raznih političkih stavova drugih država, odnosno od djelovanja i ponašanja međunarodne zajednice, gdje se ne isključuju ni izvesni spoljni pritisci i pokušaji miješanja u unutrašnje odnose suverene zemlje. Terorizam, kao oblik političkog kriminaliteta, takođe karakteriše visok stepen organizovanosti[8], počev od pripremnih radnji, obuke učinilaca, izbora i opservacije objekta napada, nabavljanja sredstava izvršenja, pa do samog načina izvršenja krivičnog djela i planiranja djelatnosti i ponašanja učinilaca nakon toga. Nema dileme da su motivi terorizma prvenstveno političke prirode i odgovaraju navedenim specifičnostima političkog kriminaliteta. Međutim, motivi terorizma isto tako mogu biti vjerski, etnički ili pak kriminalni. U literaturi, terorističkim kriminalitetom naziva se vrsta delinkvencije i tipologija kriminalnih pojava usmjerenih na narušavanje opšte sigurnosti ljudi i ostvarivanje drugih kriminalnih ciljeva (Bošković, 2000 : 355). U takve delikte spadaju: oštećenja (eksplozivnim napravama) javnih i drugih objekata društvenog značaja, udruživanje zločinaca radi vršenja delikata nasilja, uzimanje talaca, otmice, uključujući otmice brodova, aviona i drugih prevoznih sredstava. Kriminalnu komponentu terorizam ostvaruje putem organizovanog kriminalnog djelovanjanja koje mu najčešće služi za jačanje njegove materijalne osnove, kao bitnog činioca za realizaciju planirane terorističke djelatnosti. Terorističke organizacije samostalno ili u sprezi sa drugim kriminalnim organizacijama specijalizovanim za vršenje pojedinih krivičnih djela, a čiji članovi su istomišljenici, vrše najteža imovinska krivivčna dela na štetu određenih objekata (banke, pošte, mjenjačnice, zlatare, prodavnice i sl.) ili bogatih građana i nude razne usluge zaštite uz određenju nadoknadu, tj. primenjuju reket, kao jedan od vidova organizovanog kriminaliteta (Bošković, 2004).

Čini se da su dominantna ona kriminalistička gledišta koja terorizam posmatraju kao vid organizovane kriminalne aktivnosti, koju karakteriše preduzimanje akata nasilja, vršenje atentata i otmica, podmetanje eksploziva i požara i preduzimanje drugih opštepoznatih mjera i radnji radi ostvarivanja političkih ciljeva (uže shvatanje) ili religijskih, etničkih, kriminalnih i drugih ciljeva (šire shvatanje) (Aleksić, Škulić, Žarković, 2004 : 357). Terorizam se, po pravilu, ispoljava kroz plansku, sistematsku i organizovanu aktivnost, u kojoj je naglašeno odsustvo bilo kakvih humanih obzira. Nužno je postojanje

[8] Organizovanost uglavnom obuhvata objedinjavanje i usmjeravanje kriminalne djelatnosti na teritoriji najmanje dvije ili više država (obuka lica, ubacivanje sredstava izvršenja, lokacija objekta i sl.), što političkom kriminalitetu po pravilu daje element inostranosti.

terorističke organizacije kao nosioca terorističke aktivnosti, prije svega organizovane terorističke aktivnosti. Zbog toga se na terorizam gleda isključivo kao na oblik organizovanog kriminaliteta, njegov najsuroviji oblik, koji nema u osnovi ekonomski profit (profit je u ovim slučajevima sredstvo izvršenja), već politički, sektaški, vjerski i religijski fanatizam[9], a na transnacionalni terorizam kao na tipičan vid ispoljavanja savremenog međunarodnog kriminaliteta (Pavišić, 1991 : 172). Specifičnost terorizma, kao oblika transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, jeste da on ostvaruje određene veze sa nekom državom i njenim odgovarajućim organima, ali ne radi izvođenja terorističkih aktivnosti na prostorima te zemlje, već na teritoriji neke druge države, čime se i ostvaruju određeni, prije svega politički ciljevi, a terorizam dobija internacionalni karakter. Terorizam kao oblik organizovanog kriminaliteta može da ima i ekonomske, pravne ili neke druge interese, ali je u svakom slučaju on politički obojen, što podrazumijeva i određene političke ciljeve. Isto tako, postoje mogućnosti da terorizam dobije i takve oblike organizovanog kriminaliteta u okviru jedne države, ukoliko je pod zaštitom neke legalne političke partije ili stranke, što se dešava kada su izraženi različiti politički i ekonomski interesi, kada je evidentna nemogućnost osvajanja vlasti legalnim putem od strane onih političkih partija i stranaka čiji je to cilj i kada se odeđeni interesi zasnivaju na iredentističkim i separatističkim tendencijama i željama. Takva teroristička djelatnost, koja je pod zaštitom neke legalne partije ili stranke, teško može da opstane u jednoj državi ukoliko nije opet pod političkom i ekonomskom zaštitom neke strane države koja tim putem ostvaruje svoje određene političke ciljeve. I ovaj oblik terorizma koji se odvija u okviru jedne zemlje u krajnjoj liniji predstavlja vid transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, jer pored podrške nekih stranih zemalja, on u sklopu svoje kriminalne djelatnosti, naročito u pogledu oblika i sredstava izvršenja, stupa i u vezu sa pojedinim subjektima zainteresovanih stranih zemalja (Bošković, 2004). Ako se rezimira odnos između terorizma i organizovanog kriminaliteta, postavlja se pitanje da li terorizam može da predstavlja i vid organizovanog kriminaliteta, gdje je, pored postojanja kriminalne organizacije, ostvarivanja dobiti, profita i političkih ciljeva, uspostavljena i veza sa organima vlasti, državnim organima i drugim relevatnim subjektima. Posmatrati terorizam kao vid organizovanog kriminaliteta u konktekstu tako određenog pojma organizovanog kriminaltieta nema osnova ni logike, jer nijedna pravna država ni njen legalni organ neće održavati vezu sa kriminalnim terorističkim organizacijama, pružati im određenu zaštitu, da bi one na području te iste države izvodile terorističke akcije i tako ugrožavale njeno ustavno uređenje i bezbjednost. U slučajevima izvršenja drugih krivičnih djela, van političkog

[9] Uporedi: Krivikapić, V. (2005). Kriminalno organizovanje, terorizam i mere suprotstavljanja, *Zbornik radova "Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite"*, Policijska akademija, Beograd, str. 24; Bošković, M. (2005). *Organizovani kriminalitet i korupcija*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

kriminaliteta, uspostavljena kriminalna veza se zasniva na obostranim, prije svega ekonomskim interesima, dok kod terorističkih organizacija zajednički interes može biti izražen u slučajevima kada se teroristička djelatnost planira i realizuje prema nekoj drugoj državi, tj. kada je u pitanju određeni vid međunarodnog terorizma. Znači, možemo konstatovati da relacija terorizma i organizovanog kriminaliteta može da bude isključivo na nivou povezanosti, ne i poklapanja. Naime, organizovani kriminalitet predstavlja vid imovinskog – klasičnog kriminala, lukrativnog i neideološkog karaktera, dok su motivi i ciljevi terorista ideološko-političkog karaktera. NJihova spona je najčešće finansiranje terorizma „prljavim novcem“[10].

Pored navedenih shvatanja, postoje i ona tumačenja koja terorizam posmatraju kao oblik imovinskog, nasilničkog ili pak nekog drugog oblika kriminaliteta[11].

Odnos terorizma prema organizovanom kriminalitetu i korupciji

Odnos organizovanog kriminaliteta i terorizma može se posmatrati višestruko. Kao prvo, pitanje određivanja pojma, odnosno definisanja sadržine terorizma i organizovanog kriminaliteta jedan je od izraženijih problema pravnih, političkih i bezbjednosnih nauka, s obzirom na činjenicu da je posljednjih godina došlo do njihove snažne ekspanzije i prerastanja u globalnu bezbjednosnu prijetnju. Sa aspekta naučnog tumačenja pojmova terorizma i organizovanog kriminaliteta, uočava se da kod pojmovnog određenja organizovanog kriminaliteta ima, u pogledu kvantiteta, znatno manje definicija koje ni u operacionalnom smislu nisu dijametralno različite. Čini se da je znatno lakše doći do opšteprihvaćene definicije organizovanog kriminaliteta, koja ima i veću operacionalnu vrednost. Za razliku od organizovanog kriminaliteta, danas je poznato nekoliko stotina upotrebljivih definicija i znatno veći broj pokušaja definisanja terorizma. Mnoge od tih definicija terorizma međusobno se dijametralno razlikuju. Dakle, ne radi se o nedostatku ili nemogućnosti definisanja pojma terorizma, nego problem određivanja terorizma leži u njegovoj ogromnoj političkoj upotrebnoj vrednosti kao pojma, ali i u političkim interesima, koji su ponekad javno, a češće tajno oprečni (Rakić, 2006: 745).

Posmatranje terorizma i organizovanog kriminaliteta kao oblika kriminaliteta uslovljeno je izmijenjenim shvatanjima terorizma i

---

[10] Uporedi: Mijalković, S.; Bošković, G. (2009) Pranje novca i finansiranje terorizma, Zbornik radova ''*Korupcija i pranje novca – uzroci, otkrivanje, prevencija*'', Internacionalna asocijacija kriminalista, Sarajevo, str. 293–302; Bošković, M. (2004). *Organizovani kriminalitet i korupcija*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

[11] Uporedi: Pavišić, B. (1991). *Pojave suvremenih zločina*, Priručnik, Ignjatović, Đ. (1998). *Organizovani kriminalitet – prvi deo*, Policijska akademija, Beograd; Milošević, M. (2003). Procesni i materijalni aspekti krivičnopravne zaštite od terorizma, Zbornik radova, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, i dr.

organizovanog kriminaliteta usljed promijenjenih trendova, tendencija i kretanja terorizma i organizovanog kriminaliteta u uslovima globalnih društvenih promjena koje karakterišu društvene i političke odnose u savremenom svijetu. Shodno navedenom, terorizam i organizovani kriminalitet prvenstveno dobijaju transnacionalni karakter; odlikuje ih visok stepen organizovanosti i konspirativnosti, te plansko, smišljeno, organizovano i dugotrajno postupanje. Pored toga, primjena različitih oblika nasilja karakteriše i jednu i drugu pojavu. Nadalje, teroristi i počinioci transnacionalnog kriminala u vršenju svojih aktivnosti (terorističkih ili organizovanih kriminalnih) sve više upotrebljavaju savremene informatičke tehnologije. To dovodi do visokog nivoa specijalizacije unutar kriminalnih ili terorističkih organizacija, koje karateriše posebno specijalizacija u tehničkim i informatičkim oblastima (Šikman, 2010). Mogućnosti informatičkih tehnologija usmjerene su ne samo na vršenje terorističke ili kriminalne delatnosti, već i na modernije organizovanje terorističkih i kriminalnih grupa, što se ogleda u novom pristupu mrežnom organizovanju terorističkih i kriminalnih organizacija. Tako, za razliku od tradicionalanih kriminalnih organizacija mafijaškog tipa, strogo hijerarhijski ustrojenih terorističkih organizacija, nove savremene kriminalne ili terorističke organizacije udružuju se u kriminalne ili terorističke mreže, koje karakteriše velika fleksibilnost i visoka mobilnost. Na bazi toga, povećana je teroristička i transnacionalna kriminalna aktivnost koja ima globalne razmere, jer omogućava brzo djelovanje kriminalnih i terorističkih organizacija širom svijeta (Selley, 2003). Takođe, savremeni terorizam i transnacionali organizovani kriminalitet karakteriše i velika finansijska moć terorističkih i kriminalnih organizacija stečena vršenjem različitih krivičnih djela koja spadaju u domen transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Isto tako, zajedničko im je umješno korišćenje državnih službenika koji su skloni korumpiranju, i povezanost sa nosiocima istovjetnih i sličnih djelatnosti izvan matične zemlje. Upravo navedene karakteristike su zajedničke i za terorizam i za organizovani kriminalitet i predstavljaju njihove bitne odrednice.

Nadalje, bitna dodirna tačka organizovanog kriminaliteta i terorizma ogleda se u finansiranju terorističkih aktivnosti. Naime, izvođenje terorističkih akata uslovljeno je postojanjem i korišćenjem određenih izvora finansiranja. Kao najčešći izvor finansiranja terorističkih aktivnosti terorističkih organizacija javljaju se (1) kriminalna aktivnost, (2) naklonjene države, (3) naklonjeni pojedinci i organizacije, (4) pomoć druge terorističke organizacije, odnosno kombinacija navedenih izvora finansiranja. Da bi se obezbijedili adekvatni izvori finansiranja terorističkih akcija, terorističke organizacije pribjegavaju različitim formama ispoljavanja organizovanog kriminaliteta, a naročito onim koje donose najviše profita. Neki od najstabilnijih izvora finansiranja terorističkih organizacija, koje primjenjuje većina terorističkih organizacija, jesu ilegalna trgovina opojnim drogama, nelegalna trgovina oružjem i municijom – čime se stiču bitna finansijska

sredstva. Znatan izvor finansiranja terorističke organizacije ostvaruje se i trgovinom ljudskim bićima, kao i organizovanom prostitucijom. Terorističke organizacije pokazuju zainteresovanost za nabavku oružja za masovno uništenje, pa se u tom smislu bave ilegalnom trgovinom nuklearnim materijalima, radioaktivnim otpadom, hemijskim i biološkim agensima i drugim opasnim materijalima. Takođe, prisutni su razni oblici finansijskih prevara, kao što je pranje novca, siva ekonomija i druge finansijske malverzacije putem kojih terorističke organizacije obezbjeđuju određene izvore finansiranja. Pored navedenih oblika organizovanog kriminaliteta, terorističke organizacije preduzimaju oružana razbojništva u bankama, kidnapovanja zbog plaćanja otkupa, ucjene, iznude i reketiranja, itd. Terorističke organizacije koriste različite metode za prebacivanje novca koji se koristi za finansiranje terorističkih organizacija[12].

Sprega organizovanog kriminaliteta i terorizma je najčešće funkcionalna, kada se organizovani kriminal stavlja u funkciju terorizma. Istovremeno, veza može da bude i instrumentalna, kada se terorističke grupe bave organizovanim kriminalom, i obrnuto – kada organizovani kriminal preduzima terorističke aktivnosti. Bez obzira na to što se u određenim situacijama isti subjekti bave i terorizmom i organizovanim kriminalom, „linija“ između ova dva vida kriminalnih djelatnosti, kao i vinosti, umišljaja i krivične odgovornosti izvršilaca krivičnih djela, jasna je i nedvosmislena (Mijalković, 2008 : 39-45).

Navedena, kratka analiza odnosa terorizma i organizovanog kriminaliteta ukazuje na povezanost te dvije društveno negativne pojave. Međutim, bitno je navesti ključnu razliku između terorizma i organizovanog kriminaliteta, koja se ogleda u krajnjim ciljevima terorizma i organizovanog kriminaliteta. Naime, opšte je poznato da se terorističkim aktom žele ostvariti određeni politički ciljevi. Lepeza političkih ciljeva koji se žele ostvariti terorizmom je široka, i zahtijeva sagledavanje svih aspekata koji terorističkom aktu daju

---

[12] Dva su primarna metoda koja terorističke organizacije koriste za prebacivanje novca: fizički transfer novca i transfer putem finansijskih institucija. Fizički transfer novca podrazumijeva prebacivanje novca fizičkim kretanjem (nošenjem) novca od strane ljudi. Fizički transfer novca terorističke organizacije vrše kurirskom vezom, korišćenjem različitih vrsta prevoznih sredstava (automobil, avion, brod, voz, itd.). Ovom metodom prebacivanja novca terorističke organizacije ostvaruju potpunu kontrolu transfera novca, ne ostavljaju nikakve papirne tragove, dok s druge strane ovaj način zahtijeva veći broj ljudi koji je uključen u operaciju fizičkog transfera novca, određenu opremu, itd. Pored navedenog metoda, terorističke organizacije za prenos novca koriste usluge komercijalnih finansijskih institucija kao što su banke, brokerske firme, kreditne unije, kazina, osiguravajuća preduzeća, dobrotvorne organizacije, nevladine organizacije, itd. Na ovaj način terorističke organizacije mogu da prebacuju velike sume novca u relativno kratkom vremenskom razmaku, na izuzetno udaljenim lokacijama, što predstavlja bitan faktor za odabir finansijskih institucija za transfer novca. Primijetno je da terorističke organizacije koriste nove metode u transferu novca za finansiranje terorističkih aktivnosti.

elemenat političnosti. Najčešće se radi o neusklađenosti političkih ciljeva i sredstava za njihovo ostvarivanje, što znači da se politički ciljevi nastoje ostvariti na nedozvoljen i društvenim normama neprihvatljiv način. Za razliku od terorizma, osnovni cilj organizovanog kriminaliteta ima ekonomsku dimenziju, odnosno ostvarivanje i uvećavanje profita, bogaćenje i jačanje ekonomske moći organizovanih kriminalnih grupa. Programska platforma organizovanog kriminaliteta uopšte, a samim tim i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, pretežno je usmjerena na ostvarivanje profita, ekonomskog monopola i ekonomske moći, uz minimalne rizike, kao i naknadnu legalizaciju stečenog profita, monopola i moći. Ovo su prioritetni ciljevi organizovanog kriminaliteta, te je organizovana kriminalna djelatnost usmjerena u tom pravcu, dok se ostali ciljevi (npr. politička moć) javljaju kao sporedni ciljevi i propratni efekti organizovanog kriminaliteta. Ostvarivanje profita predstavlja polazni cilj kriminalne organizacije, koji kasnije prerasta u uvećavanje tog porfita. Iz tog razloga pojedini autori organizovani kriminalitet opisuju kao ''zločinačka preduzeća'', izbjegavajući termin organizovani kriminalitet (Duyne, 1996). Dalje, teroristi, radi promovisanja svog programa i ciljeva, poslije svakog izvedenog akta nasilja preuzimaju odgovornost i prijete posrednoj žrtvi da će nastaviti sa izvođenjem sličnih akata ukoliko ne ispuni njihove zahtjeve, dok pripadnici organizovanog kriminalnog kolektiviteta, iako sa skoro istovjetnom okrutnošću ubijaju i zastrašuju žrtvu napada, nikada ne preuzimaju odgovornost za počinjeni zločin. Korupcija u državnoj administraciji i pojedinim oblastima društvenog života predstavlja krucijalnu vezivnu nit sa organizovanim kriminalom i terorizmom. Međutim, iskustva iz prakse pokazuju da je sprega između nosilaca vlasti i nosilaca organizovanog kriminala u mnogim zemljama izraženija, sadržajnija i ukorjenjenija od, na primjer, sprege između nosilaca vlasti i nosilaca terorizma. U stvari, u svijetu preovlađuju države u kojima funkcioniše organizovani kriminal, ali ne i terorizam (Mijalkoviski, 2004 : 50–51).

Naposlijetku, može se konstatovati tendencija učvršćivanja veze između terorizma i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, koja će biti nastavljena i u budućnosti. Udruživanje transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, terorizma i korupcije ogleda se u duboko i trajno uspostavljenim vezama. Visoko korumpirana društva daju malo prilika za zakonitu društvenu reakciju usmjerenu prema ovim pojavama, a visok nivo korupcije je sredstvo zastrašivanja privrednom rastu i ulaganju. Korišćenjem ovih prilika, transnacionalne organizovane kriminalne djelatnosti predstavljaju poželjnu ekonomsku alternativu (Sen, 1997 : 150–153). Tome doprinose i ekonomska i politička stanja koja daju povoda ovim oblicima kriminaliteta i oblicima ugrožavanja bezbjednosti moderne države. Upravo su to specifični faktori okoline koji omogućavaju razvijanje i povezivanje terorizma i organizovanog kriminaliteta kao izazova globalnoj bezbjednosti (Farer, 1999 : 240–252).

SHVATANJE TERORIZMA SA ASPEKTA KRIVIČNOG PRAVA

Shvatanje terorizma sa aspekta krivičnog prava jeste njegovo istraživanje sa aspekta krivičnog materijalnog i procesnog prava. Krivičnopravna nauka najviše interesovanja ima za pitanje šta se smatra pod terorizmom u smislu delikata krivičnog prava i na koji način procesno reagovati na takva ponašanja. Krivičnopravni aspekti terorizma ogledaju se u proučavanju terorizma, sa stanovišta krivičnog prava[13], kao sistema pravnih propisa kojima se predviđaju krivična djela i krivične sankcije za učinioce tih djela. Krivičnoprocesne aspekte terorizma, odnosno procesne aspekte suprotstavljanja terorizmu, možemo posmatrati sa aspekta krivičnog procesnog prava[14]. Zbog toga se krivičnoprocesni aspekti terorizma odnose na suprotstavljanje terorizmu na način na koji se u okvirima pravnog sistema reaguje na potrebu djelotvornog otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela koja spadaju u taj oblik kriminaliteta. Misli se na reagovanje nadležnih organa, agencija za sprovođenje zakona – na terorizam, odnosno na načine na koje se u okvirima pravnog sistema reaguje na potrebu efikasnijeg otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela koja spadaju u ovaj oblik kriminaliteta.

Krivičnopravne teorije posmatraju terorizam tako što pod terorizam podvode više krivičnih djela koja čine jedno krivično djelo terorizma. Prema nekim autorima, potrebno je da postoje politički motivi, dok je prema drugima potrebno da su teroristički akti izvršeni organizovano, ali u svakom slučaju mora da nastupi opšta opasnost za ljude i imovinu. Terorizam je danas široko zastupljena pravnička tema, i na nacionalnom i na međunarodnopravnom nivou. Zbog posebno izražene društvene opasnosti države su pitanje terorizma regulisale u okviru unutrašnjeg – nacionalnog prava. Zakonodavna tijela (parlamenti) država zakonski su definisala terorističke akte kao posebno opasna krivična djela koja se čine iz strogo neprijateljskih pobuda, koja mogu prouzrokovati (posredno ili neposredno)

---

[13] Krivično pravo predstavlja skup krivičnopravnih normi ili propisa kojima se radi zaštite osnovnih individualnih i opštih dobara određuje koja su ponašanja krivična djela i koje se krivične sankcije, te pod kojim uslovima se mogu izreći njihovim učiniocima. (Babić, Marković, 2008 : 20).

[14] Krivično procesno pravo kao grana zakonodavstva može se definisati kao skup pravnih propisa kojima se propisuju procesne radnje, njihova forma i unutrašnja vrednost i određuju posebni subjekti kao vršioci tih radnji i njihov pravni položaj (pojam krivičnog procesnog prava sa krivično procesnom radnjom). Pored toga, krivično procesno pravo se može definisati kao sistem pravnih propisa kojima se određuju krivično-procesni subjekti i regulišu njihovi krivično-procesni odnosi radi rasvetljavanja i rešavanja krivične stvari, te tako i ostvarenja krivičnopravne zaštite društva odnosno države (pojam krivično-procesnog prava sa krivično-procesnim odnosom). Najzad, u opticaju je i definisanje krivičnog procesnog prava kojim se ono može odrediti kao pojam krivičnog procesnog prava sa krivično-procesnom radnjom i krivično-procesnim odnosom. (Milošević, Stevanović, 1997 : 14).

visok stepen društvene opasnosti i ugroženosti države, odnosno njene bezbjednosti u cjelini. Na primjer, nacionalni krivični zakoni mnogih zemalja danas kriminalizuju ''terorističke akte'', daju ovlašćenja agencijama za sprovođenje zakona radi unapređenja istraga i hapšenja u pogledu takvih krivičnih djela, uspostavljaju režime za elektronski nadzor osumnjičenih za terorizam, onemogućavaju dobijanje viza licima koja se dovode u vezu sa terorizmom, zamrzavaju imovinu terorističkih organizacija i promovišu sankcije zemljama koje daju podršku terorizmu. Ovi primjeri pokazuju kako se terorizam danas prožima kao pravni pojam u mnogim domaćim pravnim sistemima (Golder, Williams, 2004 : 271). Ova interesovanja inicirana su ne samo praktičnim zahtjevima koji se postavljaju na planu zadovoljenja potreba za iznalaženjem adekvatnih preventivnobezbjednosnih i represivnih retributivnih mjera zaštite od terorističkih krivičnopravnih ponašanja, već i činjenicom da se naše predstave o terorizmu, kao krivičnom djelu *sui generis* krivičnog prava, nalaze još uvijek u početnoj fazi naučnog saznanja (Jakovljević, 1997 : 14).

Teorijski posmatrano, moguća su dva modela klasifikacije obilježja terorizma koja se koriste prilikom krivičnopravnog određenja terorizma (definisanja terorizma). To su opšte i specifične metode. Specifični pristupi krivičnopravnom određenju terorizma identifikuju određene djelatnosti terorizma (načine izvršenja), kao što su otmice i uzimanje talaca, kojima daju poseban značaj, bez definisanja opštih kategorija terorizma. Terorističkim deliktima se mogu smatrati kvalifikovani oblici nekoliko vrsta drugih krivičnih djela: a) zločini protiv ličnosti: umišljajna ubistva, nasilničko ponašanje, otmice ličnosti; b) napadi na imovinu, u šta spadaju napadi na javne (posebno komunalne) objekte i saobraćajna sredstva i komunikacije upotrebom eksploziva, podmetanje požara, teška razbojništva i ucjene, izazivanje saobraćajnih nezgoda i zločinačko udruživanje, proizvodnja i prodaja sredstava kojima se mogu izvoditi i teroristički akti, skladištenje ubojnog, biološkog i drugog oružja određene kategorije radi izvođenja akcija iz prve dve grupe delikata.

Opšti pristup pokušava da dođe do opšte definicije terorizma, pri čemu posebno insistira na kriterijumima kao što su namjera, motivacija, i slično. Ovim kriterijumima obuhvaćena su djela izvedena s ciljem izazivanja straha i nesigurnosti građana. U vezi s tim, dovoljna je i namjera da se cilj ostvari terorom. To podrazumijeva pripreme, akte organizovanja, prikupljanje sredstava i pravljenje plana akcije, a u nekim zemljama (NJemačka) pod namjerom se podrazumijevaju i verbalni delikti javnih poziva na terorističke akte, a u drugima (Španija) i hvaljenje, odnosno odobravanje ne samo aktivnosti nego i javnih istupa terorista, što se smatra aktom podstrekivanja. Kada je u pitanju pojam izvršioca, on je u krivičnopravnim normama kod terorizma neodređen i specifičan. NJegova specifičnost izražena je u činjenici da je to, po pravilu, teroristički akt iza kojeg stoji određena organizacija ili grupa. U pitanju su oblici saizvršilaštva, a pojedinac je samo neposredni

izvršilac konkretnog akta ili radnje. Ovdje se postavlja jedno veoma značajno pitanje, s obzirom na to da terorizam predstavlja organizovani oblik zločina (kolektivni delikt): da li se terorizmom može smatrati akt pojedinca, iza koga ne stoji organizacija ili grupa, bez obzira na to što ima sva ostala obilježja takvog delikta? Drugo, takođe sporno, pitanje odnosi se na dilemu kod delikata koji imaju sva obilježja terorističkih, ako ih primjenjuju organi i snage zvanične vlasti. Ovo pitanje je sporno ukoliko se primjenjuje unutar nacionalnih okvira, gdje se može podvesti i u legalne akte. U oba ta slučaja odgovor je potvrdan (Bošković, Skakavac, 2009 : 284–285).

Prvi je u suštini induktivni pristup, dok je drugi deduktivnog karaktera. Ovi pristupi se mogu kombinovati u jednu definiciju.

Ipak, brojni su problemi s kojima se susreće krivičnopravna nauka prilikom definisanja terorizma. Oni prevazilaze probleme definisanja terorizma uopšte, budući da krivičnopravna definicija terorizma treba ovu pojavu da definiše tačno (nedvosmisleno), jasno i logički određeno pomoću drugih pojmova. Ovom problemu doprinosi mnogostrukost formi ispoljavanja teorizma i posljedica. Najveći broj tih formi ispoljavanja (ubistvo, nasilje, otmice, ugrožavanje opšte bezbjednosti, i dr.) može da bude obuhvaćen inkriminacijama krivičnih djela opšteg kriminaliteta. Zbog toga su neka ranija određenja krivičnog djela terorizma definisala terorizam na način da su inkriminisana druga krivična djela, tako što su im davana posebna obilježja koja su određivala krivično djelo terorizma. Na koncu, najteži problemi određivanja krivičnog djela terorizma jesu problemi političke prirode. Čini se da je ovaj problem dominantan i danas. Poznata su mnogobroja nastojanja da se prevaziću ovi problemi depolitizacijom krivičnih djela terorizma i njihovim pretvaranjem u krivična djela opšteg prava. Ovakva nastojanja nisu dala ozbiljnije rezultete[15].

TERORIZAM I MEĐUNARODNO PRAVO

Uporedo sa krivičnopravnim određenjem terorizma na nivou nacionalnih zakonodavstava, problem terorizma obuhvaćen je i međunarodnim pravom. Međunarodne konferencije, međunarodni naučni skupovi, brojni međunarodni dokumenti (konvencije, rezolucije, preporuke), proistekli iz sjedišta međunarodnih organizacija (Društvo naroda, Ujedinjene nacije, regionalne organizacije, itd.), bavili su se problemom terorizma sa različitih aspekta. Faktički, predmetom međunarodnog prava obuhvaćen je i terorizam. Međutim, pri pokušajima pravnog određivanja i definisanja pojma terorizma kod pojedinih država uočavaju se krupne razlike, jer se unutar zakonodavstva jedne države određeno djelo ne kvalifikuje kao u drugoj državi. Ove razlike, odnosno činjenice da jedna država ne priznaje pravnu kvalifikaciju terorizma

[15] Uporedi: Jakovljević, D. (1997). *Terorizam sa gledišta krivičnog prava*, Službeni list, Beograd, str. 27–41.

na isti način kao i druge, predstavljaju pravnu zapreku u organizovanoj borbi protiv terorizma na širem planu. Ovo ujedno predstavlja jedan od temeljnih razloga što međunarodno pravo nije definisalo terorizam uopšte, a time nije ni predvidjelo krivične sankcije za njega. Do sada je međunarodno pravo ograničeno na određivanje pojedinih manifestacija terorizma (otmice vazduhoplova, uzimanje talaca, napad na međunarodno zaštićena lica, atentati, bombaški napadi i dr.) kroz međunarodnopravne akte – konvencije. Od samog je početka diskusija o terorizmu bila burna, žučna i opsežna. Činilo se da gotovo sve države imaju šta reći o toj temi, kao i da se na trenutke raspravljanje o terorizmu proširuje na ''istoriju čovjekove nehumanosti prema drugom čovjeku'', kako su to primijetili komentatori. Pokazalo se da nastavljanje diskusije toliko nabijene emocijama i suprotstavljenim stajalištima državnih predstavnika neće dovesti do bilo kakvog napretka, tim više što problem terorizma nije bio ni na koji način definisan, te se prigovor preuranjenosti pokazao opravdanim (Tomaševski, 1983 : 34).

Zbog izražene eskalacije terorizma i globalne opasnosti koju on sa sobom nosi, na međunarodnom planu preduzete su značajne aktivnosti, prije svega kroz rad međunarodnih organizacija. U tom cilju usvojeno je niz konvencija koje se tiču suzbijanja, krivičnog gonjenja i kažnjavanja izvršilaca akata međunarodnog terorizma. S usvajanjem ovih konvencija borba protiv terorizma trebala bi dobiti veći međunarodni značaj. Konvencije imaju pravno obavezujuću snagu i njima se propisuju dužnosti i nadležnost država ugovornica o načinu međunarodnopravne inkriminacije pojedinih akata međunarodnog terorizma. Postoji trinaest univerzalnih konvencija i protokola Ujedinjenih nacija protiv terorizma koje razvijaju borbu protiv terorizma na međunarodnom planu i podstiču stvaranje specijalizovanih agencija za borbu protiv terorizma unutar Ujedinjenih nacija, koje su otvorene za učešće svih zemalja članica. To su sljedeće konvencije: *Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovu* (Tokijska konvencija, 14. septembar 1963); *Konvencija o suzbijanju nezakonitih otmica vazduhoplova* (16. decembar 1970)[16]; *Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva* – (23. septembar 1971)[17]; *Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente* (14. decembar 1973)[18]; *Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca* (17. decembar

[16] Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft adopted by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1970. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[17] Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation, signed at Montreal on 23 September 1971. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[18] Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents, adopted by the General Assembly of the United Nations on 14 December 1973. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

1979)[19]; *Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala* (03. mart 1980)[20]; *Protokol za suzbijanje nazakonitih akata nasilja na aerodromima* (24. februar 1988)[21]; *Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe* (10. mart 1988)[22]; *Protokol za suzbijanje nezakonitih akata protiv sigurnosti platformi za bušenje nafte, koje se nalaze u epikontinentalnom pojasu* (10. mart 1988)[23]; *Protokol za suzbijanje nezakonih akata protiv sigurnosti platformi za bušenje nafte koje se nalaze u epikoninentalnom pojasu* iz 2005. godine[24]; *Konvencija o obilježavanju plastičnih eksploziva radi njihove detekcije* (1. mart 1991)[25]; *Međunarodna konvencija o sprečavanju terorističkih napada bombama* (15. decembar 1997)[26]; *Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma* (09. decembar 1999)[27]; *Međunarodna konvencija o sprečavanju akata nuklearnog terorizma*, (14. septembra 2005)[28].

Tipični instrumenti ovih konvencija jesu: određivanje tipova terorističkog nasilja (najčešće se određuju akti koji se smatraju terorističkim) i određivanje međunarodnih obaveza država za takva akta i predlaganje kaznene politike koja treba da se ogleda kroz donošenje domaćih zakona koji

---

[19] International Convention against the Taking of Hostages, adopted by the General Assembly of the United Nations on 17 December 1979. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[20] Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, signed at Vienna on 3 March 1980. Доступно путем веб: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[21] Protocol on the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation, supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation, signed at Montreal on 24 February 1988. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[22] Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation, done at Rome on 10 March 1988. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[23] Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf, done at Rome on 10 March 1988. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[24] 2005 Protocol to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[25] Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection, signed at Montreal on 1 March 1991. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[26] International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings, adopted by the General Assembly of the United Nations on 15 December 1997. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[27] International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1999. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

[28] International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism New York, adopted by the General Assembly of the United Nations on 13 April 2005. Dostupno putem web: *United Nations Treaty Collection, conventions on terrorism*

takva akta sankcionišu. Prof. Gaćinović, na osnovu analize sadržaja navedenih međunarodnopravnih dokumenata, posebno konvencija i rezolucija, zaključuje da je njihova glavna karakteristika ''element inostranosti'' – sklanjanje počinioca u inostranstvo; da je krivično djelo proizvelo efekte u inostranstvu; da su žrtve strani građani itd. Tim elementima se ograničava broj država koje mogu i koje bi trebalo da gone počinioce terorističkih djela, a zaštita opšteg međunarodnog dobra se ostvaruje akcijom pogođenih država. Značajna karakteristika tih konvencija jesu definicije pojedinih tipova krivičnih djela, koje, objektivno, nemaju vrijednost *(value free)*: isključuju se elementi tih aktivnosti, a motiv počinioca se ne uzima u obzir. Na taj način su konvencijama obuhvaćena djela koja mogu da budu izvedena i bez stvarnih terorističkih motiva (politički motiv). Takvim nedorečenim definicijama se dodatno zamagljuje problem definisanja terorističke aktivnosti i omogućava namjenski, jednostran pristup definisanju terorističke radnje, uz opasnost da se izvedena teroristička aktivnost proglasi kriminalnom radnjom, i obrnuto. Države ugovornice su pitanje krivičnog gonjenja i kažnjavanja krivaca riješile usvajanjem formule *aut dedere aut adiudicare*. Na taj način one zadržavaju diskreciono pravo da ocijene prirodu djela i da odluče da li da udovolje eventualnom zahtjevu za ekstradiciju ili da same pokrenu krivični postupak. Antiterorističkim konvencijama nije uvjerljivo sugerisana potreba da se osnuje međunarodni sud nadležan za suđenje počiniocima određenih tipova terorističkih radnji, pa nadležnost za krivično gonjenje ostaje u ingerenciji država, kojima u mnogim slučajevima nije u interesu inkriminisanje terorističke aktivnosti. Ipak, iako opšte karakteristike ukazuju na određene nedostatke (nisu potencirani uzroci, motivi i ciljevi terorističke radnje), antiterorističkim konvencijama zaključenim na globalnom nivou dat je određeni doprinos razvoju međunarodnog prava u oblasti suzbijanja međunarodnog terorizma (Gaćinović, 2007 : 16).

UMJESTO ZAKLJUČKA

Na osnovu navedenog jasno je da se terorizam ne može shvatiti odvojeno od ukupnog kriminalnog djelovanja. Ipak, zbog složenosti pojave, njenog multidisciplinarnog karaktera i drugih poteškoća izučavanja terorizma, izuzetno je teško terorizam ispravno klasifikovati kao vrstu nekog oblika kriminaliteta (politički, nasilnički, organizovani i slično). Tome doprinosi činjenica da su ključni elementi terorizma uzeti u obzir u pojedinačim klasifikacijama kriminaliteta (politički motiv kao predemet političkog kriminaliteta, korišćenje nasilja kao element nasilničkog kriminaliteta, organizovano vršenje terorističke aktivnosti kao sastani dio organizovanog kriminaliteta, i slično).

Zbog toga, opravdanim se nameće posmatranje terorizma kao posebnog oblika kriminaliteta, s tim da se može vršiti njegova dalja klasifikacija po

oblicima ispoljavanja, motivima, načinima i sredstvima izvršenja i drugim poznatim kriterijumima.

LITERATURA

[1] Aleksić, Ž., Škulić, M., Žarković, M. (2004). *Leksikon kriminalistike*, Digital dizajn, Smed. Palanka.

[2] Babić, M., Marković, I. (2008). *Krivično pravo – opšti dio*, Pravni fakultet, Banja Luka.

[3] Bošković, M. (1998). *Kriminalististika metodika 1*, Policijska akademija, Beograd.

[4] Bošković, M. Jovičić, D. (2002). *Kriminalistika metodika*, Viša škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

[5] Bošković, M., Skakavac, Z. (2009). *Organizovani kriminalitet – karakteristike i pojavni oblici*, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad.

[6] Bošković, M. (2000). *Kriminološki leksikon*, Matica srpska, Novi Sad.

[7] Bošković, M. (2004). *Organizovani kriminalitet i korupcija*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

[8] Gaćinović, R. (2007). Značaj međunarodnog prava u suprotstavljanju terorizmu, *Vojno delo*, br. 1/2007.

[9] Golder, B., Williams, G. (2004), What is 'Terrorism'? Problems of Legal Definition*, UNSW Law Journal Volume 27(2)*.

[10] Duyne, v. P. (1996). Definitons of Organized Crime from other countires, The Netherlands, 1996, p 53.: In: *Organized Crime Research*, (www.organized-crime.de/OCDEF1.htm).

[11] Ignjatović, Đ. (1998). *Kriminologija*, Nomos, Beograd.

[12] Jakovljević, D. (1997). *Terorizam sa gledišta krivičnog prava*, Službeni List, Beograd.

[13] Krivokapić, V. (1996). *Kriminalistika taktika* I, Policijska akademija, Beograd.

[14] Krivikapić, V. (2005). Kriminalno organizovanje, terorizam i mere suprotstavljanja, *Zbornik radova ''Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite''*, Policijska akademija, Beograd.

[15] Mijalkovski, M. (2004). *Terorizam*, Fakultet civilne odbrane, Beograd.

[16] Mijalković, S. (2008). Dihotomija organizovanog kriminala i terorizma iz ugla nacionalne bezbednosti, *Revija za bezbednost – stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, broj 12, Centar za bezbednosne studije, Beograd.

[17] Mijalković, S.; Bošković, G. (2009) Pranje novca i finansiranje terorizma, Zbornik radova ''*Korupcija i pranje novca – uzroci, otkrivanje, prevencija*'', Internacionalna asocijacija kriminalista, Sarajevo.

[18] Milošević, M., Stevanović, Č. (1997). *Krivično procesno pravo*, Policijska akademija, Beograd.

[19] Pavišić, B. (1991). *Pojave suvremenih zločina*, Priručnik.

[20] Rakić, M. (2006). Aspekti diferencijacije pojmova terorizam i organizovani kriminalitet, *Bezbjednost, policija, građani*, Banja Luka.

[21] Sen, A. (1997). On Corruption and Organized Crime, *World Drug Report*. Oxford, Oxford University Press.

[22] Selley, L. (2003). Organized Crime, Terrorism and Cybercrime, *Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance.* Alan Bryden/Philipp Fluri (eds.) Nomos Verlagsgesellschaft: Baden-Baden.

[23] Hubbarda, D. G. (1981). *The Skyjacker, His Fights of Fantasz*, New York.

[24] Farer, T. (1999). Conclusion Fighting Transnational Organized Crime: Measures Short of War, *Transnational Crime in the Americas*. (Ed. Farer, T.), New York and London, Routledge.

[25] Tomaševski, K. (1983). *Izazov terorizmu*, NIRO Mladost, Beograd

[26] Šeparović, Z. (1987). *Kriminologija i socijalna patologija*, Narodne novine, Zagreb.

[27] Šikman, M. (2010). *Organizovani kriminalitet – krivični, procesni, kriminalistički aspekt*. Defendologija, Banja Luka.

[28] Šikman, M. (2009). *Terorizam*. Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka.

Assistant proffesor Mile Šikman, PhD
The Chief of Department for Police Education

Summery: Well-known is that generally accepted definition of terrorism does not exist. On the contrary, it is difficult to find a (criminal) phenomenon that there are so any conflicting views with differentconcepts, such as terrorism. Not engaging in a detailed analysis of a multidisciplinary approach to the study of terrorism (sociological, political, security, etc.), terrorism is considered as a criminal phenomenon with all its essential features: a terrorist act (as an individual phenomenon), terrorist (as a perpetrator of a terrorist act), a victim of terrorism (direct and indirect), terrorism as a mass phenomenon, and finally response (community and government) to terrorism. As such (criminal phenomenon) terrorism can be classified based on legal criteria (usually as a form of political crime), or based on motives (eg, ideological, religious, etc.). In this context it is necessary to examine the relationship of terrorism with other forms of crime, and especially organized crime and corruption. Finally, the reaction (of the society and the state) to terrorism can be viewed primarily in terms of criminal-law treatment of this issue and to answer the questions what constitutes terrorism offenses in terms of criminal law and how the to react to such behavior.

Key words: terrorism, criminal phenomenon, an act of terrorism, terrorist, victim, crime, the response to terrorism.

Pregledni rad – UDK 343.982: 340.12

TERRITORIAL APPLICABILITY OF THE STATE CRIMINAL CODE TO CRIMES OF TERRORISM, RELEVANT INTERNATIONAL INSTRUMENTS AND JUDICIAL COOPERATION (A Foreigner's View)

TERITORIJALNA PRIMJENJIVOSTI DRŽAVNOG KRIVIČNOG ZAKONA NA KRIVIČNO DJELO TERORIZMA, RELEVANTNI MEĐUNARODNI INSTRUMENTI I PRAVOSUDNA SARADNJA

***Prof. Anton T. Girginov, PhD*[1]**
Plovdiv University, Bulgaria, Faculty of Law, Criminal Law Dept

Abstract: This paper takes a look at the territorial applicability of the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina to crimes in general and terrorism offences, in particular. Full compatibility with the provisions of relevant international instruments should be achieved. Over-criminalization as well as over-expansion of the extraterritorial application of the Criminal Code must be avoided or/and compensated for. The basic idea of criminal legislation should be to ensure that criminal proceedings over crimes of terrorism are conducted at the place of their commission as most evidence of them is found there. Other countries involved are expected to support the country where the crime was committed by rendering international legal assistance. Otherwise, fight against terrorism would be less efficient.

Key Words: terrorism, territory, criminal, convention, extradition

INTRODUCTION

The provisions of the State Criminal Code which envisage crimes of terrorism were updated in February 2010 to fully implement the respective United Nations and Council of Europe anti-terrorism instruments (conventions, protocols), and the European Union recommendations to Bosnia and Herzegovina. Mainly, the sphere of criminalization of terrorism-related acts was significantly enlarged. In particular, most of the preliminary activities to terrorism were criminalized. Public Incitement, Recruitment,

[1] *agirginov@hotmail.com, anton.girginov@eupmbih.eu*

Training, Organizing are crimes today (Articles 202a – 202d of the State Criminal Code).

Any such new criminalization, inevitably, enlarges the jurisdiction of national criminal justice system. As domestic criminal law starts envisaging and becomes applicable to more criminal offences the national criminal justice system gets empowered with competences over a larger number of crimes. Besides, the applicability of domestic criminal law is being extended for another reason. A lot of lawmakers in Europe believe that the more they expand the territorial applicability of national criminal laws and particularly, their extraterritorial applicability to serious criminal offences, the better it is for the fight against them[2].

There is no such dependency though. In any case, the enlarged territorial applicability of domestic criminal law and its extraterritorial applicability, in particular, prepare the grounds for more investigations, prosecutions and trials outside the country where the crimes were committed and therefore, away from the territory where most evidence of the crimes may be found. That is why the legislative policy of empowering own criminal justice systems with competences over more serious crimes committed abroad does not always serve justice. On the one hand, this policy assigns criminal justice systems of countries where the crimes were not committed and evidence of them can hardly found with the task of conducting such criminal proceedings over them which will rarely be successful. On the other hand, the policy in question, if not implemented with the necessary realism, hurdles extradition of in respect of such crimes to the countries where criminal proceedings over them are likely to be more successful. Specifically, those are the countries where the crimes were committed and in whose territory most of the evidence of them may be found.

Basically, it follows that the larger the extraterritorial application of domestic criminal codes is, the larger the number of unsuccessful criminal proceedings in the countries of the codes will be. That is why it is in the interest of both, justice and society to achieve the right technological balance between expanded territorial jurisdiction of national criminal justice systems

---

[2] The latest example of this policy is Article 10 (2) of the Draft directive of the European Parliament and of the Council on preventing and combating trafficking in human beings, and protecting victims, repealing the EU FRAMEWORK DECISION 2002/629/JHA. Initially, the Article obliged Member States to establish extraterritorial jurisdiction over offences of human trafficking, if "*committed against one of their nationals or a person who has his or her habitual residence in the territory of that Member State*". Later, thanks to the opposition of 10 Member States (the author of this paper had the chance to prepare some arguments in support of their efforts), this rule became optional rather than mandatory. Luckily, no such text has been foreseen so far in the EU FRAMEWORK DECISION on combating terrorism (2002/475/JHA) and its Article 9 [Jurisdiction and prosecution], in particular, to impose any obligation or recommendation for resorting to the reality principle (passive personality sub-principle).

and efficient fight against terrorism, and any other serious crime as well, by ensuring successful criminal proceedings over them. After all, the best way to strengthen the legal regime against terrorism is to make it most useful and convenient for the criminal justice systems at both, the national level and the international level.

TERRITORIAL APPLICABLITY OF THE CRIMINAL CODE TO TERRORISM CRIMES

Three principles which substantiate the application of the Criminal Code of BiH [CC] with respect to place are relevant to cases of terrorism crimes. These principles are: (i) the principle of territoriality, (ii) the principle of personality, and (iii) the principle of reality or the real principle which includes: the defensive sub-principle and the passive personality sub-principle.

a. Article 11 CC sets out the principle of territoriality. Pursuant to its Paragraph 1, CC is applicable to any criminal offence, including terrorism offence, which is perpetrated, in whole or in part, **within the territory of BiH**. Additionally, Paragraph 2 and 3 of the same Article prescribe that CC is also applicable to criminal offences which are perpetrated "aboard a domestic vessel, a domestic civil aircraft while in flight, or aboard a domestic military aircraft regardless of its location at the time of perpetration of the offence. This is the so-called "fictitious territory" of the country whereas the soil of the country is designated as its "real territory"[3].

The applicability of CC onto the real territory is exclusive; it is not subject to any exceptions. Notwithstanding the text of Paragraph 3, this does not characterize the applicability of CC onto the fictitious territory which, most often, is a BiH domestic civil aircraft while in flight. Actually, in many cases BiH has to recognize applicability of another country's criminal law to offences, including to terrorism offences committed aboard a BiH domestic civil aircraft while in flight. The reason is that most countries, incl. BiH, are Parties to the Convention on International Civil Aviation (BiH ratified it on 13 January 1993), whose Article 1 [*Sovereignty*] reads: '*The contracting States recognize that every State has complete and exclusive sovereignty over the airspace above its territory*'. Hence, if a BiH civil aircraft flies over another country which is also a Party to the Convention, BiH should recognize the sole applicability of that country's criminal law to the BiH aircraft; and vice versa: if a foreign civil aircraft from a country which is also a Party to the Convention flies over BiH that other country should recognize the sole applicability of the criminal law of BiH to this country's aircraft. Therefore, only if the BiH aircraft flies over open sea or over a rare country which is not

[3] See also **Shaw, M.** International Law, Fifth Ed., Cambridge University Press, 2003, p. 409.

a Party to the Convention on International Civil Aviation, the criminal law of BiH may become applicable. Such situations though are, more or less, exceptional. Statistically, the general rule would be that another country's criminal law is applicable. This is by no means detrimental to the fight against terrorism and other serious crime. On the contrary, this is consistent with the ideas of both, efficiency and flexibility of the fight against crime. Given the control the other country exercises over its airspace (not to mention the likelihood of the aircraft's landing there), it is the country where most evidence of the crime could be found. That is why the investigation, prosecution and trial over the crime are likely to be most successful there. The country of the aircraft nationality is expected, in turn, to support the country in whose airspace the crime was committed by rendering international legal assistance: extraditing in respect of the crime suspects and/or accused (most likely, if they are not its nationals), collecting requested evidence of the crime, etc.

In any case, it should be borne in mind that international provisions in the penal field are not directly applicable. Actually, such provisions constitute international obligations subject to respective implementation through national laws. It follows that BiH would comply with Article 1 of the Convention on International Civil Aviation, only when its Parliament modifies Article 11 (3) CC in a way to postulate that regarding civil aircrafts, in particular, international law may provide for some exceptions. Thus, domestic law would grand the necessary authorization for the operation of relevant international Conventions. Such a *normative* solution to the problem is much more precise to relying solely on the Convention to ensure investigation, prosecution and trial in the country in whose airspace the crime was committed. Certainly, there is also another, temporary option to achieve investigation, prosecution and trial in that country. This is the *ad hoc* solution to relinquish the case to the authorities of the country in whose airspace the crime was committed – Article 83 the State Law on International Legal Assistance in Criminal Matters. As any temporary solution though, this one is to be substituted by the aforementioned constant solution to the problem. As a final result, Article 11 (3) CC should remain with its current text as regards domestic military airplanes of BiH only.

b. Article 12 (2) CC sets out the principle of personality. Pursuant to it, CC is applicable to any criminal offence, including terrorism offence, which is committed outside the territory of BiH **by a national (citizen) of this country**. In such situations though, three additional legal conditions shall be met for the "actual application" of CC resulting in institution of respective criminal proceedings.

First of all, pursuant to Article 210 (2) of the Criminal Procedure Code of BiH [CPC], "*the Prosecutor shall undertake the criminal prosecution only if the offense committed is prescribed as the criminal offense under the laws of the country in whose territory the criminal offense was committed*". This condition

means only that the offence should constitute a crime under the law of the country of its commission as well (dual criminality). The condition does not additionally require "dual punishability" to imply that BiH authorities have to find out that no lapse of time, amnesty or pardon has occurred in the other country as in cases of requested extradition. The condition requires "dual criminality" only.

Secondly, even though the question of "dual punishability" is generally not dealt with, it is a matter of relevance as to whether the criminal proceedings over the alleged criminal offence of the BiH national are instituted *ex officio* or upon the request of the injured party only. Where they are triggered in the other country only on his/her request, the second condition under Article 210 (2) CPC to apply CC is that such a request has actually been filed. It is true that criminal proceedings over terrorism offences are instituted *ex officio* and it would hardly be the case in any country to need the request of the injured party. In any case though, the offences over which criminal proceedings are conducted upon the request of the injured party only shall be identified to make it possible to draw the final conclusion *per argumentum a contrario* that the specific terrorism offence committed is really not among them.

Yet, it is not always necessary that the laws of the foreign country where the alleged criminal offense of the BiH national was committed determine it as a crime, let alone such a crime over which criminal proceedings are instituted *ex officio*. Pursuant to Article 210 (3) CPC, notwithstanding the laws of the foreign country where the criminal offense was committed, the Prosecutor may, at his/her discretion, undertake the prosecution against the BiH national if his/her alleged act or an omission is considered a criminal offense under the rules of international law. Obviously, this might be the case with the terrorism offences, in particular. However, in this specific situation of no dual criminality with the law of the foreign country, the institution of criminal proceedings is a matter of prosecutorial discretion only.

Additionally, there is a special provision in regard to those criminal offenses under the international law which Bosnia and Herzegovina is specifically bound to punish. This is the provision of Article 12 (1)(c) CC. According to this provision, CC shall be applicable to any "*criminal offence which Bosnia and Herzegovina is bound to punish according to the provisions of international law and international treaties or intergovernmental agreements*". Hence, once the specific terrorism offences are criminalized in CC, in implementation of the anti-terrorism international instruments, the institution of criminal proceedings over them is mandatory rather than a matter of prosecutorial discretion only. The prosecutor shall obviously undertake the prosecution of each and every BiH national who allegedly has committed such a crime abroad.

Thirdly, pursuant to Article 12 (5)(i) CC, "*the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina shall be applied only if the perpetrator of the criminal offence is found within the territory of Bosnia and Herzegovina, or has been extradited to it*". Thus, the third condition to extraterritorially apply CC to a criminal offence committed by a BiH citizen abroad is alternative: either the perpetrator has been apprehended in or s/he has been extradited to BiH.

The first alternative is clear and easy to understand: his/her catching in the territory of BIH triggers the application of CC to his/her criminal offence. As far as the second alternative is concerned, the situation is rather different: this part of the text which turns extradition into a condition to apply CC contains a specific internal contradiction. Actually, such extradition shall not be any condition for the applicability of CC at all because its applicability is a condition for BiH to obtain extradition from any requested country. No country requested for extradition by BiH shall grant the request until it finds that by the time of its decision (being the only relevant time as extradition is a procedural issue) the CC of BiH is applicable to the criminal offence in respect of which the extradition is being sought by BiH. Moreover, seeing this text, the competent authorities of the requested country may refuse extradition to BiH as they are likely to accept that by the time of their decision, as the perpetrator hasn't been extradited yet, the CC of BiH is not applicable to his/her criminal offence. That is why it would be recommendable that the words "or has been extradited to it" be deleted.

c. Lastly, Article 12 (3) CC sets out the principle of reality. Pursuant to it, CC is also applicable to any terrorism offence which, though committed outside the territory of BiH and by a person who is not its citizen (national), is **directed against BiH or any of its citizens**. The first option which concerns the state of BiH is also called "defensive principle", while the second option which concerns the citizens of BiH is also called "passive personality principle"[4].

In any case, it should again be taken into account that as the criminal offence has been committed in another country and most evidence of the offence could be found in its territory. That is why the investigation, prosecution and trial over it are likely to be more successful there. Hence, it is always worth considering the relinquish of the case to that foreign country, pursuant to Article 83 of the State Law on International Legal Assistance in Criminal Matters.

Furthermore, if the competent authorities of BiH decide to solve the case, they are bound by provisions of the abovementioned Article 210 CPC as well. This Article is valid also for the situations covered by the reality principle.

---

[4] See also Council of Europe, European Committee on Crime Problems (1990). Extraterritorial Criminal Jurisdiction, Strasbourg, p. 12-13.

Regarding the provision of Article 12 (1)(c) CC, the interpretation of its broadly formulated text, already quoted, should never exceed the territoriality and the personality principles given the obligations which anti-terrorism international instruments impose on its Parties. Specifically, anti-terrorism international instruments impose - along with the obligation to criminalize terrorism offences - the obligation to ensure the application of the criminalizing provisions on the principles of territoriality and personality only. Parties may but so far are not required to ensure the extraterritorial application of these provisions on the basis of any other principle, including the reality principle [Article 7 of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, and Article 14 of the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism]. Hence, in any case, it is recommendable that the provision of Article 12 (1) (c) CC should be construed narrowly to eventually avoid substantiating the application of CC to terrorism offences based on any principle which is different from the territoriality or the personality principle. This, definitely, is the lesser evil. Otherwise, any alleged perpetrator of a terrorism offence committed in another country shall be tried in BiH, regardless of the insufficiency of the evidence that can be found here. This, in turn, would more or less diminish the readiness of BiH to render legal assistance to that country where the likelihood of successful criminal proceedings is much greater.

EXTRADITION FROM BiH IN RESPECT OF TERRORISM CRIMES

It is noteworthy that once any relinquished case is taken over by the other country, the country of BiH loses its legal interest and jurisdiction over the crime. This, in turn, and all other situations where the alleged crime does not fall within BiH jurisdiction open the way to extradition of the suspects and accused to the other country if s/he is found in the territory of BiH and sought by that other country. Should this happen BiH judicial authorities would face a couple of significant problems.

Because of its specific aim terrorism, like all anti-state crimes, is generally considered a political offence under substantive criminal law. However, in contrast to it, extradition law never considers terrorism a political offence nor fiscal or any other offence which substantiates denial of extradition[5] [See Articles 13 and 14 of the International Convention for the Suppression of Financing of Terrorism]. This does not imply, though, that alleged terrorists shall always be extradited; this only means that any denial of their extradition may be substantiated by other reasons, such as: (i) a real

[5] Also **Van den Wyngaert, C.** The political offence exception to Extradition: How to plug the "Terrorists' Loophole" without Departing from Fundamental Human Rights. – In: **Duguard, J., C. Van den Wyngaert** (edited by), International Criminal law and Procedure. Dartmouth Publishing Company Ltd, Boston, 1996, p. 298.

risk that the person whose extradition is sought will face inhuman or degrading treatment or punishment – Article 3 of the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; or (ii) grounds for suspicion that the request has been made for the purpose of prosecuting or punishing the extraditee on account of his/her race, gender, national or ethnic origin, religion, political opinion or membership of a particular social group – Article 3 (2) of the European Convention on Extradition.

The much more important issue in relation to extradition in respect of terrorism offences from BiH is that where the offence carries the death penalty in the requesting country the BiH authorities should reject its extradition request, "unless the country that is seeking extradition provides guarantee that they will not impose or carry out the death penalty" – Article 34 (i) of the State Law of BiH on international legal assistance in criminal matters[6]. Two alternative types of such assurances must be sought. The first type of assurance is a legislative (normative) one where the law of the requesting country envisages an automatic conversion of the death penalty upon the demand of the requested country. For example, there may be a provision in the law of the requesting country postulating that "capital punishment shall not be imposed, and if already imposed shall not be put into effect with regard to a person extradited by a foreign country under such condition. In such case the capital punishment stipulated in the law or imposed shall be replaced by 30 years imprisonment" (a text of CC of Bulgaria from the time of capital punishment there).

The second type of assurance from the requesting country is an individual act or a declaration by its high level state official that capital punishment will not be imposed at all or, if imposed, will inevitably be commuted, regardless of whether this punishment has already been imposed or will be imposed only after the extradition. Where capital punishment will be imposed after the extradition, it would also be sufficient that, later, the punishment remains unexecuted, given the essential purpose of the assurance is to eventually prevent it from being carried out, at least. This second type of assurance could come from the President of the requesting country, the Vice President, the Prime Minister, the Minister of Justice, the Minister of Foreign Affairs or a similar state official or body. In this case it is not the level of the state official that is important and relevant. The important

---

[6] This point has been of particular importance in cases involving extradition to the United States of America. In the jurisprudence of the court of Human Rights in the Soering case (*Soering v the United Kingdom*, 7 July 1989). It was further clarified that in cases where the person concerned could risk the death penalty, the European Convention on Human Rights would take precedence over the obligation to extradite in an extradition convention. See Council of Europe (2006). Extradition European Standards, Strasbourg, p. 28; **Lillich, R.** The Soering Case. – The American Journal of International Law, 1991, Vol. 85, p. 128-149.

and relevant issue is whether the domestic law of the requesting country gives its official the judicial power to exclude the imposition or commute the capital punishment imposed. It is never sufficient to receive a promise that capital punishment will be ruled out in some way. In any case, it is also necessary to receive the legal provision of the requesting country's law that makes it possible to keep the promise. Otherwise, no such promise is acceptable as a means to rule out the death penalty and the extradition request shall be rejected.

JURISCDICTION ISSUES

BiH is a Party to the Council of Europe Convention on Transfer of Proceedings in Criminal Matters. This country ratified the Convention on 25 April 2005. In accordance with this Convention, BiH may be entrusted with finalization of criminal proceedings instituted in another Party to the Convention in cases where most of the evidence of the criminal offence may be found in the territory of BiH or/and the punishment, if imposed, is likely to produce a better effect here because, for example, the perpetrator has acquired citizenship of BiH and arrived here after the commission of the crime. This is particularly valid for suspects and accused of terrorism offences as, otherwise, they may escape justice and punishment.

Pursuant to Article 2 (1) of the aforementioned Convention, for the purposes of applying this Convention, any of its Parties shall have competence to prosecute under its own criminal law any offence to which the law of another Party is applicable. It follows that once a Party, including BiH, grants an incoming request for taking over criminal proceedings from another Party, this Party necessarily applies its own criminal law to the offence. Otherwise, "a transfer would have no meaning". [Council of Europe Explanatory Report, Point 32, Notes on the articles, Article 2]

Hence, if BiH as a requested country which has agreed to take over the proceedings cannot apply its CC to the offence on the basis of the territoriality, personality or the reality principle (they substantiate the **original jurisdiction** of this country's court), it shall apply its CC to the offence on the basis provided for in Article 2 (1) of the Council of Europe Convention on Transfer of Proceedings in Criminal Matters. The jurisdiction grounded exclusively on this Article is called **subsidiary jurisdiction**. It derives from the necessary original jurisdiction of the requesting country and guarantees the operation of the system for the transfer of criminal proceedings. Pursuant to Article 2 (2) of the same Council of Europe Convention, the competence based on the subsidiary jurisdiction may be exercised only pursuant to a request for proceedings presented by another Contracting Party.

As many other countries, BiH has a CC which governs only the original jurisdiction. The subsidiary jurisdiction is so far left solely to international

instruments. However, as it has already been argued, provisions of international instruments in the penal field are not directly applicable; they constitute obligations to legislatively implement the ideas which they carry in national laws. This is why the international law idea of the subsidiary jurisdiction must be nationally recognized in CC as well. For this purpose, local lawmakers might be advised to follow, for instance, the example of CC of the Slovakia whose Paragraph 1 of Section 7 reads: "*This Law shall be applied to determine the criminal liability also when it is prescribed by an international treaty ratified and promulgated in a manner defined by law, which is binding for the Slovak Republic*". Thus, domestic law would grand the necessary authorization for the operation of relevant international Conventions.

What might be of particular interest and concern as regards crimes of terrorism is the inappropriate extension of the extraterritorial applicability of CC, in general, regardless of whether this extension substantiates original or subsidiary jurisdiction. Together with the visible process of over-criminalization in BiH, such an extension results in overloading the criminal justice system with work which often lacks social justification and eventually diverting the due attention of judges, prosecutors, police officers from major crime, including terrorism. This makes it necessary to both, compensate for any extension of the extraterritorial applicability of CC, most of all, by narrowing the reality principle, and resort to serious decriminalization of offences with relatively low level of social danger.

CONCLUSIONS

Very often, the legislative response to acts of extremely high social danger is criminalization, harsher penalties and expansion of the territorial applicability of national criminal law. Many lawmakers believe that the stronger they respond in this way, the more efficiently their criminal justice systems will work in the fight against the acts of extremely high social danger. Regretfully, there is no such dependency, no such easy solution.

There are always some important balances in the fight against serious crimes and terrorism, in particular, which should be reckoned with. One of them is the balance between empowering national criminal justice systems with competence to handle more cases of terrorism committed abroad and ensuring efficiency of the criminal justice systems in the fight against terrorism. If the balance is lost, laws become counterproductive, even help offenders, whereas police officers, prosecutors, judges, international legal assistance advisers face essential difficulties which may not overcome.

In order to efficiently combat terrorism by confronting it with law, it is also of particular importance to work with other countries as well by: [i] harmonizing national laws on terrorist activities through implementation of the corresponding international instruments (UN and Council of Europe

Conventions, EU Recommendations) dedicated to the fight against them; [ii] ensuring better compatibility of national law texts on jurisdiction with the international rules which govern extradition and other methods (forms) of international legal assistance in criminal matters; [iii] settling conflicts of jurisdiction in criminal proceedings against suspects and accused of terrorism; [iv] rendering international legal assistance in respect of terrorism-related criminal offences for both, criminal investigations and financial investigations as well. This interaction between different countries implies the existence of another important balance. This is the balance between own efforts, at the national level, and foreign efforts, at the international level, both in criminal and financial matters. Countries which manage to achieve appropriate allocation of work at the two levels are much more successful their fight against terrorism than other countries.

In this context, it goes without saying that the right balance between mere efficiency and respect for human rights, especially the right to life, shall also be found. Otherwise, no productive international legal assistance in respect of any crime, including terrorism, may be expected. On the contrary, the lost balance and the violation of human rights standards, in particular, may lead to lack of mutual understanding and trust, and eventually to weakening cooperation among countries. This, in turn, would be detrimental to any efficiency in the fight against crimes of terrorism.

International community recognizes that Bosnia and Herzegovina has achieved significant development of counter-terrorism legislation, established partnerships and strengthened its political will against terrorism. It is noteworthy at the same time that the successful combating of this specific crime and the necessary further strengthening of the legal regime against terrorism requires some more efforts and higher precision of BiH criminal legislation.

REFERENCES/BIBLIOGRAPHY:

[1] **BASSIOUNI, MAHMOUD CHERIF**, International Extradition. United States Law and Practice, New York, 2002.

[2] **БОЙЦОВ, АЛЕКСАНДР И.**, Выдача преступников. Издательство «Юридический центр Пресс», Санкт Петербург, 2004.

[3] **CUESTA, JOS&EACUTE; LUIS DE LA**, "Spanish Anti-terrorist Legislation", in: **Terrorism, Victims and International Criminal Responsibility**, Paris: SOS Attentats, 2003, pp. 189-197.

[4] **LILLICH, RICHARD B.**, The Soering Case. – The American Journal of International Law, 1991, Vol. 85, p. 128-149.

[5] **ЛУНЕЕВ, ВИКТОР В.**, Тенденции терроризма и уголовно-правовая борьба с ним. // в сп. "*Государство и право*", Институт государства и права РАН, Москва, 2002. № 6, с. 35.

[6] **МЕДВЕДЕВ, АЛЕКСЕЙ М.**, Пределы действия Уголовного кодекса Российской Федерации - Издательство "ЮРИДИЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА", Москва, 1998.

[7] **PASQUA, GIOVANNI (ed.)**, "Italian Antiterrorist Legislation", in: **Terrorism, Victims and International Criminal Responsibility**, Paris: SOS Attentats, 2003, pp. 174-188.

[8] **PLACHTA, MICHAEL.** The Role of Double Criminality in International Cooperation in Criminal Matters. – In: Jareborg N. (edited by), Double Criminality, Upsala, 1989, p. 107.

[9] **PRADEL, JEAN**, "Terrorism, putting European Criminal Procedure to the Test", in: **Terrorism, Victims and International Criminal Responsibility**, Paris: SOS Attentats, 2003, pp. 159-164.

[10] **ROACH, KENT**, "The New Terrorism Offences in Canadian Criminal Law", in: **Terrorism, Law & Democracy: how is Canada changing following September 11?**, Montréal: Thémis, 2002, pp. 113-144; "The Criminal Law and Terrorism", in: **Global Anti-Terrorism Law and Policy**, Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 2005, pp. 129-151.

[11] **SAFFERLING, CHRISTOPH J.M.**, "Terror and Law: German Responses to 9/11", in: **Journal of International Criminal Justice**, 4 (2006), no. 5, pp. 1152-1165.

[12] **SHAW, MALCOLM N.**, International Law, Fifth Ed., Cambridge University Press, 2003.

[13] **SCHABAS, WILLIAM A. and CL&EACUTE; MENTINE OLIVIER**, "The State of Anti-terrorist Legislation in the Other Member States of the European Union", in: **Terrorism, Victims and International Criminal Responsibility**, Paris: SOS Attentats, 2003, pp. 219-237.

[14] **VAN DEN WYNGAERT, CHRIS**, The political offence exception to Extradition: How to plug the "Terrorists' Loophole" without Departing from Fundamental Human Rights. – In: **Duguard, J., C. Van den Wyngaert** (edited by), *International Criminal law and Procedure*. Dartmouth Publishing Company Ltd, Boston, 1996, p. 298.

Prof. dr Anton T. Girginov
Univerzitet u Plovdivu, Bugarska, Pravni fakultet

Rezime: Ovaj rad daje pogled na teritorijalnu primjenu Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine za opšte zločine, i posebno djela terorizma. Treba da bude ostvarena potpuna kompatibilnost sa odredbama relevantnih međunarodnih instrumenata. Pre-kriminalizacija, kao i prekoračenje proširenja ekstrateritorijalne primene Krivičnog zakona mora da se izbegne i/ili kompenzuje. Osnovna ideja krivičnog zakonodavstva treba da obezbjedi da se krivični postupak zbog krivičnih dela terorizma sprovede u mestu njihovog izvršenja, kako se tu može pronaći najviše dokaza. Od drugih zemalja koje su uključene se očekuje da podrže zemlje u kojoj je zločin počinjen pružanjem međunarodne pravne pomoći. U suprotnom, borba protiv terorizma će biti manje efikasna.

Ključne riječi: terorizam, teritorija, kriminal, Konvencija, ekstradicija.

Pregledni rad – UDK 323.285: 343.98 (497.6)

TERORIZAM U PRAKSI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA, USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE I BIVŠEG DOMA ZA LJUDSKA PRAVA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

TERRORISM IN PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, THE CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND FORMER THE HUMAN RIGHTS CHAMBER FOR BOSNIA AND HERZEGOVINA

Prof. dr Miodrag N. Simović
Predsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i
redovni profesor Pravnog fakulteta u Banjoj Luci

Dr Vladimir M. Simović
Stručni saradnik u Okružnom sudu u Banjoj Luci i
docent Fakulteta za bezbjednost i zaštitu u Banjoj Luci

Apstrakt: Rad se bavi aktuelnim pitanjima terorizma, i to u kontekstu, prije svega, jednog od fundamentalnih ljudskih prava – prava na zaštitu od proizvoljnog miješanja države u zajemčeno pravo na slobodu. Ako se pritvoreno lice ne pusti na slobodu, mora odmah biti izvedeno pred sud ili neko drugo službeno lice zakonom propisano da obavlja sudsku funkciju. Tumačenje termina „bez odlaganja" treba potražiti u kontekstu svrhe i cilja člana 5 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Međutim, od država ugovornica se ne može tražiti da radi utvrđivanja opravdanosti sumnje koja je poslužila kao osnov za hapšenje lica osumnjičenih za terorizam otkrivaju povjerljive izvore informacija koje su sumnju podstakle, pa čak ni činjenice za koje bi se moglo posumnjati da bi mogle da ukažu na takve izvore ili njihov identitet. Uz, to, pravo pojedinca da sam sebe ne optuži prevashodno se tiče poštovanja volje osumnjičenog da se brani ćutanjem.

Ključne riječi: Ustav Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, **Evropski sud za ljudska prava,** Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, terorizam, pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti, pravo na pravično suđenje.

UVODNE NAPOMENE

Pitanjima vezanim za terorizam Evropski sud za ljudska prava[1] bavio se u više svojih odluka, i to, prije svega, u kontekstu člana 15 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda[2] (odstupanje u vanrednim okolnostima)[3]. Slučajevi terorista u pritvoru razmatrani su u predmetima: *Lawless v. Ireland*[4] (prva presuda Evropskog suda o terorizmu); *Ireland v. the United Kingdom*[5], *Martinez Sala v. Spain*[6]; *Öcalan v. Turkey*[7]; *Ramirez Sanchez v. France*[8]; *Frérot v. France*[9] i *El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*[10]. Izručenje, odnosno deportacija (osumnjičenih) terorista bili su predmet odlučivanja u *Chahal v. the United Kingdom*[11]; *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*[12]; *Saadi v. Italy*[13]; *Daoudi v. France*[14]; *Mamatkulov and Askarov v. Turkey*[15]; *Ben Khemais v. Italy*[16]; *Babar Ahmad and Others v. the United Kingdom*[17]; *Omar Othman v. the United Kingdom*[18]; *Boutagni v. France*[19]; *Beghal v. France*[20] i *H.R. v. France*[21]. U kontekstu člana 5 Evropske konvencije, i to u vezi postojanja osnovane sumnje, terorizmom se Evropski sud bavio u predmetima: *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*[22]; *Murray v. the United Kingdom*[23] i *O'Hara v. the United Kingdom* [24]. U vezi sa pravom da osumnjičeni, odnosno optuženi bez

---

1 U daljnjem tekstu: Evropski sud.
2 U daljnjem tekstu: Evropcka konvencija.
3 Slučajevi u kojima se Evropski sud bavio ovim odstupanjima su *Lawless v. Ireland*, od 1. jula 1961; *Ireland v. the United Kingdom,* od 18. januara 1978; *Brannigan and Mc Bride v. the UK*, od 25. maja 1993; *Aksoy v. Turkey* od 18. decembra 1996. i *A. and Others v. the United Kingdom,* od 19. februara 2009. godine.
4 Od 1. jula 1961. godine.
5 Od 18. januara 1978. godine.
6 Od 2. novembra 2004. godine.
7 Od 12. maja 2005. godine.
8 Od 4. jula 2006. godine.
9 Od 12. juna 2007. godine.
10 Predmet u radu, od 28. septembra 2010. godine.
11 Od 15. novembra 1996. godine.
12 Od 12. aprila 2005. godine.
13 Od 28. februara 2008. godine.
14 Od 3. decembra 2009. godine.
15 Od 4. februara 2005. godine.
16 Od 24. februara 2009. godine.
17 Predmet u radu, od 6. jula 2010. godine.
18 Predmet u radu, od 14. decembra 2010. godine.
19 Predmet u radu, od 13. novembra 2008. godine.
20 Predmet u radu, od 2. septembra 2009. godine.
21 Predmet u radu, od od 30. aprila 2010. godine.
22 Od 30. avgusta 1990. godine.
23 Od 28. oktobra 1994. godine.
24 Od 16.oktobra 2001. godine.

odlaganja bude izveden pred sudiju ili drugo službeno lice poslije hapšenja – donesene su odluke u predmetima *Brogan and others v. the United Kingdom*[25]; *Brannigan and McBride v. the United Kingdom*[26] i *A. and Others v. the United Kingdom*[27]. Na pravo na pravično suđenje u vezi sa terorizmom odnose se odluke *Heaney and McGuinness v. Ireland*[28] i *Salduz v. Turkey*[29]. Žrtvama terorizma Evropski sud se bavio u *Içyer v. Turkey*[30]; *Finogenov and Others v. Russia and Chernetsova and Others v. Russia*[31], a prevencijom terorizma u *McCann and Others v. the United Kingdom*[32]; *Armani da Silva v. the United Kingdom*[33]; *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*[34]; *Herri Batasuna and Batasuna v. Spain*, *Etxeberría and Others v. Spain and Herritarren Zerrenda v. Spain*[35]; *Purcell and others v. Ireland*[36]; *Brind v. the United Kingdom*[37]; *Association Ekin v. France*[38]; *Falakaoglu and Saygili v. Turkey*[39]; *Leroy v. France*[40]; *Ürper and Others v. Turkey*[41]; *Klass and Others v. Germany*[42]; *Gillan and Quinton v. the United Kingdom*[43] i *NADA v. Switzerland*[44]. Naposlijetku, u predmetu *Sabanchiyeva and Others v. Russia*[45] Evropski sud se bavio i zabranom nehumanog i ponižavajućeg postupanja (član 3 Evropske konvencije).

PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Kako je Evropski sud mnogo puta konstatovao, član 3 Evropske konvencije sadrži jednu od osnovnih vrijednosti demokratskog društva. Čak i u najtežim okolnostima, kao što je borba protiv organizovanog kriminala i terorizma, Konvencija apsolutno zabranjuje mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje.

---

[25] Od 29. novembra 1988. godine.
[26] Od 25. maja 1993. godine.
[27] Od 19. februara 2009. godine.
[28] Od 21.decembra 2000.godine.
[29] Od 27. novembra 2008. godine.
[30] Od 12. januara 2006. godine.
[31] Predmet u radu, proglašen dopustivim u martu 2010. godine.
[32] Od 27. septembra 1995. godine.
[33] Predmet u radu, od 28. septembra 2010. godine.
[34] Od 30. januara 1998. godine.
[35] Od 30. juna 2009. godine.
[36] Proglašena nedopustivom, 16. aprila 1991. godine.
[37] Progašena nedopustivom, 9. maja 1994. godine.
[38] Od 17. jula 2001. godine.
[39] Od 19. decembra 2006. godine.
[40] Od 2. oktobra 2008. godine.
[41] Od 20.oktobra 2009. godine.
[42] Od 6. septembra 1978. godine.
[43] Od 12. januara 2010. godine.
[44] Predmet u radu, od 30. septembra 2010. godine.
[45] Predmet u radu, iz novembra 2008. godine.

Za razliku od većine supstantivnih odredbi Konvencije i Protokola br. 1 i 4, član 3 Evropske konvencije ne sadrži izuzetke ili odstupanja od ovih obaveza iz člana 15, uključujući i u okolnostima javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije[46]. Da bi utvrdio da li se neki oblik zlostavljanja može kvalifikovati kao mučenje, Evropski sud mora imati u vidu razliku iz člana 3 između ovog pojma i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Kao što je Sud i ranije konstatovao, ova razlika je uključena u Konvenciju tako što se omogućava da se posebna stigma „mučenja" može odnositi samo na namjerno nečovječno postupanje koje prouzrokuje tešku i okrutnu patnju[47].

Evropski sud podsjeća da je obaveza svake visoke strane ugovornice da štiti opstanak svoje nacije, da utvrdi da li je nacija ugrožena „vanrednim stanjem" i, ukoliko je to neophodno, da preduzme mjere da se to prevaziđe. S obzirom na to da organi države prate i da su direktno i stalno upoznati s gorućim potrebama u datom trenutku, nacionalne vlasti su u načelu u boljoj poziciji od međunarodnog sudije da odlučuju o prisustvu takve opasnosti, kao i o prirodi i obimu odstupanja koje je potrebno da se takvo stanje prevaziđe. Shodno tome, u ovakvoj situaciji ostavlja se široko „polje slobodne procjene" nacionalnim vlastima. Međutim, i pored navedenog, visoke strane ugovornice nemaju neograničeno diskreciono pravo. Na Sudu je da odluči da li su, između ostalog, države prekoračile u „najnužnijoj mjeri koju iziskuje hitnost" takve krize. Stoga, evropske institucije nadziru primjenu polja procjene nacionalnih nadležnih organa. U sprovođenju nadzora, Sud mora dati odgovarajuću težinu važnim faktorima kao što je priroda prava koja su pogođena odstupanjem i okolnostima koje su dovele do odstupanja i trajanje vanrednog stanja[48].

Evropski sud priznaje da korišćenje povjerljivih materijala može biti neizbježno kada je nacionalna bezbjednost u pitanju. To ne znači, medutim, da domaće vlasti mogu biti oslobođene efikasne kontrole od strane domaćih sudova kada god izaberu da tvrde da su nacionalna bezbjednost i terorizam uključeni[49].

(1) U predmetu *Lawless v. Ireland* Evropski sud je istakao da čl. 5 i 6 Konvencije ne mogu predstavljati pravni osnov za pritvaranje bez odluke suda. Naglašeno je da je ako je pojedinac bio dobrog zdravlja u momentu kada je pritvoren, a ako se utvrdi da je naknadno povrijeđen, obaveza države da

---

[46] Vidi presudu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 18. januara 1978, Serija A broj 25, str. 65, stav 163; presudu *Soring protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 7. jula 1989, Serija A broj 161, st. 34, stav 88 i presudu *Čahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 15. novembra 1996, Reports 1996–V, str. 1855, stav 79.

[47] Vidi presudu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, navedenu u prethodnoj fusnoti, str. 66, st. 167.

[48] Vidi presudu *Branigan i Mekbrajd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 26. maja 1993, Serija A broj 258–B, str. 49 i 50, stav 43.

[49] Vidi, *mutatis mutandis,* presudu od 28. oktobra 1994. godine u predmetu *Fox, Campbell i Hartley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, serija A br. 300–A, str. 27, stav 58.

pruži prihvatljivo objašnjenje šta je bio uzrok takvih povreda, a u slučaju da ono izostane – mora se smatrati da se tu radi o povredi člana 3 Konvencije[50].

(2) U *Ireland v. the United Kingdom* Evropski sud se najprije složio sa zaključkom Evropske komisije za ljudska prava, koji vlada Ujedinjenog Kraljevstva nije osporavala, da način na koji su vršena posebna ovlašćenja za hapšenje, lišavanje slobode i dugotrajni pritvor nije bio u skladu sa članom 5 Konvencije, i to zbog više razloga. Evropski sud je nakon toga razmotrio pitanje člana 15 Konvencije, prema kome država u vrijeme rata ili druge javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije može staviti van snage obaveze prema Evropskoj konvenciji u mjeri koja je neophodna zbog izuzetne situacije. Evropski sud je jednoglasno potvrdio da je u relevantnom periodu u Sjevernoj Irskoj postojala takva situacija. Međutim, Vlada Irske je tvrdila da su stavljanja van snage obaveza iz člana 5 prevazišla „neophodnu mjeru". Evropski sud je uzeo u obzir "polje slobodne procjene", koje države uživaju u skladu sa članom 15 i utvrdio (sa 16 glasova za i jednim protiv) da ovi navodi Vlade Irske nisu potvrđeni.

(3) U *Brogan and others v. the United Kingdom* Država se opširno pozvala na posebno teške okolnosti u Severnoj Irskoj, odnosno na opasnost od organizovanog terorizma. Imajući u vidu rastuću opasnost od terorizma u savremenom svijetu, Evropski sud je naglasio potrebu sadržanu i u samoj Konvenciji da se uspostavi odgovarajuća ravnoteža između zaštite institucija demokratije, u zajedničkom interesu, i zaštite prava pojedinca[51]. Država je generalnog sekretara Savjeta Evrope izvijestila (22. avgusta 1984. godine) da povlači obavještenje o odstupanju na osnovu člana 15, odnosno zbog vanredne situacije u Sjevernoj Irskoj[52], u kome su sadržana obavještenja o odstupanju, kao i *Information Bulletin on Legal Activities within the Council of Europe and in Member States*[53], koji sadrži obavještenje o povlačenju. Shodno tome, Država je navela da se, po njenom mišljenju, "odredbe Konvencije u potpunosti sprovode". U svakom slučaju, smatra Država, odstupanje se nije odnosilo na oblast prava o kojoj se raspravlja u ovom predmetu. Dakle, nema potrebe da se u ovom postupku razmatra da li bi bilo koje odstupanje od obaveza koje je Ujedinjeno Kraljevstvo preuzelo po osnovu Konvencije moglo biti dozvoljeno na osnovu člana 15, zato što se u Sjevernoj Irskoj vodio terористički rat. Razmatranje ovog predmeta moralo je poći od pretpostavke da se odredbe Konvencije na koje se žalbe odnose u potpunosti mogu primijeniti. To, međutim, nije prepreka da se pozadina i okolnosti samog slučaja takođe uzmu u obzir. U kontekstu člana 5, Evropski sud je taj koji

---

[50] Vidi presudu *Tomasi protiv Francuske* od 27. avgusta 1992, Serija A broj 241 A, st. 108–111 i presudu *Ribič protiv Austrije* od 4. decembra 1995, Serija A br. 3336, st. 26, stav 34.

[51] Vidi presudu u predmetu *Klas i drugi* od 6. septembra 1978, Serija A br. 28, str. 23, 27 i 28, st. 48, 49 i 59.

[52] Vidi *Yearbook of the Convention*, tom 14, str. 32 (1971), tom 16, str. 26–28 (1973), tom 18, str. 18 (1975) i tom 21, str. 22 (1978).

[53] Tom 21, str. 2 (juli 1985).

određuje na koji će način cijeniti date okolnosti i utvrditi da li je ravnoteža koja je uspostavljena u konkretnom slučaju bila u skladu s relevantnim odredbama tog člana u svjetlu njegovog teksta i sveukupnog predmeta i svrhe.

Od Evropskog suda se ne može zahtijevati da se bavi apstraktnom analizom kritikovanog zakona, već se on mora usredsrediti na predmetne okolnosti datog slučaja. Činjenica da podnosioci predstavke nisu bili ni optuženi ni izvedeni pred sud, ne znači nužno da razlog njihovog pritvaranja nije bio u skladu sa članom 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije. I Država i Komisija smatraju da se svrha mora razmatrati odvojeno od onoga šta se time postiže i da član 5 u stavu 1 tačka c) ne predviđa da policija prije hapšenja treba da prikupi odgovarajuće dokaze kako bi se podnosioci predstavke okrivili za izvršenje krivičnog djela pri samom hapšenju ili tokom njihovog boravka u pritvoru. Takve dokaze možda nije bilo moguće prikupiti ili iznijeti na sudu a da se time ne dovedu u opasnost životi drugih lica, s obzirom na prirodu krivičnih djela za koja su podnosioci predstavke bili osumnjičeni. Nema razloga za sumnju da policija u istrazi nije djelovala u dobroj vjeri ili da pritvaranje podnosilaca predstavke nije bilo u svrhu pomaganja istrage, u smislu potvrde ili odbacivanja konkretne sumnje koja je, po mišljenju Suda, predstavljala dovoljan osnov za pritvor. Može se pretpostaviti da bi policija, da je to bilo moguće, okrivila podnosioce predstavke za krivična djela i oni bi onda bili izvedeni pred nadležni organ suda. Njihovo hapšenje i pritvor se stoga mogu smatrati hapšenjem i pritvorom u svrhu propisanu stavom 1 tačka c) člana 5.

Komisija se u svom izvještaju pozvala na prethodnu praksu, prilikom koje je utvrđeno da period od četiri dana za obična krivična djela i pet dana za izuzetno teška krivična djela može da se smatra usklađenim sa standardom u članu 5 stav 3 – da lice treba bez odlaganja da bude izvedeno pred sudiju[54]. Po mišljenju Komisije, s obzirom na kontekst u kome su podnosioci predstavke uhapšeni i posebne probleme vezane za istragu o krivičnim djelima terorizma, bilo je opravdano da pritvor traje nešto duže nego što je uobičajeno. Komisija je zaključila da četiri dana i šest sati (u predmetu g. *Mekfadena*) i četiri dana i 11 sati (kod g. *Trejsija)* zadovoljava uslov „bez odlaganja", dok taj uslov nije zadovoljen u slučaju pet dana i 11 sati (kod g. *Brogana)* i šest dana i 16 i po sati (kod g. *Kojla*).

Sama činjenica da pritvoreno lice nije optuženo ni izvedeno pred sud ne predstavlja povredu stava 3 člana 5 Evropske konvencije. Ne može se govoriti o povredi tog člana ako je uhapšeno lice pušteno „bez odlaganja", i to prije

[54] Vidi, s tim u vezi, odluku o prihvatljivosti predstavke broj 2894/66, predmet *X. protiv Holandije*, Yearbook of the Convention, tom 9, str. 568 (1966) i predstavke broj 4960/71, predmet *X. protiv Belgije*, Collection of Decisions, tom 42, str. 54 i 55 (1973).

nego što je sud bio u mogućnosti da razmotri osnovanost pritvora[55]. Sud uvažava značaj ovog člana u sistemu Konvencije, zato što su u njemu sadržani principi jednog od fundamentalnih ljudskih prava, prava na zaštitu od proizvoljnog miješanja države u zajemčeno pravo na slobodu[56]. Sudski nadzor nad miješanjem izvršne vlasti u pravo na slobodu pojedinca predstavlja jednu od ključnih garantija iz stava 3 člana 5, čiji je cilj da mogućnost proizvoljnog ponašanja svede na minimum. Sudski nadzor se implicira u formulaciji vladavina prava, "jednog od fundamentalnih principa svakog demokratskog društva...na koji se izričito poziva i Preambula Konvencije"[57].

Istraga krivičnih djela terorizma nesumnjivo predstavlja poseban problem za nadležne organe. Evropski sud u punoj mjeri uzima u obzir sve faktore na koje se pozivala Država. Tačno je, isto tako, da upućivanje zahtjeva policije za produženje pritvora ministru za Sjevernu Irsku i njegovo pojedinačno razmatranje svakog takvog zahtjeva predstavlja određeni oblik kontrole izvršne vlasti. Dalje, parlament je redovno preispitivao potrebu produžavanja važenja specijalnih ovlašćenja, a njihova primjena je bila i predmet redovne analize nezavisnih stručnjaka. Sud prihvata da, uz odgovarajuće mehanizme kontrole, situacija u vezi s terorizmom u Sjevernoj Irskoj jeste bila takva da je to dovelo do produženja pritvora lica osumnjičenih za izvršenje teških krivičnih djela terorizma, odnosno onog vremena koje prethodi njihovom izvođenju pred sudiju ili zakonom propisani sudski organ, a da to ne predstavlja povredu stava 3 člana 5. Teškoće koje Država pominje u vezi s davanjem ovlašćenja Sudu da kontroliše naloge za hapšenje i pritvaranje lica osumnjičenih za terorizam – mogu biti od značaja za primjenu stava 3 člana 5. Primjera radi, može se insistirati na postojanju odgovarajućih procesnih garantija upravo zbog prirode krivičnih djela za koja se lica sumnjiče. Bez obzira na to, međutim, po osnovu stava 3 člana 5, time se ne može opravdati potpuno odsustvo vršenja nadzora suda, i to „bez odlaganja".

(4) U predmetu *Heaney and McGuinness v. Ireland* Evropski sud podsjeća na utvrđeno precedentno pravo u tom smislu da su, mada to nije specifično naznačeno u članu 6 Konvencije, prava na koja su se pozvali podnosioci predstavke (pravo na ćutanje i pravo lica da samo sebe ne inkriminiše) opštepriznati međunarodni standardi koji leže u osnovi predstave o pravičnom sudskom postupku na osnovu člana 6. Ta predstava, odnosno takav način razmišljanja leži, između ostalog, u zaštiti optuženih od neprimjerene prinude vlasti, čime se doprinosi izbjegavanju grešaka u sprovođenju pravde i ispunjavanju ciljeva iz člana 6. Pravo pojedinca da sam sebe ne inkriminiše, prije svega, podrazumijeva da je u krivičnom predmetu

---

[55] Vidi presudu u predmetu *de Jong, Baljet i van den Brink* od 22. maja 1984, Serija A br. 77, str. 25, stav 52.

[56] Vidi presudu u predmetu *Bozano* od 18. decembra 1986, Serija A br. 111, str. 23, stav 54.

[57] Vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu Engels i drugi od 8. juna 1976, Serija A br. 22, str. 28, stav 69.

tužilaštvo ono koje nastoji da dokaže svoju tužbu protiv optuženog – ne oslanjajući se na dokaze koji su dobijeni metodima prinude ili presije, protivno volji optuženog. U tom smislu je ovo pravo tijesno povezano s pretpostavkom nevinosti sadržanom u članu 6 stav 2 Konvencije[58]. U tom kontekstu Sud želi da naglasi da se u ovom predmetu ne radi o obavezujućem zahtjevu za iznošenje materijala koji postoji nezavisno od volje podnosilaca predstavke, kao što su dokumenti ili uzorci krvi[59].

Sud podsjeća da autonomno značenje izraza "optužba" u članu 6 stav 1 Konvencije jeste takvo da se može smatrati da je lice "optuženo" u smislu tog člana onda kada se time "bitno uticalo" na njegov individualni položaj[60]. Sud je smatrao da se opšti zahtjev pravičnosti, sadržan u članu 6, uključujući tu i pravo pojedinca da sam sebe ne optuži, "primjenjuje na krivični postupak u vezi sa svim vidovima krivičnih djela, bez razlike, od najjednostavnijih do najsloženijih". Sud je zaključio da se niko ne može pozivati na javni interes kako bi opravdao korišćenje odgovora dobijenih pod prinudom u vansudskoj istrazi za inkriminisanje optuženih tokom sudskog postupka. Štaviše, Sud takođe podsjeća da se u predmetu *Brogan*[61] radilo o hapšenju i pritvoru, na osnovu ovlašćenja dobijenih specijalnim zakonskim propisima, lica koja su bila osumnjičena za učešće u terorističkim akcijama u Sjevernoj Irskoj. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva se pozvala na specijalni bezbjednosni kontekst Sjeverne Irske kako bi opravdala dužinu perioda pritvora na osnovu člana 5 stav 3. Sud je, međutim, zaključio da čak i najmanja dužina trajanja pritvora u tom slučaju ima za posljedicu povredu same suštine relevantnog prava zaštićenog članom 5 stav 3. Sud je zaključio da činjenica da su hapšenje i pritvor podnosilaca predstavke bili motivisani legitimnim ciljem zaštite zajednice u cjelini od terorizma, sama po sebi, nije dovoljna da zajemči poštovanje specifičnih zahtjeva sadržanih u članu 5 stav 3 Konvencije.

(5) U predmetu *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom* istaknuto je da "opravdanost" sumnje na kojoj hapšenje mora da počiva predstavlja suštinski dio mjera bezbjednosti protiv proizvoljnog hapšenja i pritvaranja, kako je to navedeno u članu 5 stav 1 tačka c) Evropske konvenvije. Sud se slaže s Komisijom i Državom da postojanje „opravdane sumnje" podrazumijeva postojanje činjenica ili informacija koje bi zadovoljile objektivnog posmatrača u tom smislu da je lice o kome je riječ moglo počiniti to krivično djelo. Međutim, od okolnosti samog slučaja zavisiće šta će biti smatrano kao „opravdano". U tom smislu, i zločin terorizma spada u posebnu kategoriju. Zbog prisutnog rizika od gubitka života i ljudskih patnji, policija je dužna da djeluje maksimalno hitno u postupanju na osnovu svih raspoloživih informacija, uključujući tu i informacije dobijene iz tajnih izvora. Sem toga,

---

[58] Vidi presudu u predmetu *Saunders*, str. 2064, stav 68.
[59] *Ibidem,* str. 2064 i 2065, stav 69.
[60] Vidi presudu u predmetu *Serve*, str. 2172, stav 42.
[61] *Brogan i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 29. novembra 1988, Serija A broj 145–B.

policija često mora da hapsi osumnjičene teroriste na osnovu informacija koje su pouzdane, ali koje ne mogu biti otkrivene osumnjičenom niti predočene Sudu kao potvrda i potkrepljenje optužbe, a da time ne bude ugrožen izvor informacija. Kao što je Država naglasila, s obzirom na teškoće koje su prirođene istrazi i gonjenju krivičnih djela vezanih za terorizam u Sjevernoj Irskoj, „opravdanost" sumnje na kojoj se takva hapšenja baziraju ne može uvijek biti procijenjena u skladu s istim standardima koji se primjenjuju u odnosu na konvencionalna krivična djela. Ipak, ni hitnošću potrebe za rješavanjem zločina terorizma ne može se opravdati nastojanje da se "opravdanost" tumači toliko široko da se ugrozi suština mjera bezbjednosti zajemčenih članom 5 stav 1 tačka c)[62].

Sigurno je da član 5 stav 1 tačka c) Konvencije ne treba primjenjivati na takav način da se policijskim vlastima u državama ugovornicama postave neproporcionalno velike prepreke na putu preduzimanja djelotvornih mjera za suprotstavljanje organizovanom terorizmu[63]. Ipak, Sud mora biti u mogućnosti da utvrdi da li je osigurana suština mjera bezbjednosti koje propisuje član 5 stav 1 tačka c). Samim tim, Država mora da predoči bar neke činjenice ili informacije koje bi mogle da na zadovoljavajući način uvjere Sud da je uhapšeno lice bilo pod opravdanom sumnjom da je počinilo navedeno krivično djelo. To je posebno važno tamo gdje, kao u ovom slučaju, domaće pravo ne zahtijeva opravdanu sumnju, već postavlja niži prag time što zahtijeva samo iskrenu sumnju.

(6) U *Aksoy v. Turkey*[64] Evropski sud podsjeća da je Komisija, između ostalog, utvrdila da je podnosilac predstavke bio podvrgnut „palestinskom vješanju", odnosno da je svučen do gole kože, da su mu ruke bile vezane iza leđa i da je za njih obješen. Prema mišljenju Suda, ovakvo postupanje je moglo biti samo namjerno; za takvo postupanje potrebne su određene pripreme kako bi se ono sprovelo. Ono je učinjeno s ciljem da se iznudi priznanje ili dobiju određene informacije od podnosioca predstavke. O velikom bolu kojem je podnosilac predstavke bio izložen, govore ljekarski nalazi koji ukazuju na to da je ovakvo postupanje prouzrokovalo paralizu obje ruke koja je trajala neko vrijeme. Sud je mišljenja da je postupanje bilo okrutno po prirodi i da se može opisati samo kao mučenje. S obzirom na težinu ovakvog zaključka, Sud smatra da nije potrebno da razmatra žalbu podnosioca predstavke o drugim oblicima zlostavljanja.

U konkretnom slučaju podnosilac predstavke je zadržan u pritvoru najmanje 14 dana prije nego što je izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije. Država je pokušala da opravda

---

[62] Vidi, *mutatis mutandis*, prethodno navedenu presudu u predmetu *Brogan i drugi*, Serija A br. 145–B, str. 32 i 33, stav 59.

[63] Vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Klas i drugi* od 6. septembra 1978, Serija A broj 28, str. 27 i 30 i 31, st. 58 i 68.

[64] Predstavka broj 21987/93 od 26. novembra 1996. godine.

ovakvu mjeru pozivajući se na posebne okolnosti i potrebe policije koja je vršila istragu na velikoj teritoriji na kojoj je djelovala teroristička organizacija koja je imala podršku van granica države. Iako je Evropski sud mišljenja – koje je izrazio u nekoliko navrata u prošlosti[65] – da istraga terorističkih djela nesumnjivo predstavlja poseban problem za nadležne vlasti, Sud ne može da prihvati da je neophodno zadržavati osumnjičenog 14 dana bez uključivanja suda. Period od 14 dana je izuzetno dugačak, zbog čega je podnosilac predstavke bio dodatno ugrožen kako zbog proizvoljnog miješanja u njegovo pravo na slobodu, tako i zbog mogućnosti mučenja. Štaviše, predstavnici Države nisu detaljno obrazložili razloge zbog kojih je sudski nadzor tokom borbe protiv terorizma u jugoistočnoj Turskoj bio nesprovodiv.

Evropski sud je uzeo u obzir da je problem terorizma u jugoistočnoj Turskoj nepobitno ozbiljan, kao i teškoće sa kojima se Država suočava u borbi protiv terorista. Međutim, Sud nije ubijeđen da takva situacija nalaže da se podnosilac predstavke osumnjičen za umiješanost u teroristička djela može zadržati u *incommunicado* pritvoru 14 dana bez pristupa sudiji ili drugom službenom licu.

(7) U *Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva*[66] istaknuto je da pojam „zakonitosti" u članu 5 stav 1 tačka f) Evropske konvencije ne upućuje samo na obavezu poštovanja materijalnih i proceduralnih pravila nacionalnog prava; dodatni uslov je da bilo koje lišenje slobode treba biti u skladu sa svrhom člana 5. Stoga se pokreće pitanje da li su dostupni postupci za preispitivanje zakonitosti pritvora g. *Chahala* i za traženje puštanja na slobodu uz jemstvo – obezbijedili adekvatnu kontrolu domaćih sudova. Evropski sud podsjeća da zbog toga što je uključen element nacionalne bezbjednosti, domaći sudovi nisu bili u poziciji da preispituju da li su odluke o lišenju slobode g. *Chahala* i o njegovom držanju u pritvoru bile opravdane iz razloga nacionalne bezbjednosti. Dalje, iako je postupak pred savjetodavnim vijećem nesumnjivo pružio izvjestan stepen kontrole, imajući na umu da g. *Chahal* nije bio ovlašćen na pravno zastupanje pred vijećem, te da mu je jedino bio dat kratak pregled osnova za namjeru deportovanja, kao i da vijeće nije imalo moć odlučivanja i da njegov savjet ministru unutrašnjih poslova nije obavezujući i nije objelodanjen – vijeće se nije moglo smatrati kao „sud" u okviru značenja člana 5 stav 4[67].

(8) U *Association Ekin v. France*[68] Evropski sud ponavlja opšta načela navedena u presudama u vezi sa članom 10 Evropske konvencije[69]. Sloboda

---

[65] Vidi, na primjer, pomenutu presudu u predmetu *Brogan i drugi*.

[66] Od 15. novembra 1996. godine.

[67] Vidi, *mutatis mutandis*, presudu od 5. novembra 1981.godine u predmetu *X. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, serija A broj 46. str. 26, stav 61.

[68] Predstavka broj 39288/98 od 17. jula 2001.godine.

[69] Vidi presudu u predmetu *Handyside protiv Velike Britanije*, od 7. decembra 1976. godine, Serija A broj 24; *Sunday Times protiv Velike Britanije* od 26. aprila 1979. godine, Serija A

izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva i jedan od osnovnih uslova njegovog napretka i ispunjenja svakog pojedinca. Uz ograničenja navedena u stavu 2, primjenljiva je ne samo na „informacije" ili „ideje" koje su opšteprihvaćene i smatrane bezopasnim ili beznačajnim, već i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju ljude. Takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širokogrudosti, bez kojih nema „demokratskog društva". Međutim, kako je navedeno u članu 10, ova sloboda je uslovljena izuzecima koji moraju da se tumače usko, a neophodnost svakog izuzetka mora se ustanoviti bezuslovno.

Pridjev „neophodan", u smislu stava 2 člana 10 Evropske konvencije, podrazumijeva postojanje „hitne društvene potrebe". Zemlje ugovornice uživaju „izvjesnu „fleksibilnost" u procjenjivanju da li takve potrebe postoje, ali to se događa uz evropski nadzor, koji obuhvata i pravne propise i odluke kojima se oni primjenjuju, čak i one koje donosi nezavisan sud. Evropski sud je dakle ovlašćen da donese konačnu odluku o tome da li je „ograničenje" u skladu sa slobodom izražavanja zaštićenom članom 10.

Zadatak Evropskog suda, prilikom primjene njegove nadzorne nadležnosti, nije da zauzme mjesto nadležnog nacionalnog suda, već da preispita prema članu 10 odluke koje su donijeli u primjeni svojih ovlašćenja. To ne znači da je nadzor ograničen na procjenu da li je tužena država svoja diskreciona prava primijenila na razuman način, pažljivo i u dobroj namjeri; ono što Sud treba da uradi jeste da osmotri ometanje koje je predmet žalbe u svjetlu cjeline slučaja i da odredi da li je bilo „srazmjerno legitimnom cilju" i da li su razlozi koje su nacionalne vlasti dale da bi ga opravdale – „relevantni i dovoljni". Član 10 ne zabranjuje prethodna ograničenja izdavanja kao takva. To je potvrđeno ne samo riječima „uslovi", „ograničenja", „sprečavati" i „sprečavanje", koje se pojavljuju u toj odredbi, već i presudom Evropskog suda u pomenutom predmetu *Sunday Times* od 26. aprila 1979. godine i presudom *Markt Intern Verlag GmbH i Klaus Beermann protiv Nemačke* od 20. novembra 1989. godine[70]. Na drugoj strani, opasnosti koje nose prethodna ograničenja su takve da zahtijevaju najpodrobnije moguće ispitivanje Suda. To je naročito slučaj u pogledu štampe, jer su vijesti kvarljiva roba i čak i kratkorajno zadržavanje njihovog objavljivanja može da ih potpuno liši svake vrijednosti. Ovaj rizik odnosi se takođe i na druge publikacije koje nisu novine, a koje se bave aktuelnim pitanjima.

U predmetu koji razmatra, Sud, kao i Državni savjet, smatra da sadržina knjige nije opravdavala, posebno u pogledu problema javne bezbjednosti i javnog reda, toliko ozbiljno ometanje slobode izražavanja udruženja – predlagača, kao što je bila zabrana koju je odredio ministar unutrašnjih

---

broj 30; *Lingens protiv Austrije* od 8. jula 1986. godine, Serija A broj 103; *Oberschlick protiv Austrije* od 23. maja 1991. godine, Serija A broj 204 i *Observer i Guardian protiv Velike Britanije* od 26. novembra 1991. godine, Serija A broj 6.

[70] Serija A broj 165.

poslova. Sud, dakle, smatra da zabrana nije ispunila hitnu društvenu potrebu i da nije bila „srazmjerna legitimnom cilju“ vlasti.

(9) U *Martinez Sala v. Spain*, prilikom istrage povodom optužbe zbog zlostavljanja, domaće vlasti su se pouzdale u medicinske izvještaje koje je sastavio doktor forenzičar dok su podnosioci bili u pritvoru i na izvještaj tog doktora o okolnostima ljekarskih posjeta. To je bio jedini osnov za donošenje odluke sudova da nema dokaza u korist tvrdnji podnosioca. Po mišljenju Evropskog suda, istrage nisu bile dovoljno detaljne ni djelotvorne. Iako su podnosioci u svojim tužbama ukazali na pripadnike policije koji su ih ispitivali, Sud je našao da je bilo teško utvrditi izvršioce zlostavljanja, tako da izjave lica na koje su ukazali podnosioci nikada nisu uzete. Čak su sudske vlasti odbile zahtjev podnosioca da u predmet spisa budu uključene izjave pripadnika policije i nalazi stručnjaka; takođe nisu uzete ni izjave podnosioca. Ukratko, vlasti su odbacile sve zahtjeve podnosioca za pribavljanje dokaza i time im uskratile mogućnost utvrđivanja činjenica zbog kojih su se žalili.

(10) U *Öcalan v. Turkey* istaknuto je da pravni lijek koji nalaže član 5 stav 4 Evropske konvencije mora biti sudski po svojoj prirodi, što znači da „lice o kome je riječ mora imati pristup sudu i mogućnost da se brani lično ili, tamo gde je to neophodno, kroz neku vrstu zastupanja, a ako mu se to pravo i ta mogućnost ne pruže – to će značiti da mu nisu obezbijeđena osnovna procesna jemstva koja važe u slučaju lišenja slobode”[71]. Sem toga, član 5 stav 4 zahtijeva da sud koji je pozvan da odlučuje o zakonitosti pritvora bude nadležan i da naredi puštanje na slobodu, ako utvrdi da je pritvor bio nezakonit[72]. Pored toga, u skladu s opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, mogu postojati posebni osnovi za to da podnosilac predstavke bude oslobođen obaveze da iscrpi sve unutrašnje pravne lijekove[73].

Svrha člana 5 stav 3 jeste da se obezbijedi da uhapšena lica budu fizički bez odlaganja izvedena pred nadležni sudski organ. Takav automatski i ubrzani sudski nadzor predstavlja važnu mjeru zaštite od proizvoljnog ponašanja, držanja u pritvoru u potpunoj izolaciji i zlostavljanja[74].

Evropski sud je već u više navrata uočio da istraga povodom krivičnih djela iz oblasti terorizma, bez svake sumnje, suočava vlasti s posebnim

---

[71] Vidi predmet *Winterwerp v. the Netherlands*, presuda od 24. oktobra 1979, Serija A broj 33, str. 24, stav 60.

[72] Vidi predmet *Weeks v. the United Kingdom*, presuda od 2. februara 1987, Serija A broj 114, str.30, stav 61.

[73] Vidi predmet *Van Oosterwijck Oosterwijck v. Belgium*, presuda od 6. novembra 1980, Serija A broj 40, str. 18 i 19, st. 36–40.

[74] Vidi, između ostalih pravnih autoriteta, predmet *Brannigan and McBride v. the United Kingdom*, presuda od 26. maja 1993, Serija A broj 258–B, str. 55 i 56, st. 62 i 63; *Aquilina v. Malta* (GC), broj 25642/94, st. 49, ECHR 1999–III; *Brogan and Others v. the United Kingdom*, presuda od 29. novembra 1988, Serija A broj 145–B, str. 31 i 32, stav 58 i *Dikme v. Turkey*, broj 20869/92, stav 66, ECHR 2000–VIII.

problemima[75]. To, međutim, ne znači da istražni organi imaju neograničenu slobodu da po članu 5 hapse osumnjičene radi ispitivanja kad god odluče da je riječ o terorizmu, bez ikakve djelotvorne kontrole koju bi vršili domaći sudovi i, konačno, bez kontrole koju bi vršile nadzorne institucije Konvencije[76].

Evropski sud nije mogao da prihvati argument Države da su loše vremenske prilike bile u najvećoj mjeri odgovorne za period od sedam dana koliko je proteklo prije no što je podnosilac predstavke izveden pred sudiju. Evropskom sudu nisu predočeni nikakvi dokazi koji bi potkrijepili tvrdnju da je sudija pokušao da stigne na ostrvo na kome je podnosilac predstavke bio držan u pritvoru, kako bi on mogao biti izveden pred sudiju u okviru ukupnog zakonom dopuštenog perioda od sedam dana za policijski pritvor. Sud, s tim u vezi, primjećuje da je policijski pritvor tekao uobičajenim tokom u skladu s domaćim pravnim pravilima. Pored četiri dana pritvora koliko je odredila kancelarija javnog tužioca, sudija je odredio i dodatni period od tri dana, pošto je razmotrio predmet na osnovu spisa. Malo je vjerovatno da bi sudija odobrio dodatno vrijeme pritvora da je namjeravao da podnosilac predstavke bude izveden pred njega prije no što taj rok istekne. Prema tome, Sud nije mogao da prihvati tezu da je bilo neophodno da podnosilac predstavke bude u pritvoru sedam dana prije nego što je izveden pred sudiju.

PRAKSA BIVŠEG DOMA ZA LJUDSKA PRAVA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Pojednim segmentima zaštite ljudskih prava lica osumnjičenih za terorizam bavio se i bivši Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu[77], i to u tri slučaja.

(1) U odluci Doma o prihvatljivosti i meritumu *Hadž Boudellaa, Boumediene Lakhdar, Mohamed Nechle i Saber Lahmar protiv BiH i Federacije BiH*, od 3. septembra 2002. godine[78], istaknuto je da se pritvor i rješenje o pokretanju istrage protiv podnosilaca prijava od 30. oktobra 2001. godine moraju razmotriti u svjetlu posebnih okolnosti u pogledu međunarodnog terorizma nakon napada na Svjetski trgovački centar, Pentagon i druge ciljeve u SAD od 11. septembra 2001. godine. Dom uzima u obzir obaveze tuženih strana koje proizilaze iz stava 2(e) Rezolucije 1373 Savjeta bezbjednosti UN-a (2001) kako slijedi: „Osigurati da svaka osoba koja učestvuje u finansiranju, planiranju, pripremanju ili izvršenju terorističkih akata ili podupire terorističke akte bude izvedena pred lice pravde, te osigurati da se, uz sve

---

[75] *Brogan and Others v. the United Kingdom*, od 29. novembra 1988, Serija A brpj 145–B, str. 33, stav 61; *Murray v. the United Kingdom*, od 28. oktobra 1994, Serija A br. 300–A, str. 27, st. 58 i *Aksoy v. Turkey*, str. 228, stav 78.

[76] *Sakik and Others v. Turkey*, str. 623 i 624, stav 44.

[77] U daljnjem tekstu: Dom.

[78] Predmeti br. CH/02/8679, CH/02/8689, CH/02/8690 i CH/02/8691, uručena 11. oktobra 2002. godine.

ostale mjere protiv njih, utvrdi da su takvi teroristički akti teška krivična djela prema domaćem zakonu i propisima, te da kažnjavanje u potpunosti odražava težinu takvih terorističkih djela".

Dom ne nalazi da je u konkretnim predmetima Federacija BiH proširila pojam „osnovanosti" do takvog stepena na kojem je suština garancije predviđene prema članu 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije narušena. Dom stoga konstatuje da je Federacija BiH ispunila uslove iz člana 5 stav 1 tačka c) Konvencije, da je sumnja na kojoj je pritvor bio zasnovan bila „osnovana". Prema tome, Dom ne nalazi povredu člana 5 Konvencije za period od prvobitnog hapšenja do stupanja na snagu rješenja Vrhovnog suda Federacije BiH o puštanju podnosilaca prijava iz pritvora 17. januara 2002. godine.

Dom se prisjeća odluke Evropskog suda u predmetu *Quinn protiv Francuske*[79]. U tom predmetu Apelacioni sud u Parizu je naredio trenutno oslobađanje podnosioca prijave *Quinna*. Međutim, *Quinn* nije bio obaviješten o tome i nisu preduzete nikakve mjere za njegovo oslobađanje. Jedanaest sati nakon donošenja rješenja Apelacionog suda, dok je još uvijek držan u pritvoru, *Quinn* je ponovo uhapšen u cilju izručenja drugoj zemlji. Evropski sud je u ovom predmetu smatrao da, mada je određeno kašnjenje u izvršenju rješenja o puštanju iz pritvora bilo razumljivo, da 11 sati pritvora, koliko je proteklo do hapšenja *Quinna* radi izručenja drugoj zemlji, ono očigledno nije bilo pokriveno članom 5 stav 1 taćka c) Konvencije.

Dom zapaža da su u konkretnim predmetima, od 17. januara 2002. godine u 23.45 sati, podnosioci prijava držani u pritvoru nekih šest do osam sati nakon što je Vrhovni sud Federacije BiH naredio njihovo „trenutno" oslobađanje. Dom nalazi da su odgovorni organi vlasti u zatvoru trebali ispoštovati rješenje Vrhovnog suda kojim se naređuje oslobađanje podnosilaca prijava onda kada su primili rješenje Vrhovnog suda u kasnim poslijepodnevnim satima ili u ranim večernjim satima 17. januara 2002. godine. Jasno je da nastavljeni pritvor 17. januara 2002. godine, nakon stupanja na snagu rješenja Vrhovnog suda, nije bio pokriven članom 5 stav 1 tačka c) Konvencije, jer se njihovo oslobađanje nakon što je proteklo tako puno vremena ne može smatrati „trenutnim" i u skladu sa naredbom Vrhovnog suda.

Dom zapaža da se takođe ovdje primjenjuje praksa Evropskog suda prema kojoj samovoljno pritvaranje ne ispunjava uslove prema članu 5 stav 1 tačka f) Evropske konvencije. Dom nalazi da u konkretnim predmetima pritvor podnosilaca prijava nije imao za cilj sprovođenje zakonitog protjerivanja u skladu sa pravilima i procedurom predviđenom u domaćem zakonu. Cilj pritvaranja je bio da se podnosioci prijava zadrže pod kontrolom do njihove predaje snagama SAD. Dom smatra da u konkretnim predmetima

[79] Evropski sud za ljudska prava, presuda od 22. marta 1995, Serija A broj 311.

pritvaranje koje ima bilo koji cilj osim zakonitog protjerivanja – čini pritvaranje samovoljnim i u suprotnosti sa članom 5 stav 1 tačka f) Konvencije.

Bosna i Hercegovina je tvrdila da je bila obavezna prema Rezoluciji Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1373, od 28. septembra 2001. godine, da pristane na zahtjev SAD da preda pojedince osumnjičene za terorističke aktivnosti. Ona je tvrdila da ta obaveza, koja proističe iz Rezolucije Savjeta bezbjednosti usvojene prema Poglavlju VII Povelje UN, ima svojstvo glavne obaveze. Dom je u potpunosti priznao ozbiljnost i krajnji značaj obaveze tuženih strana, kako je dato u tački 2 Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1373, da „(c) uskrate sigurno pribježište onima koji finansiraju, planiraju, podržavaju ili izvršavaju terorističke akte.., da (e) osiguraju da svaka osoba koja učestvuje u finansiranju, planiranju, pripremanju ili izvršenju terorističkih akata ili podupire terorističke akte bude izvedena pred lice pravde... i da (f) pružaju jedna drugoj najveću moguću pomoć u vezi sa istragama ili krivičnim postupcima koji se odnose na finansiranje ili podršku terorističkim aktima".

Suprotno argumentu koji je dala Bosna i Hercegovina, Dom nalazi da obaveza da sarađuju u međunarodnoj borbi protiv terorizma ne oslobađa tužene strane od njihove obaveze da osiguraju poštovanje ljudskih prava zaštićenih Sporazumom. U tom pogledu, Dom se prisjeća Smjernica Savjeta ministara Vijeća Evrope o ljudskim pravima i borbi protiv terorizma od 15. jula 2002. godine. Dom ove smjernice shvata kao mjerodavno razjašnjenje principa koji proističu iz Konvencije – za poštovanje ljudskih prava u borbi protiv terorizma. Ukratko, Dom nalazi da međunarodna borba protiv terorizma ne može osloboditi tužene strane od odgovornosti prema Sporazumu u slučaju da Dom nađe da je predaja podnosilaca prijava snagama SAD predstavljala povredu člana 1 Protokola broj 6 uz Konvenciju ili člana 3 Konvencije.

(2) U odluci o prihvatljivosti i meritumu *Mustafa Ait Idir protiv BiH i Federacije BiH*[80] Dom primjećuje da minimalni uslov zakonske procedure kod zakonitog pritvaranja jeste da se osoba koja se pritvara obavijesti o razlozima pritvaranja, u svjetlu činjenice da je rješenje, kojim se podnosiocu prijave naređuje da odmah napusti zemlju, podnosiocu prijave uručeno tek na aerodromu od strane snaga SAD, kada se trebao ukrcati na avion. Čini se najvjerovatnijim da podnosilac prijave nije bio pravovremeno obaviješten o činjenici da je tada zadržan u pritvoru radi protjerivanja i, svakako, nije imao priliku da ospori odluku kojom se njegov pritvor naređuje u svrhu protjerivanja. Drugo, član 5 stav 1 tačka f) Evropske konvencije zahtijeva da podnosilac prijave, nakon pritvaranja, treba biti protjeran ili izručen. Tužene strane su priznale da je podnosilac prijave jednostavno predat pod nadzor

[80] Uručena 4. aprila 2003. godine, predmet broj CH/02/8961, od 5. marta 2003. godine.

snaga SAD. Nema dokaza koji bi sugerisali da se predaja podnosioca prijave može tumačiti kao izručenje.

Dom zapaža da se ovdje može primijeniti i praksa Evropskog suda prema kojoj samovoljno pritvaranje ne ispunjava uslove prema članu 5 stav 1 tačka f) Evropske konvencije. Dom nalazi da u konkretnom predmetu pritvor podnosioca prijave nije imao za cilj sprovođenje zakonitog protjerivanja u skladu sa pravilima i procedurom predviđenom u domaćem zakonu. Cilj pritvaranja je bio da se podnosilac prijave zadrži pod kontrolom – do njegove predaje snagama SAD. Dom smatra da u konkretnom predmetu pritvaranje koje ima bilo koji cilj osim zakonitog protjerivanja – čini pritvaranje samovoljnim i u suprotnosti sa članom 5 stav 1 tačka f) Konvencije.

Iz člana 1 Konvencije proizilazi pozitivna obaveza za tužene strane da osiguraju prava i slobode sadržane u Konvenciji u odnosu na sve osobe pod njihovom jurisdikcijom, uključujući i podnosioca prijave. Dom zapaža da se u ovom kontekstu izraz „jurisdikcija" mora tumačiti šire[81]. U konkretnom predmetu, obaveza podrazumijeva da su tužene strane, prije predaje podnosioca prijave pod nadzor organa vlasti druge države, bile obavezne da pribave i ispitaju pravni osnov za njegovo pritvaranje, kao što se navodi u citiranim odredbama koje se odnose na postupak izručenja.

Predaja podnosioca prijave pod nadzor snaga SAD, bez traženja ili primanja bilo kojih informacija o osnovu za njegovo pritvaranje, predstavlja povredu obaveze tuženih strana da podnosioca prijave zaštite od samovoljnog pritvaranja stranih snaga. S obzirom na široko tumačenje izraza „jurisdikcija", ova obaveza proizilazi čak i ako, prema Dejtonskom mirovnom sporazumu, tužene strane nisu imale direktnu jurisdikciju nad snagama SAD stacioniranim u Bosni i Hercegovini. Ova obaveza se odnosi i na Bosnu i Hercegovinu i na Federaciju Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina je primila diplomatsku notu (17. januara 2002. godine) kojom ambasada SAD u Sarajevu obavještava Savjet ministara BiH da su „spremni preuzeti nadzor nad šest Alžiraca" i „organizovati fizičko stavljanje tih osoba pod nadzor u vrijeme i na mjestu pogodnom za obje strane". Prema tome, Bosna i Hercegovina je dobro znala za mogućnost predaje podnosioca prijave snagama SAD i namjeru snaga SAD da podnosioca prijave zadrže u pritvoru. Bosna i Hercegovina je pomogla predaju podnosioca prijave, obavještavajući Federaciju BiH o zahtjevu SAD. Prema tome, Bosna i Hercegovina ne može reći da nije znala da je moglo doći do povrede prava podnosioca prijave u formi nezakonitog pritvaranja od strane snaga SAD na teritoriji Bosne i Hercegovine i imala je pozitivnu obavezu da spriječi takvo moguće kršenje.

---

[81] Vidi npr. Evropski sud, predmet *Loizidou protiv Turske*, presuda od 23. marta 1995, Serija A, broj 310, str. 23 i 24, tač. 62.

U pogledu odgovornosti Federacije BiH, Dom zapaža da su policijski službenici Federacije bili ti koji su izvršili stvarnu predaju podnosioca prijave. Federacija BiH je u predmetu *Boudellaa i drugi* tvrdila da je samo djelovala u ime Bosne i Hercegovine. Međutim, čak i da je to istina, Federacija BiH ipak ne može skinuti sa sebe odgovornost, na osnovu toga da su njene policijske snage bile samo puki instrument u rukama Bosne i Hercegovine. Dom nalazi da je čak i u tom slučaju postojala pozitivna obaveza Federacije BiH da odbije izvršenje svakog djela koje bi moglo rezultirati povredom prava podnosioca prijave, koja su zaštićena Konvencijom.

Dom stoga nalazi da su obje tužene strane povrijedile član 5 stav 1 Konvencije – predajom podnosioca prijave u nezakoniti pritvor snaga SAD.

(3) U odluci o prihvatljivosti i meritumu *Dominik Ilijašević protiv BiH i Federacije BiH*[82] Dom je našao da je tužena strana povrijedila prava podnosioca prijave zajemčena članom 5 stav 3 Konvencije, time što za period od 28. avgusta 2000. do 15. novembra 2001. godine istražni sudija nije bio „sudija ili zakonom ovlašćena službena osoba za vršenje sudske vlasti", te što je dužina pritvora podnosioca prijave od hapšenja do njegovoga puštanja na slobodu (7. februara 2003. godine) prekoračila granice razumnosti. Uz to, propust da se održe rasprave na kojima bi podnosilac prijave ili njegov pravni zastupnik mogli osporiti zakonitost njegovog pritvora predstavlja kršenje člana 5 stav 4 Konvencije.

Dom zapaža da žalbeni navodi podnosioca prijave spadaju pod drugi dio člana 7 stav 1 Evropske konvencije, jer može biti izrečena teža kazna od one koja se primjenjivala u vrijeme kada je on navodno počinio krivična djela za koja je optužen. Dom uzima u obzir da se član 7 Konvencije primjenjuje na izricanje kazne. U vezi s tim, Dom zapaža da „kazna" u smislu člana 7 ima autonomno značenje I, pod uslovom da je to mjera ili sankcija koja je određena nakon osude krivičnog suda, Dom može ispitati njenu suštinu i ozbiljnost kako bi utvrdio da li predstavlja kaznu. Međutim, u konkretnom predmetu, Dom zapaža da podnosioca prijave sud nije osudio, te da mu nije izrečena nikakva kazna. Saglasno tome, takav žalbeni navod, u odsustvu osude i kazne, ne spada u okvir člana 7 Konvencije. Stoga, Dom nalazi da prijava u vezi sa članom 7 Konvencije ne ukazuje na kršenje ljudskih prava i sloboda zajemčenih Sporazumom.

Ukoliko se produžavanje pritvora zasniva na utemeljenim razlozima, Dom zapaža da ostaje pitanje da li su domaći organi vlasti iskazali „posebnu revnost". U vezi sa ovim pitanjem, nije moguće dati apstraktan odgovor, a član 5 stav 3 Evropske konvencije ne navodi maksimalnu dužinu pritvora. Umjesto toga, Evropski sud pridaje veliki značaj složenosti predmeta, te ponašanju domaćih organa vlasti, kao i podnosioca prijave. Ukoliko se ne čini da je dužina pritvora povezana sa složenošću predmeta ili ponašanjem podnosioca

[82] Uručena 10. oktobra 2003. godine, predmet broj CH/02/12427 od 8. oktobra 2003. godine.

prijave, a organi vlasti nisu postupali s neophodnom hitnošću, član 5 stav 3 će biti prekršen[83]. Štaviše, sama činjenica da su domaći organi vlasti pokazali da su „relevantni i dovoljni" razlozi postojali – neće ih osloboditi dužnosti ubrzanja postupka, jer ono što se u ranoj fazi postupka može smatrati relevantnim i dovoljnim – ne mora se smatrati takvim nakon proteka određenog vremena. U presudi *Kemmache protiv Francuske*[84] Evropski sud je jasno dao na znanje da se pritvor može opravdati samo tako dugo dok traje rizik.

Dom podsjeća da pravo *habeas corpus*, pravo sudskog preispitivanja zakonitosti pritvora, daje pravo pritvorenoj osobi da pokrene postupak kojim će o zakonitosti njenog pritvora sud u kratkom roku odlučiti i narediti njeno oslobađanje – ako pritvor nije zakonit[85]. Evropski sud je objasnio da zahtjev prema kome o zakonitosti pritvora mora odlučiti „sud" ukazuje na to da proceduralne garancije koje su uspostavljene kroz jurisprudenciju čl. 5 i 6 Konvencije pri definisanju „suda" – nezavisnost, nepristrasnost i ovlašćenje za donošenje zakonski obavezujućih presuda – takođe važe i za član 5 stav 4. Uz to, načelo jednakosti stranaka koje je ugrađeno u član 6 Konvencije, jednako se primjenjuje na član 5 stav 4 i usvojena procedura mora osigurati jednako pravično postupanje i dati zaista jednake mogućnosti stranama[86]. Pritvorena osoba mora dobiti mogućnost da ospori podneske tužilaštva[87], te dobiti odgovarajuću mogućnost za pripremu zahtjeva za puštanje na slobodu[88]. Član 5 stav 4 uopšteno zahtijeva da pritvorena osoba ili njen pravni savjetnik imaju pravo na učešće na javnoj raspravi kako bi se zadržale temeljne garancije protiv samovoljnosti[89].

PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

Pitanjem krivičnog djela terorizma iz člana 201 stav 4 tačka d) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine[90] Ustavni sud Bosne i Hercegovine[91] se do sada

---

[83] Vidi npr. Evropski sud, *Tomasi protiv Francuske*, presuda od 27. avgusta 1992, Serija A broj 241–A.

[84] Od 27. novembra 1991, Serija A, broj 218, tačka 52.

[85] Vidi npr. predmet broj CH/00/3880 *Marjanović,* odluka o prihvatljivosti i meritumu od 11. oktobra 2001, tač. 161–163, Odluke juli-decembar 2002. godine.

[86] Vidi npr. Evropski sud *Toth protiv Austrije*, presuda od 12. decembra 1991, Serija A broj 224, tačka 84.

[87] Vidi npr., Evropski sud, *Lamy protiv Belgije*, presuda od 30. marta 1989, Serija A broj 151, tačka 29.

[88] Vidi npr., Evropska komisija za ljudska prava, *Farmakopoulos protiv Belgije*, zahtjev broj 11683/85, odluka od 4. decembra 1990. godine.

[89] Vidi npr., Evropski sud, *Keus protiv Holandije*, presuda od 25. oktobra 1990, Serija A broj 185–C, tačka 27.

[90] „Službeni glasnik BiH" br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10.

[91] U daljnjem tekstu: Ustavni sud.

bavio samo u jednom slučaju: u predmetu broj AP 3873/09 od 11. februara 2010. godine, i to u kontekstu prava utvrđenih u članu 5 Evropske konvencije, koja, po svom sadržaju, spadaju u temeljna prava zaštićena Evropskom konvencijom (odmah poslije prava na život). Član 5 Evropske konvencije pruža zaštitu prava na slobodu i zabranjuje proizvoljan odnos prema ograničavanju tog prava. Izuzeci od zabrane lišavanja slobode dati su u članu 5 stav 1 Evropske konvencije, koji sadrži pobrojane slučajeve kada je lišavanje slobode dozvoljeno. To je jedan iscrpan popis koji se mora usko tumačiti[92]. Samo takav pristup je konzistentan sa ciljem člana 5 Evropske konvencije, tj. da osigura da niko neće biti proizvoljno lišen slobode[93]. Osim toga, lišavanje slobode, samo po sebi, mora biti nametnuto u skladu sa suštinskim proceduralnim propisima i pravilima primjenjivog nacionalnog zakona. Ukoliko nacionalni zakon ne poštuje neki suštinski proceduralni zahtjev ili ne ispunjava neki proceduralni aspekt čak i kada on, po stanovištu suda, nije suštinski važan – to može dovesti do kršenja člana 5 stav 1[94].

Ustavnom sudu se, kao prvo, nametnulo pitanje radi li se o „...zakonitom lišavanju slobode...“, odnosno produženju pritvora u konkretnom slučaju. Opšte pravilo iz člana 5 stav 1 Evropske konvencije utvrđuje da „...niko ne smije biti lišen slobode izuzev... i u skladu sa postupkom koji je propisan zakonom...“, koje pravilo se kroz praksu Evropskog suda i Ustavnog suda primjenjuje na način da se konkretni slučajevi lišavanja ili uskraćivanja slobode ispituju tako da se cijeni da li su „...nametnuti u skladu sa suštinskim proceduralnim propisima i pravilima primjenjivog nacionalnog zakona...“. S tim u vezi, Ustavni sud primjećuje da se apelacijom ne ukazuje na uskraćivanje niti jednog procesnog prava koje bi apelantu pripadalo prema „...pravilima... nacionalnog zakona...“, tj. Zakona o krivičnom postupku BiH[95], u predmetnom postupku produžavanja pritvora, a niti Ustavni sud u spisu apelacije vidi dokaze koji bi ukazivali na navedeno. Naime, s obzirom na to da se radi o pritvoru nakon potvrđivanja optužnice, produženje pritvora izvršeno je na temelju odredaba člana 137 Zakona o krivičnom postupku BiH, kao što je na temelju iste odredbe izvršena i kontrola produžavanja pritvora u konkretnom slučaju. Ova procedura se ne osporava apelacijom, niti postoje neki drugi osnovi koji bi upućivali na vjerovatnoću da je došlo do njenog kršenja.

Ustavni sud naglašava kako se prilikom razmatranja zakonitosti daljeg produžetka pritvora neće (i ne treba) ograničiti na razmatranje osnova

---

[92] Vidi Evropski sud, *Irska protiv Ujedinjenog kraljevstva*, presuda od 18. januara 1978. godine, serija A–25.

[93] Vidi Evropski sud, *Quinn*, presuda od 22. marta 1995. godine, serija A–311 i *Winterwerp*, presuda od 24. oktobra 1979, serija A–33.

[94] Vidi presude Evropskog suda *Bozano* od 18. decembra 1986. godine, serija A–111 i *Van der Leer* od 21. februara 1990. godine, serija A–170.

[95] „Službeni glasnik BiH“ br. 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09.

pritvora eksplicitno navedenih u članu 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije. Kroz praksu Evropskog suda, koju konstantno podržava i Ustavni sud, kao razlozi za određivanje odnosno dalje produžavanje pritvora prihvaćeni su: a) „rizik od prikrivanja dokaza“[96], b) „ozbiljnost prekršaja“[97], c) „implicitna opasnost uticaja na svjedoke“[98], d) „opasnost od dosluha (dogovora)“[99], e) „rizik od pritiska na svjedoke“[100] i f) „očuvanje javnog reda“[101]. Ustavni sud zapaža i da su svi navedeni razlozi propisani članom 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije, te prihvaćeni kroz praksu Evropskog suda i sadržani u odredbama člana 132 stav 1 tač. a), b), c) i d) Zakona o krivičnom postupku BiH.

Postojanje „razumne, odnosno opravdane sumnje“ iz člana 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije predstavlja *conditio sine qua non* zakonitosti produženja pritvora. Ukoliko bi razumna, odnosno opravdana sumnja prestala da postoji – produženi pritvor bi postao nezakonit. Međutim, u konkretnom slučaju, Ustavni sud zapaža da je nesumnjivo da „...postoji opravdana sumnja da je ta osoba izvršila krivično djelo...“, s obzirom na to da je protiv apelanta potvrđena optužnica kojom se tereti za izvršenje krivičnog djela terorizma iz člana 201 stav 4 tačka d) Krivičnog zakona BiH. To znači da postoji jedan od razloga za lišavanje slobode utvrđen članom 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije koji ujedno predstavlja i opšti uslov za određivanje, odnosno produžavanje pritvora koji je propisan odredbama člana 132 stav 1 Zakona o krivičnom postupku BiH. Ustavni sud napominje da je za krivično djelo za koje je optužen apelant zaprijećena kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora (član 20 stav 3 Krivičnog zakona BiH), tako da, prema odredbama člana 137 stav 2 tačka d), pritvor može trajati tri godine prije izricanja prvostepene presude.

Ustavni sud zapaža kako je Sud BiH, u obrazloženjima osporenih odluka, naveo da „...postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bjekstva...“ prema odredbama člana 132 stav 1 tačka a) Zakona o krivičnom postupku BiH, koje je sud našao u činjenicama da apelant ima preduzeće u SR Njemačkoj, da ima radnu i boravišnu dozvolu, tj. da može nesmetano posjećivati navedenu državu u kojoj mu živi i supruga. Te okolnosti Sud BiH je utvrdio na temelju apelantove izjave, za koju u apelaciji nema ni navoda, a ni dokaza da ju je apelant osporavao. Samim tim, utvrđivanje jednog od razloga za produženje pritvora iz člana 132 stav 1 tačka a) Zakona o krivičnom postupku BiH nije izvršeno bez dokaza, kao što nije izvršeno ni bez pravne osnove koja je sadržana u navedenim zakonskim odredbama. Ustavni sud ne smatra proizvoljnom procjenu Suda BiH da bi, u slučaju puštanja na slobodu,

---

[96] Vidi presudu u predmetu *Wemhoff* od 27. juna 1968. godine.
[97] Vidi presudu u predmetu *Kemmache* od 27. novembra 1991. godine,
[98] Vidi presudu u predmetu *Ringeisen* od 16. jula 1971. godine.
[99] Vidi presudu u predmetu *B protiv Austrije* od 28. marta 1990. godine.
[100] Vidi presudu u predmetu *Letellier* od 26. juna 1991. godine.
[101] Vidi presudu u predmetu *Letellier* od 26. juna 1991. godine.

apelant mogao postati nedostupan pravosudnim organima BiH, posebno kad se imaju u vidu navedene okolnosti, kao i činjenica da je, neposredno nakon izvršenja predmetnog krivičnog djela, apelant zaista boravio u SR Njemačkoj, te činjenicu postojanja svijesti kod apelanta da je optužen za krivično djelo za koje je zaprijećena dugogodišnja zatvorska kazna. Ustavni sud ne smatra potrebnim da ulazi u ispitivanje procjene Suda BiH da li bi apelantova ponuda, odnosno deponovanje njegove putne isprave bilo dovoljna garancija da će biti dostupan pravosudnim organima tokom predmetnog postupka. U konkretnom slučaju, Sud BiH je u puno boljoj poziciji da procijeni opasnost od bjekstva nego što je to Ustavni sud. Naglašava se da obrazloženje Suda BiH u pogledu ovog osnova, koje se temelji na saznanjima da apelant posjeduje imovinu i prijateljske i porodične veze u SR Njemačkoj, ne djeluje proizvoljno, te stoga Ustavni sud smatra da nema potrebe za daljim ispitivanjem ovog pitanja. Praksa Suda BiH, u drugim predmetima, odnosno Evropskog suda na koju se pozvao apelant nije relevantna u ovom slučaju, jer se ne radi o pozivanju na stavove koji sadrže opšta pravila, već je riječ o pojedinačnim predmetima u kojima su navedeni sudovi cijenili postoje li razlozi za uskraćivanje slobode, koji sa predmetnim slučajem imaju vrlo malo sličnosti.

Sud BiH je utvrdio da, u apelantovom slučaju, „...naročite okolnosti ukazuju da će ometati krivični postupak uticajem na svjedoke, saučesnike ili prikrivače... na osnovu odredaba člana 132 stav 1 tačka b) Zakona o krivičnom postupku BiH". Dokaze za navedenu tvrdnju sud je našao u izjavama svjedoka da je apelant na njih pokušao uticati preko svog brata, nudeći im novac u zamjenu za alibi na dan izvršenja predmetnog krivičnog djela. Dakle, opet se radi o utvrđivanju okolnosti na osnovu dokaza (izjave svjedoka), koje su sadržane u odgovarajućoj pravnoj normi na temelju koje se može izvršiti produžavanje pritvora (član 132 stav 1 tačka b) Zakona o krivičnom postupku BiH). Ustavni sud ne smatra proizvoljnim obrazloženje Suda BiH da bi apelant, u slučaju da bude pušten na slobodu, mogao uticati na ostale izvršioce predmetnog krivičnog djela, kada se ima u vidu da je apelant već pokušao da utiče na određene svjedoke, kao i da svi izvršioci predmetnog krivičnog djela nisu uhvaćeni, te da postoji najmanje još jedan saučesnik, s obzirom na to da je u svojoj izjavi jedan svjedok naveo da mu je apelant poslao nepoznatu osobu, sa zahtjevom da joj izradi eksplozivnu napravu.

Sud BiH je kod postojanja nespornih činjenica da je apelant: a) optužen za izvršenje krivičnog djela za koje se može izreći „...kazna zatvora deset godina ili teža kazna...", te b) koje djelo je „...posebno teško s obzirom na način izvršenja ili posljedice krivičnog djela...", zaključio da postoje posebne okolnosti koje ukazuju bi apelantovo puštanje na slobodu...rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda...". Ustavni sud naglašava kako nema sumnje da je apelant zaista optužen za izvršenje krivičnog djela za koje se mogu izreći najstrože kazne, kao i da se radi o posebno teškom krivičnom djelu s obzirom na način izvršenja i njegove posljedice, jer prvu tvrdnju dokazuje optužnica protiv apelanta koja je stupila na pravnu snagu, a drugu –

nesporne činjenice koje govore da je bomba postavljena i aktivirana u izuzetno prometnom trgovačkom centru u toku radnog vremena, od čije eksplozije je jedno lice izgubilo život dok je drugo zadobilo teže tjelesne povrede, a najveća materijalna šteta učinjena je enormnim smanjenjem prometa u trgovačkom centru FIS Vitez. Ustavni sud ne smatra proizvoljnim obrazloženje Suda BiH da bi eventualnim puštanjem apelanta na slobodu moglo doći do narušavanja javnog reda, zbog pojačanih nacionalnih tenzija nakon izvršenja predmetnog krivičnog djela. Naime, Ustavni sud je mišljenja da izvršenje bilo kojeg terorističkog akta izaziva uznemirenje i nesigurnost građana, jer se mora imati u vidu da se ovakva krivična djela izvode neočekivano, te da od njih, u pravilu, stradaju nevine žrtve koje se ne nalaze u bilo kakvoj vezi sa konkretnim počiniocima. Posebnu vrstu uznemirenja i nesigurnosti će izazvati izvršenje terorističkog akta u relativno malom mjestu kao što je Vitez, čemu se moraju dodati nesporne činjenice da se radi o području na kojem su tokom ratnih dešavanja u BiH vođena žestoka borbena dejstva, te u kojem su izvršeni ratni zločini, kao i da sada na širem području Viteza živi nacionalno mješovito stanovništvo (Bošnjaci i Hrvati), a da su, kao izvršioci terorističkog čina, optužena lica samo jedne nacionalnosti. Sve navedeno i po mišljenju Ustavnog suda može doprinijeti daljem podizanju nacionalnih tenzija u Vitezu, a samim tim i do prijetnje narušavanju javnog reda, ukoliko bi apelant bio pušten na slobodu. Stoga, Ustavni sud smatra da su i u ovom slučaju ispunjeni svi uslovi propisani članom 132 stav 1 tačka d) Zakona o krivičnom postupku BiH, odnosno članom 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije.

Ustavni sud naglašava da je u prethodnom dijelu odluke dao obrazloženje u pogledu prvog pitanja na koje treba odgovoriti u slučaju pozivanja na povredu odredaba člana 5 stav 3 Evropske konvencije u vezi sa članom 5 stav 1 tačka c) Evropske konvencije, tj. ispitano je jesu li osnovi koje je ponudio sud Zakona o krivičnom postupku BiH "...relevantni i dovoljni..." da opravdaju produženje pritvora u konkretnom slučaju. Prema praksi Evropskog suda, koju podržava i Ustavni sud, kod ispitivanja da li je došlo do povrede člana 5 stav 3 Evropske konvencije, pored odgovora na navedeno pitanje, treba odgovoriti i na pitanje jesu li pravosudni organi pokazali „...naročitu revnost..." u provođenju postupka određivanja ili produženja pritvora[102]. Ustavni sud primjećuje da apelant nije problematizirao drugo pitanje, tj. nije dao relevantne navode iz kojih bi se moglo zaključiti da postoji bar vjerovatnoća da pravosudni organi nisu pokazali u pogledu Zakona o krivičnom postupku BiH „naročitu revnost..." u predmetnom postupku produženja pritvora. Stoga, Ustavni sud nije ulazio u dalje ispitivanje da li je došlo do kršenja člana 5 stav 3 Evropske konvencije po ovom osnovu,

[102]Vidi presudu u predmetu *B protiv Austrije* od 28. marta 1990. godine; presudu u predmetu *Letellier* od 26. juna 1991. godine i presude u predmetu *Toth i Clooth* od 12. decembra 1991. godine.

odnosno nije primijenio praksu koju je usvojio u Odluci AP 2849/09 od 11. novembra 2009. godine[103].

Miodrag N. Simović
President of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and
Full Professor of the Faculty of Law of Banja Luka

Vladimir M. Simović, Ph.D.
Legal Assistant within the District Court of Banja Luka and
Assistant Professor at the Faculty for Security and Protection in Banja Luka

Summery: The paper deals with current issues of terrorism, in the context of, first of all, one of the fundamental human rights – the right to protection from arbitrary interference by the state guaranteed the right to liberty. If the detainee is not release, it must immediately be brought before a court or other officer authorized by law required to perform judicial functions. Interpretation of the guidelines „without delay" should be sought in the context of the aims and objectives of Article 5 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. However, the state – party shall not be required to determine the feasibility question that served as the basis for the arrest of terrorism suspects to reveal confidential sources of information that prompted suspicion, not even the fact that one could suspect that might indicate to such sources or their identities. With it, the individual right to not incriminate himself primarily in terms of respect for the will of the suspect to remain silent.

Key words: Constitution of Bosnia and Herzegovina, Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina,The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Court of Human Rights, Human Rights Chamber for Bosnia and Herzegovina, terrorism, right to liberty and security of person, right to a fair trail.

[103]Dostupno na: *www.ustavnisud.ba*.

Pregledni rad – UDK 323.285: 006.83

LEGISLATION AND STANDARDS IN THE FIGHTING AGAINST TERRORIST ABUSE OF THE ICT

ZAKONODAVSTVO I STANDARDI U BORBI PROTIV TERORISTIČKE ZLOUPOTREBE ICT

Professor Krunoslav Antoliš, Ph.D.[1]
Ministry of the Interior of the Republic of Croatia,
Police Academy, Police College

Abstract: Discussing the issue of terrorism, I hold that there are two open questions: why and how does this happen? To the question why- the competent people to give answer are sociologists, communicologists, politologs and others, while to the question how this can be carried out in modern world, the answer should be given by ICT experts. This paper deals with the search for the answers to these questions from ICT experts and for the ICT suggestions on this issue. The Internet as a successful technology which opens a new communication dimension certainly creates a space for both use and abuse of ICT in modern world. This threat is growing along with the growing number of the Internet users which is best illustrated by the referent data for Europe in the past few years; the same applies to the data referring to the SE Europe region. This analysis will primarily deal with negative aspects, manners and possibilities to notice, terrorist abuse of the ICT via wireless networks, to make forensic analysis of the evidence, and deal with them in accordance with the existing national and international legal standards.

Key words: terrorism, **ICT,** wireless communications, legislation, standards

INTRODUCTION

This paper deals with the opportunity to refresh the grounds for future cooperation in the area of South East Europe (SEE). As the grounds are being built to set up regional cooperation in the SEE, it is vitally important for the

[1] All statements made in this article are solely those of the author and in no way reflects the official positions or policies of the Republic of Croatia, Croat's Parliament, Croat's Government or Ministry of interior.

grounds to comprise most of the security issues of the region. I discussed the key security issues in the SEE such as drug, arms and human trafficking in the SEE in paper 'Smuggling in SEE', published in the Connections Journal, spring 2007. From the aforementioned it is obvious today that out of four existing definitions of the SEE, from the view of the European Union, the only one that entirely meets the requirements of the security concept is the geographic framework offered by the 'Southeast Europe transnational co-operation program'.

Pciture 1.

European Union
Internet

YEAR	Users	Population	% Pop.
2000	86,796,800	379,634,800	22.9 %
2002	143,415,551	379,634,800	37.8 %
2004	206,196,749	459,938,780	44.8 %
2006	252,818,939	493,119,161	51.3 %
2010	337,779,055	499,671,847	67.6 %

Table 1.

That program aims to develop transnational partnerships on matters of strategic importance, in order to improve the territorial, economic and social integration process and to contribute to cohesion, stability and competitiveness of the region".

SE Europe

Pciture 2.

	Population (2010 Est.)	Internet Users, Latest Data	Penetration (% Population)	User Growth (2000-2010)	% Users Europe
Albania	2,986,952	**1,300,000**	43.5 %	51,900.0 %	0.3 %
Austria	8,214,160	**6,143,600**	74.8 %	192.6 %	1.3 %
Bosnia-Herzegovina	4,621,598	**1,441,000**	31.2 %	20,485.7 %	0.3 %
Bulgaria	7,148,785	**3,395,000**	47.5 %	689.5 %	0.7 %
Croatia	4,486,881	**2,244,400**	50.0 %	1,022.2 %	0.5 %
Hungary	9,992,339	**6,176,400**	61.8 %	763.8 %	1.3 %
Italy	58,090,681	**30,026,400**	51.7 %	127.5 %	6.3 %
Kosovo	1,815,048	**377**	20.8 %	0.0 %	0.1 %
Macedonia	2,072,086	**1,057,400**	51.0 %	3,424.7 %	0.2 %
Moldova	4,317,483	**1,295,000**	30.0 %	5,080.0 %	0.3 %
Romania	21,959,278	**7,786,700**	35.5 %	873.3 %	1.6 %
Serbia	7,344,847	**4,107,000**	55.9 %	926.8 %	0.9 %
Slovenia	2,003,136	**1,298,500**	64.8 %	332.8 %	0.3 %
Turkey	77,804,122	**35,000,000**	45.0 %	1,650.0 %	7.4 %
Ukraine	45,415,596	**15,300,000**	33.7 %	7,550.0 %	3.2 %

Table 2.

European Union co-funded regional development model 'Southeast Europe transnational co-operation program' model, that include: the eastern Regions of Italy, Albania, Austria, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Republic of Macedonia, Greece, Hungary, Kosovo, Republic of Moldova, Montenegro, Romania, Serbia, Slovakia, Slovenia, and south-western Ukraine.

ABUSE OF ICT AND THE INTERNET

"The Internet, mobile phones, and other digital devices are transforming our lives in fundamental and often unpredictable ways. It will be good to investigates how real world concepts like privacy, identity and freedom are evolving in the virtual world."[2] Abuse of the Internet is particularly dangerous when it is in the function of terrorism, which is often the case. The terrorism threat to the United States over the next five years will be driven by instability in the Middle East and Africa, persistent challenges to border security and increasing Internet savvy, says a new intelligence assessment obtained by The Associated Press.[3] Therefore, this technology today could be rightfully placed in the category of goods with double purpose. The Internet is recognized by the terrorists due to the following features: decentralized infrastructure, easy approach and anonymity, global influence on world public fast communication, cheap maintenance, web applications development, multimedia possibility, and superiority over traditional media[4] which reach for information from the Internet when making the news. "There is a lot of IED information generated by terrorists everywhere — websites, forums, people telling you where to buy fertilizer and how to plant IEDs," said Hsinchun Chen, director of the University of Arizona's Artificial Intelligence Lab. Chen's "Dark Web" research project has found 500,000,000 terrorist pages and postings, including tens of thousands that discuss IEDs.[5] Namely, the world terrorists as well as the criminals generally, are able to recognize the possibilities of new technology and put them in their use.[6] Al Qa`ida operatives work hard to shape a global perception that they are a powerful movement with tentacles and cells everywhere.[7] More often than not in the past, legislation was late to pass the regulation bill in order to regulate certain inacceptable misuse of new technologies. It is information technology that in the past 20 years has been gradually but certainly changing and supplementing legislation, especially in the domain of criminal and

---

2 http://www.voanews.com/english/news/digital-frontiers/

3 Chertoff, M. (2008). *5-year terrorism threats forecast for U.S..* http://www.msnbc.msn.com/id/28387496/

4 MacLean, B. (2007). *Terrorism and Internet Use.* http://www.canadafreepress.com/2007/internet-security092107.htm

5 Thomas, F. (2008). ***Feds consider searches of terrorism blogs.* USA TODAY on Politics.** http://www.usatoday.com/news/washington/2008-12-23-terrorblogs_N.htm

6 Antoliš, K. (2004). Information & Organization prerequisite in Combating Terrorism. Gornja Radgona, Slovenija

7 Forest, J.F. (2009). *Exploiting the Fears of Al-Qa`ida's Leadership.* http://www.ctc.usma.edu/sentinel/CTCSentinel-Vol2Iss2.pdf

procedural legislation.[8] What concerns us most today is the terrorist abuse of both ICT and the Internet.

First of all, they use the Internet to spread terrorist ideology[9] and encourage committing terrorist acts and then as a platform to recruit and train terrorists[10]; while the Internet are used as communication infrastructure when preparing and committing a terrorist attack.

New, inacceptable situations brought about by manufacturing and applying information technology, must be regulated first, by giving a description of the criminal act, and then by collecting evidence on them according to the legal and democratic standards by acceptable means of collecting evidence on them.[11] Despite all that has been done so far, from the point of legislation, a significant number of ICT abuses have not yet been described properly nor have legal regulations been passed yet, which particularly refers to tracing and collecting evidence in the field of wireless communications.

Noticing omissions in regulation norms and technological imperfection of wireless communications we must be concerned by the fact that not only are the terrorists aware of the difficulties that the police have in doing their job, but they take advantage of the omissions to achieve their terrorist goals.

WLAN & DIGITAL TRACES

The biggest problem caused by vulnerability of the wireless communications is a possibility of hiding digital traces of the perpetrator's criminal act on the Internet platform, as he breaks into the security protection of poorly protected or, sometimes, unprotected WLAN user with the Internet access.

---

[8] National Strategy for the Prevention and Combating of Terrorism Croatian (NN broj 139/08.)

[9] Antoliš, K. (2004). *Ideological prerequisites in Combating Terrorism*. CT WG conference, PfP Consortium, Oberamergau, Germany

[10] Abu `Amr bal-Qa`idi. (2006). *A Course in the Art of Recruitment*. http://www.scribd.com/doc/18027035/A-Course-in-the-Art-of-Recruiting

[11] Law on Amendments to the Criminal Law (NN broj 152/08.)

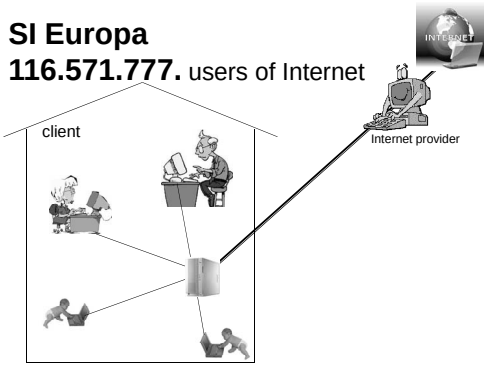

Picture 3. ***1. step***

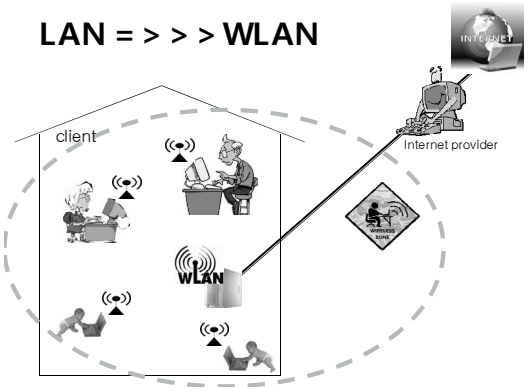

Picture 4. ***2. step***

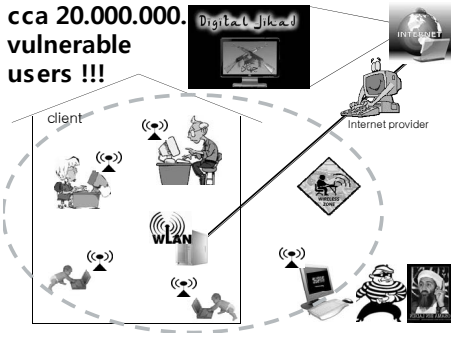

Picture 5. ***3. step***

So the chances to discover the perpetrator are reduced to finding the Internet user with low security protection whose ICT equipment and the Internet were used as tools in committing a criminal act. In this respect, we are unable to find a real perpetrator.

At this point, we find justification for setting up explicit ICT standards concerning information security. What WLAN equipment manufacturer should provide is a higher internet security level based on the latest standards. Then, the Internet provider should set higher security standards that should be obligatory for the users so that they cannot become co-perpetrators in committing serious criminal acts.

In fighting cyber crime that can be also committed by terrorists a great assistance to the police can be provided by computer, network and the youngest among them - Internet forensics.

Basically, Internet forensics deals with the problem of detecting the attack and/or infection coming from the Internet as well as reconstruction of the attack; the results of which are later used in building and /or upgrading the systems providing protection from various threats in future.

Internet forensics helps us with its methods and techniques to strengthen our efforts in bringing to justice those who call for and encourage committing the terrorist acts but also those who engulf us with spasm or threaten our Internet business activities by using DOS (*denial-of-service*), DDOS (*distributed denial-of-service)*, DRDOS (*distributed reflected denial of service)* and similar.[12] **Governments around the world are preparing for the future of war. Germany's military, the Bundeswehr, trains its own hackers -- and it's not the only official effort to defend a nation from denial-of-service attacks.**[13]

Internet forensics can help us to find out the digital identity of the internet thieves and help us make conditions to bring them to justice providing digital proof collected from hidden fields of their emails, websites, web-servers and elsewhere on the Internet.

INTERNATIONAL LEGISLATIVE FRAME ON THE INTERNET

Unfortunately, what represents the biggest problem of today is lawfulness of the police actions when the methods and techniques of Internet forensics should be applied. Yet, the responsibility here should be looked for at global level, first of all due to impossibility of compliance of legal norms at

---

[12] Antoliš, K. (2010). Internet forensics and cyber terrorism, Police and security, ISSN 1330-0229, pp. 121.-129.

[13] Goetz, J. (2009). M*arcel Rosenbach and Alexander Szandar: National Defense in Cyberspace*. http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,606987,00.html MacLean, B. (2007). *Terrorism and Internet Use.*

the international level in this domain. A valuable contribution to start settling this issue, I think, could be the following two conventions of European Council: Convention on Prevention of Terrorism[14] and Convention on Cybercrime[15] which are a good ground to start legal fight against terrorism.

Conventions open the space to the signatory states to update national legislation system[16] and make conditions for a better quality of regional and global commitment of the police in the fight against the ICT abuse by the terrorists implying simultaneously a contribution against self- radicalization and homegrown terrorism with the growing use of ICT in their acting.[17]

The internet abuse by the terrorists that we are facing today is not possible to prevent legally simply because the international legal norms that would comprise all that is accessible by the Internet, do not exist. All this points to the need for establishing an International legislative frame on the Internet rights. The norms should include the states which are hosts to the internet providers referring first to the authorization and responsibilities for the monitoring contents and services, authority to react and sanction the perpetrators. As for the global level of the wireless networks implementation and their security, its latest technological state corrects the omissions from the past, but its presence in practice regarding SE Europe will have positive effects only in 3-5 years.

WLAN VULNERABILITY

A real concern in wireless communications when discussing protection in SE Europe area is the fact that at the moment 5-7-%of wireless routers have no protection at all, 20% of them still have WEP protection, 50% has WPA and WPA2 and only a minimal number of them have the most recent hardware/software protection of the newest generation with high security level.

---

[14] Conventions of European Council: Convention on Prevention of Terrorism (NN broj 10/07.)

[15] Conventions of European Council: Convention on Cyber crime (NN broj 09/02.)

[16] Information Security Act (NN broj 79/07.)

[17] Antoliš, K. (2005). *Prerequisites for Systematic Fighting Terrorism.* Zagreb, Croatia, Croatian International Relations Review, Vol. XI, No.40/41 – 2005., ISSN 1331 – 1182, pp.:121.-125.,

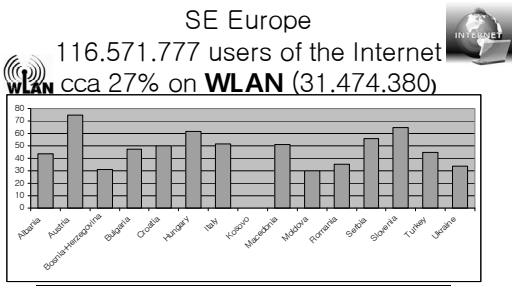

	Unprotected	WEP	WPA, WPA2
WLAN	5-7%	20 %	50 %

cca 20.000.000 vulnerable users !!!

Table 3.

From the security view, it is important to stress that there is no a hundred percent WLAN security, so the WLAN security vulnerability will be a challenge for many.

Unfortunately, the data coming from other countries are not optimistic, either. A research group of the Swiss experts published their research results done by the Swiss National Science Foundation under Grant 200021-116444 as well as by the Zurich Information Security Center.

Their research put the stress on studying security of Public WLAN- based systems, i.e. they did research in Skyhook positioning system, available for PCs and used on a number of mobile platforms, including Apple's iPod touch and iPhone. They proved that those systems are particularly vulnerable at location spoofing and location database manipulation attacks.

The most recent researches in the UK and France also point to particular difficulties with WLAN, but despite all, the implementation of the WLAN concept is on the permanent increase.

The level of information security of wireless communications in Croatia as well as in most countries of SE Europe and the manners to compromise it easily can be found at the web site: http://qz3b.com.hr/wlan/, offering currently among others the following: Arp-Replay (The strongest attack against WEP), How to break the WEP protection, Thompson SpeedTouch cod calculator, How to break the WPA protection, How to break the WPA2 protection.

From all available information, it is clear that wireless communications do not have proper information security level, yet, at the same time its growth in recent years, especially in private sector is exponential.

Croatian experience which is very similar to that in other countries of SE Europe shows that more than 50% ADSL internet users are WLAN based.

CONCLUSION

From the above mentioned it is obvious that by introducing wireless communications, the possibility of the ICT abuse by the terrorists is extremely on the increase.

Therefore, I find it justified to try to settle this issue at preventive and curative level with respect to three key points of the system: WLAN manufacturers, Internet providers and Internet users including the three aspects- technical level of the equipment security, security protocol between the Internet provider and user, and the international and national legislation norms that they will have to comply with. Despite many legislative regulations which exist in national legislations to regulate information security, they should be improved due to wireless access to the Internet. Accordingly, it is necessary to define the norms for information security both for the Internet providers and users to avoid becoming co-perpetrators in committing a criminal act. Complexity of this demand lies in establishing a normative balance between democratic freedom and its limits on the Internet due to prevention and suppression of evident terrorist abuse of the Internet on daily basis.

LITERATURE:

[1] Abu `Amr bal-Qa`idi. (2006). *A Course in the Art of Recruitment*. http://www.scribd.com/doc/18027035/A-Course-in-the-Art-of-Recruiting

[2] Antoliš, K. (2004). *Information & Organization prerequisite in Combating Terrorism*. Gornja Radgona, Slovenija

[3] Antoliš, K. (2004). *Ideological prerequisites in Combating Terrorism*. CT WG conference, PfP Consortium, Oberamergau, Germany

[4] Antoliš, K. (2005). *Prerequisites for Systematic Fighting Terrorism.* Zagreb, Croatia, Croatian International Relations Review, Vol. XI, No.40/41 – 2005., ISSN 1331 – 1182, pp.:121.-125.,

[5] Antoliš, K. (2010). Internet forensics and cyber terrorism, Police and security, ISSN 1330-0229, pp. 121.-129.

[6] Chertoff, M. (2008). *5-year terrorism threats forecast for U.S..* http://www.msnbc.msn.com/id/28387496/

[7] Forest, J.F. (2009). *Exploiting the Fears of Al-Qa`ida's Leadership.* http://www.ctc.usma.edu/sentinel/CTCSentinel-Vol2Iss2.pdf

[8] Goetz, J. (2009). M*arcel Rosenbach and Alexander Szandar: National Defense in Cyberspace*.

http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,606987,00.html

[9] MacLean, B. (2007). *Terrorism and Internet Use.* http://www.canadafreepress.com/2007/internet-security092107.htm

[10] Thomas, F. (2008). ***Feds consider searches of terrorism blogs.* USA TODAY on Politics.** http://www.usatoday.com/news/washington/2008-12-23-terrorblogs_N.htm

[11] National Strategy for the Prevention and Combating of Terrorism Croatian (NN broj 139/08.)

[12] Conventions of European Council: Convention on Cyber crime (NN broj 09/02.)

[13] Conventions of European Council: Convention on Prevention of Terrorism (NN broj 10/07.)

[14] Information Security Act (NN broj 79/07.)

[15] Law on Amendments to the Criminal Law (NN broj 152/08.)

[16] http://www.voanews.com/english/news/digital-frontiers/

Prof. dr Krunoslav Antoliš
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske,
Policijska akademija,
Policijski koledž

Rezime: Govoreći o pitanju terorizma, smatram da postoje dva otvorena pitanja: zašto i kako se to dešava? Na pitanje zašto-kompetentni ljudi da daju odgovore su sociolozi, komunikolozi, politologs i drugi, a na pitanje kako to može biti sprovedena u savremenom svetu, odgovor treba da daju ICT eksperti. Ovaj rad se bavi potragom za odgovorima na ova pitanja od ICT stručnjaka i za predloge ICT-a o ovom pitanju. Internet kao uspješna tehnologija koja otvara novu dimenziju komunikacije svakako stvara prostor i za upotrebu i zloupotrebu informacionih i komunikacionih tehnologija u savremenom svijetu. Ova prijetnja raste zajedno sa povećanjem broja korisnika Interneta što najbolje ilustruju referentni podaci za Evropu u proteklih nekoliko godina, isto važi i za podatke koji se odnose na JI Evropu. Ova analiza će se prvenstveno baviti negativnim aspektima, načina i mogućnosti za uočavanje, terorističke zloupotrebe ICT preko bežične mreže, te forenzičke analize dokaza, suočavanje sa njima u skladu sa postojećim nacionalnim i međunarodnim pravnim standardima.

Ključne riječi: terorizam, ICT, bežične komunikacije, zakonodavstvo, standardi

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 343.53

MAZE OF THE FINANCIAL ASSETS IN THE PROCESS OF MONEY LAUNDERING IN THE FUNCTION OF THE FINANCING OF TERRORISM

LAVIRINT FINANSIJSKIH SREDSTAVA U PROCESU PRANJA NOVCA U FUNKCIJI FINANSIRANJA TERORIZMA

***Prof. Zlate Dimovski, PhD*[1]**
Assistant professor and Associate Dean of the Faculty of security – Skopje, University "St. Kliment Ohridski" – Bitola

***Ice Ilijevski*[2]**
Postgraduate student of the Faculty of security – Skopje, University "St. Kliment Ohridski" – Bitola

***Kire Babanoski*[3]**
Postgraduate student of the Faculty of security – Skopje, University "St. Kliment Ohridski" – Bitola

Abstract: This paper highlights the current methods of the financing of terrorism, or the maze of money laundering as one of the types of financing of terrorist organizations to carry out their activities.

Terrorist organizations are directly dependent on the funds, which represent a driving force for the successful implementation of all phases of their action. Money laundering and the financing of terrorism related criminal activities that use similar or the same techniques work. For this purpose, term determination and definition of money laundering and terrorist financing and their interconnectivity and significant interactions, are reviewed. Also, it is necessary a global study of this phenomenon through the informal hawala system, which is the fastest and most effective method to transfer money around the world and is in the function at financiers of terrorism.

Scientific review of this issue should contribute to enable improvement and development of system solutions for active struggle against these negative phenomena in the field of their repression and prevention.

[1] Idrizovo bb, 1000 Skopje, Republic of Macedonia, *zdimovski@fb.uklo.edu.mk*
[2] *iilijevski@hotmail.com*
[3] *kbabanoski@gmail.com*

Key words: money laundering, financing of terrorism, money, terrorism, terrorist organizations, hawala system

THE NOTION OF DEFINING MONEY LAUNDERING

The phenomenon of money laundering is a recent criminal phenomenon in which evil seeks to convert the proceeds into clean funds. This criminal activity can be defined as using money derived from illegal activities by hiding the identity of individuals who received money and turning them into assets that appear to come from legitimate sources.[4] It can also be said that money laundering is a process where "dirty" money appear "clean" or "black" money is converted to "green".

The Ministry of Justice of the U.S. defines money laundering as "the process by which criminals hide or mask the assets acquired by criminal activities or those assets are turned into products and services. This process allows criminals to bring their money in illegal trade flows and thereby harm the financial institutions and the total amount of money in giving criminals unauthorized economic power. "Laundering money is illegal, more used sanctioned activity with business and forging financial documents, or performing other actions to money derived from illicit activities is shown as legally acquired gains from economic activity. As the most comprehensive definition of the term money laundering is acceptable as follows: "the process through which benefits for which the grounds are believed to originate from criminal activity are transported, transferred, transformed, converted or incorporated into legal financial flows in order to conceal their origin, source, movement or ownership, to allow these assets to emerge as legitimate, and persons involved in criminal activities to avoid legal consequences of such action"[5].

The magnitude and seriousness of money laundering are shown with trough the statistics. Drug trafficking and organized crime are not only international phenomena in nature, they are also extremely profitable. World experts estimate that the amount of laundered money in the world ranges between 2 and 5% of world gross domestic product, or 790 trillion to 1.5 trillion dollars.[6] This figure certainly indicates the seriousness of this problem, for which each country takes effort and appropriate measures for prevention.

---

[4] Мединге р, Ц., Перење пари - водич за кривични иследници, Дата Понс, Скопје, 2009, стр. 6

[5] Тасева, С., Перење пари, Дата Понс, Скопје, 2003, стр. 36

[6] The Ministry for finances, Department for disabling of money laundering and terrorism financing; Manual for conducting measures and acts for disabling of money laundering and terrorism financing by subjects, Skopje, 2010, p. 15

Money laundering is actually a very complex process which uses the number and variety of techniques and methods to achieve their goals. Any method or technique used in this process goes through three stages. They may represent independent and separated stages, but sometimes overlapping depends on the involvement of criminal organizations. All three phases typically consist of a number of transactions by participants in the money laundering for the concealment of trail. The money from criminal activities can be laundered through the following three phases[7]:

- **disposal phase** - where the cash gained from criminal activity (e.g. drug trafficking) are placed in financial institutions or used to purchase goods.
- **phase of concealment** - Phase that includes the first attempt at concealment or disguise the source of origin of funds.
- **phase of integration** - the phase in which the money is integrated into the legitimate economic and financial system and assimilated with other goods in that system.

The methods used in the phase of ranking include: smuggling cash, the structuring of bank deposits, Wire transfers to the banks and companies, buying checks, travel warrants, securities and electronic transfers. Large sums of money are being changed to smaller banknotes, less suspicious and amounts deposited over time are deposited in certain financial institutions. The second phase includes a number of secondary transactions transfer funds from one place to another to hide their trail. The effective money laundering may be involved in layers of different companies and numerous bank transfers, mostly from the state within a state. In the final phase, that phase of integration means to introduce or re-integrate into the economy as legitimately earned money. The sophistication of concealing the traces of the money after they once get into the financial system has increased recently with the technical advancement of electronic banking.

Methods of money laundering are numerous as the imagination allows, but can be grouped into four categories[8]:

- The strategy of transferring a burden;
- Using financial institutions;
- Using non-financial and commercial businesses;
- Transfer through secret bank systems.

The trends used to launder money obtained from illegal businesses like drug trafficking, smuggling, extortion, blackmail, fraud, etc., is the use of non-banking financial institutions, mostly using the exchange offices, insurance companies and using the services of professionals who assisted in concealing

---

[7] Тасева, С., Перење пари, Дата Понс, Скопје, 2003, стр. 31

[8] Лајман, Д. М., Потер, В. Г., Организиран криминал, четврто издание, Магор, Скопје 2009, стр. 212

the origin of money. All of the techniques and each method are combined in various ways depending on the opportunities and assessments of the situation in countries or regions where the processes take place. Very often, exploited countries in transition or financial and banking systems are used for covering the money. Some countries seem to perform better in this process than others. Switzerland with its stability and secrecy in banking had contender in offshore locations to launder money. Other countries are also used are: Panama, Bahamas, Dutch Antilles and the Cayman Islands. It can be concluded that money laundering and their forms of execution is limited by the inventiveness and the ability of the perpetrators.

Money laundering is an international crime in every respect that billions are joining in international trade. As for other criminal phenomena that have an international character, and for money laundering, the international community is making efforts for their prevention. Thus the Vienna Convention was adopted, which represents the first international agreement that deals with money laundering. European Community adopted a directive on money laundering, that it relates to the use of the financial system and aims to make member states have legislation that covers serious criminal activity. But overall technical framework of the international regime is in the 40 FATF recommendations that all 33 countries members of the European Union support. Through these techniques, trends of money laundering are examined and recommend ways to deal with them as well as measures to take governments to combat this criminal phenomenon. The meetings of the FATF are targeted mostly on technical issues related to formulation and implementation of standards.

THE CONCEPT OF DETERMINING THE FINANCING OF TERRORISM

After the terrorist attacks in the U.S. on September 11, 2001, i.e. after a few minutes during which it was necessary to break down the two towers at the animal to lose thousands and millions of dollars lost a lot of things have changed. By then in previous terrorist attacks the organs of law enforcement measures and activities carried out on the scene after a terrorist act. Cream-technicians collecting evidence and explosives experts searched for traces of weapons and they followed the trail leading to the perpetrators. But after the attacks many people realized that this way of fighting terrorism does not bring any results. Also they realized that this struggle should be fought with an enemy that is well funded. The aspect of financing is of paramount importance because no matter how big your motivation, training, discipline is and so on. They cannot be used if there are no funds. The terrorists who were responsible for those attacks had not sufficient funds to carry out the work but also certain amounts of money remained.

Financing of terrorism is a term used to describe the adaptation, the provision and collection of financial transactions that can be directly linked to terrorists, terrorist activities and terrorist organizations. Also it is a fundamentally simple concept expressed through financial support in any form of terrorist activities or those who encourage, plan or be involved in their implementation.

As an important stage in the planning and conduct of terrorist activities is the provision of financial resources for implementation and dissemination of their ideology, and maintenance of terrorist organizations themselves. They strive to achieve maximum results through minimum spending their resources. Although it is assumed that the terrorist act is inexpensive, there are hidden costs. Most funds are spent on[9]:

- delivery and storage of weapons, ammunition, explosives and other spray materials;
- recruiting new members;
- establishment and maintenance of terrorist training camps for members of the terrorist organization;
- providing "safe haven" - secret storage bunkers for weapons and other means;
- Transportation of members and weapons to the place of execution of terrorist act;
- providing false identification and travel documents;
- means of bribery of government officials;
- means of communications and
- Other related activities.

Under the principles of international and domestic law is what responsible person engaged in the financing of terrorism, if that person directly or indirectly, provides or collects funds with the intention or knowledge that they will be used to perform an act of terrorism. Financing of Terrorism refers to the transfer of funds from source to end-users or short relief and said enabling terrorist activity. The terrorist group or organization builds and maintains infrastructure to facilitate the development of sources of funding, channeling funds to those who need to use them.

Financial resources are the driving force of which terrorist activities depend. It can best be described as octopus with pips which is prevalent in a wider area that involves more religious, social, economic and political organizations. The terrorist activities are necessary access to funds at all stages, starting from planning till execution of the attack. Terrorist organizations and their global networks can successfully implement their deadly agenda without financial resources.

---

[9] More about this: Мединге р, Ц., Перење пари - водич за кривични иследници, Скопје, 2009, стр. 369-374

RELATION OF MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING

Although money laundering and financing terrorism related criminal activity based on a common idea of attacking criminal groups through targeted measures to finance their activities, they constitute separate criminal activity. Especially in the financing of terrorism, the funds used to finance terrorist activities, not necessarily profit from illegal acts and not have to be "laundered". It is their criminal background what makes them "dirty" because of their use or the use of financing of terrorist organizations. But both offenses are still connected and their interaction is significant. The benefits of money laundering increases, and the benefit goes to the terrorist organizations who exploit the benefits of crime and to avoid the threat of prosecution or legal use of capital to finance illegal activities. The techniques used to launder money are actually the same as those used to obscure sources and to finance terrorism. It is for terrorists to conceal the use of funds, so the activity of the financing remains undiscovered. At any point in time it is impossible to describe with precision the universality that criminals use to money laundering or financing terrorism. The methods and techniques that are used are different from country to country due to the characteristics of countries as their economy, the complexity of financial markets, the effectiveness of law enforcement, international cooperation and so on. According to their nature both criminal activities are geared toward secrecy and inability to easily detect them. Money launderers do not document the scope of their operations or do not publish the amount of their operations, nor do those who finance terrorism.

Money laundering and terrorist financing often include similar transactions, aimed primarily for a cover-up. Those engaged in money laundering release into circulation illegal funds through legal channels to conceal their illegal origin, while those who finance terrorism carried out transfers of funds from legal and illegal origin in order to conceal their purpose-helping terrorism.[10]

An important segment in the use of illegal funds by terrorist organizations to achieve their goals is the way in which such money will be laundered and will reach the hands of terrorists. For this purpose, the “hawala” system of money transfer is being used, for purposes such as outlined in the following two cases[11]:

---

[10] Милошевска, Т., „Перење пари“ – Опасен предизвик за националната безбедност на Република Македонија, Годишен зборник на Филозофски факултет Скопје, бр. 63, 2010, стр. 489-509, стр. 496

[11] Financial Crimes Enforcement Network, INTERPOL/FOPAC, The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering, Interpol General Secretariat, Lyon, January 2000, from

- The investigation into the assassination of an important Indian politician revealed that the assassins were actually terrorists. These terrorists used "hawala" to transfer money from the sale of narcotics for arms procurement of military equipment;
- A series of bomb blasts in the Indian city in 1993 were financed through "hawala". The investigation revealed funds that supported these bombings (specifically the funds used to buy explosives and to pay suicides) were transferred by "hawala" operators in the UK, Dubai and India.

"HAWALA" SYSTEM FOR MONEY LAUNDERING IN FUNCTION OF THE FINANCING OF TERRORISM

The word "hawala" comes from the Arabic root meaning "transfer", but the languages of Hindi and Urdu means "the exchange of money," or even "trust" for the great confidence which is necessary for the functioning of the system.[12]

One of the most problematic transfer system, which is often associated with both money laundering, and financing of terrorism is the informal "hawala" system that is in fast an effective method of payment worldwide. "Hawala" is an alternative or parallel system to transfer money. It exists and operates outside, or parallel to traditional banking or financial channels. Developed in India, before the introduction of Western banking practices, currently it is a major transfer systems used worldwide. It's just one of several such systems, another well known example is the system of "flying money" created in China, and also used worldwide. These systems are often called "underground banking"; this term is not always accurate because they often operate in the open with complete legitimacy, and these services are often heavily and effectively advertised.[13]

More features make the "hawala" attractive to customers[14]: low cost (no registration business without share capital, without taxes, almost no costs for

---

http://www.interpol.int/public/financialcrime/moneylaundering/hawala/default.asp [accessed on the 10.01.2011]

[12] Рајкел, Ф., Прирачник за транснационален криминал и правда, Дата Понс Скопје, 2009, стр. 94

[13] Financial Crimes Enforcement Network, INTERPOL/FOPAC, The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering, Interpol General Secretariat, Lyon, January 2000, from http://www.interpol.int/public/financialcrime/moneylaundering/hawala/default.asp [accessed on the 10.01.2011]

[14] Министерство за финансии, Управа за спречување перење пари и финансирање тероризам, Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам од страна на субјекти, Скопје, 2010, стр. 20

staff, and almost no technical equipment), a high degree of flexibility (avoiding sanctions, almost non-existent banking system, and humanitarian assistance), anonymity (to avoid foreign exchange controls, tax evasion, evasion of customs duties). Nobody ever lost money in the "hawala" system is the claim of people dealing with this old way of transferring values - which is probably a precursor of the banks. The components of "hawala" that distinguish it from other transmission systems are trustworthy and widespread use of connections such as family relationships or regional affiliations. Unlike traditional banking system, "hawala" makes minimal use of any type of negotiable instrument. The transfer of money is made on the basis of communication between members of the network "hawalders" or hawala dealers.

When compared with traditional systems of money transfer, such as obtaining a check or ordering of electronic transfer, "hawala" seems cumbersome and risky. Motives[15] for using the "hawala" system are:

- cost effectiveness
- efficiency
- security
- absence of bureaucracy
- absence of documents
- tax evasion.

"Hawala" is an international financial network that is regulated by specific written rules and most often used when certain individuals need to transfer money to other people who can open a bank account. The basic forms of "hawala" system, the money is transferred through "hawala" - broker or "hawalader" (pictured marked as HB A and HB B). Hawala - broker has a network of international connections that used to ensure delivery of money or valuables. The money does not cross the border physically, nor is it included in conventional banking system. The transaction, which is done solely based on communication between "hawala" - dealers which does not provide any warranty or agreement in writing. The trust that the two bankers have with time lift or payment, is agreed by both parties or through various other methods of moving money. The functioning of this system can simply be described as: person A gives the broker-"hawala" A certain amount of money that needs to get to person B in another city or country, and transfer A broker receives a percentage for the service. A broker-"hawala" contact the broker "hawala"-B and their trust that the money provided to person B. Later debt that they have both "hawala"-brokers will level another way of

[15] Financial Crimes Enforcement Network, INTERPOL/FOPAC, The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering, Interpol General Secretariat, Lyon, January 2000, from http://www.interpol.int/public/financialcrime/moneylaundering/hawala/default.asp [accessed on the 10.01.2011]

transferring money. The activities undertaken by the "hawala" brokers belong to the legal area, and the activities by which person A acquires money and activities for which that person B will use the money belonging to the illegal zone of action.

Since many hawalders are also involved in businesses where money transfers are necessary, the provision of transfer services fits well into the existing business activities. Money transfer businesses from being processed within the same bank accounts, if additional operating expenses incurred by business that hawala services offer. Finally, one important component of the hawala system is trust. Hawala dealers are almost always honest in their dealings with clients and colleagues "hawalders". Breaches of confidence are very rare. It is worth noting that one of the meanings attached to the word hawala is trust.[16]

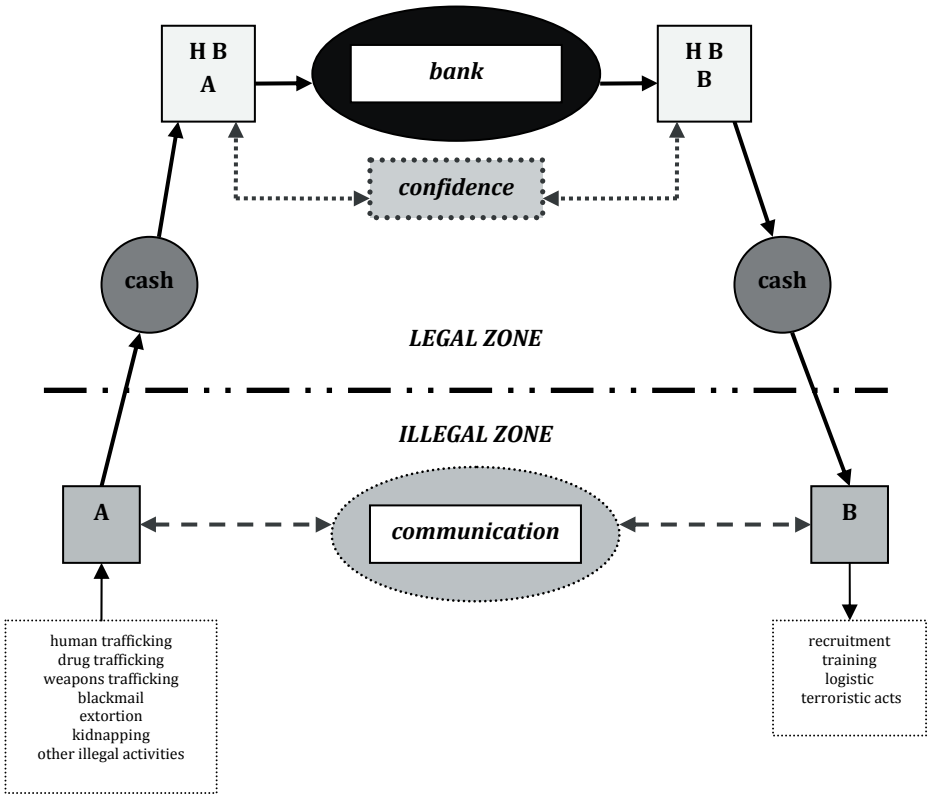

[16] Financial Crimes Enforcement Network, INTERPOL/FOPAC, The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering, Interpol General Secretariat, Lyon, January 2000, from http://www.interpol.int/public/financialcrime/moneylaundering/hawala/default.asp [accessed on the 10.01.2011]

This system of exchange of funds that often ends up in the hands of terrorists to finance their terrorist organizations without leaving a trace is quite common in the Middle East, Africa and South Asia. Terrorist organizations use the "hawala" system because it requires no identification papers and no one asks questions about the source of income, citizenship, do not pay tax on those amounts and not leave any written evidence of the transaction. According to the American Federal Bureau Investigation - FBI, part of the money that had been used for terrorist attacks in the U.S. on September 11, 2001 on the twin towers, were transferred in and outside the U.S. using a system such as the "hawala". Many countries have known internationally and were concerned about the "hawala"systems, but the measures for control and eradication of such systems have been taken after these terrorist attacks. Such measures consist of the FATF recommendations in that section of the alternative payment system.

Some businesses are more likely than others to be involved in "hawala". It is not possible to give an exhaustive list, but following businesses may represent a starting point for the completion of such a list[17]: import / export, travel and related services, jewellery (gold, precious stones), foreign exchange, carpets / rugs, used cars, rental cars, mobile phones.

SYSTEMATIC SOLUTIONS AGAINST MONEY LAUNDERING AND FINANCING OF TERRORISM IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA – OPMLTF

For detection, proving and preventing money laundering and terrorist financing as a serious form of crime, or one of the stages necessary to perform terrorist activities endangering the functioning of the state requires the existence of specialized institutions in combating this evil. Such institutions need to be properly human, technical and material furnished if you want to achieve results in detecting and preventing this crime. Effectiveness in preventing money laundering and terrorist financing can be achieved only if there is high awareness of all institutions involved in this system for the severity of this work and the risk they are exposed. It is also necessary to establish such institutions a mechanism for international cooperation and coordination, and international cooperation.

---

[17] Financial Crimes Enforcement Network, INTERPOL/FOPAC, The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering, Interpol General Secretariat, Lyon, January 2000, from http://www.interpol.int/public/financialcrime/moneylaundering/hawala/default.asp [accessed on the 10.01.2011]

The authorities that are responsible for prosecuting the perpetrators of the crimes of money laundering and terrorist financing in the Republic of Macedonia are: The Ministry of Internal Affairs, the Financial Police Department for money laundering and financing terrorism, the Customs Intelligence, special departments in banks and other entities.

Central authority in the system to prevent money laundering and financing of terrorism is the Office for prevention of money laundering and terrorism financing (hereinafter OPMLTF) and therefore further part of the text will be given an overview of this institution. It is because of the danger and harmfulness of such behavior for the state and its citizens is established and its specialized organ responsible for detecting these crimes. OPMLTF is a body within the Ministry of Finance as a legal entity. Their responsibilities and powers OPMLTF perform in the manner and conditions prescribed by the Law on money laundering and other proceeds from crime and financing of terrorism[18]. OPMLTF is a follower of the Directorate for Prevention of Money Laundering which was established in 2001. In January 2008 transformed the statute and its name. The main objective is to collect, process, analyze, store and communicate information about money laundering and terrorist financing obtained from the subjects. In this regard OPMLTF tasked to timely recognize the attempts of terrorist financing and to prevent it.

Fulfilling their responsibilities, OPMLTF acts as intermediary between entities take measures and actions and oversight bodies and institutions responsible for prosecuting perpetrators of criminal acts. For its work OPMLTF answers to the Government of the Republic of Macedonia and the Minister of Finance or to meet legal obligations and the achieved results, OPMLTF annually reports on matters under its jurisdiction with a draft work plan for next year.

OPMLTF performs the following activities:

- collect, process, analyze, store and deliver data;
- subject to financial, administrative and other data and information necessary to carry out their responsibilities;
- prepare and submit a report when there are grounds for suspicion of committing a crime of money laundering and terrorist financing to the competent authorities;
- issue a written order for the temporary retention of the transaction;
- applying for submitting a proposal for an interim measure to the competent public prosecutor;
- applying for the initiation of criminal proceedings before a competent court;

[18] Закон за спречување перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам (Сл. весник на Р.М. бр. 04/08) / Law for disabling money laundering and other incomes from criminal origin and financing of terrorism (The **Official Gazette** of the RM, no.04/08)

- cooperate with the entities and the competent institutions and international bodies to combat money laundering and terrorist financing;
- conclude international agreements on cooperation and exchange data and information;
- supervising the entities;
- initiate the drafting of laws and regulations;
- assist and participate in professional training of responsible persons;
- established lists of indicators for risk analysis and identification of suspicious transactions in partnership with the entities and bodies supervise their work and
- perform other duties specified by law.

OPMLTF under its statutory powers after receiving a report a suspicious transaction, subject to open and conduct the collection of additional data from her subjects at home and when required by international institutions and financial intelligence units of other states that have signed memoranda of cooperation. More prepared analysis and reasonable suspicion of financing terrorism OPMLTF prepare a report on suspicious transaction and submits it to the prosecution because no authority to initiate pre-trial proceedings. It may be noted that OPMLTF is tasked to detect terrorist financing and all the intelligence data to provide organs for their further treatment.

To disable the illegally acquired property to hide and make available for judicial authorities, OPMLTF has the power to stop the transaction and the longest period of 72 hours. She issued an order blocking the transaction and prepares a request to take measures for seizure of property or money.

Work in OPMLTF is organized in two sectors, or eight units where civil employees work. The most important department in the fight against financing of terrorism prevention department allocates funding terrorism. Reports of suspicious transactions suspect to be related to terrorist financing, and are supplied by the entities and relevant government bodies are analyzed by this department. It opened items and all activities undertaken to provide all the information for quality analysis, filing an initiative to the public prosecutor to submit a proposal for an interim measure, implement obligations under international law to restrictive measures, performing reception, processing and submission to the indebted entities on the lists of terrorists and terrorist organizations, prepared by the relevant international organizations. This department cooperates with the indebted entities and relevant government bodies involved in overseeing the training of operators to implement measures to prevent financing of terrorism and recognition of suspicious transactions. Also participating in the development of typologies of methods commonly used to finance terrorism, participation in the preparation of lists of indicators for identification of transactions related to terrorist financing, participate in preparing the annual report on the activities

of OPMLTF and preparation of manuals or guidelines, keeping statistics for the prevention of terrorist financing and more.[19]

CONCLUDING OBSERVATIONS

Terrorism is a global threat to all humanity that leaves a particularly negative and harmful consequence. Terrorist organizations have their own ideology and their objectives seek to achieve in every possible way. For this purpose they recruit, train and include appropriate and smarter members in their organization, whose main features that characterized the Islamic fundamentalism and radicalism. Activities dealing with terrorists - members of terrorist organizations, terrorist acts to induce fear and uncertainty among the population, in public, destruction of civil order, and thus extortion of certain behavior by the government, to exercise their political, religious or ideological goals. In order for it to realize the necessary financial resources to be used for various purposes: training, logistics, shelter, weapons, ammunition and so on. This means that the terrorists are dependent on funding. They in turn, provide funds in various ways and from different sources. Frequently, the money derived from illegal activities - smuggling or other criminal forms of providing funds, but may originate from legitimate activities, such as NGOs, religious organizations, leader's sponsors, charities and so on. However, the problem that rises before financiers - sponsors of terrorist organizations is how to provide funds, but as secured and collected funds from reaching terrorists. The best, safest and most reliable way for them is to reach them through legal channels, but to do this; illegal money should be converted into legal. It provides over money laundering, which applies the so-called "hawala" system for fast transfer of funds among criminals. To discover ways of transferring money, it is his complete and detailed study, which will enable you to establish an efficient system of detection, proof and clarification of such phenomena, the establishment and improvement of system solutions, through the institutions responsible for detection and control of these illegal phenomena.

[19] Стратегија за спречување на перење пари и финансирање тероризам (Strategy for disabling of money laundering and financing of terrorism), Цетис - принт, Скопје, 2008, стр. 11

BIBLIOGRAPHY

[1] Димовски, З., Илегалната трговија со оружје и тероризмот во РМ, Скопје, 2005

[2] Димовски, З., Криминалистичко разузнавање - прирачник, Скопје, 2007

[3] Димовски, З., Тероризам, Графотранс Скопје, Скопје, 2007

[4] Котовчевски, М., Современ тероризам, Македонска цивилизација, Скопје, 2003

[5] Лајман, Д. М., Потер, В. Г., Организиран криминал, четврто издание, Магор, Скопје 2009

[6] Тасева, С., Перење пари, Датапонс, Скопје, 2003

[7] Мединге р, Ц., Перње пари, водич за кривични иследници, Перење пари, второ издание, Датапонс, 2009

[8] Милошевска, Т., „Перење пари" – Опасен предизвик за националната безбедност на Република Македонија, Годишен зборник на Филозофски факултет Скопје, бр. 63, 2010, стр. 489 - 509

[9] Министерство за финансии, УСППФТ, Прирачник за спроведување на мерки и дејствија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам од страна на субјекти, Скопје, 2010

[10] Николовски, М., Поврзаноста и влијанието на организираниот криминал, тероризмот и политиката, Графотекс, Скопје, 2008

[11] Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism, A Comprehensive Training Guide, The World Bank, Washington, 2009, from

[12] http://books.google.com/books?id=Y6Gv12AoEaYC&printsec=frontcover&source=gbs_slider_thumb#v=onepage&q&f=false [accessed on the 15.01.2011]

[13] Confronting terrorism financing, American Foreign Policy Council, Washington, 2005, from http://books.google.com/books?id=7BflJldcMc4C&printsec=frontcover&source=gbs_slider_thumb#v=onepage&q&f=false [accessed on the 10.01.2011]

[14] Financial Crimes Enforcement Network, INTERPOL/FOPAC, The Hawala Alternative Remittance System and its Role in Money Laundering, Interpol General Secretariat, Lyon, January 2000, from

[15] http://www.interpol.int/public/financialcrime/moneylaundering/hawala/default.asp [accessed on the 10.01.2011]

[16] Masciandaro, Donato, Global Financial Crime, Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres, Ashgate Publishing Limited,

Burlington, 2004, from http://books.google.com/books?id=iXuCXUpn974C&printsec=frontcover&source=gbs_slider_thumb#v=onepage&q&f=false [accessed on the 05.12.2010]

[17] Money Laundering and the financing of terrorism, House of Lords, European Union Committee, 19th Report of Session 2008-09, Volume II: Evidence, 2009, from http://books.google.com/books?id=_DV2BA5jzksC&printsec=frontcover&source=gbs_slider_thumb#v=onepage&q&f=false [accessed on the 15.01.2011]

[18] Декларација против тероризмот во Република Македонија (Declaration against terrorism in the Republic of Macedonia), 03.02.1998;

[19] Закон за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање на тероризам (Сл. Весник на РМ бр. 04/08 и 57/10) / Law for disabling money laundering and other incomes from criminal origin and financing of terrorism (The **Official Gazette** of the RM, no.04/08 and 57/10)

[20] Стратегија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам (Strategy for disabling of money laundering and financing of terrorism), Цетис-принт, Скопје, 2008

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Prof. dr Zlate Dimovski
Dekan Fakulteta za bezbednost - Skopje,
Univerzitet "Sv Kliment Ohridski "- Bitola

Ice Ilijevski
Student postdiplomskih studija Fakulteta bezbjednosti - Skopje,
Univerzitet "Sv Kliment Ohridski "- Bitola

Kire Babanoski
Student postdiplomskih studija Fakulteta bezbjednosti - Skopje,
Univerzitet "Sv Kliment Ohridski "- Bitola

Rezime: U ovom radu ukazuje se na sadašnje metode finansiranja terorizma, odnosno lavirint pranja novca, kao jedan od oblika finansiranja delatnosti terorističkih organizacija.

Terorističke organizacije su direktno zavisne od finansijskih sredstava, koja predstavljaju pokretačku snagu za uspešno sprovođenje svih faza njihove akcije. Pranje novca i finansiranje terorizma su srodne kriminalne aktivnosti koje koriste slične ili iste tehnike rada. U tu svrhu razmatraju se pojmovi, odnosno definisanje pranja novca i finansiranja terorizma i njihove međusobne povezanosti i značajne interakcije. Takođe, neophodna je globalna studija ovog fenomena kroz neformalni hawala sistem, koji je najbrži i najefikasniji metod za transfer novca širom sveta i u funkciji je finansijera terorizma.

Naučna razmatranja ovog pitanja treba da doprinesu poboljšanju i razvoju sistemskih rešenja za aktivnu borbu protiv ovih negativnih pojava u oblasti njihove represije i prevencije.

Ključne reči: pranje novca, finansiranje terorizma, novac, terorizam, terorističke organizacije, hawala sistem

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 340.12

RESPONSIBILITY FOR TERRORIST CRIMES UNDER THE LAWS OF POST-SOVIET STATES COMPARATIVE ANALYSIS

ODGOVORNOST ZA TERORISTIČKE ZLOČINE PREMA ZAKONIMA POST-SOVJETSKE DRŽAVE KOMPARATIVNA ANALIZA

Perepelitsa Anatoliy ,PhD
Deputy chief of staff
Lviv State University of Internal Affairs

Terrorism - one of the most complex and dynamic phenomena of modern times. This fact largely determines the difficulty in the relevant statutory provision of the opposition.

Terrorism occurs when a society is in crisis, especially in the sphere of ideology and the state legal system. In this community there are various opposition groups: political, social, national, ethnic, religious - to which it becomes questionable legality and appropriateness of the existence of the current government and public administration in general. If these groups come to the conclusion that they can achieve their own goals by lawful means, they may try to achieve the desired result by means of violence, ie terrorism.

As the capacity of their forces and the possibility of terrorist organizations almost always somehow distance themselves from their original ideological center and begin to function independently. But true independence and autonomy of the terrorist organization appears when the expense of the initial financial support for the supporters and sponsors, created a system of home and provided training and its financing.

We agree with the VN Kubalskim [1, pp. 1], who believes that terrorism is globalized and its risk tends to rise throughout the world. Terrorism is one of the most pressing problems and threats to the global community in the beginning of the III Millennium, which affects how the various spheres of social life within the state, and on various aspects of international relations.

Evident after the terrorist attacks of 11 September 2001 in the U.S. has become a planetary scale of the problem. If, during the Cold War, the main problem was to preserve peace on the continent, but today such equally with others, is the issue of combating terrorism. Among the global issues that pose threat to all humanity, the UN identifies 12, and among them - the fight against crime and terrorism.

Adoption of appropriate measures to combat terrorism - one of the commitments that Ukraine has undertaken, joined the Council of Europe.

According to the article 7 of the Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine [2] at the present stage, the major real and potential threats to national security of Ukraine, the stability of society in public safety are: criminal activities against the peace and security of mankind, above all, the spread of international terrorism threat use with a terrorist purpose nuclear and other facilities on the territory of Ukraine; spread of weapons of mass destruction and their means of delivery, lack of effectiveness of existing structures and mechanisms for ensuring international security and global stability, in the environmental field: the danger of man-made, including nuclear and biological terrorism in the information field: computer crime and computer terrorism.

In Ukraine in recent years in the fight against terrorism has done a lot: the Law of Ukraine "On Combating Terrorism" [3], "On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds of crime" [4], and ratified several international conventions, anti-terrorism orientation [5 - 8], the Criminal Code of Ukraine (hereinafter - the Criminal Code) contains a number of articles which provide for criminal responsibility for crimes related to terrorist activities (Article 258 - 2584) [9]. In addition, the anti-terrorism legislation of Ukraine are duly ratified by the state treaties in the sphere of combating terrorism [1, pp. 11].

However, the measures taken at present, has not yet led to the creation of an adequate legal framework in countering terrorism.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF SELECTED PROVISIONS OF THE ANTI-TERRORISM LEGISLATION OF SOME COUNTRIES OF THE FORMER SOVIET UNION.

First and foremost it is worth noting that the vast majority of terrorist crimes attributed to the heads of "Crimes against public security", "Crimes against the constitutional order and state security", "Crimes against the Peace and Security of Mankind, the Criminal Code of the CIS countries, however, have certain specific by the definition of crimes.

Thus, Art. 214 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan [11] for crimes that relate to terrorism, affirms: implementation of an explosion, arson or other acts that endanger people's lives, causing significant property damage or other grave consequences, if these actions were committed with the purpose of violating public security , intimidate a population or exercise influence on the decisions of the authorities in accordance with the requirements of the perpetrator, as well as the threat to commit such acts with the same purpose. Qualifying circumstances of the crime: the commission of such acts by a group with prior agreement; repeatability with

a firearm, to commit such acts by an organized group, or death by negligence of the victim or other grave consequences.

Unlike the Law of Ukraine "On Combating Terrorism" [3], which defines an act of terrorism as criminal act in the form of weapons, causing an explosion, arson or other actions, responsibility for which is provided art. 258 of the Criminal Code of Ukraine [9], the criminal legislation of the Azerbaijan Republic [11] - a terrorist act is an encroachment on the life of a statesman or public figure, and a representative of a foreign state, which is committed to end its sluzhbebnoy or political activity or in revenge for such activity.

Art. 217 of the Criminal Code of the Republic of Armenia [12] almost completely duplicates the provisions of Art. 214 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan [11], one to relates to the qualifying circumstances of that offense more and actions associated with the use of weapons of mass destruction or radioactive substances, or other actions that could cause mass casualties. Specific offenses included: terrorist attack against a representative of a foreign state or international organization that is using violence against him or his abduction, imprisonment, murder, if committed with the aim of provoking war, or complication of international relations (Art. 388); international terrorism , ie, organization or implementation of a foreign state explosion or arson or other acts aimed at destroying people or causing them bodily harm, destruction or damage to buildings, roads, communications, communications equipment and other property, committed with the purpose of complicating international relations, war and destabilization of the internal situation of a foreign state.

In addition, Articles 104 (Murder) and 112 (Deliberate infliction of grievous bodily harm) of the Criminal Code of the Republic of Armenia [12] qualifying circumstances are criminal acts related to terrorism.

Articles 126 and 288 of the Criminal Code of the Republic of Belarus [13] also include responsibility for international terrorism and terrorism, respectively. Due to the fact that the definition of these concepts and responsibilities similar to the above-mentioned countries, we will not dwell on them in detail, but will consider other offenses:

- Art. 290 - threat of an explosion, arson or other acts that endanger people's lives, causing them bodily harm, inflicting damage on a large scale or other serious consequences to destabilize the social order, intimidating the population or influencing the decisions of public authorities, or political obstacle or other social activities (threatening to commit an act of terrorism);
- Art. 2901 - the provision or collection of funds, securities or other property, including property rights and exclusive rights of intellectual property in any manner for use in terrorist activities (funding of terrorist activities);

- Art. 124 (terrorist acts against representatives of foreign states) and 359 (terrorist Act). The main difference between these kinds of crimes is that in the first case the object of the crime is life and health representative of a foreign state or international organization, and purpose - of provoking international tension or war, in the second - the object is a life and health of the state or public figure, and purpose - to destabilize the social order, the impact on decision-making authorities, hindering political or other public activities, or revenge for such activity;
- Art. 361 -the objective side of this article includes public incitement to commit terrorist acts from damage to the external security of the Republic of Belarus, its sovereignty, territorial integrity, national security and defense, or distribution of materials containing such calls.

The Criminal Code of the Republic of Kazakhstan [14] contains a series of articles providing for liability for crimes terrorists orientation:

1. terrorism (Article 233), the qualifying circumstances which include: acts committed repeatedly or by using weapons or objects used as weapons, explosives or explosive devices, which can cause a real threat to life and health (Part 2) ; actions associated with the use or threatened use of weapons of mass destruction, radioactive materials, and the commission or the threat of mass poisoning, the spread of epidemics or epizootics, as well as other actions that may cause mass casualties, or caused the death of a person by negligence, other serious consequences (Part 3); assault on human life, committed for the purpose of violating public security, intimidate a population or influence on decision-making by public authorities of the Republic of Kazakhstan, foreign country or international organization, as well as encroachment on the life of a statesman or public figure, committed to the same purpose, and to end its state or other political activity or out of revenge for such activity (part 4);
2. promotion of terrorism or public incitement to commit an act of terrorism (Art. 2331). These actions become especially important in the propagation of the material in the content, use of funds mass information, using his official position or carried out the head of the public association;
3. the creation, management of a terrorist group and participating in its activities (Art. 2332);
4. financing of extremist or terrorist activities (st.2333).

Criminal Code of the Kyrgyz Republic [15] provides for only two of the crimes: terrorism (Article 226); attempt on the life of the state or public figure to end his political activity, or out of revenge for such activity - an act of terrorism (st.294).

Criminal laws of the Republic of Moldova [16], besides the typical objective of the parties of a crime of terrorism (Article 278), also applies to the specific - terrorism that is associated with premeditated murder (part 4). There's also a responsibility for funding and material support of terrorist acts (Art. 279), which is understood as the willful provision or collection of different ways, directly or indirectly, funds or materials to be used for terrorist acts.

Criminal Code of the Russian Federation [17] provides for liability for:

1. acts of terrorism (Article 205);
2. promotion of terrorist activities (Article 205.1), which is in decline, recruitment or any other person involved in committing at least one of the crimes stipulated in Articles 205 (A terrorist act), 206 (hostage-taking), 208 (organization of an illegal armed formation or participate in it), 211 (theft of air, water vessel or rail), 277 (attempt on the life of the state or public figure), 278 (forcible seizure or retention of power), 279 (armed rebellion) and 360 (assault on persons or institutions who enjoy international protection), arming or training of persons to commit at least one of the enumerated crimes, as well as the financing of terrorism;
3. public incitement to terrorist activity or public justification of terrorism (Art. 205.2), which are the public statements to recognize the ideology and practices of terrorism, right, and those that need support and imitation.

In our study, we would like to dwell on some of the terminology used in anti-terrorist legislation.

V.N. Kubalsky expressed the idea that anti-terrorism legislation - a law, other regulations, as well as separate legislation on the prevention of terrorism, the criminalization of participation in terrorist activities in any form, the settlement activity of state bodies or their special units, with responsibility for counterterrorism. Using the stated definition of the terms "prevention" and "counter" terrorism is not accidental, since the priorities of the fight against terrorism must be to prevent, detect, stop, minimizing the effects of terrorist activities [10, pp. 59].

In addition, thesauruses [18] The term "struggle" is used in the following meanings: 1) fight, brawl, in which each participant tries to overpower the opponent, 2) active conflict, clashes between opposing social groups in opposite directions, trends in society etc., and 3) activity with the aim to overcome or destroy someone, something, 4) activities to create, achieve something. And the term "resistance" means an act directed against another activity that prevents it.

Despite the fact that for Ukraine the fight against terrorism has not yet acquired such urgency as to other CIS countries and the world, in national legislation uses the term "war on terrorism", however, in our opinion, given

the priority to crime prevention, it was appropriate to use phrase and carry out relevant activities in the framework of combating terrorism. "

Thus, according to the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 10, 2000 № 332 [19], the emphasis in the public sector to do it to prevent any possible effects of terrorism (gain control over the storage, use and import / export of weapons, ammunition and military equipment; state regulation and control over travel and migration, monitoring the activities of religious organizations and distributed their literature, deportation outside the country of illegal migrants; examination of international exchanges of students and university professors, etc.).

Federal Law "On Combating Terrorism" on March 6, 2006 [20] establishes the basic principles of counter-terrorism, legal and organizational basis for the prevention of terrorism and counter-terrorism, minimize, and (or) liquidation of the consequences of terrorism, as well as legal and organizational framework of the Armed Forces of the Russian Federation in the fight against terrorism. In this case, under counter-terrorism activities are aware of state and local governments to prevent terrorism, including the identification and subsequent elimination of the causes and conditions conducive to the perpetration of acts of terrorism (prevention of terrorism), detection, prevention, cessation, detection and investigation of terrorist act (combating terrorism); minimizing and / or elimination of the consequences of terrorism.

Thus, we consider is anti-terrorism legislation can not be considered perfect and adequate risk posed by modern terrorism, they should be the consistency and integrity, require systematic, should take into account best practices and recommendations of international organizations.

Given the global nature of terrorism, the fight against it must be preventive in nature. For this, in our opinion, should adopt a two-tiered strategy to combat it, to oppose the war of ideas, the essence of which - opposed to the ideology of terrorism to democratic values, economic freedom.

The first level - the immediate struggle against terrorism, which will include:

- Identification of terrorist groups and their networks;
- Analysis of the intentions and capabilities of these groups;
- The destruction of terrorists and their organizations, regardless of their home base;

The second level - the destruction of the sources of and conditions conducive to the creation or assist terrorism:

- Rigid termination of any funding or institutional support for terrorist groups;

- The establishment of international standards of responsibility for all states to suppress terrorist activity;
- Creation of new mechanisms aimed at encouraging countries that are trying to support the fight against terrorism;
- Providing opportunities for weaker states to develop democratically.

For full implementation of the strategy to combat terrorism, considerable attention should be paid to economic and social relief measures in the society, to improve its political, social and other institutions, the elimination of the crisis. These measures will contribute to both reduce the likelihood of terrorism, and reducing overall crime, which is essential for the healthy functioning of society.

To prevent the use of radical groups of impoverished sectors of the local population, it is necessary to raise incomes and protect low-income groups, to arrange the refugees and the unemployed. This should reduce the negative attitude on their part to power, and their more affluent fellow citizens.

Because global terrorism is gaining momentum it needed to fundamentally review and assess the status and modus operandi of the armed forces of States as a whole. Studying ways to solve this problem, you should consider the importance of interaction between law enforcement agencies, civic organizations and activities, information and psychological support.

The war against terrorism - is not a "clash of civilizations" is a clash between civilization and those who want destroy it. The campaign will be global, time-consuming, and difficult and requires a combination of all elements of national power: diplomacy, economy, media, finance, law, intelligence and military.

BIBLIOGRAPHY

[1] Кубальський В.Н. Уголовно-правовые проблемы противодействия терроризму в Украине: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 "Уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право" / В.Н. Кубальський. - М., 2007. - 20 с.

[2] Об основах национальной безопасности Украины: Закон Украины от 19 июн. 2003 г. / / Ведомости Верховной Рады Украины. - 2003. - № 39. - Ст. 351.

[3] О борьбе с терроризмом: Закон Украины от 20 февр. 2003 г. / / Ведомости Верховной Рады Украины. - 2003. - № 25. - Ст. 180.

[4] О предотвращении и противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путьом: Закон Украины от 28 июня. 2002 г. / / Ведомости Верховной Рады Украины. - 2003. - № 1. - Ст. 2.

[5] О ратификации Европейской конвенции о борьбе с терроризмом: Закон Украины от 17 нояб. 2002 г. / / Офиц. вестник Украины. - 2002. - № 6. - Ст. 229.

[6] О ратификации Международной конвенции о борьбе с финансированием терроризма: Закон Украины от 12 сент. 2002 г. / / Ведомости Верховной Рады Украины. - 2002. - № 43. - Ст. 316.

[7] О ратификации Международной конвенции о борьбе с актами ядерного терроризма: Закон Украины от 15 марта 2006 г. / / Ведомости Верховной Рады Украины. - 2006. - № 33. - Ст. 286.

[8] О ратификации Конвенции Совета Европы о предупреждении терроризма: Закон Украины от 31 июля 2006 г. / / Ведомости Верховной Рады Украины. - 2006. - № 39. - Ст. 340.

[9] Уголовный кодекс Украины: по состоянию на 5 апр. 2001 г. № 2341 - Ш. / / Ведомости Верховной Рады Украины. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131.

[10] Буткевич С. А. О предотвращении и противодействии финансированию терроризма / С. А. Буткевич / / Право и безопасность. - 2009. - № 1. - С. 55-60.

[11] Уголовный кодекс Азербайджанской Республики: Закон АР от 30 декабря 1999 г. № 787.

[12] Уголовньй кодекс Республики Армения: Закон РА от 29 апреля 2003 г. № ЗР-528.

[13] Уголовный кодекс Республики Беларусь: Закон РБ от 9 июля 1999 г. № 275-З. - Минск: "Амалфея", 2007. - 320 с.

[14] Уголовный кодекс Республики Казахстан: Закон РК от 16 июля 1997 г. № 167-1 / / Ведомости Парламента Республики Казахстан. - 1997. - № 15-16. - Ст. 211.

[15] Уголовный кодекс Киргизской Республики: Закон КР от 1 октября 1997 г. № 68.

[16] Уголовный кодекс Республики Молдова: Закон РМ от 18 апреля 2002 г. № 985-XV.

[17] Уголовный кодекс Российской Федерации: Федеральный Закон РФ от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ / / Сб. законодательства РФ. - 1996. - № 25. - Ст. 2954.

[18] Портал украинского языка и культуры [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.kpk/org.ua/2007/03/06/517_ukraincev_scitajut_miliciju_samym_korrupirovannym_organom/html.

[19] О мерах по предупреждению и пресечение проявлений терроризма и экстремизма: Указ Президента Республики Казахстан от 10 февраля 2000 г. № 332

[20] О противодействия терроризму: Федеральный Закон Российской Федерации от 6 марта 2006 г. № 35-ФЗ / / Собрание законодательства РФ. - 2006. - № 11. - Ст. 1146.

[21] Буткевич С.А. О развитии системы государственного финансового мониторинга в Украине / С. А. Буткевич / / Наук. Вестн. Днепропетровского. гос. ун-та внутр. дел: сб. наук. трудов. - 2009. - № 1 (42). - С. 98-106.

Др Перепелица Анатолий Васильевич

Zamjenik načelnika za kadrove
Lviv državni univerzitet unutrašnjih poslova

Pregledni rad – UDK 323.285: 336.741.1 (477)

CRIMINAL LIABILITY FOR TERRORIST FINANCING IN UKRAINE: THE DEVELOPMENT OF LEGISLATION AND ITS CONFORMITY WITH INTERNATIONAL STANDARDS

KRIVIČNA ODGOVORNOST ZA FINANSIRANJE TERORIZMA U UKRAJINI: RAZVOJ ZAKONODAVSTVA I NJEGOVE USKLAĐENOSTI SA MEĐUNARODNIM STANDARDIMA

Krasnitsky Ivan Vasilyevich
Candidate of Law, Associate Professor,
Head of Department of Criminal Police Lviv State
University of Internal Affairs

The problem of combating terrorism has become now one of the most important areas to ensure both state and international security in general.

To counter terrorism as well as any other type of crime is necessary to know its causes, "the mechanism of the emergence and development." At our discretion have grounds to believe is absolutely reasonable position that terrorism is a kind of organized crime, because he has the basic features of the latter.

Most scientists highlighting signs of a criminal organization, one of the first call - the presence of the material base, which is manifested in the creation of common money funds, owning bank accounts, real estate, etc.

There is reason to believe that with respect to terrorist groups and organizations, and even individual terrorists, this is one of the first signs. It is clear that without the presence of a corresponding resource base and funding the preparation and commission of terrorist acts, if not impossible, it is very complicated.

Given the above, the international community has long understood that one of the ways to effectively combat terrorism is to undermine the material base for terrorist groups and organizations, a hard ban any financial or material support to such organizations or individual terrorists. In this regard, several international instruments aimed at countering the spread of this phenomenon in the world.

In 1999, resolution 54/109 the General Assembly on December 9, 1999 adopted the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism [1]. While the provisions of the said concepts and familiar to most,

in the aspect of research question, we deem it appropriate to quote certain provisions of Art. 2 of the Convention:

1. Any person commits an offense under this Convention if that person by any means, directly or indirectly, unlawfully and intentionally provides the means or collects, with the intention that they be used, or in the knowledge that they will be used, in whole or in part, to commit:

a) any act which constitutes an offense within the scope of one of the treaties listed in the annex, and its definition;

b) any other act intended to cause death of any civilian or any other person not taking an active part in hostilities in armed conflict, or to cause grievous bodily harm, when the purpose of such act, by its nature or context, is to intimidate a population or compel a government or international organization to commit any act or abstain from doing any act.

3. In order for an act to constitute an offense specified in paragraph 1, does not require that the funds were actually used to commit crimes referred to in subparagraphs (a) or (b) of paragraph 1.

4. Any person also commits an offense if the person attempts to commit any offense described in paragraph 1 of this article.

5. Any person also commits an offense if he:

a) participates as an accomplice in the commission of any of the crimes referred to in paragraphs 1 or 4 of this article;

b) organizes or directs others to commit any offense described in paragraphs 1 or 4 of this article;

c) contributes to the commission of one or more of the crimes referred to in paragraphs 1 or 4 of this article, a group of persons acting with a common purpose.

Such contribution shall be intentional and shall be provided:

d) either to the criminal activity or criminal purpose of the group, where such activity or purpose involves the commission of crimes referred to in paragraph 1 of this article;

i) or the knowledge of the intention of the group to commit an offense specified in paragraph 1 of this article.

September 28, 2001 UN Security Council resolution number 1373 pointed to the need for the state to criminalize "willful provision or collection, by any means, directly or indirectly, by their nationals or in their territories with the intention that such funds should be used - or in the knowledge that they will be used - to commit terrorist acts "[2]. However, he immediately wanted to draw attention to the difference between understanding the UN Security Council's terrorist financing, if not in fact then in the form of the proposed International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism.

September 12, 2002 Ukraine ratified the above-mentioned International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism [3]. But this absolutely does not mean that such actions (financing terrorism) until this time were not considered criminal in Ukraine. Prior to the adoption in 2001 of the Criminal Code of Ukraine (further-CC) [4], in the CC in 1960 [5] a separate article, which provided b the financing of terrorism had been made. But the responsibility for such actions was advancing.

The fact is that terrorism, by definition, international law is "an act constituting a crime within the scope of one of the treaties listed in the annex to the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, and its definition, or any other act, aimed at to cause the death of a civilian, or any other person not taking an active part in hostilities in armed conflict, or to cause grievous bodily harm, when the purpose of such act, by its nature or context, is to intimidate a population or compel a government or international organization to commit any act or abstain from doing any act. "

Naturally, the responsibility for causing death, serious bodily injury, destruction or damage to property and other acts of a terrorist nature in the UK in 1960 was provided. In addition, the Criminal Code 1960 provides for the responsibility of accomplices in a crime one of whom was an accomplice - a person who abet advice, instructions, providing facilities or the removal of barriers, as well as the person who previously promised to hide the criminal instruments and means of committing a crime, the traces crime or objects obtained by criminal means. And the responsibility for aiding and abetting in the commission of advancing as a completed crime (in fact committing a terrorist act) and for the uncompleted crime (the preparation of a crime or attempted crime). It should also be noted that restrictions on the use of punishment in such cases was not. For example, an accomplice of the preparations for the crime could be punished as well as the artist completed crime.

With the adoption of the Criminal Code of 2001 Ukrainian legislation provides for a separate rule appeared responsible for the terrorist act. It was the Art. 258 of the Criminal Code titled "Terror the statistical act. » Part 4 of this article provides for liability for "the creation of a terrorist group or terrorist organization, the leadership of a group or organization or participation in, as well as financial, organizational or otherwise promotes the establishment or the activities of such group or organization." That is, although a clear concept of the financing of terrorism and it was not, in fact, responsible for such acts provided for - as the offense was "material, organizational, or otherwise promote the establishment or the activities of such group or organization." Punishment that could be used for such actions - imprisonment of rows of eight to fifteen years.

As already mentioned, 12 September 2002, in one year after entry into force of the current Criminal Code, Ukraine ratified the above-mentioned

International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. To a certain extent a consequence of this has been the development and adoption of March 20, 2003 Law of Ukraine "On Combating Terrorism" [6] which defines a terrorist act terrorist groups and organizations, etc.

But only 4 years later the Law of Ukraine on September 21, 2006 "On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine on the Prevention of Terrorism" [7] was modified Art. 258 CC. It now provides only responsible for committing a terrorist act. There were four new articles: Art. 258-1 of the Criminal Code "Engaging in a terrorist act," Art. 258-2 "Public incitement to commit a terrorist act," Art. 258-3 "creating a terrorist group or terrorist organization" and Art. 258-4 "to facilitate the commission of a terrorist act." The last article provides for liability for "the recruitment, financing, material support, arming, training a person to commit a terrorist act, as well as the use of the person for that purpose, that is, in effect financing of terrorism and such acts are punishable by imprisonment for a term from three to eight years. If we recall that part 4 of Art. 258 Criminal Code provides for the possibility of sentencing to imprisonment in rows of eight to fifteen years, such mitigation is not entirely clear. Committing the same actions with respect to several persons or repeatedly, or by prior agreement by a group of persons or of an official person from using his official position provides for imprisonment for a term of five to ten years.

But at the same time the development of legislation on the financing of terrorism in Ukraine is not ended.

May 18, 2010 amendments to the Law of Ukraine "On prevention and counteraction to legalization (money laundering) Proceeds from Crime [8]. The latter was described in the revised and renamed "On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing."

In this law the concept of terrorist financing was legal definition, namely the financing of terrorism - the provision or collection of assets of any kind with the knowledge that they will be used wholly or partly for the organization, preparation and commission of individual terrorists or terrorist organizations, some of the Criminal Code terrorist act and involvement in a terrorist act, public calls to commit a terrorist act, a terrorist group or terrorist organization, to facilitate the commission of a terrorist act, or any other terrorist activities, as well as attempts to implement such actions. Comparing this definition with the definition in international law there is reason to believe that they, though not identical in form, but virtually identical in meaning and scope, in any case, definitely not already.

The same law with the aforementioned article 258-4 of the Criminal Code, the words "financing, material support, and the financing of terrorism is provided in a separate article of the Criminal Code, which reads as follows:

Article 258-5: Financing of Terrorism

1. Financing of terrorism, that is, acts committed with the purpose of financial or material support of an individual terrorist or terrorist group (organization), organization, preparation or commission of terrorist acts and involvement in a terrorist act, public calls to commit a terrorist act, to facilitate the commission of a terrorist act , a terrorist group (organization) -

punishable by imprisonment for a term of five to eight years, with disqualification to embrace defined positions or engage in certain activities for up to two years and with confiscation of property.

2. The same actions committed repeatedly or out of selfish motives or by prior agreement by a group of persons or a large size (as at 1 January 2011 about more than 352.5 thousand U.S. dollars. USA), or if they resulted in causing significant property damage -

punishable by imprisonment for a term of eight to ten years with deprivation of the right to embrace a position for or engage in certain activities for up to three years and with confiscation of property.

3. Actions envisaged by the first or second of this article committed by an organized group or in especially large size (as at 1 January 2011 about more than 1 million 50 thousand dollars. USA), or if they led to other serious consequences, -

punishable by imprisonment for a term of ten to twelve years, with disqualification to embrace defined positions or engage in certain activities for up to three years and with confiscation of property.

Stipulated in art. 258-5 of the Criminal Code and the possibility of exempting a person from criminal responsibility, namely: "a person other than an organizer or leader of a terrorist group (organization) is exempted from criminal liability for actions under this article if it is voluntarily to prosecution informed about relevant terrorist activity or otherwise contributed to its cessation or prevention of crime, which is sponsored or contributed to the commission which, under the condition that his actions do not constitute a crime.

Conclusion: In the last decade, the Ukrainian legislation on the financing of terrorism is characterized by an active process improvement, and today fully complies with the norms and principles of international law.

BIBLIOGRAPHY

[1] Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма: принята резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН № 54/109 от 9 декабря 1999 года.

[2] Резолюция Совет Безопасности ООН № 1373 от 28 сентября 2001 года.

[3] О ратификации Международной конвенции о борьбе с финансированием терроризма: Закон України от 12 сентября 2002 года N 149-IV.

[4] Уголовный кодекс Украины: Принят Верховной Радой Украины 5 апреля 2001 года № 2341-III.

[5] Уголовный кодекс Украинской ССР: Принят Верховным Советом УССР 28 декабря 1960 года.

[6] О борьбе с терроризмом: Закон Украины от 20 марта 2003 года № 638-IV.

[7] О внесении изменений в Уголовный и Уголовно-процессуальный кодексы Украины по предупреждению терроризма: Закон Украины от 21 сентября 2006 года № 170-V.

[8] О внесении изменений в Закон Украины "О предотвращении и противодействие легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем": Закон Украины от 18 мая 2010 года № 2258-VI.

Красницкий Иван Васильевич, vanredni profesor
Šef odjeljenja kriminalističke policije
Lviv državni univerzitet unutrašnjih poslova

Pregledni rad – UDK 327.56: 351.74/.75

NACIONALNA OBAVEŠTAJNA PROTIVTERORISTIČKA MOĆ I NEMOĆ

NATIONAL INTELLIGENCE ANTI-TERRORISM POWER AND WEAKNESS

Prof. dr Milan Mijalkovski[1]
Univerzitet u Beogradu Fakultet bezbednosti

Apstrakt: Svet oduvek, pa i danas, pored ostalog ima obeležje arene gde se kontinualno a povremeno kampanjski, odvijaju brojni i raznovrsni nevidljivi i vidljivi sukobi, većinom između suverenih subjekata (država). Međunarodnu arenu u prvoj deceniji ovog veka posebno karakteriše specifičan asimetričan sukob između mnogih država, s jedne strane, i nesuverenih terorističkih subjekata, sa druge strane. Napadnuta država u ovom, kao i u svakom drugom sukobu ima izglede da se uspešno odbrani (pobedi) samo ukoliko je adekvatno obaveštena o agresoru (teroristima). Rukovođena tim saznanjem, ona nastoji da razvije adekvatnu obaveštajnu moć čija uspešnost protiv terorista, kako ukazuje praksa, može da bude optimalna, delimično uspešna ili slaba (neadekvatna). Sledstveno tome, u radu su razmotreni neki aspekti nacionalne obaveštajne protivterorističke moći i nemoći.

Ključne reči: moć, nacionalna moć, obaveštajna moć, obaveštajna nemoć, terorizam.

UVODNE NAPOMENE

Najveći broj država savremenog sveta je zaokupljen rešavanjem brojnih i raznovrsnih bezbednosnih problema i pretnji, čiji osnovni sadržaji (delatnosti) su pretežno nesmrtonosni (neoružani, nevojni). Terorizam predstavlja jednu od najopasnijih ovakvih pretnji bezbednosti mnogim državama savremenog sveta. Njegovi nosioci, rukovođeni političkim motivima, uglavnom projektuju maksimalističke i iracionalne ciljeve koje pokušavaju da ostvare primenom specifičnih strategija i sredstava. Karakterišu ih potpuna amoralnost i bezobzirnost, fizičko nasilje usmereno prema pažljivo odabranim neposrednim žrtvama i česta međusobna povezanost kako unutar granica države žrtve tako i preko njene granice.

[1] *www.fb.bg.ac.rs*

Primarna žrtva agresije terorista (država) planira, organizuje i ostvaruje svoju odbranu tako što usklađeno upotrebljava svoju uobičajenu i neuobičajenu moć. U stvari, njena odbrana vitalnih vrednosti od napada terorista obuhvata angažovanost sopstvenih protivterorističkih potencijala kroz primenu usklađenih ofanzivno-defanzivnih, tajnih i javnih nesmrtonosnih i smrtonosnih mera i delatnosti, prioritetno radi onemogućavanja terorista da ih ugroze, a ukoliko su uspeli da neku vrednost fizički napadnu, otklone izazvane štetne posledice i kazne teroriste. Sve komponente nacionalne moći odnosno mere i delatnosti protivterorističkih snaga imaju konkretan doprinos u složenom mozaiku odbrane države od terorizma. Međutim, osnovano se može konstatovati da prikupljanje obaveštajnih podataka o teroristima ili obaveštajno-operativna delatnost predstavljaju najznačajniju meru u ovoj vrsti odbrane. To prvenstveno zato što teroristi deluju tajno (ilegalno), a to znači da je njihovo protivzakonito delovanje nepoznato javnosti, odnosno teško ih je otkriti na uobičajen način.

Bezbednosne i obaveštajne službe države nadležne su, ovlašćene i osposobljene da primenom neuobičajenih delatnosti, odnosno specifičnih (tajnih) metoda i sredstava, otkriju protivzakonito delovanje terorista, prate njegov tok, koriste njegova saznanja za unapređivanje sopstvene operativno-obaveštajne angažovanosti, informišu državno rukovodstvo o karakteru terorističke pretnje, analiziraju i prognoziraju obim i karakter terorističke agresije i, u saradnji odnosno uz odobrenje javnog tužilaštva, svoja operativna saznanja pretvaraju u materijalne dokaze. To ukazuje na ogroman, **često presudan značaj nacionalne obaveštajne protitvterorističke moći** koju bezbednosne službe države pretežno pokazuju na teritoriji matične države, a obaveštajne službe u njenom bezbednosnom okruženju. Inače, iskustva iz protivterorističke prakse ukazuju na to da stanje zaštićenosti države od terorističke agresije može da bude najviše moguće (**optimalno**), delimično prihvatljivo (**dobro**) ili neadekvatno (**slabo**), a ustanovljava ga nadležan državni organ (vlada, savet za nacionalnu bezbednost ili neki drugi), koji preduzima mere da bude optimalno. U radu su skromno razmotreni karakter i uticaj nacionalne obaveštajne protivterorističke moći na stanje zaštićenosti države od terorističke agresije.

Nezavisno od toga što pojam „moć“[2] ima „beskonačan“ broj značenja, ona su uglavnom kompatibilna i u opštem smislu označavaju nečiju sposobnost da opstane i da se razvija u nemirnim i neizvesnim uslovima. Država kao najorganizovaniji ljudski kolektivitet upotrebljava svoju moć s ciljem da

---

[2] „Moć predstavlja sposobnost da se utiče na ljudsko mišljenje, ponašanje i akcije“(Morgenthau, Hans, *Politics Among Nations*, Paris, 1978, p. 962); „Moć je sposobnost da se utiče na nečije svrhe ili ciljeve, sposobnost da se utiče na druge i da se ostvare rezultati“ (Naj, Džozef, *Kako razumevati međunarodne odnose,* Stubovi kulture, Beograd, 2006, str. 92); „Moć je opšta sposobnost države da kontroliše ponašanje drugih“ (Holsty, K. John, International Politics:A Framework for Analysis, Englewood Cliffs, 1967, p. 193) itd.

ostvari i održava optimalnu nacionalnu bezbednost. Reč je o „složenom, činjenično zasnovanom, neprekidnom i dinamičnom programu – normativno-teorijska uređenost, institucionalna organizovanost i odsudna operativnna angažovanost nacije (države) na pravovremenom i uspešnom otklanjanju stvarnih i mogućih spoljnih i unutrašnjih opasnosti po bezbednost nacionalne teritorije, suvereniteta, ličnog fizičkog, duhovnog i imovinskog integriteta građana i ostvarivanja kolektivnih društvenih prava građana u socijalno-ekonomskoj, društveno-političkoj, obrazovnoj, naučnoj, kulturnoj, ekološkoj i drugim oblastima“[3].

Nacionalna moć, odnosno angažovanost države na obezbeđivanju optimalne nacionalne bezbednosti predstavlja sposobnost da usklađenim racionalnim korišćenjem svojih resursa proizvodi promene unutar svojih granica i u svom okruženju koje predstavljaju (odražavaju) stanje optimalne zaštićenosti sopstvenih vitalnih vrednosti i obezbeđenje njihovog održivog razvoja. Činjenica da je u savremenom svetu nezamisliv održiv (stabilan) opstanak bilo kog ljudskog kolektiviteta, posebno najorganizovanijeg (država), ukoliko on, pored ostalog, nije adekvatno obavešten (informisan) o prikrivenim (tajnim i podmuklim) namerama i planovima aktera u svom neposrednom i daljem okruženju, te da država taj zadatak izvršava sadejstvom obaveštajnih i bezbednosnih agencija, ukazuje na prestižan značaj obaveštajnog činioca u njenoj odbrani od terorizma.

Zašto **obaveštajni činilac** a ne obaveštajno-bezbednosni činilac, koji uslovno **čine** dva subjekta – **obaveštajni** (službe ili agencije) i **bezbednosni** (službe ili agencije)? Zato što i obaveštajnim i bezbednosnim službama prvi korak (faza) njihove angažovanosti predstavlja obaveštajno delovanje – prikupljanje kvalitetnih podataka (informacija) o unutrašnjim i spoljnim nosiocima opasnosti po bezbednost vitalnih vrednosti matične države, koje predočavaju političkoj eliti (rukovodstvu) matične države, koja ih koristi na proceduralan način radi otklanjanja svih vrsta opasnosti i iznenađenja po nacionalnu bezbednost. Reč je o složenom i specifičnom sistemu (obaveštajno-bezbednosni), koji **osnovni zadatak ostvaruje kroz dve funkcije – bezbednosna i obaveštajna**. Stoga je obaveštajni činilac nacionalne moći, odnosno obaveštajno-bezbednosni sistem države moguće definisati kao specijalizovanu, relativno autonomnu državnu instituciju, koja je nadležna da, prvenstveno primenom tajnih metoda i sredstava, pravovremeno otkriva spoljne i unutrašnje opasnosti po nacionalnu bezbednost.

Na značaj obaveštajnog činioca nacionalne moći ukazuje i činjenica da svaka savremena država, u skladu sa svojim potrebama i mogućnostima, ima najmanje dve, većina država nekoliko, a najmoćnije države i više od deset obaveštajnih i bezbednosnih službi. Rezultate njihovog rada prvenstveno

---

[3] Mijalkovski, Milan, *Komplementarnost ljudske, nacionalne i kolektivne bezbednosti*, Vojno delo, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2008, 2, str. 115.

koristi rukovodstvo matične države radi uspešnijeg vođenja spoljne i unutrašnje politike[4].

U najsažetijem smislu rečeno, ogroman značaj obaveštajnog činioca nacionalne moći sastoji se u obezbeđivanju matične države od svih, prvenstveno strategijskih iznenađenja. On to ostvaruje tako što objektivno i realistično procenjuje moguće aktere iznenađenja, pravovremeno otkriva (saznaje) njihove namere i planove u odnosu na matičnu državu, izveštava o postojećim i mogućim opasnostima državno rukovodstvo koje obaveštajne informacije koristi za adekvatno odlučivanje o unutrašnjoj i spoljnoj politici i samostalno, i u saradnji sa drugim državnim subjektima preduzima ofanzivno-defanzivne mere i protivmere s ciljem da iznenađuje nosioce ugrožavanja bezbednosti matične države.

ISTINE I ZABLUDE O NACIONALNOJ PROTIVTERORISTIČKOJ MOĆI I NEMOĆI

Obaveštajna moć određene države predstavlja specifičnu komponentu njenog sistema odbrane od nosilaca svih vrsta ugrožavajućih delatnosti – nesmrtonosnih i smrtonosnih. Njena ključna specifičnost je u tome što je prioritetno usmerena na otkrivanje ugrožavajućih delatnosti protiv matične države čiji nosioci nastoje da ih realizuju tajno. To znači da ukoliko budu uspešno realizovane, država će se suočiti sa njima tek kada je pretrpela neku štetu. Sledstveno tome, nacionalna obaveštajna moć pokazuje svoj prestižni status onda kada konstantno pravovremeno i uspešno identifikuje postojeće i potencijalne nosioce tajnih ugrožavajućih delatnosti usmerenih protiv nacionalne bezbednosti matične države. U suprotnom, obaveštajna nacionalna moć gubi svoj prestižni status. Međutim, treba imati na umu da njena kredibilnost višestruko zavisi od političke elite (rukovodstva) matične države koja korišćenjem njenih informacija jača nacionalnu bezbednost, a eventualnim njihovim nesvesnim, pogotovo svesnim neuvažavanjem, urušava bezbednost matične države. Naprosto, nacionalna obaveštajna moć, pored ostalog, podložna je riziku koji se može formulisati ovako: **nesposobni poseduju sposobnost da onesposobe sposobne.**

Teroristi predstavljaju karakteristične nosioce tajnih delatnosti koje preduzimaju radi ugrožavanja bezbednosti određene države. Reč je o tzv. nesmrtonosnim delatnostima čija realizacija ne podrazumeva fizičku smrt osoba koje su potencijalna neposredna žrtva, a time ni vidljivu opasnost za primarnu žrtvu (vladu), čijim, tek uspešnim okončanjem, teroristi stiču operativnu sposobnost da primenjuju smrtonosne delatnosti nad neposrednom žrtvom. Pri tome treba imati na umu da nesmrtonosne

[4] „Svako ko je zaokupljen nacionalnom politikom mora biti zainteresovan i uveren da obaveštajna delatnost vodi, a ne prati nacionalnu politiku“(US Congress, Nomination of Henry A. Kisinger, Washington, D. C. US Government Printing office, 1973, p. 529)

delatnosti čine oko 99 odsto, a smrtonosne oko 1 odsto terorističkog ciklusa čije osnovno obeležje je naizmeničnost: nesmrtonosne – smrtonosne – nesmrtonosne delatnosti. Uprkos tome, krucijalne su smrtonosne delatnosti, jer teroristi njihovom primenom javno pokazuju svoju bezobzirnu moć na jedan od sledećih načina: (1) izvode iznenadni oružani napad nad neposrednom žrtvom radi njenog ubistva ili telesnog (ređe psihičkog) povređivanja i (2) iznenadno napadaju neposrednu žrtvu radi njene otmice ili kidnapovanja i potom njenog ubistva, sakaćenja, zlostavljanja ili oslobađanja. Teroristi ovakvim postupcima pokazuju svoju moć radi zastrašivanja primarne žrtve i iznuđivanja od nje ustupaka, koji u suštini predstavljaju njihov krajnji cilj.

Uvažavanje procentualnog odnosa između „nesmrtonosnih" i smrtonosnih delatnosti 99:1 u korist „nesmrtonosnih", logično ukazuje na potrebu da i procentualni odnos snaga protivterorističke odbrane države bude u navedenom okviru. Ukazuje, takođe, na potrebu uslovnog razvrstavanja snaga države za odbranu od terorizma u dve grupe: **snage za ne-oružano onesposobljavanje terorista i snage za oružano onesposobljavanje terorista**.

Nesumnjivo, obaveštajne i bezbednosne službe države predstavljaju najznačajniju vrstu snaga za neoružano onesposobljavanje terorista, a specijalne antiterorističke jedinice najznačajniju vrstu snaga za oružano onesposobljavanje terorista. Jer, one, u skladu sa svojim nadležnostima i ovlašćenjima, stručno i profesionalno preduzimaju specijalne delatnosti radi optimalne zaštite matične države od napada terorista. Inače protivterorističke delatnosti uslovno se mogu podeliti na **sistemske** (donošenje pravnih, doktrinarnih i drugih dokumenata, poput direktiva, instrukcija, planova i sl.) i **funkcionalne** (suprotstavljanje, borba protiv terorista itd.). Njihovom uspešnom realizacijom se ostvaruju svi ciljevi u odnosu na teroriste (odvraćanje, sprečavanje i savladavanje). Reč je o tome da ukupna moć svih vrsta protivterorističkih snaga konstatno odvraća teroriste od činjenja krivičnih dela (uverljivo saznanje kod terorista da će biti otkriveni i snakcionisani ima snažno odvraćajući efekat). Zatim, svaka vrsta snaga preduzima preventivne delatnosti (sprečava otpočete delatnosti terorista), a njihova delotvornost zavisi od primenjenog reaktivnog postupanja dotične vrste protivterorističkih snaga. U pojedinim slučajevima se protivteroristička preventivnost može sastojati u upućivanju suptilne poruke teroristima da je sistem odbrane države u toku neke njihove konkretne delatnosti. U drugim prilikama ona može obuhvatiti angažovanost diplomatije države žrtve kod neke države u bezbednosnom okruženju radi onemogućavanja postojećeg delovanja nekog terorističkog kolektiviteta protiv države žrtve. Izricanje kazni od strane sudova teroristima, pored ostalog, predstavlja i važnu preventivnu meru itd.

Funkcionisanje odbrane određene države od terorizma može da bude **uobičajeno** (svakodnevno, redovno) i **pojačano** (neuobičajeno, vanredno), a

o vrsti fukcionisanja odlučuje rukovodstvo države. U svakom slučaju ono obuhvata kompleks usklađenih istovremenih i višefaznih protivterorističkih delatnosti. Tako, jedna ili više vrsta snaga preduzima preventivne delatnosti protiv jednog strukturnog elementa terorističkog kolektiviteta, druga vrsta snaga preduzima onesposobljavajuću delatnost protiv drugog strukturnog elementa terorista radi njegovog potpunog onesposobljavanja; ili jedna vrsta snaga preduzima preventivne, a druga reaktivne mere i delatnosti itd. U skladu s navedenim, važno je imati u vidu da funkcionisanje odbrane države žrtve terorizma najčešće obuhvata istovremenu primenu više vrsta usklađenih ofanzivno-defanzivnih mera i delatnosti (sadržaja), koje se prema vrstama snaga što ih realizuju mogu razvrstati u posebne grupe, i to: rukovodeće-nadzorne, operativno-dokazne i onesposobljavajuće (shema 1).

Shema 1. *Nužna usklađenost protivterorističkih sadržaja države*

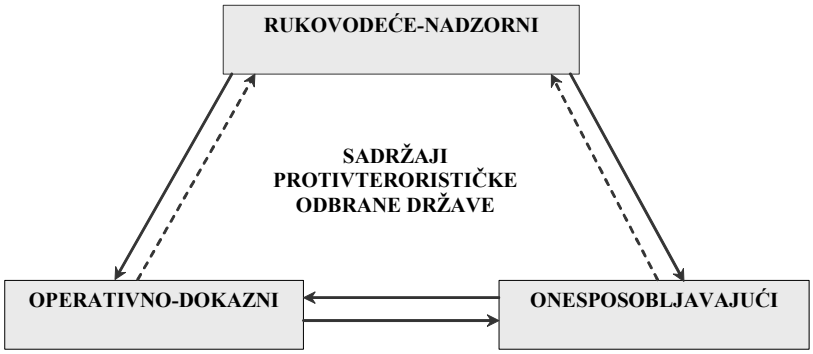

Izvor: autor

Uprkos navedenom razvrstavanju, kvalitetan obuhvat značaja i pokazivanja nacionalne obaveštajne moći u dinamičnoj odbrani države od terorizma iziskuje njeno sagledavanje **u užem i u širem smislu.**

Neke odlike nacionalne obaveštajne protivterorističke moći i nemoći u užem smislu

Nezavisno od ukupnog broja bezbednosnih i obaveštajnih službi određene države, svaka od njih ima precizno određenu organizacijsku strukturu[5], a karakterišu je principi hijerarhije i subordinacije, odnosno njene organizacijske jedinice usklađeno funkcionišu. Ove „svemoćne“ agencije na osnovu zakonskih nadležnosti i ovlašćenja, kao i redovnih i vanrednih zahteva nadležnog državnog organa preduzimaju operativno-obaveštajne mere radi otkrivanja (saznavanja) prikrivenih namera i planova terorista,

[5] Svaka bezbednosna i obaveštajna služba ima rukovodeće i izvršne organe, odnosno njihova hijerarhijska lestvica ukazuje na postojanje više nivoa na kojima se planira, organizuje i realizuje obaveštajno-operativna delatnost službe posmatrane kao celine. Većina obaveštajnih i bezbednosnih službi ima agenturu, a pojedine imaju i specijalne snage.

naravno, i radi predupređivanja i obuzdavanja terorista u pogledu ugrožavanja bezbednosti vrednosti matične države. Reč je o njihovoj autonomnoj (čisto stručnoj) angažovanosti koja označava njihov neprekidan „borbeni dodir" sa postojećim delatnostima terorista. U dotičnom, za javnost nevidljivom, a inače žestokom sukobu, operativne metode predstavljaju osnovno ubojito oružje (efikasno pribavljanje informacija) obaveštajnih i bezbednosnih službi. Naime, upotrebljive informacije ili podaci o teroristima težišno se prikupljaju na specifičan (neuobičajen) način – primenom tajnih operativnih metoda i sredstava[6]. Podaci koji se obaveštajno-operativnom delatnošću pribavljaju o teroristima, uslovno se mogu razvrstati na operativne i dokazne.

Operativni podaci predstavljaju autentičan „proizvod" obaveštajnog činioca nacionalne moći ili nemoći, i u mnogim slučajevima ne budu pretvoreni u dokazne, jer osnovni nosioci nisu u stanju da ih provere ili se od njih to ne zahteva. Operativni podaci imaju ogroman značaj u postupku otkrivanja i razjašnjavanja terorističke delatnosti i bitnih pojedinosti u vezi sa njihovim nosiocima. Budući da u mnogim slučajevima operativni podaci mogu predstavljati početak, tok i završetak protivterorističke angažovanosti obaveštajne ili bezbednosne službe, važno je u tom smislu registrovati njihovu moć i nemoć. Na primer, početna operativna informacija o nekom strukturnom elementu određenog terorističkog kolektiviteta najčešće ukazuje na nužnost praćenja (nadziranja) njegovih delatnosti. Naime, priroda postupka operativnog istraživanja takva je da, na primer, početni obaveštajni podatak, naravno, saznat određenim operativnim metodom, stvara uslove (nameće zahtev) za primenu drugih operativnih metoda, naravno, uz odobrenje nadležnog suda. U zavisnosti od jačine, organizacijske strukture, razmeštenosti, planova i agresivnosti terorista, bezbednosne i obaveštajne agencije, radi proširivanja i kvalitativnog osnaživanja operativnih saznanja, osim uobičajenih (redovnih) delatnosti, često preduzimaju vanredne delatnosti, koje su poznate kao operativne akcije i operacije. Taj zadatak obaveštajna i bezbednosna služba izvršava primenom odgovarajućih

---

[6] Američki sekretar za unutrašnju bezbednost Dženet Napolitano je na pretresu pred Odborom za bezbednost Predstavničkog doma Kongresa (10. 2. 2011), pored ostalog, rekla: „Nije sporno da smo posle 11. septembra načinili više značajnih koraka u obezbeđenju naše zemlje od terorizma, ali pretnja je i dalje prisutna. Na neki način, pretnja je danas možda najveća od tih napada pre skoro 10 godina. Suočavamo se sa pretnjom mnogih saveznika Al Kaide, koji dele istu ekstremističku ideologiju nasilja. Sve veći je naglasak na regrutovanju Amerikanaca i zapadnjaka za izvođenje napada. Te grupe nastoje da za izvođenje napada regrutuju ljude koji su povezani sa Zapadom, ali koji nemaju jake veze sa terorističkim grupama, od kojih bi možda mogla da stigne dojava obaveštajnim agencijama" (Pešić, Z.: *Pretnje napada ekstremista opasnije nego 11. septembra*, „Pravda", Beograd, 11. 2. 2011).

operativnih metoda[7] i on može da bude vremenski ograničen ili neograničen, a postignuti rezultati **optimalni, delimični (dobri) ili slabi**. Razlozi tome mogu da budu brojni i raznovrsni, objektivni i subjektivni, i razlikuju se od države do države, kao i između bezbednosnih i obaveštajnih službi u okviru jedne države.

Pod **optimalnom nacionalnom obaveštajnom protivterorističkom moći u užem smislu** treba podrazumevati sposobnost bezbednosnih i obaveštajnih službi određene države da konstatno na teritoriji matične države i u njenom okruženju preduzimanjem ofanzivno-defanzivnih delatnosti sveobuhvatno nadziru (imaju uvid u) sve ključne delatnosti terorista i unapređuju sopstvenu operativno-obaveštajnu delatnost[8]. Ovakav nivo obaveštajne moći obezbeđuje matičnu državu od svih vrsta terorističkih iznenađenja, s jedne strane, i označava njihovu sposobnost da u svakom trenutku preusmere težište svog angažovanja radi valjanog onesposobljavanja (dezinformisanje, dezorganizovanje, lišavanje slobode ili života) najopasnijih pojedinaca i sastava terorista, sa druge strane. Reč je o zahtevnoj (poželjnoj) vrsti sposobnosti obaveštajnog činioca nacionalne moći čiji rezultat treba da bude obezbeđivanje pouzdanih informacija o svim namerama i planovima terorista, prioritetno o potencijalnim neposrednim žrtvama njihovog napada, neposrednim izvođačima, vremenu, mestu i načinu izvođenja napada.

Među brojnim preduslovima za ostvarivanje optimalne nacionalne obaveštajne moći radi odbrane određene države od terorizma, posebno su neophodni sledeći: (1) politička stabilnost i stabilan nacionalni identitet države, (2) adekvatni zakoni o angažovanju obaveštajnog činioca, (3) optimalna usklađenost obaveštajnih protivterorističkih potreba i mogućnosti države, (4) vrhunska stručnost i profesionalnost pripadnika obaveštajnog činioca, (5) kvalitetan menadžment i prognoziranje, (6) efikasna i efektivna primena svih operativnih metoda, (7) opremljenost obaveštajnog činioca kvalitetnim operativno-tehničkim sredstvima, (8) rekspektabilno iskustvo kadrova obaveštajnog činioca i (9) efektivna razmena obaveštajnih informacija sa obaveštajnim činiocima prijateljskih, savezničkih i partnerskih zemalja.

---

[7] Uobičajene operativne metode su: proveravanje, tajno osmatranje, praćenje, snimanje, tajni pretres, tajno presretanje elektronskih poruka, kontrola poštanskih pošiljaka, tajno dezinformisanje i upozorenje,

[8] Obaveštajni činilac SAD je najveći na svetu. Čini ga 16 agencija koje zapošljavaju više od 100.000 ljudi i imaju budžet od 50 milijardi dolara. Od 2001. godine naovamo, odbrana SAD od terorista predstavlja jedan od njegovih prioritetnih zadataka. U skladu s tim, obaveštajna zajednica SAD je uspostavila takozvanu TIDE lista terorista, na kojoj se nalazi 550.000 imena osoba koje pripadaju „terorističkom okruženju“, a 4.000 osoba se nalazi na užem spisku, koji aktivira sve nadležne službe SAD prilikom provere putnih dkumenata (Mišić Milan, *Špijuni na žeravici*, „Politika“, Beograd, 08. 1. 2010. i Mijalkovski Milan, *Crni septembar*, „Odbrana“, Beograd, 15. 2. 2010).

Iznimne su države savremenog sveta koje u ovom (užem) smislu uspevaju da konstantno obezbeđuju optimalnu obaveštajnu protivterorističku moć. Raspoloživa saznanja ukazuju na to da neke države uspevaju da obezbede ovakvu optimalnost samo za određen vremenski period ili samo u pogledu zaštite pojedinih potencijalnih neposrednih žrtava napada terorista. To znači da preovladavaju **države** koje **imaju delimičnu (dobru) obaveštajnu moć za odbranu od terorizma**, odnosno karakteriše ih izvesna **obaveštajna protivteroristička nemoć**.

Naime, dovoljna je potpuna ili delimična odsutnost samo jednog od registrovanih preduslova za obezbeđivanje optimalne nacionalne protivterorističke moći, pa da obaveštajni činilac izgubi optimalnu kredibilnost, odnosno poprimi obeležje nacionalne obaveštajne nemoći protiv terorista. Na primer, politička nestabilnost matične države može u toliko velikoj meri pogodovati eskalaciji terorizma da nacionalni obaveštajni činilac nezavisno od svoje perfektne efektivnosti ne bude sposoban da sprečava povremeno ili sistematsko nasilno ispoljavanje terorista. U takvoj situaciji, veoma je teško usklađivanje obaveštajnih potreba i mogućnosti države za adekvatno suočavanje sa terorističkom pretnjom, čiji obim i dinamika najčešće prevazilaze veoma kredibilne mogućnosti nacionalnog obaveštajnog činioca. Takvo stanje se dodatno komplikuje i time što faktor vreme veoma ograničava mogućnosti za brzo otklanjanje takvog nedostatka obaveštajnog činioca. Ili, na primer, obaveštajni činilac države nije sposoban da efektivno primenjuje sve operativne metode radi nadziranja terorista, što ima posledicu da samo delimično proverava postojeće informacije i pribavlja neadekvatna saznanja o terorističkoj pretnji. To podrazumeva da on u kritičnom trenutku nema uvid u akcioni plan nekog terorističkog sastava koji se okončava izvođenjem napada nad neposrednom žrtvom itd. Na primer, madridski list *El Mundo* krajem maja 2005. godine je objavio dokumenta policijske informativne službe na osnovu kojih je evidentno da je obaveštajni činilac Španije bio u toku priprema pripadnika ćelije Al Kaide za napad na putničke vozove u Madridu, ali nije uspeo da ih spreči (terorističke napade su izveli 11. marta 2004. godine, a u njima je poginula 191 osoba i ranjeno 1.430 osoba). Naime, osumnjičeni Džamal Zougam bio je „tokom tačno deset godina pažljivo posmatran i prisluškivan“ od španske, marokanske i francuske tajne službe[9].

Imajući na umu navedeno, **u užem smislu**, **pod dobrom** (delimičnom) **nacionalnom obaveštajnom protivterorističkom moći** (**izvesnoj nemoći)** treba podrazumevati sposobnost nacionalnog obaveštajnog činioca da relativno uspešno nadzire delatnosti terorista, međutim, ne obezbeđuje informacije koje garantuju optimalno sprečavanje nasilnog ispoljavanja

---

[9] Izvor tajne službe pod pseudonimom „Kartagena“, u civilnom životu imam džamije u Vilaverde, jednom delu Madrida, od oktobra 2002. do februara 2004. godine špijunirao je planove i potencijalne počinioce napada 11. marta 2004. godine i sve dalje prenosio policiji za 300 evra mesečno“(Elzeser, Jirgen, *Kako je džihad stigao na Balkan*, Jasen, Beograd, 2006, str. 178).

terorista[10]. Dakle, reč je o stanju koje je podložno pojedinim terorističkim iznenađenjima. Ovakav karakter moći/nemoći, pored ostalog, podrazumeva i delimičnu sposobnost obaveštajnog činioca da nakon izvedenog nasilnog akta terorista, prilično teško obezbeđuje informacije za kažnjavanje terorista, kao i da je nedovoljno neuspešan u registrovanju propuštanja u sistemu odbrane države od terorista.

U savremenom svetu nije zanemarljiv broj **država** koje umesto poželjne optimalne ili relativno dobre obaveštajne moći u borbi protiv terorista, **karakteriše** pogubna **obaveštajna protivteroristička nemoć**. Reč je o državama u kojima nisu adekvatni ili uopšte nisu obezbeđeni više od polovine ili svi preduslovi koji su neophodni za ostvarivanje optimalne nacionalne protivterorističke moći. Pouzdan pokazatelj o ovakvoj nemoći države jeste sistematsko nasilno ispoljavanje terorista na delu teritorije ili na čitavoj njenoj teritoriji. Iako na ovakvu vrstu obaveštajne nemoći najčešće utiču drugi državni i društveni činioci, ne može se amnestirati obaveštajni činilac[11]. Njegova eventualna nemoć, na primer, može se sastojati u nesposobnosti da ostvari prodor među teroristima, pronikne u njihov način odlučivanja, personalno identifikuje ključne ličnosti terorističkog kolektiviteta, otrkije njihove tajne baze, identifikuje najslabije tačke u funkcionisanju terorističkih sastava, nadzire njihove ilegalne prekogranične kanale i slično.To su samo neka obeležja koja argumentovano ukazuju na moguće subjektivne slabosti obaveštajnog činioca. U takvim okolnostima, ukoliko izostane nužna samokritičnost menadžmenta obaveštajnog činioca, biće nemoguć preokret u njegovom funkcionisanju, a to znači da će teroristi pojačavati svoje aktivnosti.

---

[10] Zahvaljujući efikasnosti obaveštajnog činioca Ruske Federacije u 2010. godini je sprečeno više desetina napada islamističkih terorista na teritoriji te zemlje. Međutim, iako je raspolagao obaveštajnim informacijama o mogućim samoubilačkim terorističkim napadima u Moskvi na izmaku 2010. i početkom 2011. godine, nije uspeo da identifikuje njihove neposredne izvođače i odabrane neposredne žrtve. Posledica toga jeste izveden samoubilački teroristički napad na moskovskom aerodromu „Domodedovo“ 24. januara 2011. godine, u kome je poginulo 36 ljudi, a ranjeno više od 160. Sadržaj poruke o preuzimanju odgovornosti za ovaj napad objavljen na veb sajtu „Kavkaz centar“, čiji autor je vođa islamističkih terorista iz Čečenije Doku Umarov, pored ostalog, ukazuje na nužno i mnogo opsežnije angažovanje obaveštajnog činioca Rusije na njenoj zaštiti od terorista. U njoj se, pored ostalog, kaže: „Videli ste specijalnu akciju, koja je izvršena po mom naređenju, a biće još takvih akcija. Među našom braćom ima na stotine onih koji su spremni da se žrtvuju. Možemo da izvedemo akcije u bilo koje vreme i gde god želimo“ (Pešić, Z.: *Umarov: Biće krvi*, „Pravda“, Beograd, 9. 2. 2011).

[11] U ovom smislu, evidentna je protivterorističa nemoć iračkog obaveštajnog činioca. Naime, ogranak terorističke „Al kaide“ u Iraku mesecima izvodi sistematske napade u kojima je ubijeno nekoliko stotina osoba. Na primer, samo 18. januara 2011. godine izveo je ukupno šest odvojenih napada, u kojima je ubijeno 45 Iračana i ranjeno dvostruko više. Tako je u samoubilačkom terorističkom napadu u Tikritu ubijeno 45 osoba, u četiri napada u Bagdadu je ranjeno 12 i u Mišahdi petoro ljudi, a 20. januara je u samoubilačkom terorističkom napadu na putu za Kerbalu, šiitski sveti grad, poginulo 50 osoba a ranjeno 175 (Isto, 21. 1. 2011).

NEKI ASPEKTI NACIONALNE OBAVEŠTAJNE PROTIVTERORISTIČKE MOĆI/NEMOĆI U ŠIREM SMISLU

Za valjano razumevanje nacionalne obaveštajne protivterorističke moći u širem smislu treba poći od činjenice da ona u užem smislu predstavlja samo jednu (važnu) komponetnu izvršne vlasti države, čiji zadatak je da pravovremeno otkrije i nadzire terorističku pretnju. Sa druge strane, treba imati na umu da druge komponente izvršne vlasti I, naravno, zakonodavna i sudska vlast, često mogu imati presudan uticaj u ostvarivanju i pokazivanju nacionalne obaveštajne protivterorističke moći u širem smislu.

Naime, opštepoznato je da se nosioci obaveštajne moći (bezbednosne i obaveštajne službe) nalaze u pojedinim ministarstvima, pre svega, unutrašnjih poslova, spoljnih poslova i odbrane, ili su posebna vladina institucija i čine poseban sistem, poznat kao obaveštajno-bezbednosni sistem. Njime rukovodi predsednik ili premijer države, odnosno poseban organ, najčešće nazvan Savet za nacionalnu bezbednost. Reč je o državnom subjektu koji odlučuje o načinima rešavanja svih važnih pitanja u vezi sa nacionalnom bezbednošću, a u odnosu na nosioce obaveštajne moći ima rukovodeću, naredbodavnu, usmeravajuću, koordinacionu i nadzornu ulogu. To znači da ima adekvatan uvid u rezultate rada obaveštajno-bezbednosnog sistema, dakle, i u rezultate u pogledu odbrane matične države od terorizma. U skladu s tim, on ima mogućnost da utiče na upotrebu celokupne nacionalne moći protiv nosilaca terorističke pretnje. Imajući na umu navedeno, neosnovano je i tendenciozno, a događa se, da nosioci obaveštajne nacionalne moći budu etiketirani kao glavni krivci za propuste u nacionalnom sistemu odbrane od terorizma koji dovode do nasilnog ispoljavanja terorista. Rekspektabilan je broj primera iz protivterorističke prakse koji uverljivo demantuju ovakve optužbe. Stoga je neophodno, bar sažeto, razotkriti dotičnu složenu relaciju.

Pod pretpostavkom da je određena država odlučna da se odsudno brani od agresije terorista, to podrazumeva da ima zadejstvovane adekvatne nosioce obaveštajne moći. Logično je da solidno usklađene obaveštajne protivterorističke potrebe i mogućnosti određene države daju oprtimalne odbrambene rezultate. **Ukoliko**, uprkos tome, **obaveštajni protivteroristički rezultati nisu optimalni, neophodno je otkriti uzroke**. Taj zadatak prvenstveno je u nadležnosti državnog organa koji rukovodi obaveštajnim činiocem i ukoliko ga on ne izvrši uspešno, to će pogodovati teroristima da realizuju svoje nesmrtonosne i smrtonosne delatnosti. U tom smislu, izlažemo samo neke moguće situacije ili varijante.

Poželjna (najpovoljnija) varijanta je ona, kada i obaveštajni činilac i organ države koji njime rukovodi funkcionišu kao jedinstven efektivan sistem, koji obezbeđuje optimalnu zaštitu matične države od svih vrsta terorističkih iznenađenja. Ovakva varijanta odbrane države od terorizma podrazumeva da

obaveštajni činilac adekvatno nadzire sve ključne delatnosti terorista[12], u saradnji sa sudskom komponentom vlasti osnažuje (proverava i dokumentuje) svoja operativna saznanja i izveštava nadležni državni organ, koji donosi odluke o pokretanju nacionalnog protivterorističkog sistema. Istovremeno, dotični nadležni državni organ postavlja redovne i vanredne zahteve obaveštajnom činiocu u vezi sa praćenjem i onemogućavanjem delatnosti terorista i, naravno, nadzire njegov rad. Takva njegova (rukovodeće-nadzorna) angažovanost, pored ostalog, podrazumeva pravovremenu intervenciju u slučajevima kada konstatuje slabosti u funkcionisanju obaveštajnog činioca. U tom smislu, osnovano je konstatovati da je veća odgovornost dotičnog nadležnog državnog organa (Saveta...) za efikasnu odbranu države od terorista od odgovornosti obaveštajnog činioca[13]. Nasuprot tome, ova krucijalna činjenica u tom veoma složenom procesu, često se previđa, namerno zataškava ili tendenciozno tumači.

Nasuprot izloženoj (poželjnoj) varijanti odbrane države od terorizma, događa se da obaveštajni činilac optimalno nadzire teroriste i o tome pravovremeno i kvalitetno izveštava nadležni državni organ, koji, iz nekog(-ih) razloga, ne donosi adekvatne odluke za otklanjanje postojeće pretnje i time pogoduje njenom održavanju ili eskalaciji. Na primer, događa se da obaveštajni činilac na osnovu svojih operativnih saznanja realistično proceni i oceni ugroženost bezbednosti vitalnih vrednosti matične države terorizmom u datom trenutku i predvidi kakva će biti u dogledno vreme. U skladu s tim, predlaže nadležnom državnom organu mere koje treba preduzeti radi sprečavanja eskalacije terorizma, međutim, njegovi predlozi ne budu uvaženi. Kada se njegova prognoza ostvari (na primer, teroristi se sistematski nasilno ispoljavaju), umesto neophodne samokritičnosti nadležnog državnog organa, puštaju se u opticaj raznovrsna konfuzna i kontroverzna objašnjenja, uglavnom u smislu da omalovaže obaveštajnog činoca države. Ili, događa se da organizacijske celine obaveštajnog činioca (bezbednosne i obaveštajne službe) veoma uspešno nadziru teroriste na teritorije matične države i u

---

[12] Iz depeša američkog diplomate u Londonu, koje su objavljene na sajtu „Vikiliks“ a preneli beogradski mediji (početkom 2011), osim ostalog, evidentna je zabrinutost britanskih obaveštajaca zbog mogućeg novog talasa terorističkih napada na tlu Velike Britanije. Naime, jedan visoki zvaničnik britanske obaveštajne službe MI6 je ocenio da će radikalni muslimani rođeni i odgajani u Velikoj Britaniji prolaziti detaljnu obuku za teroriste i postajati „operativci-samoubice“ koje će biti veoma teško otkriti, sve dok ne bude prekasno, odnosno neće biti u stanju da pravovremeno spreče napade na domaćem tlu jer će takozvani domaći teroristi biti van njegovog domašaja i neće na vreme biti pod prismotrom.

[13] Predsednik SAD Barak Obama je prilikom sastanaka (05. 01. 2011.) sa šefovima svih američkih obaveštajnih službi, a u vezi sa propuštanjima koja su dovela do pokušaja rušenja putničkog aviona iznad Detroita 25. decembra 2009. godine od strane Al Kaide, osim ostalog, konstatovao je da obaveštajne službe „nisu uspele da povežu raspoložive informacije“, zadatak koji je trebalo da realizuje nadležni državni organ (Mišić, Milan, *Špijuni na žeravici*, „Politika“, Beograd, 08. 01. 2010.).

njenom okruženju i o postignutim rezultatima pravovremeno izveštavaju nadležni državni organ. Međutim, on, iz nekog razloga (nestručnost, neopreznost, izdaja i sl.) nije u stanju da kvalitetno analizira obaveštajne informacije o teroristima, što ima posledicu da oni uspevaju da napadnu odabranu neposrednu žrtvu. Ukoliko ovaj državni organ u procesu analize posledica terorističkog(-ih) iznenađenja ne pokaže smelost da uvidi svoju slabost, a inokosni rukovodioci obaveštajnog činioca (šefovi službi) demonstriraju snishodljivost i poltronstvo, takvo obostrano postupanje predstavlja ogroman uspeh za teroriste, jer ništa se bitnije neće menjati u postojećem sistemu odbrane države od terorizma.

Džon R. Šindler, bivši pripadnik američke Agencije za nacionalnu bezbednost (National Security Agency) koji je izvesno vreme proveo na službi u BiH za vreme oružanog konflikta (1992–1995), u publikovanoj obimnoj studiji (307 strana) pod naslovom „*Nesveti teror – Bosna, Al kaida i uspon globalnog džihada*" iznosi brojne frapantne činjenice o čudnovatom neskladu u viđenja problema (terorizma) između američkih obaveštajaca koji su veoma kvalitetno nadzirali aktivnosti respektabilnog kontingenta terorističke Al Kaide u Bosni i o tome izveštavali rukovodstvo SAD, koje je ignorisalo njihova saznanja, procene i predviđanja, koja su se, kako je poznato, obistinila 2001. godine, jer je najveći broj od 19 terorista koji su napali ciljeve u SAD, kraće ili duže vreme, neometano provodio terorizam u BiH[14].

I mnogi drugi izvori potvrđuju nerazumno ignorisanje solidnih rezultata američkih obaveštajaca iz tog perioda od strane političke elite SAD[15]. „Saznanja sopstvene obaveštajne službe, najbolji su izvor na Balkanu, međutim, na putu za Vašington, pretrpe metarmorfozu i izlaze kao

---

[14] „Bosni se dogodio Klinton... Dobar rad obaveštajne zajednice je uzaludan usled niskog statusa koji je Klintonova Bela kuća dodelila obaveštajnim agencijama. Džejms Vulsi, prvi direktor CIA – koji se za vreme svog mandata samo jednom sreo sa predsednikom – sećao se da su CIA i obaveštajna zajednica bile pravične u svojim procenama i da su se klonile mešanja u politiku. „*Zapravo, uopšte nismo davali nikakve političke savete*", ali nepristrasne procene uopšte nisu zanimale klintonovce... Čak i kad su američke obaveštajne agencije uspevale da dokažu da je veći deo izveštavanja o Bosni malo više nego propaganda Stranke demokratske akcije, bilo je verovatnije da će funkcioineri Bele kuće više verovati izveštajima u štampi nego poverljivim procenama Ministarstva odbrane ili čak Ujedinjenim nacijama. Obaveštajnu zajednicu naprosto nisu slušali, iz ideoloških razloga" (Šindler, R. Džon, *Nesveti teror*, Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 103).

[15] Upečatljiv dokaz o tome predstavlja istražni izveštaj Holandskog instituta za ratnu dokumentaciju sačinjen na osnovu ispitivanja preko 900 svedoka i obima 3.496 strana teksta, struktisan u šest poglavlja. Autor jednog poglavlja (Cees Viebes), koji je imao slobodan pristup dokumentima holandske tajne službe i koji je kontaktirao i sa službama ostalih zapadnih zemalja i BiH, osim ostalog, konstatuje: „Tu se nalazi celokupna istorija tajne alijanse između Pentagona i radikalnih islamističkih grupa sa Srednjeg istoka koje su pomagale bosanskim muslimanima – neke od njih su iste one grupe protiv kojih se Pentagon sada bori" (Richard J. Aldrich, America used Islamists arm the Bosnian Muslims, u: *Guardian*, London, 22. 4. 2002).

promuslimanski", rečeno je Ceesu Viebesu u evropskom Glavnom štabu (EUCOM) američke vojske u Štutgartu, kao i da saznanja tajnih službi „konstantno upućuju na to da muslimani održavaju veze sa različitim fundamentalističkim vladama i terorističkim pokretima i čak da dobijaju oružje iz Irana"[16], kao i to da su muslimani počinili ratne zločine. „Klintonova administracija ipak nije želela da čuje ništa od toga. Ona je tvrdila da bi u Bosni moglo da se izgradi multietničko društvo. I tu su američke tajne službe imale različit pogled: Nikako to ne možemo zaboraviti!"

U širem smislu, nacionalna obaveštajna protivteroristička moć se može pokazivati i kroz primenu pojedinih neobaveštajnih operativnih metoda od strane obaveštajnog činioca. Njihova specifičnost je u tome što se na zahtev nadležnog državnog organa ili „vanrednih" zakona, obaveštajni činilac ovlašćuje da preduzima mere i delatnosti protiv terorista i lica koja su osumnjičena da su u dosluhu sa teroristima, koje su istovetne terorističkim delatnostima (kidnapovanje, tajno isleđivanje, tortura, ubistva i sl.). U ovom smislu, američke obaveštajne službe su u periodu od 2001. do 2007. godine izvele opsežnu operaciju protiv članova i sastava terorističke Al Kaide"[17].

Evidentni su i slučajevi kada obaveštajni činilac prvenstveno zbog sopstvenih subjektivnih slabosti konstantno pokazuje delimičnu moć ili potpunu nemoć u nadziranju terorista, a državni organ koji rukovodi njime nije u stanju da registruje takvu anomaliju. Na primer, obaveštajni činilac takvu svoju nesposobnost „uverljivo pravda" argumentima u smislu da „nije moguća infiltracija među teroristima", „za izvedeni teroristički napad isključivu krivicu snosi neki drugi državni organ" itd., a nadležni državni organ umesto da zahteva radikalno unapređenje rada obaveštajnog činioca, prihvata takva obrazloženja i time izlaže matičnu državu velikim opasnostima.

Međuzavisnost dotične relacije karakterišu i slučajevi kada obaveštajni činioc funkcioniše veoma uspešno, odnosno njegovi rezultati se maksimalno koriste za onemogućavanje terorista da napadnu neposrednu žrtvu. Međutim, takva (optimalna) funkcionalnost vremenom postaje delimično uspešna, prvenstveno zbog toga što neki drugi činioci nacionalne moći ne uspevaju da spreče „proizvođenje" novih terorista, koji nadoknađuju gubitke (uhapšeni ili ubijeni) teroristima. Reč je o nemoći (neadekvatnosti) zakonskog sankcionisanja, na primer, pojedinih indoktrinarno-propagandnih delatnosti koje predstavljaju nepresušan izvor potencijalnih terorista. Ovim se ukazuje i na značaj zakonodavne i sudske komponente vlasti u odbrani države od terorizma, čiji uticaj na obaveštajnog činioca može da bude ogroman.

---

[16] Elzeser, Jirgen, *Kako je džihad stigao na Balkan*, Jasen, Beograd, 2006, str. 80. (Prema: Cees Wiebes, Intelligence and the War in Bosnia 1992/1995, Munster/Hamburg/London 2003, p. 63).

[17] Mijalkovski, Milan i Konatar, Veselin, *Neobaveštajna rovarenja obaveštajaca*, Prometej, Novi Sad, 2010, str. 254–292.

Naime, ukoliko zakonska regulativa države sputava obaveštajnog činioca da se valjano angažuje u nadziranju terorista[18], u tom slučaju on, nezavisno od svoje motivisanosti, stručnosti i profesionalnosti, verovatno neće biti u stanju da se uspešno suprotstavlja terorističkoj pretnji matičnoj državi. Ili, treba imati na umu i to da zakonodavna komponenta vlasti ima i nadzornu nadležnost u odnosu na obaveštajnog činioca, koja će, ukoliko se uspešno ostvaruje, biti u stanju da registruje eventualna propuštanja u njegovom radu i utiče na njihovo otklanjanje. Takođe, važno je istaći da sudska komponenta vlasti može snažno da podstiče ili sputava efikasnost obaveštajnog činioca u nadziranju terorista. Najpre, treba imati u vidu da njihova funkcionalna međuzavisnost dolazi do punog izražaja u procesu operativno-dokaznog nadziranja terorista, budući da nadležan sudski organ odobrava obaveštajnom činiocu primenu mnogih operativnih metoda. Sa druge strane, važno je imati na umu da sudski organi tokom istrage nad teroristima dolaze do mnogih informacija čijim korišćenjem obaveštajni činilac unapređuje sopstvenu angažovanost.

Razmotreni uzorak u vezi sa nacionalnom obaveštajnom protivterorističkom moći i nemoći u širem smislu omogućava da se sagleda složenost i rizičnost funkcionisanja sistema odbrane države od terorizma, prioritetno s aspekta uloge obaveštajnog činioca. On, u stvari, ukazuje na to da neadekvatno postupanje nekog, naizgled, nebitnog segmenta u tom sistemu može imati veoma veliki negativan uticaj na ukupnu efektivnost protivterorističkog sistema. Stoga je neophodna svestranost i sveobuhvatnost u sagledavanju nacionalne obaveštajne protivterorističke moći kako u užem tako i u širem smislu. U stvari, uvek treba imati izraženo preventivno obaveštajno težište u onesposobljavanju najopasnijih sastava terorista, jer reaktivno postupanje, koliko god da je uspešno, daleko je slabije od preventivnog.

---

[18] „Vidim potencijalnu opasnost od 3. 000 osoba koje u svakom momentu mogu prevrnuti, da li zbog psihičkog ili nekog drugog stanja, i napraviti teroristički akt koji će imati mnogo veće posledice od ovoga, izjavio je direktor Obaveštajno-sigurnosne agencije (OSA) BiH Almir Džuvo na sednici (12. 07. 2010.) Zajedničke komisije za odbranu i sigurnost BiH u vezi sa napadom na Policijsku stanicu u Bugojnu, 27. juna 2010. godine. Istovremeno, zatražio je od bosansko-hercegovačkih poitičara adekvatne zakone, obećao da u tom slučaju ovih ljudi za tri meseca neće biti na slobodi i upozorio da je krajnje vreme „da svi priznamo da se radi o radikalizmu te da radikalno treba biti izdvojeno iz vere“ (Rožajac, S.: *U BiH vreba opasnost od 3.000 potencijalnih terorista,* Dnevni Avaz, Sarajevo,13. 07. 2010.).

LITERATURA:

[1] Agee, Philip, *CIA – dnevnik agenta*, Globus Zagreb, 1975.
[2] Berger, L. Peter, *Unutar tajnog sveta Osame bin Ladena,* ITP „Pharos" d.o.o., Beograd, 2002.
[3] Dugin, Aleksandar, *Osnovi geopolitike*, Europres, Zrenjanin, 2004.
[4] Elzeser, Jirgen, *Kako je džihad stigao na Balkan*, Jasen, Beograd, 2006.
[5] Folk, Ričard, *Veliki teroristički rat*, „Filip Višnjić", Beograd, 2003.
[6] Kilibarda, Zoran, *Osnovi geopolitike*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2008.
[7] Kolman, Evan, *Džihad Al Kaide u Evropi, Avgano-bosanska mreža*, Udruženje diplomaca centra Džordž Maršal ALTERS, Beograd, 2006.
[8] Mijalkovski, Milan, *Komplementarnost ljudske, nacionalne i kolektivne bezbednosti,* Vojno delo, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2008, 2.
[9] Mijalkovski, Milan, *Terorizam i organizovani kriminal*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2010.
[10] Mijalkovski, Milan, *Crni septembar*, „Odbrana", Beograd, 2010.
[11] Mijalkovski, Milan i Đorđević, Ivica, *Neuhvatljivost nacionalne moći,* Službeni glasnik, Beograd*,* 2010.
[12] Mijalkovski, Milan i Konatar, Veselin, *Neobaveštajna rovarenja obaveštajaca,* Prometej, Novi Sad*,* 2010.
[13] Mišić, Milan, *Špijuni na žeravici*, „Politika", Beograd, 2010.
[14] Mirković, Todor, *Savremeni centri moći i uticaja – nova konstelacija snaga u svetu,* Vojno delo, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2005, 1.
[15] Morgenthau, Hans, *Politics Among Nations*, Knopf, New York, 1978.
[16] Naj, Džozef, *Kako razumevati međunarodne odnose*, Stubovi kulture, Beograd, 2006.
[17] Cees, Wiebes, Intelligence and the War in Bosnia 1992–1995, Munster/Hamburg/London, 2003.
[18] Holsty, K. John, International Politics: A Framework for Analysis, Englewood Cliffs, 1967.
[19] Sekkaf Ali Hasan*, Vehabizam/selefizam, ideološka pozadina i historijski korijeni, Srebreno pero,* Sarajevo, 2005.
[20] Šindler, R. Džon, *Nesveti teror – Bosna, Al kaida i uspon globalnog džihada,* Službeni glasnik, Beograd, 2009.

Prof. Milan Mijalkovski, PhD
University of Belgrade Faculty of Security studies

Summery: Terrorism today represents a rather common and, in many aspects, enigmatic form of threat to the security of many countries. Therefore, the country's defense against a specific terrorist aggression is highly uncertain. In fact, it requires the availability of adequate forces and credible management which function together as an effective system. Accordingly, there is a prevalence of the countries which tend to establish and maintain the defense system which they use to protect their vital assets from the terrorists efficiently, in such way which primarily prevents them from attacking an immediate potential victim using lethal effects. In the same time, such national system is characterized by a proper reactive potential to punish the terrorist in case they actually attack an immediate victim. An efficient implementation of a national antiterrorist system largely depends on the quantity and types of national power, although, it is evident that one type of power is of particular significance. This is about national intelligence power, which main institutional carriers are intelligence and security agencies. Their core purpose and a priority task is to secure their home country from all types of the terrorist surprises, i.e. to constantly surprise and successfully disable terrorists whose actions are targeted against the home country. The contribution of national intelligence power in the defense of a home country from a subtle terrorist aggression should be considered conditionally, in both narrow and wider context, and if this important fact is eventually ignored, there is a possibility of smaller or greater negative consequences to security of the vital country's assets. Therefore, this requires a superiority of this type of power against the power of terrorists, i.e. it requires an optimum power as, in that case, it serves as a guarantee of a successful struggle of a country against terrorists.

Under national intelligence antiterrorist power in the narrow context, what is implied is an ability of intelligence factor to, according to its competencies and authorizations, optimally successfully apply intelligence-operative measures and actions against terrorists, and thus monitor (has insight in) all their core activities. At the same time, it advances its own operative engagement, and individually, or in cooperation with other state institutions, disables terrorists from jeopardizing national security. While the intelligence factor in a narrow context, primarily bases its representation of power on the consistent application of quality legislative regulations, initiative, expertise and professionalism of its human resources, in a wider context, there is a possibility that some

causes appear, which restrain and/or strongly disable its power, which takes the feature of disability in protecting a home country from terrorists. Simply, it should be taken into consideration that the competent body of the country, which handles the intelligence and security agencies, has a crucial role in the view of both maintenance and strengthening of the national intelligence power as well as its application, and therefore, it has greater responsibility than the intelligence factor. Namely, its competencies and functions in that complex process are managing, order releasing, streaming, coordinating and monitoring. Thus, an eventual inadequate realization of any of the listed functions may limit or disable the intelligence factor completely from representing its power against terrorists properly, so as to protect the home country from their activities. Experiences from the antiterrorist practice warn that there is a possibility of such consequences which are fatal in regard to the survival and sustainable development of a specific country.

Pregledni rad – UDK 323.285: [323+327.7/.8

POLITIČKO-DIPLOMATSKA ZAŠTITA OD TERORIZMA

POLITICAL-DIPLOMATIC PROTECTION AGAINST TERRORISM

Prof.dr Duško Vejnović[1]
Prof. dr Braco Kovačević
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci
Banja Luka

Apstrakt: Zaštita od terorizma podrazumijeva organizovani oblik društvene prevencije, kriminalnu profilaksu kao osnovnu funkciju kriminalne politike. **Sprečavanje terorizma pretpostavlja poznavanje političko-diplomatskih aktivnosti, kriminalnih pojava, političkih, pravnih, ekonomskih, socijalnih i društvenih uzroka i uslova koji do njih dovode.** Ovaj rad predstavlja pokušaj otvaranja pitanja uloge politike i diplomatije u borbi protiv terorizma. Počeci diplomatske vještine javili su se u samo svitanje ljudske civilizacije, prilikom stvaranja prvih organizovanih ljudskih zajednica. Već tada **diplomatija se pojavljuje kao diskurs upravljanja međunarodnim odnosima** miroljubivim putem, većinom putem pregovora, iako je diplomatija uglavnom i djelomično prethodila ratovima. Nesumnjivo, većina političko-diplomatskih aktivnosti zahtijeva **ekstenzivnu upotrebu znanja**. U tom kontekstu politička diplomatija se može opisati kao intelektualna aktivnost zasnovana na neprestanom pribavljanju i procesuiranju informacija, njihovoj analizi i posljedičnom donošenju odluka. Jednostavno definisano, **zadaci političke diplomatije** jesu: predstavljati i zastupati, pregovarati, štititi i obavještavati svoju zemlju. Osim tradicionalnih političkih, u diplomatske aktivnosti spadaju i ekonomski, kulturni, naučni, vojni i drugi odnosi. Savremena politička diplomatija, osim tradicionalnih zadataka, bavi se i problemima ljudskih prava, nezakonitih migracija, zaštite okoline, organizovanog kriminala, te učestvuje u **borbi protiv terorizma**. **Političko-diplomatske antiterorističke mjere** treba da doprinesu rješavanju konflikata rezolutnog tipa i usmjerene su ka rješavanju sukoba **sredstvima javnog dijaloga i tzv. tajne diplomatije.** Nosioci političko-diplomatskih aktivnosti su najviši

[1] *tin@blic.net*

državni rukovodioci i organi (predsjednik, skupština, vlada). Njihova uloga u političko-diplomatskim antiterorističkim aktivnostima je odlučujuća.

Ključne riječi: politika, diplomatija, terorizam, zaštita, antiterorizam, pregovaranje.

UVOD

Savremena politička diplomatija predstavlja kompleksan skup vještina, institucionalnih i vaninstitucionalnih međunarodnih odnosa, koji se, za razliku od tradicionalne političke diplomatije, ne ograničavaju na formalne kontakte između predstavnika vlada različitih država. Današnja politička diplomatija je mnogo više diplomatija koja se odvija između predstavnika građanskih društava, neformalnih institucija, nevladinih organizacija, intelektualaca, analitičara i istraživača, nego diplomatija između dva ili više ministarstava vanjskih poslova, koja se ostvaruje preko diplomatskih predstavništava u određenim državama.

POLITIČKO-DIPLOMATSKI PRISTUP RJEŠAVANJU PROBLEMA TERORIZMA

Politička diplomatija predstavlja najmoćnije sredstvo svake zemlje u borbi protiv savremenog terorizma, koji, očigledno, u mnogim svojim oblicima prevazilazi državne granice. Tako terorizam kao globalni problem preko terorističkih grupa i organizacija pokriva cijelu planetu. Adekvatno i vješto vođena, diplomatija je centralni subjekt koji sve antiterorističke mjere objedinjava u kompaktnu i povezanu cjelinu. **Političko-diplomatske antiterorističke mjere** treba da doprinesu rješavanju konflikata rezolutnog tipa i usmjerene su rješavanju sukoba sredstvima javnog dijaloga i tzv. tajne diplomatije. Dakle, politička diplomatija ima glavnu ulogu u antiterorističkim aktivnostima uopšte, bilo da se dogovara, pregovara ili pak posreduje u iznalaženju antiterorističkog rješenja mirnim putem. Nosioci političko-diplomatskih aktivnosti su najviši državni rukovodioci i organi (predsjednik, skupština, vlada). Njihova uloga u diplomatskim antiterorističkim aktivnostima je odlučujuća, jer oni: pravovremenim aktivnostima u inostranstvu osiguravaju ujednačen pristup problematici savremenog terorizma, gdje se posebno potencira **obaveza država da terorističke aktivnosti materijalno ne pomažu** niti politički podržavaju, insistiraju na otklanjanju uzroka terorizma, bez obzira na obim i intenzitet njegove aktivnosti, u početnoj fazi terorističke aktivnosti pravovremeno javno dostavljaju podatke i dokaze na osnovu kojih se može potvrditi prisustvo terorističkih organizacija i grupa, kako bi se osigurala međunarodna pomoć i podrška u antiterorističkoj borbi, obavljaju pravovremeno konsultacije sa

regionalnim, evropskim i svjetskim relevantnim političkim činiocima radi podrške za planirane antiterorističke akcije.

Pored navedenih, političko-diplomatske antiterorističke aktivnosti obuhvataju i aktivnosti s kojima se upoznaju velike sile i UN o **uzrocima terorizma** u cilju dobijanja međunarodne podrške za izvođenje efikasne antiterorističke akcije. Vrlo je bitno da se ubijede zvaničnici država i predstavnici međunarodnih organizacija **da odbijaju tajne kontakte sa teroristima** i da im ne pružaju podršku, posebno materijalnu pomoć (tranzit, boravak, nabavku oružja i edukaciju terorista), a značajno je da vlade prijateljskih zemalja pruže javnu podršku ugroženoj zemlji u vezi s mjerama koje ona preduzima u antiterorističkim aktivnostima.

PREGOVARANJE, TERORISTI I TERORIZAM

U vremenima krize, kao što je ova u kojoj se nalazimo, kada ni militaristička rješenja više nisu dovoljna, pregovarač je onaj koji rješava razmirice internacionalne prirode i promoviše pomirenje. U tome je efektnost političke diplomatije koja "vodi bitku" na više frontova. Terorizam je otvorio i jedno novo poglavlje u unutrašnjem i međunarodnom pregovaranju. Vlade su često prinuđene **da pregovaraju** sa teroristima, posebno kad je u pitanju držanje talaca. One pregovaraju sa teroristima u nastojanju da ih privole da odustanu od namjere i predaju se ili, ako su pod kontrolom odnosno u zatvoru, da sarađuju u otkrivanju terorističke mreže i namjera. To je veoma specifična vrsta pregovora – na jednoj strani je država, a na drugoj pojedinci ili organizacije koje su nepriznate, ali kojima pregovarački status daje gola sila ili prijetnja njome. Vlade često nude teroristima kombinaciju bezbjedne predaje, amnestije ili smanjenja kazni za prethodna krivična djela, nagrada i garancije bezbjednosti za njih ili članove njihovih porodica. Smisao ovakvih nagodbi je smanjenje broja terorista i slabljenje njihove mreže. Nuspojava može biti nepovjerenje i sumnjičavost među samim teroristima.[2]

Dakle, teroristi su, poučeni iskustvom prve amnestije, primijenili kontrataktiku da obesnaže drugu. Kad su teroristi uhvaćeni, vlada ima dobru priliku da pregovara s njima, nudeći im umanjenje kazne u zamjenu za informacije.[3] Crvene brigade su smatrane ideološki najopredjeljenijim od svih glavnih italijanskih terorističkih grupa i najnepomirljivijim u odnosu na bilo

---

[2] Amnestija predsjednice Akino na Filipinima imala je za posljedicu krvave čistke među samim pobunjeničkim i terorističkim grupama. Dvije amnestije u Kolumbiji su dale različite rezultate: prva je uspjela, druga nije. Kod prve amnestije bilo je dosta terorista koji su bili spremni da se predaju, a kod druge nije; drugo, poslije prve amnestije najvažnije terorističke grupe *(M-19 i FARC)* su jako zaoštrile bezbjednosne mjere; i, najzad, na drugu amnestiju su teroristi odgovorili krvavim napadima, u namjeri da natjeraju vladu da opozove amnestiju.

[3] Najpoznatiji slučaj te vrste je italijanski Pokajnički terористički zakon, koji mnogi smatraju ključnim u uspješnom obračunu sa Crvenim brigadama između 1970. i 1978.

kakvu saradnju sa državom. Naime, Crvene brigade su od relativno male grupe ideološki čvrsto opredijeljenih istomišljenika, koji su se dobro lično poznavali, izrasle u veliku i složenu organizaciju koja je regrutovala i sasvim marginalne članove u odnosu na opšte ciljeve. Neki od tih novih pripadnika su bili prosto nasilnici, dovedeni da obavljaju prljave zadatke. Drugi su navodno bili ovisnici od droge. U svakom slučaju, ideološki ciljevi su za pridošlice značili mnogo manje nego za one iz prvobitnog jezgra. Nije bila uvedena institucija specijalnog tužioca sa velikim ovlaštenjima, zatvorenici su imali priliku da međusobno komuniciraju (i da se dogovaraju), a uhapšeni su očuvali međusobno povjerenje, jer se radilo o manjoj, čvrsto povezanoj grupi.[4]„Svi ovi slučajevi ukazuju na ozbiljan problem s kojim se susreću demokratska društva koja počivaju na vladavini prava: u kojoj mjeri je opravdano ograničiti demokratske postulate i individualne slobode da bi se omogućila efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i terorizma."(Kovačević, Ž., 2004:437)

Teroristi koji pripadaju ideološkim, vjerskim ili rasnim fundamentalističkim strujama su po pravilu najmanje spremni da sarađuju. Do kraja indoktrinirani i uvjereni u opravdanost i najbrutalnije akcije, oni se teško opredjeljuju da pregovaraju sa vlastima kad su uhvaćeni, jer vjeruju da je to izdaja velikog cilja. Kidnapovanje i držanje talaca su vrlo česti oblici terorističkih akcija, u kojima teroristi postavljaju ucjenu i traže za oslobađanje zatočenih određenu akciju vlasti: nekad je u pitanju finansijska ucjena, ali u slučajevima političkog, ideološkog ili vjerskog terorizma najčešći zahtjev je oslobađanje njihovih drugova uz garanciju sopstvenog bezbjednog odlaska u azil ili promjena vladine politike koja ugrožava njihove ciljeve. „Bitni elementi za donošenje odluke su vezani za procjenu, s jedne strane, rizika policijske akcije protiv terorista, s druge, spremnosti terorista da realizuju prijetnju i stvarno likvidiraju taoce, iako to znači i njihovu sopstvenu smrt. Za tu procjenu ključan je motiv terorista: vjerski ili drugi fanatizam, borba za nezavisnost, odnosno autonomiju, pomračena psiha, lična sloboda ili želja za novcem ili publicitetom." (Kovačević, Ž., 2004 : 438) Od toga uveliko zavisi i da li je riječ o dobro obučenoj i indoktriniranoj grupi, sa kojom su izgledi na policijsku akciju bez ugrožavanja života talaca mali ili o amaterima, gdje su izgledi za uspjeh veći. Neka istraživanja pokazuju da je samo 1 % terorista u slučaju držanja talaca odustalo od postavljenih zahtjeva. Manji, instrumentalni ustupci prilikom pregovora, kao što su obezbjeđenje hrane,

[4] U operaciji *Sablja,* nakon ubistva premijera Đinđića, primijenjena su italijanska iskustva. Donijet je novi zakon kojim su povećane ingerencije policije i istražnih organa (produženje pritvora i sl.), omogućeno je imenovanje specijalnog tužioca sa posebnim ovlašćenjima i uvedena institucija zaštićenog svjedoka, usmjerena na pridobijanje uhapšenih na saradnju u otkrivanju pripadnika kriminalističke odnosno terorističke mreže.

bezbjedna predaja, pa čak i bezbjedan odlazak (ako su taoci nepovrijeđeni) nisu imali direktnog uticaja na porast terorizma.[5]

Kovačević tvrdi da kada država u borbi protiv terorizma pređe u neselektivnu represiju i prema onima koji se nenasilno suprotstavljaju politici vlade ili upotrebljava pretjerana sredstva prisile protiv osumnjičenih za simpatije ili podršku teroristima i samim uhapšenim teroristima, sva je vjerovatnoća da će to donijeti novo nasilje. Istraživanja ukazuju na direktnu vezu između torture prema osumnjičenim i osuđenim teroristima i rasta terorizma. Isto tako, ni vanredne mjere ni ograničavanje građanskih sloboda nisu doveli do slabljenja terorizma.

„U **borbi protiv terorizma** moraju se poštovati ljudska prava „Aktivnosti Organizacije treba da budu dio trostrane strategije koja će podržati globalne napore da se: **(a) odvrate nezadovoljne grupe od pribjegavanja terorizmu; (b) uskrate grupama i pojedincima sredstva za izvršenje terorističkih akata; (c) ustraje u široko zasnovanoj međunarodnoj saradnji u borbi protiv terorizma."** (Kovačević, Ž., 2004:439)

"Ujedinjeni narodi moraju osigurati da suštinska briga bude zaštita ljudskih prava. Terorizam često uspijeva tamo gdje se krše ljudska prava, što dodatno traži jačanje akcije da se suzbiju povrede ljudskih prava. Sam terorizam se mora shvatiti kao nasrtaj na osnovna prava. U svim slučajevima, borba protiv terorizma mora poštovati međunarodne obaveze u pogledu ljudskih prava." (Iz izvještaja Radne grupe za politiku UN protiv terorizma).

NEKI ASPEKTI AMERIČKE POLITIČKO-DIPLOMATSKE BORBE PROTIV TERORIZMA

SAD posjeduju veliku vojnu moć i imaju sposobnost da nadvladaju većinu protivnika sa kojima bi ušle u sukob, čak i da u tom sukobu nemaju saveznika. Ipak, postoje četiri glavna razloga za zabrinutost: razumijevanje ograničenja vojne moći, motivacija drugih da izazovu SAD, pogrešno razumijevanje prirode izazova s kojim se treba suočiti, pa samim tim i pogrešno razumijevanje prirode odgovora na taj izazov i previđanje vrijednosti koje su u pitanju, a za koje se SAD zalažu.

Poslije 11. septembra 2001. godine SAD su razvile novu Nacionalnu bezbjednosnu strategiju kako bi se borile protiv globalnog terorizma. Vojna moć SAD postala je ključno sredstvo u ovoj borbi i čak je korištena

---

[5] Terorističke akcije u Francuskoj su dugo poslije rata bile rijetke, sve do 1973. godine, kada su Francuzi popustili pred zahtjevima terorista prilikom zauzimanja njihove ambasade u Saudijskoj Arabiji. U naredne tri godine broj terorističkih napada se utrostručio. Počev od februara 1976. godine, francuska vlada je primijenila potpuno drugačiju politiku prema teroristima u tri različita slučaja: likvidirala je teroriste u Džibutiju, izručila je pripadnike Bader-Majnhof grupe Njemačkoj (dok im je ranije davala politički azil) i zauzela prvi put tvrd stav prema ustaškim teroristima.

preventivno protiv potencijalnih prijetnji. Sredstvo koje je često zanemarivano u ovoj borbi jeste javna diplomatija, koja uključuje i diplomatiju i upotrebu informacija kako bi se uticalo na inostrano javno mišljenje o američkim vanjskopolitičkim ciljevima. **Upotreba informacija i diplomatije,** što se zajedno često naziva „meka moć", može se posmatrati kao dio informativnog rata koji se vodi u sadejstvu sa „tvrdom moći", odnosno vojnom i ekonomskom moći.

Džordž V. Buš (George W. Bush) došao je na čelo SAD u januaru 2001. godine. Novi američki predsjednik nije donio nijednu novu političku odluku koja bi se ticala provođenja javne diplomatije ili međunarodnog javnog informisanja, već je odlučio da nastavi programe i ostavi na snazi političke direktive iz vremena administracije njegovog prethodnika Bila Klintona (Bill Clinton). Kada je terorizam u pitanju, na domaćem tlu SAD su se koncentrisale na organizacione promjene federalnih, državnih i lokalnih struktura i politika koje su uključivale primjenu zakona, obavještajne operacije. Što se tiče inozemstva, američka vanjska politika skoncentrisala se na poražavanje terorizma, a ne na bavljenje posljedicama terorizma kod kuće. Zajedno sa vojnim akcijama koje su bile usmjerene protiv terorizma, došlo je i do obnavljanja interesovanja za aktivnosti javne diplomatije u inozemstvu sa ciljem da se osvoje „srca i umovi" i izbori sa antiamerikanizmom u arapskom svijetu. Tadašnji predsjednik SAD Džordž V. Buš je nakon terorističkih napada bio lično angažovan na polju javne diplomatije. Tri dana nakon 11. septembra, predsjednik Buš imao je glavnu ulogu u održavanju ekumenske službe u Nacionalnoj katedrali. Predstavnik američkih muslimana pomogao je u njenom sprovođenju. Nekoliko dana kasnije predsjednik SAD posjetio je Islamski centar, odnosno džamiju u Vašingtonu, gdje je dao izjave koje su se odnosile na njegovo viđenje islama kao vjere mira. Također, u novembru iste godine predsjednik Buš pozvao je ambasadore zemalja članica Organizacije islamske konferencije (Organization of the Islamic Conference – OIC) na molitvu i prekidanje ramazanskog posta u Bijeloj kući.

Za sada se, u domenu javne diplomatije, ne nazire konkretnije definisanje uloge predsjednika SAD, što bi, u svakom slučaju, mnogo doprinijelo jačanju američke javne diplomatije. Ukoliko se želi jasnija uloga predsjednika u sferi javne diplomatije, kako bi se ova oblast američke politike dodatno osnažila, ključni elementi predsjedničke direktive koja se tiče javne diplomatije treba da budu:

- jasna politika i strategija za jačanje sposobnosti vlade SAD da komunicira sa javnošću u inozemstvu,
- efikasna struktura za koordinaciju najvažnijih elemenata civilne i vojne javne diplomatije,
- zahtjev da svi regionalni odbori za koordinaciju politike Nacinalnog savjeta za bezbjednost (National Security Council Policy Coordinating Commitees) prilikom razmatranja političkih opcija procjenjuju

potencijalne posljedice po mišljenje inozemnog javnog mnjenja i da razvijaju komunikacione strategije u skladu sa odabranom politikom,

- usmjeravanje resursa javne diplomatije, obuke, programa, budžeta i tehnologije, pažnja posvećena odnosu sa nevladinim organizacijama (NVO), međunarodnim organizacijama, komercijalnim medijskim kućama i koalicionim saveznicima,
- raspored zadatih ciljeva i standarda za procjenu napretka u ostvarivanju reformi.[6]

Na početku rata protiv terorizma Bijela kuća je osnovala agenciju pod nazivom Koalicioni informativni centar (Coalition Information Center – CIC), koja je imala kancelarije u Vašingtonu, Londonu i Pakistanu. Svrha ove agencije bila je da obavještava javnost o ratnim ciljevima zapadnih saveznika i da omogući brzo opovrgavanje neprijateljskih tvrdnji o civilnim žrtvama ili uspjesima na bojnom polju. Nakon 11. septembra tadašnji državni sekretar Kolin Pauel (Colin Powell) imenovao je Edvarda Džerdžana, bivšeg ambasadora SAD, da predsjedava Savjetodavnoj grupi za javnu diplomatiju za arapski i muslimanski svijet. Studija, koja je objavljena u oktobru 2003. godine, imala je naziv „Promjena mišljenja, postizanje mira: novi strateški pravac javne diplomatije u arapskom i muslimanskom svijetu". Osnovne **preporuke** Savjetodavne grupe za javnu diplomatiju uključivale su:

- strukturalne promjene u unutaragencijskim procesima kako bi se u te procese uključili Državni sekretarijat, Bijela kuća, Vijeće za nacionalnu bezbjednost (National Security Council – NSC) i druge važne institucije i organi sa novom predsjedničkom direktivom koja treba da naglasi važnost javne diplomatije,
- veće učešće Američke Agencije za međunarodni razvoj (USAID) i DOD-a na polju svih smjerova politike i programa javne diplomatije,
- dodatno prikupljanje sredstava i organizovanje profesionalnog osoblja iz oblasti javne diplomatije koje poznaje Bliski istok i njegovu kulturu, religiju i jezik,
- veću upotrebu informacionih tehnologija prilikom komunikacije sa arapskim i muslimanskim društvima, ali i upotrebu novih metoda za mjerenje uspjeha ili neuspjeha uloženih napora,
- brojniji kursevi engleskog jezika i drugih obrazovnih aktivnosti kako bi muslimanska omladina imala veće prilike za obuku na određenim poslovima,
- širenje programa „Američki kutak" i stvaranje novih projekata, pod nazivom „Biblioteka američkog znanja", dostupnih naročito na bliskoistočnim univerzitetima.[7]

---

[6] Peterson, Peter G.: *Public Diplomacy and the War on Terrorism*, Foreign Affairs, Sep/Oct 2002, Vol. 81, Issue 5, internet: http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=111, 20.08.2009;

Nasuprot „tvrdoj moći", koja se zasniva na prisili i nastaje iz vojne i ekonomske moći, stoji „meka moć", koja se ne zasniva na prisili, već na sposobnosti jedne države da provede svoju volju u koordinaciji sa drugim državama, koristeći se atraktivnošću svoje kulture i svojih vrijednosti, ideja i institucija. Kada država ima takav uticaj da može motivisati druge države da usvoje iste vrijednosti, onda takvu državu na određeni način možemo svrstati među vodeće zemlje. „Meka moć" uključuje i propagandu, ali je šira od same propagande. Ona posjeduje realnu moć, odnosno sposobna je da ostvari cilj. Prema Džozefu Naju (Joseph S. Nye), „meka moć" određene države sastoji se od tri elementa: kultura (državna), što je za neke popularna kultura, a za druge jezik, klasična muzika i literatura, nauka i obrazovanje ili tehnička dostignuća; političke vrijednosti koje vladaju u jednoj državi, pa se kroz to može vidjeti uticaj domaće politike na sliku zemlje u inozemstvu; i vanjska politika jedne zemlje u situacijama u kojima se ona vidi kao legitimna i sa moralnim autoritetom, pa se ovdje može vidjeti emocionalni utjecaj medijskih prenosa o akcijama koje se provode u inozemstvu. Do 2000. godine američka „meka moć" bila je jaka. Privlačnost američkog društva i institucija bila je zasnovana na velikoj ekonomskoj moći SAD, a postojala je i izrazita dominacija američkog biznisa, televizije, filmova, muzike, kao i velika želja za imigraciju u SAD. Tokom tog perioda američka vanjska politika oslanjala se i na „meku" i na „tvrdu moć". Ipak, od 11. septembra 2001. godine, američka „meka moć" bila je u padu zbog kontroverzne politike administracije predsjednika Buša, koja se oslanjala na oštru upotrebu diplomatije i vojne moći. Zbog toga su zanemareni javna diplomatija i programi kulturne razmjene, što je dovelo do neuspjeha u promovisanju američkog društva u inozemstvu. Između ostalih, postoje dva mehanizma koja mogu da pomognu SAD da odole izazovima ostvarivanja hegemonskog položaja i da samim tim ojačaju svoju „meku moć". Prvi mehanizam predstavlja otprilike podjednaka raspodjela moći u međunarodnom sistemu jer bi, suočene sa suprotstavljenom silom koja može da im parira, SAD bile prinuđene da se umjesto hegemonije opredijele za mnogo oprezniju strategiju. Drugi ograničavajući mehanizam je da američki domaći politički sistem onemogući državne vođe da se upuste u nepotrebne avanture.

ZAKLJUČAK

Političko-diplomatska aktivnost je najmoćnije oružje svake zemlje u borbi protiv savremenog terorizma koji, ohrabren globalizacijom, nesmetano u mnogim pogledima, prevazilazi državne granice. Tako terorističke grupe i organizacije svoje mreže razapinju po cijeloj planeti. Vješto vođena, politika i diplomatija je vezivno tkivo koje sve antiterorističke mjere objedinjuje u

---

[7] Kilroy, R. J. Jr.: *Public Diplomacy: Government, Universities, and the War on Terrorism,* The Journal of Public Affairs, 2005, p.132.

jednu, kompaktnu i vješto povezanu cjelinu. Bez efikasne politike i diplomatije **antiterorističke mjere** i aktivnosti su razjedinjene i nepovezane, a time i neefikasne. Na planu borbe protiv savremenog terorizma politika i diplomatija se ne odnosi samo na profesionalne diplomate koji rade u inostranstvu već i na sve funkcionere koji izvršavaju druge zadatke, specijalizovane i povezane sa borbom protiv terorizma. Politika i diplomatija su ključne u borbi protiv modernog međunarodnog terorizma koji, u mnogim aspektima, ne poznaje granice. Nova pardigma političke diplomatije stupa na snagu. U vrtlogu globalizacije društvo ima mnogo više pristupa informacijama i više „meke moći" da utiče na globalna dešavanja direktno, indirektno i putem vlada. Stvaranje jake javne političke diplomatije postaje esencijalna polazna tačka. Neki stari nedostaci, kao što su manjak političke volje, odsustvo sveobuhvatne strategije, deficit obučenih profesionalaca, kulturne barijere i krnji resursi, uspješno se, i ubrzano prevazilaze. Jako vođstvo, vizija, planiranje i koordinacija su ključni. Svi resursi mobilizuju se u jednu jedinstvenu svrhu: **oformljenje globalne koalicije protiv terorizma.**

LITERATURA

[1] Beridž, Dž. R. *(2008), Diplomatija – teorija i praksa*, Beograd, IP F. Višnjić i Akademija za diplomatiju i bezbjednost;

[2] Berković, S. *(2006), Diplomacija i diplomatska profesija,* Dubrovnik, Urban – Media;

[3] Kovačević, Ž. *(2004), Međunarodno pregovaranje,* Beograd, Filip Višnjić Diplomatska akademija MSP SCG;

[4] Nicolson, H. *(1988), Diplomacy,* Vašington, Institute for the study of diplomacy;

[5] Potempkin, V. P. *(1951), Historija diplomacije,* Zagreb, Matica hrvatska;

[6] Vukadinović, R. *(2004), Politika i diplomacija,* Zagreb, Politička kultura;

[7] Fareed, Z.: *It's More Than a War,* Newsweek, Pacific Edition, 8/2/2004;

[8] Ford, T.: *U.S. Public Diplomacy: Interagency Coordination Efforts Hampered by the Lack of a National Communication Strategy: GAO-05-323*, GAO Reports, 4/4/2005;

[9] Peterson, P. G.: *Public Diplomacy and the War on Terrorism,* Foreign Affairs, Sep/Oct 2002;

[10] Kilroy, R. J. Jr.: *Public Diplomacy: Government, Universities, and the War on Terrorism,* The Journal of Public Affairs, 2005;

[11] Seib, P.: *Toward a More Imaginitive U.S. Public Diplomacy,* The Huffington, 12. 8. 2009;

[12] Tuch, H. N.: *Understanding Public Diplomacy,* Public Diplomacy Council, 1. 9. 2009.

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Prof. Dr. Dusko Vejnović
Prof. Dr. Braco Kovacevic
Faculty of Political Science, University of Banja Luka
Banja Luka

Summery: The Prevention of Terrorism means an organized form of social prevention, criminal prophylaxis as a primary function of criminal policy. Preventing terrorism presupposes knowledge of the political - diplomatic activity, criminal phenomenon, political, legal, economic, social and community causes and conditions that lead to them. Preventing terrorism presupposes knowledge of the political - diplomatic activity, criminal phenomenon, political, legal, economic, social and community causes and conditions that lead to them. Even then, diplomacy appears as a discourse management of international relations through peaceful means, mainly through negotiations, although diplomacy is generally preceded by wars. Undoubtedly, most political - diplomatic activities require extensive use of knowledge. In this context, political diplomacy can be described as an intellectual activity based on constant acquisition and processing of information, its analysis and subsequent decision-making. Simply defined, the tasks of political diplomacy are present and represent, negotiate, protect and keep their land. In addition to traditional political, the diplomatic activities include economic, cultural, scientific, military and other relations. Contemporary political diplomacy, apart from the traditional tasks, dealing with issues of human rights, illegal immigration, environmental protection, organized crime, and participate in the fight against terrorism. Political-diplomatic counter-terrorism measures should contribute to resolving conflicts rezolutnog type and are directed towards resolving the conflict the media and so-called dialogue. secret diplomacy. Holders of a political - diplomatic activity by the highest state officials and authorities (the president, parliament, government). Their role in the political - diplomatic counter-terrorism activities is crucial.

Pregledni rad – UDK 323.285: 343.98

BORBA PROTIV TERORIZMA
(krivičnopravni aspekt)

FIGHT AGAINST TERRORISM
Criminal Law Aspects

Dr Ivanka Marković
vanredni profesor na Pravnom fakultetu
Univerziteta u Banjoj Luci

Dr Miloš Babić
redovni profesor na Pravnom fakultetu
Univerziteta u Banjoj Luci i sudija Suda BiH

Apstrakt: U radu se razmatra krivičnopravni aspekt borbe protiv terorizma u Bosni i Hercegovini, sa posebnim osvrtom na Krivični zakon Republike Srpske i Krivični zakon Bosne i Hercegovine.

Uvodni dio rada posvećen je aktivnostima međunarodne zajednice usmjerenim na iznalaženje adekvatnih pravnih instrumenata za borbu protiv terorizma i njihovo usaglašavanje na međunarodnom nivou. Autori ističu da su međunarodne konvencije i aktivnosti imale značajan uticaj na savremena krivična zakonodavstva u pravcu izjednačavanja fizionomije krivičnih djela koja su usmjerena na borbu protiv terorizma, tako da ne postoje neke veće razlike u strukturi pojedinih krivičnih djela kojima se predviđa kažnjavanje, kako za terorizam tako i za pojedine radnje kojima se omogućavaju, podstiču ili finansiraju terorističke aktivnosti.

Drugi i treći dio rada posvećen je analizi relevantnih odredaba Krivičnog zakona Republike Srpske i Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, autori ističu da je krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini uglavnom usklađeno sa međunarodnim konvencijama i zahtjevima međunarodne zajednice, jer pored krivičnog djela terorizma, krivični zakoni sadrže i pojedina krivična djela kojima se inkriminišu pripremne i saučesničke radnje.

Ključne riječi: terorizam, sprečavanje terorizma, finansiranje terorizma, pripremanje terorizma

UVODNE NAPOMENE

S obzirom na različite oblike ispoljavanja terorizma u različitim vremenskim epohama razvoja ljudske civilizacije postojale su i različite krivičnopravne definicije terorizma, koje su se uglavnom svodile na primjenu različitih oblika nasilja usmjerenih na izazivanje straha kod građana jedne države, a sve to u cilju rušenja ustavnog uređenja date države. Međutim, na fizionomiju krivičnopravne definicije terorizma tokom prošlog, a naročito početkom ovog vijeka, značajan uticaj imala su dešavanja na međunarodnom planu. Naime, činjenica da terorizam predstavlja (najčešće) oblik organizovanog kriminala sa teškim posljedicama i prostornom neograničenošću, nametnula je potrebu da se problem terorizma internacionalizuje, kako bi se na međunarodnom planu ovaj fenomen odredio i pravno uredio instrumentarij za njegovo efikasno suzbijanje. U tom smislu je još 1937. godine donesena Ženevska konvencija o sprečavanju i kažnjavanju terorizma, koja je definisala terorizam kao krivična djela upravljena protiv države, čiji je cilj ili priroda prouzrokovanje straha kod pojedinih lica, grupa lica ili kod javnosti.[1] Poslije Drugog svjetskog rata aktivnost međunarodne zajednice na iznalaženju adekvatnog pravnog instrumentarija za suzbijanje terorizma rezultirala je donošenjem većeg broja međunarodnih konvencija koje se indirektno ili direktno odnose na fenomen terorizma.[2] Nakon zastrašujućih terorističkih napada u Sjedinjenim Američkim Državama, 11. septembra 2001. godine, Savjet Evrope intenzivira svoje aktivnosti u borbi protiv terorizma, pri čemu se posebno fokusira na jačanje zakonskih mjera protiv terorizma, zaštitu osnovnih vrijednosti i otkrivanje uzroka terorizma, polazeći od načela da je moguće i neophodno boriti se protiv terorizma istovremeno poštujući ljudska prava, osnovne slobode i vladavinu prava. Kao

---

[1] Iako je ova konvencija bila potpisana od strane 24 države koje su učestvovale na Međunarodnoj konferenciji posvećenoj terorizmu održanoj u Ženevi od 1-16. novembra 1937. godine, ona nikada nije stupila na snagu jer nije ratifikovana. Smatra se da do ratifikacije nije došlo jer pojam terorizma nije bio dovoljno precizno određen, a i zbog izbijanja Drugog svjetskog rata. Opširnije o tome v. *D. Jakovljević*: Terorizam sa gledišta krivičnog prava, Beograd, 1997, s. 73–77.

[2] Poslije Drugog svjetskog rata doneseno je niz konvencija koje su imale za cilj sprečavanje terorizma, npr.. Medjunarodna konvencija protiv uzimanja talaca od 17. decembra 1979, Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih dela protiv lica pod diplomatskom zaštitom, uključujući i diplomatske agente 14.decembra 1973, Evropska konvencija o suzbijanju terorizma 27.januara 1977, Konvencija o krivičnim delima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima 14. septembra 1963. (Tokio), Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova 16. decembra 1970. (Hag), Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbednosti civilnog vazduhoplovstva od 23. septembra 1971. (Montreal), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju akata terorizma koju je donela Organizacija američkih država 2. februara 1971. u Vašingtonu itd.

rezultat navedenih napora usvojena su tri međunarodna pakta koji se bave suzbijanjem terorizma, sprečavanjem terorizma i pranjem novca i finansiranjem terorizma, kao i nekoliko preporuka Komiteta ministara državama članicama u vezi sa posebnim istražnim tehnikama (Preporuka Rec (2005)10), zaštitom svjedoka i saradnika pravde (Preporuka Rec (2005) 9), pitanjima identifikacionih dokumenata koja se postavljaju u vezi s terorizmom (Preporuka Rec (2005) 7), pomoći žrtvama zločina (Preporuka Rec (2006) 8) i saradnjom u borbi protiv terorizma između Savjeta Evrope i njegovih država članica i Međunarodne organizacije kriminalističke policije (ICPO – Interpol) (Preporuka Rec (2007) 1). Ti novi standardi pridruženi su Smjernicama za ljudska prava i borbu protiv terorizma, koje je Komitet ministara usvojio 2002. godine, dodatnim Smernicama za zaštitu žrtava terorističkih akata (2005), Deklaraciji o slobodi izražavanja i informisanja u medijima u kontekstu borbe protiv terorizma (2005) i Prijedlozima za politiku borbe protiv rasizma u sklopu borbe protiv terorizma (2004).[3] Evropska konvencija o suzbijanju terorizma iz 1977. godine[4] izmijenjena je 2003. godine usvajanjem Protokola kojim se dopunjuje Evropska konvencija o suzbijanju terorizma. Navedenim Protokolom se, pored izmjena koje se tiču pojednostavljenja postupka za usvajanje izmjena i dopuna Konvencije i smanjenja mogućnosti odbijanja ekstradicije na osnovu rezervi na Konvenciju, značajno proširuje spisak krivičnih djela koja se nikada ne smiju smatrati političkim ili politički motivisanim (unose se sva krivična djela koja su obuhvaćena antiterorističkim konvencijama Ujedinjenih nacija) i uvodi mogućnost odbijanja ekstradicije učinilaca krivičnih djela zemljama u kojima postoji opasnost da nad njima bude izvršena smrtna kazna, da budu izloženi torturi ili da budu osuđeni na kaznu doživotnog zatvora bez mogućnosti uslovnog puštanja na slobodu.

U cilju pokrivanja određenih praznina u međunarodnom pravu i aktivnostima koje su usmjerene protiv terorizma, u okviru Savjeta Evrope je 2005. godine, ponovo donijeta Konvencija o sprečavanju terorizma.[5] Svrha Konvencije je povećanje napora država stranaka u sprečavanju terorizma i njegovih negativnih uticaja na potpuno uživanje ljudskih prava, posebno prava na život, kako putem nacionalnih mjera, tako i putem međunarodne saradnje država stranaka. Konvencija sadrži odredbe kojima se uređuje njezina svrha, odredbe kojima se utvrđuju krivična djela kao što su javno podsticanje na izvršenje terorističkog krivičnog djela, vrbovanje terorista,

---

[3] internet: http://www.coe.int/gmt

[4] Evropska konvencija o suzbijanju terorizma stupila je na snagu 4. 8. 1978. godine. Odluku o njenoj ratifikaciji Predsjedništvo BiH je donijelo 16. 7. 2003. godine. Konvencija je objavljena u „Službenom glasniku BiH“ Međunarodni ugovori, br. 12/2003.

[5] Konvencija je otvorena za potpisivanje na Trećem summit-u Vijeća Europe u Varšavi, 16. i 17. maja 2005. godine. Bosna i Hercegovina je potpisala ovu konvenciju 19. 1. 2006. godine, a ratifikovala 11. 1. 2008. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. 5. 2008.

obuka terorista i druga ponašanja koja treba inkriminisati u nacionalnim zakonodavstvima kao krivična djela, kao i odredbe kojima se utvrđuju preventivne mjere u borbi protiv terorizma i međunarodna saradnja u prevenciji terorizma. Pored toga, Konvencija sadrži odredbe kojima se uređuje odgovornost pravnih lica i mjere koje preduzima svaka država stranka kako bi se u skladu s njenim pravnim načelima utvrdila odgovornost pravnih lica za učešće u navedenim krivičnim djelima, zatim odredbe o zaštiti, obeštećenju i pomoći žrtvama terorizma, o međunarodnoj saradnji u krivičnim stvarima, pitanjima izručenja, kao i nekim drugim pitanjima koja su značajna za prevenciju i suzbijanje terorizma. Navedene konvencije i aktivnosti međunarodne zajednice imale su uticaja na savremena krivična zakonodavstva u pravcu izjednačavanja fizionomije krivičnih djela koja su usmjerena na borbu protiv terorizma, tako da ne postoje neke veće razlike u strukturi pojedinih krivičnih djela kojima se predviđa kažnjavanje kako za terorizam tako i za pojedine radnje kojima se omogućavaju, podstiču ili finansiraju terorističke aktivnosti.

INKRIMINISANJE TERORIZMA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Kada je u pitanju krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini treba reći da je ono uglavnom usklađeno sa međunarodnim konvencijama i zahtjevima međunarodne zajednice, tako da pored krivičnog djela terorizma, krivični zakoni sadrže i pojedina krivična djela kojima se inkriminišu saučesničke radnje. Tako npr. Krivični zakon Republike Srpske (u nastavku KZRS) pored krivičnog djela Terorizma (čl. 299) i krivičnog djela Finansiranje terorističkih aktivnosti (čl. 301) predviđa i posebne inkriminacije kojima se kažnjavaju pojedine radnje koje inače spadaju u radnje pomaganja i pripremanja. To su: krivično djelo Pomoć učiniocu poslije izvršenog krivičnog djela protiv ustavnog uređenja Republike Srpske (čl. 308), Stvaranje zločinačkog udruženja za vršenje krivičnih djela protiv ustavnog uređenja Republike Srpske (čl. 309) i Pripremanje krivičnih djela protiv ustavnog uređenja Republike Srpske (čl. 310).

Krivični zakon Bosne i Hercegovine (u nastavku KZBiH), nakon usvajanja Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH, pored krivičnih djela Terorizam (čl. 201) i Finansiranje terorističkih aktivnosti (čl. 202), predviđa i krivična djela: „Javno podsticanje na terorističke aktivnosti“ (čl. 202a), „Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti“ (čl. 202b), „Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti“ (čl. 202c) i „Organiziranje terorističke grupe“ (čl. 202d). Za razliku od KZRS koji navedena krivična djela svrstava u grupu krivičnih djela protiv ustavnog uređenja, u KZBiH ona su svrstana u grupu krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.

Krivični zakon Federacije BiH (u nastavku KZFBiH) i Krivični zakon Brčko Distrikta BiH (u nastavku KZBDBiH) u posebnoj glavi XVIII, predviđaju grupu krivičnih djela pod nazivom „Krivična djela terorizma". Ova grupa sadrži tri krivična djela, tj. Uzimanje talaca (čl. 200), Terorizam (201) i

Finansiranje terorističkih aktivnosti (čl. 202).

ODREDBE O TERORIZMU U KZ REPUBLIKE SRPSKE

Reformom krivičnog zakonodavstva koja je izvršena 2003. godine, zakonski opis krivičnog djela terorizma je znatno izmijenjen i prilagođen zahtjevima međunarodne zajednice koji su izraženi u mnogobrojnim međunarodnim aktima, a naročito odredbama Okvirne odluke Savjeta Evrope o borbi protiv terorizma iz 2002. godine. Prema odredbi čl. 299. krivično djelo terorizma vrši onaj ko učini teroristički akt s ciljem ozbiljnog zastrašivanja građana ili prisiljavanja organa vlasti u Republici Srpskoj da što učini ili ne učini ili s ciljem ozbiljnog narušavanja ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, ekonomskih ili društvenih organizacionih jedinica u Republici Srpskoj (st. 1). Dakle, radnja izvršenja ovog djela je preduzimanje terorističkog akta uz postojanje navedenog cilja, što predstavlja dvije osnovne komponente ovog djela.

Na osnovu zakonskog opisa osnovnog oblika krivičnog djela može se reći da je u KZRS prihvaćena jedna nova koncepcija krivičnog djela terorizma, odnosno takva koncepcija koja se u većini krivičnih zakonodavstava primjenjuje uglavnom kod inkriminisanja međunarodnog terorizma, dok je kod inkriminisanja državnog terorizma zadržana koncepcija krivičnog djela koja je postojala i u Krivičnom zakoniku RS iz 2000. godine. Prema toj koncepciji, krivično djelo terorizma vrši onaj ko u namjeri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbjednosti države izazove eksploziju ili požar ili preduzme neku drugu opšteopasnu radnju ili izvrši otmicu nekog lica ili drugi akt nasilja ili prijeti preduzimanjem kakve opšteopasne radnje ili upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva i time izazove osjećaj nesigurnosti i straha kod građana.[6] Dakle, prema ovoj koncepciji, krivično djelo (državnog) terorizma postoji samo onda ukoliko je radnja izvršenja preduzeta u namjeri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbjednosti države. Prema definiciji terorizma iz čl. 299. ovo krivično djelo može biti izvršeno i bez navedene namjere. Dovoljno je da neka od terorističkih aktivnosti bude preduzeta samo sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja građana ili npr. sa ciljem prisiljavanja organa vlasti u Republici Srpskoj da što učini ili ne učini.

Prema odredbi st. 4. ovog člana, pod terorističkim aktom u smislu ovog člana, podrazumijeva se neka od slijedećih namjernih radnji koje, s obzirom

[6] U tom smislu up. npr. čl. 312. KZ Srbije i čl. 141. KZ Hrvatske, itd.

na svoju prirodu ili okolnost, mogui ozbiljno oštetiti državu ili međunarodnu organizaciju: 1) napad na život lica koje može prouzrokovati njegovu smrt; 2) napad na tjelesni integritet lica; 3) protivpravno zatvaranje, držanje zatvorenog ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja drugom licu s ciljem da se njega ili nekoga drugoga prisili da što učini, ne učini ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca; 4) nanošenje velike štete objektima Republike Srpske ili javnim objektima, saobraćajnom sistemu, objektima infrastrukture, uključujući informatički sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj imovini za koju štetu je vjerovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne materijalne štete; 5) otmicu vazduhoplova, broda ili drugog sredstva javnog saobraćaja ili prevoza robe; 6) proizvodnju, posjedovanje, sticanje, prevoz, snabdijevanje, korišćenje ili osposobljavanje za korišćenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnih materijala, te istraživanje i razvoj biološkog, hemijskog ili radioaktivnih materijala; 7) ispuštanje opasnih materija ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava sa ciljem ugrožavanja ljudskih života; 8) ometanje ili zaustavljanje snabdijevanja vodom, električnom energijom ili drugim prirodnim resursom s ciljem ugrožavanja ljudskih života, i 9) prijetnja izvršenjem kojeg djela iz tačke 1. do 8. ovog stava.

Iz prethodnog je vidljivo da je zakonodavac, kao pojedine oblike terorističkog akta, naveo takve radnje koje inače same za sebe predstavljaju radnje izvršenja pojedinih krivičnih djela, kao što je to npr. krivično djelo ubistva, tjelesne povrede, protivpravno lišenje slobode, otmica itd., a koje predstavljaju radnju izvršenja krivičnog djela terorizma samo ako su preduzete u cilju ozbiljnog zastrašivanja građana ili prisiljavanja organa vlasti u Republici Srpskoj da što učini ili ne učini ili s ciljem ozbiljnog narušavanja ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, ekonomskih ili društvenih organizacionih jedinica u Republici Srpskoj. Pored ovog subjektivnog elementa krivičnog djela terorizma koji mora biti ispunjen prilikom preduzimanja pojedinih radnji izvršenja, zakonodavac je kod pojedinih oblika postavio i dodatne uslove koji takođe moraju biti ispunjeni. Tako npr., da bi ometanje ili zaustavljanje snabdijevanja vodom, električnom energijom ili drugim prirodnim resursom predstavljalo radnju izvršenja krivičnog djela terorizma, neophodno je da bude izvršeno s ciljem ugrožavanja ljudskih života uz istovremeno ispunjavanje jednog od alternativno postavljenih subjektivnih elemenata djela, npr. radi ozbiljnog zastrašivanja građana.

S obzirom na to da se radi o krivičnom djelu čija radnja se preduzima radi postizanja određenog cilja (tzv. ciljno krivično djelo), jasno je da njegovu subjektivnu stranu čini samo direktni umišljaj. Za osnovni oblik djela predviđena je kazna zatvora najmanje tri godine.

Kvalifikovani oblik djela postoji u slučaju kada je usljed osnovnog oblika djela nastupila smrt jednog ili više lica (st. 2). S obzirom da se radi o krivičnom djelu kvalifikovanom težom posljedicom, za ustanovljavanje

krivične odgovornosti učinioca neophodno je utvrditi da je u odnosu na težu posljedicu, odnosno smrt jednog ili više lica, postupao nehatno. Za ovaj kvalifikovani oblik djela zakonodavac je predvidio kaznu zatvora najmanje pet godina. Međutim, ako je pri izvršenju osnovnog oblika krivičnog djela učinilac umišljajno lišio života neko lice, postojaće najteži oblik djela, za koji je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina ili dugotrajni zatvor (st. 3).

S obzirom na to da se radi o krivičnom djelu koje u posljednje vrijeme predstavlja ozbiljnu prijetnju ljudskoj zajednici i ljudskim pravima i slobodama, zakonodavac je kroz posebne inkriminacije predvidio kažnjavanje i za pojedine radnje koje inače spadaju u radnje pripremanja ili pomaganja. Tako npr. krivičnim djelom „Pomoć učiniocu poslije izvršenog krivičnog djela protiv ustavnog uređenja Republike Srpske (čl. 308) zakonodavac predviđa kaznu zatvora od jedne do pet godina za onog ko učinioca krivičnog djela iz čl. 293 do 307. ovog zakona krije, daje mu sklonište, hranu, materijal, novac ili druga sredstva, ili mu na drugi način pomaže da bi spriječio ili otežao njegovo otkrivanje ili hvatanje. Kada je u pitanju kažnjavanje za pripremne radnje za krivično djelo terorizma, treba reći da je zakonodavac predvidio dva krivična djela: „Stvaranje zločinačkog udruženja za vršenje krivičnih djela protiv ustavnog uređenja Republike Srpske“ (čl. 309) i „Pripremanje krivičnih djela protiv ustavnog uređenja Republike Srpske“ (čl. 310). Prvom inkriminacijom predviđeno je kažnjavanje za organizovanje kakvog udruženja radi vršenja krivičnog djela terorizma (i drugih krivičnih djela protiv ustavnog uređenja) kao i samo članstvo u takvim udruženjima. Drugo krivično djelo vrši onaj ko organizuje, planira ili sa drugim dogovara izvršenje, ili ko nabavlja ili osposobi sredstva za izvršenje ili preduzme drugu radnju kojom se stvaraju neposredni uslovi za izvršenje krivičnog djela terorizma (i drugih krivičnih djela protiv ustavnog uređenja). U pitanju su prave pripremne radnje, tzv. *delicta preparata*, te će u slučaju izvršenja krivičnog djela terorizma sticaj biti isključen po principu supsidijariteta.

Posebnom odredbom čl. 311. predviđeno je kažnjavanje za najteže oblike krivičnih djela protiv ustavnog uređenja Republike Srpske, prema kojoj će se učinilac krivičnih djela iz čl. 293. do 307. ovog zakona, koje je imalo za posljedicu smrt jednog ili više lica, teško nasilje ili velika razaranja, kazniti zatvorom najmanje deset godina. Ako je pri izvršenju djela iz stava 1. učinilac umišljajno lišio života jedno ili više lica, kazniće se zatvorom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Jedna od najznačajnijih djelatnosti kojima se doprinosi vršenju terorističkih aktivnosti svakako je finansiranje terorističkih aktivnosti. Stoga je zakonodavac predvidio i krivično djelo pod nazivom „Finansiranje terorističkih aktivnosti“ (čl. 301), koje predstavlja potpuno novo krivično djelo koje nije postojalo u prethodnom krivičnom zakonodavstvu. Djelo vrši onaj ko na bilo koji način, neposredno ili posredno daje ili prikuplja sredstva s ciljem da se upotrijebe ili znajući da će se upotrijebiti u cjelini ili djelimično za

izvršenje: (a) krivičnog djela iz čl. 299. (terorizam) i čl. 300. (uzimanje talaca); (b) drugog krivičnog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu tjelesnu povredu civilnog lica ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kada je cilj takvog djela, po njegovoj prirodi ili okolnostima, zastrašivanje građana ili prisiljavanje organa vlasti u Republici Srpskoj da nešto učine ili ne učine.

ODREDBE O TERORIZMU U KZ BOSNE I HERCEGOVINE

Prije donošenja Zakona o izmjenama i dopunama KZBiH iz januara 2010. godine (u nastavku: Novela KZBiH iz 2010 godine), KZBiH od 2003. godine je, u grupi krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, predviđao dvije inkriminacije koje su se izričito odnosile na terorizam, a to su krivično djelo *terorizam* (čl. 201) i krivično djelo *finansiranje terorističkih aktivnosti* (čl. 202). Novelom KZ BiH iz 2010. godine, broj inkriminacija koje se odnose na sprečavanje i suzbijanje terorističkih aktivnosti je povećan, tako da sada pored navedenih krivičnih djela, KZBiH predviđa i krivična djela *javno podsticanje na terorističke aktivnosti* (čl. 202a), *vrbovanje radi terorističkih aktivnosti* (čl. 202b), *obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti* (čl. 202c) i *organiziranje terorističke grupe* (čl. 202d). Unošenje novih inkriminacija sa ciljem zaštite društva od terorističkih aktivnosti predstavlja realizaciju obaveze koju je država preuzela potpisivanjem određenih međunarodnih konvencija, a posebno Evropske konvencije za sprečavanje terorizma iz 2005. godine.

Terorizam (čl. 201.)

Prema odredbi iz st. 1. čl. 201. terorizam vrši onaj ko počini teroristički akt s ciljem ozbiljnog zastrašivanja građana ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da što učini ili ne učini ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije. Specifičnost ovog zakonskog rješenja se ogleda u tome što je jednom inkriminacijom obuhvaćen i državni i međunarodni terorizam, koji se u uporednom zakonodavstvu uglavnom različito definišu i određuju.[7]

Pojam terorističkog akta određen je odredbom st. 4. čl. 201. i obuhvata sve one radnje koje sadrži ova inkriminacija u st. 4. čl. 299. KZRS. Razlika postoji samo kod tačke d) st. 4 u kojoj je kao teroristički akt određeno nanošenje velike štete objektima Bosne i Hercegovine, vlade druge države ili

[7] Isto rješenje ima i Kazneni zakon Republike Hrvatske (uvedeno ZIDKZ iz decembra 2008. godine), dok ostala krivična zakonodavstva država sa jugoslovenskih prostora posebno inkriminišu tzv. državni terorizam i međunarodni terorizam.

javnim objektima, transportnom sistemu, objektima infrastrukture, uključujući informatički sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj imovini, za koju štetu je vjerovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne privredne štete. Preduzimanje ovih radnji predstavlja krivično djelo terorizma samo ako su ispunjeni i subjektivni elementi djela, odnosno ako je teroristički akt preduzet s ciljem ozbiljnog zastrašivanja građana ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da što učini ili ne učini ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije. Dakle, za postojanje krivičnog djela terorizma nije neophodno da navedeni ciljevi budu i ostvareni. Subjektivna strana djela, odnosno usmjerenost terorističkog akta u pravcu određenog cilja predstavlja diferencirajući elemenat ovog i drugih krivičnih djela koja su obuhvaćena pojedinim oblicima terorističkog akta. Tako npr. uzimanje talaca izvršeno sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja građana ili prisiljavanja organa vlasti BiH da nešto učine, predstavljaće krivično djelo terorizma iz čl. 201. KZ BiH. Međutim, ako je ono izvršeno a da pri tom nije praćeno navedenim ciljem, postojaće posebno krivično djelo iz čl. 191. pod nazivom „uzimanja talaca". Za osnovni oblik djela zakonodavac je predvidio kaznu zatvora najmanje pet godina.

Kvalifikovani oblici krivičnog djela postoje u slučaju kada je usljed osnovnog oblika djela nastupila smrt jednog ili više lica, kao i u slučaju kada je učinilac pri izvršenju osnovnog oblika djela neku osobu umišljajno lišio života. U prvom slučaju predviđena je kazna zatvora najmanje osam godina, a u drugom slučaju najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH, dodata je posebna odredba (st. 4. čl. 201) kojom je predviđena kazna zatvora od jedne do deset godina za lice koje nabavi ili pripremi sredstvo ili ukloni prepreku ili preduzme neku drugu radnju kojom stvori uslove za izvršenje krivičnog djela iz stava (1) ovog djela. Dakle, inkriminisano je pripremanje krivičnog djela terorizma (tzv. *delicta preparata*), pri čemu je zakonodavac samo nabrojao neke od pripremnih radnji, a zatim generalnom klauzulom proširio mogućnost primjene ove odredbe na sve radnje kojima se stvaraju neposredni uslovi za izvršenje krivičnog djela terorizma.

Finansiranje terorističkih aktivnosti (čl. 202)

Uspostavljanje pravičnog i efikasnog sistema suzbijanja finansiranja terorizma, koji je regionalno i globalno usklađen na interdisciplinarni način, postavlja se kao primarni zadatak u borbi protiv savremenog terorizma. Stoga su, krajem prošlog i početkom ovog vijeka, usvojene mnoge rezolucije i konvencije sa ciljem usklađivanja nacionalnih zakonodavstava i iznalaženja takvih pravnih instrumenata kojima će se obezbijediti efikasno suzbijanje

finansiranja terorizma. Svakako je od posebnog značaja Međunarodna konvencija o sprečavanju finansiranja terorizma koja je usvojena Rezolucijom br. 54/109 na Generalnoj skupštini UN održanoj 9. 12. 1999. godine, a kojom je ustanovljena definicija finansiranja terorizma[8] koja je poslužila kao osnov za usklađivanje nacionalnih zakonodavstava prilikom inkriminisanja ove djelatnosti. Polazeći od stanovišta da je u borbi protiv terorizma ključno pitanje lišavanje terorista njihove imovine i finansijskih sredstava, Savjet Evrope je usvojio novu Konvenciju o efikasnijem sprečavanju i borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma 2005. godine[9] kojom su predviđene određene mjere za sprečavanje finansiranja terorizma. Takve mjere su npr.: brzo utvrđivanje porijekla imovine ili računa u bankama; preduzimanje mjera kako bi se zamrzla sredstva; brz pristup finansijskim informacijama ili informacijama o imovini u rukama kriminalnih organizacija; efikasna saradnja finansijskih obavještajnih jedinica (koje će biti uspostavljene u svakoj državi potpisnici) radi razmjene informacija o slučajevima za koje se sumnja da predstavljaju pranje novca i finansiranje terorista i sa krajnjim ciljem konfiskacije imovine. Konvencijom se takođe uspostavlja sistem kontrole kako bi se obezbijedilo efikasno izvršavanje njenih odredaba.

Finansiranje terorizma je bilo predmet rasprave i na XVIII međunarodnom kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo, pod naslovom: „Glavni izazovi globalizacije postavljeni pred krivično pravosuđe“, održanom u Istanbulu od 20–27. septembra 2009. godine. Naime, u okviru rada druge sekcije Kongresa, usvojena je Rezolucija o potrebi za pravičnim i efikasnim sistemom suzbijanja finansiranja terorizma, kojom je još jednom naglašena potreba da države, u okviru svog nacionalnog zakonodavstva, osiguraju kriminalizaciju finansiranja terorizma kao posebnog krivičnog djela poštujući pri tome osnovna načela krivičnog prava. Pri tome bi se finansiranje terorizma trebalo kriminalizirati bez obzira na stvarno izvršenje terorističkog djela te inkriminacija ne bi trebala zavisiti isključivo o učestvovanju u terorističkoj grupi ili o njezinom pomaganju. Rezolucijom je, pored ostalog, istaknuta potreba usklađivanja nacionalnih zakonodavstava i uspostavljanja

---

[8] Definicija glasi: „Krivično djelo u smislu ove Konvencije čini svako lice koje, koristeći bilo koja sredstva, neposredno ili posredno, nazakonito i voljno, nabavi ili prikupi sredstva s namjerom da se ona koriste, ili znajući da će se koristiti, u potpunosti ili djelimično, u svrhu provođenja: a) djela koje predstavlja krivično djelo u okviru i kako je definisano u jednom od ugovora navedenih u dodatku, ili: b) bilo kojeg drugog djela kojem je namjena prouzrokovati smrt ili tešku povredu civila ili bilo kojeg drugog lica, koje nije aktivno uključeno u situaciju oružanog sukoba, ako je svrha tog djela – po njegovoj prirodi ili sadržaju – zastrašiti stanovništvo ili prisiliti neku vladu ili međunarodnu organizaciju na činjenje nekog djela ili suzdržavanje od činjenja bilo kojeg djela“

[9] Bosna i Hercegovina je ovu Konvenciju potpisala 19. 1. 2006. godine, a ratifikovala 11. 1. 2008. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. 5. 2008. godine.

efektivnog sistema međunarodne saradnje i uzajamne pomoći u borbi protiv finansiranja terorizma, a samim tim i protiv terorizma.[10]

Imajući u vidu činjenicu da je sprečavanje finansiranja terorističkih aktivnosti jedna od najznačajnijih mjera u borbi protiv terorizma, zakonodavac je u odredbi čl. 202. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine predvidio krivično djelo pod nazivom „Finansiranje terorističkih aktivnosti". Prema zakonskoj definiciji, ovo djelo vrši onaj ko na bilo koji način, neposredno ili posredno, dâ ili prikupi sredstva s ciljem njihove upotrebe ili znajući da će biti upotrijebljena, u cjelini ili djelimično, za izvršenje u toj odredbi navedenih krivičnih djela.[11] *Novelom* Krivičnog zakona BiH iz januara 2010. godine, izvršena je korekcija krivičnog djela, tako što je umjesto termina „..daje ili prikuplja sredstva s ciljem....." upotrijebljen termin „...dâ ili prikupi sredstva...", čime se htjelo jasnije naglasiti da ovo djelo može biti izvršeno i samo jednom radnjom davanja ili prikupljanja sredstava namijenjenih za vršenje terorističkih aktivnosti. Pod sredstvima, u smislu ovog krivičnog djela, treba podrazumijevati prije svega novac, ali to mogu biti i druga materijalna sredstva, kao što: umjetnička djela, automobili, odobravanje kredita, i sl.[12] Bitno je da se radi o takvim sredstvima koja se na bilo koji način mogu iskoristiti za finansiranje terorizma. Za postojanje djela je irelevantno da li su sredstva upotrebljena za teroristički akt ili ne – djelo je svršeno samim aktom davanja ili prikupljanja sredstava namijenjenih za vršenje terorističkih aktivnosti. Subjektivnu stranu djela čini direktni umišljaj. Propisana kazna je zatvor najmanje tri godine. Prema izričitoj odredbi (st. 2) prikupljena sredstva namijenjena za izvršenje ili nastala izvršenjem krivičnog djela iz stava 1 ovog člana bit će oduzeta.

---

[10] Više o ovome u Prikazu rada XVIII međunarodnog kongresa kaznenog prava: Glavni izazovi globalizacije postavljeni pred kazneno pravosuđe, Istanbul, Turska, 20–27. 9. 2009. godine, HLJKPP, 2/2009. s. 980–986.

[11] To su sljedeća krivična djela: uzimanje talaca, čl. 191; ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom, čl. 192;), neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom, čl. 194; ugrožavanje nuklearnog objekta, čl. 194a; piratstvo, čl. 196; otmica vazduhoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme, čl. 197; ugrožavanje sigurnosti vazdušne ili morske plovidbe ili fiksnih platformi, 198; uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja, 199; zloupotreba telekomunikacionih znakova, čl. 200; terorizam, 201; javno podsticanje na terorističke aktivnosti, 202a; vrbovanje radi terorističkih aktivnosti, čl. 202b; obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti, čl. 202c, kao i svakog drugog krivičnog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu tjelesnu povredu civila ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kada je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi ili kontekstu, zastrašivanje stanovništva ili prisiljavanje organa vlasti Bosne i Hercegovine ili drugih vlasti ili međunarodne organizacije da nešto učini ili ne učini.

[12] U tom smislu i *Lj. Lazarević*: Komentar krivičnog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2006, s. 969.

Inkriminacije predviđene Novelom KZ BiH iz januara 2010. godine

U skladu sa obavezama koje su preuzete potpisivanjem Konvencije o sprečavanju terorizma i Konvencije o efikasnijem sprečavanju i borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma koje su stupile na snagu 2008. godine, izvršene su izmjene Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u pravcu inkriminisanja pojedinih radnji koje predstavljaju djelatnosti koje su povezane sa terorizmom, a koje se razlikuju od tipičnih saučesničkih radnji. Na XVIII međunarodnom kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo (2009), rad prve sekcije Kongresa upravo je bio posvećen temi pod naslovom *Proširujući oblici pripremnih radnji i saučesništva* (*Expanding forms of preparatory acts and participation*), u okviru koje se raspravljalo pitanje pod kojim se pretpostavkama kod vrlo teških krivičnih djela, prije svega terorizma i različitih pojavnih oblika organizovanog kriminaliteta, može odstupiti od načelne nekažnjivosti pripremnih radnji, kao i pitanje kažnjavanja određenih pojavnih oblika učestvovanja više lica u izvršenju krivičnog djela koji se razlikuju od podstrekavanja i pomaganja, čije kažnjavanje je limitirano pravilom akcesornosti. Učesnici su se složili da savremeni pojavni oblici terorizma, kao i drugih oblika organizovanog kriminaliteta, zahtijevaju odlučnu reakciju društvene zajednice u okviru koje je nužno posegnuti za kažnjavanjem radnji koje pripadaju najranijem stadijumu izvršenja krivičnog djela, kao i onih radnji koje nisu obuhvaćene tradicionalnim pojmovima podstrekavanja i pomaganja, ali po svojoj suštini predstavljaju radnje kojima se učestvuje u izvršenju krivičnog djela, poštujući pri tome osnovna načela krivičnog prava. Na Opštoj skupštini usvojena je Rezolucija o „*širenju kažnjivosti za pripremne radnje, saučesništvo i udruživanje radi izvršenja krivičnih djela i ostalih ponašanja kao samostalnih krivičnih djela*“ kojom su predviđeni uslovi i pretpostavke koje bi morale biti ispunjene prilikom inkriminisanja navedenih djelatnosti.[13]

Novim inkriminacijama koje su unesene u KZBiH upravo su u zonu kažnjivosti uključene neke od djelatnosti iz stadijuma pripremanja i saučesništva, a koje su povezane sa terorizmom. Tako se krivičnim djelom *javno podsticanje na terorističke aktivnosti* (čl. 202a)[14] inkriminišu radnje

---

[13] Detaljnije o ovome u prikazu rada ovog Kongresa u HLJKPP, br. 2/2009, str. 973–1001.

[14] Prema zakonskoj definiciji djelo vrši onaj ko javno, putem sredstva informisanja, distribuira ili na bilo koji drugi način uputi poruku javnosti koja ima za cilj podsticanje drugog na izvršenje krivičnog djela iz članova: 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica vazduhoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti vazdušne ili morske plovidbe ili fiksnih platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti),

kojima se upućuje poruka javnosti koja ima za cilj podsticanje drugog na vršenje terorističkih aktivnosti. *Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti* (čl. 202b)[15] je krivično djelo koje se sastoji u podstrekavanju na terorističke aktivnosti, odnosno na učestvovanje ili pomaganje u izvršenju nekog od navedenih krivičnih djela. Iako bi iz naslova proizilazilo da se djelo odnosi samo na podstrekavanje, iz opisa djela datog u dispoziciji jasno proizilazi da ono uključuje i saučesničke radnje koje se sastoje u pomaganju. Istina, ove radnje bi bile kažnjive i bez ove inkriminacije, jer se radi o saučesništvu koje je kažnjivo prema opštim odredbama, ali je kriminalnopolitički sasvim opravdano što je zakonodavac na ovaj način ove saučesničke radnje izdvojio i inkriminisao kod terorizma kao posebno krivično djelo i predvidio strožu kaznu od one koja bi se mogla izreći ako bi se primjenjivale opšte odredbe o suačesnišvu.

Obuka terorista, davanje sredstava za obuku ili neposredno obučavanje terorista u smislu prenošenja znanja i vještina, predstavlja izuzetno značajnu djelatnost od koje, veoma često, zavisi i uspjeh same terorističke aktivnosti. Stoga su države, među koje spada i BiH, predvidjele posebno krivično djelo pod nazivom *obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti* (čl. 202c)[16] kojim je,

---

202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) i 202d. (Organiziranje terorističke grupe) ovog zakona.

[15] Djelo čini onaj ko vrbuje ili navodi drugoga da izvrši ili učestvuje ili pomaže u izvršenju ili da se pridruži terorističkoj grupi radi izvršenja nekog od krivičnih djela iz članova 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica vazduhoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti vazdušne ili morske plovidbe ili fiksnih platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), 202a. (Javno podsticanje na terorističke aktivnosti) i 202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) ovog zakona. Predviđena kazna je zatvor najmanje tri godine.

[16] Prvi oblik djela (stav 1) vrši onaj ko drugog osposobi za izradu ili korištenje eksploziva, vatrenog oružja ili drugog oružja ili štetnih ili opasnih materija ili eksplozivnih naprava ili poduči o drugim konkretnim metodama, tehnikama ili vještinama u svrhu izvođenja nekog od krivičnih djela iz članova 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica vazduhoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti vazdušne ili morske plovidbe ili fiksnih platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), 202a. (Javno podsticanje na terorističke aktivnosti) i 202b (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti). Drugi oblik djela (stav 2) vrši onaj ko dâ sredstva za obuku ili na bilo koji način stavi na raspolaganje prostoriju ili drugi prostor, znajući da će biti upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela iz stava 1 ovog člana. Za oba oblika djela predviđena je kazna zatvora najmanje tri godine.

pored neposrednog obučavanja terorista inkriminisano i davanje sredstava ili prostorija za obuku terorista.

Organiziranje terorističke grupe (čl. 202d)[17] je takođe novo krivično djelo kojim se predviđa kažnjavanje za onog koji organizuje terorističku grupu ili na drugi način udružuje najmanje tri lica radi izvršenja terorizma i njemu sličnih krivičnih djela. Zakonodavac je posebnom odredbom (st. 2) inkriminisao i samo učešće u terorističkoj grupi tako što je predvidio da će se onaj ko postane pripadnik grupe iz stava 1 ovog člana ili na bilo koji drugi način učestvuje u aktivnostima terorističke grupe, uključujući pružanje finansijske i bilo koje druge pomoći, kazniti kaznom zatvora najmanje tri godine. Imajući u vidu značaj pravovremenog otkrivanja terorističkih planova i aktivnosti, zakonodavac je u st. 3 ovog člana predvidio novčanu kaznu ili kaznu zatvora do tri godine, kao i mogućnost oslobađanja od kazne, za pripadnika terorističke grupe koji otkrije grupu prije nego što je u njenom sastavu ili za nju počinio krivično djelo.

Navedene inkriminacije, koje predstavljaju novinu u krivičnom zakonodavstvu, predstavljaju odraz prihvaćene tendencije proširenog, odnosno pooštrenog kažnjavanja za radnje pripremanja i saučesničke radnje koje se odnose na terorističke aktivnosti, odnosno proširivanje zone kažnjivosti kod krivičnih djela koja se odnose na terorističke aktivnosti. Takva intencija zakonodavca je potpuno u skladu sa zahtjevima savremene kriminalne politike upravljene na sprečavanje i suzbijanje terorizma i odraz prihvatanja stanovišta da je sprečavanje raznih oblika teških krivičnih djela, među kojima je i terorizam, moguće postići samo putem međunarodne saradnje svih država i ujednačavanjem njihovog krivičnog zakonodavstva.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Borba protiv terorizma, kao kompleksne i dinamične pojave koja je tokom društvenog razvoja evoluirala, kako u pogledu ciljeva tako i u pogledu oblika ispoljavanja, zahtijeva stalnu aktivnost međunarodne zajednice usmjerenu na iznalaženje adekvatnih preventivnih i represivnih mjera. S tim u vezi, jača tendencija usvajanja posebnog „antiterorističkog“ zakonodavstva

[17] Osnovni oblik djela (stav 1) vrši onaj ko organizira terorističku grupu ili na drugi način udružuje najmanje tri lica radi izvršenja nekog od krivičnih djela iz članova: 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica vazduhoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti vazdušne ili morske plovidbe ili fiksnih platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), 202a. (Javno podsticanje na teorističke aktivnosti), 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti) ili 202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti). Predviđena kazna je zatvor najmanje pet godine.

u pojedinim državama, koje donosi niz inovacija u krivičnom zakonodavstvu, kako u materijalnom tako i u procesnom. Kada je u pitanju procesno krivično zakonodavstvo, možemo pomenuti npr. uvođenje specijalnih istražnih mjera, praćenje aktivnosti lica i kompanija na Internetu, prisluškivanje, mjere zamrzavanja finansijskih sredstava u odnosu na lica za koja postoji sumnja da su članovi ili su u kontaktu sa nekom terorističkom organizacijom, proširivanje ovlašćenja policije i tužilaštava, stvaranje posebnih policijskih struktura za borbu protiv terorizma i sl. Kada je riječ o materijalnom krivičnom pravu, izrazit primjer pojačane represije za terorističke aktivnosti jeste predviđanje posebnih krivičnih djela sa visokim kaznama za različite oblike pripremnih i saučesničkih radnji, kao i pooštravanje kaznene politike za ovaj oblik kriminaliteta. U istom pravcu idu i nova pravila ekstradicionog prava kojima se terorizam isključuje iz političkih krivičnih djela, čime se omogućava ekstradicija izvršilaca ovih krivičnih djela. Kada je u pitanju krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini, mogli bismo reći da ono prati savremene tendencije i kretanja u borbi protiv terorizma, što je došlo do izražaja i u najnovijim izmjenama materijalnog i procesnog krivičnog zakonodavstva.

LITERATURA:

[1] Bačić, F., Pavlović, Š.: Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2004.

[2] Babić, M., Filipović, Lj., Rajić, Z., Marković, I.: Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Knjiga I, Sarajevo, 2005.

[3] Babić, M., Marković, I.: Krivično pravo, posebni dio, Banja Luka, 2005.

[4] Jakovljević, D.: Terorizam sa gledišta krivičnog prava, Beograd, 1997.

[5] Kambovski, V.: Međunarodne konvencije o kažnjavanju terorizma i razvoj međunarodnog kaznenog prava, Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010.

[6] Lazarević, Lj.: Komentar krivičnog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2006.

[7] Prikaz rada XVIII međunarodnog kongresa kaznenog prava: Glavni izazovi globalizacije postavljeni pred kazneno pravosuđe, Istanbul, Turska, 20–27. 9. 2009. godine, HLJKPP, 2/2009, s. 980–986.

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Ivanka Markovic, PhD
Associate Professor at the Faculty of Law
University of Banja Luka

Milos Babic, PhD
professor at the Faculty of Law
University of Banja Luka and the judge of the BiH Court

Summary: In this paper the author is elaborating the issue of criminal justice regulation of terrorism within the legislation of Bosnia and Herzegovina. Introduction is related to the activities of the international community earmarked to seeking the adequate instruments for combating terrorism and its harmonization at the international level. The authors emphasize that the international the conventions and activities had a significant influence to contemporary criminal legislation with a view to offsetting the physiognomy of criminal offences directed to combating terrorism so that there are no larger major differences in the structure of individual criminal offences punishable either for terrorism or individual activities facilitating, inciting or financing terrorist activities.

As for criminal justice legislation in Bosnia and Herzegovina, the authors find it mostly harmonized with the international conventions and requirements of the international community so that in addition to criminal offence of terrorism, criminal justice legislation foresees also individual incriminations including the activities of preparation and complicity, which is an expansion of the culpability area, which is in line with the international standards and requirements with regard to terrorist activities. Criminal Code of Republika Srpska, for instance, includes two criminal offences, i.e. terrorism and financing of terrorist activities, while Criminal Code of Bosnia and Herzegovina following the adoption of the Law on Amendments of Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, in addition to the same criminal offences foresees also a couple of criminal offences incriminating the very mentioned activities: abetting terrorist offences in public, recruiting for terrorist offences, training for perpetrating acts of terrorism and organizing of terrorist groups.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 351.74/75

MJERE SUZBIJANJA TERORIZMA – UNUTRAŠNJI NIVO I MEĐUNARODNI STANDARDI

FIGHTING TERRORISM MEASURES – INTERNAL LEVELS AND INTERNATIONAL STANDARDS

Doc. dr Uroš Pena
Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH
Sarajevo

Apstrakt: Terorizam predstavlja problem koji zahtijeva prilagođavanje postojećeg i iznalaženje adekvatnog odgovora. Prije svega misli se pravnog, odnosno krivičnopravnog i institucionalnog. Zbog toga se pitanje suzbijanja terorizma mora posebno uzeti u obzir, pri čemu treba voditi računa o međunarodnim standardima i njihovoj implementaciji u domaći pravni okvir. Kada je riječ o mjerama suzbijanja terorizma, pored njihove pravne dopuštenosti (zakonskog određenja), neophodno je ukazati i na određene principe (opšte i posebne) njihovog preduzmanja, kao i na neke kriminalističke standarde. Svakako da je posebno važno napomenuti strategijske aspekte suzbijanja terorizma, sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, budući da su u BiH donijete dvije strategije, koje predstavljaju kontinuitet strategijskog djelovanja 2006–2013. Uz sve to nužno je naglasiti i najbitnije međunarodne standarde, kao što su standardi Ujedinjenih nacija, Evropske unije i Interpola u suzbijanju terorizma. O navedenim tezama u radu će biti više riječi.

Ključne riječi: terorizam, protivterorizam, antiterorizam, suzbijanje terorizma.

POJAM I KARAKTERISTIKE TERORIZMA

Ne postoji opšteprihvaćena definicija terorizma. Međutim, konsenzus o pojmu terorizma do sada nije postignut, odnosno različiti su pristupi u određivanju pojma terorizma. Problem definisanja terorizma decenijama predstavlja izvor nesporazuma među državama, zbog čega ni danas nema zajedničkog stava o definiciji terorizma.Tako se terorizam može posmatrati sa aspekata politike, kriminalistike, kriminologije i krivičnog prava. U principu, terorizam predstavlja preduzimanje različitih akata fizičkog nasilja ili drugih oblika ugrožavanja života i zdravlja ljudi koje najčešće karakteriše

neselektivnost pri izboru objekata napada i neposrednih žrtava, pri čemu se izaziva strah i osjećaj nesigurnosti u određenoj društvenoj zajednici i stvaraju uslovi za postizanje političkih ciljeva. *Oblici nasilja kod terorizma su veoma različiti* i sastoje se, na primjer, u podmetanju i aktiviranju eksploziva na javnim mestima, rušenju objekata od nacionalnog, privrednog i vjerskog značaja, otmica aviona s putnicima, uzimanju talaca (diplomatskog osoblja, predstavnika vlasti, običnih građana), ubijanju: talaca, građana, predstavnika vlasti, vojnika, policajaca itd. *Ugrožavanje života i zdravlja građana ostvaruje se i na druge načine*: npr., postavljanjem otrova u podzemnu željeznicu[1], trovanjem vodovoda, vazduha i prirode, upotrebom radioaktivnih materija, preduzimanjem drugih aktivnosti kojima se ugrožava zdravlje stanovništva, na primjer, narkoterorizma.

Karakteristike terorizma vezane su za njegovo manifestovanje, što ga čini specifičnim. Terorizam se manifestuje u vršenju terorističkih akata, koji imaju određene karakteristike. Nosilac svakog oblika terorizma, a samim tim i terorističkog akta, jeste čovjek, i to kao pripadnik neke terorističke organizacije ili, rjeđe, samostalno. Terorizam je uslovljen postojanjem terorističke organizacije, kao kolektiviteta, i čovjeka, kao pojedinca, i neposrednih aktera terorizma. Iz ovoga proističu sve ostale karakteristike terorizma. Osnovnim karakteristikama terorizma smatraju se: (1) akt nasilja, (2) izazivanje straha, (3) ostvarivanje političkih (kriminalnih) ciljeva, (4) prenošenje određene poruke, (5) organizovanost, (6) brutalnost, nemoralnost i iracionalnost terorističkog akta, (7) izbor žrtve i objekta napada, (8) protivzakonitost terorističkog akta i (9) osuda terorizma[2]. Nasilje i drugi oblici ugrožavanja života i zdravlja ljudi su kod terorizma instrumentalizovani i služe za ostvarenje političkih ciljeva: izazivanja panike i nesigurnosti kod građana, nepovjerenja u državu i njene mjere, slabljenja i podrivanja određene države, tj. društveno-političkog i društveno-ekonomskog sistema, ugrožavanja temeljnih sistema vrijednosti u društvu i nacionalne sigurnosti, eventualno stvaranja uslova za otcjepljenje dijela teritorije.[3] Akti nasilja, odnosno drugi vidovi ugrožavanja života i zdravlja građana preduzimaju se (mada ne uvijek), neselektivno. Žrtve su najčešće nedužni građani koji su se u momentu napada slučajno zatekli na licu mjesta. Zbog toga se ističe da *žrtva kod terorizma* nije individualno određena,

---

1 Slučajevi iz Japana.

2 Vidi opširnije: M. Šikman, *Terorizam – aktuelni i mogući oblici*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2006, str. 82–85.

3 Radnja ovog krivičnog djela sastoji se u izazivanju eksplozije, požara ili preduzimanju druge opšteopasne radnje ili nasilja kojim može da se stvori osjećaj lične nesigurnosti kod građana, a u namjeri ugrožavanja ustavom utvrđenog državnog i društvenog uređenja ili bezbjednosti države. Više o različitim krivičnopravnim aspektima terorizma, Jakovljević, Dušan: *Terorizam s gledišta krivičnog prava*, Beograd, 1997.

već je *simbolična*. Ubijanjem žrtve u toku realizacije terorističkog akta, teroristi u stvari ciljaju na državu.

Današnje terorističke organizacije karakteriše postojanje više ili manje razgranatih mreža koje djeluju u okviru više država. Nisu rijetki slučajevi da se teroristi na teritorijama jednih država pripremaju, obučavaju za terorističke akte, a na teritorijama drugih država vrše krivična djela. Dešava se da pojedine države javno osuđuju terorizam, a potajno, na različite načine, pomažu terorističke organizacije. Zbog toga se često ukazuje na postojanje *različitih standarda* u pogledu međunarodne saradnje u suzbijanju terorizma. Terorizam je univerzalno zlo koje se često vraća onima koji ga podstiču.[4]

Mete terorističkih napada mogu biti: 1) predstavnici vlasti ili njeni direktni eksponenti (političari iz vlasti, policajci, vojna lica); 2) obični građani koji nemaju nikakve veze sa vlašću, koji su se u momentu terorističkog akta slučajno zatekli na licu mjesta (npr., eksplozije na aerodromima, u metroima, kafićima, bioskopima, postavljanje eksploziva na mjestima na kojima se okupljaju ljudi) i 3) građevinski objekti koji predstavljaju simbole države (npr., podmetanje eksploziva na mostove, unutar finansijskih institucija, zgrada vlade itd.).

Kriminalistička saznanja ukazuju da terorističke organizacije pokazuju veliku pažnju i oprez pri selektovanju kadrova, s obzirom na to da je uvijek aktuelna opasnost ubacivanja tajnih policijskih agenata ili informatora[5]. Potencijalni članovi terorističkih organizacija mjesecima se tajno posmatraju i provjeravaju, između ostalog, i tako što im se daju manji zadaci. Članovi terorističkih organizacija prolaze kroz mnogobrojne i dugotrajne pripreme i obuku (rukovanje raznim vrstama oružja, pravljenje i rukovanje eksplozivnim napravama, upravljanje prevoznim sredstvima pojedinih vrsta). Na primjer, teroristi Al Kaide koji su 11. septembra 2001. godine nasilno preuzeli kontrolu nad putničkim avionima i usmjerili ih na zgrade Svjetskog trgovinskog centra u Njujorku i zgradu Pentagona u Vašintonu, nekoliko mjeseci ranije su u SAD završili privatne škole za upravljanje civilnim avionom.[6] Pored *taktičkih i tehničkih obuka*, svi teroristi

---

[4] Na primjer, pojedine tajne policijske službe iz SAD pomagale su razvoj Al Kaide i podržavale Bin Ladena pri vršenju terorističkih akata u Avganistanu koji su bili usmjereni protiv ruskih ciljeva u toj zemlji. Nakon toga Bin Laden se oteo kontroli i počeo da organizuje terorističke napade protiv američkih interesa. Iza avionskog napada i rušenja svetskog trgovačkog centra u Njujorku stoje Bin Laden i njegova teroristička organizacija Al Kaida.

[5] Simonović, B., Pena, U.: *Kriminalistika*, Pravni fakultet, Istočno Sarajevo, 2010, str. 673

[6] Interesantno je da je jedan od terorista samoubica pokazao poseban interes samo za pohađanje nastavnih jedinica u kojima se učilo upravljanje avionom pri letu, a da se nije interesovao za upravljanje avionom pri poletanju i sletanju. Značaj ovih indicija sumnjivog ponašanja postao je jasan tek nakon izvršenja samoubilačkog terorističkog akta.

prolaze i kroz *ideološke obuke,* koje su dio psiholoških priprema za terористički akt. Ove obuke posebno detaljno prolaze teroristi koji su planirani za izvršenje *terorističkih samoubilačkih napada*. Da bi izvršili terористički samoubilački akt (npr., aktiviranje eksploziva koji se nalazi prikačen uz tijelo u autobusu gradskog saobraćaja, ili na trgu punom ljudi, što se često dešava u Izraelu), potrebno je da budu fanatici (vjerski ili politički)[7]. Generalno, teroristi se regrutuju među psihopatama (sociopatama), a teroristi samoubice, pored toga, među mladim i najsiromašnijim slojevima stanovništva.

Terorizam, kao složena pojava, klasifikuje se prema različitim kriterijumima. Sve klasifikacije terorizma imaju prevashodno teorijski i metodološki karakter i međusobno se ne isključuju. Kada je riječ o tipologiji terorizma[8], kao sistema klasifikovanja, potrebno je napomenuti da tipologija terorizma ima isto koliko i definicija terorizma. Postoje mnogobrojni kriterijumi za klasifikaciju terorizma. Različiti autori navode različite tipologije terorizma. Jedna od podjela terorizma je na *unutrašlji* i *međunarodni*[9], zasnovano na lokaciji date terorističke akcije, državljanstvu izvršilaca i žrtava. Takođe, vrlo često terorizam se dijeli na *posredni* (diskreditovanje vlade dokazivanjem njene nesposobnosti da zaštiti stanovništvo i njegova dobra) i *neposredni* (cilj terorizma je terorisanje nosilaca vlasti ili njihovih predstavnika)[10]. Drugi autori govore o slijedećim tipovima terorizma: *internacionalni* (grupe i pojedinci koji su pod kontrolom suverene države), *transnacionalni* (grupe i pojedninci koji nisu pod kontrolom suverenih država – mada mogu imati određenu podršku država koje odobravaju njihove ciljeve), *domaći* (uključuje samo građane određene zemlje i autonomne nedržavne subjekte) i *državni terorizam* (njegov nosilac je država unutar svojih granica). *Postoje razne kategorije terorista*. Najobuče-

---

7 *Žene kao teroristi samoubice*. U svijetu su se dešavali slučajevi da su se kao teroristi pojavljivale žene samoubice. Najčešće su vršile terorističke akte aktiviranjem eksploziva ili bombe koja je bila sakrivena u njihovoj odjeći. Ponekad im je eksploziv postavljan na tijelo na način kojim se stvarao privid da su trudne. Ovaj vid vršenja terorističkih akata zabilježen je u Čečeniji, protiv ruskih organa vlasti i trupa. Al Kaida takođe koristi ovaj vid terorističkih napada. I terorističke organizacije Hezbolah, Hamas i Palestinski islamski džihad primjenjuju ovaj oblik terorističkih napada.

8 Vidjeti šire: R. J. Vajt, Terorizam, Aleksandria Press, Beograd, 2004, str 12–21; i S. Kovačević, Terorizam i Jugoslavija, Arkade print, Beograd, 1992, str 16–26.

9 Termin ''međunarodni'' terorizam nije najadekvatniji, s obzirom na to da do sada nije registrovan slučaj da je međunarodna zajednica bila nosilac ijednog terorističkog akta, a kamoli serije ovakvih akata nasilja. Međutim, danas je u svijetu registrovana aktivnost preko stotinu državnih terorističkih kolektiviteta, ali nije registrovan nijedan međunarodni terористički kolektivitet, iako je pouzdano utvrđeno da, na primjer, islamsku terorističku mrežu Al Kaidu čine državljani više desetina zemalja. U: Mijalkovski, M.: Terorizam, Fakultet civilne odbrane, Beograd, 2005, str. 31.

10 H. Hajms, Teroristi i terorizam, St. Martinez, Press, Inc. New York, 1975, str. 10. U: M. Mijalkovski, Terorizam, Fakultet civilne odbrane, Beograd, 2005 str. 20.

niji su *profesionalni teroristi* i oni su specijalisti za izvršenje veoma sofisticiranih terorističkih akata ili pak za obučavanje i pripremu drugih terorista. Ima indicija koje ukazuju na to da ova vrsta terorista sarađuje sa raznim terorističkim grupama u svijetu. Druga kategorija terorista su oni koji između dva teroristička akta žive kao normalni i prosječni porodični građani (*prikriveni teroristi*). Postoje i *zamrznuti teroristi*. Oni u svojim sredinama godinama vode potpuno normalan život, ne kontaktirajući sa drugim teroristima sve dok ne dobiju signal iz centrale da se aktiviraju i ostvare najčešće ranije planiranu akciju. Ovaj model ponašanja je posebno karakterističan za muslimanske fundamentaliste i tajne pripadnike Al Kaide koji žive kao doseljenici u zemljama Zapadne Evrope i u SAD.

VEZA IZMEĐU ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA I TERORIZMA

Klasičan organizovani kriminalitet i terorizam imaju dosta sličnosti: hijerarhijska organizovanost i jednih i drugih vrsta kriminalnih grupa, unaprijed detaljno planirane akcije, korišćenje savremenih dostignuća nauke i modernih vrsta oružja, upotreba sile i nasilja, ulaganje velikih svota novca u aktivnosti, obučeni specijalisti za pojedine zadatke, neophodna logistička podrška izvođenju kriminalnih djelatnosti. Između terorizma i (klasičnog) organizovanog kriminaliteta postoje i jasne razlike. Dok teroristi nastoje da sruše državu, organizovanim kriminalcima je ona potrebna i oni samo nastoje da se prilagode i inkorporiraju u nju. Teroriste pokreće politički motiv, a organizovane kriminalce profit. Organizovani kriminalci nastoje da zadovolje neke potrebe žrtve (npr., potrebu za drogom), dok teroristi ubijaju žrtvu kako bi destabilizovali državu. Ubijanje žrtve nije krajnji cilj terorista, već samo sredstvo za napad na državu. Mjere suzbijanja terorizma i organizovanog kriminaliteta su slične.

Priprema i izvođenje terorističkih akcija zahtijevaju mnogo novca i stabilne izvore finansiranja. Zbog toga terorističke organizacije pribjegavaju raznim formama organizovanog kriminaliteta kako bi došle do finansijskih sredstava za svoje terorističke akcije. Preduzimaju oružana razbojništva u bankama, kidnapovanja zbog plaćanja otkupa, ucjene, iznude i reketiranja, bave se sivom ekonomijom i pranjem novca. Separatističke terorističke organizacije „razrezuju“ i tzv. „revolucionarne poreze“, koji se sastoje u reketiranju bogatih pripadnika svoje nacionalne zajednice (industrijalaca, bankara itd.).

Terorističke organizacije se bave prodajom i kupovinom oružja na svjetskom ilegalnom tržištu. Zbog toga je važna kontrola ovog oblika organizovanog kriminaliteta, jer putevi ilegalne trgovine oružjem po pravilu vode ka terorističkim organizacijama.

Jedan od najstabilnijih izvora finansiranja terorističkih organizacija je ilegalna trgovina opojnim drogama. Zbog toga se veza između tih dviju formi kriminala naziva *narkoterorizam*. Ilegalnu trgovinu drogom primjenjuju sve

terorističke organizacije. Putevi ilegalne trgovine drogama na veliko i terorističkih organizacija su veoma isprepletani i često se spajaju u istim kriminalnim organizacijama i ličnostima. Praćenjem i otkrivanjem ilegalnih puteva i trgovaca droge, nerijetko se dolazi i do glavnih finansijskih izvora međunarodnog i unutrašnjeg terorizma. Presjecanjem ilegalnih puteva droge, umanjuje se finansijski dotok novca terorističkim organizacijama. Za ilegalnu trgovinu drogom i prebacivanje terorističkih sredstava nerijetko se koriste isti logistički potencijali, putevi, načini krijumčarenja i angažuju isti krijumčari[11].

MJERE SUZBIJANJA TERORIZMA

S obzirom na složenost pojave, mjere suzbijanja terorizma jesu raznovrsne i složene. Pred problemom terorizma nameće se neizbježno i važno pitanje o načinu suprostavljanja terorizmu. Već je spomenuto kako je nužno dobro proučiti »uzroke« terorizma i pokušati rješavati te situacije koje prisiljavaju na upotrebu terorističkih metoda. Savremeni teroristički izvori i oblici ugrožavanja prakse i vrijednosti države, čine nužnim visok materijalno-tehnički nivo opremljenosti organa bezbjednosti države, njihovu efikasnu organizaciju, sve razvijeniji prostor za primjenu rezultata prirodnih i društvenih nauka u ostvarivanju njihove uloge i zadataka kao stručne službe društvenog sistema i njemu odgovarajućeg sistema bezbjednosti kao podsistema društva. Ovome ide u prilog činjenica da su terorističke organizacije danas opremljene najmodernijim naoružanjem i opremom, da za njih rade mnogi stručnjaci iz različitih oblasti nauka (biologija, fizika, itd.), da su materijalno i finansijski vrlo dobro obezbijeđeni, čak u nekim slučajevima bolje nego službe bezbjednosti. Iz same činjenice da je terorizam izražen oblik ugrožavanja bezbjednosti pojedinh država, regiona, pa čak i međunarodne zajednice, proizilazi i značaj sprečavanja terorizma. Shodno tome, sprečavanje terorizma primjenom raznovrsnih mjera i postupaka kako na unutrašnjem, tako i na spoljnjem planu predstavlja nužnost i sastavni dio nacionalne i nadnacionalne bezbjednosti. Tako sprečavanje terorizma zahtijeva jedinstveno angažovanje na unutrašnjem i međunarodnom planu[12].

Osnovni uslov za uspješnu kriminalističku djelatnost jeste posjedovanje analitičkih službi koje se bave strategijskom analizom svih pojava na unutrašnjem i spoljnjem planu koje mogu da budu u vezi sa terorizmom na direktan ili indirektan način. Strategijska analiza zahtijeva, kao prethodni uslov, postojanje specijalizovanih službi, kao i druge načine prikupljanja strategijsko-političkih i operativnih informacija. Obaveštajno-informativni rad je veoma značajan uslov za prikupljanje podataka koji će biti predmet strategijske analize. Podaci koji služe za strategijsku analizu i

---

[11] Simonović, B., Pena, U.: *Kriminalistika*, Pravni fakultet, Istočno Sarajevo, 2010, str. 675

[12] Pena, U.: *Strategije suprotstavljanja kriminalitetu i koncept rada policije u zajednici*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2008, str. 359

procjenu ugroženosti od terorizma mogu biti *opšti* i služe za analizu globalnih političkih događaja u zemlji i inostranstvu; analizu terorističkih akata u svetu; razmenu podataka sa policijama inostranih zemalja; o opštim metodama finansiranja i povezivanja terorističkih organizacija u svijetu. Posebno su značajni *operativni podaci* o aktivnostima lica, grupa, organizacija, za koje postoji sumnja da imaju direktnu ili indirektnu vezu sa teroristima ili pojedinim terorističkim grupama, ili pak da se određena lica bave pojedinim formama organizovanog kriminala koje bi mogle da budu u vezi sa terorizmom. U odnosu na ta lica ili grupe primjenjuje se operativna kontrola i kriminalistička informativna djelatnost. Pored kontrole lica, njihovih poslova, kontakata, nadziru se i tokovi novca. Uspešno suprotstavljanje terorizmu podrazumijeva *koordinaciju i saradnju između raznih policijskih i nepolicijskih službi*.

Neophodan uslov za vršenje strategijskih analiza u pogledu terorizma kao društveno opasne pojave, ili operativnih analiza povodom izvršenja konkretnih terorističkih akata, jeste posjedovanje baza relevantnih podataka. Danas su te baze kompjuterizovane sa softverskim mogućnostima uporednih analiza na osnovu zadatih pojmova ili ključnih riječi.

Da bi se otkrile terorističke grupe, identifikovali njihovi članovi, logistika, tajni kanali, izvori i načini finansiranja, namjere i planovi akcija, koriste se metode iz repertoara suzbijanja organizovanog kriminaliteta. I ovdje se, za sve policije na svijetu, pojavljuje problem ubacivanja i kontrole zatvorenih grupa ljudi (npr., nacional-separatističkih ili vjersko-fanatičnih terorističkih organizacija).

Za uspješno organizovanje protivterorističke borbe potrebno se pridržavati sljedećih opštih protivterorističkih principa: preventivnost, sveobuhvatnost, centralizovanost, ofanzivnost, informisanost, dosljednost, samokritičnost i zakonitost[13]. Princip preventivnosti podrazumijeva skup mjera i radnji kojima subjekti sistema bezbjednosti nastoje da se spriječe izvršenje terorističkog akta, ili da se ublaže posljedice, ako je teroristički akt već izvršen. Takođe, preventivnost se može sagledati i sa aspekta organizovanje borbe protiv terorizma, jer adekvatno i efikasno organizovana borba protiv terorizma umnogome doprinosi sprečavanju terorističkih napada. Sveobuhvatnost podrazumijeva neophodno i potrebno angažovanje svih subjekata i snaga sistema bezbjednosti, u granicama njihove nadležnosti. To podrazumijeva postojanje jasnih granica nadležnosti pojedinih subjekata i snaga sistema bezbjednosti, kao i precizno definisanih obaveza u postupanju u slučaju terorističkog napada. Sve ovo je neophodno radi postizanja što veće efikasnosti u organizovanju borbe protiv terorizma. Principom centralizovanosti snage i subjekti sistema bezbjednosti obezbjeđuju jedinstvo

[13] M. Mijalkovski, Terorizam i protivteroristička borba, Vojna akademija, Beograd, 2003, str. 71.

postupanja u slučaju terorističkog akta, kojim se omogućava objedinjavanje njihovih mogućnosti u organizovanju borbe protiv terorizma. Poštujući ovaj princip, mnoge države su pristupile organizovanju posebnih organizacionih tijela, čija je primarna funkcija koordiniranje svih snaga i subjekata bezbjednosti prilikom organizovanja borbe protiv terorizma[14]. Ofanzivnost, kao princip protivterorizma, obuhvata neprekidno, dinamično, agresivno djelovanje subjekata i snaga sistema bezbjednosti protiv terorista, u cilju njihovog ometanja, diskreditovanja i onemogućavanja da izvršavaju planirane terorističke akte, u svim uslovima, u svako vrijeme i na svakom mjestu[15]. Princip informisanosti može se sagledati sa dva aspekta. Prvi podrazumijeva raspolaganje neophodnim obavještajnim i drugim podacima koji su od velikog značaja za uspješno organizovanje borbe protiv terorizma. Tu se, prije svega, misli na podatke o terorističkim organizacijama i njihovom djelovanju, odnosno o planiranju, pripremanju i izvođenju terorističkih akata. Sa druge strane, princip informisanosti podrazumijeva postojanje jasne svijesti i slike o terorizmu, kao pojavi, kako kod snaga i subjekata sistema bezbjednosti, tako i kod svih drugih državnih i društvenih subjekata. Zakonitost je zapravo prvi princip u organizovanju borbe protiv terorizma. Snage i subjekti sistema bezbjednosti polaze od ovog principa, prilikom organizovanja borbe protiv terorizma, što znači da moraju biti ispunjeni svi zakonski uslovi za preduzmanje kako prevenitnih tako i represivnih mjera i radnji. S obzirom na to da se radi o naročito opasnoj i brutalnoj društvenoj pojavi, zakonodavci mnogih zemalja, sve češće, izdvajaju terorizam kao posebnu kategoriju i na poseban način uređuju borbu protiv terorizma. Borbu protiv terorizma treba voditi uz poštovanje prava čovjeka i načela pojedine države regulisanih zakonom. Potrebno je dobro proučiti na koga spada odgovornost za počinjena djela, jer »kriminalna odgovornost je uvijek lična i ne može se protegnuti na religije, nacije ili etničke skupine kojima teroristi pripadaju... «

Kao *posebni principi postupanja u kriznim situacijama,* nakon izvršenih terorističkih akata, pominju se: 1) *ne upuštati se u političke pregovore s teroristima* kako im se ne bi dao legitimitet (osnovni cilj terorista je da se nametnu kao relevantna politička snaga podobna za pregovore i iznuđivanje ustupaka. Taj zahtjev nikada se ne smije ispuniti); 2) *ne popuštati pred zahtjevima terorista* (ovaj princip nije uvijek moguće ostvariti, posebno u situacijama uzimanja talaca. Tada se privremeno moraju prihvatiti trenutni ustupci iz taktičkih razloga); 3) *biti energičan prilikom preduzimanja policijskih akcija protiv terorista*; 4) *pažljivo proučiti svaku terorističku akciju i prikupiti dokaze* (uviđaj, saslušanja itd.); 5) *nakon terorističkih akcija*

---

[14] Takav primjer je Koordinacioni tim za borbu protiv terorizma u BiH.

[15] M. Mijalkovski, Terorizam i protvteroristička borba, Vojna akademija, Beograd, 2003., str. 75.

spriječiti izazivanje masovne histerije i panike među građanima, jer je upravo to cilj terorista. U takvim slučajevima država i politika treba da odreaguju racionalno i umirujuće (da bi se to postiglo, treba imati unaprijed pripremljene planove i sprovesti obuku za postupanje u kriznim situacijama); 6) *kontrolisati informacije koje idu medijima* (medijsko izvještavanje ne treba da podstiče paniku, revanšizam prema nedužnima, niti da glorifikuje uspjeh akcije terorista. U izveštajima treba potencirati kriminalnu i zločinačku volju i postupanje terorista kako bi se postigao opšti konsenzus osude od strane javnosti); 7) *nakon izvršenog terorističkog akta ne preduzimati bezrazložne mjere represije i osvete prema nedužnima*. Na primjer, osvetu primjenjuje izraelska policija prema palestinskoj populaciji ubistvima nedužnih, granatiranjem gradova i sela, bombardovanjima iz aviona itd., čime se ostvaruje tzv. *državni terorizam*, i još više podstiču nasilje, mržnja i dalji talas terorizma.[16]

Postupanje u talačkim situacijama. Prilikom terorističkih akcija, kao i u nekim slučajevima izvršenja krivičnih djela iz oblasti klasičnog kriminaliteta, dešava se da kriminalci uzimaju taoce (otmice aviona sa putnicima, terorističke otmice putnika u drugim vrstama prevoza, postavljanje eksploziva u objektima u kojima se nalaze građani, klasične otmice radi iznuđivanja otkupa, razbojnički napadi u bankama, ali i pokušaji samoubistava itd.). Talačke situacije su veoma napete zbog opasnosti po život žrtava, straha i neizvjesnosti koje prate takve situacije, napetosti i razdraženosti otmičara, nemogućnosti da se preduzme efikasna policijska akcija bez nevinih žrtava. Zbog specifičnosti i komplikovanosti ovih situacija, u svim savremenim policijama formiraju se timovi koji su specijalizovani za pregovore sa otmičarima.

Potreban je trening i veliko iskustvo policijskih pregovarača, a oni se najčešće regrutuju među iskusnim operativcima. Od njih se očekuje poznavanje taktike pregovaranja u ovim situacijama, pravilan psihološki pristup, psihološka procjena kriminalaca i utvrđivanje tipa kome pripadaju, usklađivanje nastupa i taktike ukupnog policijskog ponašanja. Zbog toga postoje seminari i obuke policijskih pregovarača koje se sastoje u analizi mnogobrojnih talačkih situacija, psiholoških i socioloških karakteristika kriminalaca kao i mogućnosti odvijanja događaja. Od njih se očekuje sposobnost samokontrole, siguran i pomirljiv nastup radi ublažavanja napetosti kod otmičara, kao i sposobnost upravljanja, psihološkog uticanja i usmjeravanja ukupne situacije. Preporučuje se da prilikom pregovora sa otmičarima bude

---

[16] Vuković–Ilić: *Druga strana terorizma,* Bezbednost, broj 1/1999, str. 22–24; Bošković, M.: *Pretpostavke ostvarivanja uloge policije u sprečavanju i suzbijanju terorizma,* Zbornik radova *Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta*, Policijska akademija, 2002, str. 279–302.

angažovan tim od najmanje tri pregovarača koji će se smjenjivati.[17] U pregovore sa otmičarima treba uključiti i psihologe, a po potrebi i osobe koje imaju neposredan psihološki uticaj i autoritet za otmičare.

U principu, preporučuje se odugovlačenje prilikom pregovaranja kako bi se dobilo što više vremena za organizovanje uspješne policijske akcije i umanjila afektivna razdraženost kod otmičara. Važno je da se odnosi sa otmičarima ne zaoštravaju. Ne treba im prijetiti niti demonstrirati vidljivu policijsku silu. Prihvatljivi su manji ustupci (hrana, lijekovi, sokovi, a alkohol ne treba davati nikad), a eventualno, ukoliko se ne može izbjeći, obezbijediti i prevozno sredstvo. U takvim situacijama se čitavo područje blokira. Za slučaj neuspjeha pregovora pažljivo se pripremi intervencija specijalnih jedinica.[18]

Specijalne antiterorističke jedinice. Svuda u svijetu se formiraju specijalne antiterorističke jedinice. U pitanju su posebno selektovane, obučene i opremljene policijske (u nekim slučajevima i vojne) snage. U prosjeku ove jedinice imaju po nekoliko stotina pripadnika i prolaze specijalne psihološke pripreme i poseban trening (uvježbavanje korišćenja raznih vrsta oružja, npr., snajpera, automatskog oružja, preciznost u gađanju i brzina pri upotrebi; posebne fizičke i kondicione pripreme; obučenost za upravljanje raznim prevoznim sredstvima i savladavanje raznih prepreka). Antiterorističke jedinice su veoma mobilne i angažuju se isključivo u ekstremnim situacijama. Postoje svjetski standardi i norme kojima se ocjenjuju uvježbanost i opremljenost ovih jedinica.

Strategija BiH za borbu protiv terorizma

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina i njene aktivnosti u borbi protiv terorizma, značajno je napomenuti dva strateška dokmenta, i to ''Strategiju Bosne i Hercegovine za borbu protiv terorizma'' za period od 2006. godine do 2009. godine, koju je donijelo Ministarstvo bezbjednosti BiH[19], i ''Strategiju BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma''[20] za period 2010–2013. godina,

---

[17] CHUCK REGINI, M.A.: Crisis Negotiation Teams Selection and Training, The FBI Law Enforcement Bulletin, broj 11/2002, str. 1–8.

[18] Bošković, M.: *Pretpostavke ostvarivanja uloge policije u sprečavanju i suzbijanju terorizma,* Zbornik radova *Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta*, Policijska akademija, 2002, str. 279.

[19] Cjelovitog i koordiniranog pristupa ovom problemu nema, a razlozi za to su brojni, između ostalog i što su postojeći zakoni nedostatni ili su samo djelimično našli svoju praktičnu primjenu, dok potencijalne opasnosti rastu, i ako se nastavi ovaj negativan trend, uskoro bismo mogli imati ozbiljnu sigurnosnu krizu čije posljedice mogu biti dalekosežne.

[20] Vidi sajt Ministarstva bezbjednosti BiH: http://www.msb.gov.ba/dokumenti/strateski/?id=4865

koju je donijelo isto Ministarstvo, kao logičan nastavak prethodnog strateškog dokumenta. Cilj prve Strategije je osposobljavanje svih državnih kapaciteta za borbu protiv terorizma, kao i za borbu protiv njegovog podupiranja, uočavanjem i otklanjanjem slabosti u političkoj, legislativnoj i institucionalnoj sferi. U tom kontekstu analiziraju se glavni problemi i predlažu se načini rješavanja problema. Nadalje, strategija planira dinamiku provođenja, uključujući predviđanje rokova za donošenje akcionih planova. Nosioci aktivnosti, predviđeni strategijom, jesu svi subjekti bezbjednosti u Bosni i Hercegovini, a prvenstveno institucije bezbjedosti na državnom nivou.

Strategija prevencije i borbe protiv terorizma iz 2010. godine određuje opšti okvir djelovanja Bosne i Hercegovine u borbi protiv terorizma, dajući smjernice za unapređivanje postojećih i razvoj novih mjera, mehanizama i instrumenata prevencije i suzbijanja terorizma. Ovaj je dokument sačinjen na osnovu analize učinjenog po prvoj Strategiji, s namjenom da odgovori na pitanje: koja se poboljšanja moraju učiniti, odnosno, koje se nove aktivnosti moraju započeti da bi se njihovim ostvarenjem postiglo efikasnije rješavanje problema prevencije i borbe protiv terorizma u Bosni i Hercegovini? Uzimajući u obzir postavljenu sigurnosnu strukturu kao i prateći njihov razvoj u proteklom periodu, ova Strategija jasno definiše ciljeve usmjerene ka sprečavanju svih negativnih učinaka koji proizilaze iz pojavnih oblika terorizma u širem smislu i kaznenih djela, a oni su u odnosu sa terorizmom: sprovoditi kontinuiranu djelatnost u cilju odvraćanja od bilo kakve podrške terorizmu, terorističkim aktivnostima i radikalnim pokretima, pridobijanjem šire podrške javnosti podizanjem društvene svijesti[21] usmjerene ka pozitivnom komuniciranju; sprovoditi Strategiju, na način koji neće dovoditi do povređivanja temeljnih ljudskih prava i sloboda zajamčenih međunarodnim konvencijama i pozitivnim zakonodavstvom[22]; pospješiti koordinaciju i saradnju institucija i uspostaviti kapacitete kod institucija kojima je to potrebno; osigurati praćenje i nadzor nad provedbenim dokumentima strategije.

MEĐUNARODNI STANDARDI U SUPROTSTAVLJANJU TERORIZMU

Na međunarodnom planu potrebna je veća solidarnost među državama kako bi se jednodušno otkrilo, rasvijetlilo, osudilo i spriječilo svako terorističko djelovanje. Terorizam je ''divlja i nehumana metoda'' koju treba u potpunosti odbaciti. Budući da terorizam ima međunarodno razgranatu mrežu, potrebno je jedinstvo svih naroda kako bi se nadvladale sile mržnje i

---

[21] Otklanjanje od negativnih ideologija čijom se indoktrinacijom daje širi doprinos radikalizaciji svijesti, koja za posljedicu može imati terorističku aktivnost kao put za ostvarenje zadatih ciljeva

[22] Osobito poštivati Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koju je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala i u cijelosti integrirala u svoj Ustav.

zla i kako bi se izbjeglo da te sile zamijene pravedni poredak, razborite pregovore i goleme napore za ostvarenje demokratije jednostranim sistemom obračunavanja. A svaka država koja podstiče i pomaže terorističke metode ne može više pred svijetom govoriti o pravednosti.

Svakako najveći doprinos suprotstavljanju terorizmu na globalnom nivou imaju Ujedinjene nacije. U suprotstavljanju terorizmu Ujedinjene nacije koriste insturmente koji su im na raspolaganju. U tom kontekstu one donose odgovarajuće rezolucije, deklaracije i konvencije kojima nastoje dati odgovarajuće određenje terorizma, pozivaju zemlje na suprotstavljanje terorizmu i daju određene smjernice za suprotstavljanje terorizmu. Postoji dvanaest univerzalnih konvencija i protokola Ujedinjenih nacija protiv terorizma[23] koje razvijaju borbu protiv terorizma na međunarodnom planu i podstiču stvaranje specijalizovanih agencija za borbu protiv terorizma unutar Ujedinjenih nacija, koje su otvorene za učešće svih zemalja članica. Tipični instrumenti ovih konvencija su: određivanje tipova terorističkog nasilja (najčešće se određuju akti koji se smatraju terorističkim) i određivanje međunarodnih obaveza država vezano za takva akta i predlaganje kaznene politike koja treba da se ogleda kroz donošenje domaćih zakona koji takva akta sankcionišu.

Značajnu ulogu u suzbijanju međunarodnog terorizma ima Interpol, baveći se razmjenom informacija između država članica kao i angažovanjem eksperata koji mogu da pruže dobre usluge. Interpol prikuplja, skladišti, analizira i prosljeđuje obavještajne informacije o ponašanju sumnjivih pojedinaca ili terorističkih organizacija (podatke vezane za *modus operandi*, dokaze koji su prikupljeni s lica mjesta i tehnologije koje su koristili teroristi u pojedinim slučajevima). Interpol prosljeđuje i informacije o drugim formama kriminala koje mogu biti povezane sa terorizmom (slučajevi krađa radioaktivnog materijala, ilegalnih trgovina oružjem, pranje novca, falsifikovanje dokumenata itd.).

Na osnovu svojih obaveštajnih podataka Interpol podstiče države da preduzmu neophodne mjere na nacionalnom nivou u pogledu nadziranja

---

[23] Konvenciji o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovu iz 1963.; Konvenciji o suzbijanju nezakonitih otmica vazduhoplova iz 1970; Konvenciji o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva iz 1971; Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente iz 1973; Konvenciji protiv uzimanja talaca iz 1979; Konvenciji o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala iz 1980; Protokolu za suzbijanje nazakonitih akata nasilja na aerodromima iz 1988; Konvenciji o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe iz 1988; Protokolu za suzbijanje nezakonitih akata protiv sigurnosti platformi za bušenje nafte, koje se nalaze u epikontinentalnom pojasu, iz 1988; Konvenciji o obilježavanju plastičnih eksploziva radi njihove detekcije iz 1991; Međunarodnoj konvenciji o sprečavanju terorističkih napada bombama iz 1997;

lica osumnjičenih za međunarodni terorizam kao i sumnjivih novčanih transakcija koje mogu biti povezane sa finansiranjem terorizma.

Pored navedenog, Interpol pruža i čitav niz drugih servisa koji mogu doprinijeti u rješavanju slučajevma terorizma: angažuje eksperte za potrebe identifikovanja žrtava; formira kompjutersku bazu otisaka prstiju s ciljem identifikacije osumnjičenih; razvija kompjutersku bazu podataka o ukradenim i falsifikovanim dokumentima; nudi ekspertske usluge za slučajeve pranja novca. Interpol organizuje konferencije posvećene terorizmu i angažuje stručnjake koji pomažu državama radi edukacije lokalnih stručnjaka, razmjene pozitivne prakse, implementacije savremenih metoda i tehničkih sredstava za potrebe suzbijanja terorizma i drugih opasnih formi kriminala. Značajan naglasak u primjeni i usaglašavanju međunarodnih napora stavljen je i na otkrivanje i identifikovanje finansijskih fondova i izvora finansiranja međunarodnog terorizma.[24]

Pored Ujedinjenih nacija i Interpola, značajan doprinos suprotstavljanju terorizmu ima Evropska unija. Kompetencije Evropske unije u suprotstavljanju terorizmu baziraju se na dvije decenije saradnje među vladama zemalja Evropske unije, kao i integracione saradnje među pomenutim zemljama. Evropskom poveljom iz 1992. godine određene su tri oblasti politike, ili tri „potporna stuba“ koji se odnose na borbu protiv terorizma. EEZ predstavlja prvi, nadnacionalni stub, a postoje i dva međuvladina: zajednička spoljna i bezbjednosna politika, kao i treći stub – JNA (Justice and Home Affairs). Prvi stub zemljama članicama može da nalaže obaveze u skladu sa pravom Evropske zajednice, koje je nadređeno pravu država članica. Drugi i treći stub nalažu obaveze na osnovu mješavine međunarodnih ugovora i instrumenata politike koji su njima povezani, kao što su združene akcije i okviri za akciju (Joint Actions and Framework). Ovo posljednje vezuje države članice istim ciljem, ali ostavlja mogućnost postizanja cilja na različite načine.

LITERATURA

[1] M. Šikman, *Terorizam – aktuelni i mogući oblici*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2006.

[2] Jakovljević, Dušan: *Terorizam s gledišta krivičnog prava*, Beograd, 1997.

[3] Simonović, B., Pena, U.: *Kriminalistika*, Pravni fakultet, Istočno Sarajevo, 2010.

[4] R. J. Vajt, Terorizam, Aleksandria Press, Beograd, 2004.

[5] S. Kovačević, Terorizam i Jugoslavija, Arkade print, Beograd, 1992.

[24] Više informacija se može naći na zvaničnom sajtu Interpola.

[6] M. Mijalkovski Terorizam i protivteroristička borba, Vojna akademija, Beograd, 2003.

[7] Pena, U.: *Strategije suprotstavljanja kriminalitetu i koncept rada policije u zajednici*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2008.

[8] M. Mijalkovski, Terorizam i protvteroristička borba, Vojna akademija, Beograd, 2003, str. 71.

[9] M. Mijalkovski, Terorizam i protivteroristička borba, Vojna akademija, Beograd, 2003, str. 75.

[10] Bošković, M.: *Pretpostavke ostvarivanja uloge policije u sprečavanju i suzbijanju terorizma,* Zbornik radova *Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta*, Policijska akademija, 2002, str. 279–302.

[11] CHUCK REGINI, M.A.: Crisis Negotiation Teams Selection and Training, The FBI Law Enforcement Bulletin, broj 11/2002, str. 1–8.

Assistant Professor Uros Pena, PhD
Directorate for coordination of police authorities BiH
Sarajevo

Summery: Terrorism is a problem that requires the adaptation of existing and finding an adequate response. Primarily, it is referring to legal or criminal justice and institutional. Therefore, the issue of combating terrorism must be taken into special consideration, where we need to take into account of international standards and their implementation in domestic legal framework. When it comes to measures of combating terrorism, in addition to their legal admissibility (legal definition) it is necessary to point to some elements (general and specific) of their launching, as well as some criminalistics standards. Certainly it is especially important to note the strategic aspects of combating terrorism, with reference to Bosnia and Herzegovina, as Bosnia and Herzegovina was adopted two Strategies, which represent the continuity of strategic actions from 2006. to 2013. With all that, it is necessary to emphasize the most important international standards, such as standards of the United Nations, the European Union and Interpol for combating terrorism. In this paper are presented all of these listed theses.

Key words: terrorism, anti-terrorism, terrorism suppression.

Prethodno saopštenje – UDK 343.971: 323.285

SAMOUBILAČKI TERORIZAM - SAVRŠENO TERORISTIČKO ORUŽJE

SUICIDE TERRORISM -PERFECT TERROR WEAPON

Prof. dr Mladen Bajagić[1]
vanredni profesor na Kriminalističko-policijskoj
akademiji u Beogradu, Republika Srbija

Apstrakt: Ovaj rad je posvećen analizi jednog od najtežih oblika terorizma – samoubilačkog terorizma, koji se smatra i najsavršenijim terorističkim oružjem savremenog doba. Imajući u vidu određenje fenomena terorizma kao prevashodno društvenog i političkog fenomena, u radu se daje prikaz različitih teorijskih pristupa određenju pojma samoubilačkog terorizma, imajući u vidu opšte elemente terorističkih akata, ali i neke specifične odlike samoubilačkog terorizma. Posebna pažnja je posvećena samoubistvu kao individualnom činu i motivima koji pojedince navode da se opredele za izvršenje samoubilačkih napada. Takođe, kroz analizu osnovnih karakteristika samoubilačkog terorizma nastoji se odgovoriti na mnoge nedoumice koje prate samobilačke napade, pre svega na poziciju samoubica u sredinama iz kojih potiču, odnosa između njih i organizacija koje ih regrutuju, konačno i na reakcije javnosti na ove zločinačke akte. U radu se ukazuje i na osnovne razloge zbog kojih se mnoge terorističke organizacije opredeljuju za samoubilačke akcije. Konačno, izloženi su i referentni statistički pokazatelji koji upućuju na sveprisutnost samoubilačkog terorizma u celom svetu, kao i stalni porast broja ovih napada nekoliko poslednjih decenija.

Ključne reči: terorizam, samoubistvo, religija,samoubilački terorizam

---

[1] Prof. dr Mladen Bajagić, E-mail: mladenba@yahoo.com. Ovaj rad je rezultat realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom *Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija*. Projekat finansira Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Saša Mijalković.

POJAM TERORIZMA I SAMOUBILAČKOG TERORIZMA

Savremenu bezbednosnu stvarnost s početka XXI veka obeležavaju surovi i teški oblici primene nasilja u političke svrhe i na nacionalnom i na međunarodnom planu. Uz unutardržavne (unutrašnje) etnički i verski motivisane nasilne sukobe, svetsku scenu u poslednjih desetak godina obeležilo je snažno bujanje terorizma koji je, zajedno sa sukobima, transnacionalnim kriminalom i širenjem oružja za masovno uništenje, postao globalna pretnja bezbednosti. Međutim, terorizam kao jedan od najznačajnijih društvenih, pre svega socioloških i političkih fenomena, nije produkt sadašnjeg doba, njegovo javljanje kao metoda i taktike političke borbe vuče korene još iz antičkog doba. Ovo se posebno odnosi na samoubilačke napade kao način izvršenja terorističkih akata, što upućuje na zaključak da je upravo samoubilački terorizam jedna od najstarijih terorističkih taktika, koja podrazumeva žrtvovanje života pojedinaca u terorističke svrhe.

Terorizam kao društveni i politički fenomen do danas nije jedinstveno definisan iz mnoštva razloga. Uopšteno govoreći, ono što se obično smatra terorizmom podrazumeva upotrebu ili pretnju upotrebom nasilja da bi se postigao određeni politički cilj (Horgan, 2005).

Osnovna odlika većine istraživanja terorizma je odsustvo jedinstvene definicije iz mnoštva razloga jer se radi o izuzetno šarolikom i teško definišućem fenomenu. Razlozi za to su veoma složeni i različiti. Ipak, može se reći da je osnovni zadatak da se utvrdi precizan metodološki i konceptualni okvir koji može obezbediti da se priroda i suštvina terorizma što svestranije sagleda (Bajagić, 2007). U tom cilju, Čarls Kegli (Charles Kegley, 2003) predlaže tri osnovna zadatka u analizi terorizma: njegov opis (*description*), objašnjenje (*explanation*), i predlog mera (lekovi) za njegovo suzbijanje (*prescription*), odnosno, utvrđivanje pojma i gradivnih elemenata terorizma; uzroka koji određene entitete navode da svoje ciljeve nastoje ostvariti (i ostvaruju) terorističkim aktima, i utvrđivanje mera (preventivnih i represivnih) kojima se može suzbiti terorizam na globalnom planu.

Kao vrsta političkog nasilja, terorizam je fenomen koji razgrađuje fundamentalne moralne vrednosti i sukobljava ne samo osobe i društva povezana sa terorističkim aktivnostima nego i same moralne vrednosti i preko njih ukupan lični i socijalni život (Kegley, 2003). U najširem smislu, pod terorizmom se podrazumeva primena nasilja ili pretnju nasijem koja se primenjuje iz političkih razloga radi zastrašivanja i bespoštednog slamanja otpora onoga prema kome se vrši (Gaćinović. 2010). Valter Leker (*Walter Laquer*) definiše terorizam kao primenu nasilja u cilju realizacije *političkih ciljeva*, usmerenu protiv vlada, etničkih grupa, klasa, rasa, religija, ili političkih pokreta (Laquer, 1999). Nešto šire određenje je da terorizam označava upotrebu nasilja s predumišljajem u cilju ostvarenja specifičnih političkih,

socijalnih, ili religijskih ciljeva, ulivanjem straha najširoj javnosti (Falkenrath, 2001). Terorizam se definiše i kao svojevrsna "sinteza rata i pozorišta, dramatizacija najzabranjenijih vrsta nasilja, izvršenih na nevine žrtve pred očima javnosti, u nadi da će ono izazivati raspoloženje straha u političke svrhe" (Combs, 1997). Međutim, od 11. septembra 2001. godine i napada Al Kaide na Svetski trgovinski centar u Njujorku, priroda tog "pozorišnog terorizma" značajno je promenjena, jer su teroristi počeli birati nove ciljeve, koji intenzivno traže ne samo promenu politike neprijatelja, već i način da ih unište uz mnogo žrtava. Ova promena taktike terorista ukazuje na razvoj terorizma u novom pravcu i njegovo prerastranje u globalnu pretnju bezbednosti. Cilj terorizma novog doba je pre svega izazivanje straha "bezimenim i neopravdanim terorom" koji je, uz *publicitet* – težnju da se skrene pažnja i osvoje simpatije za terorističke ciljeve, i smrt velikog broja ljudi – postao glavno obeležje terorizma u prvoj deceniji XXI veka, najužasnije "nasilje predodređeno da stvara uzbunu i strah" (Kegley, 2003).

Da bi se terorizam što preciznije i svetranije definisao, neophodno je uzeti u obzir sledeće: 1/ terorista vrši nasilje ili preti nasiljem, on je neizbežno politički motivisan (*animos terrorandi*) i pripada nekoj organizaciji, 2/ akcije terorista su usmerene ka dalekosežnim psihološkim posledicama (teroristi nije važna sama meta napada koliko politički odjek akcije), 3/ terorizam je pretežno tajna aktivnost, smrtonosan je, ubitačan i tehnološki modernizovan i razarajući; 4/ zahtevi terorista nikada nisu realni i na zakonu zasnovani, oni su uvek nezakoniti, 5/ terorističke akcije su detaljno isplanirane, usmerene su na tzv. meke mete (nedužni civili) i izvode su u vreme kada će postići najveće efekte, itd. (Gaćinović, 2010).

U literaturi postoji ogroman broj različitih pojmovnih određenja terorizma. Kada se uzmu u obzir novija istraživanja i određenja suštine ovog fenomena, uočava se visok stepen saglasnosti, posebno kada se imaju u vidu osobine koje se daju terorističkim aktima, ciljevi i motivi, kao i neki drugi konstitutivni elementi terorizma kao eminentno političkog čina i akta nasilja. Stoga se sve češće govori o presudnom značaju osnovnih elemenata terorizma, odnosno da je za pravilno razumevanje suštine terorizma najznačajnije usmeriti pažnju na utvrđivanje njegovih *konstitutivnih elemenata* (motivi, uzroci, posledice, itd.). Iz dosadašnje analize smatramo da su osnovni elementi terorističkog akt sledeći: 1/ sam akt nasilja (svesna i namerna upotreba nasilja ili pretnja nasiljem); 2/ nezakonit i kriminalan čin; 3/ politička, verska i etnička motivisanost; 4/ politički ciljevi i poruka; 5/ zločinački karakter, nepredvidivost, surovost i bezobzirnost; 6/ stvaranje atmosfere straha, užasa, panike, i nepoverenja; 7/ nevine (namerne ili nasumične) civilne žrtve; i 8/ njegova javnost, želja za publicitetom. Takođe, navode se i drugi konstitutivni elementi terorizma, kao što su: metod, sredstva, taktika, samovolja, bezličnost, nasumičnost, ucena, prinuđivanje, nepostojanje diskriminacije, navođenje na poslušnost, i dr. Ipak, s obyirom na

mnoštvo definicija, navedni elementi mogu poslužiti da se pravilno odredi sadržaj pojma terorizma u odnosu na slične pojmove (teror, nasilje i dr.).

Određenje pojma samoubilačkog terorizma (*suicide/suicidal terrorism*) je složeno i teško teorijsko pitanje kao i određenje pojma terorizma uopšte, pre svega zbog još većih razlika i neslaganja u pogledu utvrđivanja njegovih ključnih elemenata i karakteristika nego što je to u slučaju terorizma uopšte (Žarković et al, 2010). Problemi su i terminološke prirode, pošto postoje mnogobrojne fraze kojima se označava samoubilački terorizam: samoubilačko bombardovanje/*suicide bombing* (Oliver and Steinberg, 2005), što je isuviše uzak termin jer se odnosi samo na teroriste – bombaše samoubice; samoubilačke misije/*suicide missions* (Gambetta, 2005); genocidno bombardovanje/*genocidial bombing*; samoubilački/mučenički napadi/*suicide/martyrdom attackers* (Vertigans, 2008); mučeničke operacije/*martyrdom operations* (Springer et al, 2009); ili samoubilačke operacije/*suicide operations*. Genocidno bombardovanje i samoubilački napadi su termini koji upućuju na usmerenje analize na same žrtve napada i krivičnu prirodu nasilja koje se koristi nad njima (Cronin, 2003). Mučeničke operacije (Cook, 2005) predstavljaju termin koji ukazuje na povezanost samoubistva kao individualnog čina, terorizma kao političkog nasilja i radikalnih religijskih ubeđenja, gde mučeništvo podrazumeva slepu i neograničenu privrženost i ispunjenje obećanja bezuslovnim žrtvovanjem za "braću" po veri i njihove ciljeve i, s tim u vezi, predstavljaju strategiju tzv. svetog rata – džihada (*Jihad*). Ove operacije, dakle, kao termin upućuju na uzrok izvršilaca samoubilačkih napada i njihovu povezanost sa terminima svetog rata ili samoodbrane (Cronin, 2003). Međutim, u slučaju samoubilačkih napada koje izvode ekstremne islamske terorističke organizacije koje zagovaraju džihad protiv nevernika, poziva se nekritički na Kuran da bi se ubedili regruti za samoubilačke akte da im ovaj vid samožrtvovanja i smrti kao krajnjeg ishoda obezbeđuje večno blaženstvo i nagradu u raju (Franks, 2006). Konačno, termin samoubilačke operacije stavlja naglasak na karakter, vojnu prirodu i taktiku terorističkih organizacija koje sprovode samoubilačke napade.

Da bi se što ispravnije definisao pojam samoubilačkog terorizma, neophodno je odgovoriti na mnoštvo pitanja, pre svega, zašto je ovaj oblik terorizma osoben i efikasniji od drugih, koji su izvori fascinacije i iznenađenja javnosti ovim aktima, u čemu se ogleda superiornost motivacije terorista samoubica koji pokazujući drugim da se ne plaše smrti izazivaju orgoman strah itd. (Crenshaw, 2007). I pored ovih nedoumica, smatra Marta Krenšou (*Marta Crenshaw*), samoubilački terorizam nije samo rezultat verskog žara, bilo islamskog, bilo nekog drugog, jer se stanje svesti bombaša samoubica ne razlikuje od stanja svesti tibetanskih samoubica, irskih političkih zatvorenika koji su spremni da umru štrajkujući glađu ili odlučnih terorista širom sveta koji žele da prežive napad, ali znaju da su njihove šanse za to zanemarljive. Ami Pedahzur, na primer, definiše samoubilački terorizam kao samoubilačke

napade čiji je cilj stvaranje atmosfere straha uz nanošenje što više civilnih ljudskih žrtava (Pedahzur, 2005). Isti autor otvara i dilemu da li, na primer, treba smatrati samoubilačkim terorizmom akciju u kojoj terorista zna da ima malo šansi da preživi, ili samo akcije u kojima ne postoji nikakva šansa da preživi, ali i zaključuje da obe ove kategorije predstavljaju samoubilački terorizam. Stoga se fenomen bombaša samoubica može smatrati i potkategorijom samoubilačkog terorizma.

Jorem Švajcer (*Yorem Scweitzer*) pod samoubilačkim napadima podrazumeva nasilan, politički motivisan napad koji izvršava u svesnom stanju odlučnosti osoba koja diže u vazduh i sebe i zadati cilj. Prethodna pripremljenost na sigurnu smrt je preduslov za uspešan napad (Schweizer, 2002). Skot Atran (*Scot Atran*) samoubilački terorizam definiše kao teroristički akt u kome napadač uništava ili nastoji da uništi cilj, žrtvujući, pri tom, svesno i vlastiti život (Atran, 2004). Robert Pejp (*Robert Pape*) definiše samoubilački terorizam na dva načina: u užem smislu samoubilački terorizam podrazumeva situaciju kada napadač (svesno) ubija samog sebe (*attacker kills himself*), i u širem smislu, sve situacije u kojima napadač očekuje da bude ubijen od drugih prilikom izvršenja terorističkog akta (Pape, 2003). Brus Hofman (Hoffman, Bruce, 2004) ističe da upotreba samoubilačkog terorizma razara veru javnosti da je vrh vlasti u stanju da sačuva i zaštiti svoje građane, što izaziva klimu straha koju teroristi koriste. Budući da se samoubilački terorizam može obično definisati kao "spremnost žrtvovanja nečijeg života pri uništavanju ili pokušaju uništenja cilja koji će podupreti politička nastojanja", Dragan Petrović smatra da su samoubilački napadi "odraz krajnje nemoći i očaja koji često proističe iz duboke nepravde ili iz težnje za višim ciljevima, a u nedostatku adekvatnih sredstava za njihovim postizanjem" (Petrović, 2009).

Bez obzira na to koji se termin upotrebljava za samoubilački terorizam, u teoriji je postignut visok nivo saglasnosti o njegovoj prirodi i motivima, kao i posledicama koje izaziva, pa se može zaključiti da samoubilački terorizam predstavlja oblik fizičkog ugrožavanja bezbednosti ljudi i društva i izazivanja užasa, straha i panike, koji izvodi jedna ili više osoba (terorista), upotrebom različitih sredstava (eksplozivne naprave, vatreno oružje, prevozna sredstva – automobili, avioni, itd.) od kojih i sami ginu, da bi potpuno uništili neposrednu žrtvu terorističkog napada, izazvali opti strah i paniku, uz veliku materijalnu štetu, radi ostvarenja datih terorističkih ciljeva. Dakle, suština samoubilačkog terorizma napada je da neposredni izvršilac svesno gine radi ostvarivanja ciljeva terorističkih organizacija, kao nosilaca samoubilačkih terorističkih napada. Samoubilački terorizam je specifičan i najagresivniji oblik terorizma, i u suštini predstavlja strategiju prinude, čija je centralna logika da se nanese dovoljna bol žrtvi, izazove opšta panika i užas, i kazni šire okruženje (celo društvo, država i vlada/režim) i primora na ustupke teroristima (Pape, 2003). Drugačije rečeno, samoubilački terorizam je posebna teroristička strategija i taktika, naročito u pogledu pojavnih oblika, a jedna od njegovih glavnih odlika umišljajna radnja samoubice (Žarković et al.,

2010). On se sastoji u namernim ili nasumičnim samoubilačkim terorističkim napadima na ljude i imovinu, svesnom žrtvovanju života terorista, radi ostvarivanja postavljenih terorističkih ciljeva. Njegovi nosioci su najekstremnije svetske terorističke organizacije, a karakteriše ga tajnost, svirepost, amoralnost, iznenađenje, i druge taktičke prednosti.

Pri izvođenju samoubilačkih napada terorista samoubica je neposredni izvršilac, koji istovremeno predstavlja i efikasno sredstvo i način izvršenja terorističkog napada. U pozadini ovih terorističkih napada su različite terorističke organizacije, što znači da je sam terorista samoubica poslednja karika u organizacionom lancu, u koji je uključen čitav niz aktera, od verskih vođa, naredbodavaca, ideologa, saradnika, pomagača i drugih lica iste i/ili slične orijentacije, koja neposredno ne učestvuju u izvođenju terorističkog akta, ali bez čijeg učešća i pomoći samoubilački teroristički napad ne bi mogao da se izvede. Naime, kao što je poznato, sve savremene terorističke organizacija, slično drugim organizacionim sistemima (državne strukture, obaveštajne, policijske i vojne oganizacije, kompanije i dr.), imaju veoma razvijenu organizacionu strukturu i rukovodnu komponentu. Rukovodni vrh čine verske vođe, ideolozi i najviši komandni kadar, planeri i instruktori, dok se ispod njih nalaze operativni delovi organizacije: operativne komande, izvršioci (pojedinci i terorističke ćelije), i aktivni i pasivni pomagači (Ronczkowski, 2007). Međutim, u krajnjem slučaju, uspeh operacije direktno zavisi od svesne smrti teroriste samoubice.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE SAMOUBILAČKOG TERORIZMA

Samoubilački terorizam nije svojstven samo jednoj religiji, jednom narodu, državi ili kontinentu, iako su prve asocijacije na samoubilački terorizam ekstremni islamistički terorizam i njegovi najpoznatiji protagonisti: Al-Kaida *(Al Qaeda),* Hamas (*Hamas*), i Hezbolah (*Hezbollah*). Samoubilačke napade u različite svrhe koriste različite religijske grupe, uključujući muslimanske (sunitske i šiitske), hrišćanske i jevrejske i sekularne organizacije, i mnoge druge grupe i organizacije u različitim delovima sveta. Izmeću ostalih, terorističke grupe koje koriste samoubilačke napade su: Palestinski Islamski džihad (*Palestian Islamic Jihad*), Brigada mučenika al-Aksa (*al-Aqsa Martyrs' Brigades*), Al-Ansar mudžahedini iz Čečenije (*Al-AnsarMujahidin in Chechnya*), Egipatski islamski džihad (*Egyptian Islamic Jihad*), Lakšar-e-Taiba iz Pakistana/ Kašmir (*Lashkar-e-taiba of Pakistan/Kashmir*), Oružana islamska grupa iz Alžira (*Armed Islamic Group-GIA*), Radnička partija Kurdistana iz Turske (*Turkish KurdistanWorkers' Party*), Tamilski tigrovi Šri Lanke (*Liberation Tigers of Tamil Eelam*) i dr. (Franks, 2006; Cronin, 2003). Samoubilački terorizam predstavlja posebnu vrstu terorističke taktike, naročito u pogledu pojavnih oblika, a njegove glavne odlike su pažljiv izbor, indoktrinacija i temeljna operativna obuka regruta samoubica, duboka tajnost (konspirativnost) pripreme i izvršenja

terorističkog akta, nepredvidivost, a time i veliki rizik po žrtve i mala mogućnost da se realizacija tog akta nasilja spreči. Samoubilački terorizam po definiciji podrazumeva akt koji zahteva svesno žrtvovanje i smrt izvršioca – teroriste samoubice, što je i najveća nedoumica u analizi ovog fenomena.

Naime, uz mnoštvo drugih elemenata, osnovni problem istraživanja samoubilačkog terorizma jeste da se razumeju motivi i druge bitne karakteristike psihološke strukture ličnosti onih pojedinaca koji su spremni bez pogovora da žrtvuju i unište svoj život zbog viših (političkih, verskih i etničkih) ciljeva. Naime, samoubilački terorizam odlikuje potpuna i snažna motivisanost i opredeljenost terorista samoubica da se žrtvuju zbog "viših" političkih, verskih ili drugih ideoloških ciljeva (Gaćinović, 2010). Takođe činjenica da su samoubilački teroristički akti stravično efikasni i da se smatraju "savršenim terorističkim oružjem" opredeljuje svaku ozbiljnu analizu ovog političkog, sociološkog i psihijatrijskog fenomena da se pozabavi ne samo korenima, odnosno uzrocima (samoubilačkog) terorizma, već i psihološkim, ekonomskim aspektima i aspektima identiteta (tradicija, kultura, moral, religija, etnička pripadnost, sistem vrednosti i dr.) njegovih protagonista i društava u kojima je ovaj vid terorizma postao gotovo svakodnevnica. Ipak, u centru pažnje mnogih istraživanja ovog fenomena i pojavnog oblika terorizma je sam čin samoubistva kao potpuno nihilističkog odnosa i samoopredeljenja nekog pojedinca prema sopstvenom životu. Međutim, samoubistvo koje se dešava u svrhu terorizma značajno se razlikuje od svakodnevnog (opšteg) značenja samoubistva iz mnoštva razloga, od kojih je opredeljujući taj da teroristima nije konačni cilj sopstveno žrtvovanje života, nego je to način da se postignu dati politički ciljevi.

U oblasti psihijatrije samoubistvo ili suicid (od latinske reči *sui caedere* – sebe ubiti) označava namerno oduzimanje sopstvenog života, zbog različitih motiva. Opšti termin samoubistvo podrazumeva čin autoagresije, izraz sadizma super-ega koji se okrenuo protiv same osobe. To je očajnički protest, čin pobune ega protiv tiranskog super-ega i, istovremeno, poslednji pokušaj zadobijanja njegove naklonosti. Prema Frojdovoj teoriji nagona, ono je najdirektniji izraz nagona smrti, odnosno impulsa za totalnom autodestrukcijom. Mnoge osobe reaguju suicidalnim idejama u kriznim situacijama, ili koriste suicidalne intencije da bi izazvale pažnju okoline. U samoubistvima preovlađuju, svesno ili nesvesno, agresija i impuls za destrukcijom. U svakom suicidalnom aktu postoji auto-agresija – destrukcija, ali i apel – funkcija: samoubica se obraća okolini protestujući zbog svojih problema. Zato se u savremenoj nauci više se ne postavlja pitanje ''zašto je neko hteo da umre'', već ''šta je time hteo da postigne''? Psihijatrija kao nauka je pre smatrala da samoubistvo predstavlja simptom mentalne poremećenosti i bolesti. Međutim razvojem torije i prakse je značajno promenjeno razumevanje samoubistva i njegovo definisanje, a najbitniji činalac te promene je svesnost samog čina. Konačno, u slučaju samoubilačkog terorizma ne postoji opšta saglasnost da li su teroristi samoubice

poremećene, psihopatološke ličnosti koje se samoubilačkim činom oslobađaju sopstvenog problema sa okolinom, ili se radi o svesnoj destrukciji i žrtvovanju života zarad opštijih (grupnih) prethodno definisanih ciljeva. Međutim, ako se imaju u vidu sve odlike terorističkih organizacija koje preduzimaju samoubilačke akte, može se tvrditi da se oni ipak opredeljuju za one pojedince koji svesno idu u smrt i autodestrukciju da bi doprineli ciljevima organizacije. Razlog tome je što terorističke organizacije ne žele rizikovati uspešnost svojih akcija i, u slučaju da regruti samoucice pokažu znakove patološkog ponašanja, odstranjuju ih zbog nemogućnosti da ih poptuno kontrolišu, nepoverenja da će bespogovorno izvršiti naređenja, i mogućnosti da ugroze bezbednost cele organizacije, njenih operativnih ćelija ili konkretnog terorističkog čina. Zato preovladava mišljenje da su teroristi samoubice većinom psihološki normalne osobe, svesne svoje konačne sudbine i sudbine svojih žrtava, i da su napadi uvek unapred osmišljeni, iako postoje primeri prisile ili obmane u regrutovanju samoubica terorista. Smatra se da teroristi samoubice nisu ni impulsivni, ni ludi, njih organizacija pažljivo bira i, ukoliko je potrebno, podvrgava indoktrinaciji. Ovome treba dodati da čin samoubistva nije sam po sebi krajni cilj, pa čak ni smrt ili uništenje odabrane mete. Bez obzira na to da li su mete samoubilačkog napada namerne ili nasumične, sam teroristički čin ima uvek dublje/šire značenje. Ako je strateški cilj izazivanje straha, onda se za konkretne mete biraju oni sa kojima se može identifikovati šira grupa ljudi (etnička, verska i šire) koju treba zastraši i uticati na njihovo paralisanje i promenu ponašanja ili delovanja. Ako je cilj pridobijanje podrške, za mete se biraju žrtve čija će smrt izazvati osećanje zadovoljstva i ohrabrenje.

Prema jednom istraživanju, postoji više razloga što samoubilački terorizam kao najefikasniju taktiku koriste mnoge terorističke organizacije u svetu. To su, pre svega:

- samoubilački napadi mogu da dovedu do velikih štetnih posledica i znatnih oštećenja,
- uspeh misije samoubistva je gotovo zagarantovan kada napadač odlazi na operaciju,
- samoubilački napadi imaju veliki psihološki efekat na javnost zbog izazivanja osećaja bespomoćnosti,
- samoubilački napadi su relativno jeftini, ali vrlo efikasni,
- samoubilački napadi su obično manje komplikovani od drugih terorističkih operacija,
- upotreba samoubilačkog terorizma predstavlja minimalni bezbednosni rizik po organizaciju,
- medijsko pokrivanje samoubilačkih napada je skoro zagarantovano (Ronczkowski, 2007).

Samoubistvu, odnosno totalnom samožrtvovanju, kao taktici izvršenja terorističkog akta naročito su skloni "Tamilskih tigrovi", čiji su izvršioci

samoubilačkih akata najčešće tinejdžeri, koji posvećenost grupi dokazuju nošenjem cijanida. Jači fatalistički stav ispoljavaju palestinski teroristi samoubice, koji smatraju da će svakako jednog dana okončati život nasilnom smrću. Zbog toga se odlučuju za samoubilački terористički napad, verujući da daju život radi ostvarenja ispravnog cilja. Čak i neke porodice tih samoubica, među kojima većinu čine mladi, starosti između devetnaest i dvadeset i dve godine, a u poslednje vreme i žene, prihvataju samoubilački čin kao herojski. Međutim, postoje i porodice koje se tome suprotstavljaju i javno osuđuju vođe i ljude odgovorne za regrutovanje i obuku u tim terorističkim organizacijama. Prema jednom istraživanju, u periodu 1980–2000. u svetu je izvršeno preko 170 samoubilačkih napada, koje su izvršile već navedene terorističke organizacije (Lutz and Lutz, 2004, Tabela 1).

Tabela 1: Broj samoubilačkih napada 1980–2000. u svetu

Organizacija (grupa)	Lokacija	Broj napada
Liberation Tigers of Tamil Eelam (Ethnic)	Sri Lanka/India	168
Hizballah and pro-Syrian Lebanese (Religious)	Lebanon, Kuwait, and Argentina	52
Hamas (Religious)	Israel	22
Kurdish Workers Party (Ideological/Ethnic)	Turkey	15
Palestinian Islamic Jihad (Religious)	Israel	8
al Qaeda (Religious)	East Africa	2
Egyptian Islamic Jihad (Religious)	Croatia	1
Islamic Group (Religious)	Pakistan	1
Barbar Khalsa International (Religious)	India	1
Islamic Army Group (Religious)	Algeria	1

Od 2000. godine broj samoubilačkih napada u svetu je značajno porastao, tako da je statistika ovih napada do danas porazna (Ronczkowski, 2007). Robert Pejp (Pape, 2003) je samo za period 1980–2001. kao ilustraciju izdvojio šesnaest najpoznatijih samoubilačkih terorističkih kampanja (Tabela 2).

Tabela 2: Samoubilačke terorističke kampanje u periodu 1980–2001.

Redni broj	Datum	Teroristička grupa	Teroristički ciljevi	Br. napada	Broj ubijenih	Ponašanje mete napada
1.	april–decembar 1983.	Hezbolah	Proterivanje SAD i Francuske iz Libana	6	384	Kompletno povlačenje
2.	novembar 1983–april 1985.	Hezbolah	Proterivanje Izraela iz Libana	6	96	Delimično povlačenje
3.	jun 1985–jun 1986.	Hezbolah	Proterivanje Izraela iz Libanske zone bezbednosti	16	179	Bez promene
4.	jul 1990–novembar 1994.	Tamilski tigrovi	Prihvatanje Tamilske države od strane Šrilanke	14	164	Pregovori
5.	april 1995–oktobar 2000.	Tamilski tigrovi	Prihvatanje Tamilske države od strane Šrilanke	54	629	Bez promene
6.	April 1994.	Hamas	Proterivanje Izraela iz Palestine	2	15	Delimično povlačenje iz Gaze
7.	oktobar 1994–avgust 1995.	Hamas	Proterivanje Izraela iz Palestine	7	65	Delimično povlačenje sa Zapadne obale
8.	februar–mart 1996.	Hamas	Odgovor na izraelska ubistva	4	58	Bez promene
9	mart–septembar 1997.	Hamas	Proterivanje Izraela iz Palestine	3	24	Oslobođen vođa Hamasa
10.	jun–oktobar 1996.	Radnička partija Kurdistana	Priznavanje kurdske nezavisnosti od strane Turske	3	17	Bez promene
11	mart–avgust 1999.	Radnička partija Kurdistana	Oslobađanje osuđenog vođe	6	0	Bez promene
12.	1996.	Al Kaida	Proterivanje SAD sa arapskog poluostrva	5	3.229	Utvrdiće se
13.	2000.	Čečenski pobunjenici	Proterivanje Rusije iz Čečenije	4	53	Utvrdiće se
14.	2000.	Kašmirski pobunjenici	Proterivanje Indije iz Kašmira	3	45	Utvrdiće se
15.	2001.	Tamilski tigrovi	Prihvatanje Tamilske države od strane Šrilanke	6	51	Utvrdiće se
16.	2000.	Nekoliko	Proterivanje Izraela iz Palestine	39	177	Utvrdiće se
Ukupno napada		**188**				
- u kampanjama		**179**				
- izolovanih		**9**				

Pored toga, prema istom autoru, u periodu 1980–2003. u svetu je izvršeno 315 samoubilačkih terorističkih napada. Značajan broj ovih samoubilačkih napada nije bi religijski motivisan, ali je religija vešto korišćena za njihovo opravdanje ili regrutovanje aktera. Primarni cilj ovih akata pre svega je bio politički, sa snažno izraženim nacionalističkim i separatističkim interesima.

MODERNI SAMOUBILAČKI TERORIZAM

Moderni samoubilački terorizam započet je osamdesetih godina prošlog veka u Libanu, akcijama koje je sprovodio libanski Hezbolah. Tokom izraelske invazije u Libanu osamdesetih godina Hezbolah je sproveo uspešne samoubilačke akcije protiv izraelskih, francuskih i američkih snaga, koje su rezultirale njihovim povlačenjem iz Libana. Po ugledu na njih, i Hamas je sprovodio masovne samoubilačke napade da bi prekinuo mirovni proces. Nove elemente u te akcije uneli su Tamilski tigrovi, koji su, osim za ubistva civila i visokih zvaničnika, odgovorni za ubistvo indijskog premijera Gandija, 1991. godine, i predsednika Šri Lanke Pramadasa 1993. godine (Cronin, 2003). Robert Pajp (Pape, 2003) tvrdi da „svi samoubilački napadi imaju jedan zajednički specifičan sekularni i strateški cilj: da primoraju moderne demokratske zemlje da povuku svoje vojne snage sa teritorije koju teroristi smatraju svojom domovinom". S jedne strane takav stav se može kritikovati zbog toga što su mete samoubilačkih napada bile i Sjedinjene Države, Francuska, Indija, Izrael, Rusija, Šri Lanka i Turska, a neke od tih zemalja teško se mogu smatrati demokratskim zemljama. S druge strane, brojni samoubilački napadi sa kojima se svakodnevno suočava Irak potvrćuju Pajpovu tvrdnju da se samoubilački teroristički napadi u većini slučajeva javljaju kao delovi organizovanih kampanja i odgovor na okupaciju ili prisustvo stranih oružanih snaga na teritorijama koje teroristi smatraju svojom domovinom. Prema tome, činjenica je li zemlja meta samoubilačkog terorizma demokratska ili ne nema značaja kada je reč o samoubilačkom terorizmu. Do sada je devet različitih sukoba rezultiralo nizom samoubilačkih napada: američka i francuska okupacija Libana, izraelska okupacija Zapadne obale i Pojasa Gaze, neregulisani status Tamila u Šri Lanki, status Kurda u Turskoj, čečenske težnje za otcepljenjem od Rusije, problem Kašmira i Pendžaba sa Indijom, prisustvo američkih snaga u Persijskom zalivu i američka okupacija Iraka.

Kao što je već rečeno, samoubilački terorizam se smatra savršenim terorističkim oružjem, i to iz više razloga. Za samoubilačku taktiku nije potrebno organizovanje izvlačenja počinioca, pa je i cela akcija jeftinija, izaziva masovne žrtve, nanosi veliku materijalnu štetu, gotovo stopostotno pogađa cilj, jer terorista može da bira vreme akcije, može dovoljno da se približi žrtvi za uspešno obavljanje zadatka, nema opasnosti da će počinilac

biti zarobljen i odati organizatore, i ostavlja snažan psihološki efekat na javnost i medije.

Samoubilački napadi imaju veliku prednost i kada je reč o finansijskim sredstvima. Naime, terorističke organizacije dobijaju od sponzora ogromna novčana sredstva. Ono što može biti jedan od presudnih motivacionih elemenata da se pojedinci odluče za samoubilačke akte jeste činjenica da njihove porodice posle njihove smrti dobijaju novčanu pomoć i druge beneficije.

Sama motivacija za samoubilačke napade ne razlikuje se suštinski od motiva za druge vrste terorizma, uključujući sprovedenu indoktrinaciju, posvećenost cilju, ličnu ozlojeđenost, bes, osvetu i odmazdu zbog nepravde. Religija, politika, etnička kultura ili ideologija ne smeju se zanemarivati kada je reč o samoubilačkom terorizmu. U literaturi se kao najčešći motivi samoubilačkih akcija navode:

- snažno verovanje u cilj i obaveza da se proslavi teroristička grupa. Za neke pojedince, opstanak njihove terorističke grupe je bitniji od njihovog života;
- osveta za neke vrste poniženja ili zverstva koje je počinila određena država prema rođacima ili bliskim prijateljima teroriste;
- frustriranost ili poniženost načinom života i trenutnim položajem, koji je posledica nekog ugnjetavanja na duži period (izbeglički kampovi širom arapskog regiona);
- smrt teroriste kao posledica samoubilačkog napadu se ne smatra samoubistvom, mada islamski zakon striktno zabranjuje samoubistvo, pa se samoubica smatra „šehidom“, mučenikom, koji je umro dok je ispunjavao religijsku naredbu za džihad;
- težnja da se impresionira javnost i da samoubice ostanu zapamćene (Ramasubramanian, 2004; Cronin, 2003). Na primer, Tamilski tigrovi obeležavaju "Dan heroja" u čast svih terorista samoubica koji su žrtvovali svoje živote za njihove ciljeve;
- materijalno obezbeđenje porodice samoubice;
- motivisanost religijom, religijsko/etnički nacionalizam (Gunaratna, 2000);
- težnja žena za polnom jednakošću u nekim sredinama (Beyler, 2003);
- indoktrinacija mučeništvom i volonterizmom za samoubilačke operacije;
- manipulacija od strane terorističkih organizacija, koje nastoje i uspevaju da mlade ljude ubede i inspirišu idejom mučeništva; itd.

Na primer, u Palestini deca odrastaju u društvu koje slavi i veliča mučeništvo, koje se nagrađuje rajem, slavom, ali i materijalnom nadoknadom porodicama. Sve veći broj terorističkih grupa u Avganistanu, Egiptu i Čečeniji su posvećene samoubilačkom terorizmu u poslednjoj deceniji, čija je ideološka osnova radikalni islamizam. Tradicija mučeništva je jaka i u

sekularnim islamskim društvima, odnosno glorifikacija mučeništva radi dobrobiti zajednice. U ovom kontekstu se posebno mogu izdvojiti pripadnici nacionalističke grupe Brigada mučenika al-Aksa (Ronczkowski, 2007; Franks, 2006).

Terorističke organizacije imaju dugoročne koristi od smrti svojih članova – terorista samoubica, jer im oni obezbeđuje dozu legitimnosti. Njihova smrt šalje poruku da nema povratka. Grupa glorifikuje takav čin i nadahnjuje kulturu mučeništva, što je način da inspiriše i ostale da se priključe njenim redovima. Zapravo, čak i pre nego što izvede napad, samoubica je na više načina živi mučenik. Rituali u koje je uključen osmišljeni su tako da izgleda nemoguće povlačenje iz napada i odustajanje a da se, pri tom, ne izgube čast i mesto u društvu. Brojni su primeri palestinskih bombaša samoubica koji su se odlučili na takav čin da bi osvetili smrt člana svoje porodice. Mučenik se nakon toga slavi u porodici, hvale ga zbog tog dela i tako doprinosi poboljšanju statusa porodice. Da bi osnažili kulturu mučeništva u pojedinim društvima, bombaši samoubice se pojavljuju na televiziji i posterima na okupiranim teritorijama, čak se u školama deci govori da su mučenici umrli herojskom smrću i da su moralni primer budućim generacijama. Na taj način se koriste i jačaju postojeći kulturni obrasci za legitimizaciju samoubilačkog terorizma.

Jedna od karakteristika samoubilačkih napada, odnosno značajan socijalni činilac koji utiče na povećanje broja samoubilačkih akata je njihova *medijska pokrivenost.* I pored poraznih posledica ovih akata, mediji po pravilu detaljno upoznaju javnost o samoubici, njegovom poreklu, ličnom životu i dr., što, sa druge strane, samoubilačkim aktima obezbeđuje snažan publicitet i spektakularnost, povećavajući efekte užasa, straha, pometnje i neizvesnoti kod gledalaca. Kod pristalica ovi napadi izazivaju oduševljenost, vrši se glorifikacija samoubica, o njima se stvaraju legende, štampaju propagandni materijali i sl. Primera radi, terorističke organizacije Islamski džihad i Hamas su samoubilačkim napadima obezbedile političku prednost u odnosu na druge terorističke grupe, upravo zahvaljujući video snimcima na kojima "živi mučenici" neposredno pre izvođenja samoubilačkog napada stoje ispred zastave i obeležja organizacije i/ili grupe kojoj pripadaju i objašnjavaju razloge zbog kojih su se odlučili na takav čin.

Organizacije koje regrutuju i obučavaju samoubice manipulišu njihovom sklonošću ka samoubilačkom činu, da bi im izazvale ili pojačale spremnost za potpuno samoubilačko žrtvovanje. Osećaj pripadnosti grupi je neophodna komponenta. Teroristi samoubice su najčešće mladi ljudi, u ranim dvadesetim godinama života, a regrutuju ih čak i ranije. Roditeljska i srodnička veza se koristi često među regrutima, instruktorima i vođama. Regruti su obično izdvojeni iz porodice i zajednice da bi prošli obuku u tajnosti, u izolovanim kampovima. Zato se teroristi samoubice često porede sa monasima, pripadnicima religijskih kultova, ili članovima tajnih vojnih formacija, gde je njihova individualnost svedena na najmanju moguću meru. Naime, njima u

svim fazama indoktrinacije, obuke i pripreme za konkretne samoubilačke napade rukovodi organizacija čvrstom rukom. Stoga je samoubilački terorizam strateška i racionalna odluka terorističke organizacije i skoro uvek se pojavljuje u vidu organizovanih kampanja, a napadi su unapred pripremljeni i dobro isplanirani.

LITERATURA

[1] Atran, Scott. (2004). Mishandling Suicide Terrorism. In *The Washington Quarterly*, Vol 27(3), pp. 67-90.

[2] Bajagić, Mladen. (2007), *Osnovi bezbednosti*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.

[3] **Žarković, Milan, Mladen Bajagić, Ivana Bjelovuk**. (2010). Criminal Investigation Procedures on the Bomb Scene in the Case of Suicide Terrorism Act. In *The Eighth Biennial International Conference "Policing in Central and Eastern Europe: Social Control of Unconventional Deviance", Conference Proceedings,* Slovenia, Ljubljana: Slovenia, Ljubljana: The Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, September 22–24, pp. 113–115.

[4] Beyler, Clara. (2003). Messengers of Death: Female Suicide Bombers. In *ICT Research Paper*.

[5] Cook, David Bryan. (2005). Radical Islam ans martyrdom operations: What Should the United States Do?, The James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University.

[6] Combs, Cindy C. (1997). *Terrorism in the Twenty-First Century*, New Jersey: Prentice Hall, Inc.

[7] Crenshaw, Martha. (2007). Explaining Suicide Terrorism: A Review Essay. In *Security Studies*, Vol 16(1), pp. 133–162.

[8] Cronin, Kurt. (2003). *Terrorists and Suicide Attacks*. CRS Report for Congress.

[9] Falkenrath, Richard A. (2001). Problems of Prepardness U.S. Readines for a Domestic Terrorist Attack. In *International Security*, Vol. 25 (4), pp. 147-186.

[10] Franks, Jason. (2006). *Rethinking the Roots of Terrorism*. New York: Palgrave Macmillan.

[11] Gambetta, Diego (ed). (2005). *Making Sense of Suicide Missions.* New York: Oxford University Press.

[12] Gaćinović, Radoslav. (2010). *Terorizam u političkoj i pravnoj teoriji*. Beograd: Evro-Giunti.

[13] Gunaratna, R. (2000). Suicide Terrorism: A Global Threat. In *Jane's Intelligence Review*.

[14] Hoffman, Bruce. (2004). The Logic of Suicide Terrorism. In Russell D. Howard and Reid L. Sawyer. *Terrorism and Counterterrorism: Understanding the New Security Environment*, Guilford: McGraw-Hill/Dushkin.

[15] Horgan, John. (2005). *The Psychology of Terrorism*. New York: Routledge.

[16] Israeli, Raphael. (2003). *Islamikaze – Manifestation of Islamic Martyrology*, London: Frank Cass.

[17] Kegley, Charles W. Jr. (ed). (2003). *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Controls*, New Jersey: Prentice Hall.

[18] Kimhi, Shaul and Shmuel Even. (2006). Who are the Palestinian Suicide Terrorists?. In *Strategic Assessment*, Vol 6 (2), www.isranet.org/Israzine/Israzine_V1N3_Whoare Terrorists. htm.

[19] Lutz, James M. and Brenda J. Lutz. (2004). *Global Terrorism*. New York: Routledge.

[20] Oliver, Anne Marie and Paul F. Steinberg. (2005). *The Road to Martyrs' Square: A Journey into theWorld of the Suicide Bomber.* New York: Oxford University Press.

[21] Pedahzur, Ami. (2005). *Suicide* Terrorism. Cambridge: Polity Press.

[22] Pape, Robert. (2003). The Strategic Logic of Suicide Terrorism. In *American Political Science Review,* Vol. 97 (3), pp. 343–361.

[23] Petrović, Dragana. (2009), Samoubilački terorizam. U: *Strani pravni život*, broj 3, str. 67–108.

[24] Ramasubramanian, R. (2004). Suicide Terrorism in Sri Lanka. In *IPCS Research Papers*, No. 5

[25] Ronczkowski, Michael. (2007). *Terrorism and organized hate crime : intelligence gathering, analysis, and investigations*. New York: Taylor & Francis Group.

[26] Springer, Devin R. et al. (2009). *Islamic radicalism and global jihad*. Washington D.C: Georgetown University Press.

[27] Schweizer, Herald Otto. (2002). Female Suicide Bombers, What do we know or should know about them? Terrorism, Organized Crime, and Extremism. In *Policing in Central and Eastern Europe: Deviance, Violence, and Victimization*, College of Police and Security Studies, Slovenia.

[28] Vertigans, Stephen. (2008). *Terrorism and societies*. Burlington: Ashgate Publishing Limited.

[29] Weiss, Peter. (2002). Terrorism, counterterrorism and international law. In *Arab Studies Quarterly*.

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Professor Mladen Bajagić, PhD
Academy of criminalistic and police studies
Republic Serbia

Summary: The science will hardly give complete answers to many questions regarding Suicide Terrorism despite fast development of Psychiatry, Psychology, Politics, Security Science or other branches that deal with this phenomenon. What we know so far is that Suicide Terrorism presents a specific form of terrorism and its most perfect and most powerful weapon. Generally speaking, Terrorism is primarily a social and political phenomenon with a variety of definitions and consequently there are numerous determinations of terrorism. Regardless of all disagreements and reasons for not having wide accepted terrorism definition, the opinion which prevails is that the most important task in researching this phenomenon should be defining the constitutive elements of terrorism such as: the act of violence itself (as an intentional conscious use of violence or violence threaten), an illegal criminal act, political, religious and ethnical motivation, political goals and political message, felonious character, unpredictability, cruelty and inconsideration, creating an atmosphere of fear, horror, panic and distrust, innocent civil victims (by intention or random), the public character of terrorism and its eagerness for publicity. These elements are very easy to be recognized especially in suicide attacks which can be considered as the oldest terrorist tactic, taking in the long historical context up to the modern period.

The Suicide Terrorism is a global modern phenomenon which, by its fanaticism and unforeseeable consequences, is aiming to destroy all heritage of the modern societies. Based on the extreme religious and nationalist ideas, this kind of terrorism provokes horror, fear, disgust and despair in the general public. The science has achieved a high level of agreement regarding nature and motives as well as consequences of the Suicide Terrorism. Generally speaking, it is a form of physical security threat of people and society and includes creating of horror, fear and panic as a result of the terrorist activity performed by one or several person (terrorists), by using a variety of means (explosive devices, firearms, transport vehicles, etc). In this terrorist attacks the terrorist are also killed in their intention to destroy the immediate victim of the attack, to provoke general fear and panic, besides a great deal of material damage, having in view their own terrorist purposes.

Therefore, the essence of the terrorist attack is the conscience death of the immediate attack executor in accomplishing the goals of

a terrorist organization which is the main bearer of the terrorist suicide attacks. In his essence, it is a kind of force strategy having its central logic point in making the victim suffer enough, creating general state of horror and panic and punishing and forcing the wider environment in order to make concessions to the terrorists. One of the traits of Suicide Terrorism is its media coverage in spite of ruinous consequences of broadcasting such scenes. Further more, this sort of terrorism is characterized by the detailed planning, secrecy and other elements which point to the fact that the terrorist organizations, which apply a suicide attack as a method, are well organized, educated and capable to inflict an inconceivable suffering to their enemies, having small chances of being discovered and punished for their crimes.

Key Words: terrorism, suicide, religion, suicide terrorism

Prethodno saopštenje – UDK 351.74/.75: 656.1.05/.08

ZADACI POLICIJE PRILIKOM AVIONSKE NESREĆE

DUTIES OF POLICE DURING THE AIRPLANE ACCIDENTS

Dr Vukosav Balević
naučni istraživač kriminološke misli

Apstrakt: Iskusni letači prenose naraštajima istinu da su propisi, pravila i standardi od početka do kraja veka vazduhoplovstva stvarani mukotrpno, po ceni mnogih tragičnih događaja.

Od dana kada se letač prvi put vinuo u oblake zabeležene su hiljade stranica ispovesti, dnevnika, priča i knjiga o lepotama i strahotama, podvizima i posrnućima letačke profesije. Kroz minulu eru avijacije, vazduhoplovne vlasti su napisale i usvojile tomove zakonskih regulativa s jedinim ciljem da se spreči svaki oblik narušavanja bezbednosti letenja, ali se ti oblici uprkos tome uvećavaju.

Vrednost svakoga pilota srazmerna je tome koliko je on sposoban da se podredi zapovestima vazduhoplovne vlasti ili vlastitih uverenja. Utvrđeno je iskustvo veka avijacije da avioni padaju zbog greške u konstruisanju, tehničkom održavanju i pravilnom upravljanju.

Međutim, ma koliko konstruktori usavršavali svoje leteće naprave i u njih ugrađivali najsavremenije bezbednosne sisteme s ciljem da spreče kvarove i nesreće – evolucija rasta i razvoja čoveka u tom domenu teče sporije.

Međutim, proći će mnoge godine, decenije i čitav vek, a vazduhoplovstvo će stalno ići napred, osvajajući sve više nebeska prostranstva, u vekovnoj težnji za dosezanjem nedokučvog, i čovek naoružan hrabrošću i znanjem stvaraće život umirući i rađajući novo, težeći napred, i upotrebiće svoju planetu kao polaznu tačku sa koje će poći ka dalekom carstvu zvezda

Ključne reči: Avionesreća, policijska istraga, operativni planovi, bezbednost.

UVOD

Tokom proteklog veka vazduhoplovstva, smatralo se da je policiji mesto prilikom dešavanja incidenata, nezgoda, udesa i nesreća aviona. Ovo tim pre što se pri obradi ovih pojava zahtevalo utemeljeno znanje kriminalistike.

Vazduhoplovstvo je specifična profesija multidimenzionih dešavanja, satkana lancem bezbrojnih karika i bezbedno je koliko je jaka njegova poslednja karika, i jedino kriminalističkim otkrivanjem stvarnosti i razjašnjenjem dospevamo do njenog dokazivanja, da bismo posedovali relevantne slike ponašanja sistema i tehnike, do najslabije karike u bezbednoti letenja – karike zvane uzročnik, ili nevino stradali – pilot.

Zadatak istrage je da naučnim metodama priđe multidisciplinarno, angažujući specijaliste raznih profila iz više naučnih oblasti. Čovek je racionalno biće, letači nadasve razumni, s povremeno ležernim ili impulsivnim nervnim sistemom, ali često zarobljeni vlastitim predrasudama, smatraju sebe objektivnim sve do časa posrnuća ili pogibije.

Radi potpunog rasvetljavanja složene problematike, policija proučava sve relacije i faktore , doznaje za uslove i uzroke koji su doprineli i pogodovali avionskoj nesreći, i time razjašnjava kriminalistički relevantan događaj.

PRAVNI OSNOV

Ispitivanja udesa aviona s tragičnim posledicama imaju svoj pravni osnov u međunarodnim pravnim aktima i u nacionalnom zakonodavstvu.

Policijski poslovi, ovlašćenja i dužnosti, posebno u otkrivanju i razjašnjenju krivičnih dela, utkani zakonomernostima kriminalistike, obuhvaćeni su Zakonom o policiji.

Istraga kojom se prikupljaju informacije, podaci i utvrđuju dokazi, i kojim se razjašnjavaju važne činjenice, posredstvom stručnih lica pravosudne i kriminalističke službe, utvrđeni su Zakonom o krivičnom postupku.

Dešavanja u vezi s ugroženošću putnika i članova posade u nekom udesu, nezgodi i nesreći aviona, činjeničnim radnjama narušavanja bezbednosti civilnog vazduhoplovstva, utvrđuje Zakon o vazdušnom saobraćaju.

Paralelno s razvojem vazdušnog saobraćaja, pojavom i usvajanjem novih pravila i standard, razvilo se međunarodno, potom i jugoslovensko vazduhoplovno pravo. Poznata je Čikaška konvencija i na njenoj osnovi zasnovana je Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo – ICAO. Ispitivanje udesa, nezgoda i nesreća u vazdušnom saobraćaju regulisano je Aneksom 13 ICAO. Naši Zakoni o vazdušnom saobraćaju su u potpunosti usvojili odredbe ICAO-a, koje imaju za cilju sprečavanje ugrožavanja bezbednosti letenja.

Postoji priručnik za ispitivanje avionskih udesa i nesreća koji koriste istražni organi kod nas i u svetu kao veoma praktičan i utemeljen na odredbama međunarodnog vazduhoplovnog prava.

ZAČETAK AVIJACIJE I UDESA

Pojavi prvih letećih naprava prethodili su vekovi misterija i mitskih bića. Čovek je svoju nemoć da oponaša pticu nadomestio maštom da krilati ljudi lete nebom. Tako su se u različitim civilizacijama rađale legende o letenju, među njima i grčka legenda o Dedalu i Ikaru.

Kad se mladi Ikar, omamljen čarima lêta, vinuo u susret Suncu, vosak lepljenih krila se rastopio, a on je našao smrt u morskim talasima. Samim tim što je mitski ispletena legenda o prvom letenju čoveka imala za posledicu nesrećnu pogibiju letača, govori o tome da su tragični ishodi propratne pojave letenja.

Naravno, iako je to bio izmišljen mitski događaj, za pokolenja je ostao upamćen kao legenda. Faktor čovek, zarobljen svojim zabludama nevino je doživljavao pogibiju. Tehnika zalepljenog voska kojim su održavana krila letilice, dakle „otkaz tehnike“ uzrokovao je neizbežnu nesreću.

Pojavom pravih letećih naprava na početku 20. veka, ostvaren je čovekov san o letenju. U dugom, često dramatičnom procesu nastajanja vazduhoplovstva, rađali su se i zamenjivani tipovi i vrste letilica, stasavali i sazrevali letači, smenjivale generacije elisnih i mlaznih aviona, i događale mnoge tragedije.

Tehnološka revolicija dvadesetog veka razvila je vazduhoplovnu tehniku do savršenstva, dok je čovek sa 80% verovatnoće („ljudska grešk“) – glavni uzrok nesreće. Ta činjenica pokazuje da je tehnika daleko odmakla ispred ljudskih mogućnosti. Neusavršenost čoveka je u tome što još uvek ne poznaje samog sebe.

Vazduhoplovni stručnjaci ukazuju da nezasiti lobiji nastoje da unovče što više novih izuma, a čovek-letač je očigledno sve opterećeniji njihovim savladavanjem.

* Sedamdesetih godina 20. veka na kontinentalnim letovima u JAT-ovom „Boingu“ bilo je četiri člana kokpit posade i 170 putnika u prevozu. Dakle avionom su upravljali kapetan leta, inženjer-letač, kopilot i navigator.

* U novom milenijumu, u avionu koji prevozi 450 putnika postoje samo dva člana letačke posade – kapetan i kopilot. Sve ostalo radi elektronika. Međutim, ona ne može bez čoveka. On je tu da je neizostavno nadzire i nadgleda, a sve olakšice koja pruža čoveku nesporno dovode do opuštanja, svojevrsnog „zamora“ posade. Ukoliko ukucate pokretne orijentire u određene geografske pozicije u računar koji će satima voditi avion iznad

dugih prostranstava, morate se mnogo truditi da stalno budete na oprezu, a to je u tako jednoličnom letu veoma teško.

* Krajem osamdesetih godina kapetan leta ljubljanske Adrije, iako iskusan i darovit, na let od Ljubljane za Sredozemlje poleteo je modernom „mekdonald daglas MD-82," takozvanom „supericom", ali zbog dugolinijskog psihičkog zamora, pred samo sletanje na Korziku primenio je potpuno pogrešnu proceduru za sletanje, što je dovelo do nesretnog udara aviona u planinu, uništenja aviona i pogibije 180 osoba.

* Početkom devedesetih, avion američke kompanije TWA, tip „boing 707", poleteo je iz Irske za Njujork. Nakon nekoliko sati letenja kapetan je napustio kokpit i otišao kod putnika. U pilotskoj kabini ostao je kopilot koji nije pratio instrumente, a inženjer-letač je rešavao ukrštene reči. Avionom je upravljao autopilot, i u jednom času on je otkazao i počeo polako da odvodi avion u obrušavanje, sve strmije. Da se nešto čudno dešava primetio je kapetan leta u putničkoj kabini i požurio je u kokpit. Svi su se angažovali pokušavajući da avion podignu, ali je zbog velikog pritiska dio posade bio prikovan za pod, nemoćan da se pokrene. Avion je probio brzinu zvuka i došlo je do otpadanja delova oklopa, krila, trupa i repnih površina, i avion je sa velikih visina dospeo nad površinu mora. Otkazala je tehnika, ali šta je sa letačima?

ZAHTEVAN PROFIL POLICIJE

Prva saznanja o nesreći aviona obavezuju državne operativne organe da doznaju bližu lokaciju mesta nesreće i mogućnost pristupa. Policiji je zadatak da prva pristupi mestu događaja avionske nesreće, i ona najpre aktivira Operativni plan u vanrednim situacijama, koristi namensku opremu specijalne helikopterske jedinice i potražnjom pronalazi mesto nesreće. Tada utvrđuje topografiju i kote i obezbeđuje pouzdane podatke, koje raspoloživom vezom upućuje patrolnim jedinicama, da bi one pomoću kodiranih karata, suvozemnim putem, dospele na mesto nesreće, i u prvi mah onemogućile pristup onima koji bi ometali istragu, uništili tragove, menjali stanje stvari. Utvrđivanje istine temelji se na istrazi nepomućenih izvora.

Prvi kriminalistički zahvat vrši se u fazi kada još nije ostvaren potpun uvid u nastalu situaciju, u času kada se vodi trka s vremenom da se utvrdi da li među nastradalima ima preživelih. Svaki minut odlučuje o životu ili smrti. Koordinacija spasilaca i ekipe za istraživanje još nije potpuna. Međutim, policiji se nameće obaveza da izvrši operativno važnu taktičku meru, da označi i obezbedi graničnik kruga mesta nesreće koji može u prvi mah biti širok, nepregledan, i nepristupačan, prema primeru Velebita, Maganika, Čeških Kamenica, Korzike, Adena, Libervila, Sarajeva, Ohrida, Koločepa, Mostara, i dr. Veoma složenu situaciju su pričinjavale nepristupačne šikare, uzvišene brdske litice, močvarni tereni, porinuća u dubini jezera i mora, a

pogotovo kada je pristup obavljan u surovim vremenskim okolnostima jakih vetrova, guste oblačnosti i niskih temperatura. Zbog toga je neophodno da istražni organi budu uporni, istrajni i spremni da do kraja uspešno privedu istražni poduhvat, što zahteva zdravstvenu sposobnost i solidnu kondiciju.

Policijska profesija zahteva psihički i fizički napor ako se žele stručno i valjano, kriminilistički-naučno, utvrditi sve relevantne činjenice uzroka nesreće.

Postoji kodeks policijske etike i policija je izučila da kodeks predstavlja utemeljenje na normama međunarodnog i unutrašnjeg prava. Iz kodeksa proističe etički karakter svih pripadnika iz redova policije.

Proizilazi da policijski stručnjaci koji vrše uviđaj treba da poznaju vazduhoplovstvo, da su spremni na mnoga iskušenja i da poseduju sposobnosti: prirodnu radoznalost, sklonost ka ovim poslovima, izuzetnu razboritost i nadasve strpljenje da se istraje u istraživanju veoma složenih dešavanja. Sa stanovišta prirodnih vrlina, zahteva se predanost, staloženost i marljivost u postupcima i logično razjašnjenje spornih dilema. Vodeći etički principi policijskog istraživača u avionskim nesrećama treba da budu odmerenost, smernost, častan odnos i poštovanje dostojanstva poginulih i njihove imovine, a posebno rodbine prispele posle saznanja o nesreći. Time se dokazuje veličina patriote-policajca kao vrlog humaniste.

Zbog važnih poslova policajca u istrazi očekuje viđenje sa raznim osobama, očevicima, svedocima, vlasnicima uništene aviokompanijske imovine i rodbinom unesrećenih članova posade i putnika. Policajac mora osetiti obavezu da ostvareni kontakt bude korektan, dostojanstven i da obećava buduću saradnju.

Policajac u toku istrage susreće i neka viđena lica koja prećutkuju relevantne činjenice avionske nesreće, iz obzira prema poslovodnim organima aviokompanije, rodbinske veze sa posadom, ili sopstvene odgovornosti. U tom slučaju istražitelj metodično postupa, navodi svoje dužnosti i obaveze uz objašnjenje da istražuje uzroke nesreće ali da pri tom zastupa istinu.

Kriminalista u istražnom postupku pažljivo posmatra, pamti, fiksira tragove, detalje i dokazne činjenice, precizno ih beleži, procenjuje, analizira i usvaja kao verodostojne, i na osnovu njih kasnije sačinjava izveštaj i obrazlaže svoje postupanje.

Ono što je danas neophodno terenskim istražnim organima u nepristupačnim prostorima i surovim klimatskim uslovima, jeste bezbedna lična oprema i specijalna tehnička oprema za savremena terenska kriminalistička istraživanja.

PERIMETAR POLICIJSKE ISTRAGE

Inostrani i jugoslovenski stručnjaci vazduhoplovstva i kriminalističke misli saglasni su u jednom – da je potrebno uzroke avionskih nesreća istraživati u šest područja:

- Mesto nesreće je polazno (sistematsko traganje i obezbeđenje dokaza u području raspada aviona, posebno leševa, tereta, ručnog prtljaga, rasutih stvari, obezbeđenje registratora podataka leta i dokumenata aviona), uzimanje uzoraka goriva, ulja, vode iz aviona, i avioobroka sa napicima namenjenim posadi, kabinskom osoblju i putnicima.
- Startni aerodrom (obezbeđenje snimljenih traka) – razgovora kontrole letenja sa posadom prilikom pripremljenog i izvršenog poletanja, i nalozi za startovanje aviona. Istraga, prikuplja podatke o letačkoj posadi, kabinskom osoblju i putnicima; takođe, evidencije osoblja zemaljskog opremanja.
- Aviokompanija-vlasnik aviona: dužna je da pruži istražnim organima tehničke podatke i letačke isprave aviona, knjigu tehničkog održavanja sa upisanim rokovima servisa i remonta, radarski snimak vođenja aviona u letu neposredno pre doživljene nesreće i listu ukrcanih putnika i prtljaga, i tovarne listove količine, vrste, porekla i vlasnika robe.
- Posada unesrećenog aviona: istražni organi pribavljaju svu personalnu dokumentaciju o članovima posade, kabinskom pomoćnom osoblju sa leta aviona. Takođe, treba obezbediti saznanja o međusobnim profesionalnim i drugim odnosima posade aviona sa ostalim aviokompanijskim strukturama. Ukoliko je neko od posade preživeo, očekuje se da se posle oporavka obave metodični razgovori na relaciji sećanja na doživljeno.
- Tehnika oržavanja aviona: prestavlja posebnu oblast na kojoj se kriminalistička istraga zasniva. Posebno se sagledava i obezbeđuje tehnička karta održavanja aviona, vreme i prispeli rok servisa, dužeg remonta, ugrađivanje dotrajalih delova i zamornog materijala. Ispituju se izvršioci tehničkog održavanja aviona. Očekuje se verno izjašnjavanje sve od neobjektivnih i lažnih izjava do mogućih prikrivenih sabotaža, koje do kraja treba metodično proveriti.
- Svedoci događaja: a) eventualno preživeli putnici. b) očevici mesta nesreće o dešavanju pada aviona, putnika i stvari, c) pristup prvih spasilaca do dolaska nadležnih državnih organa.

Savremeno opremljeni kriminalisti, operativci, taktičari, tehničari i metodičari, voditelji kriminalističke istrage, mogu biti osposobljeni i kao letači, vazduhoplovni stručnjaci u svakom letačko-tehničkom pogledu i olakšano im je da uspešno tragaju za uzrocima koji leže u subjektivnoj sferi

letačkog kadra (bolest, postotak korišćenja opijajućih agensa, karakterne, često ispoljene slabosti, nedostatak pažnje, dozvoljen ulaz putnicima i zabavljanje u kokpitu). Međusobno povezana dešavanja čine propuste koji dovode do nesreće.

Iskustvo koje mnogi vešti kriminalisti imaju svodi se na to da ne treba zanemariti javna pogovaranja, pseudonimna saopštenja i anonimna javljanja. Na taj način građani mogu da ukažu na mnoga saznanja, recimo o zamorenosti pilota uoči leta, o neprospavanim noćima za kockarskim stolom, intimnim žurkama i zabavama sa ljubavnicama ili striptizetama. Psihodijagnostičari, prema nekim anketama, često ukazuju da raskalašnost života u profesiji pilota doprinosi njihovoj psihičkoj nauravnoteženosti i istupanju iz „normale" ponašanja. Javlja se osećaj da mogu sve i kad su slabi i nespremni za pilotiranje.

U jednom biltenu ICAO naveden je poučan primer američkog pilota da je bračni ili ljubavni problem bio glavni uzrok u kompleksu uzroka teškog udesa aviona u kome je poginulo 320 putnika i posada.

OPERATIVNI PLAN POLICIJE

Avionska nesreća u regionu aerodroma prdestavlja vanrednu situaciju i zahteva aktiviranje operativnog plana za vanredne prilike policije. Ove vrste izazova se razlikuju od prirodnih nepogodnosti. Mobilizacija ljudstva, sredstava i mera je neophodna, jer se očekuje da nakon pada aviona ima preživelih koje treba spasiti. I drugo, pretpostavlja se da u biću uništenog aviona može biti zle namere, prikrivene sabotaže ili terorističkog nasilja.

Plan sadrži procenu bezbednosne situacije okruženja mesta nesreće, i elaboriraju se pretpostavke da bi trebalo organizovati nužne radnje za zaštitu tragova i dokaza nastale nesreće.

Aktiviranje operativno-preventivnih mera u rejonu u kojem se desila nesreća ima za cilj uključivanje policije u širu akciju potrebnih mera i radnji radi što uspešnijeg izvršenja predviđenih zadataka.

Policija je nosilac istrage, očuvanja mesta nesreće i obezbeđenja tragova. Njeni operativni zadaci su:

- Na mestu nesreće, u ulozi nadzora, vrši kriminalističku kontrolu i obradu prostora, objekata i stvari.
- Postoje posebne operativno-kriminalističke istražne akcije koje policija vodi konspirativno.
- Predlaže mobilizacije vojnih jedinica, organa civilne zaštite, organizacija crvenog krsta.
- Uspostavlja veze sa štabovima pozvanih subjekata bezbednosti u regionu sa kojima ima usaglašene operativne planove.

- Intenzivira operativni rad u cilju prikupljanja korisnih saznanja o kretanju i boravku sumnjivih lica, recidivista, okrutnih izgrednika, oprobanih pljačkaša, narkomana i uličnih nasilnika.
- U svim okolnostima policija preduzima mere reda na mestu nesreće aviona, neophodne za zaštitu leševa, olupine aviona, razbacanih stvari, robe, i otklanjanju neposrednih opasnosti za ljude i imovinu, ukoliko se u avionu prethodno prevozilo oružje ili neke opasne materije.

POLICIJA U ISTRAŽNOJ KOMISIJI

Zakon o vazdušnom saobraćaju obašnjava da je avionska nesreća događaj koji se svodi na nesretne okolnosti u kojima su uništeni životi ljudi i avion, i narušena bezbednost stanovništva.

Dakle, svaki udes, ozbiljna nezgoda ili katastrofalna avionska nesreća u civilnom vazduhoplovstvu uzrokovana otkazom tehnike, nemarnošću ljudi, nečijom bahatošću, iz prkosa ili šale, mora biti svestrano ispitana i analizirana, upravo zbog toga jer je avionska nesreća uzrokovala ozbiljnu kriznu situaciju u regionu i zemlji. Aktivnosti na ispitivanju sprovode se isključivo u cilju utvrđivanja uzroka i njihovog sprečavanja na planu daljeg letenja.

Organizacija ispitivanja avionskih nesreća poverena je Direktoratu civilnog vazduhoplovstva, jer ovaj organ ima ovlašćenja države za glavnog nosioca vazduhoplovne vlasti.

Ispitivanje sprovodi komisija koju formira Direktorat, a čine je stručnjaci raznih profila. Ona je samostalna u radu i ima obavezu da ispita sve činjenice i okolnosti pod kojima se udes, odnosno nesreća dogodila i da predloži mere za njihovo sprečavanje.

U sastavu komisije su najiskusniji vazduhoplovci, mehaničari, tehničari, inženjeri, lekari opšte medicine, patolozi, psiholozi, kriminalistički stručnjaci i ovlašćeni sudski veštaci dokazanih kvaliteta. Ispitivanje ove vrste predstavlja visokospecijalizovan posao. Komisiji u toku rada punu podršku daju pravosudni organi i organi Ministarstva unutrašnjih poslova.

Dakle, obrada avionske nesreće koja za posledicu ima tragičnu pogibiju ljudi i uništenje imovine, zahteva angažovanje policije kao arbitra kriminalističkog utvrđivanja uzroka nastalih posledica. Policija obavlja dužnost upravnog organa, i njen opšti zadatak se sastoji u traganju, pronalaženju, fiksiranju tragova nesreće i naučnom utvrđivanju faktora koji su pojedinačno ili u jedinstvu sa drugim izazvali avio-katastrofu.

Prema utvrđenon planu ispitivanja nesreće aviona, policija je dužna na osnovu Zakona o policiji i ovlašćenja koja proističu iz Zakona o krivičnom postupku, da obezbeđuje i vrši pregled mesta nesreće, i to:

- obeležava i obezbeđuje širu i užu zonu mesta nesreće, u cilju očuvanja delova aviona, stvari i leševa,
- obezbeđuje mesto nesreće od otuđenja ili izmeštanja stvari i promene prvobitnog stanja,
- interveniše da se organizuje i obezbedi način evakuacije i spasavanja eventualno preživelih osoba,
- otkriva i prikuplja tragove i sredstva koja, po procenim i analizi, mogu poslužiti kao verodostojni dokazi,
- prikuplja obaveštenja u vezi s nastalim događajem i ovlašćena je da zadržava lica za koja proceni da mogu dati saznanja važna za rasvetljavanje događaja, sve do dolaska glavnog starešine postavljene komisije,
- osigurava nesmetan rad državnoj komisiji za obimnu i složenu istragu šireg i užeg područja,
- u svemu sarađuje sa glavnim rukovodiocem istražne komisije i pruža svestranu logističku pomoć.

Policija ima vodeću ulogu u kriminalističkoj istrazi u okolnostima utvrđene osnovane sumnje da je nesreća aviona posledica terorističkog akta; tada se tragičan događaj kvalifikuje kao kriminalno delo upereno protiv bezbednosti javnog saobraćaja i iziskuje neposrednije angažovanje pravosudnih organa.

POŠTOVANJE PRINCIPA

Za početak istrage nameće se poštovanje međunarodnog vazduhoplovnog prava, po kojem je propisan uslov poštovanja teritorijalnog principa o tome da li se radi o domaćem ili stranom avionu koji je doživeo nesreću. Ukoliko je utvrđena nesreća domaćeg aviona na domaćoj teritoriji, tada je Direktorat civilnog vazduhoplovstva nadležan da prema domaćim propisima formira komisiju da organizuje istraživanje.

Međutim, ukoliko se dogodi nesreća domaćeg aviona u stranoj zemlji, onda istražnu delatnost obavlja istražna komisija te zemlje prema procedurama koje joj pripadaju, a zemlja vlasnik uništenog aviona i čiji su državqani bili nastradali putnici i članovi posade prisustvuje kao posmatrač, mada je u krajnjem ishodu pozvana na usaglašavanje nalaza o zadešenoj nesreći.

Poštuje se pravilo: ako se radi o nesreći aviona strane avio-kompanije u našoj zemlji, u ispitivanju uzroka nesreće imaju pravo da učestvuju i akreditovani predstavnici zemlje čiji je avion, kao i zemlje čiji su državljani bili putnici, ili zemlje iz koje je bila iznajmljena posada.

Postoji pravilo, ako se radi o nesreći stranog vojnog aviona, komisiju za istragu formira ministar za odbranu, a u sastavu komisije moraju da budu i kriminalistički eksperti iz naše zemlje.

Ustaljeno je pravilo u jugoslovenskoj praksi da je nekadašnji Savezni komitet za saobraćaj i veze, danas Direktorat civilnog vazduhoplovstva, za svaki teži udes, nezgodu i nesreću aviona formirao posebnu komisiju sa ekspertom koji je vodio uviđaj. Izdatim rešenjem vazduhoplovne vlasti su garantovale da će rad istražne komisije biti samostalan, nezavistan od avio-kompanijskih, političkih i raznih drugih uplitanja i uticaja. Ali da li je u svim avionskim nesrećama poštovano to pravilo. Naravno, samo na papiru. U praksi naših i stranih dešavanja ukazuje se na mnoštvo pritisaka, od države do udruženja pilota.

Dugogodišnji vodeći rukovodioci jugoslovenske državne komisije ukazivali su u svojim izveštajima da su „zainteresovane strane" sklone da izmene nalaze kriminalističkih eksperata. One se pojavljaju kao ovlašćeni veštaci, stručni konsultanti, avio-kompanijski advokati i državni birokrati. Među njima defiluju i neki privilegovani novinari. Uglavnom, oni koji najmanje poznaju vazduhoplovstvo i kriminalistiku – podižu najveću galamu u javnosti i tenziju u struci. U svemu tome, prva žrtva avionske nesreće je ISTINA.

S obzirom na složenost sveta vazduhoplovstva, kriminalistička istraga avionskih nesreća radi se sa jednim jedinim ciljem, da se iz uništenog aviona, strmih kamenjara, neprohodnih šikara i dubine mora izvuku tela unesrećenih ljudi i olupine aviona i utvrdi istina koja će poslužiti kao pouka.

SASTAV KOMISIJE I USAGLAŠAVANJE

Državna komisija za vršenje uviđaja avionskih nesreća sastavljena je od različitog profila stručnjaka: pilota, inženjera, pravnika, kriminalista, veštih i obučenih policijskih operativaca, u zavisnosti od plana i volje nadležnog ministarstva, vladajuće politike, međusobnih predrasuda i tradicije okruženja.

Pilot, član komisije, najčešće teži da se poistoveti sa teškoćama, opterećenjem i izazovima koji su pratili kolegu pilota. Sa viktimiološkog aspekta udruženje pilota glasno potvrđuje da je pilot najčešća žrtva okruženja. Međutim, pamti se slučaj JAT-ovog pilota koji je u pijanom rastrojstvu izazvao udes aviona s putnicima, a nakon optuženja, letačka operativa te avio-kompanije stala je u njegovu odbranu.

Vazduhoplovni inženjeri u krajnjem slučaju, opredeljuju se za stav sličan ili približan stau avio-kompanije, koja, iako u potpunosi oštećena, ili u javnosti prekorevana, ostaje pri svome da ublaži sopstvenu odgovornost.

Pravnici, koji načelno zastupaju pravo i pravdu u pravosudnim organima, najmanji pravni doprinos pružaju komisiji za uviđaj. To je lako objasniti, jer oni pripadaju činovničkoj birokratiji koja podatke dobijene od kriminalista sa terena proučava, procenjuje, vrednuje, i do konačne odluke o uzroku nesreće

protegne godinama. Prema pravosudnim presudama, najčešći krivci su poginuli piloti, jer mrtva usta ne govore.

Veteranima u kriminalistici je znano da samo oni policajci, islednici, inspektori, istražitelji koje odlikuju „čisti prsti, hladan razum i toplo srce“ mogu dati nesebičan doprinos istrazi, a naročito u zadesima avionskih nesreća gde su uslovi rada složni i veoma naporni i gde u odnosu na druge vrste istraga, vlada neprikosnoveno pravo poštovanja znanih kriminalističkih principa.

Međutim, potvrđeno je kod nas i u svetu, da često lica odabrana za profesionalno vršenje istraga velikih avionskih nesreća vremenom dobijaju zajedničke crte u ponašanju i u karakteru. To ilustruje ovaj primer: Međunarodno udruženje stručnjaka za ispitivanje uzroka avionskih udesa i nesreća organizovalo je anketno ispitivanje pilota, vazduhoplovnih inženjera i kriminalista iz redova operativne policije, kojim je obuhvaćeno 42 eksperata muškog i 6 eksperata ženskog pola. Ugledna medicinska američka ustanova koja je obavila ispitivanja objavila je rezultate:

- 47 ispitanika negativno reaguje na saznanja o udesu i potrebi da budu u ekspertskom timu istrage,
- 1 ispitanik je doživeo jako uzbuđenje,
- 6 ispitanika je zahtevalo da se pre izlaska na uviđaj sklone leševi nastradalih, a posebno dece,
- 8 ispitanika oseća telesne teskobe i psihičnu mučninu gledajući nastali užas pogibije,
- 16 ispitanika se razvelo od supružnika koji je opisivao doživljeno pri vršenju istrage,
- 5 ispitanika je prestalo da veruje u Boga, smatrajući da on, kada bi postojao, ne bi dopustio pogibiju
- toliko nevinih ljudi.

Jugoslovenski eksperti sa višegodišnjom praksom na uviđaju avionskih nesreća nedvosmisleno ukazuju: „Profesija letača i policajaca zahteva da oni podnose određene fizičke i psihičke pritiske ako žele da utvrde sve činjenice relevantne za uzrok nesreće. Često je to mučan posao vezan za krvave scene, bolne tragedije, potrebu mnogih objašnjavanja unesrećenim porodicama ili sopstveno sumnjanje u to da li su tokom istrage bili u pravu. Ali, i taj posao mora neko da radi u interesu sprečavanja da se avionske nesreće dogode i ne ponavljaju zbog istih uzroka: propusta i grešaka...“

Jugoslovenski iskusni procesualisti i krivičari, eksperti jugoslovenske teorije i prakse dokazne tvorevine, ukazivali su da istražitelji, tim, grupa ili pojedinci uvek moraju biti sigurni u utvrđivanju dokaznih činjenica o uzrocima neke pojave. Vazduhoplovstvo je osetljiva i složena oblast. N izgled i najsitniji trag zanemaren u istrazi, a koji vodi istini, može da izmeni celokupnu dokaznu građu.

Prema poslovniku istražne komisije, u težim avionskim nesrećama istraživanje se obavlja timski, eksperti struke raspoređeni su u grupama: a) za rukovođenje i koordinaciju, b) informacije, c) za pronalaženje i smeštaj leševa, d) za identifikaciju leševa, e) za pronalaženje i grupisanje rasutih stvari, putničkog prtljaga i robnih pošiljki, f) za tehnički pregled avionskih olupina, g) za aerodinamiku i elektroniku i) za istraživanje, otkrivanje i obezbeđenje tragova i utvrđivanje dokaza i činjenica.

UZAJAMNA VEZA INFORMACIJA

Prisustvo policijskih istražnih stručnjaka u avionskoj nesreći treba da obezbedi dokazne informacije koje postoje na mestu pada i uništenja aviona sa nastradalim ljudstvom. Zaokružen prostor većih ili užih razmera su informaciono polje i svaka pronađena i fiksirana stvar, deo olupine aviona, otpalog krila, ostaci izgorelih ljudskih tela, trake snimljenog registratora razgovora; oni predstavljaju nosioce bogatih informacija o konkretnom uzroku nesreće.

Traganje i otkrivanje se uvek vrše u okviru polja nastradalog aviona. Osnov informacije nije sama po sebi snimljena olupina aviona ili nagoreli leševi članova posade, nego njihovo uzajamno sistemsko delovanje u situaciji odražavanja mnoštva povezanih činjenica, stanja i saopštenja. Za kriminalistu je bitno da je jedan otpali avionski motor pronađen stotinu metara od trupa u uzajamnoj vezi sa drugim motorom koji je ostao uz razlupanu kabinu aviona, sa ispalim avionskim krilima i potpuno uništenim stajnim trapom aviona. Aerodinamika, fizika i tehnologija konstrukcije pružaju odgovore na sva složena i bitna pitanja.

Svaki materijalni objekat – deo aviona, veoma je složen u proceni informacije, ali raspolaže beskonačnom količinom informacija To su, prema operativnim zaključcima, samo potencijalne informacije, ali obdareni, uporni i vidoviti kriminalista, potencijalnu informaciju preobražava u aktuelnu, postojanu i upotrebljivu. Časak kada se latentna (do tada prikrivena) informacija pretvara u stvarnu, za kriminalistu predstavlja novi „kod“ za razrešenje niza drugih međusobno povezanih signala i odraza. Da bi konačno nastala kriminalistička informacija, njen tvorac kriminalista mora posedovti bogat resurs znanja i umeća.

U kriminalističkoj praksi važan je smisao informacije, ona nepogrešivo vodi kriminalistu stanovištu svoje orginalne funkcije: otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja uzroka pojave i dešavanja. Poseban doprinos dali su vrsni vazduhoplovci i kriminalisti u razrešenju „enigme“ slučaja pogibije predsednika jugoslovenske vlade Džemala Bijedića u Sarajevu, 1977, u avionu „lir džet-25“.

Suprotno bogatstvu iskustvene vazduhoplovne prakse i kriminalističkih zakonomernosti francuskih, bosansko-hercegovačkih, hrvatskih i

makedonskih istražnih organa, pokazana je krajnja nemarnost prema dokazima istine i međusobne podvale oko pogibije predsednika makedonske države Borisa Trajkovskog. Do danas je javnost i struka ostala uskraćena da se utvrdi i objavi prava istina. A ona je, nažalost, i u Skoplju ućutkana.

Na osnovu terenskog obilaska kodiranog prostora, i razgledanja objekata i stvari, kriminalista je lično uveren u obim zastrašujućeg događaja. On nastoji da upotpuni očiglednost dodatnim zornim snimcima i dokumentacijom kriminalističkotehničke službe ali i uz pomoć kodiranih karata, razmera i skica.

Sistematskim ispitivanjem i analizom šireg i užeg područja pada aviona, detaljnim uvidom uništenih avionskih delova, ljudskih tela i stvari, kriminalista ponese u sebi i psihički odraz misaone slike dešavanja. Pomoću nje i argumenata logički povezuje zamišljeno i stvarno, imaginarno i ljudskim čulima dostupno.

ISTRAGA NA AERODROMU POLETANJA

Pribavljanje i ocena dokaza o uzrocima avionske nesreće nameće ekspertima policije potrebu da istražne radnje nastave na aerodromu poletanja a potom i u letačkoj operativi avio-kompanije.

Kriminalistički zahvat započinje od službe kontrole letenja, koja prestavlja „vid i sluh“ aerodroma. Kontrolori ažurno i s naročitom pažnjom prate avione pomoću radara, utvrđenu poziciju poletanja, toka leta i sletanja, i obezbeđuju uređaj za tonsko snimanje razgovora s posadom. U ovoj službi zahteva se, slično letačima, detaljna obuka, strogi kriterijumi na ispitima i vrše se česte provere. Traži se odgovornost i druželjubiv i korektan odnos sa saradnicima.

Stručnjaci kriminalistike u saradnji sa iskusnim pilotom kontrole letenja proučavaju pravila i propise, i sa njihovog osnova istražuju rad službe, vrše uvid u dnevne izveštaje, snimljene materijale i vođenje aviona. Iziskuje se uvid u izdatu dozvolu za poletanje i praćenje aviona do časa nesreće. Razjašnjavaju se eventualni prigovori, sugestije i predlozi posade kontroli pre poletanja. Ukoliko služba kontrole letenja, pred organima istrage, prikriva neke „nesporazume“ sa posadom, pokazuje da to namerno nije snimljeno i pokušava prikriti nesporazume procenjene kao značajne za tok istrage, operativci će zahtevati od tužilaštva saglasnost za proširenje istrage. (Zbog nemarnosti kontrole – sudar aviona u Vrbovcu kraj Zagreba.)

Radi dešifrovanja kodova i stručnih vazduhoplovnih akronima snimljenih tokom razgovora kontrole letenja i posade, traka se upućuje drugoj policijskoj službi, stručnjacima za dešifrovanje.

Kontrolori službeno i sa naročitom pažnjom prate na radaru let aviona, utvrđuju poziciju aviona prilikom poletanja, leta i sletanja, i obezbeđuju uređaj za tonsko snimanje razgovora kontrole letenja sa posadom aviona.

U našoj i stranoj praksi službe kontrole letenja, registrovano je stotinak viteških podviga ali i desetine sunovrata. Simptomatično je da su zloupotrebom dužnosti kontrolora letenja na titogradskom i zagrebačkom aerodromu uzrokovane dve teške avionske nesreće u Jugosloviji. Poginulo je više od 200 putnika i članova posade.

Na inostranim aerodromima, zbog grešaka i propusta kontrole letenja nesreću je doživelo nekoliko jugoslovenskih aviona, i to bečke kontrole 1955. godine, kontrole u Adenu, 1972. godine, u Pragu 1975, u Libervilu 1977, Eržanu 1988. i u Jerevanu 1992. godine.

Drugi sektor kojim se bavi policijska istraga na aerodromu poletanja odnosi se na zemaljsku operativu unutar sterilne zone. Služba prihvata, otprema i otpraća avione i odgovorna je, posredstvom kontrole granične policije, da sprečava ukrcavanje sumnjivih putnika, stvari, robnih pošiljki i svega ostalog što bi prestavljalo potencijalnu opasnost koja bi ugrozila bezbednost aviona u letu. Kriminalistička policija organizuje istragu, zahtevajući da se utvrde činjenice:

- Dan, čas i minut startovanja aviona na poletanju i planirano odredište i vreme sletanja,
- Evidencija zaposlenog službenog osoblja na poslovima snabdevanja, posluge i opremanja aviona.
- Evidencija ostalih državnih i kompanijskih lica koja su po ma kojem osnovu prilazila i ulazila u avion
- Obavljanje razgovora s osobama u sterilnoj zoni u cilju razrešenja nekih novonastalih saznanja, nedoumica, sumnji, podozrenja i indicija.
- Kriminalističkom kontrolom u prostoru keteringa, policija pribavlja uzorke avio-obroka i napitaka namenjenih posadi i putnicima, evidenciju o podobnosti osoblja koje avio-obrocima i pićem opslužuje ljude u avionu i vrši detaljnu kontrolu vozila i posebnih pregradaka u kojima se prevozi hrana do aviona.
- Vrši se kriminalistička kontrola avio-servisa koji snabdavaju avione gorivom. Uzima se uzorak goriva kojim je kobni avion uslužen, kao i evedencija posade cisterne avio-servisa.
- Vršeći istragu, policija proverava video nadzor sterilne zone i zahteva „snimljene kadrove“ pre, u toku i posle poletanja aviona koji je doživeo nesreću.
- Policija svoju istragu uvodi u letačku operativu i saobraćajni centar. Treba utvrditi činjenice o operativnoj bezbednosti aviona, međuljudskim odnosima letačkog kadra i kabinskog osoblja i psihofizičim sposobnostima posade koja je doživela pogibiju.
- Ono što posebno zanima policijsku istragu u avio-kompaniji odnosi se na rezultate preduzetih naloženih mera za poboljšanje bezbednosti i evidenciju odgovornih lica pred sudskim organima zbog nepoštovanja propisa i međunarodnih standarda, koje je uzrokovalo mnoge ranije avionske nesreće.

OPERATIVNI PLANOVI

Policijska služba koja vodi istražnu delatnost uspostavlja „most“ saradnje sa subjektima bezbednosti na aerodromskom pristaništu.

Najpre to čini s jedinicom granične policije, jer se bezbednost aerodromskog graničnog pojasa temelji na međunarodnim standardima Evropske unije, međunarodnim konvencijama, sporazumima i savremenim tedencijama Qepsa, Evroleksa i Interpola na suzbijanju svih akata uperenih na ugrožavanje bezbednosti civilnog vazduhoplovstva.

Prema zakonima o prelasku državne granice, putnim ispravama i kretanju stranaca, aerodromska služba granične policije poseduje bazu podataka iz koje izdvaja posebnu evidenciju na uvid kriminalističkoj policiji. Saradnja istražne i granične policije zasniva se na međusobnom ustupanju podataka i činjenica potvrđenih kontrolom i obradom dešavanja u graničnom pojasu i sterilnoj zoni aerodroma. Svaki pokušaj ilegalnog prelaska granice, podmetanja falsifikovanih ili prepravljenih putnih isprava, pokušaj prenošenja oružja, eksplozivnih naprava ili ukrcavanje nepodobnih putnika i trgovanje robljem, u avio-prevozu registrovani su i evidentirani u bazi podataka. Kriminalističkoj policiji argumentovana saznanja o takvim dešavanjima služe između ostalog i u sklopu informacija istrage avionske nesreće. To ilustruje primer nesreće jugoslovenskog aviona DC-9 iznad Čehoslovačke, januara 1972, u kome je u Švedskoj, na aerodromu poletanja, u prisustvu vazduhoplovnih i policijskih vlasti, podmetnuta tempirana bomba.

Potpunija ocena o odvijanju leta aviona i aktivnosti posade pre, za vreme i posle leta u toku kojeg je došlo do nesreće, dobija se rekonstruisanjem kriminalističkom istragom zahvaljujući dokaznim činjenicama koje poseduje kontrola letenja, jedan od značajnih subjekata bezbednosti letenja na aerodromskom pristaništu.

Služba kontrole letenja reguliše let aviona i održava red u vazdušnom saobraćaju, daje obaveštenja korisna za efikasno i bezbedno obavljanje letova i upozorava odgovarajuće službe na avione kojima je potrebna pomoć, te službu za traganje i spasavanje.

Cilj kriminalističkog ispitivanja službi kontrole letenja jeste da se utvrdi, zabeleži i proveri tačnost svih podataka koji potiču od tih službi i odnose se na let unesrećenog aviona: ispitivanje treba da obuhvati:

- službu vazduhoplovnih obaveštenja koja daje objave, cirkulare i obaveštenja – NOTAM;
- poruke koje sadrže plan leta; poruke o poletanju i letu vazduhoplova;
- stripove aerodromske kontrole o odvijanju leta: stripove oblasne kontrole, službe informasanja o letu;
- stripove radiotelefonskih i elektrponskih komunikacija.

Tok leta treba rekonstruisati počev od faze planiranja preko raznih funkcija koje obavlja služba kontrole letenja; na primer, manervisanje po zemlji, kontrola poletanja, oblasna kontrola (ili kontrola na vazdušnom putu), prilazna i aerodromska kontrola sve do faze u kojoj se nesreća dogodila.

Veze posade aviona sa službama kontrole letenja snimaju se i njihov tonski zapis se ispituje, preslišava, dešifruje i razjašnjava zahvaljujući traganju i pronalasku „crne kutije". Postoje i drugi izvori praćenja vazduhoplova u letu, satelitski u vazdušnom prostoru i navigacijski na zemlji. Važno je utvrditi tačno vreme nesreće. Prvo obaveštenje o približnom času nesreće verovatno će dati uređaji kontrole letenja koji su u vezi sa letom avion.

Pri ispitivanju avionske nesreće, značajne podatke pruža meteorološka služba. Meteorološki uslovi na mestu nesreće utvrđuju se na osnovu podataka dobijenih očitavanjem sa meteoroloških uređaja i instrumenata. Postoje merenja padavina, barografska i anemografska snimanja, sinoptičke karte, merenja pritiska, vetra, baze oblaka, izveštaji o domenu vidljivosti, uslovima prirodne vidljivosti. Činjenice mogu da pruže tragovi na uništenim delovima aviona koji dugo ostaju, tragovi udara munje, leda, jakog grada i guste kišne naslage. Ilustrativan je primer da je zbog guste afričke kiše uzrokovana nesreća jugoslovenskog aviona u Libervilu 1977.

Aerodromi i aerodromski objekti, uređaji i navigaciona sredstva predstavljaju subjekat kojim se pospešuje ali i ugrožava bezbednost letenja.

Stručnjaci vazduhoplovne i kriminalističke struke treba da ispitaju i provere stanje ispravnosti aerodromskih objekata i navigacionih uređaja koje avioni koriste tokom kretanja na zemlji, poletanja i sletanja. Posebnu pažnju treba posvetiti sledećim objektima:

- Poletno-sletna staza, da li odgovara vazduhoplovnim standardima (dimenzije dužine i širine, prostor za poletanje, položaj praga, bočni pojasevi, visina i nagibi, vrste prekrivača, stanje PSS pre poletanja i sletanja, da li je bezbedna za korišćenje: suva, pokvašena, pokrivena snegom, lapavicom, zaleđena, zatim, nosivost i uređaji za zaustavljanje letilice).
- Proveriti ispravnost horizontalne i vertikalne signalizacije poletno-sletnih i manevarskih površina: prilazna svetla, ugao ravni za sletanje-vasis i ispravnost signalnih osvetljenja sterilne zone aerodroma.
- Stručna i psihofizička osposobljenost i obučenost spasilačko-vatrogasne službe i redovne aerodromske službe prve pomoći i postojanje dežurnog lekara.
- Provera dokumenata: vazduhoplovna obaveštenja (AIP; NOTAM)
- Ispitati i proveriti sistem rendgenske kontrole putnika, ručnog i odvojenog prtljaga i robnih pošiljki.

- Utvrditi ispravnost video nadzora nad celokupnim perimetrom aerodroma. Posebno u sterilnoj zoni.
- Proveriti osposobljenost, obučenost i psihofizičko stanje osoblja fizičko-tehničkog obezbeđenja aerodroma. Proveriti plan obuke emergancy sistema, upotrebe naoružanja i zdrastvenih pregleda.
- Istražni organi ispituju tehniku opravke i servisa avio-delova i sredstava opsluživanja aviona.

Služba carinske kontrole na graničnom prelazu međunarodnog aerodroma svrstava se u subjekat od značaja za bezbednost vazdušnog saobraćaja. Policija uspostavlja adekvatnu saradnju sa službom carinske kontrole i u vezi je sa međusobnim operativnim planovima za vanredne situacije koji su usaglašeni, a u kojima je predviđeno međusobno ispomaganje i uvažavanje. Policija koristi izveštaje u radu carinske službe, i povremeno preuzima istragu pojedinih slučajeva koji vode sprečavanju organizovanog kriminala i korupcije.

U okolnostima zadešene avionske nesreće u zoni aerodroma policiji je zadatak da zahteva da joj carinska služba pruži na uvid registrovane slučajeve otkrivanja i sprečavanja krijumčarenja robe, posebno one vrste sa liste zabranjenog unošenja i prevoza avionom.

IZVEŠTAJ O POLICIJSKOJ ISTRAZI

Izveštaj koji sačinjavaju policijski istražni organi je sastavni deo istrage podeljenih grupa stručnjaka više naučnih disciplina. Uglavnom su policijski, kao i ostali izveštaji, pripremljeni sa standardnom formom koju predviđa Anex-13 ICAO-a, i koja je prihvaćena od svih zemalja članica, i pogodna je da bude prihvaćena i kad se radi o stranom avionu i kada u istrazi učestvuju strani akreditovani predstavnici.

Policijski izveštaj o izvršenoj istrazi nesreće aviona sadrži podatke o avionu, broju članova posade i putnika, nacionalnoj pripadnosti i vlasniku, registarskim oznakama, mestu i datumu nesreće, organu koji je vršio istragu i datum podnošenja izveštaja.

Izveštaj o nesreći aviona podeljen je u tri dela, i to na: a) ispitivanje, b) rezime i c) preporuke.

U prvom delu navodi se istorija leta aviona, njegova iznenadna nesreća: uništenje i pogibija ljudi, zatim se navode podaci o posadi. U ovom delu navode se poznate karakteristike aviona i njegova oprema, slabosti i dobre strane, zatim navigacioni i aerodromski uređaji, meteorološka situacija tokom leta i časa nesreće i dešifrovani registrator razgovora. Izveštaj sadrži i eventualno urađene kriminalističke ekspertize.

Drugi deo izveštaja sadrži analizu pregleda i ocene dokaza. Ređaji se slučajevi otkrivenih dokaznih sredstava, pretpostavki da su ona u vezi sa

uzrokom nesreće, i mnoge pretpostavke koje su prihvaćene ili odbačene kao i razlozi za to. Daje se opšte uverenje zašto se neka stvar prihvata za dokaz i činjenicu i navode se indicije na kojima se taj dokaz zasniva.

Treći deo izveštaja obiluje preporukama koje kriminalistički stručnjaci daju kao zakonitost u cilju sprečavanja svakog narušavanja bezbednosti ma gde se letenje obavljalo, nad našim ili tuđim nebom, jugoslovenskog ili inostranog aviona.

LITERATURA

[1] Aleksić, Ž. (1998) Praktikum iz kriminalistike, Beograd, Naučna knjiga,
[2] Babović, B. (1991) Iz dosijea Interpola, Beograd. Naučna knjiga.
[3] Balević, V. (2001) Procena bezbednosti i operativni planovi za vanredne okolnosti, Zagreb.
[4] Batrićević, Đ. (2000) Vitezovi neba,crnogorski piloti čuvari našeg i tuđeg neba, Cetinje.
[5] Bošković, M. (1998) Organizovan kriminalitet, Beograd, Policijska akademija.
[6] Bošković, M. Jovičić, D. Kriminalistička metodika, Banja Luka, 2002, Viša škola unutrašnjih poslova.
[7] Vereš, Z. (2007) Kad motori utihnu, Beograd. More.
[8] Vodinelić, V. (1986) Saobraćajna kriminalistika, Beograd, Savremena administracija
[9] Grujić, Z. (2006) Sto napisa o jugoslovenskom vazduhoplovstvu, Beograd, Naša krila.
[10] Janjić, Č. (2003) Sto godina avijacije, Beograd, JAT.
[11] Jugin, M. (1977) Kosmos otkriva tajne, Beograd.
[12] Kotnik, J. (1969) Žil Vern, Put na Mjesec – od fantazije do Apola, Zagreb, Stvarnost.
[13] 13. Krivokapić, V. (1996) Osnovi policijske kriminalistike, Beograd, ZAD.
[14] 14. Matijević, M. (2002) Kriminalistička operativa, Banja Luka,Viša škola unutrašnjih poslova.
[15] Mikić, S. (1935) Istorija jugoslovenskog vazduhoplovstva, Beograd.
[16] Pejanović, Lj. (1995) Otmice vazduhoplova i mere zaštite, Beograd,
[17] Pejanović, Lj., Bejatović, M. Avioterorizam, Novi Sad, 2009, ABM Ekonomik
[18] Trajković, M. (1999) Međunarodno vazduhoplovno pravo, Beograd, Pravni fakultet – JAT.
[19] Tuzović, D. (2008) Ljudi i avioni, Nikšić, Aero klub „Nikšić“.
[20] Filipović, B. (2006) Teroristi i kapetani leta u istom položaju, Beograd,

[21] Habuš, B. (2005) Avionski udesi u civilnom vazduhoplovstvu, Beograd, Tonplus.
[22] Cikmeier, A. (2008) Zašto padaju avioni, Verlag: Mayer, Munchen. Prevod: Kon, Beograd.
[23] Cicmil, B. (2000) Priručnik mera bezbednosti protiv ugrožavanja civilne avijacije, Beograd.

Vukosav Balević, PhD
Researcher of criminological thought

Summary: Over the years experienced pilots are telling us the truth that regulations, rules and standards from the

Beginning till the of aviation era are created painfully at a cost of many tragic evants.

From the day when pilots made the first leap into the clouds we can find trace and rekords of thousands of pages and confession, written diaries, stories and books about the beauties and horrors, feast and fall of flying proffesion. Through the past era of aviation, aviation authorites have written and passend the legal regulations with the sole aim to prevent any form of disturbing the flight safety, but they are nevertheless increasing.

The value of each pilot depends on how he is able to submit to the commandments of aeronautical authorities and their own bellefs. The history has confirmed that planes are falling due to malfunction in construction of planes, maintenance and proper.

However, no matter hof much constructors are trying to made airplanes flawiess and no matter how they are incorprorating the most advanced security sistems in order to prevent failures and accidents-evolution of growth and human development in this area natures slowlu.

However, it will take many years, decades and a century, and the aviation will always move forward, conquering more and more celestial spase, in the centuries – long aspiration to attain inscrutable, and a man armed with courage and knowledge,was to produce life dving and begat a new aiming forward we'll use the planet as a starting point from which will go towards distant realm of stars.

Pregledni rad – UDK 323.285: 323.28

WHAT CAN SOCIOLOGY TELL US ABOUT TERRORISM IN THE WORLD TODAY? - *TOWARDS A SOCIOLOGY OF TERRORISM*

ŠTA NAM SOCIOLOGIJA MOŽE REĆI O TERORIZMU U SVETU DANAS? – KROZ SOCIOLOGIJU TERORIZMA

***Prof. Frosina Tashevska-Remenski, PhD*[1]**
University St. Kliment Ohridski-Bitola,
Faculty of Security, Skopje, Republic of Macedonia

***Prof. Oliver Bakreski, PhD*[2]**
University St. Kiril and Metodij-Skopje, Faculty of philosophy,
Department of security, defense and peace studies, Skopje

Abstract: Which social, political and global factors effects on motivation, people to enjoy in terrorist organizations? How and why do people enter, stay in, and leave terrorist organizations? Is terrorism the biggest social problem we currently face? Many questions and many more responses.

The issue of terrorism is essentially a sociological one, since it is social and cultural influences that prompt people to engage in terrorist acts. Sociology takes a deviance and social control approach to the concept, theories, structure, and control of terrorism. Empirical studies reveal that terrorism is more likely to appear in areas where people have grievances, such as poverty, inequality, lack of political participation and injustice. Therefore, people in such areas tend to accept extremist group's call that offers them a better future. In order to emphasize the importance of contextual factors on terrorism, Crenshaw (1992) offers two terms: **preconditions** and **precipitants.** Preconditions of terrorism are related to situational factors, which invoke on individuals a tendency towards terrorist organizations. On the other hand, precipitants of terrorism are the direct causes which can be resembled to a last water drop that overflows the glass.

Rapid changing can be a precondition factor for terrorism because modernization produces disharmony in societies in terms of unbalanced economic growth and communication

[1] *ftremenski@fb.uklo.edu.mk*
[2] *oliverbakreski@yahoo.com*

structures. For the precipitants of terrorism, perceived injustice, lack of political opportunity, inequality, and being a member of an ethnic minority can be considered. Under the existence of preconditions, these precipitants can directly motivate individuals to join a terrorist organization as a rational choice. Martha Crenshaw (1985), suggests that there are at least four categories of motivation among terrorists: (1) the opportunity for action, (2) the need to belong, (3) the desire for social status, and (4) the acquisition of material reward. Drawing on motivation and political opportunism as explanations of terrorism, Ali Ozdogan (2006), suggests three classes of factors: social-structural, political-institutional, and global-capitalist contexts. He found that political institutional factors and nations' position in the world system are related to the origins of terrorists.

The paper aims to outline the significance of the sociological approaches and scientific and empirical research of terrorism as a base of strategies for prevention. A brief historical review of the development of scientific and research practice in countries with a long research tradition in the field of sociology of terrorism is presented in the paper for the purpose of providing answer to the question: What can sociology tell us about terrorism in the world today?

Key words: sociology, theories, scientific/empirical studies, terrorism.

Which social, political and global factors effects on motivation, people to enjoy in terrorist organizations? Why do some individuals decide to break with society and embark on a career in terrorism? How and why do people enter, stay in, and leave terrorist organizations? Do terrorists share common traits or characteristics? Is there a terrorist personality or profile? Is terrorism the biggest social problem we currently face? This paper offer some sociological theories explanation of this often asked questions.

Terrorism has been explained by the precursor theories of political science, political economy, sociology, criminology, social movements, and ethnicity, to name a few. Adapting those theories to the field of terrorism is challenging, as the boundaries between terrorism and crime, political violence, and political and social movements are uncertain, nested and conjunctive. However, recent studies show the appropriateness of using theories from criminology, political violence, and socio-political movements, in the field of terrorism. Barak[3] and Black[4] suggest using criminology theory

[3] Barak, Gregg, A Reciprocal Approach to Terrorism and Terrorist-Like Behavior, In Mathieu

to examine terrorism. Gurr[5] uses relative deprivation theory to explain political violence in general. Silverman[6], Lai[7], Wiktorowicz[8] among others use social movement theories to explain terrorism. Furthermore, Gurr argues that terrorism is a subset of political violence and that political violence is a subset of social movements.[9] Crenshaw[10] accepts that the use of theories from other fields is appropriate after specifying the major distinguishing features of terrorism. She then argues that terrorism is distinguished from other forms of political violence by its "symbolic and expressive value".

While keeping in mind the differences between terrorism, crime, political violence and social movements, similarities and overlap between the theories from these three disciplines make them useful in conceptualizing terrorism.[11] I will start by using relative deprivation theory, as it has been widely used in explaining political violence, dissident social movements and terrorism.[12]The

---

Deflem (Ed.). *Terrorism and Counter-terrorism: Criminological Perspectives,* 2004, (pp. 33-49);

4 Black, Donald. (2004). "Terrorism as Social Control." In Mathieu Deflem (Ed.). *Terrorism and Counterterrorism: Criminological Perspectives,* 2004, (pp. 9-18);

5 Gurr, Ted R., *Why Men Rebel*. Princeton: Princeton University Press, 1970;

6 Silverman, Adam L., An Exploratory Analysis of an Interdisciplinary Theory of Terrorism, University of Florida, 2002;

7 Lai, Brian. 2004. "Explaining Terrorism Using the Framework of Opportunity and Willingness: An
Empirical Examination of International Terrorism."
http://myweb.uiowa.edu/fboehmke/workshop/lai2004-04-18.pdf (The earlier version of the paper "Examining the Number of Incidents of Terrorism Within States: 1968-1977" was presented at the 2003 Annual Meeting of the American Political Science Association.)

8 Wiktorowicz, Quintan, *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach*. Indiana University Press, 2004;

9 Gurr, T., op. cit;

10 Crenshaw, Martha, *Terrorism in Context*, University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 1995;

11 "*Terrorism* is violence, or the threat of violence, calculated to create an atmosphere of fear and alarm. … The motives of all terrorists are political, and terrorist actions are generally carried out in a way that will achieve maximum publicity. Unlike other criminal acts, terrorists often claim credit for their acts. Finally, terrorist acts are intended to produce effects beyond the immediate physical damage of the cause, having long-term psychological repercussions on a particular target audience. The fear created by terrorists may be intended to cause people to exaggerate the strengths of the terrorist and the importance of the cause, to provoke governmental overreaction, to discourage dissent, or simply to intimidate and thereby enforce compliance with their demands." "RAND Terrorism Chronology 1968-1997 and RAND" - MIPT Terrorism Incident database (1998-Present)". 2006;
http://www.tkb.org/RandSummary.jsp?page=about

12 Gurr T., op. cit; Lai, B., op. cit.; Ross, Jeffrey Ian., Structural Causes of Oppositional Political Terrorism: Towards a Causal Model, *Journal of Peace Research*, 30, 3, 1993, 317-329; Wendel, Dierdre Lynelle, Structural Causes of Transnational terrorism: A

basic premise of this theory is that specific social and political conditions lead to relative deprivation, and then frustration; the frustration then leads to aggression against the political authorities. Relative deprivation theory, postulated by Gurr has similarities with Dukheim's anomie and Merton's strain theories. The basic premise of all three theories is that "specific conditions" lead to violence through exaggerating the discrepancy between the aspirations and means available to a person, and generating pathological conditions

Figure 1. *A summary of the models for crime and violence*

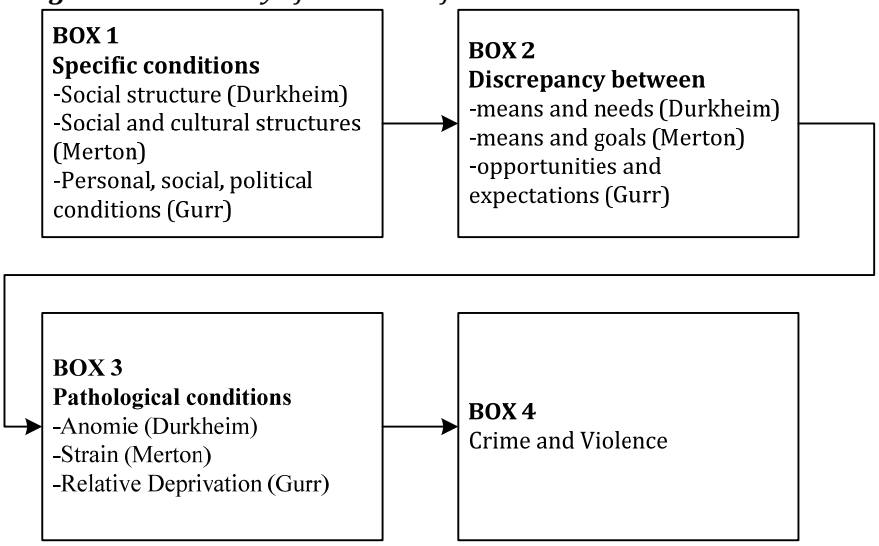

As seen in Box 1, "specific conditions" are a starting point on the path leading to crime and violence. This premise is also supported by Smelser[13] who identifies social structures and political institutions as important determinants mobilizing strained individuals collectively to respond to their environment violently. In addition to the social structures and political institutions, the third set of factors leading to violence is the nations' positions in the world system. In fact, dependency and world system theories argue that satellite economic positions of underdeveloped countries create enormous pressure over the people of those countries[14]. This pressure creating pathological conditions leads the people from these countries to engage in violent acts.

Cross-national Longitudinal Analysis. MA Thesis. University of North Texas. Denton, TX, 1994;

[13] Smelser, Neil, J., *Theory of Collective Behavior*. New York, NY: The Free Press of Glencoe, 1963;

[14] Frank, Andre G., The Development of Underdevelopment, In Charles K. Wilber (ed.), *The Political Economy of Development and Underdevelopment* (pp. 99-108), Random House, 1984;

As seen in Box 2, the discrepancy is named differently by the three scholars. In its essence, all three terminologies refer essentially to the same things. In Box 3, the pathological conditions are identified slightly differently by the three scholars. To Durkheim[15], it is the state of normlessness that can be developed when the individual weakens his ties to society. The weakening of social cohesion occurs when the society undergoes significant economic and social changes, whether for better or for worse. Yet, to Merton[16], strain is a result of economic and status deprivation. That deprivation can either be relative or absolute. To Gurr, it is the relative deprivation –not absolute deprivation- that primarily feeds the pathological conditions.

According to Merton, there is no direct causal link from the pathological conditions to crime and violence. Indeed, to him, crime and violence are only one of the possible responses to pathological conditions. Yet, all three scholars argue that this response does not conform to societal standards. For Gurr, this response is political violence.

According to Gurr, the relative deprivation of an individual is an important determinant in understanding terrorist behavior.[17] However, some empirical studies found that there is no statistically significant relationship between the economic level of terrorists, an indicator of strain and deprivation, and terrorist behavior[18]. Yet, those research works neglect the possibility that terrorists can be motivated by the disadvantaged conditions of their community, and affected by the norms and values defined by their community. Indeed, both Durkheim and Merton emphasize the importance of the societal factors. Furthermore, historical evidence supports this idea.[19]

Sociology, Merton's strain theory, Cloward and Ohlin's "gang theory", Cohen's theory of the "Delinquent Boys", and Shaw and McKay's social disorganization theory emphasize the crucial role of economic conditions leading to criminal behavior. Nevertheless, scholars have produced inconsistent findings regarding the association between economic conditions

---

[15] Durkheim, Emile, The Normal and Pathological, In Jacoby, Joseph E. (Ed.)., *Classics of Criminology*. (64-68). Prospect Heights, IL: Waveland Press, Inc., 1893;

[16] Merton, Robert, Social Structure and Anomie. Jacoby, Joseph E. (Editor). *Classics of Criminology*. (pp. 130-139). Prospect Heights, IL: Waveland Press, Inc., 1938;

[17] Gurr, T., op, cit.;

[18] Berrebi, C., The Causes and Consequences of Terrorism." PhD Dissertation, Princeton University, 2004; Hafez, Mohammed M., *Why Muslims Rebel*, London, UK: Lynne Rienner Publishers, 2003; Krueger, Alan B., Jitka Maleckova, Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?" *Journal of Economic Perspectives*, 17, 4, 2003, 119-144; Sigelman, L., M. Simpson, A Cross-national Test of the Linkage Between Economic Inequality, and Political Violence, *Journal of Conflict Resolution*, 1977, 105-128; Silverman, A. L., An Exploratory Analysis of an Interdisciplinary Theory of Terrorism, University of Florida, 2002;

[19] Fannon, Frantz, *The Wretched of the Earth*. New York, NY: Grove Press, 1963; Guevara, Che E., *The Diary of Che Guevara*. San Francisco, CA: Bantam Book, 1968;

and terrorism. Krueger et al., report[20] no significant relation between terrorism and poverty, while Mesquita[21] and Li[22] report significant relationship between them. Mesquita explains the discrepancy between the findings. To Mesquita, poverty led people to join terrorist organizations, but these organizations select individuals with higher socio-economic status for the important terrorist acts, in order to increase the "quality" of the terrorist action.[23] Hence, Krueger et al., by analyzing the suicide bombers, find no relation between poverty and terrorism[24]; but they would find such a significant positive relationship between poverty and becoming a terrorist if they conducted their research by examining all terrorists, including the suicide bombers.

Although criminological theories would argue that poverty is one of the determinants of terrorism, Marxism does not completely agree with that conclusion. According to Marx, inter-group conflict is inevitable in the capitalist system as the capitalist division of labor necessarily creates alienation and discontent within the lower class. In other words, from the Marxian perspective, the elimination of poverty does not eliminate the violent behavior of the lower class. The issue for Marx is the relative position of the classes. In fact, Lander[25], after testing Shaw and McKay's social disorganization theory, found that poverty is not a significant factor leading to delinquency. For Lander it is the anomie, not poverty, that leads to crime. Lander's conclusion raises the possibility of the usefulness of the Durkheim's concept of anomie in understanding terrorism.[26] Durkheim's anomie inspires many researchers including Gurr in examining political violence and terrorism.

The population growth rate is another factor contributing to the pathological conditions by exacerbating the gap between the expectations and opportunities. As the population grows, the demand on the same finite resources increases. Subsequently, difficulty in obtaining and maintaining employment for survival creates tension.[27] This situation leads to social and political unrest as the fulfillment of basic expectations is not met.[28] The nexus

---

[20] Krueger, Alan B., Jitka Maleckova,…op.cit.;

[21] Mesquita Ethan Bueno de.,The Quality of Terror, *American Journal of Political Science*, 49, 3, 2005, 515-30;

[22] Li, Quan, and Drew Schaub, Economic Globalization and Transnational Terrorism, *Journal of Conflict Resolution*, 48, 2, 2004, 230-59;

[23] Mesquita Ethan Bueno de., op, cit.;

[24] Krueger,…op.cit.;

[25] Lander, B., *Towards an Understanding of Juvenile Delinquency*. New York, NY: Columbia University Press, 1954;

[26] Ibid;

[27] Wendel, Dierdre Lynelle, Structural Causes of Transnational terrorism: A Cross-national Longitudinal Analysis. MA Thesis. University of North Texas. Denton, TX, 1994;

[28] Gurr, T., op.cit.;

between the population growth rate and terrorism is elaborated by the studies of Sayari and Hoffman[29], and Wilkenfeld, Hopple, and Rossa[30] (1979).

Ethnicity has been one of the major contributors to the mobilization of people for political violence[31]. Ethnic groups relatively deprived of individual, societal and political opportunities with respect to other ethnic groups within the same country are more likely to use terrorism. There are two major perspectives in identifying ethnicity: primordialism, and instrumentalism. According to the ethnic primordialist view, the aggression of a group toward others is rooted in primordialist characteristics such as race, religion, customs, language, culture, etc. Huntington[32] embraces the primordialist perspective in his "clash of civilizations" theory. His thesis suggests that, in the post-cold war era, the primordialist differences between the countries is the most prevalent source of conflict. According to the instrumentalist view, ethnicity is an instrument manipulated by self-interested individuals to promote terrorism if terrorism serves the benefits of these individuals.[33] According to the primordialist theory of ethnicity, religion is one of the essential parts of ethnic identity. Huntington identifies civilizations mostly based on religions in his theory of the clash of civilizations.[34] Although Huntington's theory does not argue that religious differences within a country cause conflict, his theory leads me to suppose that religious heterogeneity within a country may be a source of conflict and terrorism.

Snyder[35] argues that violent conflicts are most likely to occur in countries, which are at the early stages of democratization. Indeed, state

---

[29] Sayari, Sabri, & Bruce Hoffman, Urbanization and Insurgency: The Turkish Case, 1976-1980, A Rand Note. Santa Monica, CA: RAND, 1991;

[30] Wilkenfeld, J., Gerald W. Hopple, Paul J. Rossa, Socio-political Indicators of Conflict and Cooperation, in J.D. Singer and M.D. Wallace (eds.), *To Augur Well: Early Warning Indicators of Interstate Conflict*, Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1979;

[31] Henderson, C., Conditions Affecting the Use of Political Repression, *Journal of Conflict Resolution*, 35, 1991, 120-142; Henderson, E. A., Culture or Contiguity, *Journal of Conflict Resolution*, 41, 5, 1997, 647-668; Gurr, T.R., Barbara H., *Ethnic Conflict in World Politics.* 2nd ed. Boulder, CO: Westview Press, 1994; Krain, M., Contemporary Democracies Revisited, *Contemporary Political Studies*, 31, 2, 1998, 139-164; Powell, G. B., *Contemporary Democracies: Participation, Stability, and Violence*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992; Tarrow, S., *Power in Movement* (2nd ed.). New York, NY: Cambridge University Press, 1998;

[32] Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations, 1993*;

[33] The historical evidence also proves the importance of ethnicity in terrorism. The prominent and longstanding terrorist organizations, including the ETA, IRA, PKK, etc., are ethnic terrorist organizations. In other words, ethnicity has been the core issue at the foundation of these terrorist organizations. In addition, taking political control over the other ethnic groups has been the major justification of using terrorism for these organizations.

[34] Huntington, Samuel P., op. cit.;

[35] Snyder, D., Collective Violence, *Journal of Conflict Resolution*, 22, 3, 1978, 499-534;

building and regime consolidation requires time. It requires subordination of the groups, regulating private and public interests, extracting resources from the society to maintain the state, and establishing a strong autonomy in use of coercive power. All these requirements may create tension between the societal groups and between the state and society. As the society becomes accustomed to the authority of the state, it is more likely that the level of discontent decreases. This takes time.

Latto[36] argues that centralized control of economic and political power has been one of the major causes of political violence. Subsequently, the federal system, which provides a power-sharing structure, prevents conflicts from turning into violence[37]. On the other hand, Tarrow[38] notes that centralized states have more strength in dealing with contention. Tarrow also notes that decentralized systems, in spite of their weaknesses, are able to solve problems more easily and quickly.[39]

Among the key psychological factors in understanding whether, how and which individuals in a given environment will enter the process of becoming a terrorist are motive and vulnerability. By definition, motive is an emotion, desire, physiological need, or similar impulse that acts as an incitement to action, and vulnerability refers to susceptibility or liability to succumb, as to persuasion or temptation.[40]

Martha Crenshaw[41] for example, suggests that there are at least four categories of motivation among terrorists: (1) the opportunity for action, (2) the need to belong, (3) the desire for social status, and (4) the acquisition of material reward. Post[42] has gone even further to suggest even that terrorism is an end unto itself, independent of any stated political or ideological objectives. His argument is that "the cause is not the cause. The cause, as codified in the group's ideology, according to this line of reasoning, becomes the rationale for acts the terrorists are driven to commit. Indeed, the central

---

[36] Latto, Benedict, Governance and Conflict Management. Crisis State Programming, Working Papers, 9, 2002; www.crisisstates.com

[37] Hamilton, Marci, (Oct 25, 2001). *Federalism and September 11*. http://writ.news.findlaw.com/hamilton/20011025.html ; [37] Latto, B., op. cit.;

[38] Tarrow, S., *Power in Movement* (2nd ed.). New York, NY: Cambridge University Press, 1998;

[39] Ibid;

[40] Horgan, J.,Taylor, M., The making of a terrorist, Jane's Intelligence Review. 13(12), 2001,16-18;

[41] Crenshaw, M., An organizational approach to the analysis of political terrorism. *Orbis*. 29(3), 1985,465-489;

[42] Post, J.M., Terrorist psycho-logic: terrorist behavior as a product of psychological forces. In W. Reich (Ed.) *Origins of terrorism: psychologies, ideologies, theologies, states of mind* (pp.25-40). New York: Cambridge University press, 1990;

argument of this position is that individuals become terrorists in order to join terrorist groups and commit acts of terrorism".[43]

The quest to understand vulnerabilities should not be confused with a search for the "terrorist personality"[44]. Horgan has framed the issue of vulnerability in the perhaps most lucid and useful way as "factors that point to some people having a greater openness to increased engagement than others." Based on a review of the existing literature three motivational themes - injustice[45], identity[46], and belonging[47] - appear to be prominent and

---

[43] Ibid, pp. 35;

[44] Horgan, J. (2003). The search for the terrorist personality. In Silke, A., Ed. Terrorist, victims, and society: Psychological perspectives on terrorism and its consequence (pp. 3-27). London: John Wiley.

[45] Injustice: Perceived injustice has long been recognized a central factor in understanding violence generally and terrorism specifically, dating back to some of the earliest writings. In the mid-1970s, Hacker concluded that "remediable injustice is the basic motivation for terrorism". A desire for revenge or vengeance is a common response to redress or remediate a wrong of injustice inflicted on another. It is not difficult to imagine that "one of the strongest motivations behind terrorism is vengeance, particularly the desire to avenge not oneself but others. Vengeance can be specific or diffuse, but it is an obsessive drive that is a powerful motive for violence toward others, especially people thought to be responsible for injustices". Perceptions of injustice may also be viewed as grievances, which Ross has posed as the most important precipitant cause of terrorism. He suggests such grievances may be economic, ethnic, racial, legal, political, religious, and/or social, and that they may be targeted to individuals, groups, institutions or categories of people. Hacker, F.J., (1976) Crusaders, criminals, crazies: terror and terrorism in our time. New York: W.W. Norton; Ross, Jeffrey., (1993) Structural Causes of Oppositional Political Terrorism, Journal of Peace Research, 30: 317-29; Crenshaw, M., (1992), How terrorists think: Psychological contributions to understanding terrorism, Howard, L., Ed. Terrorism: Roots, impact, responses (pp. 71-80). London: Praeger.

[46] Identity: One's psychological identity is a developed, stable sense of self and resolved security in one's basic values, attitudes, and beliefs. Developmentally, its formation typically occurs in a crisis of adolescence or young adulthood, and is tumultuous and emotionally challenging. However, "the successful development of personal identity is essential to the integrity and continuity of the personality". An individual's search for identity may draw him or her to extremist or terrorist organizations in a variety of ways. A variant on this process is one in which an individual defines his or her identity simply through group membership. Taylor and Louis describe a classic set of circumstances for recruitment into a terrorist organization: "These young people find themselves at a time in their life when they are looking to the future with the hope of engaging in meaningful behavior that will be satisfying and get them ahead. Their objective circumstances including opportunities for advancement are virtually nonexistent; they find some direction for their religious collective identity but the desperately disadvantaged state of their community leaves them feeling marginalized and lost without a clearly defined collective identity". Crenshaw, M., (1986), The psychology of political terrorism. In M.G. Hermann (Ed.) Political psychology: contemporary problems and issues (pp.379-413). London: Josey-Bass; Taylor, D. M. and Louis, W. (2004). Terrorism and the quest for identity. Moghaddam, F. M. and Marsella,

consistent. These themes also relate to one's potential openness or vulnerability.

As important as these motivational factors may be, as Bruce[48] observes, to understand fully the process of becoming a terrorist, "motive cannot be taken in isolation from opportunity." Stated simply, people follow a pathway into (and often through) radicalization, terrorism and terrorist organizations. The pathway may be different for different people and can be affected by a wide range of factors.

McCormick[49] refers to this as the "developmental" approach , which "has been advanced, in various forms, by a wide range of commentators[50]. Terrorism, in this view, is not the product of a single decision but the end result of a dialectical process that gradually pushes an individual toward a commitment to violence over time. The process takes place within a larger political environment involving the state, the terrorist group, and the group's self-designated political constituency. The interaction of these variables in a group setting is used to explain why individuals turn to violence and can eventually justify terrorist actions." Subsequent work by Eric Shaw[51] explored the existence of "a common developmental pathway by which terrorists enter their profession." The four stages in that process were as follows: (1) early socialization processes; (2) narcissistic injuries (a critical

---

An. J., ed. Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions (pp. 169-185). Washington , DC: American Psychological Association;

[47] Belonging: In radical extremist groups, many prospective terrorists find not only a sense of meaning, but also a sense of belonging, connectedness and affiliation. Luckabaugh and colleagues argue that among potential terrorists "the real cause or psychological motivation for joining is the great need for belonging." This strong sense of belonging has critical importance as a motivating factor for joining, a compelling reason for staying, and a forceful influence for acting. Observations on terrorist recruitment show that many people are influenced to join by seeking solidarity with family, friends or acquaintances. Indeed, it is the image of such strong cohesiveness and solidarity among extremist groups that makes them more attractive than some prosaically collectives as a way to find belonging. Luckabaugh, Robert, Edward Fuqua, Joseph Cangemi and Casimir Kowalski. 1997. Terrorist behavior and US foreign policy: Who is the enemy? Some psychological and political perspectives. Psychology 34 (2): 1-15; Baumeister, R.F., & Leary, M.R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. Psychological Bulletin, 117, 497-529; Della Porta, D. (1995). Social Movements, political violence and the state . Cambridge: Cambridge University Press; Johnson, P. W. and Feldman, T. B. (1992). Personality types and terrorism: Self-psychology perspectives . Forensic Reports . 5(4):293-303;

[48] Ibid;

[49] McCormick, G. H., (2003),Terrorist Decision Making, *Annual Review of Political Science*. 6:473-507;

[50] (e.g., Knutson 1981; Jenkins 1982; Braungart & Braungart 1983, 1989, 1992; Sayari, 1985; Crenshaw1986; Bandura 1990; Sprinzak 1990, 1991, 1995; Friedland 1992;della Porta 1992, 1995a,b; Passerini 1992; della Porta & Diani 1999);

[51] Shaw, Eric D (1986). "Political Terrorists: Dangers of Diagnosis and an Alternative to the Psychopathology Model," *International Journal of Law and Psychiatry*, 8, 359-68;

life event that negatively affects self-image or self-esteem); (3) escalatory events (often a confrontation with police offering a perceived provocation); and (4) personal connections to terrorist group members (which enhance opportunity, access, and incentives to enter a terrorist group).[52]

Ideology plays a crucial role in terrorist's target selection; it supplies terrorists with an initial motive for action and provides a prism through which they view events and the actions of other people.

Ideology is often defined as a common and broadly agreed upon set of rules to which an individual subscribes, which help to regulate and determine behavior[53]. These "rules" are, of course, also linked to (perhaps even guided by) one's beliefs, values, principles, and goals.[54] Taking a slightly broader view, based on examination[55] of the existing professional literature and consideration of a variety of extremist ideologies, I suggest that three general conditions seem necessary for an ideology to support terrorism: 1) the ideology must provide a set of beliefs that guide and justify a series of behavioral mandates; 2) those beliefs must be inviolable and must be neither questionable nor questioned; and, 3) the behaviors must be goal directed and seen as serving some meaningful cause or objective.

The role and influence of culture on terrorism generally and on terrorist ideologies specifically has been virtually neglected by most social science researchers. Brannan and colleagues have stated the problem quite clearly: "There is one fundamental issue relevant to such understanding that is rarely mentioned in terrorism studies and yet the virtual absence of which is an unambiguous sign of the flawed methodology currently in vogue. This is the issue of culture".[56] There are many definitions of culture[57].In the context of understanding its potential impact on terrorist ideologies, however, our primary interest is in "the immaterial or social dimensions of culture, that is,

---

[52] Ibid;

[53] Rokeach, M., (1979), Understanding human values: Individual and societal. New York: Free Press; Taylor, M. (1991). *The fanatics: A behavioral approach to political violence*. London: Brassey's.

[54] Drake, C. J. M. (1998). The role of ideology in terrorists' target selection. *Terrorism and Political Violence,* 10(2), 53-85.;

[55] Cooper, H.H.A. (1977). What is a terrorist: a psychological perspective. *Legal Medical Quarterly, 1*, 16-32; Hoffer, E. (1951). *The true believer.* New York: HarperCollins; Marsella, A. J. Terrorism: Reflections on issues, concepts, and directions. Moghaddam, F. M. and Marsella, A. J., Eds. Understanding Terrorism: Psychosocial Roots, consequences, and interventions. Washington, DC: American Psychological Association; 2003; pp. 11-48;

[56] Brannan, D. W., Esler, P. F., & Strindberg, N. T. A. (2001). Talking to "terrorists": Towards an independent analytical framework for the study of violent substate activism. *Studies in Conflict & Terrorism,* 24(1), 3-24;

[57] Kroeber & Kluckhohn (1963). Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. See also Varenne, H. (2003). http://varenne.tc.columbia.edu/hv/clt/and/culture_def.html

the unique collection of social roles, institutions, values, ideas, and symbols operative in every group, which radically conditions the way in which members see the world and respond to its challenges"[58]. Even early on in the study of terrorism, there was some recognition (although little analysis) of the fact that one's social environment could impact the development of beliefs and values, but this would not provide a complete and satisfactory explanation for the phenomenon.

CONCLUSION

Although Merari[59]has been highly critical of sociologists` contributions to terrorism research, he also has suggested two potential avenues for more productive inquiry: 1) In-depth studies of the specific terrorist groups, describing ideology, motivations, structure, decision-making processes, demographic and personality characteristics, etc.; 2) Problem oriented studies cutting across time and places. These are basically comparative studies looking into issues such as conditions leading to escalation in the level of terrorist violence, anti-terrorism legislation, the utility of deterrence as applied to terrorist groups and to terrorism-sponsoring states, factors influencing the success of amnesty programs for terrorists, political negotiations with terrorist groups, hostage negotiations, etc.

Perhaps the clearest vision of a future research agenda on the sociology of terrorism is provided by Micheal Blain[60]. His appraisal is as follows: "The study of terrorism Sociology of Terrorism should go beyond a concentration on current events or speculation about the future to develop systematic analysis of the development of the phenomenon over time. First, little is known about why the users of terrorism would abandon the strategy. Research should try to identify the psychological incentives for giving up violence. A second area for fruitful research concerns the development of strategies of terrorism. In particular, what leads to innovation in terrorist behavior, such as hostage-takings or the resort to weapons of mass destruction? Another research area that has been neglected is the study of decision-making in the area of counter terrorism (see also Crenshaw). What is needed is an investigation of the effects of different policies on a range of groups with different motivations, organizational structures, and social relationships. An additional research concern is the public reaction to terrorism. Last, the study of motivations for terrorism, as well as for ending

---

58 Brannan, D. W., Esler, P. F., & Strindberg, N. T. A., op. cit.;

59 Crenshaw, M. (1992). Current research on terrorism: The Academic Perspective . *Studies in Conflict and Terrorism* , 15;

60 Micheal Blain, Sociology of Terrorism: Studies in Power, Subjection, and Victimage Ritual;

terrorism, should continue to be based on a model that integrates the individual, the group, and society".[61]

BIBLIOGRAPHY:

[1] Barak, Gregg, A Reciprocal Approach to Terrorism and Terrorist-Like Behavior, In Mathieu

[2] Baumeister, R.F., Leary, M.R. (1995). *The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation*. *Psychological Bulletin*, 117;

[3] Berrebi, C., (2004), The Causes and Consequences of Terrorism." PhD Dissertation, Princeton University;

[4] Black, Donald. (2004). "Terrorism as Social Control." In Mathieu Deflem (Ed.). *Terrorism and Counterterrorism: Criminological Perspectives*;

[5] Brannan, D. W., Esler, P. F., Strindberg, N. T. A. (2001). Talking to "terrorists": Towards an independent analytical framework for the study of violent substate activism. *Studies in Conflict & Terrorism,* 24(1);

[6] Cooper, H.H.A. (1977), What is a terrorist: a psychological perspective. *Legal Medical Quarterly, 1*;

[7] Crenshaw, M. (1992). Current research on terrorism: The Academic Perspective . *Studies in Conflict and Terrorism* , 15;

[8] Crenshaw, M., (1985), An organizational approach to the analysis of political terrorism. *Orbis*. 29(3);

[9] Crenshaw, M., (1986), The psychology of political terrorism. In M.G. Hermann (Ed.) *Political psychology: contemporary problems and issues*. London: Josey-Bass;

[10] Crenshaw, M., (1992), How terrorists think: Psychological contributions to understanding terrorism, Howard, L., Ed. Terrorism: Roots, impact, responses. London: Praeger;

[11] Crenshaw, Martha, (1995), *Terrorism in Context*, University Park, PA: The Pennsylvania State University Press;

[12] Della Porta, D. (1995). Social Movements, political violence and the state. Cambridge: Cambridge University Press;

[13] Durkheim, Emile, (1893), The Normal and Pathological, In Jacoby, Joseph E. (Ed.)., *Classics of Criminology*. (64-68). Prospect Heights, IL: Waveland Press, Inc.;

[14] Fannon, Frantz, (1968), *The Wretched of the Earth*. New York, NY: Grove Press, 1963; Guevara, Che E., *The Diary of Che Guevara*. San Francisco, CA: Bantam Book;

[61] Crenshaw, M...op. cit.;

[15] Frank, Andre G., The Development of Underdevelopment, In Charles K. Wilber (ed.), *The Political Economy of Development and Underdevelopment*, Random House, 1984;

[16] Gurr, T.R., Barbara H., (1994), *Ethnic Conflict in World Politics.* 2nd ed. Boulder, CO: Westview Press;

[17] Gurr, Ted R., (1970), *Why Men Rebel*. Princeton: Princeton University Press;

[18] Hacker, F.J., (1976), *Crusaders, criminals, crazies: terror and terrorism in our time.* New York: W.W. Norton;

[19] Hafez, Mohammed M., (2003), *Why Muslims Rebel*, London, UK: Lynne Rienner Publishers;

[20] Henderson, C., (1991), Conditions Affecting the Use of Political Repression, *Journal of Conflict Resolution*, 35;

[21] Hoffer, E. (1951). *The true believer.* New York: HarperCollins;

[22] Horgan, J.,Taylor, M., (2001), The making of a terrorist, Jane's Intelligence Review. 13(12);

[23] Huntington, Samuel P., (1993), *The Clash of Civilizations*;

[24] Kroeber, Kluckhohn (1963), Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions;

[25] Krueger, Alan B., Jitka Maleckova, Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?" *Journal of Economic Perspectives*, 17, 4, 2003;

[26] Lai, Brian, (2004), "Explaining Terrorism Using the Framework of Opportunity and Willingness: An

[27] Latto, Benedict, (2002), Governance and Conflict Management. Crisis State Programming, Working Papers; www.crisisstates.com

[28] Li, Quan, Drew Schaub, (2004), Economic Globalization and Transnational Terrorism, *Journal of Conflict Resolution*, 48, 2;

[29] Marsella, A. J. (2003), Terrorism: Reflections on issues, concepts, and directions. Moghaddam, F. M. and Marsella, A. J., Eds. Understanding Terrorism: Psychosocial Roots, consequences, and interventions. Washington, DC: American Psychological Association;

[30] Merton, Robert, (1938), Social Structure and Anomie. Jacoby, Joseph E. (Editor). *Classics of Criminology*. Prospect Heights, IL: Waveland Press, Inc.;

[31] Mesquita Ethan Bueno de., (2005), The Quality of Terror, *American Journal of Political Science*, 49, 3;

[32] Micheal Blain, Sociology of Terrorism: Studies in Power, Subjection, and Victimage Ritual;

[33] Powell, G. B., (1992), *Contemporary Democracies: Participation, Stability, and Violence*. Cambridge, MA: Harvard University Press;

[34] Rokeach, M., (1979), Understanding human values: Individual and societal. New York: Free Press; Taylor, M. (1991). *The fanatics: A behavioral approach to political violence*. London: Brassey's;

[35] Ross, Jeffrey., (1993), Structural Causes of Oppositional Political Terrorism, *Journal of Peace Research*, 30;

[36] Shaw, Eric D (1986), Political Terrorists: Dangers of Diagnosis and an Alternative to the Psychopathology Model," *International Journal of Law and Psychiatry*, 8;

[37] Sigelman, L., M. Simpson, A Cross-national Test of the Linkage Between Economic Inequality, and Political Violence, *Journal of Conflict Resolution*, 1977;

[38] Silverman, A. L., (2002), An Exploratory Analysis of an Interdisciplinary Theory of Terrorism, University of Florida;

[39] Smelser, Neil, J., (1963), *Theory of Collective Behavior*. New York, NY: The Free Press of Glencoe;

[40] Snyder, D., (1978), Collective Violence, *Journal of Conflict Resolution*, 22, 3;

[41] Tarrow, S., (1998), *Power in Movement* (2nd ed.). New York, NY: Cambridge University Press;

[42] Taylor, D. M. and Louis, W. (2004). Terrorism and the quest for identity. Moghaddam, F. M. and Marsella, An. J., ed. Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions. Washington , DC: American Psychological Association;

[43] Wendel, Dierdre Lynelle,(1994), Structural Causes of Transnational terrorism: A Cross-national Longitudinal Analysis. MA Thesis. University of North Texas. Denton, TX;

[44] Wiktorowicz, Quintan,(2004), *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach*. Indiana University Press;

[45] J.D. Singer and M.D. Wallace (eds.), (1979), *To Augur Well: Early Warning Indicators of Interstate Conflict*, Beverly Hills, CA: Sage Publications;

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Prof. dr Frosina Tashevska-Remenski
Univerzitet Sveti Kliment Ohridski-Bitola,
Fakultet za bezbednost, Skopje,
Republika Makedonija

Prof. dr Oliver Bakreski
Univerzitet Sv Kiril i Metodij-Skopje, Filozofski fakultet,
Odeljenje za bezbjednost, odbrane i mirovne studije,
Skoplje

Rezime: Koji društveni, politički i globalni faktori utiču na motivaciju ljudi da se pridružuju terorističkim organizacijama? Kako i zašto ljudi ulaze, ostaju u, i napuštaju terorističke organizacije? Da li je terorizam najveći socijalni problem sa kojim se mi trenutno suočavamo? Mnogo pitanja i još mnogo više odgovora.

Pitanje terorizma je u suštini sociološko, jer društveni i kulturni uticaji su oni koji navode ljude da se uključe u terorističke akte. Sociologija koristi pristup devijantnosti i društvene kontrole u konceptima, teoriji, strukturi i kontroli terorizma. Empirijska istraživanja pokazuju da je veća verovatnoća da se terorizam pojavi u oblastima gdje ljudi imaju pritužbe, kao što su siromaštvo, nejednakost, nedostatak političke participacije i nepravde. Dakle, ljudi u takvim sredinama imaju tendenciju da prihvate poziv ekstremističkih grupa, koji im nude bolju budućnost. Da bi se naglasio značaj kontekstualnih faktora o terorizmu, Krenšovu (1992) nudi dva uslova: preduslova i prenagljenost. Preduslovi terorizma su u vezi sa situacionim faktorima, koji pozivaju pojedince na sklonost ka terorističkim organizacijama. S druge strane, prenagljenost terorizma su direktni uzroci koji mogu ličiti na poslednje kapi vode koja preliva čašu.

Ključne reči: sociologija, teorije, naučne / empirijska studija, terorizam.

Pregledni rad – UDK 323.285: 316.35

STRAH OD TERORIZMA KAO INSTRUMENT SOCIJALNE KONTROLE

FEAR OF TERRORISM AS AN INSTRUMENT OF SOCIAL CONTROL

Prof. dr Ivan Šijaković[1]
Mr Nemanja Đukić[2]
Fakultet političkih nauka
Banja Luka

Apstrakt: Rad razmatra političku upotrebu straha od terorizma kao instrument socijalne kontrole. Naime, ukoliko je terorizam kao društvena pojava politički motivisan, onda je i samo razmatranje terorizma kao društvene pojave takođe politički motivisao, jer neopozivo pripada diskursu a time i logici moći političkog poretka u kome se i pojavljuje. Latentna funkcija diskursa o terorizmu sastoji se u sasvim specifičnom organizovanju opažajnog polja i same percepcije građana koja će rezultovati takvom izmjenom hijerarhije potreba i vrijednosti građana u kojoj će pitanjima bezbjednosti pripadati dominantno mjesto, a što će povratno izazvati izmjenu stava javnosti prema javnoj politici čiji nosioci smjeraju sasvim drugim ciljevima. Na taj način centri moći uspostavljaju manipulativnu praksu socijalne kontrole, tj. „matricu prethodne legitimacije“ koja označava takav obrazac socijalne kontrole u kome je već unaprijed pribavljena demokratska legitimacija za svaku buduću političku, ekonomsku, pravnu, naučnu ili ideološku aktivnost, jer je ova aktivnost već unaprijed opravdana „javnom“ potrebom da se zaštiti nacionalna bezbjednost kao prioritet par excellence.

Ključne riječi: terorizam, strah, javnost, socijalna kontrola, manipulacija.

„Akutan strah je najuobičajenija forma društvene kontrole“[3]

---

[1] Profesor na grupi teorijskih predmeta na FPN, studij sociologije
[2] Asistent na grupi teorijskih predmeta na FPN, studij sociologije
[3] Podunavac, M., *Politička teorija, poredak i strah*, Godišnjak, Tom I, FPN, Beograd, 2009, str. 39.

UVOD: DISKURS O TERORIZMU

Iako se politička motivacija smatra konstitutivnim elementom bića krivičnog djela terorizma,[4] neophodno je i sam diskurs o terorizmu percipirati kao politički motivisan, tj. neophodno je i samu naučnu, političku, bezbjednosnu i svaku drugu artikulaciju ovog fenomena posmatrati kao instrument i izraz socijalne kontrole. Polazeći od Fukoovog shvatanja diskursa[5] – strukture diskursa kao poretka značenja koji proizvodi stvarnost koju proučava; prirode diskursa da se kao volja za znanjem nameće saznajnom subjektu u suštinskom smislu prije svakog iskustva – na ovome mjestu i ovom prilikom postaje potrebno naglasiti osnovnu funkciju diskursa: proizvođenje homogenog pogleda na stvarnost. Budući da *diskurs* već pretpostavlja i računa sa određenom strukturom i pozicijom, određenim pogledom i konstelacijom te naposlijetku sa određenom funkcijom – on na taj način predstavlja aparat saznanja koji strukturira čitavu moć institucija i kao takav je permanentno povezan sa vršenjem moći. Zbog toga unutar diskursa (o terorizmu) postaje neophodno postaviti ključno pitanje o latentnim funkcijama ovog diskursa samog, tj. uočiti i izdvojiti stvarne ciljeve naučnog, političkog, ideološkog i bezbjednosnog tretiranja ovog fenomena.

Ukoliko terorizam kao savremeni društveni fenomen predstavlja globalizacijom iznuđen oblik komunikacije u formi napada na pojedince, društvene grupe i cjelinu društva sa namjerom da se izazivanjem opšte opasnosti, straha i nesigurnosti postigne određena politička promjena;[6] te ukoliko su u tom smislu strah i politička promjena konstitutivni elementi *fenomena* terorizma; koji su onda osnovni pojmovi i elementi samog *diskursa* o terorizmu? Da li je uopšte moguća funkcionalna diferencija fenomena terorizma i diskursa o terorizmu?

ANATOMIJA STRAHA

Značaj straha za proučavanje terorizma proizilazi iz društvene uloge straha i njegovog motivatorskog potencijala: „Obično je stanovništvo pacifično [...], javnost ne vidi razlog da se meša u inostrane avanture, ubijanje i mučenje. Zbog toga morate da im rasplamsate strasti. Da biste to uradili, morate da ih zastrašite.“[7] Strah je jedan od najstarijih afekata koji pripada

---

[4] Opširnije pogledati: Dragišić, Z., *Terorističke aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa*, Revija za bezbednost, br. 2, Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2007, str. 15.

[5] Vidjeti: Fuko, M., *Poredak diskursa*, Karpos, Loznica, 2007.

[6] O terorizmu kao produktu globalizacije – reakciji na sistem koji je i sam postao teroristički – pogledati: Bodrijar, Ž., *Duh terorizma,* Arhipelag, Beograd, 2007.

[7] Čomski, N., *Kontrola medija*, Rubikon/Beoknjiga, Novi Sad/Beograd, 2009, str. 25.

instinktu zaštite od opasnosti kao prvobitna biološka alarmantna reakcija.[8] Kao takav, strah spada u primarne emocije, zato što se javlja vrlo rano u razvoju osobe i ima vrlo jaku motivatorsku snagu, što znači da je prisutan kao univerzalan motivator i važi kao agens za sve ljude u svim životnim razdobljima. Moguće je govoriti o tri nivoa ispoljavanja straha i tri motivatorske funkcije straha: 1. fiziološkom, 2. socijalnom i 3. duhovnom nivou.[9] Na fiziološkom nivou strah se, uz prateće psihosomatske reakcije, ispoljava kao individualni instinkt ili nagon koji ima veliku motivatorsku snagu u psihodinamici osobe. Na duhovnom nivou strah svoju motivatorsku funkciju ispoljava u naučnim, umjetničkim ili religijskim formama i sistemima kao rezultat zapitanosti koju čovjek osjeća pred silama prirode. Na socijalnom nivou strah se pojavljuje u kontekstu onih društvenih odnosa i procesa koji su relevantni za društveni život zajednice: vaspitanje, obrazovanje, opšta i politička socijalizacija, te radni, zdravstveni i drugi odnosi i procesi. U ovom kontekstu motivatorski potencijal straha proizilazi iz svijesti o društvenoj konstitutivnosti vlastitog bića – iz svijesti o vlastitoj ograničenosti i nedostatnosti (organskoj deficijentnosti), te odatle i potrebi za drugim kao uslovom svoje vlastitosti.

Na socijalnom nivou strah izaziva dvije posljedice: 1. izolaciju i 2. agresivnost. Stanje izolacije je nestabilno i introvertirano – ono nastaje usljed preduge ili preintenzivne izloženosti *predmetno neodređenom strahu,* a posljedice su demotivisanost pojedinaca, njihova dezorganizovanost, demoralisanost i defetizam. U tim uslovima postoji izražena individulaziacija, autosegregacija te disolucija integracije i kohezije.[10] Agresivnost kao stanje izazvano strahom dijametralno je suprotno prethodnom: ono nastaje usljed relativno kratke i ne tako traumatične (ali svakako frustrirajuće) izloženosti *predmetno određenom i usmjerenom strahu,* što predstavlja uslov organizovanosti i usmjerene mobilizacije resursa.

Da bi se razumjele socijalne posljedice straha, a naročito da bi se razumjela motivatorska funkcija straha te time i (politička) upotreba straha u cilju proizvođenja određenih socijalnih uslova, neophodno je prethodno razumjeti anatomiju straha. Strah je strukturiran dvostruko: prvi oblik čini predmetno određen strah – strah u užem smislu riječi, dok drugi oblik

---

[8] Popović, M., Jerotić, V., *Psihodinamika i psihoterapija neuroza*, Nolit, Beograd, 1984, str. 215.

[9] Nikić, M., *Psihologija straha*, Obnovljeni život: časopis za religioznu kulturu, broj 49, Zagreb, 1994, str. 43/67.

[10] Ovo stanje je tipično stanje našega društva u posljednjih 20-ak godina, koje je nastalo kao rezultat istovremenog djelovanja mnoštva negativnih faktora i izazova na koja nije bilo moguće istovremeno efikasno odgovoriti. Takoreći istovremeno postojanje većeg broja problema izazvalo je disperziju raspoloživih snaga, što je rezultovalo višestrukim neuspjehom, jer je sa povećanjem pravaca djelovanja ukupna raspoloživost resursa pojedinačno opadala. Tako se došlo do situacije u kojoj je opšti defetizam postao normalno socijalno-psihološko a opšta anomija normalno društveno-ekonomsko stanje.

predstavlja bespredmetni strah – tjeskoba. Iako doživljaji straha i tjeskobe proizvode slične posljedice, ove emocije nisu sinonimi već zapravo predstavljaju fenomene *sui generis*. Razlika između ovih fenomena se tiče *svijesti o uzroku* koja određuje da li će izložena osoba osjetiti strah ili tjeskobu. Za razliku od tjeskobe, strah je emocija sa uzrokom, tj. on je predmetno određen. Ukoliko nas neko napadne na ulici, strah je neminovna posljedica. Ali, to je organizovana i usmjerena emocija. To je emocija koju osjećamo i doživljavamo kad svjesno znamo čega se bojimo. Tu je riječ o spoljašnjoj opasnosti koju možemo uočiti i definisati, dakle koja je predmetno prisutna. Zbog toga, iako emocionalno neugodan doživljaj, strah kao predmetno definisana emocija na suštinski način može individualno ili društveno biti veoma koristan, jer ima moć mobilizacije. Za razliku od predmetno definisanog straha, tjeskoba kao uopšteni strah jeste negativna emocija koja nastaje kada ne znamo čega se plašimo, tj. kao „osjećaj ugroženosti zbog nečega čega nismo svjesni." Tjeskobi ne možemo uočiti konkretan uzrok, on je nejasan, dolazi sa više strana, nekada i bez posebnog povoda. Tjeskoba je i uzrokom i posljedicom smještena u čovjekovom biću, dok je strah, uglavnom, spolja nametnut čovjeku ili nekoj grupi. Iz ove predmetne razlike proizilazi i motivatorska razlika: strah je nešto određeno, predmetno; on ukazuje na opasnost kojoj se možemo suprotstaviti, zbog čega pod odgovarajućim uslovima on može igratu ulogu društvenog mobilizatora i organizatora. Strah da nešto nećemo postići, ostvariti, uspjeti, dostići, može biti pozitivan motivator naše akcije. Za razliku od straha, tjeskoba je bespredmetna, te otuda i bez motivatorskog potencijala – njen predmet nije određen i stoga je ona bolno iščekivanje pred opasnošću koja je utoliko strašnija ukoliko je manje identifikovana: ona je opšte osjećanje nesigurnosti.[11]

JAVNOST I SOCIJALNA KONTROLA

Razvijajući se još od 18. vijeka,[12] naučno razmatranje javnog mišljenja se kretalo između dvije oprečne teze: shvatanja da javno mnjenje doprinosi realizaciji ideje prosvijećenosti, te shvatanja da kao racionalni diskurs javno mnjenje predstavlja specifičan oblik racionalnosti, te da kao takav već podrazumjeva određen oblik društvene kontrole. Suštinske razlike između ovih koncepcija ne postoje, jer obje konceptualizacije fenomena javnog mnjenja smjeraju (samo manje ili više eksplicitno) problemu socijalne kontrole.

---

[11] Delimo, Ž., *Strah na Zapadu*, Novi Sad, 1987, str. 25.

[12] Podsjetimo na autore koji su započeli diskurs o javnom mnjenju: Džeremi Bentam, Imanuel Kant, Georg V. F. Hegel, Albert van Dajs, Gabrijel Tard, Gistav le Bon, Čikaška škola, Vilhelm Bauer, Ferdinand Tenis, kao i Jirgen Habermas.

Tri su glavna problema socijalne kontrole – 1. priroda kontrole (integrativna ili dezintegrativna); 2. priroda društvenog (konsenzusna ili hegemonistička, progresivna ili regresivna, intrinzična ili ekstrinzična)[13] i 3. prostor kontrole (od lokalnog do globalnog). Kao politički fenomen – jer je pitanje kontrole inherentno političko pitanje – javno mnjenje ima tako veliku moć da je ne mogu ignorisati ni kolektivi ni pojedinci u nekom društvu. Porijeklo ove moći proizilazi iz zajedničke volje (mehaničke ili organske)[14] koja, bilo individualnim bilo kolektivnim oblicima mišljenja daje karakter obavezujućeg, pri čemu se ovi oblici mogu razlikovati samo prema stepenu svoje obligatornosti (da li su više ili manje obavezujući).[15] Iz usmjerenog, nametnutog, obavezujućeg karaktera javnog mnjenja proizilazi i njegovo funkcionalno određenje – javno mnjenje je medijum socijalne kontrole, jer predstavlja instrument proizvodnje konformizma putem socijalizacije. Naime, kako svaka institucionalizovana djelatnost podrazumjeva društvenu kontrolu[16], onda se i proishodeće razlike rasprava o prirodi javnog mnijenja pojavljuju kao posljedica različitih pristupa jednom te istom fenomenu, odnosno one se tiču samo različitog načina tretiranja porijekla i cilja društvene kontrole.

Pojedinci i kolektiviteti podliježu logici socijalne kontrole putem javnog mnijenja zbog nužnosti konvergencije prema drugom. Nužnost konvergencije prema drugom (potreba za drugim kao uslovom i konstitutivnim faktorom sopstvene vlastitosti) može biti dvostruko motivisana. Prvi razlog konformizma tj. razlog zašto se pojedinci prilagođavaju i podređuju društveno prihvatljivim oblicima ponašanja i mišljenja, povezan je sa potrebama za sigurnošću, pripadnošću, uvažavanjem i samoostvarivanjem (Maslov). Ovdje se radi o strahu (strahu kao potrebi) povezanom sa procesima samoaktualizacije i samorealizacije ličnosti – da se bude prihvaćen i poštovan, te da se izbjegne bilo kakav vid izolacije, desocijalizacije i

---

[13] Splihal, S., *Racionalnost diskursa nasuprot diskurzivnom nadzoru*, Medijska istraživanja, god. 9, br. 1, 2003, str. 5/38.

[14] Mehanička volja predstavlja onaj kolektivni stav i ono kolektivno htijenje koje se odnosi na opšta i svima zajedničkih pitanja, te stoga, imajući veću obaveznost, izgradnja ovog tipa volje pokazuje u čemu počiva ključni zadatak javne kontrole medija i medijskog upravljanja socijabilitetom.

[15] U tom smislu postoji pravilnost: što je javno mnjenje u većoj mjeri mahaničkog karaktera, to je i obavezujući karakter opšte volje izraženiji. Primjer za ovo možemo naći u uslovima etničkih napetosti: kada je riječ o opstanku Republike Srpske kao zajedničkom motivu svih njenih stanovnika, onda imamo slučaj sa mehaničkom opštom voljom odnosno javno mnjenje je mehaničkog karaktera, pa je i obavezujući karakter ove volje veći. Na drugoj strani, kada se radi o partikularnim motivima koji nisu zajednički a otuda ni vitalni za većinu populacije, imamo posla sa organskim javnim mišljenjem čiji je obavezujući karakter manji. I u jednom i u drugom slučaju javno mnjenje služi kao sredstvo konformizacije koja treba da omogući socijalnu kontrolu.

[16] Berger, P., Luckmann, T., *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit*, Frankfurt, 1969, pp. 59.

marginalizacije. Drugi razlog konformizma je povezan sa činjenicom da adaptacija (prilagođavanje i podređivanje) pojedinaca društveno prihvatljivim oblicima ponašanja može biti motivisana potrebom za drugima kao izvorom informacija. U tom smislu razlikujemo *normativni* i *informativni* konformizam. Normativni konformizam je rezultat normativnog pritiska – ovaj oblik konformizma je posljedica normativnog ili uz grupu vezanog uticaja i odnosi se na koheziju grupe i nužnost konvergencije prema identičnom mišljenju. Informativni konformizam proizilazi iz informatičkog uticaja i tiče se odnosa pojedinca i objekta, što znači da pojedinci oponašaju većinsko mišljenje zbog straha od pogrešnog djelovanja, zbog čega pojedinac oponašajući i tumačeći većinsko mišljenje zapravo dobija pouzdane informacije prema kojima organizuje i usmjerava svoje aktivnosti.[17]

Dakle, bez obzira da li se radi o tome da li pojedinci oponašaju većinsko mišljenje zbog pritiska bilo kakve vrste (najčešće zahtjeva sredine da se bude „normalan" da se ne „iskače" ne „štrči" itd.) ili zbog potrebe vlastitog orijentisanja u stvarnosti (pojedinac tumači većinsko mišljenje u cilju samoubjeđivanja u ispravnost vlastitog djelovanja), javno mnjenje u cjelini vrši funkciju socijalnog kontrolisanja tako što produkuje normativni ili informativan konformizam, odnosno proizvodi i reflektuje mehaničku ili organsku opštu volju.

EKONOMSKA OSNOVA DISKURSA O TERORIZMU

Pitanje terorizma kao *spiritus movens* problema bezbjednosti, pojavljuje se u ekonomskoj matrici postindustrijskog društva. Zapravo, ekspanzija problema bezbjednosti uopšte pripada ekonomskoj logici savremenog društva bez obzira na njegovo pojmovno određenje (postindustrijsko ili informatičko; programirano ili rizično). O kakvoj je logici riječ?

Bazirajući se na tehničko-tehnološkim osnovama savremenog društva (3. industrijska tj. informatička revolucija), postindustrijsko društvo označilo je socijalnu sposobnost apsorbovanja viška radne snage iz primarnog i sekundarnog sektora privrede u tercijarni, kvarterni i kvintalni sektor privrede. Na taj način konstituisana, razvijena i na kraju potpuno etablirana „ideološka proizvodnja" tercijarnog, kvarternog i kvintalnog sektora privrede, omogućila je povijesnu rehabilitaciju kapital-odnosa u formi rizičnog društva. Naime, kako je to pokazala politička ekonomija, temeljni problem kapitalizma počivao je u problemu akumulacije, hiperprodukcije robe i usluga, porastu organskog sastava kapitala i tendencijskom padu prosječne profitne stope. Pitanja bezbjednosti (terorizma) rehabilituju kapital-odnos na taj način što pružaju trajnu osnovu za nesmetanu proširenu reprodukciju. Kako je to

[17] Opširnije vidjeti: Splihal, S., *Racionalnost diskursa nasuprot diskurzivnom nadzoru*, Medijska istraživanja, god. 9, br. 1, 2003, str. 5/38.

pokazao Bek[18] – proizvodnjom rizika i uopšte problema bezbjednosti, potrebe se kao pokretač ekonomije izvlače iz svog prirodnog konteksta a time i iz svoje konačnosti i ispunjivosti. Glad se može zadovoljiti, žeđ se može utažiti, ali bezbjednosti nikad dosta! Na taj način pokretačke potrebe cjelokupnog društveno-ekonomskog sistema (potrebe bezbjednosti kao centralne potrebe društva rizika) nisu više biološkog nego ideološkog karaktera, što znači da se cjelokupan sistem proizvodnje i potrošnje zasniva i etablira na sasvim novom nivou. Namjesto prirodnih i ispunjivih potreba kao referentne tačke proizvodnje robe i usluga, sada dolazi samoproizvodljiv rizik (samoproizvodljivo pitanje bezbjednosti). Na taj način s neutaživom potrebom za bezbjednošću, kapitalistička privreda (kapitalistička ekonomska logika) postaje samoreferencijalna – rječju – utemeljiva u samoj sebi i nezavisna od konteksta zadovoljavanja realnih ljudskih potreba. Proizvođenjem problema bezbjednosti (menadžmentom rizika) stvara se jedna sasvim specifična *ideologija potreba* koja neprekidno mobiliše sve raspoložive društvene resurse u cilju zadovoljavanja ove neutažive potrebe za bezbjednošću. U svjetlu te logike treba posmatrati i fenomen terorizma, bar počev od 11. septembra 2001. godine.[19] Od tog datuma, fenomen terorizma je proizveden u fenomen rizika koji nije moguće kontrolisati: pojmovno se ne može nedvosmisleno odrediti, zbog strukturalne zatvorenosti ne može se adekvatno istražiti, geografski se ne može locirati, a kao disperzna opasnost terorizam svojom fluentnošću i fleksibilnošću svim postojećim i poznatim strategijama kontrole izmiče kao kakva neuhvatljiva metafizička pojava – odakle proizilazi legitimacija „potrebe" za neprekidnim i sve većim mobilisanjem raspoloživih društvenih resursa (što su uostalom i pokazale političke aktivnosti u SAD nakon ovog referentnog događaja). Jer odgovor na pitanje: kako se boriti protiv ovakve opasnosti? – samo je jedan i jedinstven – nikako, jer nemogućnost kontrolisanja terorizma proizilazi iz njegove prirode: terorizam je nemoguće kontrolisati jer *funkcija njegove pojave ne počiva u tome da bude kontrolisan već da se njime kontroliše*. Upravo stoga dolazi do neprekidnih „reformi" – povećanja ovlaštenja predsjednika SAD u predsjedničkom sistemu u kome ovaj ionako ima velika ovlaštenja;[20] naizmjeničnih rebalansa budžeta koji povećavaju ionako velika izdvajanja za

---

[18] Vidjeti: Bek, U., *Rizično društvo*, Filip Višnjić, Beograd, 1997.

[19] Kako ističe Čomski, rat protiv terorizma nije proglašen 11. septembra 2001. godine, nego dvadeset godina ranije. Vidjeti: Čomski, N., *Kontrola medija*, Rubikon/Beoknjiga, Novi Sad/Beograd, 2009, str. 60. Ovo drugo proglašenje samo je potvrdilo kontinuitet strategije iskazane prvim i to da je rat protiv terorizma srž američke spoljne politike i, dodali bismo – uslov opstanka NATO.

[20] U tom smislu pogledati: Šegvić, S., *O ratnim ovlastima presjednika SAD nakon terorističkog napada 11. rujna 2001*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2002/06, Zagreb, 2002.

vojne strukture,[21] transformacije obavještajnog aparata, uvođenja represivnog zakonodavstva[22] i slično. Na taj način se i moglo doći do savremene svjetske situacije u kojoj globalno popularizovani diskurs o terorizmu naknadno legitimiše činjenicu da je vojno-bezbjednosni sektor postao najveća industrija u Americi i drugim razvijenim zemljama. Tako, na primjer, godišnja budžetska izdvajanja za vojsku u SAD proteklih godina iznose više od 500 milijardi dolara; troškovi obavještajnog rada u SAD godišnje iznose oko 50 milijardi dolara,[23] dok istovremeno prihodi od međunarodnog dijela turističkog prometa (a turizam važi za najveću privrednu granu današnjice) iznose nešto više od 420 milijardi američkih dolara.[24]

LATENTNA FUNKCIJA DISKURSA O TERORIZMU

Prethodna situacija postala je moguća upravo realizacijom latentne (i, usudili bismo se reći, osnovne) funkcije diskursa o terorizmu – *proizvođenjem pristanka*.[25] Riječ je o činjenici da u demokratskim društvima vlast, zakoni, cjelokupni institucionalni sistem – rječju ustavni poredak – u velikoj mjeri počivaju na javnoj podršci. Istovremeno javna podrška zavisi od specifične hijerarhije potreba i hijerarhije vrijednosti građana, pa je stoga moguće da, kada je neka fundamentalna potreba – kao potreba za bezbjednošću – ugrožena, ostale vrijednosti „devalviraju“ i javno mnjenje počinje drugačije da

---

[21] Vojni budžet SAD 2001. godine je iznosio 305 milijardi dolara; naredne 2002. godine iznosio je 342,2 milijarde; sljedeće 2003. godine – 396,1 milijardu; zatim 2004. godine – 399,1 milijardu, a 2005. godine – 420,7 milijardi dolara.

[22] U tom smislu pogledati: Lopičić-Jančić, J., *Zakonodavstvo Sjedinjenih Američkih Država u vezi terorističkih dela*, Strani pravni život, br. 1. Beograd, 2010, str. 183/200.

[23] Fatić, A., *Istine i zablude o efektima obaveštajnog rada*, Revija za bezbednost, br. 9, Beograd, 2008, str. 30.

[24] Podaci navedeni prema: Kešetović, Ž., *Terorizam i turizam*, Revija za bezbednost, br. 3, Beograd, 2010, str. 232.

[25] Diskurs o terorizmu jeste ono što je Čomski imenovao kao „tehnika proizvođenja pristanka“, odnosno medijska manipulacija. U tom smislu pogledati: Čomski, N., *Mediji, propaganda i sistem*, Što čitaš, Zagreb, 2001. Osnovni cilj sistema medijske manipulacije jeste da se putem propagande i drugim tehnikama proizvodnje pristanka uspostavi efikasna indoktrinacija šire populacije, prvenstveno nižih društvenih slojeva koji čine najširu legitimacijsku osnovu. Indoktrinacija koja za posljedicu ima efekat prethodnog pristanka (ono što smo u ovome radu imenovali kao „matrica prethodne legitimacije“) vrši se na nekoliko načina. Prvi način je „neutralizacija pomoću emocionalno potentnih simplifikacija“ (tipičan metod potrošačkog društva u kome se proizvodi jedinka zaokupljena besadržajnim aktivnostima); drugi način je „neutralizacija partikularnih interesa kroz konformizaciju“ (poravnavanje individualnih razlika putem obavezujućeg službenog diskursa), a treći način je „perceptivna homogenizacija i senzibilizacija“ (kontrolisani podražaj javnosti sa ciljem proizvođenja tačno određene reakcije). Iz razumljivih razloga na ovome mjestu ne možemo veću pažnju posvetiti elaboraciji ovih mehanizama indoktrinacije.

reaguje na javnu politiku.[26] Zbog toga postaje moguće da se korišćenjem psihologije straha (pomoću fenomena terorizma) simulira problem nacionalne bezbjednosti, što treba da dovede (na kraju i dovodi) do kreiranja sasvim specifične hijerarhije potreba i hijerarhije vrijednosti građana u kojoj će pitanjima bezbjednosti pripadati prvo mjesto, a što će povratno izazvati izmijenjen stav javnosti prema javnoj politici koja zapravo smjera sasvim drugim ciljevima. Dezinformacija i propaganda su osnovni element medijskog diskursa koji treba da oblikuje percepciju krize kod publike putem simbolički konstruisanog neprijatelja na koga se može projektovati nacionalna mržnja, i time da izazove davanje legitimiteta strategijama centara moći.[27] Bilo da je riječ o unutaršnjim ili spoljašnjim ciljevima i aktivnostima kreatora ove bezbjednosno legitimisane javne politike (izmjeni političkopravnog sistema vlastite zemlje ili agresiji na drugu državu), uspostavljena je manipulativna praksa socijalne kontrole, tj. uspostavljena je „matrica prethodne legitimacije." Ona označava takav obrazac socijalne kontrole u kome centri socijalne kontrole, koristeći strah javnosti od raznih opasnosti (bezbjednosnih, ekoloških i zdravstvenih), na sasvim osoben način vrše organizaciju percepcije i apercepcije građana, čime ciljano strukturiraju javnu pažnju te usmjeravaju njen senzibilitet prema već pripremljenim političkim strategijama koje zadobijaju oreol „jedino mogućeg."[28] Ovo je moguće otuda jer je percepcija građana već unaprijed strukturisana na takav način da se može odnositi samo na tačno određeno polje društvenog događanja, tj. ona ima tačno određeno polje važenja. Tako proizvedeno javno mnjenje kao „slobodno izraženo mišljenje miliona građana, koje daje isti statistički rezultat koji bi dalo i savjetovanje majmuna"[29] pokazuje kako je konstituisan sistem imanentnog održavanja lojalnosti masa na potrebnom nivou, što znači da je i procedura pribavljanja formalno-demokratske legitimacije formulisana cirkularno i imanentno:

---

[26] Vidjeti: Zirojević, M., *Da li je terorizam nekonvencionalna pretnja bezbednosti*, Revija za bezbednost, br. 9, Beograd, 2009, str. 9.

[27] O sistematskim kampanjama dezinformisanja koje su odigrale ulogu davanja legitimiteta za vojnu intervenciju SAD u Iraku i uopšte o ulozi medija u mobilisanju podrške javnosti za ratne političke strategije SAD pogledati: Kelner, D., *Medijska kultura*, Klio, Beograd, 2004, str. 328/372.

[28] Kako piše Čomski, rana povijest propagande počinje sa Vilsonovom administracijom koja je utemeljivši vladin odbor za propagandu (takozvana „Krilova komisija") u roku šest mjeseci uspjela pretvoriti miroljubiv narod u histeričnu populaciju koja je opsjednuta ratom i koja želi uništiti sve njemačko, ubiti sve Nijemce, otići u rat i spasiti svijet. Nakon Drugog svjetskog rata primjenjivao se isti obrazac kako bi se ulio „crveni strah" tj. strah od komunizma, što je uspjelo uništiti sindikate i eliminisati opasne probleme kao što su sloboda štampe i političke misli. U tom smislu vidjeti: Čomski, N., *Mediji, propaganda i sistem*, Što čitaš, Zagreb, 2001, str. 73. Takođe: Čomski, N., *Kontrola medija*, Rubikon/Beoknjiga, Novi Sad/Beograd, 2009, str. 9/10. Danas je na djelu isti obrazac i ista metodologija, samo s tom razlikom što je „crveni strah" sada supstituiran „zelenim strahom" tj. strahom od islamskog terorizma.

[29] Bodrijar, Ž., *Savršeni zločin*, Čigoja štampa, Beograd, 1998, str. 22.

1. procedura pribavljanja legitimacije je rezultat odnošenja proizvedene pažnje građana prema proizvedenom polju percepcije, zbog čega se ovako intencionalno organizovana „društveno-politička stvarnost" kao jedina validna realnost pojavljuje kao jedina moguća konstelacija smisla unutar koje je moguće (i potrebno) pribaviti javnu podršku. Budući da nema drugih „validnih realnosti" (mogućnosti *drugačije* a ne *različite* percepcije)[30], nema ni mogućih rješenja van onih rješenja koja su po definiciji već sadržana unutar same ove logike.
2. formulisana je takva procedura pribavljanja legitimacije čija se opravdanost zbog same logičke postavljenosti na logičan način i ne može dovesti u pitanje. Na taj način centri moći imaju „odriješene ruke" tj. imaju već unaprijed od strane javnosti – dakle demokratski – pribavljenu legitimaciju za svaku buduću političku, ekonomsku, pravnu, naučnu ili ideološku aktivnost, jer je ova naknadna aktivnost prethodno već opravdana ranije proizvedenom potrebom, obavezom ili dužnošću da se zaštiti nacionalna bezbjednost kao prioritet *par excellence.*

KONTROLA POLITIČKIH RJEŠENJA

Druga latentna funkcija diskursa o terorizmu jeste kontrola međunarodne politike, tj. kontrola mehanizama institucionalnog načina rješavanja problema, odnosno kontrola onih procedura koje jedine mogu dovesti do prihvatljivih rješenja. Akt koji je politički konotiran a koji za dominantan ideološki sistem prijeti izazivanjem konceptualno neprihvatljive posljedice (akt koji izlazi van načela dominantnog sistema i poretka moći), biva negativno okarakterisan (kao teroristički, kriminalan ili jednostavno kao akt protiv nacionalne, regionalne ili kakve druge bezbjednosti), čime se nosioci toga akta delegitimišu, oduzima im se kredibilitet, isključuju se iz legitimnih procedura, odnosno, direktno im se onemogućuje pristup rješavanju političkih problema, jer je sama njihova metodologija unaprijed proglašena devijantnom.[31] Na taj način diskurs o terorizmu ima ulogu primarne zaštite sasvim osobene i „legitimne" metodologije rješavanja političkih problema, zasnovane na određenoj ideologiji, a koja unaprijed obezbjeđuje pozitivan ishod za svoje autore tako što eventualnim

[30] Dok različitost označava odstupanje stvari iste vrste i unutar iste logike, drugost pripada ravni neuporedivosti – dakle, području divergentnih vrsta, priroda i logika. Opširnije vidjeti: Bodrijar, Ž., *Isto*, str. 128/137.

[31] Kako piše Čomski: „Indijanci su bili prvi *agresori* s kojima se trebalo suočiti u našem slavlju slobode; definicija agresora je takva da ih moramo napasti, što je kasnije uslijedilo s Meksikancima, Filipincima, Vijetnamcima, Nikaragvancima i mnogim drugima." Čomski, N., *Mediji, propaganda i sistem*, Što čitaš, Zagreb, 2001, str. 15.

protivnicima unaprijed oduzima ulogu prihvatljivog sagovornika.[32] Primjer ove „jednostavne nepravde"[33] ugrađene u postojeći svjetski mehanizam rješavanja političkih problema, tj. sistemski predviđene i planirane nemogućnosti faktičkog ostvarivanja legitimnih političkih zahtjeva kroz institucionalni sistem, predstavlja sistemska marginalizacija pojedinih arapskih grupa (npr. pripadnika palestinskog pokreta) čiji politički zahtjevi uopšte ne mogu zadobiti dignitet rješivog, jer konceptualno ne pripadaju domenu prihvatljivog tj. vladajućoj logici međunarodnih odnosa. Tako se naposlijetku dolazi do situacije da politička praksa Palestinaca nosi kvalifikativ terorističkog, dok na drugoj strani Izrael, koristeći svoju ekonomsku, vojnu i diplomatsku premoć uz pomoć dijaspore i SAD, koristi metode političke borbe koje se moraju kategorizovati (ali se ne karakterizuju) kao djela terorizma i državnog terorizma: državno sankcionisana ubistva, napad na civilna vozila vojnim helikopterima, uništavanje palestinskih naseobina buldožerima, bombardovanje izbjegličkih logora u znak odmazde i sl. Kada bi takve akcije sprovodio Iran ili Libija, rezultat bi bila svjetska osuda i međunarodna vojna intervencija, a kada takve akcije sprovode Izrael ili SAD (prilikom agresije na Srbe i Srbiju) u većem dijelu međunarodne javnosti to se smatra internom krizom u prvom i ekstremnim načinom rješavanja bezbjednosnih pitanja u drugom slučaju – pitanja koja su osnova „legitimnog bezbjednosnog interesa" SAD ili Izraela.[34]

ZAKLJUČAK

Strah od terorizma može biti instrument socijalne kontrole na taj način što homogenizuje i integriše mnoštvo pojedinaca u jednu cjelinu – strah izazivajući ujednačenu reakciju mnoštva pojedinaca zapravo poravnava njihove različitosti tako što njihova različita postupanja u normalnim uslovima pretvara u postupanje jedne jedine osobe. Međutim, da bi se strah izazvao a potom iskoristio njegov motivatorski potencijal, neophodan je i određen nivo svijesti koji će poslužiti kao osnova za njegovo aktiviranje. U tom smislu pretpostavka socijalne kontrole putem straha jeste svijest o nekom problemu, a ta svijest se upravo proizvodi onim što smo ovdje imenovali kao diskurs o terorizmu.

Ukoliko ne postoji svijest o terorizmu ili prisustvu nekog drugog bezbjednosnog problema, ne postoji ni svijest o potrebi zaštite. Utoliko je u

---

[32] To je u osnovnim crtama postulat nihilacijske prakse socijalne kontrole – neutralizacija potencijalno ugrožavajućeg faktora na taj način što se ovome na ideološkoj, teorijskoj, medijskoj ili kakvoj drugoj ravni pripisuje inferioran civilizacijski, kulturni, politički, vrijednosni ili neki drugi status, a time istovremeno i status nečega što se ne može uzimati ozbiljno, pa se stoga i ne uzima za ozbiljno.

[33] Honderich, T., *After the Terror*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2003.

[34] Vidjeti: Zirojević, M., *Da li je terorizam nekonvencionalna pretnja bezbednosti*, Revija za bezbednost, br. 9, Beograd, 2009, str. 10.

svrhe socijalne kontrole neophodno razviti potreban nivo bezbjednosne osjetljivosti, što se postiže strateškim organizovanjem opažajnog polja i strukturisanjem percepcije građana putem javnog popularizovanja odgovarajuće teme. Na taj način proizvedena opasnost može biti adekvatno politički artikulisana kao fenomen koji uslovljava potrebu zaštite a time i legitimiše unaprijed pripremljene političke, ekonomske i bezbjednosne strategije.

LITERATURA

[1] Berger, P., Luckmann, T., *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit*, Frankfurt, Fischer, 1969.

[2] Bek, U., *Rizično društvo*, Filip Višnjić, Beograd, 1997.

[3] Bodrijar, Ž., *Savršeni zločin*, Čigoja štampa, Beograd, 1998.

[4] Bodrijar, Ž., *Duh terorizma*, Arhipelag, Beograd, 2007.

[5] Delimo, Ž., *Strah na Zapadu*, Novi Sad, 1987.

[6] Kelner, D., *Medijska kultura*, Klio, Beograd, 2004.

[7] Lopičić-Jančić, J., *Zakonodavstvo Sjedinjenih Američkih Država u vezi terorističkih dela*, Strani pravni život, br. 1. Beograd, 2010.

[8] Nikić, M., *Psihologija straha*, Obnovljeni život: časopis za religioznu kulturu, broj 49, Zagreb, 1994.

[9] Podunavac, M., *Politička teorija, poredak i strah*, Godišnjak, Tom I, FPN, Beograd, 2009.

[10] Popović, M., Jerotić, V., *Psihodinamika i psihoterapija neuroza*, Nolit, Beograd, 1984.

[11] Petiford, L., Harding, D., *Terorizam: novi svjetski rat*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2005.

[12] *Revija za bezbednost*, br. 1/6, Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2007.

[13] *Revija za bezbednost*, br. 1/12, Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2008.

[14] *Revija za bezbednost*, br. 1/12, Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2009.

[15] *Revija za bezbednost*, br. 1/4, Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2010.

[16] Splihal, S., *Racionalnost diskursa nasuprot diskurzivnom nadzoru*, Medijska istraživanja, god. 9, br. 1, 2003.

[17] Fuko, M., *Poredak diskursa*, Karpos, Loznica, 2007.

[18] Honderich, T., *After the Terror*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2003.

[19] Hauard Z., *Terorizam i rat*, Prometej, Zagreb, 2003.

[20] Čomski, N., *Moć i teror*, Naklada Jasenski i Turk, Zagreb, 2003.
[21] Čomski, N., *Mediji, propaganda i sistem*, Što čitaš, Zagreb, 2001.
[22] Čomski, N., *Kontrola medija*, Rubikon/Beoknjiga, Novi Sad/Beograd, 2009.
[23] Šegvić, S., *O ratnim ovlastima presjednika SAD nakon terorističkog napada 11. rujna 2001*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2002/06, Zagreb, 2002.

Ivan Šijaković, PhD.
Nemanja Đukić, MA
Faculty of Political Science
Banja Luka

Summary: The work explores the political use of fear of terrorism as an instrument of social control. If there is a social phenomenon as terrorism is politically motivated, then the only consideration of terrorism as a social phenomenon is also politically motivated because it irrevocably to the discourse and thus logic of power of the political system in which both appear. Latent function of the discourse on terrorism lies in the very specific organization of perceptual field and the perception of citizens that will result in the amendment of the hierarchy of needs and values of citizens in which security issues belong to the dominant position which will in turn cause a change of public attitudes toward public policy holders who are aiming quite other goals. In this way, power centers established manipulative practices of social control that is "the matrix of the previous identity card" that indicates such a form of social control which has been obtained in advance democratic legitimacy for any future political, economic, legal, scientific or ideological activity because this activity is already justified in advance "the public" need to protect national security as a priority par excellence.

Key words: terrorism, fear, public, social control, manipulation.

Pregledni rad – UDK 323.285

TERORIZAM I PREVENTIVNI PRITVOR[1]

TERRORISM AND PREVENTIVE DETENTION

Dr LJubomir Stajić, redovni profesor
Dr Tatjana Lukić, docent
Pravnog fakulteta u Novom Sadu

Apstrakt: Borba protiv terorizma, kao najaktuelnijeg oblika ugrožavanja bezbednosti u skoro svim državama, uslovljava konstantno inoviranje antiterorističkih mera, u kojima je najvažnije uspostavljanje ravnoteže između efikasne borbe protiv terorizma sa jedne strane i očuvanja osnovnih ljudskih prava i sloboda sa druge strane. Posle viševekovne težnje za efikasnošću, u drugoj polovini 20. veka prednost je dobila težnja za zaštitom ljudskih prava i sloboda. Međutim, razvoj ovog trenda je u poslednjoj deceniji značajno usporio terorizam kao jedan od izazova savremene demokratske države. Prevaga efikasnosti se trojako odrazila na ljudska prava u pojedinim zemljama – ograničavanjem postojećeg prava formalnim propisima, restriktivnim tumačenjem postojeće regulative na uštrb ljudskih prava ili preširokim korišćenjem diskrecionih prava. Ovo je posebno značajno kada je u pitanju određivanje preventivnog pritvora. Problem donošenja pravnih propisa u vezi sa pritvaranjem osumnjičenih terorista predstavlja izazov za svaku demokratsku vlast koja je suočena sa terorističkim pretnjama. Propisi u vezi sa osnovama, procedurom i dužinom trajanja pritvora koji su doneti u SAD posle terorističkih napada 11. septembra 2001. godine bili su predmet brojnih kritika stručne javnosti. U vezi sa preventivnim pritvorom postoje brojne dileme (počev od različitog definisanja pojma, pa do osnova, procedure i dužine trajanja), neujednačenost rešenja u brojnim državama i problem usaglašenosti sa međunarodnim standardima, a što predstavlja predmet ovog rada. U radu je obrađeno pitanje definisanja preventivnog pritvora, izvršena je analiza osnova, postupaka i uslova koji se zahtevaju u vezi sa pritvaranjem lica osumnjičenih za terorizam pre krivičnog postupka koji su propisani

[1] Deo ovog rada, koautora prof. dr LJubomira Stajića, predstavlja rezultat rada na Projektu: *Bezbednost i zaštita organizovanja i funkcionisanja vaspitno obrazovnog sistema u Republici Srbiji*, broj: 47017, Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj RS.

krivičnim procesnim pravom, kao i preventivnog pritvaranja lica od strane policije i bezbednosnih službi koje je propisano zakonima o policija i propisima o službama bezbednosti. U antiterorističkim merama svih država koje se suočavaju sa ovim izazovom, postoji tendencija proširenja osnova za određivanje preventivnog pritvora i produženja trajanja pritvora. Takve mere izazivaju zabrinutost u vezi s nekoliko ljudskih prava, posebno sa zabranom nehumanog postupanja ili kažnjavanja, pretpostavkom nevinosti, pravom na slobodu i pravom na pravično suđenje, što je posebno istaknuto u Izveštaju o merama za borbu protiv terorizma i ljudskim pravima Venecijanske komisije (od juna 2010. godine), a što takođe predstavlja predmet ovog rada.

Ključne reči: terorizam, preventivni pritvor, međunarodni standardi, ljudska prava, sud, policija, službe državne bezbednosti

UVODNA RAZMATRANJA

Borba protiv terorizma, kao najaktuelnijeg oblika ugrožavanja bezbednosti u skoro svim državama, uslovljava konstantno inoviranje antiterorističkih mera, u kojima je najvažnije uspostavljanje ravnoteže između efikasne borbe protiv terorizma sa jedne strane, i očuvanja osnovnih ljudskih prava i sloboda sa druge strane. Posle viševekovne težnje za efikasnošću, u drugoj polovini 20. veka prednost je dobila težnja za zaštitom ljudskih prava i sloboda. Međutim, razvoj ovog trenda je u poslednjoj deceniji značajno usporio terorizam kao jedan od izazova savremene demokratske države. Nasuprot efikasnosti krivičnog postupka stoji zahtev za očuvanjem prava i sloboda građana. Prava čoveka u odnosu prema državi predstavljaju negaciju apsolutne vlasti države nad njenim podanicima.[2] Priznato i zaštićeno pravo čoveka podrazumeva obavezu i drugih ljudi i države da ga uvažavaju. Ovo priznavanje sloboda čoveku ne iziskuje samo od države i drugih ljudi da se uzdržavaju od zadiranja u privatnu sferu sloboda čoveka, već predstavlja širi koncept. Naime, sloboda se ne sastoji samo od nepostojanja prinude i ograničenja, niti nužno postoji ako njih nema, već sloboda uključuje elemenat izbora koji predstavlja njen pozitivan aspekt. Pored toga, postojanje identičnih sloboda za ljude neminovno dovodi do zloupotrebe sloboda od strane pojedinaca, pa se zbog toga uloga države sastoji i u dovođenju u harmoniju često suprotstavljenih prava i sloboda ljudi radi održavanja prosperiteta zajednice. U današnje vreme ljudska prava predstavljaju značajno civilizacijsko dostignuće i direktno su uključena u unutrašnji pravni sistem država u vidu imperativnih normi ili obaveza koje su preuzete potpisivanjem i ratifikovanjem određenih međunarodnih dokumenata.

---

[2] K. Tomaševski, Izazov terorizma, Beograd 1983, 268.

Poštovanje prava čoveka je jedna od osobina dobre strategije kontrole kriminaliteta.[3] Ona je izraz težnji za vladavinom prava u kojoj državni organi sami sebe ograničavaju preduzimajući isključivo one mere koje su istovremeno i legalne i legitimne. Dakle, to samoograničavanje i svest da se u procesu suprotstavljanja najtežim ugrožavanjima fundamentalnih vrednosti na kojima zajednica počiva ne mogu koristiti sva sredstva, pa čak i kada bi se time podigla efikasnost borbe protiv kriminaliteta, predstavlja jednu od bitnih karakteristika pravne države.

Slobode i prava čoveka u krivičnom postupku se prvenstveno vezuju za okrivljenog, ali se fokus može usmeriti i na sve ostale glavne i sporedne subjekte krivičnog postupka. Ostvarivanje i zaštita prava i sloboda se ocenjuje u odnosu na kataloge ljudskih prava i sloboda predviđenih u međunarodnim dokumentima[4] i ustavima. Potreba za stalnim preispitivanjem krivičnoprocesne reglementacije sloboda i prava čoveka može se pravdati veoma ubedljivim argumentom da zaštita iz prošlih vremena u novim društvenim uslovima može lako postati nedovoljna ili neadekvatna, a pored pitanja koja su već rešena, danas se javljaju nova.[5]

Prevaga efikasnosti krivičnog postupka se trojako odrazila na ljudska prava i slobode u zemljama koje se aktivno bore protiv ovih vidova kriminala. Kao prvo, u pojedinim zemljama se postojeća prava ograničavaju formalnim zakonodavstvom (dopunjavaju se zakoni, donose se novi zakoni kojima se ograničavaju prava i slobode nosilaca organizovanih kriminalnih i terorističkih aktivnosti, a organima represije se daju sve šira ovlašćenja (i to naročito policijskim organima)). Druga grupa zemalja postojeće zakone tumači restriktivno, na uštrb ljudskih prava, čak diskriminatorno. I najzad, u pojedinim zemljama opšta atmosfera bezvlašća, straha i panike, i to naročito kod terorističkih akata, utiče na organe koji sprovode zakone, njihovu moć rasuđivanja i ponašanje u situacijama u kojima koriste svoja diskreciona prava.

Poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda se najviše dovodi u pitanje kada borba protiv terorizma poprimi oblik *vanrednog* ili *ratnog stanja* u pojedinim državama koja te države proglašavaju kada su vitalni organi ili

---

[3] Kao osobine dobre strategije suprotstavljenja kriminalitetu navode se: osmišljenost, pluralizam, elastičnost, odgovornost i poštovanje prava čoveka. O ovome više videti: Đ.Ignjatović, Kriminalitet i reagovanje države, Bezbednost br. 4/03.

[4] Najznačajniji međunarodni dokumenti su: **Univerzalna deklaracija o pravima čoveka OUN-a** (usvojena i proklamovana rezolucijom Generalne skupština UN-a 217 A (III) od 10. 12. 1948); **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima** (usvojen i otvoren za potpisivanje, ratifikovanje i pristupanje rezolucijom Generalne skupštine UN-a 2200 A (XXI) od 16. 11. 1966); **Evropska konvencija o ljudskim pravima** (potpisana 4. 11. 1950, a stupila na snagu 3. 9. 1953, pošto su je ratifikovale sve države članice Saveta Evrope) i dr.

[5] M. Grubač, Zaštita prava čoveka u jugoslovenskom krivičnom postupku, JRKKP br. 1/1979, 126.

društveno uređenje države direktno pogođeni ovim kriminalom. I za vanredno i za ratno stanje je karakteristična derogacija izvesnih ljudskih prava i sloboda u državi (član 4. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima;[6] čl. 15. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i građanskih sloboda).[7] Međutim, izvesna prava se ne mogu suspendovati ni u jednim uslovima, a to su: pravo na život; sloboda misli, savesti i veroispovesti; zabrana torture i nečovečnog ponašanja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; zabrana retroaktivnog dejstva krivičnog zakona (osim u slučaju da kasniji zakon predviđa blažu kaznu).[8] Borba protiv terorizma ne može opravdati uvođenje rešenja koja su na liniji slabljenja pravnodržavnog krivičnog prava. Veoma je teško uskladiti upotrebu krivičnog prava sa načelom srazmernosti, i u tom pogledu je teško izbeći određenu arbitrernost. I u primeni krivičnog prava je ograničenje sloboda i prava građana dozvoljeno samo onda kada je izvan svake sumnje da je to bezuslovno neophodno.[9]

Ovo je posebno značajno kada je u pitanju određivanje preventivnog pritvora. Problem donošenja pravnih propisa u vezi sa pritvaranjem osumnjičenih terorista predstavlja izazov za svaku demokratsku vlast koja je suočena sa terorističkim pretnjama. Propisi u vezi sa osnovama, procedurom i dužinom trajanja pritvora koji su doneti u SAD posle terorističkih napada 11. septembra 2001. godine bili su predmet brojnih kritika stručne javnosti. U vezi sa preventivnim pritvorom postoje brojne dileme (počev od različitog definisanja pojma, pa do osnova, procedure i dužine trajanja), neujednačenost rešenja u brojnim državama i problem usaglašenosti sa međunarodnim

---

6 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 19. 12. 1966. godine, sa dva dopunska protokola, Službeni list SFRJ 7/71, Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori 4/2001.

7 Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda od 4. 9. 1950. godine, Službeni list SCG – Međunarodni ugovori 9/2003.

8 Takođe, neophodno je napomenuti da je **pravo na pravično suđenje** tokom **vanrednog stanja** ili **oružanog konflikta** eksplicitno garantovano međunarodnim humanitarnim pravom. Komitet za ljudska prava UN-a je istakao da princip legaliteta zahteva da se fundamentalni zahtevi za pravično suđenje moraju poštovati i u vreme vanrednog stanja u državi, i da se eksplicitno mora propisati da se pravo na pravično suđenje ne može derogirati. Odredbe koje se odnose na proceduralne garancije nikada ne treba da budu predmet derogacije. Pravo na pravično suđenje obuhvata: pravo na jednakost pred sudovima i tribunalima; pravo na pravično saslušanje pred kompetentnim, nezavisnim i nepristrasnim sudom; pretpostavku nevinosti; pravo okrivljenog da bude informisan o prirodi i razlogu optužbe protiv njega i to odmah, na jeziku koji razume; pravo da komunicira sa advokatom koga sam izabere; pravo da svedocima postavlja pitanja i da prisustvuje saslušanju svedoka; pravo da ne bude prisiljen da svedoči protiv samog sebe ili da prizna krivicu.

9 J.Wolter, Menschenrechte und Rechtsguterschutz in einem europaischen Strafrechtssystem, Muenchen 1995, 15–16, citiran kod Z. Stojanović, Stanje i tendencije u krivičnom zakonodavstvu u oblasti zaštite ljudskih prava, Prava čoveka br.1–2/2002, 89.

standardima. Kada govorimo o pritvoru, potrebno je prvenstveno razlikovati određivanje pritvora za potrebe vođenja krivičnog postupka koje je propisano krivičnim procesnim pravom, kao i preventivnog pritvaranja lica od strane bezbednosnih službi i policije koje je propisano zakonima o policiji i propisima o službama bezbednosti. U antiterorističkim merama svih država koje se suočavaju sa ovim izazovom, postoji tendencija proširenja osnova za određivanje preventivnog pritvora i produženja trajanja pritvora. Takve mere izazivaju zabrinutost u vezi s nekoliko ljudskih prava, posebno sa zabranom nehumanog postupanja ili kažnjavanja, pretpostavkom nevinosti, pravom na slobodu i pravom na pravično suđenje. Državna bezbednost i osnovna prava i slobode građana nisu konkurente vrednosti, one su jedne drugima preduslov. Odnosi bezbednosti i slobode su izuzetno složeni. EKLJP je kocipirana na način da se uspostavi ravnoteža analognim vrednostima i proporcionalnost svake protivterorističke mere.

Pravo na slobodu predstavlja osnovno ljudsko pravo koje se pod određenim uslovima može ograničiti i u vreme mira, a u vreme rata i drugog vanrednog stanja dopušta se njegovo ograničavanje i van zakonskih pretpostavki.[10] I upravo zato što ne može biti apsolutno, ono je istinski i pravi objekat zaštite države i njenog pravnog poretka. Pravo na slobodu smatra se i najstarijim ljudskim pravom. Ono je kao ljudsko pravo ustanovljeno još 1215. godine u prvom dokumentu ustavnopravnog karaktera *Magna Carta*. Dalje je njegova konstitucionalizacija na međunarodnopravnom nivou usledila kroz *Habeas corpus*, engleski srednjevekovni sudski nalog za ocenu zakonitosti lišenja slobode, član 7. Deklaracije o pravima čoveka i građanina iz 1789. godine kojim nije samo proklamovano pravo već je i propisan način njegove zaštite, zatim univerzalnim međunarodnim dokumentima UN o ljudskim pravima kao što su Opšta deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. i brojnim drugim regionalnim dokumentima.

PREVENTIVNI PRITVOR IZ BEZBEDNOSNIH RAZLOGA

Kada govorimo o preventivnom pritvoru, potrebno je naglasiti da ne postoji jedinstvena, međunarodno priznata definicija preventivnog pritvora. Iako postoje izuzeci, termin ***administrativni pritvor*** se češće koristi u zemljama kontinentalnog pravnog sistema, a termin ***preventivni pritvor*** u zemljama anglosaksonskog pravnog sistema. Ovo terminološko razlikovanje ne znači i razlikovanje suštinskog poimanja ovih pojmova. Ipak, čini se opravdanim i primerenijim termin preventivni pritvor, jer se samim terminom ukazuje na pritvor koji se određuje radi sprečavanja potencijalne

[10] Videti član 15. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

pretnje ili opasnosti koja nastaje.[11] U međunarodnim propisima, termini preventivni pritvor i administrativni pritvor se koriste naizmenično. Najčešće se koristi pojam preventivni pritvor u međunarodnim dokumentima, i to posebno u dokumentima UN, gde se on definiše kao lišavanje slobode lica uz zatvaranje bez optužbe."[12]

Osumnjičeni u pritvoru, iz bezbednosnih razloga se ispituju u obaveštajne svrhe. Međutim, važno je razlikovati preventivni pritvor za potrebe bezbednosti od pritvora radi ispitivanja. Neograničeni pritvor isključivo ili uglavnom radi ispitivanja nije dozvoljen međunarodnim propisima. Međunarodno humanitarno pravo takođe zabranjuje neodređeno trajanje pritvora radi ispitivanja. U miru, međunarodni propisi o ljudskim pravima izričito ne zabranjuju pritvor isključivo za potrebe obaveštajnih ispitivanja. Ali, pritvor isključivo ili uglavnom radi prikupljnja obaveštajnih podataka može biti proizvoljan i na taj način u suprotnosti sa međunarodnim propisima o ljudskim pravima.

Zbog teškoća u oslanjanju isključivo na policiju i pravosudne organe da se suprotstave opasnosti od terorizma, veliki broj država ne samo u Evropi, nego i u svetu je u svoje zakonodavstvo uveo mogućnost određivanja pritvora prema licima osumnjičenim za terorizam iz bezbednosnih razloga, odnosno iz razloga zaštite državne bezbednosti. Pritvor iz bezbednosnih razloga mora biti vremenski ograničen i mora biti u skladu sa međunarodnim standardima koji se odnose na proceduralne garancije međunarodne zaštite ljudskih prava i humanitarnog prava. U državama članicama Saveta Evrope pritvor iz bezbednosnih razloga može biti dozvoljen samo ukoliko se ne određuje proizvoljno ili diskriminatorski, ako je zasnovan na osnovama i procedurama ranije uspostavljenim na osnovu zakona kojima se ispunjavaju minimalne proceduralne garancije, koje ne povlače sa sobom nehumani tretman zatvorenika, i kojim se ne ograničava sloboda lica više nego što je to potrebno radi zaštite bezbednosti. Osim toga, nezakonito i neosnovano pritvorenim licima se mora obezbediti pravo na naknadu. Pritvor iz bezbednosnih razloga takođe mora biti u skladu sa ostalim odredbama međunarodnog prava, a posebno međunarodnog humanitarnog prava, koje nameće slične zahteve, uz dodatak da generalno zabranjuje zadržavanje stranih državljana u međunarodnom oružanom sukobu, osim ako je to *apsolutno neophodno* ili *neophodno iz razloga bezbednosti*.

Prema međunarodnim propisima o ljudskim pravima dozvoljen je bezbednosni pritvor, samo derogacijom. Taj pristup čini jasnim da je

---

[11] Više videti: Stanislaw Frankowski & Dinah Shelton , Preventative Detention: a Comparative and nternational Law Perspective (1992) (providing a comparative study of "preventive" and "administrative detention" practices while illustrating the problem with conflating the two).

[12] Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, ECOSOC Res. 2076 (LXII), ¶ 95, U.N. Doc. E/RES/2076 (May 13, 1977).

bezbednosni pritvor samo izuzetna mera koja se primenjuje samo u izuzetnim okolnostima. Pod okvirom derogacije, vidljiva pažnja može biti usmerena na tri različita nivoa: kada zakonodavna vlast propiše sistem preventivnog pritvora, kada se izvršni organi formalno pozivaju na to u hitnim slučajevima, i kada nezavisno sudstvo razmatra, od slučaja do slučaja, da li je preventivni pritvor osumnjičenih terorista posebno opravdan, osnovan i zakonit. Dalje se nameću dva pitanja, i to: koji su dokazni osnovi potrebni da bi opravdali pritvor, i treba li bezbednosni pritvor van konteksta oružanog sukoba da bude dozvoljen uopšte? Ako bezbednosni pritvor bude dozvoljen, to mora biti samo sa najvećim oprezom i uzdržanošću. Proizvoljno pritvaranje lica samo na osnovu nepouzdanih podataka od strane izvršnih ili vojnih vlasti je izuzetno opasno po slobodu i vladavinu prava. Ukoliko bezbednosti pritvor nije zabranjen u potpunosti, njegova upotreba mora biti svedena na apsolutni minimum, i podvrgnuta rigoroznim i dodatnim proceduralnim garancijama.

PREVENTIVNI PRITVOR – UPOREDNOPRAVNI PRIKAZ

Nemačka

U Nemačkoj, iako nema propisanih posebnih uslova za određivanje preventivnog pritvora, član 129a Zakonika o krivičnom postupku može da posluži kao osnov za pritvaranje osumnjičenog lica u preventivne svrhe. Prema ovim odredbama, mogu biti pritvorena iz preventivnih razloga lica koja su optužena za organizovanje ili članstvo u terorističkoj grupi. Pritvaranje osumnjičenih lica iz razloga javne bezbednosti je dozvoljeno, bez obzira na to da li je formalna kriminalistička istraga u toku. U ovim slučajevima, osumnjičeni može biti pritvoren ako postoji neposredna opasnost da će krivično delo biti izvršeno (uključujući i krivično delo terorizma). Vremensko trajanje ovog pritvora je različito u pojedinim državama i kreće se od šest dana do dve nedelje.

Francuska

Prema novom zakonu (*Loi nº2006-64 du 23 janvier 2006*), policijski pritvor prema licima osumnjičenim za krivično delo terorizma je ograničen na maksimalno 6 dana, ako postoji ozbiljan rizik od terorističkih delovanja u Francuskoj ili u inostranstvu, ili na osnovu suštinske i hitne međunarodne pravne pomoći kao rezultata međunarodne saradnje. U redovnim slučajevima pritvor pre optužbe ne može biti duži od dva dana. Rok za pritvor pre optužbe za osobu osumnjičenu da je izvršila ili pokušala da izvrši krivično delo terorizma ne može biti duži od četiri dana. Kada se lice sumnjiči da je izvršilo ili da je pokušalo da izvrši terorističko delo, običan rok od 48 sati za pritvor

pre optužbe se može produžiti dva puta, 24 sata svaki put.[13] Rok za pritvor osumnjičenog pre optužbe u slučaju sumnje da je uključen u organizovanje neposrednog terorističkog napada ne može biti duži od šest dana.

Španija

Maksimalni period za koji osoba može biti pritvorena, pre nego što bude puštena ili predata pravosudnim organima, jeste tri dana. U odnosu na osumnjičene za teroristička dela, maksimum je pet dana. Svrha preventivnog pritvora je da se ispita događaj koji se može smatrati krivičnim delom. Član 17.2 Ustava predviđa preventivna hapšenja koja ne mogu trajati duže od vremena potrebnog da se ispitaju događaji koji mogu dovesti do krivičnog dela.[14] U svakom slučaju, lice koje je uhapšeno mora da bude pušteno na slobodu ili predato pravosudnim organima u roku od tri dana. Član 55. međutim, dozvoljava duže trajanje preventivnih hapšenja ako Vlada proglasi "vanredno stanje" ili "opsadu", ili ako su aktivnosti oružanih bandi i terorističkih grupa pod istragom.[15] Prema članu 16 Zakona 4 / 1981 o stanju uzbune, vanrednih okolnosti i opsade, kada je "vanredno stanje" ili "opsada" proglašena, preventivno lišenje slobode može trajati najviše 10 dana. Međutim, pravosudni organi moraju biti obavešteni o tome u prvih 24 sata. Ukoliko se sumnja da je osoba u pritvoru pripadnik oružane bande ili terorističke grupe, član 520. Zakona o krivičnom postupku omogućava 48-časovno produženje preventivnog pritvora. Ovim se, dakle, proširuje maksimalni ukupni period za pritvor od pet dana u odnosu na lica osumnjičena za teroristička dela.

---

[13] Član 706–88. st. 2. određuje da se ova proširenja moraju potvrditi pismenom i obrazloženom odlukom, na zahtev okružnog javnog tužioca, ili od strane sudije za slobode i pritvor ili istražnog sudije; član 706–88. st. 3. određuje da osoba koja se tako drži u pritvoru mora biti izvedena pred sudećeg sudiju pre nego što je ova odluka doneta. Drugo produženje se može narediti bez prethodnog saslušanja osumnjičenog.

[14] Preventivno hapšenje ne može trajati duže od vremena potrebnog da se strogo sprovede relevantna istraga, u svakom slučaju uhapšeno lice mora da bude pušteno na slobodu, ili predato pravosudnim organima u roku od maksimalnog perioda od 72 sata.

[15] Prava priznata u odeljcima 17 i 18, podsekciji 2 i 3, sekcija 19 i 20, stav 1, stav) i d) i stav 5, sekcija 21 i 28, stav 2. i član 37, tačka 2, mogu biti suspendovana, kada je vanredno stanje ili opsada (vanredno stanje) proglašeno pod uslovima u Ustavu. Stav 3 od 17 sekcija je izuzeta od gore navedenih odredbi u slučaju proglašenja vanrednog stanja. 2. Organski akt može utvrditi način i okolnosti u kojima na individualnoj osnovi i uz neophodno učešće sudova i odgovarajuće parlamentarne kontrole, prava priznata u odeljku 17, stav 2. i 18, podsekcije 2 i 3, mogu biti suspendovana za određene osobe u vezi sa istragama aktivnosti oružanih bandi i terorističkih grupa. Neopravdano korišćenje ili zloupotrebe ovlašćenja priznatih organskim aktom može dovesti do krivične odgovornosti kao kršenje prava i slobode priznate od strane zakona.

Velika Britanija

U Velikoj Britaniji je moguće lice lišiti slobode na osnovu Zakona protiv terorizma na 14 dana i ova mera predstavlja preventivnu meru. U Zakonu protiv terorizma iz 2006. godine maksimalno trajanje preventivnog pritvora bez optužnice je produženo sa 14 na 28 dana. U Velikoj Britaniji je moguće da se pritvori lice bez konkretne sumnje o krivici za bilo koje kažnjivo delo. U principu, pritvor bez konkretnih sumnji moguće je odrediti maksimalno 48 sati. Po isteku ovog roka, sud može odobiti da se produži pritvor bez konkretnih sumnji najviše za 7 dana. Maksimalan period trajanja pritvora pre optužbe u slučajevima terorizma je 28 dana[16]. Zakonsko ograničenje vremenskog roka na koji osumnjičeni može biti pritvoren pre optužbe teče od vremena lišenja slobode.

Rusija

U Rusiji maksimalan period trajanja pritvora pre optužbe u slučajevima terorizma je bio pet dana do donošenja Zakona o izmenama i dopunama Zakona o FSB od avgusta 2010. godine, kojima je produženo maksimalno trajanje pritvora iz bezbednosnih razloga na 15 dana i proširen krug lica prema kojima se pritvor može odrediti u smislu da se mogu pritvoriti i lica koja nisu osumnjičena za terorizam, ali se nisu odazvala na poziv službe bezbednosti na informativni razgovor.

Italija

U Italiji pritvor pre optužbe može trajati najduže četiri dana. Policija ima ovlašćenje da uhapsi bilo koje lice ukoliko postoji sumnja da je izvršilo krivično delo za koje je propisana kazna od pet ili više godina zatvora, [17] uključujući teroristička dela . [18]

PREVENTIVNI PRITVOR LICA OSUMNJIČENIH ZA TEORIZAM – RELEVANTNI MEĐUNARODNI PROPISI

Relevantni međunarodni propisi koji se odnose na preventivni pritvor su: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Konvencija UN protiv okrutnog, nečovečnog i

---

[16] Antiteroristički zakon (Terrorism Act 2000 (TA)), odeljak 8, član 36(3)(b)(ii)

[17] Član 380–381,ZKP-a Italije

[18] Zakon br. 438, od 15. 12. 2001. sadrži izmene u odnosu na Zakon o krivičnom postupku uvođenjem člana 270. "teroristički akti", koji uređuje da svako ko promoviše, organizuje, vodi ili finansira udruženje radi vršenja nasilja sa terorističkim ciljevima, kazniće se zatvorom od 7 do 15 godina. Učesnici u ovim organizacijama kazniće se zatvorom od 5 do 10 godina.

ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja i Skup načela UN za zaštitu svih lica koja se nalaze u bilo kom obliku pritvora ili zatvora. Od regionalnih akata treba spomenuti Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (EKLJP).[19]

Standardi međunarodne zaštite ljudskih prava i međunarodnog prava se primenjuju na različite načine u četiri varijacije. Tokom mira standardi međunarodne zaštite ljudskih prava važe za države članice koje su se pridružile relevantnim ugovorima i na druge države u meri u kojoj se međunerodne norme o ljudskim pravima priznaju kao međunarodno običajno pravo. U vanrednim situacijama kratkog oružanog sukoba, ugovori će nastaviti da se primenjuju, u skladu sa bilo kojim odstupanjem od prava na slobodu od strane država članica. Za vreme oružanog sukoba, primenjuju se ne samo standardi međunarodnog humanitarnog prava, već i međunarodni propisa o ljudskim pravima.

Norme međunarodnog prava o ljudskim pravima, uz komplementarne norme međunarodnog humanitarnog prava za vreme trajanja oružanog sukoba, pružaju minimum zaštite licima koje se stavljaju u pritvor kao osumnjičeni teroristi. Zaštita se odnosi na: [20] a) **osnove:** pritvor ne sme biti proizvoljan i mora se zasnivati na zakonu; b) **ograničenje:** pritvor mora da bude proporcionalan, to jest, da ne bude restriktivan ili da duže traje nego što to strogo zahteva hitnost bezbednosne situacije. On takođe ne sme da bude diskriminatorski; v) **procedure:** pritvor mora biti zasnovan na procedurama prethodno utvrđenim zakonom (pritvorenici moraju biti registrovani, ne smeju da budu izolovani duže od nekoliko dana; pritvorenik se mora obavestiti o razlozima za pritvor i, ako je stranac, mora mu se dozvoliti da komunicira sa konzulatom; pritvor mora biti predmet brze i efikasne sudske kontrole, makar i na inicijativu pritvorenika); g) **postupanje sa pritvorenicima**: uslovi pritvora moraju biti humani i lica moraju imati pristup redovnim medicinskim pregledima i tretmanu; d) **kompenzaciju:** neosnovano ili nezakonito pritvorenom licu mora biti obezbeđena kompenzacija, odnosno pravo na naknadu.

U Evropi, dodatana ograničenja su postavljena za pritvor iz bezbednosnih razloga. Takav pritvor je dozvoljen u Evropi, samo ograničeno i uz privremenu derogaciju prava na slobodu.

Zabrana proizvoljnog pritvora ima i materijalnu i proceduralnu dimenziju. Materijalna dimenzija zahteva, između ostalog, da pritvor mora biti srazmeran bezbednosnoj opravdanosti. Čak i kod odstupanja od prava na slobodu, odredbe međunarodnog prava o ljudskim pravima zahtevaju da bezbednosni pritvor mora biti proporcionalan, to jest, da nije restriktivan ili

---

[19] Council of Europe, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Nov. 4, 1950, 213 U.N.T.S. 232 hereinafter ECHR

[20] Većina elemenata ovog konsenzusa takođe predstavljaju međunarodno običajno pravo, obavezujući čak i kada sami instrumenti nisu obavezujući ili gde obavezujući ugovori nisu ratifikovani od strane neke države.

dugotrajan više od striktnih zahteva hitnosti situacije. Ovo je u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom, koje omogućava bezbednosni pritvor stranih državljana samo ako je apsolutno neophodno za bezbednost, ili na okupiranoj teritoriji samo ako je neophodno iz razloga bezbednosti.

Postupak za određivanje pritvora iz bezbednosnih razloga

U slučajevima gde je bezbednosni pritvor dozvoljen, procedure za njegovo određivanje moraju biti prethodno utvrđene zakonom[21] i moraju da sadrže sledeće proceduralne garancije:

1. registraciju:

Pritvor mora biti registrovan. Ne smeju da postoje zatvorenici bez imena u pritvorskim jedinicama bez broja.

2. komunikaciju:

Lice u pritvoru ne može biti u izolaciji duže od nekoliko dana. Lica imaju prava da komuniciraju sa porodicom i braniocem.

3. obaveštavanje o razlozima pritvaranja, pravu na branioca i konzularnim pravima:

Nadležni državni organ mora obavestiti pritvorenika o razlozima za pritvor i, ako je stranac, o pravu da komunicira sa konzulatom.

4. sudsku kontrolu pritvora:

Pritvor mora biti predmet brze i efikasne sudske kontrole, makar i na zahtev pritvorenika. Pritvorenik mora imati pravo da pokrene postupak pred sudom, da sud bez odlaganja odluči o zakonitosti i osnovanosti pritvora. Ovo pravo se ne može derogirati.

5. pravičnu sudsku raspravu o pritvoru:

Postupak u kome pritvoreno lice osporava osnovanost ili zakonitost pritvora mora biti pravičan i javan, pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim po zakonu.

EKLJP I PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Savet Evrope je regulisao određeni broj međunarodnih pravnih instrumenata i standarda na osnovu kojih se može uvideti značaj koji on pridaje borbi protiv terorizma i koji ilustruju osnovnu poruku ove organizacije, a to je da je moguće uspešno se boriti protiv terorizma samo uz poštovanje ljudskih prava i vladavinu prava. Aktivnosti Saveta Evrope na području borbe protiv terorizma počivaju na tri osnova, a to su: jačanje zakonskih mera protiv terorizma, zaštita osnovnih vrednosti i bavljenje uzrocima terorizma. Evropski sud za ljudska prava kroz svoje odluke

[21] ICCPR, *supra* note 31, art. 9.1

naglašava da ceo sistem Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda počiva na pravičnoj ravnoteži između opštih interesa zajednice i interesa pojedinaca.[22] Prava ravnoteža između interesa celog stanovništva i interesa pojedinca je princip koji je prisutan u EKLJP. Kroz svoje odluke Sud je naglasio da se nužnost borbe protiv terorizma ne može opravdati ekstenzijom koncepta *opravdanosti sumnje* do mere u kojoj bi suština zaštite prava na slobodu i bezbednost iz člana 5. Konvencije bila narušena. Dakle, lice može biti lišeno slobode, odnosno pritvoreno, samo u slučaju postojanja osnovane sumnje da je izvršilo krivično delo. Zaštita fizičkog integriteta ličnosti koju pruža član 3. Konvencije, ne može se ograničiti čak ni u okolnostima borbe protiv terorizma.[23] Apsolutna zabrana mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, sadržana u članu. 3. Konvencije se smatra važnom do te mere da u vezi sa njom nisu predviđena nikakva ograničenja, niti izuzeci, niti se od nje može odstupati na osnovu člana 5. Konvencije. Pravo države na određeno odstupanje je sadržano u članu 15. stav 1. Konvencije. Međutim, član 15. stav 2. Konvencije ne dozvoljava, kao što je pomenuto, odstupanje od člana 3. koji sadrži zabranu mučenja i nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, zatim od člana 4. stava 1. koji propisuje zabranu ropstva i ropskog položaja, člana 7. koji predviđa zabranu retroaktivnog kažnjavanja i člana 2. kojim je zaštićeno pravo na život. U mirnodopsko vreme odstupanja su moguća samo u okolnostima kada postoji javna opasnost koja preti bezbednosti nacije, a to je opasnost izazvana terorističkim aktima. U ovakvim slučajevima, državi se dozvoljava da postepeno uvede određene zaštitne mere. Tako je u slučaju Lavles protiv Irske[24] pomenuta opasnost protumačena kao *vanredno stanje krize ili opasnosti koja pogađa celokupno stanovništvo i predstavlja pretnju po organizovani život zajednice koja sačinjava državu*.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Usvojeni standardi zaštićenih ljudskih prava i osnovnih sloboda, ukazuju da borba protiv terorizma ne može biti opravdanje za rigorozna ograničenja ljudskih prava, i ističe se neophodnost uspostavljanja ravnoteže između zaštite opšteg interesa i zaštite prava pojedinaca. Ukoliko se radi suzbijanja terorističkih aktivnosti nametne potreba za određenim ograničenjima radi zaštite opravdanih interesa, ta ograničenja moraju biti kontrolisana i u funkciji poštovanja osnovnih ljudskih prava i sloboda. Zbog teškoća u oslanjanju isključivo na organe krivičnog gonjenja da se suprotstave opasnosti od terorizma, mnoge države su razvile sistem preventivnog

[22] Slučaj: DŽejms protiv Ujedinjenog Kraljevstva (James v. UK), br. 8793/79, Serija A, br. 98, 21. 2. 1986, (1986) 8, str.50.

[23] Slučaj: Ribič protiv Austrije (Ribitch v. Austria), br.18896/91, Serija A, br. 336, 4. 12. 95 (1996) 21, str. 36. i 38.

[24] Slučaj: Lavles protiv Irske (Lawless v. Ireland), Serija A, br. 3, 1.7.61, (179-80) 1.

pritvora osumnjičenih terorista iz bezbednosnih razloga. Osim u državama članicama Saveta Evrope, gde je bezbednosni pritvor dozvoljen, ako uopšte, samo odstupanje od prava na slobodu, MZLJP dozvoljava pritvor, pod uslovom da nije proizvoljan ili diskriminatorski, zasnovan na osnovi i procedurama ranije obrazovanim na osnovu zakona koji ispunjavaju minimalne proceduralne uslove, ne povlače sa sobom nehumani tretman zatvorenika, i nije više restriktivan po slobodu ili dugoročniji nego što je potrebno da se opravda hitnost bezbednosti. Pored toga, nezakonito pritvorena lica imaju pravo na naknadu. Bezbednosni pritvor takođe mora biti u skladu sa ostalim odredbama međunarodnog prava, kada je to moguće, a posebno međunarodnog humanitarnog prava, koje nameće slične zahteve, uz dodatak da generalno zabranjuje zadržavanje stranih državljana u međunarodnom oružanom sukobu, osim ako je to *apsolutno neophodno* ili *neophodno iz razloga bezbednosti*.

Ljubomir Stajic, Ph.D., Full Professor
Tatjana Lukic, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law of the University of Novi Sad

Summary: The fight against terrorism, as actuel form of security threatening in almost all countries, requires constantly updating anti-terrorist measures, in which the setting of balance between the effective fight against terrorism, on one side, and the preserving of fundamental human rights and freedoms, on the other side, is the most important. After centuries of striving for efficiency, in the second half of the 20th century, the striving for human rights and freedomsgained the advantage. However, the development of this trend in the last decade have significantly slowed down the terrorism as one of the challenges of modern democratic state. The preponderance of efficiency refleced to human rights in three ways in individual countries – in limiting of existing rights by formal regulation, in restrictive interpretation of existing regulations at the expense of human rights or in using too broad discretionary powers. This is especially important when it comes to determining of preventive detention. The problem of making legal provisions relating to detention of suspected terrorists is a challenge for any democratic government that is faced with terrorist threats. Regulations regarding the grounds, procedures and lduration of detention that were adopted in the United States after the terrorist attacks of 11 September 2001 were the subject of much criticism of experts. With regard to preventive detention there are numerous dilemmas (from a different definition of the term to the grounds, procedures and duration), inequality solutions in numerous states

and problems of compliance with international standards, which is the subject of this paper. The paper deals with the issue of defining preventive detention, an analysis of the grounds, procedures and conditions that are required regarding the detention of persons suspected of terrorism before criminal proceedings that are required by the criminal procedural law, as well as the preventive detention of persons by police and security services that are required by police laws and regulations on intelligence services. In anti-terrorist measures in all countries that are facing this challenge, there is a tendency to expandidure of the grounds for determining the preventive detention and its duration. Such measures raise concerns several human rights, particularly the prohibition of inhuman treatment or punishment, the presumption of innocence, the right to liberty and the right to a fair trial which is specifically addressed in the Report on measures in combating terrorism and human rights of the Venice Commission (since June 2010), which also is the subject of this paper.

Keywords: terorrism, preventive detention, international standards, human rights, court, police, security services

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 351.74 (497.11)

MESTO, ULOGA I ZADACI MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRBIJE U BORBI PROTIV TERORIZMA

PLACE, ROLE AND TASKS OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF SERBIAN IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM

Mr Boban Simić, predavač[1]
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd
Prof. dr Željko Nikač[2]
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd
Goran Isaković[3]
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

Apstrakt: U referatu su izloženi osnovni pojmovi o terorizmu, te mesto, uloga i zadaci policije i MUP RS u suzbijanju ove pojave.

U uvodnom delu dati su kratak istorijat, pojam i elementi, podela i dimenzije terorizma kao globalne pretnje bezbednosti. U centralnom delu izloženi su faktori i nosioci borbe protiv terorizma, među kojima najvažnije mesto zauzima policija. U tom kontekstu navodi se MUP RS i njegovo mesto, uloga i zadaci u sistemu bezbednosti Republike Srbije, posebno u okviru novog koncepta rada policije u zajednici. U zaključku se navode domašaji, pojedine dileme i predlozi za poboljšanje aktivnosti policije u borbi protiv terorizma.

Ključne reči: terorizam, policija, prevencija, RS i EU.

UVOD

Terorizam kao specifična vrsta političkog nasilja svojstven je pojedincima, terorističkim grupama i organizacijama[4], i predstavlja najkontroverzniji društveni fenomen na unutrašnjem i međunarodnom planu, a pri tome postoji ogromna šarolikost u definisanju njegove suštine. Terorizam je nasilje, ali svaki oblik nasilja nije po definiciji terorizam.

---

1 *boban.simic@kpa.edu.rs*
2 *zeljko.nikac@kpa.edu.rs*
3 *goran.isakovic@yahoo.com*
4 International Encylopaedia of Terrorism, Chicago, London: Fitzroy Dearborn Pubblishers, 1997, p.11.

Terorizam se skoro uvek koristi u negativnom značenju. Politička motivisanost (namera) i primarno politički ciljevi ga suštinski razlikuju od običnog kriminala.

I pored pokušaja da se terorizam jedinstveno definiše, za sada nema opšte saglasnosti na tom planu, prvenstveno zbog različitih polaznih merila pri shvatanju njegove suštine i sadržine, naročito kada je reč o njegovim nosiocima, motivima i drugim elementima koji ga opredeljuju (granice dozvoljenog i nedozvoljenog u politici, stepen društvene i materijalne štete i sl.). Isti slučaj je i sa međunarodnim konvencijama, jer nema političkog konsenzusa i usvajanja širih mera kojima bi se efikasno suzbili i krivično sankcionisali pojavni oblici, vidovi i modaliteti terorističke aktivnosti. Takođe, ni pravne definicije nisu značajno odmakle na ovom planu, jer se ni u njima nije uspeo odrediti terorizam tako da ga bezrezervno i u svakom momentu prihvate sve države, kako u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima, tako i u međunarodnim bilateralnim i multilateralnim ugovorima.

Osnovna karakteristika terorizma kao specifičnog društvenog i političkog fenomena jeste nepostojanje preciznih, jasnih i opšteprihvaćenih definicija njegovog pojma a, s druge strane, i izuzetno veliki broj njegovih pojmovnih određenja u naučnoj i stručnoj literaturi. Ipak, pojedina određenja njegove suštine, odnosno pojedine definicije terorizma imaju visok nivo saglasnosti u nekim ključnim pitanjima, posebno na planu utvrđivanja osnovnih motiva i elemenata koji opredeljuju neki akt nasilja kao teroristički. Savremeni izraz „*terorizam*“ vodi pokreklo od latinske reči „*terror, terroris*“ (jak strah) i francuske reči „*terreur*“ (strah, užas, zadavanje straha ili primene nasilja) i sufiksa „izam“ (nastao od latinskog sufiksa grčkog porekla „*ismus*“).

Pod terorizmom se podrazumeva „akcija nasilja, koja se primenjuje iz političkih razloga radi zastrašivanja i bespoštednog slamanja otpora onoga prema kome se vrši“[5]. To je metod političke borbe, u kome se sistematskim i organizovanim nasiljem, u cilju izazivanja straha, kod šireg kruga ljudi stvara nepoverenje u društveni poredak, sa ciljem nametanja političke vlasti terorista, vršenjem terorističkih akcija.[6] „Svaki akt terorizma određen je odnosom prema vlasti, pa je prema tome politički, iako ponekad njegovu političku suštinu zamagljuje raznolikost formi ispoljavanja. U izveštaju Državnog sekretarijata SAD iz 1996. godine terminom terorizam se označava nasilje učinjeno sa predumišljajem, politički motivisano, protiv neborbenih ciljeva od strane subnacionalnih grupa ili tajnih agenata prvenstveno sa namerom da utiče na auditorijum“.[7]

Suština terorizma je u „ubeđivanju strahom, zastrašivanju društva od strane manjih grupa ubijanjem nedužnih, čime se izaziva odvratnost

---

[5] Politička enciklopedija(1975), Savremena administracija, Beograd, str. 1070

[6] Kovačević Sreten, “Društvene osnove i pojavni oblici terorizma” – U. Bezbednosti, God LI, br. 4 (1999), str. 532

[7] U. S. Department of State, Paterns of Global Terorism Report, 1996, Chapter 3

društva".[8] Kao nasilje i (ili) pretnja nasiljem, usmeren je na zastrašivanje i sejanje straha u celoj populaciji, u cilju proizvođenja osećaja (atmosfere) nesigurnosti, rasporostranjena stanja uznemirenosti. Odlikuju ga različite taktike, kap što su: atentati, otmice, kidnapovanja i sabotaže prema nevinim žrtvama[9]. Obično mu pribegavaju manje grupe i upravljen je protiv ciljeva koji su izabrani zbog njihovog potencijalnog efekta šoka – a ne zbog vojne koristi. Cilj mu je da se stvori atmosfera straha i zaplašenosti i da se izazove gubitak poverenja u postojeće sisteme bezbednosti, da se time oni oslabe i lakše dovedu do raspada.[10]

Značajan broj autora ocenjuje da je za pravilno shvatanje pojma terorizma ipak bitnije usmeriti pažnju na njegove osnovne elemente (politički motivisana namera, organizovanost, posledice terorističkih akata, sredstva, bezobzirnost i izuzetna surovost, raznovrsnost i broj meta napada, ekonomičnost izvođenja, komunikativnost), čime se izbegava jednostranost i površnost u određivanju njegove suštine. Imajući u vidu prethodna određenja terorizma, nameće se zaključak da su osnovni elementi svakog terorističkog akta:

1. sam akt nasilja (primena sile),
2. politička, verska i etnička motivisanost,
3. politički ciljevi i poruka,
4. stvaranje atmosfere straha, užasa, nepoverenja i svojevrsnog defetizma,
5. surovost i bezobzirnost,
6. nevine žrtve (namerne i slučajne), i
7. njegova javnost.[11]

MUP RS U SUZBIJANJU TERORIZMA – STATUS, SUBJEKTI

U suprotstavljanju terorizmu, sve države organizuju posebne službe i organe bezbednosti. U Republici Srbiji najvažniji organi za borbu protiv kriminaliteta – terorizma jesu: MUP RS – policija i njene specijalizovane linije rada (SBPOK, SAJ, PTJ Žandarmerija i dr.), BIA, VBA i druge službe za otkrivanje krivičnih dela (republičko javno tužilaštvo, sudovi i dr.).[12]

Generalno, ***statusnopravni položaj*** MUP RS je regulisan odredbama Ustava RS (*lex generalis*) kojim se razrađuje koncept trojne podele vlasti i precizira položaj, uloga i mesto pojedinih državnih organa. *Zakonom o ministarstvima RS* (*lex specialis*) dalje se određuje stvarna i mesna nadležnost

---

[8] Safire, William, "Terrorism, Safires Political Dictionary", – In: Raanan, Uri (et al) (ed), Hydra of Carnage:str. 223
[9] Sarkesian, Sam C., "Defensive Response" - In: ra anan, Uri, op. cit., p. 203
[10] U.S. Department of State, Paterns, op.cit., p. 4.
[11] Bajagić, M.,(2004) Obaveštajna aktivnost i spoljna politika, Beograd, VŠUP, str. 123.
[12] Nikač, Ž.,(2007) Policija u zajednici, KPA, Beograd, str. 15.

resora, pa se tako u čl. 5 navodi da MUP RS, pored ostalog, obavlja poslove koji se odnose na „sprečavanje i otkrivanje krivičnih dela i pronalaženje i hvatanje učinilaca krivičnih dela i njihovo privođenje nadležnim organima."[13] *Zakonom o policiji RS* (*lex specialisimus*) još konkretnije se preciziraju mesto, uloga i zadaci MUP RS, sa posebnim akcentom na Direkciju policije kao najvažniji operativni deo Ministarstva u kojem se obavljaju policijski i drugi poslovi. U kontekstu teme u čl. 10. st. 3 ukazano je na značaj borbe protiv kriminala i otklanjanja njegovih organizovanih i drugih oblika, u koje svakako spada i terorizam. Pored toga, u čl. 10, 11 i odredbama koje slede razrađuju se i ostali poslovi i zadaci MUP RS (policije) koji se odnose na suzbijanje i sprečavanje kriminaliteta.[14]

Policija je nesporno najpozvaniji i najosposobljeniji organ državne vlasti za borbu protiv kriminaliteta, pa s tim u vezi i za sprečavanje i suzbijanje terorizma. Policija poseduje dobru organizaciju, adekvatna ovlašćenja, kadrovske i druge kapacitete za ostvarenje svoje misije i izvršavanje poverenih zadataka. Bitni elementi za njen uspešan rad su i normativnopravna osnova za rad, zatim saradnja sa javnim tužilaštvom, sudovima i pravosuđem, partnerski odnosi sa srodnim organima, organizacijama i zajednicom u celini. Sigurno najveća prednost policije je njena izuzetna mobilnost, operativnost i fleksibilnost da se prilagodi svim situacijama i pojavnim oblicima kriminaliteta.

U sklopu reformi i organizacionih promena s kojima se otpočelo u MUP-u RS, nakon demokratskih promena, kao i u cilju približavanja razvijenijim, evropskim standardima u oblasti bezbednosti i borbe protiv organizovanog kriminala i terorizma, pored **Specijalne antiterorističke jedinice – SAJ** (u skladu sa zakonskim propisima i ovlašćenjima, SAJ izvršava sledeće zadatke: *planiranje i izvršavanje najsloženijih zadataka u borbi protiv terorizma; rešavanje svih talačkih situacija, naročito u slučajevima otmice vazduhoplova i drugih saobraćajnih sredstava; upad u zabarikadirane objekte i prostorije i hapšenje lica koja se u njima nalaze; hapšenje kriminalaca i članova kriminalnih grupa; intervencije u situacijama kada se očekuje pružanje otpora upotrebom vatrenog oružja; pružanje asistencije u borbi protiv organizovanog kriminala; obezbeđenje lica i objekata kojima preti neposredna opasnost od terorističkog napada* i dr.), formirane i tri nove organizacione jedinice, i to:

Žandarmerija (u skladu sa zakonskim propisima i ovlašćenjima, Žandarmerija izvršava sledeće zadatke**:** *otkrivanje krivičnih dela terorizma i lišavanje slobode učinilaca; preventivna antiteroristička delatnost; direktna intervencija sa ciljem eliminisanja terorističkih grupa i razbijanja organizovanih mreža terorista;* ***obezbeđivanja javnog reda i mira u situacijama visokog rizika; pružanja pomoći u vanrednim situacijama – spasilačka služba***);

---

[13] „Službeni glasnik RS" br.65/08, Bgd. 2008. god.
[14] „Službeni glasnik RS" br.101/05, Bgd. 2005. god.

Protivteroristička jedinica – PTJ (u skladu sa zakonskim propisima i ovlašćenjima, PTJ izvršava sledeće zadatke**:** *planiranje, organizovanje i izvršavanje najsloženijih bezbednosnih zadataka u slučajevima suzbijanja terorizma; evidentiranje, praćenje, upoređivanje i predviđanje pojava i događaja koji sadrže elemente unutrašnjeg i međunarodnog terorizma; otkrivanje krivičnih dela terorizma, obezbeđenje materijalnih dokaza i lišavanje slobode učinilaca; preventivna antiteroristička delatnost; direktna intervencija sa ciljem eliminisanja terorističkih grupa i razbijanja organizovanih mreža terorista; rešavanja talačkih situacija; lišavanja slobode opasnih naoružanih lica, kriminalaca, organizovanih kriminalnih grupa, kao i svi ostali bezbednosni poslovi iz nadležnosti policije*).

Služba za borbu protiv organizovanog kriminala (u čijem delokrugu su, između ostalog, i *poslovi koji se odnose na suzbijanje organizovanog kriminala i terorizma*).

Osnovni nosilac aktivnosti u MUP-u RS na planu borbe protiv terorizma je **Uprava kriminalističke policije**[15], koja preduzima niz mera i aktivnosti na sprečavanju svih kriminalnih aktivnosti koje mogu predstavljati oslonac terorizmu.

S obzirom na domaća i svetska iskustva u pogledu povezanosti terorizma i organizovanog kriminala, neophodno je kontinuirano praćenje delovanja kriminalnih organizacija radi utvrđivanja svih oblika njihove povezanosti sa terorističkim organizacijama. Važeći Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, koji je u Republici Srbiji stupio je na snagu 27. marta 2009. godine, obuhvatio je i borbu protiv finansiranja terorizma i predstavlja dalje usaglašavanje domaćeg s međunarodnim zakonodavstvom i standardima iz ove oblasti, a pre svega s propisima i standardima Evropske unije, u skladu s naporima koji se čine u procesu pridruživanja Evropskoj uniji. Primena ovog zakona, kao i podzakonskih akata donesenih na osnovu njega, treba, pored ostalog, da unapredi postojeći sistem otkrivanja i sprečavanja finansiranja terorizma kroz afirmaciju pristupa zasnovanog na proceni rizika od nastanka te pojave.[16] Značajno je naglasiti da se u Republici Srbiji preduzimaju i tehničke i fizičke mere na otkrivanju i sprečavanju

---

[15] Služba za borbu protiv organizovanog kriminala organizaciono pripada Upravi kriminalističke policije

[16] U tom kontekstu značajno je učešće Republike Srbije na Londonskoj ministarskoj konferenciji, održanoj 25. 11. 2002. godine u Lankaster Hausu – London, koja je bila posvećena iznalaženju modela za organizovano, regionalno suprotstavljanje organizovanom kriminalu u Jugoistočnoj Evropi. Prihvatanjem zajedničke izjave i predloga zaključaka donetih na toj konferenciji, Republika Srbija se obavezala na preduzimanje svih neophodnih mera u cilju što brže integracije u međuregionalnu borbu protiv svih oblika organizovanog kriminala, a posebno ilegalne migracije i trgovine ljudima, šverca narkotika i oružja, velikog prekograničnog kriminala i drugih oblika korupcije, koji su osnovni izvori finansiranja terorističkih organizacija i njihovih aktivnosti.

nedozvoljenog transporta nuklearnog i radioaktivnog materijala, što je preciznije određeno Zakonom o zaštiti od jonizujućih zračenja.[17] Ove aktivnosti se odvijaju u sklopu aktivne saradnje sa *Međunarodnom agencijom za atomsku energiju* pri UN.

S tim u vezi, MUP RS uspešno preduzima niz mera i aktivnosti na otkrivanju ilegalnih grupa za krijimčarenje vatrenog oružja, eksplozivnih sredstava, eksploziva i drugih opasnih sredstava koja mogu poslužiti u svrhu terorističkih napada. U svim slučajevima otkrivanja vatrenog oružja u nelegalnom posedu, preduzimaju se energične mere na utvrđivanju porekla oduzetog oružja, njegove namene, kao i svih relevantvnih podataka o licima koja su učestvovala u nabavci, finansiranju, transportu i preprodaji oružja, kako bi se utvrdila njihova eventualna povezanost sa organizovanim terorističkim ili drugim grupama iz zemlje ili inostranstva.

Važno je istaći da MUP RS prilikom sprovođenja svojih zakonskih ovlašćenja primenjuje savremene policijske metode u radu, čime se omogućava stalna briga o ljudskim pravima i u uslovima intenziviranja borbe protiv terorizma, organizovanog kriminala i drugih kriminalnih aktivnosti.

Shodno tome, a u skladu sa Ustavom RS i Zakonom o policiji RS, MUP poslove iz svoje nadležnosti obavlja na način kojim se svakom čoveku i građaninu obezbeđuje jednaka zaštita i ostvarivanje njegovih ustavom utvrđenih sloboda i prava i štiti ljudsko dostojanstvo.

SISTEM MERA I AKTIVNOSTI POLICIJE U SUZBIJANJU TERORIZMA

Efikasna i uspešna borba društva odnosno države sa terorizmom ne može da se ostvari isključivo primenom krivičnih sankcija. Naime, pored represivnih mera, poseban značaj u sprečavanju i suzbijanju terorizma mora imati i **sistem preventivnih mera** (**mera opšte, posebne i specijalne prevencije**), kao i široka demokratizacija društvenih odnosa na svim nivoima i aktivno učešće svih društvenih činilaca na učvršćenju i daljem razvijanju pravne države i njenih institucija vlasti.[18]

Preventivne mere usmerene na smanjenje terorizma polaze od saznanja o uslovima, uzrocima i faktorima koji utiču na razvoj ove pojave. U tom smislu, preventivna uloga policije obuhvata čitav sistem raznorodnih mera, programa i aktivnosti, koje policija sprovodi u saradnji sa drugim subjektima a čije je zajedničko obeležje – *usmerenost ka neutralisanju svih okolnosti i prilika za nastanak i razvoj antisocijalnih pojava i ponašanja.* Od posebnog značaja za prevenciju terorizma jesu sledeće aktivnosi**:**

- visokoprofesionalni i organizovani organi bezbednosti;

---

[17] Zakono o zaštiti od jonizujućih zračenja RS, "Službeni list SRJ", br. 46/96

[18] Jovašević, D., "Krivičnopravni pojam i obeležja terorizma",Vojno delo, vol. 53, br. 3, str. 70–82, 2001

- objektivna procena ugroženosti;
- dosledna primena zakonskih propisa;
- razvijanje demokratske društvene svesti;
- aktivnosti na razvijanju bezbednosne kulture;
- unapređivanje mera obezbeđenja ličnosti i objekata;
- sticanje znanja o metodima i sredstvima koja teroristi koriste u svojim akcijama;
- obezbeđenje osetljivih rejona i mesta koja mogu biti ciljevi terorističkih akata;
- opremanje objekata od značaja savremenim alarmnim uređajima, senzorima i sl.;
- sprečavanje oticanja poverljivih podataka;
- priprema stanovništa u slučaju povišenog stepena ugroženosti, vanrednog ili ratnog stanja.[19]

Pored navedenog, u vezi sa preventivnim postupanjem policije u sprečavanju terorizma značajne su i sledeće pobrojane aktivnosti:

- kontinuirano izučavanje i informisanje o metodima nastupa, taktici napada, sredstvima koja koriste izvršioci terorističkih akata;
- oslonac na savremeni policijski model rada u zajednici (***community policing***) Korišćenje principa rada *policije u zajednici* je mnogo osetljiviji i efektivniji način u borbi protiv terorizma. Opšte je prihvaćeno da se policija ne može sama boriti protiv opšteg kriminala i da se mora osloniti na zajednicu. Isti princip se primenjuje i na suprotstavljanje terorizmu. Mnogo je verovatnije da će odnosi policije i zajednice koji su izgrađeni na poverenju i uzajamnom poštovanju rezultirati ranim upozorenjima u vezi s terorističkim aktima. Umesto udaljavanja policije od koncepta policije u zajednici, ovaj koncept bi trebalo ojačati osobito u svetlu supkulturnih crta operativnih policijskih snaga, koje ukazuju na preferencije usmerene ka akciji.

Efektivnost policije u zajednici u suprotstavljanju terorizmu:

- Partnerstvo policije i zajednice funkcioniše najbolje kad je tako strukturirano da se podstiče i ohrabruje deljenje informacija iz svih delova zajednice. Ovo uključuje grupe koje nisu voljne da pomažu policiji. U civilizovanom društvu ogromna većina koja čini svaku zajednicu poštuje zakon. Isključiti je ili izolovati iz policije u zajednici ne znači samo zanemarivanje građanske dužnosti, već i ignorisanje najvažnijeg izvora informacija.
- Uspešan rat protiv terorizma zavisi od informacija. Iz iskustva znamo da teroristi uspešno zauzimaju pozicije u tradicionalnoj zajednici, tako da odnosi policije i zajednice koji su zasnovani na međusobnom poverenju mogu pomoći njihovom identifikovanju. Nešto formalniji

[19] Gaćinović, R.,(1996) „Kako protiv terorizma“, Mladost, Beograd, str.112.

odnosi policije i zajednice insistiraju na izveštajima o aktuelnim kršenjima zakona, a dobri odnosi policije i zajednice podstiču davanje informacija o „nečemu što je malo neobično". Preduslov je međusobno poverenje i poštovanje.

- Stav da policija najbolje zna šta je najbolje za zajednicu je arogantan i vraća policiju godine unazad. To je regresivno i u neskladu sa očekivanjem zajednice. Zajednica ima prava da dâ doprinos u načinu borbe protiv kršenja zakona, javnog reda *i terorizma*. Bazična pretpostavka policije u zajednici je da je policija deo zajednice (kao građani) i da treba da postoji saradnja u vezi s načinom rešavanja kriminala (terorizma) i drugih problema. U postojećem partnerstvu zajednica nije nikada očekivala da policija otkrije poverljive informacije o osumnjičenima ili da daje specifične taktičke informacije o svojim istragama ili operacijama. Dakle, nema ničeg novog sa nastankom terorističke pretnje. Doprinos koji policija u zajednici može dati u ovoj oblasti je veoma pozitivan. U smislu prevencije on može omogućiti da se zajednica fokusira na značaj uočavanja znakova ranog upozorenja, u skladu sa shvatanjem da je to u interesu svih. Zajednica treba da slobodno daje informacije, bez obzira na to što ima samo slabo uverenje o tome da su one povezane sa terorizmom.
- Policija u zajednici, kada funkcioniše na odgovarajući način, jeste multidisciplinarna, zasnovna na shvatanju da policija sama retko ima odgovor na sve probleme zajednice. Policija u zajednici, stoga, koristi širok pristup u radu. Policija stalno radi sa specijalistima na lokalnom i nacionalnom nivou. U kontekstu terorističke pretnje postoji prostor da se mreža različitih agencija proširi.[20]

- Međunarodna policijska saradnja, razmena informacija i stalna informisanost o prisustvu terorističkih grupa u regionu, njihovim ciljevima, načinima i putevima prelaska preko naše teritorije, finansiranju terorizma metodologijom organizovanog kriminala, načinu komunikacije ovih grupa, o licima sa naše teritorije za koja se eventualno ispostavi da pružaju logističku podršku teroristima i slično;

- Neprekidno usvajanje stručnih znanja putem policijske edukacije o načinima borbe protiv terorizma i iskustvima policija drugih zemalja i insistiranje na obučavanju specijalizovanih organa i jedinica policije.

Represivne mere, kao što su krivične, administativne i druge kaznene mere, dograđivanje pravnih propisa i usvajanje određenih međunarodnih konvencija, krivično gonjenje, takođe su od značaja u suzbijanju terorizma. **Borba protiv terorističkih aktivnosti** obuhvata mere jedinica policije i svih subjekata zaštite, postupke jedinica i borbena dejstva jedinica policije i

[20] Vidi: Murray J.,(2006) "Policijsko suprotstavljanje terorizmu – pretnja konceptu 'policije u zajednici' ili samo promena prioriteta?" Bezbednost, Beograd, vol. 48, br. 5, str. 847–867

oružanih snaga. U mere jedinica policije spadaju: 1) *Pravovremeno otkrivanje terorističkih snaga, njihovih planova i priprema, 2) Bezbednosno obezbeđenje objekata, 3) Koordinacija protivterorističke zaštite i 4) Organizovanje snaga za protivterorističku borbu*. U postupke jedinica policije spadaju**:** *organizovanje i izvođenje pravovremene fizičke, operativne i tehnničke zaštite u cilju sprečavanja izvođenja terorističkog akta.*

ZAKLJUČAK

Savremeni terorizam koji u poslednje vreme uzima maha u raznim državama karakteriše organizovanost, međusobna povezanost, fanatizam, samoubilačka rešenost za sprovođenje pojedinih ciljeva, naročito na nacionalističkoj, verskoj, rasnoj ili ideološkoj osnovi.

Terorizam produbljuje društvene i političke konflikte, provocira novi, još strašniji terorizam, vojne intervencije i odmazde sa velikim brojem žrtava, deli svet na one protiv kojih su ti akti upereni i one koji te akte preduzimaju ili ih podržavaju i predstavlja izazov i težak ispit za međunarodnu zajednicu.

Suprotstavljanje terorizmu kao patološkoj pojavi ne može se sastojati samo u odvraćanju koje se postiže represivnim metodama i kaznama, delovanjem policijskih, vojnih ili pravosudnih organa. Veću pažnju bi trebalo posvetiti uzrocima terorizma kao i prevenciji ove pošasti. Ogromna materijalna sredstva i profit koji su kriminalnog porekla, a kojima raspolaže savremeni terorizam, nažalost nisu samo cilj već i sredstvo terorizma.

U savremenim uslovima, policija mora terorizam da otkriva u pripremi, da konspirativnim prodorom u kriminalne sredine ili jezgra terorističkih organizacija dolazi do saznanja o tajnom kriminalnom udruživanju, planiranju krivičnih dela odnosno terorističkih akata i njihovim nosiocima. Terorističkim organizacijama i njihovom nasilju može da se suprotstavi jedino mobilna, efikasna, dobro obučena, finansirana i informisana policija.

Saradnja sa *Interpolom* i drugim međunarodnim organizacijama u oblasti policijske saradnje, uključivanje u sistem rada *Europola*, predlaganje posebnih protivterorističkih zakona i predviđanje antiterorističkih i kontraterorističkih mera, širi oslonac na građane i razvijanje njihove bezbednosne kulture, samo su neki od zadataka koji se postavljaju pred policiju u skladu sa zahtevima vremena u kome živimo.

LITERATURA

[1] Aristotel,(1960) „Politika“, NIO „Kultura“, Beograd.

[2] Auten, J. H. (1981) The Paramilitary model of police and police professionalism, *Police Studies,* Vol. 4, No. 2, Summer.

[3] Bayley, D. H. (1994) *Police for the future,* Oxford Press, New York.

[4] Bayley, D. H. (1999) Capacity-building in law enforcement, *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice,* No. 123, Australian Institute of Criminology.

[5] Bayley, D.H. & Shearing, C.D. (1996) The future of policing, *Law and Society Review,* Vol. 30 No. 3, pp 585-606.

[6] Bennett, T. (1994) Recent developments in community policing, in Stephens, M. & Becker, S. (Eds) *Police Force, Police Service*, London: MacMillan, pp, 107-130

[7] Bradley, D. (1992) Escaping Plato's cave: the possible future of police education, in Moir, P. & Eijkman, H. (Eds) *Policing Australia: old issues new perspectives,* The Macmillan Company of Australia, Pty. Ltd., Melbourne.

[8] Bradley, D. (1996) Policing, in K. Hazelhurst (Ed) *Crime and justice: an Australian textbook in criminology*, Law Book Company, Sydney.

[9] Brereten, D. (2000) Policing and crime prevention: improving the product, in Chappell, D. & Wilson, P. (Eds) *Crime and the criminal justice system in Australia: 2000 and beyond,* Butterworths, Sydney.

[10] Brooks, L. W. (1989) Police discretionary behaviour: a study of style, in R.G. Dunham & G. P. Alpert (Eds) *Critical issues in policing: contemporary readings*, Waveland Press, Prospect Heights, Illinois.

[11] Vujaklija, M.,(1980), Leksikon stranih reči i izraza, NIO „Prosveta", Beograd.

[12] Gaćinović, R .,(1998) „Savremeni terorizam", Grafomark, Beograd.

[13] Jovašević, D.,(2001) „Terorizam u međunarodnom i krivičnom pravu", Vojno delo, Beograd.

[14] Krivokapić, V.,(2002) "Prevencija kriminaliteta", Policijska akademija, Beograd.

[15] Milutinović, M.,(1996) Kriminologija sa osnovama kriminalne politike i penologije, „Savremena administracija", Beograd.

[16] Milutinović, M.,(1981) Kriminologija, „Savremena administracija", Beograd.

[17] Nacionalna strategija za suzbijanje korupcije RS, („Sl. gl. RS" br.109/05)

[18] Nikač, Ž.,(2007), Policija u zajednici, KPA, Beograd.

[19] Nikač, Ž.,(2008) Zbrika propisa – Zakon o policiji i Podzakonski akti, MUP RS, Beograd.

[20] Oficijelni materijal MUP RS, Direkcija policije –UKP za eksterne korisnike: Narodnu skupštinu, Vladu RS i dr., Bgd. januar 2009, br. službeno.

[21] Rajs, A., (2005),„Čujte Srbi! Čuvajte se sebe", SPIK BIGRAF, Beograd. (reprint).

[22] Simeunović, D(1998) – „Savremeni terorizam", Beograd.

[23] Teofilović, N.,(2007), Korupcija i politika, KPA, Beograd.

[24] The New Enciclopaedia(1994): Vol.2. Britannica, Čikago.
[25] Clarke, R.V.,(2000) Situational Crime Prevention, Criminology and Social Values.Ethical and Social Prespectives on Situational Crime Preevention, Oxford:Hart Publishing.
[26] Zakon o policiji RS („Sl.gl. RS" br.101/05)
[27] Zakon o ministarstvima RS („Sl.gl. RS" br.65/08)

MA Boban Simić, lecturer
Academy of Criminalistic and Police studies, Serbia, Belgrade

Prof. Dr. Zeljko Nikač
Academy of Criminalistic and Police studies, Serbia, Belgrade

Goran Isaković
Ministry of internal affairs, Serbia, Belgrade

Summary: This paper presents the basic concepts of terrorism, and the place, role and tasks of the police and the RS Ministry of Interior in combating this phenomenon. The introductory chapter contains a brief history, concept and elements, classification and dimension of terrorism as a global security threats. In the central part, the factors and the carriers of the fight against terrorism, among which the most important place is taken by the police. In this context, according to RS MoI and its place, role and tasks in the security system of the Republic of Serbia, especially in the new concept of community policing. In conclusion, the state outcomes, some of the dilemmas and suggestions for improving the activities of the police in the fight against terrorism.

Key words: terrorism, police, prevention, the RS and the EU.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 327.7/.8

BEZBEDNOSNA PROCENA NACIONALNIH I MEĐUNARODNIH KONFLIKATA KAO ELEMENT STRATEGIJSKOG PRILAZA U SUZBIJANJU TERORIZMA

SECURITY ASSESSMENT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL CONFLICTS AS ELEMENT OF STRATEGIC APPROACH IN TERRORISM PREVENTION

Prof. dr Tome Batkovski[1]
Fakultet bezbednosti Skopje

Apstrakt: Terorizam, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom planu, na početku 21. veka dobija zastrašujuće razmere, ugrožavajući demokratske procese i institucije i, u krajnjoj liniji, stabilnost međunarodnog poretka. Autor polazi od stanovišta da u osnovi terorizma, kao ekstremne socijalnopatološke pojave, stoje društveni konflikti u širokom dijapazonu, od političko-ideoloških do etničko-verskih. Stoga on smatra da osnovu strategijskog prilaza u suzbijanju treba da predstavlja bezbednosna procena društvenih konflikata, koji se javljaju na unutrašnjedržavnom i međunarodnom planu, a često se nalaze u korelaciji i međusobnoj zavisnosti. Bezbednosna procena društvenih konflikata mora da bude temeljita, permanentna i multidisciplinarna, čime će odgovoriti na tri osnovna pitanja: da li postoji i koji je stepen opasnosti po sigurnost društva od datog društvenog konflikta; kakav je kapacitet demokratskih institucija za rešavanje konfliktnih pitanja i koje legalne aktivnosti i konkretne mere su neophodne za prevazilaženje datog konflikta. Bezbednosna procena mora da utvrdi nastanak, genezu, teritorijalnu rasprostranjenost, objektivne uzroke, subjekte, strukturu, manifestne oblike i tendencije konflikta. Pri tom, od posebnog je značaja utvrđivanje organizovanih nasilnih tendencija i subjekata potencijalnog organizovanog nasilja, moguće upotrebe oružja i eksploziva i ciljeva napada, kao i povezanost nacionalnih i međunarodnih faktora u (potencijalnom) stvaranju i funkcionisanju terorističke mreze. Sve ove činjenice se utvrđuju u centralnom delu strukture bezbednosne procene, odnosno u sistemskoj analizi društvenih konflikata, na šta autor stavlja akcenat u ovom radu. U zavisnosti od utvrđenih činjenica u ovom pogledu, treba dimenzionirati, strukturirati, opremiti, kadrovski osposobiti i

[1] *tomebat52@gmail.com; tbatkovski@fb.uklo.edu.mk*

taktičko-metodski pripremiti legalne antiterorističke kapacitete u bezbednosnoj sferi na duži rok. Ovakav strategijski pristup onemogućiće (ili će bitno umanjiti) elemenat iznenađenja, što je jedna od osnovnih odlika savremenih terorističkih organizacija i njihovih napada.

Ključne reči: strategija, bezbednost, procena, terorizam, konflikt, antiterorizam.

UVOD

Društveni konflikti su jedna od značajnih odlika savremenog sveta. Javljaju se na nacionalnom i međunarodnom planu, a u njihovoj osnovi nalaze se duboke protivurečnosti u širokom dijapazonu, od ideološko-političkih, preko socijalno-ekonomskih do etničko-verskih. Egzistiranje određenih konflikata i njihovo razvijanje, prirodno dovodi do pojave kriznih situacija, odnosno kriza, koje mogu dovesti do destabilizacije države, regiona i, u krajnjoj liniji, čitave svetske zajednice. Posledice društvenih konflikata mogu da se reflektuju u političkoj, ekonomskoj, vojnoj, bezbednosnoj i kulturnoj (u najširem smislu) sferi, pri čemu negativni efekti, koji mogu da nastupe, ostavljaju tragove na duži rok, ugrožavajući opstanak i razvoj, u konačnici, građana i njihovih demokratskih institucija u datim državnim, regionalnim i svetskim okvirima. S aspekta naslovljene teme, značajno je potencirati bezbednosne posledice, a u okviru njih mogućnost da se iz određenih društvenih konflikata iznedri terorizam kao rešenje ili izlaz koji bi izabrale snage ili deo snaga uključenih u njegovo žarište.Upravo imajući u vidu (i) opasnost od terorizma, organizovano društvo mora izgraditi i sprovesti bezbednosnu strategiju proučavanja i rešavanja društvenih kriza, a u okviru nje i strategiju ranog otkrivanja, preveniranja i presecanja terorističke aktivnosti. Prvi i neizostavni element strategije suzbijanja terorizma (u najširem smislu) je bezbednosna procena društvenih konflikata.

PRIRODA DRUŠTVENIH KONFLIKATA

U društvu postoji složen i dinamičan sklop odnosa, koji se mogu okarakterizirati kao odnosi saradnje i odnosi sukoba.

Odnosi saradnje pokazuju (političku) spremnost pojedinaca i društvenih grupa za usklađivanje svojih aktivnosti i rešavanje realnih problema konzistentno postavljenim ciljevima, a na bazi demokratski utvrđenih prioriteta. Međutim, pored odnosa saradnje, u društvu nastaju i razvijaju se i odnosi sukoba (borbe). Osnovu ovih sukoba čine društvene protivurečnosti , koje su izraz različitih interesa pojedinaca i društvenih grupa, a koji su često nepomirljivog karaktera ili ih tako percepiraju njihovi subjekti.

Suprotstavljeni interesi pojedinaca i društvenih grupa imaju istorijski karakter i u zavisnosti su od stepena političkog i ekonomskog razvoja, nivoa demokratskih odnosa i demokratskih institucija i od ukupnih kulturnih dostignuća datog društva. Njihova specifičnost proizilazi upravo iz šireg društvenog miljea (političkog, ekonomskog, vojnog, bezbednosnog, geostrateškog, socijalnog, kulturnog) u datom društvu i u konkretnom istorijskom razdoblju.

Odnosi sukoba se ne mogu niti zaobići, niti izbeći, iako vladajuće strukture (polazeci od svojih interesa) u drushtvu često nastoje da ih ne primete, odnosno stvaraju iluziju da i ne postoje. Oni (odnosi sukoba) su realnost i rezultat su sukobljenih ciljeva pojedinaca i društvenih grupa. Izlaz, odnosno rešenje datih sukoba je ili u kompromisu ili u borbi sukobljenih strana. U slučaju kompromisa, sukobljene strane odustaju od svog maksimalističkog pristupa. Takav ishod je poželjan sa aspekta opstanka i razvoja date zajednice, jer nepomirljiva borba suprotstavljenih strana, u krajnjoj liniji, može rezultirati i njihovim uništenjem, odnosno uništenjem same zajednice. Kao rezultat postignutog kompromisa, može doći do daljnih procesa saradnje (prethodno) sukobljenih strana, u datom optimalističkom polju. Svakako, preduslov za stvaranje odnosa saradnje je postojanje (minimuma) političke volje kod nosilaca (subjekata) suprotstavljenih društvenih interesa.

U slučaju kada su nosioci različitih društvenih interesa nepomirljivi, ne može doć do kompromisa, odnosno dolazi do sukoba (borbe) koji mogu poprimiti i ekstremne oblike (primena nasilja). Na taj način, sukobljene strane nastoje ostvariti (sve) svoje ciljeve, poništavajuci ciljeve suprotstavljene grupe ili strane. Sa gledišta naslovljene teme, značajno je potencirati realnu okolnost da se kod određenih pojedinaca i društvenih grupa, koje su deo konflikta, javlja velika diskrepanca između postavljenih ciljeva i realnih mogućnosti za njihovu realizaciju. Drugim rečima, nastaje ponor na relaciji: poželjno – ostvarljivo. Za brzo, odnosno što brze dolaženje do postavljenog (političkog) cilja, deo nosilaca suprotstavljenih društvenih interesa izabire nasilan put, odnosno put sistematske primene nasilja, što nazivamo terorizmom. Oni polaze od stanovišta da ne postoji (u datom društvu) demokratski i legalan način za ostvarivanje njihovih (pravednih) ciljeva, odnosno da su onemogućeni od strane nosilaca vlasti, koji, pak, štite svoj privilegovan status. Upravo nosioci ovakvog nepomirljivog i nasilnog puta ka ostvarivanju postavljenih ciljeva u okviru društvenog konflikta, trebaju biti predmet proučavanja u strategijskom prilazu suzbijanju terorizma, a čiji je sastavni i temeljni deo bezbednosna procena (društvenog konflikta).

STRUKTURA BEZBEDNOSNE PROCENE

U najkraćim crtama, struktura bezbednosne procene društvenih konflikata, kao deo strategijskog pristupa u suzbijanju terorizma, treba da sadrži sledeće osnovne delove:

- Cilj i osnovne zadatke analize društvenog konflikta u okviru bezbednosne strategije države;
- Analizu geostrateškog prostora u čijim okvirima egzistira dati društveni konflikt;
- Sistemsku analizu samog društvenog konflikta;
- Uticaj stranog faktora;
- Analizu kapaciteta legalnih antiteroristichkih struktura države u odnosu na pretpostavljene terorističke rizike i opasnosti;
- Prognozne verzije u pogledu terorističkih tendencija na duži rok i
- Zaključni deo – konstatacije i preporuke o pravovremenim zahvatima na planu ranog otkrivanja, preveniranja i presecanja terorizma (ukoliko je u međuvremenu došlo do organizovanja i delovanja određenih terorističkih skupina).

Shematski prikaz strukture bezbednosne procene društvenog konflikta

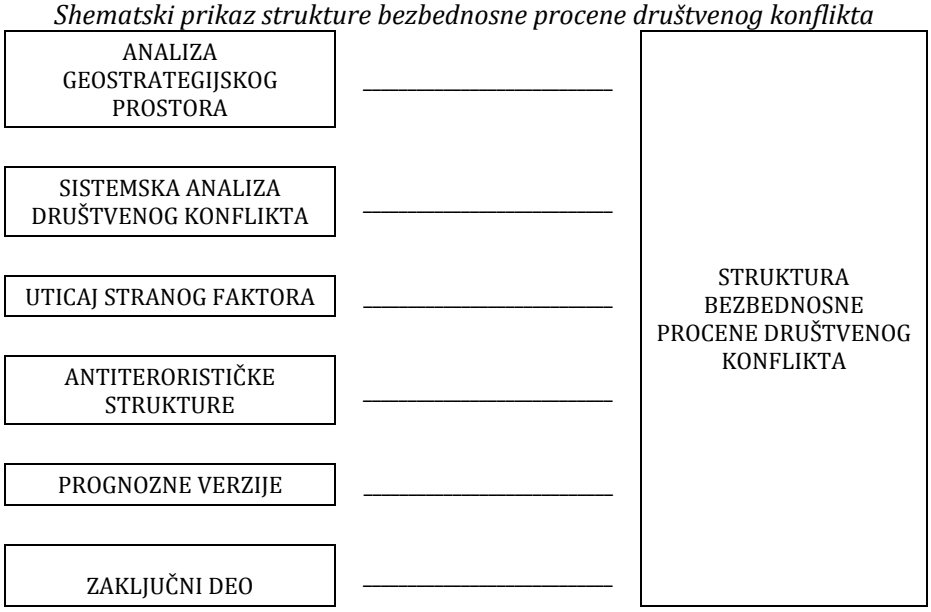

Bezbednosna analiza društvenih konflikata proizilazi iz bezbednosne strategije nacionalnog (državnog) ili nadnacionalnog bezbednosnog sistema, odnosno, njen je sastavni deo. Zato su njeni ciljevi i zadaci u funkciji ostvarivanja generalnih strategijskih ciljeva nacionalnog i (ili) nadnacionalnog bezbednosnog sistema.

Pošto su društveni konflikti prethodnica javljanja društvenih kriza, savremena učenja u svetu na planu sprečavanja i menadžiranja kriza (na primer, Ingrid Johansson i Per Scoglund, "Crisis"), kao prvu fazu obuhvataju "Koncepciju pretnji", sa zadatkom "Prognoziranja veoma specifičnih i preciznih pretnji" u okviru specifičnog i posebnog modela i sa zadatkom "Prognoziranja glavnih pretnji i njihovog integrisanja" u okviru opšteg i integralnog modela.

Razumljivo i opravdano, akcenat se stavlja na rano predupređivanje, jer samo na taj način se stvaraju preduslovi za najcelishodniji pristup i delovanje legalnih i demokratskih struktura u oblasti preveniranja i sprečavanja društvenih kriza.

Bezbednosna procena društvenih konflikata se, upravo, uklapa u dati savremeni pristup proučavanju društvenih kriza, time što otkriva, identifikuje, analizira i prognozira potencijalne terorističke pretnje i daje utemeljene preporuke za preduzimanje adekvatnih antiterorističkih zahvata (u operativnom žargonu – mera i aktivnosti).

U nastavku teksta, kako i sam naslov nalaže, akcenat ću staviti na sistemsku analizu društvenih konflikata, kao centralni deo bezbednosne procene.

SISTEMSKA ANALIZA DRUŠTVENOG KONFLIKTA

Sistemska analiza društvenih konflikata trebala bi se zadržati, odnosno, dati odgovore na sledeću grupu pitanja:

- Definirati konflikt
- Utvrditi nastanak konflikta i njegovu dinamiku
- Utvrditi objektivnu i subjektivnu stranu konflikta
- Utvrditi strukturu konflikta
- Utvrditi funkcionisanje konflikta
- Uočiti tendencije konflikta i pojedinih njegovih segmenata
- Utvrditi territorijalnu rasprostranjenost konflikta
- Utvrditi uticaj međunarodnih faktora
- Utvrditi subjekte u okviru konflikta koji se odlikuju ekstremnošću
- Utvrditi subjekte u okviru konflikta koji se odlikuju direktnim najavama upotrebe nasilnih sredstava prema određenim ciljevima (selektivnim ili neselektivnim).

A) Definiranje konflikta

Budući da društveni konflikt predstavlja izraz suprotstavljenih interesa i ciljeva pojedinaca i društvenih grupa, potrebno je jasno odrediti njegov karakter (prirodu), naime, da li se radi o:

- Političkim
- Ekonomskim

- Socijalnim
- Teritorijalnim
- Etničkim
- Verskim
- Versko-političkim
- Etničko-verskim
- Političko-teritorijalnim
- Nacionalističkim
- Rasnim
- Drugim protivurečnostima

Društvene protivurečnosti se ne javljaju u čistom obliku, pa je zato potrebno adekvatnim istrazivačkim metodama precizno utvrditi meritum problema koji stvara društvene tenzije. Često se javljaju konflikti u kojima postoji složen miks, pri čemu, do posebno visokih tenzija i, kasnije, do sukoba između društvenih grupa, dolazi na osnovu suprotstavljenih etničko-verskih, nacionalističkih i političko-teritorijalnih interesa i ciljeva. Ovi konflikti su i obeležje savremenih međunarodnih odnosa i tretiraju se kao dominantni izvori društvenih kriza (R. Vukadinovic, Međunarodni odnosi, Zagreb, 1999).

B) Geneza konflikta

U okviru ovog dela sistemske analize, treba utvrditi:

- Nastanak konflikta
- Razvojne faze konflikta
- Karakteristike određenih faza
- Dominantni elemenat u svim fazama
- Savremenu manifestaciju

Sa istorijsko-političkog i istorijsko-sociološkog stanovišta, poznato je da određeni konflikti imaju duboke istorijske korene, ali su bili na različite načine prigušivani, da bi u datom momentu eksplodirali prouzrokujući teške probleme. Objektivno utvrđivanje nastanka i razvoja datog konflikta dovodi do pravilnog zaključka o tome kakvim merama treba pristupiti u njegovom rešavanju. Naime, nije pristup isti kada je u pitanju duboko ukorenjeni konflikt u datom društvu ili je on inkorporiran (uvezen) sa strane.

C) Objektivna i subjektivna strana konflikta

Objektivnu stranu društvenog konflikta čine uzroci, koji su nezavisni od volje pojedinaca, odnosno predstavljaju datost i mogu se podijeliti na:

- društveno-političke
- ekonomske i
- kulturne

U najširem smislu, ovde je reč o rasnoj diskriminaciji, aparthejdu, fašizmu, totalitarizmu, povredama ljudskih prava, siromaštvu, bedi, nedostatku demokratskog prostora za izražavanje više opcija.

U okviru OUN-a, još 1979. godine, ad hok Komitet za terorizam predložio je spisak uzroka međunarodnog terorizma, praveći podelu na spoljne i unutrašnje uzroke terorizma (V. Dimitrijevic, "Terorizam", Radnička štampa, Beograd,1982). U spoljne uzroke ubrojani su kolonijalizam, agresija, strana okupacija, mešanje u unutrašnje stvari drugih drzava, ekspanzionistička i hegemonistička politika, nepravedni međunarodni ekonomski poredak, strana eksploatacija prirodnih bogatstava i sistematsko uništavanje neke zemlje, dok u unutrašnje uzroke spadaju: rasizam, rasna diskriminacija, aparthejd, genocid, fašizam, neofašizam, eksploatacija i društvena nepravednost, masovne povrede ljudskih prava, siromaštvo, glad, beda i osujećenost.

Subjektivnu stranu društvenih konflikata čine aktivni sudionici, bilo kao pojedinci, bilo organizovani u društvenim grupama sa različitim stepenom unutrašnje kohezije. Ovde se susrećemo sa pojedincima koji zastupaju različite stavove, od umerenih do najekstremnijih. Sa gledišta naše teme, za bezbednosnu procenu su posebno značajni oni što su nosioci ekstremnih stavova, koji ne mogu da sagledaju prave srazmere sredstava i ciljeva. Povezano sa ovom problematikom, svakako, jeste i pitanje osujećenosti ili frustracije, koje označava subjektivno raspoloženje izazvano objektivnim stanjem. Tada nastaje pomenuta diskrepanca između poželjnog i ostvarljivog, kada pojedinac smatra da je uzaludno menjati sistem, već ga treba razarati (V. Dimitrijevic, citirano delo).

D) Struktura konflikta

Društveni konflikt ima svoju strukturu, koju sačinjavaju adekvatni elementi u zavisnosti od prirode samog konflikta. Radi se od datim pojedincima i grupama koji imaju suprotstavljene stavove u odnosu na konkretno pitanje – političko, ekonomsko, nacionalno, versko, rasno, teritorijalno, socijalno…U okviru bezbednosne procene treba tačno locirati date društvene grupe i najistaknutije lidere, utvrditi njihove veze po konkretnim pitanjima oko kojih se i formirao konflikt iodrediti najrelevantnije među njima.

Potrebno je precizno utvrditi i povezanost (ukoliko postoji) unutrađnjih elemenata konflikta sa spoljnim – način povezanosti I pravce direktivnosti.

Da li postoji naredbodavnost iz zemlje prema inostranstvu ili je obrnuto ili postoji potpuna uzajamnost u određivanju mesta i uloga u samom konfliktu.

E) Funkcionisanje i tendencije konflikta

Svaki društveni konflikt se odlikuje unutrašnjim pulsiranjem, jačim ili slabijim intenzitetom, sa ehom samo u nacionalnom okviru ili i na međunarodnom planu.

Razlikujemo sledeće faze u funkcionisanju konflikta:

- Nastajanje konflikta

- Sazrevanje konflikta i
- Kulminaciju konflikta

Bezbednosna procena mora tačno i precizno odrediti karakteristike svake od faza konflikta i ulogu činioca (elemenata) u konfliktnoj strukturi – pojedinaca i društvenih grupa, kako iz zemlje tako i iz inostranstva. Iz toga treba proizaći selekcija koja ce izbaciti na površinu one sa najekstremnijim delovanjem.

Rezultati praćenja određenih faza konflikta, ukazaće na moguće tendencije, konkretno, koje bi se odnosile i na organizovano nasilje prema selektivnim i neselektivnim ciljevima. Na primer, prema određenim pripadnicima etničkih, rasnih, verskih grupa i udruženja ili prema njima u celini.

Temeljni prilaz po pitanju praćenja i proučavanja dinamike konflikta sigurno ce ukazati i na izvesnu zakonomernost u postupcima datih subjekata u konfliktu, što doprinosi objektivnijem postavljanju prognoznih verzija i u odnosu na preveniranje terorizma.

F) Teritorijalna rasprostranjenost konflikta

U pogledu teritorijalne rasprostranjeniosti konflikta, razlikuju se:

- Lokalni
- Nacionalni
- Regionalni i
- Globalni konflikti.

Svakako, ovu podelu ne bi trebalo shvatiti mehanički, jer se radi o veoma dinamičnim strukturama, pa, u tom smislu, treba imati u vidu da savremeni svet ne poznaje granice. Naime, u teritorijalnom smislu možemo odrediti krizu kao lokalnu ili nacionalnu, a da u njoj učestvuju pojedinci i iz inostranstva ili (i) da se upotrebljavaju sredstva nabavljena u inostranstvu, što samom konfliktu daje (objektivno) međunarodni karakter.

Sa bezbednosnog stanovišta osobito su značajni regionalni i globalni konflikti, pre svega zbog realnog uticaja na sve zemlje, direktnog i (ili) indirektnog. Bezbednosna procena mora da utvrdi stepen opasnosti od ovakvih uticaja po nacionalni sistem bezbednosti, polazeći od utvrđenih interesa i ciljeva vodećih subjekata u strukturi datog konflikta.

G) Uticaj međunarodnih faktora

Već sam istakao da u strukturi konflikta treba tačno utvrditi i locirati mesto i ulogu stranih činilaca u datom konfliktu, kada se radi o konfliktu u nacionalnim granicama. Pri tom, treba razgraničiti:

- Političke
- Ekonomske
- Vojne
- Bezbednosne
- Obaveštajne

- Nevladine i
- ilegalne faktore iz inostranstva.

Uticaj datih faktora treba utvrditi i proceniti na tri nivoa:

- nivo samostalnog delovanja
- nivo međusobno usaglašenog delovanja
- nivo usaglašenog delovanja sa činiocima u zemlji

Poseban je slučaj kada se radi o regionalnom ili svetskom konfliktu, a određeni involvirani u njemu faktori nastoje da konflikt prebace (uvoz konflikta) u zemlju i tako ugroze, odnosno destabilizuju dati nacionalni sistem bezbednosti. Bezbednosna procena treba, u svakom slučaju, da pruži kvalitetne prognozne verzije u ovom pogledu, doprinoseći ranom predupređivanju i preveniranju opasnosti iz inostranstva.

H) Ekstremni subjekti u okviru konflikta

Temeljita sistemska analiza društvenog konflikta treba da otkrije i identifikuje sve ekstremne pojedince i grupe u njegovoj strukturi.U tom smislu, treba utvrditi i proceniti činjenice o:

- Ekstremnim grupama, njihovim liderima i članovima
- Početku njihovog ekstremnog delovanja
- Platformi delovanja (idejnoj osnovi i ciljevima)
- Sredstvima i metodama delovanja
- Izvorima i načinima finansiranja
- Unutrašnjoj organizacijskoj strukturi
- Povezanosti sa stranim faktorima
- Teritoriji delovanja
- Kanalima za snabdevanje oružjem i eksplozivom i njihovim skladištima
- Načinu organizovanja mreže jataka
- Sistemu veza
- Sistemu zaštite od otkrivanja
- Udarnim i logističkim grupama za izvođenje neposrednih terorističkih akcija
- Budućim planovima i namerama

Za utvrđivanje datih činjenica, svakako, nisu dovoljni poznati istraživački metodi, već je neophodno uključiti specifične metode koji se primenjuju u bezbednosno-kontraobaveštajnoj i obaveštajnoj sferi.

Sistemsku analizu društvenog konflikta treba zaokružiti zaključnim delom, koji ce obuhvatiti (sintetizovati) sve bitne aspekte njenih sastavnih delova, a imajući u vidu prioritetne ciljeve bezbednosne strategije nacionalnog bezbednosnog sistrema u celini.

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Prof. Tome Batkovski, PhD
Faculty of Security-Skopje

Summery: Terrorism at the beginning of 21st century, on national as well on international level, reaches freighting magnitude, endangering democratic processes and institutions and finally the whole international order. The author's standpoint is that in the essence of terrorism as an extreme socio-pathologic phenomenon there are social conflicts ranging from politically-ideological to ethnic-religion reasons. Because of the previously stated facts, the author believes that the foundation of the strategic prevention approach is the security assessment of social conflicts present on national and international level, conflicts deeply correlated and interdependent between themselves. The security assessment of social conflicts must be thorough, permanent and multidisciplinary, answering three basic questions: Is there a danger and at what level this danger is affecting social security related to specified social conflict; What is the capacity of democratic institutions in resolving the conflict questions and What legal activities and specific measures are necessary to resolve the specific conflict. The security assessment must determine the creation, genesis, territorial variety, objective reasons, subjects, structure, manifestation forms and conflict tendencies. It is essential to determine the organized violent tendencies and subjects of potential organized violence, possible use of arms and explosives and targets, as well as the correlation of national and international factors in (potential) creation of terrorist network and its acts. All this facts are determined at the core of the security assessment structure and in systematical analysis of social conflicts which are emphasized by the author. Depending on the facts recognized in the previously described area, there is a need to determine the proper size, structure, equipment and human resources of the legal antiterrorist capacities and their tactics and methodology in the security realm projected on a long-term. This kind of strategic approach will eliminate (or significantly diminish) the element of surprise which is one of the basic features of contemporary terrorist organizations and their attacks.

Key words: strategy, security, assessment, terrorism, conflict, antiterrorism

Prethodno saopštenje – UDK 351.749: 005–051

ULOGA MENADŽERA BEZBJEDNOSTI U RJEŠAVANJU KRIZNE SITUACIJE NASTALE PRIJETNJOM UPOTREBE EKSPLOZINIH NAPRAVA

THE ROLL OF SECURITY MANAGER IN THE BOMB THREAT CRISIS MANAGEMENT

Prof. dr Milan Daničić
Asistent Nenad Radaković
Fakultet za bezbjednost i zaštitu u Banjaluci

Apstrakt: Eksplozivne naprave i prijetnja da mogu biti upotrijebljene, jesu jedno od primarnih oružja terorista. Prijetnja bombom predstavlja efikasno sredstvo narušavanja normalnog poslovanja, života i rada. Intenzitet ovog problema se pojačava ukoliko krizna situacija podrazumijeva realnu prijetnju eksplozivnom ili zapaljivom napravom. Osim širokog spektra ostalih oblika ugrožavanja bezbjednosti, krizne situacije izazvane mogućnošću upotrebe eksplozivne naprave treba da budu jedna od glavnih briga, ne samo Vlade i njenih institucija, nego i subjekata privatne bezbjednosti. Zbog aktuelne političke klime u svijetu, regionu, pa i na lokalnom nivou, zaštita života i imovine se ne može delegirati jedino na državne, odnosno entitetske subjekte bezbjednosti. Pripadnici privatnih subjekata bezbjednosti treba da budu obučeni i pripremljeni za ovakve krizne situacije, tim prije zbog činjenice da je učestalost i nivo rizika prijetnji bombom vrlo visok. Menadžeri bezbjednosti u organizacijama se generalno smatraju glavnim igračima u menadžmentu u ovakvim i sličnim krizama. Menadžeri bezbjednosti u organizacijama gdje postoji opravdana bojazan da bi mogle postati objekat terorističkog napada i onim sa istorijom terorističkih napada treba da budu posebno oprezni. Čak i u odsustvu istorije prijetnji eksplozivnom napravom u organizaciji, menadžeri bezbjednosti trebaju imati proaktivan stav, anticipirati mogućnost prijetnje bombom i imati spreman izbalansiran krizni plan i program proaktivnih radnji i mjera prije, za vrijeme i nakon krizne situacije izazvane prijetnjom bombom.

Ključne riječi: eksplozivna naprava, privatna bezbjednost, prijetnja, plan, menadžer bezbjednosti.

UVODNA RAZMATRANJA

Očigledno je da među teoretičarima koji se bave problemom terorizma danas postoje različita tumačenja i pristupi shvatanju ove izrazito negativne društvene pojave. U prilog tome ide saznanje da se u pokušaju preciznog određenja ovog pojma došlo do oko pet stotina različitih definicija, od kojih su neke čak i dijametralno suprotne. Među njima postoje definicije koje su usvojene u naučnoteorijskim osnovama i relevantnim međunarodnim asocijacijama kao sveobuhvatne i precizne, mada ima i takvih koje terorizam opisuju na spektakularan, površan, a nerijetko i nenaučan način[1].

Ovo predstavlja samo jedan od mnogih indikatora koji ukazuju na terorizam kao jedan od najrasprostanjenijih oblika ugrožavanja svjetske bezbjednosti, koji se ispoljava na svim dijelovima planete i u svim društvima. Borba protiv terorizma poprima univerzalni karakter, što ukazuje i na hitnu potrebu usaglašavanja stavova međunarodne i stručne javnosti na strategijskom, taktičkom i operativnom nivou u borbi protiv terorizma. Terorizam postoji od kada postoji i ljudsko društvo. Dok među ljudskim grupama postoje razmirice, jaki i slabi, sukobi interesa i osjećaj nepravde, dakle dok postoje ljudi i ljudska priroda, postojaće i terorizam.

Razumijevanje istorijske dimenzije terorizma je plodan način za osvjetljavanje njegovog trenutnog stanja, praćenje, procjenu i predviđanje razvojne putanje u političkoj i društvenoj sferi života. Takođe, kroz analizu signala sistema ranog upozorenja koji se najčešće zanemaruju, ali koji postoje, jer stručnjaci na njih nedvosmisleno upozoravaju, i zahvaljujući uvriježenom mišljenju da je prostor Balkana imun na terorizam i terorističke akte[2], može se reci da je strategija borbe protiv terorizma u Bosni i Hercegovini skroz neuređeno područje, i trenutno ne postoji.

Terorizam nije zlo samo po sebi, niti samo po tome što u pravilu živote gube nevini ljudi. On sa sobom nosi strah kao ključnu posljedicu, a njegova razlika od pojedinačnih krivičnih djela jeste u tome da je teroristička aktivnost programirana i svrhovita do detalja, od kojih strijepi ne samo jedna grupa, već cijelo čovječanstvo i svi sistemi. Opšti cilj terorista i terorističkih organizacija je da pokažu opštu ranjivost, a posebno kod onih koji pretenduju da upravljaju i kontrolišu aktivnosti u čitavom svijetu.[3]

---

[1] Časopis Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske br. 1/09, Bezbjednost – Policija – Građani, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banjaluka, 2009, str.160

[2] Da je Vehabistički pokret teroristička prijetnja, potvrđeno je i novom konsolidovanom listom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija od 24. 12. 2010, na kojoj se nalazi sedam organizacija i sedam pojedinaca iz BiH koji predstavljaju ozbiljnu terorističku prijetnju svjetskom miru!

[3] Popović G., Kriza globalizacije, Besjeda, Banjaluka, 2003, str.119

Činjenica da se terorizam manifestuje kroz veliki broj različitih oblika ugrožavanja i da ima tendenciju porasta djeluje deprimirajuće, kako na vladajuću strukturu i subjekte bezbjednosti, tako i na individualnu svijest čovjeka.

Djelovanjem državnih subjekata bezbjednosti se mogu sprečiti mnogi teroristički akti, ali se terorizam kao društvena i politička pojava ne može iskorijeniti. Treba se pripremiti na permanentnu borbu sa terorizmom i naučiti živjeti sa njim, jer će u vremenima koja dolaze terorističkih akata biti sve više. Nekada je terorizam bio posljedica političkih odmazdi ili osveta zbog političkih mišljenja i stavova. Tako tumačen je posmatran kao politički fenomen. Moramo sada ozbiljno prihvatiti da terorizam može biti i produkt organizovanog kriminala, što se na našim prostorima ne shvata u pravom smislu ovog određenja. Potreban je multidisciplinaran i sveobuhvatan pristup posmatranju, proučavanju, analizi, kao i traženje rješenja koja mogu biti globalno, a ne parcijalno efikasna.

Fenomenološki, terorizam jeste interaktivan na svim nivoima društva. Akcija izaziva reakciju, a kao i u svim sukobima u ljudskoj civilizaciji do danas, ali i ubuduće, prvo stradaju nevini, a rezultanta ovog procesa nikad nije išla na dobrobit razvoja civilizacije i demokratije.[4]

OPŠTI OBLICI TERORISTIČKIH AKTIVNOSTI I KLASIČNI SUBJEKTI SUPROTSTAVLJANJA TERORIZMU

Generalno gledano, snage bezbjednosti su postale iskusnije i efikasnije u sprečavanju terorističkih akcija, međutim da bi se pobijedilo u ratu protiv terorizma, nisu dovoljne samo oružane snage. Po svemu sudeći, bezbjednosne agencije će se u jednom određenom trenutku morati transformisati kako bi uspješno preventivno i represivno djelovale na međunarodni kriminalitet u svim fazama pripadajućih krivičnih djela (regrutovanja, pripreme, organizacije, izvršenja i fazi nakon izvršenja delikata). Tu se prvenstveno misli na širenje i unapređenje obavještajno-bezbjednosnih službi (entitetskih i državnih), poboljšanje istražnih tehnika, stručno usavršavanje, obuku, nadzor, prevenciju i odgovor, a takođe i na razvijanje i unapređenje saradnje sa drugim subjektima koji mogu doprinijeti poboljšanju opšteg stanja bezbjednosti. Danas je bezbjednost odgovornost svakog pojedinca, institucije, organizacije, korporacije, ukratko rečeno svih!

Moderni terorizam se manifestuje u raznim oblicima. Osnovni oblici se mogu klasifikovati kao:

1. Ubistva
2. Razaranja
3. Globalne prijetnje

[4] Ibid., str.120

4. Otmice (pojedinačne i masovne)
5. Korišćenje do sada nekorišćenog

Mnogi prekretnicu u oblicima savremenog terorizma vide u dejstvu po svjetskom trgovačkom centru u SAD, kada se pokazala sva ranjivost velikih sistema, ali i vrlo visok nivo efikasnosti terorističke organizacije, ma koja ona bila, pod čijom kontrolom i za koga dejstvovala. Glavna karakteristika globalnih oblika terorizma je da se uvijek koristi novo oružje, novi metod upotrebe i novo područje gdje će se upotrijebiti. Koje će se oružje upotrijebiti u nekim budućim prilikama ostaje ili da se čeka, ili da se preduzimaju određene akcije za predupređivanje i osujećivanje terorističkih akata.

ULOGA PRIVATNOG SEKTORA BEZBJEDNOSTI U BORBI PROTIV TERORIZMA

Esencijalno, u svakoj sferi društvenog života je ulog prevelik da bismo ignorisali ulogu privatnog sektora bezbjednosti i njen doprinos bezbjednosti nacije, naročito uvažavajući geopolitičke prilike koje danas vladaju i činjenicu da ne možemo birati okolinu u kojoj živimo, niti okolnosti u kojima se nalazimo. Pa zašto bi u borbi protiv terorizma uloga privatnog sektora bezbjednosti bila toliko značajna?

Zaštita društva se više ne posmatra kao ekskluzivitet države i državnih organa bezbjednosti. Može se zaključiti da je država sa svojim agencijama i dalje primaran provajder bezbjednosti društva, dok su privatni subjekti bezbjednosti kao podsistem sistema bezbjednosti, angažovani provajder bezbjednosnih usluga na lokalnom nivou, odnosno tačnije rečeno, u ograničenom domenu prostorija organizacija, preduzeća, raznih prodajnih centara i drugih objekata različitih vrsta i namjena, više ili manje značajnih za potrebe društva, ali koje se nesumnjivo ubrajaju u potencijalne mete terorističkih napada, naročito zbog povećane fluktuacije ljudi u njima, i velike ranjivosti. Opšti cilj terorista i terorističkih organizacija je da pokažu opštu ranjivost, a posebno kod onih koji pretenduju da upravljaju i kontrolišu aktivnosti u čitavom svijetu.

Nerijetka je praksa da se pripadnici privatnih subjekata bezbjednosti već nalaze na mjestu izvršenja krivičnog djela kada policija stigne, a ponekad i zatiču učinioca u izvršenju krivičnog djela (*in flagranti*). Postoje brojni razlozi, kako u praksi, tako i u naučnoj teoriji, koji upućuju privatni i javni sektor bezbjednosti jedan na drugi, na međusobnu saradnju, koordinaciju i sadejstvo u postizanju jedinstvenog cilja, odnosno poboljšanju opšteg stanja bezbjednosti, kao što su:

1. Privatni sektor bezbjednosti ima tendenciju ekspanzije, a u nekim zemljama broj pripadnika privatnog sektora bezbjednosti višestruko nadmašuje broj pripadnika javne bezbjednosti.

2. Ljudi sve više vremena provode van svojih domaćinstava, u prostorima i objektima koje obezbjeđuju privatne agencije za obezbjeđivanje imovine i lica, radnim mjestima, javnim transportnim sredstvima, sportskim dvoranama, obrazovnim ustanovama i prodajnim centrima, tj. velikim rezidentnim kompleksima.
3. Povećana potreba i zahtjev društva za bezbjednošću,
4. Transformacija državne politike i prakse usljed pritiska i kritike javnosti i medija, često opravdanog, na račun rada organa javne i državne bezbjednosti
5. Privatni sektor bezbjednosti posjeduje specijalizovane tehničke kapacitete u objektima u kojima se javlja kao provajder bezbjednosnih usluga, što je nešto što javni sektor ne može da priušti. Često se dešava da policija kroz saradnju sa pripadnicima privatnog sektora dolazi do materijalnih i ličnih dokaza, odnosno indicija u sklopu istrage i rasvjetljavanja krivičnih djela.

ULOGA MENADŽERA BEZBJEDNOSTI U RJEŠAVANJU KRIZNE SITUACIJE NASTALE PRIJETNJOM UPOTREBE EKSLOZIVNE NAPRAVE

Nakon terorističkog napada koji se desio 11. septembra 2001, organizacije i korporacije razmišljaju na jedan proaktivniji način o adekvatnom obezbjeđenju svojih objekata i preduzimaju adekvatne mjere u slučaju mogućih terorističkih napada. Jedna od vrlo popularnih metoda i sredstava izvršenja jeste korišćenje eksplozivnih ili zapaljivih naprava ili prijetnja njima.

Za izvršenje terorističkih aktivnosti koriste se raznovrsna sredstva. Ovome doprinosi korišćenje naučnotehnoloških dostignuća u terorističke svrhe. Od sredstava izvršenja prisutni su razni eksplozivi i minskoeksplozivne naprave jake razorne moći, hemijsko oružje, radioaktivne materije, raznovrsno vatreno oružje, kao i drugo oružje i sredstva koja koriste savremene armije. Najzad, činjenica je da određene terorističke organizacije, odnosno ćelije, u svojim redovima imaju odgovarajuće stručnjake za pravljenje oružja i minskoeksplozivnih sredstava ili za njihovo prilagođavanje ciljevima konkretnih terorističkih akcija.[5]

Protivdiverzantska zaštita i protivteroristička zaštita objekata različite namjene nije novost i već je predviđena u mnogim objektima i ugrađena u pravnim i regulativnim aktima, a sprovodi se i u praksi. Međutim, na našim prostorima se malo toga zna o pravilima i načinu postupanja u slučaju prijetnje eksplozivnom napravom, isključivo zbog toga što se taj segment posla tretira isključivo kao policijski. U međunarodnoj praksi postoji mnoštvo pravila i procedura koje se preporučuju subjektima privatne bezbjednosti,

[5] Daničić M., Stajić Lj., Privatna bezbjednost, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banjaluka 2008, str. 69

kako bi se olakšao rad policije kada se radi o prijetnji eksplozivnom napravom. Najčešće se to preporučuje zbog potrebe za planskim postupanjem i upravljanjem u kriznoj situaciji kada na licu mjesta najčešće nemate policijski ekspertski tim za rukovanje eksplozivnim napravama.

Menadžer bezbjednosti se u organizacijama generalno smatra glavnim igračem u upravljanju ovakvim i sličnim kriznim situacijama. Čak i u odsustvu istorije štetnih događaja u organizaciji, i kada postoji mala vjerovatnoća da bi organizacija mogla postati objektom terorističkog napada, menadžer bezbjednosti bi ga trebao anticipirati i imati izrađen plan. Efikasan plan za upravljanje ovim incidentom uključuje proaktivne mjere, kao što su:

1. Saradnja sa bezbjednosnim agencijama, kako bi se saznali najčešći metodi i sredstva izvršenja koja koriste terorističke grupe sklone bombaškim napadima i prijetnjama eksplozivnim sredstvima.
2. Praćenje tehnološkog razvoja i izrade eksplozivnih, zapaljivih i drugih opasnih materija.
3. Saradnja sa drugim organizacijama i korporacijama, razmjena iskustava i informacija o sličnim incidentima.
4. Povezivanje sa ekspertskim timovima za rukovanje eksplozivnim napravama u vojnim, policijskim strukturama i strukturama civilne zaštite. Saradnja sa ovim organima može biti vrlo korisna u smislu obuke fizičke komponente sistema obezbjeđenja u užem i u širem smislu.
5. Kontrola sumnjivih pošiljki koja podrazumijeva detaljan pregled na bezbjednoj lokaciji na kojoj postoji najmanja opasnost po ljude u slučaju aktiviranja eksplozivne naprave i upotreba opreme za detekciju eksplozivnih naprava. Pripadnici privatnog sektora obezbjeđenja bi trebali biti adekvatno osposobljeni u vizuelnim tehnikama otkrivanja eksplozivnih i zapaljivih naprava.
6. Edukacija zaposlenih u smislu zapažanja i prijavljivanja nepoznatih osoba, sumnjivih predmeta na radnom mjestu, i brige o ličnim stvarima (koferi, aktovke, tašne i sl.).
7. Periodični pregledi i obilasci radnih mjesta i prostorija organizacije, uz procjenjivanje i detektovanje lokacija pogodnih za podmetanje eksplozivnih naprava na kojima bi se prouzrokovala najveća šteta uz minimalnu vjerovatnoću otkrivanja naprave. (trafostanice, skladišta, telefonske centrale, prostorije za informatičku podršku itd.)
8. Generalna edukacija zaposlenika, i specijalna edukacija pripadnika službe obezbjeđenja i službe održavanja objekta u smislu podizanja svijesti i spremnosti na kriznu situaciju i prepoznavanje signala ranog upozorenja na prijetnju eksplozivnom napravom.
9. Obilasci i pregledi javnih površina unutar organizacije i u njenoj okolini koji nemaju ustaljeni vremenski obrazac, u potrazi za neovlašćenim licima koja se kriju ili nedozvoljeno osmatraju objekat.

10. Fizičko obezbjeđenje ključnih tačaka, sredstava i dokumenata organizacije od eksplozije ili požara.[6]

Planiranje programa odgovora na prijetnju upotrebom eksplozivne naprave

Program upravljanja kriznom situacijom koja podrazumijeva eksplozivnu napravu konstituišu sljedeća tri koraka:

1. Razvijanje plana
2. Priprema procedura za implementaciju
3. Obuka personala organizacije.[7]

Menadžer bezbjednosti organizacije kao ključna osoba u izradi plana treba identifikovati sljedeće parametre:

1. Ciljeve
2. Preventivnu, anticipativnu i represivnu funkciju plana
3. Odgovornost odgovornih lica
4. Vanjske organe za odgovor na vanredne situacije (policija i vatrogasna služba)
5. Neophodnu opremu
6. Pristup koji će povezati sve komponente plana u sinhronizovanu cjelinu.

Plan omogućava generalni okvir za širok spektar zaštitnih mjera prije nastupanja i u toku trajanja incidenta. Međutim, razvoj plana je mnogo više od slova na papiru. Plan je proces misaono-logičkog procesa planiranja. Model plana koji možemo smatrati funkcionalnim ima sljedeće faze odnosno korake koji predstavljaju jedan kružni ciklus:

1. Odluka o generalnoj strategiji
2. Priprema plana koji objedinjuje mjere konzistentne strategiji
3. Implementacija plana
4. Testiranje plana
5. Evaluacija rezultata

Odluka o generalnoj strategiji

Odluka o strategiji podrazumijeva izloženost organizacije, odnosno njenu ranjivost na prijetnju aktiviranjem eksplozivnih naprava. Menadžer bezbjednosti treba da odgovori na sljedeća pitanja:

1. Da li je organizacija potencijalni objekat napada terorističkih grupa?

---

[6] Fennelly L.J., Effective Physical security, Butterworth – Heinneman, Burlington, 2004, str. 282

[7] Ibid., str. 283

2. Da li je organizacija na bilo koji način povezana sa drugim organima koji su potencijalni objekt napada terorista?
3. Da li u organizaciji ima personala koji je zbog političkog, kulturnog ili nekog drugog angažmana potencijalna meta napada?
4. Da li organizacija podržava političke ili socijalne programe koji bi je učinili objektom interesovanja terorističkih organizacija?
5. Da li se organizacija bavi proizvodnjom oružja i vojne opreme?
6. Da li je organizacija u posljednjih nekoliko godina odbila saradnju, povukla se iz određenog sporazuma sa organizacijama, korporacijama ili organima koji su na bilo koji način povezani sa terorističkim organizacijama ili aktivnostima, ili ih na neki način pomažu i finansiraju?
7. Da li je bilo ko od organizacionih lidera iz sva tri nivoa menadžmenta davao izjave javnosti, učestvovao u intervjuima ili objavljivao radove o terorističkim aktivnostima i srodnim temama?

Odgovori na pomenuta pitanja pokazuju jasniju sliku i otvaraju nova pitanja:

1. Da li je organizacija objekat terorističkog napada?
2. Koja je vjerovatnoća napada?
3. Ko su mogući izvršioci?
4. Koji su motivi i mogućnosti izvršilaca napada?
5. Koja forma i način isporuke eksplozivne naprave je najvjerovatniji?
6. Da li je organizacija ranjiva na napad?
7. Koje su to specifične lokacije organizacije najranjivije na ovu vrstu napada?

Poznata je činjenica da, bez obzira na to koliko novca i napora organizacija bila spremna da potroši, odnosno uloži, 100 % zaštita nije moguća. Strategija treba da determiniše „cost-benefit“ analizu, koja podrazumijeva utvrđivanje stvarne cijene implementacije predloženih opcija za tretman rizika i finansijske i druge troškove koji nastaju primjenom predloženih mjera.[8]

Priprema plana

Mada krizne situacije izazvane prijetnjom da će eksplozivna naprava biti aktivirana variraju zbog specifičnih obilježja organizacija, obično sadrže sljedeće elemente:

1. Ciljevi plana (bezbjednost ljudi, zaštita imovine od oštećenja i uništenja i saniranje štetnih posljedica)
2. Identifikacija potencijalnih opasnosti i procjena rizika

[8] Zbornik radova, Korporativna bezbjednost – rizici, prijetnje i mjere zaštite, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banjaluka, 2010, str. 284

3. Definisanje pojmova neophodnih za razumijevanje plana odgovornosti
4. Geografski i demografski opis objekta, tj. organizacije, puteva evakuacije, fizičkih konstrukcija, ulaza i izlaza, vremenskih rasporeda radnih aktivnosti, radni profili zaposlenih u organizaciji i dr.
5. Operativni centar službe obezbjeđenja (dužnosti i odgovornosti), detaljan opis puteva za evakuaciju i zbornih mjesta, kontakt telefoni sa dežurnim službama za vanredne situacije
6. Procedure za sprovođenje plana, procedure za službu održavanja, procedura za evakuaciju, procedura za pregled prostorija u potrazi za eksplozivnom napravom i dr.

Implementacija plana

Iako je nemoguće predvidjeti plan za svaki mogući scenario koji se može dogoditi, menadžer bezbjednosti može pripremiti takav plan koji se lako može prilagoditi specifinim potrebama. Plan zahtijeva primjenu procedura za njegovo sprovođenje koje mogu, ali i ne moraju biti sadržane u njemu. Procedure proizlaze iz plana i predstavljaju detaljne smjernice za dalje postupanje personala organizacije prije nastupanja krize, u toku trajanja i nakon nje. Procedure imaju prirodu direktiva i ne ostavljaju slobodan prostor njihovog širokog tumačenja, upravo zbog potencijalno katastrofalnih posljedica koje mogu uslijediti zbog pogrešnog razumijevanja procedura.

Testiranje plana

Plan se može testirati parcijalno ili u potpunosti. Parcijalan test se sprovodi kao vježba na jednom spratu organizacije ili u određenim prostorijama organizacije. Može biti u formi simulacije poziva i dojave o podmetnutoj eksplozivnoj napravi koja nalaže pretraživanje. Potpuno testiranje plana podrazumijeva participaciju svih zaposlenih u organizaciji, na nivou cijele organizacije, uz primjenu neohodnih znanja i vještina, mjera predviđenih procedurama, upotrebe odgovarajuće opreme, radio komunikacionih sredstava i dr. Naknadni brifinzi i orijentacije imaju za cilj upoznavanje personala sa procedurama postupanja u kriznoj situaciji, a eventualne kritike koje bi mogle pozitivno uticati i poboljšati buduće performanse, treba iznijeti odmah nakon vježbe. Ovakvo učenje je dugoročnog karaktera i ima pozitivan uticaj na zaposlene u organizaciji.

Evaluacija rezultata

Evaluacija rezultata podrazumijeva objektivnu analizu i ocjenu izvedene vježbe, i izvještavanje i informisanje. Svaki test predstavlja ujedno i evaluaciju, ali testiranje je samo jedan od elemenata u cijelom procesu. Spremnost i sposobnost odgovora kapaciteta organizacije na krizu se permanentno procjenjuje. Menadžer bezbjednosti treba da uspostavi efikasnu

kontrolu pristupa svih lica i vozila, na svim ulaznim i izlaznim tačkama u organizaciji. Kontrola perimetara je prva i najbitnija linija odbrane u proaktivnoj strategiji odbrane od krizne situacije. Iako je većina prijetnji bombom obmana ili se završava njenim onesposobljavanjem ukoliko je prijetnja realna, menadžer bezbjednosti ne bi smio isključiti intenciju terorista da nanesu maksimalno moguću štetu bez upozorenja. Najbolja preventivna mjera u ovakvom slučaju je kontrola pristupa, odnosno zabrana pristupa.

KRIZNA SITUACIJA IZAZVANA DOJAVOM O PODMETNUTOJ EKSPLOZIVNOJ NAPRAVI

Osobe koje prijete aktiviranjem eksplozivnom napravom najčešće koriste telefon, vjerujući da ih je tako teže identifikovati, mada postoje i drugi načini dojave kao npr. pismo (pisano rukom, printano na štampaču, e-mail), a vrlo rijetko se radi o ličnoj dojavi. Ukoliko se radi o pismenoj dojavi, takvim dokumentom treba pažljivo rukovati, jer se radi o potencijalnom materijalnom dokazu i može biti veoma bitan u sklopu postincidentne istrage.

Statistički gledano, u Americi više od 95% dojava predstavljaju obmanu, a u sklopu tog procenta manje od 2% slučajeva su bile simulovane bombe. Druga strana ove medalje je ta da ne postoji pouzdan način identifikacije lažnih dojava o postavljenoj eksplozivnoj napravi. Svaka prijetnja zahtijeva ozbiljan pristup problemu praćen preduzimanjem mjera i radnji zasnovanih na zaštiti života ljudi i imovine. Prilika da se prikupe relevantne informacije putem dojave telefonom o postavljenoj bombi se može drastično umanjiti ili čak izgubiti ukoliko osoba koja primi takav poziv ne uspije da je iskoristi. Dobar način da se ovakva prilika iskoristi, bez obzira na to koje lice u organizaciji primi poziv o dojavi, jeste obuka zaposlenih kako postupiti u takvoj situaciji. Ključni elementi takve obuke su:

1. Držati osobu na vezi što je duže moguće
2. Tražiti od osobe da ponovi poruku
3. Uzimati zabilješke. Precizno zapisati riječi koje je osoba izgovorila
4. Pitati za lokaciju gdje je eksplozivna naprava postavljena i u koje vrijeme je podešena da detonira
5. Pitati koje dijelove objekta treba prve evakuisati
6. Pitati za detaljan opis eksplozivne naprave, kako izgleda, kako je upakovana, od čega je izrađena...
7. Pitati za razlog postavljanja bombe i koja grupa je odgovorna za taj čin
8. Reći osobi da je objekat pun ljudi i da će eventualna eksplozija prouzrokovati stradanje mnogih nevinih ljudi
9. Pažljivo slušati glas osobe: muškarac ili žena, godine starosti, akcenat, uzbuđenje ili smirenost...

10. Obratiti pažnju na zvukove u okolini sagovornika koji nam mogu pomoći u određivanju njegove lokacije. Saobraćaj, muzika, pozadinski glasovi mogu biti i te kako važni...
11. Ostaviti liniju otvorenom čak i kada se razgovor završi.
12. Odmah obavijestiti službu obezbjeđenja i spremiti se za intervju.[9]

Procjena prijetnje i mjere odgovora

Prvi zadatak menadžera bezbjednosti po upoznavanju sa nastupaćom kriznom situacijom je procjena slučaja. Nakon intervjua osobe koja je primila poziv u vezi s eksplozivnom napravom, prikupljanja detalja i karakteristika u vezi sa pozivom, uvida u istoriju sličih poziva i događaja u organizaciji, menadžer bezbjednosti pristupa procjenjivanju slučaja s ciljem određivanja da li se radi o obmani ili stvarnoj prijetnji.

Procjena o postavljenoj eksplozivnoj napravi najčešće pripada jednoj od tri navedene kategorije:

1. Procjena da se radi o obmani
2. Mišljenje da bi prijetnja mogla biti realna
3. Nema dovoljno elemenata za adekvatnu procjenu.

Koje će se mjere preduzeti zavisi od toga kojoj kategoriji pripada konkretna prijetnja. Tri opcije proizlaze iz procjene prijetnje:

1. Pretraživanje prostorija bez evakuacije
2. Parcijalna ili potpuna evakuacija i pretraživanje prostorija.
3. Potpuna evakuacija bez pretraživanja prostorija.[10]

Navika o automatskoj i potpunoj evakuaciji ljudi po dojavi, bez obzira na procjenu prijetnje je bila redovna praksa ranije, međutim iskustvo pokazuje da ovakva praksa nije dobra iz nekoliko razloga. Prvo je pitanje bezbjednosti, jer su čak i najsmirenije evakuacije nosile sa sobom potencijalnu opasnost saplitanja i povređivanja ljudi prilikom napuštanja objekta. Drugi razlog može biti rizik od sakupljanja velikog broja ljudi na sabirnim mjestima gdje se također može postaviti eksplozivna naprava sa namjerom prouzrokovanja što većeg broja ljudskih žrtava. Treći razlog je ekonomske prirode i ometa poslovanje. Iako je zaštita ljudi primaran cilj, učestali pozivi i prijetnje mogu ozbiljno ugroziti poslovanje organizacije i eskalirati gubitak produktivnosti i intenzivnosti rada organizacije.

Veličina i lokacija na kojoj je pronađena eksplozivna naprava utiče na obim evakuacije, odnosno na horizontalni i vertikalni perimetar evakuacije objekta. Totalna evakuacija objekta je obavezna ukoliko se procjenjuje da bi aktiviranje eksplozivne naprave prouzrokovalo povrede ili smrt ljudi u objektu, odnosno organizaciji. U odsustvu takve situacije pripadnici službe

---

[9] Ibid., str. 284
[10] Ibid., str. 285

obezbjeđenja i radnici koji rade na poslovima održavanja objekta se mogu zadržati u prostorijama radi isključenja električnih instalacija i preduzimanja radnji i mjera zasnovanih na spasavanju ljudskih života.

ZAKLJUČAK

Borba protiv terorizma neće biti okončana na tradicionalan način, odnosno angažovanjem vojnih, policijskih i drugih klasičnih državnih organa i bezbjednosnih agencija. Bezbjednost je imperativ svakog čovjeka, društvene grupe i zajednice, i kao takva zahtijeva puni doprinos na svakom polju života i rada. Sistem bezbjednosti države jeste glavni i strateški igrač u ovoj borbi, ali samo kroz saradnju sa svim mogućim snagama koje se mogu suprotstaviti ovom „društvenom zlu“ možemo očekivati bolju i bezbjedniju budućnost.

Privatni sektor bezbjednosti posjeduje kapacitete koji mogu značajno doprinijeti borbi protiv terorizma i ukupnoj bezbjednosti društva. Kao takav bi trebao biti prepoznat od državnih i javnih organa kao pouzdan partner i produžena ruka u zajedničkoj borbi protiv terorizma.

Menadžeri bezbjednosti korporacija i organizacija se smatraju ključnim ljudima sa ključnom ulogom u zaštiti ljudi, poslovanja i imovine. Imajući na umu da je cilj terorista skretanje pažnje svjetske javnosti ubijanjem nevinih, naročito na civilnim lokacijama gdje je velika fluktuacija ljudi, stiče se prava slika o obavezama i odgovornosti privatnog sektora bezbjednosti i njegovog menadžmenta.

Policija nije svemoguća, i nije u stanju biti istovremeno na svim mjestima. Ali kroz jedan zajednički napor i saradnju, uvažavanje i prepoznavanje, privatni sektor bezbjednosti može i mora da pruži maksimum u zaštiti života, poslovanja i drugih pozitivnih društvenih tekovina od svih vrsta kriminalne djelatnosti, uključujući i terorizam.

LITERATURA

[1] Cochrane A.,Talbot D., Security, Welfare, Crime and Society, The Open University, Oxfordshire, 2008.

[2] Časopis Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske br. 1/09, Bezbjednost – Policija – Građani, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banjaluka, 2009.

[3] Daničić M., Stajić Lj., Privatna bezbjednost, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banjaluka 2008.

[4] Fennelly L.J., Effective Physical security, Butterworth – Heinneman, Burlington, 2004.

[5] Huntington S., The clash of civilizations and remaking of world order, Romanov, Banjaluka, 2000.

[6] Mala politička enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1966.
[7] Milošević N., Milojević S., Osnovi metodologije bezbjednosnih nauka, Policijska akademija, Beograd, 2001.
[8] Penman S.H., Financial statement analysis and security valuation, McGraw – Hill, New York, 2010.
[9] Popović G., Kriza globalizacije, Besjeda, Banjaluka, 2003.
[10] Purpura P.P., Security and loss prevention, Butterworth – Heinneman, Woburn, 2002.
[11] Sennewald C.A., Effective security management, Butterworth – Heinneman, Burlington, 2003.
[12] Vujaklija M., Leksikon stranih reči i izraza, Prosveta, Beograd, 1954.
[13] Zbornik radova, Korporativna bezbjednost – rizici, prijetnje i mjere zaštite, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banjaluka, 2010.

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Prof. Milan Danicic, PhD
Assistant Nenad Radakovic
Faculty of safety and protection,
Banja Luka

Summary: Explosive devices and the threat of their use have become the primary weapons of the terrorists. A bomb threat is an effective means of disrupting normal business, life and work. The problems are intensified when the incident involves an actual explosive or incendiary device. Apart from various security threats bomb threat crisis should be a major concern to management in the field of private security and the Government. Because of today's politically active climate, the protection of life and property cannot be delegated solely to both state and entity level law enforcement. The private security managers and its personnel should be well prepared and highly trained to anticipate and deal such a crises, especially for the reason that bomb threat risk level and its probability of happening is extremely high. The organisation's security leader is generally considered to be main player in the management of bomb and similar incidents. Organisations that are believed to become targets of bomb threats as well as those with the history of bomb threats and attacks must be especially cautious. Even in the absence of the history of explosive device threats and with no reason to believe the organisation could become a target, the security leader should have proactive approach to this problemacy and anticipate the possibility and have balanced plan and program of proactive steps in place before, during, and after crises caused by bomb threat.

Key words: explosive device, private security, threat, plan, security manager.

Pregledni rad – UDK 323.285: 343.971

KRIMINALISTIČKI/POLICIJSKI OBAVEŠTAJNI ISTRAŽIVAČKI DIJALOG SA ANALIZOM PONAŠANJA U PREVENCIJI SAMOUBILAČKOG TERORIZMA[1]

CRIMINALISTICS/POLICE INTELLIGENCE RESEARCH DIALOGUE WITH THE ANALYSIS OF CONDUCT FOR PREVENTION SUICID TERRORISM

Dr Dragan Manojlović[2]
Pravni fakultet Univerziteta u Novom Pazaru

Apstrakt: U ovom rukopisu nemoguće je izneti više metoda koji se primenjuju ili mogu primenjivati u obaveštajnom kriminalističkom/policijskom radu na prevenciji terorizma. U istraživanju koje ćemo izneti obradili smo jedan metod koji je od krucijalne važnosti za edukaciju, skeniranje, prepoznavanje i prevenciju neposredno nadolazeće opasnosti od samoubilačkog terorizma u neposrednoj blizini ili samom prostoru aerodroma. Ovime želimo da ukažemo na neke mogućnosti da se obuzda ova forma kriminaliteta, uz napomenu da postojeći sistemi bezbednosti i organizacioni oblici (struktura policijske organizacije i metodika rada) bitno doprinose realizaciji ciljeva ovog fenomena. Zapravo, sve veće prisustvo zastupnika represije sa jedne strane i zastupnika mehaničkih uređaja – tehnologije sa druge strane, i eliminisanje neposrednog terenskog (policijskog) kriminalističkog obaveštajnog rada, iz našeg aspekta, dovodi do kontraefekta i objašnjava neefikasnost mehanizma kontrole i sprečavanja terorizma.

Ključne reči: samoubilački terorizam, prevencija, metode kriminalističkog/policijskog obaveštajnog rada, obaveštajni istraživački dijalog.

OPŠTA RAZMATRANJA O PROBLEMATICI SAMOUBILAČKOG TERORIZMA I NJEGOVA AKTUELNOST

Poznati istraživač Sprinzak, navodi: „...ljudske bombe ne mogu biti poražene, čak ni nuklearnim bombama...“[3] Primenom metode analize

[1] Izvorni rad

[2] Kriminalistički obaveštajni analitičar, specijalista za prikrivene operacije, prikrivenu ugradnju izvora i specijalne operacije, prikrivene opservacije, obaveštajnu analizu i istragu oružja za masovno uništenje, docent kriminalistike na Katedri krivičnopravnih i kriminalističkih nauka

sadržaja, a analizirajući teorijske stavove u postojećoj literaturi iz ove oblasti dolazimo do denominatora da je ova vrsta terorizma: a) izrazito smrtonosna; b) drugačija od ostalih vrsta; c) poprima imidž najsavršenijeg terorističkog oružja; d) postaje živa mašina koja se hrani kontraefektima; e) nosi sa sobom znatno viši nivo straha i nasilja; f) u posljednjim decenijama uzima (ekspanziji) sve veći udeo u terorističkim napadima.

Traganje u svetskoj (međunarodnoj i nacionalnoj[4]) pravnoj/zakonima i kriminalističkoj/policijskoj teoriji i praksi, a neretko i vojno-bezbednosnoj, za novim metodama represije koji bi bili efikasni u borbi, rekli bismo sa ovom najmračnijom stranom ljudskog ponašanja (samoubilačkim terorističkim aktom) da se porazi, u stvarnosti na svetskoj pozornici nasilja on i dalje opstaje (razvija se), odnoseći živote hiljade nedužnih građana. Njegova aktuelnost je sve veća, nada u bezbednost sve manja, a represivna povratna sila sve izraženija.

Dakle, kada razmatramo njegovu aktuelnost, stojimo na stanovištu nastojeći da izvučemo zajednički denominator o budućnosti bezbednosti građana i njihove imovine, iz aspekta namere ovog rada, da će usled sve većeg prisustva policijsko/kriminalističkog a naročito vojnog represivnog povratnog dejstva (rasvetljavanje nakon izvedenog samoubilačkog terorističkog akta ili bombardovanja „ciljeva“) uticaj kontraefekta biti sve značajniji za njegov razvoj, a strah od samoubilačkog terorizma će postajati sve veći.

O ISTORIJATU I ODREĐENJU SAMOUBILAČKOG TERORIZMA

Uprkos tome što namera našeg rada nije da govorimo o istorijatu razvoja ove vrste terorizma i njegovom razvoju, iz aspekta metodike obaveštajnog kriminalističkog/policijskog rada na njegovom prepoznavanju i prevenciji,

---

[3] Sprinzek, E.: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici. Vidi više u http://bhdani.com/arhiva/223/t22313.shtml

[4] U krivičnom zakoniku Republike Srbije terorizam se određuje slijedećim riječima: ko u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Srbije izazove eksploziju ili požar ili preduzme neku drugu opšteopasnu radnju ili izvrši otmicu, uzimanje talaca ili samovoljno lišavanje slobode nekog lica ili drugi akt nasilja ili preti preduzimanjem kakve opšteopasne radnje ili upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva i time izazove osećanje straha ili nesigurnosti kod građana, kazniće se... Nadalje, Zakonik propisuje kažnjavanje za krivično delo međunarodnog terorizma: ko, u nameri da naškodi stranoj državi ili međunarodnoj organizaciji, izvrši otmicu nekog lica ili neko drugo nasilje, izazove eksploziju ili požar ili preduzme druge opšteopasne radnje ili preti upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog sličnog sredstva, kazniće se... Takođe, Krivičnim zakonikom je propisano kažnjavanje za finansiranje terorizma: „... ko neposredno ili posredno obezbeđuje ili prikuplja sredstva namenjena za potpuno ili delimično finansiranje vršenja krivičnog dela iz člana 312, 391. i 392, kazniće se...“ Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 197/2005, 72/2009.

naše istraživanje zahteva da damo kratak istorijat kako iz aspekta samoubilačkih terorističkih napada tako i iz aspekta njegovog definisanja. Sve ovo je opravdano iz aspekta metodološkog pristupa da bismo uočili njegovu istoriju i ne samo to već i njegovu tradiciju u toj istoriji, kao delatnosti ali i obaveštajne analize obrazaca ponašanja.

Nije nužno da ovom prilikom istorijske[5] događaje krenemo nabrajati od samog početka,[6] već ćemo našu istraživačku delatnost usmeriti na tri poslednje decenije dvadesetog veka pa do današnjih dana – prve decenije trećeg milenijuma. Od napada oktobra meseca početkom devete decenije na kontingent mirovnih trupa u Libanu (Bejrut),[7] preko napada februara meseca sredinom poslednje decenije dvadesetog veka u Hebronu (Ibrahimovoj džamiji)[8], do septembra u prvoj godini trećeg milenijuma u Njujorku i Vašingtonu DC,[9] i aerodroma „Domodedovo".[10] Ako se sada vratimo još više u storiju, iznećemo iskaz da samoubilački terorizam nije fenomen „modernog vremena", već on korene vuče još iz prvog veka.[11]

Iako se u nastavku istraživanja ovde nećemo baviti detaljnim istraživanjima terorizma uopšteno, naš pristup razmatranju ove vrste terorizma samo delom će se oslanjati na svetsku naučnu teorijsku misao, samo u meri u kojoj će nas to odvesti dubljem razumevanju specifičnih uslova, za tumačenje ovog fenomena i obaveštajnih metoda prepoznavanja. Podsetimo se ovde etimološkog značenja: teror (strah, užas) je latinskog porekla i označava "izazivanje straha, trepeta, užasa, strave, jeze, zadavanje straha; priprema nasilja sve do fizičkog uništenja mete-protivnika..."[12]

---

[5] Na primer: sektu Haššain (lice ili osoba koja konzumira hašiš). Mnogo više o ovoj sekti i o naučnoteorijskim razmatranjima o njihovom postojanju i danas vidi u Pinjo, E.: Islamski terorizam.... #Etimološki reč ubica se izvodi iz imena sekte (fran. assassin)...

[6] Naročito mislimo da nije metodološki ispravno da ovde govorimo o istorijskim događajima gde su vršeni samoubilački akti u ratnim dejstvima od strane vojnika u raznim rodovima vojnih snaga, kao što su „kamikaze" u Japanskoj armiji i dr. Vidi više o tome: www.mm.co.ba !printer123.html

[7] U napadu u kasarnama francuskih i američkih mirovnih kontingenata poginulo je dvesta devedeset devet vojnika (241 američki vojnik i 58 francuskih padobranaca). Oba napada izvedena su ulaskom u krug same kasarne kojom prilikom su aktivirane bombe uz rešenost samoubica da žrtvuju sopstveni život.

[8] Napad je izveden od strane dr B. Goldstein, čiji je grob danas pod stalnom stražom. Tada je života lišeno dvadeset devet vernika, a sto pedeset ranjeno. Navedeno prema autoru: Pinjo, E.,: Islamski terorizam. Vidi više mm.cp.ba/printart123.html. Ovaj autor navodi: „....da su reči i inspiracija ovog napada došle od strane Meira Kahana..."

[9] U napadima koji su izvedeni uz upotrebu aviona civilnog vazduhoplovstva stradalo je tri hiljade ljudi. Sa druge strane materijalna šteta je ogromna ne samo na objektima već i na padu – gubicima na hartijama od vrednosti i berzi, što se procenjuje na oko hiljadu i trista osamdeset milijardi američkih dolara.

[10] U napadu koji je izveden u delu dolazaka inostranih putnika, smrtno je stradalo više desetina lica (35), dok je veliki broj povređen.

[11] Jevreji su još u prvom veku izvodili samoubilačke napade u Sizirisu.

[12] Na ovaj način Klajn, R.: Veliki rečnik stranih reči, na strani 1245, definiše ovaj fenomen.

Terorizam, sistem terora – vladavina zastrašivanjem.[13] U poglavlju dvadeset drugog kodeksa Sjedinjenih Američkih Država, u sekciji dve hiljade šesto pedeset šest – 2.656, terorizam se određuje kao "politički motivisano nasilje sa predumišljajem koje se vrši protiv neborbenih ciljeva od strane podnacionalnih grupa ili tajnih agenata, obično sa namerom da se utiče na javno mnjenje."[14] Samo koliko nam je nužno za metodološki tok ovog rada, reći ćemo nešto o pogledima naučne i teorijske misli, šta je to samoubilački terorizam, odnosno da ga metodom analize sadržaja postojeće literature odredimo. Poznati pisac iz ove oblasti Pinjo, E.[15] određuje samoubilački terorizam kao "spremnost žrtvovanja nečijeg života pri uništavanju ili pokušaju uništenja mete koja će podupreti politička nastojanja". Jedan drugi pisac Scweitzer, Y., ukazuje da "samoubilačkim napadima podrazumevamo nasilan, politički motivisan napad koji izvršava u svesnom stanju odlučnosti osoba koja diže u vazduh i sebe i zadatu metu". On takođe ukazuje, što je od krucijalne važnosti za naše istraživanje, da je "prethodna pripremljenost metodike izvođenja napada kao i pripremljenost na sigurnu smrt preduslov za uspešan napad".[16] Nadalje, Jane's Information Group ukazuje na "samoubilački terorizam kao spremnost da se uništi meta u svrhu postizanja nekog političkog cilja. Cilj fizički i psihički pripremljenog teroriste je da umre dok uništava neprijateljsku metu..."[17] Još nam se čini važnim za naš rad da damo određenje Hofmana, B., koji soji na stanovištu: "terorizam je jednako i pretnja i sam akt nasilja".[18]

---

[13] U Oxford English Dictionary smisao i suština terorizma se definiše na navedeni način, gde se još navodi da je to sprovodila partija na vlasti u Francuskoj za vreme revolucije 1789–1794. godine. Politika koja ima za cilj terorom uništiti one protiv kojih se primenjuje; upotreba metode zastrašivanja; činjenica primene terora ili stanja podvrgnutosti teroru.

[14] Američki State Department poglavlje 22 kodeksa SAD, sekcija 2656. navedeno prema Pinjo, E.: Islamski terorizam...

[15] Pinjo, E.: Islamski terorizam,...

[16] Schweizer H., O.: Female Suicide Bombers, What do we know or should know about them? Terrorism, Organized crime, and Extremism, Policing in Central and Estern Europe: Deviance, Vciolence, and Victimization, 611-628, 2001, College of Police and Security Studies, Slovenia.

[17] Suicid terrorism: a global threat- Jame's Intelligence Review. Vidi više o o tome – james.com/security/international_security/news/ussol/jir001020_1_n.shtml

[18] Navedeno prema Pinjo, E., Islamski terorizam,... u Hofman, B.: Unutar terorizma, p. 33. Konkretnije rečeno, ovaj autor daje pet osnovnih obeležja terorizma, i to: a) terorizam je unapred smišljen akt (ovo je od krucijalne važnosti za obaveštajnu metodu koju ćemo izložiti) koji teži da proizvede ekstremni strah i nasilje; b) teroristički napad je upravljen na veći broj ljudi nego što su to žrtve direktnog nasilja (takođe od velikog značaja za metodu koju ćemo izložiti); c) napadi su fokusirani na simboličke ili nasumične ciljeve, uključujući što veći broj civila; d) na terorističke akte društvo gleda kao na nenormalne u bukvalnom smislu reči, rušeći društvene norme, prouzrokujući osećaj nesigurnosti i besa; e) terorizam je usmeren na političko ponašanje. Navedeno

DETERMINIŠUĆI FAKTORI PONAŠANJA I PRIPREMANJA IZVRŠENJA

Kako smo u ovom radu iz aspekta daljeg istraživanja metodološki postavili da istražimo primenu nekih obaveštajnih metoda u radu kriminalističkih/policijskih agencija u prepoznavanju samoubilačkog terorizma, u razmatranjima koja slede u osnovi obaveštajnog pristupa i zahvata su pitanja: koji faktori determinišu ponašanje osobe koja je spremna da žrtvuje život? Da li se ta ponašanja mogu prepoznati? Koji su metodi nužni za prepoznavanje? Koristeći se naučnoteorijskom misli u svetu mogli smo se uveriti da je determinušiće faktore ponašanja veoma teško odrediti. No, ipak, bez obzira na svoju izuzetno kompleksnu prirodu i sofisticiranost izvedenih samoubilačkih napada došlo se do određenih rezultata u ovoj oblasti u periodu koji smo naveli od Libana (Bejruta 1983. godine) do danas. Do sada poznate determinišuće faktore ponašanja koji se mogu prepoznati podelićemo u dve grupe: *prva grupa* su oni koji predstavljaju neposrednu inspiraciju za delovanje, kao što su: verovanje u život posle smrti, vera u neki oblik postojanja posle smrti; stanje presije ili okupiranosti koju je nametnula neka strana kultura, etnička ili religiozna grupa praćena osećanjem beznađa i poniženja; lojalnost nekoj organizaciji ili nacionalni fanatizam; mržnja prema ciljnoj grupi; naivnost; seksualnost; religijski fanatizam; u teoriji poznat model tzv. ispiranje mozga od strane terorističkih organizacija – intenzivna indoktrinacija, kao i korišćenje opijata ili nekih drugih supstanci koje deluju na psihu. U *drugu grupu* spadaju faktori koji uslovljavaju akcije teroriste samoubice, a to su: spoljna podrška,[19] mladost, nejednakost polova; zloupotreba dece; neuspesi u ličnom životu.[20]

---

prema Flemming, P., and Stoht, M.: Myths and Realitieus of Cyberterrorism, Contering Terorrism Throught International Cooperation, Cuurmayer, Italy, 2000, p. 70–71.

[19] Neke dobrovoljne organizacije (npr. islamske) su identifikovane kao donatori Hamasa i Islamskog Džihada koje šalju svoje priloge preko Interneta. U svom obraćanju 1983. godine predsednik Regan je izneo "veruje se slučajno" državnu tajnu o hiljadu samoubilačkih bombaša koje Iran priprema za Srednji istok.

[20] Skot Atran, sa instituta "Žan Nikod" u Parizu i univerziteta Mičigen u En Arboru, koji se bavi antropologijom, izneo je da bombaši samoubice nisu ludaci, ni umno poremećene osobe, niti pate od samoubilačkog sindroma, već indoktrinirane osobe ispranog mozga. Navedeno prema Albrechtu, Etzolddu i Schuhu, bombaši samoubice nisu poremećene osobe, one su veoma inteligentne osobe sa izraženim osećanjima dužnosti i obaveze. Vidi više u Schweizer, h., O.: Female Suiciud bombers What do we know or should unow about them... Ove manipulacije deluju kao kakva omama koja se ne može izbeći. Instruktori za ovaj oblik "specijalnog ratovanja", stručnjaci za tzv. pranje mozga..., svi oni dobro znaju kako da ruiniraju svaku kritičnost kod teroriste-samoubice, da spreče rad njihovog uma i volje. Primena specifičnih psiholoških tehnika oblikuje njihova uverenja "kao da su u stezi iz koje ne mogu da izađu", dok su pokretači, vođe i oni koji određuju metu u sivoj zoni. Upravo zbog ove sive zone je od krucijalne važnosti obaveštajni rad.

Dakle, uočavamo dva elementa koji su iz obaveštajnog aspekta rada policije i kriminalističkih agencija od krucijalne važnosti. Jedan je da se akcenat stavlja na psihološki profil, na sliku teroriste-samoubice, a drugi je da je on samo sredstvo u rukama vođa terorističkih mreža i ništa drugo. Dakle, ova vododelnica nam daje obaveštajnu osnovu da uočimo da faze pojave u miljeu koja se posmatra kao nivo misaone konstrukcije kriminalne delatnosti nije bez značaja za obaveštajno prepoznavanje pojave i pokretanje procesa prevencije razvoja sledeće faze u pripremanju terorističkog akta.

Da bismo dali dovoljno gradivnog materijala za dalje istraživanje, istražićemo drugu komponentu koja je neophodna za razumevanje obaveštajnog prepoznavanja faza u razvoju terorističke aktivnosti. Dakle, ne može se primenjivati nijedna obaveštajna metoda za preveniranje terorističke delatnosti, ukoliko ne znamo kada započinje, i da li će da započne priprema terorističkog akta, te da li je započela?, stav je jednog broja teoretičara. No da li je to tako? Na ovo pitanje daćemo odgovor nešto kasnije u istraživanju. Sada da obradimo faktore koji determinišu pripremanje izvršenja delikta. Koji su nezaobilazni elementi ili radnje koje su nužne u pripremanju terorističkog akta? Verujemo da se zajedničkim denominatorom iz dostupne naučne i teorijske misli mogu uočiti: a) poverljivost; b) izviđanje; c) planiranje; d) uvežbavanje, e) neposredno izvršenje – napad. Kojim redosledom se odvijaju ove aktivnosti? Možemo reći da je to od najveće važnosti za terorističku aktivnost, ali i za obaveštajni rad u okruženju.

S obzirom na to da je naš rad usmeren na razvoj metoda u obaveštajnom radu na prepoznavanju i prevenciji ove pošasti, nameće nam se kao istraživački zadatak da, pored postavljenih pitanja, postavimo još nekoliko pitanja, kako bismo razumeli vezu između ove vrste terorizma i obaveštajnog istraživanja, kao što su: Da li se mi to suočavamo sa protivnikom koga je nemoguće ili najteže pobediti? Da li ovaj način pripreme i izvođenja kriminalnog delikta izgleda kao nezaustavljiv? Da li postojeće metode u obaveštajnom kriminalističkom/policijskom radu mogu da prepoznaju i preventiraju ovu vrstu terorizma? Preciznije, da li represija koja sada ima ključni udeo u suzbijanju terorizma ima stratešku vrednost, te da li može da izgradi i održava bezbednost za građane?

OPŠTA RAZMATRANJA ODNOSA POJAVA U MILJEU I KRIMINALISTIČKOG OBAVEŠTAJNOG ISTRAŽIVAČKOG DIJALOGA

Krenimo redom prema pitanjima koja smo da sada postavili kao ključna za naše istraživanje. Od "samog početka". A odmah na početku važno je istaći, idući ovim putem istraživanja, tumačeći odnose problema odnosa terorističke organizacije, vođe ovakve formacije i samoubice-bombaša, izraelski[21] timovi

[21] O tome vidi više u Pinjo, E.: Islamski terorizam..

stručnjaka sastavljeni od psihologa, sociologa, antropologa i obaveštajnih analitičara su izgradili profil bombaša samoubice.[22] Navodi se u rezultatu istraživanja da: a) napadači-samoubice uprkos očekivanjima obaveštajnih analiza[23] nisu najčešće dobrovoljci, već se biraju među predanim studentima sredina obojenih fundamentalizmu; b) obično nisu oženjeni, starosti između 18 i 27 godina; c) svoje samožrtvovanje ne razumeju kao bežanje od života već stvaranje budućnosti za svoju decu; d) najefikasniji instrument za nanošenje štete sa najmanje gubitaka jeste tehnika koja se zasniva na šehadetu...[24] Kako u našem istraživanju u ovom delu rada idemo u sam centar odnosa pojava u miljeu – okruženju i navedenih elemenata profila, determinišućih faktora i elemenata pripremanja i izvođenja terorističkog akta, krećemo se tragom analize sadržaja naučene teorijske misli u literaturi i korelacije ova dva predmeta: sa jedne strane samoubilačkog terorizma, a sa druge strane metoda kriminalističkog obaveštajnog rada. Ovime ćemo obavezno učiniti još jednu napomenu i time omeđiti suštinu našeg budućeg izlaganja. Navedeno nas upućuje da istraživanje nastavimo korelacijom naučnoteorijskog posmatranja pojava u miljeu – okruženju, iz aspekta obaveštajnog razumevanja istih, da bismo razumeli aktivnosti terorističke organizacije i njenih članova na pripremanju sa *jedne strane*, prepoznavanje istih od strane kriminalističkih/policijskih obaveštajaca, sa *druge strane*.

Često se ističe u kriminalističkim istraživanjima da je istorija (kriminalnog) miljea samo jedna od učiteljica. Ovo verovanje je utoliko u pravu što mu ne izmiče jedna važna činjenica: svaki kriminalni događaj je svoj, pojedinačan, jedinstven, različit od svih drugih. Stojeći tako u (obaveštajnim, operativnim ili kriminalnim) dosijeima oni imaju i nešto što ih povezuje, *modus operandi*, i dr. Šta nam iz aspekta obaveštajne delatnosti govori sama činjenica da se pojave u miljeu ponavljaju? Činjenica da se pojave u određenom broju ponavljaju, ukazuje na to da broj mogućnosti da se one dese na drugačiji način kada se posmatra jedna od njih (koju posmatramo opservacijom), jeste prilično ograničen. Mi znamo da milje – okruženje sadašnjosti, a i njegova budućnost, nisu bez kontakta sa njegovom

---

[22] Sprinzak, E.: Samoubilački terorizam, Razumni fanatici...

[23] Obavještajni rad ili delatnost je rezultat prikupljanja, obrade, integracije, predikcije, interpretacije i diseminacije obaveštajnih podataka. Obaveštajni podatak je svako novo saznanje o trenutnom ili potencijalnom protivniku i svakom drugom objektu prikupljeno obaveštajnim radom. Iz gornjih definicija proističe nekoliko tvrdnji: obaveštajni rad je sveobuhvatan po vremenu, prostoru i metodama, obaveštajni rad je značajan kao potpora odlučivanju, obaveštajni rad se sprovodi jednakim intenzitetom, obaveštajni rad mora biti usmeren i ka nekonvencionalnom ratu kao potencijalnoj prijetnji.

[24] U teoriji i stručnoj ali i laičkoj javnosti se veoma često šehid označava kao mučenik, što je iz aspekta razumevanja obaveštajne metodike rada pogrešno. (Šehid je, naime, u stvari svedok, koji svedoči o svojoj iskrenosti verovanja, ali svedoči i onima koje poziva u veru svojim postupcima na ovom svetu.)

prošlošću.[25] Naravno, bilo bi pogrešno zaključiti da se teroristički milje, priroda njegovih pojava može najpotpunije naći u njegovoj istoriji. Misao da za objašnjenje pojava u miljeu moramo tražiti i uzroke prošlosti te pojave, ne znači da su uzroci u prošlosti uvek najodlučniji za objašnjenje sadašnje pojave. Ako bismo iz aspekta obaveštajnog rada shvatili da je *modus operandi* u istoriji terorističkog akta glavno obeležje današnjih pojava iz miljea, onda bismo mogli shvatiti da su današnje pojave samo produžetak one pojave koja joj je prethodila, tako bi obaveštajna delatnost izgubila smisao, jer bi se dejstvo pojava moglo posmatrati i objašnjavati kao različiti trenuci jednog jedinog i istog razvoja te pojave u sadašnjosti. Svakako, iz aspekta obaveštajnog rada, moramo razumeti kriminalne pojave iz istorije da postoje neki elementi koji imaju sličnosti (zajedničkog) sa kriminalnim pojavama u sadašnjosti.[26] Taj elemenat koji se "ponavlja", mogao bi da nam bude od koristi u sadašnjem ili budućem obaveštajnom radu.

Posmatranjem terorističkog miljea iz aspekta obaveštajnih delatnosti, pomoću istorije (obaveštajnih/operativnih dosijea), zahteva da razlikujemo "obaveštajnu istoriju" i "terorističku tradiciju", pojave koja se u sadašnjosti opaža. Obaveštajna istorija pojave je, naime, sve ono što se desilo i što se nije desilo (prošlost pojave). Kriminalna/teroristička tradicija je prema tome ono što smo iz pojave uzeli (razumeli kao njenu jedinstvenost) iz njene istorije. To je ono što smo mi prema metodici obaveštajnog rada izabrali iz njene prošlosti kao obaveštajnu vrednost. Izbor iz terorističke delatnosti-prošlosti pojave koja se sada opaža treba se obaviti na osnovu propisane metodike obaveštajnog rada. Obaveštajna teorija stoji na stanovištu da, posmatrajući sve pojave u delatnosti terorizma-njihovih akata, možemo uočiti njihove sledeće osobenosti: 1) apsolutna (relativna) tajnost; 2) sistem distribucije je kontrolisan; 3) ponašanje koje je usmereno na ostvarenje neke svrhe; 4) da se može ostvariti uprkos spoljašnjim smetnjama; 5) da se može ponašati na istovetan način kada je u pitanju ostvarivanje jednog istog cilja.

DEFINISANJE STRUKTURE TERORISTIČKE DELATNOSTI – POJAVE U MILJEU – OKRUŽENJU

U teorijskoj kriminalističkoj obaveštajnoj misli kada se istražuje teroristički akt i njegovo prepoznavanje u obaveštajnom radu,[27] izazovi, rizici

---

[25] Barlow, H.:Dead for Good. City: Paradigm Publishers. 2007.

[26] Sagemna, M.:*Leaderless Jihad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Pres, 2007.

[27] Obaveštajna delatnost koristi razne načine prikupljanja saznanja, koji specifičnim metodama i iz različitih izvora izdvajaju informacije. Najšira podela obuhvata sledeće vrste obaveštajnih metoda: ljudski izvori (engl. HUMINT) – izvori podataka su osobe koje imaju informacije o objektima od obaveštajnog interesa; elektronsko izviđanje (engl. SIGINT) – izvori podataka su razni izvori elektromagnetskih signala komunikacijske (engl. COMINT) ili (engl. ELINT) nekomunikacione prirode; obrada slikovnih informacija (engl. IMINT) – do informacija se dolazi obradom slikovnih

i pretnje u kriminalnom miljeu – okruženju razumeju se kao trostepena delatnost, koja u sebi ima sledeće segmente: a) misaoni segment;[28] b) verbalni segment; i c) materijalni ili fizički segment. Sva tri segmenta pri ostvarenju samoubilačkog terorističkog aka su lančano povezana, uvek idu uzlaznim smerom prema "višem" nivou, mada se u praksi uočavaju i primeri "preskakanja" nivoa – prelazak. sa prvog nivoa na treći nivo, odnosno od misaonog ka materijalizaciji. Dakle, ako potencijalni terorista ima izgrađenu ili osmišljenu misaonu "konstrukciju", u kriminalističkoj teoriji se zastupa stanovište da je time "kupio jednosmernu kartu" ka materijalizaciji delikta.[29] Za prvi segment je karakteristično, stanovište je teorijske misli, to što takvom činu ne možemo biti svedoci. Takođe, teorijska misao u kriminalistici, na osnovu do sada poznatih metoda ugrožavanja, stoji na stanovištu koje se može definisati na sledeći način: ukoliko je postojao kontinuitet kod potencijalnog teroriste u misaonim konstrukcijama, to je skoro uvek prešlo u sledeći segment/fazu. Kako je prva faza jedina "nedelujuća" pravna teorija stoji na stanovištu da je i preduzimanje bilo kakvih radnji organa otkrivanja nemoguće, odnosno i on se nalazi u fazi koja se može definisati kao "nedelujuća". Šta to znači u pravu? To znači da ne možete pokrenuti nijednu procesnu radnju, jer faza "misaone ideje ugrožavanja" ne tvori elemente krivičnog dela. No, da li je to tako? I u ovom pitanju kriminalistička teorijska misao stoji na stanovištu da potencijalni izvršilac i tada preduzima fizičke radnje pokretima svog tela, pa je u izvesnom smislu moguće prepoznati te signale koji nisu verbalni, ali nekada dovoljni da se prepozna šta može biti sledeća faza pojedinca. Nema sumnje, stav je kriminalističke misli da je u ovoj fazi ključna delatnost kriminalističkog/policijskog obaveštajnog rada: ako prepoznate prvu fazu/misaonu, u situaciji ste da sprečite fazu materijalizacije jer ostvarujete u kriminalistici poznat termin "rastegnuto vreme", koje vas dovodi u poziciju da započnete kriminalističke operacije kojima bi u začeću verbalne faze počeli da prikupljate dokaze, a istovremeno i sprečite izvršenje terorističkog akta. Ovime bi se sprečilo nastupanje posledice, čime bi rad organa otkrivanja bio pomeren sa represivnog dejstva ka preventivnom

---

podataka (satelitske snimke, bespilotne letelice i sl.); obrada drugih obeležja objekata (engl. MASINT) – do informacija se dolazi naučnom i tehničkom obradom obeležja objekata od obaveštajnog interesa; obrada otvorenih izvora (engl. OSINT) – do informacija se dolazi obradom svih dostupnih izvora: novine, knjige, elektronski mediji, satelitske snimke.

[28] Konspirativnost ove vrste kriminalne delatnosti je veoma izražena kako bi se postiglo iznenađenje koje je ključno za uspeh većine, ako ne i svih terorističkih operacija. Sa druge strane, namera da se izvede teroristički napad zahteva od terorističke organizacije da preduzima neke radnje koje su nužne, kao što su: obezbeđenje podataka o meti. Za to je potrebna razvijena mreža agenata koji će prikupiti podatke o meti. Dakle, tu vidimo mogućnost infiltracije agenata obaveštajne službe – primenom metoda dodira ili direktno iz delatnosti, što daje efektivnost u prevenciji napada. Vidi više u Jane's Intelligence Review-Suicid terrorism, a global thret..

[29] Bloom, M. Dying to Kill. New York: Columbia University Press. 2005.

dejstvu, koje nije uslovljeno izvršenjem delikta ili nastupanjem posledice, već se rad organa usmerava na prepoznavanje pojava u miljeu ili okruženju. Dakle, kriminalistička obaveštajna diferencijalna dijagnoza može početi da daje rezultate u misaonoj fazi začeća puta ka realizaciji samoubilačkog terorističkog akta. Nadalje, obaveštajna kriminalistička delatnost, ne samo da omogućava da se na vreme uoči da li je pojava deliktne prirode, ili pak u svojoj osnovi nije deliktna ali je nužda provera. Iz navedenog sledi – kriminalistički obaveštajni rad omogućuje pravovremeno angažovanje drugih resursa kriminalističkog obaveštajnog inženjeringa, i time prevenciju ili preempciju terorističkog akta.

TIPOLOGIJA MILJEA IZ ASPEKTA POJAVA

Sada, nakon što smo izneli neka stanovišta iz aspekta savremene kriminalističke misli o kriminalnoj pojavi, da damo neka teorijska stanovišta o tipologiji ili vidovima kriminalnog miljea važnim za aspekt obaveštajnog rada. Naime, kriminalistička misao kriminalni milje najčešće razume prema stepenu razvoja pojave u njemu i njenom uticaju, kao: vid direktnog (još se može sresti u teoriji i neposredni ili bliži) uticaja pojave i kriminalnog miljea na okruženje (misli se na građane i imovinu); vid indirektnog uticaja kriminalne pojave i kriminalnog miljea na okruženje (u teoriji se mogu pronaći i podele na posredni uticaj ili dalji). Direktni uticaj se još može razložiti na: trenutni koji traje, potencijalni koji preti da se razvije i ad hok – povremeni, ali koji je direktan. Prema mogućnosti nastajanja i obaveštajne kontrole, kriminalni milje se razume kao: vid spoljnjeg i vid unutrašnjeg. Prema nivou povezanosti pojava i lica kriminalni milje se deli na: vid situacionog skupa lica ili pojava; organizovanog skupa (organizacije, grupe) lica ili pojava. Prema pokretljivosti pojava, na: vid stabilnog kriminalnog miljea, gde kriminalne pojave ne podležu čestim promenama ili pokretima; vid nestabilnog (još ga nazivaju turbulentnim) gde je kriminalna pojava podložna čestim promenama, koje mogu biti i nepredvidive za obaveštajni rad. Prema osetljivosti na kriminalističke/policijske operacije, obaveštajne aktivnosti ili zahvate u svom tkivu, na: vid neosetljivog (još ga nazivaju u teoriji i autonomni i sl.) koji nije osetljiv na akcije kriminalističkih/policijskih agencija; vid osetljivog (u teoriji se može sresti i naziv reaktivni, povratni i sl.) za koji se smatra u kriminalističkoj teoriji da je veoma osetljiv na akcije kriminalističkih/policijskih agencija, jer reaguje na njih. Razume se, reakcija nabrojanih organizacija nije identična, i između njih se ne može staviti znak jednakosti.

METOD OBAVEŠTAJNOG ISTRAŽIVAČKOG DIJALOGA

Na osnovu dosadašnjih iskaza u istraživanju, uočavamo vezu između svih nalaza i potrebe izgradnje novih metoda u obaveštajnom radu na prepoznavanju[30] i prevenciji samoubilačkih terorističkih akata. Obaveštajni istraživački dijalog je takva obaveštajna metoda, odnosno tehnika prikupljanja obaveštenja kojom se na prikriven način osoba uvodi u dijalog – razgovor, sa ciljem da se na osnovu posebno konstruisanih pitanja izvrši trijaža lica u vezi sa osnovnim ciljem obaveštajnog pristupa. Ovakvi ciljevi u obaveštajnom radu su najčešće eliminatorni (trijaža), a vezani su za stanje, namere i sve drugo u vezi sa licem[31] i njegovim daljim kretanjem, npr. u prostoru kao što su aerodromi, u avionu i sl. Ovde se prostor razume kao posebno rizičan iz bezbednosnog aspekta.[32] Dakle, primena ove metode zahteva neposredan kontakt sa licem. Vreme i mesto sprovođenja ove metode bira se ne prema licu, već prema cilju koji se želi postići, što je suprotno od obaveštajnog intervjua. Jedno od osnovnih načela ovog metoda je tajnost, bez njega se ova metoda ne bi mogla primenjivati efikasno. Iz izloženog razumemo da lice nije upoznato sa agentom koji mu pristupa, ono ne zna zanimanje agenta, namere ni elemente dijaloga koji će sa njim biti obavljen, preciznije, nije svesno samog dijaloga. Nadalje, razumemo da se obaveštajni istraživački dijalog ne obavlja neplanirano, i ne slučajno baš sa odabranim licem, na mestu, i u vreme koje je odabrao agent.

Ako je opažanje velikog poznavaoca kriminalistike, profesora Vodinelića[33] tačno, a nema razloga da sumnjamo, da: "Čovek unosi svoju ličnost u samo opažanje kao prvi stadijum formiranja iskaza", onda poznavanje psihologije, psihičkog doživljaja, pojedinih psihičkih procesa: oseta, zapažanja, emocija, mašte, motivacije itd., od strane agenata koji sprovode obaveštajni istraživački dijalog više je nego potrebno. Stanovišta u

---

[30] Kao što smo već izneli, kriminalistička misao stoji na stanovištu da se delatnost terorističke organizacije može prepoznati već u misaonoj fazi. Dakle, nema dvojbe da retorička faza daje dovoljno signala da se obaveštajnim delatnostima uoče i prepoznaju namere terorističke organizacije. Npr. obezbeđenje smeštaja, hrane, transporta, odevanja i bezbednosti teroriste samoubice zahteva delatnost u okruženju. Članovi ćelije vrše izviđanje, obaveštajno prikupljanje podataka. Bombaš vrši uvežbavanje i, neposredno pre napada, konačno izviđanje. Sve ovo ukazuje da se u okruženju – miljeu dešavaju krupni pokreti bez kojih nije moguće pripremiti ni izvesti samoubilački teroristički akt.

[31] Ovakav način praćenja objekata pruža potpuniju sliku, istovremeno omogućuje predviđanje ponašanja s većom verovatnoćom, ali s druge strane zahtevniji je prema obaveštajnoj strukturi od koje traži poznavanje problematike ne više usko tehničke već i vezane uz sva navedena obeležja objekata. Pored toga, interakcije događaja u ovim područjima su složene i višeznačne, čime se dodatno komplikuje rad.

[32] Pedahzur, A.:*Suicide Terrorism*. Cambridge: Polity, 2005.

[33] Vodinelić, V.: Kriminalistika, str. 287.

psihologiji o tome da svaki čovek svet oko sebe doživljava na različit način, da zapaža u prvom redu one pojave koje odgovaraju njemu, njegovoj ličnosti, jesu od najveće važnosti za metod obaveštajnog istraživačkog dijaloga.

ELEMENTI ZA DONOŠENJE ODLUKE O SPROVOĐENJU OBAVEŠTAJNOG ISTRAŽIVAČKOG DIJALOGA

Odluka da se baš sa tim licem (npr. u nerestriktivnom prostoru prvog kruga koji omeđuje aerodrom) obavi obaveštajni istraživački dijalog, ima više pretfaza, koje se najpre odvijaju u mentalnoj delatnosti agenta. On najpre opaža, na osnovu svojih oseta i utisaka, koji su početni sirovi obaveštajni materijal, na kome se on ne zaustavlja, već ide dalje sa namerom da, pre pristupa licu i uspostavljanja kontakta, utvrdi određene pravilnosti ili nepravilnosti u vezi sa licem ili njegovim okruženjem, njegovim kontaktima sa drugim prisutnim licima, dodirivanjima simbolima ili signalima sa drugim licima ili stvarima. Dakle, agent prepoznaje neke pokrete lica koji su fizikalni, ali i neke koji su fiziološki i psihološki. Ovde bismo mogli pomisliti da agent samo na osnovu navedenih signala, simbola, dodirivanja ili pokreta koji su fizikalni, fiziološki ili psihološki, donosi odluku da se približi licu, stupi u kontakt[34] i sprovede tajno obaveštajni istraživački dijalog. To bi bilo pogrešno polazište. Agent-obaveštajac je drugi činilac, odnosno sva njegova znanja i iskustva prilikom prijema navedenih oseta, reaguju i grade novu vrednost u obaveštajnom IQ-odnosno znanju agenta, i tek nakon toga dolazi do odluke o ostvarivanju kontakta i sprovođenju obaveštajnog istraživačkog dijaloga. Ovo nije metod ′krpljenja postojeći rupa u bezbednosnom sistemu zaštite aerodroma i putnika-građana′ ili nedostataka, kakvih ima u obaveštajnoj praksi. [35]

Primećujemo da je pažnja ili opažanje jedan deo rada obaveštajnog agenta, odnosno uvodni deo, koji može imati nekoliko segmenata, kao što su: neobičnost događaja, pogleda, pokreta i sl.; aktivnost namerno usmerena u određenom pravcu i sl. Ovde najčešće govorimo o velikoj količini spoljnih utisaka koje agent ima mogućnost da opazi ili osmatra, a izdvaja samo ono što u dodiru sa njegovim obaveštajnim IQ gradi novo obaveštajno znanje, koje ima elemente izazova, rizika ili pretnje. Ova unutrašnja integracija – kod

[34] Ovde ne govorimo o obaveštajnom kontaktu iz aspekta regrutovanja ili angažovanja izvora. U kriminalističkoj obaveštajnoj teoriji kontakt se definiše kao: komunikacija između službenika kriminalističke obaveštajne službe – agencije i lica koje nije zaposleno u agenciji, koji može biti: usmen, pismen, telefonski ili obavljen elektronskim putem, a uključuje prikupljanje saznanja, podataka ili informacija od interesa za obaveštajni rad ili procesnu istragu.

[35] Npr. obaveštajni agent u prostoru aerodromske zgrade opaža lice, dodirivanja koje lice ostvaruje, a istovremeno u procesu integracije koja se odvija u dodirivanju opaženog i njegovog obaveštajnog IQ spoznaje da lice u sebi nosi izvesne rizike, i tada donosi odluku da sprovede operativni istraživački dijalog.

agenta između onoga što je opazio iz okruženja i njegovog unutrašnjeg obaveštajnog IQ, jeste ključ uspeha za prepoznavanje, razumevanje pojave i donošenje odluke za sprovođenje obaveštajnog istraživačkog dijaloga. Uočavamo da obaveštajni istraživački dijalog nije slučajni susret dva ″neznanca″, bez obzira što je to susret dva nepoznata identiteta. Naime, obaveštajni agent već ima određena obaveštajna znanja o licu koje opaža, dakle on vidi glumca, a sada želi da utvrdi i njegovu ulogu u vremenu i prostoru u kome boravi.

U ovom delu smo govorili o obaveštajnom istraživačkom dijalogu u prvom krugu nerestriktivnog prostora koji omeđava aerodrom, koji se odvija na osnovu izbora agenta i svih napred iznetih elemenata u ovom radu, koji su izgradili osnovu za ostvarenje kontakta i njegovo sprovođenje. Ovaj vid obaveštajnog istraživačkog dijaloga se najčešće sprovodi u sklopu aerodroma ili drugih objekata koji imaju visok bezbednosni rizik.[36] Najčešće se u kriminalističkoj ili bezbednosnoj praksi mogu sresti nazivi obaveštajni istraživački dijalog u tri prstena.

ELEMENTI USMERENOG OBAVEŠTAJNOG ISTRAŽIVAČKOG DIJALOGA

Drugi vid ovog metoda je obaveštajni istraživački dijalog jednog poznatog identiteta (bar delimično) i jednog nepoznatog.[37] Naime, kod ovog vida obaveštajni agent ima identitet lica, mesto i vreme gde će boraviti, ali nema profil i ulogu koju ostvaruje u vremenu u kome boravi na tom mestu. Ovaj vid je samo prividno manje osetljiv od prvog, jer postoji vreme koje je na raspolaganju agentu da se pripremi, u meri koja je dostupnija nego kod prvog tipa, gde pripreme nema. Nadalje, moguće je ne samo pripremiti se, već i odabrati agenta koji će uspostaviti kontakt sa licem, prema etičkim i drugim svojstvima lica koje je objekat ove obaveštajne delatnosti. I dalje, bez obzira na minimum obaveštajne pripreme ovaj metod nije obaveštajni intervju, jer i dalje je tajan, prikriven, osetljiv i agent nije poznat licu.

Taktika pristupa licu radi ostvarenja kontakta i otpočinjanja obaveštajnog istraživačkog dijaloga je uslovljena, najpre karakteristikama lica kome pristupa agent, sa druge strane elementima okruženja i sa treće strane karakteristikama agenta. Za fazu pristupa i uspostavljanje kontakta važe pravila iz strukture obaveštajnog kontakta. Za koju metodu ili metode u sprovođenju obaveštajnog istraživačkog dijaloga će se odlučiti agent uslovljeno je navedenim elementima, ali i od faze pristupa i njene realizacije ili uspešnosti agenta. Ključni elemenat je uvođenje u dijalog koji omogućava, ukoliko se prebrodi, dalji prodor prema licu i primenu drugih metoda. Koja

---

[36] Pape, R.:The Strategic Logic of Suicide Terrorism. Random House Trade Paperback, New York, 2005.

[37] Kix, P.:"The truth about suicide bombers." Boston Globe, 2010.

metoda će biti primenjena, neposredno odlučuje agent, npr. ″Kolumbo; pritisak fizičkom blizinom; psihološko pranje ili igrač pokera.″

Sprovođenje i jednog i drugog vida obaveštajnog istraživačkog dijaloga u neposrednoj je vezi i uslovljeno je pripremom i uvežbavanjem najpre metoda uspostavljanja obaveštajnog kontakta, a ništa manje i metoda kao što su igranje uloga i proučavanjem velikog broja dijaloga koji su se dogodili u obaveštajnoj praksi.

UMESTO ZAKLJUČKA

Fizička zaštita potencijalnih ciljeva je druga važna vrsta strategije u borbi protiv samoubilačkog terorizma. Podizanje betonskih stubova, tj. barikada, stražari, psi – sve to može u značajnoj meri da smanji ranjivost mete, odnosno broj samoubilačkih napada. Neki autori ukazuju na to da što se više budemo oslanjali samo na tehniku, imaćemo sve više terorističkih napada i njihovih žrtava.

Mere koje se zasnivaju na kontra sili "deluju" samo na neku od njegovih različitih razarajućih tendencija i ne pružaju mogućnost za složeniji pogled na ulogu samoubilačkog terorizma.

Pretvaranje i pomeranje težišta sa reaktivne sile na obaveštajnu delatnost, ka konstituisanju drugačijeg, efektivnijeg okvira za rešavanje ovog masovnog i "moćnog" problema našeg vremena, daje osnova da konstatujemo da samoubilački terorizam nije nesavladiv.

Prva važna strategija je naučna obaveštajna analiza samoubilačkog terorizma i saznanja o metodama njegovog ispoljavanja kroz nove oblike edukacije službenika organa otkrivanja i savremenih organizacionih oblika jesu budućnost u pogledu njegovog prepoznavanja i prevencije. Dakle, formula primene sile nakon ostvarenog napada je kontraefektna, i ne može biti jedina formula kojom se zaustavlja ovaj fenomen. Primena jednog novog modela obaveštajnog rada nudi mogućnost prepoznavanja ponašanja koja daju mogućnost prevencije terorističkog napada.

LITERATURA

[1] Bloom, M. *Dying to Kill*. New York: Columbia University Press. 2005.
[2] Barlow, H.: *Dead for Good*. City: Paradigm Publishers. 2007.
[3] Bruce. H.: "Inside Terrorism". Columbia University Press. 1998.
[4] Bruce, H.: "The Logic of Suicide Terrorism". Atlantic Monthly , 2003.
[5] Flemming, P., and Stoht, M.: Myths and Realitieus of Cyberterrorism, Contering Terorrism

[6] Gambetta, D.: *Making Sense of Suicide Missions*. Oxford Oxfordshire: Oxford University Press. 2005

[7] James, M.: "Identifying Potential Terrorist Targets" a study in the use of convergence. Counterterrorism Conference, June 2006, Washington D.C.

[8] Kix, P.:"The truth about suicide bombers." Boston Globe. 2010.

[9] Pastor, J. F.: *Terrorism & Public Safety Policing: Implications of the Obama Presidency*. New York, NY: Taylor & Francis, 2009.

[10] Pedahzur, A.: *Suicide Terrorism*. Cambridge: Polity, 2005.

[11] Pinjo, E.: Islamski terorizam.

[12] Pape, R.:The Strategic Logic of Suicide Terrorism. Random House Trade Paperback, New York, 2005.

[13] Sagemna, M.:*Leaderless Jihad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Pres, 2007.

[14] Scheit, G.: *Suicide Attack*. City: Ca Ira Verlag, 2004.

[15] Schweizer, h., O.: Female Suiciud bombers What do we know or should unow about them

[16] Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 197/2005, 72/2009.

[17] Skaine, R.: *Female Suicide Bombers*. Jefferson: McFarland, 2006.

[18] Sprinzek, E.: Suicid terrorism: a global threat- Jame's Intelligence Review, 2005.

[19] Schweizer H., O.: Female Suicide Bombers, What do we know or should know about them?

Terrorism, Organized crime, and Extremism, Policing in Central and Estern Europe: Deviance, Vciolence, and Victimization, 611-628, 2001, College of Police and Security Studies, Slovenia.

[20] Vodinelić, V.: Kriminalistika, 1989.

PhD Dragan Manojlovic [38]
Law Faculty in Novi Pazar

Summary: In this manuscript it is impossible to set out a number of methods that apply or may apply to the intelligence of crime / policing to prevent terrorism. The research that we presented were examined by one method which is of crucial importance to education, scanning, recognition and prevention of immediate danger of an upcoming suicide terrorism in the immediate vicinity or the area of an airport.. Hereby we would like to point out some possibilities to curb this form of crime, noting that existing security systems and organizational forms (the structure of police organization and methods of work) contribute significantly to the achievement of the objectives of this phenomenon. In fact the growing presence of agents of repression on the one hand and representatives of mechanical devices-technology on the other hand, the elimination of direct field (police) crime-intelligence work, from our point of view, leads to a counter and explains the inefficiency of a control and prevention of terrorism.

Key words: suicide terrorism, prevention, methods of criminalistic/police intelligence work, intelligence and research dialogue.

[38] Crime intelligence analyst, a specialist in covert operations and special operations, Assistant Professor of Criminalistics at the Department of criminal law and criminalistics sciences

Prethodno saopštenje – UDK 351.74/.75 (497.11)

JEDINICE POLICIJE POSEBNE NAMENE KAO PROTIVTERORISTIČKI POTENCIJAL MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRBIJE

SPECIAL PURPOSE POLICE UNITS AS ANTITERRORISTIC POTENTIAL OF THE MINISTRY OF INTERIOR OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Prof. dr Dane Subošić[1]
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd
Mr Željko Mojsilović[2]
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd

Apstrakt: Protivteroristički potencijali Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije razmatraju se pitanjima: 1) jedinica policije posebne namene diferenciranih po stalnosti (stalne i povremene) i 2) jedinica policije posebne namene diferenciranih po organizacionoj strukturi. Stalne jedinice policije posebne namene koje se razmatraju ovim saopštenjem jesu: Žandarmerija, Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ), Protivteroristička jedinica (PTJ), Helikopterska jedinica (HJ), Policijska brigada (PU Beograd) i Interventna jedinica 92 (PU za grad Beograd). Povremene jedinice policije posebne namene koje se razmatraju ovim saopštenjem su interventne jedinice policije (IJP) i Pregovarački tim MUP RS (PTM). Najzad, policijske jedinice posebne namene diferencirane po organizacionoj strukturi koje se razmatraju ovim saopštenjem jesu: brigade, bataljoni, odredi, čete, vodovi, timovi i odeljenja. Razmatranje navedenih jedinica policije posebne namene izvešće se sistemskom analizom, tj. identifikacijom, svrstavanjem i objašnjenjem njihovih osnovnih strukturno-funkcionalnih obeležja.

Ključne reči: jedinice, namena, zadaci, struktura, organizacija.

Uvod

Policijske jedinice posebne namene su organizacione jedinice Direkcije policije nadležne za obavljanje svih bezbednosnih zadataka, pri čemu njihova složenost prevazilazi mogućnosti policijskih jedinica namenjenih za izvođenje

[1] *subosic@yahoo.com*
[2] *zmojsilovic@pregovarac.rs*

redovnih bezbednosnih zadataka (jedinica policije opšte i posebne nadležnosti[3]). Preciznije, jedinice policije posebne namene namenjene su za suzbijanje težih oblika kriminala, građanskih nereda, terorizma, oružanih pobuna, kao i za izvršavanje drugih posebno složenih bezbednosnih zadataka (posebnih bezbednosnih zadataka). Od posebnog interesa za ovaj rad su jedinice policije posebne namene koje predstavljaju protivteroristički potencijal Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije.

Po suštinskom obeležjima, jedinice policije posebne namene moguće je podeliti po različitim kriterijumima. Po *stalnosti sastava* jedinice policije posebne namene dele se na *stalne* i *povremene*. Prema kriterijumima *organizacijske strukture, pozicioniranosti u organizacionoj strukturi MUP RS i po ciljevima za čije ostvarivanje su namenjene*, policijske jedinice posebne namene dele se na: *strategijske, koordinirajuće i operativne (taktičke)*. Jedinice policije posebne namene mogu se podeliti *prema pravu odlučivanja o njihovom angažovanju na izvršavanju namenskih zadataka* na: *jedinice policije posebne namene u užem smislu* i *specijalne jedinice policije*. Po *organizacijskoj strukturi*, policijske jedinice posebne namene dele se na: *brigade, bataljone (odrede), čete, vodove i odeljenja (timove)*. Sledi kraća analiza osnovnih obeležja navedenih jedinica policije posebne namene. Pri tome, uvažavamo sledeći redosled obrade pitanja – *stalne jedinice policije posebne namene (stalne jedinice policije posebne namene u užem smislu, specijalne jedinice policije, policijske jedinice posebne namene diferencirane po organizacijskoj strukturi) i povremene jedinice policije posebne namene. Tome sledi analiza osnovnih obeležja policijske jedinice posebne namene diferenciranih po organizacijskoj strukturi.*

JEDINICE POLICIJE POSEBNE NAMENE DIFERENCIRANE PO STALNOSTI

Stalne jedinice policije posebne namene

Stalne jedinice policije posebne namene funkcionišu u kontinuitetu. Dakle, to su one policijske jedinice koje postoje nezavisno od potrebe njihovog trenutnog angažovanja. U takve jedinice spadaju: Žandarmerija, Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ), Protivteroristička jedinica (PTJ), Helikopterska jedinica (HJ), Policijska brigada (PU za grad Beograd) i Jedinica za intervencije 92 (PU za grad Beograd).

Ovaj rad je rezultat realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija. Projekat finansira Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Saša Mijalković.

[3] U jedinice policije posebne nadležnosti spadaju jedinice kriminalističke, saobraćajne, granične i drugih vrsta policije.

Sve navedene jedinice po organizacijskom sastavu svrstavaju se u taktičke (operativne) jedinice policije. Među njima, pojedine jedinice policije, kao na primer Žandarmerija, SAJ, PTJ i HJ, svrstavaju se u koordinirajući hijerarhijski nivo policijske organizacije, jer predstavljaju samostalne (osnovne) jedinice Direkcije policije. Međutim, zadaci koji im se mogu poveriti, odnosno ciljevi koje ostvaruju, svrstavaju Žandarmeriju, SAJ, PTJ i HJ u jedinice strategijskog nivoa.

Žandarmerija organizuje i izvršava najsloženije bezbednosne zadatke u slučajevima: upada i organizovanja diverzantsko-terorističkih i odmetničkih grupa, pobuna u zatvorima za izvršenje krivičnih sankcija, lišavanje slobode opasnih kriminalaca, uspostavljanja javnog reda narušenog u većem obimu, obezbeđenja javnih skupova visokog rizika, pružanja pomoći u slučaju opšte opasnosti i otklanjanja posledica elementarnih nepogoda i drugih složenih zadataka. Organizaciona struktura Žandarmerije prilagođena je zadacima za koje je ova jednica Direkcije policije namenjena. Naime, *Žandarmerija* je stalna jedinica policije posebne namene, odredskog sastava. Pored odreda, Žandarmerija u svom sastavu ima Komandu i Ronilački centar. U toku je formiranje još jedne jednice u sastavu Žandarmerije, koja je namenjena za obezbeđenje diplomatsko-konzularnih predstavništava stranih država u Beogradu, što je u neposrednoj vezi sa razvojem njenih protivterorističkih kapaciteta. Žandarmerijom rukovodi komandant, koji ima zamenika, a u radu im pomažu oficiri za unapređenje organizacije i funkcionisanja poslova Žandarmerije (tzv. ''pomoćnici'' komandanta). Odredima žandarmerije rukovode komandanti odreda.

Specijalna antiteroristička jedinica namenjena je za borbu protiv svih oblika terorizma i za izvršavanje svih drugih posebno složenih bezbednosnih zadataka kao što su: rešavanje svih vrsta talačkih situacija, naročito u slučajevima otmice vazduhoplova i drugih saobraćajnih sredstava (autobus, putnička vozila, voz, plovna sredstva), barikadiranja (upad u zabarikadirane objekte i prostorije i hapšenje lica koja se u njima nalaze), lišenje slobode opasnih kriminalaca i kriminalnih grupa, intervencije u situacijama kada se očekuje pružanje otpora upotrebom vatrenog oružja, pružanje asistencije u borbi protiv organizovanog kriminala, obezbeđenje lica i objekata kojima preti neposredna opasnost od terorističkog napada i svi drugi poslovi i zadaci koje nisu u mogućnosti da obave druge policijske jedinice. Zadacima za koje je namenjena prilagođena je i organizaciona struktura SAJ. Naime, *Specijalna antiteroristička jedinica* je stalna jedinica policije posebne namene, timskog sastava. Pored četiri tima, dva tima za blisku borbu, specijalističkog tima i tima za obezbeđenje i podršku, SAJ ima Komandu i logističke delove jedinice. Timove A, B i D čine tri grupe, a tim C (specijalistički) četiri grupe specijalaca. [10:57] Razvoj Jedinice usmeren je na identifikaciju specifičnog ponašanja i organizacione kulture unutar nje, s težištem na jačanju timskog rada i profesionalne etike, s jedne strane, i usvajanja najsavremenijih protivterorističkih standarda s druge strane, čemu je posvećena njena bogata

međunarodna saradnja. [10:67–69] Specijalnom antiterorističkom jedinicom rukovodi komandant, koji ima zamenika, a u radu im pomažu oficiri za unapređenje organizacije i funkcionisanja poslova jedinice.

Protivteroristička jedinica planira, organizuje i izvršava najsloženije bezbednosne zadatke u slučajevima suzbijanja terorizma (evidentiranje, praćenje, upoređivanje i predviđanje pojava i događaja koji sadrže elemente unutrašnjeg i međunarodnog terorizma, otkrivanje krivičnih dela terorizma, obezbeđenje materijalnih dokaza i lišavanje slobode učinilaca; preventivnu antiterorističku delatnost, direktnu intervenciju sa ciljem eliminisanja terorističkih grupa i razbijanja organizovanih mreža terorista), rešavanja talačkih situacija (u otetom vazduhoplovu, javnom objektu, kao i onih nastalih korišćenjem sredstava javnog saobraćaja u drumskom, železničkom i rečnom saobraćaju – autobus, voz, plovni objekat), lišavanja slobode opasnih naoružanih lica, kriminalaca, organizovanih kriminalnih grupa, kao i sve ostale bezbednosne poslove iz nadležnosti policije. [10] Jedinica je timskog sastava, a čine je četiri tima, od kojih su dva specijalizovana za protivteroristička dejstva u urbanim uslovima, jedan za protivteroristička dejstva u ruralnim uslovima i jedan za podršku i obezbeđenje ličnosti i objekata. [9:46] Svaki tim čine dve grupe i specijalisti. Pored timova, jedinica ima Komandu i logističke organizacione jedinice. Razvoj protivterorističke jedinice usmeren je na usvajanje najsavremenijih protivterorističkih standarda, čemu je posvećena i njena intenzivna međunarodna saradnja. [9:49] Protivterorističkom jedinicom rukovodi komandant, koji ima zamenika, a u radu im pomažu oficiri za unapređenje organizacije i funkcionisanja poslova jedinice.

Helikopterska jedinica obavlja poslove vazduhoplovne podrške ostalim organizacionim jedinicama Direkcije policije i MUP RS uopšte. Poslove vazduhoplovne podrške ova jedinica prevashodno izvodi izviđanjem i osmatranjem teritorije iz vazdušnog prostora i prevoženjima rukovodilaca organizacionih jedinica Direkcije policije i MUP RS, pripadnika, uglavnom, specijalnih i drugih jedinica policije posebne namene, odnosno osoba kojima je potrebna hitna medicinska pomoć. Navedene aktivnosti, ova jedinica izvodi najčešće povodom izvršavanja zadataka kao što su: vanredna i posebna obezbeđenja, uspostavljanje javnog reda narušenog u većem obimu, lišenja slobode opasnih lica ili grupa koja se bave organizovanim kriminalom i terorističkim aktivnostima i dr. Osoblje Helikopterske jedinice je podeljeno na rukovodno i izvršilačko. Rukovodno osoblje je grupisano u Komandi na čijem čelu je komandant, koji ima zamenika, a u radu im pomažu oficiri za unapređenje organizacije i funkcionisanja poslova jedinice. S druge strane, izvršilačko osoblje deli se na letačko i vazduhoplovno-tehničko. S tim u vezi, jedinica ima i dva školska centra, za obuku letačkog osoblja i za obuku vazduhoplovno-tehničkog osoblja. Ostatak jedinice je ranga helikopterske eskadrile (vazduhoplovna jedinica taktičkog značaja), po nivou policijske organizacije na kome je strukturisana je koordinirajućeg ranga, a zadacima u

kojima učestvuje i po ciljevima koje može da ostvari, može se smatrati i jedinicom strategijskog značaja.[4]

Policijska brigada je operativna (taktička) jedinica namenjena za izvršavanje posebnih bezbednosnih zadataka, stalnog, bataljonskog sastava. U svom sastavu ima četiri bataljona. Po Pravilniku o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u MUP RS, Policijska brigada je samostalna organizaciona jedinica na nivou Policijske uprave za Grad Beograd, koja se angažuje u slučajevima narušavanja javnog reda i mira u većem obimu, elementarnim nepogodama i u drugim vanrednim situacijama, a redovno obavlja poslove neposrednog obezbeđenja određenih objekata i organa Republike na području Beograda. U slučajevima kada nije angažovana na posebnim, ova jedinica izvršava redovne bezbednosne zadatke, na teritoriji mesne nadležnosti Policijske uprave za Grad Beograd. Specifičnosti Policijske brigade čine je jednistvenom organizacionom jedinicom Policijske uprave za Grad Beograd i MUP RS u celini. Naime, Policijska brigada je nosilac protivdiverzione zaštite (PDZ) u PU za Grad Beograd (koju realizuje četa za PDZ). Sledeća njena specifičnost u pogledu protivterorizma odnosi se na to da ova jedinica u svom sastavu ima četu vodiča službenih pasa. Policijskom brigadom rukovodi komandant, koji ima zamenika, a u radu im pomažu oficiri za unapređenje organizacije i funkcionisanja poslova jedinice. Pored navedene komande, Brigada u svom sastavu ima i četiri bataljona, kojima rukovode komandanti, koji imaju po jednog zamenika. Bataljone čine čete, čete čine vodovi, a vodove čine odeljenja.

Interventna jedinica 92 (IJ 92) formirana je za izvršavanje zadataka lišenja slobode opasnih kriminalaca, upada u zatvorene prostorije u kojima su osobe koja pružaju otpor policijskim merama, pružanje pomoći pripadnicima Uprave kriminalističke policije i policajcima iz policijskih stanica i ispostava, sprovođenje opasnih osoba (za koje je u potražnom aktu navedeno da su sklone pružanju otpora, bekstvu ili HO – hapsiti oprezno), zaustavljanje i kontrolisanje vozila i vozača, izvođenje racija i ostale zadatke koji prevazilaze mogućnosti pripadnika redovnih jedinica policije PU za Grad Beograd. Angažovanje pripadnika IJ 92 može biti po unapred utvrđenom planu ili po pozivu. Po planu i po pozivu pripadnici jedinice obično se angažuju na području opština koje čine uže gradsko jezgro, a po pozivu na području ostalih opština Grada Beograda. Pri tome, nakon ispraćaja u službu pripadnika jedinice, radi koordinacije rada sa policijskim stanicama obrazovanim za gradske opštine Beograda, navedeni policajci se javljaju u policijske stanice/ispostave, pri čemu im se u radne naloge, po potrebi upisuju i zadaci iz nadležnosti Jedinice, a koji su aktuelni u tekućoj smeni konkretne teritorijalne organizacione jedinice PU za Grad Beograd.

[4] S obzirom na to da u HJ postoje i funkcionišu navedeni školski centri, ova jedinica ima status vazduhoplovne organizacije i kao takva se identifikuje pred Direktoratom za civilno vazduhoplovstvo.

Interventna jedinica 92 u sastavu je PU za Grad Beograd. Preciznije, u sastavu je Dežurne službe navedene PU. U svom sastavu ima i Policijsku ispostavu za dežurstvo i obezbeđenje. Jedinicom rukovodi komandant, kome u radu pomažu zamenik i pomoćnici (policijski službenici na poslovima unapređenja i razvoja pojedinih poslova za koje je jedinica nadležna). Policajci su podeljeni u četiri smene, koje se rotiraju u radu po šemi 12–24–12–48, pri čemu broj 12 predstavlja radne sate, a ostali brojevi sate odmora. Smenom rukovodi šef smene. U svakoj smeni je određeni broj četvoročlanih timova, naoružanih i opremljenih odgovarajućim sredstvima, među kojima je i terensko motorno vozilo.

Unutar jedinica policije posebne namene postoje *specijalne jedinice*. Razlika između jedinica posebne namene i specijalnih jedinica policije ogleda se u više njihovih obeležja, od kojih za ovu priliku izdvajamo dva. Prvo, posebne jedinice se odnose prema specijalnim, kao opšte prema posebnom. Dakle, specijalne jedinice su deo posebnih jedinica. Drugo, prema *Zakonu o policiji*: ''Angažovanje specijalnih jedinica policije za posebne bezbednosne zadatke može se vršiti samo uz prethodno odobrenje ministra. Predlog za angažovanje sadrži plan i procenu'' (Član 21 stav 7 i 8 *Zakona o policiji*). [11] Naime, direktor policije je u obavezi da pre angažovanja specijalnih jedinica na izvršavanju posebnih bezbednosnih zadataka, podnese ministru unutrašnjih poslova predlog, koji sadrži plan angažovanja (cilj, aktivnosti, nosioce i izvršioce, prostor i vreme) i procenu rezultata tog angažovanja (očekivane efekte). U specijalne jedinice policije spadaju *Specijalna antiteroristička jedinica, Protivteroristička jedinica* i *Helikopterska jedinica.*

Specijalna antiteroristička jedinica i *Protivteroristička jedinica* su veoma slične i često se, opravdano, postavlja pitanje zašto postoje dve organizacione jedinice iste stvarne i teritorijalne nadležnosti. Protivteroristička jedinica je osnovana 2003. godine kao specijalna jedinica Žandarmerije i shodno tome izvršavala posebne zadatke u okviru nadležnosti Žandarmerije. Izlaskom iz sastava Žandarmerije 2007. godine i ustanovljavanjem PTJ kao samostalne organizacione jedinice u okviru Direkcije policije, dolazi do preklapanja njene funkcionalne nadležnosti sa Specijalnom antiterorističkom jedinicom. S tim u vezi, u poslednje vreme se postavlja pitanje mogućnosti njihovog organizacionog povezivanja, s obzirom na to da funkcionalna već postoji (kroz međusobnu koordinaciju rada).[5]

Izvesna diferencijacija specijalnih jedinica postoji u teritorijalnom smislu, na način da je (planskim i naredbodavnim aktima) diferencirana nadležnost ovih jedinica, tako da je Specijalna antiteroristička jedinica *pretežno* nosilac specijalnih policijskih aktivnosti na područjima većih gradova (Beograd, Novi

[5] Evropska praksa organizovanja protivterorističkih jedinica policije je takva da jedna država ima jednu PTJ u sastavu policije, brojnog stanja oko 200 policijskih službenika. Time se izbegava preklapanje nadležnosti razmatranih jedinica, ali i multipliciranje troškova njihovog funkcionisanja.

Sad, Niš), dok je Protivteroristička jedinica nosilac istovrsnih angažovanja na široj teritoriji Republike Srbije. [1:42–43] Osim toga, moguća je diferencijacija jednica po zadacima, tako da jedna od njih pruža protivterorističku zaštitu jedne, a druga druge određene ličnosti, odnosno da izvršavaju različite zadatke u celini. Najzad, vremenska koordinacija njihovog angažovanja može da se relizuje na način da obe jednice rade na istom zadatku, ali u različito vreme (npr. protivterorističko obezbeđenje Aerodroma Nikola Tesla Beograd).

Povremene jedinice policije posebne namene

Povremene jedinice policije posebne namene su policijske jedinice koje se formiraju okupljanjem njihovih pripadnika i pripadajućih materijalnih sredstava, onda kada za tim ima potrebe i onda kada se to naredi od strane ovlašćenog rukovodioca. Tipični primeri takvih jedinnica su *interventne jedinice policije (IJP)* i *Pregovarački tim MUP RS (PTM)*.

Interventne jedinice policije (IJP) su operativne (taktičke) jedinice policije posebne namene i povremenog sastava. To da su povremenog sastava, znači da se ove jedinice formiraju okupljanjem ljudstva i materijalnih sredstava, na način i uz ishod koji su pre svakog okupljanja utvrđeni. *Interventne jedinice policije* su organizacione celine Ministarstva unutrašnjih poslova namenjene za suzbijanje težih oblika kriminala, građanskih nereda, oružanih pobuna i drugih posebno složenih bezbednosnih zadataka koje nije moguće izvršiti angažovanjem jedinica policije opšte nadležnosti. Po organizacijskoj strukturi *interventne jedinice policije* mogu biti organizovane u odeljenja, vodove, čete i odrede.

Pregovarački tim Ministarstva unutrašnjih poslova *(PTM)* takođe je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene, povremenog sastava. Ova jedinica policije posebne namene angažuje se u slučajevima otmica, talačkih situacija, teških oblika ucena, pobuna u zatvorima, zaposedanja objekata, uličnih demonstracija, pretnji samoubistvom i ubistvom, pretnji policiji ili trećim licima oružjem ili eksplozivnim napravama prilikom pripreme i realizacije policijskih mera, pružanja otpora policijskim merama i slično, kada je moguće ostvariti uticaj na ponašanje vinovnika konfliktnih situacija, s ciljem njihovog odustajanja od protivpravnog ponašanja. [4] Pregovaračkim timom ministarstva unutrašnjih poslova rukovodi koordinator (što je jedino sistematizovano radno mesto ''profesionalnog pregovarača'', ali ne u PTM, već u Birou direktora policije), a u uslovima njegove sprečenosti menja ga zamenik.

U složenijim konfliktnim situacijama koje podrazumevaju postojanje talaca i u drugim konfliktnim situacijama koje prevazilaze lokalni značaj ili su ugrožena dobra od opšteg državnog interesa, odluku o angažovanju PTM-a donosi direktor policije. Na zahtev načelnika nadležne uprave u s(r)edištu Direkcije policije ili načelnika područne policijske uprave, odnosno lica koje

on ovlasti, na čijem području je došlo do konfliktne situacije koja predstavlja poseban bezbednosni problem, osim u slučajevima navedenim u prethodnoj rečenici, koordinator PTM može doneti odluku o angažovanju ove jedinice. U manje složenim konfliktnim situacijama koje su lokalnog značaja, koordinator može angažovati i deo PTM. [4]

POLICIJSKE JEDINICE POSEBNE NAMENE DIFERENCIRANE PO ORGANIZACIONOJ STRUKTURI

Razmatranjem *policijskih jedinica posebne namene diferenciranih po organizacijskoj strukturi* zapravo činimo sintezu stalnih i povremenih policijskih jedinica. Naime, ove policijske jedinice mogu da budu *i stalnog i povremenog sastava.* Po organizacijskoj strukturi**,** policijske jedinice posebne namene dele se na: *brigade, bataljone (odrede u Ž), čete, vodove i odeljenja (timove u Ž i SAJ)***.** Redosledom navedenih jedinica uvažava se njihov organizacioni nivo u vidu opadajućeg niza [od najveće (brigada), ka najmanjoj (odeljenja (timovi)]. Bez obzira na njihove međusobne razlike po organizacionom nivou, sve navedene jedinice su operativnog (taktičkog) nivoa.

Brigada je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene, koja je bataljonskog sastava. Kako je već navedeno, brigadom rukovodi komandant. U rukovođenju mu pomaže Komanda brigade.

Bataljon je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene, četnog sastava, koja je u sastavu policijske brigade. Pored četa, bataljoni imaju i komandu. Bataljonima rukovode komandanti.

Odred je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene, četnog sastava, koja je u organizacionoj strukturi žandarmerije, odnosno interventnih jedinica policije. Pored četa, odredi imaju i komandu. Odredima rukovode komandanti. Prema tome, odredi mogu biti stalnog i povremenog sastava. Odredi stalnog sastava prisutni su u Žandarmeriji, dok su povremeni odredi prisutni u IJP.

Četa je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene vodnog sastava. Pored vodova, čete imaju i komandu. Četama rukovode komandiri. Mogu biti stalne i povremene, a po nameni, čete mogu biti: opšte, specijalističke, za podršku, čete vodiča službenih pasa, mehanizovane, čete za protivdiverzinu zaštitu (PDZ) i dr.

Vod je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene odeljenskog, odnosno timskog sastava. Po *stalnosti*, vodovi mogu biti stalni i povremeni (u IJP), a po nameni opšti, specijalistički, vodovi za podršku i dr. Vodom rukovodi komandir voda.

Odeljenje je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene, koja je prisutna u PB i IJP. Svako odeljenje je grupnog sastava. Ujedno, odeljenje je najmanja operativna (taktička) jedinica policije, koja je u stanju da, u

zavisnosti od zadatka, formira dve do tri grupe policajaca. U svakoj grupi mogu biti od dva do tri policajca. Odeljenjem rukovodi komandir.

Tim je operativna (taktička) jedinica policije posebne namene, koja je prisutna u Ž, SAJ i PTJ. Svaki tim je grupnog sastava. U hijerarhijskom smislu, timovi Ž, SAJ i PTJ ekvivalenti su odeljenjima u PB i IJP. Timovima rukovode vođe (SAJ) ili šefovi (Ž, PTJ) timova.

ZAKLJUČAK

Iz prethodne analize može se izvesti zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije raspolaže značajnim protivterorističkim potencijalima, u vidu raznovrsnih jedinica policije posebne namene. Ova vrsta policijskih jedinica diferencira se po stalnosti i po organizacionoj strukturi. Stalne jedinice policije posebne namene u MUP RS jesu: *Žandarmerija, Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ), Protivteroristička jedinica (PTJ), Helikopterska jedinica (HJ), Policijska brigada (PU Beograd) i Interventna jedinica 92 (PU za grad Beograd).* Povremene jedinice policije posebne namene jesu *interventne jedinice policije (IJP)* i *Pregovarački tim MUP RS (PTM)*. Najzad, policijske jedinice posebne namene diferencirane po organizacionoj strukturi jesu: *brigade, bataljoni, odredi, čete, vodovi, timovi i odeljenja.*

Nosioci protivterorističkih aktivnosti u MUP RS su *Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ), Protivteroristička jedinica (PTJ).* Ostale jedinice policije posebne namene angažuju se na protivterorističkim zadacima kao sporednim u odnosu na njihovu osnovnu namenu, odnosno kao efektivi koji sadejstvu *SAJ i PTJ* u njihovim namenskim angažovanjima. Struktura svih jedinica policije posebne namene, a tako i specijalnih jedinica, obuhvata komandu, izvršni deo (koji je u slučaju specijalnih jedinica timski strukturisan) i logistički deo, koji pruža izvesnu autonomnost jedinici, u smislu stvaranja najpovoljnjih uslova za njen rad, uz uvažavanje njihovih funkcionalno-strukturnih specifičnosti.

Poseban kvalitet jedinica policije posebne namene Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije je njihovo značajno iskustvo, stečeno suzbijanjem albanskog terorizma na jugu Srbije, ali i brojnim posebnim i specijalnim bezbednosnim zadacima koje su njihovi pripadnici uspešno izvršili u prethodnom periodu. Uporedo sa uvažavanjem stečenih iskustava, u navedenim jedinicama policije posebne namene aktuelan je stalan postupak podmlađivanja kadra.

Razvoj jedinica policije posebne namene, posebno protivterorističkih, usmeren je na identifikaciju specifičnog organizacionog ponašanja i organizacione kulture njihovih pripadnika, s težištem na jačanju timskog rada i profesionalne etike i usvajanju najsavremenijih protivterorističkih standarda, čemu je posvećena njihova bogata međunarodna saradnja.

Značajan deo razvojnih aktivnosti u pogledu identifikacije specifičnog organizacionog ponašanja i organizacione kulture pripadnika navedenih jedinica odnosi se na negovanje tradicija, odnosno vrednosti koje su u prošlosti identifikovane kao smernice valjane sadašnjosti i još bolje budućnosti. Najzad, navedeni standardi odnose se na oblasti selekcije i obuke kandidata za prijem u jedinicu, njenog opremanja savremenim materijalno-tehničkim sredstvima i uslova rada.

LITERATURA

[1] Dauns, M. (2004). Reforma policije u Srbiji, Ka stvaranju savremene i odgovorne policijske službe, Beograd, Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori.

[2] Džamić, D. (2008). 30 godina Specijalne antiterorističke jedinice. Beograd, MUP RS.

[3] *http://www.mup.gov.rs/cms_cir/direkcija.nsf/ptj.h.*

[4] Mijović, D.; Subošić, D. (2008). Razvoj pregovaračkih potencijala MUP-a Republike Srbije. NBP: nauka, bezbednost, policija, br. 1/08, Beograd, Kriminalističko-policijska akademija.

[5] Mojsilović, Ž. (2009). Terorizam i pregovaranje. Beograd, Centar za krizni menadžment i pregovaranje.

[6] Subošić, D.; Kekić, D. (2009). Organizacija direkcije policije, Pravni život br. 11/09, Beograd, Udruženje pravnika Srbije.

[7] Subošić, D. (2010). Organizacija i poslovi policije. Beograd, Kriminalističko-policijska akademija.

[8] (2005). Uputstvo o radu pregovaračkog tima Ministarstva unutrašnjih poslova. Beograd, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije.

[9] Videnović, B. (2009). Protivteroristička jedinica MUP-a Republike Srbije, Bezbednost br. 1–2/09, Beograd, MUP RS.

[10] Vulević, S.; Mojsilović, Ž.; Džamić, D. (2009). Specijalna antiteroristička jedinica MUP-a Republike Srbije, Bezbednost br. 1–2/09, Beograd, MUP RS.

[11] Zakon o policiji, „Službeni Glasnik RS“, br. 101/05.

Prof. Dane Subosic, PhD
Academy of Criminalistic and Police studies, Belgrade

Zeljko Mojsilovic, MA
Ministry of Internal Affairs, Republic of Serbia, Belgrade

Summary: Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia has significant antiterrorist potential, in the form of various special purpose police units. This type of police units differentiated in the permanence and the organizational structure. Permanent Special Purpose Police Unit in Ministry of interior of the Republic of Serbia are: *Gendarmerie, Special Antiterrorist Unit, Counterterrorist Unit, Helicopter Unit, Police Brigade and the Intervention unit 92 (PD for the City of Belgrade).* Occasional special purpose police units are intervention police unit and the Negotiating team MUP RS. Finally, special purpose police units differentiated by their organizational structure are: brigades, battalions, destinations, companies, platoons, teams and departments. Analysis of these special purpose police units will perform a systematic analysis, ie. identification, classification and explanation of their basic structural and functional characteristics.

Police unit for special purposes are organizational units of the Directorate of the police responsible to perform all security tasks, with their complexity beyond the capabilities of the police unit dedicated to performing regular security tasks (police unit general and specific jurisdiction). Holders of antiterrorist activities in the Ministry of interior of the Republic of Serbia are Special Antiterrorist Unit and Counterterrorist Unit. Other Special Purpose Police Unit are engaged in antiterrorist tasks as incidental to their primary purpose, i.e. as the interaction of members of the Antiterrorist Unit and Counterterrorist Unit in their dedicated engagement. The structure of all police units, special purpose, and special units, including command, the execute bit (which in the case of special forces team-structured) and the logistics part, which provides some autonomy for the unit, in sence of creating the best conditions for its work, ensuring that their functional and structural characteristics.

The special quality of special purpose police units of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia is their considerable experience, acquired suppression of the Albanian terrorism in southern Serbia, and a number of specific and special security tasks that are their members successfully performed in the previous period. In parallel with respect to lessons learned, in these special purpose police units is current permanent staff rejuvenation procedure.

Development of Special Purpose Police Unit, in particular antiterrorist, aims to identify specific organizational behavior and organizational culture of their members, with emphasis on the development of teamwork and professional ethics, as well as the adoption of modern antiterrorist standards, which is dedicated to their rich international cooperation. An important part of development activities to identify specific organizational behavior and organizational culture of these units refers to the cultivation of traditions, or values that have historically been identified as a valid policy of the present and better future. Finally, these standards apply to the area of selection and training of candidates for admission to the unit, its equipment with modern material and technical resources and tehnical resources and working conditions.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: [538.945+351.74/75

TERORIZAM I ENERGETSKA BEZBJEDNOST

TERRORISM AND ENERGY SECURITY

Doc. dr Slobodan Simić
Ministarstvo odbrane BiH

Apstrakt: S obzirom na važnost energije odnosno energetske infrastrukture danas, nije iznenađujuća zainteresovanost međunarodnih subjekata za bezbjednost energetskih sistema. Bezbjednost ovih sistema ima širok dijapazon sagledavanja u nekoliko komplementarnih pravaca – od tehničke bezbjednosti elemenata do rada cijelog sistema, od organizacijske uređenosti do tržišta energenata u međunarodnim institucijama i državama, od nacionalne do globalne bezbjednosti.

Zbog širokog spektra uticaja asimetričnih prijetnji oličenih prvenstveno u terorizmu rad će sagledati mogućnosti terorističkih napada na energetsku infrastrukturu te determinisati teorijske i praktične aspekte bezbjednosti na ovom polju. Takođe, biće sagledane mjere i aktivnosti koje provode međunarodni subjekti kako bi zaštitili kritičnu infrastrukturu od terorističkih akata. Na osnovu do sada realizovanih terorističkih napada na energetsku infrastrukturu uviđa se da su oni izvođeni tokom procesa pronalaženja energenata, distribucije, prerade i snabdijevanja korisnika na posredan ili neposredan način. Ranjivost infrastrukture evidentirana je u mnogim segmentima, što je energetsku bezbjednost postavilo na pijedestal pri razmatranju ugrožavanja stabilnog bezbjednosnog okruženja.

Ključne riječi: terorizam, energetska bezbjednost, energetska infrastruktura

UVOD

Terorizam kao globalna bezbjednosna prijetnja svijetu i najznačajniji oblik ugrožavanja stabilnog bezbjednosnog okruženja utiče na društveno-ekonomski razvoj svijeta, regiona, država. Kako na druge oblasti ljudskog življenja, tako on ostvaruje uticaj i na jedan za život ekstremno važan segment – energiju. Napadom na jedan energetski objekat nekim od načina ispoljavanja terorizma teroristi mogu proizvesti kaskadni efekat, koji može

djelimično ili u cijelosti prouzrokovati destrukciju privrede jedne zemlje, regiona, pa čak ugroziti i globalni bezbjednosni mozaik. Međunarodna zajednica, kao i zemlje pojedinačno, na različite načine i sa različitih nivoa odlučivanja pokušavaju teoretskim usaglašavanjima i praktičnim koracima poboljšati energetsku bezbjednost.

ENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Evidentno je da u cjelokupnom sagledavanju energetske bezbjednosti ne mogu da se pod kritičnu infrastrukturu podvedu samo instalacije i postrojenja namijenjena za pronalazak, proizvodnju, distribuciju i korišćenje energije ili njenu konverziju. U širem kontekstu sagledavaju se i ekonomski aspekti moguće prirodne katastrofe, eventualni napad na pojedina energetska postrojenja i sl.

Kritična infratruktura se nikada ne sagledava parcijalno i nezavisno od drugih segmenata kada su u pitanju procjene ugroženosti nacionalne bezbjednosti. Američka administracija prilikom sagledavanja mogućnosti uticaja na stabilno bezbjednosno okruženje unutar SAD procjenjuje uticaje terorističkih napada i prirodnih katastrofa, te mjere, aktivnosti i radnje koje treba poduzeti kako bi se preventivno djelovalo ili ublažile posljedice koje su se desile od potencijalnih napada. Takođe, sagledava se broj i način angažovanja ljudskih i materijalnih resursa.

Kritična infrastruktura obuhvata pojedine institucije javnog i privatnog sektora, kanale distribucije te „mreže“ lica i informacija koje garantuju nesmetan i kontinuiran protok ljudi, robe, servisa i usluga, što je ključno za stabilnost ekonomskog i odbrambenog sistema. U grupu „kritične infrastrukture“ ubrajaju se telekomunikacije, elektroprivreda, skladištenje i prijenos plina i nafte, bankarstvo i financije, transport, vodosnabdijevanje, hitna služba (uključujući medicinske, policijske, vatrogasne i spasilačke službe) i druge institucije.[1]

Kritična infrastrukura se najviše sagledava sa stanovišta energetske bezbjednosti. Na ovo nam ukazuju činjenice kao što su: većina kompanija koje se bave proizvodnjom, transportom, preradom ili prodajom energenata su većinski u vlasništvu države; izvori energenata, tranzicija energenata ili proizvedene energije preko teritorije međunarodnog subjekta kao i sigurno snabdijevanje energentima u kriznim situacijama determinišu se u strategijama i politikama nacionalnih bezbjednosti; korporacije ili firme koje su većinski vlasnici pojedinih sektora u radu sa energijom i energentima imaju blisku koordinaciju kada su u pitanju bezbjednosno-odbrambene mjere

[1] Vukić Z.: Bosanskohercegovačka elektroenergetska privreda između struke i politike – stanje i perspektive, Centar za strateške studije – Centar za regionalnu saradnju, Sarajevo, januar 2009, str. 5.

i zaštita energije i energenata. Svakako da i ostali relevantni pokazatelji ukazuju na ovo. Sa stanovišta ugroženosti pojedinih objekata, instalacija ili postrojenja polazi se od procjene koliko su oni na neki od načina zaštićeni. Pojedini objekti i institucije u državi, kao što su zgrade vlade, predsjedništava, rezidencije ambasadora i dr. su po prirodi zaštićene, ovo su manji čuvani objekti, sa manjim brojem resursa, nalaze se na mjestima koja se mogu blokirati brzom intervencijom snaga bezbjednosti i na taj način uhvatiti počinioci ili umanjiti posljedice eventualnog napada. Objekti kritične infrastrukture u energetsko-bezbjednosnom smislu su:

- najčešće mnogo veći;
- dosta često udaljeni od naselja;
- prema načinu obezbjeđenja specifični;
- etablirani da uništenjem ili čak i djelimičnim oštećenjem samo jednog objekta se mogu nanijeti neprocijenjivi gubici u ljudskim i materijalnim resursima, ali i prouzrokovati kolapsi energetskih sistema, zagaditi čovjekova okolina ili na duži vremenski period destabilisati bankarski ili finansijski sektor jedne zemlje.

Niz je primjera ili scenarija kojim se mogu potkrijepiti navedene tvrdnje. Što se tiče površine, naftne bušotine, polja vjetrenjača, objekti za preradu biomasa ili nuklearna postrojenja jesu instalacije koje s okolnim zemljištem (ili morskim dnom) i pomoćnim objektima zauzimaju i po nekoliko stotina hektara. Mreža koja prenosi energiju, takođe kao kritična infrastruktura, mora biti zaštićena u višestrukom smislu. Prevoz energenata prema objjaktima i od njih je takođe kritični put, koji stoga mora biti obezbijeđen.

Uništenjem dijela kritične infrastrukture ili njenim razaranjem u cijelosti mogu se prouzrokovati dugoročne posljedice po društveno-ekonomski život u okolini, izazvati zagađenje okoline, ali i „balzamovati“ ugroženo područje za duži period (ne planirajući ovu zonu za poljoprivredu, ulaganja u industrijske objekte; preko ovakvih teritorija prekida se transport), u zavisnosti od vrste nastale štete odnosno izvora zagađenosti (pucanje brane, uništenje pogona rafinerije i dr.).

Pošto se sagledaju eventualni uticaji na infrastrukturu, potrebno je izvršiti, prije svega, određenu klasifikaciju događaja koji na nju mogu uticati. Prema jednom gledištu, mogući hazardi su:

1. Prirodne nesreće – uzročni hazardi/nesreće: atmosferske (olujni vjetar, suša, snježni nanosi...), geološke (zemljotresi, cunami, odron/tonjenje zemljišta, aktiviranje vulkana i dr.), hidrološke (riječne poplave, dizanje nivoa mora i sl.), ekološke (požar, degradacija zemljišta...);
2. Tehničko-tehnološke nesreće – uzročni hazardi/nesreće: transportne (saobraćajne nesreće, putni, vodeni, željeznički i avionski saobraćaj, transport opasnih materija), industrijske (nesreće u hemijskoj i

petrohemijskoj industriji, rudarske nesreće i dr.) i ostali tehničko-tehnološki hazardi (nuklearne havarije i dr.).

3. Druge nesreće-uzročni hazardi/nesreće: specijalna djelovanja (diverzije, sabotaže), teroristički akti i društveni nemiri.[2]

Za potrebe ovog rada posebno je bitno sagledavanje incidenata na energetskoj infrastrukturi prouzrokovanih terorističkim aktima.

IZVEDENI TERORISTIČKI NAPADI NA ENERGETSKU INFRASTRUKTURU

Vođa mudžahedina Osama Bin Laden je čak pozvao na ugrožavanje energetske infrastrukture: „napadati rute snabdijevanja i tokove nafte...postavljati mine na linije snabdijevanja i ubijati vlasnike kompanija".

Gasovodi i naftovodi su naročito ranjivi na napade terorista, s obzirom na to da su izuzetno dugi (kao objekat) i teško ih je braniti. Kao primjer može se istaći da je bilo više od 600 terorističkih napada na cjevovode u Iraku od 2003. do 2008. godine. U Nigeriji je izračunato da je zbog terorističkih napada došlo do smanjenja profita od naftne industrije za 25%. Takođe, u Abqaiqu (Saudijska Arabija) su u februaru 2006. godine teroristi pokušali da eksplozivom napunjenim vozilima prekinu dotok nafte u najvećim naftnim postrojenjima. Mada veća šteta nije prouzrokovana, to je dovelo do povećanja cijene nafte za dva dolara po barelu.[3]

Na drugoj strani, eksplozija jedne sekcije trase bombaškim napadom uništila je dio naftovoda u Kolumbiji 1998. godine. Napad su izveli gerilci, a ubijeno je 70 ljudi. Ejercito Popular Revolucionario je aktivna gerilska grupa koja je poznata po terorističkim napadima na gasovode i naftovode u meksičkim južnim državama Verakruz i Tlaksala.

Dvojica zaštitara ubijena su u terorističkom napadu na rusku hidrocentralu na Kavkazu. Nepoznati napadači ubili su dvojicu zaštitara na ulazu u hidrocentralu Baksan u ruskoj saveznoj republici Kabardsko-Balkarskoj, probili se u njenu unutrašnjost i postavili eksploziv kojim su oštetili njene generatore. Ruska služba bezbjednosti FSB smatra da je napad djelo islamističkih terorista, koji se bore za stvaranje nezavisnog kavkaskog emirata. U poređenju s napadima u Čečeniji, Dagestanu ili Ingušetiji, stanje u toj republici je znatno mirnije. Hidrocentrala Baksan otvorena je 1939. godine i snabdijeva strujom lokalne željezničke linije i obližnje poznate banje.

U okviru operacije „Iračka sloboda", od 2003. do 2008. godine bilo je preko 450 napada na naftovode, naftne instalacije, ali i na personal naftnih kompanija.

---

[2] Dujović, J.: Metode procjenjivanja, programiranja i planiranja zaštite i spasavanja – skripta, Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, mart 2009, str. 25.

[3] Schmid, P.A: "Terrorism and Energy Security-Targeting Oil and Other Energy Sources and Infrastructure", Memorial Institute for the Prevention of Terrorism, 2006.

U Avganistanu su teroristi napali električnu centralu u Sargardanu – provincija Sarah, koja je u fazi rekonstrukcije. U zadnjem, trećem u nizu napada, došlo je do velikih borbi između terorista i policijskih snaga.

Evidentno je da se direktni napadi na energetsku infrastrukturu determinišu u raznim sferama. Napadi na infrastrukturu koja služi za snabdijevanje energentima takođe su prepoznatljivi. Primjera radi, u Avganistanu se dešavaju otmice radnika na izgradnji nove pruge na pravcu uzbekistanska granica-Hajratan-Mazari-I-Sharif-Kabul, dok se u cijeloj zemlji vrše atentati na stručnjake iz pojedinih oblasti energetskih sistema (inženjeri, naučnici i dr.).

Napad na francuski tanker „Limburg" 2002. godine karakterističan je primjer napada. On potvrđuje činjenicu da brod-tanker može takođe biti teroristička meta. Takav brod može da se koristi na dva načina: kao puka meta, uz pokušaj oštećenja njegovog pramca kako bi se sadržaj prosuo ili uz omogućavanje blokiranja nekog prolaza (moreuz, luka, kanal, itd.). Naftaš-tanker je, međutim, i oružje. Lako je zamisliti supertanker usmjeren punom brzinom na lučku infrastrukturu ili dio neke obale. Stručnjaci kažu da je gotovo nemoguće zaustaviti veliki tanker u punoj brzini.[4]

Postoji niz dokaza da Al-Qaida preferira brodove kao svoje novo oružje. Kad je 2002. godine uhvaćen šef operacija Al-Qaide za Jemen i Persijski zaljev, Abd al-Rahim al-Nashiri, izišao je na vidjelo pun raspon planiranih operacija Al-Qaide. Al-Nashiri je bio odgovoran za pripremanje napada na američki razarač USS Cole 2002. godine, kao i za neuspjeli napad, devet mjeseci prije, na razarač USS Sullivans (gliser su pretovarili eksplozivom, pa je potonuo prije nego što je stigao do mete). Al-Nashiri je priznao planiranje napada na tankere gliserima punim eksploziva, te dodao kako Al-Qaida istražuje mogućnosti napada manjim avionima napunjenima eksplozivom i roniocima koji bi postavljali podvodne mine na tankere sa Zapada. Al-Nashiri je u istrazi priznao da će Al-Qaida, ako ratnim brodovima bude preteško prići, usmjeriti napade na kruzere koji svake godine prevoze milione putnika i koji su idealna meta, jer je puno ljudi smješteno na mali prostor. Pomenuo je i plan za napad na britanske i američke ratne brodovi dok prolaze kroz Gibraltar, nakon čega su pojačane bezbjednosne mjere oko Gibraltarskog prolaza i uvedena pratnja tankerima koji tim područjem prolaze. Inače, marokanske tajne službe i CIA su u maju 2002. godine otkrile tri saudijska državljanina koji su uvježbavani u Avganistanu i koji su priznali planiranje samoubilačkih napada gliserima punim eksploziva na koalicijske brodove.

Strateški gledano, terористički napadi mogu se determinisati u nekoliko segmenata koji mogu ugroziti stabilno bezbjednosno okruženje:

---

[4] Petrović, Z.: Geopolitika energije, Institut za političke studije Centar „Jugoistok", Draslar štamparija, Beograd, 2010, str. 392.

- otmica tankera i njegovo uništavanje u nekoj važnoj luci uz veliku ljudsku, materijalnu i ekološku štetu;
- otmica tankera i njegovo uništavanje u ključnim pomorskim prolazima, s ciljem prekida energetskog snabdijevanja i trgovine;
- krijumčarenje oružja za masovno uništenje u kontejnerima i njegova aktivacija u nekoj važnoj luci;
- samoubilački napad na *offshore* platforme i druga naftna postrojenja, poput napada u Iraku 2004.

Na slici 1. dat je pregled teorističkih napada okarakterisanih kao pretendenti na energetsku infrastrukturu.

Slika 1: Broj terorističkih napada na energetsku infrastrukturu u periodu od 2000. do 2007.

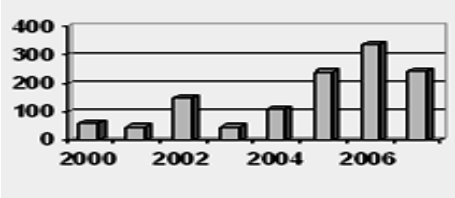

Izvor: Internet stranica. www.global terrorism database

S obzirom na nekoliko prethodno navedenih terorističkih napada te dostupne analize, evidentno je da oni na posredan ili neposredan način mogu biti izvedeni tokom diferentnih aktivnosti pri radu s energentima. Tokom kopanja, vađenja ili bušenja, izvori energenata s infrastrukturom su pogodna teroristička meta. Ovo je naročito izrazito u zonama većih sukoba. Proizvodnja i konverzija energenata u energiju za potrošnju predstavlja višestruko unosan cilj za teroriste, jer se uništenjem jednog naftnog polja, polja vjetrenjača ili polja solarnih ćelija nanose kaskadni gubici koji mogu napraviti tešku destrukciju privrede jedne zemlje. Rafinerije nafte, postrojenja za pretvaranje energije vjetra ili solarne energije u električnu pogodnu za prenos nedvosmisleno su terorističke mete s posljedicama koje dugotrajno mogu destabilizovati cijelo područje. Teroristički napadi tokom distribucije energije podrazumijevaju izvođenje napada na duge elektroenergetske vodove, kontrolne tačke, naftovode, gasovode, vodovode i dr., bez obzira na to da li su oni vješani na konzole ili postavljeni na stalke ili stubove, vođeni po površini zemlje, po morskom dnu ili ispod morskog dna. Transport energenata je nesumnjivo najranjiviji u pogledu mogućih terorističkih napada, jer su, kao što je to u prethodno navedenim primjerima objašnjeno, teroristi u mogućnosti da, uslovno, na bilo kojem mjestu napadnu takav transport (kopnenim, vazdušnim ili morskim putem).

Karakteristično je da napadi na energetsku infrastrukturu u velikoj mjeri imaju međunarodni i regionalni karakter, dok je manji broj njih unutrašnji (kao oblik unutrašnjeg ekstremizma). Sredstva koja se koriste pri napadima na energetsku infrastrukturu i koja su do sada korišćena jesu konvencionalna,

ali ne treba prenebegavati činjenicu da se napad može izvršiti i nukleranim, hemijskim i biološkim oružjem.

Načini ispoljavanja terorizma s uticajem na energetsku infrastrukturu mogu se apostrofirati kroz:

- oružane napade,
- sabotaže,
- diverzije,
- cyber napade,
- piratstvo.

Oružani napadi na energetsku infrastrukturu prepoznaju se u napadima na objekte i lica koja su značajna za održavanje, razvoj i zaštitu postrojenja i instalacija. Najčešće su to otvoreni napadi na energetski objekat, gdje se primjenjuju različite taktičke zamisli terorista. Po pravilu se izvode pješadijslim naoružanjem sa sredstvima za blisku podršku.

Diverzija je po nekim karakteristikama slična terorističkom djelovanju, zbog čega je mnogi teoretičari poistovjećuju s terorizmom ili je smatraju neodvojivom od njega. Naime, diverzija je nesumnjivo oblik ispoljavanja terorizma u širem smislu tj. sredstvo za njegovo izvršenje. Koristi se u tri osnovna značenja: političkom, vojnom, i krivičnopravnom.[5] Objekti diverzantskog napada su industrijski, poljoprivredni i drugi privredni objekti, saobraćajna sredstva, uređaji ili postrojenja, sistemi veza, uređaji javne upotrebe (naftovod, gasovod, vodovod, toplovod, i sl.), brane, skladišta, zgrade ili drugi objekti koji imaju veći značaj za bezbjednost ili za privredu ili funkcionisanje javnih službi.[6] Diverzija kao oblik dejstva može biti korištena na sve vrste instalacija, postrojenja i objekata energetske infrastrukture.

Sabotaža, u najširem smislu, podrazumijeva svako namjerno ometanje nekog ljudskog poduhvata ili cilja. Najčešće je riječ o ometanju procesa proizvodnje, ali mogu biti u pitanju i politički, vojni, naučni i drugi procesi i akcije. [7] Objekti napada mogu biti instalacije i postrojenja, ali i skladišta sredstava za proizvodnju (turbine za hidrocentrale), sredstava za rad (računarska oprema za nuklearnu centralu i dr.), repromaterijala i dr.

Teroristički cyber napad može biti usmjeren i višestruko programiran kako bi domino efektom nanio mnogo veće štete kritičnoj infrastrukturi. Tim putem se intenzivnije propagira i opravdava akt terorizma, regrutuju novi članovi, dogovaraju akcije, trguje novcem. Hiljade stranica Kaidine enciklopedije džihada kruži internetom. Uoči 11. septembra Al Kaida je sebi obezbjeđivala podršku na 32 sajta, a danas se procjenjuje da blizu pola

---

[5] Milošević, M.: Sistem državne bezbednosti, Policijska akademija, Beograd, 2001, str. 223.

[6] Šikman, M: Terorizam, Univerzitet Sinergija, Fakultet za bezbjednost i zaštitu Banja Luka, Banja Luka, 2009, str. 232.

[7] Milošević, M.: Sistem državne bezbednosti, Policijska akademija, Beograd, 2001, str. 235.

miliona sajtova podržava razne vrste terorizma. U toku je plansko izmještanje terorističkih aktivnosti u cyber prostor.

Prema prethodno navedenim informacijama, evidentno je da i u terorističkim organizacijama postoje stručnjaci koji su sposobni da na različite načine ugroze kritičnu infrastrukturu jedne zemlje ili kompanije, te je stoga neophodno imati na umu da je kritična infrastrukura primamljiv cilj za teroriste. Sa kontekstualne ravni energetske bezbjednosti neophodno je da se vrše procjene ugroženosti određenih objekata, elektrodistributivnih mreža, polja solarnih ćelija, nuklearnih elektrana, softverskih programa i dr. od mogućeg terorističkog napada.

Shodno tome, potrebno je da se redovno vrše obuke i prate dostignuća u cyber prostoru kako bi se ovakav napad mogao prepoznati, izvršiti procjena i pravovremeno reagovati, tj. odgovoriti na taj udar.[8]

Ranjivost informatičkih sistema i mreža može biti smanjena mjerama koje su opšte, ali u slučaju energetske bezbjednosti one moraju imati svoje specifičnosti. Određene mjere uključuju odvojene sisteme u informatički praćenim mrežama (npr. kako napad i prekid naftovoda terorističkim aktom može biti ublažen automatskim zatvaranjem protoka nafte u naftovodu ili da virusom napadnut sistem praćenja rada vjetroelektrane može biti prepoznat od adekvatnog softvera kako sabotaža rada kritične infrastrukture ne bi bila pogubna za čitav sistem).

Bazična je činjenica da su zaštitni sistemi u oblasti energetske bezbjednosti izuzetno skupi, jer se zasnivaju na visokosofisticiranoj tehnologiji (intraneti, osjetljiva oprema – mikročipovi, podaci i dr.). Takođe, softverski, oprema je zahtjevna sa stanovišta nivoa odlučivanja, odnosno koji nivo ima „ključeve“ za upotrebu pojedinih dijelova sistema i pristup određenim podacima.

Sa stanovišta energetske bezbjednosti ,cyber napad na kritičnu infrasturkutri može biti izveden u svakom trenutku. Zbog toga se formiraju posebni timovi i centri (CYBELS: Cyber-Expertise for Leading Security) koji imaju monitoring nad mogućim napadima. Ovakvi sistemi ustanovljavaju se u posebnim bezbjednosnim centrima koji mogu da nadgledaju oko 500 primarnih sistema u energetskoj bezbjednosti, transportu i bankarskom sektoru. Primjera radi, Centar u Parizu ima devet sposobnosti: detekcija,

[8] Njemački tehnološki gigant „Simens“ potvrdio je da je najmanje 15 industrijskih postrojenja širom svijeta pogođeno virusom koji je napao programe koje on prodaje. Virus „Staksnet“ najviše je pogodio Iran i radi na principu da otkriva slabosti u Simensovim programima koji se koriste u radu postrojenja kao što su vodovodi, naftne platforme i elektrane. Virus „Staksnet“ prvi put je primijećen u junu, od kada ga stručnjaci za kompjutersku bezbjednost intenzivno proučavaju.

prikupljanje podataka, agresija, odnosi sa drugim sistemima, izvještavanje, situacioni prikaz, analiza, menadžment i reakcija.[9]

Piratstvo ne mora da bude način ispoljavanja terorizma, ali je svakako prijetnja energetskoj infrastrukturi. Najčešće se napadaju brodovi-tankeri, a energenti (nafta) se zadržavaju kako bi se za njih tražio otkup. Najčešće žrtve su pripadnici brodskog osoblja ili lica koja prate transport.

Moderno sagledavanje ove problematike navodi i na procjenu mogućnosti terorističkog napada na energetsku infrastrukturu putem bombaša samoubica, a preventivne mjere su opšte, sa specifičnostima za pojedine objekte.[10]

ODGOVOR MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA NA TERORISTIČKE AKTE NA ENERGETSKU INFRASTRUKTURU

Sagledavajući problematiku kritične infrastrukture, uviđa se da njena stabilnost u značajnoj mjeri poboljšava energetsku bezbjednost. Zbog niza tehničko-tehnoloških uslova, potreba obezbjeđenja, praćenja rada sistema informatičkom i računarskom opremom, te diverzificiranosti pojedinih sistema, postavlja se pitanje da li je moguće pojedine segmente zaštite energetske infrastrukture unificirati. U stvari, da li ih je moguće podvesti pod praćenje, organizaciju i realizaciju zadataka iz oblasti energetske bezbjednosti i izraditi određene procedure kako bi zaštita bila cjelishodnija. Svakako da je krajnji cilj energetske bezbjednosti da se kroz poštovanje izrađenih procedura, pravila, standarda i uputstava obezbijedi dostavljanje potrebne količine energije krajnjim korisnicima.

Većina međunarodnih subjekata ima propisane procedure zaštite energetske infrastrukture i energetskih izvora. To imaju i korporacije i mala i srednja preduzeća koja su opredijeljena za pojedine segmente energetske bezbjednosti.

U Evropskoj komisiji organ zadužen za provođenje zakonskih odredbi, inspekcijskih programa te raspodjelu fondova namijenjenih istraživanju i razvoju znanja na polju kritične infrastrukture je Directorate General for Transport and Energy[11] (Opšta uprava za transport i energiju Evropske komisije). U okviru djelokruga rada ova uprava sarađuje i sa drugim službama Evropske komisije zaduženim za političke aspekte provođenja zakona i osiguranja zakonitosti (policije, pravosuđa, carine, i dr.), s operatorima energetskih sistema i s trećim zemljama, kao i sa mjerodavnim

---

[9] Mackenzie C.: Do no harm-Thales Develops a "complete" network protection system-article, Defence Technology International, September 2010, p. 38.

[10] Kaith S.: International Organization Contribution of Countering Suicide Terrorism-article, Defence Against Suicide Bombing Course V, The Centre of Excellence Defence Against Terrorism, Ankara-Turkey, 22–26 September, 2008, p. 10.

[11] Internet stranica. www. Directorate General for Transport and Energy.

međunarodnim institucijama. Koncept „bezbjednosti“ tako podrazumijeva sve aktivnosti čiji je cilj institucionalna, organizacijska, fizička, informatička i ostala zaštita energetske infrastrukture.[12]

S obzirom na sve veći dijapazon mogućih prijetnji koji ugrožavaju energetsku infrastrukturu, mnogi istraživački programi usmjereni su na poboljšanje sistema zaštite. Većina ovih programa usmjerava se na svjesnost o ovoj problematici, preventivnom radu, poštovanju procedura i ublažavanju posljedica eventualno izvršenog napada na neko energetsko postrojenje (fizičko ili iz informatičko-komunikacionog prostora). Glavne preporuke koje se daju međunarodnim subjektima su iz sljedećih oblasti:

- uspostavljanje zakonskih instrumenata za bezbjednost infrastrukture, kapaciteta za skladištenje, prenosnih mreža i postrojenja (uključujući nuklearne instalacije);
- preporuke i tehnička pomoć zemljama članicama;
- praćenje primjene nacionalnih verifikacijskih programa;
- koordinacija kontakata između zemalja-članica i pojedinih operatora;
- koordinacija s relevantnim međunarodnim i ostalim organizacijama.

Iz sagledavanja do sada navedenog, evidentno je da je energetska infrastruktura dobila odraz globalnog, jer članice udružene u EU prepoznaju ovu problematiku i definišu smjernice bez obzira na to da li je, primjera radi, nuklearna centrala na području neke lokalne zajednice, da li je značajna za region ili bi ispadom tog sistema moglo doći do katastrofalnih posljedica u nekoliko divergentnih smjerova. Ona se sagledava i sa tačke ugroženosti zemalja članica, što, opet, neke objekte i instalacije čini evropski kritičnim.

Zbog navedenih globalno/lokalnih karakteristika, Evropska komisija je usvojila paket mjera za zaštitu evropske kritične infrastrukture koji se sastoji od:

- smjernica za utvrđivanje i označavanje evropske kritične infrastrukture i procjene potrebe za poboljšanje njene zaštite, kojima se predlažu temelji Evropskog programa za zaštitu kritične infrastrukture:
- saopštenja o Evropskom programu za zaštitu evropske infrastrukture, koje sadrži neobavezujuće mjere oblikovane u cilju olakšavanja primjene Evropskog programa za zaštitu kritične infrastrukture i provođenja njegovog akcionog plana.

Značajnije aktivnosti na političkom, ekonomskom, diplomatskom, vojnom, policijskom, obavještajnom planu, te u oblasti sudstva, počele su se preduzimati u posljednjih desetak godina, budući da su teroristički akti kao i bojazan od njih poprimili nesagledive posljedice. Na nacionalnom planu

---

[12] Tatalović, S.: Energetska bezbjednost i kritična infrastruktura, Centar za sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Politička kultura, Zagreb, 2008, str. 156.

mnoge zemlje aktivno su pristupile planiranju i primjeni strategija za borbu protiv terorizma kako bi mu se što efikasnije suprotstavile. Pored toga, pojačana je multilateralna i bilateralna saradnja država u borbi protiv terorizma, posebno u njihovom djelovanju u radu međunarodnih organizacija (čija je oblast djelovanja prvenstveno očuvanje bezbjednosnog okruženja u svijetu). Preduzete su mjere na planu prevencije, krivičnog gonjenja i kažnjavanja pojedinih akata, naročito međunarodnog terorizma.

U praktičnom smislu na nacionalnom nivou, odnosno na nivou država, potrebno je da se podrži veći broj konvencija iz ove oblasti (Konvencija o suzbijanju terorističkih napada bombama, Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe i dr.).

Obezbjeđenje provođenja dogovora, smjernica, akata i praktičnih radnji zaštite energetske infrastrukture realizuje se na različite načine. U osiguranje ruta snabdijevanja energentima uključen je i NATO, koji s jedne strane obezbjeđuje rute snabdijevanja fizički, najčešće pri morskom saobraćaju, a sa druge uspostavlja partnerske regionalne odnose kako bi i zemlje članice i zemlje partneri ove alijanse bile sigurnije od terorističkih napada tokom transporta energenata ili piratstva.[13] Značaj energetske bezbjednosti ova alijansa je istakla tokom samita u Strazburu i Kelnu, gdje je naglašen značaj višestrukih ruta snabdijevanja, većeg broja dobavljača energije i energenata i interzavisnosti energetskih mreža.

LITERATURA

[1] Vukić, Z.: Bosanskohercegovačka elektroenergetska privreda između struke i politike – stanje i perspektive, Centar za strateške studije – Centar za regionalnu saradnju, Sarajevo, januar 2009.

[2] Dujović, J.: Metode procjenjivanja, programiranja i planiranja zaštite i spasavanja – skripta, Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, mart 2009.

[3] Schmid P.A: "Terrorism and Energy Security-Targeting Oil and Other Energy Sources and Infrastructure", Memorial Institute for the Prevention of Terrorism, 2006.

[4] Petrović, Z.: Geopolitika energije, Institut za političke studije Centar „Jugoistok", Draslar štamparija, Beograd, 2010.

[5] Milošević, M.: Sistem državne bezbednosti, Policijska akademija, Beograd, 2001.

[6] Šikman, M: Terorizam, Univerzitet Sinergija, Fakultet za bezbjednost i zaštitu Banja Luka, Banja Luka, 2009.

[13] Monaghan A.: NATO-Targets Energy Security-article, Per Concordian-Journal of European Security and Defence Issuess, Volume 1, Number 1, March 2010, p. 20.

[7] Mackenzie C.: Do no harm-Thales Develops a "complete" network protection system-article, Defence Technology International, September 2010.

[8] Kaith S.: International Organization Contribution of Countering Suicide Terrorism-article, Defence Against Suicide Bombing Course V, The Centre of Excellence Defence Against Terrorism, Ankara-Turkey, 22-26 September, 2008.

[9] Tatalović, S.: Energetska bezbjednost i kritična infrastruktura, Centar za sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Politička kultura, Zagreb, 2008.

[10] Internet stranica. www. Directorate General for Transport and Energy.

[11] Internet stranica. www.global terrorism database.

[12] Monaghan A.: NATO-Targets Energy Security-article, Per Concordian-Journal of European Security and Defence Issuess, Volume 1, Number 1, March 2010.

Assistant prof. Slobodan Simić, PhD

Summery: The increadsed number of terrorist attacks in the world is ascending. Diversification of the same indicates that the strategy of the terrorist is to bring discomfort into all spheres of human life and as well into the secure energy supplying. Pursuant to the growing number of terrorist attacks on energy infrastructure, the greater involvement of the international community and countries on thier own, in terms of the implemention of safety measures in the area of energy security is obvious, and it is determinated in a few notable tendencies: the existence of normative legal systems and unification of procedures in the field of energy security with the purpose of protection against terrorist attacks; internationalization of legislative activity in this field; tendency of **undeveloped countries** to reach the standards in the field of energy security; development of practical measures, activities and actions in the field of energy infrastructure protection against all possible terrorist threats and **counter-terrorism fight in other areas thus reducing** the number of attacks on energy infrastructure. In the coming period these few, clause conditioned flats, will significantly determine the aspirations and efforts of experts and scientists in this field, in order to have undisturbed energy flow from the source to the end user. The vulnerability of energy infrastructure in many segments **complicates the process** of its protection in real, physical, and in cyberspace.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285

BEZBEDNOSNA ANALIZA TERORISTIČKE PRETNJE

SECURITY ANALYSIS OF TERRORIST THREATS

Dr Milan Milošević[1]
Fakultet za obrazovanje rukovodećih kadrova u privredi
Novi Sad

Mr Dragan Trivan[2]
Visoka strukovna škola za preduzetništvo
Beograd

Mr Branislav Milosavljević[3]
Ministarstvo odbrane Republike Srbije

Apstrakt: Terorizam je na početku trećeg milenijuma postao globalna bezbednosna pretnja i, samim tim, predmet brojnih političkih, ekonomskih, ekoloških, socioloških i drugih analiza. Pri tome je bezbednosna analiza terorizma primarna i definitivno predstavlja osnov za sve ostale analize, jer je njena suština u otkrivanju konkrenih namera i krajnjih ciljeva terorista. Bezbednosna analiza terorističke pretnje predstavlja osnovni uslov za vladanje bezbednosnom situacijom i za celishodno, sistematično i pravovremeno usmeravanje bezbednosnih aktivnosti na planu otklanjanja ove ugrožavajuće pojave. To je ujedno i osnovni korak u identifikaciji verovatnoće terorističkog napada. Zbog toga je za kvalitetnu analizu, pored prikupljanja preciznih, blagovremenih i objektivnih podataka, neophodno odrediti adekvatne parametre terorističke pretnje. Broj parametra koji se analiziraju zavisi od konkretnog predmeta analize, ali se dati parametri uvek moraju analizirati pojedinačno i u sklopu celine, pri čemu je od posebnog značaja utvrđivanje međusobne uslovljenosti i povezanosti pojedinih parametara, pri čemu je težište s jedne strane na analizi sposobnosti terorističkih grupa, a s druge strane na analizi njihovih namera.

Ključne reči: bezbednost, teroristička pretnja, analiza namera terorista, analiza sposobnosti terorista.

1 *milanmilos@gmail.com*
2 *dtrivan@gmail.com*
3 *banecuprija@gmail.com*

POJAM I ELEMENTI TERORISTIČKE PRETNJE

Sa aspekta bezbednosti, pretnja predstavlja najneposredniji oblik ugrožavanja bezbednosti i činilac krize ili nekog sukoba. Kroz pretnju se najdirektnije ispoljavaju izazovi i rizici. Oblici ispoljavanja pretnje zavise od dimenzija iz kojih se ispoljavaju (vojna, politička, ekonomska, socijetalna, ekološka).

Teroristička pretnja ima svoje specifičnosti koje je čine osobenom i koja se znatno razlikuje od drugih oblika ugrožavanja bezbednosti. Ona ima svoje dominantne sadržaje, način izvođenja, objekat terorističkog dejstva, izvršioce, ubojna sredstva i opremu koja se koristi u ostvarivanju sadržaja terorističke delatnosti. Svoju delatnost teroristi ostvaruju kroz neposrednu primenu oružja i drugih sredstava nasilja na izabranim objektima, sa ciljem da se izazovu opšti strah i lična egzistencijalna nesigurnost gradjana i stvori nepoverenje u državni poredak. U analizi terorističke pretnje mnogi autori razlikuju četiri faktora, pri čemu je svaki faktor povezan sa više atributa, i to:

- oružje,
- izvršilac,
- objekat dejstva i
- scenario (CREATE, 2005).

Oružje predstavlja sredstvo kojim se prouzrokuje šteta, a terorističko oružje može biti različito. U najopštijem smislu oružje kao sredstvo za primenu terorizma može se razvrstati na: konvencionalno, improvizovano i nuklearno-hemijsko-biološko, a sa aspekta izazvanih posledica na sredstva za pojedinačno i masovno ubijanje i sredstva za fizičko povređivanje ljudi. Primena pojedinih sredstava u različitim okolnostima izaziva različite efekte. To, između ostalog, doprinosi i stalnom menjanju shvatanja terorizma, jer tradicionalno shvatanje terorizma isključuje primenu sofisticiranog naoružanja i opreme.

Izvršioci terorističkog akta su pojedinci koji su okupljeni u izvršenju terorističkog akta. Izvršioci terorističkog akta su pripadnici različitih društvenih grupa koji iz raznih razloga posežu za nasiljem kao metodom ostvarivanja svojih ciljeva. Pri tome treba praviti razliku između subjekata terorističkih aktivnosti i nekih drugih subjekata koji primenjuju nasilje. Naročito je neophodno jasno razgraničenje s kriminalnim organizacijama, jer one nemaju političke ambicije za promenu vlasti, već nasilje koriste isključivo u svrhu pribavljanja materijalne koristi.

Objekat dejstva; iako se u praksi stiče utisak o sve većoj raznolikosti meta koje napadaju teroristi i povećanju njihovog broja, moguće je pronaći zajednički sadržalac. To su, pre svega, dobra od izuzetnog značaja čije uništavanje ili narušavanje dovodi u pitanje ugled države na međunarodnom planu. Unutrašnje prilike utiču na stvaranje nepoverenja građana u državne

institucije i sistem uopšte. Pored navedenih, objekti napada su značajne državne, političke i privredne ličnosti, lica na rukovodećim položajima u državnoj administraciji, privredi, društvenim delatnostima i političkim organizacijama. To su eksponirani predstavnici određene društvene sredine i kao takvi oni mogu biti meta terorističkog napada, a pre svega atentata.

Scenario sadrži spescifične delove događaja koji su vezani za određeni teroristički napad ili seriju terorističkih napada. On sadrži atribute kao što su: sam događaj (teroristički akt), uspeh (neuspeh), trajanje, dinamika i obim (Hall.R, 2005).

BEZBEDNOSNA ANALIZA

Bezbednosna analiza obuhvata oblike i metode delovanja terorističkih grupa usmerenog na ugrožavanje ustavnog poretka. Pored toga, analiza predstavlja i prikupljanje, obradu, čuvanje i distribuciju svih podata koji se odnose i na različite oblike neprijateljskog delovanja. Kvalitetna analiza određena je sadržajem podataka ali i formom kojom su ti podaci obrađeni, iskazani i dostupni korisnicima. Kao značajna radna funkcija, stvaranje bezbednosne procene nameće određena pravila ponašanja, određene principe odnosno načela stavaranja i korišćenja bezbednosne analize. Ta načela su izuzetno važna kako za stvaraoce tako i za korisnike bezbednosne analize.

Doslednim poštovanjem osnovnih načela (objektivnost, sistematičnost, potpunost, tajnost, blagovremenost) obezbeđuje se potreban kvalitet analize i uspešno donošenje odluke o preduzimanju daljih mera u suprotstavljanju bezbednosnoj pretnji. Pri tome treba napomenuti da načela predstavljaju sintezu odredaba zakona i drugih normativnih akata koja određuju postupanje nosilaca analize ali i iskustava iz dosadašnje prakse.

U praksi se prilikom analize stanja bezbednosti upotrebljavaju dve ocene i to:

- povoljno, što predstavlja dobro, stabilno, zadovoljavajuće stanje,
- nepovoljno, predstavlja slabo, nestabilno, nezadovoljavajuće stanje.

Šira analiza stanja bezbednosti se može klasifikovati odnosno označiti i prema nivoima opasnosti kao:

- mala opasnost,
- srednja opasnost i
- strateška opasnost, kada pretnja dostigne takve razmere da njen intenzitet ili vrsta ugrožavanja preti da se proširi na region ili šire.

Bezbednosna analiza ima višestruki značaj, koji se prvenstveno ogleda u tome što omogućava analitičko praćenje i dalje istraživanje bezbednosnih pojava i problema i predstavlja osnovu za predviđanje budućeg stanja bezbednosti. Kroz analizu se iskazuju saznanja o bezbednosnom problemu i

pojavama, nosiocima ugrožavanja bezbednosti, kao i mere i sredstva koja se primenjuju u suprotstavljanju konkretnom obliku ugrožavanja bezbednosti. Prema tome, cilj analize je da se putem interdisciplinarnih, specifičnih i primenljivih istraživanja kvalitetno prognoziraju predstojeće aktivnosti nosilaca ugrožavajućih delatnosti (Godson R, 1980).

Kada govorimo o analizi terorističke pretnje, opšti zajednički imenitelj jeste da je treba napisati prema faktorima kao što su: postojanje terorističke grupe; sposobnost terorističke grupe; namere terorističke grupe; istorijat dosadašnje tereorističke aktivnosti i ciljevi terorističkog delovanja (Joint Pub 3–07.2 1998). Pri tome je težište, s jedne strane, na analizi sposobnosti terorističkih grupa, a s druge strane na analizi njihovih namera.

ANALIZA SPOSOBNOSTI TERORISTIČKIH GRUPA

Iako je važno proceniti terorističke grupe u pogledu njihovih namera, izuzetno je važno i proceniti sposobnost terorističke organizacije za izvođenje terorističkog akta. Suština shvatanja sadržaja sposobnosti jeste u mogućnosti postizanja efekata upotrebom snaga, sredstava i načina izvršenja zadatka. Pored toga, sposobnost predstavlja moć za ostvarivanje željenog operativnog efekta u konkretnom okruženju i u određenom vremenu, kao i za održavanje tog efekta u projektovanom periodu (Australian department of Defense, 2006).

Pored toga, sposobnost predstavlja mogućnost terorista da postignu određeni efekat upotrebom snaga i sredstava i određenim načinom izvršenja terorističkog akta. Sposobnost terorističke grupe može biti određena na više načina, i to kao stečeni, procenjeni ili demonstrirani nivo spsobnosti. Sposobnost terorističke organizacije dobija se analizom akata nasilja u prethodnom periodu ili procenjivanjem elemenata koji bliže određuju sposobnost terorističke organizacije. Za određivanje sposobnosti terorističke organizacije postavljeno je pet nivoa sposobnosti. Oni su nastali na osnovu istorijskih podataka i predstavljaju isključivo trendove u terorističkim napadima. Kao rezultat dobijamo nekoliko kriterijuma koji obezbeđuju dovoljno građe za stvaranje okvira za merenje sposobnosti terorista. Ovi kriterijumi omogućavaju upoređivanje relevantne sposobnosti terorista pomoću niza mera (Cragin & Sara, 2004).

Najniži nivo terorističke sposobnosti ne zahteva prethodno planiranje, izviđanje i tehničko znanje. Ovaj nivo obuhvata terorističke akcije koje se sastoje od upotrebe konvencionalnog naoružanja, pri čemu nije potrebno posebno planiranje i sprovođenje terorističke akcije. To su teroristički napadi za koje je neophodno da teroristi nabave oružje ili eksplozivna sredstava, isplaniraju minimalnu operativnu sigurnost kako bi stigli do mesta napada, a da pri tome ne budu uhvaćeni ili sprečeni. Treba napomenuti da većina

terorističkih napada širom sveta pripada ovom nivou sposobnosti (Cragin & Sara, 2004).

Prvi nivo sposobnosti predstavlja spremnost da se ubije ili povredi 50 ljudi u jednom napadu. Iako to nisu sofisticirani napadi, oni su rezultat posedovanja dovoljno veština za planiranje i sprovođenje da bi se uspešno napala koncentrisana grupa ljudi.

Drugi nivo predstavlja sposobnost za namerno napadanje neobezbeđenih stranih državljana. Određenje ovog nivoa podstaknuto je namerom terorista da u realizaciji svojih ciljeva napadaju i strane državljane. Realizacija ovih napada zahteva veći nivo izviđanja, tehničkog znanja i planiranja u odnosu na prethodni. I dok su neke terorističke grupe sposobne za otmice i ubistva jednom ili dva puta u toku svog postojanja, ovaj nivo operacija je težak za mnoge grupe.

Treći nivo predstavlja sposobnost da se ubije ili rani 150 i više ljudi u jednom napadu. U svetu su poznati mnogi spektakularni napadi, i to napad na Svetski trgovinski centar u Njujorku 1993. godine, samoubilački napadi putničkim avionima na Njujork i Vašington 11. septembra 2001. i serija bombaških napada u Madridu 11. marta 2004.

Četvrti nivo ustanovljen je kao uočena sposobnost terorističke grupe da napadne obezbeđene ciljeve. U ovom kontekstu, napad na obezbeđene ciljeve obuhvata uspešne napade na vojne objekte, ambasade i ostale značajne (zaštićene) objekte. Iako veština napada na obezbeđene ciljeve više odgovara gerilskim organizacijama nego teroristima, oni koriste nasilje da skrenu pažnju na svoje političke ciljeve i da izvrše pritisak na vlade da promene svoju politiku. Pojedine terorističke grupe uspešno napadaju obezbeđene ciljeve, npr. ambasade.

Peti nivo, i ujedno najveći nivo sposobnosti koji je uključen u ovaj okvir, predstavlja sposobnost da se koordinira veći broj napada. Ovaj nivo je određen iz razloga što takvi napadi zahtevaju pažljivo planiranje, prikupljanje podataka, operativnu bezbednost, tehničku stručnost, vođstvo i kontrolu. Napad na Njujork i Vašington od 11. septembra 2001. godine pripada ovom nivou.

Radi dalje operacionalizacije i upoređivanja sposobnosti terorističkih grupa, svakom nivou je određena brojčana vrednost. Postavljanjem ovakvog okvira mogu se uporediti terorističke pretnje od strane brojnih militantnih grupa

Tabela br. 1. Nivoi terorističkih sposobnosti

Nivoi terorističkih sposobnosti	Brojčana vrednost
Ubistva ili ranjavanje 50 i više ljudi u jednom napadu	1
Namerno napadanje neobezbeđenih stranih državljana	2
Ubistava ili ranjavanje 150 i više ljudi u jednom napadu	3
Napadi na obezbeđene ciljeve	4
Uspešno koordiniran veći broj napada	5

Sve terorističke grupe se mogu svrstati prema petostepenim indikatorima sposobnosti kako je opisano, gde je nivo pet najviši stepen sposobnosti. Terorističke grupe s najvećim nivoom sposobnosti su one koje imaju značajan nivo operativne sposobnosti i one zaslužuju najveći prioritet za antiterorističku politiku. Terorističke grupe s najmanjim nivoom operativne sposobnosti predstavljaju najmanju pretnju. Međutim, njih ne treba zanemariti, već ih treba sagledavati u kontekstu njihovih mogućnosti da dostignu veći nivo.

U osnovi procesa analize sposobnosti različitih terorističkih organizacija jesu organizacione i operativne spsosobnosti koje održavaju grupu i čine je uspešnom u izvođenju terorističkih akcija. U odnosu na aktivnosti terorističkih grupa, možemo načelno odrediti osnovne elemente koji čine operativnu sposobnost terorističke grupe. To su prvenstveno organizacione sposobnosti terorista, i to (1) vodeća – motivišuća ideologija, (2) vođstvo, (3) regrutovanje i (4) publicitet (Cragin & Sara, 2004). Pored navedenih organizacionih sposobnosti, operativnu sposobnost terorista čine i (1) komanda i kontrola, (2) oružje, (3) obuka, (4) operativni prostor, (5) operativna sigurnost, (6) obaveštajna podrška i (7) finansijska podrška.

Teroristička organizacija, struktura, članstvo, resursi determinišu njihove mogućnosti i domete (Joint Pub,1998). Nove globalne terorističke organizacije se po svojoj unutrašnjoj strukturi bitno razlikuju od tradiconalnih. Klasične terorističke organizacije iz sredine XX veka bile su organizovane isključivo po vertikalnom sistemu. U načelu, bile su to manje organizacije, sa svega nekoliko desetina akitivnih pripadnika stacioniranih na određenom području, s tačno definisanom ulogom, a ti pripadnici su postupali u skladu s preciznom subordinacijom. Kada analiziramo opštu strukturu terorističkih grupa, uočavamo da postoje dva osnovna tipa organizacije, i to (1) mrežna i (2) hijerarhijska (Military Guide).

ANALIZA NAMERA TERORISTIČKIH GRUPA

Jedan od kriterijuma analize terorističke pretnje predstavlja namera terorističkih organizacija. U cilju analize namera terorističkih organizacija

postavljen je petostepeni nivo analize namera različitih terorističkih grupa, što nam, između istalog, omogućava upoređenje njihovih namera. Izgradnja nivoa različitih namera terorističkih organizacija ima za cilj stvaranje analitičkog modela koji mora da bude dovoljno fleksibilan za sve raznolikosti među terorističkim grupama (Cragin & Sara, 2004).

Prvi nivo namera terorističkih organizacija jeste antidržavna retorika. Mnogi teroristi izražavaju mržnju prema pojedinim državama, ali ne napadaju državne ciljeve, državljane i interese određene države. Teroristi u okviru ovog nivoa ne prate svoju antidržavnu retoriku napadima na državne ciljeve, što ih logično svrstava na niži nivo na lestvici namera u odnosu na grupe koje napadaju državne ciljeve.

Drugi nivo predstavlja vezu terorista sa drugom terorističkom grupom koja namerava da napadne institucije i građane određene države. Ovo je poseban nivo, koji se prvenstveno bazira na modelu podrške i obuke koju pruža jedna teroristička organizacija drugim regionalnim terorističkim grupama. Iako su mnoge terorističke grupe (PLO, ETA, IRA) tokom svoje istorije delovanja održavale neformalne veze, ovaj oblik obuke i sponzorstva drugih terorističkih grupa je relativno nov i u ovom trenutku specifičan je za Al Kaidu. Međutim, mnoge ekspoziture Al Kaide ne vrše terorističke napade, već umesto toga obezbeđuju logističku podršku ili zaštitu za članove Al Kaide. Ova veza deluje kao viši nivo u odnosu na antidržavnu retoriku, ali nije nivo na kome se vrše teroristički napadi.

Treći nivo obuhvata eksplicitnu antidržavnu ideologiju ili istoriju značajnih napada na države ili savezničke države. Tako, na primer, pakistanske terorističke grupe ne napadaju američke ciljeve, ali predstavljaju opasnost za važne američke saveznike. U kontekstu rata protiv terorizma, Pakistan predstavlja strateškog saveznika. Otuda su terorističke grupe koje su poznate po napadima na Pakistan, važnije u pogledu namera nego neke druge terorističke grupe.

Četvrti nivo čine terorističke grupe koje ciljaju na građane ili državne objekte radi zadovoljenja ciljeva. Neke terorističke organizacije isključivo napadaju određene ciljeve kako bi promovisale svoja lokalna pitanja odnosno ciljeve. Albanski teroristi primenjivali su različite oblike nasilja, a žrtve su pažljivo birane. Njihovim zlostavljanjem, sakaćenjem, držanjem u zatočeništvu, ubijanjem i masakriranjem hteli su da upute jasnu zastrašujuću poruku svojim neistomišljenicima.

Peti nivo je najviši i obuhvata terorističke grupe koje su isključivo fokusirane ne napade na državne objekte (ciljeve). Ovako postavljeni nivoi namera terorističkih organizacija omogućavaju merenje namera terorističkih grupa i mogu biti upotrebljeni u analizi terorističke pretnje. Zato je potrebno da svaki nivo dobije brojčanu vrednost i da te vrednosti koristimo radi poređenja namera terorističkih grupa prema određenoj državi.

Tabela br. 2. Nivoi terorističkih namera

Nivoi terorističkih namera	Brojčana vrednost nivoa
Antidržavna retorika	1
Veza sa drugom terorističkom grupom koja namerava da napada građane i institucije određene države	2
Eksplicitna antidržavna ideologija i istorija značajnih napada na važne državne ciljeve	3
Napadi na građane ili državne objekte radi ispunjenja lokalnih ciljeva	4
Napad na državne ciljeve	5

Osnovni cilj ovog modela terorističkih namera jeste da obezbedi niz relativno objektivnih kriterijuma kojima bi se merila namera terorističkih grupa da napadnu državne ciljeve i interese. Pored toga, on omogućava poređenje pretnje od strane podjednako sposobnih grupa. Korist od ovog modela je u tome da se omogući donosiocima odluka da odrede grupne razlike i da fokusiraju antiterorističku politiku. Ovaj model može takođe pomoći u razlikovanju terorističkih grupa sa sličnim ideologijama ali različitim namerama. Tako Al Kaida i Hamas predstavljaju islamističke grupe, ali je prva poprimila globalne razmere opasnosti, a druga se drži ciljeva isključivo u Izraelu. Kao rezultat njihovih sličnih ideologija, ove grupe se svrstavaju u jednu kategoriju – islamistički teroristi.

ZAKLJUČAK

Analiza kao pojam označava raščlanjivanje ili razlaganje celine na elemente ili delove, ili dokazivanje stava njegovim raščlanjivanjem na postojeće već dokazane stavove. Bezbednosna analiza predstavlja proces raščlanjivanja elemenata bezbednosne situacije i njihovo dovođenje u međusobnu zavisnost radi ocene stanja bezbednosti. Analizom se otkrivaju pojave ili činjenice koje bitno utiču ili su uticale na stanje bezbednosti. Osnovna funkcija analize je da inicira konkretne akcije i da ukaže na najbolji način rešavanja bezbednosnog problema.

S obzirom na to da se radi o vrlo značajnoj aktivnosti nosilaca funkcije bezbednosti, ona kao takva zahteva sistemski pristup kojim se osigurava jedinstveno evidentiranje bezbednosnih pojava, analiza situacije i njena upotreba u procesu planiranja suprotstavljanja terorističkoj delatnosti. U analizi terorističke pretnje koncetrisani su određeni podaci koji su prethodno provereni, analizirani i na odgovarjući način iskazani. Da bi procena odgovorila zahtevima koji se od nje očekuju, neophodno je da budu eliminisani svi stereotipi, da se ona oslobodi svih suvišnih detalja, opštih i

poznatih činjenica i svega što nepotrebno proširuje njen sadržaj (Marrin S, 2002).

Bezbednosna analiza se po pravilu odnosi na sadašnje vreme, a obrazlaže se činjenicama iz neposredne prošlosti. U analizi stanja bezbednosti koncentrisani su određeni podaci koji su prethodno provereni, analizirani i na odgovarajući naćin način iskazani. Takva analiza se zasniva na brojnim, a pojedinačno uzetim i veoma različitim podacima. Ali jednom određenom sistematikom svi ti podaci dolaze u međusobne veze i odnose, čine logičku celinu i daju neophodan sadržaj analize. Svako saznanje, svaki podatak treba iskazati tačno i potpuno u pisanoj formi. To posebno zahteva sposobnost da se rezultati rada formalizuju kroz unapred utvrđeni dokument.

U svakom slučaju, analizu terorističke pretnje treba kreirati prema ključnim faktorima, kao što su: postojanje terorističke grupe; sposobnost terorističke grupe; namere terorističke grupe; istorijat dosadašnje terorističke aktivnosti i ciljevi terorističkog delovanja. Pri tome je težište na analizi sposobnosti terorističkih grupa, ali i na analizi namera terorističkih grupa i organizacija.

Osnovna vrednost analize terorističke pretnje jeste u minimiziranju neizvesnosti, radi efikasnog i efektivnog definisanja važnih činilaca pri donošenju odluka. Vrednost predviđanja je u tome da se na osnovu onoga što je analizom utvrđeno, sagledaju nužnost i verovatnoća onoga što će se desiti. Međutim, prilikom predviđanja ne treba biti isključiv, već je uputno da se predvidi više varijanti ispoljavanja destruktivne delatnosti terorista. Najzad, o kvalitetu same analize može se suditi tek sa određene vremenske distance, kada ona gubi svoju upotrebnu vrednost.

LITERATURA

[1] Australian department of Defense Capability dvelopment Manual 2006, Camberra, 2006. p 5.

[2] CREATE – Center for Risk and Economic Analysis of Terrorism Events: Assessment guidelines for counter terrorism University of Southern California, Los Angeles, July 2005, p 6.

[3] Cragin Kim, Daly A.Sara: The dynamic Terrorist Threat, An Assessment of Group Motivations and Capabilities in a Changing World, RAND Project, 2004, p. 7

[4] Godson Roy: Intelligence Reguirements for the 1980 (Number Two) Analysis and Estimates, Washington, National Strategy Information Center, 1980, p. 52. Joint Pub 3–07.2 – Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Antiterrorism, 17 March 1998, part V p.7

[5] Military Guide to Terrorism in the Twenty-First Century, publication dated 15 August 2005, Chapter 3, p. 4.

[6] Marrin Stephen: Homeland Security and the Analysis of Foreigh Intelligence, Markle Foundation Task Force on National Security in the Information Age 15 July 2002, p. 7.

[7] Hall, R: Assessment Guidelines for counter Terrorism, Center for Risk and Economic Analysis of Terrorism Events, University of Southern California, LA California, July 2005, pp. 7.

Milan Milosevic, PhD
Faculty for Education of senior management in the economy
Novi Sad

Mr. Dragan Trivan
Vocational School of Entrepreneurship
Belgrade

Mr. Branko Milosavljevic
Ministry of Defence, Republic of Serbia

Summary: At the beginning of the third millennium, terrorism became a global security threat and, therefore, it is the subject of numerous political, economic, ecology, sociology and other analyses. In all of those, the security analysis of terrorism is a primary one and it definitely represents the basis for all the other analyses, because its purpose is revealing precise intentions and ultimate goals of terrorists. Security analysis of terrorist threat is the basic condition to control the security and to purposefully, systematically and timely control security related activities intendended for eliminating theats. It is also the basic step in indentifying the probability of terrorist attack. Therefore, aside from collecting precise, timely, and objective data, for a proper analysis it is essential to determine adequate parameters of terrorist threat. The number of parameters analyzed depends on the precise subject of the analysis, but parameters in question must always be analyzed individually and within a whole. Determining how parameters influence each other and how they are connected is of a great significance. In determining this the aim to analyze the capability of terrorist groups on one hand, and to analyze their intentions on the other.

Key words: security, terrorist threat, analysis of terrorists` intentions, analyis of terrorists`capabilities

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 654.19

TERORIZAM I INSTRUMENTALIZACIJA MASOVNIH MEDIJA

TERRORISM AND INSTRUMENTALIZATION OF MASS MEDIA

Doc. dr Miodrag Romić
Fakultet političkih nauka
Banja Luka

Apstrakt: Medijska paradigma terorizma u vremenu sve bržeg razvoja informacijskih tehnologija zaokuplja pažnju velikog broja naučnika i istraživača ovog fenomena. Terorizam u simbiozi s medijskom industrijom obezbjeđuje svoju sveopštu aktuelnost i prisutnost uz sve intenzivniju instrumentalizaciju medija u ostvarivanju svojih ciljeva. Predmet ovog rada je analitička identifikacija odnosa između terorizma, kao savremenog društveno-političkog problema i masovnih medija, kao sredstva proizvodnje i prenosa informacija. Posebna pažnja je posvećena pitanjima na koji način terorističke i ekstremističke grupe i organizacije koriste savremena komunikacijska sredstva za ostvarivanje svojih ciljeva, kakve su posljedice takvog njihovog djelovanja i koliko i na koji način one utiču na savremene društvene procese. U užem smislu, fokus pažnje je usmjeren na internet kao medij koji omogućava kombinaciju svih ostalih medija te na ostale medije u službi islamskog terorizma, koji sve više, u informatičkom dobu naše civilizacije, postaje sinonim za „globalni terorizam“.

Ključne riječi: terorizam, mediji, internet, manipulacija.

UVOD

Značajnija istraživanja odnosa terorizma i medija relativno su novijeg datuma. Posebno su intenzivirana nakon 11. septembra 2001. godine. Istraživanjima ove vrste bave se studijske grupe zapadnih univerziteta (pretežno američkih), razni instituti i organizacije specijalizovane za terorizam i medije, te vladine agencije zadužene za borbu protiv terorizma i sajber kriminala. Ovim istraživanjima se, u najširem smislu, analiziraju političke, ekonomske, društvene, psihološke i moralne posljedice koje proizvode teroristički akti nasilja širom svijeta. Te posljedice postaju prijetnja globalnoj bezbjednosti. Živimo u informatičkom dobu naše civilizacije, čija je

bitna karakteristika "rat protiv terorizma." Predmet ovog rada, u užem smislu, jeste odnos terorizma i masovnih medija.

POJMOVNA ODREĐENJA

Terorizam

Korijen pojma terorizam je u latinskoj riječi *terror*, koja znači zaplašiti, preplašiti, uplašiti.[1] Terorizam se u najširem smislu može definisati i kao upotreba sile prema civilima "u svrhu postizanja političkih ciljeva"[2] U Konvenciji o sprečavanju terorističkih napada, Generalna skupština Ujedinjenih nacija definiše terorizam kao "kriminalne akte sa namjerom da uzrokuju stanje terora među opštom populacijom, grupom ljudi ili nad određenom osobom u političke svrhe, bez obzira na političke, filozofske, ideološke, rasne, etničke, religiozne ili neke druge razloge na osnovu kojih se oni opravdavaju"[3] U definiciji Američkog federalnog biroa (Federal Bureau of Investigation – FBY), terorizam se određuje kao "nezakonita upotreba sile ili nasilja usmjerena protiv osoba ili imovine sa ciljem da se zastraši ili primora vlast, civilno stanovništvo ili neki od njihovih segmenata u sprovođenju političkih ili društvenih ciljeva."[4]

Početkom 1975, američka Administracija za pomoć u sprovođenju zakona (Law Enforcement Assistant Administraion) oformila je Nacionalni savjetodavni komitet za standarde i ciljeve u krivičnom postupku (National Advisory Committee on Criminal Justice Standards and Goals). Ovaj Komitet je izdao pet dokumenata. Jedan od njih nosi naslov Poremećaji i terorizam (Disorders and Terrorism). Ovo je jedan od vrlo značajnih pokušaja klasifikacije raznih definicija terorizma. U njemu se navode dvije podjednako prihvaćene klasifikacije. Po prvoj klasifikaciji terorizam se dijeli na: građanske nemire, politički terorizam, nepolitički terorizam, kvaziterorizam, ograničeni politički terorizam i zvanični ili državni terorizam. Po drugoj, terorizam može biti: nacionalno-separatistički, religiozno-fundamentalistički, novoreligijski i društveno-revolucionarni.[5]

Prva klasifikacija teorijsko ishodište ima u osnovama klasične političke teorije, a druga više u "praktičnim rezultatima terorizma." Za ovaj rad je prihvatljivija druga klasifikacija – religiozno-fundamentalistički aspekt. Jedan

---

1 Oxford English Dictionary, Second Edition 1989.

2 Terrorism in asymmetrical conflict: ideological and structural aspects, By Ekaterina Stepanova, Stockholm International Peace Research Institute, Oxsford University Press US, 2008.

3 International Conven for the Suppression of Terrorist Bombings, usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 15. decembra 1997.

4 Citirano prema: The Terorism Research Center, 2002.

5 Hudson, Rex A. Who Becomes a Terrorist and Why: The 1999 Government Report on Profiling Terrorists, Federal Research Division, The Lyons Press, 2002.

od vidova terorizma koji svoju inspiraciju nalazi u vjerskom fundamentalizmu jeste i islamski terorizam, na koji u ovom radu usmjeravamo posebnu pažnju i za koji ćemo pokušati iznaći nešto preciznije određenje.

U dostupnoj literaturi ne postoji široko prihvaćena definicija islamskog terorizma. On se, uglavnom, tumači kao terorizam proistekao iz fundamentalnog tumačenja islama kao vjerskog učenja. Istorijske korijene islamskog terorizma nalazimo još u 11. vijeku. Pripadnici tadašnje šiitske sekte Hašašin, za koju se pretpostavlja da je od njenog imena nastala riječ **assassin –** ubica, izvodili su samoubilačke napade iznenađenja s ciljem da unesu pometnju i ubiju što više neprijatelja, sve dok i sami ne budu ubijeni. Savremeni islamski terorizam se veže za vođu libanskog šiitskog pokreta Hezbolah, Šeika Mohamada Huseina Fadalaha, koji tumači džihad i mučeništvo i predviđa razvoj odnosa između Zapada i islamskog svijeta: "Mi vjerujemo da budućnost donosi iznenađenja. Džihad je opor i gorak, on će doći iznutra, kroz napore, strpljenje i žrtvu i stanja spremnosti za mučeništvo." Nakon 11. septembra 2001. godine islamski terorizam postaje "mejnstrim" kategorija. Istovremeno je to pojam koji ima tendenciju da postane sinonim za globalni terorizam, jer postaje vrsta terorizma koji u punom smislu djeluje na globalnom planu.

Zbog nedovoljno jasnih ciljeva, sredstava i načina na koji se izvodi, pojam "globalni" ili "međunarodni" terorizam je teško definisati. Sintezom definicija može se doći do zaključka da međunarodni terorizam predstavlja "akte nasilja van nacionalnih ganica ili akte nasilja s jasnom namjerom da stvore posljedice na međunarodnom nivou."

Mediji

Riječ medij potiče od latinske riječi **media,** što predstavlja oblik množine od **medium**[6], a znači u sredini, na polovini, na istom odstojanju. Vilkinson pod ovim pojmom podrazumjeva sve metode i kanale prenosa informacija.[7] Formalne medije čine novine, televizija, radio i internet. Njihov zajednički naziv je masovni mediji, jer predstavljaju sredstvo za komunikaciju velikog broja ljudi. Masovni mediji su veliki razvoj ostvarili nakon Drugog svjetskog rata – posebno televizija, i s razvojem informacionih tehnologija – interneta. U ovom radu će najviše pažnje biti posvećeno internetu, jer je to interaktivan personalizovan medij koji uspješno objedinjava sve dosadašnje oblike medija (štampa, radio, televizija) i koji je zbog svojih karakteristika veoma pogodan za upotrebu u svrhu terorizma.

---

[6] Douglas Harper (2008), Etimology Dictionary, HHistorian, New York

[7] Paul Wilkinson (1997), The Media and Terrorism: A Reassessment, Frank Cass, London.

Terorizam kao medijska pojava

Briggite Nacos tvrdi da teroristi žele da ostvare najmanje tri univerzalna cilja:

a) pridobiju pažnju
b) dobiju priznanje
c) u određenoj mjeri zadobiju poštovanje i legitimitet[8]

Ovi ciljevi nisu ostvarivi ako terorističke grupe i pojedinci ne ostvare svoje aktivno i intenzivno prisustvo u medijima. Svakoj terorističkoj akciji prethodi detaljna analiza medijskih efekata akcije i analiza potencijalnih mogućnosti da postane dio "trougla političke akcije." Ovaj trugao čine vlada, građanska javnost (interesne grupe) i mediji kao posrednik u njihovoj komunikaciji.[9]

Maršal Maklaun, jedan od najistaknutijih istraživača društvenog uticaja masovnih medija, zaključuje da "bez kanala komunikacije terorizam ne bi postojao".[10]

Pristup terorističkih grupa i pojedinaca masovnim medijima omogućava njihovo približavanje procesima odlučivanja u demokratskim društvima, a time i mogućnost da u složenom sistemu društvene interakcije budu donesene odluke koje će biti u funkciji ostvarivanja njihovih interesa. Masovni mediji na ovaj način postaju "najbolji prijatelji terorista". Maklaun je u pravu kada tvrdi da teroristički akti "sami po sebi ne znače ništa, ali kada im pridodamo publicitet, onda se situacija u potpunosti mijenja".[11]

INSTRUMENTALIZACIJA INTERNETA U SVRHU TERORIZMA

Pogodnosti interneta

Internet je veoma pogodan medij za aktivnosti terorističkih organizacija. Karakteristike interneta koje omogućavaju njegovu vrlo pogodnu instrumentalizaciju u ostvarivanju terorističkih ciljeva jesu:

- anonimnost komuniciranja,
- lak i jednostavan pristup,
- mala ili nepostojeća regulacija, cenzura ili neki drugi oblik vladine kontrole,
- potencijalno ogromna publika koju predstavlja čitava svjetska populacija,

---

8 Brigitte Nacos (1994), Terrorism and the Media, Columbia University Press, New York
9 Brigitte L. Nacos (2006), Terrorism/Counterterrorism and Media in the Age of Global Communication, Columbia University, New York
10 Iz intervjua datog italijanskom listu Il Tempo, 19. februara 1978.
11 Walter Laqueur (1976), Harpers Magazine

- brz protok informacija,
- gotovo nepostojeći troškovi održavanja i razvoja sajtova i drugih oblika internet medija,
- multimedijalno okruženje (mogućnost da se kombinuju tekst, slika, zvuk i video i dopusti korisnicima da "skidaju" filmove, pjesme, knjige, plakate i sl.),
- mogućnost da se utiče na oblikovanje izvještaja klasičnih medija koji sve više koriste internet kao izvor svojih informacija.[12]

Ove pogodnosti omogućavaju terorističkim organizacijama vođenje veoma raznovrsne i efikasne oružane i medijske borbe.

Način i vrste upotrebe

Intenzivnim razvojem interneta umnožavaju se modeli i vrste njegove upotrebe u terorističke svrhe. Među autorima koji proučavaju ovaj medij postoji značajna saglasnost oko glavnih načina na koje terorističke organizacije koriste ovu svjetsku mrežu. Gabrijel Vajman (Gabriel Weimann) navodi osam glavnih načina:

- psihološko ratovanje,
- publicitet i propaganda,
- prikupljanje podataka,
- prikupljanje novčanih sredstava,
- regrutovanje i mobilizacija,
- umrežavanje i povezivanje,
- razmjena informacija,
- planiranje i koordinacija.[13]

Psihološko ratovanje. Terorizam je oblik psihološkog rata. Internet je veoma pogodan medij za širenje dezinformacija, najavljivanje prijetnji, distribuciju video zapisa potresnih događaja, kao što je bilo brutalno ubistvo američkog novinara Danijela Perla (Daniel Pear) u Karačiju.[14] Teroristi vode psihološki rat i širenjem sajber-terorizma proizvode sajber strah, koji nastaje kada zabrinutost zbog pitanja šta bi mogle biti posljedice kompjuterskog napada postane prejaka, preuveličana. Internet je medij bez ograničenja i cenzure, gdje i minorne grupe mogu preuveličavati i pojačavati svoje prijetnje.

---

[12] Edna Reid, Jialun Qin, Yilu Zhou (2007), Collecting and Analyzing the Presence of Terrorist on the Web: A Case Study of Jihad Websites, University of Arizona and Haifa University, Tuscon, Haifa (2007).

[13] Gabriel Weimann (2004), Hov Modern Terrorism Uses the Internet, United States Institute of Peace, Washington.

[14] Danijel Perl je bio američki novinar koji je kindapovan i ubijen u Karačiju, u Pakistanu, 1. februara 2002. U vrijeme ubistva bio je šef Biroa za Južnu Aziju Vol Strit Žurnala (Wall Street Journal). U Pakistan je došao da istraži vezu između Al Kaide i pakistanskih ekstremista i pakistanske obavještajne službe ISI. Ubijen je odsijecanjem glave.

Publicitet i propaganda. Za razliku od televizije, radija i štampe – medija koji imaju tzv. selekcione pragove (višestepeni proces uredničke selekcije) koji su objektivna prepreka koju teroristi moraju savladati, na internetu, na sajtovima terorističkih organizacija takvi pragovi ne postoje. Prem Evanu F. Kolmanu (Evan F. Kohlmann), svi teroristički sajtovi uglavnom koriste tri retoričke strukture kojima opravdavaju akte nasilja:

- nemogućnost izbora osim nasilničke akcije
- demonizacija i delegitimizacija neprijatelja
- upotreba nenasilne retorike

Prvu strukturu prati obrazac nemogućnosti izbora osim nasilja. Nasilje se predstavlja kao jedini mehanizam odbrane protiv nadmoćnijeg neprijatelja čije se akcije nazivaju "pokolj", "ubistvo", "genocid". Sebe prestavljaju kao progonjene i izložene stalnim pokušajima atentata, ističući da im je sloboda izražavanja sužena ili potpuno ukinuta.[15]

Druga vrsta retorike ima za cilj demonizaciju i delegitimizaciju neprijatelja. Teroristi se predstavljaju kao borci za slobodu koji protiv svoje volje koriste nasilje protiv neprijatelja koji uništava prava i ponos njihovog naroda uz prebacivanje odgovornosti na neprijatelja koji se prikazuje kao brutalan, neljudski i nemoralan.[16]

Treća vrsta retorike ima za cilj da se upotrebom nenasilnog riječnika u svojim saopštenjima, proglasima i deklaracijama deklariše nenasilno opredjeljenje terorističke organizacije i ishodi medjunarodni pritisak na represivne vlade i države.[17]

Prikupljanje podataka. Internet je gotovo bezgranična digitalna biblioteka na kojoj postoji preko milijardu sajtova, od kojih je većina besplatna i dostupna teroristima. Terorističke grupe operišu uz pomoć ogromne baze podataka i vrlo lako mogu da prikupe podatke o svojim potencijalnim metama – saobraćajnoj infrastrukturi, nuklearnim elektranama, javnim zgradama, aerodromima, lukama. Savremeni softver im omogućava da prouče strukturalne slabosti određenih sistema i predvide lančani raspad sistema, pod uslovom da napadnu određeni dio tog sistema.[18]

Na pres konferenciji u Vašingtonu, 15. januara 2003. godine, ministar odbrane Sjedinjenih Država Donald Ramsfeld (Donald Rumsfeld) zaključuje (pozivajući se na Priručnik za obuku terorističkih organizacija koje su američke snage pronalazile u Avganistanu) da se "čak 80 odsto informacija o neprijatelju može prikupiti na legalan način, putem interneta".

---

[15] Evan F. Kohlmann (2008), Al-Qaidas "MySPACE": Terrorist REcruitment on the Internet, CTC Sentinel, Norfolk

[16] Bruce Hoffman (2006), The Use of Internet By Islamic Extremists, RAND, Washington

[17] Isto

[18] Dan Verton (2003), Black Ice: The Invisible THReat of Cyberterrorism, New York.

Prikupljanje novčanih sredstava. Terorističke organizacije koriste internet za prikupljanje novčanih sredstava. Tako npr. Sunitska ekstremistička grupa Hizb Al Tahir koristi integrisanu mrežu internet sajtova, koja se proteže od Evrope do Afrike, a na kojima se pristalice pozivaju da pomognu globalni džihad donacijom novčanih sredstava. Bankarske informacije, uključujući i broj računa na koji se donacije mogu uplatiti, nalaze se na sajtu lociranom u Njemačkoj.

Čečenski teroristi su svojevremeno koristili internet za objavljivanje velikog broja računa na koje njihovi simpatizeri mogu uplatiti novac.

Samir Omar Husein, doktorand kompjuterskih nauka na univerzitetu u Ajdahu, koga je stipendirala Nacionalna sigurnosna agencija (!) (National Security agency), kreirao je više sajtova i mejl-grupa preko kojih je širio poruke podrške džihadu i tražio donacije.

Regrutacija i mobilizacija. Terorističke organizacije koriste internet za regrutaciju ljudstva. Tokom 2003. godine Al Kaida je pokrenula široku i intenzivnu kampanju, usmjerenu prema potencijalnim regrutima. Potencijalni regruti su bili izloženi vjerskim proglasima, snažnoj antiameričkoj propagandi, priručnicima za obuku i treninge i konkretnim upustvima kako da dođu do Iraka i učestvuju u džihadu.[19]

Umnožavanje i povezivanje terorističkih grupa. Moderne komunikacione tehnologije, posebno internet, veoma su korisne teroristima u povezivanju i održavanju mreža. Navešćemo nekoliko razloga koji idu u prilog navedenoj konstataciji:

- internet je značajno smanjio vrijeme prenosa poruka i informacija, što omogućava terorističkim organizacijama širom svijeta brzu komunikaciju i efikasnu koordinaciju,
- upotrebom interneta se značajno smanjuju troškovi komuniciranja,
- povezivanjem informacionih i komunikacionih tehnologija povećava se raznovrsnost informacija koje se mogu razmjenjivati.

Internet služi ne samo uvezivanju pripadnika istih, nego i različitih terorističkih organizacija i grupa. Sajtovi i njihovi forumi omogućavaju teroristima iz Čečenije, Palestine, Indonezije, Avganistana, Turske, Iraka, Malezije, Filipina i Libana da ne razmjenjuju samo ideje i savjete, već i praktične informacije kao što su uputstva o izradi bombi, uspostavljanju terorističkih ćelija ili izvođenju napada.

Razmjena informacija među terorističkim grupama. Terorističke grupe, putem interneta, razmjenjuju informacije različite sadržine: od onih najopštijeg tipa, do uputstava za pravljenje hemijskog oružja i bombi. Mnogi od ovih sajtova nude slobodan pristup raznim terorističkim priručnicima i uputstvima, kao što su:

---

[19] Prema izvještaju SITE Institute, Washington D. C.

- Terористički priručnik i Anarhistički kuvar, priručnici u kojima se nalaze uputstva za izradu širokog spektra bombi,
- Mudžahedinski priručnik za otrove, autora Abdel Aziza, objavljen na Hamasovom sajtu 1996, u kojem se na 23 strane objašnjava kako u kućnoj radinosti napraviti različite vrste otrova, otrovnih gasova i drugih smrtonosnih materijala
- Enciklopedija džihada, veliki Al Kaidin priručnik, u kojem se, između ostalog, daju uputstva kako osnovati tajne terorističke ćelije i izvesti terorističke napade.[20]

Planiranje i koordinacija. Terorističke organizacije koriste internet za planiranje i koordinaciju napada. Instrukcije u vidu mapa, fotografija, uputstava i tehničkih detalja su često kodirane i skrivene u neki grafički dokument. Međutim, ponekada se instrukcije i naređenja za izvođenje terorističke operacije kodiraju na najjednostavniji način. Prema Gabrielu Vajmanu, posljednja poruka Mohameda Ate ostaloj osamnaestorici otmičara aviona od 11. septembra glasi: "Semestar počinje za tri sedmice. Dobili smo potvrdu za 19 mjesta za studiranje na studijima prava, urbanog planiranja, lijepih umjetnosti i inženjerstva (nazivi fakulteta su kodna imena za mete – zgrade Svjetskog trgovinskog centra, Pentagon i Bijelu kuću)."[21]

MEJNSTRIM MEDIJI I TERORIZAM

Mejnstrim masovni mediji (posebno televizija) koji dopiru do stotina miliona ljudi, od posebnog su značaja za teroriste. Izvještaj o terorističkom napadu ili profil vođe neke terorističke organizacije objavljen na Bi-Bi-Siju ili Si-En-Enu, omogućava veći publicitet terorističkoj grupi ili organizaciji od bilo kakvog saopštenja na terorističkom sajtu. Uloga televizije u "informacionoj strategiji" terorističke organizacije zauzima posebno mjesto. Upravo zbog ove činjenice, pred medijima se pojavljuje niz dilema vezanih za izvještavanje o terorizmu.

Postavlja se pitanje: Kako pomiriti primarni princip uloge medija u građanskom društvu (potpuno, jasno i objektivno informisanje javnosti), a istovremeno izbjeći negativne efekte i ulogu instrumenta u širenju terorističkog publiciteta?

---

[20] Godine 1999. mladi Britanac Dejvid Kapled postavio je tri bombe u različitim dijelovima Londona. Tom prilikom je ubijeno troje i ranjeno 139 ljudi. Na suđenju je izjavio da je bombe napravio zahvaljujući terorističkom priručniku i "publikaciji" *Kako napraviti bombu*: knjiga dva. Oba naslova su i dalje dostupna na internetu i mogu se jednostavno naći ukucavanjem riječi "terrorist" i "handbook" na Guglu. Dobije se preko četiri hiljade rezultata.

[21] Gabriel Weimann (2004), How Modern Terrorism Uses the Internet, United States Institute of Peace

U ovakvoj situaciji, izvještavanje o terorizmu proizvodi nekoliko neželjenih nuspojava:

- publicitet za teroriste,
- legitimizaciju aktera i organizatora terorističkih akcija,
- zastrašivanje javnosti,
- propagiranje terorističkih medija,
- ometanje protivterorističkih akcija.

Publicitet za teroriste. Masovni mediji počivaju na konceptu po kojem teme koje prikazuju naglašene emocije, kritične situacije ili ljudsku tragediju, često imaju prednost nad svim ostalim temama. Tragičnost i emocionalni efekat koji izazivaju slike terorističkog akta su uvijek bili "poželjni sadržaji." Takvi, posebno televizijski, izvještaji povećavaju gledanost, a samim tim i profit. Ovakvim pristupom vodeći mediji su obezbjeđivali veliki publicitet terorističkim organizacijama, postajući nesvjesno njihov medijski instrument.

Između 1981. i 1986. godine tri vodeće američke televizijske mreže (ABC, CBS, NBC) izvještavale su mnogo više o terorizmu nego o siromaštvu, nezaposlenosti, rasnoj nejednakosti i zločinima zajedno. Taj odnos se još više povećao tokom 90-ih, kada se desilo nekoliko terorističkih napada na američke ciljeve u zemlji i inostranstvu, da bi postao gotovo neuporediv nakon 11. septembra.

Neke nevladine organizacije su ukazivale na štetnost velikog publiciteta koji teroristi na ovaj način dobijaju. Vodeće medijske kuće su izradile priručnike i kodekse o izvještavanju u vezi s ovim događajima. Bespoštedna borba za senzacijama i gledanošću doprinosi slaboj primjeni ovih pravila.

Legitimizacija aktera terorističkih akcija. Mejnstrim mediji objavljuju snimke, saopštenja, proglase i poruke lidera i aktera terorističkih organizacija. Time vrše legitimizaciju ovih ličnosti. Izvlačeći ih iz okvira počinilaca terorizma, "pretvaraju" ih u legitimne političke predstavnike. Na ovaj način se kreira u svijesti gledalaca predimenzionirana slika o važnosti ovih ličnosti, čime se ostvaruju primarni ciljevi terorista: legalizacija terorističkog akta i njihov publicitet. Primjer medijske legitimizacije terorista je intervju koji je američki novinar Ted Kopel vodio sa Šamiljom Basajevom – vođom čečenskih pobunjenika odgovornim za organizaciju napada na Moskovsko pozorište 2002. godine, u kojem je život izgubilo 130 ljudi, i na školu u Beslanu 2004. godine, kada je poginulo 330 osoba, uglavnom djece.[22] Kopel je javnu američku televiziju ustupio dokazanom teroristi, omogućavajući mu da objasni namjere i ciljeve svoje organizacije. Razgovor je vođen kao da se radi o državniku ili legalnom političkom predstavniku.

Zastrašivanje javnosti. Prenošenje terorističkih napada uživo ili njihovo iscrpno i kontinuirano obrađivanje u medijima izaziva strah kod većine gledalaca. Prenaglašavanje saopštenja i prijetnji terorista kao i značaja

[22] Report: Beslan – Two Years On, UNICEF, 31. avgust 2006.

njihovih poruka povećava strah u javnosti. U izvjesnim situacijama neki teroristički akt može da ostavi teže posljedice na ličnost koja ga prati putem televizije, nego na neposrednog učesnika u događaju.

Propagiranje terorističkih medija. Teroristički sajtovi kao jedini izvor medijskih sadržaja koje proizvode teroristi predstavljaju često korišten izvor informacija. Masovni mediji često citiraju ili objavljuju snimke i tekstove preuzete s ovih sajtova. Nakon invazije Iraka, neke medijske kuće su formirale posebne timove ljudi koji poznaju arapski jezik, sa zadatkom da prate terorističke sajtove i odmah obavještavaju uredništvo ukoliko primijete "iskoristiv materijal." Na ovaj način vodeći mediji indirektno reklamiraju terorističke (internet) medije i čine ih poznatim, a samim tim i dostupnim široj javnosti.

Ometanje protivterorističkih akcija. Postoje, relativno rijetki, slučajevi uplitanja medijskih radnika na terenu prilikom izvještavanja o određenim terorističkim događajima. U želji da se što više približe tragičnom događaju, oni dolaze u situaciju u kojoj mogu ugroziti tuđe živote.

Ilustrativan primjer je otmica kuvajtskog aviona 1988. godine, koju su izvršili pripadnici Hezbolaha. Na aerodromu u Larnaki je postojala mogućnost da specijalci preuzmu kontrolu nad letjelicom. Glavna prepreka akciji bile su brojne televiziske ekipe koje su okružile avion i postavile kamere sa infracrvenom tehnologijom, tako da specijalna jedinica nije mogla nikako započeti akciju a da prethodno ne bude otkrivena.

ZAKLJUČAK

Početkom. 21 vijeka, u informatičkom dobu naše civilizacije, terorizam u simbiozi s medijskom industrijom obezbjeđuje svoju sveopštu aktuelnost i prisutnost uz sve intenzivniju instrumentalizaciju medija u ostvarivanju svojih ciljeva. Analitička identifikacija odnosa između terorizma, kao savremenog društveno-političkog problema, i masovnih medija, posebno interneta i televizije, upućuje na zaključak da je sve intenzivnija tendencija korištenja savremenih sredstva proizvodnje i prenosa informacija u terorističke svrhe. Metode i tehnike korišćenja savremenih komunikacijskih sredstva za ostvarivanje terorističkih ciljeva postaju sve sofisticiranije i sve značajnije utiču na savremene društvene procese i opštu bezbjednost. Propulzivni i bezbjednosno nekontrolisani tehnološki razvoj interneta, te pojava sve većeg broja televizija u službi autoritarnih režima i terorizma upućuju na zaključak da se u smislu globalne bezbjednosti vrlo brzo približavamo "tački bez povratka."

LITERATURA:

[1] Tatjana Tapavički Duronjić (2006), Internet i komunikacija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo
[2] Tatjana Tapavički Duronjić (2008), Kompjuterska kultura i moderni mediji, Filozofski fakultet Banja Luka, Banja Luka
[3] Noam Čomski (2008), Kontrola medija, Rubikon, Novi sad
[4] Oxford English Dictionary, Second Edition 1989.
[5] Douglas Harper (2008), Etimology Dictionary, HHistorian, New York
[6] Paul Wilkinson (1997), The Media and Terrorism: A Reassessment, Frank Cass, London.
[7] Brigitte Nacos (1994), Terrorism and the Media, Columbia University Press, New York
[8] Brigitte L. Nacos (2006), Terrorism/Counterterrorism and Media in the Age of Global Communication, Columbia University, New York
[9] Edna Reid, Jialun Qin, Yilu Zhou (2007), Collecting and Analyzing the Presence of Terrorist on the Web: A Case Study of Jihad Websites, University of Arizona and Haifa University, Tuscon, haifa (2007).
[10] Gabriel Weimann (2004), Hov Modern Terrorism Uses the Internet, United States Institute of Peace, Washington.
[11] Evan F. Kohlmann (2008), Al-Qa;ida;s "MySPACE": Terrorist REcruitment on the Internet, CTC Sentinel, Norfolk
[12] Bruce Hoffman (2006), The Use of Internet By Islamic Extremists, RAND, Washington
[13] Dan Verton (2003), Black Ice: The Invisible THReat of Cyberterrorism, New York.
[14] Gabriel Weimann (2004), How Modern Terrorism Uses the Internet, United States Institute of Peace,
[15] Wikipedia, *www.wikipedia.org*
[16] Terrorist Media, *www.terroristmedia.com*
[17] Federation of American Scientists, *www.fas.org*

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Doc. Miodrag Romić
Faculty of Political Science
Banja Luka

Summary: Media paradigm of terrorism in time all the faster development of information technology has attracted attention of many scientists and researchers of this phenomenon. Terrorism in symbiosis with the media industry provides a general topical, and his presence with all the intense media proved instrumental in achieving their goals. The subject of this paper is an analytical relationship between the identification of terrorism as a modern socio-political problems and mass media as a means of production and transmission of information. Special attention was paid to the question of how terrorist and extremist groups and organizations are using modern means of communication to achieve their goals, what are the consequences of such actions and how they and how they affect contemporary social processes. In a narrow sense, the focus of attention has been focused on the Internet as a medium that allows combination of all other media and other media in the service of Islamic terrorism that increasingly, in the information age of our civilization, has become synonymous with "global terrorism".

Key words: Terrorism, media, internet, manipulation.

Pregledni rad – UDK 654.19+070.11]: 323.285

PROMENA TERORISTIČKIH DOKTRINA U PROCESIMA MEDIJSKE GLOBALIZACIJE

CHANGE OF TERRORIST DOCTRINE IN THE PROCESSES OF MEDIA GLOBALIZATION

Prof. dr Srđan Milašinović
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd
Prof. dr Zoran Jevtović
Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu
Prof. dr Goran Milošević
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Apstrakt: Identifikujući duboke, ponekad traumatične i brze geopolitičke preobražaje u planetarnom društvenom kontekstu, autori se detaljnije bave analizom odnosa terorizma, konflikata i javnosti. Zbog uzajamne, suptilne i fleksibilne povezanosti proistekle iz želje za publicitetom, sve više rastu intenzitet i efekti terorističkih aktivnosti. Događaji se brižljivije planiraju, stvaraju i realizuju, uz namerno kreiranje panike, straha i estetizacije, kako bi posledice propagandno bile veće. Teroristima trebaju nasilje i krv zato što njima pothranjuju radikalizaciju konflikata, obezbeđujući besplatnu promociju na svim globalnim masmedijskim mrežama. U slučaju eventualne cenzure propagandni ratovi se sele na Internet, koji neograničenošću predstavlja raj za skrivanje kreatora informacija. Terorizam se preobražava kao kameleon, shodno promenama u digitalnom okruženju, pa je mogućnost nadziranja sve teža i informatički zahtevnija.

Iluzija je da ima dobrih ili loših terorizama, kao i da se oni mogu kontrolisati. Terorizam jednostavno postaje deo svakodnevice, tako da se samo jedinstvenim i snažnim otporom demokratskih kultura može marginalizovati. Pri tome, zabluda da se to čini oružanom silom vodi daljem trošenju sredstava i vremena, jer će spirala revanšizma biti beskrajna. Borba se vodi u svesti auditorijuma, jer samo kvalitetnom medijskom slikom o ciljevima, strategiji, metodama i sredstvima terorista stvaramo bezbednosno pouzdano okruženje. Posle zemlje, mora, vazduha i svemira, informacija

konačno postaje peta dimenzija asimetričnog rata, bitna za utvrđivanje i postavljanje antiterorističkog delovanja.

Ključne reči: terorizam, publicitet, masmediji, komunikacione akcije, globalizacija.

Uzbudljiva priča o globalizaciji, koja je kao požar počela da plamti planetom tokom poslednje decenije prošlog veka, istinski je doprinela i preobražaju bezbednosne arhitekture, proširujući listu bezbednosnih pretnji i rizika, ali i metoda i tehnika kojima im se valja suprotstaviti. Veliki broj turbulentnih političkih potresa, plišanih i jasmin revolucija, uz globalnu ekonomsku krizu i štrajkove, kao posledicu ostavio je rastući terorizam (tradicionalni i globalni), širenje oružja za masovno uništenje, etničko nasilje, verski ekstremizam i transnacionalni organizovani kriminal. Neki autori ovu listu šire i mogućim sukobima četvrte generacije (između transnacionalnih aktera i država),[1] dok drugi upozoravaju da stvarnost čini stalno konstruisanje i rekonstruisanje društvenih problema, kriza, neprijatelja i vođa, i time stvaraju uzastopni niz pretnji i nada[2]. Kontekst bivstvovanja dramatično je promenjen, svet sve više podseća na džinovski ekran za čijom se pažnjom utrkuju brojni učesnici svakodnevnog života, od političara i biznismena, preko estradnih zvezda i sportista, do terorista i kriminalaca. Koncentracija kapitala omogućila je da se veliki broj masmedija nađe u sve manjem broju ruku,[3] preteći novim oblicima informacionih monopola. [4] Tako stižemo do svojevrsnog paradoksa: svet nikada nije imao više masmedija, ali ni zavese javnog prostora nikada nisu bile zgusnutije! Gospodari medijskih imperija sofisticirano ribare planetarnim prostorima propuštajući kroz sve gušću i nevidljiviju mrežu informacije koje su im bliske ili barem ne ugrožavaju dominantnu paradigmu. U ekstremnim slučajevima, uticajni mediji mogu nametnuti netačno izveštavanje[5] ili, što je još gore, pribeći

---

1 Vidi u: Bajagić, Milašinović, 2006:82.

2 Vidi u: Edelman, 2003:9.

3 Pet najvećih medijskih firmi u svetu (*Time Warner, Disney, Bertelsman, Viacom* i *News Corporation*) kontroliše više od polovine svetske distributivne mreže informacija, tri najveća svetska izdavača knjiga takođe su u njihovom suvlasništvu, a ako im dodate kompanije *PolyGram*, EMI i Sony, kompletiraćete i spisak najmoćnijih muzičkih produkcija. Tek tada shvatate da medijske informacije, ekranske navike i muzičke ukuse na globalnom medijskom prostoru kreiraju korporativni džinovi koji ubirajući plodove lukrativne ekonomije dalje rasprostiru svoju moć (više u: Bagdikian: *The Media Monopoly*, 1992).

4 Devedeset procenata međunarodnih vesti danas objavljuju samo četiri novinske agencije: "*Junajted Pres Internešenel*" (UPI), "*Asošijeted Pres*" (AP), "*Rojters*" (Reuter) i "*Ažans Frans Pres*" (AFP).

5 Manipulativno izveštavanje Njujork tajmsa ili Bi-Bi-Sija o postojanju oružja za masovno uništenje u Iraku bilo je zasnovano na neimenovanim izvorima; svetske agencije prilikom izveštavanja o demonstracijama nezadovoljnih građana na ulicama Teherana (nakon predsedničkih izbora, juna 2009.), obraćanje vrhovnog verskog vođe ajatolaha

sramnom laganju,[6]dok se mit o novinarskoj nezavisnosti povremeno podgreva otkrićima novinara-istraživača? Internet, mobilne alatke, digitalne platforme, ali i Fejsbuk, Tviter, Ju-tjub, kao i druge društvene mreže i sajtovi otvorili su alternativni komunikacioni prostor, ne razmišljajući da on može postati pravi raj za ljude s druge strane zakona. Na primer, jedna od najmilitantnijih grupa u Egiptu, *El Gama el islamija* na sajtu *el-murabeton* (*blistava nada protiv mraka*) skoro 18 godina je vodila propagandni rat protiv vlade, ali su službe Hosnija Mubaraka bile nemoćne jer je sadržaj postavljen u Danskoj?[7] Kako pripadnici grupe ističu, Internet je koristan militantnim grupama jer se preko njega "bore za uvođenje najčistije islamske vladavine zasnovane na njenom tumačenju Kurana, koriste sajt za objavljivanje zabranjenih knjiga, ali i uspostavljanje novog muslimanskog poretka". Da li su Mubarakove službe potcenile moć novih medija pokazaće analize, ali već sada je izvesno da nove generacije terorista veštim korišćenjem tehnoloških alata uspostavljaju globalne komunikacione veze, koje je sve teže pratiti, kontrolisati i neutralisati! Svet se ubrzano menja, međunarodni odnosi takođe, dok broj sukoba raste, pri čemu terorizam sve više postaje globalni problem koji zahteva intervenciju na međudržavnom, pa i planetarnom nivou.

Kada talibanski dečak-samoubica, poslat od Al Kaide, u terorističkom zanosu usmrti 31 vojnika u pakistanskom regrutnom centru, to nije problem samo ove vlade! Rastuća militantnost regrutuje nove sledbenike, pa na drugom kraju sveta kosovski Albanac Arid Uka (21 godina), uz povike "Alah je veliki" i "Džihad" ubija dva američka vojnika na aerodromu u Frankfurtu! Na svom profilu na Fejsbuku terorista je otvoreno pokazivao sklonost ka radikalnim islamističkim forumima, izražavao želju za pucanjem iz poluautomatskog oružja, preporučivao prijateljima da se bore za fundamentalističke ideje i širenje islamističkog uticaja! Samoshvatanje je bitan element kognitivne strukture jer nas uvodi u moralnu perspektivu, ideologiju i religijsko-kulturološki okvir iz kojeg terorista interpretira ostali svet! Analiza društvenih mreža možda je mogla da predupredi teroristički akt, ali moć novih medija službe bezbednosti još uvek ne prate na adekvatan način. Snaga nacionalnih zajednica je sve manje teritorijalizovana, jer se putevi ekonomskih, religijskih, političkih ili kulturoloških interesa planetarno ukrštaju, pretvarajući geopolitiku u geoekonomiju i geoterorizam. Promocija menja karakter javnog komuniciranja jer medijski sadržaji sve više postaju proizvodi komunikacijskih stručnjaka, koji istražuju načine upotrebe medija,

---

Ali Hamneija kvalifikuju kao „otrovni" govor, iako se u svim teorijama novinarstva uči kako izveštavanje treba biti bez komentarisanja, objektivno.

[6] Svetski mediji jednosmerno su prikazivali slike o navodnoj humanitarnoj katastrofi Albanaca na Kosovu i Metohiji, prećutkujući kako reka od 200.000 Srba i nealbanaca beži ka Beogradu i drugim gradovima, i sl.

[7] Grupa *El Gama el islamija* je pre nekoliko godina izvela teroristički napad i pokolj u hramu u Luksoru, kada su šestorica terorista nemilosrdno pobili 58 stranih turista i četvoricu Egipćana.

zakonitosti i tehnologije na kojima počivaju, trudeći se da publici daju konstruisana mišljenja, uverenja, poglede, podsticaje, osećanja… Terorizam i organizovani kriminal takođe se tehnološki redizajniraju, akciona delovanja prilagođavaju komunikacionim tokovima. Pored nasilja, koje je imanentno ovom društvenom problemu, teroristi koriste različite strategije i taktike da bi ostvarili dejstvo na informativno-komunikacioni podsistem, a preko njega i na druge društvene podsisteme i javnost. Pojavom satelita, Interneta, digitalnih platformi i mobilnih telefona oni su komunikaciono dinamizovali strategije i taktike, čineći sve kako bi aktivnostima, spektakularnošću i strahom obezbedile medijsko prisustvo. Čak, kada bi vlasti cenzurisale ili prećutale teroristički akt u TV programima ili štampanim sadržajima, gotovo u realnom vremenu oni će biti dostupni na Internet sajtovima koji se lako otvaraju i još brže gase.

Konačno se shvatilo da snaga društva počiva u medijskim slikama koje jedine omogućavaju istovremeni i masovni transfer znakova i simbola, ideja i uverenja. Međutim, počela je bitka za novu vrstu nadzora, opasniju i pogubniju od svih prethodnih: kontrolu svesti, mišljenja i ideja. Sloboda izražavanja važi za sve, ali sloboda komuniciranja samo za one koji kontrolišu ili poseduju medije. Teorijska zbunjenost posledica je burne i nepredvidive prirode medijskog delovanja, koja pored sadržajne i izražajne strukture podrazumeva sve brže i uočljivije gubljenje vremensko-prostornih dimenzija. Snaga medija postala je veća no ikada, jer je sve brojniji i razmaženiji auditorijum sve više potpadao pod uticaj medijskih tvorevina koje su uvek proizvod nečijih interesa. Mekdonaldizacija društva, kao sveprisutan teorijski koncept,[8] značajan za buduća istraživanja socioloških odnosa, evidentna je i u sferi masovnog komuniciranja, koje je protokom vremena dobilo karakteristike zapadnih obrazaca vrednosti (delotvornost, isplativost, predvidivost i kontrolu). U sferi bezbednosti bez odgovarajućeg medijskog obrazovanja više je nemoguće kontrolisati konflikte, pretnje i rizike! Drugim rečima, tehnološka revolucija je u polje bezbednosti uključila sve oblike masovne komunikacije, koja interaktivnim repertoarom služi građanima, ali i teroristima koji bi rado promenili društveni poredak. Berlinski zid nisu rušili samo američki vojnici, već i satelitski tanjiri prikriveni po krovovima i krošnjama istočnonemačkih gradova, raskošno nudeći snove o boljem životu koji ih čeka razbijanjem postojećeg sistema. Poredak istine počiva na nametanju simboličkih predstava, novoj vrsti duhovnog nasilja kao društvenog izazova, pri čemu magnetno polje događaja u javnom prostoru čine javne informacije, načini njihove prezentacije i manipulacije[9].

---

[8] Vidi više u: Špehar, 2010:118–130.

[9] Savremena civilizacija gotovo i da ne shvata da monopol u stvaranju duhovnog prostora danas pripada masmedijima, odnosno komunikacijskim imperijama koje snažnim tehnološkim čudima u naše domove unose slike drugih ljudi. *Ukidajući geografsku distancu (sve se to dešava pred našim očima) i psihičku izolovanost (možda ćemo mi biti*

Pospešuju li mediji terorizam ili mogu da ga preventivnim delovanjem smanje, ako ne i suzbiju? Šta je srž odnosa medija i terorista? Može li terorizam da bude uspešan bez publiciteta? Postoji li nov komunikacioni model koji će ubrzati funkcionisanje kriznog menadžmenta, posebno u prostoru odnosa s javnošću? Odgovori na ova pitanja su složeni i višeznačni, pa zato ovaj rad ima za cilj da preispitivanjem uloge medija u izveštavanju o terorizmu ponudi strateški koncept kojim bi se komunikacija odvijala brže, kvalitetnije i u korist građana, nikako senzacionalizma i hranjenja reporterske radoznalosti.

KONCEPT TERORIZMA I JAVNI OKVIR

Terorizam kao oblik političkog nasilja predstavlja izazov savremenoj civilizaciji, preuzimajući sva obeležja transnacionalnog karaktera. Međutim, ne postoji njegova jedinstvena, univerzalno prihvaćena definicija, bilo da je on individualni, međunarodni ili državni. NJegovo kategorijalno nerazumevanje proističe iz različitog pristupa kvalifikacija psihološkog i fizičkog političkog nasilja, terora i terorizma, institucionalizovanog i ideološkog nivoa, pojmovnog nerazlikovanja represije od agresije ili namernog poistovećivanja sa gerilom ili oslobodilačkim pokretima. Terorizam kao političko nasilje može da izazove teške posledice za pojedinačnu državu, ali, sve više, i za svet u celini, jer ishitrene i neodmerene reakcije mogu imati teške posledice. Međuodnos terorizma i medija proučava se i u drugim zemljama i međunarodnim organizacijama, kao što su specijalizovana agencija UN Unesko ili Savet Evrope, ali i u zapadnoevropskim zemljama, a najviše u Sjedinjenim Američkim Državama. Ako se posmatra kvantitet zapadne literature, vidljiv je na prvi pogled, ali kvalitativno ti tekstovi sadrže određene nedostatke. Previše je hipoteza, neadekvatnih ili nedefinisanih termina, ali i neproverenih argumenata i ideoloških predrasuda. Akti terorizma, čije su posledice brojne ljudske žrtve, izazivaju osudu u najvećem delu međunarodne zajednice, ali i revanšizam koji otežava njegovo lakše suzbijanje. Međutim, u infoprostoru mora se imati u vidu kulturni ili religijski kontekst, politička stabilnost, postojanje javnog konsezusa oko obračuna sa terorizmom i sl. Ovaj rad je pokušaj da se primene epistemološka načela na izveštavanje o terorizmu, pri čemu autori polaze od činjenice da je reč o značajnom društvenom problemu koji je istovremeno i bezbednosni neprijatelj, objekat s nizom nijansi značenja koja variraju na način koji je najbliskiji razumevanju masovne publike. Tu nije reč o pukoj propagandi borbe protiv najveće globalne bezbednosne pretnje, kako se često govori, već o psihološko-komunikacionim akcijama u dva smisla: prvo, da terorističke aktivnosti i njihova saopštenja ili slična javna obraćanja pokazuju određenu

---

sledeći), oni postepeno osvajaju naše slobode, ali i mišljenja, stavove, navike, modele ponašanja. (Jevtović, *Politikologija religije*, 2007:102)

subjektivnost, promociju sopstvenog značaja i identifikacije; i drugo, učesnici uključeni u terorističke aktivnosti kroz dejstvo medija postaju simboli za brojni auditorijum, oni promovišu programe, ideologije, vrednosti i moralne dileme postajući heroji i uzori ili demoni prljavštine i zla. Propaganda je soficistirana strategija u kojoj veštim korišćenjem medijskih kanala utičemo na emocije i svest publike, pri čemu je upravljanje digitalnim sazvežđem sve teže i zahtevnije. U najkraćem, propagandna poruka je simbolično uobličena ideja u kojoj je sadržan interes zastupnika te ideje**.** Oni koji vrše propagandu nastoje da, u različitim domenima, uspostave ili učvrste svoju dominaciju na osnovu ideologije za koju tvrde da joj pripadaju.[10]Mit je kako je ona svemoćna, posebno u slučaju terorizma koji je permanentno konfliktan i trajno evoluirajući!

Različiti autori daju svoje definicije sadržaja terorizma, pa je tako Valter Laker pobrojao 109 pokušaja njegovog omeđenja (1977:23–35), ali zajedničko je da većina uočava složenost formi korišćenja institucionalizovanog nasilja kojim se provocira strah kod građana i pojedinaca, sa krajnjim ciljem promene nekih političkih odluka. Neslaganja u univerzalnom prihvatanju definisanja pojma posledica su političke motivisanosti samog akta, tako da će ga ideološki konfrontirane strane uvek posmatrati drugačijom optikom. Terorizam ima svoj cilj, bilo da je reč o ideološkim konfrontacijama, etničkim ili verskim razlikama, do konkretnog delovanja u destabilizaciji neke države. Treba jasno istaći da on nema ideološku podlogu, ali da sadrži elemente ideološkog opredeljivanja!

Strah je meta terorista, pa nije slučajno što se "*ljudski strah i nesigurnost tada pokazuju uspešnijim i korisnijim u promovisanju ciljeva terorista od čina destrukcije. Očigledno je da je ovaj fenomen u vezi sa velikim usavršavanjem sredstava komunikacije i razvoja masmedija*" (Sliwowski, 1975:16). Termin je izveden iz francuske reči "terreur", poznate i u latinskom kao: *strah*, *užas*. Terorizam se hrani silom, nasiljem, jer događajima privlači željeni publicitet. Mediji konstruišu sliku realnosti, pa otuda napori stratega terorističkih akcija za pridobijanje njihove pažnje i zauzimanje što više prostora za eksponiranje. U mnoštvu različitih informacija koje kao mećava obasipaju redakcije, prednost dobijaju veliki, senzacionalni i emocionalno uticajni sadržaji, tako da vest o otmici, bombašu-samoubici i sl. ne možete ostaviti po strani. Veća gledanost, čitanost ili slušanost znači veću promociju sopstvenih ideja, ali i novi oblik marketinga kojim se vrbuju potencijalne pristalice. Mali i politički periferni učesnici globalne scene traže rupe u nacionalnim sistemima bezbednosti kako bi nasiljem podstakli interesovanje društva za njihove ideje. Vojin Dimitrijević upozorava i na druge psihološke reakcije usmerene ka dvema grupama: "*jednoj, koju čine istomišljenici i protagonisti terorističkih aktivnosti, i drugoj, koja se želi pridobiti upravo kroz prikazivanje nemoći onih*

[10] Vidi više u Gaćinović: *Terorizam i propaganda* (1994) i *Kako protiv terorizma* (1996).

na čije se ponašanje želi uticati, a u nameri da im se otkaže poslušnost" (1979:542).

Države i njihovi građani još nisu spremni da osude svako nasilje – bez obzira ko je izvršilac, ko su žrtve, koji su motivi ili ciljevi izvršioca, u kojim uslovima je nasilje izvršeno i koja sredstva su korišćena.[11] Analizirajući odnos izvršenog nasilja i vlasti, jasno možemo razgraničiti pojave terora od terorizma. Teror je obično planirano institucionalno nasilje organizovane većine (vlasti) nad neorganizovanom manjinom koja je u podređenom položaju. Da bi opstale na vlasti, elite se služe svim oblicima pritisaka (tortura), ne libeći se da provociranjem straha, rezignacije, apatije, malodušnosti i sličnih osećanja sačuvaju svoje privilegije. Slabljenjem značaja međunarodnog pravnog poretka nastaje apsolutni teror jačih nad slabijim državama, što će dalje biti zloupotrebljavano za progone na etničkoj osnovi[12]. Nasilje ne vrše pojedinci ili grupe (tada bi koristili pojam terorizam) već državne institucije, uz podršku paravojnih jedinica koje maskirane u "zaštitne korpuse" i "međuetničku policiju" sprovode kampanju zastrašivanja i ogoljenog fizičkog nasilja. Dragan Simeunović kao klasične oblike političkog nasilja vidi "*pretnje silom, prinude, pritisak, psihofizičko zlostavljanje, politička ubistva, atentate i diverzije, dok su složeniji oblici nasilni protesti, pobune, neredi, terorizam, subverzija, represija, teror i građanski rat, pri čemu složeni oblici nasilja nisu tek prosta celina više osnovnih, već njihov međuzavisan, dinamičan, često protivrečan spoj*" (2002:11).

Najčešće citirane i razmatrane akademske definicije o terorizmu su one koje su dali poznati, uglavnom američki, eksperti u ovoj oblasti, kao što su Brajan DŽenkins[13], Marta Krenšo[14], Volter Laker[15] ili Pol DŽenkins[16]. Šmid[17] je sastavio definiciju koja obuhvata oko 200 reči i sledeće elemente: simbolične ili slučajne žrtve (nedužne žrtve), planiranje unapred, osobine samih organizacija, metodologiju i ponavljanje operacija, kriminalni karakter, nedostatak prihvatljivih, zapadnih moralnih načela, političke zahteve, potrebu za privlačenjem pažnje i upotrebu straha.

---

[11] Isaković, Zlatko: predavanja na specijalističkim studijama „Terorizam i organizovani kriminal“, FPN, 2003/2004

[12] Etnička čišćenja nealbanskog stanovništva na Kosovu i Metohiji primer su terora vladajuće većine, koja strahovladom i nacionalističkim jednoumljem teži stvaranju sopstvene države na tuđoj teritoriji.

[13] „Upotreba ili pretnja upotrebom sile da bi se ostvarile političke promene“.

[14] „Terorizam je socijalno i politički neprihvatljivo nasilje usmereno na nevine mete da bi se postigli psihološki efekti“.

[15] „Nelegitimna upotreba sile da bi se postigli politički ciljevi, pri čemu su meta nevini ljudi“.

[16] „Namerno, sistematsko ubijanje, onesposobljavanje ili ugrožavanje nevinih da bi se izazvao strah kako bi se ostvarili politički ciljevi. Terorizam je suštinsko zlo, pravo zlo i u celosti zlo“.

[17] Schmid, A, A. J. Jongman (1988): *Political Terrorism*, Amsterdam, North Holland Publishing

Terorizam je nemoguće precizno definisati zbog različitih interesa država u kojima se primenjuje, kao i elemenata koji ga čine. "*Terorizam je nelegalno korišćenje sile ili nasilja protiv ljudi i njihove imovine, da bi se zastrašila ili ugrozila vlada, civilno stanovništvo, ili deo populacije, kako bi se postigli politički ili društveni ciljevi*", tvrdi se u definiciji terorizma američkog Federalnog istražnog biroa. Stejt dipartment u poglavlju 22 Kodeksa SAD, Sekcije 2656, istu pojavu vidi kao "*politički motivisano nasilje s predumišljajem koje se vrši protiv neborbenih ciljeva od strane podnacionalnih grupa ili tajnih agenata, obično s namerom da se utiče na javno mnjenje*". Ministarstvo odbrane iste države ima drugačije mišljenje: "*terorizam je nezakonita upotreba sile – ili pretnja upotrebom sile – ili nasilja protiv pojedinaca ili imovine radi zastrašivanja vlada i društava, često zbog postizanja političkih, verskih ili ideoloških ciljeva*". Tri vitalne službe imaju tri različita tumačenja najopasnije bolesti sveta, jer je svaka posmatra partikularno, iz prioritetno svog ugla delovanja, pa ne treba da nas čudi što svet nema jedinstvenu, opšteprihvaćenu definiciju!

Jedan od vodećih međunarodnih pravnika, Elagab,[18] smatra da je teško naći objektivnu definiciju terorizma, jer:

1. terorizam ima različite oblike – iako je obično izjednačen sa političkom subverzijom, povremeno ga koriste vlade, a koristi se i kao instrument organizovanog kriminala;
2. kriterijum za definisanje terorizma je opštesubjektivan, jer je uglavnom zasnovan na političkim raspravama;
3. izazvan je širokom skalom motiva, u zavisnosti od vremena i preovlađujuće političke ideologije.

Eksperti i naučnici su složni u ocenama da teroriste treba razlikovati od običnih kriminalaca, prvenstveno zbog istaknuto političkih poruka i dalekosežnosti psiholoških posledica u kojima su mete sekundarni, a javno mnjenje primarni ciljevi. Rušeći simbole poretka grubim i nasilnim sredstvima, organizovano i koordinirano po unapred pripremljenom scenariju, oni komuniciraju transponovanjem svog nezadovoljstva. Nasilje je njihov put da informacija stigne masovnoj publici, a fokusiranjem na dramatičnost i emocije ciljajuna prodaju ideja. Mediji su obavezni deo scenografije terorističkog čina, nezaobilazni segment koji prodire u sve pore ranjivosti nekog društva, pa je neobično važno da se pridobije njihova naklonost. Prećutkivanje događaja, primenjivano u nekim prilikama, nije pokazalo dobre rezultate, ali pravo pitanje je kako naći meru u medijatizaciji puteva informacija a da one ne prerastu u propagandu? Može li se u globalnom komunikacionom prostoru izveštavati o terorizmu na nivou samog događaja, ili je neophodna njegova pozadina, analiza, pa i dalja projekcija? Postaju li, možda, neki mediji saučesnici ili promoteri terorističkih ideja, stavljajući svoje tehnološke i kadrovske resurse u službu veličanja određenih

[18] Navedeno prema Krieken, van P. (2002), str. 32

zamisli, pogotovo ako u pozadini stoji državni terorizam? Na kraju, da li informaciono društvo s novim tehnologijama ima spreman jedinstven odgovor kojim će sprečiti razvijanje sada već akutnog terorističkog kancera?

U novom dobu vreme se zgušnjava, konflikt naglo razvija, pa zatim brzo prekida, lišavajući političare, vladine funkcionere i policijske starešine vremena koje je potrebno za temeljitu analizu kritičnih situacija, za donošenje smišljenih odluka i pouzdano delovanje zasnovano na timskom odlučivanju[19]. Vlade i najviši zvaničnici se tako nalaze pod vremenskim pritiskom da na događaj odgovore hitno, pre nego što je moguće da se racionalno razmotre i ostale opcije. Većina konzervativnih analitičara saglasna je da terorizmu trebaju mediji, jer bi „teroristički akt bio skoro ništa da nema publiciteta koji je sve".[20] To dokazuje i činjenica što se odmah nakon napada terorističke organizacije javljaju medijima i „preuzimaju odgovornost". Međutim, u praksi postoje i napadi za koje se ne zna počinilac, lažne prijave „odgovornosti", kao i terorističke organizacije koje ne žele nikakav publicitet. Priznanje moći, kojem teroristi teže, proističe iz senzacionalističkog i nekoordiniranog izveštavanja, koje jezičkim ili vizuelnim simbolima aktivnostima daje specifično značenje, koje dalje razvijaju suptilne i kompleksne psihološke procese. Publikujući akcije terorista mediji postaju važna poluga u propagandi njihovih ideja, pa se može konstatovati sve veća ranjivost globalne zajednice, koja kontrolišući globalne elektronske raskrsnice daje zeleno svetlo informacijama za koje procenjuje da imaju "oslobodilački" karakter. Činjenica je da nijedna studija koja je zasnovana na prihvaćenoj metodologiji društvenih nauka nije utvrdila uzročno-posledični odnos između medijskog izveštavanja i širenja terorizma. Ipak, zvaničnici, naučnici, urednici ili kolumnisti nastavljaju da ih povezuju i predstavljaju njihov „simbiotski" odnos kao činjenicu. Poredak istine počiva na nametanju simboličkih predstava, pa tako vlast i teroristi vode simboličku bitku u javnom prostoru, trudeći se da nametnu svoje informacije, načine njihove prezentacije i tehnike manipulacije.[21]

Propagandni eksperti dobro znaju važnost prvog utiska, Stručnjaci za oblikovanje javnosti nude propagandno oblikovan i aranžiran proizvod, a za dalji plasman se brinu tzv. "publis relations" firme. NJihov posao je da

---

[19] Kada su dvojica američkih vojnika bila ubijena u Somaliji, a njihova tela vučena ulicama Mogadiša, američke televizijske stanice su emitovale snimke koji su zgrozili javnost. Mediji su tražili od tadašnjeg predsednika SAD da odmah kaže kako će reagovati. On je gotovo u istom momentu najavio povlačenje američkih snaga iz Somalije, što se, zatim, posle analize situacije, pokazalo kao neadekvatno rešenje.

[20] Laquer, W. (1977), str. 223

[21] Savremena civilizacija gotovo i da ne shvata da monopol u stvaranju duhovnog prostora danas pripada masmedijima, odnosno komunikacijskim imperijama koje snažnim tehnološkim čudima u naše domove unose slike drugih ljudi. *Ukidajući geografsku distancu (sve se to dešava pred našim očima) i psihičku izolovanost (možda ćemo mi biti sledeći), oni postepeno osvajaju naše slobode, ali i mišljenja, stavove, navike, modele ponašanja*. (Jevtović, 2007:102)

informaciju pripreme i uobliče za javnost na način koji odgovara interesima nalogodavaca. Teme treba što duže držati otvorenim pod lupom javnosti, kako bi se simulirala snaga javnog mnjenja koje je mogući korektiv arkanskog delovanja. U kombinaciji sa polsterima (agencijama za ispitivanje javnog mnjenja) razapinje se propagandna mreža, a merenjem količine otpora na prijem prezentovanih vesti razrađuje dalja taktika obmanjivanja. Diskutabilno je i gledište da je terorističkim umovima najvažnije da izazovu psihološke efekte svojih akata. Uprkos poreklu naziva, prva namera teroriste je često da ubije, a ne da uplaši[22]. Subjekt se nikako ne može smatrati izvorištem medijske akcije, jer interpretacije zavise od društvene situacije i stabilnosti određene zajednice. Denotacije ključnih terorističkih termina nisu globalno ujednačene jer problemi nisu nužno identifikovani kao zajednički,[23]pa kontradiktornost u političko-medijskom pozicioniranju proizvodi praktičnu zbunjenost, stanje straha ili nesigurnosti kod građana. Pretpostavke da neprijatelj neće naneti zlo ili da svaki terorizam po prirodi ne mora da bude zao, deo su pogrešne strategije (namerne ili nesvesne) za jačanje ili slabljenje podrške specifičnim delovanjima i opasnim aktivnostima.

NOVI MODEL IZVEŠTAVANJA O TERORIZMU

U Srbiji su veoma retka istraživanja koja analiziraju načine medijskog izveštavanja o terorizmu. Za potrebe ovog rada koristili smo rezultate doktorskog rada Ksenije Đurić-Atanasievski[24], koja je istraživala pisanje dva štampana medija – dnevnih listova *Politika* i *Danas* – u petnaestodnevnom periodu septembra 1998. i marta 2001. godine. Osnovna jedinica obaveštenja u ovom slučaju bio je terorizam albanskih separatista na Kosovu i Metohiji 1998. godine i tri opštine na jugu Srbije 2001. godine i suprotstavljanje terorizmu, koje obuhvata vojno-policijske, političko-diplomatske, ekonomsko-socijalne i druge mere.

Analiza sadržaja pokazala je da su mediji veliku pažnju posvetili terorizmu kao aktuelnom društvenom problemu. Broj priloga – 718 i tema – 1.063 – potvrdio je značaj, jer je u proseku objavljivano devet informacija dnevno. Ukupna tematska opredeljenost priloga u oba analizirana perioda bila je usmerena pre svega na izveštavanje o aktivnostima u vezi sa suprotstavljanjem terorizmu i u mnogo manjem obimu aktivnostima

---

[22] Godinama je bio veoma popularan stav američkog stručnjaka Brajana Dženkinsa da je cilj terorista „malo ljudi da strada, mnogo da gleda". Savremeni teroristički napadi su usmerenio na to da *mnogo ljudi gleda (možda direktan TV prenos) i mnogo da strada*.

[23] Na primer, federalna uprava policije u Bosni i Hercegovini ima podatke o aktivnostima radikalnih islamističkih pokreta spremnih da izvode terorističke napade sa političkom pozadinom (četiri grupe selefija, od kojih su određene već nabavljale samoubilačke pojaseve), ali konkretna akcija izostaje zbog političkog nesaglasja!

[24] Doktorat odbranjen na Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta u Beogradu, 2010, pod nazivom: Medijsko predstavljanje terorizma i modeli izveštavanja.

terorista**.** Međutim, veliki broj priloga o uslovima i uzrocima tražio je tumačenje, jer inostrane analize sadržaja napisa o terorizmu pokazuju da objašnjenje uslova nastanka terorizma i njegovih uzroka ne predstavlja više od 20 odsto napisa. Priloga čije su teme metode i sredstva terorista i suprotstavljanje terorizmu bilo je značajno manje, mada se ova tema javljala u gotovo petini napisa. Ovo znači da su mediji pokušavali da ukažu ne samo na aktivnosti, nego i na načine da se konfliktna situacija reši.

U 1998. godini, pitanjima političkih zahteva i planom za rešavanje krize bavio se, uglavnom, samo list *Danas*. On je prenosio stavove Adema Demaćija, političkog predstavnika OVK, ali i lidera DSK Ibrahima Rugove, pa je čak objavio i saopštenje Glavnog štaba OVK. U njima su albanski politički predstavnici i predstavnici OVK negirali teroristički karakter svoje borbe i predstavljali se kao borci protiv režima iz Beograda. Sam naziv organizacije „Oslobodilačka vojska Kosova" sugerisao je vojnu strukturu i borbu za teritoriju, a ne za etničku grupu, što je bilo albansko stanovništvo u južnoj srpskoj pokrajini.[25] U analiziranom periodu 2001. godine politički predstavnici OVPBM razmatrali su političke opcije (predlog „srpske strane", tada podržavan i od predstavnika međunarodnih organizacija, mada su albanski predstavnici imali i svoje predloge). Kao kuriozitet objavljen je izveštaj sa konferencije za štampu održane u štabu ove terorističke organizacije, kojoj su po prvi put prisustvovali „srpski novinari".

Mada su *Politika* i *Danas* u oba analizirana perioda kao aktere imali najviše srpske/jugoslovenske političare, snage bezbednosti, partije i druge subjekte, karakteristično je da je *Politika* osam puta više izveštavala o stavovima i aktivnostima srpskih i jugoslovenskih zvaničnih subjekata, nego što je pominjala subjekte terorizma, a gotovo tri puta više nego što je to učinio *Danas*. *Politika* je četiri puta manje pominjala inostrane aktere, dok je *Danas* njima posvetio gotovo istu pažnju kao i domaćim akterima. Policija kao subjekt borbe protiv terorizma nije bila značajnije prisutna u medijima. Istraživaču nije bilo moguće da precizno utvrdi ukupan broj terorističkih akata u periodu 1. septembar–15. septembar 1998, da bi mogao da utvrdi o kom procentu terorističkih akata je izveštavano i koji su faktori opredelili izveštavanje o nekima od njih.[26]

Terorizam – unutrašnji ili spoljašnji – predstavlja društveni problem koji zahteva poseban pristup i model izveštavanja u odnosu na druge društvene, socijalne ili ekonomske probleme. Teško bi, čak i hipotetički, bilo zamisliti da izveštaj o štrajkovima (kao društvenom problemu) ili o pljački banke (kao

---

[25] Mada je opravdano postaviti pitanje da li je OVK prerasla u gerilu zbog zaposedanja dela teritorije, javnog nošenja oznaka i oružja, kao i podrške stanovništva, u periodu za koji je rađena analiza, ova organizacija je doživljavala poraz, policijsko-vojne snage su kontrolisale teritoriju, a pripadnici OVK su hapšeni, bili su pod istragom ili su vraćali oružje i tvrdili da su prisilno mobilisani.

[26] Dostupni su bili samo podaci o ukupnom broju terorističkih akata u 1998. godini

nasilnom događaju) bude sličan izveštavanju o terorističkom napadu ili uzrocima i posledicama terorizma po jedno društvo. Medijsko izveštavanje o terorizmu uslovljeno je, s jedne strane, opštim faktorima koji utiču na izveštavanje i njegov sadržaj – medijski subjekti, institucije, profesionalna i društvena oblast, a sa druge – karakteristikama terorizma kao društvenog problema koji može da ugrozi osnovne vrednosti jednog društva i nacije, utvrdila je Ksenija Đurić-Atanasievski u navedenoj analizi.

Među karakteristikama terorizma koje direktno utiču na izveštavanje ona je izdvojila sledeće:

1. Terorizam je nasilje. Svi problemi koji se postavljaju pred medije kada se izveštava o nasilju – mogući efekat prenosivosti, sugestivno dejstvo na nasilno ponašanje i drugi – javljaju se i kada se izveštava o terorizmu. Problem čini složenijim sve veća neselektivnost nasilja, brojne žrtve i njegove velike posledice za određeno društvo. Terorizam je, međutim, jedino nasilje kome je potreban publicitet i propaganda.
2. Cilj terorizma je izazivanje straha u javnosti. Medijski izveštaji mogu da pojačavaju strah u javnosti i da uveličavaju značaj pretnji. Šokantne slike – posledice terorističkog akta i analize koje prenaglašavaju stalnu opasnost od terorizma mogu da dovedu do povećanja osećaja nebezbednosti i da utiču na realizaciju drugih funkcija u jednom društvu.[27]
3. Terorizam je oblik konflikta. Mediji imaju poseban značaj i ulogu u konfliktnoj situaciji u jednom društvu, ali i svetskom problemu terorizma. Svojim delovanjem mediji utiču na rešavanje određenog konflikta ili ga podstiču (posebno govorom mržnje).
4. Terorizam manipuliše medijima. Terorizam, kao aktivnost koja zahteva publicitet da bi ostvario cilj nasilnih akata (političke promene), manipuliše medijima koji informišu javnost o terorističkim aktu, a često i o uzrocima i zahtevima terorista. Jedna od osnovnih dilema medija jeste kako da poštuju slobodu informisanja, a da ipak ne služe terorizmu kao oblik komunikacije koji mu je potreban.
5. Teroristi i terorističke organizacije se prilagođavaju razvoju medija i karakteristikama medijskog prostora. Teroristički akti se izvode na mestu i u vreme koje omogućava da događaj dobije najoptimalniji publicitet.

Pored specifičnosti koje nosi terorizam kao oblik komunikacije, postoje i potrebe javnosti koja se nalazi u terorističkoj situaciji. U komunikacione potrebe publike spadaju raznovrsne potrebe koje je moguće svrstati u dve

[27] Posle napada 11. septembra, američko Ministarstvo za unutrašnju bezbednost je preko medija dnevno obaveštavalo javnost o procenama terorističke pretnje. Procene su izražavane u bojama. Ovo je uslovilo nesigurnost građana i uticalo je na njihove svakodnevne aktivnosti.

grupe[28]: 1. potrebe koje proizlaze iz čovekovih aktivnosti u društvu, iz njegove interesne strukture – političke, ekonomske, kulturne, naučne ili druge komunikacije i 2. potrebe koje proizlaze iz funkcija samih medija – kao što su informativna, kontrolno-nadzorna, funkcija socijalizacije i zabavljačko-rekreativna. Istorijski neuspeh država u obračunu sa terorizmom i njegovim iskorenjivanjem prikriva se u dubokoj kontradikciji: problem za jednog može biti korist za drugog, pa u savremenim međunarodnim odnosima postoji niz država koji se javno deklarišu za eliminisanje terorizma kao globalne bezbednosne pretnje, dok prikriveno finansiraju i logistički pomažu njegovo funkcionisanje. Nacionalna bezbednost je različit problem za svaku od strana koje su za nju zainteresovane, tako da državne aktivnosti koje se preduzimaju sa ciljem neutralisanja terorističkih aktivnosti medijskom slikom poboljšavaju ili pogoršavaju odbrambenu moć. Nijedno objašnjenje hroničnog obračuna sa terorizmom neće imati opštu podršku javnosti, jer će uvek postojati grupe i pojedinci željni osvajanja vlasti. Naš cilj je kreiranje javnog diskursa koji anticipira javnu podršku, ma kakvi legalni oblici akcije nastupili, kao i generiranje komunikacionog modela koji će izoštriti problem i podstaći nekonvencionalne oblike eliminisanja terorizma sa javne scene. Model koji sledi jedan je od mogućih strateških okvira koji dugoročno nudi perspektivu rekonstruisanja društvene podrške:

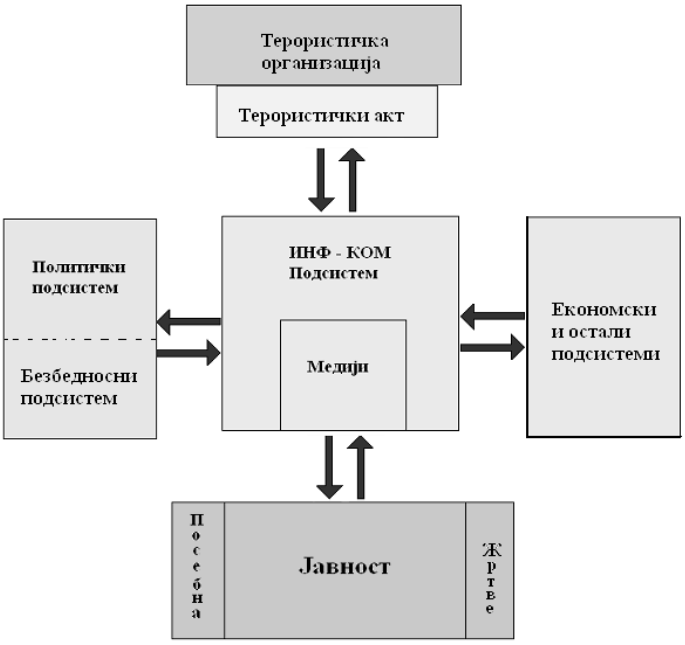

Prošlost, sadašnjost i budućnost menjaju se i interpretiraju tek kada problemi izbiju u prvi plan. O terorizmu treba govoriti svakodnevno,

[28] Vreg, F (1975) str. 237–238

podsećati na razloge za zabrinutost i nadu, jer prepuštanje apatiji, nezainteresovanost za problem ili njegova socijalna marginalizacija jača efekat terorističkih aktivnosti. Identifikujući tri vrste odnosa između medija i političkog sistema,[29]Denis Mek Kvejl potencira značaj medija u izgradnji javnog prostora. On žurnalizam vidi kroz uloge *nadgledanja* (monitoring role), sa naglaskom na ukazivanje na događaje i postavljanje dnevnog reda u javnoj debati, *podsticanja* (facilitative role), gde novinarstvo pomaže demokratsko delovanje i građansku participaciju, ulogu *saradnje* (collaborative role), u kojoj patriotizam, kulturne i društvene identifikacije vode ka koheziji medija i vlade, i *radikalnu* ili *kritičku* ulogu (radical role), sa izraženo neprijateljskim stavom novinara, opredeljenih za interese suprotstavljene vlastima. Cilj je promeniti ponašanje drugih osoba, tako što se privlačenjem njihove pažnje proizvode određeni uticaji i efekti. Otuda javne informacije čine subjektivni isečak stvarnosti čijim prenošenjem, razmenom ili prećutkivanjem oblikujemo javnu sferu, dinamizirajući je i konstruišući prema selektivnim mehanizmima medijske moći.

Borba protiv terorizma se dobija najpre u svesti građana, što znači nakon složenog i dugotrajnog simboličkog pocesa. Problem konotira stanje koje se suprotstavlja stabilnosti poretka, tako da kasnija traganja za katalizatorima kriza predstavljaju iznuđen i odbrambeni stav. Terorizam u novom veku brzo menja oblike, koristi se sofisticiranim komunikološkim tehnikama i metodama, shvatajući kako medijske predstave čine moćno propagandno oruđe za regrutaciju novih sledbenika. Brutalne akcije sa kreiranjem dramatičnih događaja i šokiranjem javnosti deo su arsenala psiholoških podsticaja koji imaju za cilj privlačenje medijske pažnje. Od bezbednosnih službi se traži dalje medijsko opismenjavanje, posebno u sferi novih tehnologija, jer se preventivna borba protiv terorizma sve više odvija u nadzoru i analizi komunikacionih strujanja. Posle zemlje, mora, vazduha i svemira, informacija konačno postaje peta dimenzija asimetričnog rata, bitna za utvrđivanje i postavljanje antiterorističkog delovanja.

KORIŠĆENA LITERATURA:

[1] Bajagić, M., Milašinović, S. (2006): *Verski sukobi kao savremena pretnja bezbednosti*, NBP, god 11, broj 3, Beograd

[2] Gaćinović, R (1994): *Terorizam i propaganda*. Mladost, Beograd,

[3] Gaćinović, R (1996): *Kako protiv terorista*, Grafomark, Beograd

[4] Simeunović, D. (2002): *Teorijsko određenje terorizma*, iz: "Međunarodni terorizam", Beogradski forum za svet ravnopravnih, Beograd

[29] Poznati komunikolog vrši sledeću podelu: *liberalni* (zasnovan na tržištu), *demokratsko-korporativni*, u kome se intervencijom vlade obezbeđuju interesi građana i *takmičarski pluralizam* (medijska podrška paralelno sledi strukturu političke ideologije u društvu). (2007:14)

[5] Sliwowski, G. (1975): *Legal Aspects of Terrorism*, International Terrorism and World Security; Carlton, D. and Schaerf, C. London

[6] Dimitrijević, V. (1999): *Terorizam*, Samizdat, "FREEB92", Beograd

[7] Laquer,W (1977): *Terrorism*, Weindenfeld and Nicolson, London

[8] Latter, R (1990): *Terrorism and the Media - ethycal and practical dillema on government, journalists and public,* London, Wilton Park;

[9] Isaković, Z. (1999): *Komunikacioni aspekti transformacije sile u 21. veku,* Međunarodni odnosi, Centar za strategijske studije, Beograd

[10] Jevtović, Z. (2007): *Masmedijski preobražaj terorizma i religije u globalnom*

[11] *poretku*, Politikologija religije, Centar za proučavanje religije i versku

[12] toleranciju, br. 1. Beograd.

[13] Krieken, Van Peter J.(2002): *Terorrism and the International Legal Order: With Special Reference to the UN, the EU and Cross-Border Aspects* – Hague: T.M.C. Asser Press

[14] Jenkins, P. (2003): *Images of Terror: What we can and can not know aboute Terrorism*, Adline de Gruyter, New York

[15] Jackson, G. (Winter 1990): *Terrorism and the News Media*, Terrorism and Political Violence, Vol.2, No4

[16] Schmid.A.P.(1990): *Terrorism and the Media: Freedom of Information vs Freedom from Intimidation,* Paper presented at the University of California, USA

[17] Edelman, M. (2003): *Konstrukcija političkog spektakla*, Politička kultura, Zagreb

[18] Špehar, P. (2010): *Mekdonalizovana religija. Prilog teoriji mekdonalizacije u politikologiji religije*, Politikologija religije, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, br. 1, God. IV, Beograd.

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Srdjan Milašinović
Academy of Criminalistic and police studies, Belgrade

Zoran Jevtic
Faculty of Philosophy, University of Nis

Goran Milosevic
Academy of Criminalistic and police studies, Belgrade

Summary: Identifying the deep and sometimes traumatic and rapid geopolitical transformations in a planetary social context, the authors are dealing with the relationship of terrorism, conflicts and the public. Because of the mutual, subtle and flexible connectivity resulting from a desire for publicity, a intensity and effects of terrorist activities are growing. Events are more carefully planned, created and implemented, with the purpose to create panic, fear and aestheticises to propaganda effects were greater. Terrorists have a need for violence and blood, because that arouse the radicalization of the conflict, providing free promotion for all global mass media networks. Events are more carefully planned, created and implemented, with the purpose to create panic, fear and aestheticises to propaganda effects were greater. Terrorists have a need for violence and blood, by them, radicalization of the conflict is arousing, and it provides free promotion for all global mass media networks. In the event of any censorship of propaganda, wars have moved to the Internet, which by unlimitedness present a heaven to hide the creators of information. Terrorism is transformed like a chameleon, in accordance with changes in the digital environment, and possibility to monitor is the more difficult and informatical demanding.

The illusion is that there are good or bad terrorism, and that they can be controlled. Terrorism simply becomes part of everyday life, so that only by unique and powerful resistance of democratic culture can be sidelined. In fact, a misconception that this is done by force of arms leads to further expenditure of resources and time, because spiral of revenge will be endless . The battle is in the minds of the audience, because only by high-quality media presentation of the goals, strategies, methods and means of terrorists, creates the security reliable environment. After land, sea, air and space, the information eventually becomes the fifth dimension of asymmetrical war, essential for establishing and setting up anti-terrorist action.

Key words: terrorism, publicity, massmedia, communicative actions, globalization.

Pregledni rad – UDK 323.28: 347.136.6

TERORIZAM I KRIMINALNO NASILJE

TERRORISM AND CRIMINAL VIOLENCE

dr Ljubo Pejanović
dr Mile Rakić
dr Miodrag Komarčević

Apstrakt: U radu se obrađuje problematika terorizma kao kriminalne aktivnosti, čiji je jedan od najvažnijih zadataka kriminalno sticanje finansijskih i materijalnih sredstava u cilju opstanka i funkcionisanja terorističke organizacije. Kriminalno-teroristički motivi i aktivnosti usmereni su na političke ucene, prinude i iznude, a najčešće se ostvaruju otkupom otetih ljudi, vazduhoplova, brodova itd. u zamenu za novac, oružje ili iznude za neke ustupke od strane države. Tekst rada je usmeren na odnose i veze terorizma i organizovanog kriminaliteta, kao i na kriminološke pristupe kriminalno-terorističkom nasilju u savremenom društvu.

Ključne reči:terorizam, kriminalitet, otmice, avioni, prinude, novac.

Nasilničko ponašanje uopšte, a posebno oružano nasilje je u stalnom porastu, naročito u drugoj polovini XX i na početku XXI veka. Ono nesumnjivo predstavlja stalni i suštinski problem bezbednosni i društva.Terorizam, sa svojim kriminalnim aktivnostima, predstavljao je, a sve više i danas predstavlja jedan od najznačajnijih problema kako nacionalnim državama tako i međunarodnoj zajednici u celini. Terorističkim kriminalitetom se ugrožavaju svi segmenti države i društva, a naročito pravni bezbednosni sistemi država, bezbednost građana, imovine i privreda države.

Međutim, terorizam i teroristički kriminalitet kao oblik organizovanog i politički motivisanog nasilja, nezavisno od svojih ciljeva, sve više ugrožava bezbednost nacionalnih država, njenih građana i njihovih vrednosti. Terorizam već duže predstavlja pretnju svetskom miru i bezbednosti velikog broja država, međutim, u poslednje vreme se sve više internacionalizuje kao fenomen i problem celokupne međunarodne zajednice.

Radi utvrđivanja uzročno-posledičnih veza između međunarodnog terorizma i kriminala, antiterorističkih i antikriminalnih mera, kao i osnovnih elemenata sadržaja terorizma, sve više dolazi do ugrožavanja bezbednosti državnih sistema i svih nacionalnih i društvenih vrednosti. Razmatrajući

problem u neophodnom obimu koji se bavi utvrđivanjem osnovnih obeležja i efekata antiterorističkih mera međunarodne zajednice i država pojedinačno u suzbijanju i sprečavanju terorizma i kriminala, on je uvek postojan i sve više preti i ugrožava društvo.[1]

Terorizam i organizovani kriminalitet imaju slične osobine i zajednički su motivisani, zbog čega se udružuju, koordiniraju i pomažu kako bi ostvarili zajedničke interese na političkom i kriminalnom planu. U većini država još uvek nisu našli adekvatne mere i metode za sprečavanje i suzbijanje terorizma i organizovanog kriminaliteta, zbog čega ova problematika egzistira u mnogim državama, a to, objektivno rečeno, predstavlja veliku opasnost po njihovu bezbednost, njihov ekonomski i pravni sistem i uopšte opstanak određenog društva, odnosno države. U tom smislu nedvosmisleno i hitno je potrebno iznalaženje novih i savremenijih metoda delovanja država, odnosno njihovih subjekata kako na nacionalnom tako i na međudržavnom nivou.

POJAM I DEFINICIJA KRIMINALNOG NASILJA

Činjenica je da ni danas ne postoji jedinstveno prihvaćena definicija kriminaliteta i terorizma, iako za terorizam postoji više od sedam stotina predloženih definicija, a samo nešto manje i za organizovani kriminalitet.

Pravilna definicija ovog fenomena uslovljena je sadržajem motiva, cilja, sredstava, metoda i oblika ispoljavanja terorizma. U većini ponuđenih definicija o terorizmu i organizovanom kriminalitetu, autori su uglavnom saglasni da oni imaju zajedničkih i manje različitih motiva i ciljeva, ali i da su im gotovo identične metode, sredstva, načini pretnji itd., a razlika je neznatna. Teroristi žele politički uspeh, popularnost i dobit, a kriminalitet skrivanje od javnosti i brzo napuštanje mesta izvršenja akta nasilja i sticanje materijalne koristi. Budući da su terorističkim organizacijama neophodna sredstva za opstanak i političku borbu, pribegavaju i kriminalnom nasilju. Pojedine terorističke grupacije se bave trgovinom oružjem, narkoticima, ljudima, belim robljem i prostitucijom, samostalno ili u kooperaciji sa kriminalnim skupinama ili organizacijama.

Jedan od ključnih problema definisanja ovog pojma i fenomena čini uključivanje "političkomotivisanog cilja", kao bitnog obeležja kriminalnog i terorističkog akta nasilja i pretnji usmerenih na društveni poredak, državnu vlast i druge legalne organe i organizacije, naročito u onim državama gde su pojedinci iz vlade uključeni u neke od navedenih akata. Zbog toga se unose

[1] Najnoviji primer terorističkog akta se desio 24. 1. 2011. na međunarodnom aerodromu „Domodedov" u Rusiji, na kome je izveden teroristički akt terorizma i kriminala u kojem je 35 lica poginulo a stotinak povređeno. Ovaj akt nasilja potvrđuje postojanost i povećanje terorističkih pretnji društvu, ljudima i aviosaobraćaju.

zabune i poteškoće u definisanju ovih fenomena, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu.

Terorističko-kriminalno ili kriminalno-terorističko nasilje sa savremenim metodama nasilja, jedan je od najširih fenomena i oblika pretnji koji su neprekidni pratioci uređenja savremenog društva. S ovom pojavom susreću se naučnici iz više naučnih oblasti, kao što su sociologija, filozofija, psihologija, etnologija, psihijatrija, medicina, pravo, istorija, kriminologija i druge. S obzirom na nameru ovog rada, pažnja je usmerena na odnose i veze terorizma i organizovanog kriminaliteta, kao i na kriminološke pristupe kriminalno-terorističkom nasilju u savremenom društvu.

Terorizam kao oblik organizovanog i motivisanog kriminaliteta podrazumeva organizovanu akciju pojedinaca, pojedinih grupa, kao i koordinaciju dve ili više grupa u zemlji i izvan granica određene države.

Određene grupe, skupine ili organizacije bilo da su terorističke (koje se bave i kriminalitetom) ili kriminalne (koje se bave i terorizmom), činjenjem terorističkih i kriminalnih akata imaju za cilj sticanje određene dobiti. Terorističke organizacije su motivisane političkim interesima i dobitima, dok su kriminalne motivisane u prvom planu finansijskom dobiti i znatno manjom koristi u sferi politike. Međutim, i jedne i druge žele da dođu na vlast, bilo da "ruše" postojeću vlast ili režim iz političkih pobuda. Njihovi kriminalni motivi su usmereni na kriminalne aktivnosti u cilju sticanja materijalnih vrednosti, tj. bogaćenja na račun društva i države. Terorističko-kriminalne grupe su uvek motivisane i teže da ovladaju društvom, da imaju uticaj ili da imaju svoje predstavnike u vlasti, kako bi mogli ostvarivati i političke i kriminalne ciljeve.

U zakonodavstvu Republike Srbije delo terorizma određeno je kao "opšteopasna" radnja ili akt nasilja. Zakon navodi i druge akte i oblike nasilja, kao što su požari, eksplozije, otrovi, otrovni gasovi (opasne materije), zračenja i slično, kao radnje opšteopasnih aktivnosti, među kojima je i kriminalitet. Zakonom su definisane protivzakonite radnje i aktivnosti koje čine terorističke, kriminalne i narko grupacije.

Terorizam, kao vid organizovanog kriminala, obuhvata više krivičnih dela, čiji je zajednički sadržaj nasilje prouzrokovano iz višestrukih pobuda i motiva, kao što su: politički, kriminalni i avanturistički, sa sadržajem različitih napada upotrebom nasilja i pretnji nasiljem, a sve to radi sticanja političke prevlasti i obezbeđenja materijalne koristi. Sa aspekta kriminalistike, definicija kriminalnog nasilja podrazumeva "nasilnički kriminalitet koji obuhvata određena dela kod kojih se radi postizanja određenog cilja koristi u napadu na žrtvu ili se njime preti"[2]. Kriminalno-teroristički akti terorizma u ovom slučaju su mnogostruki i sveobuhvatni, posmatrano iz ugla motiva i aktivnosti okorelih kriminalaca i terorista.

---

[2] Đorđe Ignjatović, Kriminološki aspekti delikta nasilja, Zbornik radova, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2002, str. 264.

Izvorišta kriminalnog terorizma proizilaze iz pretnji terorizmom i aktivnosti terorističkim delima, kojima se ugrožavaju ljudski životi i materijalne vrednosti.

"Teror je vršenje nasumičnog nasilja u cilju održavanja vlasti ili njenog učvršćenja,"[3] a "terorizam je vršenje nasilja protiv neke i nečije vlasti"[4]. Takođe, terorom se služe, kriminalne organizacije i narko-mafija, pribegavajući različitim metodama pritisaka, ucena i navođenja pojedinaca na izvršenje dela koje bi bilo u funkciji kriminalne organizacije ili grupacija.

U svetskoj i domaćoj literaturi susrećemo se sa istim problemom u vezi sa organizovanim kriminalom, kao što je uostalom i problem sa terorizmom. Različiti pogledi i definicije organizovanog kriminala otežavaju njegovo pravo značenje, bilo da je u pitanju istraživanje ili njegovo sankcionisanje.

Među mnogim definicijama organizovanog kriminala, pomenućemo samo neke, kako bi se stekao uvid o različitim pogledima vezanim za ovaj fenomen. M. Fuing "...organizovani kriminal smatra najtežim oblikom kriminaliteta u savremenom kapitalističkom društvu, ukazujući da se radi o strukturalnom teškom kriminalu ističući njegovu kriminalnu povezanost koja se pažljivo prikriva prema unutra i spolja..."

M. A. Elliot smatra ovaj problem"...posebnom oblašću profesionalnih prestupnika koji to rade u cilju sticanja basnoslovne dobiti, što im omogućava raskošan način života..."

V. Vodinelić, se poziva na definiciju, a prema »Task Force Report« Organized Crime, prema kojoj se organizovani kriminalitet tretira kao posebno društvo koje obuhvata hiljade kriminalaca, koji rade kao gigantska preduzeća, »pri čemu se kriminalci pokrivaju zakonom, koji se strože sprovodi nego što je slučaj sa zakonitom vladom«...[5]

Mićo Bošković pod oblicima organizovanog kriminaliteta podrazumeva:

- ekološki kriminalitet,
- terorizam, politički oblik i kriminalne iznude,
- privredni kriminalitet uvođenja nezakonitih profita,
- ekološki kriminalitet, smeštajem nuklearnog otpada neovlašćeno i
- nezakonite rekete..."

Prof. Bošković je posebno razgraničio političke i kriminalne aktivnosti po njihovoj pripadnosti i načinu primene, kao i oblicima napada[6].

Naše interesovanje za istraživanje problema terorizma i organizovanog kriminaliteta podrazumeva kriminalne grupe, organizacije i pojedince koji

---

[3] Dragan Simeunović, Političko nasilje, Poslovna politika, Beograd, 1989, str. 144.
[4] Isto, str. 145.
[5] Mićo Bošković, Organizovani kriminalitet, Institut bezbednosti, Beograd .
[6] Isto, str.64

vrše kriminalno nasilje nad pripadnicima vlasti[7], građanima i njihovom imovinom[8], u vazdušnom saobraćaju[9], svim raspoloživim oblicima ugrožavanja, pretnji i rizika, kao što su: teror i terorizam, kao kriminalni akti nasilja, bilo da ih organizuju neki organi vlasti, kriminalno-terorističke organizacije, grupe ili pojedinci, sve to sadrže kroz sledeće oblike pretnji i aktivnosti: atentati, politička ubistva, tehničke sabotaže, nasilnički upadi u objekte, kriminalne i terorističke otmice aviona i lica, iznude novčanih sredstava, prinude na izvršenje neke protivzakonite radnje i njima povoljnih rešenja, ucene, narko-terorizam, kriminalni terorizam, nuklearni kriminalni terorizam i slični oblici nasilja.

KRIMINALNO-TERORISTIČKO NASILJE

Analizom pojedinih definicija terorizma i njegovih karakteristika možemo zaključiti da "opšti pojam terorizma podrazumeva doktrinu, metode i sredstva izazivanja straha i nesigurnosti kod građana sistematskom upotrebom nasilja radi ostvarivanja određenih, prvenstveno političkih ciljeva.[10] U tom smislu terorizam i kriminalno nasilje uvek su motivisani nekim ciljem.

Kriminalno-terorističko nasilje je u neprekidnoj vezi uslovljenoj na sticanju koristi, bilo da je ona politička ili materijalna. Politička korist stečena kriminalnim aktima ima za cilj ostvarenja povoljnih pozicija u vlasti kako bi se stekla materijalna korist kriminalnim aktivnostima i zaštita od progona od organa države, dok se terorističke aktivnosti ostvaruju upotrebom nasilja i primenom terorističkih oblika pretnji i ugrožavanja, kao što su:

1. Sabotaža, kao prikriveni i osmišljeni akt delovanja pojedinaca ili grupe ima za cilj da se nanese materijalna šteta nekome ko nije ispunio određeni zahtev, kao što je predaja novca u zamenu za oteti avion, putnike, neko lice ili druge vrednosti i sredstva. Sa ovim oblicima nasilja često se suočavaju države i avio-kompanije kojima su otimani avioni i putnici iz kriminalnih motiva, u čiju zamenu je tražen novac[11]. U suprotnom, ako se zahtevi ne ispune od strane ucenjene žrtve,

---

[7] Primer zločinačkog akta atentat na premijera Srbije Zorana Đinđića, 14. 3. 2003, od strane kriminalno-terorističke grupacije iz Zemuna.

[8] Primeri stanja na Kosovu i Metohiji, gde su ubijani građani, otimani i uzimani im organi, paljena imovina; nanošenje straha, proterivanja i mučenja od strane terorističke organizacije „OVK" – Izveštaj međunarodnog predstavnika Martija Atisarija.

[9] Otmice aviona, ubistvo talaca, terorizam na aerodromima (najnoviji primer aerodrom Domadedov u Rusiji, 24. 1. 2011)

[10] Milo Bošković, Zdravko Skakavac, Organizovani kriminalitet, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009, str. 267.

[11] Otet avion kompanije „Delta Air lines" 1. 8. 1972. na liniji Detroit–Majami, od grupe sa deset muškaraca i šest žena, koja je ucenjivala vlasti i zahtevala milion dolara u zamenu za taoce i avion.

okupirani vazduhoplov se eksplozivom diže u vazduh, a time ubijaju taoci ukoliko su zatečeni u tom vazduhoplovu.[12] Istovremeno taj akt predstavlja pretnju po ljude i objekte u blizini mesta incidenta. Sabotažom se napadaju pored vazduhoplova i vazduhoplovni objekti, tj. aerodromska infrastruktura, uređaji za navigaciju i druga sredstva. Ovakvim i sličnim aktom istovremeno se izaziva krizna ili vanredna situacija u državi i avio-kompaniji u kojoj je registrovan oteti vazduhoplov.

2. Pretnjama i ucenama služe se teroristi koji ucenjuju vlast neke države na puštanje zatvorenika, pripadnika terorističkih ili kriminalnih grupa iz zatvora itd. Najnoviji oblici sabotaža u islamskom svetu su samoubilačke akcije pomoću kojih se izvršavaju terorističke akcije uz primenu eksploziva opasanog uz telo pojedinca ili natovarenog u prevozno sredstvo.[13]
3. Nasilnički i oružani upad kriminalno-terorističkih grupa u avion ili aerodromski objekat upotrebom oružja predstavlja najgrublji oblik subverzivne aktivnosti, čime se stvara krizna situacija, formira nepoverenje prema državnim organima i avio-kompaniji, a samim tim predstavlja pretnju po živote zatečenih ljudi. Činom oružanog upada u objekte ili vazduhoplov vanredno se nameću uslovi za mobilisanje snaga bezbednosti čiji je objekat napadnut, s ciljem ekonomskog iscrpljivanja.[14]
4. Otmica ljudi, dece i civilnog vazduhoplova predstavlja međunarodno krivično delo protiv bezbednosti ljudi i civilnog vazduhoplovstva koje se sastoji "u protivzakonitom oduzimanju prava na slobodan život i razvoj, kao i preduzimanju kontrole nad vazduhoplovom koji se nalazi u letu, upotrebom sile ili ozbiljnom pretnjom da će se upotrebiti fizička sila."[15] Otmicom vazduhoplova iz kriminalnih pobuda postiže se krajnji cilj pojedinca ili grupe kriminalaca – ostvarenjem neke političke ili materijalne koristi ili dobiti.
5. Atentati i politička ubistva kao protivzakoniti zločinački akt nasilja, obično nad predstavnicima vlasti, predstavljaju ozbiljnu pretnju od strane terorističkih, kriminalnih i narko-skupina ili organizacija, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom planu.
6. Organizovani kriminalitet kao savremeni fenomen posmatra se i sa aspekta trgovine oružjem, narkoticima, ljudima i drugim njihovim

---

[12] U periodu od 1920. do 2003. godine desilo se 36 različitih eksplozija vazduhoplova, u kojima je1.087 lica izgubilo život.

[13] Mnogobrojni primeri samoubistva, u Libanu, Palestini, Izraelu, Iraku, Avganistanu, Rusiji i drugim zemljama.

[14] Dana 26. 12. 1968, dvojica palestinskih komandosa izvršili su napad na aerodrom u Atini i avion B-707 izraelske kompanije „EL AL", uz upotrebu bombi tj. eksploziva kojim su izvršili pretnju i ugrozili ljudske živote.

[15] Milan Milošević, Otmica, Dečije novine, G. Milanovac, 1990, str. 116. (u daljem tekstu otmica)

potrebama. Isto tako, organizovani kriminalitet podrazumeva podršku, sadejstvo, učešće i saradnju između terorističkih i kriminalnih organizacija, zatim, saradnju ili učešće terorističko-kriminalnih organizacija i pojedinih predstavnika vlasti ili njihovih organa.

Česti su slučajevi da posle otmice aviona nastane udes usled ometanja posade od strane otmičara[16], pa se može zaključiti da su motivi i načini kojima se rukovode učinioci ovih dela nepredvidivi, čime se otežava borba protiv otmičara. Ove i druge slične aktivnosti ukazuju na jednu veoma opasnu pojavu i međunarodni fenomen koji je uslovljen različitim motivima i opredeljen na ucenu kao sredstvo:

- materijalna dobit ostvaruje se bekstvom preko državne granice, npr. zbog želje za neizdržavanjem predviđene sankcije, a pri čemu se izbegava i plaćanje usluge za prevoz,
- ostvaruje se materijalna korist, ucenom vlasti u zamenu vazduhoplova za novac,
- političko-kriminalna korist postiže se oslobađanjem istomišljenika iz zatvora, u zamenu za vazduhoplov i taoce,
- ucena vlasti čiji je vazduhoplov otet na prostoru druge države predstavlja međunarodni akt nasilja u kojem se prinudno uključuje i država u čijem vazdušnom prostoru je oteti vazduhoplov, kao i države na čijem prostoru se nalaze zatvorenici čije oslobođenje zahtevaju otmičari.[17]

Ovom aktu ucene može biti izloženo više država, čime je učinjen međunarodni krivični akt nasilja od strane terorista i kriminalaca.

7. Kriminalno-teroristička prinuda se sastoji u izvršenom krivičnom delu, nastojanjem i navođenjem drugog lica silom i ozbiljnom pretnjom da nešto učini, ili ne učini ili da trpi.[18] Ovaj oblik nasilja posmatra se u navođenju drugih lica da učine neko krivično delo, a čime im se oduzima i sloboda kretanja i boravka za vreme trajanja leta.[19]
8. Iznuda je "upotreba sile ili ozbiljna pretnja da se nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine, u nameri da na taj način učinilac sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist."[20]
9. Iznuda novca "reketom" je takođe protivzakonito i krivično delo kojim se primorava žrtva da izvrši isplatu zahtevanih finasijskih sredstava, u

---

[16] U periodu 1920. do 2003. godine desilo se 37 udesa vazduhoplova nakon otmice, u kojima je 2.080 ljudi izgubilo život.

[17] Otmica aviona „AiR FRANCE" 27. 6. 1976. u Atini od strane palestinskih komandosa, koji su u zamenu za avion i taoce zahtevali oslobađanje 54 zatvorenika iz Nemačke, Švajcarske, Francuske i Turske, nakon sletanja na aerodrom „Entebe" u Ugandi.

[18] Milan Milošević, Otmica, str. 118.

[19] Libijske vojne vlasti prisilile su posadu aviona britanske kompanije „BOAC" , dana 22. 7. 1971, sa redovne linije LONDON–DER EL SALAM, dok se nalazio u libijskom vazdušnom prostoru, da prinudno sleti na aerodrom u Bengaziju.

[20] Otmica, str. 119.

suprotnom će biti likvidirana ili će joj biti uništena imovina ili naneta neka druga šteta.

Navedenom može poslužiti jedan od mnogobrojnih primera, slučaj u Sovjetskom Savezu kad su četvorica otmičara oteli dvanaestoro dece i zahtevali od vlasti da im isplate 10 miliona dolara i da daju avion za odlazak u Iran. U tom slučaju dobrovoljno su se javila dvojica pilota koji su teroriste prevezli u željenom pravcu. Vođa terorista Arslan Kasimor, trgovac drogom i dva saučesnika – kriminalca, dobili su novac i helikopter da odlete za Iran. Muslimanski fundamentalisti – teroristi i kriminalci iznudili su od sovjetskih vlasti novac i avion, čime su učinili nedozvoljeno i krivično delo iznude.[21] Iznuđivačka otmica je oblik sile, odnosno pretnja kojom se žrtva primorava da nešto učini – isplata novčanih sredstava i prevoz do željenog odredišta, u zamenu za dečije živote. Pošto je izvršena protivpravna otmica dece koja su lišena slobode, učinjeno je političko, krivično i nehumano delo, a i iznuda kao drugo krivično delo. Ovim aktom je izvedeno delo iz više motiva i pobuda, na osnovu kojih je izvršena iznuda.

10. Ucena je krivično delo kojim se vrši prinuđivanje nekog lica ili više lica, da nešto učine, pri čemu počinitelj sebi obezbeđuje imovinsku korist. Postoji sličnost između ucene, iznude i prinude. "Sličnost je najpre u tome što se ucena vrši pretnjom da će se otkriti neki podatak koji može da naškodi časti ili ugledu pasivnog subjekta ili njemu bliskog lica, dok se otmica može izvršiti bilo kako, pa i takvom pretnjom. Međutim, otmica se može izvršiti i silom, ostalim oblicima pretnje i na bilo koji drugi način"[22]. Tako su, na primer, šestorica otmičara oteli kiparski avion B-707 iz Larnake, dana 7. 2. 1985, preteći da će poubijati putnike ukoliko predstavnik libijske vlade ne stupi u kontakt sa kiparskim vlastima i ne zahteva puštanje iz zatvora njihova dva saborca, pripadnika "Crnih brigada", koji su osuđeni za otmicu rumunskog aviona na Kipru.[23] Ovim aktom otmice izvršena je ucena libijskih vlasti da učine pritisak na kiparske vlasti radi puštanja na slobodu terorista u zamenu za ljudske živote i avion. Ovim aktom nasilja, tj. otmicom izvršeno je krivično delo ugrožavanja ljudskih života i aviona, kao i protivpravno lišenje slobode nedužnih lica. Izvršena je i ucena da se učini delo pritiska na drugo lice, čime se stiče lična korist, u ovom slučaju puštanje na slobodu zatvorenika.
11. Narko-terorizam, kao nova pojava terorističkog akta nasilja savremenog doba, predstavlja problem i u vazdušnom saobraćaju sa kojom su se suočile mnoge zemlje. Narko-terorizam je ponikao na tlu Latinske Amerike, odnosno u Kolumbiji, puštajući korene i na drugim kontinentima, a naročito u Aziji. Pravci povezivanja kriminalno-

[21] Otmica vazduhoplova i mere zaštite, str. 98.
[22] Otmica, str. 120.
[23] Otmica vazduhoplova i mere zaštite, str. 83.

terorističkog podzemlja usmereni su u pravcu mrežnog kanalisanja i organizovanja proizvodnje, prometa, prevoza i isporuke narkotika, za koji se stiču ogromna finansijska sredstva, koja postaju glavni izvor finansiranja terorističkih organizacija. Jedna od dobro organizovanih mreža za rasturanje droge smeštena je u verskoj prestonici Sika Amricaru, koji je udaljen oko četrdesetak kilometara od vazdušne luke Lahorea, odakle se ostvaruje direktna avio-veza za Ameriku i Evropu[24]. Proizvodnja i promet narkotika najrazvijeniji su u Avganistanu, Pakistanu, Kolumbiji i drugim afričkim i azijskim zemljama. Međutim, u samo jednoj raciji policije, maja 1985. u Njujorku, uhapšeno je petoro Sika, i u njihovom hramu zaplenjena droga u vrednosti od četrdeset miliona dolara. U jednoj kontroli indijske policije otkriveno je i zaplenjeno 2,5 tone belog praha (heroina), a takvih i sličnih zaplena je bilo veoma mnogo u svetu. Narko crno tržište postalo je ključni i najveći izvor finansiranja terorizma, jer se od sredstava stečenih prometom narkotika kupuje i prodaje oružje. Na taj način finansirala se i teroristička organizacija "OVK" na Kosovu i Metohiji, kao i sve druge organizacije iza kojih stoji narkomafija. U novembru 1987. godine u Francuskoj, pomorske vlasti su zaplenile brod sa 150 tona oružja, namenjenog terorističkoj organizaciji "IRA", koje je plaćeno sredstvima stečenim prometom narkotika. Takođe, može se pretpostaviti da nije mali broj otetih aviona koji su poslužili u iste svrhe, a naročito onih otmica gde su otmičari ostajali i nikada nisu izručivani na zahteve vlada čiji su oni građani ili su vlasnici registracije vazduhoplova. Izvorište narkokriminalnog terorizma danas doseže svoj vrhunac, kako u tehnologiji izvođenja akcija i učestvovanjem u atentatima, tako i u krijumčarenju nedozvoljenih sredstava, pri čemu se misli i na mogućnost krijumčarenja ili posedovanja NHB sredstva. Vazdušni saobraćaj ugrožen je i prevozom narkodilera i narkoterorista. Prvi akt otmice vazduhoplova iz kriminalnih pobuda desio se 1920.godine, kada je avion dvosed skrenut sa redovne linije, dok je prevozio zlato iz rudnika u drugom pravcu, uz pretnju pištoljem.[25] Navedeni incident ukazuje da je kriminalno nasilje nastalo istovremeno kada je nastao i civilni vazdušni prevoz. Bekstvo preko državne granice otetim avionom veoma je česta pojava u istoriji otmica vazduhoplova, a nastaje iz kriminalnih pobuda, čiji je cilj bekstvo u drugu državu i sticanje materijalne koristi neplaćanjem usluga prevoza.

12. Nuklearni kriminalni terorizam, po mišljenju nekih istraživača, treba odvojiti od političkog terorizma, što je konstatovala i Katarina Tomaševski u svom radu "Izazov terorizma". Po našem mišljenju, kriminal i terorizam imaju puno zajedničkih osobina. Kada je reč o

---

[24] Vladan Vasiljević, Terorizam seme zla, VINC, Beograd, 1987, str. 47.

[25] Halo – 92, RMUP, Avio-promet, html 02/04/00

nuklearnom, odnosno o biološkom oružju, koje se može koristiti za masovno uništavanje stanovništva, u tom slučaju su politički motivi u pitanju, a na osnovu kojih se i definiše terorizam. Nabavka i krijumčarenje biološkog i hemijskog oružja odvija se između mafijaških i terorističkih organizacija i mogla bi se definisati kao zločinačko-kriminalna aktivnost. U drugoj polovini XIX veka nije se moglo ni govoriti o upotrebi nuklearnog oružja u terorističke svrhe, ali je XX vek obeležen drastičnim usponom i tehnološkim razvojem terorističkog oružja, pa i motiva za upotrebu nuklearnog oružja. Početak novog milenijuma doneo je novine i novo zlo po čovečanstvo, kome preti katastrofa, kako od pojedinih država, tako i od terorističkih organizacija koje prete upotrebom biološkog i nuklearnog oružja. Razvoj biotehnologije povećava proizvodnju i stavljanje u promet bioružja, čija proliferacija izmiče svakoj kontroli, a sve to iz ekonomskih razloga i sticanja materijalnih i finansijskih sredstava prodajom ovog oružja, kako legalnim, tako i ilegalnim kanalima na crnom tržištu.

13. Raspadom Sovjetskog Saveza i osamostaljivanjem pojedinih država, došlo je do krađe i prometa velike količine otpadnog nuklearnog materijala i žive na crnom tržištu, čime su se stekli uslovi za izradu opasnog oružja u nekim državama, a koje može doći u ruke fanatičnih kriminalaca i njihovih organizacija i može biti pogubno za život na našoj planeti. Tako su, na primer, planovi japanske sekte "AUM Šinrikjo", na čelu sa Šjoko Asaharom, bili da izradi biološko oružje i uništi građane Japana, ali i drugih država. To je i pokušala masovnim trovanjem na železničkoj stanici u Tokiju. Ovaj slučaj ukazao je na opasnost i stvarnost izrade, upotrebe i korišćenja biološkog i nuklearnog oružja u budućim terorističkim akcijama. Opasnost od upotrebe oružja za masovna uništavanja od strane pojedinih država i terorističkih organizacija postaje realnost, a pretpostavke gube na svom značenju. Pribegavanje opasnom oružju danas može se očekivati i od verskih sekti koje su u svojim programima planirale izvođenje terororističkih akcija za ostvarenje svojih ciljeva. Međutim, veći broj terorističkih organizacija, bar za sada, nema takve planove. Da se predviđa opasnost od upotrebe biološkog oružja govore podaci i izveštaji "FBI" još iz leta 1996, koji nagoveštavaju da neke terorističke grupe tragaju za određenim sirovinama i otpadnim materijama. Naročito se mora imati u vidu da terorističko-kriminalne organizacije nastoje potkupiti stručnjake za biološko oružje iz bivšeg Sovjetskog Saveza i drugih istočnih zemalja. U prilog tome govore mnogobrojni primeri:

- Otkrivena je priručna laboratorija "Frakcije Crvene brigade" u Parizu, zatim kanali rasturanja toksina i racina u Londonu, koji se pripisuju tajnoj službi Simon, tokom 1977, kao i napadi sarinom u

Tokiju i dr.[26]. Ako se uzme u obzir da pojedine verske sekte mogu da vode i umno poremećene osobe, fanatici i zanesenjaci koji olako mogu posegnuti za ovim opasnim ubilačkim sredstvima, jasno je kakvu oni realnu opasnost mogu predstavljati za čovečanstvo. U nemogućnosti da samostalno izrade nuklearno i biološko oružje, terorističke grupe i neke verske sekte svoje namere mogu ostvariti upotrebom bioloških agensa napadima na vodovode, životne namirnice i životinjski svet, kojima bi ugrozili veći broj života. Činjenica je da su neki napadi ove vrste poznati u dosadašnjoj praksi.

Bioterorizam je novi pojam, kako u primeni, tako i u sadržaju krijumčarenog materijala. Posao rasturanja i krijumčarenja sastojaka i sadržaja biooružja postao je atraktivan zbog sticanja velikih finansijskih sredstava do kojih dolaze trgovci narkokriminalnih organizacija, naročito ako se ima u vidu motivacija pojedinih predstavnika vlasti i terorističkih vođa koje vode rat i žele da upotrebe i ovu vrstu oružja. Otuda i proizilazi izvorište terorizma na kriminalnom planu koji će predstavljati novu opasnost na početku i tokom novog milenijuma.

Pored terorističkih i kriminalnih grupa, nasilje u vazdušnom saobraćaju čine pojedinci i grupe lica koja nisu ni teroristi niti kriminalci, već pojedina psihički bolesna lica, tzv. avanturisti. Avanturiste predstavljaju lica koja se upuštaju u činjenje krivičnih dela otmicom vazduhoplova ili u neki drugi oblik pretnje iz avanturističkih motiva. Ova lica su motivisana na činjenje nedozvoljenih dela željom da dokažu u javnosti da postoje i da su sposobna izvesti i ovaj oblik pretnje kako bi se predstavili javnosti kao hrabri i sposobni za izvršenje i ove vrste dela.

Teroristički motivi uvek su zasnovani na političkim pobudama radi ostvarenja političke koristi posmatrane u podršci, učešću ili zaštiti iz vladajućih struktura, ili su motivisani obaranjem postojeće vlasti i dovođenjem svojih pristalica na vlast.

Kriminalni motivi se posmatraju isključivo u sticanju materijalne koristi, bogaćenju bez rada i lagodnom životu uz raspoloživa ogromna finansijska sredstva stečena ovim oblikom.

Terorističko-kriminalne aktivnosti su zasnovane na motivima terorističkih vođa i organizacija, a usko vezane sa sticanjem finansijskih sredstava, pomoću kojih se finansira organizacija, aktivnosti, nabavka oružja i drugih potreba terorističke organizacije.

Otuda i proizilazi sličnost i razlika, a i sprega terorizma i organizovanog kriminala kome nema prepreka i granica ni u uslovima rata.

Trgovina oružjem, opasnim sredstvima, drogom, belim robljem, automobilima, duvanom i drugom robom, povezuju kriminalce i teroriste da razmenjuju robu za robu ili uslugu za uslugu.

---

[26] Matjaž Kotnik, Bioterorizam, VPŠ, Ljubljana, 2000, str. 205.

Trgovina navedenim sredstvima organizuje se u jednoj državi ili regionu, krijumčari i transportuje u drugu državu ili drugi region, čime se vrši razmena i trgovina između kriminalnih i terorističkih grupa, a i opravdava krajnji cilj ovakvih aktivnosti. Ovakva praksa nedvosmisleno ukazuje na međunarodni organizovani kriminalitet uopšte.

TERORISTIČKE AKTIVNOSTI KAO DELATNOST ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA

Da bi terorističke organizacije mogle učestvovati i delovati u organizovanom kriminalitetu, pre svega moraju uspostaviti vezu sa određenim predstavnicima vladajućih slojeva, predstavnicima partija na vlasti, policijskim i sudskim organima i kriminalnim organizacijama. Kad teroristička organizacija stekne navedene uslove i ostvari saradnju i dobije podršku navedenih subjekata, opredeljuje se za izvršenje kriminalnih i ilegalnih aktivnosti, pri čemu se stiču uslovi za nastanak organizovanog kriminaliteteta.

Terorističke organizacije, pored osnovne delatnosti terorističkog nasilja, opredeljuju se i za druge ili sporedne protivzakonite aktivnosti, čime se takođe uključuju u oblast organizovanog kriminaliteta. Pojedini pripadnici organizovanih kriminalnih organizacija obavljaju i legalne poslove na svojim radnim zadacima, a najčešće kao tzv. dodatnom delatnošću se bave protivzakonitim aktima. Organizovani kriminalitet u ovom smislu odnosi se na pljačku banaka, trgovinu oružjem, ljudima, narkoticima i prostituciju, kompjuterskim kriminalitetom itd. Ovaj oblik ilegalnog i nezakonitog delovanja, a naručito *trgovina narkoticima,* ima strateški značaj i svrhu za grupu koja se bavi ovim poslovima. Trgovina narkoticima, pored sticanja ogromnih finansijskih sredstava, ima za cilj i slabljenje i kompromitovanje njihovog neprijatelja tako što će njegovo tržište preplaviti npr. narkoticima ili drugim zabranjenim sredstvima.

Međutim, pored navedenog, cilj im je i uključivanje što većeg broja zavisnika u svoju kriminalnu mrežu, koji će biti korisnici, a i sitni trgovci opasnog opijuma. Uključenjem velikog broja građana-zavisnika, postiže se još jedan planski cilj, a koji se odnosi na slabljenje čitavog društva u zdravstvenom, političkom, vojnom, privrednom i drugom smislu.

Organizovani kriminalitet kao pojava postoji od perioda nastanka čoveka i uspostavljanja proizvodnih odnosa, a kao fenomen savremenog doba predstavlja jednu od najvećih pretnji po društvo u celini, kako po brutalnosti, metodama delovanja, tako i po masovnosti i nanošenju velikog broja ljudskih žrtava. Postojanje organizovanog kriminaliteta i korupcije kontuinirano i sigurno nagriza i razara svako društvo u kojem je uspostavljen ovaj oblik kriminalnog delovanja.

Terorizam kao oblik kriminaliteta takođe je našao utočište na nacionalnom i međunarodnom planu. Kao fenomen savremenog sveta predstavlja pretnju, opasnost i rizik sa ogromnim i nenadoknadivim gubicima u ljudskim životima i materijalnim sredstvima kod žrtve terorizma. Pošto se danas relativno često govori o ovom fenomenu, nesumnjivo je da on zahteva određeni pristup rešavanju, odnosno eliminisanju ili bar držanju pod kontrolom.

Metode suprotstavljanja aktima terorizma i kriminala su pravno moguće, uz prevazilaženje stavova o ovom fenomenu i donošenjem adekvatne pravne regulative na nacionalnom i međunarodnom planu, iz koje proizilaze obavezujuće, moguće i raspoložive radnje, mere, aktivnosti i metode kao što su:

a) sprečavanje i suzbijanje terorizma i organizovanog kriminaliteta specijalizovanim snagama, sa savremenim metodama i odgovarajućim sredstvima,
b) rad na izradi savremenih metoda i sadržaja planskog sprečavanja i suzbijanja terorizma i kriminaliteta u vazdušnom saobraćaju,
c) jedinstvene ili slične odluke i želja kod nacionalnih vlada i pravno-bezbednosnih subjekata međunarodne zajednice, uz prevazilaženje stavova o ovim fenomenima,
d) jedinstveno usvojena definicija kriminaliteta i terorizma, kako bi se uskladile jedinstvene metode za suzbijanje navedenih fenomena koji prete celokupnoj međunarodnoj zajednici.
e) drastično strože kontrole prilikom prelaska državne granice, kotrola kretanja sumnjivih lica, kontrola ulaska u objekte i druge prostore,
f) izbegavanje mešanja ekonomski razvijenih država i njihovih subjekata u sisteme nacionalnih država, kao što je to bila dosadašnja praksa,
g) zbog mešanja država u političke odnose drugih država dolazi do nezadovoljstva i odgovora terorizmom i organizovanim kriminalitetom, a tim postupcima se izaziva terorizam,

Budući da su terorističke i kriminalne aktivnosti neprekidno prisutne u velikom broju država u svetu i još teže porastu, one predstavljaju veliku pretnju i opasnost po njihovu bezbednost. U ranijim periodima bile su ugrožene zemlje u razvoju, siromašne i nerazvijene, a u novije doba terorizam ugrožava i ekonomski i vojno razvijene države. Teroristički napad na objekte SAD 11. 9. 2001. i najnoviji napad na aerodrom Domadedov 2011. u Rusiji ukazuju da od terorizma i kriminaliteta više niko nije pošteđen niti zaštićen.

1. Veza terorizma i organizovanog kriminaliteta kao fenomena savremenog doba drastično se uvećala pretnjama i opasnostima, sa dva različita i veoma opasna pravca kriminalnog i terorističkog delovanja. Teroristički akti kao pretnja ljudskim životima, materijalnim vrednostima i vladajućim slojevima, doveli su međunarodnu zajednicu i mnoge države pojedinačno pred svršeni čin. Dovođenje društva pred svršeni čin je stanje u

kome dato društvo nije u mogućnosti da obezbedi adekvatne mere i metode za odbranu, po sledećem:

- u prvom planu borba i reagovanje nekih država u sprečavanju i suzbijanju terorizma i kriminaliteta postalo je nedovoljno ili veoma slabo
- druge nisu u mogućnosti suprotstaviti se zbog velikog broja korumpiranih pripadnika vladajućeg sloja, koji koče i sprečavaju odgovarajuće reagovanje,
- da su mnoge države postale nemoćne, pa i međunarodna zajednica, ukazuju mnogobrojni primeri atentata, ubistava, korupcije, otmica, sabotaža i oružanih napada na ljude i objekte.

2. Sve to ukazuje da međunarodna zajednica još uvek nije pronašla odgovarajuće metode i rešenja u sprečavanju i suzbijanju terorizma i kriminaliteta, pre svega zbog velikog neslaganja predstavnika pojedinih država delegiranih u bezbednosne organe međunarodne zajednice i njihovih pogleda na ovaj fenomen. Takođe, neslaganja između ekonomski razvijenih i nerazvijenih država u najvećoj meri su nesporazumi u pogledu na terorizam i organizovani kriminalitet, jer na njih svako gleda iz svog ugla i sa aspekta svojih interesa.Tako npr., što je za jedne terorizam, nije i za druge, jer ti drugi ga tretiraju kao oslobodilački i gerilski oblik delovanja i sl. Zatim, što za jedne predstavlja (podrazumeva) bezbednost, za druge je nebezbednost itd. Slična su viđenja oko organizovanog kriminaliteta zbog učešća jednog broja predstavnika vladajućih strukura u aktima organizovanog kriminaliteta.

3. Kad države pojedinačno i međunarodna zajednica preko svojih organa nađe odgovarajuća rešenja oko neslaganja i različitih pogleda na ove fenomene, tada će se steći uslovi i naći savremena i odgovarajuća rešenja i metode za sprečavanje i suzbijanje terorizma i organizovanog kriminaliteta, kako na unutrašnjem tako i na spoljašnjem planu.

Kad se spreči i suzbije terorizam i organizovani kriminalitet, tada će se stvoriti uslovi za obećanu, dogovorenu i zakonom uređenu bezbednost i smanjiti rizik na najmanju moguću meru.

KORIŠĆENA LITERATURA

[19] Dragan Jovašević, Mile Rakić, Terorizam, Institut za političke studije, Beograd, 2007.

[20] Dragan Simeunović, Političko nasilje, Poslovna politika, Beograd, 1989.

[21] Đorđe Ignjatović, Kriminološki aspekti delikta nasilja, Zbornik radova, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2002.

[22] Karla Del Ponte, Gospođa tužiteljica, Buybook, Sarajevo, 2008.

[23] Ljiljana Tomašić, Trgovina ljudskim organima, Samostalno autorsko izdanje, Beograd, 2003.

[24] Ljubo Pejanović, Milorad Bejatović, Avioterorizam, ABM Ekonomik, Novi Sad, 2009.
[25] Matjaž Kotnik, Bioterorizam, VPŠ, Ljubljana, 2000.
[26] Mićo Bošković, Organizovani kriminalitet, Institut bezbednosti, Beograd .
[27] Milan Milošević, Otmica, Dečije novine, G.Milanovac, 1990.
[28] Mile Rakić, Momir Ostojić, Upravljanje vazdušnim prostorom, Beli anđeo, Šabac, 2003.
[1] Milo Bošković i Zdravko Skakavac, Organizovani kriminalitet, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009.
[2] Miodrag Komarčević, Marijana Komarčević, Mićo Živojinović, Metodologija izrade i dizajniranja naučno-stručnog djela, Bijeljina, 2009.
[3] Vladan Vasiljević, Terorizam seme zla, VINC, Beograd, 1987.

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Ljubo Pejanović, PhD

Mile Rakić, PhD

Miodrag Komarčević, PhD

Summary: The paper deals with the problems of terrorism as criminal activity, which is one of the most important tasks of criminal obtaining financial and material resources to the survival and functioning of terrorist organizations. Criminal and terrorist motives and actions are aimed at political blackmail, coercion and extortion, and is usually achieved by redemption of the kidnapped people, aircraft, ships, etc.. in exchange for money, weapons and extortion for some concessions from the state. The text of the paper is focused on the relationships and links of terrorism and organized crime, and criminological approaches to criminal and terrorist violence in contemporary society.

Key words: terrorism, crime, kidnapping, aircraft, extortion, money.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 327.7/.8

ULOGA I DELOKRUG RADA POLICIJSKOG DIPLOMATE U SUZBIJANjU TERORIZMA

ROLE AND SCOPE OF WORK OF POLICE DIPLOMATS IN COMBATING TERRORISM

Dr Dalibor Kekić[1]
Prof. dr Željko Nikač[2]
Kriminalističko-policijska akademija
Beograd

Apstrakt: Pojam policijski diplomata nije novina u međunarodnim policijskim odnosima. Naime, taj pojam se javlja još početkom, a svoju punu afirmaciju doživljava krajem prethodnog stoleća. Stvaranjem prvih oblika međunarodnog organizovanog kriminala i terorizma javljaju se i naznake međunarodne policijske saradnje. Potpisivanjem ugovora o stvaranju Interpola 1956. godine postavljeni su temelji za ostvarenje dugogodišnje potrage za uspostavljanjem međunarodnog policijskog prava, a time i instituta policijskog atašea. Evolucija razvoja policijskog diplomate u povoju je naročito poslednjih godina, i to nakon potpisivanja Ugovora iz Šengena. Međunarodni terorizam je uticao da saradnja između država bude bliska i neposredna. Praksa upotrebe policijskih diplomata u svrhu borbe protiv terorizma i radikalizma počinje pojavom grupe TREVI (Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence Internationale – Međunarodni terorizam, radikalizam, ekstremizam i nasilje). Ministarstvo spoljnih poslova Ujedinjenog kraljevstva je, u svrhu borbe protiv terorizma, počelo sa detaširanjem policijskih atašea u državama za koje se smatra da su uporište tog bezbednosnog problema. Takođe, mnoge konvencije i akti UN definišu delokrug i rad policijskog diplomate u oblasti borbe protiv međunarodnog terorizma.

Ključne reči: policijski diplomata, međunarodna policijska saradnja, međunarodno policijsko pravo, međunarodni terorizam, suzbijanje terorizma.

[1] *dalibor.kekic@kpa.edu.rs*
[2] *zeljko.nikac@kpa.edu.rs*

UVOD

Iskonski počeci diplomatije vezuju za drevni Egipat, Grčku i Rim, a prvi delimično oplemenjeni diplomatski inhoativumi su fibula za doba renesanse, razvitkom ustanova stalne diplomatije, kada Venecija, Milano, Toskana i Firenca i drugi italijanski gradovi uvode imenovanje stalnih diplomatskih predstavnika. Tokom XV veka diplomatija se izdvaja kao stalna delatnost, a ne kao dotadašnje povremeno slanje i primanje izaslanika. Stalni diplomatski predstavnici imaju jasno naznačena prava i dužnosti, uz utvrđenje pravila njihovog delovanja.

Francuski kardinal Rišelje je 1626. godine osnovao prvo ministarstvo spoljnih poslova, kao središnje telo za vođenje poslova u međunarodnim odnosima. Nakon Francuske, i druge evropske države osnivaju svoja ministarstva spoljnih poslova. Konkretnije određenje položaja i pravila u vezi s diplomatskim predstavnicima i njihovim funkcijama, dogodilo se 1815. godine, kada su države-sudionice Bečkog kongresa, nakon Napoleonovih ratova, prvi put multilateralnim sporazumom uredile bitna pitanja iz domena diplomatije.

Od tih prvih, simplicizovanih oblika diplomatske aktivnosti do danas, diplomatija je uznapredovala. „Račvanjem globalne strukture”[3], došlo je do uvećanja inventara diplomatskih odnosa. Diplomate nisu više sastavni deo državnih, već i nedržavnih subjekata. Naime, članovi pojedinih nevladinih organizacija zadobijaju određene privilegije i imunitete, kao da su akreditovani predstavnici svojih država. Naravno, zemlja u kojoj se određena nevladina organizacija nalazi, to radi kao čin dragovoljnosti. Ona pripadnicima NVO dodeljuje ta svojstva, kada je ugled NVO u svetu visoko kotiran.

Nagli razvoj međunarodnih organizacija u drugoj polovini prethodnog veka stvorio je deo diplomatskog kora koji ne predstavlja svoje države, nego radi u svojstvu funkcionera i službenika međunarodnih organizacija. Za razliku od „klasičnih diplomata”, neki autori ih nazivaju i diplomaidnim osobljem (prof. Bartoš), ili službenicima međunarodnih organizacija – međunarodni službenici (Stevan Đorđević i Miodrag Mitić), dok po međunarodnopravnoj doktrini i nauci o diplomatiji poslednjih godina, sve se više prenebregava ta razlika, uvršćujući takve mađunarodne službenike u kategorije diplomata, snabdevene pojedinim specifičnostima u mehanizmu postavljenja, odgovornostima, funkcijama, imunitetima i privilegijama. Status i privilegije međunarodnih funkcionera i službenika, raznoliki su, u zavisnosti

[3] James Rosenau, “The Dinamism of a Turbulent World”, in: Michale Klare, Yogesh Chandrani, *World Security*, Third Edition, St. Martin's Press, New York, 1998, p. 19.

od međunarodne organizacije.[4] Odgovornost „pravih" diplomata je isključivo usredotočena prema državi čiji su predstavnici, a drugih prema organizaciji koja ih je izabrala i postavila i za čije ciljeve delaju.

Ako tako sagledavamo „stanje stvari", u diplomaidno osoblje možemo uvrstiti i policijske službenike koji rade u sastavu mnogih međunarodnih misija. Razvoj policijske diplomatije tekao je u smeru razvoja, prvenstveno multilateralnih, tek potom bilateralnih odnosa. Dakle, razvoj ovog vida diplomatije je antitetičan u odnosu na ostale. Analiza istorije diplomatije pokazuje da su postojali primordijalni bilateralni oblici diplomatskog opštenja između država. S druge strane, razvoj policijske diplomatije koincidira s razvojem međunarodnog kriminala, posebno terorizma. Predstavnici država, boreći se sa ovim bezbednosnim problemima, okupljali su se na organizovanim sastancima kako bi ih prevazišli i uskladili svoje zajedničko dejstvo. Zatim su, što zbog teritorijalne blizine, što zbog sličnih problema, bilteralno razmenjivali svoje oficire za vezu, kako bi problem bio rešavan na valjan način.

OBUHVAT POJMA POLICIJSKI DIPLOMATA

Danas se prepliću dva naziva za policijskog diplomatu – oficir za vezu i policijski ataše. Oficiri za vezu su, za naše prostore, po mišljenju nekih stručnjaka za bezbednost, uslovno rečeno – novost. To su policijski službenici koji su upućeni u drugu zemlju kako bi sa policijom zemlje-domaćina sarađivali po pitanju borbe protiv kriminala i terorizma. Osnovna funkcija oficira za vezu je posredovanje i ojačavanje saradnje između organa unutrašnjih poslova dveju država, premda on u pojedinim prilikama može biti direktno angažovan u policijskoj akciji. Ova kategorija u suštini ima, gledajući iz ugla međunarodne saradnje i odnosa, podjednak nivo i brojne dodirne tačke sa kategorijom vojnih atašea, iako do sada nije postavljena na podjednake međunarodnopravne temelje.

Oficiri za vezu, u većini slučajeva, jesu oni koji su specijalizovani za pojedine službe, posebno za suzbijanje ilegalnog prometa narkotika, ali i drugih oblika narušavanja bezbednosti: terorizam, falsifikovanje novca i sl. U domenu javne bezbednosti najrazgranatiju mrežu agenata ima DEA. Oficira za vezu u svetu ima, po nekim proračunima, preko dve hiljade, sa tendencijom rasta. Postoje i profesionalna udruženja ovakvih oficira. Tako u Tajlandu postoji Zajednica stranih oficira za vezu u borbi protiv prometa droga (Foreign Anti-Narcotic Community).[5] Nordijske države detaširaju zajedničkog

---

[4] Opširnije u: Stevan Đorđević i Miodrag Mitić, *Diplomatsko i konzularno pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 2000.

[5] *Second Ministerial Conference on Drug Trafficking Routes From Afghanistan*, Internet, 03/01/11,

oficira za vezu koji obavlja dužnost za pet zemalja (Švedska, Norveška, Island, Finska, Danska). Oni se nalaze u ambasadi ili konzulatu svoje države, jedino ako zemlja-domaćin ne pripremi neku zasebnu lokaciju. Oni se predstavljaju kao „nordijski oficiri za vezu za opojne droge", ali obavljaju i mnoge druge dužnosti.

Osobe koje rade u stalnim organima mnogih međunarodnih policijskih organizacija, svrstavaju se u kategoriju međunarodnih službenika. U međunarodnom pravu označene su kao osobe koje „izvršavaju neku međunarodnu funkciju na osnovu ovlašćenja zainteresovanih država ili na osnovu odluke neke međunarodne organizacije". U Interpolu, osoblju Generalnog sekretarijata i regionalnih biroa potvrđene su privilegije i imuniteti u zemljama gde su sedišta ili regionalni biroi. Službenici Europola imaju sličan status.

Potreba za saradnjom u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala i terorizma vremenom je postala pravilo, te se otuda prepliću dva naziva za policijskog diplomatu – oficir za vezu i policijski ataše. Oficiri za vezu su, za naše prostore, po mišljenju nekih stručnjaka za bezbednost, uslovno rečeno – novost. To su policijski službenici koji su upućeni u drugu zemlju kako bi sa policijom zemlje-domaćina sarađivali po pitanju borbe protiv kriminala i terorizma. Osnovna funkcija oficira za vezu je posredovanje i ojačavanje saradnje između organa unutrašnjih poslova dveju država, premda on u pojedinim prilikama može biti direktno angažovan u policijskoj akciji. Ova kategorija u suštini ima, gledajući iz ugla međunarodne saradnje i odnosa, podjednak nivo i brojne dodirne tačke sa kategorijom vojnih atašea, iako do sada nije postavljena na podjednake međunarodnopravne temelje.

Francuska ima policijske oficire za vezu pri svojim ambasadama u državama u kojima smatra da je to neophodno, kao npr. u Nigeriji.[6] Međunarodni terorizam je istovremeno uticao tako da saradnja između država bude bliska i neposredna. Ministarstvo spoljnih poslova Ujedinjenog kraljevstva je, u svrhu borbe protiv terorizma, počelo sa detaširanjem policijskih atašea u državama za koje se smatra da su uporište tog bezbednosnog problema. Komitet za spoljne poslove predlaže, kako bi pomogao vladi Alžira, da pošalje akreditovanog policijskog atašea u tu zemlju, s ciljem efikasnijeg suprotstavljanja terorizmu.[7]

Status oficira za vezu je raznolik. Nekada su oni sastavni deo osoblja ambasade i pod rukovodstvom su ambasadora. Iz toga ne proizilazi nužno da je radno mesto oficira za vezu u ambasadi i da su oni izuzetno određeni kao njen deo tokom izvršavanja svojih zadataka. Američke službe nasuprot tome

---

http://www.centcom.mil/sites/csacnswg/Paris%20Pact%20Information/09%20%20 Observations%20and%20 Recommendations%20Paris2-Moscow1.doc.

6 Internet, 02/01/11, http://www.ambafrance-ng.org/articlephp3?id_article=331.

7 *Foreign Policy Aspects of the War Against Terrorism*, Sixth Report of the Foreign Affairs Committee, Internet, 06/01/11, http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/Cm6590.pdf. p. 21.

nemaju pojedinačne oficire za vezu, već imaju biroe koji delaju više ili manje inokosno. Postoje i takvi slučajevi kada oficir za vezu svoje radno mesto vezuje za policijsku službu zemlje u koju je poslat, a ne u ambasadi zemlje koja ga šalje. To se uglavnom praktikuje tamo gde postoji visok stepen političke saglasnosti. Odatle, Nemačka i Francuska i Nemačka i Švajcarska imaju politiku međusobnog inkorporiranja oficira za vezu u ustanovama policija prijateljske zemlje. Slična praksa implementirana je i na TREVI grupu (Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence Internationale – Međunarodni terorizam, radikalizam, ekstremizam i nasilje), dok je postojala.[8]

Ideja o policijskom izaslaniku, odnosno policijskom diplomati počiva na ideji o postojanju institucije međunarodnog policijskog prava. Doduše, pojedini stručnjaci nisu radi da međunarodno policijsko pravo priznaju kao zasebnu pravnu granu i pravdaju to tvrdnjom „nestrpljivosti pisca".[9] Ideja o policijskom diplomati je podržana osnivanjem instituta međunarodnog krivičnog prava i stvaranjem međunarodne policije (policijska misija na Kosovu i Metohiji, policijska misija na Haitiju npr.).

Policijski diplomata:

- mora zastupati interese ministarstva nadležnog za unutrašnje poslove svoje zemlje i sopstvene policije,
- učestvuje, pospešuje i unapređuje međunarodnu policijsku saradnju,
- prikuplja, analizira, vrednuje i posreduje u distribuciji informacija ministru nadležnom za unutrašnje poslova svoje zemlje,
- razmatra stavove javnosti i medija o bezbednosti, ali i sam donosi zaključke o stanju bezbednosti u državi detašmana, ali i celog regiona, i
- pruža informacije i obaveštenja policiji zemlje-domaćina po odobrenju ministra nadležnog za unutrašnje poslove.

IZVORNI RAZLOZI ZA UČEŠĆE POLICIJSKE SARADNJE U SUZBIJANJU TERORIZMA

Razvoj međunarodnog kriminala i terorizma primorao je države da razmatraju i pitanja otvaranja diplomatskih misija, čiji će predstavnik biti profesionalni policijski službenik, a sve u cilju suzbijanja i sprečavanja tih pošasti. Do početka devedesetih, sve policijske službe imale su težnju da se međunarodna saradnja ostvaruje preko jednog centra, ili makar da centar

---

[8] Dalibor Kekić, Dane Subošić, „Policijska diplomatija", *Međunarodni problemi*, Vol. LXI, No. 1–2/2009, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009, str. 141–62.

[9] Slobodan Miletić, *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd, 2005, str. 43–4.

bude upoznat s tim kontaktima; sasvim razumljivo, budući da se pojam suvereniteta razumevao u svetlu Vestfalskog mira iz 1648. godine.[10]

Kontakti između policijskih službi stari su koliko i službe, što se pravda težnjom za efikasnijom borbom protiv kriminala kada je hapšenje nekog kriminalca imalo prednost naspram nacionalne suverenosti. Davne 1780. godine, šef pariske policije postao je savetnik pape i savetnik ruske carice Katarine II, a austrijska policija nastojala je da uspostavi saradnju sa pruskom i francuskom policijom u borbi protiv revolucionara, nakon Velike revolucije 1848. godine.

Želja da se sarađuje u ovoj oblasti potiče još s kraja devetnaestog stoleća. Međunarodni kongres o zatvorima održan je u dva navrata u Frankfurtu 1846. i 1857, i u Briselu 1847, ali je imao karakter međunarodnog panela, gde nisu bili naročito zastupljeni predstavnici vlasti. Učešće vlada uvećano je na kongresu u Stokholmu 1878. godine. Austrija, Holandija i Belgija 1888. godine utemeljile su zajednički policijski informacioni centar u Hamburgu, ali je Austrija imala blisku saradnju sa predstavnicima policija Njujorka i Japana. Isto tako, održana je Međunarodna antianarhistička konferencija u Rimu 1898. godine, koja je za cilj imala gušenje međunarodnih anarhističkih pokreta. Međunarodni policijski biro osnovan je 1899. godine u cilju borbe protiv trgovine belim robljem.

Razvojem međunarodnog policijskog prava, diplomatskog prava, međunarodnog krivičnog prava, međunarodnog prava uopšte i međunarodnih policijskih organizacija, izdvojio se institut policijskog diplomate. Osoblje diplomatskih i konzularnih predstavništava čine osobe sa diplomatskim statusom: šefovi misija i članovi misija koji imaju diplomatsku funkciju. Oni su po terminologiji Konvencije „diplomatski agenti". U osoblje misije spadaju aministrativno i tehničko osoblje, poslužno osoblje i privatna posluga.[11] Članovi osoblja čine diplomatsku misiju. Diplomatska misija je službeno predstavništvo države koja šalje misiju u državu koja tu misiju prima, odnosno pri međunarodnoj organizaciji/konferenciji.[12] Diplomatska misija može biti stalna ili privremena, može biti *ad hoc* za jedan specifičan posao ili određeni zadatak.

Funkcije stalnih diplomatskih misija su:

- reprezentativna, uključuje formalno predstavljanje subjekta međunarodnog prava (grb, himna, zastava), a tako i suštinsku funkciju generalnog zastupanja države,

---

[10] O savremenom razumevanju suvereniteta videti u: Vesna Knežević-Predić, *OGLED O SUVERENOSTI: Suverenost i Evropska unija*, Institut za političke studije, Beograd, 2001, str. 5–86.

[11] Vojin Dimitrijević i dr., *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2005, str. 155.

[12] Geoff R. Berridge, *Diplomacija: teorija i praksa*, Biblioteka Politička misao, Zagreb, 2004.

- zaštita interesa države i interesa matičnih državljana, u limitima koje utemeljuje međunarodno pravo,
- pregovaranje sa vladom kod koje je misija akreditovana,
- informisanje svoje vlade o okolnostima i razvoju događaja u zemlji u kojoj je misija akreditovana i
- negovanje i unapređivanje prijateljskih odnosa i razvijanje privrednih, kulturnih, naučnih i drugih odnosa između dve države.

Možda nije nužno definisati terorizam, ali je neophodno utvrditi ono što se podrazumeva pod borbom protiv terorizma. Suzbijanje terorizma će se koristiti kao sinonim za posao policijskog establišmenta, to jest, odnosiće se na tajne aktivnosti prikupljanja obaveštajnih podataka usmerenih protiv građana, u službi terorističkog delovanja. Kada govorimo o policiji, često se misli na službu za sprovođenje zakona koja isključivo operiše u zemlji.

Većina zemalja imaju specijalizovane agencije potpuno odvojene od policije za uključivanje u borbu protiv terorizma u inostranstvu — prikupljanje informacija, upade potencijalnih terorističkih i/ili kriminalnih grupa, kao i preduzimanje preventivnih akcija. Takve agencije retko imaju isključivu nadležnost za prikupljanje obaveštajnih podataka u inostranstvu, ali u tome im pomažu vojne diplomate, kao i druge civilne agencije.

Odgovornost za suzbijanje terorizma – tajno prikupljanje obaveštajnih podataka je u sklopu vlasti države i ona to može obaviti na sledeće načine: (1) da to čini nacionalna agencija specijalizovana za borbu protiv terorizma, (2) da to čini jedna ili više nacionalnih policijskih službi, i (3) sve policijske agencije na bilo kom državnom nivou. Ovi načini organizacije nisu isključivi, te mogu koegzistirati u istoj državi.[13]

Sve zemlje koje su odobrile stvaranje decentralizovane policijske organizacije od njih zahtevaju da preduzmu operacije protiv terorizma. Sve akcije suzbijanja terorizma se sprovode od strane policije. Ne postoje slučajevi agencija specijalizovanih za borbu protiv terorizma, u tom slučaju. Tako, policije u svim državama sa federalnim sistemom imaju celokupnu odgovornost u borbi protiv terorizma. Policija u centralizovanim sistemima takođe može da prenese borbu protiv terorizma na niže nivoe rukovođenja zbog operativne efikasnosti. Primer za napred navedeno može se naći u Francuskoj, Japanu i Izraelu.

Postoji opšta saglasnost među policijskim zvaničnicima, stručnjacima i drugim članovima naučne i stručne javnosti da je terorizam znatno uticao na pojačanje policijske aktivnosti nakon 11. septembra. Ovo važi ne samo u Sjedinjenim Američkim Državama, već i za policijske službe širom sveta, čak i one sa dužom istorijom suočavanja sa terorističkim pretnjama. Uticaj

---

[13] David H. Bayley, David Weisburd, *The Role of the Police in Counterterrorism*, Internet, 20/02/11, http://s21.anu.edu.au/conference/addread/Bayley-Weisburd%20essay%20FINAL.pdf, p. 10.

terorizma na rad policije, međutim, podrazumeva mnogo više od aktivnosti samo policijskih struktura visokog nivoa. Osim prikupljanja obaveštajnih podataka i preduzimanja preventivnih akcija, borba protiv terorizma obuhvata umanjivanje posledica terorizma, istrage, hapšenja i krivična gonjenja (Bredli i Liman, 2006). Važno je da zapamtite da su svi teroristički napadi lokalnog karaktera. To znači da iako je odgovornost najveća na rukovodstvu policije svake države, gde god da se dogodi teroristički akt, lokalna policija mora da se aktivira, kao i sve službe bezbednosti.

Sve ovo je uticalo na intenziviranje rada policije u borbi protiv terorizma, ali je postalo jasno da policije moraju između sebe sarađivati, jer je terorizam prekogranična, međunarodna pošast. Pored mnogobrojnih međunarodnih policijskih organizacija, bilo je potrebno da policije sarađuju na bilateralnoj osnovi. Znanja i odgovornosti vojnih diplomata nisu odgovarala postojećim potrebama suzbijanja međunarodnog terorizma. Potreba zasnivanja diplomatskih misija (policijski diplomata) ili neke vrste policijske saradnje (oficir za vezu) javila se naročito nakon terorističkih akata u SAD 2001. godine.

POLICIJSKA DIPLOMATIJA: ALAT U SUZBIJANJU TERORIZMA

Neke zemlje gledaju na terorizam kao na sprovođenje zakona i rešavanje problema prepuštaju policiji. Druge zemlje su ponosne na svoju reputaciju utočišta za političke prognanike i nerade da izručuju teroriste koji ne počine nasilje na njihovoj teritoriji. Tu su i glasovi koji oprezno ukazuju da su protiv „preterivanja" po pitanju pretnji terorista. Pravni sistemi u svakoj zemlji se razlikuje u pogledu prava optuženog i drugih pitanja.

Ukoliko države imaju želju da sarađuju u pitanju suzbijanja terorizma, neophodno je da ta namera bude iskrena i da se informacije bezrezevno razmenjuju i proveravaju. Uloga policijskih diplomata u suzbijanju terorizma obuhvata niz mera, procedura i postupaka koji se odnose na:

- uvezivanje pripadnika policije zemlje domaćina i oficira zaduženih za bezbednost privrednih subjekata i drugih pravnih lica iz prijateljskih zemalja u efikasnom suzbijanju terorizma u okviru svojih granica, pre nego što on stigne do države odašiljanja;
- ponudu nagrade (bilo koje vrste) policiji zemlje domaćina za informaciju koja bi sprečila terorističke napade u državi odašiljanja i privela teroriste licu pravde (ukoliko država ima dovoljno sredstava i mogućnosti);
- pružanje pomoći privatnom sektoru bezbednosti države odašiljanja u inostranstvu tako što diseminuju informacije o kriminalu i terorizmu, kao i politička i ekonomska pitanja koja utiču na bezbednost u određenoj zemlji ili regionu;

- angažovanje agenata za specijalne istrage u vezi sa krivotvorenjem pasoša i viza i drugih krivičnih dela počinjenih u vezi sa ovim kriminalnim aktima, često je povezano sa identifikacijom i zaustavljanjem terorista;
- pružanje informacije analitičarima zemlje odašiljanja u istraživanju i praćenju terorističkih aktivnosti u inostranstvu, trendova i pretnji protiv građana i svog diplomatskog osoblja;[14] i,
- pomaganje pripadnicima snaga bezbednosti zemlje domaćina u informacijama koje se odnose na potencijalne teroriste i terorističke organizacije za koje postoje pouzdane informacije da mogu izvesti terorističke aktivnosti.

Još jedan važan element u borbi protiv terorizma jeste napor policijskog diplomate da se poveća javno-privatno partnerstvo, jer teroristi sve više ciljaju tzv. „meke mete" i kritičnu infrastrukturu. Preempcija i prevencija terorizma su najvažniji cilj policijskog diplomate. Privatni sektor pruža ogroman potencijal u smislu proizvodnje inovativnih rešenja i, u većini slučajeva, radi efikasnije i fleksibilnije, s nižim troškovima nego što je to u javnom sektoru. Kada se zadaci i rizici valjano preraspodele u javnom i privatnom sektoru, u vezi sa suprotstavljanjem terorizmu, smanjuje se opterećenje na vladu i otvaraju se novi tržišta za preduzeća, koja mogu da kreiraju stabilno bezbednosno okruženje. Bez dovoljnog stepena bezbednosti, ekonomija ne može da napreduje.

Propisi u mnogim državama EU zahtevaju da finansijske institucije imaju efikasne sisteme za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. U kampanji protiv pranja novca i finansiranja terorizma, države EU su razvile brojne mere za unapređenje borbe protiv ilegalnih finansijskih tokova. Iako su ove mere jasan prikaz međunarodnih standarda, oni su pokazali više nego stroge međunarodne zahteve u mnogim aspektima. Policijski diplomata za borbu protiv politike pranja novca kombinuje svoja znanja u sprovođenju zakona preventivnim pristupom u upravljanju rizikom sa finansijskim sektorom zemlje-domaćina.

Primer dobre saradnje policija u suprotstavljanju terorizmu predstavlja saradnja između Nemačke i SAD, čiji su policijski oficiri za vezu u stalnoj međusobnoj komunikaciji. U aprilu 2003. godine američka administracija je navela: „Nemačka je aktivan i važan učesnik u globalnoj koaliciji protiv terorizma, i ona je napravila značajan doprinos u borbi protiv terorizma unutar i van nemačke teritorije." Nemačka je taj svoj rad ostvarila sa međunarodnom zajednicom kroz Ujedinjene nacije, NATO, zemlje G-8 i unutar Evropske unije u koordinaciji napora za suprotstavljanje međunarodnom terorizmu. Nemačka i SAD su se čvrsto povezale u borbi protiv terorizma. Od trenutka rušenja Svetskog trgovinskog centra, nemačke i američke vlasti, posebno FBI i CIA su intenzivirali svoju tradicionalno blisku

[14] *Diplomatic Security Fights Terrorism*, US Department of State, Washington, 2008, p. 2.

saradnju sa nemačkim obaveštajnim službama i policijom. Petnaest oficira za vezu iz američkih agencija za provođenje zakona učestvuje u istragama u Nemačkoj. Nemačka savezna kriminalistička policija ima dva stalna oficira za vezu (policijska) u Vašingtonu. Pored toga, oficir za vezu nemačkog saveznog tužioca radi u američkom Sekretarijatu pravde.[15]

Kroz Program pomoći u borbi protiv terorizma (Antiterrorism Assistance Program), američka administracija organizuje obuku u SAD i u inostranstvu – za bezbednost osoblja iz prijateljskih država u policijskim postupcima i procedurama postupanja sa teroristima i terorističkim aktima. Od početka programa (1983), više od 36.000 stranih studenata iz preko 130 zemalja prošlo je obuku u otkrivanju bombi, istraga mesta zločina, aerodroma i izgradnje bezbednosti, pomorske bezbednosti i zaštite ličnosti od posebnog značaja. Ovi službenici su sada bolje pripremljeni za borbu protiv terorizma i zaštitu Amerikanaca u inostranstvu u vreme krize. Američka administracija je prikupila brojna iskustva od stranih policajaca koji su ih koristili u obuci za uspešno suprotstavljanje terorističkim aktima u svojim zemljama.[16]

ZAKLJUČAK

Nemoguće je reći sa sigurnošću da li je borba/rat protiv terorizma promenio karakter policije. Dokazi su složeni fragmentarno i impresionistički. Izgleda da su specijalizovane mogućnosti, posebno za prikupljanje obaveštajnih podataka, i njihova analiza razvijeni u svim zemljama. Postoje razlozi zašto uniformisani pripadnici treba da preuzmu veću ulogu u prevenciji i kontroli terorizma, pored već postojećih u odgovoru na terorističke događaje i ublažavanju njihovog uticaja. Lokalna policija može biti izuzetno korisna u otkrivanju terorističke aktivnosti u vezi sa izgradnjom saradničkih odnosa sa informatorima u lokalnim zajednicama, kao i u koordinaciji bezbednosnih aktivnosti između javnih i privatnih agencija.

Međutim, neizbežna uloga policije u suprotstavljanju terorizmu je kroz međunarodnu policijsku saradnju, dakle putem multilateralnih i bilateralnih odnosa. U zavisnosti od „slučaja do slučaja", kombinacija ovih odnosa može pružiti potpun uvid u terorističke aktivnosti. Uloga policijskih diplomata u suzbijanju terorizma obuhvata niz mera, procedura i postupaka koji se odnose – od uvezivanja pripadnika policije zemlje domaćina i oficira zaduženih za bezbednost privrednih subjekata i drugih pravnih lica – do pomaganja pripadnicima snaga bezbednosti zemlje domaćina u informacijama koje se odnose na potencijalne teroriste i terorističke

---

[15] Wolfgang Ischinger, *Fighting Terrorism – International Cooperation as a Strategy of Prevention,* April 2004, Intenet, 20/01/11, http://www.homelandsecurity.org/journal/Default.aspx?oid=32&ocat=3.

[16] *Helping Other Nations Fight Terrorism*, Internet, 11/02/11, http://www.state.gov/m/ds/about/ overview/c9007.htm.

organizacije za koje postoje pouzdane informacije da mogu izvesti terorističke aktivnosti.

Preempcija i prevencija terorizma su najvažniji cilj policijskog diplomate. Kada se zadaci i rizici valjano preraspodele u javnom i privatnom sektoru, u vezi sa suprotstavljanjem terorizmu, smanjuju se opterećenja na vladu i otvaraju se nova tržišta za preduzeća koja mogu da kreiraju stabilno bezbednosno okruženje. Stoga su napori koje ulože policijske diplomate od izuzetnog značaja u suzbijanju terorizma, jer obuhvataju splet različitih aktivnosti i znanja koja zadiru u sve pore društva i države.

LITERATURA

[1] Bayley, H. David, Weisburd, David, *The Role of the Police in Counterterrorism*, Internet, 20/02/11, http://s21.anu.edu.au/conference/addread/Bayley-Weisburd%20essay%20FINAL.pdf, p. 10.

[2] Berridge, R. Geoff, *Diplomacija: teorija i praksa*, Biblioteka Politička misao, Zagreb, 2004.

[3] Dimitrijević, Vojin, i dr., *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2005.

[4] *Diplomatic Security Fights Terrorism*, US Department of State, Washington, 2008.

[5] Đorđević, Stevan, Mitić, Miodrag, *Diplomatsko i konzularno pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 2000.

[6] *Foreign Policy Aspects of the War Against Terrorism*, Sixth Report of the Foreign Affairs Committee, Internet, 06/01/11, http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/Cm6590.pdf.

[7] Internet, 02/01/11, http://www.ambafrance-ng.org/articlephp3?id_article=331.

[8] Ischinger, Wolfgang, *Fighting Terrorism – International Cooperation as a Strategy of Prevention,* April 2004, Intenet, 20/01/11, http://www.homelandsecurity.org/journal/Default.aspx?oid=32&ocat=3 .

[9] Kekić, Dalibor, Subošić, Dane, „Policijska diplomatija", *Međunarodni problemi*, Vol. LXI, No. 1–2/2009, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009.

[10] Knežević-Predić, Vesna, *OGLED O SUVERENOSTI: Suverenost i Evropska unija*, Institut za političke studije, Beograd, 2001.

[11] Miletić, Slobodan, *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd, 2005.

[12] Rosenau, James, "The Dinamism of a Turbulent World", in: Michale Klare, Yogesh Chandrani, *World Security*, Third Edition, St. Martin's Press, New York, 1998.

[13] *Second Ministerial Conference on Drug Trafficking Routes From Afghanistan*, Internet, 03/01/11, http://www.centcom.mil/sites/csacnswg/Paris%20Pact%20Information/09%20%20Observations%20and%20 Recommendations%20Paris2-Moscow1.doc.

Dalibor Kekić, PhD

Professor Željko Nikač, PhD
The Academy of Criminalistic and Police Studies
Belgrade

Summary: The concept of police diplomat is not new in international police relations. Specifically, the term appears at the beginning, and full recognition is experiencing at the end of the previous century. By creating the first forms of international organized crime and terrorism, there are also indications of international police cooperation. By signing this agreement on the creation of the Interpol 1956th the foundations for the realization of the quest to establish an international police law, and thus institute a police attaché. Whatever the short term gain of high policing for police agencies, there can be an eventual public backlash to a growing emphasis on high policing. If local police begin to withdraw resources from activities that provide perceptible services to the public, such as uniformed patrolling, responding to calls-for-service, school liaison programs, and traffic regulation, public regard and support for the police may decline. Evolution of development in the nascent police diplomats in particular in recent years and that after signing the Treaty of Schengen. International terrorism has affected the cooperation between countries is close and immediate. If countries are ranked of our sample along a continuum from transformative impact to no impact at all, impression is that general policing has been affected most in the United States. Despite 9/11, American police seem still be to searching for their role in counterterrorism.The practice of police diplomat to combat terrorism and radicalism of the appearance of the group begins by TREVI (Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence Internationale - International terrorism, radicalism, extremism and violence). Ministry of Foreign Affairs of the United Kingdom, in order to fight against terrorism, began with the detachment of police attachés in countries that are considered to be a stronghold of the security problem. Also, many UN conventions and laws defining the scope of police work and diplomats in the fight against international terrorism. The role of police diplomat in combating terrorism includes a series of measures, procedures and practices. The critical question is whether a shift to high policing, especially by general-duties police agencies, in most countries should be applauded or prevented. As it was pointed out, there are reasons why uniformed, general-duties police should take on a greater role in the prevention and control of terrorism, in addition to their inevitable role in

responding to terrorist events and mitigating their impacts. Local police can be enormously helpful in detecting terrorist-related activity, building bridges to informants in critical communities, and in coordinating security responses between public and private agencies.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 343.23

TERORIZAM U MEĐUNARODNOM I KRIVIČNOM PRAVU NEKIH ZEMALJA

TERRORISM IN INTERNATIONAL CRIMINAL LAW AND CRIMINAL LAW OF SOME COUNTRIES

prof. dr Dragan Jovašević
Pravni fakultet u Nišu
prof. dr Ljubinko Mitrović
Visoka škola unutrašnjih poslova u Banjoj Luci

Apstrakt: Od najstarijih vremena terorizam je tretiran kao izuzetno opasno i teško krivično delo zaprećeno teškim kaznama. Spada u politička krivična dela, upravljen je na političko dobro ili vrednost, preduzima se iz političkih motiva širokom lepezom različitih delatnosti. Ovo delo karakteriše vrsta i priroda prouzrokovane posledice – strah i osećanje lične ugorženosti kod građana. Radi se o krivičnom delu koje je zaprećeno strogim kaznama u svim krivičnim zakonodavstvima danas u čijoj se osnovi nalaze standardi utvrđeni u međunarodnim i evropskim pravnim aktima. Upravo o pojmu, obeležjima i karakteristikama krivičnog dela terorizma u pojedinim pravnim sistemima i međunarodnim dokumentima govori ovaj rad.

Ključne reči: terorizam, strah, krivično delo, politički motiv, zakon, međunarodni dokumenti, sankcija.

UVODNA RAZMATRANJA

Iako se radi o pojavi davnašnjeg porekla, još uvek ne postoji jedinstven i opšteprihvaćen pojam i definicija terorizma, a u pravnoj, sociološkoj, filozofskoj, politikološkoj i drugoj literaturi se mogu pronaći različita određenja ovog pojma[1]. Pri tome pojedini autori daju jasne, precizne i koncizne definicije, za razliku od onih koji opisnim putem pokušavaju da što širi krug različitih oblika pojavnog manifestovanja terorizma podvedu pod obeležja i karakteristike ovog pojma.

[1] D. Jovašević, Krivičnopravni pojam i obeležja terorizma, Vojno delo, Beograd, broj 3/2001. godine, str. 70–73.

Ima i onih autora koji se zadovoljavaju prostim tumačenjem zakonom određenog pojma terorizma, i to najčešće zbog pojma kako je određen u odredbama krivičnog zakonodavstva odnosne države. Naravno da pri tome možemo razlikovati definicije ovog pojma u međunarodnoj, odnosno u unutrašnjoj, nacionalnoj literaturi.

TERORIZAM U MEĐUNARODNOM PRAVU

Međunarodna zajednica se veoma rano suočila sa opasnošću od terorističkih grupa i organizacija koje, preduzimajući svoje politički intonirane aktivnosti, ne poznaju granice između država pa ni između kontinenata. Naime, terorizam predstavlja jedan od osnovnih oblika fenomenološkog ispoljavanja organizovanog kriminaliteta, i to kriminaliteta izuzetno visokog stepena težine i opasnosti, sa teškim posledicama po pojedinca i društvo. Ovde se, naime, radi o organizovanim akcijama pojedinaca, grupa i organizacija u zemlji ili inostranstvu s ciljem da putem terora dođu na vlast, ostvare svoje političke ciljeve ili druge političke ustupke ili pak da ostvare neke druge namere, ciljeve i pobude najčešće politički obojene[2].

Zbog opasnosti koja se od terorizma nadvila nad mnoge zemlje, ovaj problem je privukao relativno rano i pažnju šire međunarodne zajednice. Tako je još na Trećoj međunarodnoj konferenciji u Briselu održanoj juna 1930. godine u okviru pete komisije izučavan delikt nazvan terorizam, i to s aspekta njegovih različitih karakteristika i obeležja. Pojmom terorizma, tom prilikom, obuhvaćena je čitava jedna serija različitih zločina kojima se izaziva opšta opasnost za život, zdravlje i imovinu ljudi, kao što su, primera radi: izazivanje požara, eksplozije, poplave, širenje zaraznih bolesti i sl.

Već sledeće godine, na Četvrtoj međunarodnoj konferenciji koja je održana decembra 1931. godine u Parizu, problem terorizma se opet našao na dnevnom redu, i to ovaj put treće komisije. Ovaj put je, čak, terorizam pojmovno određen na sledeći način: "Svako ko bude u pogledu terorisanja stanovništva upotrebio protiv nekog lica ili njegove imovine bombe, mine, eksplozivne naprave, požar, vatreno oružje ili druge ubilačke ili razorne naprave ili ko bude izazvao ili pokušao da izazove, širi ili pokuša da širi neku epidemiju, stočnu zarazu ili slično zlo, ili ko prekine ili pokuša da prekine javnu službu i njeno vršenje koje je, inače, od opšte koristi, kazniće se za krivično delo terorizma"[3].

I konačno, pod okriljem Društva naroda 1937. godine u Ženevi je održana međunarodna konferencija posvećena problemu terorizma. Kao rezultat

---

[2] V. Popović, Međunarodnopravni aspekti terorizma, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, 2004. godine, str. 299–304.

[3] S. Softić, Međunarodne konvencije kao izvor prava u borbi protiv međunarodnog terorizma, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 3–4/2004. godine, str. 377–394.

intenzivnog rada velikog broja stručnjaka iz ove oblasti usvojena je Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju terorizma koja je predstavljala osnov (pravni) za međunarodnu borbu protiv terorizma. Naravno, politička obojenost terorističkih organizacija i simpatije koje su prema njima i njihovim aktivnostima gajile pojedine države predstavljala je ozbiljnu smetnju da ova konvencija i mere koje ona utvrđuje zažive u potpunosti u neposrednoj praktičnoj primeni, tako da je ona ostala "mrtvo slovo na papiru". No, u međunarodnoj zajednici, pre svega zbog neslaganja oko opšte definicije terorizma, kao i zbog činjenice da su mnogi teroristi u nekim sredinama prihvaćani pa čak i podržavani, neka generalna definicija terorizma koja bi povlačila opšte gonjenje svih terorista je izostala kao nemoguća (prvi pokušaji su zabeleženi još i pre II svetskog rata, posebno nakon ubistva jugoslovenskog kralja Aleksandra Karađorđevića u Marseju).

Ujedinjene nacije i terorizam

U periodu posle II svetskog rata problemu terorizma, odnosno njegovog sprečavanja i suzbijanja posvećena je znatno veća pažnja, pa je u tom smislu doneto i više međunarodnopravnih akata koji predstavljaju temelje savremenih napora država-ugovornica da se efikasnim merama i postupcima suprotstave ovoj pošasti dvadesetog veka. Tako je na Drugom zasedanju Generalne skupštine UN novembra 1947. godine usvojena Rezolucija broj 177/II, kojom je Komisija za kodifikaciju međunarodnog prava ovlašćena da pripremi Nacrt kodeksa međunarodnih zločina, u prvom redu zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva.

U realizaciji ove obaveze, Komisija je 1954. godine pripremila Nacrt kodeksa međunarodnih zločina među kojima je bilo predviđeno i delo podsticanja ili ohrabrivanja terorističkih aktivnosti od strane vlasti jedne zemlje, i to organizovanih aktivnosti koje su sračunate i upravljene na izvođenje neposrednih terorističkih akata u drugoj zemlji. Ovaj kodeks međunarodnih zločina jedinstveno u okviru najšire međunarodne organizacije država ni do današnjeg dana nije usvojen. Poslednjih godina sporazumevanjem u okviru i pod okriljem univerzalne svetske organizacije – UN, i u drugim regionalnim međunarodnim (političkim i bezbednosnim) organizacijama označavaju se oni fenomeni, odnosno oni oblici terorizma koji se smatraju opasnim.

Posle otmice i ubistva izraelskih sportista u Minhenu 1972. godine, u SAD i drugim zapadnoevropskim zemljama je došlo do velike kampanje protiv međunarodnog terorizma. Tadašnji predsednik SAD Ričard Nikson lično je bio angažovan, a američka administracija je organizovala pojedinačne i grupne konsultacije s većim brojem zemalja. Rezultat takve kampanje bio je predlog generalnom sekretaru UN Kurtu Valdhajmu da se na dnevni red 27. zasedanja Generalne skupštine stavi tačka: "Mere za sprečavanje

međunarodnog terorizma koji ugrožava ili uzima nevine živote ili narušava osnovne slobode".

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je donela više rezolucija o problemu međunarodnog terorizma, i to 1972, 1976. i 1977. godine. Potom su u okviru Ujedinjenih nacija donete sledeće konvencije u kojima je određena pažnja posvećena i problemu sprečavanja i suzbijanja terorizma[4]: 1) Konvencija o krivičnim delima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima iz 1963. godine, 2) Haška konvencija o suzbijanju nezakonitih otmica vazduhoplova iz 1970. godine, 3) Montrealska konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbednosti civilnog vazduhoplova iz 1971. godine, 4) Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih dela protiv lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente iz 1973. godine, 5) Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca iz 1979. godine, 6) Međunarodna konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada iz 1997. godine i 7) Međunarodna konvencija o suzbijanju sprečavanja finansiranja terorizma[5].

Poseban značaj za ostvarenje efikasne borbe protiv terorizma ima i Konvencija o suzbijanju terorizma usvojena od strane Evropskog saveta 1977. godine, kao i Deklaracija ministarskog sastanka Koordinacionog biroa nesvrstanih zemalja doneta u Nju Delhiju 1986. godine, u kojoj je jednodušno osuđena svaka vrsta terorizma i posebno naglašena legitimna borba pojedinih naroda protiv kolonijalnih ili rasističkih režima i strane okupacije.

I mnogi drugi međunarodnopravni akti[6] doneti poslednjih godina sadrže odredbe o osudi terorističkih akata, zatim o potrebi saradnje među državama u suzbijanju ovih aktivnosti kao i širokom instrumentariju koji stoji državama na raspolaganju u borbi sa ovom izuzetno opasnom socijalnopatološkom pojavom. Tu mislimo na Deklaraciju Generalne skupštine UN o merama za eliminisanje terorizma iz 1994. godine kao i završne deklaracije pokreta nesvrstanih zemalja u Beogradu 1989. godine, Džakarti 1992. godine, Kartaheni 1995. godine, Durbanu 1993. godine, a posebno na Deklaraciju "Grupe 7" o terorizmu iz 1996. godine.

Dokument "Grupe 7" praktično sadrži plan aktivnosti izložen u 25 tačaka kao osnova strategije za borbu protiv terorizma na međunarodnom nivou. U borbi protiv terorizma predviđena su tri vida saradnje, i to: a) osnovni vid koji čine bilateralni sporazumi zemalja o razmeni informacija o terorizmu,

---

[4] S. Softić, Dokumenta UN čiji su sadržaj mjere za eliminisanje međunarodnog terorizma, Kriminalističkle teme, Sarajevo, broj 1–2/2005. godine, str. 143–161.

[5] V. Vasilijević, Pokušaj određivanja terorizma kao međunarodnog zločina, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 1–3/1973. godine, str. 169–181.
Ova konvencija je usvojena od Generalne skupštine UN 9. decembra 1999. godine, a ratifikovana je od strane Bosne i Hercegovine 2003. godine (Službeni list BiH – Međunarodni ugovori, broj 3/2003).

[6] V. Popović, Međunarodnopravni aspekti terorizma, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, 2004. godine, str. 299–304.

teroristima i o metodama borbe protiv terorista, b) regionalni ili kontinentalni vid koji podrazumeva delatnosti pojedinih organa i institucija od regionalnog i kontinentalnog značaja (Evropska unija, OEBS, Savet Evrope i dr.) i v) multilateralni vid koji obuhvata univerzalnu međunarodnu aktivnost na suzbijanju i sprečavanju terorizma pod okriljem UN, Interpola, NATO-a i dr.

No, osnovna slabost i nedostatak svih navedenih međunarodnih pravnih akata jeste nedostatak efikasnih mera, načina i postupka za sprečavanje i suzbijanje terorizma i nadležnost određenih organa (državnih i naddržavnih) kao i mehanizama saradnje među državama u gonjenju i kažnjavanju učinilaca ovih teških krivičnih dela. Stoga je i dalje akcenat u borbi protiv terorizma zadržan u nacionalnim (unutardržavnim) okvirima.

Regionalne organizacije i terorizam

Pored međunarodnopravnih akata univerzalnog karaktera donetih u okviru i pod okriljem Ujedinjenih nacija ili njihovih pojedinih organa, problemom saradnje između pojedinih država u suzbijanju i sprečavanju različitih oblika i vidova kriminaliteta, a posebno terorizma bave se i regionalne međunarodne (političke i bezbednosne) organizacije. Među ovim regionalnim organizacijama svojom aktivnošću se izdvaja Savet Evrope, kao najznačajnija i najmasovnija bezbednosno-politička evropska organizacija.

Na regionalnom nivou, od posebnog značaja jeste, dakle, delatnost Saveta Evrope (kao najstarije i najmasovnije evropske regionalne organizacije bezbednosno-političkog karaktera sa sedištem u Strazburu. Danas ova organizacija obuhvata pedeset država). U pogledu delovanja ove regionalne organizacije na planu suzbijanja i sprečavanja terorizma i različitih drugih oblika kriminalne delatnosti, posebno se ističu sledeći pravni akti: 1) Evropska konvencija o suzbijanju terorizma – doneta u Strazburu 27. januara 1977. godine (koju je Bosna i Hercegovina ratifikovala 2003. godine)[7] i 2) Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom – doneta u Strazburu 8. novembra 1990. godine (koju je BiH ratifikovala 2004. godine) .

Prvi regionalni međunarodni pravni akt koji postavlja osnove regionalne saradnje među državama u suprotstavljanju i sprečavanju različitih oblika i vidova terorizma jeste Evropska konvencija o suzbijanju terorizma doneta još januara 1977. godine. Ovom se konvencijom (koja je obavezujuća samo za države članice ove regionalne evropske organizacije) određuju pojam, karakteristike i elementi terorizma (kao krivičnog dela kojim se na najopasniji način ugrožava bezbednost uopšte ali i pojedini segmenti bezbednosti u međunarodnim, regionalnim i nacionalnim razmerama). Posle pojmovnog definisanja ove negativne bezbednosne pojave i bezbednosnog

[7] Službeni list BiH – Međunarodni ugovori, broj 12/2003.

izazova, određuje se sistem različitih mera i postupaka pojedinih država koje treba da doprinesu efikasnijoj i kvalitetnijoj borbi međunarodne zajednice s pojedinim oblicima i vidovima terorizma, različitih boja i ideologija (crnog, crvenog, belog i sl.). Tu se posebno izdvajaju mere upravljene na izdavanje učinilaca ovakvih krivičnih dela, naročito kada su vezane za ekstradiciju učinilaca ovih krivičnih dela, odnosno transfer osuđenih lica, kao i razmenu informacija te pružanje međunarodne krivičnopravne pomoći i uslovima za njeno funkcionisanje. Takođe, ovom konvencijom je formirano posebno telo Saveta Evrope – Evropski komitet za krivične probleme, s ciljem da ono blagovremeno prati efikasno, potpuno i kvalitetno izvršenje konvencije, odnosno postupanje pojedinih država u njenoj implementaciji u svakodnevnim aktivnostima u konkretnim situacijama.

Savet Evrope[8] je novembra 1990. godine doneo takođe posebno značajnu Konvenciju o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom. I njen je osnovni cilj da postavi osnove za međunarodnopravnu saradnju zainteresovanih država u suzbijanju kriminaliteta (naročito organizovanog, internacionalnog, povezanog sa trgovinom opojnim drogama i psihotropnim supstancijama, oružjem, ali i trgovinom ljudima i belim robljem, odnosno ljudskim organima i delovima tela). Tako je ovom konvencijom ustanovljen čitav niz različitih specijalnih istražnih tehnika – kao i ovlašćenja nadležnih državnih organa u njihovoj primeni – koje imaju za cilj sprečavanje, suzbijanje i iskorenjivanje pranja novca, zatim uslove, način i postupak primene istražnih i privremenih mera, kao i pružanje istražne pomoći pojedinim državama.

TERORIZAM U KRIVIČNOM PRAVU

Pošto je, dakle, oštrica borbe protiv terorizma ipak u nacionalnim okvirima, to je izlaganje o krivičnopravnim aspektima, obeležjima i karakteristikama krivičnog dela terorizma nepotpuno, ako se bar u kratkim crtama ne ukaže na neka uporednopravna rešenja ove inkriminacije u pozitivnopravnim sistemima evropskih zemalja. Pri tome smo koristili krivične zakone koji su doneti poslednjih godina.

Albanija

Krivični zakonik Albanije iz 1995. godine[9] u članu 230. predviđa krivično delo terorizma. Delo čini lice koje preduzme akt nasilja upravljen na život ili zdravlje ljudi ili na njihove slobode, vršenjem otmice nekog lica ili nasiljem na javno saobraćajno sredstvo ili teškim narušavanjem javnog reda, čime se

---

8 Savet Evrope, Zbirka dokumenata, Beograd, 1995. godine, str. 87–134.

9 Criminal code of the Republic of Albania, Official text, Tirana, 2000. godine, str. 56.

izazova strah i nesigurnost kod građana. Objekt zaštite su osnovna ljudska prava i slobode od nasilja svih vrsta i oblika.

Radnja izvršenja može se preduzeti sa više alternativno predviđenih delatnosti kao što su: a) preduzimanje akta nasilja na život ili zdravlje ljudi ili njihove slobode, b) vršenje otmice nekog lica, v) vršenje nasilja prema javnom saobraćajnom sredstvu i g) teško narušavanje javnog reda na bilo koji drugi način ili bilo kojim sredstvom.

Posledica dela je konkretna opasnost po život ili zdravlje ljudi ili njihove lične slobode, koja se manifestuje u izazivanju straha i nesigurnosti kod građana. Učinilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje petnaest godina ili kazna doživotnog zatvora ili smrtna kazna.

Bosna i Hercegovina

Krivično pravo Bosne i Hercegovine poznaje tri krivična dela terorizma. To su[10]: 1) terorizam (član 201. KZ BiH[11], član 201. KZ F BiH[12], član 198. KZ BD BiH[13] i član 299. KZ RS[14]), 2) finansiranje terorističkih aktivnosti (član 202. KZ BiH, član 202. KZ F BiH, član 199. KZ BD BiH i član 301. KZ RS) i 3) uzimanje talaca (član 300. KZ RS, član 200. KZ F BiH, član 197. KZ BD BiH).

Krivično delo terorizma[15] se sastoji u vršenju terorističkog akta s ciljem ozbiljnog zastrašivanja građana ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine (Republike Srpske), vlade druge države ili međunarodne organizacije da nešto učine ili ne učine, ili s ciljem ozbiljnog narušavanja ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, ekonomskih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine (Republike Srpske), druge države ili međunarodne organizacije. Objekt zaštite jeste ustavno uređenje i bezbednost Bosne i Hercegovine (Republike Srpske), kao i međunarodna bezbednost.

Radnja izvršenja se sastoji u vršenju terorističkog akta koji može biti preduzet u trojakoj nameri (cilju): a) da se ozbiljno zastraše građani (u smislu izazivanja osećanja straha i lične i imovinske nesigurnosti kod građana), b) da se prisile organi vlasti Bosne i Hercegovine (Republike Srpske), vlade druge zemlje ili međunarodna organizacija da nešto učine ili ne učine ili v) da se ozbiljno naruše ili unište osnovne političke, ustavne, privredne ili društvene

---

[10] B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo, posebni dio, Sarajevo, 2005. godine, str. 68–71.

[11] Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 3/2003; 32/2003; 37/2003; 54/2004; 61/2004; 30/2005; 53/2006; 55/2006; 32/2007 i 8/2010.

[12] Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 36/2003.

[13] Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, broj 10/2003 i 1/2004.

[14] Službeni glasnik Republike Srpske, broj 49/2003; 108/2004; 37/2006; 70/2006 i 73/2010.

[15] B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo, posebni dio, *op. cit*. str. 68–70.

strukture Bosne i Hercegovine (Republike Srpske), druge zemlje ili međunarodne organizacije. Ova namera ne mora biti u konkretnom slučaju i ostvarena, ali mora da predstavlja pobudu učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja.

Teroristički akt predstavlja preduzimanje umišljajne delatnosti – koja s obzirom na svoju prirodu i kontekst može ozbiljno da ošteti državu ili međunarodnu organizaciju – kao što je[16]: a) napad na život lica koji može prouzrokovati njegovu smrt, b) napad na tjelesni integritet lica, v) protivpravno zatvaranje, držanje zatvorenim ili oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja nekog lica na drugi način s ciljem da se to ili neko drugo lice prisili da nešto učini, ne učini ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca, g) nanošenje velike štete objektima Bosne i Hercegovine (Republike Srpske), vlade druge države ili javnim objektima, saobraćajnom sistemu, objektima infrastrukture, uključujući informatički sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mestu ili privatnoj imovini, za koju štetu je verovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne materijalne štete, d) otmica vazduhoplova, broda ili drugog sredstva javnog saobraćaja ili prevoza robe, đ) proizvodnja, posedovanje, sticanje, prevoz, snabdevanje, korišćenje ili osposobljavanje za korišćenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnih materijala, kao i istraživanje i razvoj biološkog i hemijskog oružja ili radioaktivnih materijala, dž) ispuštanje opasnih materija ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava s ciljem ugrožavanja ljudskih života, e) ometanje ili zaustavljanje snabdevanja vodom, električnom energijom ili drugim prirodnim resursom s ciljem ugrožavanja ljudskih života i f) pretnja izvršenjem bilo kog od navedenih dela.

Izvršilac dela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj koji karakteriše navedena namera. Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje tri godine.

Kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela za koji je propisano pooštreno kažnjavanje postoji u sledećim vidovima: 1) ako je usled preduzete radnje izvršenja osnovnog dela u bilo kom obliku nastupila smrt jednog ili više lica. Teža posledica mora biti rezultat nehata učinioca i mora se nalaziti u uzročno-posledičnoj vezi sa preduzetom radnjom izvršenja. Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje pet godina i 2) ako je pri izvršenju djela terorizma učinilac s umišljajem lišio života neko lice. Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora[17].

---

[16] M. Simović, Krivično delo terorizma u krivičnom zakonu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1–2/2003. godine, str. 199–217.

[17] B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo, posebni dio, *op. cit.* str. 70–71.

Crna Gora

Krivični zakonik Republike Crne Gore[18] predviđa tri krivična dela terorizma. To su: 1) terorizam u čl. 365. KZ RCG, 2) međunarodni terorizam u čl. 447. KZ RCG i 3) finansiranje terorizma u čl. 449. KZ RCG.

Terorizam[19] se sastoji u izazivanju eksplozije, požara ili u preduzimanju druge opšteopasne radnje ili vršenju otmice nekog lica ili drugog akta nasilja ili pretnje preduzimanjem kakve opšteopasne radnje ili upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva čime se izaziva osećanje straha ili nesigurnosti kod građana u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Republike Crne Gore. Objekt zaštite je ustavno uređenje i bezbednost Crne Gore.

Radnja izvršenja se sastoji iz više alternativno predviđenih delatnosti: a) izazivanje eksplozije, b) izazivanje požara (paljevina), v) preduzimanje druge opšteopasne radnje, g) vršenje otmice, d) preduzimanje drugih akata nasilja i đ) pretnja (stavljanje u izgled, najava) upotrebe nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnosg sredstva – kojim se stvara opšta opasnost za život, telo i zdravlje individualno neodređenog broja ljudi koji se nađu u zoni dejstva ovako prouzrokovane opšte opasnosti. Za postojanje dela je bitno da se ove radnje preduzimaju u određenoj nameri – nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti zemlje. Ova namera mora da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje, ali ona u svakom konkretnom slučaju ne mora da bude i ostvarena.

Posledica dela je izazivanje osećanja straha ili nesigurnosti (lične i imovinske) kod građana. To osećanje je izraženo u strahu za sopstveni život ili život najbližih, za očuvanje zdravlja, slobode ili imovine. Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj koji karakteriše navedena namera. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od tri do petnaest godina.

Hrvatska

Kazneni zakon Republike Hrvatske[20] takođe poznaje dva krivična dela terorizma. To su: 1) protivdržavni terorizam u čl. 141. KZ RH i 2) međunarodni terorizam u čl. 169. KZ RH.

Protivdržavni terorizam kao krivično delo čini lice koje u cilju ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Republike Hrvatske izazove eksploziju ili požar ili kakvom opšteopasnom radnjom ili sredstvom izazove

---

[18] Službeni list Republike Crne Gore, broj 70/2003 i 47/2006

[19] LJ. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004. godine, str. 844–846.

[20] Narodne novine Republike Hrvatske, broj 110/97, 27/98, 50/2000, 129/2000 i 105/2004.

opasnost za živote ljudi ili imovinu ili izvrši otmicu nekog lica ili izvrši neko drugo nasilje na području Republike Hrvatske ili prema njenom građaninu čime se prouzrokuje osećaj lične nesigurnosti kod građana. Objekt zaštite je ustavno uređenje i bezbednost Republike Hrvatske[21].

Radnja izvršenja je višestruko alternativno određena kao: a) izazivanje eksplozije ili požara, b) preduzimanje kakve opšteopasne radnje ili upotreba opšteopasnog sredstva kojim se izaziva opasnost za živote ljudi ili imovinu, v) izvršenje otmice nekog lica i g) izvršenje nekog drugog nasilja.

Za postojanje ovog dela je potrebno ispunjenje i sledećih elemenata bića: a) radnja izvršenja se preduzima na određenom mestu – na području Republike Hrvatske, b) radnja izvršenja se preduzima prema određenom pasivnom subjektu – građaninu Republike Hrvastke, v) radnja izvršenja se preduzima u određenoj nameri – nameri ugrožavanja ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Hrvatske. Ova namera mora da postoji na strani učinioca u vreme izvršenja radnje, ali ona ne mora da bude ostvarena u svakom konkretnom slučaju i g) posledica dela se sastoji u povredi u vidu prouzrokovanja osećaja lične nesigurnosti (straha) kod građana.

Učinilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj koji kvalifikuje navedena namera ugrožavanja ustavnog uređenja i bezbednosti. Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje tri godine.

Makedonija

Krivični zakonik Republike Makedonije[22] predviđa dva krivična dela terorizma: 1) terorizam u čl. 313. KZ RM i 2) međunarodni terorizam u čl. 419. KZ RM.

Krivično delo terorizma čini lice koje u nameri ugrožavanja ustavnog poretka ili bezbednosti Republike Makedonije izvrši ili pokuša da izazove požar, poplavu ili drugo opšteopasno dejstvo ili akt nasilja čime se izaziva osećanje nesigurnosti ili straha kod građana. Objekt zaštite je ustavni poredak i bezbednost Republike Makedonije.

Radnja izvršenja je alternativno određena kao: a) izazivanje požara ili poplave, b) pokušaj da se izazove požar ili poplava, v) preduzimanje kakve opšteopasne radnje ili upotreba opšteopasnosg sredstva i g) izvršenje nekog drugog nasilja. I samo započinjanje neke od zakonom navedenih radnji predstavlja svršeno krivično delo u ovom obliku. Za postojanje ovog dela je potrebno da je radnja izvršenja preduzeta u određenoj nameri – nameri ugrožavanja ustavnog poretka ili bezbednosti Republike Makedonije. Ova

---

[21] B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str. 548–552.

[22] Služben vesnik na Republika Makedonija, broj 37/96.

namera mora da postoji na strani učinioca u vreme izvršenja radnje, ali ona ne mora da bude ostvarena u svakom konkretnom slučaju.

Posledica dela je povreda u vidu izazivanja osećanja nesigurnosti ili straha kod građana. Učinilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj koji kvalifikuje navedena namera. Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje tri godine.

Ruska federacija

Krivični zakonik Ruske federacije[23] u čl. 205. predviđa krivično delo terorizma. Ovo delo se sastoji u vršenju eksplozija, paljevina ili drugih činjenja koja izazivaju opasnost od pogibije ljudi, prouzrokovanja znatne štete ili nastajanja drugih društvenoštetnih posledica ako su te delatnosti izvršene u cilju narušavanja društvene bezbednosti, zastrašivanja stanovništva ili radi uticanja na organe vlasti u procesu donošenja odluka. Objekt zaštite je ustavni poredak i bezbednost zemlje.

Radnja izvršenja je alternativno određena kao: a) izazivanje eksplozije ili požara i b) preduzimanje drugih radnji kojima se izaziva opasnost od pogibije ljudi, prouzrokovanja znatne štete ili nastajanja drugih društveno štetnih posledica. Bitno je da su ove radnje preduzete u određenoj nameri – nameri, cilju narušavanja društvene bezbednosti, zastrašivanja stanovništva ili radi uticanja na organe vlasti u procesu donošenja odluka. Ova namera mora da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje, ali ona ne mora da bude ostvarena u svakom konkretnom slučaju. No, ovo delo postoji ako je samo praćeno (dakle, stavljeno u izgled) vršenje ovih opšteopasnih delatnosti.

Učinilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj koji kvalifikuje navedena namera. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od pet do deset godina.

Delo ima dva teža oblika ispoljavanja: 1) ako je osnovno delo terorizma izvršeno pod kvalifikatornim okolnostima kao što su: a) od strane grupe lica uz prethodni dogovor, b) od strane lica u povratu i v) uz primenu (upotrebom) vatrenog oružja. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od osam do petnaest godina i 2) ako je osnovno delo terorizma izvršeno od strane organizovane grupe (kao oblika zločinačkog udruženja) ili ako je usled preduzete radnje izvršenja došlo do nastupanja težih posledica koje se mogu javiti u dva vida: a) kao nehatno prouzrokovanje smrti nekog lica i b) kao nastupanje drugih teških posledica. Koje su to druge teške posledice, predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće rešava u svakom konkretnom slučaju. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od deset do dvadeset godina.

---

[23] I. Fedosova, T. Skuratova, Ugolovnij kodeks Rossijskoj federacii, Garant, Moskva, 2005. godine, str. 150–152.

No, ruski krivični zakonik predviđa i jedno specifično rešenje prema kome se lice koje je učestvovalo u pripremanju nekog terorističkog akta može osloboditi od krivične odgovornosti (a time i od kažnjavanja) ako je blagovremenim upozorenjem organa vlasti ili na drugi način pomoglo da se spreči ostvarenje ovog dela pod uslovom da takva delatnost ovog lica ne ispunjava obeležja bića nekog drugog krivičnog dela. Ovakva izuzetna mogućnost oslobođenja učinioca pripremanog krivičnog dela terorizma opravdava se razlozima kriminalnopolitičkog karaktera.

Srbija

U Republici Srbiji je krivično delo teorizma inkriminisano u članu 312. Krivičnog zakonika[24]. Delo se sastoji u izazivanju eksplozije ili požara, u preduzimanju druge opšteopasne radnje, u vršenju otmice nekog lica, uzimanju talaca ili samovoljnom lišavanju slobode ili drugom aktu nasilja, u pretnji preduzimanjem kakve opšteopasne radnje ili upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva, čime se izaziva osećanje straha i nesigurnosti kod građana u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Srbije[25]. Objekt zaštite je ustavno uređenje i bezbednost Srbije, a objekt napada su: objekti, uređaji i postrojenja, stambene i poslovne zgrade, komunalna infrastruktura i uređaji javne upotrebe, saobraćajna sredstva, odnosno život, telo i zdravlje ljudi, te osnovne slobode i prava čoveka i građana.

Radnja izvršenja se sastoji iz više alternativno predviđenih delatnosti. To su: 1) izazivanje eksplozije – aktiviranje eksplozivne materije koja pod dejstvom vatre, toplote, udara, pritiska menja agregatno stanje i koja ima mogućnost brzog i naglog širenja zahvatajući sve predmete i lica na prostoru tako izazvane ekspanzivne opasnosti rasprskavajuće-parčadnog ili udarno-talasnog dejstva, 2) izazivanje požara – stvaranje, u vidu plamena, tinjanja ili žara, na predmetu vatre koja ima mogućnost naglog i nekontrolisanog širenja i prenošenja na druge predmete i ljude, 3) preduzimanje druge opšteopasne radnje – preduzimanje delatnosti na takav način i takvim sredstvom kojim može da se stvori opasnost za život i telo individualno neodređenog broja ljudi koji se nađu u zoni dejstva prouzrokovane opasnosti putem izazivanja poplave, ispuštanja otrova ili otrovnih gasova i sl., 4) otmica – odvođenje ili zadržavanje nekog lica upotrebom sile, pretnje, obmane ili na drugi način sa namerom da se ne pusti na slobodu dok se od tog ili nekog drugog lica ne iznudi kakav ustupak, korist, činjenje ili trpljenje, 5) uzimanje talaca – protivpravno odvođenje ili zadržavanje nekog lica, 6) samovoljno lišavanje slobode – protivpravno oduzimanje ili ograničenje slobode kretanja nekom

---

[24] D. Jovašević, Krivični zakonik Republike Srbije sa uvodnim komentarom, Beograd, 2007. godine, str. 16.

[25] D. Jovašević, Krivičnopravni problemi terorizma, Vojno delo, Beograd, broj 3/2001. godine, str. 70–82.

licu protivno njegovoj slobodnoj volji, 7) drugi akti nasilja – delatnost upotrebe sile ili pretnje neposrednom upotrebom sile prema nekom licu kojom se stvara neposredna, konkretna opasnost za život, telesni integritet i zdravlje ljudi, 8) pretnja upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva ili opšteopasne radnje – stavljanje u izgled, najava da će se neposredno upotrebiti opšteopasna radnja ili druga opšteopasna sredstva kojima se stvara opšta opasnost za život, telo i zdravlje individualno neodređenog broja ljudi koji se nađu u zoni dejstva ovako prouzrokovane opšte opasnosti[26].

Za postojanje dela je bitno da se ove radnje preduzimaju u određenoj nameri – nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti države Srbije[27]. Ova namera mora da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje, ali ona u konkretnom slučaju ne mora da bude i ostvarena. Posledica dela je izazivanje osećanja straha ili nesigurnosti (lične i imovinske) kod građana. To osećanje je izraženo u strahu za sopstveni život ili život najbližih, za očuvanje zdravlja, slobode ili imovine. Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktan umišljaj koji karakteriše navedena namera. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina. U smislu člana 320. KZ RS kažnjivo je i samo pripremanje ovog krivičnog dela.

ZAKLJUČAK

U strukturi političkih krivičnih dela, kako u međunarodnom, tako i u nacionalnom, unutrašnjem krivičnom pravu, po svojoj prirodi, karakteristikama i značaju izdvaja se krivično delo pod nazivom "terorizam". To je krivično delo koje u sistemu savremenog krivičnog prava svoje uporište nalazi u relevantnim međunarodnim pravnim aktima (univerzalnog i regionalnog) karaktera. Ovim se krivičnim delom, njegovim otkrivanjem i dokazivanjem, kao i progonom i otkrivanjem njegovih učinilaca bave, pored nacionalnih organa krivičnog pravosuđa (organi vojne i civilne bezbednosti u okviru bezbednosne zajednice), i međunarodne institucije (Interpol i Europol, u prvom redu).

Sva savremena krivična zakonodavstva u posebnom delu predviđaju jedno ili više krivičnih dela terorizma. To znači da se, pored inkriminisanja radnje terorizma, krivična odgovornost i kažnjivost u pojedinim zakonima (zakonicima) propisuje i za "finansiranje terorističke aktivnosti" i za "međunarodni terorizam". Najčešće se kao objekt zaštite kod krivičnog dela terorizma javlja ustavno uređenje i bezbednost države, dok su neposredni objekti napada: stambene i poslovne zgrade, komunalna infrastruktura i

---

[26] *ibid*.

[27] D. Jovašević, M. Rakić, Terorizam – bezbednosni i pravni aspekti, *op. cit*. str. 187–191.

uređaji javne upotrebe, saobraćajna sredstva, odnosno život, telo i zdravlje ljudi, kao i osnovne slobode i prava čoveka i građana.

Samo krivično delo se po pravilu sastoji u preduzimanju opšteopasne radnje, upotrebi opšteopasnog sredstva ili akta nasilja (ili pretnji njihovom upotrebom). Delo se najčešće sastoji u izazivanju eksplozije ili požara, u preduzimanju druge opšteopasne radnje, u vršenju otmice nekog lica, uzimanju talaca ili samovoljnom lišavanju slobode ili drugom aktu nasilja, u pretnji preduzimanjem kakve opšteopasne radnje ili upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva čime se izaziva osećanje straha i nesigurnosti kod građana u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti države. Za postojanje dela je bitno da se ove radnje preduzimaju u određenoj političkoj nameri (pobudi). Ova namera mora da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje, ali ona u konkretnom slučaju ne mora da bude i ostvarena. Posledica dela je izazivanje osećanja straha ili nesigurnosti (lične i imovinske) kod građana. To osećanje je izraženo u strahu za sopstveni život ili život najbližih, za očuvanje zdravlja, slobode ili imovine.

prof. Dragan Jovasevic, PhD
Faculty of Law, Nis

prof. Ljubinko Mitrovic, PhD
Police College, Banja Luka

Summary: Since earliest times, terrorism has been treated as extremely dangerous and severe criminal offence having as a consequence severe penalties. It is considered to be among political criminal offences, directed towards political good and value and politically motivated. One of its main characteristics is the type and nature of the caused consequences, that is, fear and sense of personal vulnerability. As said before, this is a criminal offence that is severely punished, thus being prescribed in all modern criminal laws, whose foundation consists of standards made of international and European legal acts. This study focuses on the concept, features and characteristics of the criminal offence of terrorism in specific legal systems and international documents.

Key Words: terrorism, fear, criminal offence, political motive, law, international documents, sanction.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285 (4)

COMBATING TERRORISM IN THE EUROPEAN UNION

BORBA PROTIV TERORIZMA U EVROPSKOJ UNIJI

***Snezana Nikodinovska – Stefanovska, Ph.D*[1]**
Faculty of Security, Skopje, Macedonia

Abstract: Terrorism poses a significant threat to the security of Europe, to the values of its democratic societies and to the rights and freedoms of European citizens. Acts of terrorism are criminal and unjustifiable under any circumstances. Terrorism must be countered both at national and international level. In the last decade both the quality and the quantity of activities aimed to contain terrorism have increased tremendously within the European Union (EU). Action by the European Union has intensified since 9/11[2], and in particular since the horrendous attacks in Madrid 2004 and London 2005.

The attacks of September 11 showed that the phenomenon of terrorism was not limited to the national or regional sphere and that the fight against terrorism had to be coordinated in the widest international context. Thus, terrorism has grown into an increasingly unpredictable menace that undermines the openness and tolerance of the European Union and poses a growing threat to the whole world. Preventing and combating terrorism has become one of the European Union's greatest challenges, to be implemented through a coordinated multidisciplinary effort, which is compatible with respect for fundamental rights.

The legal basis for the European counter-terrorism efforts is defined primarily in the former so-called "second and third pillars" of the EU, or the Common Foreign and Security Policy (CFSP) and Justice and Home Affairs. The fight against terrorism lies at the centre of the European Union's activities in the area of freedom, security and justice. It has been one of the most dynamically developing sectors of the EU integration project in the recent years.

Since the attacks of 11 September 2001, the European Union (EU) has been determined to step up the fight against terrorism. With this in mind, it has adopted in 2002 several legal documents

[1] *snikodinovska@fb.uklo.edu.mk*

[2] Attacks on New York, Washington DC and Philadelphia on 11 September 2001.

such as Framework decisions were adopted: one on combating terrorism and one concerning the European Arrest Warrant (EAW). In order to respond to terrorism as a serious threat to all States and to all peoples, the European Union has established, also, a counter-terrorism strategy, based on four pillars: "prevent", "protect", "pursue" and "respond".

Europol is one of the EU's bodies which offer specific models of international police cooperation against terrorism.

Since 9/11 the EU's role in combating terrorism has been considerably boosted. One should, however, never lose sight of the fact that its member states remain, even after the reform of the EU through the Lisbon Treaty, the primary actors in this field. They largely retain the final authority in respect of police, judicial and intelligence services, which are the main instruments in the EU's distinctive approach to terrorism. The EU as such plays a supporting role, where and when it is deemed able to inject added value into the endeavors of its member states.

INTRODUCTION

Terrorism poses a significant threat to the security of Europe, to the values of its democratic societies and to the rights and freedoms of European citizens. Acts of terrorism are criminal and unjustifiable under any circumstances. Terrorism must be countered both at national and international level. In the last decade both the quality and the quantity of activities aimed to contain terrorism have increased tremendously within the European Union (EU). Action by the European Union has intensified since 9/11[3], and in particular since the horrendous attacks in Madrid 2004 and London 2005.

The attacks of September 11 showed that the phenomenon of terrorism was not limited to the national or regional sphere and that the fight against terrorism had to be coordinated in the widest international context. Thus, terrorism has grown into an increasingly unpredictable menace that undermines the openness and tolerance of the European Union and poses a growing threat to the whole world. Preventing and combating terrorism has become one of the European Union's greatest challenges, to be implemented through a coordinated multidisciplinary effort, which is compatible with respect for fundamental rights.

Today, the EU has developed its own counter-terrorist policies. Since the Treaty of Maastricht[4], counter-terrorism policy forms part of the objectives of

[3] Attacks on New York, Washington DC and Philadelphia on 11 September 2001.

[4] Full name of the treaty is Treaty on European Union (TEU), Official Journal of the European Communities, No. C 191 (1992).

Justice and Home Affairs (JHA) in what was at the time the third pillar of the EU temple.[5] The Madrid European Council in 1995 established in its conclusions that terrorism should be regarded as a threat to democracy, to the free exercise of human rights and economic and social development. It was acknowledged that since terrorism increasingly operates on a transnational scale, it cannot be dealt with effectively solely by means of isolated action and using each individual State's own resources.

Later on, the Treaty of Amsterdam[6] referred to the fight against terrorism, amongst other serious forms of crime. Old-Article 29 of the Treaty on European Union[7] continued to list the fight against terrorism as one of the primary objectives of Police and Judicial Co-operation in Criminal Matters. The issue was also addressed in 1998 in the Vienna Action Plan to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an Area of Freedom, Security and Justice (AFSJ) and also in the conclusions of the Tampere Council of 1999.The Treaty of Amsterdam did not introduce any significant changes in the context of terrorism. Title VI reaffirms that combating terrorism may be achieved through closer cooperation between authorities from member states and Europol. [8] This was fulfilled by the Tampere Summit in 1999, which prioritized issues encompassed in the 'area of freedom, security and justice'. Again, terrorism threats were touched on only briefly. The Tampere Agenda emphasized the need for better coordination, for combating the financing of terrorism, for enhanced cooperation with Europol, to counter internet terrorism and to concentrate on describing terrorist acts in EU countries.

The European Council's 'Action Plan' to fight terrorism on 21 September 2001[9] marks the opening of a new chapter in the EU's counter-terrorist activities. Part of this development is that the fight against terrorism has become one of the central objectives in the creation of the Area of Freedom,

---

[5] The European Union is founded on its Treaties. Its three "pillars" represented different policy areas with different decision-making systems. Lisbon Treaty has emerged the three "pillars".

[6] Treaty of Amsterdam amending the treaty on European Union, the treaties establishing the European Communities and certain related acts, official Journal of the European Communities No. 340 (1997).

[7] The Treaty of Lisbon consists actually of two Treaties: The Treaty on European Union and the Treaty of the Functioning of the European Union (Lisbon Treaty amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community, Official Journal of the European Union, C 306,2007). In this text for the Treaty on European Union amended with the Lisbon Treaty abreviation TEU-L will be used, and for the Treaty of the Functioning of the European Union –TFEU.

[8] Article 29 of the TEU.

[9] Conclusions and Plan of Action of the Extraordunary European Council Meeting on 21 September, SN 140/01.

Security and Justice[10]. The Council described the objectives of the AFSJ as: (1) extending free movement of persons, protecting fundamental rights, and promoting EU citizenship while facilitating the integration of third country nationals (freedom); (2) fighting against all forms of organized crime (security); (3) guaranteeing European citizens equal access to justice and facilitating cooperation between Member States' judicial authorities (justice)[11].

The Treaty of Lisbon and the Stocholm Programme of December 2009 offer a renewed institutional and policy framework upone which the next generation of AFSJ measures wil be built. The Lisbon Treaty does away with the "first pillar/third pillar divide"and makes the EU Charter of fundamental Rights legally binding. Under the Lisbon Treaty the containment of terrorism takes an ever more prominent place. It is integrated within a great range of policies: Common Security and Defence Policy[12], AFSJ[13], minimum rules for criminal measures[14], Europol's mission[15], and solidarity clause[16].

The aim of this article is twofold. First, it will highlight the theoretical basis of the EU level counter-terrorism policy setting. Then the Europol role in the EU counter-terrorism policy setting is portrayed and its role explained.

TERRORISM AS THE EU PROBLEM-LAW AND POLICY

In Europe, the modern era of counter-terrorism policies can be traced to the 1970s. Namely, in the wake of the hostage-taking and murders at the Munich Olympic Games in 1972 and in response to terrorist threats with sources both within and outside Europe, as well as the problem of drug trafficking, the European Community Member States created the so-called TREVI (Terrorism, Radicalism, Extremism, and Violence International) Group of interior and justice ministers, which began to meet regularly in 1976.[17] This was largely an intergovernmental forum for collaboration outside of the formal treaty structure and it lacked a permanent secretariat, but provided the law enforcement authorities in the European Community with a limited,

---

[10] The Hague Programme: Strenghtening Freedom, Security and Justice in the European Union, OJ 2005 C 53/1.

[11] Council of the European Union, Living in an Area of Freedom, Security and Justice, 1 January 2005.

[12] Articles 43 of the TEU-L.

[13] Article 73 of the TEU-L.

[14] Article 83 of the TEU-L.

[15] Article 88 of the TEU-L.

[16] Article 222 of the TFEU.

[17] Occhipinti, J.D. (2004). Police and judicial Cooperation. In M. G. Cowles & D. Dinan (ed.), Developments in the European Union 2 (pp.181-199).New York: Pelgrave Macmillan, p.183.

yet useful way to communicate and exchange information on various transnational crimes, as well as to share best practices to combat them.[18]

Nowadays the role of the EU in the fight against terrorism is still relatively limited as most of the powers, instruments and capabilities/competences in this field continue to remain in the hands of the Member States. However, the EU has made a strong appearance as a security actor in the area of counter-terrorism. Through its legislative work and policy initiatives the EU can do a lot to help national authorities to work together internationally[19]

Article 2 of the Treaty on European Union states that the "Union shall set itself the objective to maintain and develop the Union as an area of freedom, security and justice, in which the free movement of persons is assured in conjunction with appropriate measures with respect to external border controls, asylum, immigration and the prevention and combating of crime"[20]. This is the basis of EU level action in the sphere of internal security, including combating terrorism. Article 29 of the same treaty specifically refers to terrorism as one of the serious forms of crime to be prevented and combated by developing common action in three different ways:

- closer cooperation between police forces, customs authorities and other competent authorities, including Europol;
- closer cooperation between judicial and other competent authorities of the Member States; and
- approximation, where necessary, of rules on criminal matters[21].

For the Treaty on European Union terrorism is part of the problem of (organized) crime, although there are differences between the aims of each form of crime[22]. Organized crime is generally associated with financial gain, while terrorism is considered to have political motives, but what applies to the problem of organized crime certainly applies to that of terrorism[23].

The Treaty of Amsterdam split up the Justice and Home Affairs policy between a group of newly communitarized areas under Title IV of the Treaty on European Communities - asylum, immigration, external border controls, and judicial cooperation in civil matters- and another group which remains within the intergovernmental context of Title VI of the Treaty on European

---

[18] Ibid.

[19] De Vries, G. (2004).Contribution to the hearing by the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations, U.S. House of Representatives, Washington DC,14,09,2004, p.7-8

[20] Treaty of the European Union, OJ of the EC, No. C 191 (1992).

[21] Ibid.

[22] Fijnaut, C.(2004). Police Co-operation and the Area of Freedom Security and Justice. In N. Walker (ed.), Europe's Area of Freedom, Security and Justice (pp.186-209).New York: Oxford University Press, p. 272.

[23] Ibid.

Union -police and judicial cooperation in criminal matters[24]. From an operational point of view, this legal borderline between the European Community and intergovernmental areas causes many problems because the different strings of decision-making, procedures, and legal instruments which are applicable make any more comprehensive 'cross-pillar' action more difficult and cumbersome[25].

This has been the main legal framework used by the Council of ministers to adopt the legislative measures after the events of the 11 September 2001.

THE IMPACT OF 11TH SEPTEMBER – THE EU EARLY REACTION

The attacks of September 2001, followed by those of 2004 in Madrid and 2005 in London, resulted in a furry of decisions, initiatives and mechanisms aimed at enhancing Europe's capabilities in fighting terrorism in all its aspects.

Due to the long history and collective experience of the fight against terrorism in Europe, the European legal and institutional structure in the area of Justice and Home Affairs was able to adapt quickly to the increased demands it faced in the wake of 11th September. On 20th September 2001, a range of JHA measures to fight terrorism were adopted by a special JHA Council meeting followed by the adoption of a comprehensive EU Action Plan to Fight terrorism at an extraordinary European Council on 21 September 2001[26]. This action plan was the first action plan to fight against terrorism and has been updated several times since and remains a key document in the EU's counter terrorist policies.[27] A detailed "Road Map" as regards the implementation of the Action Plan was drawn up in October 2001 and is regularly updated in order to follow up the implementation of the range of initiatives and measures identified.

At the extraordinary meeting on 21 September 2001, the European Council stated that "terrorism will be a priority objective of the EU". Indeed, within ten days, the JHA Council decided on package of anti-terrorist measures in the areas of judicial and police cooperation, the prevention of financing terrorism, improved border controls and cooperation with US. All of these radical measures were subject of less controversy and agreed more quickly than could have conceivably been case without the events of 11/9.

---

[24] See more: Никодиновска, С., (2007). Трет столб на ЕУ-Правда и внатрешни работи, Годишник на Полициската академија, Полициска академија, Скопје, стр.85.

[25] Monar, J.(2005). Institutionalizing Freedom, Security and Justice. In J. Peterson & M. Schackelton (ed.), The Institutions of the European Union (pp.186-209). New York: Oxford University Press, p. 187.

[26] Conclusions and Plan of Action of the Extraordunary European Council Meeting on 21 September, SN 140/01.

[27] See for the latest developments: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/terrorism/fsj_terrorism_intro_en.htm

The most well-known legal instruments are two framework decisions[28] adopted on 13 June 2002: one on combating terrorism and one concerning the European Arrest Warrant (EAW).[29] The former defined a common concept of terrorist offences which all the Member States must include in their legal system and which is applicable across the EU's counter-terrorist policies. It also set the minimum level of penal sanctions for terrorist offences in order to prevent terrorists being able to find refuge in a more lenient Member State. The EAW framework decision aims to facilitate extradition procedures. It introduces a considerable reduction of political discretion on the part of the Member States. Even though extradition continues to take place on the basis of arrest warrants issued by the competent national authorities, the framework decision creates common rules that eliminate administrative obstacles. Terrorism is one of the 32 crimes for which extradition was facilitated.

However, the EU's attempts to contain terrorism go much further than these two well known framework decisions. In December 2003, the *European Security Strategy* identified terrorism as the first of five key threats to European interests.[30] It placed an emphasis on external security, rather than on the impact of terrorism within the EU.

Other recent tools in the fight against terrorism deal with criminal law more generally, yet also aim to contain terrorism. Examples include the Council Framework Decision on the Execution of Orders Freezing Property or Evidence of 22 July 2003,[31] and more famously, the so-called 'Third Money Laundering Directive' of 26 October 2005,[32] both also target 'illegal money' used for terrorist attacks.

Once again it was a major terrorist incident that revived counterterrorism decision-making at EU level. The July 2005 London bombings acted as a booster for enhanced cooperation. Holding the rotating presidency of the EU in the second half of 2005, the UK proposed bringing order to the chaos and elaborated—mirroring the structure of its own recently adopted counterterrorism strategy—an overall European Union Counterterrorism Strategy, effectively streamlining the ad hoc measures into

---

[28] Before the entry into force of the Lisbon Treaty, framework decisions were used to align the laws and regulations of the member states. They were binding on the member states as to the result to be achieved, but left the choice of form and methods to the national authorities.

[29] Council Framework decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant, 2002/584/JHA, OJ 2002, L 190/1.

[30] Council of the European Union, A Secure Europe in a Better World- The European Security Strategy, available at: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf.

[31] Council Framework Decision 2003/577/JHA, OJ 2003 L 196/45.

[32] Council Framework Decision 2003/577/JHA of 22 July 2003 on the execution in the European Union of order freezing property or evidence, OJ L 196/45, 2.8.2003

a single framework. In November 2005, the Council of the European Union adopted 'The European Union Counter-Terrorist Strategy'[33]. The EU strategy was based upon four strategic objectives, called 'pillars': 'Prevent', 'Protect', 'Pursue' and 'Respond'. [34]

So, the strategy divides actions into the categories of prevention, protection, pursuance and response and serves as a summary of all previous documents, statements, propositions and decisions of the EU. The strategy emphasizes a need to: (1) prevent 'people [from] turning to terrorism by tackling the factors or root causes which can lead to radicalisation and recruitment, in Europe and internationally', (2) protect 'citizens and infrastructure and reduce our vulnerability to attack, including through improved security of borders, transport and critical infrastructure', (3) pursue and investigate 'terrorists across our borders and globally; to impede planning, travel, and communications; to disrupt support networks; to cut off funding and access to attack materials, and bring terrorists to justice', (4) 'prepare ourselves, in the spirit of solidarity, to manage and minimize the consequences of a terrorist attack, by improving capabilities to deal with: the aftermath; the co-ordination of the response; and the needs of victims' . The Strategy shows that the EU was aware that to deal effectively with terrorism, it was not only important to learn to better cope with its consequences, but also and foremost to attempt to prevent it from occurring in the first place. Although terrorism prevention measures had been included in the Strategy from November 2005, the EU extended a debate about this issue.

As part and parcel of this new overall strategy, the European Council simultaneously adopted the Strategy for Combating Radicalization and Recruitment to Terrorism[35], thus confirming that radicalization had become one of the central threads in Europe's counterterrorism approach. It aims to combat the root causes of terrorism by disrupting already existing terrorist networks and by preventing people from turning to terrorism. The EU proposed three types of actions:

- disrupt the activities of the networks and individuals who draw people into terrorism,
- ensure that voices of mainstream opinion prevail over those of extremism,
- promote yet more vigorously security, justice, democracy and opportunity for all.

---

[33] Presidency and CT Co-ordinator, *The European Union Counter-Terrorist Strategy*, Brussels, 30 November 2005, 14469/4/05 REV4.

[34] EU Council Secretariat, Factsheet, The European Union and the fight against terrorism, Brussels, 2 October 2009.

[35] Council of the European Union, Brussels, 24 November 2005, 14781/1/05 REV 1.

The strategy stresses that to achieve success in these matters, it is crucial to involve non-governmental entities such as organizations or religious authorities.

In 2007, the Commission adopted a package containing a series of proposals fleshing out the EU's legal framework to counter terrorism. In particular, the Commission proposed measures to: criminalize terrorist training, recruitment and public provocation to commit terrorist offences; [36] prevent the use of explosives by terrorists;[37] and investigations[38]. Another instrument - Data Retention Directive[39] harmonizes the rules on how long telecom operators and internet providers must retain data.

European criminal law-making is increasing both in quality and in quantity. This is a trend that continues. In December 2008, the framework decision on the European Evidence Warrant was adopted.[40] The EEW facilitates and accelerates the exchange of objects, documents and data that are obtained pursuant to national law such as production orders or search and seizure orders. It also covers information already contained in police or judicial records, such as records of criminal conviction. Yet, less than a year after the adoption of the EEW (and before the deadline for its transposition), the Commission launched a green paper asking for comments on a new approach going beyond its scope.[41] The new regime would also cover evidence that does not already exist, such as statements from suspects or witnesses or information obtained in real time, such as interception of communications or the monitoring of bank accounts, and evidence that is not directly available without further investigation or examination, such as the analyses of existing objects documents or data or obtaining bodily material, such as DNA samples or fingerprints.

---

[36] IP/07/1649; Fight against Terrorism: stepping up Europe's capability to protect citizens against the threat of terrorism.

[37] COM (2007) 651 final: Communication from the Commission to the European parliament and the Council on enhancing the security of explosives.

[38] COM (2007) 654 final: Proposal for a Council framework decision on the use of Passenger Name Record (PNR) for law enforcement purposes.

[39] Directive 2006/24/EC.

[40] Council Framework Decision 2008/978/JHA on the European evidence warrant for the purpose of obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters ,18 December 2008, OJ 2008 L350/72.

[41] Green paper on obtaining evidence in criminal matters from one Member State to another and securing its admissibility, 11 November 2009, COM (2009) 624 final.

INSTITUTIONAL FRAMEWORK OF THE EUROPEAN UNION COUNTER-TERRORISM POLICY SETTING – ACTORS AND THEIR ROLES –EUROPOL

Institutional framework of the European Union counter-terrorism policy setting could, in broad terms, be divided between four different institutions or groupings: the Council of the European Union with all its bodies, working groups and the secretariat; the Commission of the European Communities; independent agencies of the EU; Member States cooperation outside the formal Council structure, but with links to it.

Having in mind limited space of this article I will focus on the role of Europol, being one of the most prominent actor within the EU.

The TEU of 1992, states that the Union's main objective is to provide citizens with the high level of security within the area of freedom, security and justice. Consequently this Treaty called for establishment of Europol even in the early 1990's.

In August 1991 an Ad Hoc Working group on Europol was set up within the TREVI process. Building upon the work of TREVI, the Maastricht treaty identified as an area of common interest police cooperation for the purpose of preventing and combating terrorism, unlawful drug trafficking and other serious form of international crime. It called for organizing a Union-wide system of exchanging information within a European Police Office-otherwise known as Europol - but left establishment of this body to further negotiations and the conclusion of a separate convention among the member states. The Europol Drug Unit was established in 1994, into a fully fledged law enforcement cooperation agency which in July 1999 assumed its full functions on the basis of the Europol Convention[42].

Although Europe has had considerable experience with terrorism since the 1970s, the events of 9/11 have served as an important catalyst in the development of new terrorism legislation in the EU and a prioritization of counter-terrorism among Europe's police organizations, including Europol. Immediately following the attacks of 9/11, a Europol Operational Centre was created to provide a 24-hour service for the exchange of information. On September 20, 2001, the Council of the Ministers of Justice and Home Affairs adopted several measures to combat terrorism on the basis of proposals by Europol and the General-Secretariat of the Council of the European Union.

---

[42] Europol was originally established on the basis of a Convention (Convention of the European Union on the Establishment of a European Police Office, OJ C 316, 27.11.1995). Since 1 January 2010, it is on a Council Decision (Council decision of 6 April 2009 establishing the European Police Office (Europol) (2009/371/JHA), OJ L 121, 15.5.2009. Council Decision Establishing Europol entered into force on 1 January 2010.

A few months later, in November 2001, a specialized counter-terrorism unit, the Counter-Terrorism Task Force (at some point called the Task Force Terrorism) instituted at the Europol headquarters and became fully operational. A year later, the Task Force was incorporated into Europol's Serious Crime Department, but after the terrorist bombings in Madrid on March 11, 2004, it was re-established as a separate entity.[43] This specialized unit consists of terrorism experts and liaison officers from police and intelligence services of the EU member states. The Counter-Terrorism Task Force is assigned to: a) collect all relevant information and intelligence concerning the current terrorism threat in the European Union; b) analyze the collected information and undertake operational and strategic analysis; and c) formulate a threat assessment, including targets, modus operandi, and security consequences (Europol website).

Among the most concrete results of the Counter-Terrorism Task Force to date are the production of several threat assessments concerning the presence of terrorist groups in Europe and an overview of existing counter-terrorism security measures in the EU. Assessing the terrorist threat in Europe, Europol maintains two so-called 'analysis work files.' The analysis work file "Islamic Terrorism," active since 1999, focuses on Islamic fundamentalist terrorism, whereas the analysis work file "Dolphin" focuses on all other terrorist groups and activities.[44] Other Task Force activities include assessments on the financing of terrorism, various analyses of information concerning terrorist movements in Europe, and the establishment of an Arabic-to-English translation system for the evaluation of Arabic intelligence.

Alongside of the establishment of the Counter-Terrorism Task Force, Europol set up a variety of functionally specialized programs. A 'Counter Terrorism Program'[45] was created to coordinate all Europol activities against terrorism, including information gathering and threat assessments. Upon request from a member state, Europol also supports operational investigations by EU police and joint investigation teams. Europol's 'Counter Proliferation Program' covers all forms of illicit trafficking, including nuclear materials, arms, and explosives. A 'Networking Program' aims to establish contacts and coordination among the experts of the two prior programs and experts of other international organizations and police of non-EU states.

---

[43] Deflem, M., Police and Counter-Terrorism: A Sociological Theory of International Cooperation. Available at: http://deflem.blogspot.com/2010/02/police-and-counter-terrorism.html

[44] Deflem, M., (2006). "Europol and the Policing of International Terrorism: Counter-Terrorism in a Global Perspective." *Justice Quarterly* 23(3) : 336-359, available at: http://www.cas.sc.edu/socy/faculty/deflem/zeuroterror.htm

[45] See: An overview of the counter terrorism unit activities January 2006, available at: http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/overview_SC5.pdf

Europol's 'Preparedness Program' was created to develop multilateral investigative teams in the case of certain terrorist incidents in the EU. Finally, in support of the intelligence and investigative programs, a 'Training and Education Program' has been set up to provide training to relevant personnel in the EU member states.

CONCLUSION

Since the early 1970s the EC/EU member states have gone far beyond what most observers and member states thought achievable—and desirable—in the field of justice and home affairs, where most of Europe's counter- terrorism endeavors are situated. This is without doubt the area where the role of the EU has grown most significantly in the first decade of the twenty-first century.[46] Counterterrorism has acted as a booster for cooperative cross-border arrangements going far beyond terrorism.

When assessing the EU's record in counterterrorism one should have in mind the fact that it was never intended to replace the member states' own endeavors. On the contrary, the EU's contribution has always been presented as a complement to national efforts, where added value was possible and desirable. Moreover, the EU counterterrorism architecture cannot but reflect the intricate web of overlapping decision-making levels and authorities that characterizes the EU itself. Also, as a result of different national experiences and cultures in regard to terrorism, not all member states perceive terrorism with the same degree of urgency, nor are all moving in the same direction and at the same speed as far as the European integration process is concerned, some preferring to remain outside European arrangements that impact on counterterrorism (as is the case with the UK remaining outside Schengen). Finally, practitioners in the field and negotiators of European arrangements do not always see eye to eye. The added value of tools that are seen as pragmatic, such as the European Arrest Warrant and the joint investigations teams, is more rapidly identified than the more arcane multilateral structures that have been set up.

Since 9/11 the EU's role in combating terrorism has been considerably boosted. One should, however, never lose sight of the fact that its member states remain, even after the reform of the EU through the Lisbon Treaty, the primary actors in this field. They largely retain the final authority in respect of police, judicial and intelligence services, which are the main instruments in the EU's distinctive approach to terrorism. The EU as such plays a supporting role, where and when it is deemed able to inject added value into the endeavors of its member states.

---

[46] See: Nikodinovska, S., (2009).*Pravda i unutrašnji poslovi u Lisabonskom ugovoru,* Pravni život, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, Tom VI, Godina LVIII/ Knjiga 534, br.14/ 2009, p. 61.

BIBLIOGRAPHY

[1] Deflem, M., Police and Counter-Terrorism: A Sociological Theory of International Cooperation. Available at: http://deflem.blogspot.com/2010/02/police-and-counter-terrorism.html

[2] Deflem, M., (2006). "Europol and the Policing of International Terrorism: Counter-Terrorism in a Global Perspective." *Justice Quarterly* 23(3).

[3] Fijnaut, C.(2004). Police Co-operation and the Area of Freedom Security and Justice. In N. Walker (ed.), *Europe's Area of Freedom, Security and Justice* (pp.186-209).New York: Oxford University Press.

[4] Monar, J.(2005). Institutionalizing Freedom, Security and Justice. In J. Peterson & M. Schackelton (ed.), *The Institutions of the European Union* (pp.186-209). New York: Oxford University Press.

[5] Никодиновска*,(2007). Трет столб на ЕУ-Правда и внатрешни работи,* Годошник на Полициската академија, Скопје.

[6] Nikodinovska, S., (2009).*Pravda i unutrašnji poslovi u Lisabonskom ugovoru,* Pravni život, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, Tom VI, Godina LVIII/ Knjiga 534, br.14/ 2009.

[7] Occhipinti, J.D. (2004). Police and judicial Cooperation. In M. G. Cowles & D. Dinan (ed.), *Developments in the European Union 2* (pp.181-199).New York: Pelgrave Macmillan.

Dr Snezana Nikodinovska – Stefanovska
Fakultet Bezbednost – Skoplje, Makedonija

Summary: Terorizam predstavlja značajnu prijetnju za bezbjednost Evrope, vrijednosti demokratskih društava i na prava i slobode evropskih građana. Akti terorizma su kriminalne radnje, neopravdani pod bilo kakvim okolnostima. Terorizmu se mora suprotstaviti i na nacionalnom i međunarodnom nivou. U poslednjoj deceniji, i kvalitativne i kvantitativne aktivnosti sa ciljem da sadrže terorizam, su u ogromnoj mjeri povećane u okviru Evropske Unije (EU). Akcije je Evropske unije su pojačane od 9 / 11, a naročito od strašnih napada u Madridu 2004. i Londonu 2005.godine.

Napadi 11. septembra su pokazali da fenomen terorizma nije bio ograničen na nacionalnoj ili regionalnoj sferi i da borba protiv terorizma mora biti koordinirana u najširem međunarodnom kontekstu. Dakle, terorizam je prerastao u nepredvidive opasnosti, koje podrivaju otvorenost i toleranciju Evropske unije i predstavljaju sve veću prijetnju cijelom svijetu. Sprečavanje i borba protiv terorizma postala je jedan od najvećih izazova Evropske unije, koje

će se sprovoditi kroz koordinirani multidisciplinarni napor, a koji je kompatibilan sa poštovanjem osnovnih prava.

Pravni osnov za evropske napore protiv terorizma definisan je prije svega u bivšoj takozvanom "drugom i trećem stuba " EU, ili zajedničkoj spoljnoj i bezbjednosnoj politici (CFSP) i Pravosuđu i Unutrašnjim poslovima. Borba protiv terorizma se nalazi u središtu aktivnosti Evropske unije u oblasti slobode, bezbjednosti i pravde. To je jedan od najvažnijih dinamičnih razvija sektora za integracioni projekat Evropske Unije u poslednjih nekoliko godina.

Od napada 11. septembra 2001.godine, Evropska unija (EU) je odlučila da pojača borbu protiv terorizma. Imajući ovo u vidu, ona je, 2002.godine, usvojila nekoliko pravnih dokumenata kao što su Okvirne odluke: jedna o borbi protiv terorizma i jedna se odnosila na Evropski nalog za hapšenje (EAV). Da bi se odgovorilo na terorizam kao ozbiljnu prijetnju u svim državama i svim narodima, Evropska unija je takođe osnovala, kontra-terorističku strategiju, zasnovanu na četiri stuba: "spriječiti", "zaštiti", "tražiti" i "odgovoriti".

Prethodno saopštenje – UDK 343.98: 323.285

KRIMINALISTIČKA PRAVILA KOD ISTRAGA TERORISTIČKIH DELIKATA

CRIMINALISTIC RULES FOR INVESTIGATION OF TERRORIST CRIMES

Prof. dr Mile Matijević
Panevropski univerzitet „Apeiron“
Fakultet pravnih nauka Banja Luka

Apstrakt: Teroristička krivična djela ili krivična djela koja imaju obilježja terorističkog djelovanja predstavljaju veoma složen kriminalni čin, koji može biti sastavljen od jednog ili više krivičnih djela koja su međusobno povezana raznim subjektivno-objektivnim karakteritikama i okolnostima.

U cilju što kvalitetnijeg otkrivanja i rasvjetljavanja terorističkih akata, bez obzira na svu specifičnost ovakvih delikata, istraga mora imati karakter klasične istrage krivičnog djela i učinioca. U vezi s tim, neophodno je pristupiti istrazi u skladu sa pravilima Zakona o krivičnom postupku, kao i učenjem kriminalistike o planiranju i realizaciji kriminalističke djelatnosti (indicije, zlatna pitanja kriminalistike, kriminalitičke verzije).

U tom kontekstu potrebno je u potpunosti poštivati naučna i savremena kriminalističkoforenzička pravila planiranja kriminalističke istrage terorističkih kriminalnih akata. Štaviše, u vezi sa planiranim kriminalnim aktima veoma se praktično mogu primijeniti učenja i praksa prognoznog planiranja kriminalističke djelatnosti, u cilju efikasnog sprečavanja terorističkih krivičnih djela. U ovom radu će se prezentovati učenje o planiranju kriminalističke istrage, primjenljive i za rasvjetljavanje terorističkih krivičnih djela

Pored standarnih kriminalističkih i istražnih radnji, teriristički delikti zahtijevaju primjenu i nekih specifičnih metoda, tehnologija savremene istrage, koje su svojstvene samo ovakvim krivičnim djelima.

Ključne riječi: terorizam, istraga, tradicionalne kriminalističke metode, savremene istražne tehnike i metode, prognozne verzije, profiliranje, modeliranje.

Otkrivanje i razjašnjavanje krivičnih djela i otkrivanje učinioca je proces kriminalističkotaktičkih, metodičkih i forenzičkih radnji i aktivnosti koje imaju zadatak da pronađu, fiksiraju i obezbijede tragove i predmete (dokaze) za dalje vođenje istražnog, krivičnog postupaka .

Kriminalistička nauka je afirmisala kriminalističke radnje koje imaju prevashodni zadatak da blagovremeno detektuju, fiksiraju operativnu informaciju i obezbijede njenu kvalitetnu transformaciju u dokazni kvalitet i budući dokaz koji će obezbijediti mogućnost uspješnog vođenja krivičnog postupka i doprinijeti osuđujućoj presudi.[1]

Teroristički delikti predstavljaju dijelom već tradicionalni oblik kriminalnih radnji kojima se izaziva strah i nesigurnost kod ljudi, uz izazivanje i konkretnih posljedica u vidu povreda ili ugrožavanja lica i imovine. Tako su najopasniji oni teroristički akti kojima se prouzrokuju ljudske žrtve (pogibija, povređivanje), kao i uništenje imovine lica u većem obimu.

U novije vrijeme teroristički akti dobijaju i mnogo veće razmjere kroz masovna uništenja javnih komunikacija, prevoznih sredstava, mjesta okupljanja lica, trovanja hrane, vode, namirnica i druge oblike koji prevazilaze klasične oblike i karakteristike.

Shodno tome, u radu će se dati karakteristike tradicionalne istrage krivičnih djela, pa i terorističkih delikata, koji u suštini jesu krivična djela, koja se otkrivaju, dokumentuju metodama kriminalsitike, krivičnoprocesne istrage.

Takođe će se analizirati savremene metode, shodno današnjem stepenu ekspanzije terorističkih delikata, a posebno onih koji zahtijevaju primjenu i drugih metoda istrage koji u savremenim uslovima imaju šansu da odgovore na izazove terorističkih akata.

U okviru prezentacije tradicionalnih – standarnih oblika istrage prezentiraće se klasično kriminalističko istražno učenje o indicijalnom metodu otrkivanja KD i učinioca, gdje se koristi metodologija kriminalističkih verzija, a na osnovu njihovog planiranja i provjeravanja u odnosu na zlatna pitanja kriminalistike.

Kao i kod svakog delikta, i kod terorističkog akta (bilo da se radi o već izvršenom krivičnom djelu ili o radnjama pripremanja (prognozna verzija)[2]

---

[1] Isključivi zadatak kriminalističke istrage jeste obezbjeđenje kvalitetnih dokaznih informacija za vođenje krivičnog postupka, koji će se zasnivati na dokazima koji su obezbijeđeni u kriminalističkoj istražnoj djelatnosti policije i tužilaštva.

[2] U SAD je pronađen tzv. telepatski skener. Stručnjaci tvrde da će skener koji čita misli uskoro okončati duge redove po aerodromima i da taj uređaj predstavlja novi korak u borbi protiv terorizma. Uređaj, koji se zove „Malintent“, koristi sofisticirane senzore kako bi očitao telesnu temperaturu, otkucaje srca i disanje. Kada se svi ovi faktori analiziraju, mogli bi da pripadnike bezbjednosnih službi dovedu do potencijalnih terorista. Oprema očitava pokrete tijela samo za jedan minut i daje dalje indikacije

se planiranje kriminalističke istrage mora kriminalistički situirati u skladu sa metodologijom rada sa zlatnim pitanjima kriminalistike, indicijama i kriminalističkim verzijama (Vodinelić, 1956) [3]

Samo planska djelatnost istražnih organa može i mora donijeti rezultat koji se zasniva na obradi svih bitnih činjenica i okolnosti svakog kriminalnog događaja, pa i terorističkog akta (krivičng djela).

Daćemo pregled zlatnih pitanja kriminalistike, sa ukazivanjem na značaj njihovog postavljanja kao osnova i kostura obrade, i očekivanim odgovorima koji će se dobiti kroz rad sa kriminalističkim verzijama, a koje su zasnovane na relevantnim indicijama.

Zlatna pitanja kriminalitike (metodološki okvir istrage):

1. **Šta se dogodilo ?** – Značaj ovog pitanja u vezi s terorističkim aktima je višestruk. Prevashodno je bitno, još u preduzimanju mjera prvog zahvata dati odgovor na tzv. kriminalističku diferencijalnu dijagnozu (Vodinelić, 1984), u smislu toga da li se radi o terorističkom aktu ili je u pitanju kakav drugi delikt, ili pak događaj koji nema obilježja krivičnog djela. Pravilno i potpuno razjašnjavanje ovog „prvog" zlatnog pitanja[4] istražioce će voditi u pravilnom smjeru u vezi sa dobijanjem odgovora na ostala zlatna pitanja kriminalistike.
2. **Gdje se dogodilo ? –** Mjesto terorističkog akta je svako mjesto gdje je učinilac radio, ili je bio dužan da radi, kao i mjesto gdje je nastupila posljedica. Mjesto izvršenja je veoma bitno, posebno u slučajevima kada se radi o terorističkim aktima gdje mjesto preduzimanja radnje i nastupanja posljedice nije isto mjesto[5]. Kako mjesto izvršenja krivičnog djela, pa i terorističkog akta nudi istražiocima obilje materijalnih i drugih tragova, okolnosti koje će predstavljati početni „eliminaciono-orijentacioni sadržaj", vođenju istrage o istome se mora pristupiti s maksimalnom pažnjom i odgovornošću u skladu sa osnovnim pravilima kriminalističke nauke u postupanju na mjestu zločina.
3. **Kada s dogodilo ? –** Vrijeme izvršenja terorističkih akata predstavlja vrijeme u kome je učinilac radio, kao i vrijeme kada je nastupila

---

kriminalne namjere. Za sada ovaj „telepatski" skener može prepoznati sedam osnovnih emocija,prenosi američka Foks televizija.

[3] Poznato učenje prof. Vodinelića o planiranju kriminalističke obrade nije i neće nikada postati neprimjenljivo u klasičnim istragama, a savremene tehnologije mu mogu samo obogatiti arsenal metoda i sredstava u okviru već postojećih.

[4] Događa se da se ne razjasni ovo pitanje, pa se traga za učiniocem kojeg nema, ili se pak kriminalni čin „proglasi" za ostali događaj, što opet znači svojevrsni kriminalistički i istražni promašaj u primjeni ključnih instituta.

[5] Kod podmetanja eksploziva u prevoznim sredvima (avioni, vozovi i dr.), u pravilu su mjesta različita, što zahtijeva kriminalističku istaržnu obradu oba mjesta, a u kontekstu toga i preduzimanje i drugih mjera i radnji.

posljedica (prema nekim krivičnopravnim shvatanjima[6], relevantno je samo vrijeme radnje, bez obzira na to kada je i da li je nastupila posljedica). Vrijeme izvršenja svakog krivičnog djela, pa i ovoga je veoma bitno za utvrđivanje relevantnih činjenica u vezi s daljim utvrđivanjem alibija osumnjičenika, i drugih činjenica vezanih za vrijeme izvršenja (zastarjelost krivičnog gonjenja i dr). Specifičnost vremena izvršenja kod ovih delikata je prisutna, posebno u nekim slučajevima kada se za inicijalno vrijeme radnje odmah ne zna, jer posljedica nastupa kasnije, tj. naknadno (npr. bioterorizam, narkoterorizam i dr.).

4. **Kako se dogodilo ? –** Pitanje načina izvršenja terorističkog delikta je centralno pitanje kriminalističke istrage. Način izvršenja terorističkog delikta odražava prije svega spektar znanja, iskustva, MOS učinioca. Po karakteristikama načina izvršenja, kriminalistički istražioci mogu nedvosmisleno zaključiti da li se radi o organizovanom (profesionalnom) ili neorganizovanom učiniocu kriminalnog čina. Kod terorističkih delikata uglavnom se radi o profesionalnim učiniocima, povratnicima, koji su usavršili svoj MOS, gdje iz perseveranca „vuče“ ka njihovom modelu preduzimanja konkretnih radnji i postupaka pri izvršenju krivičnog djela. Upravo na tim činjenicama i okolnostima mogu se stvarati istražni modeli i pristupi u strategiji istrage uz korišćenje savremenih i pomoćnih metoda analitičke istrage (Matijević, 2005).
5. **Zašto se dogodilo ?** – Pitanje motiva teroristikih krivičnih dela predstavlja subjektivnu stranu krivičnog djela, tj. utvrđivanje krivice potencijalnog učinioca. Motiv svakog krivičnog djela, pa i terorističkog je ključna psihološka vodilja učinioca u vršnju krivičnog djela. U teoriji izučavanja ličnosti teroriste vode se neke rasprave o stvarnim i prvim namjerama i motivima izvršioca, što takođe treba imati u vidu kod definisanja motiva terorističkog djela[7], u zavisnosti od toga čime se rukovodi izvršilac djela. Nesporna je konstatacija da teroristi djeluju na osnovu sopstvenih motiva ili motiva nalogodavaca, u vezi s krivičnom radnjom koju preduzimaju, što se mora konkretno utvrditi u toku istrage i krivičnog postupka u cjelini. U nekim slučajevima može se raditi i o tzv. složenim tj. višestrukim motivima, što će otkrivanje prvog motiva djelimično maskirati nekim manje značajnim motivom, što je takođe potrebno imati u vidu u toku istrage. Posebno su interesantni tzv. altruistički motivi (teroristi samoubice koji žrtvuju

---

[6] U kriminalističkom smislu je bitno utvrditi oba vremena jer se nekada događa da je samo preduzimanje radnje izvršenja prikriveno, pa se za krivično djelo sazna tek nastupanjem posljedice.

[7] Da li je terorista kriminalna ličnost ili svojevrsni borac za slobodu, što ga opredjeljuje na sam čin izvršenja konkretnog akta?. Svakako da, posmatrajući posljedice koje nastupaju, moramo primat dati kriminalnoj dimenziji događaja.

sopstveni život da bi izvršiti konkretan akt u cilju ostvarivanja nekih zacrtanih interesa, želja). U takvim slučajevima u duši izvršioca je „maskiran" motiv, kojeg faktički nema, i gdje se može posrednim izučavanjem njegove ličnosti odgonetnuti stvarni pokretač djela.

6. **S kime se dogodilo ? –** Pitanje o tome da li učinilac djeluje sam (učinilaštvo), ili ima saivršioca, pomagača, podstrekača, predstavlja klasično krivičnopravno pitanje, koje u kriminalističkoistražnom smislu zavređuje pažnju. Takva situacija proizilazi posebno iz potrebe da se na osnovu svih relevantnih činjenica izvršenja krivičnog djela nedvosmisleno utvrdi da li je učinilac djelovao sam ili je imao saučesnike. Kada je riječ o saučesništvu u bilo kome vidu, bitno je utvrditi oblik i konkretan sadržaj saučestvovanja drugog ili drugih lica u izvršenju krivičnog djela u svim fazama (počev od donošenja odluke, pripremnih radnji, izvršenja krivičnog djela, pa i prikrivanja krivičnog djela i učinioca. Da bi se posebno utvrdila veza između izvršioca i saučesnika, potrebno je pored pronalaska materijalnih tragova, predmeta koji će dati dio odgovora na to pitanje, razjasniti i tzv. subjektivnu vezu, što je moguće kroz dobijanje iskaza od svih aktera događaja, i drugih lica koja nešto znaju o njemu. Podstrekači su u suštini i svojevrsni nalogodavci radnje, koji često stoje iza akcije konkretnih učinilaca, što može odgonetnuti stvarne motive, pokretače, finansijere i druge fakte terorističkog akta[8].
7. **S čime se dogodilo ?** – Pitanje sredstava izvršenja krivičnog djela – terorističkog djela, odražava mnoga objektivna i subjektivna shvatanja, znanja i opredjeljenja učinioca[9]. Lociranje i pronalaženje konkretnog sredstva (instrumentarum operandi) (Angeleski, 2002), kojim je učinilac radio tj. preduzimao radnje izvršenja krivičnog djela je neophodno prije svega zbog obezbjeđenja materijalnih dokaza za krivični postupak. Sredstvo izvršenja će često odgonetnuti i ličnost učinioca, te ukazati na njegova svojstva, navike, profesiju i dr. Posebno je to interesantno kod korišćenja nekih sredstava koja se mogu pronaći, nabaviti u određenim sredinama, kod određenih kupaca (specifično oružje, eksploziv, otrov i dr.). Sredstva izvršenja se značajno mogu koristiti kao dokazi u daljem krivičnom postupku u vezi s pronađenim tragovima na njima, ili drugim tragovima pogodnim za vještačenja (ostaci sredstava na licu mjesta, na žrtvama, i sl.).
8. **Ko je učinilac ? –** Ko je učinio krivično djelo, predstavlja ključno pitanje istrage i cijelog krivičnog postupka. Identifikovanje učinioca

---

[8] Kod terorističkih napada na pojedina lica, poznate ličnosti, u nekim slučajevima se vodila polemika o stvarnim nalogodavcima krivičnih radnji, što nije razjašnjeno ni do završetka glavnog krivičnog postupka (glavnog pretresa, presude).

[9] To koja će sredstva učinilac upotrebiti, često govori o njegovoj stručnosti, profesionalnosti, ali i o opredjeljenju i motivaciji za nastupanje konkretne posljedice (npr. vrsta otrova, jačina eksploziva, i dr.).

krivičnog djela bi trebalo biti rezultat uspješnog razjašnjavanja svih prethodnih pitanja. Nekada će se već na početku istrage „locirati – osumnjičiti učinilac“, što još ne mora uopšte značiti osnovanost ili istinitost te pretpostavke, dok se upraavo ne razjasne i ne dokumentuju sva ostala relevantna pitanja, kroz stvaranje objektivno-subjektivne veze učinioca i krivičnog djela. U skladu sa kriminalističkim pravilima o postavljanju i provjeravanju kriminalističkih verzija (Matijević, 2000), od početnog definisanja tj. uslovnog lociranja učinica zavisi niz drugih pitanja, aktivnosti u toku istrage. Naime, ako se pravilno, metodološki ispravno, a kriminalistički relevantno izvršilo postavaljanje – definisanje, a onda i eliminacija – selekcija osumnjičenih metodom „konkurencija – eliminacija“, i kada se suzio krug interesantnih potencijalnih učinilaca na one za koje zaista postoje „jaki“ dokazi o učešću u izvršenju krivičnog djela, na kraju bi se moralo doći i do konkretnog identiteta učinioca. Nepronalaženjem, neidentifikovanjem učinioca sva ostala pitanja nisu toliko bitna i dovoljna za dalje vođenje krivičnog postupka[10]. Zbog toga se mora posebna pažnja posvetiti identitetu učinioca, koji bi trebao proizići iz svih prethodno izučenih, analiziranih pitanja. Metodološkim provjeravanjem postavljenih kriminalističkih verzija[11], od više osumnjičenih može se utvrditi konkretan učinilac terorističkog akta.

9. **Ko je žrtva, oštećeni? –** Oštećeni, žrtva terorističkog akta je uglavnom poznata odmah po realizaciji terorističkog čina. Kako se radi o kriminalnom aktu koji je usmjeren prema određenom licu, objektu tada je jednostavnije i izvjesnije izučavanje ličnosti žrtve, oštećenog, njegove povezanosti za učiniocem. Međutim, često se događa da teroristički čin pogodi i širi krug lica i objekata[12] koji nemaju direktnu vezu sa učiniocem. Ovo viktimološko pitanje zahtijeva cjelovit odgovor već od prvog momenta saznanja za izvršenje krivičnog djela. Identifikacija žrtve i ošećenog kod terorističkog krivičnog djela je veoma bitna aktivnost. Ovo pitanje, pored klasične viktimološke dimenzije, ima i kriminalističkooperativni značaj, posebno u vezi sa tzv. izborom žrtve, mjesta, vremena napada, a time i izvršenja krivičnog djela. Bitno je utvrditi da li je zaista učinilac djelovao prema konkretnoj žrtvi, prostoru, imovini, ili se nije posebno rukovodio tom činjenicom. Kroz izučavanje žrtve krivičnog terorističkog djela, može se odgonetnuti i motiv same radnje, kroz opredjeljenje izvršioca da nanase posljedice određenim – neodređenim licima, imovini i sl.

---

[10] Optužnica se podiže samo protiv poznatog učinioca za koga postoji osnovana sumnja da je učinio krivično djelo.

[11] Poznati su slučajevi da se lice prethodno „osumnjiči“, na osnovu opštih, nekonkretnih činjenica, pa se vrši eliminacija

[12] Napadi na prevozna sredstva, javne manifestacije i dr. su takvi delikti gdje je nemoguće konkretizovati žrtvu, oštećenog u personalnom smislu.

Istraga terorističkih akata – delikata zahtijeva da se stalno radi na unapređenju i modeliranju „novih i savremenih metoda istrage" pored već „tradicionalnih i tipičnih metoda i modela kriminalističke istrage koji su neizostavni i neophodni u metodologiji istrage svakog krivičnog djela, pa i terorističkog. Specifičnosti terorističkih krivičnih djela koje proizilaze iz sadržaja, zahtijevaju uključivanje novih tehnologija istrage posebno na bazi uvažavanja dostignuća nauke, tehnike u oblasti kompjuterskih sistema, razvoja metoda kriminalističko-obavještajne i analitičke djelatnosti i svih drugih metoda koji mogu odgovoriti današnjem vremenu i izazovima. Na kraju se može konstatovati da spoj već tradicionalnog pristupa istrazi terorističkih krivičnih djela, uz unošenje savremenih dostignuća, garantuje veći uspjeh i mogućnost praćenja trenda razvoja terorističke kriminalne strategije.

Zbog toga je neophodno u postupku prevencije i represije ovih teških delikata raditi na stvaranju i savremenih metoda istrage[13], u skladu s razvojem naučnotehnoloških sredstava, opreme kojom se može efikasnije suprotstaviti kriminalu u novom vijeku.

U cilju blagovremenog dobijanja relevantih podataka i obavještenja o terorističkim namjerama, pripemama terorističkih akata i sl., neophodno je razvijati sve oblike i metode kriminalističko obavještajnih i analitičkih djelatnosti. U današnjim uslovima razvoja kompjuterskih sistema i zahvaljujući mogućnosti povezivanja baza podataka, stvaraju se realni uslovi za efektivno operativno informisanje nadležnih policijskih struktura o svim koracima i namjerama pojedinaca i grupa, iz čijih radnji proizilaze osnovi sumnje za terorističke akte[14].

LITERATURA:

[1] Bošković, M., Kriminalistika – metodika, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka

[2] Vodinelić, V., Kriminalistika, Tom – 1, 2, Otkrivanje i dokažuvanje, Fakultet bezbednosti i DSZ, Skopje, 1985.

[3] Matijević, M., Planiranje i proveravanje kriminalističkih verzija u radu OUP, sa posebnim osvrtom na iskustva u BiH, RS, (magistarski rad), Fakultet bezbednosti, Skopje. 2000.

---

[13] Uspostavljanje automatskih baza podataka i mogućnost kompjuterske pretrage (AFIS, GIS) omogućava istražnim službama brzo eliminisanje neosnovane sumnje i usmjeravanje ka pravom cilju.

[14] Na području Bosne i Hercegovine se konačno preduzimaju konkretne mjere u cilju objedinjavanja obavještajno-informacionog sistema policijskih agencija, u cilju blagovremenog informisanja, protoka informacija i njihovog korišćenja od strane nadležnih službi u prevenciji terorističkih akata, kao i rada na otkrivanju i razjašnjavanju konkretnih delikata.

[4] Matijević, M., Otkrivanje imovinskih krivičnih djela na osnovu tragova, primjenom geografskog profilisanja i kriminalističkog modeliranja, (doktorska disertacija), Pravni fakultet Kragujevac, 2000.
[5] Petrović, A., Kriminalistika – metodika, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 1978.
[6] Simović, M., Krivično procesno pravo, Knjiga 1, 2, Pravni fakultet Banja Luka, Bihać, 2009.
[7] Šikman, M., Organizovani kriminalitet (krivični, procesni, kriminalistički aspekt, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2010.

MODEL KRIMINALISTIČKE ISTRAGE

R. br.	ZLATNA PITANJA	RASPOLOŽIVE INDICIJE	PLANIRANE VERZIJE NA OSNOVU INDICIJA	PITANJA ZA PROVJERU VERZIJA	PLANIRANE ISTRAŽNE MJERE I RADNJE	REDOSLJED I VREME MERA I RADNJI	REZULTAT PREDUZETIH MJERA I RADNJI	PRIMEDBA
I	***Šta*** *se dogodilo ?*	**1. Čula se jaka eksplozija 2. Vidljivo je oštećenje, rušenje objekta**	1.Teroristički akt 2. Tehnički kvar na struji, plinu i sl.	Koliko je trajala eksplozija	Uviđaj Operativni rad na terenu	Odmah	**PODMETNUT EKSPOZIV (TERORISTIČKI AKT)**	
II	***Gdje*** *se dogodilo ?*	Ulica Karađorđeva 34 Banja Luka	Konkretno mjesto po posljedici	Pronalazak predmeta, tragova na mjestu zločina	Uviđaj	Izlaskom na mjesto događaja Tokom uviđaja	**KONKRETNO MJESTO**	
III	***Kada*** *se dogodilo?*	01.00 časova (preciznost vremena događaja je veoma bitna)	1.Vrijeme kada je preduzeta radnja izvršenja 2.Drugo vrijeme	Provjera radnji pripreme, izvrešnja	Provjera alibija	Na uviđaju Vještačenje	**KONKRETNO VRIJEME**	
IV	***Kako*** *se dogodilo ?*	NN lica su podmetnula eksploziv u podrum zgrade, nakon čega su aktivirala daljinski upaljač.	1.Organizovani način izvršenja – MOS 2. Neorganizovani način izvrešnja	Misaona rekonstrukcija događaja	Uviđaj Rekonstrukcija Krim.istraž. eksperiment Vještačenje	Na uviđaju Reknstrukcija Krim. eksperiment	**DEFINISAN NAČIN IZVRŠENJA**	
V	***Zašto*** *se dogodilo ?*	Izazivanje materijalne štete, ljudskih žrtava, straha među stanovništvom	1.Neprijateljske pobude 2.Mržnja prema pojedincima 3.Imovinska korist	Provjera motiva	Prikupljanje podataka, obavještenja Primjena P.I.R	Odmah Tokom istrage	**NEPRIJATELJSKE POBUDE**	
VI	***S čim*** *se dogodilo ?*	Jaka detonacija Tragovi na mjestu događaja	1.Konkretan eksploziv 2.Nepoznat eksploziv	Utvrditi sredstvo izvrešnja	Uviđaj Rekonstruk.	Odmah Tokom istrage	**EKSPLOZIV**	
VII	***S kim*** *se dogodilo ?*	U blizini objekta je primijećeno više lica	1.Jedno lice 2.Više lica	Tragovi, predmeti Operativni rad	Posebne istražne radnje	Odmah Tokom istrage	**VIŠE LICA**	os
VIII	***Ko*** *je izvršilac?*	NN učinilac	1.M. M 2.S. S 3.J. J	Uvrđivanje alibija Ispitivanje Druge mjere	Iskaz lica Druge istražne mjere i radnje	Odmah Tokom istrage	**UČINILAC – OCI NIJE (SU) IDENTIFIKOVAN (Nastava se istraga)**	
IX	***Ko*** *je napadnuti? (Koga ili šta)*	Objekt – imovina Stanari zgrade	1.Objekat 2.Lica	Da li je napad na objekt namjeran, konkretno planiran	Istražne radnje Operativni rad	Odmah Tokom istrage	**OBJEKAT LICA**	

Prof. Mile Matijevic,PhD
The Pan-european Apeiron - Faculty of Law Banja Luka

Summary: Terrorist acts or crimes, which have features of terrorist activities are very complex criminal act, which may be composed of one or more criminal acts that are connected to various subjective and objective characteristics and circumstances.

In order to better detection and clarification of terrorist acts, regardless of the specific quality of such crimes, the investigation must have the characteristics of clasical investigation of the offense and the offender. Relating to this, it is necessary to join the investigation in accordance with the rules of the Law of criminal procedure, criminalistics learning about the planning and implementation of criminalistic activity (indications, gold issues of criminalistic, criminalistic versions).

In this context, it is necessary to fully comply with scientific and modern forensic criminalistic rules about planning criminalistic investigations of terrorist criminal acts. Moreover, in connection with the planned criminal acts, theory and practice can be very effectively applied to prognostic planning of criminalistic activities, for effective prevention of terrorist crimes. This paper will present the study on the planning of a criminal investigation, applicable to the elucidation of terrorist crimes.

Apart from standard criminalistic and investigative activities, terrorist offenses require the application of some specific methods, the technology of modern investigation, which is unique to these crimes.

Key words: terrorism, investigation, traditional criminalistic methods, modern investigative techniques and methods, prognostic versions, profiling, modeling.

Pregledni rad – UDK 323.285

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA TERORIZMA

THE RESEARCH METHODOLOGY OF THE TERRORISM

Prof. dr Rade Tanjga
Visoka škola unutrašnjih poslova
Banja Luka

Apstrakt: U radu se otvaraju problemi i dileme vezane za teškoće definisanja pojma terorizam. Polazi se od egzistencijalnih potreba i raspoloživih resursa civilizacije i našeg vječitog balansa između borbe za opstanak i hegemonije. Zbog toga se polazi od samog pojma terorizma i cjeline koja taj pojam okružuje, a prije svega od „učesnika". Na taj način se dolazi do multidimenzionalnog prostora koji, zajedno sa terorizmom, čini kontekstualni ambijent istraživanja. Ukazuje se na teškoće u definisanju pojma upravo zbog kontekstualnog ambijenta. Poseban se značaj daje definiciji straha kao civilizacijskog resursa koji zahtijeva definisanje „socijalne amigdale" i upravljanje tzv. niskim putem reakcija na strah. Analizom gradivih elemenata istraživačkog formalizma otvaraju se novi/stari problemi i teškoće istraživanja terorizma koji izviru iz njegove prirode, pojmovnih nedoumica i konteksta.

Ključne riječi: terorizam, strah, amigdala, metodologija istraživanja.

UVOD – PROBLEMI DEFINISANJA POJMA TERORIZAM.

Treći milenijum je donio nove (stare) dileme i izazove za današnju civilizaciju i njenu nauku. „Tehnološke nauke" predvođene nanotehnologijama, „klono i kiborg naukama", genomskim (re)konstrukcijama i inženjeringom, te računarskim naukama otvaraju perspektivu „alhemijskog sna" i dodatni su zamajac za razvoj čovječanstva. Međutim, nasuprot tome „energetska ishemija", perspektiva trajnog nedostatka hrane i vode pruža sumornu perspektivu završetka misije Čovjeka na Zemlji. Treći milenijum ostaje kao pripremna faza za fundamentalnu transformaciju civilizacije. Njegovo aktuelno stoljeće po mnogo čemu će morati postaviti perspektive novih društvenih odnosa na osnovama starih

rasprava, na primjer Habermasa[1] i Fukoa[2], o „modernizmu kao nedovršenom projektu“ nasuprot teoriji moći uz istorijsku dilemu „neizbježna suprostavljenost ili mogućnost komunikacije?“

Dakle, nije generalni problem civilizacije i njene nauke tehnologija, koja je „tek započela svoj razvoj“, problem su interakcije čovjeka i prirode (Zemlje i Kosmosa) i interakcije čovjek – čovjek, čovjek – društvo (zajednica), odnosno društveni odnosi.

U tom svjetlu treba posmatrati mjesto i ulogu nauke u odgovorima na savremene izazove i prijetnje. Jedna od aktuelnih i značajnih jeste terorizam.

Da bi se moglo govoriti o metodologiji istraživanja terorizma, potrebno je pozabaviti se najprije terorizmom kao pojmom i cjelinom koja taj pojam okružuje, a posebno „učesnicima“. Pod „učesnicima“ se ne podrazumijevaju samo teroristi u užem smislu, podrazumijevaju se subjekti i materijalne konstrukcije realiteta kao i svi apstraktni konstrukti. Učesnici iz realnog svijeta su sami teroristi i sredstva kojima oni raspolažu, ljudi (zajednice) kao predmet napada sa svim svojim materijalnim dobrima; vlade i institucije, uključujući sva njihova materijalna dobra, uključujući i snage i sredstva odvraćanja. Tu su i svi ostali realni produkti civilizacije, kao što su: nacionalne, anacionalne i nadnacionalne zajednice, religijske zajednice i pokreti, građanska udruženja i okupljanja, mediji i sredstva masovne komunikacije. Podrazumijevaju se i svi apstrakni konstrukti: sloboda, demokratija, strah, teror, nasilje, mir, ljudska prava i odgovornosti. U ovo kolo „učesnika“ uključuju se ravnopravno i neke poveznice na putu između realitet-apstrakcija, odnosno memo objekti. Ovdje se uključuju ciljevi civilizacijskih entiteta: težnja (čežnja) ka slobodi, borba za opstanak, pravo na izbor vlastitog puta (sudbine), bolji život, hegemonija kao ideal vladanja (vladaoca), „inženjering“ moći.

Sve ovo, zajedno sa samim terorističkim činom, čini kontekstualni ambijent i multidimenzionalni vektorski prostor u kome treba istraživati terorizam.

Šta je terorizam? Terorizam dolazi u naše domove sa televizijskih ekrana, bombarduje nas iz novina i časopisa, a ponekad ulazi u naše živote i na mnogo direktniji način. Izgleda da se u ovakvo vrijeme ljudi mnogo ne bave definicijom terorizma. Oni sigurno osjećaju strah kada vide nasilje. Ponekad izgleda da sam događaj definiše terorizam. Na primjer, kada bomba uništi neki avion to se često naziva terorizmom, ali kada vojska obori civilni avion to se smatra nesrećnom greškom. Sjedinjene Države mogu da raketiraju neki objekat za koji sumnjaju da je teroristička baza i da tvrde da na taj način brane nacionalne interese. A opet, ako neka druga zemlja to isto učini u nekom drugom kraju svijeta, Sjedinjene Države će je za to djelo osuditi. Svaki

---

[1] Habermas, J., 1988, *Filozofski diskurs moderne: dvanaest predavanja*, Globus, Zagreb

[2] Fuko, M., 1997, *Nadzirati i kažnjavati*, Prosveta, Beograd

put kad se pomene riječ terorizam, dvostruki aršini i kontradikcije dovode do konfuzije.

Riječ terorizam pokreće žestoke rasprave. Umjesto da se usaglase i definišu terorizam, naučnici koji se bave društvenim naukama, kreatori politike, advokati i stručnjaci za bezbjednost prepiru se oko značenja te riječi. Ekspert za terorizam sa Univerziteta Teksas u Dalasu, Kuper (Cooper)[3], izlaže ovaj problem na jednostavan način. On kaže: "Problem je u definiciji problema". Mi se možemo složiti da je terorizam problem, ali se ne možemo složiti oko toga šta je terorizam.

Pojmovna konfuzija nastaje iz više razloga.[4] Jedan od njih je negativna konotacija pojma. Onaj kome se daje epitet teroriste, osuđen je na političku i društvenu degradaciju, što se jednako dešava i sa pripadnom organizacijom koja je etiketirana kao teroristička. „Obični", svakodnevni zločini i kriminal dabijaju na društvenoj težini ako im dodamo naljepnicu terorizam. Politička organizovanja i aktivnosti imaju velike probleme ako se njihovi članovi označe kao teroristi. Dodatni problem predstavlja miješanje pojmova strah (teror) i terorizam. Da li je, iz vojnog (ratnog) ugla gledano, sistematsko produkovanje straha kod neprijatelja terorizam? To je zadatak, a možda i glavno oružje svake vojske kroz istoriju do danas. Međutim, neki pacifisti tvrde da nema razlike između vojne sile i terorizma. Pripadnici antinuklearnog pokreta idu dalje i tvrde da je spremnost da se upotrebi nuklearno oružje jedna od dodatnih djelatnosti terorizma. Koristeći se istom logikom, skloni smo reći da ulične kriminalne grupe i kriminalci uopšte terorišu svoje sugrađane...

Odatle zamka da sve što izaziva strah nazovemo terorizmom; tad broj mogućih definicija terorizma raste, gotovo da postaje neograničen. Poseban razlog koji doprinosi teškoćama definisanja jeste činjenica da je značenje (pojam) terorizma uslovljeno društveno-istorijskim kontekstom. Kao i zločin i kriminal uopšte, i terorizam je uslovljen društvom i društvenim okolnostima. To znači da se kod pokušaja definisanja mora voditi računa o istorijskom trenutku, o teritorijalnim, demografskim, političkim, pravnim, ekonomskim pogledima i kontekstima. Istovremeno to znači da će, zavisno od interesa i interesne grupe i različitosti njihove pozicije i pogleda, terorizam biti i različito definisan. Sliku upotpunjuje i istraživačka interesna zajednica koja je usmjerena na „istraživanje" terorizma. Niti ovaj milje nije jednoznačan i određen naučnim ili „samo" naučnim interesima i motivima. Postoje kriminolozi – naučnici, naučnici ostalih profila i provenijencije, kriminalisti – operativci, stručnjaci za bezbjednost raznih profila (uključujući i vojsku), političari, upravljači – vršioci vlasti, medijski stručnjaci i novinari, religijski

---

[3] Cooper, H.H.H, Redlinger, L.J, 2006, Terrorism And Espionage in the Middle East: Deception, Displacement, And Denial, Edwin Mellen Press.

[4] Preuzeto iz: Beljin, R., 2009, Kriminologija terorizma

velokodostojnici... Svi pomenuti i mnogi drugi nose sa sobom svoj „profil-kontekst“ interesa i shvatanja svoje misije u oblasti istraživanja terorizma.

Poseban problem nastaje ako se terorizam shvati kao resurs-potencijal. „Resursi su, u opštem značenju, postojeće materijalne i nematerijalne vrednosti socijalne zajednice koje stoje na raspolaganju i mogu biti korišćene za realizaciju različitih programa socijalnog rada. Postoji podela na ljudske resurse kao i objekte ili usluge koji pomažu brigu o klijentu ili zadovoljavaju neke od njegovih potreba. Osnovna veština u socijalnom radu u zajednici jeste poznavanje postojećih resursa i njihovo aktiviranje u korist klijenta. Resursima se takođe smatraju usluge drugih službi, vladini programi, volonterske aktivnosti, grupe za samopomoć ili pojedinci u zajednici koji poseduju veštine, kvalifikacije i motivaciju da pomognu klijentu.“[5]

Terorizam kao resurs, svjesno ili ne, koristi se u akcionom i preventivnom smislu. Akcioni smisao je uglavnom jasan, posebno kad se gleda kroz vizuru tragičnih posljedica. Međutim, akcioni smisao je prilično nejasan kad sa pokuša analizirati ko (koja grupacija i interesi) stoji u pozadini; u ovom smislu izvršilac je gotovo i nebitan. Može se o akcionom resursu govoriti sa stanovišta upotrebe od strane države (državni terorizam), od strane politike (politički terorizam), od strane nekog nacionalnog entiteta (nacionalni ili nacionalistički terorizam), od strane ideološke grupe (ideološki terorizam), od strane religijske zajednice (vjerski terorizam) itd. Istovremeno se o akcionom terorizmu može govoriti s prefiksom „u ime“ nekoga ili nečega. To znači da „preuzeti odgovornost“ za teroristički čin ili čak i nesreću koja nema terorističku konotaciju može bilo ko. Odnosno, to može uraditi svaki subjekt koji bi se mogao dovesti u vezu ili koji bi mogao imati interes realizovan tim činom. S druge strane, teroristički akt može se pripisati nekome ko bi mogao imati „koristi“ od njega a da ne mora uopšte biti izvšilac. Može se praviti prevara (namještaljka) na što ukazuje i poznati francuski publicista i novinar Tjeri Mesan[6] analizirajući 11. septembar 2001. Moguće je iznuditi terorističke akcije ili čak i upravljati njima iz sjene i na taj način sebi otvoriti perspektivu realizacije teško dostupnih ciljeva (nafta, voda, minerali, eliminacija konkurencije, ustoličenje straha kao imanentne perspektive čovječanstva ako se oslobodi „usluga“ hegemona itd.).

Terorizam kao resurs u preventivnom smislu otvara sasvim druge i neslućene dimenzije i benefite (profite) za onog ko ga koristi. „Pod prevencijom ili preventivom se obično podrazumijeva sprečavanje neke bolesti ili poremećenog ponašanja ili pojave koja ostavlja posljedice po neke osobe ili grupe. Obično se govori o primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj prevenciji. Primarna prevencija predstavlja akcije koje se preduzimaju kako bi se spriječila pojava uslova koji rezultiraju bolestima ili socijalnim problemima. Sekundarna prevencija podrazumijeva aktivnosti koje imaju za

---

[5] Preuzeto iz knjige: Vidanović, I., 2006, Rečnik socijalnog rada, ISBN 86-904183-4-2

[6] Mesan, T., 2002, Velika prevara: 11. septembar 2001, ISBN 8644104128

cilj rano otkrivanje bolesti ili socijalnih problema, čime se povećava mogućnost za intervencije koje sprečavaju napredovanje i pojavu simptoma. Tercijarna prevencija podrazumijeva nastojanje da se izbjegne ponovno javljanje neke bolesti/problema."[7] Terorizam kao resurs i njegove neslućene „preventivne" mogućnosti plodno su tlo za Samosvijest (Lukavi Um)[8]. Nažalost ili srećom nije terorizam jedini resurs postmodernističkih „demokratskih revolucija" i globalizma. Lukavi Um se realizuje dosljednom primjenom Vlajkijevskog racionalnog antihumanizma u moderno „demokratski" uređen globalni poredak socijal-darvinističkog tipa. Pri tome, osim terorizma, on obilno koristi (zloupotrebljava) svoje biser-resurse: individualnost i razbijena porodica, potrošnja, potrošnja i samo potrošnja, ljudska prava, nasilje svakog tipa od individualnog do državnog, korupcija i organizovani kriminal, narkotici, trgovina ljudima, pedofilija, itd. Cijela ideja savremene „globalne" civilizacije bazirana je na konceptu hegemonije[9]. S tim da se hegemonija, po Čomskom, interpretira kao predatorstvo.

Kao poseban problem pri proučavanju terorizma kao resursa u preventivnom smislu stoji strah i sve mogućnosti koje on, kao resurs, pruža. Na ovom je mjestu interesantno razmotriti strah kao resurs i njegovu pozadinu.

Pođimo od događaja koji opisuje Daniel Goleman.[10] „Čovek kog lekari zovu Pacijent X pretrpeo je dva moždana udara koja su mu uništila veze između očiju i ostatka moždanog sistema za vid u vizuelnom korteksu. Iako su njegove oči primale signale, njegov mozak nije mogao da ih dešifruje, čak ni da registruje njihov dolazak. Pacijent X je bio potpuno slep – ili se tako činilo.

Na testovima, na kojima su mu pokazivani razni oblici poput krugova i kvadrata, ili fotografije raznih lica, Pacijent X nije uspevao da dokuči šta to gledaju njegove oči. No kad su mu pokazane slike ljudi srditih ili srećnih lica, odjednom je bio u stanju da pogodi koje to emocije oni izražavaju, i to s rezultatom mnogo boljim nego da je pogađao slučajno. Ali, kako?

Skenerom dobijeni snimci mozga dok je Pacijent X pogađao tuđa osećanja otkrili su alternativu uobičajenim putanjama za viđenje koje idu od očiju do talamusa, gde svi čulni oseti prvo ulaze u mozak, a potom idu do vizuelnog korteksa. Taj drugi put šalje informacije neposredno od talamusa ka amigdali (mozak ima par, desno i levo). Iz te neverbalne poruke amigdala potom ekstrahuje emocionalno značenje, svejedno da li je posredi grdnja, nagla promena stava ili promena u tonu glasa – i to čak nekoliko mikrosekundi pre nego što uopšte znamo šta gledamo."

---

7 Preuzeto iz knjige: Vidanović, I., 2006, Rečnik socijalnog rada, ISBN 86-904183-4-2

8 Vlajki, E., 2008, Racionalni antihumanizam i politička misao Zapada, Littera, Banja Luka

9 Čomski, N., 2008, Hegemonija ili opstanak – projekat američke imperije, Rubikon, Novi Sad

10 Goleman, D., 2008, Socijalna inteligencija – Nova nauka o ljudskim odnosima, Geopoetika, Beograd

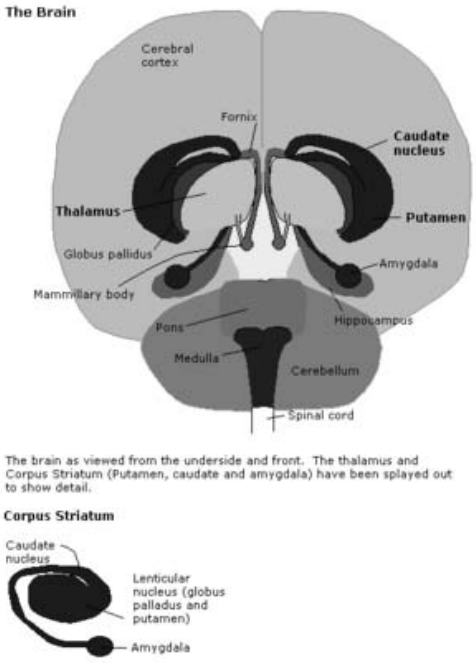

Šta je amigdala?

„Amigdala je dio mozga, jezgra bademaste mase koja se nalazi duboko u temporalnom režnju mozga. To je struktura limbičkog sistema koja je uključena u mnoge od naših emocija i motivacija, posebno one koje se odnose na opstanak. Amigdala je uključena u obradu emocija kao što su strah, bijes i zadovoljstvo.“[11] Zbog brzine procesiranja i reakcije, te činjenice da zahvaljujući njenim svojstvima čovjek više „osjeća“ nego što vidi, amigdala pripada tzv. niskom putu. Taj niski put, u koji je uključena amigdala, posebno je odgovoran za procesiranje straha i upravlja odbrambenim mehanizmima čovjeka vezanim za koncept opstanka (preživljavanja).[12] Visoki put, u koji su uključeni talamus i korteks, obezbjeđuje sporu reakciju i racionalnost.[13]

Može li uloga amigdale u čovjekovom CNS (Centralni Nervni Sistem) biti podsticaj za stvaranje „socijalne amigdale“, misaonog koncepta, kao infrastrukture niskog puta u neuronskom povezivanju Socijalnog Uma? Ovo se mora uraditi i koristiti u istraživanjima, između ostalog i zbog toga jer

---

[11] Bailey, R., Amygdala, http//biology.about.com; Pristup 20. 1. 2011. u 20.00 časova

[12] Shallice, T., Burgess, P, 1996, The Domain od Supervisory Processes and Temporal Organization of Behaviours, Philosophcal Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences 351

[13] Williams, M., et all, 2004, Amygdala Response to Fearful and Happy Facial Expressions Under Conditions od Binocular Suppression, Journal of Neuroscience24, No. 12

Lukavi Um već uveliko koristi resurs strah za generisanje svojih pogleda i usmjeravanje tokova civilizacije. Istovremeno se kreiraju i nameću definicije pojmova, problemi i predmeti istraživanja, istraživački ciljevi i hipoteze, metodi istraživanja, itd.

Sa stanovišta bezbjednosnih nauka čini se značajnim da se u okviru opštih društvenih istraživanja istraži i definiše potreba, značaj i mjesto i uloga istraživanja „socijalne amigdale". Pod ovim se u prvom redu podrazumijeva da se problem razdvoji da dva dijela, na uzrok(e) i posljedice. U uzrok se uključuje strah kao realni i apstraktni resurs. U strah se ubraja pojedinačni (lični), grupni, kolektivni i opšti civilizacijski strah(ovi). S druge strane, na posljedice treba gledati ne samo kao na štetu izazvanu terorističkim činom, nego prije svega kao na duštvenu mogućnost da se aktiviraju društveni mehanizmi koji obezbjeđuju oslobađanje potrebne organizovane društvene energije za minimizaciju (i/ili neutralisanje) opasnosti, društvenog upravljanja strahom i otvaranja perspektive slobode (oslobođenosti od straha). Ovakav pristup može biti dobra motivacija za poseban naučnoistraživački projekat na ovu temu koji nema samo bezbjednosni karakter i značaj.

U ovakvoj konfuziji ideja (ideologija?), kako istraživati u naučnom smislu, odnosno kako otkrivati novo znanje i proširivati vidike civilizacije vezano za terorizam? Kuper je zaista bio u pravu, s jednim dodatkom da nemamo problem s definicijom problema, već da imamo problem s definicijom pojma terorizam.

Pročitao sam cijeli niz definicija terorizma, niz državnih strategija borbe protiv terorizma, posjetio preko 100 zvaničnih Web lokacija međunarodnih organizacija i država i naišao na šarenilo definicija pojma terorizam. Ne mogu se oteti utisku da prevladavaju one definicije koje su plod rada Lukavog Uma i racionalnog antihumanizma. „Te definicije vrijedi proučiti, ali je još važnije shvatiti da definicije terorizma nisu od velike pomoći. Čovjek mora da razumije kontekst neke definicije prije nego što upotrebi neki termin. Definicija terorizma se uvijek mijenja paralelno sa društvenim i istorijskim prilikama, a rezultat toga je da terorizam postaje problem."[14]

Nakon svega, opet se postavlja pitanje: Kako istraživati terorizam? Izgleda de se treba držati one poznate sintagme koja kaže da je na početku istraživanja teško definisati pojam koji se istražuje, međutim kad istraživanjem dođemo do rezultata, definicija pojma neće nam biti neophodna. Ovo ne sugeriše da u naučnoistraživačkom radu ne treba po svaku cijenu nastojati postavljati definiciju pojma terorizam, sugeriše prije svega da treba sa rezervom uzimati „zvanične" definicije, bez obzira od koga dolazile. Takve definicije, ili pokušaji, gotovo u pravilu dolaze kao rezultat rada (i/ili lobiranja) Lukavog Uma. Mnogo je važnije i djelotvornije, za

[14] Preuzeto iz: Beljin, R., 2009, Kriminologija terorizma

istraživanje, pokušati postavljati svoje definicije koje uzimaju u obzir i tzv. zvanične, ali prije svega vode računa o kontekstualnim uslovima.

FORMULACIJA (DEFINICIJA) PROBLEMA I PREDMETA ISTRAŽIVANJA

Ako je definicija pojma terorizma ozbiljan problem, šta se tek može reći za formulaciju istraživačkog problema vezanog za realizaciju naučnoistraživačkog zadatka iz oblasti terorizma. Da li je to lakši ili teži zadatak? Dosadašnja istraživačka praksa pokazuje da su česti slučajevi projekata i radova u kojima se terorizam tretira kao „selebriti" tema, odnosno svjetski hit, zbog čega se treba priključiti tom „istraživačkom pokretu" i kopirati ga. Posebno je taj način copy-paste preslikavanja prisutan na prostoru bivše Jugoslavije. Na taj način propušta se prilika da se uoče stvarni aktuelni istraživački problemi i formulacije na našem prostoru i na njih usmjeri istraživanje. Ponekad se, zbog inercije duha (ili nečega drugog?), uzmu tuđi istraživački problemi i preslikaju u naš milje, bez potrebe njihovog „pročišćavanja" i uzimanja u obzir našeg interesnog i kulturološkog konteksta. Naš istraživački okvir daje dodatnu dimenziju izboru tema i definisanju istraživačkog problema. Naime, bez obzira na svijetle primjere, kod nas je nauka razbijena ili čak ne postoji. Gotovo da i ne postoji, od strane društva prepoznat i institucionalno podržan, interes za kontinuiran naučnoistraživački rad, njegovu verifikaciju i transfer u realne tokove društa kao upotrebne vrijednosti. Tako su istraživači, u pravilu, prepušteni sami sebi, pa saglasno tome prepoznaju i pronalaze svoje naučnoistraživačke interese. Na primjer, potreba da se radi projekat ili napiše rad nije prepoznata (a pogotovo nije podržana) kao društveni interes, nego kao jednokratna i jednodimenzionalna mogućnost napredovanja sa idejom: „Treba mi rad za izbor..."

Kad se uđe u detalje formulacije problema, pojavljuju se novi izazovi i nova pitanja: Kako uočiti problem istraživanja? Šta se podrazumijeva pod ograničavanjem problema istraživanja? Šta je suština fopmulacije problema, uključujući otvorena pitanja, dosadašnja istraživanja, hipotetičke stavove, značaj istraživanja? Opterećenost takvim istraživačkim kontekstom i vođenost idejom „preslikavanja" problema teško da može dati realne formulacije problema istraživanja. Zbog toga se odgovori na pitanja vezana za uočavanje i ograničenje problema svode na operativu, dok se otvorena pitanja, dosadašnja istraživanja, hipotetički stavovi i značaj istraživanja shvataju kao zadaci u okviru analize slučaja.

Formulisanje predmeta istraživanja, kao posljedice ovako definisanog problema nužno nas zadržava u domenu teorije slučaja. Ne otkriva se novo znanje nego se istražuje praksa, a istraživač je pomalo u ulozi krim. inspektora koji se bavi rješavanjem konkretnog slučaja. Iz takve pozicije teško je dosljedno i u naučnoistraživačkom duhu obuhvatiti sve gradive segmente

predmeta istraživanja: dati preliminarno teorijsko i operacionalno određenje predmeta istraživanja i prostorno i vremenski omeđiti predmet istraživanja. Disciplinarno određenje svodi se samo na konstataciju da „problem pripada širem polju društvenih nauka“. U najboljem se slučaju nabroje neke do njih.

IZBOR (POSTAVLJANJE) CILJA/CILJEVA I HIPOTEZA ISTRAŽIVANJA

Držeći se formalizma naučnog istraživanja (šema)[15], nakon definisanja problema i predmeta istraživanja postavlja se cilj/ciljevi istraživanja.

Postavljanje deskripcije kao naučnog cilja dovodi se u pitanje od cijelog niza autora koji se bave metodologijom naučnih istraživanja. Međutim, neki autori, među kojima i Bogdan Šešić[16], imaju pozitivan stav u postavljanju takvog cilja istraživanja: „Naučni opis predmeta istraživanja se sastoji u stvaranju što adekvatnije slike predmeta pomoću odgovarajućeg jezika, naročito pomoću formalizovanog matematičkog jezika, i to ne samo o spoljašnjem izgledu nego i o drugim stranama predmeta koji se istražuje, naročito o njegovoj gradnji, o delovima predmeta i njihovih odnosa, tj. o strukturi predmeta“. Bez obzira na ovakav stav, koji motiviše istraživača, u konkretnom slučaju istraživanja terorizma postoji opasnost da se naučnim ciljem deskripcije proglasi puki opis terorističkog događaja.

Šema: Formalizam postavljanja istraživačkih ciljeva

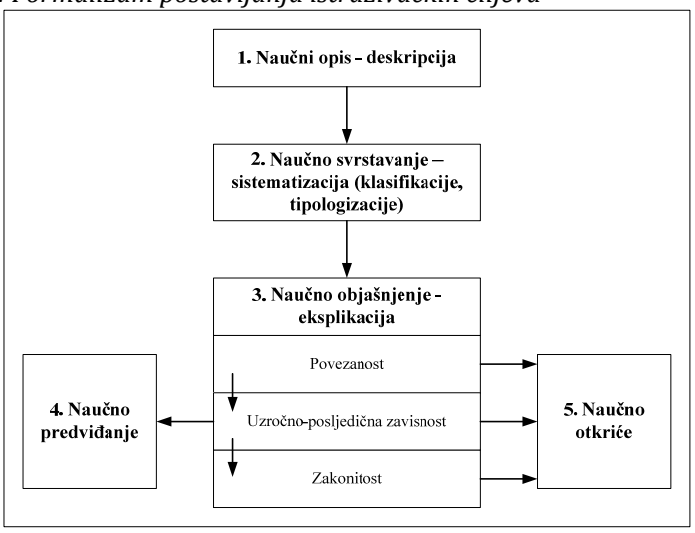

Naučno svrstavanje i sistematizacija, kao cilj, nosi sa sobom pitanje kriterijuma po kojima će se klasifikacija vršiti. Međutim, postavlja se pitanje

[15] Milošević, N., Milojević, S., 2001, Osnovi metodologije bezbednosnih nauka, Policijska akademija, Beograd

[16] Šešić, B., 1974, Osnovi metodologije društvenih nauka, Naučna knjiga, Beograd.

uslova u kojima se takav cilj može postaviti. Posebno se postavlja pitanje informacione osnove koja obezbjeđuje odgovarajući doprinos naučnoj klasifikaciji terorizma.

Naučno objašnjenje kao cilj jeste veoma izazovna i zahtjevna kategorija sastavljena od tri nivoa objašnjenja: povezanosti, uzročnosti i zakonitosti. Ponovo se u slučaju izučavanja terorizma postavljanje ovakvog cilja javlja kao ozbiljan problem. Teško je na maloj informacionoj osnovi istraživanja terorizma, kao što je na primjer slučaj Bugojno, donositi sudove o povezanosti, uzročnosti, a posebno zakonitosti.

I ostale vrste naučnih ciljeva koji se mogu postaviti, izvan sfere praktičnih ciljeva i operativnih istraživanja, teško da u našim uslovima mogu naći svoje istraživačko mjesto iz istih razloga kao i klasifikacija i objašnjenje.

Kod postavljanja hipoteza, indikatora i varijabli istraživanja mora se, između ostalog, voditi računa o[17]: usmjeravanju istraživanja ka rješenju problema; uspostavljanju veza između teorijski datih predmeta i cilja istraživanja, s jedne strane, i iskustvene stvarnosti, s druge strane; pomaganju u naučnom objašnjenju, predviđanju i otkriću; otklanjanju praznina i protivrječnosti u postojećem naučnom saznanju; razvijanju novih metoda, tehnika, postupaka i instrumenata. Drugim riječima, veoma složen i izazovan zadatak. Posebno se postavlja pitanje novih metoda, tehnika, postupaka i instrumenata koje je potrebno razviti (razvijati) u istraživanju terorizma. Teško da to može biti samo misaoni okvir, a to najčešće jedino što stoji na raspolaganju našem prosječnom istraživaču.

Najsloženije je pitanje pri postavljanju hipoteza u istraživanju terorizma njihova dokazivost, odnosno sposobnost da se, slijedeći istraživački formalizam, hipoteza testira i dokaže ili opovrgne. To je moguće relativno lako uraditi ako se vrši neko istraživanje uz korištenje instrumenta, kao što je populacioni anketni upitnik ili ekspertski intervju. Međutim, pitanje je dometa takvog istraživanja u opštem naučnom smislu. Ukoliko ne postoji takva pretenzija da se daju opšti odgovori i istraživanje je usmjereno na ono što je u datom trenutku objektivno moguće istražiti, ovakvo istraživanje ipak može uroditi plodom.

ISTRAŽIVAČKE METODE, INFORMACIONA OSNOVA I OBUHVAT ISTRAŽIVANJA TERORIZMA

Postoji cijeli niz naučnih metoda koje se mogu primjenjivati u istraživanju bezbjednosnih pojava, pa tako i u oblasti istraživanja terorizma. Osim sposobnosti istraživača da ih izaberu i prilagode predmetu, svrhi i istraživačkim hipotezama, sve ostalo vezano za metode nije upitno. Međutim,

[17] Milošević, N., Milojević, S., 2001, Osnovi metodologije bezbednosnih nauka, Policijska akademija, Beograd

koliko god metode jesu istraživački izazov, mnogo važnije pitanje je informaciona osnova istraživanja i obuhvat pojave. Srećom po čovječanstvo, terorizam je sa stanovišta masovnosti ipak pojava koja nema veliku učestalost. U tom smislu statistički metod, i drugi istraživački metodi koji tretiraju masovne pojave ovdje nisu prikladni. Zbog toga, koliko god jeste problem i opasnost, često se istraživanje svodi na primjenu studije slučaja. S obzirom na činjenicu da nas osim etiologije i fenomenologije terorizma često zanima i svojevrsno predviđanje budućnosti, Delfi metoda se nameće kao moguće korisno rješenje u takvim situacijama, ako se pri tome vodi računa da je često potrebno izvšiti izvjesna prilagođenja, odnosno njene modifikacije. Poseban problem jeste izbor eksperata koji će učestvovati u realizaciji istraživanja primjenom Delfi metode. Da li su eksperti samo iz domena terorizma i bezbjednosti ili taj krug treba proširiti i na eksperte iz drugih oblasti društvenih nauka pa čak i izvan tog okvira? Ta pitanja treba pažljivo razmotriti i pronaći odgovore primjerene istraživačkom problemu i sredini u kojoj se istraživanje vrši.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Ovaj rad nije imao namjeru da analizira stanje istraživačke prakse sa metodološkog stanovišta. Mnogo važnije je bilo da se otvore neka fundamentalna metodološka pitanja i dileme i naše snalaženje u tome s obzirom na činjenicu da je terorizam, osim istraživačima, atraktivan i drugim akterima. S tim što istraživači imaju mukotrpan zadatak otkrivanja i po definiciji su naoružani strpljenjem ali i pravom na grešku, dok većina ostalih aktera zahtijeva rezultat odmah i da on bude isključivo bez grešaka.

LITERATURA

[1] Bailey, R., Amygdala, www.biology.about.com; Pristup 20. 1. 2011. u 20.00 h

[2] Beljin, R., 2009, Kriminologija terorizma, www.scribd.com; Pristup 5. 3. 2011 u 18.30 h

[3] Cooper, H. H. H., Redlinger, L. J., 2006, Terrorism And Espionage in the Middle East: Deception, Displacement, And Denial, Edwin Mellen Press.

[4] Conditions od Binocular Suppression, Journal of Neuroscience24, No. 12

[5] Čomski, N., 2008, Hegemonija ili opstanak – projekat američke imperije, Rubikon, Novi Sad

[6] Fuko, M., 1997, *Nadzirati i kažnjavati*, Prosveta, Beograd

[7] Goleman, D., 2008, Socijalna inteligencija – Nova nauka o ljudskim odnosima, Geopoetika, Beograd

[8] Habermas, J., 1988, *Filozofski diskurs moderne: dvanaest predavanja*, Globus, Zagreb
[9] Mesan, T., 2002, Velika prevara: 11. septembar 2001, ISBN 8644104128
[10] Milošević, N., Milojević, S., 2001, Osnovi metodologije bezbednosnih nauka, Policijska akademija, Beograd
[11] Shallice, T., Burgess, P., 1996, The Domain od Supervisory Processes and Temporal Organization of Behaviours, Philosophcal Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences 351
[12] Šešić, B., 1974, Osnovi metodologije društvenih nauka, Naučna knjiga, Beograd.
[13] Vidanović, I., 2006, Rečnik socijalnog rada, ISBN 86-904183-4-2
[14] Vlajki, E., 2008, Racionalni antihumanizam i politička misao Zapada, Littera, Banja Luka
[15] Williams, M., et all, 2004, Amygdala Response to Fearful and Happy Facial Expressions Under Conditions od Binocular Suppression, Journal of Neuroscience24, No. 12

Prof. Rade Tanjga, PhD,
Police college
Banja Luka

Summary: This paper deals with the problems and dilemmas related to difficulties in defining the term terrorism. It starts from the existential needs and available resources of our civilization and the eternal balance between the struggle for survival and hegemony. Therefore, based on the concept of terrorism and a whole that that term around, and above all the "participants". In this way, there is a multidimensional space which, together with terrorism, makes contextual environment research. It points to the difficulties in defining the term precisely because of the contextual environment. Special importance given the definition of fear as a civilization's resource that requires the definition of "social amygdala" and management through a low response to fear. Analysis of building elements of research formalism opens up a new / old problems and difficulties of the research of terrorism, which stem from its nature, conceptual confusions and context.

Key words: terrorism, the fear, the amygdala, research methodology.

Pregledni rad – UDK 343.341

SPECIFIČNOSTI STRUKTURE TERORISTIČKIH ORGANIZACIJA

CHARACTERISTIC OF THE STRUCTURE OF TERRORIST ORGANIZATIONS

***Doc. dr Goran Bošković*[1]**
Doc. dr Goran Vučković
Marija Popović
Kriminalističko-policijska akademija,
Beograd, Srbija

Apstrakt: Proučavanje različitih strukturnih varijacija tipova terorističkog organizovanja jedan je od nužnih uslova za definisanje efikasne strategije u suprotstavljanju terorizmu. Naime, terorističke organizacije koje imaju hijerarhijsku strukturu verovatno lakše identifikuju službe za sprovođenje zakona. Poredak organizacija ovog tipa se raspada kada se neki ključni pojedinci ili manje grupe uklone sa njegovog vrha. Nasuprot tome, kada je reč o terorističkim mrežama, službe za sprovođenje zakona mogu da identifikuju aktivnosti ključnih pojedinaca. Međutim, kada su oni uhapšeni ili su predmet krivičnog gonjenja, mreža se sama od sebe reformiše i okuplja oko novih pojedinaca i aktivnosti u ostvarivanju terorističkih ciljeva. Poznavanje ovih i drugih u radu predstavljenih specifičnosti pojedinih tipova terorističkog organizovanja omogućava pravi izbor metoda i pravilnu alokaciju resursa službi za sprovođenje zakona u suprotstavljanju njihovom destruktivnom delovanju.

Ključne reči: bezbednost, terorizam, organizovani kriminal, organizaciona analiza, struktura terorističkih organizacija.

UVOD

Terorizam je, svakako, jedna od najozbiljnijih transnacionalnih nevojnih pretnji bezbednosti u posthladnoratovskoj eri. Ovu tezu potvrđuju strategije nacionalne bezbednosti mnogih zemalja, ali i međunarodna dokumenta i konvencije kojima se definišu osnove politike prevencije i suzbijanja ovog bezbednosnog problema. U tom smislu, savremeni terorizam je podjednako interesantan bezbednosni i kriminalistički problem.

[1] *goran.boskovic@kpa.edu.rs*

Kao društveni fenomen, *terorizam* (lat. *terror* – intenzivan strah, užas; fr. *terreure* – sejanje straha) je metod smišljene i sistematske upotrebe nasilja s ciljem razvijanja straha kod ljudi i predstavnika vlasti, radi ostvarivanja ličnih političkih i drugih ideoloških ciljeva. Izloženost građana opasnosti stvara osećaj nebezbednosti, slabosti, nemoći, nespokojstva i nepoverenja u državnu vlast koja je dužna da im osigura mir i bezbednost. To je i cilj terorista: da akcijama nasilja prema nedužnima privuku pažnju domaće i svetske javnosti i zastraše je ili pridobiju za ostvarenje interesa i ciljeva koje proklamuju, kako bi ta ista javnost izvršila pritisak na državu da udovolji zahtevima terorista.

Generalno, može se reći da je *terorizam smišljena, svrsishodna i često organizovana i sistematska upotreba nasilja i zastrašivanja radi stvaranja ili iskorišćavanja atmosfere straha građana i nosilaca vlasti, s ciljem proklamovanja izvesnih ideoloških, najčešće političkih vrednosti, ciljeva ili interesa i prisiljavanja državnih vlasti da udovolje zahtevima terorista. Ciljevi terorista mogu da budu i legitimni, ali je terorizam kao sredstvo njihovog dostizanja nezakonito i moralno nedopustiv* (Mijalković, 2009: 242).

U *širem smislu*, to je napad na život i telo pojedinca ili manje grupe ljudi radi postizanja političkih promena. Ukoliko je cilj napada da se ukloni politički odlučilac koji se smatra isključivo i prvenstveno odgovornim za izvestan politički kurs ili stil, reč je o *političkom ubistvu*. Ovakvi akti nasilja često nisu spektakularni, a neretko nastoje da se prikažu kao nenasilna smrt. Ukoliko je pak neposredna žrtva napada politički manje značajna ili sasvim beznačajna, reč je o *terorizmu u užem smislu* reči, koji ima za cilj da izazove strah i pometnju u široj vladajućoj grupi i u stanovništvu, da skrene pažnju na prisustvo snaga u čije ime teroristi istupaju, da ohrabri njihove potencijalne saveznike i tako sam ili uz pomoć drugih sredstava, omogući postizanje postavljenih ciljeva (Dimitrijević; Stojanović, 1977:279).

Od terorizma treba razlikovati *teror(strahovladu), gerilu* i *organizovani kriminal*. *Teror* je političko nasilje usmereno „odozgo nadole“, a terorizam je nasilje usmereno „odozdo nagore“: teroru preko države pribegava vladajuća većina ili onaj njen deo koji u rukama ima državni aparat, ne bi li se što duže održao, dostigao svoje interese i razračunao s protivnicima, a terorizmu pribegavaju slabiji prema vlasti, ne bi li od nje iznudili izvesne ustupke; teror je sistematska primena nasilja kojim se stvara opšti osećaj nesigurnosti stanovništva i kolektivna svest da svako može postati žrtva režima, a da pri tom onaj koji sprovodi teror ostane nekažnjen. Najčešće se sastoji u nemilosrdnom proganjanju političkih protivnika ili uglednih ljudi koji bi to mogli da budu, i u surovom gušenju najmanjih znakova neposlušnosti ili kritike Reč je o svojevrsnom metodu vladanja. Terorizam i teror su vidovi nasilja, ideološko-politički su motivisani i proizvode željeni strah (Dimitrijević; Stojanović, 1977:280).

Strahovlada (državno nasilje) je poredak oprečan modernoj demokratskoj državi u kojoj država ograničeno primenjuje nasilje samo u

situacijama, na način i od strane specijalizovanih subjekata koji su za to pridviđeni zakonom. Podrazumeva nepredvidivu primenu nasilja, odnosno upadljivu i stalnu pretnju nasiljem od strane državnih organa. Prisutne su šire formulacije krivičnopravnih normi koje se svesno zloupotrebljavaju, nema nezavisnog sudstva, sankcionisanje po analogiji, brutalnost policije i vojske, davanje vojsci policijskih nadležnosti, totalna špijunaža i potkazivanje među građanima, masovna emigracija, kazneni i radni logori, opšta sumnjičavost, kolektivna paranoja, grč, neizvesnost i anksioznost (Dimitrijević,1997: 115–127). Poznati primeri terora su nacistički u Nemačkoj, staljinistički u SSSR-u, režim Pinočea u Čileu, režim vojne hunte u Argentini, Čaušeskuov u Rumuniji, Sadamov u Iraku, Titov u Jugoslaviji itd.

Gerila je oblik *oružane borbe* protiv stanovnika, pokreta, države agresora, omrznutog režima ili države, koji izvode naoružane grupe, mali odredi ili pripadnici specijalnih jedinica radi psihiološkog pritiska, fizičkog i materijalnog iscrpljivanja neprijatelja i stvaranja uslova za širu mobilizaciju masa i prerastanje u više oblike oružane borbe. Primenjuje se taktika prepada, zasede, napada na transporte, udara po komunikacijama i slično. *Gradska gerila* su naoružane grupe, motivisane idejno–političkim razlozima, koje pripadaju ilegalnoj skupini ili pokretu koji, atentatima, diverzijama, sabotažama i kidnapovanjima pojedinaca na gradskom prostoru, vrše psihološki pritisak na neprijatelja i nastoje da ostvare svoje političke ciljeve (Đorđević, 1989:114).

Gerila se od terorizma razlikuje po tome što, načelno, predstavlja zakonitu borbu protiv stranog zavojevača-okupatora; ima širu podršku stanovništva proisteklu iz nezadovoljstva zbog ropske potčinjenosti, što predstavlja izvor velikog broja regruta dobrovoljaca; gerilci su dužni da poštuju ratno pravo; cilj im je nacionalno-građansko oslobođenje (Vilić; Todorović, 1999:31–45). Terorizam može da preraste u gerilu, kada se terorističke grupe omasove, počnu javno da se prikazuju i da deluju u uniformama, sa naoružanjem. Gerilska dejstva mogu da prerastu u oružanu pobunu. Generalno, „borci za slobodu“ se od terorista razlikuju po cilju kome teže (građanska sloboda) i metama napada (oružane snage i državni organi), dok se teroristi identifikuju po sredstvima koja koriste (nasilje i strah), najčešće prema metama u tzv. civilnom sektoru.

Najzad, iako se često zastupa teza da je terorizam jedan od vidova organizovanog kriminala, sa sigurnošću možemo konstatovati da njihova relacija može da bude isključivo na nivou *povezanosti*, *ne i poklapanja*. Naime, organizovani kriminal je vid imovinskog – klasičnog kriminala, lukrativnog i neideološkog karaktera, dok su motivi i ciljevi „političkih kriminalaca“ ideološko-politički. Teroristi potkopavaju državu, napadajući vlast, dok organizovani kriminal teži da „tiho ostvari svoj profit“, pridobijajući, korumpirajući i zastrašujući nosioce vlasti.

Sprega organizovanog kriminala i terorizma je najčešće *funkcionalna*, kada se organizovani kriminal stavlja u funkciju terorizma. Istovremeno, veza može da bude i *instrumentalna*, kada se terorističke grupe bave organizovanim kriminalom, i obrnuto – kada organizovani kriminal preduzima terorističke aktivnosti. Bez obzira na to što se u određenim situacijama isti subjekti bave i terorizmom i organizovanim kriminalom, „linija" između ova dva vida kriminalnih delatnosti, kao i vinosti, umišljaja i krivične odgovornosti izvršilaca krivičnih dela, jasna je i nedvosmislena.[2]

U daljem tekstu nastojaćemo da ukažemo na osnovne modele terorističkog organizovanja, kao i na posebnosti nekih modela terorističkog organizovanja koji predstavljaju evoluciju, odnosno modifikaciju dominantnih organizacionih modela. Svakako da ih je nemoguće sve pobrojati, kao ni definisati njihove univerzalne modele. Stoga je cilj da se ukaže na značaj njihovog istraživanja za efikasno suprotstavljanje terorizmu.

ORGANIZACIONA ANALIZA TERORISTIČKIH STRUKTURA

Organizacija (teroristička, kriminalna i dr.) kao predmet kriminalističke obrade najčešće se analizira kroz prizmu sistema koji ima određenu strukturu i funkciju u okviru kojih se odvija neki proces.[3] Analiza strukture obuhvata sagledavanje osnovnih komponenti koje čine sistem, a naročito ljudi i njihovih međusobnih odnosa. Analiza funkcije sistema usmerena je prema rezultatima koje sistem ostvaruje u okruženju i procesu donošenja odluka u okviru sistema. Analiza procesa koji se odvija u okviru sistema opisuje aktivnosti koje se realizuju u okviru sistema. Svrha organizacione analize jeste da se razumeju slabosti i prednosti organizacije koja je predmet kriminalističke obrade. Takođe, značajno je da se u okviru organizacione analize predvide promene strukture, funkcionisanja sistema i procesa koji se odvijaju unutar sistema. Ovo zbog toga što krajnji rezultat organizacione analize treba da bude primenljiv u dužem vremenskom periodu. U zavisnosti od konkretnih potreba, analitičar procenjuje ciljeve terorističke organizacije, distribuciju moći u okviru organizacije, proces odlučivanja, ljudske i tehničke resurse itd. Tokom organizacione analize nadležni državni organi identifikuju slabe tačke analizirane terorističke organizacije, tako da mogu da preduzmu adekvatne mere u sprečavanju štetnih posledica delovanja analizirane organizacije. U daljem tekstu odredićemo neke pojmove značajne za

---

[2] Opširnije, u – Mijalković, S. (2008). Dihotomija organizovanog kriminala i terorizma iz ugla nacionalne bezbednosti. *Revija za bezbednost – stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, broj 12, Beograd: Centar za bezbednosne studije, str. 39–45

[3] Opširnije, u: – Oldfield, R. W. (1988). The Application of Criminal Intelligence Analysis Techniques to Major Crime Investigation: An Evaluation Study. London, UK: Home Office.

organizacionu analizu, razumevanje i proučavanje strukturnih modela različitih terorističkih organizacija.

Oblik organizacije je pojavna forma ili model koji reflektuje stanje elemenata u organizaciji, oblike interakcija, ulogu pojedinaca i kompetencije u procesu rukovođenja organizacijom. Oblik organizacije upućuje na anatomiju i fiziologiju (oblike interakcije), odnosno na izgled i osobine organizacione strukture. U procesima organizovanja različitih struktura, pa i terorističkih, uspostavlja se ravnoteža između potreba i mogućnosti, odnosno između ciljeva organizacije i situacionih faktora u okruženju. Organizovanje različitih organizacionih struktura je proces u kome se vrše aktivnosti podele – *diferencijacije* i povezivanja – *integracije* (Daft, 1994:120). Aktivnosti podele formiraju jedan broj organizacionih jedinica kojima se dodeljuju zadaci kompetencije u izvršnom i rukovodnom procesu. Aktivnosti povezivanja delova u celinu treba da obezbede da organizacija funkcioniše kao jedinstven sistem. Parametri strukture su odlike organizacije koje se formiraju u procesu organizovanja, a proističu iz aktivnosti diferenciranja i integracije. Najčešće se u organizacionoj analizi govori o sledećim strukturnim parametrima: podela rada ili specijalizacija, decentralizacija ili distribucija autoriteta, grupisanje i veličina organizacionih jedinica i koordinacija. Podela rada kao parametar strukture ukazuje na to kako su definisani poslovi pojedinaca u organizaciji. Poslovi se mogu diferencirati po širini (*horizontalna specijalizacija*) i dubini (*vertikalna specijalizacija*)[4].

Distribucija autoriteta je proces delegiranja prava, dužnosti i ovlašćenja sa upravljačkog vrha na članove organizacije. Stepen delegiranih prava i ovlašćenja pokazuje kako je raspoređena moć uticaja na odlučivanje i određuje strukturu rukovodne istance. Rezultat procesa delegiranja ili distribucije autoriteta jeste određena upravljačka struktura organizacije koja može da ima oblike centralizacije ili decentralizacije. U slučajevima kada je autoritet koncentrisan na vrh organizacije, reč je o modelu terorističkog organizovanja sa centralizovanim upravljanjem i koncentracijom autoriteta i moći. U suprotnom, kada je autoritet delegiran na niže nivoe i druge strukture u organizaciji, reč je o modelu distribucije autoriteta i moći, odnosno decentralizaciji (*terorističke mreže*). Aktivnostima organizovanja, podelom rada i distribucijom diferenciraju se i oblikuju uže organizacione jedinice prema sadržaju njihovih zadataka i upravljačkom procesu.

Kako bi organizacije što efikasnije funkcionisale, organizacione jedinice se grupišu i integrišu u jednu celinu. Grupisanje organizacionih jedinica i njihovo povezivanje obavlja se na osnovu određenih kriterijuma.

---

[4] Detaljnije, u: – Mullins, L. (1993). *Management and Organisational Behaviour*. London: Pitman, pp. 65–77.

Za potrebe ovog rada pomenućemo samo funkcionalno grupisanje.[5] *Funkcionalno grupisanje* vrši se na osnovu obeležja procesa rada i poslova koji se u njemu obavljaju. Poslovi se najčešće grupišu prema funkciji koja izražava relativno veliku grupu srodnih poslova kao što su: obaveštajna podrška, sopstveno organizovanje i zaštita, korupcija javnih službenika, nabavka ubojitih sredstava, falsifikovanje isprava i putovanja, obuka, izvođenje terorističkih akata itd.

Najčešća reakcija organizacije na promene u okruženju ispoljava se kroz promenu strategije i promene strukture terorističke organizacije. Promena strategije se, pre svega, odnosi na širenje polja delatnosti i aktivnosti na nova geografska područja, što iziskuje promene organizacione strukture i njenu divizionalizaciju (*transnacionalne terorističke strukture*). Divizionalizacija označava promenu oblika strukture podelom organizacije na određeni broj relativno samostalnih delova.[6]

Grupisane i izdiferencirane organizacione jedinice treba povezati tako da se obezbedi da organizacija funkcioniše kao celina. Koordinacija je proces usklađivanja aktivnosti organizacionih jedinica s ciljem da se ostvare planovi organizacije. Koordinacija kao strukturni parametar ima svoj sadržaj i oblik. Tako, sadržaj koordinacije izražava način na koji se usklađuju aktivnosti organizacionih celina, dok oblik pokazuje kojim se sredstvima uspostavlja koordinacija i obezbeđuje kontrola organizacionih jedinica.

Strukturni parametri o kojima je bilo reči determinišu oblik i osobine strukture organizacije. Različit sadržaj i oblik parametara nameće različite organizacione strukture koje čine jednu organizaciju. Na parametre organizacije utiču različiti faktori koji imaju određeno dejstvo na strukturne parametre, a preko njih i na model organizacione strukture.

Faktori mogu da budu različiti, pa tako možemo govoriti o starosti i veličini organizacije, okruženju, organizacionoj kulturi i socijalnom ambijentu u kojem organizacija egzistira. Starost utiče na to da organizacija ima više iskustva kako da se postavi prema okruženju, te da funkcioniše u prijateljskom ili neprijateljskom okruženju i da rešava svoje unutrašnje probleme u komunikaciji i koordinaciji. Obično se s rastom organizacije povećava i složenost njene strukture, procesa specijalizacije poslova i diferencijacije organizacionih jedinica (širenje polja terorističkih aktivnosti na velikom geografskom prostoru zahteva organizacione

---

[5] Opširnije, u: Clegg, S. L. (1990). *Modern Organizations: Organizations Studies in Post–Modern World*. London: Sage.

[6] Detaljnije, u: Janićijević, N. (1990). *Strategijsko upravljanje i organizaciona struktura*. Beograd: Naučna knjiga.

promene). Okruženje kao situacioni faktor utiče na strukturu organizacije preko svojih obeležja: stabilnosti i dinamičnosti, jednostavnosti i kompleksnosti, homogenosti i heterogenosti i prijateljstva i neprijateljstva (delovanje službi za sprovođenje zakona). Organizaciona kultura kao dominantan sistem vrednosti, verovanja i stavova u nekoj organizaciji ima izuzetno veliki uticaj na strukturu i osobine organizacije.

U organizacionoj analizi, kvalitet organizacione strukture testira se kroz zadovoljenje zahteva da oblik organizacije osposobi organizaciju za brzo reagovanje na šanse i pretnje iz okruženja (politička kretanja, delovanje službi za sprovođenje zakona i sl.), za uspešno koordiniranje njenih aktivnosti u ostvarivanju ciljeva i efikasno delovanje u okruženju.

STRUKTURA TERORISTIČKIH ORGANIZACIJA

Struktura i masovnost terorističkih grupacija zavise, pre svega, od njihove veličine, ciljeva i dominantne terorističke taktike. Poznati su slučajevi terorista pojedinaca i parova, preko grupa od nekoliko članova, do organizacija koje po broju, strukturi, formaciji, naoružanju, taktici delovanja, obeležjima i odnosima sa subjektima iz drugih država imaju sva obeležja vojski.

Generalno, terorističke grupe su grupe terorista koji su povezani radi zajedničkog terorističkog delovanja. Terorističke organizacije su veće, hijararhijski organizovane grupe, složenije strukture i izraženijih mehanizama upravljanja organizacijom, koje su kontinuirano finansirane i izvode složenije oblike terorističkih akcija.

Načelno, terorističke grupacije mogu da se podele: prema stepenu organizovanosti na proste (neorganizovane) grupe, organizovane grupe i terorističke organizacije; po karakteru ciljeva na političke, nacional-separatističke, nacionalističke, religiozne i kriminalne (klasični kriminal koji pribegava terorističkim metodama); prema karakteru delovanja na tajne, organizovane po vojnim principima i visokosofisticirane; prema području delovanja na regionalne, međuregionalne i međunarodne itd (Koršunova, 2003:142–149; Kaplan, 2008).

U odnosu na pol i rod, teroristi mogu da budu *muškarci*, *žene* i *deca*. Muškarci su najčešći teroristi. Sve je više *žena samoubica* među muslimanskim teroristima, ali i dece (10–15 godina), naročito u redovima palestinskih terorista (Ness, 2008).

Strukturu terorističkih organizacija čine rukovodeća tela (viša i niža) i ogranci ili jedinice (osnovne, najbrojnije celine). Ona je lančana, sa jasno definisanim odnosima između viših i nižih delova organizacije. Po pravilu, odnosi među njima se zasnivaju na strogom centralizmu i apsolutnoj podređenosti nižih elemenata organizacije rukovodećim telima. U najvišem rukovodećem

telu terorističke organizacije nalazi se i lice koje koordinira „obaveštajnim i bezbednosnim radom“ pripadnika organizacije. Ono je najčešće neka vrsta savetnika rukovodiocu terorističke organizacije. Neretko mu je podređen tim ili grupa „pseudoanalitičara“, koji obrađuju prikupljene informacije, planiraju i programiraju izvođenje terorističkih akcija.

I pored mnogobrojnih modaliteta, struktura gotovo svih ilegalnih organizacija zasnovana je na tri osnovna modela: sistem trojki (petorki); sistem ćelija (ogranaka) i sistem kolona (nav. pr. Milošević, 2005:27–30).

Sistem trojki (petorki) podrazumeva da sve elemente ilegalne organizacije sačinjavaju grupe od 3 do 5 ljudi. To se odnosi ne samo na najniže nego i na najviše nivoe organizacije, tj. na više organe i rukovodeća tela. Naime, svaki član organizacije ima zadatak da organizuje po jednu trojku (petorku). U svakoj osnovnoj jedinici (trojci ili petorci) postoji samo jedan član koji je upoznat sa jednim od članova organizaciono više trojke (petorke). Članovi više grupe znaju za njima podređene članove, ali su prema višim (rukovodećim) organizacionim jedinicama u istom odnosu kao i osnovna trojka (petorka) prema njima. To obezbeđuje da eventualno uhapšeni član može da oda samo još dva (četiri) člana organizacije. Za takav način organizacije je karakteristično i to da članovi jedne trojke (petorke) ne moraju da budu povezani na teritorijalnom principu. Prema tome, taj vid ilegalnog organizovanja identičan je organizovanju rezidenture obaveštajnih službi. Istovremeno, gotovo svaki od pripadnika grupe istovremeno se bavi i „obaveštajnim“ i „bezbednosnim“ radom.

Sistem ćelija (ogranaka) je takav princip ilegalnog organizovanja u kome broj članova osnovne jedinice (ćelije ili ogranka) nije ograničen (slika 1). Ćelije (ogranci) se praktično formiraju na teritorijalnom principu, budući da su članovi povezani teritorijom na kojoj žive ili rade (ista ulica, selo, fabrika, ustanova, fakultet). Pripadnici jedne ćelije (ogranka) se međusobno poznaju, ali ne znaju ko od njih ima vezu sa višim rukovodstvom. Podrazumeva se da je to samo rukovodilac ćelije (ogranka). S obzirom na to da je taj sistem organizovanja teritorijalnog karaktera, tj. da se određena ćelija (ogranak) formira na ograničenom prostoru, može se zaključiti da ovaj tip ilegalne organizacije faktički predstavlja skup ilegalnih grupa koje povezuje zajedničko rukovodstvo. Kod njega se i slivaju sva obaveštajna saznanja do kojih su došle potčinjene grupe, koja on prosleđuje rukovodstvu terorističke organizacije. Grupe ćelija formiraju *stub*, kao poluautonomni konglomerat ćelija, sa raznolikim specijalnostima i jednom komandnom strukturom. Primarna funkcija stuba je teroristička podrška, pošto se njegovi sastavni delovi mogu organizovati tako da pružaju podršku terorističkim operacijama ćelija. U okviru komandne strukture nalazi se i grupa za obaveštajno-bezbednosnu podršku ćelija i stuba (Šikman, 2006:99).

Slika 1. – Model ćelijske strukture terorističke organizacije

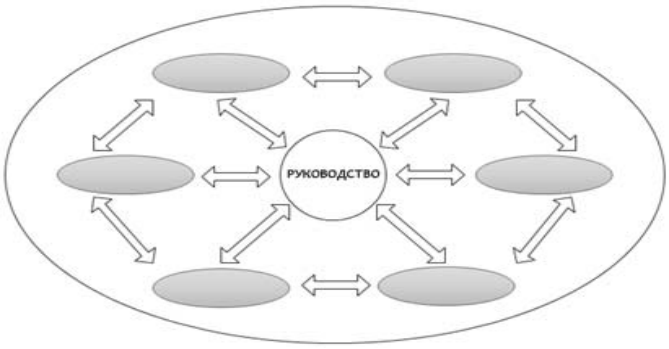

Terorističke organizacije u savremenom okruženju treba da budu u stanju da komuniciraju brže i da donose pravovremene odluke na koje bi njihovi članovi trebalo što hitnije da odgovore. *Ćelijski sistem organizacije* omogućava ovakvo delovanje terorističkih organizacija tako što u centar organizacije stavlja vođstvo, a linije rukovođenja se približavaju vođi. Time se postiže da vođa ima uticaj i neposrednu kontrolu nad operativnim delovima organizacije. Komunikacija teče u više kanala, što ubrzava razmenu informacija i smanjuje vreme za donošenje odluka. U kontrastu sa birokratskom organizacijom, ćelijska organizacija omogućava bolju komunikaciju između članova, povećanu lojalnost, poboljšanu taktičku fleksibilnost i veći stepen anonimnosti (članovi organizacionih jedinica se najčešće ne poznaju, jer komunikacija sa drugim organizacionim jedinicama teče preko vođstva organizacije).

Ćelijska struktura omogućava kreiranje ustrojstva terorističke organizacije zasnovanog na teritorijalnoj podeli ili specijalizaciji u obavljanju poslova. Naime, ovakav model strukture stvara uslove za efikasno vođenje aktivnosti terorističke organizacije na širem geografskom području ustrojstvom prema teritorijalnoj podeli više organizacionih jedinica terorističke grupe. Takođe, ovaj organizacioni model može se koristiti za formiranje specijalizovanih grupa za određene terorističke aktivnosti (obaveštajna podrška, izvođenje terorističkih napada, finansiranje terorističkih aktivnosti, falsifikovanje dokumenata i sl.). Organizacione jedinice mogu da budu specijalizovane u radnjama koje obavljaju ili mogu biti opšteg profila. U slučajevima da teroristička organizacija ima ovakvu strukturu (ćelijska struktura), svaka organizaciona jedinica ima svog vođu koji je jedini odgovoran za komunikaciju sa drugim članovima organizacije (članovi jednog organizacionog dela ne poznaju druge članove organizacije), što utiče na povećanje stepena konspirativnosti rada organizacije. Komunikacije prema operativnim jedinicama teku istovremeno kroz različite kanale i mogu se postići na različite načine. Najuobičajenija je upotreba telefona i računara, ali je svaka od tih vrsta komunikacija podložna intercepciji. Da bi se smanjila mogućnost intercepcije i povećala sigurnost

grupe, koriste se kodirane poruke ili usluge kurira koji se obično ne mešaju u druge aktivnosti terorističke grupe. Mnoge, a pre svega, globalne terorističke organizacije, imaju tzv. *ćelijski (celularni) sistem organizovanja* (npr., Al Qaeda) (Mijalković; Bošković, 2009:295).

Sistem kolona je najkonspirativniji vid ilegalnih organizacija. U suštini, to je skup ilegalnih organizacija koje objedinjava zajedničko rukovodstvo (slika 2). Ilegalne organizacije – članice (kolone) mogu da budu organizovane po sistemu trojki ili ćelija. One su međusobno potpuno nezavisne, a njihovo članstvo se ne poznaje. Vezu sa zajedničkim rukovodstvom imaju samo rukovodioci kolona, što obezbeđuje najviši nivo konspiracije. Naime, ukoliko bi jedna kolona bila „provaljena" i u potpunosti uništena, ostale kolone mogu nesmetano da nastave da rade.[7]

Slika 2. – Model terorističke organizacije po sistemu kolona

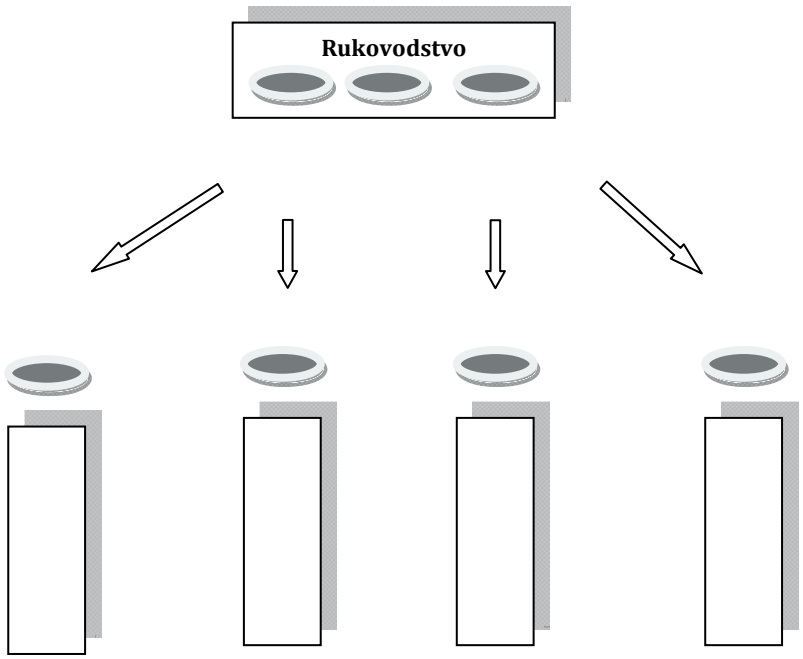

Na višem nivou organizovanja ilegalnih, pre svega terorističkih grupa, primetno je više strukturnih modela. Generalno, veće terorističke organizacije ustrojene na vojnim principima imaju tzv. *birokratski tip organizacije* sa vrhovnim, srednjim i nadzornim nivoom rukovođenja, kao i neposrednim izvršiocima (npr., OVK). U svom sastavu imaju (general) štabove, komande,

[7] Na tom principu su, na primer, bile organizovane Crvene brigade u Italiji (Milanska kolona, Torinska kolona i dr.), a na sličnim osnovama je funkcionisalo i ilegalno krilo „Pokreta za albansku socijalističku republiku u Jugoslaviji" od osnivanja februara 1982. godine do jednovremenog presecanja svih dostupnих активности те организације током новембра 1985. године.

biroe, bordove, komitete i izvesna politička tela. Pri svakom od njih nalazi se telo, a pri nižim jedinicama pojedinci (tzv. *oficiri*) nadležni za obaveštajni i bezbednosni rad.

Sledeći je tzv. tip *hijerarhijske piramide* (npr., IRA). Načelno ga čini nivo tvrdokornog vođstva (vrh piramide), aktivnog kadra, aktivnih sledbenika (pripadnici iste ideologije koji ne čine akte nasilja, već pomažu finansijski, u opremi, ustupanjem skrovišta), pasivnih sledbenika (naklonjeni teroristima, pružaju finansijsku i logističku podršku) i stanovništva (širenje ideologije i propagande, vršenje političkog pritiska na vlast, izvor budućih regruta – dno piramide). Gotovo svi oni se bave i obaveštajnim radom, s tim što je nivo organizovanosti veći što je veći i nivo piramide.

Najzad, čak i mnogi pojedinci, koji nisu pripadnici nikakvih terorističkih organizacija ni grupa, „obaveštajno se pripremaju" pre izvođenja terorističkog akta, kako bi ga što efikasnije izveli. Podatke pribavljaju iz raznih izvora, a pre svega iz javnih (TV, novine, sručna literatura, internet). I ostali tipovi terorističkog organizovanja, pa čak i na nivou manjih terorističkih grupa, svoje aktivnosti zasnivaju na obaveštajnim informacijama i izvesnim procenama, koje im omogućavaju nesmetano izvođenje terorističkih aktivnosti i izbegavanje pravde.

ZAKLJUČAK

Savremena globalistička kretanja, eksplozivni tehnološki razvoj, liberalizacija i ubrzanje protoka informacija, robe, usluga, ljudi i novca u globalnim okvirima dovelo je i do promena u strukturi terorističkog organizovanja. Tradicionalne forme terorističkog organizovanja davno su zamenjene strukturama koje omogućavaju delovanje terorističkih organizacija u savremenom okruženju i globalnim okvirima. Istraživanje specifičnosti pojedinih tipova terorističkog organizovanja predstavlja jednu od osnova za kreiranje strategije suprotstavljanja njihovom destruktivnom delovanju.

Terorističke strukture najčešće su zasnovane na organizacionim modelima koji omogućavaju profesionalnost i efikasnost u delovanju. Osnovne razlike u terorističkom organizovanju u odnosu na tradicionalne forme terorističkih organizacija ispoljavaju se kroz: dinamičnost, prilagodljivost i fleksibilnost terorističke strukture; osposobljenost za delovanje u globalnim okvirima; korišćenje savremenih tehnologija i ekspertskih znanja u terorističkim aktivnostima i korišćenje legalnih poslovnih struktura u aktivnostima finansiranja terorizma.

Savremeni modeli terorističkog organizovanja omogućuju bolju komunikaciju između članova, povećanu lojalnost, poboljšanu taktičku fleksibilnost i veći stepen anonimnosti (članovi organizacionih jedinica se najčešće ne poznaju, jer komunikacija sa drugim organizacionim jedinicama

teče preko vođstva organizacije). U centralnom telu organizacije se nalazi „obaveštajno-analitički centar“. Ovakve strukture poboljšavaju operativnu efikasnost i taktičku fleksibilnost organizacije. Takođe, na ovaj način omogućena je laka teritorijalna podela poslova i specijalizacija u preduzimanju terorističkih akcija. Istovremeno, gotovo svaki „operativac“ terorističke organizacije sprovodi i izvesne obaveštajne i bezbednosne mere.

Članstvo savremenih terorističkih organizacija je motivisano, timski orijentisano i usmereno ka ostvarivanju terorističkih ciljeva, što je u kontrastu s birokratskom piramidom (državni organi), gde su članovi više okrenuti sebi i motivisani novcem. S druge strane, službe za sprovođenje zakona često imaju nefleksibilnu strukturu i veoma mali stepen prilagodljivosti metoda rada, koje su najčešće uslovljene birokratizacijom ovih organa. Birokratski ustrojene organizacije imaju vertikalan lanac upravljanja, što rezultuje sporom i teškom komunikacijom, primenom postavljenih procedura, izvršavanjem akcija ili čak njihovim zaustavljanjem. Značajan faktor unapređenja efikasnosti službi za sprovođenje zakona u borbi protiv terorizma jeste i analiza modela njihovog organizovanja, kao i istraživanje sopstvene efektivnosti i efikasnosti.

LITERATURA

[1] Clegg, S. L. (1990). Modern Organizations: Organizations Studies in Post–Modern World. London: Sage.

[2] Dimitrijević, V. (1997). Strahovlada – ogled o ljudskim pravima i državnom teroru. Beograd: Dosije.

[3] Dimitrijević, V.; Stojanović, R. (1997). Osnovi teorije međunarodnih odnosa. Beograd: Službeni list.

[4] Đorđević, O. (1987). Osnovi državne bezbednosti. Beograd: VŠUP.

[5] Janićijević, N. (1990). Strategijsko upravljanje i organizaciona struktura. Beograd: Naučna knjiga.

[6] Kaplan, J. (2008). Terrorist Groups and the New Tribalism. London: Routledge.

[7] Koršunova, O. N. (nauč. red. 2003). Prestuplenія terrorističeskoй napravlennosti. Sankt-Peterburg: Юridičeskiй centr Press.

[8] Mijalković, S. (2009). Nacionalna bezbednost, Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.

[9] Mijalković, S.; Bošković, G. (2009). Pranje novca i finansiranje terorizma. Korupcija i pranje novca – uzroci, otkrivanje, prevencija, Sarajevo: Internacionalna asocijacija kriminalista, str. 293–302.

[10] Mijalković, S. i Đinović, R. (2008). Simbioza organizovanog kriminala, terorizma i politike na Kosovu i Metohiji kao izazov i pretnja nacionalnoj

i regionalnoj bezbednosti. Kosmet – Gordijev čvor (prir. Ćirić, J.). Beograd: Institut za uporedno pravo, str. 167–192.

[11] Milošević, M. (2005). Odbrana od terorizma. Beograd: Svet knjige.

[12] Mullins, L. (1993). Management and Organisational Behaviour. London: Pitman, pp. 65–77.

[13] Ness, C. D. (ed. 2008). Female Terrorism and Militancy – Agency, Utility and Organization. London: Routledge.

[14] Oldfield, R. W. (1988). The Application of Criminal Intelligence Analysis Techniques to Major Crime Investigation: An Evaluation Study. London, UK: Home Office.

[15] Vilić, D.; Todorović, B. (1999). Terorizmom u novi svetski poredak. Beograd: Grafomark.

[16] Šikman, M. (2006). Terorizam – aktuelni i mogući oblici. Banja Luka: VŠUP.

Goran Bošković
Goran Vučković
Marija Popović
Academy for criminalistic and police studies
Belgrade, Serbia

Summary: The study of different types of structural variation of the terrorist organization is one of the necessary conditions for defining an effective strategy in combating terrorism. Namely, terrorist organizations who have a hierarchical structure law enforcement agency probably easier identify. Rank falls apart when some key individuals of these small groups are removed from they leadership. In contrast, in the case of terrorist networks, law enforcement can identify the activities of key individuals. However, when they were arrested or prosecuted network is reforming itself and brings together some new individuals who can achieve goals of terrosist organization. Knowledge of these and other characteristics presented in the work of certain types of terrorist organization allows the choice of methods and the proper allocation of resources of law enforcement in opposing their destructive effects.

Key words: security, terrorism, organized crime, organizational analysis, the structure of terrorist organizations.

Stručni rad – UDK 323.285: 316.32

TERORIZAM I GLOBALIZACIJA

TERRORISM AND GLOBALIZATION

Vlado Jovanić, profesor Civilne zaštite
Gojko Vasić, Direktor policije MUP RS
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

Apstrakt: U cilju sagledavanja globalne prijetnje koju predstavlja terorizam i organizovanog suprotstavljanja terorizmu, a koje obuhvata sve vidove borbe protiv terorizma (antiterorizam) kao oblika organizovanog kriminaliteta sa ideološkim (političkim) ciljevima, potrebno je proučiti i definisati sam pojam terorizma, sve njegove pojavne oblike, organizaciju i logistiku koja ga prati, ciljeve, posljedice, motive i motivaciju članova terorističkih organizacija. Pojam i definiciju terorizma kao društveno negativne pojave sa nesagledivim globalnim posljedicama niko još nije konkretno i konačno obradio i odredio. Terorizam kao globalni problem je u stalnoj ekspanziji i transformaciji – prelasku iz jednog vida u drugi, tako da je neophodno stalno praćenje i iznalaženje novih mogućnosti i mehanizama za uspješnu i efikasnu borbu protiv njega i suprotstavljanje terorizmu. Kao globalni problem i prijetnju „savremeni terorizam“ karakteriše visok stepen organizovanosti, konspirativnosti, krajnje nehumanosti i okrutnosti, globalizam, zloupotreba najsavremenijih naučnotehničkih i tehnoloških dostignuća, kao i zloupotreba vjerskih osjećanja i vjerske pripadnosti, velika finansijska moć stečena pranjem novca i manipulacijama uz podršku novčanih institucija i multinacionalnih kompanija u mnogim zemljama.U kontekstu navedenog, terorizam kao kriminalni fenomen se ne može razumjeti van okvira ukupnog kriminalnog zbivanja i cjeline društvenih i političkih odnosa koji opterećuju savremeno društvo i trendova globalizacije. Terorizam kao najdestruktivniji način rješavanja socijalnih i političkih konflikata, i pored krajnje surovosti i nehumanosti, ima svoje pristalice i podršku u dijelu politički ekstremne populacije koja nasilje odobrava radi postizanja političkih ciljeva. U navedenom kontekstu međunarodna zajednica je kroz svoja tijela i organe donijela niz međunarodnih pravnih akata koji obavezuju sve države na saradnju i borbu protiv savremenenog terorizma.

U radu ćemo govoriti upravo o terorizmu kao globalnoj pojavi i problemu, o njegovom uticaju na ukupna društveno-politička zbivanja u svijetu, načinu ispoljavanja, pravnoorganizacionim i međunarodnim aspektima i standardima u oblasti suprotstavljanja ovoj pojavi.

Terorizam je fenomen s kojim se svakodnevno srećemo i s kojim svakodnevno živimo u sopstvenom i u međunarodnom okruženju.

Ključne riječi: Terorizam, globalizacija, prijetnja, suprotstavljanje, finansijska moć.

UVOD

Kraj prošlog i početak XXI vijeka je period prepoznatljiv po eskalaciji terorizma, naročito zbog razaranja i velikog broja žrtava koje je prouzrokovao, a za posljedicu imamo stalni i nekontrolisani strah od novih napada. Terorizam kao jedan od organizovanih oblika ispoljavanja nasilja predstavlja veoma značajnu prijetnju u savremenom svijetu kroz ugrožavanje unutrašnje i globalne bezbjednosti. Kao svjetsko zlo, terorizam je nepobitan dokaz nasilja iz političkih razloga u cilju zastrašivanja i eliminisanja otpora onog prema kome je usmjeren, ali pod njim se podrazumijeva i strahovlada, nasilje i vladavina nasilja. Dakle, terorizam postaje ambivalentna pojava, sredstvo u rukama vlasti protiv podanika, ali i bumerang u rukama potlačenih. Iako je terorizam prošao sve svoje pojavne oblike u istorijskom razvoju, počev od zelota, preko asasina, do modernih oblika s početkom Francuske buržoaske revolucije, terorizam XXI vijeka ima ipak specifičnosti u odnosu na početke. Od perioda 90-tih godina prošlog vijeka, kada je egzistirao ideološki, partijski, revolucionarni terorizam u vrijeme bipolarnog svijeta, sa pojavama autentičnih „Crvenih brigada“, frakcija „Crvene armije“ i drugih, pa sve do današnje „Al Kaide“, „Hamasa“, „ETE“ ili „ANA“ došlo je do velikih evoloutivnih promjena. Istoriju ljudskog društva, između ostalog, karakteriše i sistematska primjena nasilja, gdje je terorizam samo jedan od oblika ispoljavanja nasilja. Prema podacima Francuskog instituta za tehnologiju, terorizam je 1968. godine učestvovao sa 18% u sveukupnom političkom nasilju u svijetu, a 1973. godine čak sa 46%. U periodu od 1977. do 1979. godine u Evropi je izvršeno 225 terorističkih akcija, od čega 91% za teroriste uspješno. Trend povećanja terorističkih aktivnosti je očigledan. Mnogobrojna literatura vezana za terorizam kao planski akt nasilja, bilo da govori o unutrašnjem terorizmu ili terorizmu međunarodnog značaja, vezuje ga za određenu društvenu grupu koja ima za cilj očuvanje ili osvajanje vlasti. Terorističke aktivnosti su u prošlom vjeku bile enigma i veliki problem za međunarodni sistem bezbjednosti, ali će biti još veći problem u ovom vijeku, pa je svaki pomak u iznalaženju metoda i sadržaja terorizma značajan napredak ka stvaranju pretpostavki za uspješno suprotstavljanje tom vidu

nasilja.[1]Specifičnost trenutnog stanja kad govorimo o terorizamu jeste u činjenica da je savremeni svijet bipolaran, odnosno podijeljen na dvije globalne mreže, i to: globalnu terorističku mrežu i globalnu antiterorističku koaliciju. U kontekstu navednog neophodna je permamnentna i sveobuhvatna priprema država kroz komplementarnost teorije i prakse u prepoznavanju i suprotstavljanju sve izraženijem i opasnijem nasilju. Proučavanjem ove vrste nasilja dolazi se do spoznaje da je terorizam bio problem HH vijeka, da su se iz različitih razloga pothranjivali individualizacija čovjeka i njegova otuđenost, nacionalni sukobi, tenzije, zloupotrebe vlasti i nefunkcionisanje pravnih država.[2]

Politički stav da cilj opravdava sredstvo obilježio je cjelokupnu istoriju, s užasnim posljedicama za čovječanstvo. Nažalost, od njegovog proklamovanja do danas, taj princip nije nestao, u suštini se nije promijenio, samo su se mijenjale forme i modaliteti njegovog ispoljavanja. Dakle, njegova antihumana suština je i dalje prisutna, usmjerena protiv osnovnih ljudskih prava i građanskih sloboda čovjeka, zato što je on sveden na objekat i upotrebljen za ostvarivanje političkog cilja.[3] Pojedinačna aktivnost zemalja i Ujedinjenih nacija uopšte, treba biti usmjerena na afirmaciju ideje koja će se boriti za prava i slobode čovjeka. U tom smislu politička kultura mora doživjeti preporod i svoju aktivnost sprovesti u skladu sa civilizacijskim normama, što znači da će odbaciti nasilnu borbu za vlast putem represije, zavjere, terora i terorizma.

DEFINISANJE SAVREMENOG TERORIZMA

Definicija terorizma je problem oko kojeg još nije postignut konsenzus, odnosno svaki pokušaj tumačenja i određenja samog pojma nailazi na individualnost onoga ko tumači sam pojam. Savremena nauka ulaže velike napore da ponudi opšteprihvatljivu definiciju terorizma. Praktično, koliko postoji autora koji su pokušali da se bave ovim problemom, toliko postoji i različitih tumačenja pojma terorizma. Glavni problem se javlja u situacijama kada pojedinac, kojega jedan dio društva naziva teroristom, postaje idol ili simbol borca za slobodu u drugom dijelu tog istog društva. Iz ovoga je sasvim jasno da je definicija terorizma otvoreno pitanje i stvar aspekta sa kojeg se sagledava.[4] Definisanjem terorizma, u stvari, definišu se postupci koji su neprihvatljivi i protivzakoniti u kontekstu sistema pozitivnog prava i krivičnih zakona konkretne zemlje. Osim toga potrebno je postići

---

1 Gaćinović, R.: *Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog djelovanja*, u Strani pravni život, Institutzauporednopravo, Publisher, Beograd, 3/2008, str. 28

2 Gaćinović, R.: *Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog djelovanja*, u Strani pravni život, Institutzauporednopravo, Publisher, Beograd, 3/2008, str. 28

3 Duerenne,M.: *Za čoveka*, Nolit, Beograd, 1972, str. 340

4 Ignjatović, Đ.: *Organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 1998.

međunarodni kompromis oko definisanja pojma terorizma kako bi sve nacije mogle razraditi zajedničku antiterorističku politiku koja podržava bilateralne i multilateralne ciljeve. U međunarodnopravnom smislu, definisanje terorizma stvara osnovu za razumijevanje i podjelu između prihvatljivih neprijateljskih akcija i neprihvatljivih kriminalnih činova. Ovakvim definisanjem terorizma može se izbjeći problem koji postoji oko razlika između političkog i običnog kriminala. Jasna predstava o ovim kategorijama nam pomaže u planiranju smjera antiterorističkih aktivnosti protiv legitimnih protivnika koje neće biti okarakterisane kao činovi represije. Uprkos brojnim problemima sa kojima se možemo suočiti prilikom definisanja terorizma, postoji saglasnost da teroristički činovi svode teroriste na kriminalce. Jedini zajednički element svih terorističkih definicija jeste da žrtve terorista stradaju (ubistvo, povreda ili prijetnja) putem akcija koje su uglavnom protivzakonite. Jedna definicija terorizma iz riječnika[5] glasi: "*Primjena nasilja i zastrašivanje u cilju kontrole nad stanovništvom, ili za postizanje političkog cilja, odnosno svrhe*." Na osnovu ove definicije, terorizam je svaka akcija koja prouzrokuje strah, paniku, nesigurnost kod određene grupe ljudi. Međutim, ovakve definicije iz riječnika nisu dovoljne za diferenciranje terorizma od drugih oblika nasilničkih protivpravnih postupaka, pojedinaca ili grupa. Obični kriminalci kao i teroristi takođe koriste nasilje i zastrašivanje da bi postigli svoje ciljeve. Napadi, oružane pljačke i ubistva su česte taktike za postizanje kriminalnih ciljeva. Ipak, ovakvi kriminalni činovi nisu teroristička djela u onom smislu u kojem se pojam **terorizam** koristi u današnjem svijetu. Takođe je poznato da neke vlade koriste nasilje i zastrašivanje kao sredstva kontrole nad svojim stanovništvom. Za većinu ljudi ovakvo ponašanje je neprihvatljivo, ali isto tako je malo onih koji bi definisali kontrolisanje građana od strane države kao terorizam. Čak i onda kada vlade koriste terorizam protiv svojih građana, svi akti nasilja koje određena vlada primjenjuje protiv svojih građana se ne mogu okvalifikovati kao terorizam. Stručnjaci u terorizmu vide oblik ratovanja. Neki smatraju da kategorizacija terorizma u oblike ratovanja umjesto u kriminalne činove teroristima daje legitimitet, a njihove akcije postavlja u kontekst prihvatljivog međunarodnog ponašanja.

U SAD, univerzalno prihvatljiva definicija terorizma je bila predmet dugotrajne kontroverzne debate. Svako ministarstvo, svaka agencija, pa i sama vlada su predlagali svoju definiciju terorizma. Problem oko ove definicije stvorio je dopunske probleme oko jurisdikcije i principa vođenja sudskih postupaka, što je često uticalo na napore policijskih snaga u borbi protiv terorističkih akcija. Radna definicija prema administraciji SAD jeste:n*Terorizam je tekuća kriminalna radnja kojom se bavi više aktera kako bi ostvarili veću moć ili ekonomsku dobit, a koji će upotrebiti silu ili izvršiti pritisak da bi promovisali ili zaštitili svoj posao.* Opšta definicija prema

[5] Dictionary of Law, OxfordUniversity Press, OxfordNew York, 2002. (prevod)

administraciji SAD glasi: *Unaprijed planirano, politički motivisano nasilje koje se sprovodi nasilnim putem nad nenasilnim ciljevima radi ostvarenja određenih političkih, ekonomskih ili drugih ciljeva od strane terorističkih organizacija, nacionalnih grupa, pojedinaca ili tajnih agenata pojedinih država.*

U pojmovnom određenju savremenog terorizma prisutne su akademske i administartivne definicije. Akademske definicije terorizma potvrđuju da su najčešći elementi definicije terorizma nasilje kao *metod,* građani i vlada kao *mete,* izazivanje straha i iznuđivanje političkih ili socijalnih promjena kao *ciljevi*, a veliki broj žrtava kome teže teroristi ukazuje na *spektakularnost* kao definicioni elemenat terorizma. Dakle, politički motiv izvršioca je uslov da bi se neka radnja označila kao teroristička, jer je to jedina definicijska komponenta koja razdvaja terorizam od običnog kriminala. Budući da se značenje riječi terorizam kroz istoriju mijenjalo kako bi se prilagodilo političkom riziku svakog narednog perioda, nije nikakvo iznenađenje što je veoma teško odrediti jednu trajnu definiciju terorizma. Najveći broj autora koji su izučavali fenomen terorizma smatra da je politička komponenta jedan od bitnih elemenata terorizma. Ovo se može zapaziti i u bilateralnim ugovorima, zatim u zakonodavstvima velikog broja zemalja, kao i u dokumentima represivnih državnih organa. Analiziranjem dosadašnjih definicija terorizma, jasno se uočavaju elementi pojma terorizma, i to **nasilje, strah, cilj i motiv**.[6]

MEĐUNARODNOPRAVNI ASPEKTI ANTITERORIZMA, S OSVRTOM NA OKVIRNE ODLUKE SAVJETA EU

Savremeni terorizam danas predstavlja jednu od najvećih globalnih prijetnji cjelokupnoj bezbjednosti, prouzrokuje nove, kompleksne rizike, a posljedice od terorističkih napada svakim danom su sve razornije. NJegovi protagonisti koriste legalnu infrastrukturu protivnika za planiranje i izvođenje napada. Uz konvencionalna sredstva, koriste sve češće i sva druga dostupna sredstva (hemijske materije, vještačko đubrivo, derivate nafte, kompjuterske mreže i sisteme) koja se svakodnevno upotrebljavaju u radu. To ukazuje da je logistika terorista danas sve jednostavnija i teško uočljiva. Najnovije terorističke metode predstavljaju rezultat upotrebe novih savremenih tehnologija, međunarodnu aktivnost kao i pronalazak novih izvora finansiranja i podrške.[7] Upotreba, odnosno zloupotreba, informacionih tehnologija, kao što su internet i mobilni telefoni, proširila je okvir djelovanja terorističkih organizacija. Sredstva globalnog informacionog razvoja upravo su stavila u prvi plan mogućnost terorista da razviju bolju saradnju sa svojim

---

[6] Gaćinović, R.: *Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog djelovanja*, u Strani pravni život, Institut za uporedno pravo, Publisher, Beograd, 3/2008, str. 30

[7] Sieber, U.: Legitimation und Grenzen von Gefährdungsdelikten im Vorfeld von terroristischer Gewalt, *Neue Zetischrift für Strafrecht*, München: Beck Verlag, 2009, 353

simpatizerima i istomišljenicima širom svijeta i da utiču na njihovao ponašanje i usmjere ih ka svojim ciljevima kroz ideološko regrutovanje. Terorističke organizacije i grupe kroz globalne sisteme veza i mreža svakodnevno *online* vrše propagande aktivnosti prema široj javnosti kroz snažne političke poruke. Za ovakve aktivnosti posjeduju mnogobrojne zvanične i nezvanične *web* stranice na internetu, koje su dostupne velikom broju zemalja, jednostavne za pretragu i na engleskom su jeziku.[8] Globalizacija života i rada, kao i brisanje granica među državama, omogućila je teroristima da brzo i jednostavno prelaze iz jedne države u drugu kao i bilo koji drugi poslovni ljudi. Ukidanje granica duž cijele sjevernoameričke slobodne trgovinske zone i EU omogućilo je pored protoka robe i ljudi i protok dobra i zla.

Terorizam dobija posebnu dimenziju nakon događaja od 11. septembra 2001. Svijet je u cijelosti postao svjedok sazrijevanja i pojave nove ere terorizma – ere globalnog terorizma/terorizma globalnog domašaja, čija je motivacija prije svega etnonacionalistička i religijska.[9] Napadi na sredstva javnog saobraćaja u Londonu, Madridu i Moskvi proteklih godina su svjetskoj javnosti pokazali da i evropskim zemljama prijeti opasnost od terorističkih napada, što je dovelo do brojnih reakcija i aktivnosti EU (sastanci, zaključci, inicijative i odluke).[10] Pojavni oblici terorizma i sredstva za njegovo sprečavanje i kontrolu dugo su već predmet razmatranja UN i pojedinih regionalnih i međunarodnih organizacija. Na međunarodnom planu usvojeno je više značajnih dokumenata u cilju preciziranja pojma terorizma, kao i mjera i postupaka koji se preduzimaju u pravcu njegovog sprečavanja. Jedna od takvih odluka koja je veoma bitna jeste Okvirna odluka Savjeta EU o borbi protiv terorizma od 13. juna 2002. *Council Framework Decisionon Combatingterrorism, 2002/475/JHA*), s izmjenama i dopunama koje su usvojene 2008. (*Council Framework Decision, 2008/919/JHA of 28 November 2008 amending Framework Decision, 2002/475/JHA on combating terrorism*). Značaj navedene Okvirne odluke je upravo u postavljanju opšteprihvaćenih univerzalnih standarda i stavova za utvrđivanje u kojoj mjeri je nacionalno krivično zakonodavstvo harmonizovano sa ovim sekundarnim izvorom prava EU. Takođe, dio koji se odnosi na policijsku i pravosudnu saradnju uključuje i

---

8 Kurt Cronin, A.: Behind the Curve, Globalization and International Terrorism, in *Terrorism and Counter Terrorism, Readings and Interpretations-third edition*, Prepare by Russel D. Howard, Reid L. Sawyer, Natasha E. Bajema, Boston:Higher education, 2009, 67,

9 Kurt Cronin, A.: Behind the Curve, Globalization and International Terrorism, in *Terrorism and Counter Terrorism, Readings and Interpretations-third edition*, Prepare by Russel D. Howard, Reid L. Sawyer, Natasha E. Bajema, Boston:Higher education, 2009, 63,

10 Kolarić, D.: *Međunarodni standardi u oblasti borbe protiv terorizma i nacionalno krivično zakonodavstvo – Okvirna odluka Saveta EU o borbi protiv terorizma* u: Suzbijanje kriminala i evropske integracije, Kriminalističko-policijska akademija Beograd i Hans Zajdel fondacija, 2010, str. 289,

usklađivanje zakonodavstva država članica radi omogućavanja efikasnije borbe protiv terorizma. Okvirne odluke kojima se usklađuje zakonodavstvo država članica obavezuju države u pogledu rezultata koje treba ostvariti, ali prepuštaju vlastima svake države da odaberu oblik i metodu kojom će ostvariti željeni rezultat.[11] Odluke nemaju direktan uticaj na domaće zakonodavstvo, pa je stoga potrebno donijeti propise kojima će se izvršiti implementacija u nacionalno zakonodavstvo. Za BiH, kao i većinu zemalja istočne i jugoistočne Evrope koje nastoje da postanu punopravne članice EU, od izuzetne važnosti je da prati aktivnosti EU i njenih članica na području borbe protiv terorizma, a najefikasniji i najkorisniji način je da se izvrši revizija pojedinih inkriminacija u krivičnim zakonima kako bi se pokrile oblasti koje međunarodni propisi smatraju značajnim za uključivanje u odredbu o inkriminaciji terorizma i sa njim povezanim krivičnim djelima. Okvirna odluka je svojim usvajanjem postala vjerovatno najmoćniji međunarodni instrument do tada dostupan, jer je doprinijela ujednačavanju odredbi krivičnog zakonodavstva koje se odnosi na terorizam i terorističke aktivnosti. U uvodu odluke se ističe da je EU zasnovana na univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti, poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, na principu demokratije i vladavine prava. Budući da terorizam krši navedena načela, države članice su shvatile da se ne mogu pojedinačno uspješno suprostavljati prijetnji koju terorizam predstavlja. Okvirna odluka upravo nastoji da omogući platformu za zajednička zakonska rješenja u borbi protiv terorizma. Određivanje krivičnog djela terorizma i sa njim povezanih krivičnih djela u Okvirnoj odluci ima za cilj usklađivanje nacionalnih zakonodavstava država članica. Međutim, treba istaći da je EU i ranije naglašavala potrebu za jedinstvenim instrumentom ratifikacije kada su u pitanju krivična djela terorizma (*Odluka Savjeta EU iz 1998, kojom se stavljaju u nadležnost EUROPOL-a krivična djela učinjena ili koja će vjerovatno biti učinjena radi izvršenja terorističkih aktivnosti protiv života, tijela, ličnih sloboda ili imovine; preporuka Savjeta EU iz 1999. o saradnji u borbi protiv finansiranja terorizma; Zaključci Evropskog savjeta iz Tamparea 1999; zaključci Evropskog savjeta iz Santa Maria de Feria iz juna 2000. i dr.*)[12] Okvirna odluka Savjeta EU o borbi protiv terorizma ima trinaest članova (Okvirna odluka iz 2002. predstavlja temelj protivterorističke borbe EU, a izmjene u Okvirnoj odluci 2008. predstavljaju konkretizaciju inkriminacije evoluiranja terorizma s obzirom na *modus operandi* terorističkih aktivnosti, organizovanje kampova za terorističku obuku, upotrebu savremenih naučnotehnoloških dostignuća sveukupne globalizacije, kao i inkriminaciju drugih ponašanja koja su blisko povezana s izvršenjem krivičnog djela terorizma). Za nacionalna zakonodavstva bitni su: član 1, kojim se jedinstveno za teritoriju EU definiše pojam terorizam, član 2. kojim se definiše teroristička grupa, član 3. u kojem su taksativno nabrojana

[11] Isto, str. 290,
[12] Isto, str. 291,

krivična djela koja su povezana sa terorizmom, član 5. se odnosi na krivične sankcije, član 6. se odnosi na posebne osnove za ublažavanje kazne i članovi 7. i 8. odnose se na odgovornost pravnih lica i krivične sankcije koje se prema njima primjenjuju. Države članice EU su se obavezale da će da izvrše implementaciju izmjena i dopuna okvirnih odluka do 9. decembra 2010. i o tome podnesu izvještaj Generalnom sekretarijatu Savjeta i Komisiji.

Međunarodnopravna dokumenta koja sankcionišu terorizam[13]

Ujedinjene nacije su u XX vijeku donijele niz međunarodnih dokumenata (konvencije, rezolucije, odluke...) za suprotstavljanje međunarodnom terorizmu. Ova važna dokumenta nisu našla dovoljno uporišta u praksi, dakle, njihova implementacija nikada nije bila sprovedena do kraja. Još na Trećoj međunarodnoj konferenciji u Briselu 1930. godine u okviru Pete komisije izučavan je delikt nazvan terorizam.[14] Pod tim pojmom je tada navedena serija različitih zločina, kao što su: izazivanje opšte opasnosti za život, zdravlje i imovinu ljudi. Naredne godine, na Četvrtoj konferenciji u Parizu, naglašeno[15] je da će se svako ko u terorisanju stanovništva ili protiv nekog lica ili njegove imovine upotrebi bombe, mine, eksplozivne naprave, požar, vatreno oružje ili druge ubilačke ili razorne naprave, ili ko bude izazvao ili pokušao da izazove, širi ili pokuša da širi epidemiju, stočnu zarazu ili slično zlo, ili ko prekine ili pokuša da prekine javnu službu ili njeno obavljanje, koji su od opšte koristi, kazniti za krivično djelo terorizma.

Savjet Društva naroda je 10. oktobra 1936. godine[16] donio Rezoluciju u kojoj ističe da je svaka država dužna da se uzdrži od bilo kakvog uplitanja u politički život druge države. Ohrabren pomenutom rezolucijom Savjeta Društva naroda, Komitet jedanaestorice stručnjaka je redigovao tekstove dva prednacrta u aprilu 1937. godine, a Savjet Društva naroda svojom rezolucijom od 27. maja 1937. godine sazvao Međunarodnu konferenciju za 1. novembar 1937. godine u Ženevi.

Međunarodna konferencija posvećena terorizmu održana je od 1. do 16. novembra 1937. godine u Ženevi, uz učešće 35 država. Konferencija je usvojila 16. novembra 1937. godine dvije konvencije na potpis. Prvu, koja je osuđivala terorizam potpisale su 24 države, a drugu, o ustanovljenju Međunarodnog krivičnog suda za suđenje počiniocima terorističkih aktivnosti potpisao je 13 država.[17] Ove konvencije nisu nikada stupile na snagu, jer nisu

---

[13] Gaćinović, R.: *Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog djelovanja*, u Strani pravni život, Institut za uporedno pravo, Publisher, Beograd, 3/2008, str. 42

[14] Actes de la III me Coference pour l`Unification du droit penal, Sirey, paris, 1933. godina

[15] Actes de la IV me Coference pour l`Unification du droit penal, Sirey, Paris, 1933. godina

[16] K. S.Chandan, *Le terrorisme devant la Societe des Nations, Paris*, 1935, p. 405

[17] Jakovljević, D.:*Terorizam s gledišta krivičnog prava*, Službeni list, Beograd, 1997. godine, str. 73

nikada ratifikovane. Pretpostavlja se da do ratifikacije nije došlo zbog toga što pojam terorizma u njima nije detaljno ni precizno određen, ali i zbog događaja koji su prethodili otpočinjanju Drugog svjetskog rata i skrenuli pažnju država od borbe protiv terorizma.[18]

Odmah nakon Drugog svjetskog rata OUN je pristupila razmatranju problema međunarodnog terorizma, ispunjavajući zadatak koji joj je Generalna skupština OUN postavila 1947. godine. Komisija za međunarodno pravo pristupila je izradi Nacrta kodeksa zločina protiv mira i bezbjednosti čovječanstva. Poslije intenziviranja terorizma u zemljama Zapadne Evrope, krajem šezdesetih godina XX vijeka, a naročito poslije masakra izraelskih sportista na Olimpijskim igrama u Minhenu 1972. godine, u OUN je obnovljena aktivnost usmjerena na formiranje međunarodnih pravnih instrumenata za suzbijanje terorizma: **Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima** donijeta u Tokiju, 14. septembra 1963. godine, stupila je na snagu 1969. godine, a do kraja 1986. godine ratifikovalo ju je 127 država; **Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova** koja je donijeta u Hagu 16. decembra 1970. godine, stupila je na snagu 1971. godine, a do kraja 1986. godine ratifikovala ju je 121 država; **Američka konvencija o terorizmu** donijeta u Vašingtonu 2. februara 1971. godine; **Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela protiv lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente**, donijeta je u NJujorku 14. decembra 1973. godine, stupila na snagu 1977. godine, a krajem 1987. godine ratifikovala ju je 71 država. **Evropska konvencija o suzbijanju terorizma** donijeta je u Strazburu 27. januara 1977. godine; **Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca** u NJujorku 17. decembra 1979. godine, a stupila na snagu 1983. godine, i do kraja 1987. ratifikovalo ju je 45 država, među kojima i Jugoslavija 1984. godine; **Međunarodna konvencija o sprečavanju terorističkih napada bombama** nastala je u NJujorku 15. decembra 1997. godine **Međunarodna konvencija o suzbijanju finasiranja terorizma** donijeta je takođe u NJujorku 9. decembra 1999. godine; **Međunarodna konvencija o sprečavanju akata nuklearnog terorizma**, br. 59/290 donijeta je u NJujorku 14. septembra 2005. godine.[19]

Pored navedenih dokumenata, Organizacija UN u namjeri da doprinese definitivnom suprotstavljanju savremenom terorizmu donosi i slijedeća dokumenta o terorizmu: Rez. br. 48/122 **LJudska prava i terorizam**, 20. 12. 1993. godine; Rez. br. 47/31 **Razmatranje mjera koje treba preduzeti**, 25. 11. 1992. godine; Rez. br. 46/51 **Mjere za eliminisanje međunarodnog terorizma**, 9. 12. 1991. godine; Rez. br. 42/154 **Razmatranje mjera koje treba preduzeti**, 7. 12. 1987. godine; Rez, br. 42/22 **Deklaracija o jačanju**,

---

[18] Gaćinović, R.: *Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog djelovanja*, u Strani pravni život, Institut za uporedno pravo, Publisher, Beograd, 3/2008, str. 42

[19] Gaćinović,R.: *Terorizam*, Draslarpartner, Beograd, 2005. godine, str. 230–232.

7. 12. 1987. godine; Rez. br. 38/130 **Mjere za prevenciju međunarodnog terorizma**, 19. 12. 1983. godine; Rez. br. 36/109 **Mjere za prevenciju međunarodnog terorizma**, 10. 12. 1981. godine.

Savjet bezbjednosti je takođe donio dokumenta koja nagovještavaju uspješniju borbu protiv međunarodnog terorizma, i to: Rez. br. 1267/1999 **Sankcije uvedene protiv Avganistana zbog pružanja utočišta Bin Ladenu**, 15. 10. 1999. godine; Rez. br. 1269/1999. **Osuda svih djela terorizma, bez obzira na motiv, odnosno, kad i ko ih je izvršio**. Ovom rezolucijom se pozivaju sve države da potpuno primijene antiterorističke konvencije koje su potpisale i da preduzmu odgovarajuće mjere, odnosno da otkažu utočište onima koji planiraju, finansiraju i čine terorističke akte, obezbjeđujući njihovo hapšenje, gonjenje i ekstradiciju.[20]; Rez. br. 6559 Savjeta bezbjednosti UN – **Stroga osuda bombaških terorističkih napada u Najrobiju i Dar es Salamu** 7. 8. 1998. godine i 13. 8. 1998. godine; Rez. br. 748 **Sprečavanje akata međunarodnog terorizma**, 13. 3. 1992. godine; Rez. br. 638 **Incidenti sa uzimanjem talaca**, 31. 7. 1989. godine; Rez. br 635 **Posljedice terorističkih djela**, 14. 6. 1989. godine; Rez. br. 579 **Incidenti sa uzimanjem talaca**, 18. 12. 1985. godine.

Deklaracijom 2131, od 21. decembra 1965. godine, Generalna skupština OUN naložila je državama da se ne smiju miješati u unutrašnje poslove drugih država: *Nijedna država neće organizovati, pomagati, podsticati, finansirati, podstrekavati ili tolerisati subverzivne, terorističke ili oružane aktivnosti usmjerene na nasilno svrgavanje režima druge države, ili miješanje u građanski sukob u drugoj državi*. Takva zabrana ukazuje na mogućnost da država može biti nosilac terorističkih aktivnosti tzv. *država terorist*. Rezolucija SBUN 1189 od 13. 8. 1998. godine takođe obavezuje države da se uzdrže od organizovanja, podsticanja, pomaganja i učestvovanja u terorističkim akcijama protiv druge države. Savjet bezbjednosti UN je donio i rezoluciju br. 1.373 od 28. 9. 2001. godine, prema kojoj sve države treba da sarađuju u borbi protiv terorizma.

PROBLEMI IMPLEMENTACIJE MEĐUNARODNOPRAVNIH ANTITERORISTIČKIH AKATA

Analiziranjem sadržaja navedenih međunarodnopravnih akata, posebno konvencija i rezolucija, može se zaključiti da je glavni problem koji se uočava njihov smisao, odnosno takozvani element inostranosti tj. skrivanje počinioca terorističkog akta u inostranstvo, odnosno drugu državu; da je krivično djelo prouzrokovalo posljedice u inostranstvu; da su žrtve strani građani itd.

[20] Generalna skuština OUN je u cilju suzbijanja terorizma usvojila još osam rezolucija (18. februara 1972, 15. decembra 1976, 16. decembra 1977, 17. decembra 1979, 10. decembra 1981, 19. decembra 1983, 9. decembra 1985, 13. avgusta 1998. i jednu deklaraciju 9. decembra 1994. godine.

Navedeni elemenati uslovljavaju ograničenje broja država koje mogu i treba da gone počinioce terorističkih djela, a zaštita opšteg međunarodnog dobra se ostvaruje posredstvom akcije pogođenih država.[21] Zajednička karakteristika mnogih međunarodnih konvencija je u objektivno neobavezujućem provođenju i prihvatanju (*value free*) definicije pojedinih tipova krivičnih djela, kada se ni motivi počinioca ne uzimaju u obzir. Na ovaj način su konvencijama obuhvaćena i definisana djela koja mogu biti izvršena i bez stvarnih terorističkih motiva (politički motiv, odnosno *animus terrorandi*, koji je bitna, suštinska pretpostavka terorizma). Takvim nedorečenim definicijama se dodatno komplikuje problem definisanja terorističke aktivnosti kao protivzakonite i nedozvoljene. Ovakvim pristupom se otvara mogućnost namjenskog, jednostranog definisanja terorističke radnje, stvarajući opasnost da se izvedena teroristička aktivnost proglasi kriminalnom radnjom i obrnuto. Zajednička obilježja većine konvencija, usvojenih i pripremljenih od strane UN i Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo, vrlo su naglašena. Sve je usmjereno na cilj da izvršilac bude po svaku cijenu kažnjen, ali ne i na unificiranu i obavezujuću ekstradiciju (načelo *autdedereaupunire*). Ekstradicija je: formalni, tj. zakonskom formom propisani proces; to je odnos između dvije suverene države; predstavlja proces kojim se izručuje pojedinac koji je osimnjičen, optužen ili proglašen krivim od strane države koja ga potražuje za krivično djelo na osnovu zakona zemlje koja ga potražuje; da je krivično djelo za koje se pojedinac tereti počinjeno van jurisdikcije zemlje koja ga izručuje, a u okviru jurisdikcije zemlje koja ga potražuje i da je svrha ekstradicije omogućavanje državi koja zahtijeva izručenje da provede sudski postupak saglasno svom zakonodavstvu i privede počinioca djela zakonskoj kazni. Svrha ekstardicije je kažnjavanje zločina.[22]

Ovakvim načinom postupanja se državama potpisnicama omogućava da očuvaju pravo azila i izbjegnu ishode koji bi bili nepravični ili neprihvatljivi za njihovo javnom mnjenje. Kako ne bi bilo sigurnog utočišta za teroriste, proširuju se osnovi za krivičnu jurisdikciju, tako da praktično dostižu univerzalni karakter.[23] U navedenom kontekstu, države ugovornice (potpisnice) su probleme pitanja krivičnog gonjenja i kažnjavanja počinilaca riješile zadržavanjem diskrecionog prava da ocijene prirodu djela i da same odluče da li će da postupe prema eventualnom zahtjevu za ekstradiciju, ili će same pokrenuti krivični postupak. Usvojene antiterorističke konvencije svojom sadržinom nisu uvjerljivo sugerisale Organizaciji UN da osnuje međunarodni sud nadležan za suđenje počiniocima određenih tipova terorističkih aktivnosti, pa tako krivično gonjenje ostaje u nadležnosti država

---

21 Gaćinović, R.: *Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog djelovanja*, u Strani pravni život, Institut za uporedno pravo, Publisher, Beograd, 3/2008, str. 46

22 Srdanović, B. R.: *Međunarodni terorizam,* Službeni list SRJ Beograd, 2002, str. 56–57

23 Dimitrijević,V.: *Međunarodni terorizam*, Naučno savetovanje na temu Savremeni oblici terorizma, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 14–15. januar 1980, str. 40.

potpisnica, kojima u mnogim slučajevima nije u interesu inkriminisanje terorističke aktivnosti. Mada, pravno gledajući, opšte karakteristike antiterorističkih konvencija zaključenih na globalnom nivou ukazuju na određene nedostatke (nisu potencirani uzroci, motivi, ciljevi terorističke radnje), one su ipak rezultirale određenim doprinosom razvoju međunarodnog prava u oblasti suzbijanja i sprečavanja međunarodnog terorizma. Međunarodnopravni antiteroristički dokumenti ipak nisu dali preciznu i obavezujuću smjernicu državama potpisnicama u načinu borbe protiv međunarodnog terorizma na globalnom planu, što u narednom periodu svakako treba promijeniti. Globalni sistem bezbjednosti ugrožen od terorističkih organizacija i grupa ugrožava osnovna ljudska prava i slobode građana, što je u suprotnosti sa proklamovanom politikom i demokratskim težnjama savremenog društva. Antiterorističke konvencije predstavljaju, pored određenih nedostataka, izraz volje da se nacionalna krivična zakonodavstva dograde, i da se u realnim mogućim okvirima pojača međunarodna saradnja za kažnjavanje krivaca kao i za preventivno djelovanje u suprotstavljanju terorističkim aktivnostima.[24] Mnogi međunarodnopravni akti i dokumenta su obično nastajala i usvajana nakon izvršenih terorističkih aktivnosti, odnosno bila su odgovor na nastale posljedice, a ne izraz političke volje da se definišu mehanizmi i aktivnosti za utvrđivanje i otklanjanje uzroka i motiva, kao preduslova za definisanje terorističke aktivnosti i primjenu adekvatnih, prije svega preventivnih, a zatim i represivnih mjera države prema počiniocima nasilja odnosno prema onima koji prijete nasiljem. Bez obzira na mnoga antiteroristička pravna dokumenta, broj terorističkih napada u svijetu u 1995. godini je povećan za 37% u odnosu na 1994. godinu, dok je broj otkrivenih ili onemogućenih terorista ostao nepromijenjen. Savremeni terorizam je u stalnoj ekspanziji, bez obzira na sve organizovanije suprotstavljanje međunarodne zajednice i namjere koje se preduzimaju radi njegovog suzbijanja. Prema američkom teoretičaru R. Kupermanu, intenzitet terorizma se godišnje povećava za 12–15%.[25]

Postojeći međunarodnopravni okvir za kontrolu terorizma može se kritikovati sa više aspekata, a neki od njih su: izražene su poteškoće u određenju šta je za pravo predmet kriminalizacije kroz definisanje terorizma; problem postojećeg pravnog okvira u favorizovanju delovanja nacionalnih tela u konvencijama tako što one ne omogućavaju eksteritorijalnu jurisdikciju; problem u opštosti prirode konvencija što ostavlja državama velike slobode u njihovoj interpretaciji i primeni; problematično područje su i prava: konvencije eksplicitno ne štite počinioce kroz navođenje postupaka, kazni ili procedura – politički prestupi u nedemokratskom i represivnom okruženju bi se prema tome mogli okarakterisati kao teroristička djela.

---

[24] Isto, str. 47,

[25] Gaćinović, R.: *Terorizam*, Draslarpartner, Beograd, 2005. godine, str. 238.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Terorizam se može označiti kao patološka pojava u međunarodnim odnosima. On je simptom nekih dubljih, nepovoljnih stanja u društvima i u vezama između njih, ali istovremeno prijeti da te odnose dalje poremeti i da, konačno, ugrozi neke opšte životne vrijednosti. Borba protiv terorističkih aktivnosti kao i drugih oblika ugrožavanja postavlja prije svega određene zahtjeve u pogledu uspostave i organizovanja sistema bezbjednosti kako u svakoj državi pojedinačno tako i na globalnom nivou. Tako uspostavljen i organizovan bezbjedonosni sistem treba da se ogleda prije svega u snazi, kvalitetu, fleksibilnosti, vitalnosti, demokratičnosti, a što se očituje u njegovoj osnovi proistekloj iz pravno utemeljene državnosti i daljem razvoju sloboda i prava građana, te učvršćivanjem tih odnosa u svim oblastima društvenog života. Ako je demokratsko društvo etički, ekonomski i organizaciono jače i stabilnije, utoliko se ono osjeća odgovornijim i sposobnijim za proces zaštite dostignutog društveno-ekonomskog i političkog poretka i utoliko se smanjuje mogućnost pojave terorističkih aktivnosti. Potreba za vrhunskom osposobljenošću državnih antiterorističkih struktura je očigledna. Međunarodni, globalni sistem bezbjednosti, u narednom periodu je pred velikim izazovima u pogledu zahtjeva kako očuvati kolektivnu bezbjednost stanovništva i zaštititi građane od ove teško kontrolisane pojave. Između ostalog, to se može postići kroz organizovanje; vrunsku obuku i savremeno opremanje struktura za protivterorističkа dejstva; stalnim praćenjem naučnih dostignuća iz oblasti vojnih, društvenih i tehničkih nauka; analizom dosadašnjih iskustava u antiterorističkoj borbi; unapređenjem sistema mjera i aktivnosti za odvraćanje od terorističkih aktivnosti i time jačanjem unutrašnje snage i sposobnosti društva za nastavak demokratskih procesa. Pored navedenih preduslova, osnovni uslov za uspjeh je odlučna opredijeljenost javnog mnjenja, odnosno društva za suprotstavljanje savremenom-globalnom terorizmu. Kontrola i prevencija savremenog terorizma bile bi posebno veliki uspjeh Organizacije UN i međunarodne javnosti, budući da je njegovo potpuno eliminisanje u svijetu samo želja većine čovječanstva. Dakle, može se zaključiti da su savremene terorističke aktivnosti neodvojivi dio međunarodnih procesa bez obzira na opredijeljenost za njegovo potpuno eliminisanje. Terorističke aktivnosti mogu biti i u budućnosti pod kontrolom određene države, kojoj služe za ostvarivanje interesa u određenom području, koje ima značajan ekonomski i geostrategijski položaj, što je najveći problem i prijetnja globalnoj bezbjednosti. Ovim nastojanjima i mogućnostima mora se suprotstaviti cjelokupna međunarodna javnost. Međunarodnopravna dokumenta nisu poslužila kao preventivna mjera odvraćanja terorista od izvršenja terorističkih aktivnosti. Naprotiv, poslije donošenja ovih dokumena tateroristi su izveli do tada najbrutalniju terorističku aktivnost u istoriji,

napadom na simbole američke vojne, političke i ekonomske moći 11. septembra 2001. godine.

Jedan od važnih aspekata koji će pratiti terorizam u sljedećoj deceniji biće stalni napori da se izgradi međunarodnopravni okvir za definisanje pravila i normi u borbi protiv politički motivisanog nasilja. Ti će napori biti pod uticajem globalizacije i pitanja koja ona pokreće, poput nacionalnog samoodređenja, razvoja demokratije i državnog monopola na sredstva prinude.[26] Bez obzira na napore OUN u donošenju različitih pravnih akata u vidu konvencija, deklaracija i dr., još uvijek nema opšteprihvatljive definicije terorizma. To je i najveći problem da se izvrši operacionalizacija međunarodnopravnih domumenata u borbi protiv savremenog terorizma. U savremenim društvima, gdje kapital igra značajnu ulogu, neminovno se gradi sistem vrijednosti prema bogatstvu, gdje se često zanemaruju osnovne ljudske vrijednosti, uključujući osnovna ljudska prava prosječnog čovjeka-građanina, tako da je jedan od osnovnih katalizatora savremenog terorizma nepravda.

Zemlje koje su pogođene terorističkim akcijama odvajaju velika materijalna sredstva za ovaj vid borbe i u interesu im je da se ona proširi i izvan nacionalnih granica, odnosno da se ostvari jedinstvo na međunarodnom planu u antiterorističkoj borbi. Razvijenije zemlje su spremne da pruže pomoć manje razvijenim zemljama koje su takođe odlučne u borbi protiv terorizma. Ne može biti ambicija cijele međunarodne zajednice da eliminiše terorizam u svakom pojedinom društvu, bez afirmacije saradnje i univerzalnosti u postupanju. Međunarodna saradnja na polju suprotstavljanja i sprečavanja svih oblika organizovanog kriminaliteta a samim tim i terorizma kao njegovog najekstremnijeg nasilnog oblika nema alternativu.

LITERATURA

[1] Actes de la III me Coference pour l`Unification du droit penal, Sirey, paris,1933.godina

[2] Actes de la IV me Coference pour l`Unification du droit penal, Sirey, Paris, 1933. godina

[3] Gaćinović, R.: *Pravno organizacioni aspekti antiterorističkog djelovanja*, u Strani pravni život, Institut za uporedno pravo, Publisher, Beograd, 3/2008, str. 28

[4] Gaćinović, R.: *Terorizam*, Draslar partner, Beograd, 2005. godine, str. 230–232.

[26] Dartnell, M.:*Pravna međumreža za terorizam: pitanja globalizacije, fragmentacije i legitimiteta*, u knjizi *Teroorizam u budućnosti*, Goldenmarketing, Zagreb, 2003, str. 19–21

[5] Dartnell, M.: *Pravna međumreža za terorizam: pitanja globalizacije, fragmentacije i legitimiteta*, u knjizi *Teroorizam u budućnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003. godine, str. 19–21

[6] Dictionary of Law, Oxford University Press, Oxford New York, 2002. (prevod)

[7] Dimitrijević, V.: *Međunarodni terorizam*, Naučno savetovanje na temu Savremeni oblici terorizma, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 14–15. januar 1980, str. 40.

[8] Duerenne, M.: *Za čoveka*, Nolit, Beograd, 1972, str. 340

[9] Ignjatović, Đ.: *Organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 1998.

[10] Jakovljević, D.: *Terorizam s gledišta krivičnog prava*, Službeni list, Beograd, 1997. godine, str. 73

[11] K. S. Chandan, *Le terrorisme devant la Societe des Nations, Paris*, 1935, p. 405

[12] Kolarić, D.: *Međunarodni standardi u oblasti borbe protiv terorizma i nacionalno krivično zakonodavstvo – Okvirna odluka Saveta EU o borbi protiv terorizma* u: Suzbijanje kriminala i evropske integracije, Kriminalističko-policijska akademija Beograd i Hans Zajdel Fondacija, 2010, str. 289

[13] Kurt Cronin, A.: Behind the Curve, Globalization and International Terrorism, in *Terrorism and Counter Terrorism, Readings and Interpretations-third edition*, Prepare by Russel D. Howard, Reid L. Sawyer, Natasha E. Bajema, Boston:Higher education, 2009, 67,

[14] Sieber, U.: Legitimation und Grenzen von Gefährdungsdelikten im Vorfeld von terroristischer Gewalt, *Neue Zetischrift für Strafrecht*, München: Beck Verlag, 2009, 353

[15] Srdanović, B. R.: *Međunarodni terorizam,* Službeni list SRJ, Beograd, 2002, str. 56–57

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Vlado Jovanic, Professor of Civil Defense
Gojko Vasic, Director of Police RS
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbian

Summary: In order to assess the global threat posed by terrorism and organized opposition to terrorism, which includes all aspects of fighting terrorism (antiterrorism) as a form of organized crime with the ideological (political) objectives, it is necessary to study and define the concept of terrorism, all of its manifestations, organization and logistics accompanying it, the goals, consequences, purposes, motives and motivation of members of terrorist organizations. The concept and definition of terrorism as a negative social phenomenon with grave global consequences no one has specifically addressed and finally determined. Terrorism as a global problem is in constant expansion and transformation - moving from one form to another form and so it is necessary to constantly monitor and finding new opportunities and mechanisms for effective and efficient combat and confrontation. As a global problem and a threat to "modern terrorism" characterized by a high degree of organization, secrecy, extreme inhumanity and cruelty, globalization, abuse of modern scientific-technical and technological achievements, as well as abuse of religious feelings and religious beliefs, the vast financial power acquired money laundering and manipulation with support financial institutions and multinational companies in many countries. In the context of the above, terrorism as a criminal phenomenon can not be understood outside the total criminal events and the whole social and political relationships that trouble contemporary society and trends of globalization. Terrorism as the most destructive way of dealing with social and political conflict, despite the extreme cruelty and inhumanity, has its supporters and support the work of the political extremes of the population approves of violence to achieve political goals. In this context, the international community through their bodies and authorities adopted a series of international legal acts that are binding on all States to cooperate and fight against terrorism savremenenog.

In this paper we will talk specifically about terrorism as a global phenomenon and problem, its impact on the overall socio-political events in the world, its characteristics, organizational and legal aspects of international standards in the opposition. Terrorism is a phenomenon with which we encounter and with whom in their daily lives and in the international environment.

Key words: terrorism, globalization, threat, confrontation, financial power.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 327.7/.8

TERORIZAM I MEĐUNARODNI ODNOSI

TERRORISM AND INTERNATIONAL RELATIONS

Mr Stevo Ivetić
Tatjana Maričić, dipl. spec. kriminalista

Apstrakt: Najveća pretnja bezbednosti države danas u savremenom svetu nije rat protiv drugog subjekta međunarodne zajednice kako bi trebalo očekivati, već rat sa "nevidljivim protivnikom", sa terorizmom. Rad sistematizuje znanje o osnovama terorizma i međunarodnih odnosa, uzroke, uslove, posledice, nacionalne i međunarodne propise koji se pojavljuju u kvalifikovanju i sankcionisanju sa jedne strane i regulišu prevenciju sa druge. Naposletku, terorizam jeste zlo, i kao takvo mora biti prihvaćeno od svih subjekata međunarodne zajednice. Onaj pojedinac ili organizacija koji od bilo koje legitimne državne institucije dobiju prefiks "teroristički" moraju zauvek biti osuđeni, ali pri tome moraju postojati prethodno utvrđeni legitimni i legislativni kriterijumi za takvu osudu.

Ključne reči: Terorizam, međunarodni odnosi, pravna regulativa

UVOD

Terorizam ima svoju dalju i bližu istoriju. Nosioci terorizma i terora danas, u skladu sa načelom ***iza nas na desetine ubijenih, osakaćenih i kidnapovanih, a ispred nas na stotine hiljada i milioni zastrašenih*,** primenom njegovog najstrašnijeg oblika (nasumičnog), čija je suštinska poruka u tome da bi svako i svuda mogao da postane sledeća meta (žrtva), često uspevaju da realizuju važnu fazu u postizanju svog krajnjeg cilja, što veoma zabrinjava (Mijalkovski, 2004:5). Sama reč – pojam teror (lat. terror, terroris – strah, užas), označava planske i organizovane vidove zastrašivanja i izazivanja straha, koji treba da rezultiraju slamanjem otpora koji stoji na putu ostvarenja, najčešće političkih ciljeva. Krivično zakonodavstvo svake države terorizam tretira kao jedno od najtežih krivičnih dela i uglavnom ga određuje ovako: ***Ko se u nameri ugrožavanja (navedene su vitalne vrednosti države)... priprema da izvede ili je izveo akt nasilja, kojim je stvoreno osećanje nesigurnosti kod građana...kazniće se...*.** Dakle, zakonska regulativa države kao nosioca terorizma identifikuje čoveka (fizičko lice), koji

izuzetno samostalno, a najčešće kao član (pripadnik) nekog nedržavnog ili državnog subjekta direktno sprovodi brutalno nasilje ili na neki način u njemu učestvuje, kako bi postigao projektovani politički cilj. Terorizmom se naziva samo onaj teror koji u svom biću sadrži socijalno-psihološku, odnosno političku komponentu (Milošević, 2001:219).Uvažavanjem društvenog statusa nosilaca terorizma, pojam ***terorizam*** može se definisati kao smišljeno, organizovano i sistematsko nasilje nekog ljudskog kolektiviteta – *nesuverenog* (nedržavnog, nevladinog) subjekta (grupa, banda, organizacija, politička stranka, politički pokret isl.) ili *suverenog* (državnog) subjekta, odnosno države, čiji pripadnici su u toliko velikoj meri uvereni u osnovanost i opravdanost vlastitih ekstremističkih ciljeva (političkih, verskih, etničkih, socijalnih...) i opsednuti mržnjom u odnosu na protivnika, da su odlučni da primene i najgrublju fizičku silu nad unapred odabranom (personalnom) ili nasumičnom neposrednom žrtvom, radi njenog ubistva, privremenog ili trajnog fizičkog povređivanja (sakaćenja), kidnapovanja ili psihičkog zlostavljanja, s namerom da izazovu (proizvedu) maksimalne efekte (straha) u sredini odakle je neposredna žrtva (posredna žrtva) i na taj način prinude protivnika da se bezuslovno potčini njihovoj volji, a pod tim se podrazumeva da ispuni njihove zahteve – ostvarenje projektovanog političkog cilja (Mijalkovski, 2004:7). Termin **ekstremizam** (od latinske reči *extremum* – što znači krajnost, isključivost) je sinonim za jednostranost, isključivost, nepomirljivost, netrpeljivost i slično. *Politički ekstremizam* podrazumeva shvatanja i ponašanja koja bitno i znatno odstupaju od konvencionalnih, društveno prihvatljivih stavova i ponašanja (Milošević, 2001:208–213). *Separatizam* (od latinske reči *separare* – što znači cepati, rastavljati, razdvajati) podrazumeva težnje ka izdvajanju jedne nacije iz određene višenacionalne zajednice, a time i pojave usmerene na razbijanje, odnosno ugrožavanje teritorijalnog integriteta. Pod *klerikalizmom* (od latinske reči *clericalis* – što znači sveštenik) podrazumevaju se aktivnosti klera, tj. profesionalnog svešteničkog staleža neke verske zajednice, usmerene na otvoreno ili prikriveno mešanje u političke odnose i borbe. Izraz *totalitarizam* (od latinske reči *totus* – što znači ceo, potpun, sav) označava ideologiju i praksu širokog i, najčešće, nasilnog mešanja države ili neke druge organizacije u društvene odnose.

TERORIZAM KAO AKT NASILJA

Prema definiciji datoj od strane Nacionalne komisije za otkrivanje i prevenciju nasilja SAD, nasilje je "odnos kroz koji se povređuje telo i život osoba ili oštećuju stvari" (Gaćinović, 2004:109). U Velikoj ruskoj enciklopediji "Ćirila i Metodija", pod pojmom nasilja nalazimo objašnjenje da je nasilje "fizičko i psihičko delovanje jednog čoveka na drugog, kojim se drugi protivno svojoj volji primorava na izvesne postupke i radnje, odnosno kome se ugrožava ili oduzima život ". Jedna od definicija pojma "nasilje" data kod nas

glasi da je ono "rad sile kao oblik ljudske delatnosti u kojoj se direktno ili indirektno koristi sila''.

U okviru nasilja, kao opšteg razlikuju se dve posebnosti, i to socijalno nasilje kao direktno ili indirektno korišćenje sile u cilju stvaranja takvih društvenih odnosa koji pogoduju onom koji tu silu koristi, i druga skupina nasilja je političko nasilje, kao primena sile u političkom životu, odnosno latentna upotreba sile nad svešću, životom, telom, voljom i materijalnim dobrima stvarnog ili potencijalnog političkog protivnika. Političko nasilje najprostije možemo smatrati kao delovanje u cilju zadržavanja vlasti, ili i kao delovanje u cilju njenog osvajanja (Tomaševski, 1983:7). Dakle, ono u društvu može biti usmereno odozgo nadole i obrnuto, odozdo nagore. U grupi osnovnih oblika političkog nasilja zavidno mesto zauzimaju sledeće pojave: pretnja silom, prinuda, pritisak, psihofizičko zlostavljanje, političko ubistvo, atentat, diverzija i dr.

Ovi osnovni oblici političkog nasilja su prosti činioci, čijim doziranjem u različitim nivoima dobijamo složene oblike političkog nasilja[1], kao npr: nasilne proteste, pobune, nerede, nemire, terorizam, subverzije, represiju, teror, ustanak i rat.

Iz date podele političkog nasilja jasno je, a u okviru naših daljih razmatranja i bitno je, da je terorizam kao društvena pojava svrstan u grupu složenih oblika političkog nasilja. Suština svakog političkog nasilja je borba za vlast. Razlika koja se pri tome može uočiti jeste da: ako je ta borba usmerena ka osvajanju vlasti, tada za nju kažemo da je usmerena odozdo nagore, a ako je cilj borbe zadržavanje pozicija u vlasti, tada za nju kažemo da je usmerena odozgo nadole.

Ako uvažimo navedene moguće pravce ispoljavanja političkog nasilja, možemo se opravdano pitati šta je za društvo u celini gore. Da li je po društvo borba za zadržavanje vlasti gora od borbe za osvajanje vlasti. Sa aspekta demokratskih društava, ni jedan ni drugi oblik političkog nasilja nije poželjan. Prvi oblik, borba za zadržavanje vlasti, svojim dejstvom narušava civilizacijske tekovine liberalne demokratske države, dok je drugi oblik, borba za osvajanje vlasti, u mnogim slučajevima propraćena nepoželjnim događajima s velikim brojem žrtava (oružana pobuna, demonstracije s primesama nekih oružanih oblika delovanja i dr.). To ne znači da je borba za zadržavanje vlasti manje "bolna", naprotiv samo njeno postojanje umnogome destabilizuje sve pore društvenog života, skoro po pravilu usporava, zaustavlja pa ponekad i unazađuje ekonomski razvoj, kao preduslov svih drugih razvitaka u jednom društvu. Dakle, možemo izvesti zaključak da terorizam jeste akt političkog nasilja[2], usmeren na osvajanje ili zadržavanje

---

[1] Data podela političkog nasilja na osnovne i složene oblike, a zatim u okviru njih na niže podgrupe je preuzeta iz autorizovanog predavanja

[2] Neki autori stručnih i naučnih materijala o terorizmu stoje na stanovištu da je on ponekad i religiozno motivisan, što nije pogrešna postavka, ali pre nego se realizuju bilo

vlasti, pa je samim tim politički motivisan, jer ispred sebe ima za realizaciju politički cilj.

TERORIZAM KAO KRIVIČNOPRAVNI FENOMEN

Razmatrajući terorizam kao akt nasilja, konstatovali smo da on, posebno danas, ima politički prefiks i takođe smo ga uvrstili u grupu političkih nasilja. Takvom konstatacijom nisu zanemarene druge vrste terorizma, kao što je verski, etnički i sl.

U međunarodnopravnim i političkim krugovima izražena je težnja da se terorizam, kao način delovanja, u startu osudi. Nesporno je pravo države da svaki oblik štetnog delovanja po nju i društvo u celini okarakteriše kao krivično delo i da ga kao takvo adekvatno sankcioniše. U "pravno uređenim" državama tako i jeste. Ubistvo, bez obzira na motive koji ga pokreću, jeste zabranjen akt. Teroristički akt se sastoji od vršenja krivičnih dela, ali nije svako krivično delo terorizam. Pored toga, nacionalna zakonodavstva nekih država, posebno onih koje "motivišu" terorizam, nisu saglasna u tome koje krivično delo je terorizam. Opravdano se postavlja pitanje zbog čega članice međunarodne zajednice različito gledaju na terorizam kao krivičnopravni pojam. Dok na jednoj strani imamo nacionalna zakonodavstva pojedinih država koja su sankcionisanje terorizma i terorističkog delovanja, kao zakonom zabranjena akta, regulisala ne samo krivičnim zakonom, već i posebnim zakonima o terorizmu, odnosno zakonima o borbi protiv terorizma, na drugoj strani imamo države koje taj isti krivičnopravni pojam nemaju uvršten čak ni kao krivično delo.

Razlozi, u prvom redu, leže u činjenici da nisu sve države u istoj meri pogođene terorizmom, pa samim tim i u svojim nacionalni zakonodavstvima ga ne tretiraju na isti način. Ovakav razlog sam po sebi može da se shvati na sasvim logičan način. Međutim, činjenica da se neke države koriste terorizmom, kao načinom svog delovanja na stanje odnosa u svom društvu ili šire u međunarodnoj zajednici, takođe uslovljava formiranje adekvatnog krivičnopravnog stava o terorizmu u takvoj državi.

Okarakterisati terorizam kao krivičnopravni fenomen je možda i prejaka konstatacija, ali različitosti zakonske regulative koje su evidentne među državama nagoni nas na takav zaključak.

DEFINICIJA TERORIZMA

Termin terorizam je skovan u vreme i povodom Francuske revolucije. Oni koji su zagovarali revoluciju i po njenom ostvarenju težili uspostavljanju

---

koje vrste ciljeva terorizma (religiozni, ideološki, etnički ...), terorizam mora ovladati političkom moći, te stoga možemo reći da je uvek u samom početku politički motivisan.

poretka terora, koji je najžešće ostvarivan u periodu od 1793. do 1794. godine, označeni su od engleskog mislioca Edmunda Berka kao teroristi.

Mada većina istraživača terorizma prihvata stav da je terorizam započet u prvom veku u Judeji, kada su Jevreji masovno koristili kratke mačeve (*sica*) za napade na rimske zavojevače Judeje, terorizam je postojao još mnogo ranije, a pitanje njegovog formalnog nastanka samo je stvar njegovog prvog beleženja i interpretiranja događaja.

Prvim terorističkim aktom može se smatrati ubistvo tiranina Atine Hiparha, 514. godine p. n. e., izvršeno od strane Harmodija i Aristogeitona, koji otada važe za prve republikanske martirere. Godine 370. godine Jason, tiranin Fere i osnivač tesalonijske države, ubijen je jer je težio hegemoniji u Grčkoj.

Sagledavajući u prethodnom tekstu neke od osnovnih karakteristika terorizma, u više navrata smo konstatovali da se danas u međunarodnim naučnim i stručnim krugovima na ovaj problem savremene civilizacije različito gleda. Motivi takvog različitog odnosa prema terorizmu najviše leže u činjenici da je on prevashodno politički usmeren, te se i stav prema njemu prvenstveno kanališe političkim interesom.

U onim državama na koje terorizam ispoljava jači uticaj, i stručni i naučni deo države intenzivnije se bavi tim problemom ugrožavanja bezbednosti. Osnovne odlike većine definicija terorizma su sačinjene od postulata da je on <u>politički motivisana upotreba nasilja, koja izazivanjem i širenjem straha treba obezbediti realizaciju primarnog cilja nosioca terorističke delatnosti</u>.

Razlika koja se može uočiti među izvršiocima terorističkih akata jeste prevashodna ideja njihovog "okupljanja", odnosno različitost krajnjih, primarnih ciljeva. Nekom terorističkom kolektivitetu ciljevi, pored toga što imaju politički predznak, imaju i snažnu motivaciju u verskim, nacionalnim ili ideološkim pobudama. Neuviđanje ovakve činjenice može u postupku definisanja pojma terorizam dovesti do izvesne "stranputice". Na skali međunarodnih odnosa između dve suprotne amplitude tih odnosa, saradnje i sukoba, postoji širok prostor u kojem terorizam sigurno ne zahvata prostor saradnje, te samim tim ni pri njegovom definisanju ne možemo ga smatrati pozitivnim odnosom između subjekata međunarodne zajednice.

Principi ratnog prava podrazumevaju ograničenje mesta izvođenja oružanih akcija na prostor zahvaćen vojno-političkim sukobom. S terorizmom, a posebno u današnje vreme – s globalnim terorizmom, to nije slučaj. On danas ne poznaje granice, a posebno ne bira mete svog neposrednog delovanja.

Terorizam je fizičko nasilje, koje proizvodeći strah ima za cilj realizaciju političkih interesa.

Ono što ovako usko određenje pojma "terorizam" ne obezbeđuje, jeste mogućnost realnog krivičnopravnog procesuiranja krivičnog dela

"terorizam", te se stoga mora u okviru same definicije dodati i deo odnosan na organizovanje i pripremanje terorizma kao zakonom zabranjenog akta.

Najčešći elementi definicije terorizma jesu:

1. nasilje kao **metod;**
2. građani i vlada kao **mete;**
3. izazivanje **straha** i
4. iznuđivanje političkih ili socijalnih promena kao **ciljevi.**

Većina definicija pojma "terorizam" pretežno ili isključivo se oslanja na **strah** kao definicioni elemenat, tačnije na leksičko poreklo termina terorizam, od latinske reči *teror,* što znači *intenzivan strah* ili *užas*. Tako na primer poznati istoričar i nobelovac, zaslužan za razradu novih istorijskih metoda proučavanja društvenih pojava, Robert Vilijams Fogel terorizam definiše kao širenje **užasa** kroz nepredvidljive i iznenađujuće, ali sistematski izvršene činove nasilja radi postizanja političkih ciljeva.

Prema zvaničnoj definiciji iz zakona SAD, teroristički akt označava aktivnost koja:

a) uključuje akt opasan po ljudski život, koji krši krivične zakone SAD ili bilo koje od saveznih država, ili koji bi bio krivično delo ako bi bio počinjen pod jurisdikcijom SAD ili bilo koje savezne države i
b) čini se da je imao nameru da:
   - zastraši ili zlostavlja civilno stanovništvo;
   - utiče na politiku vlade putem zastrašivanja ili prinude ili
   - utiče na ponašanje vlade putem atentata ili otmica

Priručnik američke vojske za borbu protiv terorizma pojam "terorizam" definiše kao "sračunatu upotrebu nasilja i pretnju nasiljem da bi se postigli ciljevi koji su političke, religijske ili ideološke prirode. Ovo se čini putem zastrašivanja, prinude ili širenja straha".

Sa druge strane, po Krivičnom zakonu Ruske Federacije, u članu 205, terorizam je označen kao "izvršenje eksplozije i požara ili njihovu pripremu, što stvara opasnost od pogibije ljudi, njihovog ranjavanja ili uništenja imovine pojedinica, društva ili države".

U rezoluciji Saveta bezbednosti OUN br. 1377, koja je izglasana 2001, kaže se da "Savet bezbednosti, zastupljen na ministarskom nivou zemalja članica, objavljuje da akti međunarodnog terorizma predstavljaju izazov **svim** državama i ukupnom čovečanstvu ... da akti terorizma **svuda** ugrožavaju dostojanstvo i sigurnost ljudi, podrivaju društveni i privredni razvoj svih država i u **svetskim razmerama** potkopavaju stabilnost i blagostanje", kao i to da je Savet bezbednosti "najdublje zabrinut zbog zabeleženog porasta terorističkih postupaka u različitim svetskim religijama, koji su motivisani netolerancijom i ekstremizmom".

Valdman definiše terorizam kao "planski pripremane šokantne nasilne napade na politički poredak iz ilegale. Oni treba da proizvedu opštu

nesigurnost i užas, ali pored toga i simpatije i spremnost na podršku". Veliki broj žrtava kome teže teroristi ukazuje na **spektakularnost** kao definicioni elemenat terorizma.

Braun definiše terorizam kao "izvođenje nasilnog akta, uperenog protiv jedne ili više ličnosti, sa namerom od strane počinioca toga akta da zastraši jednu ili više osoba i da na taj način prouzrokuje ostvarenje jednog ili više političkih ciljeva toga počinioca". U pokušaju definisanja terorizma evidentno su uočljiva dva pravca. Prvi je teoretski način i ogleda se u tome da se terorizam pokušava definisati svojim osnovnim činiocima: nasiljem, nosiocima, žrtvama, ciljevima i motivima.

Drugi način definisanja terorizma je legislativni način, odnosno način na koji se terorizam definiše kao krivično delo. Ovakav način ima potrebna uporišta u Povelji OUN, Pariskoj povelji OEBS-a iz 1990. godine, u izvesnom broju rezolucija UN, Završnom saopštenju ministarskog saveta NATO-a iz 2001. godine, u Bukureštanskoj deklaraciji i Bukureštanskom akcionom planu za borbu protiv terorizma iz 2001. godine i nizu drugih međunarodnih dokumenata.

UZROCI TERORIZMA U STANJU MEĐUNARODNIH ODNOSA

Objašnjenje ovakvog fenomena zahteva podrobnu analizu, i to sa jedne strane **uzroka** nastanka terorizma, ali i sa druge **faktora** koji doprinose razvoju terorizma. Takođe, ne smeju se prenapregnuti ili "zaboraviti" ni društvene okolnosti u kojima terorizam kao metod borbe dolazi do izražaja.

Treba razgraničiti, uslovno rečeno, dve vrste terorizma, regionalni i globalni. Diferencijacija ovih pojavnih oblika terorizma nam je bitna iz razloga što je osnovni predmet ovog rada ona vrsta terorističkog delovanja koje ima uticaj na **stanje međunarodnih odnosa** i oni **oblici terorizma** na koje subjekti međunarodnih odnosa ispoljavaju svoj uticaj. Regionalni terorizam je ona vrsta terorističkog delovanja koja svojim aktivnostima ima za primarni cilj promene društvenih odnosa u jednoj državi ili u jednom užem regionu.

Za primer takvog terorizma možemo uzeti albanski terorizam. Svojim terorističkim akcijama u periodu od 1997. do 1999. godine, usmerenim prvenstveno protiv legalnih institucija i građana Republike Srbije, i u to vreme Savezne Republike Jugoslavije, albanski teroristi su pokušavali ostvariti svoj "vekovni cilj" – *da razbiju teritorijalni integritet Srbije tako što će oteti srpski Kosmet*. Po uspostavljanju međunarodnog protektorata nad prostorom Kosmeta, albanski ekstremisti i teroristi svoje terorističko delovanje nisu zaustavili, već su ga proširili i na prostore juga Republike Srbije i na prostore Republike Makedonije. Dakle, na delu je vidljiv oblik regionalnog terorizma, usmerenog na prostore prvo jedne, a zatim i druge države. Rezultate njihovog delovanja, kao i "arbitriranje" međunarodne zajednice u ovom slučaju ne bismo posebno obrazlagali. Dovoljno je reći da ni

danas, pet godina posle uspostavljanja misije UN nad prostorom KiM, nealbanski, a među takvim prvenstveno srpski živalj na tom prostoru nema čak ni elementarne slobode i prava.

Spregu relevantnih faktora međunarodne zajednice, kao egzaktnih subjekata međunarodnih odnosa, i albanskih terorista, kao nelegitimnog borbenog tela jedne političke opcije na prostoru Balkana, možemo posmatrati kao spoj onih faktora koji reprezentuju postojanje **korelativnosti** između **terorističkog kolektiviteta i stanja međunarodnih odnosa**, odnosno subjekata tih odnosa.

Oblik terorizma koji svoje delovanje ne ograničava samo na prostor jedne države ili nekog regiona, već svoja teroristička akta usmerava na prostor skoro celog sveta, odnosno na one regione u svetu gde svojim delovanjem može ostvariti neke od zacrtanih ciljeva, možemo nazvati globalni terorizam. Ono što ga u osnovi deklariše kao globalni jeste činjenica da je njime ugrožena skoro svaka tačka zemljine kugle. Dakle, za razliku od regionalnog, globalni, ili kako ga još možemo nazvati međunarodni terorizam, zahvata šire područje zemaljske kugle.

Terorizam je dugoročni problem koji menja i izvorišta i pojavne oblike, ali čije su posledice uvek bile i ostale kobne po osnovne ljudske i civilizacijske vrednosti. Krajem 20. i početkom 21. veka svet je suočen sa eskalacijom terorizma koja se odvija paralelno sa procesom globalizacije ekonomskih, finansijskih i medijskih tokova. U kojoj meri postoji kauzalna veza između tih fenomena, ostaje da se analizira. Ali, vremenska podudarnost, kao i povezanost terorista sa raznih tačaka planete, povezanost terorizma i organizovanog međunarodnog kriminala daju osnova da se može govoriti i o globalizaciji terorizma. Zaista, terorizam, bar poslednjih decenija, ne zaobilazi nijedan kontinent, ne priznaje ni ideološke, ni nacionalne, ni religiozne granice. Pogađa vitalne interese kako malih i nedovoljno razvijenih zemalja, tako i velikih, najrazvijenijih i vojno najsuperiornijih. Međunarodni terorizam predstavlja pretnju međunarodnom miru i bezbednosti, što je potvrdio i Savet bezbednosti svojom rezolucijom usvojenom 28. septembra 2001. godine povodom napada u NJujorku i Vašingtonu.

Napadi na Svetski trgovinski centar u NJujorku i na Pentagon u Vašingtonu 11. septembra 2001. godine predstavljaju prekretnicu u poimanju terorizma. Napadima izvedenim na teritoriji SAD kao globalne sile, na simbole njene ekonomske, vojne i tehnološke moći – oni koji stoje iza tih napada, ispoljili su globalne pretenzije i planove. Posebnu pažnju izaziva metod primenjen u tim napadima koji pomera sve granice konvencionalnog poimanja terorističkih metoda i nameće radikalne promene u dosadašnjim prilazima terorizmu i metodama za njegovu prevenciju i suzbijanje[3].

---

[3] "...Uzroci i posledice (napada na STC u Njujorku i Pentagon u Vašingtonu 11. septembra 2001, prim.autora) nastaviće da vise nad svetom kao Damoklov mač u toku stoleća koje

Svaki ozbiljan prilaz čiji je stvarni cilj prevencija i sprečavanje terorizma kao globalne opasnosti, morao bi da pođe od realne analize uslova, ekonomsko-socijalnog, političkog i kulturnog ambijenta u kome dolazi do eskalacije terorizma.

Ova analiza tim je neophodnija što danas, nakon napada u NJujorku i Vašingtonu, pod snažnim uticajem američke politike i medija dominira suženi prilaz koji zapostavlja uzroke, a u centar pažnje stavlja posledice terorizma. Takav prilaz vodi zaključku da se terorizam može suzbiti jedino silom. O tome govori vojna intervencija u Avganistanu, koja se proglašava velikim uspehom (i bez hvatanja vođe "Al Kaide"), raspoređivanje američkih vojnih efektiva u centralnoazijskim državama, uglavnom, bivšim sovjetskim republikama, naglo povećanje vojnog budžeta uz obrazloženje da je to neophodno radi energičnijeg obračuna sa terorizmom, pripreme za nove vojne intervencije i napade na druge države pod sumnjom da daju utočište teroristima. Evropski faktori, sudeći i po sadržini dokumenata evropskih institucija (EP, PSSE, EU), imaju nešto širi prilaz problemu terorizma, uzrocima i metodama prevencije i suzbijanja.

Upotrebu vojne sile smatraju delom, a ne celinom odgovora na terorizam i naglasak stavljaju na nužnost poštovanja ljudskih prava, zaštitu civila, poštovanje međunarodnog prava i uloge Saveta bezbednosti. Takav prilaz rezultat je činjenice da je niz evropskih zemalja dugi niz godina neposredno ugrožen opasnostima od separatističkih pokreta i terorizma, blizinom izvorišta terorizma drugih, uglavnom, islamsko-fundamentalističkih formi, u Golfu i Magrebu, kao i svojevrsnim strahom da bi borba protiv terorizma, nakon napada u NJujorku i Vašingtonu, mogla da bude pokriće i za druge ciljeve, prekomernu potrebu sile i ugrožavanje civilnog stanovništva.

ULOGA VELIKIH SILA U BORBI PROTIV TERORIZMA

Pri obradi prvog poglavlja ovog rada, napomenuto je da se različiti subjekti međunarodnoh odnosa prema terorizmu, njegovim uzrocima i posledicama različito odnose. Kao presudni faktor koji uzrokuje različitosti u shvatanjima, pa i u borbi protiv terorizma javlja se prevashodno interes izražen kroz različite spoljnopolitičke ciljeve.

Kao glavni reprezenti subjekata međunarodne zajednice javljaju se velike sile, pa su i stavovi o nekoj društvenoj pojavi u međunarodnim odnosima, suštinski predstavljeni kroz stavove i odnose velikih sila prema posmatranoj društvenoj pojavi. Odnosno, nadam se da nije potrebno dokazivati da je odnos SAD, EU, RF, Kine i drugih ekonomski, vojno i politički jakih država prema terorizmu odlučujući i rešavajući odnos. O samim odnosima "glavnih aktera"

---

je tako zloslutno započelo". ("Senka Rima nad Vašingtonom", zbornik radova, izdavač "Filip Višnjić", Beograd 2002. godine).

međunarodne stvarnosti prema terorizmu smo govorili i u pojedinim delovima prethodnih poglavlja, ali nismo pokušavali dati sistematičan odgovor kako se pojedini od njih odnose prema terorizmu, odnosno da li velike sile svojim delovanjem, prvenstveno na međunarodnom planu, uzrokuju terorizam, i koliko on samim svojim delovanjem obezbeđuje realizaciju interesa velikih sila.

NEOPHODNI USLOVI ZA SPREČAVANJE RAZVOJA TERORIZMA I BORBU PROTIV TERORIZMA

Pre svega, teroristima se moraju izbiti svi "aduti" za opravdavanje njihovog delovanja i time se najveća grupa na koju teroristi svojim akcijama žele u psihološko-propagadnom smislu delovati mora smanjiti na minimum. Ako bi, hipotetički, prestali da postoje "legitimni" razlozi za terorizam, i sami teroristi bi izgubili tlo pod nogama, ne bi imali najneophodniji oslonac za svoje delovanje – javno mnjenje koje ih podržava ili koje im prećutno odobrava rad. **Mere koje države, a posebno velike sile, kao glavni faktori međunarodne stvarnosti, moraju da postignu u cilju uspešne prevencije terorizma možemo svrstati u nekoliko kriterijuma, o kojima će biti reči u narednom tekstu**.

Međunarodnopravno priznata definicija terorizma

Prvi kriterijum je davanje od strane većine članica UN, prevashodno od svih stalnih članica SB i članica G-8, **pojmovnog određenja terorizma**[4] kao univerzalne opasnosti po ljudske i civilizacijske vrednosti. Razradom prvog poglavlja ustanovili smo da postoje različitosti u shvatanju pojma terorizma. Postalo je očigledno da su neophodni **jednaki kriterijumi**, jednak odnos prema terorizmu. Praksa, nažalost, pokazuje da smo još uvek daleko od toga da se terorizam svuda i od svakog tretira kao univerzalno zlo, jednako opasno bez obzira da li u datom času direktno ugrožava interes male zemlje ili velike sile. Razvoj je već pokazao da se politika i praksa duplih standarda vraćaju kao bumerang upravo onim faktorima koji takvu politiku praktikuju. Na tu istinu podsećaju i zbivanja oko Avganistana i Al-Kaide, odnosno talibana.

Činjenica je da teroristi cirkulišu čitavim svetom, odnosno da geografske distance i granice za njih ne predstavljaju nikakve prepreke. Poznato je, takođe, da je vlada SRJ, odnosno sada R. Srbije mnogo puta upozoravala međunarodne organizacije, uključujući UN, OEBS, kao i predstavnike vlada

---

4 U rezoluciji PSSE broj 1258 (2001), tačka 10, piše: "Podržava (PSSE) ideju da se razradi i potpiše na najvišem nivou međunarodna konvencija o sprečavanju terorizma koja treba da sadrži sveobuhvatnu definiciju međunarodnog terorizma, specifične obaveze država učesnica da sprečavaju akte terorizmna na nacionalnom i globalnom nivou i da kažnjavaju njegove organizatore i izvršioce".

mnogih zemalja, uključujući američku administraciju, na povezanost terorista bivše "OVK" sa teroristima iz drugih delova sveta, na njihovu povezanost sa "Al Kaidom", na aktivnost na Kosovu i Metohiji mudžahedina, od kojih se jedan broj, posle okončanja građanskog rata u Bosni i Hercegovini, jednostavno premestio na Kosovo i Metohiju.

Organizacija ujedinjenih nacija kao centralno telo za borbu protiv terorizma

Neophodno je da postoji **jedan centar objedinjavanja** i koordinacije te borbe na globalnom planu. To jedino može biti **Organizacija ujedinjenih nacija**. Svi drugi pretendenti na tu ulogu, bez obzira na moć i uticaj, teško da mogu uživati potreban kredibilitet i garantovati odgovarajuće rezultate kao što mogu UN kao univerzalna organizacija, uz sve znane slabosti i ograničenja sa kojima su UN suočene naročito poslednjih desetak godina. To, takođe, iziskuje reafirmisanje uloge Ujedinjenih nacija i posebno Saveta bezbednosti, kao najodogovornijeg organa za mir i bezbednost, zaustavljanje prakse instrumentalizacije Ujedinjenih nacija za nametanje geopolitičkih interesa pojedinih sila, ili grupe zemalja. Ovakav uslov uspešne borbe protiv svakog oblika terorizma, činjenično jeste aposteriroran, i kao takav mora biti prihvaćen od svih zemalja međunarodne zajednice, a prvenstveno od strane velikih sila. Sve dok postoji i teorijska mogućnost da pojedine države tolerišu pojedine terorističke akte, svet u celini se neće moći adekvatno suprotstaviti toj pošasti. Celokupna civilizacija mora biti jedinstvena u tome da samo najviša međunarodna institucija, a to je Organizacija ujedinjenih nacija ima neprikosnoveno pravo da odluči koji pojedinac i organizacija su teroristi, a koje primenjujući različite oblike borbe borac za slobodu. Očigledna je povezanost između potrebe neophodnog i opšteprihvaćenog definisanja pojma terorizma i legitimnosti međunarodnopravne institucije koja će taj pojam utvrditi. Na ovakve uslove, adekvatan uticaj mogu ispoljiti prvenstveno velike sile, kao glavni predstavnici međunarodne stvarnosti

Eliminacija svake podrške potencijalnim terorističkim kolektivitetima

Zlo se na vreme mora prepoznati i sprečiti. Porška terorističkim kolektivitetima i bilo koji oblik saradnje sa terorizmom, kao i podsticanje terorizma za bilo koje ciljeve i interese mora biti marginalizovano. To znači, kao što je SB UN više puta zahtevao, da se prekine svaka podrška terorizmu, finansiranje, naoružavanje, obuka, sprega sa međunarodnim organizovanim kriminalom. Posebno je nedopustiva saradnja sa terorističkim organizacijama u navodnoj borbi za ljudska prava, u navodnom sprečavanju "humanitarnih katastrofa", "etničkog čišćenja". Nedopustivo je takođe da se borba protiv terorizma zloupotrebljava za promovisanje geostrateških interesa pojedinih sila.

Neprikosnovenost principa odbrane od terorizma

Neophodno je priznavanje u praksi stava da je borba protiv terorizma legitimna, odnosno da je to jednako **legitimno pravo** svih zemalja velikih i malih Ako, na primer, francuski predsednik Žak Širak svojevremeno izjavi da će Francuska koristiti sva raspoloživa sredstva za eliminisanje terorizma i separatizma na Korzici, onda takvo jednako pravo imaju i sve druge zemlje bez obzira na njihovu veličinu, ekonomsku, finansijsku ili vojnu moć. To znači, kao što je SB UN više puta zahtevao, neophodno je da se prekine svaka podrška terorizmu, finansiranje, naoružavanje, obuka, sprega sa međunarodnim organizovanim kriminalom[5] i da se i malim državama dozvoli da, kao što čine "veliki" – svaki pojavni oblik terorizma zabrane i protiv njega primene onoliku silu, kolika je dovoljna za suprotstavljanje.

ZAKLJUČAK

Posmatrajući terorizam u njegovom današnjem obliku, konstatujemo da je on opasnost po bezbednost mnogih država. U prilog takvoj konstataciji idu i zvanično usvojene strategije odbrane od terorizma, bilo kao zasebna dokumenta najviših političkih i vojnih institucija vodećih država sveta, ili kao osnovni segmenti u različitim studijama o bezbednosti, odbrani i zaštiti društava pojedinih država. U skoro svim takvim "državotvornim" aktima, vrlo malo ili skoro nikako se ne posvećuje pažnja onim društvenim, ekonomskim, kulturnim i drugim okolnostima koje svojim osnovnim postavkama uzrokuju ili pojačavaju terorističko delovanje pojedinih grupa.

Takav odnos prema terorizmu je umnogome doprineo da se on počne intezivnije koristiti kao metod političke, verske, nacionalne i svake druge, nelegitimne borbe. Opravdanje za ubistvo bilo koga ne postoji, ali takođe i motivi za takvo kriminogeno delovanje moraju biti minimalni. Implementacija stanja međunarodnih odnosa je u savremenom svetu umnogome zavisna od stava "velikih". S takvom praksom se mora prekidati, jer sve dok ona postoji, svojim prisustvom obezbeđivaće uslove za sukobe, pa i za terorizam. Poimanje terorizma mora biti vršeno prema međunarodno priznatim metodama. Organizacije koje su u direktnoj ili u prividnoj, indirektoj vezi sa nosiocima terorizma moraju, takođe, biti

[5] U rezolucijama SB 1160 (1998), 1199 (1998) 1203 (1998) u vezi sa terorizmom na Kosovu i Metohiji zahteva se prekid finansiranja, naoružavanja, regrutovanja i obuke terorista na teritorijama, ili od subjekata država članica UN. Najdetaljnije razrađen odnos prema problemu finansiranja terorizma dat je, međutim, tek nakon terorističkih napada 11. septembra 2001. u Njujorku i Vašingtonu u rezoluciji SB 1373 (2001). Postupajući na osnovu glave VII Povelje UN, SB je u tački 1. operativnog dela izričito naredio: sprečavanje i suzbijanje finansiranja akata terorizma, progon i kažnjavanje prikupljanja sredstava "na bilo koji način", "neodložno zamrzavanje" sredstava "ili ekonomskih dobara"lica ili subjekata koji su na bilo koji način povezani sa terorizmom.

međunarodnopravno "obeležene". To obeležavanje je u neprikosnovenoj nadležnosti samo jedne institucije u svetu – Organizacije ujedinjenih nacija.

Terorizam se može smatrati i oblikom devijantnog ponašanja pojedinaca, ali i oblikom izražavanja i protivljenja socijalnih grupa vladajućem režimu. Zato se kao metoda suzbijanja terorizma ukazuje i otklanjanje njegovih uzroka, prvenstveno onih koji su indukovani stanjem međunarodnih odnosa. Jedan od najbitnijih kriterijuma uspešnosti terorističkog delovanja jeste količina njegovog pozitivnog delovanja na javno mnjenje. To mora biti presudno u izboru načina suprotstavljanja terorizmu.

U borbi protiv terorizma i njegovih nosilaca ne sme se dozvoliti postojanje opravdanosti terorističkih metoda. Teroristima se mora smanjiti manevarski prostor za psihološko delovanje, jer u suprotnom oni imaju "materijala" za crpljenje.

Naposletku, terorizam jeste zlo, i kao takvo mora biti prihvaćeno od svih subjekata međunarodne zajednice. Onaj pojedinac ili organizacija koji od bilo koje legitimne državne institucije dobiju prefiks "teroristički", moraju zauvek biti osuđeni, ali pri tome moraju postojati prethodno utvrđeni legitimni i legislativni kriterijumi za takvu osudu.

LITERATURA

[1] Mijalkovski, M.- **Terorizam i protivteroristička borba** – VIZ, Beograd, 2003. godine

[2] Mijalkovski, M.- **Terorizam** – Fakultet civilne odbrane, Beograd, 2004. godine

[3] Mijalkovski, M.- **Zablude o međunarodnom terorizmu** - VIZ, Vojno delo 2/2000 , Beograd, 2000. godine

[4] Mijalkovski, M.- **Terorizam prerasta u teror** – VIZ, Vojska, 27. maj 2004. godine, Beograd, 2004. godine

[5] Mijalkovski, M.- **Međunarodna baza podatak o teroristima** - VIZ, Vojno delo 2/02, Beograd, 2002. godine

[6] Mijalkovski, M.- **Međunarodni teror** - VIZ, Vojno delo 4–5/97, Beograd, 1997. godine

[7] Mijalkovski, M.- **Ugrožavanje bezbednosti država** – VIZ, Vojno delo 2/98, Beograd, 1998. godine

[8] Kopli, G.- **Terorizam, olimpijske igre i Balkan** – CVNDI, "IBP" 2/2004, Beograd, 2004. godine

[9] Dimitrijević, V., Stojanović, R. - **Međunarodni odnosi** – Službeni list SRJ, Beograd, 1996. godine

[10] Kopli, G.- **Nove SAD, nova Evropa, novi NATO i novi centri gravitacije** – CVNDI, "IBP" 1/2004, Beograd, 2004. godine

[11] Kopli, G. - **Novi talas islamskog terorizma se u Evropi zahuktava** – "IBP" 1/2004, CVNDI, Beograd, 2004. godine

[12] Evans, G.- **Pomeranje bezbednosnih parametara u XXI veku** – Institut za međunarodnu politiku i privredu, "Međunarodna politika" broj 1113, Beograd, 2004. godine

[13] Protopopov, A.S., Kuzmenko, V. M., Elmanova, N. S. **Istorija razvoja međunarodnih odnosa u spoljnoj politici Rusije od 1648. do 2000. godine** – Aspent Press, Moskva, 2001. godine

[14] Aron, R.- **Mir i rat među nacijama** – Izdavačka kuća Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, 2001. godine

[15] Stojanović, R.- **Osnovi bezbednosti** – SL SRJ, Beograd, 2001. godine

[16] Petrović, S. R.- **Kiberterorizam** – VIZ, Vojno delo 2/2001, Beograd, 2001. godine

[17] LJatiševa M.- **Enciklopedija islamskog ekstremizma** - WWW.AGENTURA.RU/TERRORIZM.HTML

[18] Službeni glasnik SFRJ 18/72 - **Povelja OUN** – Službeni list SFRJ, Beograd, 1972. godine

[19] Mihailović, V. - **Propaganda i rat** – VIZ, Beograd, 1984. godine

[20] Jovašević, D.- **Krivičnopravni pojam i obeležja terorizma** – VIZ, Vojno delo 3/2001, Beograd, 2001. godine

[21] Velika ruska enciklopedija - **Terorizam** – WWW.KRUGOSVET.RU/TERRORIZM.HTML

[22] Libig, M. - **Strategijski koncept neoružanih oblika ratovanja –** WWW.AGENTURA.RU/TERRORIZM.HTML

[23] Milošević, M. - **Ekstremizam i terorizam** – VIZ, Vojno delo 1/2004, Beograd, 2004. godine

[24] Sivaček, J. - **Strategijske pretpostavke PT dejstava** – VIZ, Vojno delo 3–4/99, Beograd, 1999. godine

[25] Forca, B. - **Model PT operacije** – VIZ, Vojno delo 3–4/99, Beograd, 1999. godine

[26] Petković, M. V. - **Terorizam – rat u kontiuitetu** – VIZ, Vojno delo 2/97, Beograd, 1997.

[27] Milosavljević, B. - **Američki interesi u Evroazijskom regionu** – VIZ, Vojno delo 2/01, Beograd, 2001. godine

[28] Janković, S. - **Kontroverze međunarodnog prava** – VIZ, Vojni informator 3/02, Beograd, 2002. godine

[29] Srdanović, B. R.- **Međunarodni terorizam – politički delikt i ekstradicija –** SL SRJ, Beograd, 2002. godine

Stevo Ivetić, MA
Tatjana Maričić

Summary: The greatest threat to the security of states in the modern world today is not a war against some other subject of the international community as it could be expected but a war with the "invisible enemy" – terrorism. Work systematize knowledge about the basis on terrorism and international relations, causes, conditions and consequences of national and international regulations that appear in the qualifying and sanctioning on the one hand and regulating prevention on the other one. Finally, terrorism is evil and all members of the international community must accept it. One individual or organization that was received the prefix "terrorist" by legitimate state institutions, must always be condemned. At the same time, there must be previously established legitimate and legislative criteria for such judgment.

Keywords: Terrorism, International Affairs, the legislation

Prethodno saopštenje – UDK 323.285: 343.9.02

ODNOS ORGANIZOVANOG KRIMINALA I TERORIZMA

RELATION BETWEEN ORGANIZED CRIME AND TERRORISM

Mr Goran Amidžić[1]
Visoka škola unutrašnjih poslova
Aleksandar Lazić[2]
Visoka škola unutrašnjih poslova

Apstrakt: Jedan od ozbiljnijih problema u praćenju, istraživanju, prevenciji i suzbijanju organizovanog kriminala i terorizma, a time i u identifikovanju i kvalifikovanju njihovih relacija, svakako je i taj što se u kriminološkoj i bezbjednosnoj teoriji i praksi terorizam nerijetko tretira kao oblik organizovanog, imovinskog, nasilničkog ili pak nekog drugog oblika kriminala. Ističući činjenicu da je organizovani kriminal ugrožavanje imovinskog i neideološkog karaktera, a terorizam ugrožavanje ideološko-političkog karaktera, naglašavamo da relacija ova dva fenomena može da bude isključivo na nivou povezanosti i metamorfoze, nikako i poklapanja. Ova činjenica bila je osnova za razvoj brojnih teorijskih pristupa deskripciji i eksplanaciji korelacije organizovanog kriminala i terorizma. Oni variraju od jednostavne taksonomije zajedničkih karakteristika i sličnih načina izvršenja do konstruisanja složenih modela međuzavisnih veza i uticaja ovih dvaju pojava. Ukazujući na to da veza organizovanog kriminala i terorizma nije posebno nova, mnogi analitičari su posvetili pažnju tačkama njihovih kontakata. Evidentna je i spremnost na zaključivanje da je posljednjih godina smanjen obim terorizma koji je sponzorisan od strane države, zbog čega terorističke grupe moraju da se finansiraju bavljenjem organizovanim kriminalom. Stoga je organizovani kriminal postao neophodan terorističkim grupama koje nemaju drugog izvora finansiranja.

Ključne riječi: organizovani kriminal, terorizam, povezivanje, finansiranje, korelacija.

1 *direktor_vsup@education.muprs. org*
2 *aleksandarlazic@78gmail.com*

UVOD

U teorijskom smislu odnos organizovanog kriminala i terorizma može se posmatrati višestruko. Kao prvo, pitanje određivanja pojma, odnosno definisanja sadržine organizovanog kriminala i terorizma jedan je od izraženijih problema bezbjednosnih, pravnih, političkih i kriminalističkih nauka, s obzirom na činjenicu da je posljednjih godina došlo do njihove snažne ekspanzije i prerastanja u globalnu bezbjednosnu prijetnju. S aspekta naučnog tumačenja pojmova organizovanog kriminala i terorizma, uočava se da kod pojmovnog određenja organizovanog kriminala ima, u pogledu kvantiteta, znatno manje definicija koje i u operacionalnom smislu nisu dijametralno različite. Čini se da je znatno lakše doći do opšteprihvaćene definicije organizovanog kriminala koja ima i veću operacionalnu vrijednost. Za razliku od organizovanog kriminala, danas je poznato nekoliko stotina upotrebljivih definicija i znatno veći broj pokušaja definisanja terorizma. Mnoge od tih definicija terorizma međusobno se dijametralno razlikuju. Dakle, ne radi se o nedostatku ili nemogućnosti definisanja pojma terorizma, nego problem određivanja terorizma leži u njegovoj ogromnoj političkoj upotrebnoj vrijednosti kao pojma, ali i u političkim interesima, koji su ponekad javno, a češće tajno oprečni (Rakić, 2006:745). Pored toga, sprega organizovanog kriminala i terorizma je najčešće funkcionalna, kada se organizovani kriminalitet stavlja u funkciju terorizma. Istovremeno, veza može da bude i instrumentalna, kada se terorističke grupe bave organizovanim kriminalom, i obrnuto – kada organizovani kriminal preduzima terorističke aktivnosti. Bez obzira na to što se u određenim situacijama isti subjekti bave i organizovanim kriminalom i terorizmom, „linija“ između ova dva vida kriminalnih djelatnosti, kao i vinosti, umišljaja i krivične odgovornosti izvršilaca krivičnih djela, jasna je i nedvosmislena (Mijalković, 2009:241–255).

Takođe, u savremenoj misli o organizovanom kriminalu i terorizmu, za razliku od bezbjednosno orijentisanih autora koji organizovani kriminal vide kao prijetnju liberalnoj demokratiji, ekonomskoj stabilnosti, Luiz Šeli (*Louise Shelley*) smatra da se gledanje na problem organizovanog kriminala i terorizma treba fokusirati na promjene u društvenim odnosima, koje su neophodne za razvijanje jakih institucija. Ona smatra da organizovani kriminal i terorizam predstavljaju novu, nedržavnu formu autoritarizma, i da organizovani kriminal i terorizam, kao i tradicionalni autoritarizam, utiču na sve društvene aspekte, uključujući ekonomske odnose, političke strukture, pravne institucije, odnose građana i države, ljudska prava. Piter Andreas (*Peter Andreas*) u posmatranju organizovanog kriminala i terorizma spaja bezbjednosni i sociološki pristup problemu, fokusirajući se na to kako konflikt stvara okolnosti koje pogoduju rastu i uspjehu kriminalnih i terorističkih grupa. Autor Nikos Pasas (*Nikos Passas*) polazi od

bezbjednosnog i sociološkog aspekta u shvatanju organizovanog kriminala. On smatra da su organizovani kriminal i terorizam produkti kriminogene i bezbjednosne asimetrije: konflikta, raskoraka i nejednakosti u sferi politike, kulture, ekonomije i prava. Takođe smatra da globalizacija samo multiplikuje i intenzivira tu asimetriju.

Koncepcijski, terorizam i organizovani kriminal se obično posmatraju sa različitih aspekata istraživanja (bezbjednosnih, kriminoloških, pravnih, političkih, kriminalističkih, socioloških i dr.). Dominantno je shvatanje ovih fenomena kao oružanih ili neoružanih, odnosno spoljašnjih ili unutrašnjih oblika ugrožavanja bezbjednosti (Mijalković, 2009:221-257; Stajić, 1999:50; Vejnović, 2002:128), ali i kao imovinskog, nasilničkg, političkog, organizovanog i drugih oblika kriminala (Šikman, 2010:82). Nauka o bezbjednosti organizovani kriminal i terorizam kategoriše kao oblike ugrožavanja bezbjednosti pojedinih država, regiona, pa i međunarodne zajednice, bez obzira na to da li se radi o unutrašnjim ili spoljnim oblicima ugrožavanja bezbjednosti, odnosno oružanim ili neoružanim oblicima ugrožavanja bezbjednosti države. U zavisnosti od tih parametara (spoljni, unutrašnjni, oružani, neoružani), terorizam i organizovani kriminal se klasifikuju u neku od kategorija oblika ugrožavanja bezbjednosti.

S aspekta kriminalistike, terorizam se različito tretira, u zavisnosti od toga da li se kao dominantan kriterijum klasifikacije uzima motiv izvršenja, sredstvo izvršenja, način izvršenja, objekat napada ili neki drugi kriterijum. Tako se terorizam najčešće klasifikovao kao oblik političkog kriminaliteta, koji posebno karakteriše: motivisanost političkim ili ideološkim pobudama, meta napada je država i državno uređenje, odnosno spoljna i unutrašnja bezbjednost države, visok stepen društvene opasnosti sa naročito izraženom nehumanošću, bezobzirnošću i drskošću, visok stepen organizovanosti, kako u pogledu organizovanog vršenja terorističkih akata, tako i u pogledu funkcionisanja terorističkih organizacija, različitost oblika ispoljavanja, koja karakteriše pojavu novih oblika izvršenja, zloupotreba savremenih informatičkih tehnologija, itd (Bošković, Jovičić, 2002:42). Pored navedenih shvatanja, postoje i ona tumačenja koja terorizam posmatraju kao oblik organizovanog, imovinskog, nasilničkog ili pak nekog drugog oblika kriminaliteta (Bošković, 2004:43–52; Krivokapić, 2005:24).

Ne upuštajući se u detaljnu analizu terorizma i organizovanog kriminala posebno, u ovom radu koristićemo opšteprihvaćene stavove, definicije i shvatanja o terorizmu i organizovanom kriminalu, kao i konstatatacije da njihova relacija može da bude isključivo na nivou povezanosti, ne i poklapanja (Mijalković, 2009a:125).

STRAH OD POVEZANOSTI TERORIZMA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA

U posljednje vrijeme do izražaja dolazi veza između terorizma i organizovanog kriminala, koja dobija značajnu naučnu pažnju i često se prikazuje kao nova i povećana prijetnja bezbjednosti, nastala usljed brzog razvoja u protekloj deceniji. Novonastale okolnosti, kao i svakodnevni primjeri djelovanja organizovanih kriminalnih i terorističkih grupa i pojedinaca, počeli su da usađuju strah da veza organizovanog kriminaliteta i terorizma može prerasti u ozbiljnu i realnu prijetnju bezbjednosti svake države. Neki ipak smatraju da je ovaj strah pretjeran. Drugi tvrde da je ova prijetnja veoma stvarna, zasnovana na primjerima privremene ali veoma opasne veze između naoružanih terorističkih grupa i trgovaca drogom. Opasnost od ovih prijetnji je realna, jer nedvosmisleno postoje brojne potencijalne dodirne tačke presjecanja između ovih dvaju grupa i veliki broj aktivnosti u koje istovremeno mogu biti uključene organizovane kriminalne i terorističke grupe. Postoje takođe neke sličnosti u korišćenju određenih metoda, što asocira na mogućnost novih načina saradnje između ove dve grupe, pri čemu je isključena mogućnost da ove grupe nestanu (Shelley, Picarelli, 2002:305–318).

Navedeno jasno ukazuje na to da terorizam i organizovani kriminal ne možemo posmatrati odvojeno, kao dve nezavisne pojave, već naprotiv, nužno je sagledavanje njihove interakcije. Posmatranje terorizma i organizovanog kriminala kao oblika kriminaliteta i oblika ugrožavanja bezbjednosti države uslovljeno je, usljed promijenjenih trendova, izmijenjenim shvatanjima terorizma i organizovanog kriminala, tendencija i kretanja terorizma i organizovanog kriminala u uslovima globalnih društvenih promena koje karakterišu društvene i političke odnose u savremenom svijetu (Šikman, 2009:49).

Pojedini međunarodni autoriteti posebno ukazuju na povezanost teorizma i organizovanog kriminala. Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma[3] usvojena 9. decembra 1999. godine u NJujorku uređuje sprečavanje i otkrivanje pranja novca u vezi s terorizmom. Ovom Konvencijom predviđena je obavezna inkriminacija finansiranja terorizma, čime se po prvi put promoviše novi pristup u suprotstavljanju terorizmu na globalnom planu rušenjem ekonomskih poluga moći terorističkih organizacija. U članu 8. Konvencije predviđeno je obavezno oduzimanje sredstava koja su bila upotrebljena ili namijenjena izvršenju krivičnog djela finansiranja terorizma, ili koja predstavljaju imovinsku korist stečenu izvršenjem takvog djela. Takođe, u septembru 2001, Savjet bezbjednosti

[3] *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, adopted by the General Assembly of the United Nations* on 9 December 1999. (http://untreaty.un.org/English/Terrorism/Conv12.pdf).

Ujedinjenih nacija usvojio je rezoluciju koja je naglasila zabrinutost zbog ''...bliskih veza između međunarodnog terorizma i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, droga, pranja novca, ilegalne trgovine oružjem, ilegalnog kretanja nuklearnih, bioloških i drugih potencijalno smrtonosnih materijala... ''[4] i kojom se zahtijeva sprovođenje mjera od strane država članica koje omogućuju blokiranje i zamrzavanje novčanih sredstava i imovine terorista. Nedugo poslije toga Grupa 8 (G8) je predložila preporuke o transnacionalnom kriminalitetu, pri čemu je skrenula pažnju na problem terorističkih organizacija koje podržavaju svoje aktivnosti kroz veze sa drugim oblicima kriminaliteta, a posebno veze između međunarodnog terorizma i organizovanih kriminalnih aktivnosti, posebno pranja novca, ilegalne trgovine drogama, ilegalnih migracija, nelegalne trgovine oružjem[5]. Na nivou Evropske unije ukazano je na vezu terorizma i organizovanog kriminala, kroz određene instrumente, uključujući i tri direktive: Direktiva broj 91/308/EEC o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za pranje novca iz 1991. godine; Direktiva broj 2001/97/EC iz 2001. godine o dopuni Direktive broj 91/308/EEC i Direktiva broj 2005/60/EC o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za pranje novca i finansiranje terorizma iz 2005. godine. Ovim direktivama se na nivou Evropske unije definiše pranje novca i finansiranje terorizma, uređuju prava i obaveze finansijskih i nefinansijskih organizacija i profesija na području preventive i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, uređuje nadzor nad obaveznicima i uređuju prava i obaveze jedinica za finansijske istrage zemalja članica. Poseban značaj za razvoj koordiniranog međunarodnog odgovora na probleme suprotstavljanja pranju novca i finansiranju terorizma ima Konvencija Savjeta Evrope o pranju, otkrivanju, zapljeni i konfiskaciji imovinske koristi stečene krivičnim djelima namijenjene za finansiranje terorizma[6], usvojena u Varšavi 2005. godine, i Okvirna odluka Savjeta Evropske unije o konfiskaciji prihoda, sredstava i imovine povezanih sa kriminalom doneta iste godine, jer sumiraju dugogodišnja iskustva međunarodne zajednice u implementaciji mjera za suprotstavljanje pranju novca i finansiranju terorizma.

Pored toga, primjena različitih oblika nasilja karakteriše i jednu i drugu pojavu. Nadalje, transnacionalni kriminalci i teroristi u vršenju svojih aktivnosti (organizovanih kriminalnih ili terorističkih) sve više upotrebljavaju savremene informatičke tehnologije. To dovodi do visokog

---

[4] United Nations Security Council resolution 1373 2001, par. 4. U: http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sc7158.doc.htm

[5] G8 Ministers of Justice and Interior, *G8 Recommendations on Transnational Crime*, Mont Tremblant, 2002.

[6] Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, CETS No.: 198. (http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=198&CM=8&DF=11/13/2007&CL=ENG).

nivoa specijalizacije unutar kriminalnih ili terorističkih organizacija, koje karakteriše posebno specijalizacija u tehničkim i informatičkim oblastima. Mogućnosti informatičkih tehnologija usmjerene su ne samo na vršenje kriminalne ili terorističke djelatnosti, već i na modernije organizovanje kriminalnih i terorističkih grupa, što se ogleda u novom pristupu, tj. mrežnom organizovanju kriminalnih i terorističkih organizacija. Tako za razliku od tradicionalanih kriminalnih organizacija mafijaškog tipa, strogo hijerarhijski ustrojenih terorističkih organizacija, nove savremene kriminalne ili terorističke organizacije udružuju se u kriminalne ili terorističke mreže, koje karakteriše velika fleksibilnost i visoka mobilnost. Na bazi toga, povećana je teroristička i transnacionalna kriminalna aktivnost koja ima globalne razmjere, jer omogućava brzo djelovanje kriminalnih i terorističkih organizacija širom svijeta (Selley, 2003:76) Takođe, transnacionali organizovani kriminalitet i savremeni terorizam karakteriše i velika finansijska moć kriminalnih i terorističkih organizacija stečena vršenjem različitih krivičnih djela koja spadaju u domen transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Isto tako, karakteriše ih umješno korišćenje državnih službenika koji su skloni korupciji, i povezanost sa nosiocima istovjetnih i sličnih djelatnosti izvan matične zemlje. Upravo navedene karakteristike su zajedničke i za organizovani kriminal i za terorizam i one predstavljaju njihove bitne odrednice.

OBLICI POVEZIVANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA I TERORIZM

Modeli proučavanja povezanosti organizovanog kriminala i terorizma variraju od jednostavne taksonomije do uspostavljanja složenih oblika povezanosti, koje karakteriše visok stepen međuzavisnosti. Bovenkerk (*Bovenkerk*) i Čark (*Chakra*) su sugerisali da se veze između organizovanog kriminala i terorizma mogu manifestovati u obliku: *udruženja* (alijansa, bratstvo, kartel, koalicija, partnerstvo, sindikat, spajanje sindikata), s*aveza* (pripadnost, veze, konzorcijum, pakt, odnos), s*aradnje* (pomoć, koordinacija, zajedničke akcije, uzajamna podrška), s*imbioze* (najčešće obostrano korisno udruženje dva različita organizama), *konvergencije* (približavajući se jedno drugome, kreću se ka istoj tački ili mjestu) i *metamorfoze (*promjene oblika, promjena karaktera i samim tim: kross-over transformacije iz jednog u drugo) (Bovenkerk, Chakra, 2004:3-17). Ukazujući na to da veza između organizovanog kriminala i terorizma nije posebno nova, mnogi analitičari su posvetili pažnju tačkama kontakta između ovih različitih formi ilegalnih aktivnosti. Neki autori su čak spremni da to zaključe zbog toga što je terorizam sponzorisan od strane države smanjen u posljednjim godinama, i zbog toga te grupe moraju da se okrenu kriminalu da bi sebe finansirale. Kriminal je postao neophodan terorističkim grupama koje nemaju drugog

izvora finansiranja[7]. Šeli (*Louise Shelley*) i Pikareli (*John Picarelli*) slične pristupe opisuju frazom ''načini, a ne motivi'', ukazujući na to da su načini izvršenja slični ili isti, a da se motivi razilaze, pri čemu u svojim istraživanjima pokazuju da to nije uviek slučaj, jer uzajamno dejstvo ogranizovanog kriminala i terorizma je sve dublje, linija razdvajanja više nije tako jasna (Shelley, Picarelli, 2002:305–318). Znači, tradicionalna razlika između kriminalaca i terorista iščezava. Kriminalci u pojedinim slučajevima pribjegavaju političkom nasilju da bi zaplašili vladine službenike, a teroristi pribjegavaju metodama organizovanog kriminaliteta kako bi stekli profit[8].

Shodno navedenom, jasno je da terorizam i organizovani kriminal prvenstveno dobijaju transnacionalni karakter, odlikuje ih visok stepen organizovanosti i konspirativnosti, te plansko, smišljeno, organizovano i dugotrajno postupanje. Na najjednostavnijem nivou je prezasićenost primjera kriminalnih organizacija koje su koristile terorističke taktike za svoje buduće ciljeve (npr., kako bi se destabilizovalo italijansko društvo, od strane sicilijanske mafije korišteno je stavljanje bombe pod automobil i kidnapovanje, dok je ruska mafija pribegavala sličnim vrstama aktivnosti). Druga forma povezanosti postoji u smislu zajedničkih interesa koji dovode do kooperacije. Kriminalne bande, sa svojim ulazima u mrežu i lokalnim kontaktima, mogu da ponude niz nedopuštenih usluga terorističkim grupama, od tranzita osjetljivih materijala do nabavke oružja. U nekim dijelovima svijeta, terorističke organizacije su poznate po stvaranju profita direktno obavljanjem prometa droge (npr. organizacije poput ''revolucionarne oružane snage Kolumbije'', Tamilski tigrovi Šri Lanke i Sandero Luminosa (sjajni put) u Peruu koristile su svoju kontrolu teritorije kako bi zaštitile promet droge i koristile to kao izvor prihoda). Treća forma povezanosti je ka ''propalim državama''. I za terorizam i organizovani kriminal se vjeruje da cvjetaju u istim okruženjima, odnosno na prostorima gdje vlada nered i odsustvo vladavine prava i državne kontrole. Ovakve zajednice su okarakterisane visokim nivoom nasilja, korupcije i potencijalnih subverzija državnih struktura zabranjenim aktivnostima. Terorističke i kriminalne grupe mogu da borave na ovim teritorijama i koriste ih kao sigurne lokacije iz kojih sprovode

---

[7] Vidi detaljnije: Bantekas, I., *The International Law of Terrorist Financing* The American Journal of International Law, Vol. 97, No. 2, April, 2003, pp. 315-333.; Jamieson, A., *Transnational Organized Crime: A European Perspective, Studies in Conflict & Terrorism,* rr. 377–387.; *International Terrorism: Operational Issues.* Chicago: Office of International Criminal Justice, University of Illinois at Chicago, pp. 177 - 190; Mccarthy, D. *Narco-Terrorism: International Drug Trafficking and Terrorism: A Dangerous Mix.* Testimony of the Deputy Assistant Secretary for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, U.S. Department of State, before the U.S. Senate Judiciary Committee, 20 May 2003.

[8] Primjeri za to su brojni, poput atentata na sudije koje su sudile pripadnicima „Kartela Medelin" i sicilijanske mafije. Suprotno tome, „Blistavi put" u Peruu profitirao je štiteći uzgajivače i pošiljaoce droge od vladinih snaga, a Vojska Šana iz Burme je tokom godina prerasla iz revolucionarne organizacije u nešto više od grupe preprodavaca droge.

svoje aktivnosti (primjeri ovakvih teritorija su BiH i Albanija poslije 1996. i Kosovo poslije 1999), (Rees, 2006:8).

FINANSIRANJE TERORIZMA AKTIVNOSTIMA ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Veoma bitna dodirna tačka organizovanog kriminala i terorizma ogleda se u finansiranju terorističkih aktivnosti. Naime, izvođenje terorističkih akata uslovljeno je postojanjem i korišćenjem određenih izvora finansiranja. Kao najčešći izvor finansiranja terorističkih aktivnosti terorističkih organizacija javljaju se: (1) kriminalna aktivnost, (2) naklonjene države, (3) naklonjeni pojedinci i organizacije, (4) pomoć drugih terorističkih organizacija, odnosno kombinacija navedenih izvora finansiranja (Šikman, 2009:50). Da bi se obezbijedili adekvatni izvori finansiranja terorističkih akcija, terorističke organizacije pribjegavaju različitim formama ispoljavanja organizovanog kriminala, a naročito onim oblicima organizovanog kriminala koji donosi najviše profita. Neki od najstabilnijih izvora finansiranja terorističkih organizacija, koje primjenjuje većina terorističkih organizacija, jesu ilegalna trgovina opojnim drogama i nelegalna trgovina oružjem i municijom, čime se obezbjeđuju ogromna finansijska sredstva. Znatno finansiranje terorističkih organizacija ostvaruje se i trgovinom ljudskim bićima, kao i organizovanom prostitucijom. Terorističke organizacije pokazuju zainteresovanost za nabavku oružja za masovno uništenje, pa je u tom smislu prisutna ilegalna trgovina nuklearnim materijalima, radioaktivnim otpadom, hemijskim i biološkim agensima i drugim opasnim materijalima. Takođe, evidentni su razni oblici finansijskih prevara, kao što je pranje novca, siva ekonomija i druge finansijske malverzacije putem kojih terorističke organizacije obezbjeđuju određene izvore finansiranja.

Pored navedenih oblika organizovanog kriminala, terorističke organizacije preduzimaju oružana razbojništva u bankama, kidnapovanja zbog plaćanja otkupa, ucjene, iznude, reketiranja, itd. Terorističke organizacije koriste različite metode za prebacivanje novca koji se koristi za finansiranje terorističkih organizacija. Dva su primarna metoda koje terorističke organizacije koriste za prebacivanje novca: fizički transfer novca i korišćenje finansijskih institucija. Fizički transfer novca podrazumijeva prebacivanje novca fizičkim kretanjem (nošenjem) novca od strane ljudi. Fizički transfer novca terorističke organizacije vrše kurirskom vezom, korišćenjem različitih vrsta prevoznih sredstava (automobil, avion, brod, voz, itd.). Ovom metodom prebacivanja novca terorističke organizacije ostvaruju potpunu kontrolu transfera novca, ne ostavljaju nikakve papirne tragove, dok s druge strane ovaj način zahtijeva veći broj ljudi koji je uključen u operaciju fizičkog transfera novca, određenu opremu, itd. Pored navedenog metoda, terorističke organizacije za prenos novca koriste usluge komercijanih finansijskih institucija kao što su banke, brokerske firme, kreditne unije,

kazina, osiguravajuća preduzeća, dobrotvorne organizacije, nevladine organizacije, itd. Na ovaj način terorističke organizacije mogu da prebacuju velike sume novca u relativno kratkom vremenskom razmaku, na izuzetno udaljenim lokacijama, što predstavlja bitan faktor za odabir finansijskih institucija za transfer novca. Primijetno je da terorističke organizacije koriste nove metode u transferu novca za finansiranje terorističkih aktivnosti.

Kumulativni efekti destruktivnog djelovanja organizovanog kriminala i terorizma, podržanih od strane drugih oblika ugrožavanja (uključujući i drugi oblike kriminaliteta), svakako da višestruko prevazilaze pojedinačne destruktivne efekte svake od navedenih pojava ugrožavanja bezbjednosti. Navedenom u prilog ide i činjenica da organizovani kriminal i terorizam postaju neformalni centri finansijske i političke moći, koji zloupotrebljavajući zvanično djelovanje legalnih političkih organizacija, uz sistematsku korupciju, teže da prerastu u međunarodne centre moći (Mijalković, Đinović, 2008:167–192).

KORELACIJA IZMEĐU ORGANIZOVANOG KRIMINALA I TERORIZMA

Navedena, kratka analiza odnosa organizovanog kriminala i terorizma ukazuje na povezanost te dve društveno negativne pojave. Međutim, bitno je navesti ključnu razliku između organizovanog kriminala i terorizma, koja se ogleda u krajnjim ciljevima. Naime, opšte je poznato da se terorističkim aktom žele ostvariti određeni politički ciljevi. Lepeza političkih ciljeva koji se žele ostvariti terorizmom je široka, i zahtijeva sagledavanje svih aspekata koji terorističkom aktu daju elemenat političnosti. Najčešće se radi o neusklađenosti političkih ciljeva i sredstava za njihovo ostvarivanje, što znači da se politički ciljevi nastoje ostvariti na nedozvoljen i društvenim normama neprihvatljiv način. Za razliku od terorizma, osnovni cilj organizovanog kriminala ima ekonomsku dimenziju, odnosno ostvarivanje i uvećavanje profita, bogaćenje i jačanje ekonomske moći organizovanih kriminalnih grupa. Programska platforma organizovanog kriminala uopšte, a samim tim i transnacionalnog organizovanog kriminala, jeste pretežno usmjerena na ostvarivanje profita, ekonomskog monopola i ekonomske moći, uz minimalne rizike, kao i naknadnu legalizaciju stečenog profita. Ovo su prioritetni ciljevi organizovanog kriminaliteta, te je organizovana kriminalna djelatnost usmjerena u tom pravcu, dok se ostali ciljevi (npr. politička moć) javljaju kao sporedni ciljevi i propratni efekti organizovanog kriminala (Šikman, 2009:51). Ostvarivanje profita predstavlja polazni cilj kriminalne organizacije, koji kasnije prerasta u uvećavanje tog profita.

Prividno različiti, a u suštini gotovo podudarni ciljevi organizovanih kriminalaca i terorista dovode do toga da su njihove strategije i taktike protiv primarne žrtve (države) ofanzivne, iznurujuće i podmukle, odnosno skoro potpuno identične. Imajući u vidu da je cilj terorista politički, a cilj

organizovanih kriminalaca materijalna korist ili moć, iskrsava pitanje: šta presudno utiče na često zbližavanje njihovih različitih ciljeva, a time dovodi i do dogovornog djelovanja? Odgovor koji slijedi ukazuje na najznačajnije aspekte korelacije između terorista i organizovanih kriminalaca (Mijalkovski, 2010:224).

Organizovani kriminalci ne objelodanjuju svoj cilj, a pogotovo ne pokazuju javno svoje političke ambicije. Međutim, cjelokupna njihova djelatnost je višestruko isprepletana sa politikom primarne žrtve. Posrijedi je to da se organizovani kriminalci zadovoljavaju tajnim korumpiranjem službenih lica, posebno političara, i njihovim specifičnim angažovanjem održavaju i šire svoje „poslove". Korumpirana lica iz sistema političke vlasti svojom amoralnim i protivzakonitim aktivnostima nanose ogromnu štetu matičnoj državi, koja se otkriva uglavnom sa velikim zakašnjenjem. Dugotrajno funkcionisanje nekog mješovitog organizovanog kriminalnog kolektiviteta (čine ga privatna i službena lica) rezultira ostvarivanjem ogromne finansijske dobiti ili moći, koja počinje da „nagriza" nepolitičnost ili neideologičnost vođa organizovanih kriminalaca, odnosno transformiše je u ekstremnu političnost. To se događa u slučajevima kada kriminalne elite u primarnoj žrtvi dosegnu nivo bolje organizovanosti i funkcionalnosti od postojećih vlasti. NJihovu „paralelnu vlast" čine korumpirani vladini službenici i ona upravlja legalnom i iligalnom privredom i politikom. Naravno, njihova ilegalna privreda je profitabilnija, jer nije podložna oporezivanju, a gubitnici su država i njeni građani. Jedini dobitnici su privatni organizovani kriminalci i korumpirani članovi sistema političke vlasti.

Organizovani kriminalni i teroristički kolektiviteti predstavlja tajno zločinačko udruženje više lica koja su voljno pristala da planski i sistematski čine krivična djela protiv vitalnih vrijednosti određene države radi ostvarivanja svog cilja. Taj cilj za teroriste predstavlja nezakonito (nasilno) svrgavanje posojećeg sistema političke vlasti ili razbijanje teritorijalnog integriteta države. Teroristi saopštavaju svoj politički cilj i uglavnom obrazlažu svoje protivzakonito djelovanje time da je „iznuđeno". To, pored ostalog, čine da dobiju podršku pojedinih ciljnih grupa za svoj politički cilj i pokažu odlučnost u pogledu njegovog ostvarivanja. Dakle, teroriste karakteriše upotreba fizičkog nasilja u političke svrhe i oni to javno saopštavaju. Ukoliko procijene da na njihovo nasilno djelovanje može pozitivno uticati neki oblik organizovanog kriminala, upuštaju se u uspostavljanje „poslovnih" odnosa sa njegovim nosiocima ili ga sprovode sami.

Evidentno je da organizovani kriminal čijim akterima polazni i osnovni motiv predstavlja materijalna korist, a nakon njenog sticanja neminovno poprima obilježja i političke moći, koja u određenim okolnostima može da se transformiše u terorizam ili teror. U najsažetijem smislu posmatrano, organizovani kriminal kao oblik ugrožavanja bezbjednosti države može

predstavljati i uzrok terorizma, bez obzira na to što organizovanim kriminalcima nisu svojstvena ideološka obilježja i politički cilj.

Osim razmotrenog autentičnog mogućeg modela transformacije organizovanog kriminala u terorizam, registrovani su mnogi slučajevi saradnje organizovanih kriminalaca i terorista bez preplitanja njihovih ciljeva i strategija. Takođe, treba imati u vidu da terorizam, kao specifično nasilje u političke svrhe, isovremeno predstavlja specifičnu kriminalnu djelatnost, te da su korelativne veze između organizovanih kriminalaca i terorista „beskonačne" (Mijalkovski, 2010:225,226).

LITERATURA

[1] Andreas, P. (2002), Criminalized Conflict: The Clandestine Political Economy of War in Bosnia, USA: Brown University;

[2] Bovenkerk, F and Chakra, B.A., (2004), Forum on Crime and Society, Vol. 4, Numbers 1 and 2. Terrorism and Organized Crime;

[3] Bošković, M. (2004), Organizovani kriminalitet i korupcija, Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova;

[4] Bošković, M., Jovičić, D. (2002), Kriminalistika metodika, Banja Luka: Viša škola unutrašnjih poslova;

[5] Krivikapić, V. (2005), Kriminalno organizovanje, terorizam i mere suprotstavljanja, Zbornik radova Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite, Beograd: Policijska akademija;

[6] Mijalković, S. (2009), Nacionalna bezbjednost, Beograd: Kriminalističko-policijska akademija;

[7] Mijalković, S. (2009a), Organizovani kriminal kao pretnja nacionalnoj bezbjednosti, Bezbjednost, br. 1–2, Beograd: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije;

[8] Mijalković, S.; Đinović, R. (2008), Simbioza organizovanog kriminala, terorizma i politike na Kosovu i Metohiji kao izazov i pretnja nacionalnoj i regionalnoj bezbjednosti, Kosmet – Gordijev čvor, Beograd: Institut za uporedno pravo;

[9] Mijalkovski, M.(2004), Terorizam, Beograd: Fakultet civilne odbrane;

[10] Mijalkovski, M. (2010), Terorizam i organizovani kriminal,Beograd: Fakultet bezbjednosti;

[11] Rakić, M. (2006), Aspekti diferencijacije pojmova terorizam i organizovani kriminalitet, Časopis Bezbjednost policija građani, Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova;

[12] Rees, W. (2006), Linking Organised Crime and Terrorism, Newsletter, Vol. 5 Issue 2, ECPR Standing Group On Organised Crime;

[13] Shelley, L. (1997), Post-Soviet Organized Crime: A New Form of Authoritarianism, in Russian Organized Crime: The new Threat, Phil Williams ed., London: Frank Cass;
[14] Shelley, L. Picarelli, J., (2002), Police Practice and Research 3, Methods Not Motives: Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism;
[15] Selley, L. (2003), Organized Crime, Terrorism and Cybercrime, Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance; Alan Bryden/Philipp Fluri (eds.) Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden;
[16] Stajić, LJ. (1999), Osnovi bezbjednosti, Beograd: Policijska akademija;
[17] Vejnović, D. (2002), Defendologija, Banja Luka: Viša škola unutrašnjih poslova;
[18] Šikman, M. (2010), Organizovani kriminalitet, Banja Luka: Defendologija centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja;
[19] Šikman, M. (2009) Terorizam, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu;

Goran Amidžić, MA[9]
Police college

Alexander Lazic[10]
Police college

Summery: Considered facts on organized crime and terrorism make possible to formulate a reliable conclusion about how works the two most characteristic forms of security threatening for a large number of countries, and therefore the international community. On the other hand, one should bear in mind that the contents of the specific security threats are multiply intertwined. The basic characteristics of terrorists and organized criminals (immorality, deceit, arrogance, greed, brutality, high organization and strict professionalism, secrecy, systematic in crimes, especially the assessment to the minimum risk and maximum profit) points to a natural turning to each other. This is confirmed by many examples of good practice. Registered models of linking terrorists and organized criminals, among other things, indicate to creating armed bands (groups, gangs, etc.) that are both criminal and terrorist.

Based on the above, it can be noted a tendency of strengthening the links between transnational organized crime and terrorism, which will be continued in future. Pooling of transnational organized

[9] *direktor_vsup@education.muprs. org*
[10] *aleksandarlazic78@gmail.com*

crime, terrorism and corruption is reflected in deep and lasting relationships that are established. Highly corrupt society provides little opportunity for legitimate social response directed against these phenomena, and a high level of corruption is a threat to economic growth and investment. Given these conditions, transnational organized criminal activities present desirable economic alternative. To this contribute economic and political conditions that give rise to these forms of crime and types of threats to the security of a modern state. Exactly are the specific environmental factors that enable the development and linking organized crime and terrorism as a challenge to global security.

Finally, it should be noted that organized crime and terrorism are the dark side of humanity, their actors characterize the assessment that for their crimes will not respond, an escalation of organized crime and terrorism in a country is a reliable indicator that it is the case about unsuccessful state, while the correlation between the terrorists and organized criminals has not been sufficiently researched and theoretically covered.

Prethodno saopštenje – UDK 329.3+323.28]: 28 (497.6)

MOGUĆNOSTI ISLAMISTA NA UGROŽAVANJU BEZBEDNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

POSSIBILITY OF ISLAMISTS TO THREATENING OF SECURITY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Mr Želimir Škrbić[1]
Visoka škola unutrašnjih poslova
Borislav Šarić[2]
Policijska stanica za bezbjednost saobraćaja
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

Apstrakt: U radu se govori o mogućnostima islamista da ugrožavaju bezbednost Bosne i Hercegovine, o tome ko su nosioci islamskog fundamentalizma i o načinima njihovog organizovanja. Svaki teroristički kolektivitet ima autentična pravila o svom organizovanju, odnosno strukturne delove. Bosna i Hercegovina jeste u sistemu organizovanog međunarodnog terorizma i u njoj se vrši regrutacija budućih mudžahedina i terorista. Kampovi za obuku u Bosni i Hercegovini više ne postoje, ali danas se regrutacija vrši po džamijama. Uglavnom se regrutuju mladi, deca šehida i oni iz socijalno ugroženih slojeva stanovništva. U Bosni i Hercegovini postoje čvrsto izgrađene ćelije, koje su izuzetno aktivne i ne radi se o spavačima. Ta aktivnost se uglavnom ogleda u ubrzanoj regrutaciji novih članova. Kao nosioci islamskog funadamentalizma najuočljiviji su strani državljani, ali i domaći se transformišu u istom pravcu i teže ka identičnim ciljevima. Svi arapski borci (strani državljani) su u Bosnu i Hercegovinu uglavnom ulazili sa zvaničnim propusnicama uz objašnjenje da su to stranci koji dolaze u Bosnu i Hercegovinu da ispitaju mogućnosti dostavljanja humanitarne pomoći.

Ključne riječi: mogućnosti islamista, nosioci i načini organizovanja.

[1] *skrboni@yahoo.com*
[2] *borislav.saric@yahoo.com*

UVOD

U poslednjoj deceniji XX veka na prostoru BiH dogodile su se dramatične i tragične društvene promene, koje su se negativno odrazile na sve sfere društvenog života (političku, ekonomsku, socijalnu, kulturnu, moralnu, normativnu itd.) i koje su, kao takve imale uticaja na razne društvene pojave, uključujući i terorizam, kao izrazito negativnu društvenu pojavu. Naime, pored postojećih, iskrsli su novi bezbedonosni izazovi, rizici i pretnje koje su prevazilazile porostor BiH. Radi se prvenstveno o tome da je u etničko-verskom ratu u BiH (1992–1995), u oružanim sastavima lokalnih muslimana, učestvovalo i nekoliko hiljada islamista (muslimanski verski ekstremisti) iz preko tridesetak muslimanskih i nekoliko hrišćanskih zemalja; mnogi od njih su prekaljeni u višegodišnjim oružanim sukobima u Avganistanu i terorističkim aktivnostima širom sveta, odnosno reč je o osobama kojima je džihad („sveti rat") u pravom smislu osnovno zanimanje.

Dominantna ideološka orijentacija islamskih terorista jeste islam u njegovom izvornom obliku (tumačenje izvornog oblika je zavisno od kolektiviteta do kolektiviteta). Vehabije, selafisti, šiiti, suniti i drugi, svako na svoj način tumači islam, ali svi se oni slažu da treba živeti po pravilima islama i da su islam i zakoni islama imanentni državi. Građanski (verski) rat u BiH od 1992. do 1995. godine, pored ostalog, imao za posledicu snažan upliv islamskog fundamentalizma. NJegovi nosioci (verski fanatici iz više desetina zemalja) ostvarili su ogroman uticaj prvenstveno na bošnjačku mladu populaciju u BiH čiji pripadnici su posle Dejtonskog mirovnog sporazuma nastavili da propagiraju ekstremističko shvatanje islama. Zbog svoje respektabilne brojnosti, solidne organizovanosti, snažne finansijske inostrane podrške i, naročito, povlađivanja bez presedana njihovom ekstremističkom ispoljavanju od strane pojedinih političkih ličnosti, bošnjački nacionalisti ispoljavaju (ostvaruju) negativan uticaj na ukupno stanje u BiH.

NOSIOCI ISLAMSKOG FUNDAMENTALIZMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Nosici islamskog fundamentalizma i oblici delovanja islamskih fundamentalista predstavljeni su u sledećoj tabeli:

Tabela 1

Nosioci / Oblici	Tzv. ”uvezeni” građani BiH	A I O Aktivna islamska omladina.	Al Haramain[2]	Vehabije	BBI i BIO Banka
Regrutno organizacioni	Po regijama u BiH	Više centara u BiH	Dva ogranka	Na graničnim prostorima	U svim većim gradovima
Propagandno -psihološki	Putem svih dostupnih medija i kroz obrazovanje...	Putem svih dostupnih medija i kroz obrazovanje...	Putem svih dostupnih medijaikroz obrazovanje...	Putem svih dostupnih medijaikroz obrazovanje...	Putem svih dostupnih medija i kroz obrazovanje...
Finansijski					Svim islamskim organizacijama i pojedincima
Teroristički[1]- samoubilački	-	-	-	-	-
Snabdevanje sredstava za primenu nasilja	Al Haramain i slične organizacije	Al Haramain i slične organizacije		Al Haramain i slične organizacije	Svim islamskim organizacijama
Versko-indoktrinarni	Pojedinačno i po grupama	Po sačinjenim planovima	Kroz članstvo i zadatke	Po sačinjenim planovima	Potpisivanjem finansijskih ugovora pojedinačno ili kolektivno

[1] *o terorističkim aktima se govori u određenim delovima rada*

[2] *zabranjena u celom svetu od strane Saveta Bezbednosti UN, Rezolucijama 1267 i 1390 iz 2002. godine, ali nastavila da deluje na prostorima BiH*

Izvor: Obrada autora

ORGANIZOVANJE ISLAMISTA U BOSNI I HERCEGOVINI

BiH jeste u sistemu organizovanog međunarodnog terorizma i u njoj se vrši regrutacija budućih mudžahedina i terorista. Kampovi za obuku u BiH više ne postoje, ali danas se regrutacija vrši po džamijama. Uglavnom regrutuju mlade, decu šehida i one iz socijalno ugroženih slojeva stanovništva. U BiH postoje čvrsto izgrađene ćelije koje su izuzetno aktivne i ne radi se o spavačima. Ta aktivnost se uglavnom ogleda u ubrzanoj regrutaciji novih članova.

''Balkan postaje evropska baza islamskih terorista koji vrbuju uglavnom mladu generaciju muslimana u Bosni, Makedoniji i na Kosovu, piše poljski dnevnik "Gazeta viborča" u aprilu 2006. godine. "Poslije rata su u Bosnu potekli milioni dolara pomoći od arapskih zemalja. Saudijska Arabija i ostale bogate monarhije Persijskog zaliva stvorile su u Bosni humanitarne organizacije da pomognu u obnovi i ljudima, a u stvari su dobile zadatak da šire radikalni vahabizam".[3] U BiH ima 1.500 džamija, a u 50 ili 100 se regrutuju budući teroristi. U BiH je između 200.000 i 400.000 pristalica vehabizma.[4] Najviše džamija (što obnovljenih, što novoizgrađenih) u Republici Srpskoj je u područjima gde je pre izbijanja sukoba živelo većinsko muslimansko stanovništvo. Broj novoizgrđenih džamija je povećan iz razloga politike ''verske tolerancije'', što nije slučaj sa verskim objektima hrišćana u F BiH. Građenjem većeg broja džamija, povećavaju se mogućnosti vrbovanja svežih snaga za ''islamsku stvar'', što snage bezbednosti Republike Srpske ''iscrpljuje'' na duži period.[5]

Islamski fundamentalistički kolektiviteti ne oklevaju da koriste verska osećanja Bošnjaka radi postizanja svojih ciljeva. Radeći tako, oni uživaju podršku dela islamskog sveštenstva. To poprima mnoge oblike: posreduju u pomirenju porodica koje su odranije bile u zavadi, nagovaraju vernike da se povezuju, apeluju na Bošnjake da odu u islamske zemlje da bi se angažovali na „bošnjačkom pitanju", regrutuju mladiće (i odrasle) da odu u Tursku, Saudijsku Arabiju, Egipat, Pakistan itd. na „specijalnu" obuku, (gradeći paralelan obrazovni sistem) uspostavljaju veze između bošnjačkih škola i islamskog milosrđa i isključivo religioznih organizacija itd. Bošnjački secesionisti, u delu zakletih islamskih fundamentalista, ekstremno su beskompromisni u svojim zahtevima. To je postalo vidljivo na njihovim

---

[3] Poljski magazin *''Gazeta viborča'',* april 2000. godina – američki poznavalac islama, Stefan Švarc

[4] *www.srpska.etleboro.com* 28.09.2008. godine, NVO

[5] Britanski MI5 povećava svoje ljudstvo sa 1.800 u 2001. na očekivanih 3.500 u 2008. godini. Ali, ni to nije dovoljno jer analize pokazuju da su se terorističke mreže na internetu udvostručile svake pojedine godine od 2003. do danas. Time su teroristi nadmašili kapacitete bezbednosnih agencija. op. aut.

javnim istupima i po nepokolebljivom odbacivanju svakog kompromisa, što je vrlo blizu otvorenog negiranja postojanja druga dva konstitutivna naroda i, za početak, proglašenje sekularnog uređenja.

Američki eksperti upozoravaju da se isti sistem širenja radikalnog ekstremnog poimanja islama preko novih džamija i otvaranja medresa primjenjuje i na Kosovu, gdje su od 1999. godine vahabiti izgradili više od 30 džamija. "Gazeta viborča" naglašava da su oblasti Balkana sa visokim procentom muslimanskog stanovništva najzgodnije kao teroristička baza, jer je Evropska unija blizu, granice tamošnjih država propusne, a obaveštajne službe tih zemalja slabe.[6] Da je džamija kralja Fahda u Sarajevu glavna radikalna islamistička organizacija potvrđuje i istraživačko novinarstvo u listu „Glas javnosti", gde piše: ''Radikalni imami i političari ultranacionalisti pretnja su sarajevskoj multikulturalnoj zaostavštini". „Džamija Kralja Fahda u Sarajevu ima reputaciju „magneta" za muslimanske fundamentaliste, a u ovom gradu, poznatom kao „balkanski Jerusalim", radikalni islamisti su definitivno u porastu", piše nemački nedeljnik „Špigl". List navodi da imam u ovoj džamiji Nezim Halilović tokom propovedi govori da su „životinje u ljudskom obliku" transformisale pojas Gaze u koncentracioni logor i da je ovo je početak kraja jevrejske pseudodržave, nazivajući jevrejske političare „cionističkim teroristima". U tekstu se navodi da imam Halilović važi za zaštitnika vehabija, iako se oni nazivaju selefije, po ultrakonzervativnom pokretu među sunitskim muslimanima. Halilović kaže da je upoznat sa ovim optužbama, ali da on nema ništa sa tim. Takođe se navodi da je tokom rata imam Halilović bio komandant četvrte muslimanske brigade i „svedok" dolaska prvih stranih ratnika koji su sa sobom doneli ideološko seme, koje je sada našlo plodno tlo u verovanjima i uverenjima selefija, islamskih fundamentalista koji odbijaju sve novije islamske tradicije.

„Špigl" piše da postoji fotografija na kojoj je Halilović obučen u crnu vojnu uniformu, sa šalom oko glave, pored 155-milimetarske haubice. Džamija, koja je dobila ime po saudijskom kralju Fahdu bin Abd al-Aziz Saudu, izgrađena je milionima dolara saudijskog novca i predstavlja najveću muslimansku bogomolju na Balkanu, u kojoj se tokom molitve okuplja i više od 4.000 vernika. List konstatuje da postoje indikacije da se u BiH razvija paralelno, potencijalno nasilno društvo, i to svega osam meseci nakon potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Autor knjige o mudžahedinima u BiH Esad Hećimović tvrdi da radikalni islamisti imaju sve što im treba „da se raznesu", jer postoje indicije da bombaši samoubice počinju da se snabdevaju eksplozivnim pojasevima, a da li će to i učiniti, zavisi od naređenja koja dobijaju od svojih vođa. List podseća da su u martu prošle godine pripadnici specijalne antiterorističke jedinice uhapsili pet lica, uključujući četiri selefije u Sarajevu i dodaje da je vođa ove grupe, bivši pripadnik brigade „El mudžahid" navodno imao sponzore u Nemačkoj i

[6] Poljski magazin *''Gazeta viborča''* , april, 2000.

Austriji koji su mu pomogli da nabavi eksploziv. List, pozivajući se na obaveštajne izvore, prenosi da je veteran Al Kaide Abu Hamza tajno prebacivao novac od arapskih sponzora bosanskim selefijama, a žene koje pristanu da nose tradicionalnu islamsku odeću dobijaju mesečno 500 evra. Predsednik Saveta ministara BiH Nikola Špirić kaže da postoji realna opasnost da će se zemlja podeliti zauvek i dodaje da je nemoćan sve dok je zemlja „poput protektorata kojim upravlja OHR". „Moje ruke i noge su vezane. Ja sam maskota, adresa kojoj međunarodne organizacije mogu da pošalju mejl", kaže Špirić. Bošnjački član Predsedništva Haris Silajdžić, koji je nekada imao veoma važnu ulogu kao ministar spoljnih poslova, a zatim i premijer ratne BiH, iako počinje da pokazuje znake zamorenosti i iscrpljenosti, ipak i dalje važi za najveštijeg zagovornika muslimanskih interesa u BiH" [7], prenosi „Srna".

U najekstremniju organizaciju radikalnih islamista nedvosmisleno se svrstavaju vehabije. Oni su organizovani po principu stvaranja seoskih kolonija (zadruga), slično organizacionom modelu saudijskog ''Ihvana''.[8] Kao ovakva navode se sledeća naselja: Donja Bočinja, Gornja Maoča, Željezno polje, Rujnica, Guča Gora, Vitovlje, okolina Sanskog Mosta, Konjica, Brčkog, Cazina, V. Kladuše, a u Republici Srpskoj, Kozarac kod Prijedora, Janja kod Bijeljine i okolina Dervente (slika 1).[9]

---

[7] http://www.glas-javnosti.rs/clanak/svet/glas-javnosti-27-02-2009/dzamija-kralja-fahda-magnet-za fundamentaliste
Na istoj internet strani list „Špigl" navodi da je imam Careve džamije privremeno bio zatvorio vrata bogomolje, prvi put u istoriji dugoj više od 450 godina, zbog toga što starija generacija muslimana u sarajevskim džamijama sada mora da sluša predavanja bradatih misionara o tome šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno u islamu, pa tako ispada da su oni i njihovi preci više od pola milenimjuma pograšno shvatali i praktikovali veru. Profesor Mustafa Spahić, koji je bio u zatvoru sa Alijom Izetbegovićem zbog islamskih aktivnosti, kaže da Sarajevo ne sme dopustiti da postane ogranak za saudijske fanatike. ''Ko god želi da poseče drvo šljive, jer se od njega može napraviti šljivovica, i želi da posadi urminu palmu, jer je urme jeo prorok, moramo mu reći:'' Urme ne uspevaju u našoj zemlji''. Spahić tvrdi da poglavar islamske zajednice u BiH, reis-ul-ulema Mustafa Cerić izbegava da zauzme jasan stav i da neće da se distancira od radikalnih islamista. Činjenica da Cerić neće da se distancira od bliskih kontakata sa selefijama, uključujući šeika Salmana al-Audu, nekadašnjeg mentora Bin Ladena, izaziva brojne kritike.

[8] Ihvan znači braća, a ovakva naselja su se obrazovala u Saudijskoj Arabiji od 1912. godine, op. aut.

[9] Galijašević, DŽ:.*Era Terorizma u BiH*, Filip Višnjić, Beograd,2007, Potežica, O.: *Vehabije – između istine i predrasuda*, Filip Višnjić, Beograd, 2007. i lična saznanja op. aut.
Vehabije iz sela Nemila kod Zenice već tri godine pokušavaju da naprave islamističku bazu u selu Kovačevci, koje je smešteno u blizini katoličkog samostana na Plehanu, opština Derventa, a nedavno su kupili čak 400 dunuma zemlje na području Plehana pod izgovorom da namjeravaju napraviti lovište. Veoma jak pokret vehabija na Plehanu želi da napravi još jedno terorističko uporište, kao što je ono koje već duže vrijeme, uz znanje vlasti Republike Srpske, BiH, ali i međunarodnih krugova, imaju u Gornjoj Maoči kod Brčkog, piše "Pres", pozivajući se na izvore bliske obaveštajnim krugovima. U Plehanu tvrde da su pritisci na domaće stanovništvo, posebno na meštane Kovačevca,

U formulaciji NATO-a[10] u vezi s eventualnom povezanošću s terorizmom, između ostalih, navode se i sledeće islamističke organizacije i grupe u Bosni i Hercegovini: Aktvna islamska omladina, Al Furqan, islamska humanitarna organizacija Al Haramain, Al Gama'a Al Islamiya, Bosanski akademski klub, GIA - Armed Islamic Group (na prostoru BiH), Nedwe - svetska asocijacija muslimanske omladine, TWRA - Third World Relief Agency.

---

počeli još prije tri godine, kada su se preko noći na zidovima srušenih kuća pojavili prijeteći grafiti, u kojima Bošnjaci iz Nemile i Vukotića kod Zenice tvrde da će preuzeti zemlju na kojoj žive Hrvati. Na oronulim zidovima čak su bila ispisana imena i brojevi telefona potencijalnih "mušterija", za koje se ispostavilo da su bile vehabije. Ekspert za terorizam Dževad Galijašević tvrdi da riječ o "samo jednom od krakova vehabijske hobotnice" koja počinje u Sarajevu i grana se na više strana u Federaciji BiH, dodajući da lokacija uzvišenja Plehan nije slučajno izabrana, jer predstavlja teritoriju unutar RS, sa koje se kontrolišu neke važne tačke. U derventskoj policiji tvrde da nemaju informacija o organizovanju vehabijskog pokreta na području Posavine, kao i da je slučaj prijavljivanja grafita od pre tri godine dokumentovan. – http://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=14274

U Željeznom Polju, kod Zenice, od ukupno šest hiljada stanovnika ovog naselja, čak hiljadu su pristalice vehabijskog pokreta, piše danas "Fokus". List navodi da je jedno vrijeme u Željeznom Polju bila smještena i komanda odreda "El mudžahedin", ali i jedinice Abu Zubejra, koji je u BiH stigao direktno po naredbi Al kaide radi konačnog obračuna sa Vojskom Republike Srpske na Vozući.

Dr Darko Trifunović, profesor Fakulteta bebednosti Univerziteta u Beogradu, upozorio je da većina naturalizovanih građana BiH poreklom iz islamskih zemalja, i danas najčešće boravi na području opštine Travnik. Na tom području, napominje Trifunović, nalazi se i selo Mehurići, poznato i kao prvi mudžahedinski kamp koji je u jesen 1992. godine osnovao Šejh Mahmud Abu Abdul Aziz al Muntesiba, poznat kao Barbaros. "Tamo su sigurni, jer su pod zaštitom osvedočenih boraca na Alahovom putu, poput zamenika travničkog muftije i direktora Islamskog instituta u ovom gradu Safeta Durgutija", tvrdi Trifunović. - http://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=16178

[10] Galijašević, Dž., *Era terorizma u BiH*, IP Filip Višnjić, Beograd 2007. godine.

Slika 1.: Naselja vehabija u Bosni i Hercegovini prikazana crnom bojom

Izvor: obrada autora

Sagledavanjem islama u BiH u celini, mora se primetiti da su u BiH karakteristična tri islamizma. Prvi karakteriše nasleđe Otomanske imperije i latentni sekularizam. Drugi je šiitski, a dospeo je na ove prostore dolaskom iranskih dobrovoljaca za ''sveti rat'' u BiH, kao i islamskih sveštenika koji su se školovali u Iranu. Treći, trenutno prećutno odobravan od IVZ BiH, jeste arapski islamizam, poznatiji kao vahabizam. Najradikalniji (najratoborniji) islamizam, a sudeći po stalnom porastu broja simpatizera i aktivista, u bliskoj budućnosti će možda postati i dominantni, odnosno jedini. Vođstvo IZ u BiH nije verski izdefinisano. Neki islamski sveštenici su za sekularizam, neki za vahabizam i sl., i sve dok ne bude određeno jasno versko opredeljenje, mogući su i novi pojavni oblici islamizama u BiH.

ZAKLJUČAK

Evidentno je da su mlađi članovi islamskih fundamentalističkih pokreta zauzeli daleko radikalniji stav u odnosu na dosadašnje stavove. Jedan od osnovnih stavova je da šef države ne treba da predlaže zakone (inače se proglašava uzurpatorom božije vlasti), a ako ih već predlaže, dužnost svakog muslimana jeste da ih „ruši“ svim sredstvima. Nove islamističke organizacije na ovim prostorima postaju brojnije naročito posle izricanja presuda Haškog suda nemuslimanima. Sve te organizacije ove presude tumače tako da se

muslimani prikazuju kao autohtono stanovništvo na ovim prostorima, a svi drugi kao došljaci. Ideologija ovih radikalnih organizacija preuzima delove Kur'ana o ratu i prezentira ih u vulgarnom smislu, lišenom svake suptilnosti. Na taj način radikalisti od islama žele da načine ideologiju rata, a od muslimana ratnike suprotstavljene svima, a najviše islamskim „veroodstupnicima".

Veliku opasnost za stabilnost BiH predstavlja i organizovanje takozvanih mini država. Primer su vahabistički kolektiviteti, odnosno njihova naselja obrazovana na teritoriji BiH. Ove ''mini države'' se obrazuju radi urušavanja zvanično priznate države BiH, a veličanja ''snage'' islama, sve u cilju širenja straha i stvaranja nesigurnosti u odnosima sa svim drugim nacijama. Nastoji se da te ''mini države'' uspostavljaju šerijatske zakone, iz čega proizilazi da na tim područjima mogu da žive samo muslimani, a u dogledno vreme da se ujedine u jednu državu. To bi bila islamska država BiH. Organizacije i agencije za sprovođenje zakona sarađivale su tokom 2006. sa SAD u pogledu međunarodne borbe protiv terorizma, međutim, BiH je i dalje slaba država, što teroristi koriste stvarajući svoja skloništa i čineći BiH potencijalnim mestom za planiranje terorističkih operacija širom Evrope.

LITERATURA:

[1] Galijašević, DŽ: .*Era Terorizma u BiH*, Filip Višnjić, Beograd, 2007.

[2] Poljski magazin *''Gazeta viborča''* , april 2000.

[3] Potežica, O.: *Vehabije – između istine i predrasuda*, Filip Višnjić, Beograd, 2007.

[4] *www.srpska.etleboro.com* 28.09.2008. godine, NVO

[5] *http://www.glas-javnosti.rs/clanak/svet/glas-javnosti-27-02-2009/dzamija-kralja-fahda-magnet-za fundamentaliste*

[6] *http://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=14274*

[7] *http://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=16178*

Želimir mr Škrbic
Police College

Borislav Šarić
Police station for TS
Ministry of internal affairs Republic of Srpska

Summary: Ideological support for terrorist activities in Bosnia comes from all the Islamic collective. The dominant ideological orientation of Islamic terrorists is Islam in its original form (the original form of interpretation is dependent on the collective to the

collective). Wahhabis, selafists, Shiites, Sunnis and others, in their own way, interpret Islam, but all agree that we should live by the rules of Islam and that Islam and Islamic laws are immanent to the state. Identical interpretation are members of ''parallel governments'' in Bosnia. Great threat to the stability of BiH and the organization of so-called mini states. For example the vahabists collectivities and their settlements formed in the northeastern part of the municipality of Travnik (Guca Gora and bubbles), a village on Mount Vlasic (Vitovlje), the former working-class neighborhood Nemila, Iron Box and Šerići (near Zenica), the area around Brcko (Upper Maoca, Rahic), Kamenica (near Teslic), places in the vicinity of Konjic, and several villages around Sanski Most. It is indicative that all of their camps set up on the inter-entity boundary line, or in its immediate vicinity. The entity Republic of Srpska these ones are organized in the village of Kozarac, near Prijedor, and place Janja near Bijeljina as the largest and several smaller inn and around Banja Luka (Vrbanja Novoselija, Čelinac).

These "mini-states" are trained to the collapse of officially recognized state of Bosnia and Herzegovina, a celebration of "strength" of Islam, in order to spread fear and insecurity to all other nations. Efforts are made to the "state" set up a mini Sharia laws from which it follows that in these areas can live only by Muslims, and in due time to unite in one state. That would be an Islamic state of BiH. Recognizing Islam in Bosnia as a whole, it must be noted that in the BH characteristic three-Islamism. The first is characterized by the legacy of the Ottoman Empire and the latent secularism. The other is Shiite, and moved into this area for the arrival of Iranian volunteers "holy war" in Bosnia, and Muslim priests who were educated in Iran. Third, now tacitly granted by the IRC Bosnia, the Arab Islamism, known as Wahhabism.

Radical (most extreme) Islamism, and judging by the constant increase in the number of supporters and activists, in the near future, chances are the dominant or only one. The leadership of the Islamic Community in BiH is not a religious lean. Some Islamic clerics have for secularism, some of Wahhabism and the like., And until it is clearly defined religious preference, are also possible new forms of Islamism in BiH.

Key words: Possibilities of islamists, the subjects and ways of their organization.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285

MEĐUNARODNE RESTRIKTIVNE MJERE U SUPROTSTAVLJANJU TERORIZMU

„INTERNATIONAL RESTRICTIVE MEASURES COMBATING TERRORISM“

Mr Dragan Kulić[1]
Granična policija BiH

Apstrakt: Borba protiv savremenog terorizma i zaštita ljudskih prava i sloboda predstavljaju jedan od prioriteta savremenog demokratskog društva s ciljem zaštite stečenih civilizacijskih i demokratskih vrijednosti. U suprotstavljanju terorizmu međunarodna zajednica na čelu sa Organizacijom ujedinjenih nacija, Evropskom unijom, i drugim oblicima međunarodnog integrisanja kao i nacionalne države imaju na raspologanju zakonom propisana sredstva prinude, privremena ograničenja ili suspenzije određenih sloboda i prava pojedinaca, organizacija ili kolektiviteta. Imajući u vidu činjenicu da je savremena borba protiv terorizma sve više internacionalna, nameće se potreba za iznalaženjem sveobuhvatnih i efikasnih nacionalnih mehanizmima u suprotstavljanju savremenim oblicima terorizma. U nastavku izlaganja će biti više riječi o međunarodnim restriktivnim mjerama koje se odnose na: embargo na oružje, restrikcije putovanja – zabrana ulaska ili tranzita preko teritorija zemalja, i finansijskim restriktivnim mjerama, koje se preuzimaju prema pojedincima ili organizacijama kao efikasna administrativno-operativna sredstva u suprotstavljanju terorizmu.

Ključne riječi: finansijske mjere, zabrana putovanja, embargo na oružje;

UVODNE NAPOMENE

Terorističke aktivnosti, uz organizovani kriminal i korupciju predstavljaju danas najznačajniju prijetnju savremenoj civilizaciji i njenim vrijednostima. Terorizam postaje globalni bezbjednosni izazov nakon 11. septembra 2001. godine i napada na SAD, a adekvatan odgovor na ovu pojavu predstavlja uspostavljanje tzv. “međunarodne antiterorističke koalicije”, koju karakteriše saradnja ukupne međunarodne zajednice na ovom polju, sa

[1] *dragan.kulic@granpol.gov.ba*

naglaskom na značaj načela "nedjeljivosti bezbjednosti". Svi pokušaji međunarodne zajednice u sprečavanju ekspanzije terorizma pokazuju sve veću međunarodnu zabrinutost zbog pojave transnacionalnih terorističkih aktivnosti od strane grupa motivisanih religijskim fanatizmom, kao i grupa uključenih u međunarodni organizovani kriminal. Takođe na nivou Evropske unije, borba protiv ovog savremenog zla čovječanstva zahtijeva zajedničku akciju i punu saradnju na tri različita polja: intenziviranje saradnje između policijskih snaga, carinskih i ostalih organa na nacionalnom i međunarodnom nivou, uključujući Interpol i Europol; intenziviranje saradnje između sudskih i ostalih nadležnih organa država članica Evropske unije i približavanje i ujednačavanje krivične materije u ovoj oblasti.[2]

Pošto se terorizam po pravilu ogleda u planskim, organizovanim i sitematskim aktivnostima, njega najčešće praktikuju pripadnici terorističkih organizacija, a rijetko se javlja kao potpuno individualna djelatnost. Individualna teroristička djelatnost nije česta i prvenstveno je vezana za povremeno djelovanje nekadašnjih članova terorističkih organizacija, koji se ponekad samostalno aktiviraju nakon dužeg vremena nedjelovanja i u situaciji kada je njihova organizacija praktično već nestala odnosno uništena. Pored toga, ponekad se pojednici iz određenih psihopatoloških ili čak ekstremno idealističkih pobuda,[3] mimo ikakve organizacije potpuno samostalno i individualno upuštaju u izvršenje terorističkih akata. Navedene, kao i druge karakteristike „terorističkih aktivnosti"[4] predstavljaju limitirajuće

---

[2] Danilović, N. „Uloga kriminalističko-obaveštajne i finansijsko-obaveštajne mreže u suzbijanju terorizma sa stanovišta zaštite ljudskih prava" Udruženje za međunarodno krivično pravo i Intermex Beograd 2010. (str. 263)

[3] „Ideološka i religijska zaslijepljenost pripadnika određenih terorističkih organizacija, njihova agresivnost i fanatizam često predstavljaju posljedicu izrazite frustriranosti zbog nemoći da se na adekvatan način suprotstave nadmoćnom protivniku. Iz tih razloga se u novije vrijeme neke terorističke organizacije sastavljene od muslimanskih fanatika opredeljuju za izvođenje samoubilačkih akcija. Prilikom takvih akcija teroristi žrtvuju sebe, ali istovremeno nanose i teške preteženo civilne žrtve građanima države koju definišu kao svog neprijatelja". Aleksić, Ž. i Škulić, M. „Kriminalistika" Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. (str. 262)

[4] „Optuženi M.B., A.C. i B.I. krivi su što su: B.M. i C.A. u dogovoru sa njima poznatim licima, među kojima i sa A. B. iz Danske, doputovali u Sarajevo, B.M. 27.09.2005. godine iz Geteborga, Švedska, a C.A. 14.10.2005. godine iz Kopenhagena, Danska, u namjeri da na području Bosne i Hercegovine i drugih evropskih zemalja počine teroristički čin napadom na tačno neutvrđen, a njima poznat objekat, s ciljem prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine i vlada drugih zemalja, čije su vojne snage kao i njihovi predstavnici, putem međunarodnih organizacija, trenutno prisutni u Bosni i Hercegovini, da povuku svoje snage iz Iraka i Avganistana. Sa ovom namjerom i ciljem za vrijeme boravka u Sarajevu M.B. je ostvario kontakt sa I.B. i drugim njemu poznatim licima, pa je I.B. u dogovoru sa M.B. za potrebe izrade improvizovane eksplozivne naprave, nabavio i predao u posjed tačno neutvrđenu količinu eksploziva, a ne manju od 19842 grama eksplozivne smješe na bazi nitroglicerina, trinitrotoluola i amoniumnitrata, koju je M. B. dijelom izrezao, oblikovao i pripremio za tzv. „samoubilački pojas"... Dakle, zajedno su počinili teroristički čin sticanjem i

faktore za efikasno otkrivanje, istraživanje, obezbjeđivanje i izvođenje dokaza, zbog postojanja tzv. „dokaznog deficita".

S druge strane, savremena nauka ulaže velike napore da ponudi opšteprihvatljivu definiciju terorizma, tako da prilikom pojmovnog određenja savremenog terorizma egzistiraju akademske i administrativne definicije. Najčešći elementi akademskih definicija terorizma su nasilje kao metod, građani i vlada kao mete, izazivanje straha i iznuđivanje političkih ili socijalnih promjena kao ciljevi, a veliki broj žrtava kome teže teroristi ukazuje na spektakularnost kao definicioni elemenat terorizma.[5] Iz vizure krivičnopravne nauke, krivična djela „terorizma"[6] su osobena i specifična po mnogim karakteristikama, a naročito sa krivičnoprocesnog aspekta u pogledu otkrivanja i obezbjeđivanja dokaza.[7] Međutim, terorizam kao pojava i kao krivičnopravna kategorija je osporavan, kako u teoriji tako i u krivičnom zakonodavstvu,[8] te je stoga i njegovo sprečavanje i suzbijanje (otkrivanje i dokazivanje) skopčano sa različitim limitirajućim faktorima.

---

posjedovanjem eksploziva s ciljem prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine i vlada drugih zemalja, čije su vojne snage kao i njihovi predstavnici putem međunarodnih organizacija trenutno prisutni u Bosni i Hercegovini, da nešto učine i time ozbiljno oštetili Bosnu i Hercegovinu i međunarodne organizacije, čime su počinili krivično djelo terorizam iz člana 201. stav 1. a u vezi sa stavom 4. tačka f), a sve u vezi sa članom 29. KZ-a BiH." Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj X-K-06/190 od 10.01.2007. (str. 2–4), www.sudbih.gov.ba

5 Gaćinović, R. „Antiterorizam", Draslar partner, Beograd 2006. (str. 19)

6 „Terorizam, a naročito međunarodni terorizam, šireći se neprekidno i uporno predstavlja napast vremena u kome živimo i pretnju egzistenciji društva, osobito demoktarskog. Služeći se na sistematski način opšteopasnim radnjama i aktima nasilja kojima se izaziva strah, užas, nespokojstvo kod stanovništva da bi se dosegli određeni ciljevi, naročito politički, terorizam u savremenom svijetu dobija značajne razmere a time i poseban značaj sa gledišta preduzimanja mjera za njegovo sprečavanje i suzbijanje. U sklopu tih mjera pravne a posebno krivičnopravne mjere su od izuzetne važnosti..." Jakovljević D. „Terorizam s gledišta krivičnog prava", Službeni list SRJ Beograd, 1997. (str. 11)

7 „Isljeđenje i procesuiranje terorizma, kao izuzetno teškog krivičnog djela, iziskuje primjenu adekvatnih dokaznih radnji. Naime terorističke aktivnosti pripremaju se u konspiraciji, u okviru najčešće hijerarhijski organizovane grupe. Stoga da bi se blagovremeno otkrila ta grupa, ali i da bi se, *post festum* gonili izvršioci terorizma, potrebno je infiltriranje policijskih službenika u redove organizovanih kriminalnih grupa." Knežević S. „Uloga prikrivenog islednika u isleđenju terorizma", Udruženje za međunarodno krivično pravo i Intermex Beograd 2010. (str. 281)

8 „Pojam terorizma je sporan kako u teoriji, tako i u zakonodavstvu. U stranom krivičnom pravu kod krivičnih djela terorizma najčešće se kumulativno traže dva elementa, jedan objektivni a drugi subjektivni: da je preduzeta neka opšteopasna radnja i da postoji namjera zastrašivanja građana, po pravilu iz političkih motiva. Karakteristično za inkriminisanje terorizma jesu široke i neodređene inkriminacije s izuzetno strogo propisanim kaznama, kao i specijalno zakonodavstvo koje predviđa odstupanja od nekih krivičnopravnih načela. To se pravda izuzetno visokim stepenom opasnosti terorističkih

Danas postoje mnoge, samo terorizmu imanentne osobine, na osnovu kojih već sad može biti prihvaćeno jedinstveno pojmovno određenje terorizma, odnosno njegova definicija. Međutim sve je očiglednije da se do egzaktne definicije terorizma ne može doći zbog nerazumnog uticaja politike na nauku.[9] S druge strane, definicija terorizma koja nudi odgovor na pitanje: kako protiv terorizma, bila bi: "Terorizam je organizovana primjena nasilja (ili prijetnja nasiljem) od strane politički motivisanih izvršilaca, koji su odlučni da kroz strah, zebnju, defetizam i paniku nameću svoju volju organima vlasti i građanima."[10]

Takođe je veoma značajno da se sistemski terorističke aktivnosti razlikuju od radnji kriminalaca i patoloških ili masovnih ubica. Kriminalac, kao i terorista, koristi nasilje kao sredstvo za postizanje sopstvenog cilja. Bez obzira na to da li kriminalac koristi nasilje kao sredstvo za sticanje novca ili materijalnog bogatstva, ili ubija i nanosi povrede određenoj žrtvi za novčanu naknadu, on uvijek djeluje prvenstveno iz sebičnih (ličnih) razloga. Kriminalac koristi neki nasilni čin, na primjer „terorisanje žrtava", kao što je prijetnja nožem trgovcu pred kasom koja je puna novca da bi ga prisilio da mu preda novac. Zato se pod aktivnošću kriminalaca ne podrazumijeva izazivanje efekata prema masi ili okolini, pa je najznačajnija razlika između teroriste i kriminalca u tome što kriminalac nije zainteresovan za uticaj na javno mnjenje – jedino želi da uzme novac i pobjegne i da pri tome bude što manje zapažen.[11]

Nesporno je da je terorizam najozbiljnija prijetnja s kojom se svijet susreće na ovom stepenu razvoja civilizacije.[12] Isto tako pregled primjera terorističkih napada pokazuje da ne postoji dovoljno velika država koja bi se mogla sama suočiti s terorizmom. Pobjeda nad terorizmom dugoročni je projekt, a borbu bi trebalo voditi poštujući prava čovjeka i načela pojedine države određena zakonom.[13] Svakako da prethodno treba proučiti uzroke

---

akata". Stojanović Z. „Komentar Krivičnog Zakonika" JP Službeni glasnik, Beograd, 2007. (str. 680)

9 Rakić M. „Aspekti difercijacije pojmova terorizam i organizovani kriminalitet" Časopis MUP-a Republike Srpske Bezbednost-policija-građani br: 2/06 (str. 748)

10 Gaćinović R. *Op.cit.* (str. 26)

11 Gaćinović, R. *Op. cit.* (str. 25)

12 "Kako uticaj kompjutera raste, tako se povećava i njihova podložnost kompjuterskom terorizmu ili sabotaži koju vrše hakeri...Teško se boriti protiv komjuterskog terorizma, jer nije potrebna velika stručnost za provaljivanje u komjuterske mreže. Dostupni softver toliko je sofisticiran da sam može obavljati skoro sav posao potreban za ulazak u sistem." Roy R. „Police and society" Office of public affairs Embasy of the United States Of America, Sarajevo 2004. (str. 614)

13 "Sa normativne tačke gledišta čini se neophodnim postojanje odgovarajuće ravnoteže između bezbjednosti i one demokratske tekovine koja omogućava ljudima da slobodno učestvuju u procesu pronalaženja tog balansa. Iz ove perspektive, idealna borba protiv terorizma je ona koja se fokusira na osnovne političke, ekonomske i socijalne uzroke terorizma, a ne na njegove simptomatske posljedice, kao i ona koja se ograničava na

terorizma, a potom zakonima, odgovarajućim sigurnosnim mjerama zaštititi živote i prava nevinih osoba i onemogućiti one koji žele ta prava ugroziti. Terorističkim napadima, i onima u SAD, Londonu, Madridu, Moskvi i drugim svjetskim metropolama, napadnuti su civilizacija, demokratija i način života kakav je slobodno izabrao velik broj država. Stoga postoji opšti konsenzus o neophodnosti sprečavanja svih terorističkih akata, ali i opravdana bojazan i potreba iznalaženja ravnoteže koja će biti poveznica između učinkovite borbe protiv terorizma i zaštite ljudskih prava i sloboda. Imajući u vidu navedeno, sve teorije koje su se razvile nakon 11. septembra 2001. podijelile su i same stručnjake na one koji se žele suprotstaviti terorizmu svim raspoloživim pravnim sredstvima i one koji smatraju da određene okolnosti opravdavaju i druga sredstva u borbi protiv terorizma.[14]

SAVREMENE MJERE U SUPROTSTAVLJANJU TERORISTIZMU

Osnovne pretpostavke za efikasnu zaštitu od savremenog terorizma jesu: visokoprofesionalna i organizovana služba zaštite; objektivna (realana) procjena opasnosti (odnosno ugroženosti), s tim da se terorističke organizacije ne smiju potcijeniti niti pak precijeniti; zalaganje za profesionalno i uspješno obavljanje svojih dužnosti na radnim mestima građana; dosljedna primjena važećih propisa smanjuje prostor za terorističke aktivnosti, što je veoma važan činilac u zaštiti društva; razvijanje demokratske društvene svijesti u svim strukturama zemlje; neprekidna aktivnost na razvijanju bezbjednosne kulture, pod kojom se podrazumijeva znanje i motivisanost pojedinca da se lično i samoinicijativno suprotstavlja, te da preduzima mjere i postupke za sprečavanje terorističkih aktivnosti; stalno preduzimanje i unapređivanje mjera zaštite u svim kolektivima i u svim

korišćenje demokratskih mehanizama – to jest, legalnih i legitimnih – znači dosljedno poštovanje vladavine prava.." Nina P. "In Defence of (Liberal) Democracy: The Machiavellianism of the'War on Terrorism" Threats and Phantoms of Organised Crime, Corruption and Terrorism-Rhetoric and critical perspectives. Published by Wolf Legal Publishers (WLP), 2004. (str. 199.)

14 „Tako da ima i onih koji zastupaju stajališta da određene političke prilike u konkretnom društvu opravdavaju nasilje. Tako često i razne konvencije štite teroriste od kaznenog gonjenja. Ovdje je zanimljiva presuda u preliminarnoj istrazi u Milanu. Tamo je sutkinja Clementine Forleo oslobodila pet islamista od optužbi za organiziranje međunarodnog terorizma. Sutkinja je ocijenila da prikupljanje novca i regrutiranje osoba u Italiji, radi njihova upućivanja u Irak, u borbu protiv pripadnika međunarodnih snaga, predstavlja legalan čin. Sutkinja je zauzela stajalište da je riječ o gerili, a ne o terorizmu, te se pozvala na Globalnu konvenciju UN o terorizmu." Marković, S. „Terorizam i druga krizna stanja suvremenog društva i njihov utjecaj na ograničavanja ljudskih prava i demokraciju" Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu Zagreb, vol. 16, broj 1/2009. (str. 217).

sredinama; sticanje određenih znanja o metodima i sredstvima koja teroristi koriste pri izvođenju svojih aktivnosti.[15]

Pored preventivnih mjera koje imaju za cilj odvraćanje terorista od akcije, država preduzima i represivne mjere, koje se odnose na primjenu krivičnih, administrativnih i drugih mjera prema izvršiocima terorističkih aktivnosti. Iako se državna zaštita mora sve više orijentisati na preventivnu akciju, ona se ne može odreći represivne funkcije. Prilikom primjene svih mjera, bitno je imati jasnu predstavu o snazi terorističke organizacije i stepenu opasnosti od njene aktivnosti.

Državni organi, kao neposredno odgovorni za ukupnu bezbjednost zemlje i građana, moraju preduzeti najefikasnije mjere zaštite od terorizma kroz: procjenu mogućih nosilaca terorizma; pravovremenu i realnu procjenu jačine i stvarne moći terorističke organizacije u cilju pripreme antiterorističkih mjera i aktivnosti; pravovremeno predstavljanje javnosti ciljeva i načina djelovanja terorističke organizacije prema civilnom stanovništvu, kako bi ona doživjela osudu i diskreditaciju u svjetskoj i domaćoj javnosti, kao i efikasno sprečavanje jedinstvenog „nastupa" unutrašnjeg i spoljnog terorizma, ali i međunarodnu procjenu naročito međunarodnog odnosa u datom trenutku. Ove aktivnosti moraju dobiti svoju konkretizaciju kroz donošenje normativnopravnih; političko-diplomatskih; bezbjedonosno-obavještajnih; policijisko-represivnih; tehničko-tehnoloških, i drugih mjera.[16]

Na međunarodnom planu, uloga UN je od presudne važnosti, naročito u globalnim nastojanjima na borbi protiv terorizma i elemenata strategije borbe protiv terorizma sa namjerom usvajanja i implementacije strategije za unapređenje sveobuhvatnih, koordiniranih i dosljednih odgovora na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou u borbi protiv terorizma. Tu su aktivnosti UN sa naglaskom na nastavak međunarodnih napora u poboljšanju dijaloga i širenju razumijevanja među civilizacijama, u nastojanju da se spriječi diskiminirajuće djelovanje između različitih religija i kultura, zatim bavljenje neriješenim regionalnim sukobima i globalnim pitanjima, uključujući pitanja reginalnog razvoja i stabilnosti; prepoznavanje važnosti da u rastućem globalnom svijetu države u međusobnoj saradnji rade na tome da spriječe izvršioce terorističkih akata u korištenju sofisticiranih tehnologija, komunikacija i drugih savremenih tehničkih sredstava za podsticanje i podstrekavanje za vršenje terorističkih delikata; podsticanje na izvršenje

---

[15] Gaćinović R. „Pravno organizacioni aspekti anti-terorističkog djelovanja" Strani pravni život br: 3/2008 Institut za uporedno pravo, Beograd (str. 37)

[16] "Na početku XXI vijeka, terorističke organizacije su postale ozbiljna prijetnja svjetskom miru, zato borbene mjere antiterorističkih vojnih i policijskih jedinica imaju veoma značajnu ulogu. Kada preventivne i represivne mere ne daju rezultate, vojne i policijske antiterorističke jedinice stupaju u akciju, kako bi se na vrijeme neutralisala teroristička grupa, a građani i državne institucije koje su meta terorističke organizacije pravovremeno zaštitili." Gaćinović R. *Op. cit.* (str. 39)

terorističkih akata, motivisano ekstremizmom i netolerancijom, predstavlja ozbiljnu i rastuću opasnost za uživanje osnovnih ljudskih prava, ugrožava socijalni i ekonomski razvoj zemalja, narušava globalnu stabilnost i prosperitet, te stoga treba prioritetno biti predmet bavljenja od strane Ujedinjenih nacija i svih zemalja.[17]

Imajući u vidu karakteristike savremenih pojavnih oblika terorizma na globalnom nivou, i u Bosni i Hercegovini se pridaje veliki značaj saradnji, bilateralnoj i regionalnoj, kao i aktivnom učešću u radu međunarodnih organizacija – UN, OSCE, EC, VE, WTO, RCC, RACVIAC, MARI, SECI, DICAF i dr. u borbi protiv terorizma. Takođe, u okviru savremenih mehanizama u suprotstavljanju terorizmu, Bosna i Hercegovina je usvojila Strategiju za prevenciju i borbu protiv terorizma čiji su opšti ciljevi usmjereni ka sprečavanju svih negativnih učinaka koji proizilaze iz pojavnih oblika terorizma u najširem smislu i krivičnih djela koja su u vezi sa terorizmom, i to:[18]

- Provođenje kontinuirane djelatnosti u cilju odvraćanja od bilo kakve podrške terorizmu, terorističkim aktivnostima i radikalnim pokretima, pridobijanjem šire podrške javnosti podizanjem društvene svijesti[19] usmjerene ka pozitivnom komuniciranju;
- Provođenje Strategije na način koji neće dovoditi do povređivanja osnovnih ljudskih prava i sloboda zajamčenih međunarodnim konvencijama i pozitivnim zakonodavstvom[20];
- Pospješivanje koordinacije i saradnje institucija i uspostava kapaciteta kod institucija kojima je to potrebno;
- Obezbjeđivanje praćenja i nadzora nad provedbenim dokumentima strategije.[21]

---

17 "U svojim nastojanjima da eliminiše slabe karike, međunarodna zajednica mora imati u vidu veoma značajne troškove vezane za potrebne nadogradnje nadzornih i regulatornih sistema sa kojima će se suočiti od strane nekih zemalja." Jacky Harvey "Controling the flow of money or satisfying the regulators" THE ORGANISED CRIME ECONOMY, Managing crime markets in Europe. Wolf Legal Publishers (WLP), 2005. (str. 61)

18 Strategija Bosne i Hercegovine za preveciju i borbu protiv terorizma za period 2010–2113. (str. 9)

19 Otklanjanje od negativnih ideologija čijom se indoktrinacijom daje širi doprinos radikalizaciji svijesti, koja za posljedicu može imati terorističku aktivnost kao put za ostvarenje zadatih ciljeva

20 Osobito poštivati Europsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koju je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala i u cijelosti integrirala u svoj Ustav.

21 Odlukom Savjeta ministara Bosne i Hercegovine uspostavljeno je Nadzorno stalno i stručno tijelo za nadzor provođenja Strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma i njom predviđenih Akcionih planova. (Službeni glasnik BiH br: 107/10)

Pored strategije, osnovano je Nadzorno tijelo koje se uspostavlja kao stalno i stručno tijelo Savjeta ministara Bosne i Hercegovine sa sljedećim zadacima:

a) Obezbijediti sačinjavanje akcionih planova u vremenu i na način propisan u Strategiji Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma;
b) Praćenje implementacije Strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma i njom predviđenih akcionih planova;
c) Kvartalno izvještavanje Savjeta ministara Bosne i Hercegovine o učinjenom po akcionim planovima.[22]

U okviru savremenih mehanizama na suprotstavljanju terorizmu, posebno mjesto zauzimaju „međunarodne restriktivne mjere" koje uključuju: embargo na oružje (potpune ili djelimične restrikcije uvoza ili izvoza), restrikcije ulaska u zemlju, finansijske restrikcije, te druge mjere u skladu sa međunarodnim pravom. Poseban akcenat se stavlja na mjere koje se odnose na financijski sistem, a koje se manifestuju kroz mnogobrojne mjere nadzora finansijskih sredstava i načina njihovog korištenja,[23] čime je teroristima otežan pristup legalnim sredstvima, koja su do tada dobijali iz niza izvora i donacija. Globalno upravljanje finansijama se tako udružuje u borbi protiv finansiranja terorizma, te se u tu svrhu transformiše internacionalni finansijski sistem na svim nivoima obezbjeđujući savremene i efikasne načine osiguranja. Isto tako, transformiše se bankarstvo kao i pristup nadzoru klijenata, a posebno se nadziru novčane transakcije imigranata u matične zemlje. Naime, suština je u pristupu zasnovanom na analizi rizika, koja se oslanja na pronalasku anomalija u finansijskim transakcijama s ciljem da se identifikuje i spriječi finansiranje terorista. Ključna karakterisika je u u tome što se tradicionalno, za „kriminalno stečenim ili opranim novcem", tragalo tek nakon „zločina". Tako je „predviđanje mogućih terorističkih napada postalo cilj" nakon 11. septembra 2001, tj. prevencija a ne istraživanje zločina.[24]

Takođe, u svojim postupanjima protiv terorizma zapadne demokratije su se oduvijek priklanjale primjeni zakona i izvođenju terorista pred lice pravde,

---

[22] Član 4. Odluke o uspostavljanju tijela za nadzor provođenja strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma i njom predviđenih akcionih planova (Službeni glasnik BiH br: 107/10)

[23] „Događaji od 11. septembra 2001. odigrali su svoju ulogu u stavljanju pranja novca i finansiranja terorizma u centar pažnje. Zajedno sa već postojećom borbom protiv pranja novca i pitanja zaštite potrošača, ovi teroristički napadi su i stimulisali korišćenje sistema za praćenje transakcija. Ovi sistemi, koji omogućavaju finansijskim institucijama da vode evidenciju o tome ko je vršio kakva plaćanja, u kojim iznosima, kada, gdje, i kome, trenutno se sprovode od strane različitih finansijskih institucija širom svijeta." Ton Schudelaro, „Electronic payment systems and money laundering: beyond the internet hype" THE ORGANISED CRIME ECONOMY, Managing crime markets in Europe. Wolf Legal Publishers (WLP) 2005. (str. 86)

[24] Šegvić S. „Antiterorizam u kontekstu borbe protiv organiziranog kriminala" Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009. (str. 670)

kroz za to određene sudske postupke. Međutim, već spomenuta prekretnica u borbi protiv terorizma upozorila je na vrlo tanku liniju između demokratije i njenog kršenja od strane njenih „čuvara". Međutim, izrazita surovost i količina zla kojom terorizam zasipa moderna društva uslovljava i upotrebu različitih ekonomskih, diplomatskih, bezbjednosnih, pa i vojnih sredstava u suprotstavljanju terorizmu.[25]

KARAKTER I VRSTE MEĐUNARODNIH RESTRIKTIVNIH MJERA

Rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN 1373 (2001) izražava se zabrinutost zbog veza između međunarodnog terorizma i transnacionalnog organizovanog kriminala, krijumčarenja i stavljanja u promet opojnih droga, pranja novca, ilegalne trgovine oružjem i ilegalnim kretanjem nuklearnih, hemijskih, bioloških i drugih potencijalno opasnih materijala i u tom smislu naglašava potreba da se ojača saradnja u naporima na državnom, subregionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou kako bi se pojačao globalni odgovor na ovaj ozbiljan izazov i prijetnju međunarodnoj bezbjednosti.[26]

Takođe na nivou Evropske unije države članice su vrlo brzo postale svjesne da će se teško samostalno boriti protiv terorizma te su rješenje potražile pod okriljem Europske unije. Tako je vodeću poziciju u zadacima Evropske unije zauzela borba protiv terorizma, a to znači ujedno i sigurnost građana Evropske unije. Bilo je potrebno iznaći novi pravni i institucionalni okvir za borbu protiv terorizma, ali su se promjene osjetile i u mnogim drugim sferama djelovanja Evropske unije. Značajne su sekundarne posljedice borbe protiv terorizma koje su se osjetile u području politike azila i migracija. Zaokret je tu vidljiv od onog početnog principa pružanja osnovnih prava osobama u tom položaju, do sadašnjeg sprečavanja zloupotrebe tih prava od strane potencijalnih izvršilaca terorističkih akata. Evropska unija nastoji izgraditi efikasniji pravni i institucionalni okvir za borbu protiv terorizma, te su države članice EU 2003. godine usvojile *Okvirnu direktivu o provedbi odluka u EU o zamrzavanju imovine i dokaza.* Na osnovu te odluke, svaka država članica EU može na svojoj teritoriji zamrznuti imovinu, na

---

[25] "Savremene države treba da razvijaju svijest o neophodnosti preventivnog djelovanja protiv terorističkih aktivnosti; jačaju unutrašnji sistem bezbjednosti, te uspostavljanja što neposrednije međunarodne saradnje u borbi protiv terorizma. Tim prije jer terorizam na današnjem stepenu razvoja predstavlja pretnju svim državama i narodima, odnosno međunarodnom poretku uopšte." Nogo, S. „Teorijsko određenje pojma krivičnog dela terorizma" Udruženje za međunarodno krivično pravo i Intermex, Beograd 2010. (str. 181)

[26] Tačka 4. Rezolucije 1373 koju je usvojio Savjet bezbjednosti UN na svojoj 438. sjednici 28. septembra 2001. godine

osnovu odluke suda ili drugog nadležnog organa druge zemlje, pri čemu nije od značaja da li je to djelo kažnjivo u obje države.[27]

U Bosni i Hercegovini su međunarodne restriktivne mjere tretirane Zakonom o primjeni određenih privremenih mjera radi efikasnog provođenja mandata međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju te drugih restriktivnih mjera.[28] Ovim zakonom uređuje se primjena međunarodnih restriktivnih mjera, koje u skladu sa međunarodnim pravom Bosna i Hercegovina primjenjuje protiv država, međunarodnih organizacija, teritorijalnih jedinica, pokreta ili fizičkih lica te drugih subjekata obuhvaćenih međunarodnim restriktivnim mjerama. Svrha navedeneog zakona je da se u Bosni i Hercegovini predvidi način sprovođenja rezolucija Savjeta bezbjednosti, Ujedinjenih nacija ili odluka Evropske unije koje predviđaju međunarodne restriktivne mjere. Međunarodne restriktivne mjere uključuju: embargo na oružje, potpune ili djelimične restrikcije uvoza ili izvoza, restrikcije ulaska u zemlju, finansijske restrikcije, te druge mjere u skladu sa međunarodnim pravom.[29] Međunarodne restriktivne mjere Bosna i Hercegovina primjenjuje zbog sprovođenja međunarodnih pravno obavezujućih odluka Ujedinjenih nacija ili kada se pridruži restriktivnim mjerama Evropske unije ili u drugim slučajevima u skladu sa međunarodnim pravom.[30]

Terorističke organizacije, a naročito Al Qa´ida se uz trgovinu drogama bave i krivotvorenjem novca i krijumčarenjem plemenitih metala, dragog kamenja i dr. koji se proizvode na Bliskom istoku a zatim krijumčare u zapadne zemlje. Američki izvori tvrde da je Bugarska vodeća država u krivotvorenju dolarskih novčanica, a u posljednje vrijeme i eura. Zajedničkom akcijom makedonske, bugarske i austrijske policije na jugu Bugarske otkriveno je 1,3 miliona krivotvorenih eura namijenjenih zapadnoj Europi. Teroristi zatim moraju „oprati“ novac koji zarade kriminalnim djelovanjem ili u saradnji s kriminalnom organizacijom. Za takvu aktivnost su se povezali s italijanskom mafijom koja ima mogućnost za ˝pranje˝ većih svota novaca.[31]

---

[27] „Zamrzavanje ili ˝privremeno oduzimanje˝ znači privremenu zabranu prijenosa, konverzije, raspolaganja ili premještanja imovine ili privremeno preuzimanje posjeda i čuvanja imovine ili kontrole nad imovinom na temelju naloga koji je izdao sud ili drugo nadležno tijelo.“Šegvić S. *Op. cit.* (str. 682.)

[28] Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 25/2006

[29] Član 2. Stav 1. Zakona o primjeni određenih privremenih mjera radi efikasnog provođenja mandata međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju te drugih restriktivnih mjera (Sl. Glasnik BiH br: 25/06)

[30] „O načinu uvođenja, sprovođenja i ukidanja međunarodnih restriktivnih mjera koje nisu posebno uređene ovim Zakonom odlučuje Savjet ministara Bosne i Hercegovine nakon konsultacija sa Predsjedništvom Bosne i Hercegovine.“ Čl. 2. St. 3. Zakona o primjeni određenih privremenih mjera radi efikasnog provođenja mandata međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju te drugih restriktivnih mjera (Sl. glasnik BiH br: 25/06)

[31] Šegvić, S. Op. cit., str. 680.

Uvođenjem većeg i odgovornijeg nadzora u bankarskom poslovanju i finansijskim transakcijama sprečava se u značajnoj mjeri pranje novca,[32] a novom pravnom regulativom stvaraju se pretpostavke za zamrzavanje i konfiskaciju imovine i finansijskih sredstava osumnjičenih za terorističke aktivnosti ili pomaganje teroristima. Sve je to stvorilo novu situaciju u kojoj se, sve intenzivnije, počinju povezivati terorističke grupe i organizovani kriminal i stvarati neprirodno savezništvo. Iz te sprege, kao i korištenjem dijaspore i dobrotvornih oganizacija, ostvaruju se velika finansijska sredstva koja su van moguće kontrole nadležnih institucija. U takvim uslovima, kad je ojačan međunarodni nadzor i povećana učinkovitost radi sprečavanja finasiranja terorističkih organizacija i pranja novca, terorističke organizacije se sve češće koriste manje uobičajenim mehanizmima finansiranja (npr. nezakonita trgovina i krijumčarenje, krivotvorenje novca, krijumčarenje i trgovina drogama i krijumčarenje i nezakonita trgovina plemenitim metalima, krijumčarenje vosokoakciznim robama i dr.).[33]

Režim sankcija protiv terorističkih organizacija predstavlja ključni instrument u borbi protiv terorizma. Tako je Komitet Savjeta bezbjednosti na osnovu Rezolucije 1267 (1999) uspostavio uputstva za pisanje izvještaja za sve zemlje shodno paragrafima 6 i 12 Rezolucije 1455 (2003), kojom Savjet bezbjednosti poziva sve zemlje da dostave izvještaje (u roku od 90 dana od usvajanja Rezolucije – 17.04.2003) o svim koracima preduzetim da se primijeni režim sankcija protiv Talibana/Al-Qaide.[34] Ove mjere se sastoje od:

---

[32] "Pranje novca je pitanje za mnoge zemlje, ali posebno za nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju, koje su daleko više osjetljive na negativan uticaj koji može da ima pranje novca na pojedinca i ekonomiju u cjelini. Međutim, ne postoji statistički pouzdan dokaz da su ove aktivnosti izraženije nego u bilo kojoj drugoj zemlji sa razvijenim i aktivnim finansijskim tržištem." Jacky Harvey "Controling the flow of money or satisfying the regulators" THE ORGANISED CRIME ECONOMY, Managing crime markets in Europe. Wolf Legal Publishers (WLP), 2005. (str. 61)

[33] Šegvić, S. Op. cit., str. 684.

[34] Zemlje članice se ohrabruju da naprave takvu strukturu izvještaja koja će pružiti informaciju: 1) Molimo vas da opišete aktivnosti, ako ih ima, koje je preduzimao Osama bin Laden, Al-Qaida, Talibani i njihove organizacije u vašoj zemlji ili regionu, kao i druge slične trendove. 2) Kako je konsolidovana lista Komiteta 1267 inkorporirana unutar vašeg pravnog sistema i vaših administrativnih struktura, uključujući nadgledanje finansija, policije, kontrolu imigracija, carinskih i konzularnih zvaničnika. 3) Da li ste naišli na probleme kod primjene u smislu imena koja se trenutno nalaze na listi i identifikovanja informacija. 4) Da li su vaši organi vlasti identifikovali unutar vaše teritorije određene osobe ili pravna lica, i ako jesu, navedite akcije koje su preduzete. 5) Molimo vas da dostavite Komitetu, što je moguće više, imena osoba ili pravnih lica koja su u vezi sa Osamom bin Ladenom, Al-Qaidom, Talibanima, a koja se ne nalaze na listi. 6) Da li je protiv bilo koje osobe sa liste ili pravnog lica pokrenuta pravna procedura protiv vaših zvaničnika zato što se nalaze na listi. 7) Da ste identifikovali bilo koju nabrojanu osobu kao državljanina vaše zemlje ili s boravišnom dozvolom u vašoj zemlji... 8) Prema vašim informacijama, ako takvi postoje, molimo vas da opišete sve mjere koje se preduzimaju protiv individua i pravnih lica koja se regrutuju ili podržavaju članove Al-Qaide u izvršavanju aktivnosti unutar vaše zemlje, i za sprečavanje osoba da učestvuju

zamrzavanja novčanih sredstava, ograničenja putovanja i embarga na oružje, a koje su usmjerene protiv pojedinaca i pravnih lica koja se nalaze na konsolidovanoj listi Komiteta za borbu protiv terorizma. Komitet za borbu protiv terorizma je osnovan Rezolucijom 1373 (2001)[35] kojom se potvrđuju rezolucije 1299 (1999) i 1368 (2001) i izražava nedvosmislena osuda terorističkih napada koji su se dogodili u Njujorku, Vašingtonu i Pensilvaniji 11. septembra 2001. godine. Navedenom Rezolucijom se potvrđuje potreba borbe svim sredstvima protiv prijetnji međunarodnom miru i bezbjednosti koje predstavljaju djela terorizma i izražava duboka zabrinutost zbog porasta terorizma u mnogim dijelovima svijeta motivisanog netolerancijom ili ekstremizmom. Rezolucijom se obavezuju države: da sprečavaju i suzbijanju finansiranje terorizma; da proglase krivičnim djelom namjerno snabdijevanje ili prikupljanje bilo kojim putem, direktno ili indirektno, finansijskih sredstava od svojih državljana ili na svojoj teritoriji sa namjerom da sredstva budu iskorištena za izvođenje djela terorizma; zamrznuti bez odlaganja fondove i druga finansijska sredstva ili ekonomske resurse pojedinaca koji izvode ili namjeravaju da izvedu djela terorizma; spriječiti svoje državljane ili bilo koje druge osobe i entitete na njihovim teritorijama da stvaraju takve fondove, fininansijska sredstva ili privredne resurse u korist osoba koje izvode ili namjeravaju da izvedu, pomognu ili učestvuju u izvođenju djela terorizma.

a) Zamrzavanje finansijskih sredstava

Finansijske restriktivne mjere prvenstveno se odnose na: zamrzavanje fondova i zamrzavanje ekonomskih sredstava. Zamrzavanje fondova predstavlja sprečavanje bilo kakvog kretanja, transfera, izmjene, upotrebe, pristupa ili upravljanja ili raspolaganja fondovima koje bi dovelo do promjene i njihovom obimu, iznosu, lokaciji, vlasništvu, posjedu, karakteru, destinaciji ili do kakve dugačije promjene koja bi omogućila korištenje fondova, uključujući i upravljanje fondovima odnosno portfeljom. Zamrzavanje ekonomskih sredstava predstavlja sprečavanje njihovog korištenja u svrhu sticanja fondova, robe ili usluga na bilo koji način, kao što je njihova prodaja, najam ili stavljanje pod hipoteku.

Pranje novca i finansiranje terorističke aktivnosti globalni su problemi. Iako su vođeni mržnjom, teroristima je ipak najpotrebniji novac. Razni su izvori iz kojih taj novac stiže, od kriminalnih kartela do legalnih ustanova i pojedinih vlada. Teroristi se lako adaptiraju i pronalaze nove izvore novca. Vincent Cannistraro, bivši stručnjak CIA za antiterorizam, ističe da su "Al-Qaida i njoj slične grupe u Maroku i Alžiru preduzele širom Europe akcije koje

---

na obukama u kampovima koji se nalaze na vašoj teritoriji ili u drugoj zemlji. www.un.org/Docs/sc/committees/1267 Template.htm

[35] Koju je usvojio Savjet Bezbjednosti na svojoj 438. sjednici 28. 09. 2001. godine

zapravo na koštaju puno novca. A novac koji imaju, dobiju od ljudi koji vjeruju u tu vrstu borbe i opšti cilj tih terorističkih grupa."[36]

Činjenica da se borba protiv finansiranja terorizma, uz kontrolu i sprečavanje pranja novca, uvođenjem veće transparentnosti kod otvaranja bankovnih računa i finansijkih transakcija, mora odvijati u međusobnoj saradnji i koordinaciji aktivnosti različitih subjekata i institucija: finansijskih i bankarskih institucija, policijskih organa, obavještajnih službi, carinskih službi i drugih inspekcijskih službi, pravosudnih organa, te uz neophodnu međunarodnu saradnju. Pod režimom sankcija iz paragrafa 4 (b) Rezolucije 1267 (1999) i paragrafa 1 i 2 (a) Rezolucije 1390 (2002), države treba da zalede bez odlaganja novčana sredstva i druge finansijske aktive ili finansijske izvore lica koja se nalaze na konsolidovanoj listi i pravnih lica, uključujući sredstva koja potiču od imovne ili sredstava koja oni kontrolišu direktno ili indirektno ili od strane lica koja rade za njih ili po njihovim uputstvima. Treba osigurati da ova ili bilo koja druga sredstva, aktive ili izvori ne budu dostupni direktno ili indirektno ovim osobama unutar njihove terirotije.[37] U skladu sa navedenim rezolucijama države se obavezuju da opišu svaku strukturu ili mehanizam unutar nacinalnih vlada i nacionalnih pravosudnih organa koji su uspostavljeni u svrhu „identifikovanja i istrage protiv Osame bin Ladena/Talibana/Al-Qaide", a koje se tiču finansijske mreže, ili onih koji im pružaju pomoć ili lica, grupa i pravnih lica koja su u vezi sa njima. Prema rezolucijama 1455 (2003), 1390 (2001), 1333 (2000) i 1267 (1999), zemlje treba da osiguraju da nikakva sredstva, finansijska imovina, ili ekonomski izvori nisu dostupni, direktno ili indirektno nabrojanim osobama ili pravnim licima od strane bilo koje osobe unutar njihove teritorije. Primjera radi, za obavljanje bankarskih poslova u bankama u Sloveniji korisnici usluga moraju se izjasniti o svom političkom djelovanju ili pripadnosti. Stvar je procjene bankarskog službenika od koga će tražiti takve podatke, čak i takve podatke o članovima porodice korisnika. Nedavanje odgovora na to pitanje kao posljedicu ima nepružanje tražene usluge.[38]

b) Zabrana putovanja

Rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN 1373 (2001) države se obavezuju na sprečavanje kretanja terorista ili terorističkih grupa efikasnim pograničnim kontrolama i kontrolama izdavanja ličnih isprava i putnih isprava i putem mjera za sprečavanje falsifikovanja, krivotvorenja ili nedopuštenog korištenja ličnih i putnih isprava. Navedenom Rezolucijom se

---

36 Marković S. Op. cit. (str. 220).

37 U svrhu primjene finansijskih zabrana u ovom režimu sankcija „ekonomski izvori" su definisani kao prihodi bilo koje vrste, bilo da su opipljivi, neopipljivi, pokretni ili nepokretni." www.un.org/Docs/sc/committees/1267 Template.htm

38 Marković, S. *Op. cit.* (str. 228).

pozivaju sve zemlje da pronađu načine intenziviranja i ubrzavanja razmjene operativnih informacija, posebno u vezi sa djelima ili kretanjima terorista ili terorističkih mreža; falsifikovanim ili krivotvorenim putnim ispravama; trgovina oružjem, eksplozivima ili osjetljivim materijalima; upotrebom komunikacijskih tehnologija od strane terorističkih grupa i prijetnjama koje predstvalja posjedovanje oružja za masovno uništenje od strane terorističkih grupa. Pod režimom sankcija sve zemlje će preduzeti mjere za sprečavanje ulaska u njih ili tranzita kroz njihove teritorije nabrojanih osoba (paragraf 1 Rezolucije 1455 (2003), parafgraf 2b Rezolucije 1390 (2002). Takođe će sve države dostaviti pregled zakonskih i/ili administrativnih mjera koje su preduzete da bi se primijenila zabrana putovanja, teDd li su uključile imena nabrojanih osoba u državne „stop liste" ili liste na graničnim prelazima, te koliko često se dostavljaju ažurirane liste graničnim službama, da li su preduzete mjere na uključivanju liste u bazu podataka u konzularnim kancelarijama i dr.[39]

Rezolucijom 1624 (2005) Savjeta bezbjednosti UN[40] kojom se potvrđuju ranije donesene Rezolucije koje se odnose na prijetnje međunarodnom terorizmu[41] nedvosmisleno se apostrofira nužnost borbe protiv terorizma u svim njegovim oblicima i pojavama na sve načine u skladu sa Poveljom UN, i istovremeno osuđuju sva djela terorizma nezavisno od njihove motivacije, te pozivaju sve zemlje da preduzmu neophodne mjere u skladu sa njihovim obavezama u okviru međunarodnog prava kako bi se:

a) Zakonom zabranilo podsticanje na izvršenje terorističkih djela;
b) Spriječilo takvo ponašanje;
c) Lišilo slobode svako lice za koje postoji vjerovatnoća i relevantne informacije koje daju ozbiljne razloge za pretpostavku da je ono krivo za takvo ponašanje.

Povelja poziva sve zemlje na saradnju u jačanju bezbjednosti njihovih međunarodnih granica, uključujući borbu protiv neovlaštenog posjedovanja putnih isprava, te u mjeri koja je moguća u povećanju efikasnosti na otkrivanju terorista u namjeri da se spriječi kažnjivo ponašanje iz paragrafa 1 (a) od ulaska u njenu teritoriju.

Takođe, Rezolucijom Savjeta bezbjednosti 1267 (1999)[42] se između ostalog propisuje da sve države moraju:

a) Odbiti izdavanje odluke za uzlijetanje ili slijetanje svakog aviona na njihovoj teritoriji ako je on vlasništvo, iznajmljen ili ga vozi član

---

[39] www.un.org/Docs/sc/committees/1267 Template.htm
[40] Usvojena od strane Savjeta bezbjednosti na 5261. sastanku 14. oktobra 2005. godine
[41] Rezolucije 1267 (1999), 1373 (2001), 1535 (2004), 1540 (2004), 1566 (2004), 1617 (2005), te Deklaracija na Rezoluciju 1456 (2003).
[42] Usvojena od strane Savjeta bezbjednosti UN na 4051. sastanku 15. oktobra 1999. godine

Talibana, ili ko drugi u ime Talibana[43], ukoliko Odbor ne odobri unaprijed poseban let po osnovu pružanja humanitarne pomoći uključujući religiozne obavaze;

b) Zamrznuti sve fondove i druge finansijeske resurse, uključujući fondove koji potiču ili su nastali iz imovine koju posjeduju ili istu direktno ili indirektno kontorlišu Talibani, ili ma koje firme u vlasništvu ili pod kontrolom Talibana.

U Bosni i Hercegovini, Ministrastvo bezbjednosti osniva i vodi bazu podataka o licima protiv kojih su uvedene međunarodne retriktivne mjere u skladu sa odredbama Zakona o primjeni određenih privremenih mjera radi efikasnog provođenja mandata međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju te drugih međunarodnih restriktivnih mjera.[44] Podaci iz baze podataka dostupni su institucijama Bosne i Hercegovine ili organima kojima su podaci potrebni u okviru njihove nadležnosti odnosno za obavljanje djelatnosti za koje su ovlašteni, pri čemu se primjenjuju propisi o zaštiti ličnih podataka i zaštiti tajnih podataka. Ministarstvo bezbjednosti dostavlja podatke iz zbirke podataka na zahtjev Ujedinjenih nacija i Evropske unije.

c) Embargo na oružje

Embargo na oružje je međunarodna restriktivna mjera kojom se, tokom režima sankcija, od svih zemalja traži da spriječe direktnu ili indirektnu nabavku, prodaju ili transfer oružja ili materijala bilo koje vrste koji je u vezi sa oružjem preko njihovih teritorija ili da spriječe njihove državljane da to rade izvan njihove teritorije pripadnicima terorističkih organizacija i drugim osobama ili pravnim licima koja su u vezi sa njima. Ovo uključuje i odredbu o rezervnim dijelovima i tehničkim savjetima, tehničkoj pomoći ili obuci koja se tiče vojne obuke paragraf 2 (c) Rezolucije 1390 (2002) i paragraf 1 Rezolucije 1455 (2003). Takođe se od država zahtijeva dostavljanje podataka o mjerama koje se primjenjuju na sprečavanju nabavke komercijalnog naoružanja i opreme za masovno uništenje (WMD), te da li se primjenjuje kontrola izvoza naoružanja u cilju sprečavanja navedenih pripadnika da dobiju oružje kao i tehnologiju neophodnu za usavršavanje ili proizvodnju oružja; zatim, dostavljanje podataka koji se odnose na to „koje su mjere usvojene“ za

---

[43] "Teroristički akti počinjeni od strane islamskih fundamentalista, kao i svaki kulturno ili religijski indukovani kriminal, imaju efekat povećanja otuđenja između zapadnih liberalnih/svjetova sa muslimanskim svijetom. Posebna opasnost je da se Al-Kaida kao eksponent islamskog ekstremizma etablira u zapadnom javnom mnjenju kao predstavnik agresivne i netolerantne islamske vjere", Marinos Diamantides "Islamic fundamentalism and Western horror: Fear of the other or of oneself", Threats and Phantoms of Organised Crime, Corruption and Terrorism-Rhetoric and critical perspectives. Published by Wolf Legal Publishers (WLP), 2004. (str. 157.)

[44] Član 7. Zakona o primjeni određenih privremenih mjera radi efikasnog provođenja mandata međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju te drugih restriktivnih mjera (Sl. glasnik BiH br: 25/06)

krivično gonjenje zbog kršenja embarga na oružje, te podataka o licenciranim sistemima/brokerima za oružje i dr.

Rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN 1540 (2004)[45] naglašava se opasnost i rizik da neovlaštene osobe koje se nalaze na listi Ujedinjenih nacija, koja je uspostavljena od strane Odbora ustanovljenog rezolucijom 1267 Savjeta bezbjednosti, mogu nabavljati, razvijati, uvoziti ili koristiti nuklearno, hemijsko i biološko oružje i sredstva i naprave njihovog korištenja. Izražava ozbiljnu zabrinutost zbog prijetnje od nezakonitog prometa nuklearnim, hemijskim ili biološkim oružjem i sredstvima i napravama za njihovo korištenje kao i pripadajućim materijalima, koja daje novu dimenziju u problemu porasta posjedovanja takvog oružja, što takođe predstavlja prijetnju međunarodnom miru i bezjednosti. Stoga sve zemlje, u skladu sa njihovim nacionalnim zakonodavstvom, trebaju usvojiti adekvatne zakone koji zabranjuju da bilo koja neovlaštena osoba proizvodi, nabavlja, posjeduje, razvija, prevozi, prenosi ili koristi nuklearno, hemijsko ili biološko oružje i sredstva i naprave za njihovo korištenje, osobito u terorističke svrhe, kao i pokušaje učestvovanja u bilo kojoj od navedenih aktivnosti, učestvovanja u njima kao saučesnik, pomagač ili njihov finansijer. S tim u vezi je propisana obaveza državama: za razvijanje i provođenje odgovarajuće učinkovite granične kontrole i provođenje zakonskih odredbi u otkrivanju, odvraćanju, sprečavanju i borbi, uključujući i međunarodnu saradnju kada je to potrebno, protiv nezakonite trgovine i posredovanja u tome u skladu sa njihovim nacionalnim zakonodavstvom i u skladu sa međunarodnim pravom.

Međunarodna zajednica je, kroz akte i odluke Savjeta bezbjednosti, jasno i nedvosmisleno iskazala „zabrinutost“ zbog međusobne povezanosti između međunarodnog terorizma i transnacionalnog organizovanog kriminala, naročito u oblastima: krijumčarenja i stavljanja u promet opojnih droga, pranja novca, krijumčarenja i ilegalne trgovine oružjem, nuklearnih, hemijskih, bioloških i drugih potencijalno opasnih materijala, te u tom smislu izražava opredjeljenje i naglašava potrebu da se ojača saradnja na državnom, regionalnom i međunarodnom nivou kako bi se pojačao globalni odgovor na ovaj globalni bezbjednosni izazov i prijetnju međunarodnoj bezbjednosti. Međutim, nesporno je da se normativnopravne i institucionalne mjere, kao i druge mjere u suprotstavljanju terorizmu, koje se preduzimaju u razvijenim demokratskim državama, znatno teže provode u zemljama u razvoju, tako da one predstavljaju slabu – krhku tačku antiterorističkog djelovanja, i postaju mjesto djelovanja i utočište terorističkim grupama, iz kojih se teroristi regrutiraju ili kreću na izvršenje terorističkih akata. To su prostori na kojima se intenzivnije povezuju organizovani kriminal i terorizam, kako u proizvodnji i krijumčarenju narkotika, krijumčarenju oružja i minsko-eksplozivnih sredstava, tako i u krijumčarenju ilegalnih migranata, među kojima se nerijetko nalaze i potencijalni izvršioci terorističkih akata. Pri tome

[45] Usvojena od strane Savjeta bezbjednosti UN na 4.956. sastanku 28. aprila 2004. godine

ne treba zaboraviti da su siromaštvo, ekonomska i politička nestabilnost neki od preduslova koji mogu generisati nastanak i ravoj terorističkih grupa. Sprega i simbioza oganizovanog kriminala i terorističkih grupa posebno onih vjerskog karaktera, u zemljama u razvoju, u kojima nadležne državne institucije nisu dovoljno razvijene i efikasne, jeste kvalitativno i kvantitativno intenzivnija nego u visokorazvijenim demokratskim zemljama, iako je istorija pokazala da terorizam može nastajati i eskalirati u veliku društvenu opasnost i u razvijenim demokratskim zemljama (npr: Crvene brigade, Frakcija Crvene armije Bader Meinhof, IRA, ETA, Tamilski tigrovi, ANC). Stoga su, danas, zemlje u razvoju u većoj opasnosti, jer u njima su češće konfliktne situacije, intenzivniji su ideološki i vjerski sukobi, vlade su represivnije, a ekonomska nejednakost je sve veća, što sve predstavlja plodno tlo za terorizam i jačanje organizovanog kriminala.[46]

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Terorističke aktivnosti su kroz istoriju predstavljale respektabilan bezbjednosni izazov kako za nacionalni tako i za međunarodni sistem bezbjednosti, a prognoze su da će u budućnosti biti još veći, pa je stoga svaki pomak u iznalaženju efikasnih mehanizama i metoda na njihovoj identifikaciji sprečavanju i suzbijanju imperativ kako za bezbjednosnu praksu tako i za teoriju. Među takvim mehanizama su i međunarodne restriktivne mjere, koje su predominantno usmjerene na sprečavanje teorističkih akata, na taj način što se njima obezbjeđuje ograničavanje ili sprečavanje prekograničnog kretanja lica koja su poznati ili potencijalni izvršioci navedenih akata, kao i za organizacije koje podržavaju takve aktivnosti. Zatim je to sprečavanje nabavke naoružanja i opreme te slobodnog raspolaganja fininsijskim i drugim sredstvima. Pored navedenog, preventivno djeluje i sam čin stavljenja u izgled mogućnosti uvrštavanja na tzv. „Stop liste“ ili „Wach liste“ pojedinaca ili organizacija. Stoga navedene mjere u kombinaciji i interakciji sa drugim mjerama mogu predstavljati efikasne i efektne mehanizme u suprotstavljanju savremenim pojavnim oblicima terorizma.

S druge strane, odnos terorizma i ljudskih prava treba posmatrati u njihovom međudejstvu, jer aktivnosti terorista direktno utiču na ugrožavanje ljudskih prava, a preduzimanje mjera prema teroristima nerijetko je praćeno ugrožavanjem njihovih osnovnih prava zajamčenih međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima. Stoga je uspješna borba protiv terorizma moguća samo uz poštovanje ljudskih prava i apsolutnu vladavinu prava. Na ovakav zaključak upućuju i preovlađujući stavovi Evropskog suda za ljudska prava u oblasti terorizma i ljudskih prava, čija se suština ogleda u „pravičnoj ravnoteži“ između opštih interesa zajednice i interesa pojedinaca. Takođe, nužnost borbe protiv terorizma ne može se opravdati bezgraničnim

[46] Šegvić, S. Op. cit., str. 671

„rastezanjem“ koncepta „opravdanosti sumnje“ do mjere u kojoj bi suština zaštite prava na slobodu i sigurnost iz člana 5. Konvencije bila ugrožena. Međutim, postoji objektivna mogućnost da se ocijeni opšti interes u efikasnoj borbi protiv terorizma, naspram pojedinačnih interesa lica i drugih organizacija zbog postojanja sumnje da se bave terorizmom. Suprotstavljanje terorizmu i opasnost koju on nosi, posebno mjere ograničenja prema licima za koja postoji sumnja da su bila učesnici u terorističkim aktima ne smiju da se okrenu u korist ograničenja, odnosno izuzetka.

Terorizam kao pojava, u svojoj suštini ide ka tome da unušti vrijednosti i standarde koji predstavljaju civilizacijske tekovine, ali zagarantovana ljudska prava prevashodno zbog svog univerzalnog značaja i opštepriznatog nivoa, ne bi smjela biti žrtvovana u borbi protiv terorizma. Iz tog razloga je neophodno postići srazmjernost i izbalansiranost između aktivnosti države u interveciji prema licima za koja se sumnja da su članovi terorističkih organizacija i obima i stepena ograničenja ili derogiranja njihovih osnovnih ljudskih prava. Radi toga se i postavlja zahtjev kroz međunarodne dokumente da garantovana prava mogu biti predmet samo zakonom predviđenih ograničenja, što znači da samo zakonom mogu biti propisani uslovi pod kojima pojedina prava mogu da se ograniče, odnosno privremeno oduzmu – derogiraju. Stoga bi države trebale da se rukovode principom „da ograničenja ne smiju da naruše samu suštinu prava“, jer nije dovoljno da ograničenja služe dozvoljenoj svrsi već moraju biti neophodna za postizanje te svrhe.

LITERATURA

[1] Aleksić, Živojin i Škulić, Milan, „Kriminalistika“, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009.

[2] Danilović, Neđo, „Uloga kriminalističko-obaveštajne i finansijsko-obaveštajne mreže u suzbijanju terorizma sa stanovišta zaštite ljudskih prava“, Udruženje za međunarodno krivično pravo i Intermex Beograd, 2010.

[3] Gaćinović ,Radoslav „Antiterorizam“, Draslar partner, Beograd, 2006.

[4] Gaćinović, Radoslav, „Pravno organizacioni aspekti anti-terorističkog djelovanja“ Strani pravni život br: 3/2008 Institut za uporedno pravo, Beograd, 2008.

[5] Jakovljević, Dušan, „Terorizam s gledišta krivičnog prava“, Službeni list SRJ Beograd, 1997.

[6] Jacky Harvey “Controling the flow of money or satisfying the regulators” THE ORGANISED CRIME ECONOMY, Managing crime markets in Europe. Wolf Legal Publishers (WLP), 2005.

[7] Knežević, Saša, „Uloga prikrivenog islednika u isleđenju terorizma“, Udruženje za međunarodno krivično pravo i Intermex Beograd 2010.

[8] Stojanović, Zoran „Komentar Krivičnog zakonika“, JP Službeni glasnik, Beograd, 2007.

[9] Roy Rodberg, John Cranck, Jack Kuykendall, „Police and society“ Office of public affairs Embasy of the United States Of America, Sarajevo, 2004.

[10] Rakić, Mile „Aspekti difercijacije pojmova terorizam i organizovani kriminalitet“, Časopis MUP-a Republike Srpske Bezbednost-policija-građani br: 2/06.

[11] Marinos Diamantides “Islamic fundamentalism and Western horror: Fear of the other or of oneself”, Threats and Phantoms of Organised Crime, Corruption and Terrorism-Rhetoric and critical perspectives. Published by Wolf Legal Publishers (WLP), 2004.

[12] Marković, Sandra, „Terorizam i druga krizna stanja suvremenog društva i njihov utjecaj na ograničavanja ljudskih prava i demokraciju“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, br: 1/2009.

[13] Ton Schudelaro, „Electronic payment systems and money laundering: beyond the internet hype” THE ORGANISED CRIME ECONOMY, Managing crime markets in Europe. Wolf Legal Publishers (WLP) 2005.

[14] Nogo, Sreto „Teorijsko određenje pojma krivičnog dela terorizma“ Udruženje za međunarodno krivično pravo i Intermex, Beograd 2010.

[15] Nina Peršak “In Defence of (Liberal) Democracy: The Machiavellianism of the‘War on Terrorism” Threats and Phantoms of Organised Crime, Corruption and Terrorism-Rhetoric and critical perspectives. Published by Wolf Legal Publishers (WLP), 2004.

[16] Šegvić, Saša, „Antiterorizam u kontekstu borbe protiv organiziranog kriminala“ Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br: 4/2009.

[17] Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN br: 1267 (1999), 1373 (2001), 1535 (2004), 1540 (2004), 1566 (2004), 1617 (2005), te Deklaracija na Rezoluciju 1456 (2003).

[18] Zakon o primjeni određenih privremenih mjera radi efikasnog provođenja mandata međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju te drugih restriktivnih mjera (Sl. glasnik BiH br: 25/06).

[19] Odluka o uspostavljanju tijela za nadzor provođenja strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma i njom predviđenih akcionih planova (Sl. glasnik BiH br: 107/10).

[20] Strategija Bosne i Hercegovine za preveciju i borbu protiv terorizma za period 2010–2113.

[21] *www.un.org/Docs/sc/committees/1267 Template.htm*

[22] *www.sudbih.gov.ba*

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Dragan Kulić, MA
Border Police of Bosnia and Herzegovina

Summary: The fight against contemporary terrorism and the protection of human rights and freedoms represents one of the priorities of modern democratic society with the goal of protecting acquired democratic values of the civilization. In confronting terrorism, the international community led by the United Nations, European Union, and other forms of international intervention as well as nacional states have at their disposal, defined by law - the means of force,temporary restriction or the suspension of certain freedoms and rights of individuals, organizations or collectives. Given the fact that the modern fight against terrorism became increasingly international, there is a need for finding a comprehensive and effective international-transnational and national mechanisms and measures in combating contemporary forms of terrorism. The subject of consideration of this content are international restrictive measures relating to: arms embargoes, travel restrictions-the prohibition of entry or transit through the territory of countries and financial restrictive measures, which are undertaken against the individuals, organizations or collectives as a modern administrative and operational tools in combating terrorism. On the other hand there is necessity in achieving proportionality and balancing among activities of„the international community and individual countries“ over intervention against the persons suspected to be the members of terrorist organizations, and the scope and degree of limitation or derogation of their fundamental human rights.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285 (497.16)

SAVREMENI STANDARDI BORBE PROTIV TERORIZMA U CRNOJ GORI

MODERN STANDARDS OF FIGHT AGAINST TERRORISM IN MONTENEGRO

Mr Slavko Milić[1]
Uprava policije
Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore

Apstrakt: Borba protiv terorizma, organizovanog krimanala i korupcije veoma je važan aspekt bezbjednosti u cijelom regionu. Region je sada, više nego ikada, osjetljiv na etničku i vjersku netrpeljivost te organizovani i transnacionalni kriminal i terorizam. Uprkos naporima koje ulaže međunarodna zajednica i zemlje regiona situacija još nije stabilizovana. Ne postoje pouzdane procjene o raširenosti korupcije, organizovanom kriminalu u Crnoj Gori, niti koliko su ove pojave prisutne kod nas. Organizovani kriminal se, zbog njegove kompleksnosti i ogromne društvene opasnosti ne može precizno definisati. Crna Gora, bez obzira na to što nema krivičnih djela terorizma, prati dinamični razvoj i donošenje propisa u EU u području borbe protiv terorizma, kao što je okvirna Odluka o borbi protiv terorizma od 13. 6. 2002. godine. Pouzdano se zna da su sve društveno negativne pojave, pa i ove, međusobno povezane i prožete jedna drugom, čime se njihovo praćenje, preventiva i suzbijanje mora posmatrati sa više različitih aspekata njihove dinamičnosti i sa različitih naučnoistraživačkih pogleda i multidisciplinarnosti.

U radu se želi, bez obzira na stepen nedovoljne istraženosti pojave terorizma kod nas, aspekat usmjeriti na stremljenja i aspiracije državne vlasti da obezbijedi zakonodavni, stručni i bezbjedonosni ambijent na prevenciji i suzbijanju ovog društvenog zla.

Istorijske i tradicionalne prilike koje su pratile nama bliske zemlje pokazuju da još uvijek nijesu pokopane želje i ideje stvaranja novih teritorija, a kao jedan od mogućih načina vidi se i terorizam.

Ključne riječi: Terorizam, organizovani criminal, korupcija.

[1] *milicsnk@t-com.me*

UVOD

U praktičnom određenju terorizma, terorizam je specifičan oblik nasilja ili prijetnje nasiljem kojim se teži izazvati strah sa jasnom namjerom ili skrenuti pažnja na nekog pojedinca, grupu, politički motiv ili stanje u društvu. Uprkos znatnim naporima da se definišu uzroci terorizama, svi njegovi savremeni oblici ali i profil teroriste, naučna javnost ima različite teorije. Ali jedno je sigurno, terorizam je doživio značajnu ekspanziju i predstavlja možda i najveći problem savremenog svijeta. Zavređuje značajan diskurs posmatranja i značajna sredstva na njegovom suzbijanju. To što se u jednom dijelu zemljine kugle događaju teroristički napadi, a u drugom ne, ili se događaju povremeno, predstavlja ozbiljnu prijetnju i drugim prostorima i upozorenje da se ovaj oblik kriminaliteta može proširiti mnogo brže nego što se to može pretpostaviti.

Iako se terorizam posmatran u cjelini može sagledati kao izuzetno opasna pojava po svako društvo, nijesu sve aktivnosti koje ga sačinjavaju jednako destruktivno-ugrožavajuće.

Kao višedimenzionalni politički fenomen, savremeni terorizam se može teorijski najopštije odrediti kao složeni oblik organizovanja grupnog i rjeđe individualnog ili institucionalnog političkog nasilja obilježen ne samo zastrašujućim brahijalno-fizičkim i psihološkim, već i sofisticirano-tehnološkim metodama političke borbe kojima se obično u vrijeme političkih i ekonomskih kriza, a rijetko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti 'veliki ciljevi' na morbidno spektakularan način, a neprimjereno datim uslovima, prije svega društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju. Društveno-ugrožavajući opus terorizma obuhvata prijetnju silom u okviru intenzivne psihološko-propagandne djelatnosti, zloupotrebu interneta u terorističke svrhe, otmice, ucjene, psihofizičko zlostavljanje, atentate, sabotaže, diverzije, samoubilačke napade, pojedinačna i masovna politička ubistva, i intenciju ispoljavanja rjeđe nad stvarnim i potencijalnim političkim protivnicima, a češće nad predstavnicima sistema i nevinim žrtvama. Kao vid individualnog, nelegitimnog, nelegalnog i neinstitucionalnog nasilja terorizam je uvijek okrenut protiv određenih institucija nekog društva, odnosno *in concretum* protiv neke države.[2]

Terorizam je teško definisati. Analizirajući dosadašnje definicije terorizma, može se zaključiti da je terorizam kao pojava usmjeren protiv institucija državnog sistema nekog društva i pojedinaca sa ciljem ostvarenja političkih ciljeva. Terorizmu postoje različiti multidisciplinarni pristupi, ali jedno je sigurno: terorista koristi nasilje radi ostvarenja sopstvenog cilja.

---

[2] Dragan, Simeunović – Terorizam, Pravni fakultet Beograd, 2009, str. 80

Riječ terorizam vodi porijeklo od latinske riječi „*terror*“, što znači užas, strah, odnosno vladavina zastrašivanjem, način vladanja ulivanjem straha i nasiljem (Vujaklija, 1975:947) .

Cilj rada je da se u uporednom zakonodavstvu, čiji će pojedinačni aspekti biti predočeni na ovom skupu, prikažu samo neke od aktivnosti koje država preduzima u Crnoj Gori u borbi protiv terorizma, prikazujući neke od savremenih standarda, ističući pored ostalih državnih organa policiju, kao najvidljiviji dio javne vlasti, ističući njen veliki značaj u suzbijanju ove društveno štetne pojave.

Prevencija terorizma je u osnovi multidisciplinaran, međuresorski i dugoročni projekat koji ima za cilj da pomogne u ostvarivanju širih ciljeva demokratije, dobrog upravljanja bezbjednošću i ekonomskim prosperitetom. U suprotstavljanju ovoj pojavi, koju nerijetko prati organizovani kriminal, korupcija, pored represivne, potrebno je razvijati i preventivnu dimenziju.

U savremenim međunarodnim odnosima, koje karakteriše sve intezivniji proces globalizacije, tradicionalni koncepti bezbjednosti i odbrane postali su prevaziđeni. Promijenjene okolnosti su nametnule potrebu za novim pristupom bezbjednosti, ali i zaštiti od terorizma, kao i sveukupnoj odbrani države u kojoj se prepliću nacionalna, regionalna i globalna bezbjednost.

Države, posebno one teritorijalno manje, ne mogu više uspješno da ostvaruju svoju bezbjednost samo na osnovu usko shvaćene nacionalne bezbjednosti, već i u okviru regionalnih i globalnih vrijednosti.

Radi prevazilaženja postojećih protivrječnosti, sukoba i neslaganja, razvija se sistem kolektivne bezbjednosti, zasnovan na saradnji i pomaganju, ali ni to u potpunosti ne isključuje terorističke aktivnosti. Takva opasnost blijedi sve granice između konfliktnih područja, tako da više nema bezbjednih država u potpunosti.

U evroatlantskoj zajednici su prisutni procesi regionalizacije i integracije radi sistematičnog razvoja kolektivne bezbjednosti.

MEĐUNARODNOPRAVNI I ZAKONODAVNI OKVIR U CRNOJ GORI

Posebna dimenzija terorizma ističe se u prvi plan još od napada na Svjetski trgovinski cenar u Americi 2001. godine. Tada je, čini se, svjetska javnost potresena nemilim događajem shvatila da je počela nova era terorizma globalnog domašaja. Takođe, brojni napadi na sredstva javnog saobraćaja u Moskvi, Londonu, Madridu pokazali su javnosti da i evropskim zemljama prijeti velika opsanost od terorističkih napada.

Državama kakva je i Crna Gora, od velikog značaja je praćenje aktivnosti EU u borbi protiv terorizma. Zakonodavstvo u Crnoj Gori pruža jedinstvenu priliku da se podigne nivo svijesti u vezi sa fenomenom terorizma i da se uspostavi metodologija najkorisnijih principa na polju borbe protiv

terorizma. Kao organ koji se nalazi na prvoj liniji u polju borbe protiv terorizma, policija je u najboljoj poziciji i najčešće je u prilici da se suočava sa terorističkim aktima i da identifikuje slučajeve koji mogu ukazivati na pojavu terorizma.

Međunarodni pravni okvir je u borbi protiv terorizma manje-više poznat opštoj javnosti, više puta je u svim zemljama EU, zemljama koje su u svojstvu kandidata ili su podnijele aplikaciju za ulazak u zajednicu evropskih naroda, skoro prihvaćen i implementiran na isti način. U ovom dijelu rada obraća se pažnja samo na neke međunarodne akte, kao i okvirni zakonodavni aspekt na nacionalnom nivou.

Okvirna odluka Savjeta Evrope (Council Framework Decision on Combating Terrorism, 2002/475JHA), sa izmjenama i dopunama koje su učinjene 2008. godine (Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28. November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism.), predstavlja sekundarni izvor prava EU i sigurno najkorisniji međunarodni instrument dostupan do tada. Odluka doprinosi ujednačavanju odredbi krivičnog zakonodavstva koje se odnosi na terorističke akte.

EU je usvojila niz pravnih akata radi suzbijanja terorizma: Odluka Savjeta iz 1998. godine kojom se u nadležnost EUROPOLA stavljaju krivična djela koja su učinjena i za koja se osnovano pretpostavlja da će biti učinjena radi izvršenja terorističkih aktivnosti protiv života, tijela, ličnih sloboda ili imovine, Preporuka Savjeta iz 1999. godine o saradnji u borbi protiv finansiranja terorizma , Zaključci Evropskog savjeta iz Tamparea 1999. godine i Evropskog savjeta iz Santa Marie de Feria iz 2000. godine.

Veoma korisno za Crnu Goru i njene savremene standarde u ovoj oblasti predstavljala je potreba da se izvrši revizija pojedinih inkriminacija u svom krivičnom zakonodavstvu i time se ispoštuju međunarodni akti koje međunarodna zajednica smatra vrijednim.

Polazeći od člana 9 Ustava Crne Gore, prema kome su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, kao i činjenice da Povelja UN, s obzirom na to da je Crna Gora članica UN, predstavlja međunarodni sporazum koji je Crna Gora prihvatila (Odluka o proglašenju nezavisnosti RCG, Sl. list RCG br. 36/06; Povelja Ujedinjenih nacija objavljena u Sl. listu DFJ 69/45), Crna Gora je obavezna sprovoditi mjere koje su usvojene na osnovu glave VII Povelje UN.

U Crnoj Gori u primjeni međunarodnih restriktivnih mjera prema trećim zemljama, ali i borbi protiv terorizma organi državne uprave postupaju prema odredbama sljedećih zakona:

- Zakon o spoljnoj trgovini (Sl. list CG br. 28/2004 i 37/2007),
- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl. list CG br. 14/07 i 4/08),

- Zakon o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene (Sl. list CG, br. 80/08),
- Zakon o strancima (Sl. list CG br. 82/08),
- Krivični zakonik (Sl. list CG br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i Sl. CG broj 40/2008),
- Zakonik o krivičnom postupku (Sl. list CG br. 57/09) i brojni drugi.

Jedan od mogućih pristupa ovoj problematici jeste i ovaj već navedeni, u kojem se primjećuje primjena Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. U skladu sa Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju, donošenje zakona kojim će se urediti primjena i sprovođenje restriktivnih mjera, nadležnost pojedinih državnih organa, već odavno je počelo.

Međutim, ono što u suštini predstavlja pravni okvir u borbi protiv terorizma jeste činjenica da je Crna Gora potpisala još krajem 2001. godine Evropsku konvenciju za borbu protiv terorizma, Konvenciju UN o finansiranju suzbijanja terorizma (2002), koja je ratifikovana krajem 2002. godine u Saveznoj skupštini Jugoslavije, još dok se nalazila u državnoj zajednici itd. Potpisivanje ovih konvencija je izraz solidarnosti sa drugim državama koje su ih do tada potpisale i još jedan dokaz da terorizam kao opasna pojava može lako prerasti u međunarodni terorizam i ugroziti bezbjednost mnogih zemalja.

Krivičnim zakonikom Crne Gore propisana su krivična djela koja se odnose na terorizam, međunarodni terorizam, uzimanje talaca i finansiranje terorizma.[3] Takođe, postoje brojne druge konvencije i preporuke koje je Crna Gora direktno harmonizovala u svoje zakonodavstvo, međutim sve one neće biti predmet ovog rada, s obzirom na njegov obim i stvarne potrebe.

Finansiranje terorizma je takođe aspekt koji sa sobom povlači brojne međunarodne komunitarne akte, neke od njih pominjemo samo radi informisanosti.

Operativna grupa za pranje novca (FATF) usvojila je takođe brojne međunarodne standarde prevencije i borbe protiv finansiranja terorizma. Zakonodavstva koja imaju (AML) sistem za borbu protiv pranja novca, a pranjem novca u značajnom dijelu finansiraju se teroristički akti, imaju uveliko olakšan zadatak u postupku implementacije. Sveobuhvatan sistem protiv pranja novca (AML) je takođe ključni elemenat u borbi protiv ovog društvenog zla. Finansiranje terorizma i pranje novca su odvojena krivična djela, ali to ne može umanjiti napore u borbi za sistemsko praćenje kriminaliteta ove vrste.

---

[3] Čl. 365 KZCG – krivično djelo terorizma, čl. 447 Međunarodni terorizam, čl. 448 – Uzimanje talaca, čl. 449 – finansiranje terorizma i sl.

Crna Gora, kroz usvojen zakonodavni ili pravni okvir, mora biti svjesna da joj je neophodna pomoć drugih međunarodnih relevantnih institucija[4], kao i pristupanje drugim značajnim konvencijama koje uređuju ovo područje.

Finansiranje terorizma je transnacionalni fenomen, iz čega proističe potreba za pojačanom saradnjom na nacionalnom i međunarodnom nivou. Takođe, ovako krupan razlog kakvim ga čini ova konstatacija, predstavljao je potrebu da se izvrše izmjene i dopune Zakona o sprečavanju pranja novca. [5]

Neraskidivu vezu sa terorizmom i njegovim finansiranjem čine i krivična djela koja su učinjena na organizovan način.

Organizovani kriminal i prioriteti njegovog suzbijanja obezbijeđeni su kroz Zakonik o krivičnom postupku, gdje su stvorene pretpostavke da se krivični postupak orijentiše na sud kako bi se obezbijedila sudska kontrola službenika angažovanih u istrazi, Krivični zakonik[6] kojim su određene odredbe da se propisuje stroža kazna za krivična djela koja se vrše na organizovan način. Takođe, značajni su i Zakon o državnom tužiocu, Zakon o zaštiti svjedoka, Zakon o policiji, Zakon o odgovornosti pravnih lica za KD, kao i brojne strategije, od kojih posebno treba izdvojiti Strategiju borbe protiv trgovine ljudima, kao i navesti neke od studija koje su u prethodnom periodu dale temelj u borbi protiv opasnih društvenih zala koja su prožeta jedno drugim (terorizam, trgovina ljudima, pranje novca, narkomanije i slično), a to je Studija o procjeni radnji i mjera koje preduzima Crna Gora u cilju sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Analiza globalnog okvira antikorupcijskih mjera i aktivnosti, te Studija implementacije vodećih principa Savjeta Evrope za borbu protiv korupcije.

MOGUĆNOST TERORIZMA KAO POJAVE U CRNOJ GORI

Zbog prirode svog položaja, Crna Gora je postala važna zemlja tranzita za neke žrtve trgovine ljudima, teroriste, ali i druge kriminalne grupacije koje dolaze iz Istočne Evrope i Balkana ka zemljama Evropske unije. Ona je takođe značajna i kao zemlja destinacija brojnim etnoseparatističkim i religijskim teroristima iz zemalja bliskih po okruženju. Ono što čini naše neposredno okruženje jeste multinacionalnost sredine, aspirativnost za nove teritorije i prisutna globalna politika. Pojava terorizma bilo kog oblika i svojstva nije nemoguća u Crnoj Gori, ali i nije izvjesnija kod nas nego u drugim državama nama bliskim susjedima. U brojnim publikacijama se navode različiti oblici i podjele terorizma. Prisutni su i neki savremeni oblici, od kojih se nerijetko pominje i sajber terorizam. Međutim, ono što se veoma često pominje kao

---

[4] Kao na primjer UNDOK, OEBS, FATF, EAPC, INTERPOL, EGMONT grupe i dr.

[5] Vlada Crne Gore je izmjena Uredbe o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada organa državne uprave (Sl. list CG 67/03) od 23.12.2003 godine, formirala Upravu za sprečavanje pranja novca.

[6] Sl. list CG 71/03

moguća prijetnja kod nas uglavnom se odnosi na religijski ili etno-separatistički oblik terorizma.

Sistem kolektivne bezbjednosti zasnovan je na multilateralnoj saradnji i povjerenju, razvijen sa ciljem prevazilaženja globalnih sporova, konflikata i neslaganja. Prema tome, ukupna bezbjednost, prvenstveno, zavisi od kapaciteta najbitnijih faktora globalne i evroatlantske bezbjednosti (UN, EU, OEBS,NATO) i nacionalnih bezbjednosnih sistema koji treba da se usklade i reaguju na savremene izazove, rizike i prijetnje. Ipak, ni ovakav pristup u potpunosti ne eliminiše mogućnost prijetnje koja bi došla od terorističkih aktivnosti ili upotrebe oružja za masovno uništenje, kao i od regionalnih sukoba iz novije prošlosti koji izgledaju riješeni, ali ipak zahtijevaju da im se posveti posebna pažnja.

Bezbjednosni problem Evrope se najviše uočava u Jugoistočnoj Evropi. Bezbjednost regiona najviše otežavaju breme prošlosti, neriješena ili otvorena pitanja i problemi povezani sa političkom, socijalnom, ekonomskom i etničkom tranzicijom.

Nekonvencionalni izazovi, rizici i prijetnje po nacionalnu bezbjednost jesu: terorizam, organizovani kriminal i korupcija, prirodne, ekološke, tehničke i tehnološke katastrofe i drugi oblici ugrožavanja bezbjednosti.

Terorizam je jedan od najvećih izazova, rizika i prijetnji po globalnu, regionalnu i nacionalnu bezbjednost zbog njegovog transnacionalnog karaktera i veza sa organizovanim kriminalom. Za Crnu Goru terorizam može predstavljati najveću bezbjednosnu prijetnju.

Strateški odbrambeni cilj Crne Gore jeste odbrana njene nezavisnosti, suverenosti i državne teritorije od svih vidova konvencionalnih i asimetričnih opasnosti, posebno opasnosti od terorizma. U realizaciji takvog cilja, Crna Gora će razvijati i održavati svoju sposobnost da odbrani nezavisnost, suverenost, teritoriju, stanovništvo i materijalna dobra od prijetnji i korišćenja sile strateških razmjera. [7]

Crna Gora je trajno opredijeljena za partnerstvo u procesima razvoja međunarodnog sistema kooperativne bezbjednosti i kolektivne odbrane koji počivaju na multilateralnoj saradnji i povjerenju.

Postojanje rizika nije isključeno, ali ne mora biti i optimalno. Brojni primjeri praćenja stanja kroz analize, određene naučne radove i prisutnost u javnosti pokazuju da se u Crnoj Gori određeni rizik vidi u aktivnostima crnogorske vojske u mirovnim misijama u inostranstvu, evroatlantskoj politici Vlade Crne Gore, multiseparatističkim namjerama određenih kategorija stanovništva, vehabijskim pokretima, određenim terorističkim grupama u Malesiji i Tuzima, susjednom Kosovu, i nasilnom otcjepljenju Sandžaka i pripajanju istog unitarnoj BiH i slično. Ono što predstavlja realnu bojazan je činjenica da Crna Gora preko noći ne može postati meta

[7] Strategija odbrane Crne Gore, Ministarstvo odbrane 14. jun. 2007. godine, str. 4

ekstremista, ali činjenica je da teroristi ponekad iracionalno biraju svoje ciljeve, što može uticati na povećanu aktivnost državnih organa u suzbijanju terorizma.

Kako je već navedeno u Crnoj Gori se kroz analize, stvarne prijetnje i rizike može razlikovati etnoseparatistički i religijski terorizam, a takav oblik terorizma se može definisati i uporediti u smislu: Etnoseparatistički terorizam obuhvata niz savremenih oblika terorizma, pri čemu je glavna odlika udruživanje po nacionalnoj matrici, najčešće u pravcu dobijanja teritorijalnih i statusnih ustupaka. Tu se navode kao aktuelni primeri Sjeverna Irska, Baskija, Korzika, Kurdistan, Čečenija, Šri Lanka, albanski terorizam na Kosovu, jugu (uže) Srbije i u Crnoj Gori.

DIO SAVREMENIH STANDARDA U BORBI PROTIV TERORIZMA

Terorizam je izuzetno negativna pojava, koju je teško kontrolisati, suzbijati, ali nije nemoguće pratiti. Naime, uvažavajući činjenicu da tradicionalne metode suprotstavljanja terorizmu, organizovanom kriminalu, korupciji, pranju novca, ali i trgovini ljudima, postaju prevaziđene, akcenat se u ovim standardima stavlja na savremene metode otkrivanju i istrage ovih krivičnih djela. Primjenom posebnih istražnjih radnji u pretkrivičnom postupku nesumnjivo se povećava aktivnost specijalnih službi Uprave policije i tužilaštva za organizovani kriminal u suzbijanju i prevenciji ovih krivičnih djela.

Veoma često, kod opšte javnosti pojavljuje se utisak da se privremeno posebnim mjerama ograničavaju ustavom zagarantovana prava i slobode. Međutim, poštujući međunarodno prihvaćene standarde i preciznim regulisanjem pravnih procedura u primjeni posebnih istražnih radnji, omogućava se njihovo uspješno korišćenje u suprotstavljanju organizovanom kriminalu.[8] Posebne istražne radnje koje se navode u brojnoj literaturi, koje su približno iste u svim zemljama našim susjedima jesu: tajno praćenje, fotografisanje i video dokumentovanje kretanja osumnjičenih lica i njihovih aktivnosti, korišćenje uređaja za praćenje uz korišćenje tehničkih uređaja za identifikaciju lokacije za praćenje lokacije osumnjičenog (npr. putem mobilnog telefona), tajno nadgledanje razgovora i transkripcija razgovora osumnjičenih bez njihovog znanja i pristanka, snimanje i povezivanje sa drugim bezbjednosno interesantnim licima, pribavljanje listinga od mobilnih operatera o telefonskim pozivima prema telefonskom broju osumnjičenog lica, pretres poštanskih i elektronskih pošiljki upućenih prema osumnjičenom, otkrivanje i praćenje finansijskih transakcija kod banaka, štedionica i drugih finansijskih organizacija.

---

[8] Mile, Šikman – Suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu sa osvrtom na specijalne istražne tehnike, časopis „Defendologija“ N 19–20. Banja Luka, str. 115

Takođe, jedan broj mjera koje preduzimaju državni organi može se odnositi i na prikupljanje podataka od operativnih linija ili saradnika, kao i na prikradenog isljednika ili operativnu vezu, nadgledanje transporta preko određene teritorije ili dodjeljivanje novčanih sredstava za operativne potrebe i sl.

Preduzimanje ovih mjera stvara mnoge dileme, prije svega zakonodavne prirode (lex specialis), međunarodne policijske saradnje u ovoj oblasti i slično. Međutim, s obzirom na stvarni obim i sadržinu ovog rada, ove činjenice neće biti predmet ovog rada ni dublje analize.

Veoma važno je prije svega u međunarodnopravnom smislu pomenuti Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala usvojenu 2000. godine u Palermu. Ova konvencija je otvorila takođe mnogobrojna pitanja, ali i otklonila brojne dileme. Konvenciju prate i dopunski protokoli. Međutim, takodje brojne konvencije koje su sastavni dio harmonizovanog crnogorskog zakonodavstva neće biti predmet ovog rada.

Kako je već jednim dijelom navedeno, državni organi imaju svoje zakonske obaveze koje proističu iz uredbi o organizaciji i načinu rada organa državne uprave i drugih pravnih akata kojima se regulišu ovlašćenja sudskih i policijskih oragana tj. sudske i izvršne vlasti.

Novi koncept policijskog rada zasniva se na izmijenjenim teoretskim i bazičnim osnovama položaja i uloge policije u društvu. On zahtijeva promjene načina rada policijske organizacije, policijskog menadžmenta, sistema vrijednosti u policiji i vrednovanja policijskog rada.

Preventivne mjere su takođe u fokusu ovog rada. Međutim, o njima je veoma teško govoriti, jer se njihove aktivnosti ne vide odmah, one dolaze tek nakon dužeg vremena i zato opšta javnost izražava skepticizam prema demokratskoj preventivi u borbi protiv terorizma.

Veoma je važno na svojoj teritoriji spoznati oblike terorizma koji se mogu implicirati. Na njih treba pored ostalih obratiti posebnu pažnju u prevenciji terorizma. Iskustva zemalja u okruženju su od posebnog značaja, na njih treba obratiti posebnu pažnju. Adekvatno prepoznavanje ovih oblika kod drugih zemalja, daje mogućnost za hitno preduzimanje preventivnih mjera na suzbijanju terorizma. Političke prilike, nesumnjivo, imaju dalekosežan uticaj i pogodno su tlo za razvoj terorizma, posebno religijskog ili etnoseparatističkog oblika.

Takođe, veoma je važno prepoznati psihološki profil teroriste ili etničkih organizacija koje potencijalno mogu imati aspiracije ili političke pobude, ciljeve ili namjere da stvaraju terorističke akte.

Ličnost teroriste nije samo dovoljno izučavati, neophodno je i preduzimati konkretne slučajeve edukacije državnih službenika na prepoznavanju, osjećaju senzibiliteta za prepoznavanje terorizma. Treba raditi na prepoznavanju motiva i razgrađivanju intrizičkih motiva kod ovih

osoba. Cjelokupno društvo mora ispoljiti odlučnost u borbi protiv ove multidruštveno štetne pojave, nužno je da se bezbjednost integriše u politički sistem zemlje.

Osnovni preduslov za uspješnu prevenciju i zaštitu od savremenog terorizma jesu: visoko profesionalne i edukovane službe bezbjednosti, sistematična procjena ugroženosti, razvijanje društvenodemokratske, građanske i ravnopravne društvene zajednice, zasnovane na međusobnom povjerenju i razumijevanju njenih članova, ali i brojne druge aktivnosti.

Preventivno djelovanje u sprečavanju terorističkih aktivnosti podrazumijeva i razvijanje sistema moderne elektronske zaštite, usavršavanje kolektivnog sistema bezbjednosti, potpunu kontrolu svih lica i objekata u bezbjednosno interesantnim objektima, čuvanje podataka koje bi teroristi mogli koristiti u terorističkim aktivnostima i sl.

U Crnoj Gori i dalje postoje značajni napori da se razvija međunarodna saradnja koja predstavlja ključ uspjeha u borbi protiv terorizma. Crna Gora je potpisala i brojne akte o saradnji, od kojih se može prvenstveno izdvojiti: Sporazum sa Ruskom federacijom – Sporazum o razmjeni finansijsko-obavještajnih podataka koji se odnose na sprečavanje finansiranja terorizma. Raniji sporazum potpisan 2007.godine definisao je razmjenu finansijsko-obavještajnih podataka koji se odnose na krivično dijelo pranja novca kao i na druga krivična djela koja su povezana sa njim.

REZIME

Bezbjednost određene države umnogome zavisi od njene bezbjednosti. Terorizam je savremena prijetnja bezbjednosti. Ovim aktima nasilja produbljuje se postojeća kriza u određenom društvu, skreće pažnja na određena nezadovoljstva različitih struktura. U savremenim međunarodnim odnosima, koje karakteriše sve intezivniji proces globalizacije, tradicionalni koncepti bezbjednosti postali su prevaziđeni.

U evroatlantskoj zajednici su u toku procesi integracije i regionalizacije radi razvoja kolektivne i očuvanja nacionalne bezbjednosti. Crna Gora teži evroatlantskim integracijama, njen trnovit put u stvaranju i očuvanju evroatlantskog diskursa, koji je projekat državne politike, polako počinje biti prepoznat u ovim strukturama.

Terorizam je savremena opasnost, protiv njega se treba boriti. Savremeni standardi u okviru međunarodne i nacionalne legislative predstavljaju glavno oruđe u borbi protiv savremenog terorizma.

S pravom se može zaključiti da je terorizam danas globalni problem koji ugrožava savremeno društvo. Sigurno je i to da uspješno suprotstavljanje terorizmu zahtijeva, prije svega, njegovu preciznu određenost i definisanost sa krivičnopravnog, političkog, stručnog, zakonskog, ali i drugih aspekata.

Iako je nastao veoma davno i ukorijenjen je u prošlosti, terorizam je proizvod modernog doba.

Međunarodna policijska saradnja je od izuzetne važnosti za suzbijanje terorizma. Organizovani kriminal i terorizam su pojave koje su dovele do uspostavljanja međunarodne policijske diplomatije krajem XIX vijeka.

Borba protiv terorizma u narednom periodu zahtijevaće sveukupni angažman opštedruštvenih snaga, jer terorizam predstavlja transnacionalni problem.

Kao ravnopravna članica UN, Crna Gora se svrstala u međunarodnu alijansu za borbu protiv terorizma i kao takva je u obavezi da podrži nastojanje međunarodne zajednice u borbi protiv ove izražene prijetnje savremenom svijetu.

LITERATURA :

[1] Council Framework Decision on Combating Terrorism, 2002/475JHA);
[2] Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28. November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA;
[3] Časopis „Defendologija“ N 19–20. Banja Luka, tekst dr Mila Šikmana.
[4] Strategija odbrane Crne Gore, Ministarstvo odbrane Crne Gore.
[5] Terorizam, Dragan Simeunović, Beograd, 2009. godina.
[6] Uredbe o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada organa državne uprave (Sl. list CG 67/03);
[7] Krivični zakonik (Sl. list CG br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i Sl. list CG broj 40/2008);
[8] Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl. list CG br. 14/07 i 4/08);
[9] Zakonik o krivičnom postupku (Sl. list CG br. 57/09);
[10] Zaključci Evropskog savjeta iz Tamparea 1999. godine i Evropskog savjeta iz Santa Marie de Feria iz 2000. godine. Uprava za kadrove, Podgorica, 2008;

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Slavko Milić, MA
Police Directorate of Montenegro

Summary: Security of certain country largely depends on its security. Terrorism is a modern threat to security. These acts of violence deepens the current crisis in a given society, attention is drawn to a certain dissatisfaction of the various structures.

In current international relations, characterized by all the intense process of globalization, the traditional concepts of security have become outdated. The Euro-Atlantic community is in the middle of the processes of integration and regional integration, in efforts to develop collective and preserve national security.

Montenegro aims for Euro-Atlantic integration, its bumpy road in the creation and preservation of the Euro-Atlantic discourse, which is a project of national policy is slowly starting to be recognized in these structures.

Terrorism is a modern threat, against which there is need to fight. Contemporary standards in the international and national legislation are the main tool in the fight against modern terrorism.

We can rightly conclude that terrorism is today a global problem that threatens modern society. It is also certain, that, in order to oppose terrorism successfully, this requires, above all, its precise definition and determination in criminal, legal, political, professional and other aspects.

Although terrorism was appeared a long time ago and is rooted in the past, it is a product of modern age. International police cooperation is essential for combating terrorism. Organized crime and terrorism are phenomena that led to the establishment of international police diplomacy at the end of the nineteenth century.

The fight against terrorism in the future will require all of the total involvement of general social forces, because terrorism is a transnational problem. As a full UN member, Montenegro is listed among the international alliance against terrorism and as such, it has an obligation to support the efforts of the international community to combat this marked threat to the modern world.

Stručni rad – UDK 323.285 (100)

TERORIZAM KAO GLOBALNA BEZBJEDNOSNA PRIJETNJA SAVREMENOM SVIJETU

TERRORISM AS A GLOBAL SECURITY THREAT TO THE CONTEMPORARY WORLD

Mr Emir Dudo

Apstrakt: Terorizam je pojava sa kojom se svakodnevno srećemo i sa kojom svakodnevno živimo u svom i u međunarodnom okruženju.

Terorizam je pojavni oblik kriminaliteta koji je na ovim prostorima relativno nepoznat, odnosno nije bilo djela koja bi imala obilježja karakteristična za djelo terorizma. Ovo je pojavni oblik koji je u ekspanziji u svijetu a najvjerovatnije neće zaobići ni naše prostore. Zbog toga je neophodno da se kadrovi koji su predviđeni za borbu protiv ovog pojavnog oblika kriminaliteta adekvatno edukuju i upoznaju sa iskustvima u borbi protiv ovog vida kriminaliteta zemalja koje su njime neposredno pogođene. Ovdje se prvenstveno misli na zemlje Zapadne Evrope koje duži niz godina vode borbu protiv terorističkih akcija organizovanih od strane terorističkih organizacija. Ove zemlje su formirale timove, pa i čitave službe koje imaju samo jedan zadatak, borbu protiv terorizma. Ove službe raspolažu kvalitetno obučenim kadrom, opremom i određenim finansijskim sredstvima za efikasnu antiterorističku borbu. Zemlje koje su pogođene terorističkim akcijama odvajaju velika materijalna sredstva za ovaj vid borbe i u interesu im je da se ova borba proširi i izvan nacionalnih granica, odnosno da se ostvari jedinstvo na međunarodnom planu u antiterorističkoj borbi. Razvijenije zemlje su spremne da pruže pomoć manje razvijenim zemljama koje su takođe odlučne u borbi protiv terorizma.

Terorizam se može označiti kao patološka pojava u međunarodnim odnosima. On je simptom nekih dubljih, nepovoljnih stanja u društvima i u vezama između njih, ali istovremeno prijeti da te odnose dalje poremeti i da, konačno, ugrozi neke opšte životne vrijednosti. Ne može biti ambicija cijele međunarodne zajednice da se eliminiše terorizam u svakom pojedinom društvu, veće samo onaj koji je međunarodno relevantan.

Da bismo sagledali ukupnu problematiku koju obuhvata borba protiv organizovanog terorizma, potrebno je proučiti i definisati sam

pojam terorizma i sve njegove pojavne oblike, kao i organizaciju i logistiku koja ga prati, ciljeve, posljedice, motive i motivaciju članova terorističkih organizacija. Problem suprotstavljanja terorizmu leži i u činjenici o različitom pristupu terorizmu i njegovom definisanju, te nepostojanju jedinstvene definicije terorizma. Sam pojam i definiciju terorizma niko još nije konkretno i konačno odredio. Postoje različite konvencije o terorizmu, ali zajednička definicija još nije usaglašena upravo zbog različitihgledišta o političkoj pozadini ekstremizma. Terorizam je u stalnoj ekspanziji i transformaciji – prelasku iz jednog oblika i vida u drugi, tako da je neophodno stalno praćenje i iznalaženje novih mogućnosti za uspješnu i efikasnu borbu protiv njega.

Savremeni terorizam karakteriše visok stepen organizovanosti, konspirativnosti, krajnje nehumanosti i okrutnosti, globalizam, zloupotreba najsavremenijih naučnotehničkih i tehnoloških dostignuća, kao i zloupotreba vjerskih osjećanja i vjerske pripadnosti, velika finansijska moć stečena pranjem novca i manipulacijama uz podršku novčanih institucija i multinacionalnih kompanija u mnogim zemljama.

Terorizam je odavno postao globalni problem, koji za razliku od 20. vijeka, sve češće umjesto političkog i etničkog ima religijski karakter. Terorizam kao kriminalni fenomen se ne može razumjeti van okvira ukupnog kriminalnog zbivanja i cjeline društvenih i političkih odnosa koji opterećuju savremeno društvo. To je nužno i zbog toga terorizam kao najdestruktivniji način rješavanja socijalnih i političkih konflikata, i pored krajnje surovosti i nehumanosti, ima svoje pristalice i podršku u dijelu politički ekstremne populacije koja nasilje odobrava radi postizanja političkih ciljeva.

Poseban problem terorizma je nepostojanje njegove opšteprihvaćene definicije kao i definicije organizovanog kriminaliteta, kome on nesumnjivo pripada.

Sve ove, kao i druge okolnosti vezane za terorizam, otežavaju svako ciljno i organizovano suprotstavljanje terorizmu na unutrašnjem i na međunarodnom nivou.

Kao najvažnije pitanje savremenog terorizma postavlja se pitanje društvenog organizovanja na planu njegovog sprečavanja i suzbijanja. Pri tome je neophodno uzeti u obzir aktuelne činioce i uslove u kojima se nalazi konkretna država, te na osnovu analiziranog i konkretnog problema razmotriti i predložiti najracionalnije i najadekvatnije rješenje kako na represivnom tako i na preventivnom planu u suprotstavljanju terorizmu.

Ključne riječi: terorizam, uzroci terorizma, međunarodni terorizam, terorizam kao prijetnja, savremeni terorizam

SAVREMENI TERORIZAM

Terorizam je danas postao svjetski problem koji nema granica, budući da zahvata sve države i narode. Savremeni terorizam i pojava novih oblika kao elektronički, informacijsko-informatički, tehnoterorizam, high-terorizam, ekološki-protutehnološki i prijetnja nuklearnim terorizmom, u pogledu izvršenja terorističkih akcija i u pogledu posljedica, mogu imati nesagledive posljedice naročito po život ljudi.

Borba protiv terorizma na međunarodnom planu zahtijeva zajedničko i usklađeno djelovanje svih država, otklanjanje uzroka koji dovode do terorizma, zajedničko suprotstavljanje terorističkim akcijama i terorističlim organizacijama, skupinama.

Službe koje se bave borbom protiv terorizma neprekidno prate sve događaje vezane za terorizam u svijetu i u svom okruženju. Takođe prate sve druge aktivnosti koje su u posrednoj ili neposrednoj vezi sa teroristima i terorističkim organizacijama. Ovo je veoma bitno da bi se moglo preventivno djelovati, odnosno adekvatno zaštititi od svih terorističkih akcija.

Iz svih gore navedenih razloga, dakle ekspanzije terorističkih aktivnosti, odnosno ugrožavanja osnovnih ljudskih prava koja neminovno iz toga proizilaze, odlučio sam se na ovu temu, kako bih dao svoj doprinos izučavanju ove pojave, a sve sa ciljem prevencije terorizma i zaštite građana BiH.

Kriminalna djela terorističkih grupa imaju dva suštinska elementa: nasilje ili prijetnju nasiljem, i propagandu. Kao što smo već spomenuli, radi se o trouglastom odnosu u kojem žrtva i meta terorizma nisu identične. Meta može biti opšta pažnja javnosti, ispunjavanje zahtjeva (nakon puštanja "političkih" zatvorenika) ili podsticanje terora (strah da će biti sljedeća žrtva iz iste grupe ljudi), a žrtve nedužni ljudi. Suština svih terorističkih djela je odjek u javnosti. Uprkos promjenama u svijetu, teroristi za postizanje svojih ciljeva još uvijek koriste konzervativno oružje i taktike borbe, s tim da upotrebljavaju uvijek veća i moćnija eksplozivna sredstva, napravljena tako da ih je sve teže otkrivati. Pored toga, raste upotreba hemijskog i biološkog oružja, čemu je pridonijela upotreba kompjuterske tehnologije, jer se već za pola sata upotrebe interneta može napraviti sarin koji je tokom 1994. i 1995. godine korišten u Japanu.

Zabrinjavajući je, prije svega, rast krijumčarenja i upotrebe nuklearnih materija u terorističke svrhe. Raspadom Sovjetskog Saveza na tržištu se pojavilo mnogo nuklearnih materija, prije svega zbog slabog nadzora u ruskim laboratorijama.

Država kao legalna politička institucija suprotstavljena je terorizmu, a država i terorističke organizacije su u međusobnom sukobljavanju, jer država, njene institucije, objekti i ljudi su mete terorista. Zato država na svim

razinama mora otkloniti uzroke koji su doveli do terorizma, te se mjerama i postupcima suprotstavljati terorizmu i terorističkim organizacijama i skupinama, ali suprotstavljanja moraju biti takva da ne dovedu do ratnih sukoba. Kako je svaki pojedinac u državi meta terorista, to on mora posjedovati određenu razinu samozaštite te se znati zaštititi i odbraniti od terorista. Tu aktivnu ulogu mora imati država, koja preko institucija i sredstava javnog informisanja mora informisati građane o mjerama samozaštite od terorizma.

U nedostatku istraživanja terorizma i na jednoj i u drugoj ravni u literaturi danas susrećemo različita gledišta i tumačenja koja mu najčešće pristupaju u reduciranom poimanju i interpretaciji, svodeći ga najčešće na destrukciju. Savremeni pojavni oblici terorizma, međutim, upućuju na potrebu sagledavanja šire socijalne osnove i aspekta terorizma. U tom cilju učinjen je pokušaj da se na temelju aktualnih dimenzija i oblika terorističkog djelovanja koji su prepoznatljivi u svijetu i kod nas, rasvijetle bar neki aspekti terorizma danas i naročito teorijske metodološke kontroverze koje u vezi s tim postoje.

Za terorističke aktivnosti karakteristična je upotreba nasilja prema direktnim ili indirektnim metama napada, akti su pažljivo planirani i promišljeni. Mete su različiti objekti, kao što su ambasade, aerodromi, sjedišta važnih stranaka i osoba, javne zgrade, komunikacije i drugi simbolični objekti čije oštečenje podstiče osjećaj neizvjesnosti, straha, pa čak i panike. Pored toga, mete napada mogu biti osobe u slučaju otmice ili grupe nedužnih ljudi u slučaju postavljanja eksplozivnih tijela na javnim mjestima.

London, 7. juli 2005. godine

Pored ograničenih aktivnosti, terorističke grupe su upletene i u krivična djela koja su karakteristična za organizovani kriminalitet, kao što je trgovina drogom, ucjenjivanje, trgovina oružjem. Fenomen terorizma, danas tako prisutan, oduvijek je bio tijesno vezan za pojam sile koji je tako imanentan kategoriji politike, da je od nje teško odvojiv, pa se, bez opasnosti da se mnogo pogriješi, može reći da je star koliko i ona sama.

Bavljenje ovom društvenom pojavom, koja, neosporno, sve više dobija na značenju, otežano je, prije svega, složenošću i nizom oblika u kojima se savremeni terorizam ispoljava. Terorizam je višeslojna pojava koja, ako se želi sagledati u svojoj sveukupnosti, podrazumijeva interdisciplinarni pristup i uporedno istraživanje u više oblasti. Uzroci toga leže, prije svega, u tome što sagledavanje terorizma komplikuje postojanje subjektivnih i objektivnih činilaca koji otežavaju prodor u ovu veoma široku i složenu problematiku.

Pitanje zašto se danas, puno više nego jučer, govori, piše i proučava terorizam, u svakom slučaju zavređuje punu pažnju. Pronalaženje odgovora na ovo pitanje umnogome bi pomoglo razmatranje povratnog uticaja terorističkog akta i njegove interpretacije (ideološke obojenosti) od sredstava javnog informisanja koja, u svojoj komercijalizaciji i "borbi za čitaoca" (potrošača), nerijetko padaju u senzacionalizam. Pri tome treba imati u vidu da sredstva javnog informisanja "oblikuju" simpatije ili antipatije javnog mnjenja prema ovom društvenom zlu.

Da li je porastu interesovanja za ovaj fenomen doprinijelo mnoštvo oblika u kojima se međunarodni terorizam javlja, spektakularnost terorističkih akcija, naročito kidnapovanja diplomata i otmice aviona, ili kako se često (pogrešno) smatra, ogroman broj žrtava, sve veća represija i neskriveni atak savremenih političkih režima na građanske slobode svojih podanika, na međunarodnom planu sve izraženije posljedice politike koja se vodi sa pozicije sile – i praksa državnog terorizma – teško je bez svestrane analize svakog od ovih elemenata, i njihovog odnosa, uticaja i prožimanja pouzdano utvrditi.

Takođe treba imati u vidu zastrašujuće uvećanu razornu moć savremenih oružja koja često koriste i teroristi, ogroman napredak u sredstvima transporta i komunikacija, kao i, relativno laku, ranjivost savremenih energetskih čvorišta današnjih visokoindustrijalizovanih država, (atomske centrale, hidro-elektrane) čije uništenje, ili čak oštećenje može imati za posljedicu nepredvidljiv broj ljudskih žrtava, ali i ogromne materijalne gubitke.

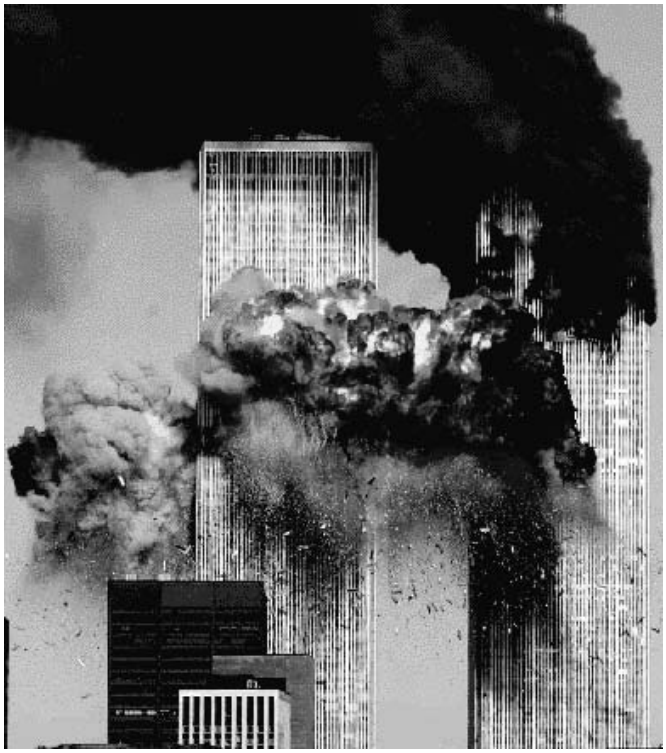

Njujork, 11. septembar 2001. godine

Složenost i raznolikost ispoljavanja, kao i zadiranje u interese velikog broja zemalja – posebno u politiku vođenu sa pozicija (super) sile – otežava sistematično i temeljno sagledavanje društveno-ekonomskih, psiholoških i drugih korijena terorizma (i donošenje zvaničnog stava, odnosno, definicije, koju bi usvojile Ujedinjene nacije), zbog čega se, idući linijom manjeg otpora, međunarodnopravna regulativa bavi suzbijanjem njegovih samo pojedinih, najekstremnijih oblika, svjesno zaobilazeći uzroke i suštinu fenomena. To se, bez sumnje, pokazalo kratkovidim i opasnim – o čemu svjedoči stalni porast broja napada na diplomate, kao i učestalost otmica aviona – ali po mnogima, na ovom stepenu razvoja odnosa u međunarodnoj zajednici, jedino mogućim.

Terorizam postoji od postojanja civilizacije. Razne forme terorizma su postojale u raznim epohama. Međutim, u poređenju sa materijalnim i ljudskim posljedicama koje izaziva savremeni terorizam, raniji terorizam je i blaži i rjeđe se pojavljivao. Lakše se i otkrivao, jer se kretao u okvirima ljudskih mogućnosti. Savremeni terorizam je mnogo tehnički savršeniji i iza sebe ostavlja manje vidljivih tragova na osnovu kojih bi se mogao pouzdano identifikovati. Otkriti pozadinu terorističkog djelovanja pojedinca i (ili) grupa pojedinaca znači spoznati prirodu i smjer opštih , posebnih i individualnih činilaca koji, zasebno ili sinhronizovano, uslovljavaju takva ponašanja. Plodno tlo terorizma su, po pravilu, društvena uređenja u kojima je vidljiva

unutrašnja nestabilnost, u kojima se ne respektiraju ljudska prava, u kojima se osjeća slabljenje interioriziranih društvenih kontrola, u kojima je očigledna kriza sistema vrijednosti. Šira društvena sredina može biti podsticajna za područje i izvršioce terorizma kada je u njoj nacionalna i vjerska netrpeljivost, implicitno ili eksplicitno, naglašena, kada je novac sinonim društvenog ugleda i statusa, kada je rad nisko vrednovan, kada je kriminalac i pošten čovjek jednako tretiran i slično. Ove, kriminogene osobine šire društvene sredine u sprezi i vezi sa kriminogenim osobinama uže društvene sredine (nezdrava porodica, loši komšijski odnosi, asocijalna ili antisocijalna usmjerenost socijalnih krugova u određenim prostorima življenja građana) mogu biti ohrabrenja za potencijalne teroriste u vlastitoj sredini ili pak podrška teroristima koji dolaze iz drugih zemalja. Svi oni koji nastoje da terorističkim djelovanjem izazovu razdor unutar društvenog uređenja, odnosno da ubrzaju njegovo propadanje ako je propadanje unutrašnjim trvenjem započeto, polaze od stvarnog ili percipiranog nezadovoljstva građana. Nezadovoljstvo se može manifestirati na razne načine, ali najčešće: kao nepovjerenje ili bunt protiv onih koji su pozvani da štite njihov biološki, socijalni i (ili) psihološki integritet ili pak kao destrukcija, kao vid „kažnjavanja“ odgovornih pojedinaca ili organa vlasti. Podstrekači, organizatori i izvršioci terorističkih djela su uvjereni da su ostvarili svoj cilj kada, pri registriranju efekata svoga terorističkog djelovanja, utvrde da su uznemirenost, strah, anksioznost i destruktivne pobude prisutne u ponašanju građana.

Zadnjih godina opažamo sve veći rast terorističkih organizacija u svijetu. Činioci koji utiču na razvoj terorizma su po pravilu politički, ekonomski i socijalni. Na sadašnji rast terorizma u svijetu su uticale, prije svega, društveno-ekonomske promjene koje su, pored velikih migracijskih tokova nakon raspada komunističkih sistema, na crnom tržištu omogućile dostupnost oružja, eksplozivnih sredstava, pa čak i nuklearne materije. Kod pojave terorizma radi se o grupi ljudi koji traže svoj identitet na osnovu nacionalizma, jezika ili religije. Terorističke grupe bore se za nacionalne ideje, političke ideje, protiv državnog režima određene države, za priznavanje religije, a u zadnje vrijeme primjećujemo veoma moćne grupe za zaštitu životne sredine koje je zbog širokog spektra djelovanja teško otkriti. Za postizanje svojih ciljeva upotrebljavaju različite oblike borbe, od ucjenjivanja do atentata. Pri tome prednjače otmice, bombaški napadi, sabotaže i ucjenjivanja. Kao što znamo, terorističko djelovanje je veoma heterogeno i teško predvidivo. Suština svih tih djela je medijska pažnja.

Lokerbi, 1988. godine

Njihov cilj je da je prisutno što više ljudi i da preko medija što više ljudi vidi terorističku djelatnost. Broj žrtava nije uvijek glavni cilj. Važan je odjek terorističkog djelovanja. Izvođenje terorističkih aktivnosti olakšava činjenica da je protok ljudi u svijetu sve veći, i upravo su te potencijalne žrtve bezopasne za izvođenje terorističkog akta.

Da bi stekli sredstva za obavljanje terorističke aktivnosti, koriste sljedeće metode: otmice, trgovinu drogom i oružjem, ucjenjivanje, skupljanje jamčevine i sl.

Za terorističke aktivnosti karakteristična je upotreba nasilja prema direktnim ili indirektnim metama napada, akti su pažljivo planirani i promišljeni. Mete su različiti objekti, kao što su ambasade, komunikacije i drugi simbolični objekti čije oštećenje podstiče osjećaj neizvjesnosti, straha, pa čak i panike. Pored toga, mete napada mogu biti osobe u slučaju otmice ili grupe nedužnih ljudi u slučaju postavljanja eksplozivnih tijela na javnim mjestima. Pored ograničenih aktivnosti, terorističke grupe su upletene i u krivična djela koja su karakteristična za organizovani kriminalitet, kao što je trgovina drogom, ucjenjivanje, trgovina oružjem.

U zadnje vrijeme zabrinjavajući je rast etničkog, religijskog i, prije svega, rasnog terorizma. Rast religijski obojenog terorizma je zabrinjavajući zbog činjenice da njegov cilj nije odjek u javnosti, nego kažnjavanje ubijanjem onih koji se suprotstavljaju njegovim idejama.

Madrid, 11 .mart 2004. godine

Osnovni uzroci terorizma leže, prije svega, u dubokim i nepomirljivim ideološko-političkim i ekonomskim protivrječnostima savremenog svijeta. Pojavi konkretnog terorizma, sa jedne strane, doprinose objektivne okolnosti, tj. nepravde i nesavršenosti u ekonomskoj bazi i političkoj nadgradnji društva, funkcionisanje njegovih (ne) demokratskih institucija, neobrazovanje, siromaštvo, otuđenost i izolovanost pojedinaca i društvenih grupa, razvijena korupcija i opšta društvena frustracija i, sa druge strane, subjektivna procjena terorista da se takvo (po njihovom mišljenju) neodrživo stanje samo nasiljem može promijeniti, odnosno, da je oružana alternativa najbrža, najcjelishodnijai, u datim okolnostima, jedino moguća.

Sa svoje strane, u ovom lancu u kome nasilje porađa nasilje, i država sprovodi teror nad stanovništvom da bi spriječila širenje nemira i obeshrabrila pojavu novih terorističkih grupa ili jačanje postojećih.

Terorizam se ispoljava na više načina, a jedna od mogućih osnovnih podjela razlikuje tzv. „unutrašnji“ i međunarodni terorizam. Ova prva vrsta terorizma je nasilje motivisano ostvarivanjem političkih ciljeva koje sprovode, sa jedne strane, terorističke organizacije na isključivo domaće mete napada i, sa druge strane, državni ili poludržavni organi protiv svojih građana.

Teroristički akti element inostranosti stiču bilo napadom na mete koje uživaju međunarodnu zaštitu, ili uvlačenjem u teroristički čin dobara ili građana drugih zemalja. Tako nastaje međunarodni terorizam.

Unutrašnji terorizam je nasilje motivisano ostvarivanjem političkih ciljeva, koje primjenjuju, sa jedne strane, autonomni nedržavni učesnici samo u okviru domaće (sopstvene) države, pri čemu su mete napada isključivo domaćeg karaktera i, sa druge strane, tu spada i terorizam, bilo javni ili tajni, koji primjenjuju, unutar zemlje, zvanični ili nezvanični državni organi protiv svojih građana ili domaćih dobara.

Kada su u pitanju ciljevi koji se žele postići terorističkom djelatnošću, ciljevi mogu, što se u praksi stalno i dokazuje, biti veoma različiti, ali njihova osnovna podjela, kako je mi vidimo, bila bi na političke i nepolitičke. Terorističke akte koji nisu motivisani političkim razlozima, obično izvode kriminalci i psihički oboljele osobe, dok gotovo sve druge terorističke grupe i pojedinci svoje akcije preduzimaju da bi, prije svega, ostvarili različita politička opredjeljenja.

Terorizam je danas, pored onog ideološki čistog, postao industrija koja posluje na principu profita. Teroristi nemaju države i nacije, oni znaju samo za profit i ko plati više.

Tokom osamdesetih godina prošlog vijeka terorističke grupe su se počele baviti prodajom droge da bi na taj način finansirale svoje aktivnosti. Djela terorističkih grupa su unaprijed planirana i osmišljena. Teroristi upotrebljavaju silu i prijetnju za postizanje svojih ciljeva. Terorističke grupe za svoja djela upotrebljavaju otmice, ubistva i ucjene, a djelovanje grupe je ilegalno i za državu kriminalizirano. Pripadnost terorističkoj grupi važan je činitelj, a napuštanje nije moguće. Terorističke grupe se zalažu za političke i ideološke promjene sistema. Teroristi na sudovima priznaju svoja djela i to upotrebljavaju za predstavljanje u javnosti; takođe teroristi pokušavaju postići što veći odjek u medijima i pokušavaju se takmičiti sa vladom pred javnošću. Veze među žrtvama i teroristima u pravilu nema.

IZVORI I LITERATURA

[1] Ignjatović, Đ., 1998, Organizovani kriminalitet, Drugi deo, Policijska akademija, Beograd.

[2] Korajlić, N., 2008, Kriminalistička metodika, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.

[3] Krivokapić, V., 2006, Prevencija kriminaliteta, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.

[4] Modly, D., Petrović, B., Korajlić, N., 2004, Uvod u kriminalistiku, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.

[5] Mlađenović, R., 2001, Kriminologija, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.

[6] Sijerčić-Čolić, H., 2008, Krivično procesno pravo, Knjiga I i II, Pravni fakultet, Sarajevo.

[7] Tomić, Z., 2007, Krivično pravo II, Pravni fakultet, Sarajevo.
[8] Pašanski, M., 1987, Savremene kamikaze, Beograd.
[9] Roberts J., Goold B., 2009, European Journal of Criminology, European Society of Criminology, Oxford.
[10] Aebi F.M., Aromaa K., Cavarlay A.B., 2006, European Sourcebook of crime and criminal justice statistics, Willan Publishing.
[11] Davis I., Hirst C., Mariani B., 2001, Organised crime, corruption and illicit arms trafficking, Saferworld.
[12] Modly, D., Šuperina, M., Korajlić, N., 2008, Rječnik Kriminalistike, Strukovna udruga kriminalista, Zagreb.
[13] Sket, I., Sijerčić-Čolić, H., Langusch, E., 2001, Rječnik Kriminologije i krivičnopravnih nauka, OSCE, Sarajevo.
[14] Idrizović, M., Jesenković, A., Knor, V., 1989, Rječnik stranih riječi, Književna zajednica Drugari, Sarajevo.
[15] Krivični zakon BiH, Sl.Glasnik BiH br. 03/03.
[16] Krivični zakon FBiH, Sl.Novine FBiH br. 36/03.
[17] Krivični zakon Republike Srpske, Sl.Glasnik Republike Srpske, br. 49/03.
[18] Kazneni zakon Republike Hrvatske.
[19] Krivični zakon Republike Srbije.
[20] Sijerčić-Čolić H., 2005, Komentari Zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, Savjet Evrope, Sarajevo.
[21] *http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism* (25.02.2011. 10:20 PM)
[22] *http://www.interpol.int/* (25.02.2011. 09:00 PM)
[23] *http://www.europol.europa.eu/* (25.02.2011. 08:45 PM)
[24] *http://www.fup.gov.ba/* (25.02.2011. 07:45 PM)
[25] *http://www.sipa.gov.ba/* (25.02.2012. 06:20 PM)
[26] *http://www.granpol.gov.ba* (25.02.2011. 05:50 PM)
[27] *http://www.frontex.europa.eu/* (25.02.2011. 06:40 PM)
[28] *www.dvorak.org/blog/2006/11/30/2-million-to-victim-of-fbi-blunder*
[29] *www.lindsayfincher.com/2005/07/terrorist-attacks-in-london.html*
[30] *www.africamasterweb.com/AdSense/Sept11Videos.html*

Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa

Emir Dudo, MA

Summary: Terrorism is a phenomenon that we encounter with daily in our, as well as in international environment.

Terrorism is a manifestation of the crime that is relatively unknown in this region, and there were no acts that would have the characteristics typical for a terrorist act. This is the crime which is expanding in the world and probably will not miss our countries. It is therefore essential that staff who are available for the fight against this manifestation of crime adequately educate and learn from experiences of the countries directly affected by it. This primarily refers to the countries of Western Europe, which for many years fight against terrorist activities organized by terrorist organizations. These countries have formed teams and the entire service with only one task, the fight against terrorism. These services have the well trained staff, equipment and certain financial resources for effective anti-terror fight. The countries affected by terrorist acts apart large funds for this type of struggle. It is therefore in their interest to extend this fight beyond national borders, and to achieve unity at the international level. Developed countries are ready to assist to the less developed ones that are decisive in the fight against terrorism.

Terrorism may be defined as a pathological phenomenon in international relations. It is an indicator of some deeper, unfavorable conditions in society and relationships between them, but also threatens to further disrupt these relationships and, ultimately, threaten some common life values. There can be no ambitions of the entire international community to eliminate terrorism in each society, but only the one that is internationally relevant.

To understand the overall problem, which includes the fight against organized terrorism, it is necessary to study and define the concept of terrorism and all its manifestations, as well as organization and logistics associated, the goals, consequences, purposes, motives and motivation of members of terrorist organizations. The problem in fight against terrorism are different approaches to terrorism and its definition (the lack of a unified definition of terrorism). The concept and definition of terrorism, no one has specifically and finally determined. There are various conventions on terrorism, but a common definition has not yet been agreed, because of differing views on the background of political extremism. Terrorism is in constant expansion and transformation - moving from one form to another and so it is necessary to constantly monitor and finding new opportunities for successful and effective fight against it.

Modern terrorism is characterized by a high degree of organization, secrecy, extreme inhumanity and cruelty, globalization, abuse of modern scientific-technical and technological achievements, as well as abuse of religious feelings and beliefs, the great financial power acquired by money laundering and manipulation with the support of financial institutions and multinational companies in many countries.

Terrorism has become a global problem which, unlike the 20th century, more often instead of political and ethnic has a religious character. Terrorism as a criminal phenomenon can not be understood outside the total criminal events and the whole social and political relationships that trouble modern society. This is necessary, and therefore terrorism as the most destructive way of dealing with social and political conflict, despite the extreme cruelty and inhumanity, has its supporters and support, among political extremes of the population that approves violence for achieving political goals.

A special problem of terrorism is the lack of its generally accepted definition as well as the definition of terrorism as manifestation of organized crime, to which he undoubtedly belongs.

All these and other factors related to terrorism, make it difficult to target any organized opposition to terrorism, both in domestic and international level.

As the most important issue of modern terrorism raises the question of social organization in the field of preventing and combating it. It is necessary to take into account current factors and conditions for specific countries and, based on the analyzed and the particular problem, consider and propose the most rational and most appropriate solution, from both aspects (repressive and preventative).

Keywords: terrorism, reasons for terrorism, international terrorism, terrorism as a threat, modern terrorism

Stručni rad – UDK 323.285 (100)

TERORIZAM – BOLEST SAVREMENOG DOBA

TERRORISM AS DISEASE OF MODERN AGE

Mr. sci. iur. Nermin Halilagić[1]
Ambasada SAD

Mr. sci. iur. Senad Hasanspahić[2]
Sveučilište/Univerzitet „Vitez"Travnik

Apstrakt: Teroristički napad na Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001. godine, kada se savremeni terorizam prikazao u svom najstrašnijem obliku do tada, doveo je do toga da terorizam, kao jedan od vidova nasilja postane najznačajniji izazov savremenog društva. Terorizam je postao globalni problem, a borba protiv njega postala je jedan od osnovnih zadataka međunarodne zajednice. Malo je zemalja u svijetu koje nisu, u većoj ili manjoj mjeri, suočene sa njegovim različitim oblicima. Za njegovo bolje razumijevanje u ovom radu analizira se pojmovno određenje savremenog terorizma i problemi nauke na putu ka općeprihvatljivoj definiciji terorizma. Autori se također osvrću na sadržaj godišnje procjene prijetnje (2. februar 2010. godina) na SAD – zvanični izvještaj Američke obavještajne službe Senatskom Odboru za obavještavanje.

Ključne riječi: Terorizam, terorista, terorističke organizacije.

UVODNA RAZMATRANJA

Korijenje terorizma možemo naći daleko u prošlosti. Ipak možemo reći da je on proizvod savremenog doba.[3] Teroristički napad na Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001. godine doveo je do toga da terorizam, kao jedan od vidova nasilja postane najznačajniji izazov savremenog društva. Veliki broj žrtava prilikom napada na WTC[4], sugerirao nam je da je riječ o

---

1 *halilagic_n@yahoo.com*
2 *shasanspahic@gmail.com*
3 Prvim poznatim teroristima smatraju se Asirci, koji su otrovom mazali zidove neprijateljskih utvrda; poznati teroristi bili su i vladari Rimskog carstva; u srednjem vijeku znamo za Robespierrovu 'vladavinu terora', po kojoj je terorizam i dobio ime. Više o tome Terorizam, u: Drvo znanja, 48. (2001.)
4 World Trade Center

terorizmu novog tipa, jer ima puno ambicioznije ciljeve. Prije ovog napada bit „klasičnog" terorizma tačno je bila izražena u starom kineskom aforizmu: ubiti jednog – uplašiti stotine. Nakon ovih napada kao i napada širom svijeta koji su uslijedili, možemo zaključiti da je na djelu posve novi tip terorizma: „ubiti hiljade – uplašiti milijarde". U prilog tvrdnji da se radi o novom tipu terorizma je i činjenica da dok je terorizam ranije težio ka konkretnim, razumljivim, te barem načelno ostvarivim ciljevima, „novi terorizam" ide za obuhvatnim, maglovitim ciljevima koji se nikada ne mogu postići.[5] Novi terorizam je, po rasprostranjenosti organizacije i djelovanja, globalan, tako da novi ili savremeni terorizam danas obuhvata široku skalu destruktivno-razornih akcija, ali i raznovrsnih protivnika, na globalnom i lokalnom planu. On koristi nove strategije, doktrine i taktike i povećano je smrtonosan. Ciljevi mu sežu do namjere destabiliziranja cjelokupnog socijalnog sustava napadnute države i međunarodnih odnosa, a napadi mogu biti bilo koje vrste i obuhvatiti upotrebu bilo kojeg zamislivog oružja. Protagonisti ove vrste terorizma organiziraju se u manje hijerarhizirane, labave mrežne strukture, a povećan je i broj amatera u ulozi izvršitelja akcija, tako da su potencijalni akteri puno brojniji i difuzniji. Sve neoterorističke organizacije, bez obzira na razliku u ciljevima i motivima, možemo reći da imaju neke zajedničke karakteristike: nisu vezane za određeni teritorij ili se kreću u teško dostupnim područjima; budući da nemaju državnog sponzora, nepredvidljive su i teško ih je nadzirati; hibridnog su karaktera, koji je djelomično politički, a djelomično kriminalni; imaju sposobnost brzog preustroja uz pomoć prikupljenih finansijskih sredstava, koja su vrlo često rezultat kriminalnih aktivnosti; posjeduju veliku moć za ubijanje u usporedbi sa hladnoratovskim terorizmom koji je obično bio simboličan (sekta *Aum Shinrikyo* željela je ubiti 40 000 ljudi u tokijskom metrou u aprilu 1995. godine).[6] Problem savremenog terorizma postaje još teži širenjem sredstava i mogućnosti za masovna razaranja i uništavanja (nuklearne, biološke, hemijske i bakteriološke materije). Terorizam koji danas širom svijeta gledamo je evoluirao iz uobičajeno definiranih, dobro poznatih klišea i metoda protiv kojih su razvijene kontramjere, u „poluvojne strategije", koristeći tehnologije koje su jednostavne, ali efikasne.[7] Kao osnovni razlozi razvoja međunarodnog terorizma nabrajaju se: politička različitost, nezadovoljstvo kod različitih grupa protiv režima, dostupnost modernog naoružanja koje je pružilo i manjim skupinama veliku snagu, razvoj civilnog zrakoplovstva i mogućnost otimanja zrakoplova, finansijska podrška teroristima mnogih država koje im

---

[5] Primorac, I., Suvremeni terorizam kao filozofska tema Polemos 10 1: 11–26 Vol.X No. 19, 2007. str. 2.

[6] Vidi šire u: Radičević, T., Izazovi u oblikovanju protuterorističke politike, Terorizam i sigurnost u 21. stoljeću: Jugoistočna Europa i svijet, znanstveni skup, Zagreb, 2003, str. 189–205,

[7] Najetović, Dž., Globalni terorizam i njegove implikacije na međunarodne odnose, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, str. 3.

pružaju utočišta nakon terorističkih akcija, razvoj medija i popularnost koju teroristi time dobivaju u svjetskim okvirima.[8] U svjetlu savremenog terorizma možemo reći da danas Al-Qa´ide i druge terorističke organizacije predstavljaju novu generaciju prijetnje. Njihova struktura je poput dobro organiziranih najsavremenijih međunarodnih korporacija, sa od vrha do dna uspostavljenim rukovodstvom, apsolutnom hijerarhijom, te nizom sadašnjih potencijalnih povezanosti sa „podružnicama" širom svijeta.[9]

Teroristički napad na Svjetski trgovinski centar i Pentagon u SAD prouzrokovao je val reakcija u svijetu, u rasponu od panike i straha do, ako ne odobravanja, onda barem opravdavanja pozivanjem na američku vanjsku politiku. Napadi Al-Qa´ide na teritoriju SAD pretvorili su terorizam preko noći u jedno od vodećih globalnih pitanja. Ovaj događaj označava početak pominjanja terora zajedno uz pridjev globalni. Svjedoci smo da je terorizam postao pojava, misao i termin koji je ušao u svakodnevni život čovjeka. Danas o terorizmu svi raspravljaju, negiraju ga, optužuju, kleveću i natječu se tko će u tim optužbama biti glasniji. Sama riječ „terorizam" danas nas odmah podsjeća na napad na Sjedinjene Američke Države, 11. septembra 2001. god., i mnogobrojne žrtve tih dramatičnih događaja, ali se odmah potom prisjetimo nedavnog napada na moskovski aerodrom, seriju samoubilačkih napada na londonski sistem javnog prijevoza jula 2005. godine, trodnevne tragične talačke krize u školi u Beslanu u septembru 2004. godine, miniranja pruge na željezničkoj stanici u Madridu 11. marta iste godine, bombaških napada u centru Istambula tijekom 2003–2004. god., upada terorista i krvavog oslobađanja više od 800 gledatelja i glumaca u moskovskom pozorištu 2002. god., napada na Bali 2002. god. i nažalost još mnogo drugih napada.

Iako teroristički napadi na SAD od 11. septembra nisu prvo susretanje međunarodne zajednice sa ovakvim vidom terorizma, to je ipak bio događaj koji je utjecao na značajno djelovanje antiterorističke koalicije na čelu sa SAD na značajnijem sprečavanju ekspanzije terorizma u svijetu. Reakcije Kongresa i Predsjednika SAD su bile brze i sveobuhvatne.

Kao odgovor na 11. septembar na temelju ustavne ovlasti Kongres SAD donosi *Joint Resolution Authorizing the Use of Militry Force Against Terrorist* kojim ovlašćuje Predsjednika SAD da poduzme sve potrebne mjere, uključujući i oružane snage, za zaštitu stanovništva i imovine od terorističkih napada u zemlji i inostranstvu.[10] U historijskom govoru pred Kongresom,

---

[8] Više o tome Šegvić, Saša, Međunarodni terorizam u hrvatskom zakonodavstvu i sudskoj praksi, Hrvatska pravna revija, mart 2006.

[9] Šegvić, S., Antiterorizam u kontekstu borbe organiziranog kriminala, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009, str. 667.

[10] Predsjednik G.W. Buš i Kongres osnovali su komisiju za ovaj teroristički napad koja je trebala da utvrdi razloge koji su doveli do napada 11. septembra, kao i kako se to moglo desiti, odnosno koje su to ogromne greške unutar obavještajne zajednice pa se te terorističke aktivnosti nisu spriječile i šta treba mijenjati. Komisija je pronašla tri velika problema u obavještajnoj zajednici koji su omogućili teroristički napad od 11.

nakon napada od 11. septembra 2001. god., sada već bivši predsjednik G.W. Buš je izjavio: „Svaki narod, u svakom regionu, sada treba da odluči – ili ste sa nama, ili ste sa teroristima. Od danas pa nadalje, svaka nacija koja nastavi da pruža sklonište ili podržava terorizam smatraće se neprijateljskim režimom za SAD."[11] Tako je sa najvišeg mjesta, govornice SAD, objavljen „globalni rat protiv terorizma." To je prva takva objava rata u XXI vijeku. Rat protiv terorizma postao je apsolutni prioritet SAD. Također, Vijeće Evrope je odmah nakon napada na SAD usvojilo *Akcijski plan* koji je predviđao: snažniju policijsku i pravosudnu suradnju; prihvaćanje jedinstvene definicije terorizma; uspostavljanje jedinstvenog popisa terorističkih organizacija; osnivanje zajedničkih istražnih grupa; veću razmjenu informacija; snažniju suradnju članica s *Europolom*; razvoj međunarodnih pravnih instrumenata; sprečavanje finansiranja terorizma; povećanje zrakoplovne sigurnosti i koordinaciju djelovanja EU na globalnoj razini.[12]

Protivteroristički napori protiv Al-Qa´ide i drugih terorističkih organizacija doveli su ih do velikih gubitaka i značajno oslabili, ali nažalost nisu doveli do njihovog potpunog sloma, čemu smo svi svjedoci, jer se teroristički napadi i dalje u svijetu događaju. Toj borbi protiv terorizma priključio se veliki broj država sa svih kontinenata, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, te brojne međunarodne organizacije. Bosna i Hercegovina se svojim potezima potvrdila kao aktivna članica antiterorističke koalicije u borbi protiv međunarodnog terorizma. Saradnja država u nastojanjima da se terorizam suzbije, preduvjet je za uspjeh. Na ovaj način međunarodna zajednica dobila je novu dimenziju – multilateralnu suradnju globalnih razmjera – na privrednom, finansijskom, diplomatskom, obavještajnom, policijskom, vojnom, logističkom i prometnom planu. U tom ratu protiv terorizma doneseno je niz antiterorističkih mjera koje države članice antiterorističke koalicije, svaka za sebe, te multilateralno i bilateralno, moraju provesti. Svoj doprinos dalo je i Vijeće sigurnosti UN-a kada je 28. septembra 2001. godine jednoglasno usvojilo rezoluciju o borbi protiv teororizma i sprečavanju finansiranja terorizma. Prema rezoluciji, sve zemlje su između ostalog morale: da na finansiranje terorista gledaju kao na kriminalno djelo, zamrznu sve fondove povezane sa teroristima, spriječe kretanje pojedinaca ili grupa za koje se sumnja da imaju veze sa teroristima, da prekinu sa svim oblicima podrške pojedincima i grupama umiješanim u terorističkа djela i

---

septembra. Te greške su: a) povezanost u sistem – obavještajne agencije ne razmjenjuju informacije međusobno, b) grupno mišljenje – tendencija u okviru obavještajne zajednice ka intelektualnoj homogenosti, nedostatak kompetitivne analize i nedostatak raznovrsnih pogleda i mišljenja, c) nedostatak ljudi – slab obavještajni rad ljudi, premalo špijuna, previše oslanjanja na satelite, bez izvora koji bi prodrli u Al-Qa´idu i druge terorističke ćelije. Navedeno prema Zoran Milosavljević, Vlada SAD: strategija prevencije terorizma, Politička revija, vol 12, br. 4, 2006. godina, str. 892.

[11] Daniel B., Deadly Connections, Cembridge University Press, New York, 2005. godina, str. 21. i 53.

[12] Šegvić, S., *op.cit.,* str. 682.

uskrate im svako utočište, da regrutovanje i nabavku oružja terorističkim grupama okončaju, da razmjenjuju informacije o teroristčkim djelima, mrežama i pokretima... Na naše veliko žaljenje, moramo naglasiti da se ovaj trenutak nije iskoristio da se u rezoluciji navede definicija terorizma, jer se članice nisu mogle dogovoriti oko nje.

PROBLEM DEFINIRANJA TERORIZMA

Terorizam kao globalni problem nije klasični delikt nasilja koji obično karakterizira implusivnost, nepromišljenost i sl., već promišljeni oblik racionalnog kriminala koji se rukovodi tzv. cost–benefit analizom (slično nekim drugim oblicima racionalnog kriminala – npr. organizovanom kriminalu).[13] On kao pojava savremenog društva u najširem smislu obuhvata različite akte nasilja i ugrožavanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i javnih, odnosno zajedničkih i individualnih dobara. Njegovim se djelovanjem ugrožavaju najznačajnije tekovine modernog vremena kao što su demokratija, sloboda i ljudska prava. Drugim riječima rečeno, terorizam predstavlja negaciju ključnih principa za koje se zalaže međunarodna zajednica. Bilo koji ozbiljan pokušaj razumijevanja terorizma mora uzeti u obzir značenja riječi „teror" i „terorisanje". Latinska riječ „*terrere"* doslovno znači „uzrokovati nečije drhtanje". U doslovnom smislu terorizam znači prouzrokovati intenzivan, savlađujući strah, sijanje straha među političkim protivnicima. Svrha terora i terorisanja jeste potčinjavanje ljudi, nametanje sopstvene volje zastrašivanjem i upotrebom sile.

Mada savremena nauka ulaže velike napore da ponudi njegovu općeprihvatljivu definiciju, terorizam nije dobio još nijednu više ili manje prihvaćenu definiciju u međunarodnom pravu, već samo široku osudu. Razlog da se što prije utvrdi jedinstvena definicija terorizma pronalazimo i u činjenici da će ta jedinstvena definicija terorizma biti osnova i mehanizam za šire mogućnosti međunarodne zajednice da se bori protiv terorizma. Općenito posmatrano postoji slaganje u vezi s općim odrednicama terorizma, ali isto tako postoji gomila razloga zbog kojih postoji neslaganje u pogledu definicije. Da bismo imali bolju predstavu o tome koliko je značajno imati jedinstvenu definiciju terorizma, navest ćemo nekoliko razloga:[14]

1. Razvijanje efektivne međunarodne strategije zahtijeva slaganje o tome sa čime se susrećemo, drugim riječima, trebamo definiciju terorizma;

---

[13] Derenčinović, D., Novi antiterorizam na razmeđu depolitizacije i dejuridizacije, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2002. godina, broj 2–3, str. 3

[14] Boaz, G., „Defining Terrorism: Is OneMan's TerroristAnotherMan's Freedom Fighter?", preuzeto iz: Alex Schmid, „Terrorism: The Definitional Problem", War Crimes Research Symposium: Terrorism on Trial, 2004, str. 379. Citirano prema Sahadžić Maja, „Pitanje definiranja terorizma u međunarodnom pravu", *Pregled* no. 2, 2009. godina, str. 160.

2. Međunarodna mobilizacija protiv terorizma, odnosno rat protiv terorizma, ne može donijeti rezultate sve dok se učesnici ne slože o jedinstvenoj definiciji;
3. Bez definicije je nemoguće formulirati ili primijeniti međunarodne sporazume protiv terorizma;
4. Iako su mnoge države potpisale dvostrane i višestrane sporazume koji se tiču ratnih zločina, ekstradicija za političke prijestupe je često eksplicitno isključena, i pozadina terorizma je uvijek politička;
5. Ona će omogućiti legislaciju i tačno određene kazne protiv onih koji napadaju, uključeni su ili podržavaju terorizam, i omogućit će uspostavljanje pravne kodifikacije i međunarodnih konvencija protiv terorizma, terorističkih organizacija, država koje podržavaju terorizam, te ekonomskih faktora koji sa njima trguju;
6. U isto vrijeme, definicija terorizma će onemogućiti pokušaje terorističkih organizacija da postignu javno priznanje, i smanjit će pružanje potpore od strane onih dijelova populacije koji su spremni da im pomognu;
7. Konačno, mehanizam primjene definicije terorizma mogao bi motivirati terorističke organizacije, prema moralnim i utilitarističkim shvaćanjima, da se okrenu od terorističkih aktivnosti prema alternativnim pravcima da bi došli do svog cilja, čime bi se smanjio obim međunarodnog terorizma.

Problem u definiranju terorizma je u tome što se on uvijek upotrebljava u kombinaciji sa aktima nasilja, koji nisu striktna definicija terorizma. Čini se da razumijevanje tog fenomena prevashodno zavisi od percepcije koju u odnosu na taj fenomen imaju pojedini autori.[15] Činjenica je da različite definicije terorizma onemogućuju suglasnost u definiranju terorizma kao takvog. Danas ima više od stotinu četrdeset definicija i niti jedna nije postigla univerzalnu važnost. Kao složena razvojna pojava, terorizam ima mnoštvo pojavnih oblika, što također otežava mogućnost definiranja i najupornijim i najkvalifikovanijim autorima iz ove oblasti.[16] Objektivni razlog što ne postoji svjetski prihvatljiva definicija terorizma pronalazimo u činjenici da ovaj fenomen nije nimalo lako definirati. Jedan od uzroka neslaganja oko definicije terorizma neki vide u nepostojanju integralne antiterorističke konvencije.[17] Jedan od razloga nepostojanja jedinstvene definicije terorizma nalazimo i u činjenici da neke države koriste terorizam kao sredstvo za ostvarivanje sopstvene spoljne politike. Ovo nam indirektno potvrđuje, na našu žalost, da se na terorizam gleda kao na važan instrument političke borbe. Naravno, pod

---

[15] Bosiljčić, G., „Pojam terora, terorizma i problem definicije terorizma“, *Pravna misao,* januar–februar/siječanj–veljača, 2006, str. 7.

[16] Simeunonović, D., Problem definisanja savremenog terorizma, Srpska politička misao, broj 3–4, 2005. godina, vol. 15, str. 8.

[17] Derenčinović, D., *op.cit.,* str. 6.

uvjetom da je njegova silina okrenuta protiv političkih protivnika. Definiranje terorizma otežava i niz drugih faktora. Neki od tih faktora su:[18]

- terorizam je pretežno tajna aktivnost, što i pored mnogih saznanja o njemu ipak sprečava potpuni uvid u ovaj fenomen, čak i onda kada on pripada prošlosti,
- termin terorizam je od svog nastanka prije dva stoljeća do danas više puta mijenjao značenje,
- termin terorizam je danas izrazito demonizovan usljed političkog estetiziranja, mada, suprotno danas rasprostranjenom mišljenju, nije uvijek bio (recimo, u 19. stoljeću ruski anarhisti i nihilisti su sami sebe nazivali teroristima, a danas nijedan terorista na svijetu sebe ne označava kao teroristu),
- malo je danas političkih fenomena pri čijem definiranju, kao u slučaju definiranja terorizma, učestvuju u tako velikoj mjeri interesi i emocije,
- različiti naučni pristupi (pravni, politikološki, vojni, sociološki i drugi) dovode pri pokušaju definiranja terorizma do upotrebe različitih vokabulara uobičajenih za te nauke, a koji se međusobno donekle razlikuju, što izaziva semantičke teškoće, najčešće u formi prisutnosti sinonimnosti i homonimnosti jezika,
- definiranje terorizma kao pojave se često zamjenjuje definiranjem samo metoda ili ciljeva terorista, bilo zato što su upadljivo u prvom planu opažanja, bilo iz razloga potrebe naglašene osude i isticanja neprihvatljivosti tih metoda i ciljeva u jednom društvu.

U tom pokušaju iznalaženja jedinstvene definicije terorizma od strane svjetske zajednice potrebno je biti veoma oprezan. „Ne bi trebalo pokušavati definirati terorizam samo da bi se došlo do brzog dogovora u pogledu definicije, jer onda zaista postoji rizik lošeg definiranja terorizma. Obilje definicija možda i ima potporu, u nekom drugačijem smislu, u doktrini međunarodnog prava.“[19]

DEFINIRANJE POJMA TERORIZAM

Međunarodna zajednica, gledano kroz historiju, protiv terorizma borila se puno prije ove nove globalizacije problema. Prvi pokušaj definiranja terorizma u međunarodnom pravu u vezi je sa Konvencijom o sprečavanju i kažnjavanju terorizma iz 1937. godine (1937 Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism). Predstavnici 24 države pod okriljem Društva naroda (League of Nations) potpisali su novembra 1937. godine u Ženevi Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju terorizma. Konvencija definira akte terorizma kao „kriminalne radnje uperene protiv neke države čiji je cilj ili

[18] Ibid., str. 9.

[19] Sahadžić, M., „Pitanje definiranja terorizma u međunarodnom pravu“, *Pregled* no. 2, 2009. godina, str. 154.

priroda da izazovu strah kod određenih ličnosti, grupa ili javnosti". Ratifikacija konvencije nije uspjela, jer do izbijanja Drugog svjetskog rata nijedna država je nije ratifikovala. Poslije ovog neuspjelog pokušaja međunarodne zajednice u kreiranju jedinstvene definicije terorizma, mnogobrojni autori kao i međunarodne organizacije i državni organi imaju svoje vlastite definicije terorizma, tako da je danas u svijetu mnogo definicija terorizma. Mada postoje i oprečna mišljenja, zagovornici smo teze da stalno iznalaženje novih definicija doprinosi usvajanju sveobuhvatne definicije terorizma u međunarodnom pravu. Da bismo bolje razumjeli šta znači terorizam i kakvu opasnost on predstavlja, navest ćemo nekoliko definicija terorizma. Na početku ćemo izložiti definiciju koja po nama možda i najbolje odražava šta je to u stvari terorizam, te koji su to njegovi elementi.

Tako, prema A. Šmidu, iskristalisala su se 22 elementa koja karakterišu pojam terorizma: upotreba sile, političko svojstvo, izazivanje straha, zastrašivanje, prijetnja, očekivanje psiholoških efekata, različitost žrtava i širi predmet napada, organizovano djelovanje, metode u strategiji borbe, kršenja pravila i nečovječnost, ucjena i prinuda, publicitet, samovolja i odsustvo diskriminacije, najčešće žrtve – civili, žrtve u principu – nevine osobe, organizovano vršenje nasilja, eksponiranje i prikazivanje „svojih postupaka" drugima, nepredvidivost, prikrivenost, ponavljanje, zločinačko svojstvo, zahtjevi i ultimatumi koji se upućuju drugim ljudima.[20]

Preciznu i veoma analitičnu definiciju terorizma daje Hofman: „Terorizam je: neizbežno politički po ciljevima i pobudama; nasilan ili, što je jednako važno, preti nasiljem; usmeren ka dalekosežnim psihološkim posljedicama van neposredne žrtve ili mete; vođen od strane neke organizacije s prepoznatljivom linijom komandovanja ili strukturom zavereničkih ćelija (čiji pripadnici ne nose uniforme ili oznake); i da ga vrši podnacionalna grupa ili nedržavna cjelina."[21]

Za Milana Pašanskog terorizam predstavlja sistematsko vršenje (ili prijuetnju da će biti izvršeno) oružanih akata na brižljivo odabrane mete napada, po unaprijed utvrđenom planu, sa ciljem izazivanja političkih posljedica u društvu ili šire u međunarodnoj zajednici.[22]

Prema Radoslavu Gaćinoviću terorizam je organizovana primjena nasilja (ili prijetnja nasiljem) od strane politički motivisanih izvršilaca, koji su odlučni da kroz strah, zebnju, defetizam i paniku nameću svoju volju organima vlasti i građanima.[23]

Vladan Vasiljević pod terorizmom kao međunarodnim zločinom definira da je to posebna grupa međunarodnih krivičnih djela, veoma teških po

---

[20] Radoslav G., Terorizam, Draslar, Beograd, 2005. godina, str. 39.
[21] Hofman, B., (2000), Unutrašnji terorizam, Beograd, 2000. god., str. 38.
[22] Doktorska disertacija „Teroristički akti protiv diplomatskih predstavnika", oktobar 1982. godina, str. 78.
[23] Radoslav, G., Savremeni terorizam, Grafomark, Beograd, 1998. god, str. 31.

ispoljenoj društvenoj opasnosti za koja je svojstveno da su svjesno preduzeti akti članova različitih organizovanih grupa, u pogledu pobuda za organizovanje uperenih protiv života ljudi i materijalnih i duhovnih dobara, stvorenih i priznatih u svjetskoj zajednici, pri čemu se korišćenjem različitih dozvoljenih i zabranjenih sredstava pogodnih za to, ova dobra uništavaju ili oštećuju, stvara se opšta opasnost i ugrožava mir.[24]

Dragan Simenunović smatra da se fenomen *savremeni terorizam* može teoretski najopćije odrediti kao složeni oblik organizovanog, individualnog i rjeđe institucionalizovanog političkog nasilja, obilježen zastrašujućim brahijalno-fizičkim i psihološkim metodama političke borbe kojima se obično, u vrijeme političkih i ekonomskih kriza, a rijetko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti „veliki ciljevi" na način potpuno neprimjeren datim uslovima, prije svega društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju.[25]

Igor Primorac misli da je terorizam najbolje definirati kao promišljenu uporabu nasilja, ili prijetnju njegovom uporabom, protiv nedužnih ljudi, s ciljem zastrašivanja nekih drugih ljudi kako bi učininili nešto što inače neće učiniti.[26]

Vojin Dimitrijević smatra da je svaki akt terorizma politički motiviranih izvršilaca određen odnosom prema vlasti i da je „prema tome politički". Ako političku suštinu može ponekad zamagliti raznolikost, time se suština neće promijeniti.[27]

Ujedinjene nacije smatraju da je terorista svaka osoba koja, djelujući nezavisno od znanja neke zemlje, ili kao pojedinac, ili kao član grupe koja nije priznata kao zvanično tijelo ili dio neke nacije, postupa na taj način što uništava ili oštećuje imovinu civilnog stanovništva ili vlada da bi se postigao neki politički cilj. Terorizam je akt lišavanja života ili ranjavanja ili akt uništavanja ili oštećenja imovine civila ili vlade, bez jasne dozvole određene vlade, od strane pojedinaca ili grupa ljudi koji samostalno djeluju, ili vlada koje djeluju iz vlastitih pobuda ili vjerovanja, da bi postigli neki politički cilj.[28]

Evropska unija definira terorizam kao namjerni akt koji može nanijeti ozbiljnu štetu zemlji ili međunarodnoj organizaciji, počinjen sa ciljem da se ozbiljno zastraši stanovništvo, neopravdano primoravajući vladu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili da se uzdrži od svakog činjenja, ozbiljno destabilišući ili uništavajući osnovne političke, ekonomske ili

---

[24] Vladan V., Pokušaj određivanja terorizma kao međunarodnog zločina, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, vol. XX, 1972. god, br. 1–3, str. 197.

[25] Međunarodni terorizam, izd. Beogradski forum za svijet ravnopravnih, Beograd, 2002. godina, str. 13.

[26] Primorac, I., *op.cit.*, str. 16.

[27] Dimitrijević, V., Terorizam, Radnička štampa, Beograd, 1982. godina, str. 37.

[28] Gaćinović, R., op.cit., str. 47.

društvene strukture pomoću napada na život ili fizički integritet neke osobe, kidnapovanja, uzimanja talaca, zauzimanja letjelica ili brodova ili proizvodnjom, posjedovanjem ili transportom oružja ili eksploziva.[29]

Koliki je problem općeprihvatljivog definiranja terorizma, govori nam podatak da čak različite državne agencije imaju različite definicije terorizma. Prema operativnoj definiciji FBI: „Terorizam je nezakonita upotreba sile ili nasilja protiv osoba ili imovine radi zastrašivanja ili prisiljavanja vlade, civilnog stanovništva ili bilo kojeg drugog segmenta stanovništva da slijede određene političke ili socijalne ciljeve."[30] Ministarstvo odbrane SAD definira terorizam: „Terorizam je nezakonita upotreba sile ili nasilja, ili prijetnja silom ili nasiljem uperena protiv pojedinaca ili nečije imovine da bi se izvršila prisila ili zastrašila vlada ili društvo, a u mnogim slučajevima da bi se postigao neki politički, vjerski ili ideološki cilj."[31]

Bez obzira na brojne definicije, mogu se uočiti neka zajednička polazišta, a to bi bilo da je: terorizam smišljena, politički motivirana upotreba nasilja ili prijetnja nasiljem da bi se zaplašila vlada ili većina javnosti ili da bi se izvršio pritisak na njih; također terorizam predstavlja strategiju nasilja koja je osmišljena da ostvari rezultate postepenim izazivanjem straha i nesigurnosti.[32]

Analizirajući navedene definicije terorizma, zaključujemo da je terorizam organizovana primjena nasilja usmjerena protiv civilnog društva i institucija države po unaprijed utvrđenom planu da bi postigao neki politički cilj. To bi bila naša definicija terorizma.

NOVI VID GLOBALNOG TERORIZMA

Govoreći o godišnjoj procjeni prijetnji nacionalnoj sigurnosti SAD, direktor Američke obavještajne službe Dennis C. Blair, 2. februara 2010. godine pred senatskim Odborom za obavještavanje naglasio je nekoliko visoko rangiranih prijetnji za fundamentalne interese SAD koje će zahtijevati veću pažnju, te ćemo se na jednu od tih prijetnji fokusirati u našem radu. Amerika je suočena sa stalnim terorističkim prijetnjama od strane Al-Qa´ide i drugih potencijalnih grupa koje dijele njenu protivzapadnu ideologiju. Direktor je naglasio svoju zabrinutost da će utjecaj osoba (koje služe za inspiraciju – uzor) poput Anwar al-Aulaqi-ja sve više motivirati pojedince da budu dio nasilnog ekstremizma. Najveća zabrinutost je zbog pojedinaca koji idu u inostranstvo na obuku pa se vraćaju da napadaju svoju domovinu.

---

[29] Kojadinović, I., Savremeni terorizam, Srpska politička misao, broj 4/2009, god. 16., vol.26, str. 264.
[30] Derenčinović, D., op.cit. str. 5
[31] Gaćinović, R., op.cit. str. 47.
[32] David, W., Terrorists and Terrorism in Contemporary World, Routledge, New York, 2004. pp. 1–4.

Primijećeni su neprekidni napori malog broja američkih građana da budu dio ekstremističkih aktivnosti na domaćem terenu i u inostranstvu. Tragični događaj u Fort Hood-u prošle godine naglašava zabrinutost o tome kakvu štetu mogu izazvati jedan ili nekolicina pojedinaca koji su domaći ekstremisti ako imaju volju i mogućnost pristupa određenim objektima.[33] Na kraju gospodin Blair kaže da do sada, radikalizacija grupa i pojedinaca u SAD je učinila više za širenje ideologije džihada i generiranje podrške za nasilje u inostranstvu, nego što je stvorila teroriste kojima je cilj/meta domovina. Povezanost sa inostranim terorističkim grupama je vjerovatno potrebna da bi se ova prijetnja transformirala na nivo povezan sa tradicionalnim terorističkim grupama. Posmatramo sve to da bismo uvidjeli kako teroristi iz inostranstva mogu stimulirati takvu aktivnost.

Napokon, iz svega navedenog možemo zaključiti da rat protiv terorizma pred američke državne institucije u cilju zaštite sopstvenih građana i institucija od svih oblika savremenog terorizma postavlja zahtjeve za stalno suočavanje sa terorističkim aktivnostima u svim oblicima, tako da je borba protiv terorističkih aktivnosti stalan zadatak državnih agencija, čiji uspjeh zavisi od stručnosti i profesionalizma nadležnih službi.

REZIME

Sagledavajući sve izneseno, zaključujemo da uprkos svim nastojanjima antiterorističke koalicije u borbi protiv međunarodnog terorizma, prijetnja od terorističkih napada je i dalje jednako stvarna koliko je stvaran bio napad na gradove New York i Washington u Sjedinjenim Američkim Državama 11. septembra 2001. godine. To govori o moći terorista i istovremeno o učinkovitosti borbe protiv terorizma na kojoj još treba dosta raditi. Borba protiv terorizma od međunarodne zajednice ne zahtijeva samo poboljšanje sigurnosnih mjera, uništenje terorističkih mreža i uhićenje njihovih pripadnika, već uključuje i duboko razumijevanje neprijateljstava koje pojedinci i neke društvene skupine osjećaju prema određenoj državi. Mišljenja smo da se terorizam ne može iskorijeniti samo upotrebom sile već mijenjanjem ukupnih društvenih odnosa, razvojem demokratije kao i masovnim edukovanjem stanovništa o pogubnosti terorizma. Svi ti savremeni oblici terorizma predstavljaju nove izazove pred međunarodnu zajednicu koja će morati iznalaziti bezbolniji i jednostavniji način za njihovo rješavanje.

---

[33] Masakar u vojnoj bazi Fort Hood u Texasu dogodio se 5. 11. 2009. godine. Major američke vojske Malik Nadal Hasa izvršio je napad na vojnike u bazi Fort Hood u Texasu i tom prilikom usmrtio 12 i ranio 31 osobu. Masakr se dogodio za vrijeme završne ceremenonije za apsolvente u teksaškoj vojnoj bazi Fort Hood. 39-godišnji počinitelj masakra, Nidal Malik Hasan, je u američkoj vojsci imao rang majora. Bio je vojni psihijatar.

Potrebno je naglasiti da postoji veoma veliki broj tipova, klasifikacija, načina manifestacije terorizma, a sam termin je od svog nastanka doživio promjene te im je i dalje podložan. Analizirajući navedene definicije, možemo zaključiti da je terorizam veoma složen kao i da postoje mnogobrojni razlozi za njegovo nedefiniranje. Također, želimo reći da sve navedene definicije terorizma imaju svoj kvalitet, mada nijedna nije općeprihvaćena. Općenito postoji saglasnost u vezi s osnovnim elementima terorizma. Od velikog značaja za borbu protiv terorizma bio bi ozbiljniji pristup (ako to tako možemo reći) Ujedinjenih nacija problemu definiranja terorizma na učinkovit i ozbiljan način, jer organi Ujedinjenih nacija koji usvajaju međunarodne dokumente koji se izravno odnose na terorizam ne nude definiciju teroriste odnosno terorizma, pa je i sama primjena tih međunarodnih dokumenata gotovo pa nemoguća. S obzirom na činjenicu da je terorizam postao globalna opasnost, potreba za definiranjem terorizma nikada nije bila tako izražena kao danas, te smo sigurni da će se ubrzo morati utvrditi jedna opća, prihvaćena definicija zbog dobrobiti cijelog čovječanstva.

Cilj ovog kratkog osvrta na godišnju procjenu prijetnji nacionalnoj sigurnosti SAD bio je da se ukaže da postoji i dalje jasna prijetnja po sigurnost SAD, i to nažalost u izmijenjenom obliku. Ta nova zastrašujuća činjenica je i ujedno jedno od obilježja savremenog terorizma, te zahtijeva iznalaženje novih metoda i sredstava u borbi protiv terorizma. U tom smislu SAD nužno trebaju poduzeti mjere koje bi na pravi način odgovorile terorističkim organizacijama. Taj zadatak nije nimalo jednostavan i tražit će angažman i veliku požrtvovanost svih relevantnih državnih institucija, od policije, obavještajnih službi, do vojnih jedinica.

LITERATURA

[1] Daniel Byman: Deadly Connections, Cembridge University Press, New York, 2005.

[2] David Whittaker, *Terrorists and Terrorism in Contemporary World*, Routledge, New York, pp. 1–4, 2004.

[3] Derenčinović, Davor: Novi antiterorizam na razmeđu depolitizacije i dejuridizacije, Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu, broj 2–3, 2002.

[4] Džemal Najetović: Globalni terorizam i njegove implikacije na međunarodne odnose, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, 2009.

[5] Gordana Bosiljčić: „Pojam terora, terorizma i problem definicije terorizma“, Pravna misao, januar – februar, 2006.

[6] Hofman, B.: Unutrašnji terorizam, Beograd, 2000.

[7] Igor Primorac: Suvremeni terorizam kao filozofska tema Polemos 10 1: 11–26 Vol.X No. 19, 2007.

[8] Ivana Kojadinović: Savremeni terorizam, Srpska politička misao, broj 4/2009.
[9] Međuanarodni terorizam, izd. Beogradski forum za svijet ravnopravnih, Beograd, 2002.
[10] Radičević, T.: Izazovi u oblikovanju protuterorističke politike, Terorizam i sigurnost u 21. stoljeću: Jugoistočna Europa i svijet, znanstveni skup, Zagreb, 2003.
[11] Radoslav Gaćinović: Savremeni terorizam, Grafomark, Beograd, 1998.
[12] Radoslav Gaćinović: Terorizam, Draslar, Beograd, 2005. godina
[13] Sahadžić, Maja, „Pitanje definiranja terorizma u međunarodnom pravu", *Pregled* No. 2, 2009.
[14] Sandra Marković: Terorizam i druga krizna stanja suvremenog društva i njihov uticaj na ograničavanja ljudskih prava i demokraciju, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 16, broj 1/2009.
[15] Simeunonović, Dragan: Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009.
[16] Simeunonović, Dragan: Problem definisanja savremenog terorizma, Srpska politička misao, broj 3–4, 2005.
[17] Šegvić, Saša: Antiterorizam u kontekstu borbe organiziranog kriminala, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009..
[18] Šegvić, Saša: Međunarodni terorizam u hrvatskom zakonodavstvu i sudskoj praksi, Hrvatska pravna revija, mart, 2006.
[19] Vladan Vasiljević: Pokušaj određivanja terorizma kao međunarodnog zločina, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, br. 1–3,vol XX, 1972.
[20] Vojin Dimitrijević: Terorizam, Radnička štampa, Beograd, 1982. godina
[21] Zoran Milosavljević: Vlada SAD: strategija prevencije terorizma, Politička revija, vol 12, br. 4, 2006.

Nermin Halilagić, MA
U.S. Embassy

Senad Hasanspahić, MA
University "Vitez" Travnik

Summary: In a conclusion, it can be said that despite all efforts undertaken by anti-terrorist coalition in fighting against international terrorism, the threat of terrorist attacks remains as serious as the attacks on New York and Washington city, in USA, on 11. September 2001. It is the best evidence of terrorists' power and, at the same time, of the efficient struggle against it that still craves

for improvement. The International Community is not only required to improve security measures, destroy terrorist networks and arrest terrorist members in its struggle against terrorism, but is also required to develop a deep understanding of hostility that individuals and some groups feel towards a particular country. It is thought that terrorism cannot be exterminated by using the force only. What is needed is the change of the whole social system, development of democracy and population aware of the disastrously effect of terrorism. All these new, modern types of terrorism represent new challenges for International Community which will have to contrive simpler ways for dealing with them.

It is necessary to stress that there are numerous different types, classifications, and various manifestations of terrorism and that even the very term terrorism has gone through changes and is still subjected to them. Analyzing the given definitions leads to conclusion that terrorism is a very complex term and many reasons for its non-defining are notable. Moreover, each definition has its quality but none of them is universally accepted. There is a general consensus regarding the basic elements of terrorism. In fighting against terrorism, of great importance would be a more serious approach (if it could be called like that) of the United Nations to the problem of defining terrorism in an effective and serious manner because the organs of the United Nations which adopt international documents directly related to terrorism do not offer a definition of a terrorist or terrorism. Therefore, the application of these international documents is almost impossible. Considering the fact that terrorism has become a global threat, the necessity for defining it has never been more prominent and we are positive that the official definition will soon be determined, for welfare of the mankind.

The goal of our brief review on annual assessment of threats to US national security was to highlight the existence of a possible threat, unfortunately in changed form. That new terrifying fact is, at the same time, one of the characteristics of modern terrorism, and therefore it seeks for new methods and means in fighting terrorism. In that sense, USA should necessarily take measures that could rightly respond to Osama bin Laden and his followers as well as some other terrorist organizations. That task is everything but not easy and will require serious engagement and complete dedication of all relevant state institutions, including police, intelligence agencies and military units.

Stručni rad – UDK 323.285: 351.74/.76

UPOTREBA HELIKOPTERA U PROTIVTERORISTIČKIM OPERACIJAMA

USAGE OF HELICOPTER IN ANTI-TERRORISM OPERATIONS

kapetan Robert Vulić, pilot
dipl. krim. spec.
Oružane snage Bosne i Hercegovine

Apstrakt: Upotreba vazduhoplovstva, prvenstveno vojnog vazduhoplovstva, u protivterorističkim operacijama na globalnom (svjetskom) nivou može se posmatrati kroz dva perioda. Prvi period se odnosi na angažovanje vazduhoplovstva prije 11. septembra 2001. godine, a drugi period se odnosi na angažovanje vazduhoplovstva poslije 11. septembra 2001. godine. Za period prije 11. septembra 2001. godine karakteristično je da upotreba vazduhoplovstva u protivterorističkim operacijama nije smatrana racionalnim iz razloga nepovoljnog odnosa uloženo-dobijeno, odnosno, smatrano je da nisu postojali dovoljno rentabilni ciljevi po kojima bi se upotrebljavale sofisticirane i skupe snage avijacije. Naravno, u posmatranom periodu, postojali su i izuzeci pretežno ograničenog lokalnog karaktera (Izrael, SFRJ, Čečenija i sl.).

Nakon 11. septembra 2001. godine SAD objavljuju rat terorizmu na globalnom nivou, čime se stiče osnova da se u protivterorističkim operacijama upotrebljava i avijacija. U protivterorističkim operacijama se upotrebljavaju: borbeni, transportni i izviđački avioni i helikopteri, bespilotne letjelice, sateliti, baloni, avijacija za elektronsko ratovanje itd. Pri izvođenju neposrednih (taktičkih) protivterorističkih operacija (neposredno dejstvo i eliminacija terorista) helikopter je nezaobilazno i efikasno sredstvo, zahvaljujući svojim mogućnostima upotrebe.

Helikopter, kao sredstvo protivterorističke borbe, može se koristiti na različite načine i u različitim uslovima. Analizirajuću njihovu upotrebu u neposrednom okruženju, dolazi se do zaključka da se helikopteri prije svega upotrebljavaju za transport, desant i evakuaciju protivterorističkih jedinica i grupa, evakuaciju povrijeđenih i ranjenih, kao i za zadatke izviđanja, praćenja, identifikacije, procjene dejstva itd. Rad se zasniva na autorovim iskustvima u radu sa Specijalnom jedinicom policije MUP-a Republike Srpske tokom 2010. godine.

Opisane su određene radnje i postupci kroz primjenu modela direktne podrške avijacije (helikoptera) protivterorističkoj jedinici u protivterorističkim operacijama. U odnosu na konkretne taktičko-tehničke karakteristike helikoptera Mi-8, u kontekstu navedenog modela primjene helikoptera u protivterorističkim operacijama, prikazani su načini ukrcavanja i iskrcavanja pripadnika protivterorističke jedinice. Kroz načine ukrcavanja i iskrcavanja date su osnovne karakteristike u pogledu broja ljudi, normativa za iskrcavanje, uslovi i načini njihove primjene.

Ključne riječi: protivteroristička operacija, helikopter, model upotrebe, direktna podrška

UVOD

Helikopter je vazduhoplov koji se održava u vazduhu i kreće kroz vazduh pomoću jednog ili više horizontalnih rotora. Helikopteri su klasifikovani kao vazduhoplovi sa rotacionim krilima za razliku od klasičnih vazduhoplova sa fiksnim krilima. Riječ „helikopter“ je nastala od grčkih riječi „*Heliks* (spirala)“ i „*Pteron* (krilo)“. Helikopter sa motorom je izmislio Slovak Jan Bahil. U odnosu na avion, helikopter ima nekoliko osnovnih prednosti:

- sposobnost vertikalnog poletanja i sletanja;
- sposobnost poletanja sa ograničenih nepripremljenih terena i sletanja na njih;
- sposobnost kretanja naprijed, nazad, bočno i kombinovano;
- sposobnost lebdenja do određene visine leta;
- sposobnost vertikalnog penjanja i spuštanja:
- sposobnost letenja u svim uslovima, danju i noću.

Postoji više podjela helikoptera. U smislu upotrebe helikoptera u protivterorističkim operacijama, interesantna je podjela helikoptera na: lake (maksimalna težina u poletanju 10 tona), srednje (10–20 tona) i teške (20 i više tona).

Pored maksimalne težine helikoptera u poletanju, bitno je primijetiti da su u upotrebi najbrojniji srednji helikopteri klasične konstrukcione šeme, odnosno helikopteri sa jednim nosećim (glavnim) rotorom i jednim repnim rotorom. Sa aspekta upotrebe u protivterorističkim operacijama, poželjniji su: dvomotorni (višemotorni) helikopteri u odnosu na jednomotorne helikoptere, zatim helikopteri sa najmanje 6 putničkih sjedišta i više, helikopteri koji su opremljeni za instrumentalno letenje (letenje bez spoljnje vidljivosti – isključivo prema pokazivanju instrumenata u helikopteru), helikopteri sa dva pilota itd.

Ukoliko se helikopter u okviru navedenih operacija upotrebljava i za zadatke izviđanja, praćenja, identifikacije, procjene situacije, komandovanje iz vazduha i sl, oprema se posebnom opremom za: noćno osmatranje i

osmatranje u složenim uslovima (termovizija), posebnom opremom za komunikaciju i komandovanje, navigacijskom opremom i ostalom opremom koja omogućava izvršavanje postavljenih zadataka. Helikopteri koji se upotrebljavaju u protivterorističkim operacijama trebaju biti opremljeni spoljnim (konzolnim) dizalicama sa jedne (ili obje) bočne strane helikoptera, kliznim vratima sa obje bočne strane helikoptera i ostalom posebnom opremom koja omogućava bezbjedno i efikasno izvršavanje zadataka.

Helikopteri koji se upotrebljavaju za neposredno dejstvo po teroristima (neprijatelju), moraju da budu adekvatno opremljeni za ova dejstva, kako u pogledu ubojnih sredstava kojima se dejstvuje (naoružanje), tako i u pogledu zaštite od dejstava protivnika. Zaštita od dejstva protivnika obuhvata zaštitu posade i zaštitu vitalnih dijelova helikoptera. Potrebna je i dopunska adekvatna oprema helikoptera, sistem protiv požara, sistem protiv zaleđivanja i sl., koji omogućavaju odgovarajuću borbenu žilavost helikoptera.

POJAM PROTIVTERORISTIČKE BORBE

Protivteroristička borba je kompleks usklađenih ofanzivnih i defanzivnih oružanih i nenaoružanih mjera i aktivnosti koje preduzimaju subjekti i snage pasivnog subjekta (žrtve napada) u procesu terorizma, sa prioritetnim ciljem da odvrate teroriste od izvođenja akata nasilja, odnosno da ih spriječe da napadnu neposrednu žrtvu, a ukoliko su otpočeli da primjenjuju oružano nasilje, da njihove izvođače (naoružane bande i slične sastave) u što kraćem vremenskom roku, efikasno i potpuno neutrališu, istovremeno odlučno nastojeći na razbijanju i uništavanju drugih (nevojnih) elemenata njihove organizacijske strukture.

PROTIVTERORISTIČKA OPERACIJA

Protivteroristička operacija je vrhunski, veoma složen i prvenstveno ofanzivan oblik protivterorističke borbe, u kojem svi subjekti i snage protivterorističkog sistema države, prvenstveno namjenske protivterorističke snage, maksimalnom primjenom neoružanih i oružanih mjera i aktivnosti protiv pojedinog, većeg broja ili svih strukturalnih elemenata određenog terorističkog subjekta, na određenom prostoru i za određeno vrijeme nastoje da ih neutrališu u najvećoj mogućoj mjeri i time postignu postavljeni operativni ili strategijski cilj.

MODELI UPOTREBE HELIKOPTERA U PROTIVTERORISTIČKIM OPERACIJAMA

U praksi provođenja protivterorističkih operacija praktikuje se nekoliko modela (načina) upotrebe helikoptera. Ovi modeli upotrebe helikoptera su:

obavještajno-izviđačka podrška, indirektna podrška protivterorističkim jedinicama i grupama, direktna podrška, ofanzivna dejstva i defanzivna dejstva. Svi načini angažovanja helikoptera u protivterorističkim operacijama mogu se svrstati u neki od navedenih modela.

OBAVJEŠTAJNO-IZVIĐAČKA PODRŠKA

Obavještajno-izviđačka podrška protivterorističkih operacija obuhvata zadatke: nadgledanja, izviđanja, prisluškivanja, prikupljanja informacija, identifikacije, praćenja i procjene operativne situacije, kao i verifikaciju i potvrdu efikasnosti izvršenih dejstava. U zavisnosti od tehničke opremljenosti helikoptera kojim se vrše navedeni zadaci, izvode se danju i noću, u nepovoljnim i složenim meteorološkim uslovima. Zadaci se mogu izvoditi s jednim ili sa više helikoptera.

Nadgledanjem se prikupljaju inicijalni podaci o lokaciji i kretanju terorističkih grupa i pojedinaca, kao i o aktivnostima na ranije identifikovanim lokacijama i objektima dejstva. Takođe se prikupljaju inicijalni podaci o opštoj aktivnosti u širem području. Izviđanje se provodi radi dobijanja informacija o aktivnostima u rejonu nadgledanja, načelno u ranije određenom ili identifikovanom rejonu, i vrši se usmjerenije u odnosu na nadgledanje. Prisluškivanje se izvodi radi prikupljanja informacija u vezi sa terorističkim grupama i pojedincima.

Identifikacija se vrši u cilju utvrđivanja i potvrde tačnog identiteta i prirode pojedinaca, grupa ili objekata dejstva, u cilju potvrde legimiteta za dejstvo. Praćenjem su obuhvaćeni zadaci neprestanog nadgledanja identifikovanih pojedinaca ili grupa sa jedne strane, ili u cilju identifikacije prirode i namjera praćenih subjekata.

Procjena operativne situacije obuhvata procjenu faktora rizika u provođenju protivterorističke operacije, budući da procjena situacije iz vazdušnog prostora pruža određene prednosti u odnosu na procjenu situacije sa zemlje. Najpotpunija procjena se postiže koordinacijom procjene sa zemlje i iz vazduha. Potvrda efikasnosti izvršenih dejstava se vrši analizom rezultata dejstva, najčešće protivterorističkih jedinica po objektima, pojedincima i terorističkim grupama.

Ovaj model podrške jedinicama se smatra vrlo važnim, budući da omogućava pravilno i brzo donošenje odluka. U slučaju nepostojanja navedene adekvatne obavještajno-izviđačke podrške, terorističke grupe i pojedinci se nalaze u tzv. „ciklusu odlučivanja“ i imaju inicijativu. Postojanje inicijative od strane terorističkih organizacija, grupa i pojedinaca se smatra krajnje nepovoljnim i nepoželjnim.

INDIREKTNA PODRŠKA PROTIVTERORISTIČKIM JEDINICAMA

Indirektna podrška protivterorističkim jedinicama i protivterorističkim grupama se provodi kroz više oblika dejstava. Mogućnost primjene indirektne podrške je u direktnoj zavisnosti od opremeljenosti i vrste helikoptera (borbeni ili transportni), zatim od nivoa organizacije helikopterskih snaga (jedinstveno komandovanje) i od nivoa obavještajno-izviđačkih aktivnosti. Upravo su tačne i pravovremene informacije osnovni preduslov za uspješno izvođenje indirektnih dejstava u cilju podrške vlastitim protivterorističkim jedinicama.

Dejstva u cilju indirektne podrške je moguće izvoditi sa ciljem skretanja, narušavanja, odlaganja ili uništenja potencijala terorističkih grupa i pojedinaca prije nego što oni ispolje efikasno dejstvo. Ova dejstva, u cilju indirektne podrške, izvode se, načelno, sa distance i nije potrebna koordinacija sa vlastitim snagama. Najbolji rezultati se postižu posebno opremljenim helikopterima, koji prikrivenim letom dolaze u blizinu identifikovanih ciljeva, i koji mogu precizno da dejstvuju u svim meteorološkim uslovima danju i noću. U najvećem broju slučajeva ciljevi su teroristički lideri, manje grupe terorista ili kampovi za obuku. Ciljevi mogu da budu duboko unutar teritorije zemlje domaćina terorizma ili u zemljama koje pružaju podršku terorizmu.

Osim direktnih dejstava po navedenim terorističkim ciljevima, ovim dejstvima indirektne podrške se posredno narušava njihova moć preko ugrožavanja logistike i izvora finansiranja i putem ugrožavanja podrške koju uživaju u zemljama koje podržavaju terorizam i njihove aktivnosti. Ova dejstva će helikopterska jedinica da izvodi relativno samostalno, uz komandovanje sa jednog mjesta, uz adekvatno obavještajno obezbjeđenje.

Indirektna podrška protivterorističkim jedinicama može da bude planirana i hitna. Planirana podrška je optimalnija jer omogućava efikasniji izbor snaga i sredstava za izvođenje dejstava u cilju minimalnih gubitaka, smanjenja kolateralne štete i efikasnog dejstva. Složenost protivterorističkih operacija često zahtijeva i drugačiji pristup, odnosno hitnu podršku, indirektnu ili direktnu. Odnosi se prije svega na terorističke ciljeve koji se intenzivno i brzo kreću, ili je došlo do bitne promjene operativne situacije na terenu. Adekvatna informatička i obavještajna podrška su neophodni uslovi da se izvedu zadaci i dejstva hitne podrške.

DIREKTNA PODRŠKA

Direktna podrška protivterorističkim jedinicama je, u odnosu na nivo koordinacije, složeniji vid dejstava. Odnosi se na obezbjeđenje taktičkog manevra i logističke podrške angažovanim protivterorističkim snagama. U

cilju obezbjeđenja navedenih oblika podrške, angažovani helikopteri moraju da imaju adekvatne prostorne mogućnosti. Osim navedenih prostornih mogućnosti, helikopteri moraju da budu opremljeni za letenje u svim meteorološkim uslovima, danju i noću.

U suštini, ovaj način angažovanja omogućava da se manji protivteroristički timovi ili jedinice u uslovima borbenog dodira sa protivnikom ojačaju do potrebnog nivoa, ili da se brzo premjeste, desantiraju ili evakuišu. Direktna podrška podrazumijeva da se helikopter „veže" za određenu jedinicu. Izvršavaju se i zadaci ubacivanja vlastitih jedinica iza linija protivnika.

OFANZIVNA DEJSTVA

Ofanzivna dejstva su, u smislu koordinacije sa podržavanom jedinicom, najsloženija s obzirom na to da se izvode, u najvećem broju slučajeva, kao bliska podrška jedinicima u borbenom dodiru sa naprijateljem. Iako složena i zahtjevna, ova dejstva su efikasna i cjelishodna. Upotreba helikoptera na navedeni način je uvijek pod komandom i rukovođenjem komandnog kadra same helikopterske jedinice. Provodi se neposredno preko pridodatih pripadnika helikopterske jedinice jedinici koja se podržava. Uglavnom se podržavaju manje protivterorističke jedinice, koje se zbog svoje agilnosti i mobilnosti upotrebljavaju u protivterorističkim dejstvima.

Komandovanje u ovim akcijama se obezbjeđuje preko krajnjeg kontrolora (oficira za navođenje), koji jedini ima pravo da odobri dejstvo. Odobravanje dejstava se vrši nakon detekcije, pozitivne identifikacije, usmjeravanja i određivanja ciljeva. Navedene aktivnosti se provode u cilju izbjegavanja kolateralne štete i dejstva po sopstvenim snagama.

U zavisnosti od opremljenosti helikoptera (vazduhoplova), karakteristika naoružanja koje se koristi i karakteristika sistema za detekciju i identifikaciju ciljeva, postoje tri osnovna tipa navođenja helikoptera na dejstvo po terorističkim ciljevima:

1. tip, kada oficir za navođenje vizuelno prati cilj i helikopter koji dejstvuje na cilj. U ovom slučaju se vrši praćenje putem optičke opreme i ujedno se usmjerava helikopter na cilj dejstva. Ograničenje po ovom načinu je vezano za vremenske uslove i vidljivost, pri čemu loši vremenski uslovi dovode do nepouzdanosti sistema praćenja, identifikacije i dejstva, zatim po pouzdanosti opreme za praćenje i sl.

2. tip se primjenjuje kada se ne vidi meta koja se napada ili helikopter kojim se meta napada u trenutku dejstva, ili kada helikopter nema zahvat mete nišansko-navigacijskim sistemom. Ovaj način se primjenjuje noću, u uslovima lošeg vremena ili u uslovima dejstva sa velike daljine. Helikopteru, koji dejstvuje sa daljine, prenosi se tačka nišanjenja putem nekih od raspoloživih tehničkih sredstava. Oficir za navođenje nastoji da koordinira

dejstvo u cilju izbjegavanja grešaka dejstva, a zbog složenih uslova u kojima se dejstvuje.

3. tip, se primjenjuje u slučaju dejstva jednog helikoptera po više ciljeva uz ograničenja. Ni u ovom slučaju se ne zahtijeva vizuelni kontakt helikoptera i cilja, međutim podaci se moraju prenositi u realnom vremenu do komandnog mjesta, a oficir za navođenje vazduhoplovu postavlja ograničenja u vidu: vremena dejstva, koordinata, kursa napada, naoružanja koje se upotrebljava, i daje konačno odobrenje za dejstvo.

U suštini, ofanzivna dejstva helikoptera (helikopterskih snaga) predstavljaju kompleksan model različitih sadržaja protivterorističkih dejstava usmjerenih na direktno uništenje otkrivenih elemenata terorističke organizacije, od vođa do pojedinačnih terorističkih ćelija na terenu.

DEFANZIVNA DEJSTVA

Defanzivna dejstva imaju za cilj zaštitu sopstvenih snaga i vitalnih objekata od terorističkog (neprijateljskog) napada. Ovim dejstvima se obezbjeđuje sigurna zona kojom se štite sopstvene komunikacije i neutrališe inicijativa terorista. Ovo se postiže: policijskom kontrolom vazdušnog prostora, odbranom područja (zone) i odbranom objekta.

Helikopteri su zbog svoje pokretljivosti, prostornih, vremenskih i transportnih mogućnosti, uključujući značajnu vatrenu moć sa fleksibilnošću naoružanih helikoptera, značajan faktor i elemenat efikasnosti protivterorističkih jedinica. Međutim, ukoliko se helikopterske snage primjenjuju samostalno, bez jasno definisanog i određenog cilja, uz lošu strategiju i neadekvatnu taktiku upotrebe, bez adekvatno opremljenih i obučenih snaga, uspjeh operacije gotovo sigurno izostaje, što su pokazali brojni primjeri.

UPOTREBA HELIKOPTERA U PROTIVTERORISTIČKIM OPERACIJAMA U OKRUŽENJU

Pod ovim autor podrazumijeva upotrebu helikoptera u protivterorističkim operacijama u Republici Srbiji i Republici Srpskoj (BiH). Naime, do ovakvog opredjeljenja se došlo na osnovu velikog broja informacija koje je moguće pronaći putem interneta, a vezano za život i rad Helikopterske jedinice MUP-a Republike Srbije i protivterorističkih jedinica MUP-a Republike Srbije. Pri izradi ovog rada korištena su određena dostupna iskustva pomenutih jedinica.

Korištena su autorova iskustva u radu sa Specijalnom jedinicom policije MUP-a Republike Srpske. Autor je imao privilegiju da tokom više mjeseci u 2010. godini provodi obuku sa navedenom Specijalnom jedinicom. Osim provođenje obuke, posebno u njenom letačkom dijelu, autor je aktivno

učestvovao u planiranju načina provođenja određenih vježbi i pri tome su sticana dragocijena iskustva vezana za eventualnu upotrebu navedene jedinice (i ostalih namjenskih jedinica) u protivterorističkim operacijama.

Postoji nekoliko modela upotrebe helikoptera u protivterorističkim operacijama. Ti modeli upotrebe su: obavještajno-izviđačka podrška, indirektna podrška protivterorističkim jedinicama i grupama, direktna podrška, ofanzivna dejstva i defanzivna dejstva. Primjena pojedinih modela angažovanja helikoptera diktirana je uslovima u kojima se izvode operacije, kao i vrstom i opremljenošću helikoptera.

Obuka je provođena sa helikopterom Mi-8T i eventualne terorističke situacije, u kojima će se upotrijebiti helikopteri, mogu da budu efikasno rješavane upotrebom navedenog tipa helikoptera. Dakle, moguće je provesti samo određene modele upotrebe. Ovo je diktirano prije svega činjenicom da je helikopter Mi-8T srenji transportni nenaoružani helikopter, čime nije moguća primjena nekih od modela upotrebe, a to su: ofanzivna i defanzivna dejstva.

U ograničenoj mjeri je moguća primjena modela obavještajno-izviđačke podrške s obzirom na nivo opremljenosti i veličinu samog helikoptera. Za ovu vrstu podrške cjelishodno je upotrijebiti manji i odgovarajućom opremom opremljen manji helikopter. Međutim, trenutna tehnička opremljenost ne zadovoljava kriterije efikasne upotrebe helikoptera u navedenom modelu podrške protivterorističkim operacijama.

Indirektnu podršku protivterorističkoj jedinici je moguće provesti u manjem obimu, prije svega planskom upotrebom u cilju prevoženja grupe ili jedinice za podršku u rejone blokiranja npr. komunikacija ili određenih područja u cilju sprečavanja bijega terorističkih grupa i sl. Indirektna podrška obuhvata i prevoz materijalno-tehničkih sredstava i opreme, transport, desantiranje ili evakuaciju rezervnih jedinica i sl. Bitno je istaći da u slučaju ograničenog broja helikoptera koji se mogu upotrijebiti u protivterorističkim operacijama, model indirektne podrške je manje značajan od modela direktne podrške.

Direktna podrška protivterorističkim jedinicama odnosi se na podršku jedinici u protivterorističkim situacijama na način da joj se obezbijedi povoljan taktički manevar u odnosu na raspored terorista (neprijatelja) i adekvatna logistička podrška samoj operaciji. Ovaj model se načelno provodi ukrcavanjem, prevoženjem i desantiranjem protivterorističkih grupa ili protivteroristčkih jedinica. Sljedeći način primjene modela direktne podrške odnosi se na evakuacije i izvlačenja, odnosno na medicinske evakuacije i prevoženja, zatim na primjenu modela direktne podrške prevoženjem materijalno-tehničkih sredstava i opreme koji su neophodni za efikasno provođenje protivterorističkih operacija. U odnosu na vrstu helikoptera (srednji transportni nenaoružani helikopter) i u odnosu na nivo opreme (helikopter Mi-8 je opremljen za izvršavanje operacija u povoljnim i složenim

meteorološkim uslovima danju i noću – sa određenim ograničenjima tehničke prirode), model direktne podrške je model koji se *najčešće primjenjuje* u protivterorističkim operacijama.

PRIMJENA MODELA DIREKTNE PODRŠKE

Primjena modela direktne podrške jedinici koja izvodi protivterorističke operacije odnosi se na upotrebu helikoptera Mi-8T, u provođenju navedenih operacija, u sadejstvu sa Specijalnom jedinicom MUP-a Republike Srpske. Date su prostorne, vremenske i transportne mogućnosti samog helikoptera, normativi za ukrcavanje i iskrcavanje i pojedinačno su prikazane određene faze operacije. U odnosu na ranije navedeno, istaknuto je da je primjena modela direktne podrške najčešća u posmatranom okruženju. Model se primjenjuje kroz ukrcavanje, prevoženje, iskrcavanje i desant protivterorističkih jedinica, zatim kroz izvlačenje i evakuaciju ljudstva i kroz prevoženje materijalno-tehničkih sredstava i opreme.

Obim operacije zavisi od navedenih mogućnosti helikoptera. Pošto se proračuni vrše u odnosu na helikopter Mi-8T navešće se mogućnosti helikoptera koje su bitne za proračun i provođenje navedenih operacija. Mogućnosti se odnose na maksimalne vrijednosti, s tim što navedene mogućnosti u realnim uslovima podliježu određenim ograničenjima operativno-tehničke prirode. Osnovne mogućnosti helikoptera Mi-8T, a bitne za izvođenje protivterorističkih operacija, jesu sljedeće:

1. Transportne mogućnosti:

maksimalan broj ljudi pri prevoženju	24 čovjeka
optimalan broj ljudi pri prevoženju	12–16 ljudi, uključujući komandira grupe (jedinice) i medicinskog tehničara
maksimalna težina ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava koja se prevoze u helikopteru	4.000 kg
optimalna operativna težina ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava koja se prevoze u helikopteru	2.000 kg
maksimalna težina ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava koja se prevoze kao spoljnji (viseći) teret	3.000 kg
optimalna operativna težina ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava koja se prevoze kao spoljnji (viseći) teret	1.000 kg
maksimalna težina tereta (1 čovjek na spoljnoj dizalici/nosila sa povrijeđenim)	150 kg
maksimalan broj povrijeđenih u helikopteru	12 ljudi i medicinski pratilac
maksimalan broj povrijeđenih na nosilima	6 ljudi i medicinski pratilac

2. Prostorne mogućnosti:

maksimalan dolet helikoptera	700 km (sa dopunskim rezervoarom goriva)/465 km (bez dopunskog rezervoara goriva)
operativni dolet helikoptera u protivterorističkim operacijama	200 km
najveća visina leta	4.500 m
minimalna veličina terena za sletanje helikoptera	50 x 50 m

3. Vremenske mogućnosti:

maksimalno vrijeme ostajanja u vazduhu	3 h 45 min
normalno vrijeme ostajanja u vazduhu	2 h
operativno vrijeme ostajanja u vazduhu (u protivter. oper.)	30 min
maksimalna brzina leta	250 km/h (4,17 km/min)
brzina leta u operacijama	180–210 km/h (3–3,5 km/min)
srednje vrijeme dopune gorivom na zemlji	20 min
srednje vrijeme poletanja sa ukrcavanjem protivterorističke grupe/jedinice (posade helikoptera u pripravnosti za poletanje)	5–10 min
srednje vrijeme manevra prilaza na sletanje sa sletanjem	3–4 min

U odnosu na navedene mogućnosti helikoptera, Specijalna jedinica policije MUP-a Republike Srpske u protivterorističkim operacijama je, pored ostalih, osposobljena i uvježbana za izvođenje sljedećih vrsta aktivnosti:

1. ukrcavanje u helikopter, kada je on na zemlji;
2. ukrcavanje u helikopter putem konzolne dizalice, kada on lebdi iznad zemlje;
3. ukrcavanje u helikopter povrijeđenih putem konzolne dizalice, u nosilu, kada on lebdi iznad zemlje;
4. ukrcavanje u helikopter povrijeđenih putem konzolne dizalice, kada helikopter lebdi iznad zemlje;
5. iskrcavanje iz helikoptera (desant), u zaštitnoj formaciji, kada se helikopter nalazi na zemlji;
6. iskrcavanje iz helikoptera (desant) kada on lebdi 1–1,5 m iznad zemlje;
7. iskrcavanje iz helikoptera, ronilaca (ronilačkog tima), kada isti lebdi 3–5 m iznad vodene površine;
8. iskrcavanje iz helikoptera putem konzolne dizalice, kada on lebdi 10–15 m iznad zemlje (vodene površine);

9. iskrcavanje iz helikoptera putem alpinističkog užeta, kada on lebdi i do 30 m iznad zemlje (vodene površine);
10. iskrcavanje iz helikoptera putem brzog užeta („fast rope“), kada on lebdi 10–15 m iznad zemlje (vodene površine).

UKRCAVANJE U HELIKOPTER

Ukrcavanje protivterorističke jedinice (grupe) u helikopter kada se on nalazi na zemlji je, od svih navedenih načina ukrcavanja, najbrži odnosno izvodi se za najkraće vrijeme. Primjenjuje se u uslovima kada u blizini rejona ukrcavanja postoji pogodan teren za sletanje helikoptera i ukrcavanje jedinice. Osim što je najbrži, ovaj način ukrcavanja je najbezbjedniji za pripadnike jedinice sa aspekta bezbjednosti letenja. Ukoliko se ukrcava jedinica od 12 do 16 ljudi, smatra se i jedinim cjelishodnim načinom ukrcavanja. U zavisnosti od veličine i opremljenosti jedinice, zajedno sa elementima uvježbanosti, normativ ukrcavanja 12–16 pripadnika jedinice od početka momenta ukrcavanja pa do momenta poletanja helikoptera iznosi 2–4 minuta.

Ukrcavanje putem konzolne dizalice, kada helikopter lebdi iznad zemlje (vodene površine) vrši se u slučaju da evakuacija pripadnika jedinice ne može da se izvrši zemaljskim putem, a u blizini rejona evakuacije ne postoji pogodno mjesto za sletanje helikoptera. Na opisani način vrši se ukrcavanje manje grupe ljudi, odnosno 4–6 pripadnika jedinice. Vremenski normativ za podizanje jednog pripadnika jedinice i za ukrcavanje u helikopter je 5 minuta. Imajući u vidu navedeno vrijeme, opisani način podliježe određenim ograničenjima a vezano za upotrebu ovog načina ukrcavanja. Navedeno ukrcavanje je rizično, kako za pripadnike jedinice, tako i za posadu helikoptera, ukoliko se vrši u zoni dejstva protivnika, pošto helikopter „nepomično“ lebdi na jednom mjestu oko 5 minuta, čime postaje uočljiva i interesantna meta za protivnika. Drugi značajan ograničavajući faktor jesu eksploatacione norme helikoptera, pogotovo u ljetnjim mjesecima, budući da se nakon 3–4 ukrcavanja, u vremenu od najmanje 5 minuta moraju hladiti motori helikoptera, što podrazumijeva let u trajanju do 5 minuta, čime se povećava ukupno vrijeme ukrcavanja. Osim navedenog, za uspješno provođenje ukrcavanja potrebna je odlična uvježbanost posada helikoptera i pripadnika jedinice. Ukrcavanje u helikopter povrijeđenih i ranjenih na nosilima putem konzolne dizalice helikoptera je postupak još složeniji od ranije opisanog. Normativ za evakuaciju jednog povrijeđenog ili ranjenog na nosilima je 7–10 minuta. I za ovaj način evakuacije važe ograničavajući faktori ranije navedeni, s tim što je nakon svakog ukrcavanja potrebno hladiti motore helikoptera (u ljetnjim mjesecima) letom u trajanju od 5 minuta. Stoga se preporučuje jedno ovakvo ukrcavanje odnosno evakuacija, a samo izuzetno evakuacija dva povrijeđena, ranjena ili unesrećena. Za bezbjedno izvođenje

ovog načina evakuacije potrebna je izuzetna uvježbanost ljudstva koje vrši pripremu nosila i unesrećenog na nosilima za ukrcavanje u helikopter.

Ukrcavanje putem konzolne dizalice, kada helikopter lebdi iznad zemlje (vodene površine), vrši se u slučaju da evakuacija pripadnika jedinice ne može da se izvrši zemaljskim putem, a u blizini rejona evakuacije ne postoji pogodno mjesto za sletanje helikoptera. Normativ za evakuaciju jednog povrijeđenog ili ranjenog je 5–7 minuta. I za ovaj način evakuacije važe ograničavajući faktori ranije navedeni, s tim što je nakon svakog 1–2 ukrcavanja potrebno hladiti motore helikoptera (u ljetnjim mjesecima) letom u trajanju od 5 minuta. Stoga se preporučuju 1–2 ovaka ukrcavanja odnosno evakuacije, a samo izuzetno evakuacija 3–4 povrijeđena, ranjena ili unesrećena. Za bezbjedno izvođenje ovog načina evakuacije potrebna je izuzetna uvježbanost ljudstva koje vrši pripremu unesrećenog za ukrcavanje u helikopter. Bitno je napomenuti da se na ovaj način u helikopter mogu da ukrcavaju samo lakše ranjena ili povrijeđena lica, lica u svjesnom stanju, bez težih povreda, preloma i sl.

ISKRCAVANJE IZ HELIKOPTERA

U uslovima pogodnog terena koji omogućava bezbjedno sletanje helikoptera, iskrcavanje (desant) kada se helikopter nalazi na zemlji je najbezbjedniji način iskrcavanja ljudstva. Na ovaj način je omogućeno iskrcavanje u formaciji, tako da svaki iskrcani pripadnik jedinice štiti ostale prilikom iskrcavanja. Pored toga što se štite ostali pripadnici jedinice prilikom iskrcavanja, iskrcana jedinica vrši zaštitu helikoptera do njegovog poletanja i odlaska iz zone. Na opisani način za 1–1,5 minut u zaštitnoj formaciji se iskrcava 14–16 pripadnika jedinice, a u slučaju desanta od 24 čovjeka, iskrcavanje se vrši za 2–2,5 minuta. Jedna od nepovoljnosti ovog načina iskrcavanja jeste što se iskrcavanje vrši samo u prednju polusferu helikoptera. Zbog opasnosti od repnog rotora helikoptera iskrcavanje ljudstva u zadnju polusferu helikoptera je zabranjeno. Kod izvođenja iskrcavanja (desanta) iz lebdenja, broj ljudi i vremenski normativi za izvođenje iskrcavanja se bitnije ne mijenjaju. U odnosu na prethodno opisani način, kod izvođenja ovog iskrcavanja opasnost po ljudstvo koje se iskrcava se povećava. S obzirom na težinu opreme koju nose pripadnici protivterorističke jedinica, kod iskakanja sa predviđene visine od 1 do 1,5 metra može da dođe do neželjenih posljedica, odnosno do povreda prilikom iskakanja. Jedna od povoljnosti ovog načina u odnosu na prethodni jeste i mogućnost zaštite i zadnje polusfere helikoptera, a samo zadržavanje helikoptera u opasnoj zoni je daleko kraće.

Prilikom iskrcavanja iznad vodene površine, visina lebdenja se povećava na 3–5 metara, a samo iskrcavanje pripadnika jedinice (ronilaca) se vrši na način da se helikopter prilikom iskrcavanja pomjera, čime se omogućava

razdvajanje ljudstva prilikom iskrcavanja. Ovo razdvajanje je neophodno iz razloga preventive povređivanja ljudstva zbog mogućnosti kontakta između iskrcanog i onog koji se iskrcava (iskače). Visina iskrcavanja (iskakanja) zavisi od dubine vodene površine i ostalih faktora bezbjednosti.

Iskrcavanje putem konzolne dizalice na helikopteru se primjenjuje u uslovima nepostojanja terena pogodnog za sletanje i iskrcavanje, i kada iskrcavanje ljudstva putem alpinističkog užeta ili „fast rope" užeta nije cjelishodno. Ograničenje težine pri spuštanju konzolnom dizalicom je 150 kg. Primjenjuje se u uslovima iskrcavanja na nepovoljne terene, planinske klance, usjeke, ograničene površine kao što su krovovi zgrada i objekata i sl. Takođe se primjenjuje u uslovima kada nije moguća prethodna priprema za iskrcavanje putem alpinističkog užeta ili putem „fast roupa", budući da iskrcavanje na opisana dva načina zahtijeva određene prethodne pripreme. S obzirom na konstrukciju konzolne dizalice, i kako je ona vezana za trup helikoptera, primjenjuje se u uslovima kada je neophodno precizno iskrcavanje, na naročito nepovoljnim mjestima (vrlo ograničena površina zgrada ili drugih objekata). Koristi se takođe za iskrcavanje tereta i opreme težine do 150 kg.

Iskrcavanje iz helikoptera putem alpinističkog užeta, u odnosu na iskrcavanje putem konzolne dizalice, jeste brži način iskrcavanja pripadnika jedinice. U odnosu na iskrcavanje putem konzolne dizalice, ovaj način iskrcavanja zahtijeva prethodnu pripremu. Predhodna priprema podrazumijeva vezanje i osiguravanje užeta. Uže se veže za najmanje 3 uporišne tačke u helikopteru, a osigurava se posebnim alpinističkim mehanizmima i čvorovima. Spuštanje se vrši dejstvom zemljine gravitacije, a brzinu spuštanja kontroliše samo ljudstvo koje se spušta, i to putem mehanizama na sigurnosnim vezama. Normativ kod ove vrste iskrcavanja je do 1 minute po pripadniku, odnosno 16–18 minuta za jedinicu od 16 ljudi. U odnosu na iskrcavanje putem konzolne dizalice ovaj način iskrcavanja je relativno nebezbjedniji način, jer ne postoji mogućnost kontrolisanja ljuljanja i obrtanja ljudstva na alpinističkom užetu od strane mehaničara-letača u helikopteru. Po izvršenom iskrcavanju alpinističko uže se uvlači u helikopter. Maksimalna visina kod ovog iskrcavanja je do 30 metara, a u praksi se praktikuje visina 20–25 metara. Zbog dejstva strujnica nosećeg rotora helikoptera, kraj užeta pri zemlji se kreće, tako da ovaj način iskrcavanja nije pogodan za ograničene površine. Potrebno je precizno navođenje posade helikoptera od strane ljudstva na vratima helikoptera koje vrši koordinaciju iskrcavanja i kontrolu mjera bezbjednosti letenja. Ne praktikuje se iskrcavanje opreme i materijalno-tehničkih sredstava.

U odnosu na iskrcavanje putem alpinističkog užeta, iskrcavanje putem „fast rope" je brže i izvodi se bez sigurnosnih veza. Brzina spuštanja kontroliše se od strane ljudstva koje se spušta, a ono mora da bude opremljeno posebnom zaštitnom opremom – rukavicama koje onemogućavaju povrede usljed trenja. Budući da se izvodi bez sigurnosnih

veza i izvršava se samo na „rukama“, maksimalna visina sa koje se izvodi ovaj vid iskrcavanja je 15 metara, u praksi se provodi sa visine do 10 metara. Normativ za iskrcavanje jednog pripadnika jedinice je oko 30 sekundi, odnosno do 8 minuta za jedinicu od 16 ljudi. Nakon iskrcavanja ljudstva uže se uvlači u helikopter. Navedeno uže je manje osjetljivo na dejstvo strujnica nosećeg rotora, mada uticaj postoji. Pogodnije je za iskrcavanje na ograničene terene, ograničene krovove zgrada i objekata. Takođe je neophodna dobra koordinacija i navođenje posade od strane ljudstva na vratima helikoptera. Nije moguće iskrcavanje opreme i materijalno-tehničkih sredstava.

Naravno da helikopter Mi-8T nije jedini helikopter u okruženju kojim se mogu izvoditi navedeni zadaci. Neki od helikoptera sa približno istim karakteristikama jesu: Mi-8MTV, Mi-17, Bell 412, Bell 212 i sl. Međutim, kako autor nema letačkog iskustva na navedenim tipovima helikoptera, njihove mogućnosti nisu razmatrane u ovom radu.

ZAKLJUČAK

Na osnovu navedenog može se zaključiti da je helikopter univerzalno, efikasno i veoma primjenjivo sredstvo u provođenju protivterorističkih operacija. Zahvaljujući svojim prostornim, vremenskim i transportnim mogućnostima, helikopteri omogućavaju munjevito izvođenje protivterorističkih dejstava, u pozadini protivnika, odnosno tamo gdje protivnik ova dejstva najmanje očekuje. U uslovima kada se helikopter nalazi u pripravnosti za dejstvo, moguće je poletanje u roku od 5 minuta, od vremena kada je dat znak za poletanje (dejstvo). U vremenu od 30 minuta može da preleti udaljenost i do 125 kilometara i da izvrši iskrcavanje 14–16 pripadnika protivterorističke jedinice za vrijeme 3–10 minuta, u zavisnosti od načina iskrcavanja. Ukupno vrijeme reakcije u ovom slučaju iznosi 38–40 minuta, što obuhvata: ukrcavanje, prevoženje i iskrcavanje do 16 pripadnika protivterorističke jedinice na udaljenost od 125 kilometara, što odgovara udaljenosti od Banje Luke do Brčkog. U slučaju da je neophodno ojačavanje iskrcane jedice, on se može provesti u vremenu od 65 minuta, a evakuacija i prevoženje povrijeđenih može se izvršiti u roku od 50 minuta, a na navedenoj udaljenosti. Vrijeme od 50 minuta se uklapa u tzv. „zlatni sat“ koji je poznat u medicini kao jedan od fenomena. Naime, ukoliko se unesrećenom, povrijeđenom ili ranjenom pruži medicinska pomoć u roku od 60 minuta od momenta povređivanja ili ranjavanja, mogućnost za preživljavanje ili brzi oporavak se višestruko povećavaju.

KORIŠTENA LITERATURA

[1] Jovanović, D. Arsić, M.: Logistička operacija pomoći i spasavanju u elementarnim nepogodama, VA, ŠNO, Beograd;
[2] Kostić, M.: Upotreba vazduhoplovnih snaga u borbi protiv globalnog terorizma;
[3] Mijalkovski, M.: Terorizam i protivteroristička borba, Vojna Akademija, Beograd, 2003. godine;
[4] Subošić, D.: Oslobađanje talaca, Glosarijum, Beograd, 2003. godine;
[5] Talijan, M.: Antiterorističke snage i mere u savremenim protivterorstičkim operacijama, PTOd VCSG „Kobre“, Beograd;
[6] Upravljanje helikopterom HT-40, SSNO, Beograd, 1982. godine;
[7] Vejnović, D., Šikman, M., Radulj, S.: Društveni aspekti terorizma, Udruženje defendologa Republike Srpske Banja Luka, Banja Luka, 2006. godine;
[8] Vulić, R.: Materijali za obuku sa Jedinicom specijalne policije MUP-a RS, OS BiH, Banja Luka, 2010. godine;
[9] Vulić, R.: Taktika i tehnika gašenja požara iz vazduha, Fakultet za bezbjednost i zaštitu Banja Luka, Banja Luka 2011. godine;
[10] *www.dtic.mil/doctrine/service_publications_usairforce_pubs.htm*;
[11] Živković, D.: Specifičnosti obavještajne operacije u protivterorističkim i protivpobunjeničkim dejstvima, VA SCG, ŠNO, Beograd.

Captain Robert Vulic, pilot

Armed forces of Bosnia and Herzegovina

Summary: Use of aviation (airplanes, helicopters and other aircraft and aircraft technique) in anti-terrorist operations may be observed through two time periods. The first time period refers to use prior to the September 11th, 2001 and the second period refers to use after the September 11th, 2001. Up to 2001 there was no significant usage of aviation in antiterrorist operations. It was believed that these actions were unprofitable from the aspect invested/gained. After 2001, with the commencement of global anti-terrorism combat, full capacities of aviation have been used within anti-terrorist combat assignments.

As one of the efficient means in performing these operations, a helicopter became usable and indispensable means, by which, thanking to its transport, weather and spatial capacities, numerous situations have been successfully resolved and within anti-terrorist operations. During operation a few models of helicopters use have been considered. Models of use are: intelligence - reconnaissance support, offensive actions, defensive actions and direct support. Analysing use of helicopters in the surrounding areas, their tactical-technical capacities and models of use, a conclusion has been reached that the most frequent model of helicopters use was precisely the model of indirect support.

Direct support model refers to providing tactical manoeuvre and logistic support of engaged anti-terrorist forces. In essence, this method of engagement enables smaller anti-terrorist teams or units in conditions of combat contact with their opponent, to grow stronger up to a required level or to relocate swiftly, jump or evacuate themselves. It is evident from the aforesaid that boarding, transport and landing are significant elements of anti-terrorist actions.

The manner of boarding and landing with weather standards and elements of staff and aircraft safety are significant for actions planning. Top quality training of anti-terrorist units' staff and helicopter crews are conditions for their efficient performance. Well prepared and trained staff, with efficient means of combat and non-combat technique and equipment is a guarantee for successful performance of anti-terrorist operations.

Preventive and repressive action of authorities and social institutions are some of elements for anti-terrorism combat. Special police (and military) units, amongst others, carry out and apply these elements. It is precisely education, professionalization, modernisation and specialisation of staff for fighting terrorism that are crucial for successful implementation of anti-terrorism combat.

Key Words: anti-terrorist operation, helicopter, model of use, direct support.

Prethodno saopštenje – UDK 323.285 (497)

UGROŽENOST ZAPADNOG BALKANA TERORIZMOM

A TERRORISM THREAT TO WESTERN BALKANS

Siniša Đukić, spec.[1]
Defendologija centar za bezbjednosna,
sociološka i kriminološka istraživanja
Banja Luka

Apstrakt: Terorizam predstavlja izražen izazov globalnoj bezbjednosti i javlja se kao globalni bezbjednosni problem. Tome su doprinijeli značajni geopolitički događaji i globalne društvene promjene kao rezultat tih događaja. Zapadni Balkan, prostor koji obuhvata Srbiju, Crnu Goru, Albaniju, Makedoniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu (BiH), pored brojnih i raznovrsnih izazova, rizika i prijetnji, suočen je i sa jednom od najopasnijih, odnosno terorističkom prijetnjom. Terorizam na ovom prostoru je prisutan vijekovima, a posebno je eskalirao u periodu nasilnog raspada bivše Jugoslavije, i od tada do danas pokazuje sposobnost regenerisanja. Evidentna je višestruka ugroženost bezbjednosti zemalja na zapadnom Balkanu terorizmom, čiji su ključni nosioci lokalni teroristički kolektiviteti. Poslednjih godina došlo je i do intenziviranja terorističkih aktivnosti, a neki osujećeni slučajevi terorističkog djelovanja upozoravaju na odlučnost terorista na zapadnom Balkanu da vjerno slijede strategiju i taktiku samoubilačkog oblika terorizma. Dakle, ukoliko protivterorističke mjere na zapadnom Balkanu u što skorije vrijeme ne rezultiraju iskorjenjivanjem ove opasnosti, može se očekivati ispoljavanje i ovog najopasnijeg oblika terorizma.

Ključne riječi: terorizam, ugroženost zapadnog Balkana terorizmom, nosioci terorizma, protivterorističke mjere i aktivnosti.

[1] Autor je završio postdiplomske specijalističke studije iz oblasti odbrane od terorizma na Fakultetu bezbednosti Univerziteta u Beogradu.

UVOD

Zapadni Balkan, prostor koji obuhvata Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Crnu Goru, Albaniju, Makedoniju i Hrvatsku, pored brojnih i raznovrsnih izazova, rizika i prijetnji suočen je i sa jednom od najopasnijih, odnosno terorističkom prijetnjom. Terorizam na ovom prostoru je prisutan vijekovima, a posebno je eskalirao u periodu nasilnog raspada bivše Jugoslavije i od tada do danas pokazuje sposobnost regenerisanja. Mnogi ratovi vođeni na ovom prostoru, sukobi religija, civilizacija, kultura i imperija u prošlosti su nosili pečat terorizma. Pa čak ni kratki periodi mira nisu bili lišeni nasilja i terora. Ni bivša Jugoslavija, koja je pola vijeka poslije Drugog svijetskog rata važila za jednu od najbezbjednijih i najprosperitetnijih država socijalističkog društvenog uređenja, nije bila pošteđena terorizma. Slučajevi podmetanja eksplozivnih naprava, ubacivanja terorističkih grupa, atentati na diplomatske predstavnike, politička ubistva, zloupotrebe rada humanitarnih organizacija, kampovi za obuku, povezanost domaćih i transnacionalnih terorističkih kolektiviteta i sl. ukazuju da je zapadni Balkan i danas povezan sa terorizmom. Ugroženost zapadnog Balkana terorizmom vidljiva je i iz analize Centra za mir na Balkanu (*Centre for Peace in the Balkans*), koja je izvršena septembra 2003. godine, a u kojoj se navodi da je u albanskim džamijama u Makedoniji i na Kosovu zabilježeno povećanje broja stranaca, posebno Turaka, Pakistanaca i Iranaca. Prema toj analizi, najvjerovatnije se radi o pridošlicama koje će kao vojnici pod okriljem ''Albanske nacionalne vojske'' obučavati Albance za obavljanje terorističkih napada na Zapadu. Obuku obavljaju u najvećem broju slučajeva upravo oni pojedinci koji su se povukli iz BiH i uključili se u ''Al Kaidu''. U pomenutoj analizi se još navodi da se podrška albanskim teroristima vrši pod nadzorom Muhameda al Zavahirija, brata Ajmana al Zavahirija, drugog čovjeka po značaju u ''Al Kaidi'', i da će ta pomoć prvenstveno biti uslovljena njihovom obavezom u kontinuiranom vršenju terorističkih akata. S tim u vezi se ističe da bi određeni kadrovi, uglavnom bosanski veterani, trebalo da obuče hiljade Albanaca u kampovima u blizini Prizrena, u albanskim gradovima Kukešu i Tropoji, a i u okolini Tetova, te dijelu zapadne Makedonije sa većinskim albanskim stanovništvom.

TERORIZAM NA ZAPADNOM BALKANU

O načinu na koji su militantne islamističke grupe djelovale početkom 90-tih god. prošlog vijeka na području zapadnog Balkana, odnosno Bosne i Hercegovine i uticaju koji su izvršile, američki zvaničnici su javno progovorili poslije 11. septembra 2001. godine, kao o "balkanskom modelu". NJihov komentar je bio da se za operativce "Al Kaide" on pokazao toliko uspješan na

planu finansiranja i regrutacije da su ga potom prenijeli na Kosovo, u Albaniju i Čečeniju[2].

Raspisane tzv. "crvene potjernice" Interpola, te suđenja pojedincima, potvrdila su da se među bosanskohercegovačkim državljanima nalaze i pripadnici poznatih terorističkih organizacija, kao što su egipatska "Gama'a al Islamia", alžirska "Islamska grupa – GIA", "Hamas", pa čak i "Al Kaida". Razni sudski procesi teroristima optuženim za terorističke akcije u Rijeci 1995. godine, tzv. "rubeškoj grupi"[3], dešavanja oko tzv. "alžirske" i "egipatske grupe", te suđenja pripadnicima "Al Kaide" u Madridu,[4] potvrđuju da su i pojedinci iz ovih grupa boravili u BiH ili su imali bliske veze u BiH.

Kao još jedan od primjera određene povezanosti BiH sa međunarodnim terorizmom može poslužiti i zahtjev Interpola Španije upućen organima BiH o

---

[2] Đukić, S.: *Terorizam u savremenim uslovima sa specifičnostima koje se odnose na ambijent BiH,* Zbornik radova ''Terorizam u savremenim uslovima'', VŠUP, Banja Luka, 2003. godina, str. 265.

[3] Rubešku grupu sačinjavali su Lionel Dimon, Mauloud Bougelane,Hosein Bendani, Said Atmani, Fateh Kamel i dr. džihad ratnici u BiH. Nakon što je 14. decembra 1999. godine na američko-kanadskoj granici uhapšen Ahmed Reesam kao vlasnik kola u kojima je pronađeno dovoljno nitroglicerina i materijala za pripremanje bombe dovoljno snažne za dizanje u zrak zgrade srednje veličine, francuski istražioci su svoja saznanja o Rubeškoj grupi podijelili sa američkim istražiocima. Ahmed Reesam je i sam, prema tvrdnjama američkih zvaničnika, bio mudžahedin u BiH, boreći se u ''El Mudžahidu''. Istovremeno, francuski i američki istražioci su utvrdili njegovu povezanost sa pristalicama ili članovima Rubeške grupe Said Atmanijem i Fatehom Kamelom. Francuska policija je 1996. god. uhapsila nekoliko članova grupe, ali je Lionel Dimon uspio da pobjegne. Uhapšen je 1997. god. u BiH, osuđen na 20 godina zatvora, ali je uspio ponovo da pobjegne. Trenutno mu se sudi u Francuskoj za veći broj oružanih pljački i za terorizam.

[4] Pred Nacionalnim tužilaštvom u Madridu 22. 4. 2005. godine počelo je suđenje dvadest četvorici osumnjičenih da su članovi španske ćelije" Al Kaide". Trojica osumnjičenih, među kojima je i navodni vođa te grupe, Abu Dada, uhapšeni su jer se vjeruje da su direktno sarađivali sa ćelijom "Al Kaide" koja je izvela napade u Njujorku i Vašingtonu 11. 9. 2001. godine. Aktivnosti osumnjičenog lidera "Al Kaide" u Španiji Abu Dade, sudija Garson je, kako javlja ''Mundo'' rasporedio u tri kategorije: Primanje i širenje propagandnog materijala različitih grupa ili mudžahedina iz Bosne i Avganistana, vrbovanje ljudi za islamističke ciljeve i njihova indoktrinacija i konačno, zvanično regrutovanje i slanje ''mudžahedina'' na teren u Bosnu tokom devedesetih. ''Alžirsku grupu" u BiH sačinjavali su: Belkacem Bensayan (Medž), Saber Lahmar, Bumedien Lakhader, Boudellah Hadž, Mustafa Ait Idr, Muhamed Nehle (Šerfedin), uhapšeni tokom 2002 godine zbog pripremanja terorističkog napada na ambasadu SAD u Sarajevu. Svi navedeni članovi "Alžirske grupe" isporučeni su u SAD i nalazili su se u američkoj bazi Gvantanamo.

[4] "Egipatsku grupu" u BiH sačinjavali su: Muhhamad Sa'id Masrur (Abu Minah), Jamal al Husayin, Mamduh Jabir Miawalli (Abu Khalid), Al Misri Ahmad, Al Wakil (Abu al-Razzag), Khalid Muhammad Husayn al –Nagu, Khaled Barakat Yusifa, Asharaf Ali Gharbani Hasan, Ibrahim Hosni (Abu Salam), čiju je deportaciju iz BiH tražila egipatska vlada, jer su pomenuta lica optužena ''zbog udruživanja u zabranjene tajne organizacije, koje su prijetnja državnoj sigurnosti Egipta''.

provjeri pojedinih lica uhapšenih u Španiji[5], kao i zabrana rada pojedinih međunarodnih "humanitarnih organizacija" registrovanih u BiH. Tom zabranom rada tokom 2004. godine, obuhvaćene su organizacija "Al-Furkan", "Al-Haramain", "Al-Masjed", "Al-Aksa" i "Taibah Internacional", a Ujedinjene nacije su ih stavile na popis organizacija s direktnim vezama sa "Al Kaidom".

Poslije saznanja o postojanju terorističkih kolektiviteta, BiH postaje sve više predmet interesovanja međunarodne javnosti, posebno onih krugova u Evropi koji se bave pitanjima bezbjednosti regiona. O BiH se sve više govori i piše kao o prostoru koji predstavlja potencijalnu opasnost i prijetnju po bezbjednost ovog dijela svijeta. Nisu rijetki naslovi u mnogim evropskim novinama tipa: "Opasnost dolazi iz BiH", "Bosna raj za teroriste" i slično. U cilju da saznaju istinu, u BiH dolaze eksperti za bezbjednost, novinari, publicisti iz čitavog svijeta. Tako je u Sarajevu početkom 2002. godine boravio Ronen Bregman, izraelski novinar, stručnjak za obavještajne aktivnosti. On je prikupljao podatke o aktivnostima islamističkih ekstremista na ovom dijelu Balkana. Svoje nalaze objavio je u najtiražnijem izraelskom dnevnom listu "JEDIOT AHARONOT". Zaključak izraelskog novinara bio je: ''Bosna je postala poslednjih godina raj za terorističke aktivnosti . Poslije uništenja baza Al Kaide u Avganistanu, sada se pojačala uloga Balkana, kao jedne od centralnih pozornica za međunarodnu borbu protiv terorizma"

Na ugroženost zapadnog Balkana terorizmom upozorava i Klod Monik, direktor Evropskog centra za bezbjednost i terorizam. Naime, Monik tvrdi da islamistički ekstremisti i teroristi iz Alžira, Maroka, Francuske, Belgije i NJemačke su na Kosovu, u Makedoniji i Bosni i spremaju terorističke napade koje žele da pretvore u džihad. Monik upozorava da se u kampovima u Bosni, Makedoniji i na Kosovu obučavaju teroristi koji će ugroziti građane Balkana, ali i čitave Evrope: '' EU nema jasne stavove protiv balkanskog terorizma, niti shvata otvorenu opasnost od terorista iz Bosne i sa Kosova, koji već sutra mogu da podignu u vazduh ambasadu SAD u Italiji ili napadnu NATO baze u Grčkoj''. U vezi s tim, Monik zamjera EU i da suviše oklijeva u obračunu s terorizmom pozivajući se na ljudska prava i humanost, a da su teroristi upravo ti koji su spremni na obaranje svih tekovina čovječnosti u savremenom svijetu[6]. Takođe, Savjet bezbjednosti UN je 3. 10. 2008. god. objavio izvještaj u kome je BiH stavljena na popis država u kojima se nalaze osobe i organizacije koje pomažu terorističku mrežu "Al Kaida". Od tadašnjih 20-tak naturalizovanih državljana BiH i nekoliko humanitarnih udruženja, broj se do danas značajno povećao.

---

[5] Oktobra mjeseca 2001. godine Interpolu BiH preko španskog Interpola stigla je lista od devet lica koje je španska policija uhapsila nakon hapšenja nekoliko Arapa u Belgiji Emiratima i Njemačkoj. Na spisku se nalaze imena Yassin Seddiki, Hakim Zerzalour, Mohamed Bela Aziz, Medjid Sahouane, Kamill Azzova, Mansour Tikniounine, Hasine Tassadit i Mohamede Khouni. Prema informacijama španskog Interpola, kod uhapšene devetorke su pronađeni telefonski brojevi koji imaju pozivne brojeve BiH i Hrvatske.

[6] ''Nedeljni Telegraf'' 17. 5. 2006.

Neki osujećeni slučajevi terorističkog djelovanja upozoravaju i na odlučnost terorista na zapadnom Balkanu da vjerno slijede strategiju i taktiku samoubilačkog oblika terorizma koji je prvenstveno svojstven islamističkom transnacionalnom kolektivitetu "Al Kaida". Dakle, ukoliko protivterorističke mjere na zapadnom Balkanu u što skorije vrijeme ne rezultiraju iskorjenjivanjem ove opasnosti, može se očekivati ispoljavanje i ovog najopasnijeg oblika terorizma.

O samoubilačkom terorizmu u Bosni i Hercegovini može se govoriti kao o mogućem obliku terorizma s obzirom na to da do sada nije izvršen nijedan samoubilački teroristički napad, ali je protiv tri lica podignuta optužnica da su pripremali terorističke napade na području Bosne i Hercegovine, i to upravo samoubilačke terorističke napade na području FBiH, odnosno na pojedina diplomatsko-konzularna predstavništva u Sarajevu. Naime, oktobra 2005. godine lišeno je slobode 5 lica protiv kojih je podignuta optužnica da su planirali izvođenje terorističkih napada na području Bosne i Hercegovine. Potrebno je navesti da su dva lica strani državljani (Švedska, Turska), a ostala lica su državljani BiH. Namjera Mirsada Bektaševića, kao švedskog državljanina koji je u BiH doputovao septembra 2005. godine, i Abdulkadira Cesura, turskog državljanina koji je doputovao 2005. godine, bila je da u saradnji sa državljanima BiH, i to Bajrom Ikanovićem, Amirom Bajrićem i Senadom Hasanovićem pripreme terorističke napade, odnosno u saradnji sa navedenim licima nabave eksplozivne naprave, a po tom da navedena lica pristupe izvršenju samoubilačkih napada. Prilikom pretresa stana navedenih lica pronađena je određena količina eksploziva, i to: 19,482 gr eksploziva i tri trotilska metka od 100 gr, kao i drugi predmeti, kao što su detonatorska kapsula, tajmeri, crni pleteni kaiš itd., kojima se mogla kompletirati eksplozivna naprava tzv. samoubilački prsluk. Prema policijskim izvještajima, u kućnim uslovima su vršene radnje na pripremi i izradi improvizovanih eksplozivnih naprava uz korištenje poluprofesionalnih alata. Značajan materijalni dokaz da je planiran i pripreman samoubilački teroristički napad, jeste i pronađena video-kaseta koja prikazuje način izrade improvizovane eksplozivne naprave i sa audio snimkom njenog sadržaja jasno se može zaključiti da su navedena lica pripremala i planirala samoubilački teroristički napad, što je potvrđeno i forenzičkim vještačenjem u laboratoriji FBI u Vašingtonu[7]. Pored ovoga, navedeni strani državljani uspostavili su

[7] ''Alah egber. Ovdje se braća pripremaju za napade. Pokazuju nam stvari koje će koristiti za napad. Ova braća su spremna da napadnu i Inšalah oni će napasti Al-Qufar, koji ubijaju našu braću muslimane u Iraku, Afganistanu, Shishanu i mnogim drugim zemljama. Ovo oružje će biti upotrebljeno protiv Evrope, protiv onih čije snage su u Iraku i Avganistanu. Ova dva brata, oni su predali svoje živote da udovolje Alahu, da pomognu svojim braćama i sestrama. Oni su muslimani, njihovi sati dolaze. Oni su spremni da napadnu, zato nemojte misliti da smo Vas zaboravili. Mi smo ovde i mi planiramo i imamo sve spremno. Ovo je poruka za Vas''. Ovo je sadržaj audio snimka koji je pronađen pretresom stana u poligonskoj ulici u Sarajevu, koju su koristila navedena lica.

telefonske i internet veze sa drugim licima van BiH. Sadržaj ovih razgovora nesumnjivo upućuje i ukazuje na terorističke ciljeve i namjere sa kojima su osumnjičeni Bektašević i Cesur doputovali u Sarajevo iz Švedske, odnosno Danske.

Širenje terorističkih ćelija na zapadnom Balkanu intenzivirano je poslednjih par godina. Tako je Sud Bosne i Hercegovine potvrdio 21. decembra 2009. godine optužnicu u predmetu Rijad Rustempašić i drugi, koja optužene Rijada Rustempašića, Abdulaha Handžića i Edisa Velića tereti za krivična djela: terorizam, udruživanje radi činjenja krivičnih djela i neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom, te proizvodima dvojne namjene, a optužene Muhameda Rustempašića i Edisa Stroila za krivična djela: neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom, te proizvodima dvojne upotrebe i udruživanje radi činjenja krivičnih djela. U optužnici se, između ostalog, navodi da je optuženi Rijad Rustempašić organizovao grupu ljudi čiji članovi su postali i optuženi Abdulah Handžić, Edis Velić, Muhamed Rustempašić i Edis Stroil. Grupa je nabavljala i posjedovala oružje, eksploziv i različite proizvode dvojne namjene podobne za izradu improviziranih eksplozivnih naprava, video-snimke obuka za rukovanje oružjem i za borbena dejstva. Sve ovo pripremano je u namjeri da se izvrši napad na jedan od identifikovanih objekata, tj. meta napada s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva i ozbiljne destabilizacije osnovnih političkih, ustavnih, privrednih i društvenih struktura BiH. Ovakve ideje, stavovi i planirane aktivnosti grupe predstavljaju prijetnju bezbjednosti Bosne i Hercegovine na unutrašnjem i međunarodnom planu.

Isto tako tužilac Posebnog odjeljenja za organizovani kriminalitet, privredni kriminalitet i korupciju Tužilaštva BiH podigao je optužnicu protiv: Harisa Čauševića, zvanog „Oks“, nastanjenog u Bugojnu, Adnana Haračića, zvanog „Maca“, Nasera Palislamovića, Emina Osmanagića, Harisa Špage, zvanog “Hara“, i Nedžada Keške. Optuženi Čaušević, Haračić i Palislamović terete se da su sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva, prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, te s ciljem ozbiljne destabilizacije osnovnih političkih, ustavnih i društvenih struktura Bosne i Hercegovine, počinili krivično djelo terorizma iz člana 201. KZ BiH. U optužnici se, između ostalog, navodi da su se tokom 2010. godine optuženi sastajali i dogovorili da dana 27. 6. 2010. godine počine teroristički napad na Policijsku upravu u Bugojnu, u namjeri da neke osobe sa umišljajem liše života, te prouzrokuju veliku materijalnu štetu, znajući da će se tog dana, zbog osiguranja vjerskog događaja na Ajvatovici, u zgradi policije nalaziti veliki broj policijskih službenika. Navedeni teroristički napad je realizovan u Bugojnu, pri čemu je jedna osoba smrtno stradala, više osoba je teže ili lakše povrijeđeno, a nanesena je velika materijalna šteta. Uporedo sa optužnicom, Tužilaštvo BiH je proslijedilo i prijedlog za određivanje mjere pritvora prema svih 6 optuženih.

O intenziviranju terorističkih aktivnosti na području zapadnog Balkana govori i činjenica da su policijski službenici MUP-a Srbije nakon dužeg operativnog rada u koordiniranoj akciji na području Novog Pazara, Sjenice i Tutina pronašli kamp za obuku terorista. Tom prilikom su uhapšeni Mirsad Prentić, Fuad Hodžić, Vehid Vejselović i Senad Vejselović, svi iz Novog Pazara. Kod osumnjičenih je pronađeno vatreno oružje, velika količina eksploziva, satnih mehanizama, sanitetskog materijala, vojničke odjeće i opreme, bombi, kompasa, geografskih karata, nekoliko kompakt diskova i dr.

Takođe, sredinom 2010. god., Vijeće Posebnog odjeljenja za organizovani kriminal Apelacionog suda u Beogradu potvrdilo je presudu Okružnog suda kojom su četvorica lica, optuženih za zločinačko udruživanje i pripremanje terorističkih akcija u Srbiji, osuđeni na ukupno 27 godina zatvora. Presuda je potvrđena Adisu Muriću i Bajramu Aslaniju, koji su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od po osam godina, Nedžadu Buliću osuđenom na sedam godina zatvora i Enesu Mujanoviću, koga je Okružni sud u Beogradu osudio na zatvorsku kaznu od četiri godine. Naime, prema optužnici Specijalnog tužilaštva, ta grupa se tereti da se udružila od maja mjeseca 2007. god. radi sticaja vjerske i političke moći, a planirali su napad na fudbalski stadion u Novom Pazaru, kao i terorističke napade po Srbiji. Osuđeni su, kako se navodi u optužnici, kontaktirali sa istomišljenicima iz BiH, Albanije, Sirije, a posjedovali su i propagandni materijal u kojima se veličaju terorističke akcije u svijetu.

KORELACIJA IZMEĐU NOSILACA TERORIZMA NA ZAPADNOM BALKANU I TRANSNACIONALNIH TERORISTIČKIH SUBJEKATA

Mnogobrojne činjenice ukazuju na korelaciju između nosilaca terorizma na zapadnom Balkanu sa islamističkim transnacionalnim kolektivitetom ''Al Kaida'' i dodatno upozoravaju na složenost ovog problema čije je uspješno rješavanje teško izvodljivo bez izraženijeg učešća ključnih subjekata međunarodne zajednice. Kao što je već istaknuto, o modelu terorističkih ćelija u Bosni i Hercegovini povezanih sa ''Al Kaidom'' govorio je i komandant SFOR-a, američki General DŽon Silvester, povodom akcije pretresa prostorija humanitarnih organizacija ''Al Haramein" u Sarajevu i Travniku i ''Global Relief Foundation" tokom 2002**,** a tzv. Bosanski model pominje se i na suđenju Enamu Arnautu 2002, direktoru humanitarne organizacije ''Benevolent International Foundation" sa sjedištem u Americi i ispostavama u Kanadi i BiH[8]. S tim u vezi angažovanje SFOR-a u ovom slučaju bilo je dio

[8] Na zahtjev američkih vladinih agencija i na osnovu naloga Vrhovnog suda Federacije BiH, u saradnji američke agencije FBI i Federalnog MUP-a, u Sarajevu i Zenici je 18. marta 2002. godine izvršen pretres prostorija i stanova zaposlenih u nevladinoj organiziji BIF, čiji je direktor bio Munib Zahiragić. Najznačajniji dokument pronađen tokom pretresa u Sarajevu, čiji je sadržaj u međuvremenu otkriven u kancelariji BIF-a, u ulici Salke Lagumdžije br. 12, jeste tzv. "Zlatni lanac donatora". Na njemu su rukom

šire akcije američkih vlasti sprovedene u još desetak zemalja, koja je uslijedila na osnovu rezultata istrage pokrenute još 1998, poslije atentata u Keniji i Tanzaniji, kada su američke vlasti ozbiljnije počele da proučavaju finansijske kanale terorista. Istraga je pokazala da je fondacija ''Al Haramein'', jedna od najvećih u Saudijskoj Arabiji, godišnje trošila 50 miliona dolara preko svojih kancelarija u najmanje deset zemalja za finansiranje i naoružavanje terorista. ''Al Haramein'' je, prema saznanju američkih tajnih službi, bila osnovni izvor prihoda ''Al Kaide'' i ''Hamasa''. Račun ''Al Haramaina'' u bosanskoj Vakufskoj banci blokiran je tek nakon 11. septembra. U međuvremenu se slučajem Vakufske i Depozitne banke pozabavila jedna američka ekspertska firma koju su unajmili rođaci žrtava 11. septembra. Razlog je bio što su osnivači ovih banaka, saudijski milioner Safik Ajadi i Jasin Al Kadi, osumnjičeni za pomaganje ''Al Kaidi''. Zaključak koji je iznesen u izvještaju eksperata dostavljenom vlastima Federacije BiH bio je: Bosanska banka, Vakufska banka d.d. i Depozitna banka d.d, pomagale su, olakšavale i učestvovale u finansiranju terorizma na prostoru BiH[9].

Sredinom 2004. godine BiH je uzdrmala i tzv. "šećerna afera". Istragom nadležnih organa i predstavnika međunarodne zajednice u BiH utvrđeno je da su pojedine humanitarne organizacije nakon rata u BiH uvozile ogromne količine šećera koje su prebacivane u Hrvatsku, a odatle u zemlje Evropske unije[10].

Šećer je prepakivan u Osječkoj šećerani, a tako zarađen novac korišten je za finansiranje terorističkih organizacija. Utvrđeno je da je jedan od glavnih organizatora krijumčarenja šećera preko BiH u EU Šefik Ajadi iz Tunisa, direktor islamske humanitarne organizacije "Muvafak" u Hrvatskoj i BiH[11]. Već je navedeno da su u izvještaju advokata koji zastupaju porodice žrtava terorističkog napada na NJujork 11. septembra 2001. godine Depozitna i

---

napisana imena navodno najznačajnijih donatora Al Kaide. Pristup dokumentaciji u Sarajevu navodno su imali uz odobrenje Vrhovnog suda FBiH istražioci advokatskog tima koji zastupa tužbu porodica žrtava terorističkog napada u Njujorku i Vašingtonu. Njihov cilj je bio da koriste dokumentaciju u procesu protiv lica koja su osumnjičena za finansiranje međunarodnog terorizma.

9 Duško Vejnović, Slobodan Radulj, Mile Šikman, Društveni aspekti terorizma, Banja Luka, 2006, str. 88

10 Ured za sprečavanje pranja novca R. Hrvatske 21. 5. 2006. godine objavio je izvještaj o radu u kome se navodi da je u hrvatskim bankama zamrznuto pet računa koje su otvorili stranci osumnjičeni za terorizam, a čija su se imena nalazila na jednoj od lista Savjeta bezbjednosti UN. U većini slučajeva radilo se o strancima koji su proteklih godina boravili u BiH.

11 Ajadi je na spisku osoba osumnjičenih za podršku terorizmu, ima državljanstvo BiH i suvlasnik je preduzeća "Euroinvest" Ajadi je 1996. godine postao suvlasnik Depozitne banke zajedno sa Saudijcem Vaelom Đulajdenom kojeg su SAD i Saudijska Arabija optužile za podršku terorizmu. Suvlasnik preduzeća "Euroinvest" u BiH je bio i bogati saudijski biznismen Jasmin Kadi, čije se ime nalazi na listi 12 najbitnijih sponzora ''Al Kaide'' i Osame Bin Ladena.

Vakufska banka optužene za finansiranje terorizma na teritoriji Bosne i Hercegovine. Vakufska banka optužena je da je finansirala ''Al Kaidu'' čiji su operativci bili klijenti nekadašnje Depozitne banke, koja je uz odobrenje nadležnih institucija BiH pripojena Vakufskoj banci. [12].

Na povezanost lokalnih terorističkih kolektiviteta na zapadnom Balkanu sa međunarodnim terorističkim organizacijama ukazuje i suđenje Enamu Arnautu, direktoru humanitarne organizacije *''Benevolent International Foundation"*, sa sjedištem u Americi i ispostavama u Kanadi i BiH. To je bio prvi veliki slučaj, otpočet 2002. godine, koji je doprinio rasvjetljavanju tzv. ''balkanskog modela'', odnosno veza koje su u BiH uspostavljene tokom rata sa međunarodnim terorističkim kolektivitetima. Preko Arnautove firme u Zenici utočište je u BiH našao Mamduh Mahmud Salim, koga su Amerikanci tražili zbog umiješanosti u atentate na ambasade u Keniji i Tanzaniji 1998. godine. Direktor "Bosanske Idealne Future", kako se zvala Arnautova bosanska ispostava, kao i neki predstavnici službi bezbjednosti, optuženi su da su mu pomogli u bjekstvu. Protiv njih se vodi krivični postupak pred sudovima u BiH, zbog niza pronevjera i pomoći u finansiranju terorističkih aktivnosti. O značaju koji BiH ima za transnacionalne terorističke kolektivitete svjedoči i primjer Pakistanske organizacije ''Harakat-ul-Mudžahedin'', koja je otmicom indijskog aviona sa 160 putnika i članova posade, nakon niza sličnih akcija u periodu 1995–2000, prinudila indijske vlasti da puste iz svog zatvora imama Masooda Azhara, ideološkog vođu ove organizacije, veoma bliske Al Kaidi. U prvom nastupu, nakon povratka u Pakistan, imam Azhar je pozvao ''sve muslimane da se pridruže džihadu za Kašmir, Čečeniju i Bosnu'', te ''borbi za uništenje Amerike i Indije''.

Takođe, o interesovanju Osame bin Ladena za zapadni Balkan ukazuju i iz Pentagona objavljeni dokumenti. Naime, Pentagon je među deklasifikovanim dokumentima objavio i pisma Osame bin Ladena i Musaba al Zarkavija o statusu džihada u BiH. Bin Laden je, na osnovu analize tih pisama, nastojao uspostaviti što bolju komunikaciju sa raznovrsnim čitaocima, apelujući na njihov ponos i specifičnost svake grupe čitalaca. Jedno od poprišta njegove borbe za osvajanje podrške muslimana širom islamskog svijeta bilo je i ''bosansko pitanje''. U vezi s tim, Bin Laden je ponudio četiri ''lekcije – viđenja'' koja utiču na ''bosansko pitanje''. Prvo viđenje jeste da su "vladajući režimi muslimanskih zemalja razotkriveni kao puka sredstva u rukama velikih i snažnih križara", zbog čega je zaključio da "ovi režimi ne predstavljaju svoje narode koji su podržavali muslimane BiH". Drugo Bin Ladenovo viđenje u odnosu na BiH jeste da su "slogani o ljudskim pravima i jednakosti ništa do prazne riječi kada dođe do muslimanskih pitanja". "Ujedinjene nacije su ništa drugo do sredstvo koje implementira križarske planove da ubije interese islamske nacije i njenih naroda" tvrdio je Bin Laden

[12] Duško Vejnović, Slobodan Radulj, Mile Šikman, Društveni aspekti terorizma, Banja Luka, 2006, str. 91.

nakon UN-ovog neuspjeha u BiH, ističući da je "poštovanje odluka Ujedinjenih nacija zajednička praktična operacija zavjere protiv muslimanskih interesa". Bin Laden je ovim pismom savjetovao arapske donatore da donacije dostave "direktno narodu ili kroz sigurne ruke povjerljivih pojedinaca, organizacija i društava, kao što su humanitarna društva u Kataru, Kuvajtu, Sudanu, Jemenu i Jordanu".[13].

O učešću ''dobrovoljaca'' na zapadnom Balkanu svjedoči i ugledni britanski list "The Observer", koji je aprila mjeseca 2006. godine objavio ispovijest mudžahedina iz Jemena. U članku nazvanom ''Moja krvava karijera'' jemenski mudžahedin, zbog vlastite bezbjednosti predstavljen kao Kalid, prepričao je životni put kojim je, iz rodnog Jemena, preko Avganistana, Čečenije, Bosne i Hercegovine, Kosmeta, Somalije i Iraka, stigao do Velike Britanije, gdje i danas živi. Kalidovo svjedočenje oslikava iz "prve ruke" borce koji su se, u ime viših ideala, borili u BiH. Kalid se u BiH borio među grupom ljudi nazvanom "Zelene beretke". Jednog dana, nakon što je proveo skoro godinu dana u BiH, Kalid je bio na prvoj liniji fronta, negdje između Tuzle i Zenice, gdje je bio i ranjen. Trebalo mu je nekoliko godina da se oporavi, a tokom 1996. godine pridružio se grupi arapskih boraca na Kosovu. Nakon Kosova vratio se u Veliku Britaniju, a potom otputovao za Avganistan. Tokom boravka u Avganistanu upoznao je Osamu bin Ladena u kampu u blizini Kandahara, gdje su pričali o džihadu i neophodnosti borbe protiv "krstaša i Jevreja".

Prema izvještaju američkog Kongresa o događajima u NJujorku i Vašingtonu 11. septembra 2001. godine, dvojica ključnih otmičara "Boinga 757" koji je usmjeren na Pentagon, borila su se u ratu u BiH. Riječ je o državljanima Saudijske Arabije Khalidu al Mihdharu i Navahu al Hazimiju. NJih dvojica su se još 1993. godine borili u Avganistanu, da bi 1994. godine stupili u kontakt sa ''Al Kaidom'' u Saudijskoj Arabiji. U BiH su stigli 1995. godine, kada su na strani mudžahedina ratovali protiv pripadnika vojske Republike Srpske. Po završetku rata dobili su državljanstvo BiH i nastanili se u Federaciji BiH. Kako se navodi u Izvještaju, Al Hazimi se 1998. godine vratio u Avganistan i zakleo se na vjernost Osami bin Ladenu. Od ljeta 2000. godine, zajedno sa bratom Selimom i Al Mihdarom, počeo je da planira akcije otmice aviona i udar na Pentagon. Nažalost, plan se ostvario i u tom terorističkom napadu poginulo je 58 putnika i 6 članova posade, kao i 125 zaposlenih u Pentagonu.

Iz navedenog je evidentno da su Osama bin Laden i njegovi saborci pridavali veliki značaj zapadnom Balkanu a BiH su veličali kao "ključnu figuru" na šahovskoj tabli islamskog integralizma Dar al Islama (kuće islama). Na to ukazuje i izvještaj o prisluškivanju[14], koji je, avgusta 2003. godine Šahid Musi Ajzi poslao Muvlahu Kvadratulahu. Ajzi je, naime, bio zadužen da iz

[13] ''Sarajevski dani'' 17. 3. 2006. god.

[14] Laura Juči, Bosna je i dalje rasadnik terorista, geopolitički časopis Limes, 2004. str. 101.

balkanskih redova regrutuje potencijalne teroriste, jer muslimani slovenskog porijekla imaju evropske crte lica, čime bi i njihovo prepoznavanje u budućim atentatima na Zapadu bilo mnogo teže. Regrutovanje se prije svega odnosilo na bosanske muslimane, a i na Čečene i stanovnike Kavkaza uopšte, mada u manjoj mjeri. Naime, zahvaljujući nedovoljno obezbijeđenoj granici, radikalni islamisti su povezani i sa Evropom i sa tzv. "Zelenom transverzalom". Projekat "Zelene transverzale" upravo je i ciljao na to da koristi stare puteve nezakonite trgovine i kriminala (prije svega droga i oružje) kako bi se izdržavale hiljade mudžahedina uz ličnu podršku Osame bin Ladena. Pozadina svega toga bila je težnja ka ponovnom uspostavljanju geopolitičkog prostora za jugoslovenske i albanske muslimane. Ostaci tog nekadašnjeg projekta su lokalne pristalice, raspoređene po malim grupama koje su značajne za logistiku ''Al Kaide''. Te grupe nisu toliko aktivne kao 90-tih godina dvadesetog vijeka, ali i dalje imaju svoja jezgra u centralnoj BiH, Sandžaku, među kosovskim Albancima, u južnim dijelovima Crne Gore, na sjeveru i sjeveroistoku Albanije, a upravo iz redova tih lica, tj. ''bosanskih boraca'', razmještenih po Evropi između 1995. i 2000. godine nastaju i najznačajnije evropske ćelije ''Al Kaide''[15]

U vezi s tim, postoje i brojni dokazi o tome da je u periodu od 1991. do 1998. godine veliku ulogu u osnaživanju terorističke OVK imao vođa ''Al Kaide'' i njegovi najbliži saradnici. Više hiljada Albanaca iz Srbije (sa Kosmeta) u tom periodu je završilo vojno-terorističku obuku u Albaniji, koju je uglavnom finansirala ''Al Kaida''. Na takvo njihovo angažovanje upozorio je tadašnji šef Obavještajne službe Albanije Fatos Klosi, izjavivši: "Kada je Bin Laden posjetio Albaniju 1994. godine, navodno, na čelu izdašne humanitarne akcije za pomoć siromašnim Albanicima i onima na Kosovu, on je u stvari oformio terorističku mrežu koja operiše iz Albanije, a regrutovao je i borce za sukobe na Kosovu 1999. godine". Tadašnji šef albanske diplomatije Paskal Miljo, u intervjuu listu Koha jone (avgust 1998. god.) izjavio je da je "Albanija postala stecište islamskih fundamentalista, koji, u saradnji sa elementima u zemlji, ali i šire žele da destabilizuju zemlju". Ibrahim Rugova i Hašim Tači negirali su svaku vezu sa mudžahedinima i Osamom bin Ladenom da bi otklonili bilo kakvu sumnju Vašingtona. Međutim, praksa je to demantovala, jer su se pripadnici OVK obučavali u kampovima koje vodi Osama bin Laden, a o čemu je pisao Vašington Post (4. maja 1998. god.), pozivajući se na izvore iz američkih obavještajnih službi[16].

O korelaciji između nosilaca terorizma na zapadnom Balkanu i transnacionalnih terorističkih subjekata svjedoči i podatak da je početkom 2010. god. uhapšen Adis Meduljanin, državljanin BiH sa američkim pasošem, zbog pripremanja terorističkog napada u NJujorku, a sredinom 2009. god. i Anes Subašić, koji je u Ameriku došao iz BiH, zbog sumnje da je pripadnik

---

[15] Isto, str. 102–103.

[16] M. Mijalkovski, Odgovor terorizmu, Beograd, 2005, str. 2-12213

međunarodnih terorističkih organizacija. U Americi je uhapšen i Hisen Šerifi, Albanac sa Kosova, koji je takođe osumnjičen za pripremu terorističkih napada, kao i Driton, Šaina i Elvilja Duku, Albanci iz Makedonije, zbog planiranja napada na vojnu bazu u Fort Diksu.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Terorizam predstavlja veoma izražen izazov globalnoj bezbjednosti, odnosno ispoljava se kao globalni bezbjednosni problem. Tome su doprinijeli brojni krupni geopolitički događaji i globalne društvene promjene koje su se desile krajem XX i početkom XXI vijeka kao rezultat tih događaja. Zbog kompleksnosti, posebno teške predvidljivosti i time komplikovanosti odbrane, terorizam se može i mora posmatrati sa više aspekata. Naime, terorizam predstavlja višeslojnu prijetnju bezbjednosti – za neke države je samo mogući izazov ili rizik, za druge perspektivna prijetnja, dok za treće, aktuelna, čak najveća prijetnja njihovoj bezbjednosti[17]. U skladu sa navedenim, savremeni terorizam ima obilježja specifične agresije, od čijeg suzbijanja i potpunog otklanjanja zemlje žrtve se brane primjenom specifičnih protivterorističkih mjera i aktivnosti.

Ukoliko protivterorističke mjere na zapadnom Balkanu u što skorije vrijeme ne rezultiraju iskorjenjivanjem ove opasnosti, može se očekivati i dodatno intenziviranje terorističke aktivnosti odnosno širenje terorističkih ćelija. Takođe, neophodno je istaknuti da mjere i aktivnosti, koje se budu preduzimale u funkciji zaštite od terorizma na obavještajno-bezbjednosnom, normativnom i edukativnom planu, moraju biti višestruko povezane i sa drugim mjerama (političko-diplomatskim, informativno-propagandnim, finansijskim, oružanim i dr.) i predstavljati jednu harmoničnu cjelinu koja se neprekidno razvija, unapređuje i mijenja. U tom pravcu učinjen je i određen iskorak u aktivnostima nadležnih institucija zemalja zapadnog Balkana, odnosno u saradnji na bilateralnom i multilateralnom planu, a što je rezultiralo, u par slučajeva, i pravovremenim detektovanjem tzv. pripremne faze terorističke djelatnosti, odnosno blagovremenim procesuiranjem njenih aktera. Upravo iz tog razloga neophodna je kontinuirana koordinacija i saradnja subjekata protivterorističkog sistema kako unutar država zapadnog Balkana tako i između njih, a prijetnje terorizmom se moraju shvatati ozbiljno, odnosno one se ne smiju precjenjivati ali ni potcjenjivati. Takav trend aktivnosti neophodno je nastaviti i u segmentu permanentne edukacije obaveštajno-bezbjednosnog sektora, odnosno pravosudnih i istražnih organa o karakteristikama terorizma, te strategiji i taktici terorističkog djelovanja uz specifičnosti obavještajnog ciklusa od momenta prikupljanja početnih obavještajnih indikatora o planiranju terorističkog akta, odnosno faze konstituisanja i razvoja terorističke organizacije, pa do obezbjeđenja dokaza i

[17] M. Šikman, *Terorizam*, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2009, str. 13.

procesuiranja njegovih nosilaca (uz primjenu operativnih metoda i sredstava), naročito ako se ima u vidu kompleksnost odbrane od terorizma, s jedne, te maksimalna konspirativnost terorista, sa druge strane. Naravno da su, u suprotstavljanju terorizmu, bezbjednosne mjere veoma bitne, ali one se moraju dopunjavati i kroz prevenciju i rješavanje konflikata, međureligijski dijalog, poštovanje različitosti i sl. Borba protiv terorizma, u narednom periodu, zahtijevaće jedan sveobuhvatan odgovor, kako država na zapadnom Balkanu tako i ostalih zemalja, s obzirom na to da savremeni terorizam predstavlja ozbiljnu prijetnju svim državama i narodima, odnosno međunarodnom poretku uopšte. Međutim, borba protiv terorizma ne smije postati sukob naroda, vjera ili civilizacija, već naprotiv, zbog njegove brutalnosti i činjenice da terorizam nema razuma, milosti ni granica, ta borba mora biti istovremeno i borba za mirni suživot zemalja različitih civilizacijskih krugova i vjerskih opredjeljenja, a u interesu čovječanstva uopšte.

LITERATURA:

[1] Bajagić, M., Manojlović M. (2002) Terorizam: globalna bezbednosna pretnja, Zbornik radova "Terorizam u savremenim uslovima", Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka,

[2] Vajt, R.DŽ. (2004). Terorizam, Aleksandria Press, Beograd.

[3] Vejnović, D., Šikman, M., Radulj, S. (2006). Društveni aspekti terorizma, Defendologija, Banja Luka.

[4] Gaćinović, R. (2007). Kako protiv terorizma, Defendologija, Banja Luka,

[5] Ganor, B. (2000). Suicide Terrorism, An Overview. Herzila, The International

[6] Dimitrijević, V. (1982). Terorizam, Radnička štampa, Beograd.

[7] Đukić, S. (1998). Terorizam, motivacija i ciljevi terorista, Defendologija, Banja Luka.

[8] Đukić S. (2007). Nužnost unapređenja zakonske regulative u borbi protiv terorizma, Defendologija, Banja Luka.

[9] Đukić, S. (2008). Institucionalni načini suprostavljanja terorizmu sa osvrtom na mjesto i ulogu obavještajne zajednice, Zbornik radova, "Bezbjednost i zaštita u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini – stanje i perspektive“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka.

[10] Zbornik radova, (2003). Terorizam u savremenim uslovima, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

[11] Komentar KZ BiH, (2003). Savjet Evrope i Evropska Komisija, Sarajevo.

[12] Repovac, H. (2003). Uzroci nastanka savremenog terorizma, Kriminalističke teme, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.

[13] Mijalkovski, M. (2003). Terorizam i protivteroristička dejstva, VIZ, Beograd. Mijalkovski, M. (2004) Terorizam, Fakultet civilne odbrane, Beograd.

[14] Mijalkovski, M. (2005). Odgovor terorizmu, Fakultet civilne odbrane, Beograd.

[15] Milošević, M. (2005). Odbrana od terorizma, Svet knjige, Beograd.

[16] Milošević, M. (1988). Terorizam kao krivičnopravna kategorija, "Bezbednost", MUP Republike Srbije broj 4/88

[17] Hofman, B. (2000). Unutrašnji terorizam, Narodna knjiga – ALFA, Beograd.

[18] Fraser, J., Fullton, I. (1984). Contarction terrorism, Fort Livenvort, FC – 100 – 37.

[19] Šikman, M. (2006). Terorizam – aktuelni i mogući oblici, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

[20] Šikman, M. (2009). Terorizam, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka.

[21] Šikman, M. (2005). Uticaj globalnih društvenih promjena na trendove, tendencije i kretanja terorizma, Defendologija, Banja Luka.

Sinisa Djukic
Defendology center for Security,
Sociological and Criminological Research
Banja Luka

Summary: Terrorism is emphasised challenge to a global security and it appears as the global security problem. It is contributed by significant geopolitical processes and global social changes as a result of these processes. Western Balkans consisted of Serbia, Montenegro, Albania, FYR of Macedonia, Croatia and Bosnia and Herzegovina, beside plenty of different challenges, risks and threats, is faced with one of the most dangerous threat named terrorism. Terrorism had been existing in this area for centuries, but it escalated in the period of forced breakup of former Yugoslavia and from that time until the nowadays it shows regenerative abilities. It is obvious that there is a multiple terrorism threat to the security of Western Balkans countries and its executors are local terrorist collectivities. In the last few years there was intensification of terrorist activities and some of the prevented cases of terrorist activities warning us on terrorist's determination to faithfully follow strategy and tactics of suicidal attaks on Western Balkans too. Therefore, if antiterrorist activities on Western Balkans don't result in form of destroying of this threat as soon as possible, we can expect cases of this, the most dangerous kind of terrorism.

Key words: terrorism, a terrorism threat to Western Balkans, terrorist activists, antiterrorist measures and activities

Stručni rad – UDK 323.285 (497.17)

TERRORISM AS A GLOBAL THREAT AND THE ROLE OF REPUBLIC OF MACEDONIA IN THE FIGHT AGAINST IT

TERORIZAM KAO GLOBALNA BEZBJEDNOSNA PRIJETNJA I ULOGA REPUBLIKE MAKEDONIJE U BORBI PROTIV TERORIZMA

***Ass. Marjan Djurovski (MA)*[1]**
Faculty of Security-Skopje, Macedonia

***Ass. Lazar Djurov (MA)*[2]**
Military academy „General Mihailo Apostolski"
Skopje, Macedonia

The threats of terrorism and organized crime have made societies insecure. A brief review of the September 11, 2001 attacks on the USA suggests the appearance of a new form of threat: the so-called asymmetric threat. This encompasses terrorism, organized crime, the threatened use of weapons of mass destruction, sabotage, suicide attacks, kidnapping, extortion, blackmail, poisoning and other forms of terror.

Terrorism has become danger number one for the whole world and for all nations. International solidarity and cooperation has become essential as security and intelligence agencies focus their coordinated and collective efforts on gaining preventive intelligence and on sharing the information developed. The control of weapons of mass destruction is now seen to be essential. Special attention in the fight against the terrorism is being paid to the financing of terrorism.

The UN Security Council has approved Resolution 1373, a document which directly authorizes the fight against terrorism. The EU has drafted an Action Plan to fight terrorism, while the OSCE has created a Department of Counter-intelligence.

NATO and OSCE have held several summits with which they have strengthened the determination of member countries and "partners" to fight against terrorism and organized crime. At each of these meetings the "exchange of intelligence" was given center stage. The international community has declared a global war on terrorism which is still going on. Meanwhile, societies have transformed their institutions and systems by

[1] *mgjurovski@fb.uklo.edu.mk*
[2] *lazar.gurov@ugd.edu.mk*

establishing crisis management centers, protection and rescue agencies, as well as counter-intelligence and security agencies etc.

Although it didn't receive an invitation for NATO membership, the Republic of Macedonia remains solidly behind international community's efforts against terrorism and in support of peace. Macedonian contingents ordered to crisis regions continue to carry out their assigned tasks.

Terrorism today can be defined as the threat of non-conventional, unpredictable and unexpected, asymmetric attacks, entailing mass casualties and extensive material damage. For the Republic of Macedonia, terrorism is a continuous, realistic and serious threat, which jeopardizes the peace and security of the country and the world.

The following are some of the features that characterize terrorism:

- terrorism has no universally accepted definition;
- terrorism represents a category of aggression that is evolving;
- terrorism is not local, rather it is a universal evil;
- terrorism spares no one;
- terrorism targets the civilian population;
- terrorism seeks to inflict mass casualties and material damage[3].

Terrorist formations may be established by rebels, criminals and others who use the same tactics to achieve a desired goal. In fact, these formations are "irregular forces, " which threaten the security system from the inside.

Organized crime is transnational. The connection between terrorism and organized crime lies in their common interests and their efficient use of illegal resources as well as the use of organized illegal structures for logistical purposes. The financing of these two phenomena is the securing or collecting of resources with the intention of using them to accomplish a set of goals.

The current security situation in the Republic of Macedonia is stable, and so far there are no indications of possible danger from individual acts of terrorism. However, the activities of criminal groups which use terrorist methods continue to pose a potential threat. And one should not overlook the fact that Macedonia's participation in the international anti-terrorist coalition could also pose a security risk.

Research has been done on security threats at all levels and in different areas of society. Some are a result of the link between the security situation and other problems in the country (economic, social, ethnic etc.) that might eventuate in acts of terrorism. Such problems can be identified during the creation and implementation of a strategy for the fight against terrorism, while exchanging intelligence, conducting reforms in the legal system, in the anti-corruption programs, and in the implementation of projects for

[3] *www.ecbs.org.mk*

confidence building. There is a need to draft a special law for the fight against terrorism.

As part of the fight against terrorism and organized crime, the Republic of Macedonia determines the legislative measures encompassed by the Strategy for National Security, the Law for the Prevention of Money Laundering as well as other flow of money, which are a work of crime, and financing terrorism as well as the Law for the Monitoring of Communications.

Measures and activities undertaken by the state authorities so far are appropriate to the current security situation. This can be seen in the preparation and maintenance of capacities for undertaking special actions to prevent and combat terrorists attacks, in the unifying of the reactive and operational components in the fight against terrorism and in the application of a coordinated and comprehensive approach to solving problems at the national level.

We applaud the cooperation in the fight against terrorism and organized crime between the following state institutions: the Ministry of Interior and the Finance Ministry; the Directorate for Prevention of Money Laundering and the Directorate for Security and Counter-intelligence at the Ministry of Interior;

We also urge support of the project to create a single national crime and counterintelligence database. At the international level, the Republic of Macedonia through the Ministry of Interior exchanges counterintelligence and other data with foreign intelligence agencies and cooperates with NATO (NOS, ILU, TTIU), SEEIC, MEC, EUROPLE and EUROJUST.

The protection of its critical infrastructure must be a key priority as Macedonia pursues its goal of building a modern democratic society. This means securing the smooth functioning of governmental and nongovernmental institutions and organizations, combating and controling external influences, threats, and security risks, and protecting society as a whole

There is a need for national strategies which will underpin the concept of territorial integrity in regions subject to large-scale violence, ethnic conflicts, racism and religious hatred. Such strategies will help to prevent the spread of these conflicts and tensions to the very institutions that are charged with maintaining stability and security. The regions of the Near East and parts of Southeastern Europe are critical in this regard, since both areas are still grappling with problems concerning recognition of territories, borders, ethnic minorities, etc.

Regional and global cooperation in the fight against terrorism will help Southeastern Europe (SEE) evolve into a modern region, with multiculturalism and the free movement of its peoples. That will reduce the impact of the transformation in the region, based on which many countries in SEE or parts of their territories are still beyond the reach of regional

initiatives, development of democratic foundations, establishment of right goal orientation etc.

What distinguishes post-9/11 terrorism is the religious motivation that now drives radical groups. The use of religious rules of behavior has been encouraged by the radical doctrine that freedom of behavior is being restricted, identity lost and an alien way of living imposed.

An important role in spreading terrorism to the West is being played by those Moslem leaders who call on their followers to seek revenge for coalition operations in Iraq and Afghanistan. In the view of such leaders and their adherents, the coalition forces are occupiers.

Contributing to the tension are the countries that support terrorism, such as Iran with its possible acquisition of weapons of mass destruction, and Lebanon, with its provocations via Hezbollah against Israel and the USA.

Adding fuel to the flames are terrorist organizations that operate globally under the banner of Islam, as well as the adverse impact of globalization on living standards in parts of the Islamic world.

In the last few years many changes have occurred not only in the mode of operation of terrorist groups but also in the fight against them. In particular, our contribution to the war on terror has been impacted by reforms in the security sector and the extension of parliamentary oversight over that sector. The manner in which a parliament maintains oversight over the security sector mostly depends on the power of the parliament over the government and the security services. That power can be gauged by observing the extent to which the parliament is able to influence the decisions and behavior of the executive branch. An additional factor is the extent to which the parliament is able to supervise the implementation of policies, legislation, decisions and the budget that parliament itself has approved. This power derives not only from the constitution and the law, but also from the procedural rules of the parliament and its normal practices. Therefore, the conditions for effective parliamentary oversight over the security sector include: clearly stated constitutional and legal authorizations, regular procedures, resources, expertise and political will[4].

Generally speaking, parliamentary oversight faces certain challenges, which if not successfully resolved could reduce its role as the body charged with oversight over the security sector. The first challenge is the tension between effectiveness and legitimacy. Some experts think that a demand by Parliament for the right to approve in advance the deployment of our troops outside the country could jeopardize the ability of the country to defend itself. Parliamentary procedures are sometimes protracted and inefficient, which could render previously approved deployments impractical and perhaps even impossible. Therefore, in many countries where the parliament enjoys the

[4] *www.ecbs.org.mk*

right of prior approval of military deployments, an exception is made for emergency deployments in situations where the security of the state has been jeopardized.

The second challenge is limited authorization. The laws which cover military deployment are not usually applied to other elements of the security sector, such as the intelligence agencies, which sometimes operate abroad. For this reason, it is essential that there be a comprehensive law giving parliament oversight over the intelligence community.

Third is ambiguous terminology. Some national legislation enables countries to skirt the rules for parliamentary oversight over deployment if such deployment does not occur within the context of a declared conflict or war. Nowadays, numerous security operations are mounted for which no war has been declared. Nevertheless, these operations call for the deployment of troops outside a nation's borders and involve the use of force. To avoid confusion, rules should be established covering the deployment of forces or the use of force in cases where war has not been declared[5].

It is becoming an ever more frequent practice to deploy forces under the auspices of the UN, EU, NATO and other alliances and coalitions. Such operations are being criticized as suffering from a "democratic deficit". After troops are deployed under international auspices, they could find themselves under the command of foreigners, joint defense structures or international organizations. This would limit the ability of national authorities to exercise oversight over their own troops. However, the operational control carried out by international authorities usually differs from national command and control in that it is temporary and limited to specific tasks. For example, NATO says that operational control does not include the authority to change the structure of units, to punish personnel, to award promotions, to redistribute supplies, to divide units or to "change the mission so as to deploy national forces outside the area of responsibility agreed by the national authorities." Given these limitations on operational control, it might seem that nations are retaining general command and control over their own troops. However, in practice, there could be serious obstacles to effective oversight over an international deployment.

First, when national authorities do not have the resources, expertise or political contacts for effective communication and negotiations with the international command structure, national oversight could prove ineffectual. This problem mostly appears during deployment with small countries, or when a country contributes a limited number of troops to an international mission. In such situations, the only solution is for the national authorities to maintain close communication with the troops sent abroad concerning their daily activities, with a view to ensuring that at all times they act within the approved mandate for the mission.

---

[5] *www.ecbs.org.mk*

Second, international organizations most often have a lack of transparency and accountability in their decision-making structures, something which can make national oversight a challenge. It might be difficult for national parliaments to get adequate information about the complex international processes of decision-making in situations where officials of different governments negotiate political and operational decisions. However, parliaments still have some rights over deployments conducted under international and host nation auspices. Parliaments must be ready to request detailed information from the executive authorities to justify their commitments to these missions, and if possible this should happen before the troops are deployed. Similarly, parliaments should ensure that they are given enough information on a regular basis about discussions among national executive authorities, the international command and the troops in the field.

The Republic of Macedonia is contributing troops to the international anti-terrorist mission in Afghanistan, and Parliamentary representatives make oversight visits to our troops there. We have already gained some experience in that area, but a number of challenges have arisen which need to be dealt with. This, in fact, is the reason why we have convened this forum under the sponsorship of the Assembly of the Republic of Macedonia. Members of the Defense and Security Commission, domestic and international experts in this area have also been invited.

Turning to the role of the Assembly in maintaining the nation's security system, it needs to be stressed that the Assembly must be supplied with adequate documentation, so as to give legislators a clear picture of the state of the nation's security (the security environment, defined areas of responsibility of the elements involved in the security system, the management and control over it). Such documents should be the subject of broad and open discussions and should secure the support of the general public. It is clear that public support can be gained through the analysis of a variety of possible alternatives. To have a successful transition into a democratic society, there should be a balance between the civilian and military personnel involved in the defense establishment. Civilian involvement should include the prime minister, president, parliamentary representatives and representatives from civil society (via certain representative organizations) on a daily basis. The parliamentary commissions (for foreign policy, defense and security and oversight over the defense intelligence community) are necessary because they enable discussions on security issues to take place on a multi-party basis. Reaching a consensus on a political level is also important. It is worth noting that on the question of the Republic of Macedonia's membership in NATO and the EU there is unanimity among the political parties. The Assembly of the Republic of Macedonia, as the holder of legislative power, should perform the function of consensus building in a more energetic and more assertive manner. It has the jurisdiction to supervise the security sector. Following the recent reforms,

a need has arisen to strengthen its oversight function, which currently does not make itself felt.

In the Assembly of the Republic of Macedonia, permanent working bodies are being established whose role is to review proposals for legislation, bills and other acts that are passed by the Assembly. In addition, such bodies follow up on the implementation of laws passed by the Assembly and study and debate other issues within its jurisdiction. Chairpersons, deputy chairpersons, members of working bodies and their deputies are selected from among members of the assembly. The chairpersons and the members of the working body participate in the working bodies. and in the event of their absence from a commission meeting, deputies are selected from the deputy members of the commission. So far as the security sector is concerned, there are two commissions: Defense and Security Commission and Commission for Oversight over the work of the Directorate for Security and Counterintelligence and the Intelligence Agency.

However, these two assembly commissions still haven't taken on an authentic role in implementing parliamentary oversight over the security sector. There are several reasons for this, such as: 1) the Republic of Macedonia is a relatively young democracy, without the experience and established democratic practices needed for overseeing this sensitive sector; 2) members of parliament are not fully aware of the jurisdictional authority which comes with membership in these commissions; 3) there is no interest or political will for asserting parliamentary oversight over the security sector, etc.

In order to improve the effectiveness of these commissions the following is essential: the operation and authorization of the commissions should be founded on strict rules and procedures; coordination should be maintained between the commissions responsible for oversight over the security sector; the commissions should use the jurisdictional authority that has been granted them; the commissions should extend their jurisdictional oversight to include those elements of the security sector not currently subject to oversight; the commissions should draw on the professional expertise of the academic and NGO sectors; the commissions should have their own professional staff and their own budget.

The role of the Republic of Macedonia in supporting for the fight against global terrorism clearly shows the nation's commitment to EuroAtlantic goals and the efforts of the international community to secure peace in the Near East and SEE. By signing terrorism-related conventions and pursuing a policy of the total elimination of terrorism, Macedonia has demonstrated its determination to be seen as a loyal partner. NATO and the USA are playing an important role in the fight against terrorism on a global level. As key international players, they have a responsibility to establish and maintain world order and peace. Inclusion of smaller countries represents a

responsibility to carry out joint training and exercises in accordance with NATO standards. The Republic of Macedonia has established a system of training which features well-coordinated, planned and organized instruction, supported by NATO and PfP programs. For example, more than 100 ARM and association members have attended programs at the George C, Marshall center. Some have even attended more than one course.

The Republic of Macedonia has demonstrated its support for the international fight against terrorism by implementing the conclusions of the 2002 Prague Summit and the 2004 Istanbul Summit. Following on from those meetings, Macedonia undertook the following activities:

- Further reforms in the security sector;
- Participation in anti-terrorist operations;
- Exchange of intelligence;
- Logistical cooperation;
- Weapons control, especially as it relates to the threat of the spread of ballistic missiles and weapons of mass destruction;
- Prevention of illegal trade in weapons, munitions, explosives and materials and technology with terrorist applications;
- Cooperation with neighboring states in border protection and
- Support for regional cooperation.

In addition, the Republic of Macedonia for a third straight year has sent contingents to support peace-keeping missions (Iraq, Afghanistan, Bosnia.) Under provisions of the Strategic Defense Review, transformation of ARM and its full professionalization should enable Macedonia by 2013 to deploy peace-support missions of up to 1000 soldiers. However, such progress will depend on concomitant social achievements as well as on the outcome of social trends that Macedonia will face in the next few years.

In its bid to establish a democratic and modern society, the Republic of Macedonia has demonstrated its creativity by standardizing all the segments of the state apparatus wherever there is a necessity to harmonize with EU legislation and NATO procedures. Some participants in the forum criticized an alleged lack of cooperation among state bodies in the fight against terrorism. This merely serves to underline the urgency of supporting and completing the ongoing reforms. Establishment of a joint intelligence committee at the national level will contribute to better cooperation and exchange of intelligence among the security organizations tasked with combating terrorism. It will also improve the cooperation with the USA, NATO and PfP. Another quality aspect of Macedonia's fight against terrorism is the Center for Crisis Management, which coordinates our response to crisis situations, including terrorist actions[6].

---

[6] *www.ecbs.org.mk*

The position of the Republic of Macedonia vis-à-vis terrorism is significant due to the geo-strategic position it occupies in the Balkans and its clearly expressed commitment to becoming a member of the EU. Some of the reasons include good neighborly relationships and good cooperation the security bodies at national levels have in their fight against terrorism.

Examples can be seen in our integrated border security and in regional cooperation of police departments, in enhanced border and customs controls and in cooperation among the NATO and PfP countries in the region.

Macedonia can also point to the training and professionalization of key personnel, the upgrading of equipment to NATO standards, and to the way of thinking about the terrorism and adopting applicable rules of behavior etc.

Protecting critical infrastructure is vitally important for the smooth functioning of a democratic society. This includes securing sensitive IT and communication infrastructure and combating cyber crime.

Drawing on the analysis of local, regional and global trends in combating terrorism and on the comments expressed, we offer below a number of goals that need to be realized if Macedonia is to play its part in winning the fight against.

First, to continue with determination and targeting the substantive goals of the international community in combating terrorism through accomplishing NATO and EU planned activities in the process of staff training, unification of training, exercises, coordinated tasks and efficient work of the governmental institutions.

In this respect, the Republic of Macedonia should accelerate implementation of the plan for establishing a Joint Intelligence Committee, with a permanent HQ and representation from the nation's intelligence and security agencies and accomplishing cooperation and goals with the partners' departments.This alone will contribute to better and more efficient exchange of the intelligence that is crucial for the country's defense as well as for ARM missions abroad.

Second, intensifying cooperation of the institutions engaged in combating terrorism, with emphasis on hiring and training personnel for the Crisis Management Center and Directorate for Protection and Rescue. This could be done by supporting defense missions and activities for combating terrorism using civilian structures.

Of key significance should be the preparation and development of the nation's defense and security capacities for participation in peace-support missions abroad. The Strategic Defense Review envisages a figure of 1000 soldiers by 2013.

Third, massive involvement and staff training for combating terrorism is necessary. Coordinated participation and activities among security agencies in the public and private sector is necessary too. It is becoming more and

more common to use unsolicited information provided by people employed in private companies, public enterprises, civic associations, business elites etc. regarding terrorist activities. Developing a creative approach to accomplishing homeland security and defense lies in the success of state bodies in using information provided by citizens. Therefore, it is important to initiate projects that will bring issues in the area of personnel management, administration, information technology, and personal and industrial security closer to everyone with the ability to fully apply them. Furthermore, it is necessary to provide protection for people who supply information about terrorism, organized crime, financing of dubious activities etc; their personal security, conspiracies, when and how the information can be given and its follow up.

However, in dealing with the threats of terrorism, Macedonia's credibility rests on its ability to successfully overcome a number of challenges. Hence we have singled out those areas in which we believe improvement is needed:.

- fight against corruption (reports are still being published in which Republic of Macedonia is identified as a country with a high level of corruption. This is a serious problem in dealing with terrorism, especially where terrorism intersects with organized crime);
- professionalization of personnel (the transition from one social system to another is not yet complete, since some personnel have outmoded work-habits and lack foreign language proficiency, particularly in English. They are not ready to accept new modern methods of interactive and coordinated work and to adapt to western security procedures, tactics and techniques);
- strengthening and improvement of technology (the fact that the current terrorism is a phenomenon which significantly narrows the dividing line between the trivial and modern on the one hand and its flexibility on the other, imposes a need for the latest technology which will be compatible with the current methods used for dealing with terrorism at a global level).
- strengthening of border security (in spite of the intensive transformation of border security, and bearing in mind the previously mentioned challenges, border security should still be improved, so as to prevent terrorists from transiting the Republic of Macedonia and from using its territory as a base for any kind of terrorist activity);
- interagency cooperation (successful management of the terrorist threat is almost inconceivable without established horizontal links and without an understanding of the "common language" of executive bodies up to the lowest tactical level);
- implementation of the law (although some analysts comment that the full rule of law does not exist in the Republic of Macedonia, it should be pointed out that such conclusions are provisional and not complete. Specifically, the legal establishment and its harmonization with

legislation of the EU countries is at an appropriate level. What is lacking, however, is implementation, i.e. the complete application of rules and regulations.)

Regardless, such gaps can easily be filled by structures that lack progressive intentions and are capable of inflicting significant damage to the Republic of Macedonia, not only in the area of security but in a wider sense too.

As a result of extensive discussion, the following goals were defined:

First, passage and implementation of effective legislation, under which national security will be protected and the wellbeing of society maintained. Furthermore, the government should monitor the efforts of the international community in fighting terrorism and organized crime, and where necessary should amend and supplement existing legislation.

Second, implementation of the measures and activities envisaged under the action plan for combating terrorism together with intensified cooperation with international organizations and institutions, having in mind that the Republic of Macedonia did not receive an invitation to join NATO in April 2008.

Third, additional measures under the jurisdiction of the appropriate ministries in the Republic of Macedonia to coordinate all activities and resources in the defense against terrorism and organized crime. The emergence of asymmetric threats should be a warning to us of possible unpleasant surprises that can occur as the result of thoughtless behavior by institutions and their personnel. Special attention should be devoted to protection of critical infrastructure such as border crossings, public gathering places (train and bus stations), airports, industrial plants, government institutions, buildings of special significance, etc).

Fourth, it is necessary to have further education throughout the system on early threat detection and possible endangerment of society. At the same time, the massiveness in conducting protection measures should equally be represented in the public and private sector. The secret to promoting a creative approach to security lies in the state successfully achieving domestic security and defense. In addition, projects should be carried out to come to grips with stated problems. This is an imperative in collective security systems. Protection of information should provide personal and collective security.

LITERATURE

[1] Jane. M. O. Sharp.," Intervention in Bosnia-the Case for", World Today 4W2 (Feb. 1993).

[2] Митко Котовчевски, „Македонија воена алка на светот“, Македонска цивилизација, Скопје, 2003.

[3] Митко Котовчевски, „Современ тероризам“,Македонска цивилизација, Скопје, 2003.

[4] U.S. Congress's Task Force on terrorism: Spored Marcia Christoff Kerop, Assian Wall Street journal, 02.11.2005

[5] Yossef Bodansky, The Former director of the U.S. House of Representatives, Task Force on Terrorism and Unconventional Warfare.

[6] Christopher C. Harmon:"Terrorism Versus Democracy":The Liberal State Response, Frank Cass, London, 2000

[7] Rivers Gayle: "The War Against the Terrorrist":How to Win It, Stein&Day Publishers, New York, 1986.

[8] Norman Polmar and Thomas B.Allen:"The Encyclopedia of Espionage", Random House, New York, 1997

[9] Walter Laquer:"A world of secrets". New York Basic Books Inc, !985

[10] Paul Wilkinson:"Combating International Terrorism", Institut of Jewish Affairs, 1995

[11] www.nato.int

[12] www.ecbs.org.mk

Mr Marjan Đurovski
Fakultet Bezbjednosti – Skoplje, Makedonija

Mr Lazar Đurov
Vojna akademija „General Mihailo Apostolski“
Skoplje, Makedonija

Stručni rad – UDK 323.285: 28-788

VEHABIJE U BOSNI I HERCEGOVINI – REALNA PRIJETNJA TERORIZMOM?

WAHHABIS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA - A REAL THREAT OF TERRORISM?

Gojko Šetka, spec.[1]
Visoka škola unutrašnjih poslova Banja Luka
Željko Ratković, spec.[2]
Uprava kriminalističke policije MUP-a Republike Srpske

Apstrakt: Nakon okončanja ratnih sukoba koji su se desili devedesetih godina prošlog vijeka na ovim prostorima, Bosna i Hercegovina je izložena mnogobrojnim posljedicama ratnih dešavanja koje su vidljive i prisutne u svim porama društva. Izvršenje prvih terorističkih akata na našem tlu upućuje na zaključak da je jedna od izraženijih posljedica rata svakako i djelovanje vehabija u Bosni i Hercegovini. Djelovanje vehabija je svakako važno ako se posmatra sa aspekta mogućeg daljeg terorističkog djelovanja pripadnika vehabijskog pokreta. Povezanost vehabija sa terorističkim organizacijama u svijetu se najbolje ogleda kroz finansiranje vehabijskog pokreta od strane dobrotvornih organizacija koje se dovode u direktnu vezu sa Al Kaidom i drugim terorističkim organizacijama. U ovom radu smo sagledali i djelovanje vehabija kroz konkretne događaje na prostoru BiH, koji su od velikog uticaja na opšte stanje bezbjednosti čitavog društva.

Ključne riječi: terorizam, vehabije, Al Kaida, teroristički akt.

UVOD

Razmatrajući problem vehabizma u Bosni i Hercegovini, teoretičari koji se bave ovim problemom saglasni su u konstataciji da je vehabizam (misli se na cjelokupan pokret koji se tako naziva, a svakako i na sve njegove pripadnike) potcijenjen fenomen, kome se posvećuje nedovoljno pažnje. Ako se uđe u korijene ovog fenomena u Bosni i Hercegovini, te ukoliko se posmatra sve iz ugla prijetnje terorizmom, može se izvesti zaključak da se ovom problemu posvećuje relativno malo pažnje. O vehabizmu se može

[1] *gojkosetka@yahoo.com*
[2] *zeljoratkovic@yahoo.com*

govoriti iz ugla novih vjerskih identiteta koji dolaze na Balkan nakon propasti komunizma (i to je uloga vjerskih zajednica), a sociolozi o ovome mogu raspravljati sa pozicija društvenih grupa koje participiraju u svim postojećim društvenim konfliktima i proizvode nove konflikte na nivou države, regiona i kontinenta. Jesu li te grupe autohtone i da li je njihov civilizacijski obrazac ili ideologija van prostora i vremena na kome djeluju – može biti takođe zanimljivo za istraživače raznih globalnih fenomena. Izazivanje konflikata i kriznih situacija od strane vehabija ukazuje na prijetnju cjelokupnoj bezbjednosti Bosne i Hercegovine. Ako se analiziraju do sada izvršeni teroristički akti na tlu BiH, doći će se do zaključka da su počinioci terorističkih akata pripadnici vehabijskog pokreta, što u potpunosti može potvrditi konstataciju da vehabije predstavljaju realnu i konkretnu prijetnju bezbjednosti, kako BiH, tako i regiona.

Važna pitanja na koja treba obratiti pažnju, kada je riječ o vehabizmu, jesu: koliko ovakve grupe i usvojene ideologije izazivaju strah i nesigurnost kod stanovništva, koliko su u funkciji rušenja sistema bezbjednosti BiH i pravnog poretka zemlje, u kojoj mjeri promovišu nasilje i koliko učestvuju u nasilju, te kakve to posljedice proizvodi po građane, a kakve po institucije države. U skladu sa ovim potrebno je pronaći i način kako se normativno, institucionalno i operativno boriti protiv te realne prijetnje bezbjednosti BiH.

Za vehabizam se može reći da predstavlja redukcionistički pogled na vjeru (siromašna interpretacija islama), koji u osnovi ima kruti vjerski i socijalni program vehabizma u spoju sa političkim radikalizmom (koji utemeljuje i definiše Qutbizam – Sayid Qoutb ideolog i osnivač egipatske „Muslimanske braće“) i konkretne akcije usmjerene na nasilje i izazivanje straha u javnosti ili njenom djelu. On predstavlja fenomen jednog novog pokreta nastalog u tzv. islamskom svijetu – od zapada nazvanog Al Kaida.

Pišući o problemu vehabizma u BiH autor ne namjerava da širi islamofobiju, jer ako se izvrše ozbiljne analize, dolazi se do zaključka (na osnovu žrtava koje proizvodi djelovanje Al Kaide u svijetu) da muslimanski svijet predstavlja najveću žrtvu djelovanja Al Kaide. Veliki broj režima i politička oligarhija u muslimanskom svijetu ne podržava Al Kaidu upravo iz ovih razloga. U BiH Al Kaidi i njenim pridruženim ideološkim formacijama priznaje se islamski legitimitet, iako je riječ o najvećim ubicama muslimana u istoriji islama. Iako se smatra da je u BiH u krilu vehabijskog pokreta i vehabijskog učenja svega 5% bošnjačke populacije, podrška koju vjerske i političke elite daju ovom pokretu čini cijelu situaciju vrlo složenom i alarmantnom.

RAZVOJ GLOBALNOG TERORIZMA

Ako se sagleda istorijski razvoj terorizma, može se zaključiti da se elementi terorizma, kao negativnog društvenog fenomena, mogu pronalaziti

od kada postoje i sukobi. Zbog toga su prisutne velike teorijske debate o istorijskim aspektima terorizma, budući da se istim oblicima ispoljavanja nasilja daju različite forme i značenja. Mnogi teoretičari se slažu da je istraživanje istorije terorizma, zapravo istraživanje istorije ljudske civilizacije (Šikman, 2009:66).

Kroz istoriju brojne političke organizacije, prisutne decenijama na tlu Evrope, pokušavale su da upravo terorizmom ostvare svoje političke ciljeve (samostalnu državu, etničku teritoriju, promjenu vlasti...), a najpoznatije su: Irska republikanska armija (IRA) (bori se za otcjepljenje šest sjevernih irskih provincija od Velike Britanije) i Pokret Sloboda za Baskiju (ETA) (cilj joj je otcjepljenje dijelova Španije, ali i Francuske, i stvaranje sopstvene države). Naravno, pored njih treba pomenuti i „revolucionarne grupe" iz Njemačke („Pokret 2. jun", „Frakcija Crvene armije" – RAF, „Crvena zora" – RZ...), zatim Italije („Crvene brigade" – BR i „Prva linija" – PL...), te Francuske („Direktna akcija" – AD) i Belgije („Borbene komunističke ćelije" – CCC). Međutim, nikada do sada nijedna teroristička organizacija nije izlazila izvan „nacionalnih okvira" tj. okvira jedne države na način na koji je to uradila Al Kaida. Danas, prvi put, jedan oblik terorizma, po masovnosti podrške koju ima, po resursima kojima raspolaže, po aktivnim borcima i sredstvima te borbe, potpuno je prešao granice Palestine, Avganistana, Iraka, Pakistana, Irana, Sirije... i došao gotovo u svaki kutak planete.

Rat koji je vodio SSSR u Avganistanu od 1979. do 1989. godine učinio je prekretnicu u razvoju terorizma. Sve do početka tog rata, terorističke organizacije i pojedine države koje su sponzorirale terorizam djelovale su uglavnom samostalno i među njima nije bilo izražene povezanosti niti sinhronizovanih aktivnosti. Međutim, iz avganistanskog rata terorizam je izašao finansijski, kadrovski, tehnički, organizaciono i u svakom drugom pogledu jači. Može se konstatovati da od tada nastupa novo poglavlje u djelovanju i organizovanju terorizma, te da je taj vid političkog nasilja bio pravi pobjednik u ratu, a ne narod Avganistana ili Amerikanci koji su se u njega umiješali prikrivenim akcijama. U tom ratu se na osnovu ideje sveislamskog bratstva javila potreba organizovanja mreže koja bi povezivala sve islamske terorističke organizacije u jednu organizaciju. Ta teroristička organizacija bi imala obilježja **globalne** (djelovanje po čitavom svijetu), **multinacionalne** (okupljala bi islamiste bez obzira na zemlje porijekla), **ekonomske** (samoodrživa), **vjerske** (širenje i nametanje islama), **političke** (s ciljem da cijeli svijet bude jedinstvena islamska država - Umma) i **paravojne organizacije** (korištenje svih oblika nekonvencionalnih djelovanja, uključujući i terorizam). Ta bi organizacija sebe promovisala kao zaštitnika islama i svih muslimana, ma gdje oni živjeli. Na osnovu tih iskustava i ideja, 1988. godine stvorena je ugovorna organizacija Al Kaida, globalna multinacionalna mreža koja povezuje različite islamske fundamentalističko-terorističke organizacije iz mnogih zemalja u jednu organizaciju. Iza Al Kaide zaklonjene stoje obavještajne službe zemalja koje su označene kao sponzori terorizma. Al

Kaida je uspjela razviti svojevrsnu doktrinu terorizma koja se zasniva na širokom spektru nekonvencionalnih djelovanja. Osnovna šema djelovanja Al Kaide sastoji se u otvaranju brojnih humanitarnih, dobrotvornih, obrazovnih, finansijskih organizacija, medijskih kuća i sl. koje služe kao instrumenti za prikupljanje finansijskih sredstava, vjersku indoktrinaciju, infiltraciju u islamsku populaciju, sticanje popularnosti među islamskom populacijom, obrazovanje kadrova, regrutaciju terorista, njihovu obuku, krijumčarenje oružja i ''uvoz'' terorista. Način djelovanja spomenutih organizacija u zemljama u kojima su osnovane zavisi od procjene da li je i koliko muslimanska populacija ugrožena. Ove organizacije u onim zemljama u kojima nema oružanih konflikata islama i neke druge religije služe za prikupljanje finansijske i svake druge pomoći koja se potom distribuira tamo gdje je, prema procjenama hijerarhijskog vrha Al Kaide, ugrožen islam; medijske kuće u tim zemljama služe za psihološku propagandu; obrazuju se potrebni kadrovi i sl. (Margetić, 2006:5).

ŠIRENJE UTICAJA AL KAIDE NA BALKANU

Smatra se da je AL Kaida iskoristila ratna dešavanja na prostorima Balkana za širenje svog uticaja na cijeli region. Nakon završetka ratnih dešavanja u BiH uslijedio je veliki pritisak SAD i zemalja Zapadne Evrope na administraciju Alije Izetbegovića da se odrekne pomoći Irana i radikalnih islamskih organizacija, što je dovelo do toga da se međusobni odnosi Irana i muslimanskog dijela BiH svedu na relativno nizak nivo, pošto bi dalje zaoštravanje odnosa sa SAD i zemljama Evrope dovelo u pitanje ostvarenje dugoročnih ciljeva radikalnih muslimanskih organizacija. Zbog toga Iran, kao jedna od država koja je označena kao sponzor terorizma i terorističke organizacije, locira rad svoje tajne obavještajno-subverzivne mreže u Albaniji. Albanija u martu 1997. god. doživljava potpuni slom i time se stiču odlični uslovi za njeno osvajanje od strane radikalnog islama. Tirani je bila neophodna pomoć, bez obzira od koga dolazila, društvo je bilo u potpunom haosu i rasulu. Svi uslovi koji pogoduju razvoju terorističke organizacije i učvršćivanju terorističkih veza bili su uspostavljeni. Prodor ekstremnog islamizma odvijao se na dva načina, javno i tajno.

Javno, Iran i njegovi ekstremni islamski partneri, po već oprobanom metodu, otvaraju brojne humanitarne organizacije, banke i druge finansijske institucije, građevinske firme i sl. Preko njih izgrađuju sveobuhvatni sistem ekonomske, finansijske, socijalne i druge pomoći Albaniji. Tajno, u okviru tog sistema, stvaraju razgranatu islamsku terorističku operativno-obavještajnu infrastrukturu. Iran je učinio sveobuhvatne korake radi dobivanja finansijske pomoći od arapsko-islamskih finansijskih institucija kako bi učvrstio svoje veze sa Albanijom. Preko te veze Irana s arapsko-islamskim finansijskim institucijama, u Albaniju počinje pristizati čvrsta valuta, a Iran aktivno učestvuje u obnovi i konsolidaciji albanskih finansijskih institucija. Tu pomoć

u konsolidaciji i obnovi albanskog finansijskog sistema, Iran je iskoristio da u vrhove njegove oligarhije postavi sebi lojalne ljude. Ovako konsolidovane banke uspostavljaju formalne veze sa nekoliko iranskih banaka i time se potpuno legalizuje iransko prisustvo u svim granama finansija, što je za posljedicu imalo prihvatanje iranskog prisustva i aktivnosti kao normalne i dobrodošle. Kroz mrežu humanitarnih, obrazovnih i drugih organizacija, Iran se angažuje u davanju humanitarne pomoći stanovništvu, socijalne programe, izgradnju malih tvornica… čime ta mreža postaje značajan instrument za sticanje popularnosti i približavanje osiromašenoj albanskoj populaciji. Sticanjem popularnosti ostvarena je baza za regrutaciju terorista, a njihova obuka se odvijala pod maskama raznih projekata za razvoj seoskih sredina koje su se nalazile u nepristupačnim dijelovima Albanije (Margetić, 2006:7).

Upravo ovo djelovanje je praktično bilo jezgro iz koga se počeo širiti uticaj Al Kaide i terorizma na području Balkana. Bosna i Hercegovina izložena je ovom uticaju, a veze sa Al Kaidom se mogu pronaći još iz ratnih vremena, pošto su na području BiH, u tzv. Armiji BiH ratovali i pripadnici odreda ''El Mudžahid'' koji su poslati kao ispomoć muslimanskoj braći u sukobima u BiH. Pored ovoga, velika finansijska sredstva (iz zemalja koje su kasnije od strane SAD označene kao sponzori terorizma) su pristigla kao pomoć muslimanskoj braći u BiH. Problem uticaja Al Kaide na prostoru BiH aktuelizovan je nakon napada na Svjetski trgovinski centar u Njujorku, a problem terorizma u BiH se počeo vezivati uz globalni terorizam. Premda su širom svijeta, posebno u zadnjih tridesetak godina, postojali i mnogi drugi oblici i ciljevi terorističke borbe, nakon 11. septembra 2001. godine primarni bezbjednosni svjetski problem predstavlja fenomen Al Kaidinog terorizma i njenog uticaja u svim dijelovima svijeta. Pošto je mreža terorističkih organizacija (prvenstveno Al Kaidina) bila razgranata preko cijelog svijeta, jedan je njezin dio prekrio i BiH.

UTICAJ TERORISTIČKIH ORGANIZACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Kao što smo ranije naveli, rat koji se desio na prostorima BiH omogućio je da se na ovim prostorima raširi uticaj terorističkih organizacja. Ratna dešavanja su iskorištena od strane terorističkih organizacija na način da su svoje dobrovoljce slali u BiH pod izgovorom da oni žele pomoći svojoj braći u ratu. Nakon okončanja rata postalo je jasno da je to bio samo izgovor, pošto se članovi terorističkih organizacija nisu vratili u zemlje odakle su došli, nego su nastavili sa svojim djelovanjem i u mirnodobskim uslovima. Da bi legalizovali svoj boravak u BiH, neki od čelnih ljudi iz vlasti Federacije BiH su im omogućili sticanje državljanstva Bosne i Hercegovine. Državljanstvo su obično stekli ženidbom ili vremenom provedenim na terotoriji BiH. Poslijeratno djelovanje ovih lica se obično ogleda u aktivnom radu u humanitarnim organizacijama koje se finansiraju iz izvora bliskih terorističkim organizacijama i širenju ideje vehabizma, te težnjama da se na prostoru BiH formira islamska država u koji bi važilo šerijatsko pravo.

Danas na terotoriji BiH djeluje više organizacija i organizacionih oblika koji, po određenim saznanjima, predstavljaju kulise za potencijalno terorističko djelovanje. Neke od ovih organizacija su: Aktivna islamska omladina, Al Furqan, Al Gama'a Al Islamiya i Egipatski džihad, Al Haramain, Al Khifah, Al Muwafag, BBI banka, BIO banka, Bosanski akademski klub, Crni labudovi, Crvena ruža, Elbard Bosnia, Faraoni, GIA (Armed Islamic Group), Global relief Fundation, Hamas Turabe, Harakat Takfir Wal Hijra, Igassa, Islamski ratnici, Muslimaski omladinski savez, Muslimansko bratstvo, Nakšibendijski derviški red – Tarikat, Nedwe, svjetska asocijacija muslimanske omladine, naselje mudžahedina Gornja Maoča – Srebrenik, 32. naselje mudžhedina na prostoru opštine Mostar, naselje mudžahedina na prostoru opštine Uskoplje, Saff, izdavačko poduzeće Bah International, Zetra organizacija itd. Eksperti koji se bave proučavanjem terorizma smatraju da određeni broj humanitarnih organizacija služi kao sredstvo za terorističko djelovanje. Uz humanitarne, kulise za potencijalni terorizam predstavljaju i druge tzv. nevladine organizacije. Uz oblike takvoga organizovanja (kroz udruženja građana, humanitarna udruženja, nevladine organizacije, klubove…) prostor za širenje terorističke mreže je otvoren i propustima u institucijama sistema i relativno poroznom zakonskom regulativom. Također, znatan broj osoba afro-azijskoga porijekla za koje se vežu terorističke aktivnosti je boravio ili još uvijek boravi na teritoriji BiH. Ove osobe danas djeluju u BiH u pravcu širenja ideje aktivnog islama.

Prema riječima Dževada Galijaševića, mogućnost za djelovanje aktivnog islama u BiH je stvorio Alija Izetbegović svojom ideologijom[3] kroz nekoliko faza. Galijašević kao prvu fazu navodi ideološku indoktrinaciju idejom aktivnog islamizma, a glavne aktivnosti su bile: da nema dovoljno islama u društvenom i političkom životu Muslimana, i to malo islama što ima, u ljudima i džematima, zasnovano je na pogrešnom učenju – i ono što ima nije kako treba, taj „loši islam“, to malo i nedovoljno zrno vjere, nije ni moglo biti na boljem nivou, jer su ga muslimani u BiH dobili od Turaka, a pošto se ni oni nisu držali svojih korijena, nego su ih „Mladoturskom revolucijom“ pod vođstvom Kemal-Paše Ataturka odbacili, zašto bi onda bosanski muslimani slijedili taj put; nije dovoljno vjerovati, treba se boriti da i drugi vjeruju, treba se boriti protiv svih onih koji neće da prihvate islam kao vjeru tj. „Islamsku deklaraciju“ kao autentičnu Božiju volju o načinu prihvatanja vjere, treba biti spreman na žrtve, tuđe i ličnu, na tako shvaćenom putu vlastite vjere i treba

[3] Po riječima Galijaševića životno djelo Alije Izetbegovića bilo je gurnuti vlastitu naciju u vrtlog problema sa kojima se suočavaju „ostale Islamske zemlje“, zainteresovati bosanske muslimane za događaje u arapskom svijetu, za Iransku revoluciju, za Islamsku republiku Pakistan – približiti Palestinu Bosni te od stvarne istorijske braće (Srba i Hrvata) napraviti neprijatelje, vječne i nepomirljive, a od Arapa i drugih muslimana napraviti stvarnu braću: koja drugačije izgledaju, drugačije se ponašaju, drugačije govore i imaju potpuno drugačiji odnos prema porodici, društvu, državi i sebi, ali, koji su jedina i prava braća.

nametnuti ove postulate u javnom životu, javnoj upravi – u porodici, društvu i državi, gdje god muslimani imaju snage da to urade. Kao drugu fazu navodi fazu aktivne mržnje prema različitostima – udruživanje u grupe i zajednice, u kojoj dolazi do regrutacije i izgradnje organizacione strukture ali i nastavka ideološkog rada i aktivne islamizacije. Dva muslimana na istom poslu – to je već vojna jedinica, ako ima spremnost i mržnju kao pokretačku snagu i ako ima utvrđene ciljeve djelovanja. Metodologija je poznata i predstavlja kopiju svih organizacionih i operativnih mjera koje razne vjerske grupe svakodnevno čine u Aziji i Africi, predstavljajući nam brutalno ubijanje nezaštićenih meta (vrlo često i djece) kao put koji nas približava Bogu – istini i slobodi. Faza operativne sposobnosti da se izvede teroristička akcija označena je od strane Galijaševića kao treća faza, i u njoj je po njemu stvorena organizaciona struktura koja postaje sposobna da ratno iskustvo pretoči u vojničku akciju u miru. Napadi na nezaštićene mete, ubijanje civila, ali i akcija protiv vladinih službenika koji rade na obavještajnim (ubistvo zamjenika direktora AID-a, Nedžada Ugljena) ili policijskim poslovima (ubistvo zamjenika federalnog ministra policije Joze Leutara). Ovakva organizacija oslanja se na obavještajne podatke državnih službi – u vojnoj, policijskoj i obavještajnoj strukturi ima svoje saradnike. Političku zaštitu obezbjeđuju poznata lica iz samog vrha bošnjačke politike. Četvrtu fazu operativnog i strateškog planiranja terorističkih akcija predstavlja, po njemu, faza koja je na djelu. Prvo i osnovno u ovoj fazi jeste biti dio organizaciono labave ali ideološki homogene i postojane svjetske mreže raznih organizacionih oblika zasnovanih na radikalnom vjerskom učenju i razumjeti, propagirati i ratovati za interese tako shvaćenog „globalnog islama". Nikada ne ugroziti strateške interese takve zajednice i stalno i neprekidno djelovati svim sredstvima u cilju realizacije tih interesa. Biti spreman na razne vrste akcija u zemlji i inostranstvu. Raditi sa maksimalnim oprezom u odnosu na ljude bliske američkim tajnim službama. Trenutno u BiH se izvode samo akcije u kojima se ne ugrožavaju interesi zapadnih zemalja (teroristički akt u Vitezu – napad na trgovački centar (jedno lice mrtvo) i napad na Policijsku stanicu u Bugojnu (jedan policajac mrtav i još jedan teže ranjen), izuzev stalne propagande o lošoj američko-cionističkoj politici prema muslimanima. Ali, postoji sposobnost da se strateški planiraju i operativno izvedu sve moguće akcije usmjerene protiv zapadnih zemalja, na prostoru BiH, ako to bude potrebno. I da budu planirane i realizovane isključivo lokalnim snagama, autohtonim stanovništvom, bez pomoći sa strane.

Iz svega navedenog se može izvesti zaključak da je na ovaj način stvorena podloga za uticaj terorističkih organizacija u BiH. Ove organizacije pokušavaju sada da pridobiju i regrutuju što više svojih pristalica na području BiH, a recept koji koriste je već isproban u zemljama Azije i Afrike u kojima imaju svoje pristalice. Na području BiH nove pristalice pokušavaju steći kroz vehabijski pokret, i tako vjernike

islamske vjeroispovjesti, tumačeći im islamsku vjeru na svoj način, pridobiti za sebe i tako u BiH stvoriti svoju za svoje dalje djelovanje.

ISTORIJSKI KORIJENI VEHABIJA

U svom kapitalnom djelu "Istorija Arapa", Filip Hiti, jedan od najpriznatijih svjetskih istoričara koji se bavio proučavanjem Arapa, za nastanak i jačanje vehabijskog pokreta kaže: "Muhamed ibn Abdul Vehab, pošto je proputovao Hidzaz, Siriju i Irak se vraća kući sa uvjerenjem da je islam kakav praktikuju njegovi savremenici mnogo odstupio od ortodoksne prakse i teorije kakvu propisuju Polsalnik i Kur'an, i on je odlučio da ga lično očisti i vrati mu njegovu prvobitnu strogost. Novi prorok našao je u Muhamedu ibn Saudu, koji je u to vrijeme bio beznačajan poglavica u cenralnoj Arabiji, saveznika i zeta. Ovo je bio još jedan u nizu primjera saradnje mača i vjere, uslijed čega je nastalo brzo širenje vjere i vlasti Ibn Sauda u centralnoj i istočnoj Arabiji. U njihovoj gorljivosti da oslobode vjeru od kulta svetaca i novotarija oni su opustošili Karbalu 1801. godine, 1803. zauzeli Meku, a Medinu sljedeće godine, porušili su starodrevne grobove i očistili ove gradove od svega što je mirisalo na idolariju. Sljedeće godine oni su upali u Siriju i Irak. Njihov uspjeh tumačen je kao znak božijeg nezadovoljstva zbog uvođenja novina turskog sultana Selima III 1818. godine, nakon turske vojne intervencije, slomljen je vehabijski režim ali njihovo učenje nije zamrlo. Pokret vehabija je ostao u stanju stagnacije sve do 1833. godine, kada ga je obnovio Abdulaziz ibn Saud, osnivač današnje Saudijske Arabije"(Hiti, 1967:131).

Ovo danas može poslužiti za razumijevanje činjenice koja govori o tome da oni koji pripadaju i podržavaju vehabijski pokret, većinu finansijskih sredstava upravo i dobijaju iz Saudijske Arabije.

DOLAZAK VEHABIJA U BOSNU I HERCEGOVINU I NJIHOVO DJELOVANJE

Za razumijevanje i sagledavanje potencijalnih terorističkih prijetnji u BiH danas neophodno je uzeti u obzir posmatranje šireg društvenog konteksta od početka rata na područjima bivše Jugoslavije, te međunarodnih interesa na ovim područjima i složenosti odnosa između velikih svjetskih sila i djelovanja njihovih obavještajnih službi na ovim prostorima. Važna činjenica za navedeno je svakako i djelovanje vehabijskog pokreta na ovim prostorima.

Dolazak vehabija u Bosnu i Hercegovinu vezuje se za ratni period, kada su razni humanitarci i mudžahedini počeli širiti vehabijsko tumačenje islama. Tumačenje islama na ovaj način u BiH nije bilo prisutno sve do dolaska ovih lica. Ljudi koji se na ulicama mogu prepoznati po dugim bradama i zavrnutim pantalonama velika su nepoznanica većini ljudi u BiH, kako nemuslimanima, tako i većini muslimanske populacije u BiH. Nerijetki su oni koji se zbog

njihovog nastupa i često agresivnog pripovijedanja i propagiranja vjere plaše ovih ljudi. Nedavno se zbog "neprimjerene agresivnosti pojedinaca i grupa u tumačenju islama" Rijaset Islamske zajednice BiH rezolucijom o tumačenju islama po prvi put javno oglasio u vezi s vehabijama. Islamska zajednica BiH reagovala je nakon fizičkog obračuna i pucnjave u džamiji u Sandžaku između tradicionalnih vjernika i radikalnijih vjernika, koji svojim izgledom i načinom praktikovanja islama odudaraju od vjekovne tradicije Bošnjaka na ovim prostorima (vehabije), kao i izjavama pojedinih vehabija u medijima koji su oštro napadali tradicionalni islam u BiH, kao i vjerske lidere i imame. Rezolucija poziva muslimane na jedinstvo, te osuđuje i smatra nepoželjnim u BiH "one koji na bilo koji način unose nemir u džamije pod izgovorom provođenja ''prave vjere". Ovo je najbolji primjer da pripadnici vehabijskog pokreta nisu prihvaćeni među Bošnjacima i da su i oni, kao i drugi narodi počeli shvatati mogućnost destruktivnog djelovanja ovog pokreta na prostorima BiH i čitavog regiona. Međutim, neke konkretne aktivnosti ukazuju na opasnost i destrukciju koju pripadnici ovog pokreta mogu provesti na ovom prostoru u budućnosti. Neki od događaja su: pucanje iz vatrenoga oružja na zgradu UN-a nakon protesta zbog izručenja ''Alžirske grupe'', boravak Osama bin Ladenovog saradnika u Zenici, planiranje terorističkog napada na vojnu bazu SFOR-a Egle kod Tuzle, planiranje terorističkog napada na vojni logor Konor kod Srebrenika, teroristički akt u trgovačkom centru Fis u Vitezu, teroristički akt u Bugojnu (bombaški napad na policijsku stanicu), stalne prijetnje i zastrašivanja onih koji ne podržavaju vehabijsko učenje itd. Svi ovi događaji, ako se zdravorazumski posmatraju, ukazuju na aktivnosti koje ozbiljno ugrožavaju cjelokupnu bezbjednost u BiH.

Razvoj vehabizma u BiH tekao je u više pravaca, a jedan od njih je javni i transparentni, koji nam se servira od strane medija i koji na prvu ruku predstavlja realnu prijetnju i osnov ugrožavanja bezbjednosti u BiH. To su pojedinačni teroristički akti koji su naizgled nepovezani i koji se nastoje minimizirati od strane pojedinih političkih lidera u BiH. U drugom pravcu razvija se finansiranje terorizma, napreduje logistika, podrška uslovima koji dovode do razvoja terorizma na ovim područjima. Treba posmatrati **četiri faze** nastanka terorizma na ovim prostorima (po Dževadu Galijaševiću) da bi se shvatio taj dugi proces nastanka uslova za razvoj terorizma. Tvorci te ideje razmišljali su dugoročno i pravi rezultati dugogodišnje pripreme i opasnosti od terorizma tek slijede na prostorima BiH. Realnu opasnost predstavlja intelektualna i politička elita koja nastoji da minimizira opasnost od terorizma.

Operativna saznanja bezbjednosnih agencija u BiH ukazuju na mogućnost da se pojedina područja u BiH koriste kao poligoni za vojničku obuku, uglavnom pripadnika vehabijskog pokreta, odnosno radikalnih muslimana, najvjerovatnije sa ciljem izvođenja eventualnih terorističkih napada na područjima BiH i izvan nje. Istovremeno s jačanjem uticaja vehabizma na rad Islamske vjerske zajednice, pojavljuje se i ''Unija bosanskih džemata'', kao

paralelna islamska zajednica, koja se može posmatrati kao prvi korak u stvaranju nove islamske zajednice koja je pod potpunom kontrolom vehabija. Radikalni stavovi Unije bosanskih džemata, koji se izjavama o ''čečenizaciji i avganistanizaciji'' BiH zalažu za stvaranje nove BiH, umnogome čine složenijim odnose i predstavljaju najavu unutrašnjih sukoba. Problem vehabizma u BiH se uglavnom posmatra kroz moguću uvezanost pojedinih lica koja borave u BiH sa terorističkim organizacijama (prije svega Al Kaidom), odnosno kao potencijalna baza za regrutovanje novih članova Al Kaide (tzv. Bijela Al-Kaida''). Iako je potvrđeno da su pojedini visoki oficiri ove terorističke organizacije boravili i imali državljanstvo BiH (prema pojedinim izvorima u BiH je boravio i drugi čovjek Al Kaide, Aiman El Zavahiri, a Dževad Galijašević, bivši načelnik opštine Maglaj, navodi da je u naselju Bočinja više puta boravio brat Aimana El Zavahirija) do sada nije potvrđeno da su se iz BiH planirale terorističke akcije većeg intenziteta koje bi bile usmjerene protiv interesa vodećih zapadnih zemalja.

Govoreći o fenomenu vehabizma u BiH, Dževad Galijašević iznosi tvrdnje da je centar vehabizma u BiH u Islamskoj zajednici BiH, gdje je instaliran preko džamije ''kralj Fahd'' i nekih drugih džamija (radi se o džamijama izgrađenim finansijskim sredstvima iz Saudijske Arabije). Galijašević navodi i činjenicu da se na prostoru BiH ostvaruje i projekat paralelnih obavještajnih sistema i IZ BiH, koji je trebao da skrene pažnju sa umješanosti IZ BiH i bošnjačkih političara u podršku ovom pokretu. Pomenuta mjesta predstavljaju glavne centre za regrutaciju novih pripadnika vehabijskog pokreta. Veliku ulogu u regrutaciji novih članova vehabijskog pokreta imaju svakako i omladinske organizacije koje se finansiraju sredstvima iz istih izvora kao i pripadnici vehabijskog pokreta, a svoje djelovanje usmjeravaju na širenje ideja vehabija među omladinom.

ZAKLJUČAK

Iz svega što smo iznijeli u ovom radu može se izvesti zaključak da su moguća destruktivna djelovanja vehabijskog pokreta izvjesna, pogotovo što su se već desila značajna narušavanja bezbjednosti (teroristički akti u Vitezu i Bugojnu) od strane pripadnika vehabijskog pokreta, a sve ukazuje na dalja teroristička djelovanja ovih lica u BiH.

Dobro organizovana vehabijska zajednica u BiH zbog svog stalnog širenja (stalnog povećanja broja pripadnika) i promovisanja ideja radikalnog islama, koje nisu prihvaćene ni od većine pripadnika bošnjačkog naroda u BiH, mogu u budućnosti predstavljati značajan faktor destabilizacije i destrukcije sistema bezbjednosti i ukupne bezbjednosti BiH. Pored ugrožavanja bezbjednosti terorističkim aktivnostima, vehabije u budućnosti mogu biti značajna prepreka za integracije BiH u Evropsku uniju.

U skladu sa ovim, potrebno je analitički, stručno i dosljedno pratiti osnovne ideološke postulate ''fenomena'' vehabizma, definišući tačku na kojoj ideologija vehabizma pokazuje lice političkog radikalizma i gradi infrastrukturu terora – koja strateški i operativno planira i izvodi terorističke akcije širom svijeta – u svakoj zemlji, na bilo kom kontinentu – na svakoj tački zemaljske kugle, i u skladu sa tim razvijati antiterorističke mehanizme za zaštitu svih građana BiH.

Na kraju je zanimljivo napomenuti i to da kada se govori o fenomenu vehabizma u BiH, do sada se nisu pojavila ozbiljnija istraživanja o djelovanju i radu pojedinih omladinskih i studentskih organizacija kao što su organizacije koje su bile okupljene u tzv. ''koordinacioni odbor islamskih omladinskih organizacija''. Pitanja za razmišljanje bi trebalo svakako biti i: ''Zašto se danas više ne pominju organizacije kao što su Aktivna islamska omladina, omladinska organizacija ''Mladi Muslimani'', društvo muslimanskih studenata ''Demos'', Unija studenata Univerziteta u Sarajevu ''Saraj-Bosna'' itd.; ''Kojem i kakvom praktikovanju islama se obučavaju polaznici kurseva šivenja, engleskog jezika, obuke za rad na računarima, a koji se organizuju u džamiji kralj Fahd i drugim džamijama?''; ''Koji i kakav islam se praktikuje na izletima i kampovima koje organizuju navedene omladinske organizacije?''; ''Koji pristup islamu se praktikuje u privatnim osnovnim školama kao što su ''Al-Anur'' u sarajevskom naselju Ilidža ili ''Risala'' na Grbavici, a u kojima su nastavnici naturalizovani građani BiH?''.

LITERATURA

[13] Cook, D., (2005), *Understanding Jihad,* Berkeley, University of California Press,

[14] Galijašević, DŽ., (2007), *Era terorizma u BiH*, Beograd, Filip Višnjić,

[15] Margetić, D., (2006), *Islamistički terorizam na jugu Evrope*, Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica,

[16] Simeunović, D., (2009), *Terorizam*, Beograd, Pravni fakultet u Beogradu,

[17] Hiti, F., (1967) *Istorija Arapa*, Sarajevo, Veselin Masleša,

[18] Šikman, M., (2009), *Terorizam,* Banja Luka, Fakultet za bezbjednost i zaštitu,

[19] Šikman, M., (2006), *Terorizam – aktuelni i mogući oblici*, Banja Luka, Visoka škola unutrašnjih poslova,

[20] *www.necenzurirano.com*

Spec. Gojko Šetka
Police college Banja Luka

Spec. Zeljko Ratković
Department of Criminal police,
Ministry of Internal Affairs, Republic of Srpska

Summary: Based on this study we can conclud that the potential destructive effects are certain Wahhabism organization, especially as they already have significant safety violations (acts of terrorism and Bugojno, Vitez) by members of the Wahhabi organizations , and everything points to further terrorist actions in BiH.

Well organized Wahhabism organizations in BiH due to their continuous expansion (increasing the number of members) and to promote the idea of radical Islam, which are not accepted by most members of Muslims people in Bosnia, may in future be a significant factor of destabilization and destruction of the security system and overall security of Bosnia and Herzegovina. In addition to endangering the safety of terrorist activities, the Wahhabis in the future can be a significant obstacle to join the European Union.

In accordance with this, it is need consistently follow the basic ideological postulates' phenomenon'' Wahhabism defining the part where the ideology of Wahhabism shows the face of political radicalism and build the infrastructure of terror - the strategic and operational, planned and executed acts of terrorism around the world - in every country, on any continent - at every part of the earth and develop anti-terrorism mechanisms for the protection of all citizens.

Finally it is interesting to mention that when we are talking about the''phenomenon''of Wahhabism in Bosnia, till now there wasn't serious research about the action and the work of some youth and student organizations such as the organizations like the ''Coordinating Committee of Islamic youth organizations''.

Questions for reflection should definitely be:''What is now no longer referred to organizations such as the Active Islamic Youth, youth organizations''''Young Muslims, Muslim Students Association''Demos'', Student Union, University of Sarajevo'' Saraj Bosna''etc.; ''Which kind of practicing Islam are trained attendants sewing courses, English language training to work on computers, which are organize in the King Fahd Mosque and other mosques?'';''What kind of Islam practiced on excursions and camps that organize these youth organizations?'';''Which approach to Islam is practiced in private primary schools as''Al-Anur''in the Sarajevo

neighborhood of Risala Ilidža''or''Grbavica, in which teachers are naturalized citizens of Bosnia and Herzegovina? ''.

Stručni rad – UDK 323.285+[343.53: 336.741.1

MEĐUNARODNI I NACIONALNI INSTRUMENTI ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

INTERNATIONAL AND NATIONAL INSTRUMENTS FOR THE PREVENTION OF MONEY LAUNDERING AND TERRORISTFINANCING

Spec. Dragana Vujić[1]
Visoka škola unutrašnjih poslova

Milimir Govedarica[2]
Odjeljenje za finansijske istrage i otkrivanje imovine stečene izvršenjem kd.

Nataša Sikimić[3]
Visoka škola unutrašnjih poslova

Apstrakt: Pranje novca i finansiranje terorizma sve više postaju predmet interesovanja svjetske zajednice, jer su države uvidjele da je otklanjanje uzroka najefikasniji vid borbe protiv ovog vida kriminaliteta. Zbog brojnih sličnosti, dovode se nužno u vezu i predstavljaju predmet jedinstvenog regulisanja u brojnim konvencijama i direktivama na nivou Evropske Unije i na svjetskom nivou. Međunarodnim inicijativama i domaćim zakonodavstvom uspostavljen je osnovni okvir aktivnosti za sprečavanje pranja novca i suzbijanje finansiranja terorizma. Interesi Bosne i Hercegovine kao i procesa EU integracija zahtijevaju efikasno sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. U BiH, KZ BiH, KZ Republike Srpske, Federacije BiH, Brčko Distrikta i Zakon o sprečavanju pranja novca i finansairanju terorističkih aktivnosti svojim pozitivnopravnim rješenjima čine temelje strategije suprotstavljanja pranju novca. Iako ih inspiriše mržnja, teroristima je ipak najpotrebniji novac. Terorističke mreže dolaze do novca koristeći se uslugama i legalnih ustanova – primjerice nekih vjerskih humanitarnih organizacija, ali i kriminalnih kartela. Nabavljaju ga najčešće putem raznih klasičnih kriminalnih aktivnosti, poput recimo krijumčarenja. No, često im novac stiže i legalnim kanalima, ponekad čak i zahvaljujući vladama nekih država. Pitanje koje se

[1] *dragana.vujic@education.muprs.org*
[2] *radmik01@teol.net*
[3] *natasa.sikimic@education.muprs.org*

postavlja a na koje ni stručnjaci nemaju tačan odgovor jeste: « Koliko je uopšte novca potrebno da se izvede teroristički napad? " Na to još nisu odgovorile niti vlade a niti privatni sektor. Ono što je izvjesno jeste da je cijenu planiranja i izvođenja terorističke akcije teško tačno utvrditi. Novac često stiže i putem islamskih humanitarnih udruženja, ali i privatnih kompanija koje služe kao paravan za pranje novca i financiranje terorizma. Tako, postoje podaci da u Saudijskoj Arabiji ima priličan broj individualnih donatora, koji finansiraju djelatnost islamskih terorista, najčešće iz razloga što vjeruju u tu vrstu borbe i opšti cilj tih terorističkih grupa. U svakom slučaju, postoje bogati poslovni ljudi islamske vjere koji skriveno djeluju pod plaštom fundamentalizma, i spremni su napisati ček u tu svrhu. Takođe, veliki problem u suprotstavljanju finansiranju terorizma predstavljaju i države čija je službena politika – pomoć terorizmu: "Zemlje sponzori terorizma, poput Sirije i Irana, ali i neke zemlje koje se formalno suprotstavljaju terorizmu, predstavljaju težak problem zbog toga što one teroristima daju ne samo novac ili utočište, već i financijsku infrastrukturu putem koje se novac pere…" U radu će biti objašnjeno šta je to pranje novca, na koji način se vrši, šta je finansiranje terorizma. koje su to međunarodne i domaće regulative za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i koje su to institucije uključene u sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma, i da li je domaća regulativa krivičnog zakonodavstva usklađena sa međunarodnim i evropskim standardima. Autori su mišljenja da odredbe KZ u BiH koje se odnose na pranje novca i finansiranje terorizna nisu sasvim u skladu sa međunarodnom i evropskom regulativom.

Ključne riječi: terorizam, pranje novca, finansiranje terorizma,prethodno krivično djelo, međunarodni pravni propisi, nacionalni pravni propisi.

UVODNA RAZMATRANJA

Pranje novca i finansiranje terorizma predstavljaju globalne probleme, koji imaju negativne povratne efekte na ekonomskom, političkom, bezbjednosnom i socijalnom planu zemlje. Posljedice pranja novca i finansiranja terorizma su: podrivanje stabilnosti, transparentnosti i efikasnosti finansijskog sistema zemlje, ekonomski poremećaji, ugrožavanje programa reformi, smanjenje investicija i gubljenje ugleda države. *Pranje novca* je proces prikrivanja nezakonitog porijekla novca ili imovine stečene kriminalom. Kada je imovinska korist stečena izvršenjem krivičnog djela, izvršilac traži način da novac koristi tako da ne privlači pažnju nadležnih organa, pa stoga vrši niz transakcija koje služe da novac prikažu kao zakonito

stečen. Važno obilježje pojave pranja novca jest to da njemu uvijek prethodi neka nezakonita radnja. Uopšteno, pod pojmom pranja novca podrazumijeva se svaki postupak usmjeren na prikrivanje nezakonito stečenog prihoda na način da se prikaže kao da se radi o zakonitoj zaradi.

Pojam "pranje novca"[4] odnosi se na sve vrste „postkriminalnih aktivnosti usmjerenih na prikrivanje imovinske koristi ili vrijednosti stečene na nezakoniti način" (Meštrović, D: 2002:147), ulaganjem u finansijski i nefinansijski sistem, s krajnjim ciljem njegova ozakonjenja. Bez obzira što „takva sredstva nikada neće biti čista u očima zakona" (Claessens R: 2000:23) , ma koliko je faza prljavi novac prošao i oblika promijenio, pranje novca će biti uspješno tek ako (i kada) se uspije zametnuti trag njegove prave prirode, izvora ili vlasništva. U vezi sa tim, „prljavim novcem" se smatra svaki novac koji je stečen krivičnim djelom i sva imovina koja iz njega proizlazi, što inicira nužnu vezu između pranja novca i prethodne kriminalne aktivnosti[5]. Međutim, pranjem novca smatra se i „korištenje zakonitih sredstava za nezakonite radnje kao što je finansiranje terorizma" (Gup, B., E.,: 2006:3), ali se primarno ipak povezuje s trgovinom drogom, prevarom, poreskom utajom i drugim nezakonitim aktivnostima. Novija međunarodna i evropska regulativa proširije krug krivičnih djela koja prethode pranju novca, a prethodna ili istovremena osuda za prethodno krivično djelo nije uslov za osudu u vezi sa pranjem novca[6]

Vijeće Evrope prvi se put poslužilo ovim izrazom 1980, i to u Preporuci o mjerama protiv transfera i čuvanja dobara nastalih iz kriminalnih radnji, a u SAD službeno se prvi put spominje 1982. u presudi kolumbijskoj kokainskoj mafiji. Prvi Zakon o pranju novca (*Money Laundering Act*) donesen je 1986. u saveznoj državi Washington, SAD. Predviđao je stroge kazne za obveznike koji neuredno prijavljuju gotovinske novčane transakcije veće od 10.000 USD, te ne ispunjavaju obavezu dugog čuvanja potvrda o poslovanju (sume veće od 3.000 USD).

Moderna tehnologija, alternativni načini pranja novca putem nefinancijskog sektora i nepresušna mašta kriminalaca mogli bi pomoći pri formulisanju moderne definicije pranja novca koja bi govorila u prilog tome

---

[4] Pranje novca u engleskom jeziku naziva se money laundering, njemačkom geldwascherei, francuskom blanchiment de capitaux, a u talijanskom jeziku riciclaggio di denaro.

[5] Izvor prljavog novca može biti krijumčarenje droge, trgovina oružjem i ljudima, ucjena, otmica, organizovani privredni i financijski kriminal što se popularno naziva i „kriminal bijelog okovratnika", a takav novac „crni novac", dok se „sivim novcem" koji je jednako tako izvor prljavog novca, naziva novac pribavljen utajom poreza, korupcijom, prevarom, pronevjerom.

[6] Konvencija Savjeta Evrope o pranju novca, pronalaženju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom i o finansiranju terorizma (Varšavska konvencija) od 16. maja 2005. godine stupila je na snagu 1. 5. 2008. godine, BiH nije potpisala ovu konvenciju;

da se pranje novca javlja prilikom provođenja *bilo koje* transakcije ili odnosa koji obuhvata sve oblike imovine ili imovinske koristi, u materijalnom ili nematerijalnom obliku, a koja proizlazi iz nezakonitog djelovanja.

Pranje novca ima tri osnovne faze:

- Prvu fazu čini „ulaganje" (placement), tj. prekidanje direktne veze između novca i nezakonite aktivnosti kojom je on stečen. U njoj se nezakonito stečeni novac uvodi u finansijski sistem ili pretvara u neku drugu vrstu imovine. „Perači novca" izlažu nezakonita sredstva ulaganjem u finansijski, nefinansijski ili drugi alternativni[7] sistem zbog čega je ova faza po mogućnosti detekcije prljavog novca krucijalna[8]. S obzirom na značaj prve faze u kojoj osoba koja provodi postupak pranja novca najčešće dolazi do neposrednog kontakta sa službenikom finansijske ili nefinansijske institucije, razvijena je cijela lista indikatora za prepoznavanje sumnjivih ili nelogičnih transakcija. Prema vrstama, indikatori se mogu podijeliti na indikatore koji se odnose na transakciju, osobu i ostale indikatore, dok se prema sadržaju dijele na indikatore za finansijski, nefinansijski sektor, te indikatore za profesije i struke.
- Drugu fazu čini „prikrivanje" (layering), kada se novac, nakon što je ušao u legalni finansijski sistem, prebacuje s računa na koji je položen na druge račune. Glavni cilj tih transakcija je prikrivanje veze između novca i kriminalne aktivnosti od koje potiče. Među glavne tehnike druge faze pranja novca potpada: mijenjanje valute, krijumčarenje, poslovanje preko „off shore" zona, pretvaranje novca u druge oblike (čekove, mjenice, dionice ili bilo koji oblik vrijednosnih papira, kao i pretvaranje novca u materijalnu imovinu kao što su pokretnine i nekretnine), doznake sredstava, elektronsko prebacivanje novca (elektronsko bankarstvo) osnivanje „shell" kompanija, casina, „korištenje osiguravajućih društva, korištenje „box office" i rezidentne pošte, korištenje uvozno-izvoznih tvrtki, manipulacije računima, manipulacije garancijama, obveznicama, vrijednosnicama", kao i falsificiranje dokumentacije, odnosno papirnatog traga novca (izvora, vlasništva, mjesta ili svrhe). U ovoj fazi pranja novca, sredstva koja su na bilo koji od navedenih načina uložena u finansijski, odnosno nefinansijski sistem ili krijumčarena preko granice, počinju svoj put

---

[7] Od alternativnih sistema posebno je zanimljiva Hawalla, kao paralelni sistem međunarodnih novčanih doznaka koji djeluje izvan ili usporedno s tradicionalnim bankarskim ili drugim finansijskim poslovanjem. Razvio se u Indiji prije uvođenja "zapadnjačkog" bankarskog sistema, a primjenjuje se u cijelom svijetu

[8] Činjenica je da se najviše u borbi protiv pranja novca može učiniti u fazi ulaganja, kada pogotovo nakon prodaje droge na ulici prodavačima ostaju sredstava koja su velika i po vrijednosti i po količini (često i većoj nego što je iznosila sama droga). Kako se kriminalci moraju riješiti gotova novca, tu su posebno ugrožene ustanove koje zaprimaju novčane depozite…"

prikrivanja traga pravom izvoru. U tom cilju, finansijski sistem je najpogodniji izvor brojnih mogućnosti daljnjeg procesa pranja novca. Najčešće se koristi u obliku polaganja gotovine na jedan ili više računa, iste ili različitih osoba, a sve u cilju usitnjavanja većih iznosa novca, usmjeravanja na različite fizičke ili pravne osobe, te promjene njegovog oblika, odnosno valute. Prenos novca moguć je i krijumčarenjem, odnosno fizičkim prenosom novca preko državne granice. Da bi se interkontinentalna transakcija povezala s cijelim lancem perača novca, često je potrebno i nekoliko mjeseci analitičkog rada i istrage financijsko-obavještajne jedinice ili drugih nadležnih tijela.

- Treća faza je faza „integracije" (integration), u kojoj se „prljav" novac javlja kao novac koji potiče od dozvoljene djelatnosti. Nezakonita se sredstva transformišu u oblike koje je teže pratiti ili se miješaju sa zakonitim sredstvima. Takvo postupanje prvenstveno otežava prikupljanje dokaza. Pranje novca će u trećoj fazi najčešće završiti kupovinom pokretnina i nekretnina, vrijednosnica, kao i trošenjem na luksuzna dobra. Nakon završetka treće faze teško će se razlučiti porijeklo novca, što je posebno zanimljivo u slučaju da će takva sredstva poslužiti za početak novog, zakonitog poslovanja.

Proces pranja novca ne mora se odvijati samo na prostoru jedne zemlje odnosno unutar njenog finansijskog sistema, već se širi i na nekoliko zemalja, tokom čega mijenja svoj oblik, što je i razumljivo s obzirom na napredak tehnologije te na brzinu i jednostavnost obavljanja transakcija. Samim time, novi pojavni oblici pranja novca povezani su s elektronskim poslovanjem i transakcijama koje se realiziraju putem korespondentnih računa[9], kreditnih kartica, Internet bankarstva, smart kartica i sl. Međutim, sofisticiranost, inventivnost i maštovitost raznolikih oblika pranja novca obuhvaćaju i usluge raznih finansijskih stručnjaka (poreskih savjetnika), brokera, investicijskih kuća, konsultanata i advokata[10].

Faze ulaganja, prikrivanja i integracije predstavljaju idealni primjer procesa pranja novca. Međutim, u praksi se faze često preklapaju, zakonito stečeni novac u svim se fazama miješa s prljavim novcem, ponekad se pokoja faza preskače, a neke ponavljaju, zavisno od odabranog načina djelovanja, količine „prljavog novca" i postavljene legislative. Govori se o još nekoliko modela pranja novca: 1) dvofazni model – razlikuje pranje novca koji u prvoj

---

[9] Korespondent je naziv za inostrane banke preko kojih domaća banka obavlja međunarodna plaćanja i druge finansijske operacije. Korespondentne banke su međusobno razmijenile specimen potpisa ovlaštenih osoba za potpisivanje finansijskih dokumenata banke i/ili ključ za dešifrovanje teleks i telegrafskih poruka.

[10] Posebno se ističe uloga „finansijskih stručnjaka" s iskustvom u međunarodnom finansijskom poslovanju zbog mogućnosti pružanja cijele prizme usluga, poput investicija, međunarodnih transfera novca, elektroničkog poslovanja, izbjegavanja plaćanja poreza, konsultantskih usluga i sl. Nerijetko dolaze iz redova bankara, pravnika, računovođa i poreskih savjetnika, a nazivaju se još i „bijelim okovratnicima".

fazi proizlazi neposredno iz nezakonite radnje, dok su za drugu fazu značajne srednjoročne i dugoročne radnje „legalizovanja“ opranog novca i uključivanja u finansijski sistem, sa svrhom ponovnog pranja, 2) „kružno pranje“ – kompleksniji sistem koji obuhvata devet faza pranja novca ,3) model „četiri sektora“ – u kojem svaki sektor sadrži proces pranja novca i 4) teleološki model – temelji se na različitim ciljevima pranja novca (npr. integraciji, investicijama, poreskoj utaji, finansiranju organizovanog kriminala i sl.).

Pojam terorizma, u najširem smislu, obuhvata svaku upotrebu nasilja radi ostvarenja političkih ciljeva. *Finansiranje terorizma* je specifičan oblik finansijskog kriminala. U suštini, finansiranje terorizma uključuje traženje, sakupljanje ili obezbjeđivanje sredstava s namjerom da se iskoriste za finansiranje terorističkog akta ili organizacije. Priprema i izvođenje terorističkih akcija zahtijeva mnogo novca i stabilne izvore finansiranja. Zbog toga terorističke organizacije pribjegavaju raznim formama organizovanog kriminaliteta kako bi došle do finansijskih sredstava.[11] Jedan od najstabilnijih izvora finansiranja terorističkih organizacija je ilegalana trgovina opojnim drogama, što se drugačije naziva narkoterorizam. Ilegalnom trgovinom droge bave se sve terorističke organizacije. Praćenjem i otkrivanjem ilegalnih puteva i trgovaca droge nerijetko se dolazi do glavnih finansijskih izvora međunarodnog i unutrašnjeg terorizma.[12]

Za razliku od pranja novca, kojemu uvijek prethodi neka nezakonita radnja, terorizam može biti finansiran iz prihoda legalnih aktivnosti (humanitarne organizacije, razna udruženja, donacije). Ta okolnost uveliko otežava otkrivanje finansiranja terorizma, tim više što su iznosi transakcija kojima se terorizam finansira vrlo često manji od iznosa propisanog za prijavu jedinici za sprečavanje pranja novca. Mjere koje se preduzimaju u cilju sprečavanja pranja novca nisu dovoljne u borbi protiv finansiranja terorizma, već moraju biti dopunjene posebnim mjerama koje propisuju nadležna međunarodna tijela.

Pranje novca je proces kojim kriminalci pokušavaju da sakriju pravo porijeklo i vlasništvo prihoda koji su ostvareni kriminalnim aktivnostima. Ukoliko se taj proces uspiješno obavi, takođe im se omogućava da zadrže kontrolu nad tim prihodima i, kao krajnji rezultat, obezbijedi legitimno

---

[11] Najčešće vrše oružana razbojništva u bankama,kidnapovanje zbog plaćanja otkupa, ucjene, iznude i reketiranja, bave se sivom ekomomijom, kupovinom i prodajom oružja na svjetskom ilegalnom tržištu i pranjem novca. Neke organizacije preduzimaju i tzv. „revolucionarne poreze“, a koji podrazumijevaju reketiranje bogatih pripadnika svoje nacionalne zajednice.

[12] U novije vrijeme pojmu narkoterorizma se daje novi značaj, što se najbolje očituje u izvještajima američke administracije za otkrivanje i sprečavanje ilegalne trgovine drogom (DEA), u kojima se navodi da teroristi koriste drogu kao oružje destrukcije protiv Zapada. Prebacivanje droge na američki kontinent nema samo motiv u ostvarivanju finansijskog profita, već i u nanošenju štete američkoj populaciji, uništenju ustaljenog sistema vrijednosti i američkog načina života.

pokriće za njihov izvor prihoda. Finansiranje terorizma koristi iste metode da bi se postigao suprotan ishod: skrivanje krajnje destinacije sredstava, i time pokriće i stvaranje kadrovske i materijalne baze za organizovanje i izvršavanje terorističkih aktivnosti. Shvativši realnu opasnost od organizovanog kriminala internacionalnog karaktera, međunarodna zajednica je razvila strategiju opšte borbe protiv najopasnijih vidova kriminaliteta, kao što je trgovina opojnim drogama, oružjem, bijelim robljem i sl., a sa čime je u nerazdvojivoj vezi i pranje novca i finansiranje terorizma. Radi povećanja efikasnosti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma u državama članicama, Ujedinjene nacije i Evropska unija donijele su niz akata kojima upućuju na potrebu definisanja sistema mjera čime bi se stvorili uslovi za efikasnije suprotstavljanje pranju novca i oduzimanje prihoda namijenjenih finansiranju terorizma.

MEĐUNARODNI PROPISI KOJIMA SE REGULIŠE MATERIJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Jednu od prvih definicija pranja novca na indirektan način donosi stav 1. tačka b) i c) člana 3. *Konvencije UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine (Bečka konvencija)*[13]. Ova konvencija predstavlja prvi međunarodni dokument koji uređuje pitanje pranja novca. Važno je istaknuti njeno usmjerenje isključivo na jedno predikatno djelo[14], a to je prodaja droge. Poseban značaj za suprotstavljanje pranju novca imaju odredbe u članu 5. koje se odnose na obavezu usvajanja mjera koje omogućavaju nadležnim organima da identifikuju, otkriju, zamrznu ili zaplijene dobit, svojinu ili bilo koje predmete povezane sa izvršenjem

[13] Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nedozvoljene trgovine opojnim drogama i psihotronim supstancama – Bečka konvencija, od 20. oktobra 1988. godine („Službeni list SFRJ "Meć.udovori br./1990); Prema navedenoj konvenciji pranje novca uključuje: razmjenu ili prenos imovine uz znanje da je takva imovina stečena izvršenjem jednog ili više krivičnih djela u vezi sa drogom, ili na temelju učestvovanja u takvom prekršaju ili prekršajima, u svrhe skrivanja ili prikrivanja nezakonitog porijekla imovine ili pomaganja nekoj osobi koja je umiješana u počinjenje takvog krivičnog djela da bi izbjegla pravne posljedice svojih djela; sakrivanje ili prikrivanje stvarne prirode, izvora, mjesta, raspolaganja, kretanja, vlasništva nad imovinom, znajući da je takva imovina stečena izvršenjem jednog ili više krivičnih djela vezanih uz drogu ili učestvovanjem u jednome ili više takvih krivičnih djela; sticanje, posjedovanje ili upotrebu imovine, za koju se zna, u vrijeme primanja, da je stečena izvršenjem jednog ili više krivičnih djela vezanih uz drogu ili učestvovanjem u jednome ili više takvih krivičnih djela; učestvovanje u izvršenju, udruživanjem ili u zavjeri radi izvršenja, pokušaj izvršenja i pomaganja, podsticanje, olakšavanje i davanje savjeta u izvršenju bilo kojeg od krivičnih djela utvrđenih ovim članom.

[14] U skladu sa članom 1. Bečke konvencije, predikatno ili glavno krivično djelo označava „svako krivično djelo kod kojeg je posljedica nastajanje nezakonitog prihoda", dok ga Direktiva 2005/60/EC definiše kao bilo kakvu krivičnu umiješanost u vršenju teškog krivičnog djela" koje takođe u nastavku člana 3. stav 1. tačka 5. detaljno opisuje.

konkretnih krivičnih djela. Međunarodni propisi koji su slijedili njezin primjer otišli su korak dalje i definicijom obuhvatili nezakonite prihode svih nezakonitih aktivnosti i protivpravnih radnji, bez obzira na vrstu aktivnosti iz koje takav nezakoniti prihod potiče. Tim povodom, *Konvencija o pranju, traganju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih krivičnim djelima*[15] u svojoj preambuli ukazuje na potrebu objedinjavanja napora u borbi protiv organizovanog i ostalih oblika kriminala: kroz vođenje zajedničke kaznene politike, korišćenje savremenih metoda na međunarodnom nivou u borbi protiv teških krivičnih djela, lišavanje učinilaca krivičnih djela prihoda nelegalno stečenih krivičnim djelom i ustanovljavanje efikasnog sistema međunarodne saradnje. S time u vezi važno je napomenuti i *Konvenciju UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine (Palermo konvencija)*[16], koja u članovima 12, 13 i 14 propisuje konfiskaciju i oduzimanje novca ili imovine koji ili potiču od kriminala ili su korišćeni u te svrhe, kao i pitanja o međunarodnoj saradnji u slučajevima konfiskacije i gubitka imovine. Poseban akcenat ova konvencija stavlja na uspostavljanje međunarodne saradnje s ciljem efikasnije prevencije i suzbijanja transnacionalnog organizovanog kriminala. Važno je spomenuti i *Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv korupcije* (http://www.unodc.org/unodc/crime convention_corruption.html) usvojenu u Meksiku 2003. godine, kojom je obuhvaćena obavezna kriminalizacija pranja novca iz korupcijskih krivičnih djela i mjere prevencije pranja novca, oduzimanje imovinske koristi (ili protivvrijednosti) iz korupcijskih krivičnih djela sa mogućnošću obrnutog tereta dokazivanja (slično kao u Palermo konvenciji), kao i podjela oduzete imovinske koristi između država, kao i *Krivičnopravnu konvenciju o korupciji* usvojenu u Strazburu 1999.[17] godine, koja se u pojedinim segmentima odnosi na problematiku oduzimanja prihoda stečenih kriminalom i ima veliki značaj za efikasnije suprotstavljanje pranju novca.

Činjenica je da u novije vrijeme sve više međunarodnih propisa otvara problematiku finansiranja terorizma te traže provođenje mjera traganja, identifikovanja, zamrzavanja, privremenog oduzimanja i konfiskacije imovine, zakonitog ili nezakonitog porijekla, koja se koristi (ili je namijenjena za korištenje bilo kakvim sredstvima, u cjelini ili dijelom), za finansiranje terorizma, kao i prihoda ovih krivičnih djela. Prva konvencija koja je regulisala ovu problematiku bila je *Međunarodna konvencija o sprečavanju*

---

[15] Konvenciju Vijeća Evrope o praju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom od 8. decembra 1990. godine (konvenciju je potpisala BiH 2004. godine).

[16] Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala od 15. decembra 2000. godine (po mjestu parafiranja nazvana Palermo konvencija) koja je stupila na snagu septembra 2003. godine (potpisana od strane BiH 2005. godine);

[17] Krivičnopravna konvencija o korupciji Savjeta Evrope, Strazbur, od 27. 1.1999. godine (potpisana je od strane Bosne i Hercegovine 1. 3. 2000. godine, ratifikovana 30. 1. 2002. godine)

finansiranja terorizma http://untreaty.un.org/English/Terrorism/Conv12.pdf, donesena 1999. godine u Njujorku. Ovom konvencijom predviđena je obavezna inkriminacija finansiranja terorizma, čime se po prvi put promoviše novi pristup u suprotstavljanju terorizmu na globalnom planu rušenjem ekonomskih poluga moći terorističkih organizacija. Članom 8 konvencije predviđeno je obavezno oduzimanje sredstava koja su bila upotrebljena ili namijenjena izvršenju krivičnog djela finansiranja terorizma, ili koja predstavljaju imovinsku korist stečenu izvršenjem takvog djela. Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija usvojio je 2001. godine i rezoluciju 1373, kojom se zahtijeva sprovođenje mejra od strane država članica koje omogućuju blokiranje i zamrzavanje novčanih sredstava i imovine terorista.

Na istim temeljima, ali uz širi obim predikatnih djela („all crimes approach") od krivičnih djela vezanih uz drogu, pranje novca se opisuje u članu 9. *Konvencije Vijeća Evrope o pranju, traženju, zapljeni i oduzimanju imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela*, *Konvenciji Vijeća Evrope o pranju, traženju, privremenom oduzimanju i oduzimanju imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela i o finansiranju terorizma (Varšavska konvencija)*, zatim u 1. *Preporuci FATF i Direktivama Evropske unije*.

Konvencija VE o pranju, traženju, zapljeni i oduzimanju imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela donijeta je u Strazburu 1990. kao cjeloviti akt usmjeren na postizanje većeg jedinstva među državama članicama u vođenju zajedničke kaznene politike. Suzbijanje teških krivičnih djela sve više dobiva obilježja međunarodnog problema i zahtijeva upotrebu savremenih metoda na međunarodnom nivou. Najvećim se djelom te metode odnose na učinkovitu međunarodnu saradnju i međunarodnu pravnu pomoć u krivičnim postupcima i istragama krivičnih djela, te pronalaženje, oduzimanje i konfiskaciju profita nastalih krivičnim djelima. Ističe se značaj saradnje u istragama, osiguravanju dokaza, spontano dostavljanje podataka drugoj članici, uklanja se bankarska tajna, određuju se privremene mjere kao što su blokiranje bankovnih računa i privremeno oduzimanje imovine sprečavanjem dalje kupoprodaje, a sve u cilju oduzimanja nezakonito stečenih prihoda i provođenja naloga za konfiskaciju, odnosno nacionalna postupanja koja vode konfiskaciji na zahtjev druge članice.

Varšavska konvencija ne odudara previše od Strazburške, jer se i ona fokusira na mjere sprovođenja istrage, zamrzavanja, privremenog oduzimanja i konfiskacije prihoda stečenog krivičnim djelom pranja novca te međunarodnu saradnju, međutim unosi i vrijedne novine. Već u samoj preambuli, a kasnije i u prvom poglavlju gdje su objašnjeni termini Varšavske konvencije, jasne su novine u pogledu problematike terorističkih akcija kao prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti, određivanja finansiranja terorizma krivičnim djelom, te značaja prevencije pranja novca i finansiranja terorizma, te osnivanja i uloge finansijsko-obavještajne jedinice (FIU), kao jedinice sa pristupom finansijskim, upravnim i drugim informacijama koje su joj potrebne za valjano obavljanje propisanih zadataka (uključujući i analizu

izvještaja o sumnjivim transakcijama). Članom 2. Varšavske konvencije propisano je: «Svaka stranka će osigurati da može otkrivati, ulaziti u trag, utvrditi, zaplijeniti i oduzimati imovinu, zakonitog ili nezakonitog porijekla, koja se koristi ili je namijenjena za korištenje bilo kakvim sredstvima, u cijelosti ili djelomično, za financiranje terorizma, ili nezakonit prihod ostvaren ovim krivičnim djelom, te u tu svrhu osigurava saradnju u najširoj mogućoj mjeri.

U članu 9. Varšavske konvencije proširuje se krug prethodnih krivičnih djela, a prethodna ili istovremena osuda za prethodno krivično djelo nije uslov za osudu u vezi sa pranjem novca. Član 9 stav 5 glasi: „ Svaka stranka osigurava da prethodna ili istovremena osuda zbog prethodnog krivičnog djela nije pretpostavka za osudu zbog pranja novca". Član 9. stav 6. glasi: „Svaka stranka osigurava da je osuda zbog pranja novca prema ovom članu moguća ako je dokazano da je imovina, predmet stava 1. tačka a. ili b. ovog člana, nastala iz prethodnog krivičnog djela, a da nije potrebno utvrditi tačno kojeg krivičnog djela". Član 10. reguliše odgovornost pravnih lica[18]. Član 12. propisuje obavezu za ugovorne strane osnivanja finansijsko-obavještajnih jedinica kao i usvajanja potrebnih zakonodavnih i drugih mjera potrebnih za pravilno provođenje zadataka FOJ. Član 13 određuje kako bi se spriječilo pranje novca, te uzima u obzir odgovarajuće međunarodne standarde, uključujući posebno preporuke koje je donijela Financijska akcijska radna grupa o pranju novca. Član 14. određuje privremenu obustavu sumljivih transakcija od strane FOJ ili prema potrebi neko drugo nadležno tijelo ili institucija.

Iste godine kada je donesena pomenuta konvencija, usvojena je i *Okvirna odluka Savjeta Evropske unije o konfiskaciji prihoda, sredstava i imovine povezanih sa kriminalom* kojom se sublimiraju dugogodišnja iskustva međunarodne zajednice u implementaciji mjera za suprotstavljanje pranju novca i finansiranju terorizma.

U vezi sa pomenutom problematikom, na nivou Evropske unije donesene su sljedeće direktive: Direktiva broj 91/308/EEC o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za pranje novca iz 1991. godine; Direktiva broj 2001/97/EC iz 2001. godine o dopuni Direktive broj 91/308/EEC, Direktiva broj 2005/60/EC o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za pranje novca i finansiranje terorizma iz 2005. godine kao i Direktiva 2006/70/EZ koja utvrđuje mjere za sprovođenje Direktive 2005/60/EZ. Direktiva 91/308/EEC o sprečavanju korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca (Prva direktiva) svojim je odredbama uokvirila najbolju međunarodnu

[18] Stav 2: " Osim slučajeva već predviđenih u stavu 1, svaka stranka preduzima potrebne mjere kako bi osigurala da se pravna osoba može smatrati odgovornom ako je nepostojanje nadzora ili kontrole od strane fizičke osobe navedene u stavu 1, omogućilo počinjenje krivičnih djela navedenih u stavu 1. u korist te pravne osobe od strane fizičke osobe koja je izvršavala ovlaštenja".

praksu, postavljajući visoke standarde u zaštiti finansijskog i nefinansijskog sektora od štetnih efekata koje mogu prouzrokovati nezakonita sredstva. Zajednički stav država u nastojanju sprečavanja i suzbijanja pranja novca jasno je izražen kroz „primarne ciljeve Prve direktive: 1) zahtijevati od država članica da u svoje zakonodavstvo uvedu zabranu pranja novca najkasnije do 1. januara 1993. i 2) pojačati saradnju između država članica u istragama i krivičnom progonu vezano za pranje novca. Deset godina nakon donošenja Prve direktive usvojen je kompromisni tekst u cilju njezinog ažuriranja koji je od novina donosio sljedeće: a) uključivanje podružnica kreditnih i finansijskih institucija, uz obavezu prijavljivanja sumnjivih transakcija nadležnim tijelima te djelovanja u skladu s odredbama Druge direktive; b) jasan stav da su mjenjačnice i odjeli za prenos i doznaku novca takođe izloženi opasnostima pranja novca, što je razlog njihovog uključivanja u obveznike; v) iz istih su razloga u obveznike uključeni i investicijski fondovi, čime se želi financijski sektor obuhvatiti u što većem obimu, g) proširenje obima predikatnih djela[19], odnosno definicije „kriminalna aktivnost", koja osim krivičnih djela u smislu člana 3. stav 1. Konvencije UN obuhvata i aktivnosti kriminalnih organizacija, prevaru, korupciju i krivično djelo koje može donijeti značajni prihod i koje je kažnjivo teškom zatvorskom kaznom u skladu s krivičnim zakonom države članice. Prve dvije direktive opozvane su usvajanjem Treće direktive koja je mnogo opsežnija i predstavlja značajan korak prema sveobuhvatnijem pristupu, a uključuje i 40 preporuka FATF čime uspostavlja određeni stepen usklađenosti između međunarodnih i evropskih mjera u suzbijanju pranja novca. Još jedan od razloga donošenja Treće direktive u vrlo kratkom vremenu nakon Druge direktive može se naći u okolnostima proizašlim nakon 11. septembra 2001. i postavljanja bombi u Madridu. Trećom se direktivom osnažuju postojeće mjere sprečavanja pranja novca, a značaj terorizma podignut je na viši nivo. Direktiva 2006/70/EZ utvrđuje prvenstveno mjere za sprovođenje Treće direktive, vezano za tehničke aspekte definicije politički izloženih osoba, tehničke kriterije za procjenu određenih situacija u smislu predstavljaju li one nizak rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, te tehničke kriterije za procjenu da li je opravdano u vezi s određenim pravnim i fizičkim osobama koje provode finansijsku aktivnost na povremenoj ili vrlo ograničenoj osnovi napraviti izuzetak od primjene Treće direktive.

---

[19] Prva direktiva je obavezivala države članice jedino na suzbijanje pranja prihoda stečenih od krivičnih djela vezanih uz droge. U razdoblju do donošenja Druge direktive već postoji trend korištenja mnogo šire definicije pranja novca na temelju većeg raspona predikatnih krivičnih djela koja uključuju i pranje novca, što je vidljivo i iz revidiranih 40 Preporuka FATF (1996). Upravo širi raspon takvih predikatnih djela olakšava izvještavanje o sumnjivim transakcijama kao i međunarodnu suradnju.

MEĐUNARODNE GRUPE KOJE SE BAVE PROBLEMATIKOM PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA I NJIHOVI DOKUMENTI

1) **Manival** (Committee of Experts on the Evaluation of Anty-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism), osnovan je 1997. godine s ciljem da, kroz proces međusobnog ocjenjavanja, vrši procjenu usklađenosti sistema za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u državama članicama s međunarodnim standardima. Procjena se vrši prikupljanjem informacija iz upitnika, kao i na osnovu posjete tima evaluatora izabranog od strane sekretarijata Manivala. Evaluatori izrađuju nacrt izveštaja o usklađenosti zakonodavstva i prakse u konkretnoj državi s međunarodnim standardima. Svaki izveštaj sastoji se od analize stanja, ocjene stanja i preporuka za unapređenje sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma ocjenjivane zemlje. Manival, u okviru Savjeta Evrope, posjeduje mehanizme pritiska na države članice radi primjene navedenih preporuka i sprovođenja drugih mjera na državnom nivou. Ti mehanizmi se kreću od obaveze redovnog izveštavanja Manivala o svakom napretku, preko slanja visoke diplomatske misije u državu članicu, pa do isključenja iz članstva u Savjetu Evrope. Izvještaji koje usvaja Manival su javni i koriste se u procjenama finansijske stabilnosti i sigurnosti ulaganja u pojedinim državama. Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka preuzimaju izveštaje Manivala, koji se ugrađuju u njihove analize i izvještaje.

2) **FATF** je međunarodno tijelo osnovano u Parizu 1989. godine, na sastanku zemalja G-7 s ciljem razvoja i unapređenja politika za efikasnu borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, kao i praćenja sprovođenja mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u zemljama članicama. U sprovođenju tih aktivnosti FATF sarađuje sa ostalim međunarodnim tijelima uključenim u sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao što je Manival. FATF je objavio:

- Četrdeset preporuka za sprečavanje pranja novca koje se odnose na efikasno uspostavljanje sistema za borbu protiv pranja novca, a pokrivaju pravni sistem i sprovođenje zakona, finansijski sistem i njegovu regulativu, kao i međunarodnu saradnju; i
- Devet posebnih preporuka za sprečavanje finansiranja terorizma (ratifikovanje i implementacija relevantnih konvencija Ujedinjenih naroda; kriminalizacija finansiranja terorizma i pranja novca povezanog s terorizmom; zapljena i oduzimanje imovine povezane s terorizmom; javljanje sumljivih transakcija povezanih s terorizmom; međunarodna saradnja; kontrola i kažnjavanje nedozvoljenih alternativnih transfera novca; identifikacija komitenata kod elektronskog prenosa novca (ime, prezime i broj računa); kontrola neprofitnih organizacija; kuriri s novcem u kešu).

3) **CODEXTER** (Committee of Experts on Terrorism). Poseban Odbor pravnih stručnjaka Vijeća Evrope za terorizam – CODEXTER, osnovan je 2003. Jedna od glavnih zadaća CODEXTER-a je izrada pregleda legislative te institucionalnih protivterorističkih planova zemalja članica Vijeća Evrope.

4) **Egmont grupa** je osnovana 1995. kao tijelo čija je uloga jačanje i koordinacija internacionalne saradnje odjela za sprečavanje pranja novca širom svijeta (Financial intelligence units, FIUs). Trenutno broji 116 članica i u stalnom je porastu.

5) **International Association for Insurance Supervisors (IAIS)** je međunarodna organizacija za nadzor osiguranja, osnovana 1994, koja obuhvata regulativu i nadzor 190 jurisdikcija širom svijeta. Za svoj krug obveznika izdaje dokumente kao što su Principi, Standardi i Vodiči za društva za osiguranje, a organizira i susrete, seminare i treninge za tijela koje se bave nadzorom društava za osiguranje.

6) **Basel Committee on Banking Supervision – BCBS** je tijelo osnovano od strane "Grupe deset zemalja" 1974. u okviru Banke za međunarodne namjene (Bank for International Settlements, BIS), koje se sastaje četiri puta godišnje. Članice Bazelskoga vijeća su središnje banke Belgije, Kanade, Francuske, Njemačke, Italije, Japana, Luksemburga, Nizozemske, Španjolske, Švedske, Švicarske, Ujedinjenog kraljevstva i SAD. Bazelski komitet za superviziju banaka, čiji je cilj međunarodna saradnja i unapređenje u oblasti supervizije banaka, promovisao je 25 ključnih principa koji predstavljaju minimum standarda koje treba ispuniti da bi sistem supervizije bio efikasan.

7) **The Wolfsberg Group** čini jedanaest vodećih svjetskih banaka: ABN AMRO, Banco Santander, Bank of Tokyo-Mitsubishi-UFJ, Barclays, Citigroup, Credit Suisse, Deutsche Bank, Goldman Sachs, HSBC, JP Morgan Chase, Société Générale i UBS. Wolfsberg grupa osnovana je 2000. u Švajcarskoj s ciljem razvoja i unapređenja standarda bankarskih usluga i povezanih proizvoda. Izdala je Smjernice za sprečavanje pranja novca za rad s klijentima (Wolfsberg Principles, izdate 2000, revidirane 2002) koje su kasnije prihvaćene kao standard bankarskog poslovanja.

8) **International Money Laundering Information Network (IMoLIN)** je međunarodna organizacija koju je osnovala Organizacija UN 1998. radi partnerstva i povezivanja međunarodnih organizacija uključenih u sprečavanje pranja novca i financiranja terorizma. IMoLIN prikuplja informacije o regulativama pojedinih zemalja koje se odnose na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i traži prostor za njihovo unapređenje, a posebnu pažnju poklanja unapređenju međunarodne saradnje.

INSTRUMENTI ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA U BiH

Međunarodnim inicijativama i domaćim zakonodavstvom uspostavljen je osnovni okvir aktivnosti za sprečavanje pranja novca i suzbijanje finansiranja terorizma. Interesi Bosne i Hercegovine kao i procesa EU integracija zahtijevaju efikasno sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. U BiH Krivični zakon BiH i Zakon o sprečavanju pranja novca i finansairanju terorističkih aktivnosti svojim pozitivnopravnim rješenjima čine temelje strategije suprotstavljanja pranju novca.

Krivično djelo pranja novca inkriminisano je članom 209. KZ BiH u okviru glave XVIII, krivičnih djela protiv privrede i jedinstva tržišta, te krivičnih djela iz oblasti carina. Pranje novca obuhvata sve aktivnosti kojima se novac ili imovina za koje se zna da su pribavljeni učinjenjem krivičnog djela prime, zamijene, drže, njima raspolaže, upotrijebe u privrednom ili drugom poslovanju, ili na drugi način prikriju ili pokušaju prikriti, a radi se o novcu ili imovini veće vrijednosti ili o djelu kojim se ugrožava zajednički ekonomski prostor BiH, ili koje ima štetne posljedice za djelatnost ili finansiranje institucija BiH. Osim inkriminacije predviđene ovim članom, odredbe o pranju novca nalaze se i u entitetskim zakonima, koji na gotovo istovjetan način regulišu ovo pitanje, kao i u posebnim propisima koji se odnose na ovlašćenja i ulogu posebnih odjeljenja za sprečavanje pranja novca. Prema Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti BiH, pod pranjem novca se podrazumijeva:

1. zamjena ili prenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji;
2. prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta, porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na korištenje imovine ili vlasništva nad imovinom, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;
3. sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;
4. učešće ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji.

Pranjem novca smatraće se i to kada su radnje, kojima je stečena imovina koja se pere, izvršene na teritoriji druge države. Pomenuti Zakon pod finansiranjem terorističkih aktivnosti podrazumijeva:

1. osiguravanje ili prikupljanje sredstava, na bilo koji način, direktno ili indirektno, s namjerom da budu upotrijebljena ili sa znanjem da će biti

upotrijebljena, u potpunosti ili djelimično, za izvođenje terorističkih akata od strane terorista pojedinaca i/ili od strane terorističkih organizacija;

2. podstrekivanje i pomaganje u osiguravanju i prikupljanju imovine, bez obzira na to da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korištena za izvršavanje terorističkog akta.

Iz navedenog je uočljivo da se definicija pranja novca data u Zakonu o sprečavanju pranja nova i finansiranju terorizma ne podudara sa krivičnopravnom definicijom krivičnog djela pranja novca. Da se zbog prethodno navedenog ne bi dolazilo u zabunu, potrebno je razgraničiti o kakvim se definicijama radi. U KZ BiH propisuju se radnje i elementi koji čine krivično djelo pranja novca (radnje izvršenja, namjera, nehat, volja, krivičnopravna sankcija i sl.), dok se u Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma nudi generička definicija pranja novca u smislu deskripcije osnovnih oblika ponašanja koja određuju pranje novca kao: zamjenu ili prenos imovine: prikrivanje ili zataškivanje; sticanje, posjedovanje ili korištenje; učešće ili udruživanje radi izvršenja pobrojanih radnji. Ovakvo definisanje pranja novca kao pojave uvijek treba vezivati uz krivičnopravno određenje pranja novca kao krivičnog djela, tim prije što se radi o *lex specialis* zakonu, koji jednostavno nadopunjuje pravnu kvalifikaciju i doprinosi pravilnijem i cjelovitijem tumačenju pojave pranja novca u krivičnom zakonodavstvu. Odredbama ovog Zakona ustanovljava se i posebno tijelo za obavljanje poslova sprečavanja, istraživanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti koje nosi naziv Finansijsko-obavještajno odjeljenje a nalazi se u sastavu SIPA. Vijeće ministara BiH formiralo je radnu grupu koja je izradila Strategiju i akcioni plan za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorističkih aktivnosti, čiji je prevashodni zadatak bio postavljanje ciljeva zasnovanih na procjeni rizika za relevantne javne i privatne institucije za potrebe razvoja funkcionalnosti mehanizma sprečavanja ovih štetnih pojava.

U krivičnom zakonodavstvu BiH nisu propisane odredbe da prethodna ili istovrenena osuda za prethodno krivično djelo nije uslov za osudu u vezi sa pranjem novca, kao i da osuda za pranje novca može proizaći iz prethodnog krivičnog djela a da nije tačno potrebno ustanoviti o kojem se krivičnom djelu radi, a što je regulisano Varšavskom konvencijom, koju BiH nije potpisala. Upravo ove odredbe omogućavaju proširenu efikasnu borbu protiv finansiranja terorizma i prošireno oduzimanje imovine zakonite i nezakonite koja je namjenjena finansiranju terorizma ili iz terorističkih aktivnosti potiče, kao i dokazivanje iste.[20]

---

[20] U dvije hiljade i pesto upitnina Evropske komisije Republici Srbiji , za pristupne pregovoreEvropskoj uniji , posebna pažnja je navedena upitnicima , dali je u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije potrebna predhodna ili istovremena osuda za predhodno krivično kao uslov za osudu u vezi sa pranjem novca. Republika Srbija kao i

U Republici Srpskoj stupio je na snagu Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela 1. 7. 2010 godine, sa primjenom od 30. 8. 2010. Ovim zakonom definišu se organi nadležni za otkrivanje, oduzimanje i upravljanje imovinom stečenom izvršenjem krivičnog djela. Članovi 6. i 7. predviđaju osnivanje posebne organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, Jedinice za finansijske istrage, koja se bavi otkrivanjem imovine stečene izvršenjem krivičnog djela a u sklopu finansijskih istraga. Formiranje ove jedinice predstavlja ključni momenat u razotkrivanju ekonomske moći pojedinaca i kriminalnih grupa koje se bave krivičnim djelima s namjerom da steknu imovinu koju će usmjeriti u finansiranje kriminalnih i terorističkih aktivnosti.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Upravo zbog razornih posljedica pranja novca i finansiranja terorizma, brojne su se međunarodne organizacije uključile u rješavanje ovog pitanja, iznalazeći različite metode i rješenja u vezi sa zakonima, finansijskim propisima i mjerama za sprovođenje zakona, kako bi se spriječilo pranje novca i finansiranje terorizma. Ove metode i rješenja predstavljaju međunarodne standarde koji su obvezujući za svaku zemlju koja želi postati dijelom savremenog društva. BiH, u poređenju sa zemljama EU i susjednim zemljama, počela se baviti ovim pitanjima dosta kasno. Prvi zakon koji je regulisao ova pitanja bio je entitetski Zakon o sprečavanju pranja novca u Federaciji BiH iz 2000. godine. Republika Srpska slijedila je primjer Federacije i donijela Zakon o sprečavanju pranja novca 2002. godine, dok je država BiH usvojila isti zakon 2003. godine.

Zbog nedostatka odgovarajućih zakonskih propisa za sprečavanje pranja novca u prošlosti, neuređenog tržišta i nepostojanja državnih institucija, BiH je izgubila značajna poreska sredstva. Prve aktivnosti u vezi s ovim društvenim zlom na državnom nivou, u BiH je podstaknuo visoki predstavnik za BiH, objavljivanjem "Preporuke za sprečavanje pranja novca u okviru BiH bankovnog sistema", kao i Akcijskim planom za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma iz 2003. godine, koji je djelimično implementiran.

BiH je preduzela značajne korake u borbi protiv pranja novca. Potpisala je značajan broj međunarodnih i evropskih konvencija. Neke konvencije su i ratifikovane. Moramo naglasiti da BiH nije potpisnica Konvencije Vijeća Evrope o pranju, traženju, privremenom oduzimanju i oduzimanju imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela i o finansiranju terorizma, a to je jedna od najznačajnijih konvencija koja reguliše predmetna pitanja. Član 9. ove Konvencije proširuje krug prethodnih krivičnih djela, a prethodna ili istovremena osuda za prethodno krivično djelo nije uslov za osudu u vezi sa

---

BiH-a nije uskladila materijalno krivično zakonodavstvo sa zahtjavima Varšavske konvencije.BIH-a nije ni potpisnica Konvencije.

pranjem novca. Osuda za pranje novca na osnovu ovoga člana moguća je ako je dokazano da je imovina, predmet stava 1. tačka a. ili b. ovog člana, nastala iz prethodnog krivičnog djela, a da nije potrebno utvrditi tačno kojeg krivičnog djela. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma BiH iz 2009. godine, kao i krivični zakoni na teritoriji BiH ne sadrže ove odredbe. Ostale odredbe su u saglasnosti s međunarodnim standardima za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, a osnivanje finansijsko-obavještajnog odjeljenja u okviru Državne agencije za istrage i zaštitu predstavlja korak naprijed u ovoj oblasti, kao i donošenje Zakona o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj i formiranje posebnog Odjeljenja za finansijske istrage.

Potrebno je uskladiti materijalno krivično zakonodavstvo BiH sa odredbama Varšavske konvencije, iz člana 9. u vezi s pranjem novca, što podrazumijeva prethodno potpisivanje i ratifikovanje Varšavske konvencije od strane BiH, što je, između ostalog, postavljeno kao preduslov za pregovore o pristupu Evropskoj uniji po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa Europskom unijom. Danas, nakon što je BiH potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom, potrebno je učiniti značajan napor prije svega u prilagođavanju našeg krivičnog zakonodavstva u ovoj oblasti, kako unutar zemlje tako i sa međunarodnim propisima, ojačati nivoe vlasti – kako bismo mogli učinkovito suzbijati ovo zlo koje uzima sve većeg maha, a zahvaljujući upravo aktivnostima u vezi sa pranjem novca, radi sveobuhvatne borbe protiv kriminala i finansiranja terorizma, privremenog i trajnog oduzimanja imovine koja služi za te aktivnosti i suzbijanja uzroka terorističkih aktivnosti u BiH-i.

LITERATURA

[1] Claessens R., Money Laundering, Le Roeulx: Lic. Sc. Com. & Fin., Belgium, 2000, str. 23.

[2] Gup, B., E., (2006) Money Laundering, Financing Terrorism And Suspicious Activities, Nova Science Publishers, str. 3.

[3] Meštrović, D., (2002), Legalizacija nelegalno stečenog kapitala, Policija i sigurnost – 11(2002), 1–3; str.147.

[4] Mijalković, S.; Bošković, G. (2009) Pranje novca i finansiranje terorizma, Zbornik radova ''Korupcija i pranje novca – uzroci, otkrivanje, prevencija'', Internacionalna asocijacija kriminalista, Sarajevo, str. 293–302.

[5] United Nations Convention against Corruption (http://www.unodc.org/unodc/crime_convention_corruption.html).

[6] International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, adopted by the General Assembly of the United Nations on 9

December 1999.
(http://untreaty.un.org/English/Terrorism/Conv12.pdf).

[7] Convention against the Illicit Traffic in Narcotic Drug and Psychotropic Substances 1988., (http://unodc.org/pdf/convention_1988_en.pdf).

[8] Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime (http://www.unicri.it/wwd/justice/docs/Money/1990_Convention%20 Laundering,%20Seizure,%20Confiscation.pdf).

[9] Criminal Law Convention on Corruption, concluded at Strasbourg on 27 January 1999., CETS No.: 173(http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=173&CM=8&DF=11/13/2007&CL=ENG)

[10] http://www1.oecd.org//fatf/40Recs_en.htm

[11] http://www1.oecd.org/fatf/SrecsTF _ en.htm

[12] Krivični Zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH br. 61/04

[13] Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma, Službeni glasnik BiH br.53/09

[14] Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glanik RS br. 49/03

Spec. Dragana Vujić
Police college

Milimir Govedarica
Department for Financial Investigation and
Detection of property acquired through crimes

Nataša Sikimić
Police college

Summary: Because of the devastating consequences of money laundering and terrorist financing, a number of international organizations has involved in addressing this question, searching for the different methods and solutions that are related to legislation, financial regulations and law enforcement measures to prevent money laundering and terrorist financing. These methods and solutions are international standards that are binding on any country that wants to become part of modern society. BiH in comparison with EU countries and neighboring countries, has began to deal with these issues rather late. First law that regulating these issues was the entity Law on Prevention of Money Laundering in the Federation BiH in 2000. Republic of Srpska has followed the example of the Federation and adopted the Law on Prevention of Money Laundering in 2002, while the state of BiH adopted the same law in 2003.

Due to the lack of adequate legislation for prevention of money laundering in the past, disorderly markets and the absence of state institutions, BiH has lost significant tax assets. The first activities in connection with this social evil at the state level in BiH has encouraged the High Representative for BiH, with the publication "Recommendations for the prevention of money laundering in the banking system of BiH", and the Action Plan to combat money laundering and terrorist financing in 2003. , which was partially implemented.

BiH has taken significant steps to combat money laundering. A significant number of international and European conventions are signed, and some conventions are ratified. It must be noted that BiH has not signed the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the proceeds from a criminal offense, and financing of terrorism and this is one of the most important convention that regulating this matter. Article 9 of this Convention extends the circle of previous offenses, and previous or simultaneous conviction for a previous crime is not a requirement

for a conviction in relating to money laundering. Conviction for money laundering under this Article is possible where it is proved that the property, subject to paragraph 1 point a. or b. of this article, came from the previous offense, without the need to determine exactly of which offense. Law on Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing BiH in 2009., and the Criminal Law in the territory of Bosnia and Herzegovina does not contain this provisions. Other provisions are in accordance with international standards to combat money laundering and terrorist financing, and establishing financial intelligence departments within the State agency for investigation and protection is a step forward in this area, and the Law on confiscation property from crime in the Republic of Srpska and forming Special Department for Financial Investigations.

It is necessary to harmonize the substantive criminal legislation with the provisions of the Warsaw Convention, from Article 9 regarding money laundering, which includes previous signing and ratifying of the Warsaw Convention by Bosnia which is, among other things, set as a precondition for negotiations on accession to the European Union by the Agreement of Stabilization and Association with the European Union. Today, after that Bosnia signed Agreement of Stabilisation and Association with the European Union, it is necessary to make significant efforts primarily in the adaptation of our criminal legislation in this area, both within countries and with international regulations, strengthening levels of government - so that we can effectively suppress this thing that ever greater alacrity and thanks to activities related to money laundering, for comprehensive fight against crime and terrorism financing, interim and permanent seizure of property used for such activities, and fighting the causes of terrorist activities in Bosnia.

Stručni rad – UDK 323.285: 351.74/75

POLICIJSKO INFORMISANJE JAVNOSTI U SLUČAJU TERORISTIČKOG DJELA

POLICE INFORMING PUBLIC IN CASE OF TERRORIST ACTS

Mr Halid Emkić
Mr Amila Taljanović
Dipl. ek. Dijana Stevanović
Policija Brčko Distrikt BiH

Apstrakt: Sveobuhvatna borba protiv terorizma zahtijeva angažovanje svih relevantnih institucija u društvu, kao i njihovih organizacionih jedinica. Odnosi s javnošću u institucijama imaju veoma značajno mjesto i ulogu u sprečavanju nastanka straha i panike izazvane terorističkim napadom.

Policija kao institucija, koja je i najpozvanija da prikuplja informacije o terorizmu, ima, između ostalog, zadaću da putem odnosa s javnošću edukuje i upoznaje građane o svim aspektima zaštite od terorizma, savremenog društvenog zla, kako bi mogla očekivati bolju prevenciju, bolju saradnju i razumijevanje građana u stalnoj borbi protiv terorizma.

Policijski odnosi s javnošću na različite načine upoznaju javno mjenje o tome kako se mogu prepoznati terorističke prijetnje u društvu, koliko takva ponašanja štete društvu uopšte, na koji način mogu takva saznanja o namjeri izvršenja krivičnih djela prijaviti policiji, kao i dostaviti druge relevantne informacije iz ove oblasti.

Posebnu ulogu (i zadatak) policijski odnosi s javnošću imaju u slučaju terorističkog napada, kada je potrebno da hitno, pravovremeno, istinito, kvantitativno i kvalitativno informišu javnost o terorističkom napadu, mjerama koje policija i druge državne institucije preduzimaju i koje su preduzele, na saniranju posljedica (kao i otklanjanju uzroka za nastanak novih terorističkih djela), sve u cilju sprečavanja nastanka straha i panike (što može biti i osnovni cilj terorista), te zadobijanja povjerenja građana u rad policije i državnih institucija.

U radu se, pored deskriptivnog prikaza odnosa s javnošću u policijskim agencijama u BiH i njihovog rada u posebnim kriznim situacijama, iznose mogućnosti upotrebe policijskih odnosa s javnošću od strane institucija za prevenciju terorističkih djela kao i

edukaciju građana u ovoj oblasti, te daju prijedlozi za efikasniju primjenu policijskog informisanja javnosti za ostvarenje generalne i specijalne prevencije u suzbijanju terorizma.

Ključne riječi: Policija, odnosi s javnošću, terorizam, mediji

UVOD

U današnje vrijeme terorizam je postao globalni problem koji pogađa cjelokupno društvo, od pojedinca do države. Svijest o postojanju terorizma kod široke populacije izaziva strah od mogućeg iznenadnog nastanka u svako vrijeme i na svakom mjestu. Gotovo svaki dan u svijetu se dogodi neko terorističko djelo u različitim spoljnim manifestacijama kojima teroristi šalju određene poruke. Poznato je da nosioci terorizma mogu biti pojedinci, malobrojne grupe ili organizacije, koje se na taj način bore za određene ciljeve. Svakako je potrebno istaći da terorizam predstavlja prijetnju temeljnim načelima međunarodnog poretka, zajedničkim vrijednostima slobode, mira, demokratije, ljudskih prava, pravde i sigurnosti.

U terorističkim djelima, osim smrti, povreda i velikih razaranja infrastrukturnih objekata, manje se zna o dugoročnim posljedicama koje izazivaju veliki strah i osjećaj nesigurnosti kod građana uopšte. Sveobuhvatna borba protiv terorizma zahtijeva angažovanje svih relevantnih institucija u društvu i potrebno je tražiti kako u zakonskim odredbama, tako i u obavezi cjelokupnog društva da se odupru svim izazovima i prijetnjama koje dolaze od terorističkih pojava i aktivnosti, u različitim oblicima.

Jedno od sredstava koje je moguće upotrijebiti u borbi protiv terorizma, a naročito u podizanju ukupne svijesti građana o terorizmu, jesu mediji, odnosno sredstva informisanja. Sredstva informisanja, pored svoje osnovne funkcije u društvu, imaju ¨obavezu¨ i izgradnje sigurnosnog sistema u državi. U skladu s navedenim, posebna obaveza sredstava informisanja je u slučajevima terorističkih djela, kada treba da doprinesu smanjenju straha kod građana a posebno smirivanju narušenog stanja bezbjednosti. Ova aktivnost svakako podrazumijeva primanje pravovremene informacije od strane struktura koje se bave prevencijom, istraživanjem i otkrivanjem terorističkih aktivnosti, gdje informacije moraju biti blagovremeno dostavljene. Državni organi koji preduzimaju mjere i radnje na prevenciji i istraživanju terorističkih djela, policija i tužilaštva, treba da dostave pravovremene i istinite informacije kako bi i one bile objavljene putem sredstava javnog informisanja.

Dakle, policija kao institucija, koja je pored ostalih nadležna da prikuplja informacije o terorizmu, ima, između ostalog, zadaću da, putem svojih odnosa s javnošću, dostavlja potrebne informacije medijima i kroz njih edukuje i upoznaje građane o svim aspektima zaštite od terorizma i prevencije njegovog nastanka. Posebna dužnost i obaveza policije proizilazi u

slučajevima nastanka terorističkih djela kada je potrebno da hitno, pravovremeno, istinito, kvantitativno i kvalitativno informiše javnost o terorističkom napadu, vrsti terorističkog napada, mjerama koje su policija i druge državne institucije preduzele i preduzimaju na saniranju posljedica (kao i otklanjanju uzroka za nastanak novih terorističkih djela) i slično, a sve u cilju sprečavanja nastanka straha i panike (što može biti i osnovni cilj terorista), te zadobijanja povjerenja građana u rad policije i državnih institucija.

Cilj ovog rada jeste ukazati na to da policijski odnosi s javnošću imaju veoma važnu ulogu u ukupnom saniranju posljedica izazvanih terorističkim djelima, te da se terorizmu kvalitetno može suprotstaviti samo saradnjom svih činilaca koji učestvuju u istraživanju i saniranju posljedica koje izazovu teroristi.

TERORIZAM I TERORISTIČKO DJELO

Kada govorimo o terorizmu i njegovim spoljnim izražajima, značajno je istaći da se u literaturi sreće veći broj definicija, obrazloženja i klasifikacije terorizama. Dakle, ne postoji generalno usvojena definicija samog pojma ¨terorizam¨. Treba istaći da teškoće u definisanju pojma terorizma proizilaze iz raznolikosti njegove pojavnosti, raznolikosti političkih ciljeva grupa koje su poduzimale terorističke akcije, a u novije vrijeme sve prisutnije težnje terorista u pogledu preduzimanja kompleksnih operacija koje uključuju niz međusobno povezanih akcija u koje su uključene djelatnosti i usluge institucija (pojedinih država), kriminalnih organizacija, nezadovoljnih pojedinaca i fanatika s dalekosežnim posljedicama na svim područjima ljudskog rada i djelovanja.

Ne upuštajući se u obrazlaganja i navođenje svih pojmovnih određenja terorizma i institucionalnih i vaninstitucionalnih definicija terorizma[1], ovdje ćemo iznijeti definicije koje prema našoj ocjeni daju dovoljno prikaza ovog pojma za potrebe dalje elaboracije u ovom radu.

Kada govorimo o samom pojmu terorizma, u literaturi se iznosi da on dolazi od latinskog korijena riječi terror: terror – strah, užas (terreur, fr. sijanje straha). Tako je teror vladavina nasilja čiji je cilj zastrašivanje, odnosno uništavanje protivnika. Teror označava i nasilje nad nedužnim stanovništvom, pripadnicima policije i vojske, te ugrožavanje životne sredine i materijalnih dobara radi zastrašivanja, stvaranja nesigurnosti, dezorganizacije i uništavanja.

---

[1] Više o definicijama terorizma vidi u: Šikman, M., Pojmovno određenje terorizma – institucionalne i vaninstitucionalne definicije terorizma, Časopis Bezbjednost, policija, građani, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, broj 1/06, 2006. str. 588–601.

U Kriminalističkom rječniku[2], iznosi se definicija pojma kojom se pod „terorizmom treba podrazumijevati djelatnost koja teži stvaranju i sijanju terora, tzv. bezizlaznog straha, u cilju postizanja kriminalnih ciljeva“, te se dodaje da je „terorizam čin zastrašivanja, nasilja usmjerenog na promatrače, uključujući i one iz političkog i medijskog života“. U osnovi, ovdje se govori da je terorizam sistematsko i organizirano nasilje nad pasivnim subjektom koje kod pasivnog subjekta stvara osjećanje nesigurnosti i proizvodi stanje straha, sa ciljem da se pasivni subjekt zadrži u političkoj pokornosti ili da se kod pasivnog subjekta izazove nepovjerenje u postojeći društveni poredak kako bi mu se nametnula politička vlast terorista, kao i nasilje kojim se vrši utjecaj na političku vlast radi iznuđivanja određenih političkih ustupaka.

U Kriminološkom leksikonu, M. Bošković navodi da je terorizam (lat. seggog – užas) doktrina, metod i sredstvo izazivanja straha i nesigurnosti kod građana (sistematskom primjenom nasilja). Ovdje se navodi da su motivi terorizma najčešće političke pobude, ali mogu biti i kriminalne prirode. U političkom smislu – terorizam je sistematsko i organizovano nasilje nad pasivnim subjektom sa ciljem da se on zadrži u stanju političke pokornosti, da se u javnosti izazove nepovjerenje u postojeći javni poredak i vlast, ili da se od njih iznude politički ustupci. Kod klasične kriminalne aktivnosti – terorizam se javlja u sticaju sa koristoljubivim deliktima: to su posebno razbojnički napadi, uzimanje talaca, ucjena, ili podmetanje eksploziva, prijetnje da će neki objekat biti dignut u vazduh, paljevine preduzeća, hotela, robnih kuća itd.[3]

Pored navedenih definicija navodimo da Krivični zakon Bosne i Hercegovine u članu 201. pod terorizmom podrazumijeva činjenje terorističkog čina sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da što izvrši ili ne izvrši, ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije.

Iz navedenih definicija, možemo izvući neke osnovne zajedničke elemente terorizma:

- pravno zabranjeni način djelovanja
- provođenje određenih ciljeva
- sijanje terora i stvaranje atmosfere bezizlaznog straha ili prisile kroz upotrebu nasilja ili prijetnju nasiljem.

Ovim nabrojanim karakteristikama, odnosno elementima, treba pridodati još dva. Prvi važan element je, svakako, ideologija, bilo da se radi o varijantama političkog ekstremizma ili vjerskom fanatizmu. Drugi važan

---

[2] Modly, D., Korajlić, N. Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002.

[3] Bošković, M., Kriminološki leksikon, Matica srpska: Univerzitet, Novi Sad, 1999.

elemenat je taj da teroristi u izvođenju svojih akcija žele uznemiriti što širi krug javnosti, odnosno na sebe skrenuti što je moguće veću medijsku pažnju kroz sredstva javnog informisanja, koja će ekskluzivno prenijeti njihovo terorističko djelo i time pojačati ukupan efekat aktivnosti.

Ono što u osnovi dolazi kao produkt svih terorističkih aktivnosti i što je njegov spoljni izražaj jeste terorističko djelo, odnosno teroristička akcija. Terorističko djelo-akcija bi u osnovi predstavljala preduzimanje mjera i radnji od strane terorista koji bi htjeli da zastrašivanjem (prijetnjama, ubistvima i sl.) dođu do ostvarenja svojih određenih političko-socijalnih ili ličnih ciljeva. Teroristička akcija „predstavlja glavnu fazu i završni čin i njome se završava postavljeni cilj terorističke organizacije ili grupe, odnosno njihovog vođe".[4]

Motivi i izvršenje terorističkih djela su najčešće političke pobude, ali mogu biti i kriminalne prirode. Političke pobude su u osnovi težnje ka promjeni društveno-političkog sistema i djelovanju, najčešće putem straha, na stanovništvo u ovom cilju. Kod klasične kriminalne aktivnosti teroristička djela se javljaju u sticaju sa koristoljubivim deliktima: to su posebno razbojnički napadi, atentati, uzimanje talaca, uzimanje prevoznih sredstava, ucjena, ili podmetanje eksploziva na različitim mjestima, dizanje objekata u vazduh, paljevina preduzeća, hotela, robnih kuća, prijetnje da će neki objekat biti dignut u vazduh, prijetnje od izvršenja teških krivičnih djela ili više povezanih krivičnih djela istovremeno ili u različitim vremenskim intervalima i slično.

Značajno je napomenuti da izvršenjem terorističke akcije ne prestaje djelatnost terorističke organizacije ili grupe. Svakako da izvršenju terorističke akcije prethode planske radnje na odabiru ljudi koji će stručno fizički izvesti terorističku akciju, a koji su psihofizički sposobni za izvođenje konkretne akcije, te proučavanje meta, izbor i upoznavanje mjesta akcije, razrada plana, upoznavanje izvršilaca sa njihovim zadaćama, te posebno efekti koji će se postići tim aktivnostima.

Nakon izvršenja bilo kojeg terorističkog djela, osim usmrćivanja, pored povreda i velikih razaranja infrastrukturnih objekata, pojavljuju se dugoročne posljedice koje izazivaju veliki strah za ličnu i imovinsku bezbjednost, odnosno strah od njegovog izvršenja u svakom mjestu i u svako vrijeme.

Teroristi svakako računaju na ¨nespremnost¨ državnih organa na brz i efikasan odgovor u slučajevima izvođenja iznenadnih terorističkih djela. Podrazumijeva se da državni organi moraju dati brz i efikasan planski odgovor na terorističko djelo. Između ostalog, taj odgovor mora biti usmjeren i u pravcu ¨saniranja¨ širenja negativnih informacija o terorističkom djelu koje, odmah po događaju, počinju da kruže ili se iznose u javnosti. Teroristi će pokušavati da postignu da efekti terorističkih djela i poruka koje njima upućuju posluže kao rezonatori zastrašujućih efekata nasilja, dok će građani

[4] Modly, D.,Korajlić, N., opt. cit.

težiti da saznaju što više informacija o terorističkom djelu zbog potreba za bezbjednošću, iz znatiželje i žeđi za senzacijama, a mediji za zadovoljavanjem potreba publike, zadovoljavajući tako i potrebe terorista. Dakle, medijsko prenošenje informacija, ukoliko nije ¨kontrolisano¨ od strane državnih organa, može ići u prilog teroristima, to jest pojačava se teror i stvara se kod građana atmosfera straha od bezizlaznog. U ovakvim slučajevima, ukoliko državni istražni organi planski, brzo i efikasno odgovore na teroristički napad, svakako će se smanjiti ukupne posljedice.

INFORMISANJE JAVNOSTI I POLICIJSKO INFORMISANJE JAVNOSTI

Kako bismo se bavili informisanjem javnosti, ukratko ćemo ukazati na pojmovna određenja informacija, informisanja i policijskog informisanja. U pojmovnom određenju informacija (lat. informatio) je ¨vijest, obavijest, izvještaj, saznanje o činjenicama, događaju, pojavi u društvu ili prirodi, čovjeku koji je nešto učinio ili nije učinio, nešto izjavio i sl., odnosno informacija je sredstvo društvenog sporazumijevanja, razmjena iskustva. Informisanje (lat. informare – obavještavati) je postupak formiranja i usvajanja informacija i način upoznavanja korisnika sa njima".[5] Dakle, u osnovi informisanje javnosti ima za cilj uzajamno razumijevanje i postizanje harmonije sa okolinom u kojoj se određena institucija nalazi i koja pruža informacije.

Najširi oblik informisanja odnosi se na upoznavanje građana putem sredstava masovnih komunikacija – masovnih medija.[6] Sredstva masovnih komunikacija danas imaju preovlađujuću ulogu u formiranju kolektivne svijesti građana o određenom problemu.

Policijsko informisanje javnosti

Jedno od osnovnih načela rada policije u demokratskom društvu jeste načelo javnosti rada. Da bi se poboljšao stav javnosti prema policiji, sama policija mora preduzimati različite aktivnosti u odnosima u društvenoj zajednici, razvijati odnose s javnošću i međuljudske odnose, a sve u cilju zaštite lične i imovinske sigurnosti građana. O "policijskim odnosima sa javnošću" danas ima mnogo definicija, koje uglavnom sadrže različite poglede policije na javnost, a znatno manje mišljenja i stavove javnosti, ili bar njenih pojedinih grupa, o policiji. Svi ti stavovi o policijskim odnosima s javnošću "mogu se svesti na sljedeće:

---

[5] Modly, D., Korajlić, N., Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002.

[6] Masovni mediji – opšti naziv za prenosnike informacija koje čine štampa, programi radija i televizije, web stranice, servisi novinskih agencija i druga sredstva informisanja.

1. nastojanja policije da razumije probleme javnosti, odnosno probleme zajednice,
2. adekvatno postupanje u rješavanju pitanja koja spadaju u djelokrug rada policije,
3. razumijevanje sopstvenih problema koji nastaju u javnosti,
4. pravilno predočavanje javnosti šta je policija u stanju da učini sa takvim "problemskim situacijama",
5. zajedničko i svjesno rješavanje pitanja i saradnja na područjima koja se tiču obje strane (javnosti i policije) – sprečavanje i suzbijanje kriminala".[7]

Putem odnosa s javnošću policija ostvaruje svakodnevni ¨kontakt¨ s građanima. To podrazumeva kontakte s javnošću putem web stranice, štampe, radijskih i televizijskih programa, kao i drugih sredstava masovne komunikacije. Posredstvom ovih medija policija ostvaruje kontakte s javnošću kroz širok spektar aktivnosti: objavljivanje saopštenja, obavještenja i najava aktuelnih zbivanja, upućivanje apela, molbi i demantija, ustupanje informacija na pismeni zahtjev, te cjelovitih tematskih informacija, prezentovanje rezultata provedenih akcija, organizovanje konferencija i brifinga za štampu, neformalnih susreta, gostovanja, kratkih predstavljanja itd. Policija kao glavne ciljeve, u pogledu odnosa s javnošću, definiše:

- jasno i nedvosmisleno informisanje medija o događajima vezanim za policiju;
- informisanje građana i druge javnosti o radu policije, a radi stvaranja pozitivne slike i institucionalnog imidža policije;
- informisanje pripadnika policije o aktivnostima i procedurama u policiji;
- poboljšanje rada policije, unapređenje razumijevanja, uloge i odgovornosti policijskih službenika putem otvorenih, aktivnih i redovnih medijskih i javnih kampanja;
- pružanje prilike medijima da objasne rad i procedure u policiji;
- razvijanje saradnje i partnerstva sa agencijama za sprovođenje zakona u zemlji i zemljama u regionu;
- razvijanje i sprovođenje potrebnog stepena odgovornosti u odnosu s medijima;
- sprovođenje standardne procedure rada u vezi s odnosima s medijima.[8]

Ovdje je značajno istaći da o odnosima s javnošću možemo govoriti kroz dva različita pravca koji u policijskoj praksi postoje. Prvi, za koji bi se moglo reći da se radi o proaktivnom pravcu, odnosi se na sprovođenje određenih

---

[7] Krstić, Ostoja, Kriminalistička prevencija i prognostika, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2005.

[8] Navedeni ciljevi sadržani su u podzakonskim propisima Granične policije BiH u Instrukciji o standardnim procedurama ostvarivanja odnosa s javnošću Granične policije BiH i Pravilniku o odnosima s javnošću Policije Brčko distrikta BiH.

planiranih programa i radnji na poboljšanju ukupnog imidža organizacije policije, te njene prevencije[9] nastanka nezakonitih radnji, što se kontinuirano provodi. Drugi pravac se odnosi na reaktivni dio, to jest, kako odgovoriti na određene konkretne probleme odnosno događaje, kako se snaći i postupati i odgovoriti svim zahtjevima i potrebama u kriznim situacijama i promjenljivim okolnostima kada one nastupe i kako na najbolji, najprihvatljiviji način provoditi zacrtane ciljeve policijske organizacije u ovakvim slučajevima.

Svakako, jedan od takvih konkretnih i iznenadnih problema, odnosno kriznih situacija jeste i terorističko djelo.

POLICIJSKO INFORMISANJE JAVNOSTI U SLUČAJU TERORISTIČKOG DJELA

Posebnu ulogu i odgovornost policija ima u slučaju nastanka terorističkog djela. S obzirom na to da se u takvim neočekivanim i iznenadnim događajima javlja "krizna situacija" i da je potrebno odgovoriti na mnogobrojne izazove i zahtjeve, potrebe nalažu policiji da prethodno mora imati sačinjen i razrađen plan svih postupanja policije pa i drugih državnih organa na preduzmanju svih mjera i radnji na sprečavanju nastanka novog terorističkog djela, spasavanju života, kao i saniranju svih posljedica koje je izvršeno terorističko djelo izazvalo. Potrebe nalažu da se u okvirima policijskih planova postupanja posebno definiše i ustroji način postupanja s informacijama koje će se objavljivati u medijima i javnosti.

Ovdje treba poći od toga da građani imaju pravo da budu informisani o terorističkom djelu, njegovim razmjerama, efektima, radu policije, prije svega o tome da li se sve preduzima kako bi se otkrila, razjasnila i dokazala ova krivična djela, mjere i radnje preduzete na pružanju pomoći svim drugim institucijama koje postupaju u navedenom, kao i uspostavljanju narušenog bezbjednosnog stanja. Potrebno je imati u vidu da svaki teroristički napad predstavlja važnu vijest i da će privući prilično veliku medijsku pažnju. Novinari veoma brzo saznaju za izvršeno terorističko djelo, te iznose različite informacije o samom djelu. S tim u vezi, atraktivnošću u ekskluzivnim

---

[9] Prevencija – predupređivanje, sprečavanje predstavlja oblik društvene reakcije, odnosno plansku i koordiniranu aktivnost društvenih subjekata i državnih organa na predupređivanju prerastanja poremećaja ponašanja i latentnih prestupa u teže oblike prekršajnih i krivičnih delikata. U kriminologiji i kriminalistici – teorijsko uopštavanje i sistem praktičnih mjera i aktivnosti društva i stručnih organa na otklanjanju uzroka i uslova koji dovode do delinkvencije.
Zavisno od cilja i sadržaja, ustanovljeni su i posebni vidovi prevencije. Klasična je podjela na specijalnu i generalnu prevenciju, pri čemu je prva usmjerena na djelovanje u konkretnom slučaju, a generalna na kriminalnu sredinu i opšte uzroke delinkvencije. Modly, D., Korajlić, N., Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002.

informacijama, iznošenjem ličnih stavova, falsifikovanih podataka, i podataka iz nepouzdanih izvora, doprinosi se pojačavanju straha kod građana i pojačavanju ukupnog negativnog efekta izazvanog terorističkim djelom. Svakako "atraktivnost" izvršenog krivičnog djela, odnosno modus operandi, kao i mistifikacija, odnosno nepružanje informacija policije, doprinosi da se pojedinci i grupe uključuju u tumačenje događaja I, iznoseći svoje poglede, mišljenja i stavove, doprinose povećanju negativnih posljedica terorističkog djela.

Sve navedeno zahtijeva "medijsko pokrivanje" kako samog događaja tako i informacija koje se planski od strane policije puštaju u javnost, putem sredstava informisanja. Potrebe nalažu da u takvim slučajevima policija, putem svojih ovlaštenih predstavnika (ovlaštenih rukovodilaca, službenika u odsjecima za odnose s javnošću, odnosno portparola), djelotvorno upravlja informisanjem. Za vrijeme terorističkog djela, podrazumijeva se da policija formira "operativni štab" koji rukovodi i upravlja cjelokupnim aktivnostima policijskih službenika na terenu, a koji povremeno preuzima i ulogu koordinatora aktivnosti i drugih državnih organa. Za upravljanje odnosima s javnošću obično štab ima policijskog ili državnog službenika za javno informisanje odnosno za odnose s javnošću (portparola), koji je odgovoran za vođenje komunikacija s medijima i javnošću. Ukazujemo na to da je neophodno da se u javnosti pojavljuje jedan službenik, kako bi se osigurala standardizacija, koji će iznositi informacije o događaju uz prethodnu saglasnost najvišeg rukovodioca.

Informacije do takvog službenika dolaze iz čitavog niza izvora, ali samo odobrene, zvanične, tačne i provjerene informacije mogu biti iznesene u javnost i saopštavane medijima. Te informacije se moraju pravilno procesuirati, kategorizovati i dostavljati medijima u što kraćim vremenskim intervalima. Shodno tome, apsolutno je nužno (i ranije) utvrditi sisteme i protokole javnog informisanja kako bi se javnosti blagovremeno, istinito, kvantitativno i kvalitativno prenosile informacije o mjerama koje policija i druge državne institucije preduzimaju i koje su preduzele, a da se pri tome na minimum svede uloga medijskih spekulacija tokom izvještavanja. Od ključne je važnosti da lica koja donose odluke i koja saopštavaju informacije adekvatno odvagaju količinu i kvalitet informacija. Svakako treba imati na umu da će novinari uvijek tražiti informaciju više, ali je potrebno dati svim novinarima istu količinu i kvalitet informacije – bez favorizovanja pojedinih medija. Svakako, ukoliko je to moguće, potrebno je informacije prosljeđivati pismeno u vidu saopštenja za javnost[10], te ih postavljati na web sajt policijske agencije s kojeg bi ih mediji preuzimali.

---

[10] Primjer saopštenja za štampu – "Policija je zaprimila prijavu, ili poznato vam je da je došlo do *nesreće/incidenta* sljedeće prirode (vrsta događaja), do koje/kojega je došlo oko (vrijeme), u blizini (opšte mjesto događaja). Policija je do sada preduzela (osnovne mjere i radnje). Pored policije, na mjesto događaja izašle su nadležne službe (koje).

Nakon završenih aktivnosti i po prestanku postojanja "krizne situacije", potrebno je sačiniti cjelokupnu informaciju za medije i javnost o svim preduzetim radnjama kao i radnjama koje će se u narednom periodu preduzimati kako ne bi došlo do novih terorističkih napada, te šta policijske agencije i tužilaštva preduzimaju na pronalasku izvršilaca krivičnih djela.

KRATAK OSVRT NA STANJE U OBLASTI POLICIJSKOG INFORMISANJA JAVNOSTI U BIH

Kada je riječ o Bosni i Hercegovini, potrebno je istaći da se od uspostave Dejtonskog mirovnog sporazuma u BiH krenulo s ¨ubrzanim¨ razvojem demokratije, ostvarivanja prava i građanskih sloboda, s razvojem pravne države i policijskih struktura, te uspostavljanjem policijskih odnosa s javnošću na različitim nivoima. Svakako potrebno je napomenuti da je Bosna i Hercegovina ustavno definisana kao država koja je sastavljena od dva entiteta i distrikta Brčko. Svoju složenost Bosna i Hercegovina iskazuje i u policijsko-sigurnosnom pogledu. Naime, u entitetu Federacije Bosne i Hercegovine djeluje Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine, u okviru kojeg djeluje Federalna uprava policije, koja svojoj nadležnosti ima Sektor za odnose s javnošću. U Federaciji BiH postoje kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova (deset kantona s kantonalnim policijama) u čijim okvirima djeluju pojedinačno formirani odjeli za odnose s javnošću ili pojedinačna radna mjesta – portparola. U entitetu Republike Srpske djeluje Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, to jest Policija Republike Srpske koja u svojoj organizaciji ima i poslove na razvijanju odnosa s javnošću, a i u pet centara službi bezbjednosti su sistematizovana radna mjesta portparola. U Brčko distriktu BiH djeluje samostalno Policija Brčko distrikta BiH, u kojoj je sistematizovano jedno radno mjesto na poslovima i radnim zadacima portparola.

Na ovakvu podjelu, prije svega teritorijalnu, koje se strogo drže gotovo sve policijske agencije u okviru svoga područja djelovanja, potrebno je dodati i dvije policijske agencije koje su u nadležnosti države BiH, i to u okviru Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, a to su: Granična Policija Bosne i Hercegovine, koja je nadležna za pitanja granice BiH, i u okviru svojih poslova obavlja i poslove saradnje s javnošću, te Agencija za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine – SIPA, nadležna za otkrivanje najsloženijih vidova kriminala u skladu s Krivičnim zakonom BiH, u kojoj je sistematizovano radon mjesto portparola.

Policija će nastaviti da objavljuje dodatne informacije o nesreći čim bude bila u mogućnosti da ih potvrdi. Kontakt osoba za informisanje iz policije je (ime i prezime i funkcija). O mjestu održavanja press konferencije obavijestit ćemo vas najmanje pola sata prije održavanja. Za sada, ovo je jedino mjesto gdje su službena lica ovlaštena da govore o ovom događaju i gdje će biti na raspolaganju potvrđene informacije".

Iz navedenog se vidi da u Bosni i Hercegovini djeluje pet policijskih agencija koje sprovode ¨svoje¨ zakonske dužnosti i obaveze na svom ¨geografskom području¨, tj. području djelovanja, sa ¨svojim zakonima i propisima¨, a da SIPA provodi aktivnosti na cijelom području BiH.

Ovako složena policijska organizacija u BiH ima svakako odraza na policijsko informisanje javnosti u slučajevima terorističkih djela, kada je potrebno zadovoljiti osnovni princip da se zna kada, ko i koje informacije iznosi.

Svakako, potrebno je ovdje dodati da bi se u slučaju terorističkog napada pojavilo i mjesno nadležno tužilaštvo, pa i viši nivoi tužilaštava, koji takođe imaju svoje predstavnike za odnose s javnošću, putem kojih iznose svoje informacije za medije.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Deskriptivnim prikazom terorizma, terorističkog djela, te policijskog informisanja javnosti u slučajevima terorističkih djela pokušali smo dati osnovne naznake o radu policije u ovoj oblasti. Svakako smo, kroz pojedina razmišljanja i ukazivanja na moguće probleme koji mogu nastati u informisanju javnosti, pokušali dati i neke odgovore i pravce kojih bi se policija trebala pridržavati u slučajevima nastanka terorističkih djela. Kroz pokazivanje stanja policijskih odnosa s javnošću u BiH, odnosno složene strukture radnih mjesta i policijskih odnosa s javnošću, dâ se zaključiti da je potrebno, u okvirima policijskih agencija, uspostaviti i jasno precizirati načine postupanja u oblasti informisanja javnosti, posebno u slučajevima nastanka terorističkih djela. Ove posebne potrebe nalažu jasno preciziranje odnosa u ovoj oblasti na relaciji policija–tužilaštvo, kojim je potrebno jasno precizirati ko, kada, gdje, kako i koliko informacija iznosi o istražnim radnjama ovih organa prilikom terorističkog napada. Dakle, cilj nam je bio ukazati na potrebu donošenja:

- jasnih planova postupanja u slučajevima terorističkih djela,
- jasnih procedura davanja informacija u slučajevima terorističkih djela,
- jasnih uputstava ko, kada, gdje, kako i koliko informacija iznosi u javnost.

Sve navedeno upućuje nas na zaključak da bi policijske agencije, kao i ukupan sistem sigurnosti, trebale više pažnje posvetiti blagovremenom, jasno definisanom i jedinstvenom informisanju građana u slučajevima terorističkih napada, i na taj način ublažiti ukupne efekte koje izazivaju ovakva djela u javnosti.

LITERATURA

[1] Bošković, Milo, Kriminološki leksikon, Matica srpska: Univerzitet, Novi Sad, 1999.
[2] Krstić, Ostoja, Kriminalistička prevencija i prognostika, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2005.
[3] Modly, Duško, Korajlić, Nedžad, Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002.
[4] Masleša, Ramo, Policija, organizacija i funkcionisanje u savremenom društvu, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 1999.
[5] Lazović, Momčilo, Milošević, Vladimir, Milojević, Saša, Sredstva i taktika policije, Policijska akademija, Beograd, 2002.
[6] Šamić, Midhat, Kako nastaje naučno djelo, Svjetlost, Sarajevo, 2003.
[7] Todorović, Neda, Novinarstvo, interpretativno i istraživačko, Čigoja štampa, Beograd, 2002.
[8] Roy, Roberg; John, Crank; Jack, Kuykendal; Policija i društvo, Office of Public Affairs of the United States of America, Sarajevo 2004.
[9] Krivični zakon Bosne i Hercegovine (Službeni list BiH broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04 i 30/05)
[10] Zakon o policiji Brčko distrikta BiH (Službeni glasnik BD broj 31/09)
[11] Zakon o policijskim službenicima Brčko distirikta BiH (Sl. glasnik Brčko distrikta BiH 41/07),
[12] Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u policiji Brčko distrikta BiH, jun 2010.
[13] Strateški plan Policije Brčko distrikta BiH za period 2008–2013. godine, oktobar 2008.
[14] Instrukcija o standardnim procedurama ostvarivanja odnosa s javnošću Granične policije BiH
[15] Pravilnik o odnosima s javnošću Policije Brčko distrikta BiH *www.policijabdbih.gov.ba*

Halid Emkić, MA

Amila Taljanović, MA

Dijana Stevanović
Police of Brčko District Bosnia and Herzegovina

Summary: Overall, the fight against terrorism within society, demands the engagement of all relevant institutions as well as their organizational units. Public relations within institutions have a significant place and role in preventing panicking caused by terrorist attack.

The Police as institution and as the most relevant in the collection of information on terrorism has among other tasks, to educate and inform citizens throughout public relations, on all aspects of protection from terrorism as the modern social evil appearance, in order to expect better prevention, cooperation and understanding of citizens in the constant fight against terrorism.

Police public relations shall in various ways inform the public on how to recognize terrorist threats and the damage this causes to the public, and how once the intention acknowledged on commiting these crimes to report to Police as well as to submit all other relevant information.

Special roles and tasks of the police public relations body, in the cases of terrorrist attacks, are: when needed, to urgently, promptly, honestly , quantitively and with best quality, inform the public on terrorist attacks, measures that Police and other State level insititusions are undertaking in order to deal with the consequnces of, as well as removing the potential causes of future terrorist attacks, and in doing so aim to prevent panic/fear (which is one of the main goals of terrorists) as well as to regain the trust of citizens in the police, and state institutions.

In this essay besides the descriptive work of public relations within police agencies in BiH and their work in special crisis situations, the posibilities on the use of police public relations by the institutions themselves on the prevention of terrorist offences as well as the education of citizens in this field are pointed out, in order to ensure effective implementation of police informing the public on how to achieve general and special prevention measures against terrorism.

Key words: Police,Public relations, Terrorism, Media

Stručni rad – UDK 343.341: 343.9.02

PRIPREMNE RADNJE KOD KRIVIČNOG DJELA TERORIZMA

PREPARATORY ACTIONS IN THE CRIMINAL ACT OF TERRORISM

Dragana Milijević, spec.
Visoka škola unutrašnjih poslova
Banja Luka

Apstrakt: Savremeni oblici kriminaliteta, među kojima posebno mjesto zauzima terorizam, deklarišu se i kao najteži oblici kriminalnog ponašanja, kada se uzmu u obzir posljedice koje prouzrokuju a koje se ogledaju u ozbiljnim povredama osnovnih društvenih i individualnih dobara. Istovremeno, kao značajna karakteristika krivičnih djela terorizma izdvaja se i preduzimanje širokog spektra aktivnosti putem kojih se doprinosi ostvarenju bića konkretnog krivičnog djela, a koje se nalaze u tzv. „prethodnoj fazi" iter criminisa. Neizostavno preduzimanje djelatnosti iz prethodnih stadijuma izvršenja kao i uviđanje da se krivičnopravna reakcija nakon realizovanog terorističkog „akta" može smatrati zakasnjelom, nametnuli su početkom trećeg milenijuma potrebu proširivanja zone inkriminisanja i na određene djelatnosti koje se imaju smatrati prethodnim stadijumima ostvarenja ovoga krivičnog djela.

Ključne riječi: terorizam, krivično djelo, pripremne radnje.

UVOD

Terorizam se označava kao jedna od najvećih prijetnji savremenom društvu koja izaziva nesagledive posljedice kako za pojedinca tako i za širu društvenu zajednicu, što ga ujedno determiniše kao jedno od najtežih krivičnih djela. Ono što terorizam danas izdvaja kao jednu od najopasnijih prijetnji čovječanstvu uopšte jeste kako način izvršenja ovog delikta tako i ciljevi koji se nalaze na strani izvršioca, a koji se ogledaju u ozbiljnoj destabilizaciji i uništavanju osnovne političke, ustavne, privredne li društvene strukture zemlje u kojoj je izvršeno ovo krivično djelo, druge zemlje ili međunarodne organizacije. Danas na globalnom nivou ne postoji jedinstvena definicija terorizma, štaviše, ni na nivou pojedinih država ne postoji usaglašeno shvatanje šta to u stvari predstavlja ova negativna društvena pojava. Kao ilustrativan primjer mogu se izdvojiti SAD, gdje *State Department* definiše terorizam kao *„predominantno politički motivisano nasilje izvršeno*

protiv nevojnih ciljeva od strane podnacionalnih grupa ili tajnih agenata, obično s namjerom uticaja na javnost", dok *FBI* ističe da terorizam predstavlja *„korištenje ozbiljnog nasilja protiv lica i imovine, ili prijetnju korištenjem istog nasilja da se zastraši ili prinudi država, javnost ili bilo koji dio javnosti, u cilju da se promovišu politički, socijalni ili ideološki ciljevi".*[1] Pored navedenog, terorizam se može odrediti i kao planski akt nasilja ili prijetnje nasiljem koji preduzimaju određene društvene grupe sa ciljem da utiču na društveni i politički život i koji su usmjereni na osvajanje ili očuvanje vlasti.[2]

Ukoliko se sagledaju predočena određenja terorizma, uočava se da se sam teroristički akt kao njegova spoljna manifestacija i ne može izvesti bez prethodno preduzetih pripremnih radnji. Štaviše, možda se za terorizam može istaći da predstavlja oblik kriminalnog ponašanja koji se karakteriše realizacijom društveno opasnih radnji koje se ispoljavaju u vidu pripremanja ovog krivičnog djela. Prije svega, riječ je o djelatnostima koje su dosta široke po svojoj sadržini i koje se u suštini mogu manifestovati u obliku nabavljanja i osposobljavanja sredstava za izvršenje krivičnog djela, otklanjanja prepreka koje bi mogle onemogućiti buduće izvršenje krivičnog djela, dogovaranja, planiranja i organizovanja s drugima izvršenja krivičnog djela, kao i drugim djelatnostima kojima se stvaraju uslovi za izvršenje krivičnog djela. Stoga je inkriminisanje djelatnosti koje se nalaze u ovoj fazi *iter criminisa,* a samim tim i proširivanje zone kažnjivosti te represivnog djelovanja kod ovoga krivičnog djela doživjelo svojevrsnu afirmaciju u savremenom krivičnom pravu.

MEĐUNARODNOPRAVNA REGULISANOST PRIPREMNIH RADNJI KOD KRIVIČNOG DJELA TERORIZMA

Savremeni koncept suprotstavljanja terorizmu danas je, u krivičnopravnom smislu, utemeljen na širenju kažnjivosti. Ovdje, kako je i napomenuto, u velikoj mjeri participira proširivanje zone kažnjivosti u pogledu pripremanja ovoga krivičnog djela. Naime, rasprave koje su se vodile o navedenom pitanju pokazale su da savremeni oblici kriminaliteta (među kojima i terorizam) zahtijevaju *„odlučnu reakciju u okviru koje je nužno posegnuti za kažnjavanjem radnji koje pripadaju najranijem stadijumu*

---

[1] Preuzeto sa www.wikipedia.org. dana 28. 1. 2011. godine; Danas se mogu izdvojiti četiri osnovna elementa terorizma, i to: ciljevi aktivnosti su uvijek ili po pravilu političke prirode; upotreba nasilja ili prijetnje upotrebom nasilja; žrtve su po pravilu nedužni građani; nepostojanje direktne veze između terorista i žrtve, tj napad nije usmjeren prema žrtvi ili žrtvama pojedinačno, već se terorističkim činom želi uputiti poruka jednoj široj zajednici (državi, društvu). O ovome detaljnije na www.os-popovaca.skole.hr, preuzeto 5. 1. 2011. godine.

[2] Nikač, Ž.; Milošević, M.; "*Suzbijanje transnacionalnog terorizma – pravni aspekti i međunarodna policijska saradnja",* u: Suzbijanje kriminala i evropske integracije; Kriminalističko-policijska akademija, Hanns Seidel Stiftung; Beograd; 2010. god.; str. 424;

izvršenja krivičnog djela, kao i saučesničkih radnji koje nisu obuhvaćene tradicionalnim pojmovima podstrekavanja i pomaganja, a da pri tome valja ostati vjeran temeljnim krivičnopravnim načelima koja su ipak najčvršća garancija zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda".[3] Navedeno predstavlja jedan od zaključaka koji je usvojen na međunarodnom nivou, uz što se može izdvojiti i zahtjev za precizno oblikovanje zakonskih propisa, krivičnopravnu zaštitu samo najvažnijih pravnih dobara, kažnjavanje samo za umišljajni oblik krivice, te srazmjernost u kažnjavanju s obzirom na stadijum krivičnog djela.[4]

U pogledu proširenih oblika kažnjavanja za krivično djelo terorizma, možda je i najznačajnija norma koja je usmjerena na inkriminisanje obezbjeđivanja sredstava za izvršenje ovoga krivičnog djela, čime se ujedno onemogućava finansiranje terorizma.[5] Stoga su i Ujedinjene nacije definisale pojam finansiranja terorizma na način da: *„Krivično djelo u smislu ove Konvencije čini svaka osoba koja, koristeći bilo koja sredstva, neposredno ili posredno, nezakonito i voljno, nabavi ili prikupi sredstva s namjerom da se ona koriste, ili znajući da će se koristiti, u potpunosti ili djelimično, u svrhu provođenja: djela koje predstavlja krivično djelo u okviru i kako je definisano u jednom od ugovora navedenih u dodatku, ili; bilo kojeg drugog djela kojem je namjera prouzrokovati smrt ili tešku tjelesnu povredu civila ili bilo koje druge osobe koja nije aktivno uključena u situaciju oružanog sukoba, ako je svrha tog djela – po njegovoj prirodi ili sadržaju – zastrašiti stanovništvo ili prisiliti neku vladu ili međunarodnu organizaciju na činjenje nekog djela, ili suzdržavanje od činjenja nekog drugog djela".*[6]

Uočava se da se navedenom Konvencijom pripremanje određenih krivičnih djela određuje kao samostalno krivično djelo, odnosno ove djelatnosti dobijaju status *delicta sui generis.* Pripremne radnje se sastoje u obezbjeđivanju ili prikupljanju sredstava koja će biti djelimično ili potpuno upotrijebljena u svrhu izvršenja najtežih krivičnih djela, koja su, prije svega, usmjerena na vazduhoplovni i pomorski saobraćaj[7], kao i krivičnih djela koja

---

[3] Bojanić, I.; *„XVIII međunarodni kongres kaznenog prava – glavni izazovi globalizacije postavljeni pred kazneno pravosuđe: Istanbul, Turska, 20–27. rujna 2009",* u: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu; 2009. godine; str. 974;

[4] Navedeno je istaknuto u rezoluciji koja je usvojena na Međunarodnom kongresu krivičnog prava 2009. godine.

[5] Finansiranje terorizma je bilo tema Druge sekcije pomenutog Kongresa i rad ove sekcije je rezultirao rezolucijom koju je usvojila Opšta skupština AIDP-a; o ovome pogledati više u: Bojanić, I.; *„XVIII međunarodni kongres kaznenog prava – glavni izazovi globalizacije postavljeni pred kazneno pravosuđe: Istanbul, Turska, 20–27. rujna 2009",* u: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu; 2009. godine; str. 980–981;

[6] *Ibidem,* str. 982–983; o ovome takođe pogledati Međunarodnu konvenciju o sprečavanju finansiranja terorizma, usvojenu Rezolucijom br. 54/109 od 9. 12. 1999. godine;

[7] Dijapazon krivičnih djela, može se reći, određen je u sljedećim konvencijama i protokolima: Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova (Hag, 16. 12. 1970), Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva (Montreal, 23. 9. 1971), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju

imaju za cilj da zastraše stanovništvo ili da prisile neku vladu ili međunarodnu organizaciju da preduzme ili ne preduzme određene radnje. Na koji način će se prikupiti sredstva za buduće izvršenje krivičnih djela nije određeno, samo je naglašeno da se radi o nezakonitim aktivnostima koje se realizuju s namjerom. Takođe je putem ove odredbe određen svojevrsni oblik vinosti (subjektivni element) koji treba da egzistira prilikom postojanja pripremnih djelatnosti a koji se odnosi na „buduće" krivično djelo. Ovo je izraženo kroz formulaciju *„...s namjerom da se ona upotrijebe...",* kao i formulacijom *„...znajući da će ona biti upotrijebljena..."* I jedna i druga formulacija pretpostavljaju znanje da se preduzimanjem ovih djelatnosti doprinosi najtežim oblicima krivičnih djela, s naznakom da prva formulacija asocira da lica koja preduzimaju ove djelatnosti ujedno djeluju sa *dolus directusom* u odnosu na buduće krivično djelo, za razliku od drugog slučaja, gdje se može izvesti zaključak da je riječ o eventualnom umišljaju.

PRIPREMNE RADNJE I KRIVIČNO DJELO TERORIZMA U KRIVIČNOM ZAKONU BOSNE I HERCEGOVINE

Posmatranjem Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, uočava se statuiranje odredbi koje impliciraju da Krivični zakon uvažava proširivanje zone kažnjivosti na prethodne stadijume *iter criminisa,* gdje je formulacija kažnjivosti za pripremne radnje pod nazivom *„izuzetno kažnjavanje"* zamijenjena formulacijom *„izuzetno nekažnjavanje"*. Navedeno se ogleda u statuiranju samostalnih i nesamostalnih krivičnih djela koja po svome sadržaju u potpunosti ili djelimično sadrže djelatnosti koje predstavljaju pripremanje krivičnog djela. Međutim, da bi ove inkriminacije mogle egzistirati, neophodno je da budu (kako je naglašeno) ispunjeni odgovarajući uslovi u tome pogledu: potrebno je da se odnose na najteža krivična djela, potrebno je naglasiti da u zakonu treba da budu precizno određene djelatnosti iz domena pripremnih radnji za koje se kažnjava (potrebno je opisati objektivno i konkretno ponašanje i izbjegavati uopštene formulacije i izbjegavati kriminalizaciju same namjere izvršenja krivičnog djela); pripremne radnje treba da budu usko povezane sa glavnim krivičnim djelom; treba da budu preduzete sa direktnim umišljajem; za pripremne radnje treba

---

krivičnih djela protiv lica koja se nalaze pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente (UN, 14. 12. 1973), Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca (UN, 17. 12. 1979), Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala (Beč, 3. 3. 1980), Protokol o suzbijanju nezakonitih akata nasilja na aerodromima koji opslužuju međunarodnu civilnu administraciju, dopuna Konvencije o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva (Montreal, 23. 9. 1971), Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbjednosti pomorske plovidbe (Rim, 10. 3. 1988), Protokol o suzbijanju nezakonitih akata protiv bezbjednosti fiksnih platformi lociranih u priobalnom pojasu (Rim, 10. 3. 1988), Međunarodna konvencija o sprečavanju terorističkih akata bombama (UN, 15. 12. 1977);

kažnjavati blaže u odnosu na kažnjavanje za krivično djelo koje se priprema, i kazne treba da budu srazmjerne i u odnosu na pokušaj; i na kraju, u pogledu odustanka realizator pripremnih radnji ne bi trebao biti kažnjen ili bi se trebao blaže kazniti[8].

Prije svega, potrebno je istaći da je Krivični zakon Bosne i Hercegovine u svojim odredbama odredio šta se ima smatrati za pripremanje krivičnog djela. Tako je članom 248. određeno da pripremanje krivičnog djela čini: *„Ko nabavi ili pripremi sredstva ili ukloni prepreke ili preduzme kakvu drugu radnju koja stvara uslove za neposredno izvršenje, ali nije dio izvršenja krivičnog djela propisanog zakonom Bosne i Hercegovine za koje se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna, ukoliko za pripremanje pojedinog krivičnog djela nije propisana teža kazna...".*[9] Navedeno bi prema svome sadržaju predstavljale pripremne radnje kao *delicta preparata*[10], i ova inkriminacija ima se primjenjivati, kako je navedeno, u slučajevima kada nisu predviđeni stroži kazneni okviri za pripremanje pojedinog krivičnog djela. Međutim, pored ovako određenih pripremnih radnji, u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine egzistiraju i inkriminacije koje predstavljaju pripremne radnje kao *delicta sui generis,* a koje su vezane za konkretna krivična djela ili za pojedine grupe krivičnih djela. Upravo se čitav „set" krivičnih djela koja po svome karakteru predstavljaju pripremne radnje u vidu *delicta sui generis* odnosi na terorizam. Drugim riječima, posmatranjem Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine[11] uočava se da je zakonodavac dosta široko odredio „zonu" kažnjavanja u pogledu terorizma. Pored „osnovne" inkriminacije pod nazivom *„Terorizam",* Krivični zakon Bosne i Hercegovine poznaje i krivično djelo *„Finansiranje terorističkih aktivnosti",* dok najnoviji Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine[12] u svome sastavu sadrži čitav dijapazon krivičnih djela koja tematiziraju ovu problematiku. Interesantno je istaći da je upravo putem ovih (posljednjih) inkriminacija izvršena krivičnopravna intervencija kojom je značajno proširena zona kažnjavanja u pogledu navedenog krivičnog djela.

Krivično djelo terorizma ostvario je onaj – kako je to određeno Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine u članu 201, stav 1 – „ko počini teroristički čin

---

8 *Ibidem,* str. 976–977;

9 Pogledati član 248. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH" broj 37/03);

10 Pored ove odredbe, Krivični zakon Bosne i Hercegovine sadrži i odredbu kojom se inkriminše i drugi „oblik" pripremanja krivičnog djela, odnosno pripremne radnje „organizacionog karaktera". Riječ je o inkriminaciji *Udruživanje radi činjenja krivičnih djela* iz člana 249 Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine; pored navedenog, u posebnom dijelu Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine može se uočiti čitav niz „krivičnih djela" koja predstavljaju pripremne radnje kao *delicta sui generis;*

11 Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH" broj 37/03);

12 Zakon o izmjenema i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH" broj 08/10);

sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlasti druge zemlje ili međunarodne organizacije, da što izvrši ili ne izvrši, ili sa ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije...". Između ostalog, u pomenutoj pravnoj normi u stavu 4. istaknuto je šta se ima smatrati terorističkim činom, i to na sljedeći način: „teroristički čin, u smislu ovog člana, podrazumijeva koju od sljedećih namjernih radnji, koja s obzirom na svoju prirodu ili kontekst može ozbiljno oštetiti državu ili međunarodnu organizaciju: napad na život lica koji može prouzrokovati njegovu smrt; napad na fizički integritet lica; protivpravno zatvaranje, držanje zatvorenim ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja drugog lica, sa ciljem da njega ili nekoga drugog prisili da što izvrši, ne izvrši ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca; nanošenje velike štete objektima Bosne i Hercegovine, vlade druge države ili javnim objektima, transportnom sistemu, objektima infrastrukture uključujući informacioni sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj imovini, za koju štetu je vjerovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne privredne štete; proizvodnja, posjedovanje, sticanje, prevoz, snabdijevanje, korištenje ili osposobljavanje za korištenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala, kao i istraživanje i razvoj biološkog i hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala; ispuštanje opasnih materija ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava s posljedicom ugrožavanja ljudskih života; ometanje ili zaustavljanje snabdijevanja vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursom s posljedicom ugrožavanja ljudskih života; kao i prijetnja izvršenjem kojih od navedenih djela." Iz navedenog se uočava da je radnja krivičnog djela terorizma u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine postavljena dosta široko. Ovo iz razloga što naprijed navedene aktivnosti nose visok stepen društvene nevrijednosti, odnosno društvene opasnosti, što je određeno i kroz propisanu kaznu za realizaciju koje od naprijed navedenih djelatnosti, i to od najmanje 3 godine (dakle, od 3 do 20 godina), od 5 do 20 godina ukoliko je realizacijom naprijed navedenih aktivnosti nastupila smrt jednog ili više lica (stav 2), a predviđena je mogućnost izricanja i kazne dugotrajnog zatvora (stav 3) ukoliko je neko lice umišljajno lišeno života. Sam „teroristički čin" prema predočenoj odredbi obuhvata spektar djelatnosti koje se odnose na različite faze ostvarivanja krivičnog djela. Neke od navedenih djelatnosti po svome karakteru predstavljaju kako radnje saučesništva tako i radnje pripremanja krivičnog djela, što ih (druge) na određeni način svrstava u drugi stadijum iter criminisa, odnosno pripremne radnje kao delicta sui generis. Tako se teroristički akt može sastojati i u proizvodnji, posjedovanju, sticanju, prevozu, snabdijevanju, korištenju ili osposobljavanju za korištenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala, kao i iz istraživanja i razvoja biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnog

materijala ukoliko je to počinjeno s određenim ciljem koji je formulisan u stavu 1. navedenog člana. Drugim riječima, predočeno implicira da se sam „teroristički čin" ispoljava preduzimanjem određenih djelatnosti iz domena radnji pripremanja.

Pored navedenog, Krivični zakon je predvidio još jednu inkriminaciju koja se odnosi na krivično djelo terorizma pod nazivom *Finansiranje terorističkih aktivnosti* (član 202). Njome je predviđeno kažnjavanje za svakoga ko *„...na bilo koji način, neposredno ili posredno, daje ili prikuplja sredstva sa ciljem da se upotrijebe ili znajući da će se upotrijebiti, u cjelini ili djelimično za izvršenje..."* Samo finansiranje terorističkih aktivnosti, prema navedenom članu, predstavlja inkriminaciju koja omogućava izuzetno širok prostor za krivičnopravnu intervenciju, jer po svojoj suštini predstavlja pripremne radnje. Prema njemu, finansiranje terorističkih aktivnosti (što je naprijed i definisano) postojaće ukoliko se navedene aktivnosti preduzimaju (između ostalog)[13] i sa ciljem izvršenja određenih krivičnih djela iz grupe krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom[14], dok su posljednjim izmjenama Krivičnog zakona granice kažnjavanja još više proširene, i to putem člana 202a *„Javno podsticanje na terorističke aktivnosti",* 202b *„Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti",* 202c *„Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti"* i 202d *„Organizovanje terorističke grupe".* Na osnovu navedenog može se uvidjeti da je putem krivičnog djela *„Finansiranje terorizma",* koje u suštini predstavlja pripremne radnje kao *delica sui generis,* predviđeno i kažnjavanje pripremnih radnji za opet određene oblike, između ostalog, i pripremnih radnji (*„Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti"* i *„Organizovanje terorističke grupe"*).

Dakle, uočava se da su pripremne radnje kod krivičnog djela terorizma inkorporirane u samu inkriminaciju (krivično djelo Terorizma), ali se javljaju i kao „prateće" inkriminacije. Inkriminacija koja predstavlja pripremanje krivičnog djela nosi naziv *„Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti"* i predstavlja vid pripremnih radnji čiju radnju izvršenja ostvaruje (stav 1) *„Ko drugog osposobi za izradu ili korištenje eksploziva, vatrenog oružja ili drugog oružja ili štetnih ili opasnih materija ili eksplozivnih naprava ili poduči o drugim konkretnim metodama, tehnikama ili vještinama u svrhu izvršenja nekog od krivičnih djela...",* dok je stavom 2 predviđen drugi oblik inkriminacije koji ostvaruje osoba *„...koja dâ sredstva za obuku ili na bilo koji način stavi na raspolaganje prostoriju ili drugi prostor, znajući da će biti*

---

[13] Navedeno iz razloga što finansiranje terorističkih aktivnosti postoji i u slučajevima ukoliko se navedene djelatnosti preduzimaju u svrhu ostvarenja *„svakog drugog krivičnog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu povredu civila ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kada je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi ili kontekstu, zastrašivanje stanovništva ili prisiljavanje organa vlasti Bosne i Hercegovine ili drugih vlasti ili međunarodne organizacije da nešto učini ili ne učini...";*

[14] Pogledati glavu XVII Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH" broj 37/03);

upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela iz stava (1) ovoga člana". Pored navedenog, krivično djelo putem koga su inkriminisane pripremne radnje organizacionog karaktera, odnosno *„Organizovanje terorističke grupe",* upotpunjava *„set"* inkriminacija koje se odnose na pripremanje krivičnog djela terorizma, može se istaći sasvim opravdano, ukoliko se uzme u obzir činjenica da upravo djelatnosti koje se odnose na *„organizaciju"* budućih krivičnih djela predstavljaju najopasniji vid pripremnih radnji. Ovo krivično djelo čini *„ko organizuje terorističku grupu*[15] *ili na drugi način udružuje najmanje tri lica radi izvršenja nekog od krivičnih djela..."*[16]

Može se istaći da se, ukoliko se pažljivije posmatraju termini koji se upotrebljavaju u navedenim inkriminacijama, može uočiti koliko „široko" je ova granica kažnjivosti u stvari postavljena. Navedeno se ogleda u frazama *„...ko dâ sredstva za obuku...",* ili *„... ko drugog osposobi za izradu i korištenje...",* gdje samo *„osposobljavanje"* i *„davanje"* predstavljaju pripremne radnje; uočava se i osposobljavanje za *„...izradu...",* što, može se konstatovati, predstavlja pripremanje pripremanja krivičnog djela, za razliku od osposobljavanja za *„... korištenje...",* što već predstavlja pripremanje izvršenja krivičnog djela. Slično se može uočiti i u stavu 2. navedenog člana koji se odnosi na *„...davanje sredstava za obuku...",* gdje se sama obuka može okarakterisati kao svojevrstan vid pripremanja navedenih krivičnih djela.

I možda za kraj – može se izvesti određeni zaključak o mjeri u kojoj su poštovani međunarodni standardi koji su postavljeni u pogledu proširenja zone kažnjivosti a odnose se na pripremne radnje kod krivičnog djela terorizma. Može se konstatovati da je u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine postavljen čitav set inkriminacija kojima je na sasvim odgovarajući način proširena zona kažnjavanja u pogledu terorizma na način da su obuhvaćene djelatnosti iz domena klasičnih *delicta preparata.* U pogledu određenosti ovih djelatnosti, potrebno je istaći da su djelatnosti koje predstavljaju, u ovome slučaju, radnju izvršenja krivičnog djela djelimično precizirane. Ovo je slučaj prevashodno kod pripremnih radnji koje su sastavni dio krivičnog djela terorizma. Kod krivičnog djela *Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti,* radnja izvršenja određena je kao *„...obuka za...",* dok se kod krivičnog djela *Organizovanje terorističke grupe* pripremne radnje sastoje u *„organizovanju"* ili *„udruživanju".* Pored navedenog, u posmatranim inkriminacijama uočava se i tzv. *„generalna klauzula",* putem koje zakonodavac proširuje mogućnost načina ostvarenja bića ovih krivičnih djela, uvažavajući činjenicu da se načini pripremanja i ne mogu taksativno

---

[15] Pojam terorističke grupe je određen u članu 1. stav 21. Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH" broj 08/10)

[16] Pogledati stav 1. člana 202d Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH" broj 08/10); ovaj član ima još dva stava, a u stavu 2. stoji: "*ko postane pripadnik grupe iz stava 1 ovoga člana ili na bilo koji način učestvuje u aktivnostima terorističke grupe, uključujući pružanje finansijske i bilo koje druge pomoći, kaznit će se...";*

nabrojati. U pogledu subjektivnog elementa, kod navedenih inkriminacija uočava se umišljaj kao oblik vinosti, što je sasvim prirodno budući da je riječ o pripremnim radnjama kao *delicta sui generis,* koje predstavljaju *dolusno* preduzimanje određenih djelatnosti, a isto se može ilustrovati formulacijom *„...ko...stavi na raspolaganje prostoriju ili drugi prostor znajući da će biti upotrijebljeni...“*[17], odnosno *„ko organizuje... radi izvršenja nekog...“*[18] .I na kraju, povodom uslova da se za pripremanje krivičnog djela treba blaže kažnjavati, može se uočiti da su u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine predviđene sankcije za ove oblike *delicta sui generis* u rasponu od 3, odnosno 5 do 20 godina, što je možda i opravdano, s obzirom na krivično djelo koje se „priprema“, dok je zakonodavac predvidio kod krivičnog djela *Organizovanje terorističke grupe*[19] blaže kažnjavanje (supsidijaro i oslobođenje od kazne) za pripadnika grupe koji otkrije grupu prije nego što je u njenom sastavu ili za nju izvršio krivično djelo.

REZIME

Može se istaći da je danas krivično djelo terorizma gotovo nemoguće ostvariti bez preduzimanja pripremnih radnji, što čini sasvim opravdanom krivičnopravnu intervenciju u ovom, prethodnom stadijumu *iter criminisa.* Navedena intervencija se može ostvariti na dva načina, i to određivanjem pripremnih radnji kao opšteg krivičnopravnog instituta i određivanjem pripremnih radnji kao krivičnih djela (npr. u pogledu terorizma) *delicta sui generis.* Danas najznačajniji međunarodnopravni akti koji tretiraju ovu problematiku predviđaju određene uslove koji treba da garantuju legitimnost kažnjavanju za pripremne radnje i kod (između ostalog) krivičnog djela terorizma: prije svega, legitimitet kažnjavanja za pripremanje kod krivičnog djela terorizma obezbjeđuje precizno definisanje pripremnih radnji za koje se može kazniti, uska povezanost pripremnih radnji sa krivičnim djelom terorizma, subjektivni element u vidu *dolus directusa,* blaže kažnjavanje za aktivnosti koje se karakterišu kao pripremne radnje, kao i nekažnjavanje ili blaže kažnjavanje u slučaju dobrovoljnog odustanka od navedenih aktivnosti. Iz onoga što je u radu predočeno, može se uočiti na koji način Krivični zakon Bosne i Hercegovine tretira ovu problematiku. Naime, uočava se da je predviđeno kažnjavanje za pojedine oblike pripremanja krivičnog djela terorizma, a samim tim i da je granica kažnjavanja kod ove/ovih inkriminacije pomjerena za jedan stadijum unaprijed i prostire se u područje pripremnih

---

[17] Pogledati član 202c, krivično djelo *Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti,* Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 08/10);

[18] Pogledati član 202d, krivično djelo *Organizovanje terorističke grupe,* Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 08/10);

[19] Član 202d, stav 3 Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 08/10);

radnji. Ovo posebno nakon najskorijih zahvata koji su izvršeni Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, čime je uspostavljen, može se konstatovati, zadovoljavajući dijapazon inkriminacija koje se odnose na pripremne radnje i terorizam.

LITERATURA

[1] Babić, M. i dr.: Komentar krivičnih/kaznenih zakona Bosne i Hercegovine; Savjet Evrope; Sarajevo; 2005. god.;

[2] Bojanić, I.: *„XVIII međunarodni kongres kaznenog prava – glavni izazovi globalizacije postavljeni pred kazneno pravosuđe:Istanbul, Turska, 20–27. rujna 2009“,* u: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu; 2009. god.; str. 973–1001;

[3] Nikač, Ž.; Milošević, M.: *„Suzbijanje transnacionalnog terorizma – pravni aspekti i međunarodna policijska saradnja“,* u: Suzbijanje kriminala i evropske integracije; Kriminalističko-policijska akademija i Hanns Seidel Stiffung; Beograd; 2010. god.; str. 424–432;

[4] Pelser M. C.: *„Preparations to commit a crime- The Duch approach to inchoate offences“* in Utrecht Law Review; vol 4.; issue 3.; 2008. year; pg. 57-80.;

[5] Međunarodna konvencija o sprečavanju finansiranja terorizma, usvojena 9. 12. 1999. god., Rezolucija broj 54/109;

[6] Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 37/03);

[7] Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 08/10);

[8] *www.wikipedia.org*

[9] *www.ospopovaca.skole.hr*

[10] *www.sudbih.gov.ba*

Dragana Milijević, LLB of internal affairs – specialist
Police College
Banja Luka

Summary: We can say today that criminal act of terrorism is impossible made without any temporary actions, which make totally excuse of criminal- code intervention in it, previously stadium *iter criminis*-a. Mentioned intervention can be realized at two different ways at first as determined temporary act like general criminal – judicial institute and at the other way as a determined temporary acts of criminal act (for example in a way of terrorism) as the *delicta sui generis.* The most important international procedures today which tract this problematic situation predict certain circumstances whom need to guarantee legitimate of punishment for temporary acts at (by the way) criminal act of terrorism. At first legacy of punishment for preparing at criminal act of terrorism secured correct definition of temporary acts for which one it can be punish, near connections preparing acts with criminal act of terrorism, subjective element means as *dolus directus,* mildly punishment for actions which are characterized as the temporary actions, so as no punishment or gently punishment in cases of willing abandon in certain circumstances. From all these presenting in this work it can be notice on what way Criminal code of Bosnia and Herzegovina represent this problematic. It is envisage punishment for some types of preparing criminal act of terrorism, and punishment border for this incriminates is moved for one stadium in advance and its spread into the area of temporary actions. This is especially after the most recent happenings which are made by the new Law of modification and addition Criminal code of Bosnia and Herzegovina whit what is established, we can say satisfaction diapason of incriminations which are in relations with preparing act of terrorism.

Stručni rad – UDK 341.4: [341.4: 327.88:: 232.28

TERORIZAM KAO MEĐUNARODNO KRIVIČNO DJELO

TERRORISM AS AN INTERNATIONALCRIMINAL ACT

Nikolina Grbić-Pavlović[1], master prava
Gojko Pavlović[2], master prava
Visoka škola unutrašnjih poslova
Banja Luka

Apstrakt: Autori u radu razmatraju shvatanje Antonia Kasezea *(Antonio Cassese)* da terorizam prema međunarodnom običajnom pravu predstavlja zasebno međunarodno krivično djelo. Dugogodišnja rasprava u Ujedinjenim nacijama o kažnjavanju terorizma pokazala je da je nemoguće postići saglasnost o definiciji tog zločina. S jedne strane, zemlje trećeg svijeta su branile stav da pojam terorizma ne treba obuhvatiti akte nasilja koje vrše oni koji se bore za pravo na samoopredjeljenje, dok su s druge strane, zemlje u razvoju insistirale na tome da se nikakav ugovor o zabrani terorizma ne može zaključiti sve dok se ne prouče i ne otklone istorijski, ekonomski, socijalni i politički uzroci na kojima terorizam počiva. Upravo zbog toga se države nikada nisu usaglasile o definiciji terorizma, a zločin terorizma kao takav nije inkriminisan i sam po sebi ne predstavlja posebno međunarodno krivično djelo. Međutim, prema shvatanju Kasezea, definicija terorizma postoji, i ta pojava po međunarodnom običajnom pravu jeste zločin. U radu će se razmatrati istorijat definisanja terorizma u međunarodnom krivičnom pravu, zatim elementi ili glavne karakteristike krivičnog djela međunarodnog terorizma, terorizam kao ratni zločin, terorizam kao zločin protiv čovječnosti i terorizam kao zaseban međunarodni zločin.

Ključne riječi: međunarodno pravo, međunarodno krivično djelo, terorizam.

---

[1] Autorka je doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta Union, asistent i sekretar na Pravnoj katedri Visoke škole unutrašnjih poslov. nikolinagrbic@blic.net

[2] Autor je doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta Union, asistent i sekretar na Bezbjednosno–policijskoj katedri Visoke škole unutrašnjih poslova. gojko.pavlovic@education.muprs.org

DEFINISANJE TERORIZMA U MEĐUNARODNOM PRAVU

Međunarodna krivična djela[3] su postupci ili propusti koji se univerzalno prihvataju kao takvi, a izazivaju toliko ozbiljnu međunarodnu zabrinutost da ne mogu ostati unutar izričite nadležnosti države u kojoj je učinjeno krivično djelo (*www.ichr-law.org)*. Međunarodna krivična djela mogu se podijeliti na djela u užem i djela u širem smislu. Pod krivičnim djelima u užem smislu podrazumijevaju se ona djela koja su detaljno precizno određena međunarodnim pravom i za čije gonjenje i kažnjavanje su obrazovani odgovarajući međunarodni krivični sudovi.

U teoriji se u međunarodna krivična djela u užem smislu ubrajaju genocid, zločin protiv čovječnosti, ratni zločini, te agresija[4], dok drugu grupu čine brojna druga krivična djela *(Simović, Blagojević, 2007: 125)*. Prema Kasezeu, u međunarodna krivična djela spadaju: genocid, zločin protiv čovječnosti, ratni zločin, agesija, mučenje i međunarodni terorizam. Što se tiče međunarodnih krivičnih djela u širem smislu, treba primijetiti da su ona brojna i da njihov krug zavisi od toga koji će se kriterijum koristiti za njihovo svrstavanje u tu kategoriju (*Stojanović, 2008: 121*). U red ovih krivičnih djela spadaju ona djela za koja je međunarodna zajednica zainteresovana da budu suzbijana, ali u vezi sa kojima je precizno inkriminisanje, gonjenje i kažnjavanje prepušteno državama. Drugim riječima, na međunarodnom planu se samo odgovarajućim međunarodnim ugovorima utvrđuje da su neki oblici ponašanja zabranjeni i kažnjivi, a državama se ostavlja da svojim unutrašnjim pravnim propisima ta ponašanja predvide kao krivična djela, da za njih propišu odgovarajuće sankcije, kao i da obezbijede sve druge potrebne materijalne i procesne uslove za krivično kažnjavanje učinilaca. Upravo, među ostala međunarodna krivična djela ubraja se i terorizam.

I pored činjenice da je terorizam prisutan kao faktor u međunarodnim odnosima jako dugo, a posebno nakon Drugog svjetskog rata, svjetski centri moći nikada se nisu mogli dogovoriti o elementima koji bi činili vrijednosno i politički neutralno određenje ovog pojma *(Reljanović, 2008: 229)*. Ipak, posredne definicije međunarodnog terorizma mogu se naći u mnogim

---

[3] O pojmu, elementima i karakteristikama međunarodnih krivičnih djela vidi kod (Jovašević, 2005).

[4] Ova podjela je u skladu s Rimskim statutom stalnog Međunarodnog krivičnog suda (ICC). Prema Statutu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju („Statut Haškog tribunala"), predviđena su sljedeća krivična djela: 1)teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine, 2) kršenje zakona i običaja ratovanja, 3) genocid, 4) zločini protiv čovječnosti. Prema Statutu Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu, predviđena su sljedeća krivična djela: 1) genocid, 2) zločin protiv čovječnosti i 3) povrede zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija (odnose se na zaštitu zarobljenika i ranjenika u pružanim sukobima) i Drugog Protokola uz ove konvencije koji se primjenjuje na unutrašnje oružane sukobe.

međunarodnim aktima, posebno u odlukama različitih organa Ujedinjenih nacija[5]. Pošto nisu uspjele da se usaglase o izuzecima iz pojma terorizma, države su bile prinuđene da priđu zaobilaznoj strategiji suočavanja sa ovim zločinom. Većina članica UN je zaključivala konvencije koje zabranjuju pojedine specifične akte ovog djela. Tako se nije pristupilo izradi opšteprihvatljive definicije, uz navođenje izuzetaka (ako su neki i bili potrebni), već se pošlo obrnutim putem.[6]

To je i navelo Kasezea da zaključi da je pojam terorizma opštepoznat i da međunarodne organizacije kao i države u procesima međunarodne saradnje prećutno prihvataju njegovu sadržinu. Iako se ovaj zaključak može osporavati, činjenica je da UN posljednjih godina čine znatne napore da se problem određenja pojma terorizma prevaziđe, kao i da u nekoliko značajnih tekstova upotrebljavaju formulaciju koju Kaseze naziva „prihvatljivom definicijom" međunarodnog terorizma: *„Krivično djelo počinjeno u namjeri da izazove stanje straha u javnosti, među grupama ljudi ili određenim pojedincima iz političkih pobuda, za koje nema opravdanja u bilo kojim okolnostima, bez obzira na stavove političke, filozofske, ideološke, rasne, etničke, religijske ili druge prirode, na koje se može pozivati u cilju njegove legitimizacije"(Kaseze, 2005: 449)*.[7]

Definicija se, u stvari, razvijala od 1937. godine, uz pomoć socijalističkih zemalja. Međutim, zemlje u razvoju u UN su zahtijevale da se iz definicije terorizma isključe akti i poslovanje pojedinaca i grupa koje su se borile za pravo na samoopredjeljenje („borci za slobodu"). Zbog nepostizanja saglasnosti oko ove klauzule, pregovori su propali, a što je pogrešno

---

5 U daljem tekstu: UN

6 Konvencije o kojima je riječ odnose se na otmice vazduhoplova, zločine protiv međunarodno zaštićenih lica (uključujući diplomatske agente), uzimanje talaca, protivpravna djela protiv bezbjednosti pomorske plovidbe, terorističko bombardovanje i finansiranje terorizma. Vidi: Konvenciju o bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva (Tokijsku konvenciju od 14. septembra 1963. o krivičnim djelima i nekim dugim aktima počinjenim u vazduhoplovima, Hašku konvenciju od 16. decembra 1970. o suzbijanju nezakonitih otmica vazduhoplova, Montrealsku konvenciju od 23. septembra 1971. o suzbijanju nezakonitih akata protiv bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva); Konvenciju UN od 14. decembra 1973. o sprečavanju i kažnjavanju zločina protiv međunarodno zaštićenih lica; Njujoršku konvenciju od 17. decembra 1979. protiv uzimanja talaca; Montrealski protokol od 24. februara 1988. uz Montrealsku konvenciju od 1971. o suzbijanju nezakonitih akata nasilja na vazduhoplovnim pristaništima koja služe civilnoj avijaciji, Rimsku konvenciju od 10. maja 1988. o suzbijanju nezakonitih akata protiv bezbjednosti pomorskog saobraćaja s Protokolom o bezbjednosti platformi smještenih na kontinentalnom pragu, Konvenciju UN od 15. decembra 1997. o suzbijanju terorističkog bombardovanja i Konvenciju UN o suzbijanju finansiranja terorizma od 20. januara 2000.

7 Opširnije o problemu definisanja terorizma na međunarodnom nivou vidi kod Shaw, 2005.

ocijenjeno kao „nepostojanje definicije". Ono što je zaista nedostajalo, bio je *sporazum o izuzetku.* Opšti pojam nije osporen.[8]

Istorijski pregled međunarodnih dokumenata kojima se na neki način inkriminiše terorizam može se prikazati na sljedeći način *(Kaseze, 2005: 138–144):*

1. Četvrta ženevska konvencija (1949) – član 33 (l), koji predviđa da su „zabranjene kolektivne kazne kao i sve mjere zastrašivanja i terorizma"[9];
2. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju terorističkih akata (1971) – koju su usvojile na regionalnom nivou SAD, Šri Lanka i neke latinoameričke zemlje;
3. Evropska konvencija o sprečavanju terorizma (1977);
4. Prvi dopunski protokol (1977) – sadrži prihvatljivo rješenje problema kako izbjeći da se „borci za slobodu" nazovu teroristima[10].
5. Drugi dopunski protokol o unutrašnjim oružanim sukobima (1977) – član 4 (2) (l) zabranjuje „akte terorizma", „u svako doba i na svakom mjestu".
6. Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu – članom 4, između ostalog, usvaja se i stavlja u nadležnost Tribunala inkriminacija Drugog dopunskog protokola.[11]
7. Rezolucija br. 49/60, koju je Generalna skupština usvojila 9. decembra 1994. godine, odražava taj stepen saglasnosti. U stavu 3 pridodate Deklaracije kaže se da: „*Kriminalni akti kojima je cilj da, iz političkih razloga, u širokoj javnosti, grupama lica ili namjerno odabranim licima, posiju strah, u svim okolnostima su neopravdani, bez obzira na političke, filozofske, rasne, etničke, vjerske ili neke druge razloge kojima se ti akti žele opravdati.*"[12]

---

8 Vidi šire u: Kaseze, 2005: 139.

9 O ovoj i ostalim Ženevskim konvencijama vidi šire kod Avramov i Kreća, 1997.

10 Protokol priznaje za borce, i na njih proširuje zaštitu ratnog prava, i one „koji se u borbi za samoopredjeljenje bore protiv kolonijalne dominacije, strane okupacije i rasističkih režima". Član 44 (3) Protokola, pod izvjesnim uslovima, daje status boraca, a, u slučaju da budu zarobljeni, status ratnih zarobljenika, i onima koji nisu pripadnici oružanih snaga neke države i obično ne nose otvoreno svoje oružje.

11 Vremenom dolazi do sve oštrijih osuda terorizma. Promjena opšte političke klime u svjetskoj zajednici do koje dolazi poslije pada socijalističkih režima, kao i postepeni nestanak ratova za nacionalno oslobođenje dovode do promjena i u odnosu na terorizam. Tako je, na primjer, u rezolucijama Generalne skupštine, usvojenim počev od 1991. godine, izostalo upućivanje na uzroke koji leže u korijenu terorizma. Kao jedna od posljedica tih promjena dolazi i do postepenog postizanja saglasnosti o definiciji terorizma koja ne sadrži nikakve izuzetke.

12 Vidi i druge rezolucije Generalne skupštine UN, kao, na primjer, rezolucije br. 49/60 od 17. februara 1995, br. 51/210, od 16. januara 1997, br. 55/158 od 30. januara 2001.

8. Međunarodna konvencija o sprečavanju finansiranja terorizma (Rezolucija Generalne Skupštine UN 54/109 od 9. decembra 1999) – predstavlja usaglašen tekst u kome je, uz zabranu pojedinih terorističkih akata, dodata i definicija terorizma[13]. Kaže se da je terorizam: *„Svako.. djelo počinjeno s ciljem da prouzrokuje smrt ili teške tjelesne povrede civilu ili nekom drugom licu koje ne učestvuje aktivno u neprijateljstvima u nekoj situaciji oružanog sukoba, kada je cilj takvog akta, po svojoj prirodi ili u kontekstu u kome je izvršen, da zastraši stanovništvo, ili da prisili neku vladu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili da se uzdrži od toga da nešto učini.“*[14]

Ako se uzme u obzir prethodno navedeno, može se tvrditi da postoji prihvatljiva i dovoljno jasna definicija zločina terorizma, te da on danas nije zabranjen samo ugovornim, nego i običajnim pravom. Ipak, u pregovorima prije donošenja Statuta Međunarodnog krivičnog suda (*ICC*) odlučeno je da se terorizam ne uvrsti u zločine koji spadaju u nadležnost *ICC* iz nekoliko razloga. Glavni među njima je, ponovo se navodi, nemogućnost davanja adekvatne definicije terorizma *(Kaseze, 2005: 143).*

ELEMENTI MEĐUNARODNOG TERORIZMA

Analizom različitih definicija terorizma može se doći do elemenata koji se ponavljaju u najvećem broju slučajeva. Iako se nalaženjem i najmanjeg zajedničkog sadržaoca ne može dobiti kvalitetna definicija terorizma, ovakav način analiziranja je važan da bi se različiti stavovi o tome šta terorizam obuhvata približili, kao i da bi se fenomen terorizma bolje sagledao. Mišljenja o tome koji su osnovni elementi terorizma jesu različita (*Kalis, 2001*).

Vojin Dimitrijević navodi četiri osnovna elementa terorizma: teroristički akti su po pravilu nasilni; oni su politički motivisani; zatim, potencijalne žrtve ovakvih akata najčešće nemaju nikakve veze sa politikom; konačno, cilj ovakvih

---

Navedena definicija suštinski slijedi onu sadržanu u članu 1 (2) neratifikovane Konvencije iz 1937. godine, po kojoj terorizam obuhvata „kriminalne akte uperene protiv neke države s namjerom da dovedu do stanja terora u svijesti pojedinih lica, grupa lica ili u širokoj javnosti". Ta definicija nije daleko od definicije terorizma koja je sadržana u Konvencija o finansiranju terorizma (1999), štaviše, u velikoj se mjeri s njom poklapa.

13 Definicija terorizma zasniva se na dva pristupa: prvo, član 2 (a) upućuje na djela zabranjena u devet ugovora navedenih u Aneksu (otmica, terorističko bombardovanje, i dr.); drugo, član 2 (1) (b) sadrži sveobuhvatnu formulu koja upotpunjuje „definiciju upućivanjem“.

14 Vrhovni sud Kanade je u slučaju Sureš *(Suresh)* stao na stanovište da je ova definicija „uspjela da izloži suštinu onoga što svijet podrazumijeva pod terorizmom“. Sud je ipak zaključio da je ova definicija dovoljno „jasna da bi se mogla primjenjivati, da je poštena i ustavna“, i iskoristio ju je za tumačenje kanadskog Zakona o useljavanju. Na isti način Arapska konvencija o sprečavanju terorizma definiše teroristički akt (iako iz djela terorizma isključuje ona koji se vrše u borbi naroda za samoopredjeljenje).

djela je da izazovu osjećanje opšteg straha i nesigurnosti *(Obradović, 2005: 232–233)*.

Vladimir Krivokapić međunarodni terorizam svrstava u modalitete organizovanog kriminala, navodeći kao osnovne elemente: visok stepen organizovanosti; konspirativnost; krajnju nehumanost i okrutnost; globalno djelovanje terorista; zloupotrebu najsavremenijih tehničkih i tehnoloških dostignuća; zloupotrebu vjerskih osjećanja i vjerske pripadnosti; veliku finansijsku moć *(Krivokapić, 2005: 9).*

Prema Kasezeu, *tri glavna elementa* koji se traže za postojanje zločina međunarodnog terorizma su:

1. djela moraju biti inkriminisana u najvećem broju nacionalnih pravnih sistema (nasilje, ubistvo, otmica, uzimanje talaca, iznuda, bombardovanje, mučenje, podmetanje požara, itd.);
2. moraju imati za cilj širenje terora (straha i zastrašivanja), i to nasilnim akcijama ili prijetnjama protiv neke države, javnosti ili neke grupe lica;
3. moraju biti politički, vjerski ili na neki dugi način ideološki motivisani, a da ne idu za postizanjem privatnih ciljeva (Kaseze, 2005: 143).

Shvatanje suštine međunarodnog terorizma je otežano iz istih razloga kao i definisanje terorizma uopšte. Prema mišljenju američkih stručnjaka, „međunarodni terorizam“ označava terorizam u koji su uključeni građani ili teritorije više od jedne zemlje. Može se ocijeniti da je o međunarodnom terorizmu riječ u onim situacijama kada se terorističke akcije odvijaju na teritorijama dviju ili više zemalja, kad su njegovi akteri državljani dviju ili više zemalja, kao i kad su objekti obuhvaćeni tom akcijom vlasništvo dviju ili više zemalja *(Dimitrijević, 1982: 187)*.

Međunarodni terorizam se u početku odnosio samo na terorističke akte sa inostranim elementom, da bi se kasnije izraz međunarodni terorizam odnosio na svaki napad na neko, međunarodnim pravom, zaštićeno dobro. Dakle, o međunarodnom terorizmu se može govoriti uvijek kad je krajnji cilj napada strana država, odnosno njen postojeći politički režim, pojedini državni ili politički organi, društvene grupe ili pojedinci u njoj *(Dimitrijević, 1982: 187).*

RAZNI OBLICI MEĐUNARODNOG TERORIZMA

Terorizam se može pojavljivati u raznim oblicima, on ima „kameleonsku prirodu“ (*Roberts, 2002: 18*). Prije navođenja pojedinih oblika međunarodnog terorizma, treba izložiti njihove zajedničke karakteristike.

Prema Kasezeu, kao zajedničke karakteristike terorizma možemo navesti:

a) „depersonalizaciju žrtve" (depersonnalisation de la victime)[15],
b) teroristički akt mora biti vezan za neki međunarodni ili unutrašnji oružani sukob[16] i
c) teroristički akt mora da predstavlja krivično djelo bez obzira na to da li ga vrše pojedinci koji djeluju u ličnom svojstvu (kao članovi terorističkih grupa ili organizacija) ili službena lica (ovdje pored individualne krivične odgovornosti može doći i do odgovornosti države[17]).

Žrtve koje štiti međunarodno pravo mogu biti različite, zavisno od toga u koju vrstu zločina spada teroristički akt. Pa, tako:

1. teroristički akti upravljeni protiv civila ili civilnih objekata su zabranjeni kao **ratni zločini[18]**;
2. teroristički akti upravljeni protiv civila predstavljaju **zločine protiv čovječnosti[19]** i

---

15 U vršenju terorističkih djela izvršilac napada nasumce kako bi ostvario neke svoje političke, vjerske ili ideološke ciljeve; ne napada neku određenu žrtvu zbog mržnje, pola, uzrasta, nacionalnosti, socijalnog položaja itd. Važno mu je to da žrtva bude ubijena, ranjena, zastrašena, ili na neki drugi način potčinjena strahu.

16 Mora biti takvih dimenzija da poprimi obilježja zločina protiv čovječnosti, ili mora u to uvući državne vlasti i zadobiti *transnacionalnu dimenziju,* tj. da se ne ograničava na teritoriju jedne države, tako da dolazi do značajnog ugrožavanja bezbjednosti drugih država.

17 Država u čije ime agent vrši teroristički akt može snositi međunarodnu odgovornost zbog kršenja međunarodnog običajnog pravila, i nekog primjenjivog ugovornog pravila, koje utvrđuje da je organizovanje, podstrekivanje, pomaganje, finansiranje ili učestvovanje u terorističkim akcijama na teritorijama drugih država protivpravno. U prvom slučaju, država može biti međunarodno odgovorna ako odobrava, toleriše ili podstrekiva aktivnosti na svojoj teritoriji koje vode vršenju terorističkih djela u inostranstvu.

18 Kao što je već rečeno, član 33 Četvrte ženevske konvencije (1949) zabranjuje vršenje terorističkih akata protiv civila koji imaju status „zaštićenih lica"... Član 4 Drugog dopunskog protokola (1977) zabranjuje u unutrašnjim oružanim sukobima akte terorizma protiv civila ili lica koja su prestala da učestvuju u sukobu, bez obzira na to da li strana u sukobu pribjegava terorističkim metodima. Uz to, i po Prvom i po Drugom dopunskom protokolu „zabranjeni su akti ili prijetnje nasiljem kojima je glavni cilj širenje terora među civilnim stanovništvom" (član 51 (2) odnosno 13 (2)).

19 Teroristički akti mogu biti i zločini protiv čovječnosti, pod uslovom da su: dio rasprostranjene ili sistematične prakse uperene protiv civila i da izvršioci znaju da su njihova kriminalna djela dio opšteg ili sistematskog obrasca ponašanja. Po svemu sudeći, da bi spadali u kategoriju zločina protiv čovječnosti, moraju se manifestovati kao ubistva, istrebljivanje, mučenje, silovanje, progon – ili biti obuhvaćeni „nekim drugim nečovječnim djelima". Pošto se po statutima ICTY, ICTR i ICC zločini protiv čovječnosti mogu vršiti samo protiv civila, teroristički akti protiv vojnika ili vojnih instalacija ne bi spadali u nadležnost tribunala, a ni Međunarodnog krivičnog suda. Međutim, međunarodno običajno pravo o tome je obuhvatnije nego odredbe ugovornog prava (ono obuhvata i odnosne akte protiv vojnih lica ili vojnih instalacija).

3. najzad, teroristički akt se može klasifikovati kao **međunarodni teroristički akt** ako je upravljen protiv bilo kog cilja.

TERORIZAM KAO ZASEBAN MEĐUNARODNI ZLOČIN

Kao što je prethodno naglašeno, ne mogu se svi teroristički akti smatrati za međunarodne zločine. Teroristički akti koji se vrše unutar jedne države (npr. napadi *ETA* u Španiji, *IRA* u Engleskoj, ili Crvenih brigada u Italiji) krivična su djela kažnjiva po zakonima odnosne države. Takođe, druge države su dužne da s njima sarađuju u traganju, gonjenju i kažnjavanju izvršilaca terorističkih djela ako su se posebnim ugovorima s tim državama na to obavezale.

Teroristički akti postaju međunarodni zločini tek kada *(Kaseze, 2005: 148)*:

1. njihove posljedice nisu ograničene samo na jednu državu, nego prevazilaze državne granice, kako u pogledu lica koja u njima učestvuju, tako i u pogledu upotrijebljenih sredstava i ispoljenog nasilja,
2. se vrše uz podršku, tolerisanje ili pristanak države u kojoj je teroristička organizacija smještena, ili se nalazi u nekoj stranoj državi (pomoć neke države ili, čak, tolerisanje od strane neke države koja nije u stanju da iskorijeni terorističku organizaciju, bitni su elementi koji tim aktima daju međunarodni karakter),
3. predstavljaju prijetnju miru i ulaze u oblasti koje su od interesa za cijelu međunarodnu zajednicu,[20]
4. su veoma teški ili su velikih razmjera.

Actus reus zločina terorizma obilježava sljedeće: teroristički akti moraju predstavljati krivična djela u najvećem broju nacionalnih pravnih sistema (na primjer, ubistvo, tjelesna povreda, otmica, uzimanje talaca, iznuda, bombardovanje, mučenje, podmetanje požara, itd.); zatim moraju imati za cilj širenje terora i, na kraju, moraju biti politički, ideološki ili vjerski motivisani. *Žrtve* terorističkih akata mogu biti i civili i vojno osoblje, ili neka druga službena lica. U pogledu *mens rea,* praksa država, nacionalna zakonodavstva i već spominjane konvencije idu u istom smjeru. Uz subjektivni element (teška tjelesna povreda, ubistvo, otmica, podmetanje požara, razaranje privatne ili javne imovine, itd.), mora postojati i *specijalni umišljaj,* a to je širenje terora među stanovništvom *(Kaseze, 2005: 149).*

---

[20] Upravo je Savjet bezbjednosti UN, u Rezoluciji o terorističkim napadima na Njujork i Vašington (broj 1368/2001 od 12. septembra 2001. godine), imao u vidu ovo obilježje terorizma kada je „nedvosmisleno“ „na najoštriji način osudio užasne terorističke akte koji su izvedeni 1. septembra 2001. u Njujorku, Vašingtonu i u Pensilvaniji“, i izjavio da te akte „kao i svaki akt terorizma, (smatra) za prijetnju međunarodnom miru i bezbjednosti.“

ZAKLJUČNI KOMENTARI

Terorizam nije samo ekskluzivna aktivnost pojedinca, grupe ili organizacije, već u određenim situacijama njega primjenjuju ili podstrekavaju i same države. Odgovor na pitanje da li je terorizam inkriminisan kao međunarodni zločin nije jednostavan, prije svega zato što postoji razlika između terorizma kao unutrašnjeg krivičnog djela i međunarodnog terorizma.[21] Međunarodni terorizam zapravo predstavlja podvrstu krivičnog djela koje je inkriminisano domaćim zakonodavstvom, onako kako ga zakonodavac zemlje percipira, ali koje ima posebno obilježje, ono što Jovašević zove „društvena dobra i vrijednosti od posebnog međunarodnog značaja koje je potrebno zaštiti i obezbijediti u svakom konkretnom slučaju čak i pod prijetnjom primjene krivičnih sankcija – čovječnost i međunarodno pravo“ *(Jovašević, 2005: 287)*. Time se dolazi do još jednog elementa koji je od značaja za definisanje međunarodnog terorizma – on predstavlja značajnu opasnost koja zaslužuje inkriminaciju na nadnacionalnom nivou – i postavlja se u rang međunarodnih zločina *(Reljanović, 2007: 32).*

Međunarodni terorizam se u svakom slučaju kvalifikuje kao međunarodno krivično delo. Ovo slijedi iz same njegove prirode, jer je objekat zaštite dobro koje zbog svog značaja štiti međunarodno pravo. Zbog toga što se suzbijanjem terorizma štite univerzalne ljudske vrijednosti, postoji teza da je terorizam zločin prema običajnom međunarodnom pravu.

Sažeto rečeno, može se reći da su *materijalna* međunarodna pravila o međunarodnom zločinu terorizma prilično zadovoljavajuća. Ona obuhvataju najveći dio pojavnih oblika terorizma, smatraju kriminalnim sve terorističke akte bez obzira na to da li potiču od privatnih ili državnih zvaničnika. Ipak, međunarodno pravo ima velike nedostatke prilikom njihovog sprovođenja. Ukoliko se, dakle, teroristički akt prihvati kao međunarodni zločin, postavlja se pitanje kako će se regulisati njegovo kažnjavanje? Svaka država ugovornica je dužna da sarađuje i da u suzbijanju terorizma pruža potrebnu pomoć, tj. da hapsi, goni i izručuje lica okrivljena za vršenje terorističkih akata – postoji, dakle, univerzalna nadležnost za gonjenje terorista. Dužnost gonjenja i kažnjavanja zločina terorizma nije povjerena nijednom međunarodnom tijelu. Na taj način saradnja među državama, kao i između država i međunarodnih organizacija, postaje vitalna komponenta za kažnjavanje počinilaca terorističkog akta.

---

[21] Vojin Dimitrijević zato pravi razliku između dvije vrste terorizma. U prvom slučaju, u terorističku akciju su umiješani državljani više država, i tada govorimo o terorizmu sa stranim elementom. U drugom slučaju, *dobro* koje se napada uživa *međunarodnu zaštitu*. (Dimitrijević, 1980).

LITERATURA

[1] Avramov, S. i Kreća, M. (1997). *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Savremena administarcija.

[2] Gaćinović, R. (2007). *Značaj međunarodnog prava u suprotstavljanju terorizmu*. Vojno delo 1/2007. Beograd: Vojnoizdavački zavod.

[3] Dimitrijević, V. (1980). *Savremeni oblici terorizma*. Arhiv za pravne i društvene nauke 4/1980. Beograd: Savez udruženja pravnika Srbije.

[4] Dimitrijević, V. (1982). *Terorizam*. Beograd: Radnička štampa.

[5] Jovašević, D. (2005). *Pojam, elementi i karakteristike međunarodnog krivičnog dela*, Strani pravni život 1–2. Beograd: Institut za uporedno pravo.

[6] Kalis, M. (2001). *A New Approach to International Terrorism*. In *International Affairs Review,* Volume 10, Number 2, pp.80–95.

[7] Kaseze, A. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

[8] Krivokapić, V. (2005). *Kriminalno organizovanje, terorizam i mere suprotstavljanja*, u zborniku radova: *Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite*. Beograd: Policijska akademija.

[9] Obradović, S. (2005). *Individualna krivična odgovornost*, u knjizi: Dimitrijević, V., Račić, O., Đerić, V., Papić, T., Petrović, V., Obradović, S. (ur.). *Osnovi međunarodnog javnog prava*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

[10] Reljanović, M. i drugi (2008). *Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji, Od postojećeg zakonodavstva do sveobuhvatnog predloga reforme*. Beograd: UNICRI, Institut za uporedno pravo, Univerzitet u Firenci – Odsek za uporedno i krivično pravo.

[11] Reljanović, M. (2007). *Međunarodna saradnja u suzbijanju terorizma*. Magistarski rad. Beograd: Pravi fakultet Univerziteta Union.

[12] Roberts, A. (2002). *Can We Define Terrorism?* 14 Oxford Today.

[13] Stojanović, Z. (2008). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Pravna knjiga.

[14] Simović,M. i Blagojević, M. (2007). *Međunarodno krivično pravo.* Banja Luka: Panevropski Univerzitet Apeiron, Fakultet pravnih nauka.

[15] Shaw, M. (2005). *International Law. Fifth edition*. Cambrid: Cambridge University Press.

Nikolina Grbić-Pavlović, MA
Gojko Pavlović, MA
Police College
Banja Luka

Summary: In this paper authors try to define terrorism as criminal act in international criminal law, then the main elements or characteristics of the criminal acts of international terrorism, terrorism as a war crime, terrorism as a crime against humanity and terrorism as a separate international crime.

International terrorism is in any case qualified as an international crime. This follows from its nature because the object of protection is well that is protected by international law.

In summary, we can say that the material international rules about this international crime (terrorism) are quite satisfactory. It includes most of the manifestations of terrorism, it defines as criminal acts all terrorists acts, regardless of whether they originate from private or government officials. However, international law has major flaws during their implementation

The duty of prosecuting and punishing the crime of terrorism is not assigned to any international body. Therefore, cooperation between states and between states and international organizations is becoming a vital component for the punishment of perpetrators of terrorist acts.

Stručni rad – UDK 343.341: [327.88::323.28

THE CONNECTION BETWEEN TERRORISM AND ORGANIZED CRIME: NARCOTERRORISM AND THE OTHER HYBRIDS

VEZA IZMEĐU TERORIZMA I ORGANIZOVANOG KRIMINALA: NARKO TERORIZAM I DRUGI HIBRIDI

Stanojoska Angelina[1]
Faculty of Security – Skopje
Republic of Macedonia

Abstract: Globalization, which has had its expansion after the fall of the Iron Curtain and the opening of borders after the fall of the ruler of Eastern Europe - Soviet Union brought the development of many spheres of social life. The development of positive values of society meant development of negative too.

Until then almost clear boundary between terrorist organizations and organized criminal groups, slowly but surely melt. The need for finance of their goals, terrorist organizations continued to find through involvement in other crime businesses. The result was birth of many hybrids.

Because of its first place on the scale of financial gain, the drug trade since 1970s has been used as a source of financial resources for major terrorist organizations, primarily in South America. Its result was the narcoterrorism which covers only the early political aspirations of the drug cartels in Latin America, but later has expanded to such activities in other parts of the world. However, mixing does not finish here. Many other forms of organized crime have become the subject of interest to terrorist organizations. We mustn't forget the possibility of opposed interests - the use of terrorist acts from organized criminal groups (the Sicilian Mafia's actions in the 1990s in Italy).

This paper aims to point the close connection between terrorism and organized crime, the nearly invisible border between them, the financing of terrorist organizations through the forms of organized crime, their hybrids, with particular reference to narcoterrorism.

Key words: hybrids, narcoterrorism, organized crime, terrorism.

[1] *angelinastanojoska@yahoo.com*

INTRODUCTION

Many years before terrorism got his place at the pedestal beside organized crime, the latter one had his golden age. Developing with enormous speed, organized crime entered into every sphere of modern life. It became the most profitable business. Its transnationality and variety are only some of his characteristics that make him a golden mine for many criminals.

When we mention organized crime we speak about many types of crimes. Drug trafficking, arms trafficking, money laundering, trafficking in human beings, cyber crime, etc. All of them are very profitable and these last years emerged enormously.

Before September 11th, we could find many countries that financed state terrorism. But after this event, some of them stopped their activities. State sponsored terrorism activities decreased. Those countries that once refused cooperation with USA now have become more vigilant in tracking money transfers through their territories.

The consequence of this was the need for new financial sources. The U.S. State Department's Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs (INL) through its researches has targeted some terrorist groups which are financing their activities with operations in fields of organized crime.

Groups such as the IRA and the German Red Army Faction raised money by robbing banks, while groups such as the PKK used extortion. FARC in Colombia collected taxes from people who cultivated or processed illicit drugs on lands that were under its control. The Lebanese Hezbollah and Colombia's AUC trafficked in drugs themselves, while others in many parts of the world such as the Abu Sayaff Group use ransom money rose through hostage – taking operations.[2]

With this paper we will try to point out the close connection between terrorism and organized crime, the nearly invisible border between them, the financing of terrorist organizations through the forms of organized crime, their hybrids, with particular reference to narcoterrorism.

TERRORISM AND ORGANIZED CRIME – BROTHERS IN TERROR AND MONEY

In Colombia, in early 1980s, the Medelin Cartel was doing everything to obtain its power. The leader was Pablo Escobar, who turned the cartel toward violence to acquire some political legitimacy. Medelin Cartel's terror many

[2] Shanty, F.G. (2008). Organized Crime: From Trafficking to Terrorism. Santa Barbara: ACB-CLIO. p.366

people link with 1984 murder of Minister of Justice Rodrigo Lara Bonilla, after which murder Colombian President Belisario Betancur started extraditing drug traffickers to the USA. This led to public bombings, targeted killings of judges, police officers.

In September 2003, the United Nations (UN) Security Council noted in its Resolution 1373 "the close connection between international terrorism and transitional organized crime, illicit drugs, money laundering, illegal arms – trafficking, and illegal movement of nuclear, chemical, biological and other potentially deadly materials".[3]

Most international organized crime and terrorist groups operate secretly and usually take sanctuary in an underground network. Both use intimidation, ruthlessness, and violence against mostly civilian targets. They use similar tactics such as kidnapping, assassination and extortion. In both types of organizations, the control of the group over the individual is strong. Both use front operations such as legitimate business or charities to obscure their activities and launder money. In any case both types of criminals have to use underground economies and networks to move people, goods, and weapons, contraband, and, most important, money. Terrorists use existing criminal networks for logistics, including financial activities. Some terrorist groups even robe banks and create phony (shell) companies to launder money, whereas others engage in secret arrangements and form alliances with organized crime groups.[4]

Terrorist and criminal organizations, which have fundamentally dissimilar motives for their crimes, may cooperate by networking or subcontracting on specific tasks when their objectives of interest intersect. For example certain South American kidnapping gangs frequently sell custody of their victims to larger terrorist groups on what amounts to a "secondary market".[5]

The connection between terrorism and organized crime is derived from the relationship between the two kinds of groups and from the necessity of financial profit.

What we find today is a convergence between the terrorist groups and organized criminal networks to the extent that a single entity simultaneously exhibits criminal and terrorist characteristics. For example, the Chechen terrorists may primarily be interested in creating an independent state, but they might as well be interested in maintaining the degree of instability so

---

[3] Shanty, F.G. (2008). *Organized Crime: From Trafficking to Terrorism.* Santa Barbara: ACB-CLIO, p. 342

[4] Roth, M.P. (2010). *Global Organized Crime.* Santa Barbara: ABC-CLIO, p.46

[5] Nicaso A. & Lamothe L. (2005). *Angels, Mobsters and Narco – Terrorists: The Rising Menace of Global Criminal Empires.* Mississauga: Wiley, p.245

that they can continue engaging in extremely lucrative criminal activities.[6] The first form of contact between the two is alliances for mutual benefit. In this, the terrorists enter agreements with transnational criminals solely to gain funding without engaging directly in commercial activities or compromising their ideology. Then the terrorists get directly involved in organized crime, removing the middleman but maintaining the ideological premise of their strategy. Ultimately, the ideology gets replaced with the profit motive.[7]

Terrorist organizations started to rely on legitimate businesses, nongovernmental organizations and self criminal activities. They also mastered their skills in transborder movement of money, especially in the usage of the *havala* system.

Global Transnational Organized Crime Flows[8]

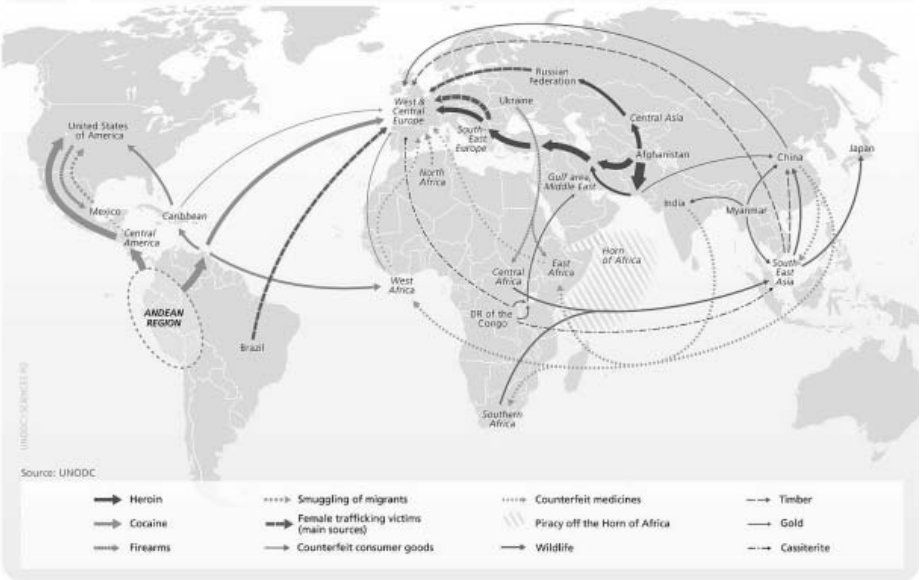

Before the Cold War, the terms "terrorist" and "criminal" were generally clear – cut. But after its end, with the collapse of the Soviet Union and the globalization, some of the terrorism sponsors were lost. Many state which till then were main sponsors of terror acts stopped their activities. The response was found in making hybrids. Globalization had altered dynamics of the two kinds of business – the legal and illegal. Conflicts were translated into armed

---

6 Shanty, F.G. (2008). *Organized Crime: From Trafficking to Terrorism.* Santa Barbara: ACB-CLIO , p.366

7 ibid, p.367

8 United Nations Office on Drugs and Crime. UN Global Initiative to Fight Human Trafficking. (2010). *The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment.* Vienna: UNODC, p.20

confrontations, demand – supply process of weapons and skills entered in the gray market.

Also globalization had facilitated cross border transfers. The consequences were huge migrant populations in developed countries. This population groups are a good base and a support for criminal groups and networks in developed countries. In many cases they are the last station for money gained by criminal activities.

Major migrant flows[9]

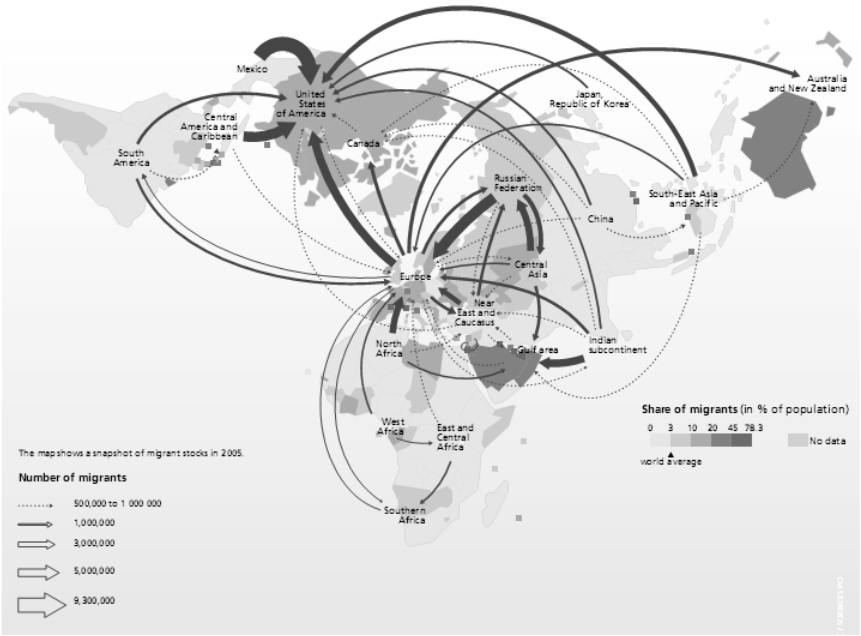

Migrant paths since always were and are from less developed to developed countries. On this way many terrorist using migration infiltrate themselves into some state's society and become base and tool for terrorist organization's acts and criminal activities.

From the map we can conclude that some of migrant paths are same as drug trafficking paths and conflicts places what gives us clearer picture for connection between migration, organized crime and terrorism.

In instable regions, today, in the absence of the sort of outside funding, rebel and illegal armed groups must derive their sustenance from the regions they control and these unstable areas are often already enmeshed in drug trafficking. The money associated with organized crime can be so great that militants may forget about their grievances and focus on satisfying their

[9] United Nations Office on Drugs and Crime. UN Global Initiative to Fight Human Trafficking. (2010). *The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment.* Vienna: UNODC,p.33

greed. Even where this is not true, drugs pay for bullets and provide a lifestyle to combatants that make them less likely to come to the negotiating table. [10]

The Intersection of Transnational Organized Crime and Instability[11]

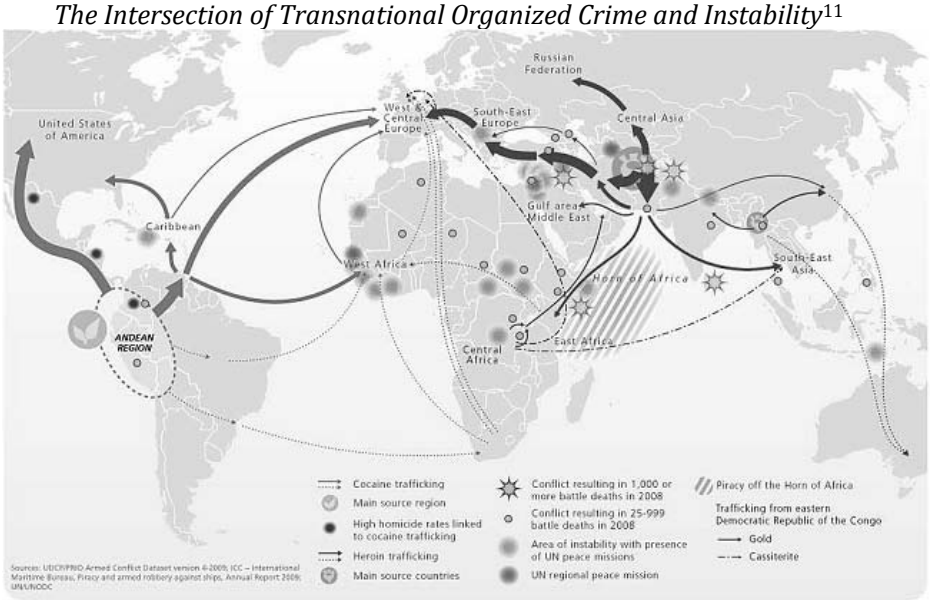

NARCOTERRORISM – ORIGINS, REASONS, FACTS

Historically, a fanatical sect of Ismaili Shiite Muslims active between the eleventh and thirteenth centuries in Syria and Iran provides the first known link between drugs and terrorist crimes. The very name "assassins" is thought to derive from Arabic *hashishin,* the drug that reportedly used before engaging on their murderous missions of assassinations by dagger. Until this day, some terrorists (e.g. in Kashmir) are fired up by drugs as they are sent to commit acts of terrorism.[12]

Many centuries later, in the 1980s, the political aspirations of guerrillas in Latin America were called "narcoterrorism". The term was used as a tool for their delegitimization. Originally the term "narcoterrorism" was used to explain the usage of terrorist activities by drug traffickers in Peru and Colombia. Today it is used to refer to the use of profits from drug trafficking

---

[10] United Nations Office on Drugs and Crime. UN Global Initiative to Fight Human Trafficking. (2010). *The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment.* Vienna: UNODC, p.14

[11] Ibid

[12] Shanty, F.G. (2008). *Organized Crime: From Trafficking to Terrorism.* Santa Barbara: ACB-CLIO, p.342

for financing terrorist activities. Also it is used to suggest an alliance between terrorism and organized crime.

The term "narcoterrorism" was coined by Peruvian president Belaunde Terry in 1983 to describe violent attacks on antinarcotics police by the Shining Path (Sendero Luminoso) insurgents in Peru. Other Latin American countries have borrowed the term, most notably Colombia, in reference to links between drug traffickers and guerrillas. There is still a lack of consensus as to what exactly constitutes narcoterrorism, with critics suggesting that it connotes "too broad a range of activities to be definitive for a particular type of terrorism". Some scholars suggest that it refers to all insurgent actors involved in the drug trade, whereas others argue the term only confuses the issues linking terrorism and drug trafficking. Most authorities agree, however, that it refers to a type of terrorism linked to the production of illegal drugs.[13]

Narco, or narcotic-related, terrorist activities are performed to further the aims of drug traffickers. These aims include financial gain, avoiding detection and apprehension, and establishing control over territories. This form of terrorism has been the focus of law enforcement and militaries from a wide array of countries for many years. Narco terrorist activities are often directed toward judges, prosecutors, politicians, and law enforcement officials in the form of assassinations, extortions, hijackings, bombings, and kidnappings.[14]

As we mentioned at the beginning of this chapter, the countries of Latin America are the best example of narcoterrorism territories. They are cultivation areas and important part of the chain called cocaine and heroin supply system. Also they are "cultivation" for much rebellion, military and terrorist groups.

The Revolutionary Armed Forces of Columbia (FARC) collects "taxes" from traffickers to raise funds to finance their lengthy war against the Government of Colombia. In some regions, U.S. sources believe, FARC also protects jungle laboratories and maintains airstrips for planes that carry cocaine out of remote areas for several of the cartels. They're paid either in cash or in weapons.[15] Sources give information that FARC's prices for services to cartels are $15.70 per kilo of cocaine produced in laboratories, $4 210 per hectare of poppy field, $5 263 for international flights, and $2 631 for protection of landing strips.

---

[13] Roth, M.P. (2010). *Global Organized Crime.* Santa Barbara: ABC-CLIO, p.52

[14] Ronczkowski, M.R. (2004). *Terrorism and Organized Hate Crime: Intelligence Gathering, Analysis and Investigations.* Boca Raton – London – New York – Washington D.C.: CRC Press, p.23

[15] Nicaso A. & Lamothe L. (2005). *Angels, Mobsters and Narco – Terrorists: The Rising Menace of Global Criminal Empires.* Mississauga: Wiley, p.246

Same as FARC, the National Liberation Army (ELN) works with drug trafficking groups in Colombia and Venezuela. They collect taxes for protecting and guarding marijuana and opium poppy fields.

Although we speak for terrorist organizations in Latin America, we mustn't forget that narcoterrorism can also be found in the Middle East where heroin is produced. In Afghanistan, that gives 70% from the world opium's production, with the defeat of Taliban, many of the opium kingpins re – emerged through the usage of the pro – American profile.

In 2005, American authorities arrested Bashir Noorzai (Pablo Escobar of heroin trafficking in Asia) in New York City. Noorzai is charged with smuggling more than $50 million worth of heroin into the U.S. over a 14 – year period. He was reportedly supplying al – Qaeda operatives in Pakistan with 2 000 kilograms of heroin every eight weeks. That gave to Osama Bin Laden an annual income of $28 million.[16]

Narcoterrorism on the Balkan has emerged since the beginning of conflicts. The main players at the Balkan are former Albanian guerrilla and terrorist groups, the 'ndrangheta of Southern Italy and the mafia – like Sacra Corona Unita from the Apulia area. They control many of the heroin routes from Afghanistan through Turkey, Bulgaria, Macedonia, Albania, and on into Italy, where mafia groups distribute it in Western Europe.

There are authors which explain narcoterrorism as a multistage process. In the first stage the two groups begin actively buy and sell services from each other, borrowing each other's methods in a process of "activity appropriation". Both groups in the next stage will begin to work more closely together in a symbiotic relationship once they mutually recognize their shared methodologies and motivations.[17]

Terrorist Organizations and Organized Crime Groups Activities

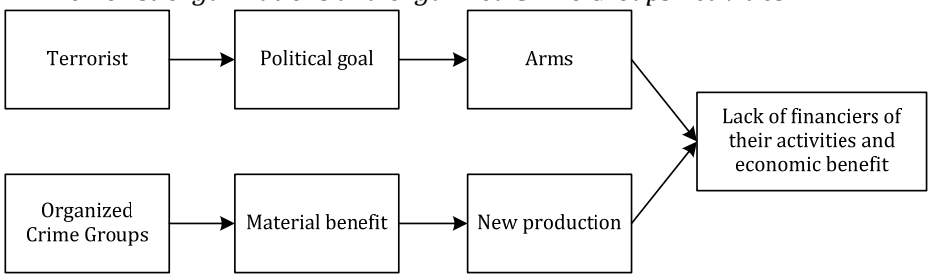

As the most illustrative nexus between organized crime groups and a terrorist organization is the mutual relationship between the Albanian Mafia and the Kosovo Liberation Army (KLA). Although KLA was born with the conflict in Yugoslavia, their link comes from much earlier, somewhere in 1990s.

---

[16] Ibid

[17] Roth, M.P. (2010). *Global Organized Crime.* Santa Barbara: ABC-CLIO, p.47

For a very short time, the Albanian Mafia gained control over heroin routes on the Balkans. Millions of dollars from drug trafficking were used of KLA's weapons. By 1999, Kosovo was called Colombia of Europe.

Terrorist groups by using drug trafficking provide them a degree of autonomy, flexibility and freedom. They also use narcoterrorism for weakening their enemies system. Drugs enter into target countries where they corrupt, harm future generations and open free paths for arms trafficking for future actions.

TERRORISM AND ORGANIZED CRIME – OTHER HYBRIDS

In addition to their involvement in the narcotics trade, terrorist groups have also engaged in other crimes such as fraud and human trafficking to raise money. The LTTE amassed huge payoffs from human smuggling. Thai criminal networks help facilitate smuggling of small arms into Sri Lanka and the Indonesian conflict zones of Aceh, Sulawesi, and Maluku to arm terrorist groups. In Albania, which is considered a terrorist transit point, organized crime rings help smuggle terrorists from the Black Sea to Western Europe.[18]

The sources of terrorist funding have been criminal, legal and diverted legal. For example, the profits to Hezbollah from cigarette smuggling in the USA between 1996 and 2000 were estimated at $1.5 million. It has been reported that the Tri – Border Area where Argentina, Brazil and Paraguay meet has been the site of planning conferences for Hezbollah and Hamas, two Middle Eastern terrorist groups.[19]

Hamas and other groups also fund themselves with the proceeds of pirated multimedia. Copying intellectual property brings in millions of dollars a year from "royalties" collected from criminals engaged in the counterfeit multimedia business. Hamas, Fatah, and even senior members of the Palestinian Authority are suspected of participating in such activities in the West Bank and Gaza. In the United States, law enforcement officials opened an investigation into a variety of criminal enterprises suspected of funding Middle East terrorist groups, including the stealing and reselling of baby formula, food stamp fraud, and scams involving grocery coupons, welfare claims, credit cards, and even unlicensed t-shirts. Hamas activists are also suspected of engaging in credit card fraud to fund their activities.[20] Hamas was identifies by the DEA as one of several terrorist groups suspected of drug trafficking in the Tri-border region.

---

[18] Shanty, F.G. (2008). *Organized Crime: From Trafficking to Terrorism.* Santa Barbara: ACB-CLIO, p.367

[19] ibid, p.346

[20] Levitt, M. (2006). *Hamas: Politics, Charity and Terrorism in the service of Jihad.* New Haven – London: Yale University Press, p.70-71

Al Qaeda followed in the footsteps of other Middle Eastern groups, such as Hezbollah, by entering the West African diamond trade. Taking advantage of African weak states and legal system, Al Qaeda made its own underground diamond market.

Hezbollah's reputation in the West has centered on its guerrilla activities, but the dynamics of its growth and its achievement of mainstream status owe more than a little to its performance in the social arena. Hezbollah owes much of its appeal to the fact that it has been able to outstrip all other parties in the delivery of social and other public services in Muslim areas.[21] Hezbollah had been financing its activities with diamond smuggling with underworld's assistance. Assistance from Russian weapon traffickers, Israeli military officers and Western mercenaries.

In the list of terrorism and organized crime hybrids we must mention the Sicilian Mafia. In 1982, Italy was in a period of making a law that will allow confiscation of Mafia wealth. At this time, Mafia structure started with various threats to the Italian state if the law becomes reality. Since 1991, an agreement was reached and a decision was taken for attack of the national cultural heritage. For the first time in its history, the Sicilian Mafia had stroked the economic stability of Italy by ruining the tourist industry.

The explosion of a car bomb outside Florence's famed Uffizi gallery on May 27, 1993 launched the campaign, killing five and wounding dozens. This bombing was followed in the summer by bombings of two Roman churches and a modern art gallery. Unlike terrorist groups, which typically claim responsibility for their actions, the Mafia does not. Links between the attacks and the Mafia, however, were apparent from the beginning when it was discovered that the device used in the Uffizi bombing was similar to others used in Sicily. The bombings ceased as the Government backed off from its campaign to confiscate Mafia wealth.[22]

CONCLUSION

From the words in this paper, we can surely accept and conclude that the connection between terrorism and organized crime sometimes is very close and sometimes is even invisible. Necessity of new financiers gave birth of many hybrids. Some terrorist organizations started using organized crime acts; some organized crime networks started using terrorist acts.

Although narcoterrorism is the most known, because of the high placement of drug trafficking in the scale of organized criminal activities, in our newer history we can find many examples of other hybrids, as the usage of diamond smuggling, counterfeiting, trafficking in human beings, arms

---

[21] Harik, J.P. (2005). *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism,* I.B. Taurus, p.81

[22] Roth, M.P. (2010). *Global Organized Crime.* Santa Barbara: ABC-CLIO, p.49

trafficking etc. Also many organized crime networks with an aim of fulfilling their criminal goals through years use terrorist acts.

The paper helped for a better understanding of connection between these two modern evils and also gave a better picture for the invisibility of their border. We mustn't forget that in today's time, in such conditions of living, there is no clean criminal activity. They are all mixed and used from one another for a more successful criminal activity.

Also we mustn't forget the many differences between these two phenomena. We know that particularly terrorism is used for fulfilling political aims, political aspirations. On the other side, organized crime became the main tool for financial benefit in a forbidden and easier way. But at the end we will still stay at the opinion that these modern evils at some moments are very close and that sometimes we are not able to understand which of them has the primate before the other.

REFERENCES

[1] Harik, J.P. (2005). Hezbollah: The Changing Face of Terrorism. I.B. Taurus

[2] Levitt, M. (2006). Hamas: Politics, Charity and Terrorism in the service of Jihad. New Haven – London: Yale University Press;

[3] Nicaso A. & Lamothe L. (2005). Angels, Mobsters and Narco – Terrorists: The Rising Menace of Global Criminal Empires. Mississauga: Wiley;

[4] Ronczkowski, M.R. (2004). Terrorism and Organized Hate Crime: Intelligence Gathering, Analysis and Investigations. Boca Raton – London – New York – Washington D.C.: CRC Press;

[5] Roth, M.P. (2010). Global Organized Crime. Santa Barbara: ABC-CLIO;

[6] Shanty, F.G. (2008). Organized Crime: From Trafficking to Terrorism. Santa Barbara: ACB-CLIO;

[7] United Nations Office on Drugs and Crime. UN Global Initiative to Fight Human Trafficking. (2010). The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment. Vienna: UNODC.

Stanojoska Angelina[23]
Fakultet bezbednosti – Skoplje
Republika Makedonija

Rezime: Globalizacija, koja je imala svoju ekspanziju poslije pada Gvozdene zavjese i otvaranje granica, nakon pada vladara Istočne Evrope - Sovjetskog Saveza, donio je razvoj mnogim sferama društvenog života. Razvoj pozitivne vrijednosti društva značio je i razvoj negativnosti, takođe.

Do tada gotovo jasna granica između terorističkih organizacija i organizovanih kriminalnih grupa, se polako ali sigurno topi. Potreba za finansiranjem svojih ciljeva, terorističke organizacije zadovoljile kroz učešće u drugim kriminalnim poslovima. Rezultat je bio rođenje mnogih hibrida.

Zbog svog prvog mjesta na skali od finansijske dobiti, trgovina drogom od 1970.godine se koristi kao izvor finansijskih sredstava za velike terorističke organizacije, prije svega u Južnoj Americi. Njegov rezultat je bio narko terorizma, koji obuhvata samo rane političke aspiracije narko kartela u Latinskoj Americi, ali se kasnije proširio na takve aktivnosti u drugim dijelovima svijeta. Međutim, miješanje ne završava ovdje. Mnogi drugi oblici organizovanog kriminala postali su predmet interesovanja terorističkih organizacija. Ne smijemo zaboraviti mogućnost suprotstavljenih interesa - korišćenje terorističkih akata od organizovanih kriminalnih grupa (akcije sicilijanske mafije 1990-ih godina u Italiji).

Ovaj rad ima za cilj da ukaže na blisku vezu između terorizma i organizovanog kriminala, gotovo nevidljive granice između njih, finansiranje terorističkih organizacija kroz oblike organizovanog kriminala, njihovih hibrida, sa posebnim osvrtom na narko terorizam.

Ključne riječi: hibridi, narko terorizam, organizovani criminal, terorizam.

[23] *angelinastanojoska@yahoo.com*

Stručni rad – UDK 343.85: 343.341

STRATEGIJSKI ASPEKTI SUZBIJANJA TERORIZMA

STRATEGIC ASPECTS IN COMBATING TERRORISM

Dragan Papić[1]
Federalna uprava policije – Sarajevo

Apstrakt: Terorizam svojom agresivnošću i brutalnošću, nažalost, određuje ritam naše svakodnevnice ali i međunarodnih odnosa. Nijedna zemlja više nije imuna na ovu opasnost. Svaka država u toj svojoj borbi protiv terorizma koristi, unapređuje i prilagođava svoja zakonodavna određenja kojim regulira terorizam kao ozbiljnu prijetnju nacionalnoj sigurnosti i na taj način odgovara prijetećoj opasnosti – terorizmu.

Sukladno tome, Bosna i Hercegovina poučena iskustvima drugih zemalja, a i svojim iskustvima u borbi protiv terorizma, vrši institucionalnu plansku pripremu za antiterorističku borbu. U cilju takvog institucionalnog djelovanja Ministarstvo sigurnosti BiH je poduzelo konkretne radnje antiterorističke borbe kroz svoju Strategiju borbe protiv terorizma u koju su uključene sve institucije za provedbu zakona iz BiH. Donošenje ovakvih strategija ima preventivni učinak, a razlozi donošenja se ogledaju u stvarnoj opasnosti od terorističkih napada, kako u BiH, tako i drugim zemljama. Postojeća legislativa i institucionalna infrastruktura jesu razvijene, ali ih je potrebno stalno unapređivati i razvijati.

Strateškim djelovanjem Bosna i Hercegovina može osigurati uvjete za miran i siguran život svojih građana, kao i drugih koji u njoj borave, a time daje svoj doprinos sigurnosti u okruženju.

Ključne riječi: strategija, terorizam, institucije

UVODNA RAZMATRANJA

Već pola stoljeća nije prošao dan bez eksplozije bombe u nekom dijelu svijeta. Naša svakodnevnica i međunarodni odnosi su određeni terorizmom. Tokom pedeset godina hladnog rata, terorizam je bio često predvidljiv i prilično racionalan i tada je predstavljao igru prema jasno utvrđenim pravilima. Njegove sudionike bilo je relativno lako identificirati, motivacija im

[1] *dragan.papic@yahoo.com*

je bila nedvojbena, metode prepoznatljive, čak su se i države služile terorističkim oružjem kao povlaštenim načinom zaobilaženja "nuklearne crte Maginot" (Xavier Raufer). Teorizam je, dakle, bio instrument "prinude diplomacije" (Gerard Chailand).[2]

Polovinom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, usred hladnog rata, započeo je drugi ciklus terorizma, čije je bitno obilježje bila raznovrsnost. Suprotno brojnim predviđanjima, kraj bipolarnog svijeta nije umirio taj novi oblik rata, već ga je dinamizirao i lišio posljednjih veza s državnom vlasti, ali i razumom.

U starom svijetu, teroristička prijetnja je bila uglavnom troma, spora, objašnjiva i djelomično predvidljiva. Suvremeni terorizam je brutalan, neuhvatljiv i iracionalan.[3] Novi svijet je eksplozivan i turbulentan; terorizam je tako postao masivan, bez teritorija, iracionalan, promjenjiv, neuhvatljiv, kriminaliziran i bez matične države.[4]

Ovaj novi, suvremeni terorizam bi nas trebao mnogo više zabrinjavati, a da bi se borili protiv njega, moramo ga dobro upoznati.

OBILJEŽJA SUVREMENOG TERORIZMA

Suvremeni terorizam ima neka obilježja koja ga razlikuju od ranijih vrsta i oblika terorizma i drugih izvora ugrožavanja, a to su:

- terorizam je postao komunikacijski čin između terorista s jedne i naroda i vlade s druge strane,
- veliki interes terorista za javnost kao i javnosti za terorizam,
- terorizam prati neizvjesnost ishoda i uglavnom stradaju slučajne žrtve, koje nemaju veze ni sa čim što je u vezi s terorizmom, odnosno s njegovim ciljevima,
- terorističke organizacije obično javno preuzimaju odgovornost za događaje i ističu određene zahtjeve prema državi, odnosno drugoj napadnutoj strani,
- teroristi su, u pravilu, u izvršenju svojih akcija spremni na smrt (primjer samoubilački napadi),
- terorizam prati dramatičnost događaja, koja zaokuplja svjetsku javnost i skreće pažnju na njegove aktere, što je jedan od njihovih ciljeva (praktičan primjer slučaj Bektašević u BiH – najviše ga zanimalo što mediji i tisak govore i pišu o njemu i njegovoj namjeri), reklama je kisik terorizma, pa premda novinar može živjeti bez terorizma, obrnuta

---

[2] Gayraud, J-F., Senat, D. (2002). *Les Terrorisme* (*Que-sais-je?*). Presses Universitaires de France, Grgić Marasović, A., Novoselec, P. (2008). *Terorizam* – Prijevod s francuskog. Kulturno informativni centar, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb. Str. 11.

[3] Ibidem, str. 13.

[4] Ibidem, str. 25.

situacija nije moguća, (zapravo, smirena i razumna vijest u velikoj mjeri može omalovažiti terorističke ciljeve),
- uz terorističke akcije redovno se podiže velika medijska zainteresiranost – cilj terorista,
- teroristi uvijek misle ozbiljno i karakterizira ih dobra pripremljenost, brzina akcije i tajnost rada,
- terorizam je uvijek namjeran i najčešće politički motiviran,
- žrtva je gotovo uvijek objekt, a ne cilj napada; cilj je dalekosežniji od objekta i tu treba razlikovati ciljeve terorizma od ciljeva terorističke akcije.

STRATEGIJA EUROPSKE UNIJE U BORBI PROTIV TERORIZMA

Svjedoci smo da danas nijedna zemlja nije imuna na ovu opasnost. Sagledavajući sve aspekte terorizma koji se uglavnom odnose na globalnu sigurnost, UN i Europska unija su pojačale diplomatsku aktivnost i donijele odgovarajuće dokumente obvezujuće prirode za sve države članice. Pored Konvencije Ujedinjenih naroda u području borbe protiv terorizma i svih konvencija i protokola, Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih naroda br. 1137 donesena je Globalna strategija Ujedinjenih naroda za borbu protiv terorizma i Akcioni plan Ujedinjenih naroda za borbu protiv terorizma od 08.09.2006. godine, a pored ove postoji i strategija Europske unije za borbu protiv terorizma.

Nakon terorističkog napada na zgrade Svjetskog trgovinskog centra u New Yorku, Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OSCE) je na sjednici Ministarskog vijeće održanog 04.12.2001. godine u Bukureštu, na kojoj je bilo pedeset pet država učesnica, donijela Odluku br.1 Borba protiv terorizma, u kojoj se sve učesnice OSCE-a ujedinjuju protiv terorizma, prijetnje današnjeg vremena.

Države učesnice OSCE-a rezolutno osuđuju barbarske činove terorizma koji su počinjeni protiv SAD 11. rujna 2001.godine. Oni predstavljaju napad na cijelu međunarodnu zajednicu i ljude svih vjera i kultura. Ova gnusna djela, kao i druge terorističke radnje u svim oblicima i pojavama, bez obzira ko ih čini, kada i gdje, predstavljaju prijetnju za cijeli međunarodni i regionalni mir, sigurnost i stabilnost. Za one koji podržavaju, financiraju, skrivaju ili na drugi način podržavaju odgovorne za ovakve kriminalne radnje ne smije postojati sigurno utočište. Terorizam, bez obzira na motiv i porijeklo, nema opravdanje.[5]

Države članice OSCE-a neće posustati pred prijetnjama terorizma, već će se protiv njih boriti svim sredstvima sukladno s njihovim međunarodnim obvezama. Ovo će zahtijevati dugotrajne i dosljedne napore, ali će oni biti

[5] OSCE, Odluka br. 1. Borba protiv terorizma. Bukurešt 04.12.2001. godine. Str. 1.

ojačani širokom koalicijom koja se proteže od Vankuvera do Vladivostoka. One će braniti slobodu i štititi svoje građane protiv činova terorizma, uz potpuno poštivanje međunarodnih zakona i ljudskih prava. One čvrsto odbijaju identificiranje terorizma s bilo kojom nacijom ili religijom i potvrđuju norme, principe i vrijednosti OSCE-a.[6]

Ovakvo jedinstveno i jasno određenje država potpisnica ove Odluke govori da je terorizam doista shvaćen kao jedan zajednički, globalni problem svih demokratskih zemalja i da neće dozvoliti bilo kojoj terorističkoj organizaciji da djeluje na njihovom prostoru i da će se zbog toga pojačati bilateralna i multilateralna suradnja u okviru OSCE-a i Ujedinjenih nacija i s ostalim međunarodnim i regionalnim organizacijama. Države učesnice OSCE-a se obvezuju na primjenu svih dvanaest konvencija i protokola UN-a vezano za terorizam, što je prije moguće.[7]

Na temelju ove Odluke donesen je Akcioni plan iz Bukurešta za borbu protiv terorizma s jasnim ciljevima, međunarodnim pravnim i političkim obvezama zemalja učesnica.

Ono što je bitno u toj zajedničkoj borbi protiv terorizma na koju su se države obvezale, a što je sadržano u Akcionom planu i odnosi se na sve države, jeste jačanje državnih zakona protiv terorizma. Na taj način se države učesnice obvezuju na implementaciju svih obveza koje su preuzele po relevantnim konvencijama i protokolima vezanim za pitanje terorizma, kao i po Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv međudržavnog organiziranog kriminala i njegovih dodatnih protokola, dijeleći informacije i metode po tom pitanju, i uzimajući u obzir načine i sredstva suradnje u implementaciji na bilateralnim, OSCE rasprostranjenim i subregionalnim sastancima.

Ovakvu svoju čvrstu odluku u borbi protiv terorizma OSCE potvrđuje svojom Poveljom o sprečavanju i borbi protiv terorizma, donesenom u Portu 2002. godine, gdje se ponovo naglašava da su države učesnice OSCE-a čvrsto opredijeljene za zajedničku borbu protiv terorizma.

OSCE ove svoje napore u borbi protiv terorizma nastoji ojačati i dati značaj Strategiji za borbu protiv terorizma na način što je u Madridu 2007. godine data i potpisana Ministarska izjava o podržavanju Globalne strategije Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma. Prema usuglašenoj Ministarskoj izjavi naglašena je vodeća uloga Ujedinjenih naroda u međunarodnim naporima protiv terorizma i ona podržava Globalnu strategiju UN-a koju gledamo u smislu da daje smjernice aktivnosti OSCE-a u borbi protiv terorizma, pri tome misleći na poštivanje ljudskih prava, vladavinu zakona i postupanjima sukladno obvezama po međunarodnom pravu, pogotovo Međunarodnom zakonu o ljudskim pravima, Zakonu o izbjeglicama i humanitarnom pravu.

---

[6] Ibidem, str. 1.

[7] Isto

Ministarska izjava podsjeća na sveobuhvatni globalni pristup Strategije borbi protiv terorizma na način da se ne bavi samo ispoljavanjima terorizma nego i uvjetima pogodnim za njegovo širenje.

Generalna skupština UN-a ohrabruje regionalne organizacije da podrže provedbu Strategije putem mobilizacije resursa i stručnosti.

Ova Ministarska izjava podržava rad Tajništva OSCE-a u unapređenju provedbe Strategije, a posebno godišnje konsultacije na visokom nivou između predstavnika Vijeća Evrope, OSCE-a i UN-a u tripartitnom-plus formatu, kao i okrugle stolove onih koji se bave borbom protiv terorizma unutar regionalnih organizacija i centara za borbu protiv terorizma u Kopenhagenu (2006) i Vilniusu (2007), koje je organizirala Jedinica OSCE-a za djelovanje protiv terorizma.

OSCE će nastaviti s podržavanjem UN-a u njegovim naporima u borbi protiv terorizma, te će surađivati s drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama koje su aktivne u ovoj oblasti, pomažući im u izgradnji kapaciteta država učesnica, podržavajući i unapređujući njihove standarde u borbi protiv terorizma i sigurnosti.[8]

STRATEŠKO DJELOVANJE BOSNE I HERCEGOVINE U BORBI PROTIV TERORIZMA

Bosna i Hercegovina je zemlja koja je nedavno izašla iz rata i njoj su potrebni mir i sigurnost kako bi mogla prevladati ratna pustošenja i barem donekle zaliječiti preživljene traume, a pored toga se usmjeriti i na razvoj. U miru i sigurnosti BiH ima za to velike mogućnosti. Zato mora voditi veliku i stalnu brigu o svojoj nacionalnoj sigurnosti te o sigurnosti svojih građana, kao i stranih državljana koji u njoj borave. U okviru toga je važno sagledati kakve su stvarne opasnosti od terorizma i koliko Bosna i Hercegovina može aktivno sudjelovati sa zemljama u okruženju, kao ravnopravan partner, u antiterorističkoj borbi.

Bosna i Hercegovina kao neovisna država i članica Ujedinjenih nacija sa svojom legislativom, zakonodavnom i izvršnom vlasti ima mehanizme kojima se može suprotstaviti globalnoj opasnosti od terorizma.

Kao potpisnica mnogih konvencija koje se odnose na borbu protiv terorizma, BiH ima i obvezu da svoje antiterorističko djelovanje podigne na najvišu razinu i da primjenjuje ona rješenja koja su usvojena od strane drugih država i da sukladno tome razmjenjuje sve informacije koje mogu biti od koristi da se smanji prijetnja zvana terorizam.

Poučena iskustvima drugih zemalja kao i svojim iskustvima, Bosna i Hercegovina je pristupila institucionalnom i planskom djelovanju na način što

---

[8] OSCE, Ministarska izjava o podržavanju globalne strategije Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma. Madrid, 2007. godine, str. 1.

je kroz svoju Nacionalnu politiku postala svjesna potencijalne opasnosti od terorizma i da se mora posvetiti prevenciji i suzbijanju svih oblika terorizma na svom prostoru.

Uzimajući u obzir geostrateški položaj BiH, kao zemlje smještene u jugoistočnoj Evropi, i skoriju ratnu stvarnost koja je zadesila BiH, kao i velike migracije stanovništva iz BiH I u BiH, dolazimo do zaključka da je opasnost od terorizma u BiH na neki način opravdana. Samim tim pojavljuju se i problemi na području borbe protiv terorizma. Bosna i Hercegovina se u geostrateškom položaju nalazi na području onih pravaca čija izvorna nestabilnost može biti odraz nestabilnosti i za nju samu. Ako gledamo prostor koji obuhvata južno Sredozemlje i Sjevernu Afriku, Bliski istok i Kavkasku regiju, možemo zaključiti da je taj prostor destabiliziran socijalnim, nacionalnim krizama i sukobima koji prijete, zbog blizine, da se prenesu na europski kontinent.

Sam položaj Bosne i Hercegovine, s njenom poviješću, regionalnom pripadnošću i njenim integracijskim nastojanjem i perspektivama otkriva i njene slabosti. Bosna i Hercegovina s granicom dužine 1.551 km, te s ukupno 89 graničnih prijelaza i zbog konfiguracije terena kao i velikog broja potencijalnih ilegalnih prijelaza, predstavlja problem u smislu migracije preko BiH upravo iz pravaca i regiona koji su ranije navedeni kao nestabilno okruženje BiH.

Terorizam kao globalna prijetnja naglašava značaj načela nedjeljivosti sigurnosti. Terorizam postaje globalni izazov nakon 11. 9. 2001. godine – napada na SAD, a jedini adekvatan odgovor na ovu pojavu jeste međunarodna antiteroristička koalicija, na čelu sa SAD, odnosno suradnja čitave međunarodne zajednice na tom polju.

Postojeća infrastruktura za praćenje i suzbijanje ove problematike nije najbolje razvijena i njeni kapaciteti nisu na pravi način iskorišteni. Sagledavajući sve ove nedostatke, Bosna i Hercegovina je primorana adekvatno djelovati i usmjeriti se na preventivno djelovanje kroz svoje institucije zakonodavne i izvršne vlasti. U cilju takvog institucionalnog djelovanja, Ministarstvo sigurnosti BiH je poduzelo konkretne aktivnosti donošenjem Strategija za borbu protiv terorizma na razini Bosne i Hercegovine. Primarni razlozi donošenja ovih strategija jesu postojanje stvarne terorističke opasnosti, što je vidljivo u policijskim istragama Federalne uprave policije u slučajevima Bektašević i dr., Rustempašić i dr., kao i u slučaju izoliranog naselja Maoča i djelovanja pripadnika vehabijskog pokreta.

Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv terorizma ima za cilj da sagleda trenutno stanje u BiH i da postavi prioritetne zadatke čijim će se realiziranjem uspostaviti cjelovit sustav borbe protiv terorizma u BiH. Izrada strategije je od osobite važnosti za BiH, ali strategija je i instrument kojim se postavlja okvir za prijenos i primjenu europskih standarda i propisa o

antiterorizmu u ustavnopravni sustav BiH. Zadani ciljevi Strategije za borbu protiv terorizma su:

- osposobiti sve državne kapacitete za borbu protiv terorizma, kao i za borbu protiv njegova podupiranja, uočavanjem i otkrivanjem slabosti u političkoj sferi (gdje je potrebno cjelovito i konačno definiranje državne politike po pitanju terorizma), legislativnoj sferi (neophodno izvršiti usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU i zahtjevima UN koji se odnose na područje borbe protiv terorizma) i institucionalnoj sferi (nastaviti jačanje institucionalnih kapaciteta uključujući sustave međuinstitucionalne koordinacije i usvajanje specijalnih kriterija za odabir i edukaciju uposlenika koji će raditi na polju borbe protiv terorizma, kao i pojačati suradnju na međunarodnom planu);
- spriječiti zemlje, organizacije, nevladin sektor i gospodarstvenike da kroz različite oblike protupravnog djelovanja financiraju terorizam ili ga na bilo koji način podupiru;
- otkriti i onemogućiti skupine koje su odabrale terorizam kao temeljnu taktiku za postizanje svojih ciljeva.
- otkriti i onemogućiti podržavanje, poticanje i odobravanje, kao i prešutno toleriranje terorističkih aktivnosti, koje je motivirano ekstremizmom i netolerancijom i spriječiti subverzivno djelovanje terorista i njihovih pomagača kroz institucije BiH, nevladine organizacije, vjerske i obrazovne organizacije;
- u cilju pridobivanja široke potpore javnosti, povesti medijsku antiterorističku kampanju, sustavno informirati javnost o ciljevima Strategije, kao i o aktivnostima terorista i njihovim moralnim, vjerskim i financijskim mentorima, a sve u mjeri koja neće štetiti provedbi Strategije;
- provoditi Strategiju, na način koji neće dovoditi do povređivanja temeljnih ljudskih prava i sloboda zajamčenih međunarodnim konvencijama i pozitivnim zakonodavstvom.[9]

Strategija se sastoji iz dva dijela: u prvom dijelu je analiza trenutnog stanja i određuje se što je potrebno učiniti, dok je drugi dio primjena strategije koja se sastoji u provođenju mjera kroz tehničke smjernice, s nositeljima aktivnosti i vremenskim okvirom.[10]

---

[9] Ministarstvo sigurnosti BiH. Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv terorizma za period 2006–2009. godine, Sarajevo: svibanj/maj 2006. godine. Str. 7.

[10] Ibidem, str. 3.

PROVOĐENJE STRATEGIJE ZA BORBU PROTIV TERORIZMA

Za ispunjenje obveza iz strategija 2006–2009. i 2009–2012. godine odgovorne su institucije izvršne vlasti.

One obveze koje se odnose na zakonodavstvo, usmjerene su na nositelje tih aktivnosti, a to su Ministarstvo sigurnosti i Ministarstvo pravde BiH, s konkretnim zaduženjima i rokovima. Njihova obveza se sastoji u sačinjavanju prijedloga izmjena ZKP BiH i KZ BiH, u smislu implementacije međunarodnih instrumenata i standarda na polju borbe protiv terorizma, sačinjavanju nacrta Zakona o borbi protiv terorizma i financiranju terorizma kao "*lex specialis*"-a, sačinjavanju prijedloga izmjena i dopuna zakona o državnim agencijama SIPA, OSA i GP, kao i provođenju aktivnost na izmjenama i dopunama, kao i usvajanju novih zakona i podzakonskih akata koji su indirektno vezani uz problematiku borbe protiv terorizma. Također, u sklopu institucija je potrebno raditi na maksimalnoj popuni osoblja u odjelima za borbu protiv terorizma, intenzivirati rad Udarne grupe za borbu protiv terorizma, ostvariti pretpostavke za formiranje zajedničkih istražnih timova u cilju efikasnog otkrivanja i dokazivanja pokušanog ili počinjenog KD terorizma, intenzivirati rad na reviziji državljanstva, donošenju Nacionalnog akcioniog plana borbe protiv terorizma, razviti planove zaštite svjedoka, poboljšati međuagencijsku suradnju i njihovu informatičku povezanost, razviti planove civilno-vojne suradnje, pojačati nadzor granica i dr.

MEĐUAGENCIJSKA I MEĐUNARODNA SURADNJA

U sklopu ove suradnje pokrenuti su projekti na polju međuagencijske suradnje, posebno na polju razmjene podataka, a sve u cilju lakše razmjene podataka. Jedan od bitnijih projekata je i realiziran i odnosi se na Projekat jačanja suradnje između policije i Tužiteljstva BiH , potpisan između Tužiteljstva BiH, FUP-a i kantonalnih MUP-ova. Unaprijediti i intenzivirati suradnju sa SECI centrom, INTERPOL-om, EUROPOL-om, kao i nominirati osobu za kontakt s EUROJUST-om.

Strategija predviđa educiranje pravosudnih istražnih organa – od prikupljanja dokaza do procesuiranja – kroz razne seminare, savjetovanja i studijske posjete.

Posebno je značajan odnos s medijima, gdje se naglašava medijska kampanja u cilju promoviranja Strategije. Tom prilikom je trebalo sačiniti konkretan plan informiranja kada su u pitanju teroristička djela, kao i plan preventivnog djelovanja kroz medije. Nažalost, niti jedna aktivnost u ovom pogledu nije realizirana.

PROCJENA TRENUTNOG STANJA UGROŽENOSTI BOSNE I HERCEGOVINE I RAZINE TERORISTIČKIH PRIJETNJI

Na sigurnosne prilike u Bosni i Hercegovini su zaključno s polovinom 2009. godine, a i ranije, značajan utjecaj imala određena lokalna, regionalna i globalna kretanja u nekim aspektima terorizma i ekstremizma.

Na prostoru Bosne i Hercegovine, u zadnje vrijeme, zaključno s 2009. godinom, nije bilo izvršeno niti jedno djelo koje se može svrstati u međunarodni terorizam.

Podaci o sigurnosnim aktivnostima pojedinih osoba stranog porijekla u BiH ne ukazuju na konkretnu vezu tih osoba s međunarodnim terorizmom. Ipak, i dalje postoje evidentirani kontakti s drugim osobama iz tog miljea u inozemstvu, te je moguće korištenje BiH kao zemlje u tranzitu. Za jedan broj bivših državljana BiH stranog porijekla, od kojih pojedinci borave u BiH, na temelju ranijih saznanja je ocijenjeno da predstavljaju prijetnju po nacionalnu sigurnost i kao takvima je oduzeto državljanstvo, pa je u toku postupak njihove deportacije. Značajno je napomenuti da se osobe koje se nalaze na spisku osoba koje predstavljaju prijetnju nacionalnoj sigurnosti ne nalaze u Imigracionom centru

U dosadašnjem periodu nema konkretnih podataka koji bi ukazivali na mogućnost da neke novoformirane humanitarne organizacije u BiH zloupotrebljavaju svoje djelovanje na način da se bave nelegalnim aktivnostima, prvenstveno se misli na sumnjive transakcije nekih udruženja koja se mogu dovesti u vezu s terorizmom.

Kao relativno nova pojava u BiH u prethodnom periodu sve više dolazi do izražaja cyber tehnologija, prvenstveno internet, od strane izdiferenciranih radikalnih skupina. Trenutno ne postoji pouzdan pokazatelj na koji način i u kojoj mjeri i obimu je ovaj problem prisutan. Određena saznanja ukazuju da se internet od strane pojedinaca i grupa s ovih prostora koristi i u svrhe koje imaju ili mogu imati veze s terorističkim i drugim prijetnjama po sigurnost društva.

Zajednička karakteristika je da cyber tehnologiju–internet, pojedinci i grupe koriste za međusobno komuniciranje i širenje radikalne ideologije, indoktrinacije deklariranih ili potencijalnih simpatizera, distribuciju raznih sadržaja (propagandne aktivnosti podržavanja terorističkih organizacija i pokreta), za prikupljanje i razmjenu podataka i informacija.

Sigurnosno stanje u BiH i dalje je opterećeno prisutnošću brojnih problema koji se ispoljavaju u formi različitih nacionalnih ili vjerskih akata netolerancije, provociranja, pa i nasilja.

Jedan od bitnih faktora koji će utjecati na stanje sigurnosti u BiH jesu i posljedice koje izaziva globalna ekonomska kriza. U okolnostima sadašnjeg

negativnog trenda, posebno eventualnog produbljavanja njenih posljedica, može se očekivati da se pojačaju nelegalna djelovanja, kao i da se u vezi s tim uzrocima ispolje novi pojavni oblici negativnih ponašanja.

GLAVNI PROBLEMI U REALIZIRANJU STRATEGIJE

Zbog velikog broja institucionalnih i legislativnih okvira izražen je problem koordiniranja aktivnosti praćenja i nadzora nad njima.

Analizom je utvrđena nepravovremena razmjena podataka u provođenju konkretnih istraga, kao i u sticanju novih saznanja, iskustava, novih pojavnih oblika kaznenih djela povezanih s terorizmom, zatima nedovoljna educiranost u oblastima borbe protiv terorizma kao i mali broj sticanja specijaliziranih znanja; nepostojanje jasno definiranih političkih ciljeva kroz Vijeće nacionalne sigurnosti PS BiH i Zajedničko povjerenstvo za obranu i sigurnost PS BiH nadležne za postavljanje temeljne političke platforme u definiranju budućih političkih izazova uz jasno oblikovane ciljeve; nepostojanje tijela za praćenje i nadzor nad provedbom strateških ciljeva i akcionih planova institucija, kao i nepostojanje jedinstvenog i adekvatnog preventivnog pristupa u borbi protiv terorizma.

Ove obveze i dužnosti koje su zadane i koje imaju rokove izvršenja jesu temelj koji država pokušava udariti svojom legislativom u antiterorističkoj borbi. Jedna od najvećih pozitivnih stvari jeste i sama izmjena ZKP-a BiH i KZ-a BIH, koja se odnosi na KD terorizam.

Vremensko važenje Strategije je ograničeno rokovima, koji se odnose na tačno određene institucije kao njihove nositelje.

Donošenjem Strategije za borbu protiv terorizma Bosna i Hercegovina je dala do znanja da želi biti ravnopravan član antiterorističke koalicije i da je njen put izgradnje društva demokratski, što potvrđuje željom da se priključi Europskoj uniji, a sukladno tome je 2005. godine i otpočela pregovore o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom. Otpočinjanjem pregovora, BiH se obvezala da će uskladiti svoje pravne propise s propisima i standardima EU, a posebno u području sudstva i unutarnjih poslova. Kao primjer želje za pristup EU, BiH je s mnogim zemljama koje su članice EU, ali i s onima koje to nisu, potpisala bilateralne sporazume o policijskoj suradnji.

Bosna i Hercegovina je zemlja koja je ratificirala 12 UN Konvencija i aktivno surađuje s UN Komitetom za borbu protiv terorizma na implementiranju rezolucija: 1373, 1624 i dr. U cilju prevencije terorizma, BIH surađuje s Monitoring timom UN-a na implementiranju rezolucija 1267 i 1617.

Bosna i Hercegovina je članica Vijeća Europe i ratificirala je niz konvencija vezanih za borbu protiv terorizma. Glavni cilj BiH je da postane

članom Europske unije i NATO-a i stim u vezi BiH poduzima mjere na implementiranju instrumenata i standarda ove dvije organizacije.

Legislativni okvir Bosne i Hercegovine koji se odnosi na borbu protiv terorizma su: KZ BIH, ZKP BIH, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Zakon o programu zaštite svjedoka i Zakon o suzbijanju pranja novca.

ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina je ozbiljno shvatila svoje dužnosti i u svojim nastojanjima u približavanju ovim organizacijama čini sve da ispuni svoje dužnosti, a posebno nastoji prihvatiti one norme koje su temelj svakog demokratskog društva, a to je prihvatanje Europske konvencije o ljudskim pravima, koja je i sastavni dio Ustava BiH.

U svom dosadašnjem djelovanju Bosna i Hercegovina je potvrdila da je aktivna članica Antiterorističke koalicije, kojoj je cilj borba protiv međunarodnog terorizma. Koliko doista BiH sa svojim institucionalnim, pravnim kapacitetima može biti ravnopravna u toj borbi s drugim zemljama koje su ekonomski, socijalno, pravno i demokratski naprednije, ostaje da se vidi. Naša nastojanja u toj borbi su odlučna, i to pokazujemo svojom voljom i pristupima.

Analizirajuću djelovanje institucija za provođenje zakona – kao i nadležnih ministarstava – a koje su ugrađene kao nositelji aktivnosti čime je njihova aktivnost po Strategiji vremenski ograničena, možemo konstatirati da se planirane aktivnosti ne provode dinamikom i slijedom kako je Strategijom određeno. Činjenica da je terorizam globalna opasnost za čitavu međunarodnu zajednicu, pa samim tim i za Bosnu i Hercegovinu bi trebala biti input svim relevantnim nositeljima aktivnosti iz ove Strategije da se samo predanim i pravovremenim djelovanjem može preduprijediti ova opasnost – terorizam. Ne ulazeći u sferu politike u Bosni i Hercegovini, mišljenja sam da se u ovom problemu moramo ujediniti i maksimalno uozbiljiti, jer terorizam je u našoj blizini i on je stvaran. Samo na ovaj način i s ovakvom, jedinstvenom sviješću, možemo odgovoriti na ovu opasnost na pravi način. Bosna i Hercegovina je na dobrom putu da se u suradnji s drugim državama koje čine antiterorističku koaliciju institucionalno i pravno osposobi za preventivno djelovanje u borbi protiv terorizma. Samo takvim djelovanjem Bosna i Hercegovina može osigurati uvjete za miran i siguran život svojih građana kao i drugih koji u njoj borave, a samim time ona daje sopstveni doprinos sigurnosti u okruženju.

LITERATURA

[1] Gayraud, J-F., Senat, D. (2002). *Les Terrorisme* (*Que-sais-je?*). Presses Universitaires de France, Grgić Marasović, A., Novoselec, P. (2008). *Terorizam* – Prijevod s francuskog. Kulturno informativni centar, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.

[2] Krivični zakon Bosne i Hercegovine iz 2003. godine, Službeni glasnik BiH, br. 3/2003.

[3] Komentar zakona o krivičnom/kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, Savjet/Vijeće Evrope/Evropska komisija, 2005.

[4] Ministarstvo sigurnosti BiH. *Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv terorizma za period od 2006-2009. godine*, Sarajevo: svibanj/maj 2006. godine.

[5] Ministarstvo sigurnosti BiH. *Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma za period od 2009-2012. godine*, Sarajevo: prosinac 2009. godine.

[6] OSCE, Odluka br. 1. Borba protiv terorizma. Bukurešt, 4. 12. 2001. godine.

[7] OSCE, Povelja OSCE-a o sprečavanju i borbi protiv terorizma. Porto 2002. godine.

[8] OSCE, Ministarska izjava o podržavanju globalne strategije Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma. Madrid, 2007. godine.

[9] Papić, D. (2006). *Diplomski rad: Terorizam kao oblik nasilja*. Univerzitet u Sarajevu. Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.

[10] Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine iz 2003. godine, Službeni glasnik BiH, br. 3/2003.

Dragan Papic
Federal Police Department - Sarajevo

Summary: Terrorism with its aggressiveness and brutality unfortunately determines the rhythm of our daily life but also international relations. Neither one single country is immune on this danger. Each country in the fight against terrorism use, improve and adjust their own legislation rules by which it regulates the terrorism as serious threat to national security and in that way respond to threatening danger – terrorism.

In accordance with that Bosnia and Herzegovina being thought with experience of other countries and with its own experience in the fight against terrorism makes the institutional planned preparation for anti-terrorism fight. For the purpose of such institutional activity the BiH Ministry of Security has undertaken concrete activities in anti-terrorism fight through their Strategies of fight against terrorism in which all law enforcement institutions in BiH have been involved. Making these strategies has the preventive effect and reasons for their bringing are reflected in real danger existence of terrorist attacks in BiH but also in other countries. Existing legislation and institutional infrastructure are developed, but there is a need for their constant improving and upgrading.

With the strategic functioning, Bosnia and Herzegovina can assure conditions for peaceful and safe living for their citizens and other people residing in BiH and gives its contribution to security of neighboring countries.

Key words: strategy, terorism, institution

Stručni rad – UDK 327.88:: 323.28]: 323.284 (4)

GLOBALNA OPASNOST OD TERORIZMA I NAJPOZNATIJE TERORISTIČKE ORGANIZACIJE EVROPE

GLOBAL RISK OF TERRORISM AND BEST KNOWN TERRORIST ORGANIZATION OF EUROPE

Predrag Popović, spec.
Visoka škola unutrašnjih poslova
Miodrag Gajić
Stevan Kovačević
Visoka škola unutrašnjih poslova

Apstrakt: Jedna od najvećih opasnosti s kojima se suočava moderan svijet svakako je terorizam.Terorizam je tu praktički od prvih oblika društveno-političkog uređenja. Bilo ga je u svim društveno-političkim sistemima i fazama razvoja društva. Veliku opasnost po bezbjednost svake države, direktno ili indirektno, predstavlja terorizam kao globalni fenomen. Tome su doprinijeli značajni geopolitički događaji i globalne društvene promjene kao rezultat tih događaja. Kao glavni nosioci svih terorističkih aktivnosti u današnjem svijetu javljaju se terorističke organizacije. U radu su obrađene neke od brojnih terorističkih organizacija koje djeluju na području Evrope.

Ključne riječi: terorizam, terorističke organizacije, opasnost, globalizacija

UVODNE NAPOMENE

Porast nasilja u raznim vidovima postao je globalni društveni problem u mnogim zemljama savremenog svijeta. Posebno su značajni delikti nasilja koje vrše organizovane grupe ili pojedinci, nasilja koje nazivamo političkim (Kovačević, 1992: 5). Kraj XX i početak XXI vijeka u svijetu će biti upamćen po ogromnoj eskalaciji terorizma. Danas je terorizam po oblicima ispoljavanja, raširenosti i opasnosti prisutan u svim dijelovima svijeta. Riječ terorizam potiče od francuske riječi „terreur“ i označava strah i užas ili primjenu nasilja sve do fizičkog uništenja (Bošković, Banović, 1995: 351). Prema nekim autorima, „terror“ u svom izvornom značenju dolazi od sanskritske riječi „tras“, što zači „tresti se“, a u nekim slovenskim jezicima ovaj korijen se

ponovo javlja u riječima sa sličnim značenjem vezanim za drhtanje (Dimitrijević, 2002: 24).

Mada se posmatra kao savremena društvena pojava, kao fenomen modernog vremena, terorizam kao oblik nasilja ima svoju istorijsku dimenziju. Prve teroriste imamo u rimskom carstvu, zatim u Persiji i Siriji u X vijeku. Prve žrtve bili su predstavnici poretka rimskog carstva, diplomate, poslovni ljudi, političari, vojnici. Kao metod političke borbe terorizam je posebno došao do izražaja u fazi kapitalizma u buržoaskim državama i najčešće se ispoljavao u vidu atentata ili likvidiranja predstavnika vladajuće klase.

Činjenicu da terorizam predstavlja bezbjednosnu opasnost savremenom svijetu, moguće je naći u poslehladnoratovskom uređenju svijeta na principima globalizacije i uspostavljanja ''novog svjetskog poretka''. Naime, proces globalizacije i uspostavljanje ''novog svjetskog poretka'', čiji su lider SAD, ne doživljavaju sve države na isti način, niti su ovi procesi jednaki za sve države. „Pod pojmom globalizacije smatra se proces/projekat koji znači intenzifikaciju svih društvenih odnosa (događaja, problema, sukoba, itd.) u međunarodnim razmjerama, putem kojih svijet postaje nedjeljiv prostor, a čiji su glavni akteri nacionalne države, međunarodne organizacije i pojedinci koji su u njih uključeni. S obzirom na to da oni, često, imaju različite interese i ciljeve, krajnji ishod ovog projekta/procesa je neizvjestan“ (Šikman, 2006: 38). Kao posljedica navedenih procesa, paralelno su se javile dve suprotne tendencije: nestajanje opasnosti od rata između vodećih država svijeta (trećeg svjetskog rata, nuklearnog rata), i istovremeno mnogo unutrašnjih oružanih sukoba i manjih međunarodnih ratova (Avramov, 1998: 104). Upravo ovakvi sukobi, etnički i nacionalno motivisani, jesu pogodno tlo za izrastanje terorizma u najveću prijetnju bezbjednosti država, budući da takva područja predstavljaju izvor nasilja, pogodnost za lociranje terorističkih kampova za obuku terorista, trgovinu oružjem, jačanje religioznog fundamentalizma, širenje nasilja, itd. Terorizam je oružje slabih protiv jakih. Savremeni svijet slabima pruža svakojake mogućnosti za ostvarenje njihovih ciljeva. Sveprisutnost medija garantuje brzo globalno širenje informacija, jer tako, samo uz pomoć njih svako terorističko djelo postaje propagandna akcija.

Analiziranjem globalne terorističke aktivnosti u proteklih 30 godina, može se primijetiti da teroristički napadi postaju sve smrtonosniji, a broj terorističkih napada koji za posljedicu imaju mnogo mrtvih, raste. Takođe, uočljivo je da terorističke taktike ostaju nepromijenjene: bombaški (samoubilački) napadi, oružani napadi, atentati i otmice se i dalje primjenjuju u najvećoj mjeri (Šikman, 2006: 60). Kako svako mijenjanje državnih granica ima za posljedicu pomjeranje i ugrožavanje interesa drugih zemajja, to i terorizam, sam po sebi, uvijek ima međunarodne implikacije, koje ga zato i čine planetarno opasnim. S obzirom na opasnost koju ss sobom nosi svaki terorizam, na međunarodnom nivou su preduzete značajne aktivnosti na političkom, pravnom, diplomatskom, vojnom, policijsko-obavještajnom planu

u cilju zaštite od ove globalne opasnosti. Pojačana je i bilateralna i međunarodna saradnja država u borbi protiv terorizma, posebno kroz njihovo djelovanje u radu međunarodnih organizacija.

GLOBALIZACIJA I NJEN UTICAJ NA RAZVOJ TERORIZMA

Zakonitosti našeg vremena jesu: povezivanje, prožimanje pa i objedinjavanje svijeta uprkos njegovoj materijalnoj, duhovnoj pa i egzistencijalnoj raznovrsnosti i raznolikosti. Taj proces povezivanja i objedinjavanja savremenih društava i nacija u „svjetsko društvo" danas se imenuje opštim terminom globalizacija. Ona bi trebala da označava stvaranje zajedničkog planetarnog ekonomskog i političkog prostora, koji je istovremeno prepun protivrječnosti (Keserović, 2008: 50). Globalizam polazi od čovjeka, kao građanina planete, tj.čovjeka kao člana jedinstvene svjetske zajednice. Globalizacija treba da iz usko nacionalnih okvira koji su dominirali u ranijem periodu, posredstvom međunarodnih odnosa, obezbijedi novu ideologiju. Ta ideologija podrazumijeva sjedinjavanje društveno-ekonomskih promjena u cijelom svijetu, odbacujući državu i državne granice kao relevantne činioce u rješavanju svjetskih problema. Za razliku od sličnih situacija u prošlosti, u kojima su ambicije bile regionalno ograničene, SAD su se ovog puta pojavile sa pretenzijom globalnog hegemona, sa predstavom o planetarnoj imperiji i jednim centrom vlasti. Nije u pitanju stvaranje novih institucionalnih struktura, nego vrlo uprošćeno redefinisanje političkog života i potčinjavanje svih postojećih institucionalnih oblika volji hegemona. Specifičnosti ovog oblika dominacije ne ispoljavaju se u fizičkom zaposjedanju teritorija, nego u kapacitetu kontrole, uz pomoć savremene tehnologije (Stajić, 2006: 132). Za razvijeni i moćni svijet globalizacija je prilika da proširi svoje standarde. To je proces kojim se upravlja sa vrha i cilj mu je nametanje interesa svima koji su integrisani. Objekti globalizacije su zemlje u tranziciji, male i nerazvijene zemlje. Male države se tretiraju kao privremene tvorevine, od kojih se zahtijeva pokornost i poslušnost. Međunarodni odnosi se prvenstveno zasnivaju na sili, moći i interesima velikih država. Izmijenjena stvarnost međunarodnih odnosa postavila je pred političke vođe transnacionalne i globalne izazove i opasnosti bezbjednosti, koje po svojoj osnovnoj prirodi nisu isključivo vojne i na njih se ne može uspješno odgovoriti upotrebom samo vojne moći. Prelaz ljudske civilizacaije iz XX u XXI vijek donio je nove bezbjednosne opasnosti i prijetnje na globalnom planu. Savremeni izazovi, rizici i opasnosti po globalnu bezbjednost su postali izuzetno značajni i bitno obilježavaju savremene međunarodne odnose. Kao posljedica globalizacije i uspostavljanja „novog svjetskog poretka" prestala je opasnost od rata između vodećih država svijeta, a istovremeno su se pojavili mnogi unutrašnji i manji međunarodni sukobi. Upravo ovakvi sukobi jesu pogodno tlo za izrastanje terorizma u najveću prijetnju bezbjednosti država, budući da takva područja predstavljaju

izvor nasilja, pogodnost za lociranje terorističkih kampova za obuku terorista, trgovinu oružjem, jačanje religioznog fundamentalizma, širenje nasilja, itd. Ovome treba dodati težnju terorista za postizanje dva globalna cilja: prvi, svrgavanje aktuelne vlade u nekoj zemlji ili njeno redefinisanje, i drugi, razbijanje teritorijalnog integriteta neke države (Šikman, 2006: 60). U poređenju s ratovima koji su odnijeli mnogo veći broj žrtava, očigledno je da je terorizam, brutalnošću i psihološkim efektom – kao propratnom pojavom, uspio da se nametne kao svjetska opasnost i problem. Terorizam se više ne može lokalizovati na regiju ili državu, to je društvena pojava koja postaje međunarodni problem i ima nesumnjiv uticaj na cijeli svijet. Globalni aspekt terorizma je višedimenzionalan. U prvom redu, on se može posmatrati kao napad na društveni i ustavni poredak kao najvišu vrijednost svake države, zatim kao način borbe za ostvarenje nacionalnih prava ili pak kao sredstvo sile u međunarodnim odnosima.

NAJZNAČAJNIJE TERORISTIČKE AKTIVNOSTI

U terorističke aktivnosti možemo svrstati akcije na brižljivo odabrane objekte, po unaprijed određenom planu, sa ciljem izazivanja političkih posljedica u društvu. Terorističke aktivnosti su po pravilu očajnički potezi onih koji iskazuju političku nemoć. Da bi izazvao željene jake efekte, teroristički akt treba da ima neke osobine koje ga čine upadljivim, sposobnim da privuče jaku pažnju, da izazove jaka osjećanja i naročito da nekoga zastraši. Da bi se postigao taj efekat, teroristički akt treba da bude izvršen na način koji u datoj sredini nije uobičajen i očekivan. Šokantnost terorističke aktivnosti je u tome što je ona najčešće bezobzirna, pogađa nevina lica, odnosno ljude koji ni u kom pogledu nisu odgovorni za nevolje protiv kojih se terosristi bore. Široka je i raznovrsna lepeza aktivnosti kroz koje se ispoljavaju terorističke aktivnosti. Zadržane su neke klasniče aktivnost, kao npr. Atentati i paljevine, pa ispoljavanje kroz nove aktivnosti koje su nastajale sa razvojem terorizma, kao što su razni vidovi eksplozija, otmice, ucjene, otmice vazduhoplova i zadržavanje talaca radi ucjena, pa sve do najnovijih aktivnosti, kao što su napadi i otmice brodova ili napadi i pokušaji osvajanja policijskih stanica (Daničić, Stajić, 2008: 68). (O napadu na policijsku stanicu svjedoči i teroristički akt u našem neposrednom okruženju koji se desio 27. 6. 2010. godine u BiH, kada je u neposrednoj blizini policijske stanice u Bugojnu aktivirana eksplozivna naprava velike razorne moći, kojom prilikom je smrtno stradao jedan policijski službenik, šest radnika policije je lakše i teže povrijeđeno, a pričinjena je i ogromna materijalna šteta). Navedene terorističke aktivnosti ispoljavaju se najčešće kada su objekti napada razne političke ličnosti (ministri, ambasadori), viši oficiri i generali, predstavnici pravosuđa (sudije i tužioci) i policije, ali i vlasnici multinacionalnih kompanija.

Za izvršenje navedenih aktivnosti koriste se raznovrsna sredstva, a naročito su korisna ona koja predstavljaju najviše domete nauke i tehnike. Od sredstava izvršenja zastupljeni su razni eksplozivi i minsko-eksplozivne naprave jake razorne moći, hemijsko oružje, radioaktivne materije, raznovrsno vatreno oružje, kao i drugo oružje i sredstva koja koriste savremene armije. Činjenica je da određene terorističe organizacije posjeduju i odgovarajuće stručnjake za pravljenje oružja i minsko-eksplozivnih naprava ili za njihovo prilagođavanje ciljevima konkretnih terorističkih aktivnosti.

TERORISTIČKE ORGANIZACIJE

Terorističke organizacije su grupe ljudi, uzajamno povezane i po određenom sistemu tajno organizovane, koje djeluju prema unaprijed postavljenim političkim ili drugim ciljevima, a odlikuju ih stroga pravila unutrašnje hijerarhije i militantne oragnizovanosti, solidarnosti i anonimnosti članstva (Šikman, 2006: 98). Njihov programski sadržaj usmjeren je na ostvarivanje nekog od političkih ili ideoloških ciljeva. Struktura terorističkih organizacija je slična strukturi vojnih organizacija i najčešće je piramidalnog oblika, na čijem vrhu se nalazi jezgro vođstva, potom aktivni kadar, aktivna podrška i na kraju pasivna podrška. Jezgro vođstva terorističkih organizacija je u potpunosti posvećeno ciljevima koji se namjeravaju ostvariti i ono definiše pravila i politiku upravljanja akcijama. Aktivni kadar su izvršioci, i oni izvršavaju ciljeve postavljenje od strane jezgra vođstva. Izvršioci su duboko posvećeni zadacima terorističe organizacije. Ispod aktivnog kadra na hijerarhijskoj ljestvici nalazi se aktivna podrška. To su pojedinci koji obezbjeđuju novčana sredstva i druge neophodne resurse. I na kraju se nalazi pasivna podrška. Pojedinci koji se nalaze u ovoj strukturi terorističkih organizacija su oni koji stupaju u terorističke organizacije ili daju svoje usluge u smislu podrške njihovim ciljevima. Svi nabrojani segmenti terorističkih organizacija imaju veoma čvrstu disciplinu. Krajnji cilj terorističkih organizacija je ostvarivanje određenih političkih ciljeva. Neke od njih djeluju i na području evropskog kontinenta.

ETA – EUSKADI TA ASKATASUMA /BASKIJSKA DOMOVINA I SLOBODA/

Ona je naoružana baskijska paravojna organizacija osnovana 1959. godine. Kao glavni cilj ETA ima nezavisnost Baskije. Baskija, koju njeni stanovnici zovu Euskal Herria, nalazi se na zapadnom kraju Pirineja i obuhvata sjeveroistok Španije i jugozapad Francuske. Ima oko 3 miliona stanovnika. Organizacija ETA započela je krajem šezdesetih godina nasilnu borbu, čiji je cilj bio da se od provincije Baskije na sjeveru Španije i tri provincije na jugozapadu Francuske načini nezavisna država (Lopušina, 2006: 72). ETA je nastala iz studentske organizacije koja se borila protiv vojne diktature generala Franca. Pod njegovom vlašću baskijski jezik je bio

zabranjen, kulturna autonomija suspendovana, a intelektualci zatvarani i mučeni. Poslije smrti Franka, Baskija je dobila značajnu autonomiju – kao malo koji drugi region na planeti (ima sopstveni parlament, policiju, kontrolu obrazovanja i samostalno prikuplja porez). Uprkos tome, ekstremni članovi su nastavili borbu za nezavisnost. Prvi na meti ETA pokreta nalaze se lokalni i nacionalni političari koji se protive nezavisnosti. Prva žrtva ETA bio je šef tajne policije u San Sebastijanu 1968. godine, i ta grupa od tada vodi kampanju nemilosrdnog nasilja protiv Španije kao države ubijajući političare, sudije, vojnike. Njena najveća lovina je bio Karero Blanko, premijer i potencijalni nasljednik generala Franka. Ubijen je 1973. bombom na izlazu iz crkve. Primjenjuje sve vrste terorističke aktivnosti. Automobili bombe specijalitet su baskijskih separatista, a civilne žrtve takvih napada teško je prebrojati. Žestoko se protive izgradnji željeznica i nuklearnih elektrana, koje smatraju vrlo štetnim za okolinu i nepotrebnim za Baskiju. Najkrvavija godina je bila 1980, kada se brojalo gotovo 100 žrtava ETA. ETA tradicionalno koristi pozive Službi za pomoć na cesti kako bi upozorila na svoje napade i eksplozije, da bi se izbjegle civilne žrtve. Finansira svoje aktivnosti kroz otmice, pljačke, razbojništva i iznuđivanje novca. Znak njihove organizacije je zmija koja se ovila oko sjekire. Preko 500 njihovih militanata su zatvoreni (Preuzeto sa sajta www://en.wikipedia.org/wiki/ETA).

IRSKA REPUBLIKANSKA ARMIJA – IRA

Irsko pitanje staro je oko osam vijekova, od kada je Henri II osvojio ostrvo Sjeverna Irska i uz blagoslov pape pripojio ga svojoj kraljevini Engleskoj. U 16. vijeku Henri VIII se odvojio od Rima i formirao svoju Anglikansku crkvu i time izvršio etničku diobu između Iraca i Engleza. Da bi se koliko-toliko artikulisale političke težnje pripajanja cijeloj sjevernoj Irskoj, formiran je 1905. godine pokret (Šin Fejn) „Mi svoji“ (Lopušina, 2006: 138). Teroristička grupa IRA osnovana je 1969. godine kao tajno oružano krilo Šin Fejna, legalnog političkog pokreta koji se zalaže za uklanjanje britanskih snaga iz Sjeverne Irske i ujedinjenje Irske. Prema riječima Brendona Hjuza, zvanog Mrak, IRA ima samo četrdeset aktivnih vojnika i sto pedeset jataka, ali na hiljade simpatizera IRA finansiraju iseljeni Irci iz Amerike, Kanade i Australije. Jedan od njih je i Harison Goldvin, predsjednik penzijskog fonda grada Njujork. I Džon Lenon je pomagao u finansiranju Irske republikanske armije protiv Britanaca početkom 70-tih godina. Ova paravojna tajna grupa, čiji bi moto djelovanja u najkraćem mogao da glasi: „Za svako rješenje – mi imamo problem“, tokom proteklih decenija aktivne borbe za ujedinjenje Sjeverne Irske sa ostatkom ostrva, to jest državom Irskom, nijednog trenutka nije birala sredstva. Aktivnosti koje izvodi tradicionalna Irska republikanska armija su bombardovanja, atentati, otmice, iznuđivanje novca, krijumčarenje, pljačke. Ova teroristička organizacija je do sada ubila oko 3.200, a ranila oko 36.000 ljudi. Njeno rukovodstvo je stalno u ilegali i za njene teroriste se sazna

tek kada budu uhvaćeni ili kada nastradaju od sopstvenih bombi ili britanskih vojnika. Ciljevi su im službenici britanske vlade, pripadnici britanske vojske i policije u Sjevernoj Irskoj, kao i paravojne grupe lojalista u sjevernoj Irskoj. Na području Velike Britanije ciljevi su im podzemne željeznice, restorani, šoping centri, kao i objekti britanske vojske širom Evrope (Vejnović, Radulj, Šikman, 2006: 171). Procjenjuje se da je rat u Sjevernoj Irskoj do sada koštao Britaniju 1.800 milijardi dolara. Razoružanje IRA je počelo u aprilu 2002. godine pod hemingvejskom parolom „Zbogom oružje". Bilo je potrebno da prođe još 3 godine pa da IRA i zvanično preda oružje i posveti se samo političkoj parlamentarnoj borbi za Sjevernu Irsku (Preuzeto sa sajta www://en.wikipedia.org/wiki/Irish_Republican_Army).

CRVENE BRIGADE

Prva Crvena brigada je osnovana u Milanu 1970, slijedeći marksističko-lenjinističku ideologiju, a ubrzo dolazi do osnivanja grupe u Torinu i tako nastaju Crvene brigade. Cilj im je bio odvojiti Italiju od zapadne alijanse, i to oružanom borbom, poput sličnih oružanih lijevih grupa koje su tada djelovale, uključujući i Če Gevarinu gerilu u Južnoj Americi. Jedan od prvih vođa bio je Alberto Frančeskini (Alberto Franceschini), koji je, poput većine članova, došao iz radničke, lijevo orijentisane porodice. Na samom početku djelovanja Crvene brigade su se fokusirale na uništenje ekstremne desnice. Tada su izvedeni mnogi napadi na fašističke organizacije i njihove skupove. Kao podrška sindikalcima i uopšte radnicima u štrajku, brigade su preduzele niz akcija uništavanja vlasništva velikih kompanija kao i sabotaže proizvodnje. Djelovale su najviše na industrijski razvijenom sjeveru Italije. Mete su im uglavnom bile postrojenja autoindustrije. Prve su akcije bile uništavanje automobila šefova u fabrikama, a kasnije se krenulo sa kidnapovanjem. Od kraja 1971, iz masovnog nasilnog pokreta izdvaja se grupa koja pokreće bolje planirane i strateški osmišljenije akcije paravojnog karaktera. Takođe, od tada počinju za mete da se biraju određeni pojedinci. Crvene brigade su 1970-ih imale oko pet stotina aktivnih članova i veliki broj onih koji su ih podržavali. Aktivni članovi su bili stari 30–40 godina i dobijali su platu od 400 američkih dolara, prikupljenih pljačkom banaka. Veliku podršku, iako ne javnu, imali su i od Komunističke partije Italije, naročito od starih, ratnih komunista. Brigade pozivaju radnike da se ujedine u moćnu Borbenu komunističku partiju (što je bio zvaničan naziv Crvenih brigada), istovremeno podmećući bombe i pucajući na policiju. Usvajaju taktiku svakodnevnih napada na razne oblasti djelovanja države, i sistematski napadaju policajce, karabinjere i zatvorske čuvare. Prva značajnija akcija se dogodila 1974. godine, kada su kidnapovali Sosija, glavnog tužioca Đenove. Godine 1978. Crvene brigade izvode akciju kidnapovanja, a zatim i ubistva Alda Mora. On je bio premijer Italije iz redova Demohrišćanske partije, a brigade su ga otele 16. marta kada je šetao prema Parlamentu, ubivši pet

njegovih telohranitelja. Crvene brigade su pogubile Alda Mora, 9. maja 1978. godine, nakon 55 dana zatočeništva (Preuzeto sa sajta www://sr.wikipedia.org/sr-el/Crvene brigade). Prijetnja Crvenih brigada u Italiji postaje ogromna i sveprisutna, a svojim rezultatima zasjenjuje sve ostale terorističke aktivnosti u evropskim zemljama. Crvene brigade danas djeluju tek povremeno, a pretpostavlja se da ih nema više od pedesetak.

OVK – OSLOBODILAČKA VOJSKA KOSOVA

Oslobodilačka vojska Kosova (OVK) ili UČK (alb. Ushtria Çlirimtare e Kosovës) je bila albanska teroristička organizacija koja se, oružanim napadima na zvanične državne organe (vojsku, miliciju i druge) i civile svih nacionalnosti, borila za nezavisnost Kosova i Metohije od Srbije i Jugoslavije. OVK je osnovana 1994, a prvi put u javnost je izašla 1996. godine. Cilj joj je bio nezavisno Kosovo, a koristila se svim sredstvima oružane borbe. Dijelovi OVK su zastupali i cilj pripajanja svih albanskih naseljenih područja Srbije, Makedonije i Crne Gore državi Albaniji i samim time stvaranje Velike Albanije. Osnivač i vođa OVK je sve do smrti 1998. godine bio Adem Jašari (alb. Adem Jashari), a poslije toga, do raspuštanja 1999, Hašim Tači (alb. Hashim Thaçi) (Preuzeto sa sajta www://sr.wikipedia.org/sr-el/Oslobodilačka vojska Kosova). OVK počinje s masovnom nabavkom oružja i vojnom obukom svojih pripadnika od 1994. godine. Ta obuka se djelimično izvodila na teritoriji Albanije, uz podršku njene regularne vojske. Od 1996. do 1998. OVK je preuzela odgovornost za 21 ubistva: 5 policajaca (Srbi) i 16 civila, od kojih je bilo 5 Srba i 11 Albanaca, označenih kao kolaboracionisti. Po podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, OVK je bila odgovorna za ubistvo 10 policajaca i 24 civila. Prema nalazima državnih organa republike Srbije, ali i zapadnih obavještajnih službi, osnovni vid finansiranja OVK bila je trgovina drogom, koja je obezbeđivala najmanje polovinu sredstava, dok je i dobar dio ostalih sredstava prikupljen kriminalnim aktivnostima. Procjene jačine OVK u 1997. su od 1.000 do 2.000 pripadnika. U toku 1998, zbog masovnog priliva dobrovoljaca, regrutiranja u inostranstvu i u izbjegličkim logorima, taj broj raste do 15.000, po nekim procjenama i do 20.000 pripadnika. Navedena teroristička organizacija je 2003. godine sebi dala novo ime – Albanska nacionalna armija. Nova teroristička organizacija ANA danas ima oko 250 članova i okuplja 20 najvećih albanskih porodica (Lopušina, 2006: 184). Politički vođa ANA Hidajet Bećiri zalaže se za oružana rješenja u postizanju plana „Velika Albanija„ i za nezavisno Kosovo. Albansaka nacionalna armija predstavlja mješavinu tri vrste terorista. Prvi su pripadnici nekadašnje Oslobodilačke vojske Preševa, Bujanovca i Medveđe, drugi su nekadašnji pripadnici OVK, a treći su teroristi iz inostranstva. Kod ovih trećih najizraženiji je uticaj Al Kaide (Lopušina, 2006: 1848).

MUDŽAHEDINI U BIH

Činjenica je da je Bosna i Hercegovina, kao i druge evropske države, izložena prijetnjama terorističkim akcijama. Ono što je specifično za BiH u odnosu na mnoge druge zemlje jeste to da se ona ne pojavljuje samo kao zemlja ugrožena terorizmom, već i kao jedna od zemalja u kojoj se, prema istraživanjima i obavještajnim podacima mnogih evropskih obavještajno-bezbjednosnih službi, upravo vrši regrutacija i obuka velikog broja terorista. Međutim, dosta veći bezbjednosni problem predstavljaju ostaci nekadašnjih mudžahedinskih jedinica koje su se borile na strani bosanskih muslimana u posljednjem otadžbinskom ratu. Mudžahedin je je riječ izvedena od riječi mudžahid, što doslovno znači "borac", neko ko se angažovao u džihadu, ili "borbi", ali se često prevodi kao "sveti ratnik". Krajem dvadesetog vijeka izraz "mudžahedin" je postao popularan u medijima za opisivanje raznih naoružanih boraca koji podržavaju islamističke ideologije. Tokom sukoba koji su otpočeli po raspadu bivše Jugoslavije, snage bosanskih muslimana su dobile znatnu finansijsku i vojnu pomoć od islamskih zemalja. Pomoć se ogledala i u slanju iskusnih mudžahedina koji su bili organizovani u jedinice kao što je bila "El Mudžahedin", koje su ostale zapamćene po zločinima počinjenim u Bosni. Određeni broj ovih mudžahedina se zadržao u Bosni i po okončanju rata. Oni su dobili bosansko državljanstvo i organizovali su svoju kontrolu nad pojedinim selima u Bosni, gdje su nametnuli šerijatski zakon. Poznato je da postoje mudžahedinske baze u okolini Zenice i u selima blizu Brčkog. Mudžahedini koji su došli iz arapskih zemalja su regrutovali određenu količinu lokalnog stanovništva, koje danas čini osnovu takozvane bijele Al Kaide – ovo su islamski teroristi koji predstavljaju posebnu opasnost za zapadne zemlje, jer zbog svoje svijetle puti ne izazivaju sumnju i lako se uklapaju u okruženje. Prijetnju bezbjednosti u Bosni i Hercegovini svojim djelovanjem predstavljaju i sljedeće islamske organizacije: „Aktivna islamska omladina“, „Muslimanski omladinski savez“ i vehabijske zajednice u BiH, čije je prisustvo registrovano u Maglaju, Zavidovićima, Brčkom i Zenici. Ovi teroristi imaju podršku u dijelu BiH gdje su na vlasti muslimanske stranke, jer su sveti ratnici mudžahedini u ratu protiv Srba i Hrvata dali značajnu pomoć, koju sadašnje vlasti nisu zaboravile.

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog jasno se vidi da je terorizam jedan od najvećih problema sa kojima se suočava moderni svijet. Na osnovu navedene analize terorističke aktivnosti, može se konstatovati da je prijetnja savremenom svijetu terorizmom velika, s obzirom na to da je broj država koje su opterećene terorizmom veliki, da sve više terorističkih organizacija i

praktikuje teroristička djela. Takođe, veliki broj terorističkih napada s velikim brojem poginulih i povrijeđenih, kao i velike materijalne štete, ukazuju na opasnost od ovog oblika ugrožavanja bezbjednosti savremenog svijeta, dok savremeni svijet nema adekvatan sistem zaštite od terorizma.

Terorizam predstavlja veoma izražen izazov globalnoj bezbjednosti, odnosno ispoljava se kao globalni bezbjednosni problem. Postaje sastavni dio života današnjice, globalne društvene promjene pogoduju povećanju i bitnom mijenjanjunjegovih pojavnih oblika, teroristička aktivnost se, sve češće, vrši na drugačiji način i drugim sredstvima, u uslovima globalnih društvenih promjena dolazi do pojave novih pojavnih oblika terorizma, evidentne su promjene u načinu organizovanja terorističkih organizacija, itd.

Negativno dejstvo terorizma ogleda se ne samo u zastrašivanju stanovništva, što je jedna od njegovih najblažih posljedica. Veliki problem se javlja kada se terorističkim aktom ugrožava bezbjednost države, kada se narušava njen ustavni poredak, odnosno kada on predstavlja veliko opterećenje za funkcionisanje državnih institucija, a da ne pričamo o ljudskim žrtvama koje su česta propratna pojava takvih aktivnosti. Nije rijedak slučaj da je zbog izvjesnih terorističkih aktivnosti pričinjena velika šteta za državu i društvo, pa je neki državni funkcioner, da li ministar bezbjednosti ili neko drugo lice, zbog novonastale situacije podnio ostavku.

Pošto se radi o veoma opasnoj i surovoj pojavi, potrebno je da država, odnosno društvo uloži mnogo napora kako bi se zajedničkim snagama suprotstavili ovoj nadasve negativnoj pojavi. Nije rijedak slučaj da mnoge države ulažu ogromna sredstva u borbu protiv terorizma.

Svakodnevno se javlja potreba za usavršavanjem postojećih i sticanjem novih saznanja i metoda da bi se što uspješnije suprotstavilo ovoj negativnoj pojavi. To zahtijeva mukotrpan rad i ulaganje velikih sredstava, jer se samo na taj način može uhvatiti u koštac sa ovom nimalo bezazlenom pojavom, pojavom koja predstavlja tešku bolest društva.

Suprotstavljanje ovom vidu kriminaliteta može biti uspješno samo ako se neposredni izvršioci krivičnih djela i njihovi pomagači efikasno otkrivaju i procesuiraju. Takođe, na suzbijanju terorizma treba da bude izražena intenzivna međunarodna saradnja, uz poštovanje pravila međunarodne krivičnopravne pomoći, a kroz aktivnost međunarodne organizacije kriminalističke policije – Interpola. Zbog izuzetne društvene opasnosti koju terorizam predstavlja, može se iznijeti zaključak da samo adekvatno krivičnopravno reagovanje društva na terorizam ima presudan značaj za efikasno suprotstavljanje ovom vidu kriminaliteta ne samo na nacionalnom, već i na međunarodnom planu. Borba protiv terorizma mora poći od uspostavljanja univerzalnih standarda i pod pokroviteljstvom UN uz angažovanje i svih drugih međunarodnih organizacija, jer stepen društvene opasnosti i broj žrtava koje akti terorizma proizvode navode na zaključak da terorizam predstavlja jedan od najozbiljnijih globalnih bezbjednosnih

problema i da će borba na njegovom suzbijanju zahtijevati stalnu aktivnost svih subjekata međunarodnih odnosa.

Društvena zajednica, odnosno svaki član društva treba da u okviru svojih mogućniosti na bilo koji način doprinese suprotstavljanju i borbi protiv ove negativne i nadasve opasne pojave.

LITERATURA

[11] Avramov, S. (1998): Trilateralna komisija, IDIJ, Veternik

[12] Bošković, M., Banović, B. (1995), Kriminalistička metodika, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd

[13] Dimitrijević, V. (2002): Teroristički šok kao izazov, Međunarodna politika, Beograd

[14] Daničić, M., Stajić, LJ., Privatna bezbjednost

[15] Keserović, D. (2008): Sistem bezbjednosti Evropske unije, Fakultet bezbjednosti i zaštite, Banja Luka

[16] Kovačević, S. (1992): Terorizam i Jugoslavija, Beograd

[17] Lopušina, M. (2006): Teroristi sveta, Beograd

[18] Stajić, LJ. (2006): Osnovi bezbednosti, Beograd

[19] Šikman, M. (2006): Terorizam-aktuelni i mogući oblici, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka

[20] Vejnović, D., Radulj, S., Šikman, M., (2006): Društveni aspekti terorizma, Udruženje defendologa Republike Srpske, Banja Luka

[21] *www.terrorismanswers.com/weapons/dirtybomb.html*

[22] *www.terrorism.com/terrorism/basics.shtml*

[23] *www.en.wikipedia.org/wiki/Irish_Republican_Army*

[24] *www.en.wikipedia.org/wiki/ETA*

[25] *www.sr.wikipedia.org/sr-el/Oslobodilačka vojska Kosova*

[26] *www.sr.wikipedia.org/sr-el/Crvene brigade*

Spec. Predrag Popović
Police College

Miodrag Gajić

Stevan Kovačević
Police College

Summary: From the foregoing it is clear that terrorism is one of the biggest problems facing the modern world. Based on this review, terrorist activities, it can be concluded that the threat of terrorism to the modern world, large, given that the number of states that are burdened by a terrorist, that more terrorist organizations used terrorism. Also, a number of terrorist attacks with a large number of killed and injured, and considerable material damage, indicating a risk of compromising the security of this form of the modern world, while the contemporary world there is no adequate system of protection against terrorism.

Terrorism is a very strong challenge to global security, that manifests itself as a global security problem. Becomes an integral part of life today, global social change conducive to increasing the bit changing forms of terrorism, terrorist activity, increasingly, is done in a different way by other means, in terms of global social change and leads to new forms of terrorism, evident changes in ways to organize a treorist organization, and so on.

Its negative impact is reflected not only in the intimidation of the population, which is one of its mildest consequences. The big problem occurs when a terrorist act endangering national security, when it violates the constitutional system, or when it represents a great burden for the functioning of state institutions, not to mention human sacrifices were a common occurrence of such activities. It is not uncommon because of some terrorist activity, caused great damage to the state and society, where the occasion a state official, is to the Minister of Security, or other person has resigned due to the new situation caused by such activity.

Since it is a very dangerous and cruel to appear, it is necessary that the state or society invest vast multitude effort to jointly confront this extremely negative phenomenon. It is not uncommon that many countries are investing heavily in the fight against terrorism.

Every day there is a need for improvement and acquisition of new knowledge and methods in order to successfully counter this negative phenomenon. This requires hard work and investment of

large funds, because only thus can cope with this by no means insignificant phenomenon which is a major disease of society.

Opposition to this type of crime can be successful only if the direct perpetrators of crimes and their supporters have effectively detect and prosecute. Also it should be present and international cooperation to combat terrorism while respecting the rules of criminal legal aid, and the activities of the International Criminal Police Organization - Interpol. Due to the extreme social danger that terrorism poses, may be taken only proper conclusion that the criminal justice response to terrorism in the society has a crucial importance for effectively countering this type of crime not only at national but at international level. The fight against terrorism has to start from establishing universal standards and under UN auspices and with the involvement of other international organizations, because the degree of social danger and the number of victims that acts of terrorism lists all products to the conclusion that terrorism constitutes one of the most serious global security issues and will fight on its suppression require constant activity of all subjects of international relations.

The social community, and every member of society should, within its possibilities in any way contribute to confronting and combating these negative and very dangerous phenomenon.